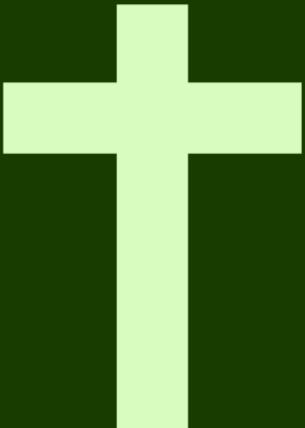

Godón Buk

Portions of the Holy Bible in the Gizrra language of Western
Province, Papua New Guinea

**Godón Buk
Portions of the Holy Bible in the Gizrra language of Western
Province, Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Gizrra long Niugini**

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gizrra

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-02-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 13 Dec 2023
d83b2e14-c797-5499-b582-de63912ac614

Contents

FRT	1
Bwób Zítül	2
Bazeb Tonarr	95
Lebitikus	100
Bótang Peba	102
Duterronomi	103
Rrut	107
2 Samuel	114
1 King	115
2 King	119
2 Krronikol	124
Wórr Peba	126
Aesaya	129
Zona	133
Metyu	137
Mak	213
Luk	259
Zon	335
Acts	387
Rrom	390
1 Korrint	426
2 Korrint	459
Galatia	482
Epesus	495
Pilipi	506
Kolosi	515
1 Tesalonika	524
2 Tesalonika	532
1 Timoti	537
2 Timoti	552
Taetus	561
Pilimon	566
Ibrru	569
Zeims	596
1 Pita	606
2 Pita	615
1 Zon	622
2 Zon	630
3 Zon	632
Zud	634
Okaka Amzazirrún Kla	638
XXG	673
Wirri Gizrra Bóktan Opor	674

Godón Buk

Gizrra

Ukarumpa, 2019

Papua New Guinea

Verso page

Godón Buk

God's Book

Gizrra language [tof]

Western Province

© 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc

Ngaensingül Bóktan

Ini Godón Bóktan Buk kugupidü Küsil Buk akó Ngaep Bukdüğab aüd peba asiko: Bwób Zitül, Rrut, akó Zona. Akó ta ngibürr poko Ngaep Bukan pebadógab asiko ini Bukdü. Ini darrpan oloman zaget koke yarilürr, a abüna dabyónóp ini zaget tónggapónóm. Da ki Godón eso akyandakla kibü wa iazan tangamtinóp ini buk azazinüm. Ki wata *Good News Bible* koke amzazil kwarilnürü, a ki ma ngibürr Mórrke-mórrke Godón Buk akó Grrik-grrik Buk ta ngabkan kwarilnürü. Akó ta igó peba, Godón Bubbóka wirri umul pama ne peba winólómóp. Kibü ubi yarilürr Grrik bóktane wialómórrón buk mamoañóm akó dakla kibü ubi yarilürr Gizrra pamkolpam gaodó ki kwarile Godón Bóktanan küp amzyatóm. We ngarkwatódó, ngibürr pokodó ki ngibürr bóktan opor omelólórr bóktan kakal ainüm.

Igó timam [ ] asiko ini bukdü. Ini timaman küp módóga, ene bóktan opor wata ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó asiko, ngibürrdü koke.

Igó timam () ta asiko ini bukdü. Ini timaman küp módóga, peba wialóm pama ene bóktan opor wialómórr darrü kla müsirrga ainüm.

Ini buk kakota ngibürr wirri bóktan opor wibalómórrón olamako. Ini bóktan oporab kari ngaru asiko inzan timampükü: [].

Ma ini buk nóma atang namulo, Godka tére ekolo moba tangamtinüm ini bukan bóktanan küp tai umul bainüm.

Bwób Zitüл Ngaensingüл Bóktan

Ini Peba Laróbóka Apónda

Ini Bwób Zitüл pebadó abün umulürrün póep asiko. Darrü póep módóga, God ia ngaen-gógópan pam akó kol tónzapónórr, Adam akó Ib. Darrü póepa Noanbóka apónda akó ene naiz, blaman tüп ne klama ngaslaorr. Akó darrü póepa Eibrra-amónbóka apónda akó tóba olmalbobatalabkwata.

Blaman ini póepa pamkolpam tómbapóndako igó tonarrankü, God [Mesaya] ki zirrsapóné, Eibrra-amón bobat nótóke. Ene Mesaya, Yesu Kerriso, watóke Godón [alkamül-koke bóktan] nótó küppükü yónürr; God ne poko ekyanórr Eibrra-amón: "Marükama, ka blaman bwób-bwób pamkolpam ini tüпdü sab bles ninünümo."

Ini Peba Nótó Wialómórr

Ini peba nótó wialómórr, oya ngi babula ini pebadó, a abün pamkolpama amkoman angundako wagó, Moses wialómórr. God Mosesón iliónürr Israael pamkolpam balngomólóm Izipt kanrridügabi, i [leba zaget] pamkolpam ne kwarilürr. Moses amtómól küsil yarilürr ene tonarrdó Bwób Zitülan póepa néma tómbapónórr. Ngaen-gógópan pamkolpama ene póep tibiób olmalbobataldó büdratnóp, kókó darrü oloma Moseska adrattórr. Olgabi Moses ene póep wibalómórr.

A abün elklaza Bwób Zitüл pebadó God wata umul yarilürr. Darrü pam babul yarilürr God tüп néma tónggapónórr ó darrü pam babula, gaodó nótóke ngibürr pamkolpama laró poko gyagüpítótókdako. We ngarkwatódó, God watóke ini peba wialómórr. Wa darrü pam iliónürr ini elklaza wibalómóm.

Ini Peba Nibióbka Wialómórrón

Moses ne pam néma yarilürr ini peba nótó wialómórr, wa ini peba Israael pamkolpamabkü wialómórr, wa nibiób balngomól yarilürr, [ngüin-koke bwóbdüma]. I ene tüпdü barrbünum kain kwarilürr, God ne alkamül-koke bóktan ingrinürr ibü akyanóm. Mosesón ubi yarilürr ibü ene wialómórrón peba akyanóm ibü ngambangólóm blaman ne elklaza-a tómbapónórr. Ene wirri kla yarilürr ibü ngambangólóm God ibü iazan nilinóp tóba pamkolpamóm bainüm.

Ini Peba Nómá Wialómórrón Yarilürr

Moses aprrapórr we pail aodó ngyaben yarilürr 1500 akó 1230, Kerrison amtómól küsilan néma yarilürr. Da Moses ne ene pam néma yarilürr ini póep nótó dakabainürr akó wibalómórr, ini peba wialómórrón yarilürr we pail aodó 1500 akó 1230, Kerrison amtómól küsilan néma yarilürr. Solkwat ngibürr wialóm pama aprrapórr ngibürr poko emelóp darrü kla müsirrga ainüm, atang pamkolpama aprrapórr koke ki umul bainóp, ini äud pokozan:

1. Bwób Zitüл 13:7 igó bóktanda wagó, "Ene tonarrdó, Keinan pamkolpam akó Perris pamkolpam, i ta ugón ene tüпdü ngyaben koralórr." Aprrapórr ini poko nótó wialómórr, oya tonarrdó ini pamkolpama myamem koke ngyaben kwarilürr ene tüпdü.

2. Bwób Zitüł 14:3 igó bóktanda wagó, "Blaman ini 5 kinga gazirrüm we dabinóp Sidim buruburudü. (Kapórr Malu errkyä nege.)" Aprrapórr darrü pama ini poko "Kapórr Malu errkyä nege" emelóp ene atang pamkolpam tangbamtinüm, solkwat nidi ngyaben kwarilürr, umulüm ini pokoa nadü malubóka apónda.

3. Bwób Zitüł 36:31 bóktanda wagó, "Ngaen, Isrraelón king küsilan nöma kwarilürr." Ene pama ini poko nótó wialómórr ene tonarrdó ngyaben yarilürr Isrraelón king asi yarilürr.

Enana ini müsirrga ain poko solkwat tonarrdó emelóp, blaman bóktan opor ini pebadó wata amkomana. Ene tonarrdógabi kókó errkyä, pamkolpama ini Bwób Zitüł peba atang kwarilürr amkoman Godónbóka umul bainüm akó tóba tónggapórrón bóktan blaman bwóbab pamkolpamabkü.

Ini Peba Ne Zitülkusdü Wialómórr

Ini Bwób Zitüł peba mibü bómtyanda God ia pam nis tónzapónórr akó ibükagab pamkolpama ia bayop. Akó ini peba mibü bómtyanda, Godón ubi ia laró yarilürr ibü ngyabenóm tóba obzek kwata. Ini peba ta amtyanda wagó, kolae tonarra ia tamórr tüpdü akó wa ia kolae yarilürr. Solkwat Yesu Kerriso tamórr ini tüpdü akó pamkolpam gaodó ninóp Godka dabyónüm oya amkoman angundi akó wa nadü kla tónggapónórr kolae tonarr barrgonóm.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. God tüp akó pülpül tónzapónórr 1:1-2:3
- B. Adam a Ib 2:4-25
- C. Kolae tonarran zitülkus akó darrem 3:1-24
- D. Kein a Eibol 4:1-26
- E. Adamkagabi kókó Noa 5:32
- F. Noa akó naiz nae 6:1-10:32
- G. Babilon tawa 11:1-9
- H. Noan ngaen olom Syem, oya olmalbobatal 11:10-32
- I. Isrrael pamkolpamab abalbobatal Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob 12:1-35:29
  - 1. Eibrra-am a Aesak, ibü póep 12:1-25:18
  - 2. Zeikobón póep 25:19-35:1-29
- J. Isaon olmalbobatal 36:1-43
- K. Zosep akó tóba naretal 37:1-45:28
- L. Isrrael pamkolpam Izipti kantrridü 46:1-50:26

God Tüp akó Pülpül Tónzapónórr

1 Ngaen bwób zittüldü, God tüp akó pülpül tónzapónórr. 2 Tüpan obzeksyók ugón tómbapónóm yarilürr: darrü kla babulan yarilürr. Tümüna kukurru malubarr nae tumum ngalaorr. Da Godón Samua nae kwitana zaorrón tótók yarilürr. 3 Da God bóktanórr wagó, "Zyón asi ki yarilün," da zyón asi yarilürr. 4 God igó ngakanórr wa, zyón morroala. God zyón a tümün we nürrgrratórr. 5 Wa zyón ngi ngesilürr "ngürr", akó wa tümün ngi ngesilürr "irrüb". Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene ngaen-gógópan ngürr yarilürr.*

* 1:3 2 Korint 4:6   1:5 [Zu pamkolpam], ibü ngürra simam 6 oklok ngarkwat bókyanda, abüsa nöma mórranda. Ibü ngürra darrü simam 6 oklok blakónda. Mibü ngürr ma inzana: irrüb 12 oklok ngarkwat bókyanda, kókó darrü irrüb 12 oklok blakónda.

6 God wagó, “Ngarkwat kan asi ki yarilün nae aodó, da wa nae ki arrgrrat naedógab, nis bainüm.” **7** Da God ene ngarkwat kan inzan we tónggapónórr, da wa ene kan tüpana nae we arrgrratórr kwitana naedógab. Da ene amkoman inzan we yarilürr. **8** God ene ngarkwat kan ngi ngyesilürr “pülpül”. Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene nis ngim ngürr yarilürr.

9 God akó bóktanórr wagó, “Pülpül tüpana naea darrpan pokodó ki kwób basu, da mólög bwóba ki okaka tibyó.” Da ene amkoman inzan we yarilürr. **10** Wa ene mólög bwób ngi we ngyesilürr “tüp”, a kwób basurrün nae ngi we ngyesilürr “malu”. God esenórr wa, morroala.

11 God bóktanórr wagó, “Tüpa elklaza zid ki dódórr nyónünüm: kari küppükü elklaza zid akó küppükü nugup ngórr ini tüpdü, blaman tibiób darrpan tonarr obzekpükü.” Da ene amkoman inzan we yarilürr. **12** Tüpa elklaza zid we dódórr nyónónóp: küppükü nugup zid tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó küppükü nugup ngórr tibiób darrpan tonarr obzekpükü. God esenórr wa, blaman kla morroalako. **13** Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene aüd ngim ngürr yarilürr.

14 God akó bóktanórr wagó, “Zyón kla asi ki kwarilün pülpüldü, ngürr arrgrratóm irrübdügab. Timam ki koralón, ngürr, pail, a tóre melpal[†] bómzyatóm. **15** Ini zyón kla ki koralón pülpüldü, tüp warri apónóm.” Da ene amkoman inzan we yarilürr. **16** God wirri zyón kla nis tónzapónórr - wirrian zyón kla, ngürr angomólóm, kari zyón kla, irrüb angomólóm. Wa akó wimurr tómbapónórr. **17** God ibü blaman pülpüldü we irrbünür, tüp warri apónóm, **18** ngürr akó irrüb ngakanóm akó zyón arrgrratóm tümündügab. God esenórr wa, morroala. **19** Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene tokom ngim ngürr yarilürr.

20 God bóktanórr wagó, “Blaman naea ki murrausnüm abün ngón aman elklaza-e, akó póyaea tüp kwitüdü ki barrmulülün pülpül tüpana.”

21 Da God maludü wirri balóng wapi we tómbapónórr, akó blaman ngón aman akó ngübyón elklaza, nae ne klamanme barümürruna, tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó blaman tappükü póyae ta inzan, tibiób darrpan tonarr obzekpükü. Da God esenórr wa, morroala. **22** God ibü bles ninóp da bóktanórr wagó, “E küppükü abün bailamke. E malu nae gwarrónamke, akó póyaea ta tüpdü abün ki bainünüm.” **23** Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene 5 ngim ngürr yarilürr.

24 God akó bóktanórr wagó, “Tüpa ngón aman elklaza ki balngó, tibiób darrpan tonarr obzekpükü: ngabyón lar, ngübyón elklaza, akó narr lar, tibiób darrpan tonarr obzekpükü.” Da ene amkoman inzan we yarilürr.

25 God tómbapónórr narr lar tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó ngabyón lar tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó tüpdü ngübyón elklaza tibiób darrpan tonarr obzekpükü. Da God esenórr wa, morroala.

26 Da God bóktanórr wagó, “Mi[‡] kya pam tómbapónónóm, mibiób dandangzan, mibü obzeksyók ngarkwatódó. I sab ibü ki balngomól kwarilün, maludü wapi, kwitüm póyae, ngabyón lar, dudu ini bwób, akó blaman tüpdü ngübyón elklaza.”

1:7 2 Pita 3:5   [†] **1:14** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrúna: seasons. Mibü seasons módóga, pail akó abüs. Ngibürr kantrridü ene seasons módgókao: winter, springtime, summer, akó autumn.   [‡] **1:26** Mi, oya küp módóga: Ab, Olom, akó Samu.

27 God pam tónggapónórr, tóba dandang ngarkwatódó,
Godón dandang ngarkwatódó wa oya tónggapónórr;
wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol.

28 Wa ibü bles nyónúrr, da ibüka we bóktanórr wagó, "E küppükü namülamke, akó sab abün bailamke, tüpa tai ki gwarran yabübókamde, da tüp idódlamke yabü tangdó. E maludü wapi sab balngomólalamke, akó kwitüm pýae, akó blaman elklaza, ne klama agótagóldako ini tüpdü."

29 Da God bóktanórr wagó, "Turkkruam, ka yabü alióndóla blaman kari küppükü elklaza zid ini dudu tüpdü akó blaman küppükü nugup ngórr. Sab yabü alo kla kwarile. **30** Blaman pórngaepükü zid, ka ibü alióndóla alom, blaman narr lar ini tüpdü, blaman kwitüm pýae, akó ne klama ngübyónrado tüpdü - blaman ngón aman elklaza." Da ene amkoman inzan we yarilürr.

31 God blaman elklaza nósenóp, wa ne kla tómbapónórr, da módogá, blaman amkoman morroal kwarilürr. Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene 6 ngim ngürr yarilürr.

2

1 Tüp a pülpül tómbapóna inzan blakónórr, akó blaman elklaza, ne kla koralórr ibü kugupidü.

2 7 Ngim ngürr nóma semrranórr, Godón zaget ugón blakórrón yarilürr, wa ne kla tómbapón yarilürr. Da ene ngürr, wa ngón ngagónórr tóba blaman Zagetódó gab, wa ne kla tómbapón yarilürr. **3** God 7 ngim ngürr bles yónúrr, da tebe-tebe amaikürr, zitulkus wa ene ngürrdu ngón ngagónórr tóba blaman Zagetódó gab, wa ne kla tómbapón yarilürr. **4** Tüp a pülpül tónggapón póepa ae blakóna.

God Didiburr Tónggapónórr Idenóm

[LOD] God tüp a pülpül nóma tónzapónórr, ugón **5** tüpdü elklaza zid babul kwarilürr akó küpa koke bamkenóp, zitulkus LOD God darrü nugup koke zirrsapónórr tüpdü. Akó pam babul yarilürr tüp kesu angónóm.

6 Nae godeata* tüpdügab tumkulnóp, da i blaman tumum tüp nangnóp.

7 Da LOD God tüp buru-i pam we tónggapónórr, da wa arról ngón we semanórr oya syók tótórr nisdü. Ene pam ama arról pamakanóm bainürr.

8 LOD God didiburr we irtümülürr Iden[†] bwóbdü, abusa nólgbabi banikda, da ne pam tónggapónórr ola ingrinürr. **9** Da LOD God abün-abün obzek nugup dódórr ninóp tüpdügab, morroal ne kla koralórr basenóm akó alom. Didiburr aodó nis nugup namülnürri, [ngarkwat-koke arról] gail nugup asi yarilürr, akó umul gail nugup asi yarilürr, morroal a kolae nega.

10 Tobarra Iden bwóbdügab olmealórr ene didiburr nae angóm, da didiburr kalkuma, tokom il we bangónórr. **11** Ngaen-gógópan tobarr ngi módogá, Pison; wa blaman Abila kantrri myangrao apónda, [gold] nólmasé. **12** (Ene kantrrian gold morroala, akó morroal ilang móeg[‡] akó kómal wirri darrem ingülküp, ngi oniks, ta ola asisko.) **13** Nis ngim tobarr

1:27 Bwób Zitüł 5:1-2; 9:6; Metyu 19:4; Mak 10:6   **1:28** Bwób Zitüł 9:1, 7   **2:2** Ibru 4:4,

10 **2:3** Bazeb Tonarr 20:11   * **2:6** nae godeat: Ngibürr Mórke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: gles.   † **2:8** Iden ngian küp módogá: barnginwóm.   **2:9** Okaka Amzazirrún Kla 2:7; 22:2, 14   ‡ **2:12** móeg, Mórke-mórrke módogá: bdellium.

ngi módóga, Gion; wa blaman Kas kantrri myangrao apónda. ¹⁴ Aüd ngim tobarr ngi módóga, Taegrris. Wa olmeanda Asirria kantrri kabeaná, abüsa nólgbabi banikda. Tokom ngim tobarr ngi módóga, Yupreitís.

Adam a Ib

¹⁵ LOD God pam ipadórr, da we ingriniürr didiburrdü Idenóm, tüp kesu angónóm akó morroal ngakanóm. ¹⁶ Akó LOD God pam arüng bóktan we ekyanórri wagó, "Marü taia blaman ini nugupdügab alom didiburr kugupidü, ¹⁷ a ma sab ini nugupdügab alogu, ne nugupa umul gailda, morroal a kolae nega. Zitulkus módóga, ma ne sab nómá elo-o, ma amkoman narrótoko."

¹⁸ LOD God bóktanórr wagó, "Ini go morroal kokea; pam tebe püoran koke yarile, a ka morroal tangamtin gódam tonzapono oyankü." ¹⁹ LOD God ne blaman molpokodó nurr lar akó kwitüm pýoae tómbapónorr tüpdügab, wa ibü ugón simarrurr pamdó oya basenóm, wa ia nadü ngi ki ngibasil yarile. Wa nadü ngi ngibasile, ene wata ibü ngi módó korale. ²⁰ Da pama ngi we ngibasilürr ngabyón lar, kwitüm pýoae, akó blaman molpokodó nurr lar. A paman ma darrü morroal tangamtin gódam babul yarilürr.

²¹ LOD God pam büdül ut iminürr, da wa nómá umtulürr, wa darrpan nólkkak kus irruanórr, da ene gao akó murrausürr tóba murri. ²² LOD God kol tónzapónorr ene nólkkak kusdügab, wa ne kla irruanórr pamdágab, da we tudódürr ama pamdó. ²³ Da pama bóktanórr wagó,

"Dómdóm:

Ini kus kürü kusdügabia,

akó murr kürü murrdügabia;

oya sab ngi ngizwasilörre: 'kol',

zitulkus oya pamdágab urrunóp. §

²⁴ Da ini zitulkusdú pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, da i ama darrpan búbüm baini.

²⁵ Pam a kol nizan kakapur namülnürri, a i büöd ta koke aengrri.

3

Kolae Tonarran Zitulkus

¹ Da módóga, gwar* wa kari ilklió-bülión gyagüpítótóke pam koke yarilürr blaman molpokodó nurr lardógab, [LOD] God ne kla tómbapónorr. Wa kol umtinürr wagó, "God ia amkoman bóktanórr nugup ngórr alogum blaman nugupdügab ini didiburrdü?"

² Da kola bóktanórr gwardó wagó, "Ki wa eloli blaman nugup ngórr ini didiburrdü. ³ A God igó yarilürr wagó, 'Didiburr aodó nugupdügab, e sab ngórr alogu, akó amurr ta amurru! E ne nómá tónggapóni, e sab narrótoki.'

⁴ Gwara bóktanórr koldó wagó, "E sab kokean narrótoki! ⁵ A God umula wagó, e sab nómá elo-i, yabü ilküpa sab babzeli: e sab morroal akó kolae umul baini, God tüóbzane."

⁶ Kola nómá esenórr, ene nugup ngórr morroal kwarilürr alom akó morroal obzek kwarilürr, oya wirrian ubi yarilürr [wirri gyagüpítótók]

§ **2:23** Ma pam akó kol Ibrru bóktane nómá ngilino, ibü gyagüp minggüpananamli: ish akó isha.

* **3:1** Ene gwar [satani] yarilürr. Satania gwarran buli tamórr (Okaka Amzazirrin Kla 12:7). **3:1** Okaka Amzazirrin Kla 12:9; 20:2

apadóm, da wa nugup ngórr we aginürr, da ngibürr poko elorr. Wa akó tóba müór ngibürr poko we iliónürr, wankü nótó yarilürr, da wa ta elorr. ⁷ Ibü nizanab ilküpa babzelórri, da i ugón umul bairri wagó, i kakapuramli. Da i tibiób ngablaom tib [pig] nugup pórngae-e kurr nis nürrgüprrí.

⁸ Simaman, bwóba güb nóma bainürr, ene pama tóba kolpükü LOD Godón tótók gógóram arrkrrurr, didiburrana nóma agóltagól yarilürr, da i we anikürri didiburr nugup paldó LOD Godón obzekdógb. ⁹ Da LOD God pamdó we górrganórr wagó, "Ma ia negla?"

¹⁰ Pama wagó, "Ka marü tótók gógóram arrkrrua didiburrdü, da ka gum namüla, zitülkus ka kakapurla. Da ka igósidi tünika."

¹¹ God we bóktanórr wagó, "Marü nótó müzazile igó, ma kakapurla? Ia ma eloa ene nugupdügab, ka marü ne arüng bóktan mókyarró alogum?"

¹² Pama we bóktanórr wagó, "Ma ne kol tungrinürr kankü, kürü ngibürr wató küline ene nugup ngórrdügab, da ka we eloa."

¹³ LOD God ene kol umtinürr wagó, "Ini ia pokoa? Ma ia larógóm tónggapóna?"

Kola bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü gwara ilklió küline, da ka igósidi amkoman kuri eloal."

Kolae Tonarran Darrem

¹⁴ Da LOD God gwardó bóktanórr wagó, "Zitülkus ma ini poko tónggapóna,

"Ka marü amórrdóla blaman ngabyón lardögabi
akó blaman molpokodó narr lardögabi;
ma sab bikómi ngain namulo,
akó ma sab tüp buru elolo
blaman ngürrzan moba nyaben tonarrdó.

¹⁵ Ka sab alzizi aman nyaben sidüdo,

matóka kol,
akó marü küp akó oya küp;
oya küpä sab marü singül emkóle,
akó ma sab oya küpan wakub elóngó."

¹⁶ A koldó LOD God igó bóktanórr wagó,

"Ka marü azid aeng sab wirrian ino bikóm amarrudi
akó olmal balngende;

marü moboküpü sab metat wirri ubi asi yarile moba müórdü, [†]
a wa ma sab metat marü singüldü pam yarile, marü alngomólóm."

¹⁷ LOD God pamdó we bóktanórr wagó, "Zitülkus ma moba kolan bóktan arrkrrua, akó mazan eloa ene nugupdügab, ka marü ne arüng bóktan mókyarró alogum,

"ka tüp errkya amórrdóla marübókamde.

Ma sab moba büb barre enan emkalolo tüp kesu angónde moba alo
kla basenóm,

blaman ngürrzan moba nyaben tonarrdó.

¹⁸ Sab tüpa tórezpükü opopor dódórr nyónórre,

3:13 2 Korint 11:3; 1 Timoti 2:14   **3:15** Okaka Amzazirrún Kla 12:17   [†] **3:16** Ngibürr Ibrúu bóktanankwata wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako, imi pokoa inzan bóktanda wagó, "... marü moboküpü sab metat wirri ubi asi yarile moba müór alngomólóm, a wa ma sab metat marü singüldü pam yarile."

akó ma sab apapdó akó molpokodó zid alo namulo.

¹⁹ Marü sab gügürümä tópkale
alo kla basenóm,
kókó ma tüpdü alkomoło,
zitülkus ma olgap apadórrónla.
Zitülkus ma tüp burula,
da ma akó sab tüp burum baino."

²⁰ Módoga, Adam tóba kol ngizwasilürr "Ib",[‡] zitülkus wa blaman arrólab aipbobat warilürr.

²¹ Lod God lar sopae mórrkenyórr tómbapónórr Adamónkü akó oya kol, da wa ibü we klame püti nyónürr. ²² Da LOD God tóbaka bóktanórr wagó, "Pama errkyä mizan kuri baine; morroal a kolae ta wa umula. Wa tóba tang koke ki adrratól nugup ngórr aginüm akó alom, ene ngarkwat-koke arról ne nugupa gaildo. Wa ne nóma elo-e, wa sab metat ngayabele!" ²³ Da LOD God pam tóba kolpükü zirrapónórr Iden Didiburrdügab, tüp kesu angónóm oya nólgbab tónggapónórr. ²⁴ Da wa ibü Iden Didiburrdügab we kolanókyanórr. Abusa nólgbab banikda, wa wirri arüng anerruzan kla irrbünürr akó darrpan ur ulitpükü gazirr turrik. Ene turrika ongang bapólórr akó balkomentóbalkomen yarilürr ene ngarkwat-koke arról gail nugupan kwat murrausüm.

4

Kein a Eibol

¹ Adam tóba kolpükü umtulürr, kola bikóm we ipadórr. Da siman olom we ilngumilürr, ngi Kein.* Wa ene ngi ekyanórr, zitülkus wa oyakwata igó bóktanórr wagó, "[LODÓN] tangbamtíndügab ka pam olom ilngumila!"
² Solkwat oya zoret we ilngumilürr, Eibolón.†

Eibol wa [gout] a [sip] ngabkan pamóm bainürr, a Kein ama wa ngaon pamóm bainürr. ³ Darrpan ngürr Kein ngibürr alo kla simarrurr, tóba apapdó ne kla abülürr, urdü amselóm Lodón akyanóm. ⁴ Da Eibol tóba ngibürr ngaensingül babótorrón sipdügab olgl murr we simarrurr, urdü amselóm, akyanóm. Lod Eibolón morroal tonarre esenórr, wa ne [gyaur kla] simarrurr. ⁵ A wa Keinün morroal tonarre koke esenórr, wa ne gyaur kla simarrurr.

Da Keinün wirri ngürsila we simiógürr, akó oya mólmónapükü tupürr.

⁶ Da LOD Keinün we imtinürr wagó, "Ma ngürsil iadelä? Akó marü mólmóna iade tipe?" ⁷ Ma ne dümdüm kla nóma tónggapóndóla, ma ia singül koke kwit ino barnginwómpükü? Ma ne dümdüm kla koke nóma tónggapóndóla, marü kolae tonarra akyanda narr larzan mamtaedó zangórrón. Oya ubi marü amiögüma. Da ma ene kolae tonarr [ut-ut yó]."

⁸ Kein bóktanórr tóba zoretódó Eibolka wagó, "Nau, mi kya aum kóbó aurri pórrpótyapdó."‡ I olazan namülnürri, Kein Eibolka ara seppranórr, da we emkalórr büdülämpükü.

* 3:20 Ib ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp mórdoga: arról ó arról akyan.

3:22 Okaka Amzazirrún Kla 22:14 * 4:1 Kein ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp mórdoga: olom asen ó alngumil. † 4:2 Eibol ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp mórdoga: ngón. ‡ 4:8 Ibrru bóktane tange wialómorrón Bwób Zitüł pebadó ini bóktan poko babula. Wata ngibürr Godón Bukdú asine, ngaen ne kla izazinóp Ibrru bóktandóga: ama ngibürr bóktandó. 4:8 Metyu 23:35; Luk 11:51; 1 Zon 3:12

9 Da LOD Keinün imtinürr wagó, "Marü zoret Eibol ia nega?"

Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Ka umul-kókla! Ka ia kólba zoret ngakan pamla?" carin.

10 LOD bóktanórr wagó, "Ma ia poko tónggapóna? Turrkrru! Marü zoretan óea taegwarrdase kürüka tüpdügab. **11** Errkya ma amórrórrónla, da marü tüpdü ngaon errkya kulairrúna. Tüpa tae kuri tapa alngamóle marü zoretan óe anónóm marü tanganme. **12** Ma tüp nómá Zagetan ngitino, sab myamem alo klama koke dódórr bain kwarile marünkü. A ma sab popa apól-apól ngyabenkü wamlo ini tüpdü."

13 Kein bóktanórr LODka wagó, "Kürü [kolaeán darrem] kari kokea, kürü bügasilüm nabea! **14** Ma turrkrru, ma kürü tüpdügabi kuri kolakókyena ini ngürr, akó ka marü obzekdögab anikürrün namulo. Ka sab popa apól-apól ngyabenkü wamlo ini tüpdü. Darrü oloma, sab kürü nótó kósene, sab kürü kómkóle!"

15 LOD bóktan yalkomólórr wagó, "Marü sab koke mómkólórre, zitulkus, sab marü büdülämpükü nótó mómkóle, ka sab oya 7 münüm kolaeán darrem ekyeno." Olgabi LOD Keinün bübdü wi ingrinürr, darrü pampükü ne nómá baseni, da oya igósidi koke emkóle. **16** Módóga, Kein Lodón obzekdögabi we buamanikürr, da Nod[§] tüpdü we ngyabelórr, Iden bwóbdü abüsa nólgbabi banikda.

Keinün Olmalbobatal

17 Kein kolpükü umtülürr, da kola bikóm esenórr, Inokón we ilngumilürr. Olgabi Kein darrü wirri basirr ael yarilürr, da wa ene basirr tóba oloman ngi atenórr, Inok. **18** Inok olom esenórr, ngi Irrad. Irrad Meuzaelón ab yarilürr. Meuza-el Metusya-elón ab yarilürr. Metusya-el Lamekón ab yarilürr.

19 Lamek nis kol nümiögürr. Ngaen-gógópan kol ngi Ada, akó nis ngim kol ma Zila. **20** Ada Zabalón ilngumilürr; ngaen-gógópan olom wató yarilürr palae müötüdü ngyabenóm akó [kau] ngabyónüm. **21** Oya zoret ngi Zubal yarilürr; ngaen-gógópan olom wató yarilürr ap* barnginüm akó tatárror apulüm. **22** Zila ta siman olom ilngumilürr, ngi Tubal-Kein. Wa abün-abün obzek Zaget elklaza tólbæl yarilürr brronze akó ayane.[†] Tubal-Keinün bólbtó Na-ama warilürr. **23** Lamek bóktanórr tóba kol nisdü wagó, "Ada akó Zila, kürü kurrkruam;

Kürü bóktan turrkruam, e Lamekón kol nidipamli.

Ka pam büdülämpükü kuri emkóla, kürü óepükü nótó kómkóle,
darrü küsil pam, kürü gaopükü nótó kuri kómkóle.

24 Darrü oloma ne büdülämpükü nómá emkóle Keinün, ene kolaeán darrem 7 münüm ipüde;
da olgabi, darrü oloma ne kürü büdülämpükü nómá kómkóle, ene kolaeán darrem sab 77 münüm ipüde!"

Set akó Inos

4:10 Ibrru 12:24   § **4:16** Nod, oya küp módoğa: agóltagól.   * **4:21** ap gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módoğa harp. Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2.   † **4:22** Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómorrón Bwób Zitüł Pebadó inzan angrirrúna: ngaen-gógópan olom wató yarilürr abün-abün obzek Zaget elklaza tólbæl brronze akó ayane.

²⁵ Adam akó tóba kolpükü umtülürr, da wa akó darrü siman olom ilngumilürr. Wa ngi ngyesilürr Set,[‡] inzan bóktanpükü wagó, "God akó kürü darrü olom kuri kókyene, Eibolón pabodó, Kein noan emkalórr."

²⁶ Set ta olom esenórr, da ngi ngyesilürr Inos.[§] Ene tonarrdó, pamkolpama ngaen-gógópan bókyenóp Lodón ngian ngilianóm, oya [ótókde].

5

Adamkagab ama Noan Amrran, Ibü Olmalbobatalab Zitüł

¹ Ini Adamón olmalbobatalab wibalómorrón ngiko.

God pamkolpam noma tómbapónórr, wa ibü tóbanan obzeksyók ngarkwatódó tómbapónórr. ² Wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol, akó wa ibü bles ninóp, da ngi ngyesilürr "Pamakan".*

³ Adam 130 pail noma yarilürr, wa abóm ugón bainürr darrü siman olompükü tóba dandangzan, tóba obzeksyók ngarkwatódó. Wa oya Set ngi ngyesilürr. ⁴ Setón amtómól kakóm, Adam akó 800 pailüm ngyabenórr, akó ngibürr simanal a ópal olmal nosenóp. ⁵ Da módóga, Adam blaman kókó 930 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

⁶ Set 105 pail noma yarilürr, wa Inosón abóm ugón bainürr. ⁷ Inosón amtómól kakóm, Set akó 807 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp. ⁸ Da módóga, Set blaman kókó 912 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

⁹ Inos 90 pail noma yarilürr, wa Kenanón abóm bainürr. ¹⁰ Kenanón amtómól kakóm, Inos akó 815 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp. ¹¹ Da módóga, Inos blaman kókó 905 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

¹² Kenan 70 pail noma yarilürr, wa Ma-alalelon abóm ugón bainürr. ¹³ Ma-alalelon amtómól kakóm, Kenan akó 840 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp. ¹⁴ Da módóga, Kenan blaman kókó 910 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

¹⁵ Ma-alalel 65 pail noma yarilürr, wa Zarredón abóm ugón bainürr. ¹⁶ Zarredón amtómól kakóm, Ma-alalel akó 830 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp. ¹⁷ Da módóga, Ma-alalel blaman kókó 895 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

¹⁸ Zarred 162 pail noma yarilürr, wa Inokón abóm ugón bainürr. ¹⁹ Inokón amtómól kakóm, Zarred akó 800 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp. ²⁰ Da módóga, Zarred blaman kókó 962 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

²¹ Inok 65 pail noma yarilürr, wa Metuselan abóm bainürr. ²² Metuselan amtómól kakóm, Inok Godón minggúpanandó ngyabelórr akó darrü 300 pailüm akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp. ²³ Da módóga, Inok blaman kókó 365 pailüm ngyabenórr. ²⁴ Wa Godón minggúpanandó ngyabelórr. Olgabi, darrpan ngürr wa we bamrukürr, zitulkus God oya wata arról pam sipadórr tüpdügab.

[‡] **4:25** Set ngi darrü Ibrru bóktan opor minggúpanana, oya küp módóga: kuri ekyene. [§] **4:26**

Inos ngian küp módóga, pam ó pamakan. ^{*} **5:2** Pamakan, Ibrru bóktane Adam. **5:2** Bwób Zitüł 1:27-28; Metyu 19:4; Mak 10:6 **5:24** Ibrru 11:5; Zud 14

²⁵ Metusela 187 pail nóma yarilürr, wa Lamekón abóm ugón bainürr.
²⁶ Lamekón amtómól kakóm, Metusela akó 782 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal akó ópal olmal we nosenóp. ²⁷ Da mórdoga, Metusela blaman kókó 969 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

²⁸ Lamek 182 pail nóma yarilürr, wa siman oloman abóm bainürr.
²⁹ Lamek tóba olom Noa[†] ngi ekyanórr, zitülkus wa oyakwata igó bóktanórr wagó, "Ini wa sab mibü ul tirre mibü ini tüpan wirri müp zagetódögabi, [Lod] ne tüp amórrórr metatómpükü." [‡] ³⁰ Noan amtómól kakóm, Lamek akó 595 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp. ³¹ Da mórdoga, Lamek blaman kókó 777 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

³² Da Noa 500 pail ne tonarrdó yarilürr, wa ibü abóm ugón bainürr, Syem, Am, akó Zeipet.

6

Kolae Tonarra Tüp Kolae Syónürr

¹ Pamkolpama ini tüpdü abün nóma bainónóp, akó ópal olmal nóma balngónónóp, ² da Godón simanal olmala* ini pamkolpamab ópal olmal igó nosenóp wagó, ene morroal agurr kolako. Da i ngibürr bumigóp popa tibiób kolóm, i nibióbka ubi bainóp. ³ Olgabi [Lod] bóktanórr wagó, "Kürü arról akyan samua sab pamkolpamdó koke burrmute wirri ngarkwat tonarróm, zitülkus i enan upso bübako, sab narrbarine. Sab ugórr ibü ngyaben kokrrap ngarkwat wata 120 pail yarile."

⁴ Ene ngürrdü, akó ngibürr tonarr kakóm, wirri kwitüm akó wirri arüng pam[†] ini tüpdü asi kwarilürr. Godón simanal olmala tüpan kolpükü nóma bazurrlürr ngaen ngyaben tonarrdó, i igó olmal balngónóp: arüng bügür akó umulürrün pam nidi koralórr.

⁵ Lod igó esenórr, paman kolae kari koke yarilürr ini tüpdü, akó oya moboküpa ne kla gyagüpi amalórr, wata kolaeán yarilürr metat.

⁶ Da Lod kari gyaur koke yarilürr, zitülkus ibü wató tómbapónórr ini tüpdü. Ini pokoa oya moboküp itüllürr. ⁷ Da Lod bóktanórr wagó, "Ka sab ini blaman pamkolpam, ka nibiób tómbapórró, blaman pabzuo ini tüpdügab. Pamkolpam tibióban koke: tüpdü agóltagol elklaza, ngübyón elklaza, akó kwitüm póyae. Ka gyaurla kótó tómbapórró." ⁸ A Lod wata Noaka morroal esenórr tóba obzek kwata.

Noa

⁹ Ini Noankwata pöepe. Noa tebe püoran dümdüm ngyaben pam wató yarilürr ene ngyaben tonarrdó, akó wa Godón minggüpanandó ngyabelórr. ¹⁰ Noan aüd olmal kwarilürr, ngi Syem, Am, akó Zeipet.

[†] **5:29** Noa ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Ene ngian küp mórdoga: Ul ain. [‡] **5:29** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdú inzan angrirrüna: Tai tüpdügab, LOD metatómpükü ne tüp amórrórr, ini wa sab mibü ul tirre mibü wirri müp zagetódögab. Ini wa waenbóka apónda; Noa ngaen-gógópan olom nótó yarilürr [grreip] zid arítüm didiburrü (9:20). Waen kuri tónggapóna greip ngórrdügab. *

6:2 Godón simanal olmal, ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdú inzan angrirrüna: godab simanal olmal. Godón Bukbóka wirri umul pama umul-kókako wagó, ia anerru, samu, o pamakan kwarilürr. [†] **6:4** wirri kwitüm akó wirri arüng pam, ibü darrü ngi Ibrru bóktane: Nepilim (Bótang Peba 13:31-33). Ene ngian küp mórdoga: Balókorrón pam. **6:4** Bótang Peba 13:33   **6:9** 2 Pita 2:5

¹¹ Da módóga, Godón ngakande, tüp abürrünsabürrün yarilürr kolaе tonarranme. Blaman pamkolpama abün-abün kolae tulmilpükü ngyabenónóp akó gazirrwóm ini tüp gwarrarrón yarilürr. ¹² God tüp esenórr, da módóga, tüp amkoman kulaırırn yarilürr, zitülkus blaman pamkolpama ini tüpdü tibiób ngyaben tulmil kulainóp. ¹³ Da God Noaka we bóktanórr wagó, "Ka gyagüpítótók kuri esena blaman pamkolpam kulainüm, zitülkus gazirrwóma ini tüp kuri gwarróne ibübökamde. Turrkrru, ka sab ibü blaman pabzuo ini tüppükü! ¹⁴ Wirri but elke yabióbkü, goperr[‡] nugupdügabi. Olgabi ut bwób singgalgónke ene kugupidü, da tótórr murrausnümke tarre,[§] kugupi kwata akó kalkuma. ¹⁵ Ene but inzan tónggapónke: 150 küór kokrrap, 25 küór taptap, akó 15 küór kwit. ¹⁶ Twól tónggapónke bóstankü. Kari kan, 44 sentimita, amgatke twól a gri, ibü aodö. Barrbüñ mamtae kabédó ingrinke, akó aüd paug balmelke but kugupidü - tüpana, ao, akó kwitana. ¹⁷ Turrkrru, ka wirri naiz nae ódód kari pokola ini tüpdü blaman arról elklaza amruküm, ne klama ngón amandako. Blaman elklaza ini tüpdü sab nurrbarine. ¹⁸ A mankü, ka sab kólba [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] ingrino. Da e sab bütüdü barrbuno - mató, marü simanal olmal, marü kol, akó marü simanal olmalab kol mankü. ¹⁹ Ma sab blaman obzek lar ninis simarrulünke ama bütüdü - siman a óp - mankü arról asenóm. ²⁰ Blaman obzek pýaе, akó blaman obzek lar, akó blaman obzek tüpdü ngübyón elklaza, sab marüka ninis togoble arról asenóm - siman a óp. ²¹ Ma sab blaman obzek alo kla yazebo, da irrbuno bütüdü. Ene alo kla sab marüpükü akó ibüpükü kwarile."

²² Da Noa blaman elklaza tómbapónórr, God oya enezan arüng bóktan ekyanórr.

7

Naiz Nae

¹ [Lod] bóktanórr Noaka wagó, "Butüdü ugó bangri, mató akó moba olmalkol, zitülkus ka igó kuri ngakóna, ma wata dümdüm ngyaben pam mobela blaman pamkolpamdoğabi ini tüpdü nidi ngyabendako.

² "Mankü yazebke 7 simanal lar tibiób ópal gómdamalpükü blaman iaia obzek tóman-koke^{*} lardógab bütüdü arrbüñüm. A blaman ia-ia obzek tómanpükü lardógab, ma mankü wata darrpan siman lar ipadke tóba óp gódamalpükü bütüdü angrinüm. ³ Mankü ta yazebke 7 simanal pýaе tibiób ópal gómdamalpükü blaman ia-ia obzek kwitüm pýaeadógab, ibü zid ainüm akó kupo balngónóm ini dudu tüpdü akó. ⁴ Zitülkus módóga, 7 ngürr kakóm ka sab ngup ugón zirrsaponi ini tüpdü. Sab ngupa 40 ngürrüm akó 40 irrübüm timilôle, da ka ini tüpdügabi blaman arról elklaza simrüko, ka ne kla tómbapórró." ⁵ Da Noa blaman elklaza tómbapónórr, Lod oya arüng bóktan enezan syalórr.

⁶ Noa ugón 600 pail yarilürr, naiz naea ini tüp nóma ngaslaorr. ⁷ Noa bütüdü bangrinürr ene naiz naedógab kyab körzyónüm - wa tüób, oya simanal olmal, oya kol, akó oya olmalab kol. ⁸ Tóman-koke akó

[‡] 6:14 goperr Ibrru bóktan opora. Mórrke-mórrke apprapórr módóga: cypress. [§] 6:14

tarr arrób-arrób pugan móegzan klama. Mórrke-mórrke módóga: tar. ^{*} 7:2 tóman-koke, Mórrke-mórrke módóga: clean. Oya küp módóga, ene lar ngarkwatódó kwarilürr alóngóm akó urdú amselóm Godón akyanóm.

tómanpükü lar, pýae, akó tüpdü ngübyón elklaza - siman a óp - ⁹ ninis Noaka ogoblórr butüdü, God Noan arüng bóktan enezan syalórr. ¹⁰ 7 Ngürr kakóm, naiz naea tüp ugón ngaslaorr.

¹¹ Noa 600 pail nóma yarilürr, 17 ngim ngürrdü, nis ngim melpalan, blaman tüp kugupidü arób naea wirri arüngi ugón bónganórr, akó nae mamtae tapanukuóp kwitüdü. ¹² Da ngupa ugón bókyanórr wirri arüngi amil, 40 ngürr akó 40 irrübüm.

¹³ Tai ene ngürrandó, Noa, tóba simanal olmal, Syem, Am, akó Zeipet, tóba kol, akó tóba olmalab kol but kugupidü barrbüñurr. ¹⁴ Inkü ene butüdü we kla kwarilürr ninis: blaman nurr lar, blaman ngabyón lar, blaman tüpdü ngübyón elklaza, blaman pýae, tibiób obzek ngarkwatódó - akó blaman tappükü kla. ¹⁵ Niris ogoblórr ama Noaka butüdü, blaman elklaza ne klama ngón amandako. ¹⁶ Blaman arról elklaza ne klama barrbüñurr, simanal a ópal kwarilürr, God Noan arüng bóktan enezan ekyanórr. Olgabi Lod oya kakóm mamtae we murrausürr.

¹⁷ 40 Ngürrüm ene naiz naea tai byamróklórr. Naeazan byamrók yarilürr, butpükü ta kwit yólürr tüpdügab. ¹⁸ Naiz naeazan tai buku bailürr tüp kwitana, buta udarüküm ugón bainürr nae kwitüm. ¹⁹ Naiz naea amkoman wirrian nóma bainürr, blaman wirri podo nüdarükóp. ²⁰ Naea tai tüngülürr kókó podo solo nganolop, 7 küór ngarkwat. ²¹ Blaman arról elklaza, ne klama agól-tagól kwarilürr tüpdü, nurrbarinürr - pýae, ngabyón lar, nurr lar, tüpdü ngübyón elklaza, akó blaman pamkolpam. ²² Blaman arról elklaza mólög bwóbdü, ne klama ngón tomalórr, nurrbarinürr. ²³ Lod ini tüpdü ne arról klama nyabenónóp blaman pabzaurr - pamkolpam, lar, ngübyón elklaza, akó kwitüm pýae. Wata Noa akó wankü but kugupidü nidi kwarilürr, idi baminürr. ²⁴ Ini tüp naiz naea wata inzan ngalaorrón yarilürr 150 ngürrüm.

8

Naiz Naea Alkomólórr

¹ Da God Noan gyagüpi amaikürr, akó blaman nurr akó ngabyón lar wankü ene butüdü. Wa wór zirrasapónórr busom ini tüpdü, da naiz naea we ukyólürr. ² Ene aumana tüp kugupidü arób nae, akó kwitüm nae mamtaepükü murrnausóp. Da wirri ngupa amil piküp bainürr kwitüdüğab.

³ Da móðoga, ene naiz naea zaorrón we alkomólólórr; 150 ngürра nóma blakónóp, naea ama barrkyananbóka ukyónürr. ⁴ 17 Ngim ngürrdü, 7 ngim melpaldó, but naea we amgatórr darrü Arrarrat podo kwitüm. ⁵ Naea zaorrón inzan alkomólólórr kókó 10 ngim melpal. Ngaen-gógópan ngürrdü, ene melpaldó, ngibürr podoa panzedó ugón pulkaka tübinóp.

⁶ 40 Ngürра nóma blakónóp, Noa pokar mamtae we tapakurr, wa ne kla tónggapónórr butüdü, ⁷ da kokabzan pýae arrmulüm we elkomólórr. Ene pýaeä arrmulülürr bwób-bwób, kókó ta blaman naea ukyónürr tüpdügab. ⁸ Da wa nurre pýaeä arrmulüm we elkomólórr ngakanóm igó wa, naea ia kuri ukine tüpdügab. ⁹ A ene nurre pýaeä darrü bwób koke esenórr aupüm, da wa Noaka we tolkomólórr butüdü, zitulkus tüp wata dudu yarilürr naea ngalaorrón. Noa tang adratórr, da ene nurre pýae

ipadórr, salkomólórr tóbaka ama butüdü. ¹⁰ Wa akó ngibürr 7 ngürr nókyenóp, da wa ene dadan nurre póyae akó ugón busom elkomólórr butüdügab. ¹¹ Ene nurre póyaea ama oyaka simaman tolkomólórr, da módoga, küsil agirrún [olib] pórngae tóba taedó yarilürr, mólmóne arümürrün. Olgabi Noa umul bainürr wagó, naea barrkyananbóka ukyónürr tüpdügab. ¹² Wa akó 7 ngürr nókyenóp, da olgabi ene nurre póyae äud mün elkomólórr busom. A ini tonarr, wa myamem koke tolkomólórr oyaka.

¹³ Ngaen-gógópan ngürrdü, ngaen-gógópan melpaldó, Noa 601 pail nóma yarilürr, nae ugón ukyórrün yarilürr tüpdügab. Noa ene butan ngibürr twól ngalaorrón nugup pokó nanenóp azilüm, da módoga, wa esenórr wagó, tüpa mólög baindase. ¹⁴ ²⁷ Ngim ngürrdü, nis ngim melpaldó, tumum tüp amkoman mólög yarilürr.

¹⁵ Da God Noaka tóbtanórr wagó, ¹⁶ "Tubrra butüdügab - matóka moba kol, akó marü simanal olmal akó ibü kol mankü. ¹⁷ Ugó yus blaman arról elklaza, mankü ne klamko - póyae, ngabyón lar, akó tüpdü ngübyón elklaza. Da i sab küppükü ki bainünüm ini tüp ayom, kókó tüpa tai ki barüm!"

¹⁸ Da Noa butüdügab burruanórr, tóba simanal olmal, oya kol, akó oya olmalab kol wankü. ¹⁹ Blaman lar, blaman tüpdü ngübyón elklaza, akó blaman póyae - blaman agóltagól elklaza, butüdügab bauslürr. Darrpan ngarkwat obzek lara kopo-kopo bauslürr.

Noa Lar Bamngulürr Godón Akyanóm

²⁰ Olgabi Noa [alta] előrr [Lodónkü]; blaman darrü-darrü obzek [tóman-koke] lardógab akó tóman-koke pýaedögab, wa ngibürr yazebórr, altadó dudu yamselórr ura adüngüm Godón akyanóm. ²¹ Da Lod morroal ilang nóma irrzümüllürr, da moboküpi bóktanórr wagó, "Ka sab myamem akó ini tüp koke amórro ini pamkolpamabme, enana ibü moboküpü ne gyagüpítótók kolaeanako ene tonarrdögab i karianpókal korálórr. Ka sab myamem blaman arról elklaza kokean kolae ninünümo, ka enezan tónggapórró.

²² "Tüpa sab enezan ngyabele,
arit akó abül,
güb akó urur ngürr,
abüsbar akó pail,
ngürr akó irrüb
sab kokean blakórre."

9

Godón [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Noaka akó Oya Olmal-bobatal

¹ God Noa akó tóba simanal olmal bles ninóp, da we bóktanórr wagó, "E küppükü bailamke akó abün olmal balngólamke, da tüpa tai ki gwarran yabübókamde! ² Blaman ini tüpdü lar, kwitüm póyae, ngübyón elklaza, akó maludü wapi, yabü sab wirribóka gum nangónórre; ka yabü tangdó kuri irrbüna. ³ Blaman arról elklaza, ne klama agóltagóldako, sab yabü alóng kla kwarile. Ka yabü alo nugup zid enezan nülinarre, ka yabü errkyá blaman kla kuri nülinünüma. ⁴ A e sab óepükü alóng kla murr

alóng-gu, zitülkus arról óedóma. ⁵ Sab darrü pama ne paman arról nóma itüle, ka sab oya kolae darrem ekyeno, zitülkus paman arrólan óea bókanórr. Akó lara ne paman arról nóma itüle, ka ta sab oya kolae darrem ekyeno.

⁶ "Pam büdülämpükü nótó nóma emkóle,
oya sab darrem büdülämpükü emkórre;
zitülkus God pam tónggapónórr
tóba dandang ngarkwatódó.

⁷ A yadi, e küppükü bailamke, akó abün olmal balngólamke, tüpa tai ki gwarran yabübökamde! Yabü olmalbobatala sab abün ki bainünüm ini tüpdü."

⁸ God we tóbtanórr Noaka akó oya simanal olmaldó wagó,
⁹ "Tübarrkrru, ka yabüpükü akó yabü olmalbobatalpükü errkyá kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrindóla, ¹⁰ akó blaman arról elklaza, yenkü ne kla kwarilürr - blaman póyae, blaman ngabyón lar, akó narr lar, blaman ne klama tübausürr yenkü butüdüğab - blaman arról elklaza ini tüpdü. ¹¹ Ka kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrindóla yabüpükü: sab myamem blaman ne arról elklaza naiz naea kokean pabzue, akó myamem inzan naiz babul yarile tüp kulainüm."

¹² Da God akó bóktanórr wagó, "Alkamül-koke tónggapórrón bóktan, ka ne kla angrindóla, ka küób akó yadi, mibü aodó, akó blaman arról elklaza yenkü, akó blaman pamkolpama sab solkwat nidi tóbabótóle, timam we kla yarile: ¹³ ka kólba órrólab kuri ingrina pülpüldü. Ene sab alkamül-koke tónggapórrón bóktanan timam yarile, kótóka tüp, mibü aodó. ¹⁴ Ka sab pülpül poko nóma dakabasulo tüp ngalaom, da órrólabá panzedó nóma okaka tübine, ¹⁵ kürü sab ngambangóle, ka ne alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrirri, kótó, yadi, akó blaman obzek arról elklaza, mibü aodó. Igó wagó, sab naea myamem wirri naizüm koke baine blaman arról elklaza kulainüm. ¹⁶ Órrólabá sab pülpüldü nóma okaka tübine, ka sab eseno, akó kürü sab ngambangóle alkamül-koke tónggapórrón bóktan, God akó blaman obzek arról elklaza ini tüpdü, ibü aodó. Ene tónggapórrón bóktan sab metatómpükü asi yarile." ¹⁷ Da God tóbtanórr Noaka wagó, "Ene timam módoga, ka ne alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrina, kótóka blaman arról elklaza ini tüpdü, mibü aodó."

Noa akó Oya Simanal Olmal

¹⁸ Noan ne simanal olmala tübausürr butüdüğab, idi kwarilürr: Syem, Am, akó Zeipet. (Am wa Keinanón ab yarilürr.) ¹⁹ Ini äud pam Noan simanal olmal kwarilürr; pamkolpama ibükagab bayolórr ini tüp ngalaom.

²⁰ Noa didiburr ngaon pam yarilürr. Wa [grreip] zid arit ugón bókyanórr grreip didiburr tónggapónóm. ²¹ Wa ngibürr waen nóma enónórr, oya gorrgorra ugón simiögürr. Kakapurr we umtulüllürr tóba palae müöt kugupidü. ²² Am, Keinanón ab, tóba ab Noan büb kakapur esenórr. Wa tóba naret nis we nüzazilürr. I pulkaka namülnürri. ²³ Da Syem a Zeipet mórrkenyórr poko ipadrri, tibiób tupodó we ingrirri. I kake aurürri, aban kakapur büb ngalaom. Tibiób aban büb kakapur asen-gum, i obzek

darrü pokodó nalüngrrri. ²⁴ Noan waen gorrgorra nóma amgatórr akó nóma umul bainurr wagó, oya solo kupo oloma ne poko tónggapónórr oyaka, ²⁵ we bóktanórr wagó,

"Ka Keinan amórrdóla!

Wa sab kari-kari [leba zaget olom] yarile tóba naret nisabkü."

²⁶ Wa akó igó poko bóktanórr wagó, "[Lodón] yagüram, Syemón God!"

Keinan sab Syemón leba zaget olom ki yarilün.

²⁷ God sab Zeipetón bwób ki arratlón!*

Zeipet sab Syemón palae müötüdü ki ngyabelón,
akó Keinan sab Zeipetón leba zaget olom ki yarilün."

²⁸ Naiz nae kakóm, Noa akó 350 pailüm ngyabelórr. ²⁹ Noa blaman kókó 950 pailüm ngyabenórr, da wa we narrótókórr.

10

Noan Olmalab Olmalbobatal

(1 Krronikol 1:5-23)

¹ Ini Noan simanal olmalab ngiko, Syem, Am, akó Zeipet, akó i nibiób balngenóp naiz kakóm.

Zeipetón Olmalbobatal

² Zeipetón simanal olmalab ngi idipako:

Gomerr, Magog, Madae, Zaban, Tubal, Mesek, akó Taerras, tibiób olmalbobatalpükü.

³ Gomerrón olmalbobatalab zitüł we kla kwarilürr:

Askenaz, Rripat, akó Togarma, tibiób pamkolpampükü.

⁴ Zabanón olmalbobatalab zitüł we kla kwarilürr:

Ilaesya pamkolpam, Tarrsyis pamkolpam, Kit pamkolpam,[†] akó Rrodes pamkolpam.[‡] ⁵ Da olgab bürrgrütüp, ngilsbürra malu kabedó akó ngibürra kaodó we barselórr. Zeipetón olmalbobatal we kla kwarilürr.[§] I blamana zitüł-zitüł we ngyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.

Amón Olmalbobatal

⁶ Amón simanal olmalab ngi idipako:

Kus, Mizrra-im,* Put,[†] akó Keinan, tibiób olmalbobatalpükü.

⁷ Kusün olmalbobatalab zitüł we kla kwarilürr:

Syeba, Abila, Sabta, Rra-ama, akó Sabteka, tibiób pamkolpampükü.

Rra-aman olmalbobatalab zitüł we kla kwarilürr:

Syeba akó Dedan pamkolpam.

⁸ Kus Nimrrodón ab yarilürr. Nimrrod tüób ini tüpan ngaen-gógópan wirri arüng gazirr pam yarilürr. ⁹ Wa ta wirri arrak pam yarilürr

* ^{9:27} Zeipet ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp módoga: arrat. * ^{10:4} Tarrsyis pamkolpama Spein kantrridü ngyabenónóp. Spein Yurrop kugupidüma. [†] ^{10:4} Kit pamkolpama Saeprrus kaodó ngyabenónóp, Grris kantrridü. [‡] ^{10:4} Rrodes pamkolpama Rrodes kaodó ngyabenónóp, Grris kantrridü. [§] ^{10:5} Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómórrón Bwób Zitüł pebadó ini bóktan opor wialómórrón babulako: Zeipetón olmalbobatal we kla kwarilürr.

* ^{10:6} Mizrra-im pamkolpama Izipt kantrridü ngyabenónóp. [†] ^{10:6} Put pamkolpama Libia tüpdü ngyabenónóp.

[Lodón] obzek kwata,[‡] da i igósidi bóktan kwarilürr pambóka wagó: "Wa Nimrrodzan arrak pama Lodón obzek kwata." ¹⁰ Oya kingan balngomól bwóban ngaen-gógópan wirri basirr ngi módó kwarilürr: Babel, Errek, Akad, akó Kalne,[§] Babilonia* kantrridü. ¹¹ Olgab wa we wamórr ama Asirria kantrridü, ó wa ngibürr wirri basirr balmelórr: Ninebe, Reebot-Irr, Keila, ¹² akó Resen wirri basirr, Ninebe akó Keila, ibü aodóma.

¹³ Mizrra-imün olmalbobatalab zitüł we kla kwarilürr:

Lud, Anam, Le-ab, Naptu, ¹⁴ Patrrus, Kaslu (Pilstia pamkolpama noakagabi togobórr[†]), akó Kaptorr, tibiób pamkolpampükü.

¹⁵ Keinanón nis siman olom nis ilngumilürr:

Sidon, oya ngaen olom, akó Et. ¹⁶ Wa ta akó ibü abbobat yarilürr: Zebus, Amorr, Girrgas, ¹⁷ Ib, Arrk, Sin, ¹⁸ Arrbad, Zemarr, akó Amat, tibiób pamkolpampükü.

Ene kakóm, Keinanón pamkolpama zitüł-zitüł we barsenórr, ¹⁹ da ibü tüpa wirri bailürr, tai Saedon wirri basirrdügab, ama Gerrarr wirri basirrdübóna, tai kókó Gaza wirri basirr amrran, ó akó ama Sodom, Gomorra, Adma, akó Zebo wirri basirrdübóna, pamkolpama ne nyabenónóp, tai kókó Lasa amrran.

²⁰ Amón olmalbobatal we kla kwarilürr. I blamana zitüł-zitüł we nyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.

Syemón Olmalbobatal

²¹ Syem, Zeipetón naret, wa blaman Ibrru pamkolpamab[‡] abbobat yarilürr.

²² Syemón simanal olmalab ngi idipako:

Ilam, Asyurr, Arrpaksad, Lud, akó Arram, tibiób olmalbobatalpükü.

²³ Arramón olmalbobatalab zitüł we kla kwarilürr:

Uz, Ul, Geterr, akó Mese,[§] tibiób pamkolpampükü.

²⁴ Arrpaksad Syelan ab yarilürr,

akó Syela ma Eberrón ab yarilürr.

²⁵ Eberrón nis olom nisa tómómörri:

darrüpan ngi Peleg* yarilürr, zitülkus oya nyaben tonarrdó tüpan pamkolpama ugón syórr bangónórr. Oya zoretan ngi ma Zoktan yarilürr.

²⁶ Zoktanón olmalbobatalab zitüł we kla kwarilürr:

Almodad, Syelep, Azarrmabet, Zerra, ²⁷ Adorram, Uzal, Dikla, ²⁸ Obal, Abima-el, Syeba, ²⁹ Opírr, Abila, akó Yobab, tibiób pamkolpampükü. Ini blaman Zoktanón olmalbobatal kwarilürr.

[‡] **10:9** LODÓN obzek kwata: Mi tai umul-kókakla oya küp laróga. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama bóktandako oya küp inzana wagó, Nimrrod kari arrak pam koke yarilürr. Ngibürra ma bóktandako wagó, Nimrrod Lodka bóka bamgün yarilürr. [§] **10:10** Kalne: Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómorrón pebadó Kalne babula: oya pabodó blaman aüd angrirrüna; blaman ene aüd wirri basirr Babilonia kantrridü kwarilürr. * **10:10** Babilonia, darrú ngi módoga Ibrru bóktane: Syinarr. † **10:14** Pilistia pamkolpama Krít kaodó nyabenónóp. ‡ **10:21** Ibrru ngi Eberr ngidügab tamórr. Ibrru pamkolpam Eberrón olmalbobatal kwarilürr (10:24-25). § **10:23** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdú inzan angrirrüna: Mas. * **10:25** Peleg ngian küp módoga: syórr bangón.

30 I ne tüpdü ngyabenónóp, tai igó wamlórr Mesya bwóbdügab ama Separr bwóbdübóna, podopükü bwóbdü, abüsa nólgbabi banikda.

31 Syemón olmalbobatal we kla kwarilürr. I blamana zitüł-zitüł we ngyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.

32 Ini blaman Noan olmalbobatal we kla kwarilürr; tibiób abankwata akó guankwata ini pebadó wialómorrónako. Naiz nae kakóm, blaman ini tüpdü pamkolpama ibükagab barselórr.

11

Babilon Tawa

1 Ngaen, blaman ini tüpdü pamkolpamab darrpan wirri bóktan yarilürr; blamana dadan bóktan opore ikik kwarilürr. **2** Pamkolpama enezan ngyabenkü ogoblórr olgabi, abüsa nólgbabi banikda, da i Babilonia* kantridü buruburu taptap tüp esenóp. Metat we bainóp. **3** Da i tibióbka bóktan kwarilürr wagó, "Yao, mi errkyá taptap marit poko tómbapóndakla, da mi zürüküm kubó tai bamngurre urdú!" Da ingülküpan pabodó ibü marit poko asi kwarilürr gri aelóm, akó motant† pabodó ama tarr, marit poko karrkukus arümüm. **4** Da i bóktónóp wagó, "Mi errkyá wirri basirr aeldakla tawapükü, kókó tawa soloa tai pülpül emrróne. Ene ngarkwatódó, mi sab mibiób ngi wirri nirre, ó ene igósüm mi sab koke barngeno bwób-bwób ini tüpdü."

5 [LOD] ene wirri basirr ngakanóm we tübinürr akó tawa, pamkolpama ne kla nelnóp. **6** Da Lod moboküpi we bóktanórr wagó, "I errkyá darrpan pamkolpamako akó ibü darrpan bóktana. Ini wa zitüla, i sab ne kla tómbapónórr. Darrü kla sab ibüka müp koke yarile, i ne kla gyagüpi aman korale. **7** Yao, mi módó ogoba ola ibü bóktan yarrisarri angónóm, igósüm i sab tibiób koke barrkrrule darrem-darrem." **8** Da módóga, Lod ibü we arngenórr bwób-bwób ini dudu tüpdü, akó i we piküp bainóp ene tawapükü wirri basirr aelóm. **9** We ngarkwatódó, ene wirri basirr ngi ngyesilóp Babel,‡ zitülkus Lod blaman pamkolpamab bóktan yarrisarri yangónórr. Da olgabi God ibü bwób-bwób we arngenórr ini dudu tüpdü.

Noan Ngaen Olom Syem, Oya Olmalbobatal

(1 Krronikol 1:24-27)

10 Ini Syemón olmalbobatalab ngiko.

Nis pail naiz kakóm, Syem 100 pail nómá yarilürr, wa Arrpaksadón abóm bainürr. **11** Arrpaksad nómá tómtómólórr, Syem akó 500 pailüm ngyabelórr akó ngibürr simanal akó ópal olmal we nosenóp.

12 Arrpaksad 35 pail nómá yarilürr, wa Syilan abóm bainürr. **13** Syilan amtómól kakóm, Arrpaksad akó 403 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp.

14 Syila 30 pail nómá yarilürr, wa Eberrón abóm bainürr. **15** Eberrón amtómól kakóm, Syila akó 403 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nosenóp.

* **11:2** Babilonia kantri, oya darrü ngi módóga Ibrru bóktane: Syaeñarr. † **11:3** mota marit poko arüm klama. Mórrke-mórrke módóga: mortar. ‡ **11:9** Babel ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: yarrisarri angón.

¹⁶ Eberr 34 pail nómá yarilürr, wa Pelegón abóm bainürr. ¹⁷ Pelegón amtómól kakóm, Eberr akó 430 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nösénóp.

¹⁸ Peleg 30 pail nómá yarilürr, wa Rreun abóm bainürr. ¹⁹ Rreun amtómól kakóm, Peleg akó 209 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nösénóp.

²⁰ Rreu 32 pail nómá yarilürr, wa Serrugün abóm bainürr. ²¹ Serrugün amtómól kakóm, Rreu akó 207 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nösénóp.

²² Serrug 30 pail nómá yarilürr, wa Na-orrón abóm bainürr. ²³ Na-orrón amtómól kakóm, Serrug akó 200 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nösénóp.

²⁴ Na-orr 29 pail nómá yarilürr, wa Terran abóm bainürr. ²⁵ Terran amtómól kakóm, Na-orr akó 119 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nösénóp.

²⁶ Terra 70 pail nómá yarilürr, wa ibü abóm ugón bainürr, Eibrram, Na-orr, akó Arran.

Terran Olmalbobatal

²⁷ Ini Terran olmalbobatalab ngiko.

Terra ibü abóm bainürr, Eibrram, Na-orr, akó Arran. Arran Lotón abóm bainürr. ²⁸ Oya ab Terra arról nómá yarilürr, Arran ugón narrótókórr tóba amtómól bwóbdü, ngi Urr, Babilonia pamkolpamab§ kantridü.

²⁹ Eibrram a Na-orr kol bumiógrri. Eibrramón kol ngi Serrae warilürr, Na-orr wa Milkan zumiógrri, Arranón óp olom. Oya darrü óp olom asi warilürr, ngi Iska. ³⁰ Serrae olmal balngón-koke kol warilürr.

³¹ Terra tóba olom Eibrramón ipadórr, akó tóba bobat Lot, Arranón siman olom nótó yarilürr, akó tóba kolalkot Serrae, Eibrramón kol. I Urr basirr we amgütóp, Babilonia kantrri kugupidü, da i wa Keinan tüpdü ogoblórrma, a i Arran wirri basirrdü nómá babzilürr, da i ma metat ngyabenóm we bainóp. ³² Terra 205 pailüm ngyabenórr, da we narrótókórr Arran wirri basirrdü.

12

God Eibrramón Ngyaunürr Keinan Tótókóm

¹ Darrpan ngürr [Lod] Eibrramka bóktanórr wagó, "Ma moba bwób, moba pamkolpam, akó moba aban zitüł pamkolpam metatómpükü ugó nümgütünüm. Ugó wam, ka marü sab ne bwób mómyeno.

² "Marü ka sab abün olmalbobatal mülino. I tibióban wirri kantridü ngyaben kwarile.

Ka marü bles mino;
Ka sab marü wirri ngi mókyeno,

ma sab bles-ain ngyaben sidüdo bwób-bwób pamkolpamdó.

³ Ka sab ibü bles ninünümo, marü nidi bles mirre,
akó ka sab ibü nómórrnónómo, marü nidi mómrórrre.

Marükama, ka sab blaman ini tüpdü pamkolpam bles ninünümo."

⁴ Da Eibrram we bupadórr tóba Arran basirrdügab, oya LOD enezan yalórr. Lot wankü wamórr. Eibrram ugón 75 pail yarilürr, wa Arran nómá

amgatórr. ⁵ Eibrram tóba Serrae kolpükü we bupadórr Keinan tótókóm, tóba zoretan olom Lot, tibiób blaman elklaza, i ne kla kwób isunóp, akó ne [leba zaget] pamkolpam, i nibiób bumigóp Arranóm. I Keinan nóma babzilürr, ⁶ ene bwóbdüma ogoblórr, kókó da i babzilürr Syekem wirri basirr minggüpanan, wirri nugup ne yarilürr Morre* bwób pokodó. Ene tonarr ugón Keinan bwób pamkolpama ola ngyaben kwarilürr. ⁷ Lod Eibrramka ola okaka tübyónürr wagó, "Marü olmalbobatal ka sab ini Keinan tüp nókyenónómo." Eibrram [alta] igózidi we előrr Lodónkü,† oyaka nótó okaka tübyónürr. ⁸ Wa Syekemgab we wamlórr ama darrú podopükü bwóbdü, wirri basirr Betel minggüpanan, abusa nólgbabi banikda. Wa tóba palae müót‡ we aodó balmelórr, Betel wirri basirr, abusa nebóna bótaoda, akó Ae wirri basirr, webónada abusa nólgbabi banikda. Wa akó Lodón alta ola előrr, da wa Lodón ngian we ngilialórr oya [ótókóm]. ⁹ Eibrram akó olgab we bupadórr, da ngyabenkü igó wamlórr bwób-bwób, kókó Negeb [ngüin-koke bwóbdübóna], malubarrdóbóna.§

Eibrram a Serrae Iziptüm Namülnürri

¹⁰ Ene tonarr, Keinan tüpdü ku yarilürr, da Eibrram karianbóka ngyabenóm wamórr Izipt* kantrridü, zitülkus kari kolae ku koke yarilürr. ¹¹ Eibrram tóba kolpampükü Izipt abzil minggüpanan nóma yarilürr, da wa tóba Serrae koldó bóktanórr wagó, "Serrae, ma ngaka! Ka umulóla, ma morroal agurr kolóla. ¹² Marü Izipt kolpama kubó nóma móserre, i sab igó bóktorre wagó, 'Ini oya kolo', da igózidi sab kürü büdülpükü kómkólórre. A marü arról wa zid irre. ¹³ A ma sab igó bóktanke magó, ma kürü bólbtóla. Ene igósüm, i sab kürü morroal ngakan korale marübökamde, akó ene igósüm, ma sab kürü arról zid ino." ¹⁴ Eibrram tóba pamkolpampükü Izipt nóma abzilürr, da Izipt kolpama nóma osenóp oya kol, wa wirri agurr kol warilürr. ¹⁵ Ngibürr parraoan† ngi pama oya nóma osenóp, parrao azazilüm we ogobórr, da oya we ududóp parraoan wirri müötüdü oya kolóm. ¹⁶ Da parraoa Eibrramón morroal ngakan yarilürr Serraen zitülkusdü. Da wa oya we kla iliönürr: [sip], simanal [kau] akó ópal kau, siman [donki], ópal a simanal leba zaget kolpam, óp donki, akó [kamel].

¹⁷ A Eibrramón kolanbókamde Lod wirri kolaeen azid zirrsapónórr parrao, oya olmalkoldó, akó müötüdü nidi zaget kwarilürr. ¹⁸ Da parraoa bóktan zirrapónórr Eibrramón ódódóm oyaka. Oya nóma sidüdóp, da bóktanórr wagó, "Ma ia laró tónggapórró kürüka? Ma kürü koke iade küzazilürrü igó, Serrae marü kolo? ¹⁹ Ma iade bóktarró igó, ini marü bólbtó? Ka ma oya igózidi upadórró kólba kolóm. Marü kol wóni! Upa da ugó aurram!" ²⁰ Parraoa tóba zaget pam arüng bóktan nókyenóp

---

* **12:6** Morre ngian küp módogá Ibrru bóktane: umulbain pam. Ene nugup aprrapórr gyabi nugup yarilürr. † **12:7** Zu pamkolpama ngaen ngabyón lar okrralórr, da murr alta kwitüm bamngulnónóp Godón akyanóm, oya bagürwóman ngitanóm akó [ótókóm]. Alta ingulküp pokoe balmelnóp. **12:7** Apostolab Tórrmen 7:5; Galatia 3:16 ‡ **12:8** Ene palae müót wirri güm mórrkenyórrí ngalaorrón yarilürr. § **12:9** Malubarr, Mórrke-mórrke módogá: South. Israell pamkolpam, ibü malu bolmüötüdübüóna yarilürr. * **12:10** Izipt darrú wirri kantri yarilürr, Keinan bao kwatabóna. **12:13** Bwób Zitüł 20:2; 26:7 † **12:15** Izipt pamkolpama tibiób king parraobóka ngilianónóp. Tóbanan ngi koke yarilürr.

Eibrramónkwata, da i oya we zirrapónóp tótókóm wa nólgbab tamórr, tóba kolpükü, akó oya blaman ne elklaza koralórr.

13

Eibrram akó Lot Bürrgratürüri

¹ Da Eibrram Izipt we amgatórr, tóba kolpükü, akó oya blaman ne elklaza koralórr, da we wamlórr ama Negeb [ngün-koke bwóbdü]. Lot, Eibrramón zoretan olom, ta wankü wamlórr. ² Eibrram wirri mórrrel pam yarilürr, zitülkus oya ngabyón lar akó [silba] akó [gold] abün kwarilürr. ³ Negebgab wa ngabenkü wamlórr kókó Betel amrran, wa ngaen-gógópan tóba palae müót ne előrr ⁴ akó wa [Lodón] [alta] ne előrr. Ene bwób poko Betel akó Ae ibü aodó yarilürr. Wa ola Lodón ngian we ngilialórr oya [ótókóm].

⁵ Lot Eibrramdi ngabenkü aurrnürri, da oya ta [sip] a [gout] yabül, [kau] yabül, akó pamkolpam asi koralórr. ⁶ I enezan ngabenörri darrpan pokodó, ene tüpdü alo kla akó nae gaodó koke koralórr ibü blamanab ngabenóm, zitülkus ibü ngabyón lar abün koralórr. ⁷ Da ene pokodó, Eibrramón ngabyón lar ngabkan pam akó Lotón ngabyón lar ngabkan pam, ibü aodó ongyaltongyala tómbapónórr. Ene tonarrdó, Keinan pamkolpam akó Perris pamkolpam, i ta ugón ene tüpdü ngaben koralórr.

⁸ Eibrram bóktanórr Lotka wagó, "Gyaurka, myamem ongyaltongyal babul ki yarilün ma na ka, mibü aodó, akó mibü ngabyón lar ngabkan pampükü, zitülkus mi ab-olomiamli. ⁹ Ngaka, marü obzek kwata blaman tüp, apad klama! Da morroal igósa, ma kürükagab mobe-mobe ugó bumanik. Ma ne banól kwata nóma wamo, ka ma tutul kwata wamo; a ma ne tutul kwata nóma wamo, ka banól kwata wamo."

¹⁰ Lot Zodan buruburudübóna yarilürr. Nae ola gaodó yarilürr. Ene tüp inzan yarilürr wamaka Lodón Didiburr* akó wamaka Izipt tüp, tai kókó Zoarr basirr amrran. (Lod Sodom akó Gomorra wirri basirr nis solkwat kolae nyónürr.) ¹¹ Lot ubi bainürr blaman Zodan buruburu tüp apadóm, da wa we bupadórr solomamtaedóbóna tótókóm, tóba blaman elklazapükü. Da ene Eibrram akó Lot inzan bürrgratürüri. ¹² Eibrram Keinanóm ola ngabelórr, a Lot ngibürr wirri basirr aodó ngaben yarilürr Zodan buruburudu, da wa tóba palae müót Sodom wirri basirr minggüpanandó balmelórr. ¹³ Sodom pamkolpam kari kolae koke koralórr; amkoman kolaean tonarr tómbapónóp Lodka.

Eibrram Ibrron Wirri Basirrdübóna Anenórr

¹⁴ Lot nóma wamórr Eibrramkagab, da LOD bóktanórr Eibrramka wagó, "Ma tai ugó yarilüln blaman tokom órdóbóna ma nólgbab zamngóldóla.

¹⁵ Ma blaman ne tüp ngakandóla, ka sab marü mókyeno akó marü olmalbobatal, metatómpükü. ¹⁶ Ka marü olmalbobatal sab abün ninünümo, wamaka tüp buruako. Darrü oloman sab gaodó nóma ki yaril tüp buru atangóm, da oya sab igósidi gaodó yarile marü olmalbobatal atangóm.

¹⁷ Bupa! Ugó wamlón kokrrap kwata akó taptap kwata, blaman kubdüma ini bwóbdü, zitülkus ka marü akyandóla." ¹⁸ Eibrram tóba palae müót

^{13:4} Bwób Zitüł 12:8   * ^{13:10} LODón Didiburr: God ngaen ene didiburr Idenóm irtümüllürr (2:8-3:24).   ^{13:10} Bwób Zitüł 19:24-25   ^{13:15} Bwób Zitüł 28:13; Apostolab Tórrmen 7:5

nanenóp, ngyabenóm we wamórr Mamrren[†] wirri nugup paldó, Ibrron wirri basirr minggüpanan. Da wa Lodka alta ola előrr.

14

Eibrram Lotón Zid Yónürr

¹ Ene tonarr, Amrapel, Babilonia* bwóban king, Arriok, Elasarr bwóban king, Kedorrлаomerr, Ilam bwóban king, akó Taedal, Goyim bwóban king, ² bóktan we tómbapónóp gazirrüm ini 5 kingpükü: Berra, Sodom wirri basirran king, Birrsya, Gomorra wirri basirran king, Syinab, Adma wirri basirran king, Syemeberr, Zeboym wirri basirran king, akó Bila wirri basirran king (ene basirran darrü ngi Zoarr yarilürr).

³ Blaman ini 5 kinga gazirrüm we dabínóp Sidim buruburudü. (Kapórr Malu errkya nege.) ⁴ Ngaen-gógópan, 12 sailüm, blaman ini 5 wirri basirr kinga tibiób pamkolpampükü, Ilam king Kedorrлаomerrankü zaget koralórr. 13 Ngim paildü i gazirrüm we bainóp wankü oya alakónóm ibü myamem balngomólgu. ⁵ 14 Ngim paildü, Kedorrлаomerr we wamórr gazirrüm tóba aüd gómdamal king tibiób gazirr pampükü. Da ini basirr pamkolpam memokan [ut-ut ninóp]: Rrepa pamkolpam Asterrot Kar-naem wirri basirrdü, Zuz pamkolpam Am wirri basirrdü, Em pamkolpam Kirriataem buruburudü, ⁶ akó Orri pamkolpam Idom podopükü bwóbdü, tai kókó El Parran basirr, [ngüin-koke bwób] minggüpanan. ⁷ Da olgap tübyalüngóp, ama akó Kades wirri basirrdü ogobórr (ene tonarr, ene wirri basirr ngi ugón Enmispat yarilürr). Akó i blaman Amalek pamkolpamab tüp yazebóp. Amorr pamkolpam, i ta inzan nangónóp, nidi ngyaben kwarilürr Azazon Tamarr wirri basirrdü.

⁸ Da ene tonarr, Sodom, Gomorra, Adma, Zeboym, akó Bila wirri basirr kinga bazebórr, da blaman we ogobórr Sidim buruburudü. I ola bazelórr, tibiób gazirr pampükü, da i gazirrüm we bazebóp, da zangórrón we bőrranglórr tibiób gazirr klampükü. ⁹ Ilam king Kedorrлаomerr akó oya aüd gómdamal, Babilonia, Elasarr akó Goyim king nidi kwarilürr, i ene 5 kingpükü gazirr we bókyenóp. Ene gazirr inzan yarilürr: tokom kinga 5 kingpükü bókrralórr tibiób gazirr pampükü. ¹⁰ Sidim buruburudü ugón abün tarr[†] kugupi asi koralórr. Sodom akó Gomorra king nisa tibiób gazirr pampükü néma busonónóp, da ngiburra büdülämpükü balóklórr tarr kugupidü. Koke nidi balókórr, i we busuóp ama pokopükü bwóbdü. ¹¹ Ene tokom kinga ene ia-ia elklaza koralórr blaman yazebóp Sodom akó Gomorragab, akó ibü alo kla, da i we ogobórr. ¹² I Eibrramón zoretan olom Lot akó oya blaman elklaza ta imarruóp, zitulkus wa ugón Sodom wirri basirrdü ngyaben yarilürr.

¹³ Darrpan pama, nótó busorr gazirr pokodógab, pupainürr Ibrru pam Eibrramka laróga tómbapónórr. Ene tonarr, Eibrram wata ugón ola ngyabelórr, Mamrren[‡] wirri nugup paldó. Mamrre tóba nis zonaret nispükü, ngi Eskol akó Anerr, Amorr pam, Eibrramón gazirr gómdamal kwarilürr. ¹⁴ Eibrram néma arrkrrurr ini poko wa, gazirr pama Lotón ipüdóp tibióbkü, da wa 318 gazirr umulbairrún pam ngibaunürr nidi

[†] 13:18 Ene basirr Mamrre ngi ngesilóp. Mamrre Amorr pam yarilürr, Eibrramón gazirr gódam.

^{13:18} Bwób Zitüł 35:29 * ^{14:1} Babilonia, oya darrü ngi módogá: Syinarr. [†] 14:10 Tarr arrób-arrób pugan móegzan klama. Ene tarr kugupi, paman tómbapórrón kla koke kwarilürr. Ngaen tibi tóbabatórr. [‡] 14:13 Ma müsirrga ain bóktan 13:18 ngakanke.

tóbabótórr oya müót basirrdü. Da i ene tokom king tibiób gazirr pampükü tai zutalórr kókó Dan wirri basirrdü. ¹⁵ Eibrram tóba gazirr pam irrüb we arrgrratórr kopo-kopodó, wa tümünzan yarilürr. Da Eibrram tóba gazirr pampükü ene tokom kingdü yaninürr, da ibü tai kolazatalórr kókó Oba, Damaskus wirri basirr dakla kabe, dorrmetódóbóna. ¹⁶ Eibrram blaman elklaza, Lot, oya zoretan siman olom, tóba elklazapükü, blaman kol akó pamkolpam we zid ninóp, Kedorrlaomerr ne kla yazebórr, da we sakonórr ama tóba nygaben bwóbdü.

Melkizedek Eibrramón Bles Yónürr

¹⁷ Eibrram nóma tolkomólólórr ene gazirr pokodógab, Kedorrlaomerr akó oya kamdal king memokan ut-ut ne ninóp, da Sodom kinga wamórr oya asenóm Sabe buruburudü. (Ene bwóban darrü ngi módoga: "Kingan Buru-buru".) ¹⁸ Da darrü kinga ugón wamórr Eibrramón asenóm. Oya ngi Melkizedek yarilürr, Salem[§] wirri basirran king. Wa tüób brred akó waen imarrurr.* Wa dakla Wirri Kvitüm Godón [prrist] yarilürr. ¹⁹ Wa Eibrramón bles yónürr igó bóktane wagó, "Eibrramón bles ki yó Wirri Kvitüm Goda, tüp a pülpül nótó tónzapónórr.

²⁰ Akó mi blamana yagürnórre Wirri Kvitüm God, marü tangdó nótó irrbüne, mankü nidi gazirr kwarilürr."

Da Eibrram blaman elklazadógab [wantent] Melkizedekón ekyanórr, wa ne elklaza yazebórr ene tokom kingdügab.

²¹ Sodom kinga Eibrramka bóktanórr wagó, "Ma kürü pamkolpaman külüö, a elklaza ma mobankü yazeb."

²² Eibrram bóktan yalkomólólórr oyaka wagó, "Ka kólba tang kwit aindóla [Lodka], Wirri Kvitüm God, tüp a pülpül nótó tónzapónórr, akó ka ini larüng alkamül-koke bóktanj böktandóla Godón obzek kwata: ²³ Ka darrü kla kokean emono marü ne klamko, ia mórrkenyórr barrgüp sye o ia wapór kla amrók sye, zitülkus ma sab myamem igó bóktan-gum wagó, 'Ka Eibrramón morroal mórrrel yórrü.' ²⁴ Ka darrü kla koke ipudo kólbankü, a wata gazirr pama ne kla elorre. A kürü äud gómdamat, Anerr, Eskol, akó Mamarre, kankü nidi ogobórr, i tibiób morroal wata ipüdörre ene elklazadógab."

15

Godón /Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan/ Eibrramka

¹ Ene klama tómbapón kakóm, [Lopón] bóktana tamórr Eibrramka nuszan wagó,

"Ma gumgu, Eibrram;

Ka marü adlang klamla.

Marü darrem sab kari koke yarile!"*

² A Eibrram bóktanórr wagó, "Lod Godóe! Ma sab kürü laró kókyeno, zitülkus ka olom-koke nyayabendóla? Eliezerr, kürü Damaskus [leba zaget olom], kürü elklaza sab wató yazebe kürü büdül kakóm. ³ Ma kürü darrü

---

§ **14:18** Salem ngi apprapórr Zerrusalembóka apónda. * **14:18** Melkizedek brred akó waen imarrurr Eibrramón alom tóba gazirr pampükü. **14:20** Ibrru 7:1-10 * **15:1** Ini bóktan oporan darrü küp asine Ibrru bóktane: "Ka marü wirri darrem klamla!"

olom koke kókyarró, da kürü darrü müótan leba zaget olom, kürü pabo igósidei sab wató ipüde.”

⁴ Da módoga, Lodón bóktana akó tamórr oyaka wagó, “Ene pama sab marü pabo kokean ipüde. Marü mobanan büba ne siman olom esene, marü blaman elklaza sab wató yazebe!” ⁵ Wa Eibrramón pul basirrdü idódürr, da bóktanórr wagó, “Pülpüldü yazılı! Ma wimurr kóbó etang, ma ne gaodó nómadóla atangóm!” Da wa oyaka akó bóktanórr wagó, “Marü olmalbobatal sab inzan korale.”

⁶ Eibrram Lodón amkoman yangunürr, da ini zitulkusdü, Lod oya ipadórr [dümdüm tonarr] pamzan.

⁷ Ene kakóm, LOD akó bóktanórr darrü poko wagó, “Ka LOD, marü nótó küdódürrü Urr wirri basirrdü, Babilonia pamkolpamdógbab, marü moba ini tüp akyanóm.”

⁸ Eibrram akó bóktanórr wagó, “LOD Godóe, ka umul ia namulo igó, ka sab ini tüp ipudo?”

⁹ Da LOD oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Darrpan [kau], darrpan óp [gout], akó darrpan siman [sip] azebóm wam. I blaman aüd pail ngarkwat korale. Akó ibüka amngyelóm darrpan nurre akó darrpan kubukubu pýoae kupo. Da kürükä simarruke.”

¹⁰ Eibrram blaman ene kla simarrurr Lodka, da Eibrram ekrranórr, da aodó ór nangónóp, nürrgrütóp, solkwat wa tutul ór darrpan pokodó irrbünürr, akó wa banól ór darrpan pokodó we irrbünürr dümdüm. Ene óra tibiób obzek balóng koralórr. A pýoae nis koke ór nangónórr; ibü dudu nüngrinürr.[†] ¹¹ Da büdl murr alóng pýoaea ene ór angórrón murrdü tóbáklór alóngóm. Da Eibrram bag yarilürr.

¹² Abüsazan bótaolórr, Eibrramón büdl ut simiögürr. Da módoga, wazan büdl ut yarilürr, güm tümüna ugón ngaslaorr, akó wirri guma oya ipadórr. ¹³ LOD oyaka bóktanórr wagó, “Ma wata umul namulo wagó, marü olmalbobatal sab mogob korale ngibürr pamkolpamab bwóbdü. I sab ene pamkolpamabkü leba zaget tömbapónorre, akó ibü kle-kle ngabkan kwarile, 400 pailüm. ¹⁴ I ne bwób kolpamabkü zaget kwarile, ka sab ibü [kolaeen darrem] nülinünümo. Ene kakóm, i ma sab ugón wirri mórrelpükü pamkolpama tübause olgabi. ¹⁵ A mató, ma sab paudi wamo, marü abalbobatal nólamsko. Ma sab morroal barnginwóm myanga wamo gapókdó. ¹⁶ Marü bobatalab bobatala sab nómá tóbabótóle,‡ Amorr pamkolpamab kolae tonarra tai wirri ugón baine, da marü olmalbobatala sab ugón tóbakone ini bwóbdü.”

¹⁷ Abusa nómá bótaorr akó tümün nómá yarilürr, da módoga, nokaman kübül kak akó warri zyóna ugón okaka tübyörri, da ene syórr angórrón murr aodóma aurürri.§ ¹⁸ Ene ngürr, LOD ene inzan alkamül-koke tónggapórrón bóktan tónggapónórr Eibrramka, da wa bóktanórr wagó, “Marü olmalbobatal ka sab ini pamkolpamab tüp nókyenónómo, tai wirri

^{15:5} Rrom 4:18; Ibrru 11:12   ^{15:6} Rrom 4:3; Galatia 3:6; Zeims 2:23   [†] ^{15:10} Ini klaman küp módoga: pam nisa tónggapórrón bóktan nómá angrindamlí, i karrkukus emoni ene bóktan. Koke ne nómá, i sab inzan namüli, wamaka ene ór angórrón murr poko.   ^{15:13} Bazeb Tonarr 1:1-14; 12:40; Apostolab Tórrmen 7:6   ^{15:14} Bazeb Tonarr 12:40-41; Apostolab Tórrmen 7:7

‡ ^{15:16} Ini bóktana 400 pail ngablaoda. Mórrke-mórrke módoga: after 4 generations. § ^{15:17} Godón Bukbóka barre wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wagó, LOD tüób ene nis klame okaka tübyónürr.

tobarrdó gab Izipt kanrridü,* kókó Yuprreitis wirri tobarrdó:[†] **19** Keni, Kenas, akó Kadmon pamkolpam, **20** Et, Perris, akó Rrepa pamkolpam, **21** Amorr, Keinan, Girrgas, akó Zebus pamkolpam.”

16

Agarr akó Isma-el

1 Serrae, Eibrramón kol, olmal koke balngólórr oyankü. A oya ma Izipt leba Zaget kol asi warilürr, ngi Agarr. **2** Serrae bóktanórr Eibrramka wagó, “Gyaurka ma turrkrru. [Lod] kürü piküp kyónürr olmal balngónóm. Da ugó wam, kürü leba Zaget ngulmokurpükü utüm. Aprrapórr ma olmal kürünkü nosenónomo oyakagab.”

Eibrram Serraen ubi we ipadórr. **3** Eibrram 10 pail noma ngabenórr Keinanóm, da Serrae tóba Izipt leba Zaget kol Agarr we ekyanórr tóba müör Eibrramón kolóm ainüm. **4** I Agarrdi umturri, da oya müp we okyanórr.

Agarr igó noma umul bainürr wagó, wa müppükümo, da wa Serraen kle-kle ngakanóm ugón bainürr. **5** Da Serrae bóktanórr Eibrramka wagó, “Eibrram, zitulkus matókla, Agarr ne kürü kle-kle igosidi ngakando. Ka kólba leba Zaget kol marü tangdó ungrirru kolóm, da errka wa umulo wagó, wa müppükümo, da wa kürü kle-kle igosidi ngakando. Da mibü sab Lod wató ki tyal igó, dümdüm nótóka ini pokodó, ia mató, ta ia kótó!”

6 Eibrram oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkrru, marü leba Zaget kol moba tangdómo. Ma tónggapó oyaka, ma ne kla gyagüpi amandóla.” Da Serrae amkoman kle-kle ngakanóm we bainürr Agarrón, da Agarr we busorr oyakagab.

7 [Lodón anerrua] Agarrón aróbdó omrranórr, [nguin-koke bwóbdü]. Ene ne arób yarilürr, Surr bwóbdü tótók kwat kabedó yarilürr. **8** Da wa bóktanórr wagó, “Agarr, Serraen leba Zaget kol, ma nubogab katóka akó ma nubó tótókdóla?”

Agarr bóktan yalkomólórr wagó, “Ka busodóla kólba wirri koldógab, Serrae.”

9 Lodón anerrua oya wyalórr wagó, “Ugó alkomól moba wirri koldó, da oya ubi ipadólónke, wa ne poko bóktale.” **10** Lodón anerrua akó bóktanórr wagó, “Ka sab marü olmalbobatal amkoman abün ninünümo; sab nabe yarile atangóm.”

11 Lodón anerrua akó bóktanórr darrü poko oyaka wagó, “Turrikrru, ma errka müppükümla, da marü sab siman olom yarile.

Ma oya sab Isma-el* ngi ngesilke, zitulkus Lod marü yón gyaur kuri arrkrrue.

12 Marü siman olom sab narr [donkizan] pam yarile; wa sab blaman pamkolpampükü bóka bamgüle, akó pamkolpama usakü ta bóka bamgünörre, akó wa sab gazirr tonarre tebe-tebe ngyaben yarile tóba blaman zonaretaldóga.”

* **15:18** Izipt darrü wirri kantri yarilürr, Keinan kyarr wór kwatabóna. † **15:18** Yuprreitis Tobarr Babilonia wirri basirr mingüpanan yarilürr. **15:21** Apostolab Tórrmen 7:5 * **16:11** Isma-elón ngian küp módogá: God arrkrruda.

¹³ Agarr Lodón ngi igó ngyesilürr, oyaka nótó bóktanórr: "Asen God",[†] zitülkus wa bóktanórr wagó, "Ka ia amkoman Godón esena, kürü nótó asenda?"[‡] ¹⁴ Da we zitülkusdü, ene arób ngi igósidi ngyesildako, "Be-err La-ae Rro-i". Oya küp módoga: "Arról Godón arób, kürü nótó asenda". Errkyas[§] asine, ini tonarr, Kades akó Berred ini wirri basirr nis aodó.

¹⁵ Da Agarr Eibrramónkü siman olom we ilngumilürr, da Eibrram ngi ngyesilürr Isma-el. ¹⁶ Agarr Isma-elón nómá ilngumilürr, Eibrram ugón 86 pail yarilürr.

17

God ne Tulmil Ingrinürr, Tóba [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Karrukus Ainüm

¹ Eibrram 99 pail nómá yarilürr, [LOD] oyaka okaka tübyónürr, da bóktanórr wagó, "Ka Wirrian Arüng God; ma morroal ngyabelón kürü obzek kwata, akó ma kolae tonarr koke tómbapón namulo, igósüm marükwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, ma kolae kla tónggapónórró. ² Da ka sab igósidi kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrino, matóka kótó, akó ka sab marü atang nabe, abün olmalbobatal mülino."

³ Eibrram obzek kwata simbalkalórr, da obzek tüp elkomólórr. God oyaka bóktanórr wagó, ⁴"A wa kótó, ini kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktane marünkü. Ma sab abün pamkolpamab abbobat namulo bwób-bwób ini tüpdü. ⁵ Marü sab myamem igó koke ngimlianórre, Eibr-rambóka. Marü ngi ma inzan yarile: Eibrra-am,* zitülkus ka marü abbobatóm kuri mina bwób-bwób ini tüpdü. ⁶ Ka marü sab amkoman abün olmalbobatal mülino; ka sab abün olmalbobatal dódórr ninünümo marükagab akó ibü sab tibióban ngyaben bwób korale. Akó kinga sab marükagab togoble.

⁷ "Ka sab kólba ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan metatómpükü ingrino, kótó ka mató akó marü olmalbobatal marü kakóm, marü sab elnga ne olmalbobatala tóbabótóle. Da ka marü God akó marü olmalbobatalab God namulo, marü kakóm. ⁸ Keinan blaman tüp, ma errky a ne mogob pama ngyabendóla, ka sab marü mókyeno metatómpükü akó marü ne olmalbobatala tóbabótóle marü kakóm; da ka sab ibü God namulo."

⁹ Da God akó Eibrra-amka bóktanórr wagó, "A mató, marüka wata kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktan asi yarile mamoanóm, akó marü olmalbobataldó, marü kakóm, marü sab elnga ne olmalbobatala tóbabótóle. ¹⁰ Ini kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktane marünkü akó marü olmalbobatalabkü marü kakóm, yabü mamoanóm: yabü aodó, e blaman simanal olmalab [gyabi sopae singgalgón] kwarilünke. ¹¹ Da e yabiób sab inzan bangón kwarilünke, da ene gyagüpi amanik timam yarile igó, ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan asine kótóka yadi,

* 16:13 Asen God, Ibrru bóktane módoga: El-rrö-i. † 16:13 Ngibürř Ibrru bóktane tange wibalómórrón Bwób Zitüł pebadó inzan angrirruña: "Ka errky a kuri esena Godón, nótó asenda kürü." § 16:14 errky wa ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitüł peba ugón wialómóp. *

17:5 Eibrram ngian küp módoga: kwit airrun ab. Eibrra-am ngian küp módoga: abün pamkolpamab ab. 17:5 Rrom 4:17 17:7 Luk 1:55 17:8 Bwób Zitüł 28:3; Apostolab Tórrmen 7:5 17:10

Apostolab Tórrmen 7:8; Rrom 4:11

mibü aodó. ¹² Ne paila tótókdako solkwat, e blaman simanal olmalab gyabi sopae singgalgón kwarilo, 8 ngürr nómá korale. E yabióban simanal olmalan koke singgalgónane inzan, a blaman simanal olmal yabü müötüdü nidi tóbabótólörr, akó wa nibiób bumióglürr manie mogob pamkolpamdögab ta inzan, yabü óe koke nidipako. ¹³ Ia yabü müötüdü nidi tóbabótóle, ta ia e manie bumiógnane, e ibü sab wata inzan bangón koralo. Kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktan wata igósidi metat asi yarile yabü büb murrdü. ¹⁴ Ne pama ini timam koke nótó ipüde, oya sab metatómpükü zirrapórre tóba pamkolpamdögab, zitülkus wa kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktan kuri alkamüle.”

¹⁵ God Eibrра-amka akó bóktanórr wagó, “A marü kol Serrae, ma myamem igó ngilian-gu, Serrae. A oya ngi ma Serra[†] warile. ¹⁶ Ka oya bles wino, akó ka ta marü sab siman olom mókyeno oyakama. Ka sab oya igó bles wino, igósüm wa sab ngibürr bwóbdü pamkolpamab aipbobat warile, da pamkolpamab kinga sab oyakagab togoble.”

¹⁷ Eibrра-am akó obzek kwata simbalkalórr, da obzek tüp elkomólórr, da ngüóng apoanórr. Wa tóbananka bóktanórr wagó, “Siman oloma sab ia tómtómole 100 pail pamdögab? Serra ia olom ilngumile ini 90 pail ngarkwatódó?” ¹⁸ Eibrра-am bóktanórr Lodka wagó, “Morroal igósa, wata Isma-el ki yaril ene olom, kürü pabo sab nótó ipüde marü obzek kwata!”

¹⁹ God igó bóktanórr wagó, “Koke, a marü kol Serra sab siman olom ilngumile marünkü, da ma sab oya ngi ngyesilke Aesak.[‡] Ka kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan sab ingrino wankü akó oya olmalbobatalabkü metatómpükü, sab nidi tóbabótóle oya kakóm. ²⁰ A Isma-elónkwata, ka marü murrkrrua: turrkrru, ka sab oya bles ino. Ka sab oya küppükü ino, oya ta akó amkoman abün olmalbobatal ilino. Oya sab 12 simanal olmal kwarile, da i sab singüldü balngomól pam kwarile tibiób abün pamkolpam amarrum, akó ka oya bwób ta inzan wirri ino. ²¹ A kürü ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan, ka wata sab Aesakónkü metatómpükü ingrino, Serra sab ne olom ilngumile marünkü, ini tonarr sab pail.” ²² God tóba bóktan nómá elakónórr Eibrра-amka, wa oyakagab we kwit kasilürr.

²³ Wata ene ngürrdü, Eibrра-am yazebórr, tóba siman olom Isma-el, oya müötüdü nidi tóbabótórr, akó wa tüób manie nibiób bumióglürr, blaman simanal oya müötüdü, tibiób gyabi sopae singgalgónóm, oya Godzan yalörr. ²⁴ Eibrра-am 99 pail nómá yarilürr, wa ini timam ugón ipadórr, ²⁵ akó oya olom Isma-el ama ugón 13 pail yarilürr. ²⁶ I nizana ene timam we ngürr ipadrri. ²⁷ Akó ne simanal olmal Eibrра-amón müötüdü nidi tóbabótólörr, akó wa nibiób bumióglürr manie mogob pamkolpamdögab, i blamana timam yazebóp ene ngürrdü.

18

Aüd Pama Eibrра-amón Asenóm Togobórr

¹ [LOD] akó we okaka tübyónürr Eibrра-amka Mamrren^{*} wirri nugup paldó, Eibrра-am tóba palae müót mamtaedó abüs ururdü nómá

[†] 17:15 Serrae akó Serra ngi, ibü küp darrpana: balngomól kol. God Serrae ngi imzazilürr ama Serra, igó angunüm wa, abün pamkolpam ngabkan wirri kol warile. [‡] 17:19 Aesak ngian küp módoga, wa ngüóng apónda.

* 18:1 Mamrre, ma müsirrga ain bóktan 13:18 ngakanke.

mórran yarilürr. ² Wa kwit nómá yazilürr, da mórdóga, wa aüd pam nónsenóp bórrangde tóba obzek kwata, ngibürr kan ngarkwat. Wa ibü nómá nónsenóp, bupadórr, büsai-büsai we wamórr, ibü basenóm. Wa wakósingül we nülkamüllürr tüpdü, da obzek tüpdü elkomólórr.

³ Da wa we bóktanórr wagó, "Gyaurka, kürü lod,[†] ma moba obzek kwata kürüka ne morroal nómá seserró, da ma kya büsai moba zaget pam arrgratgu. ⁴ Kya kubó kari nae sokol ki sidüdnüm yabiób wapór bagulüm. E kya ini nugup murrdü ngón ngabagó. ⁵ Ka kubó kari brred pokopükü sidüdo. E küsil arünge iade ipüdane, da e kubó igósidi bazebké. E kürü palae müótüdüzan kuri togoba, da ka kya yabü zaget pama morroal tónggapónón yabüka."

Ene aüd pama wagó, "Tónggapó, ma enezan namüla."

⁶ Eibrra-am büsai-büsai Serraka we wamórr bóktanóm palae müótüdü. Wagó, "Büsai, ma aüd ngarkwat[‡] morroal plaoa yazeb, da alkomen akó ngibürr tapatpan plaoa imngul!" ⁷ Eibrra-am akó büsai-büsai wamórr ngabyón lar ne korálórr. Darrü morroal baritürrün [kau] kupo we upadórr, da tóba [leba zaget olom] we ekyanórr, büsai aungüm. ⁸ Ene kakóm, Eibrra-am ini kla simarrurr: karianbóka zürük bairrún kauan ngóm mor,[§] kerryat ngóm mor, akó ne kau kupo yungürr. Da ene pam we nülinóp. Izan alo kwarilürr, Eibrra-am ibü bókyan-bókyan minggüpanan nugup murrdü zamngól yarilürr.

⁹ I oya we imtinóp wagó, "Ia marü kol Serra nego?"

Eibrra-am ibüka we yalkomólórr wagó, "We palae müót kugupidümo."

¹⁰ Ene pamdógab darrü LOD yarilürr, da ene wató bóktanórr wagó, "Ka sab pail, ini ngarkwat, amkoman tolkomolo marüka. Serra ugón siman olompükü warile!"

Serra ugón oya kakotagab arrkrru warilürr, palae müót mamtaedógab. ¹¹ Eibrra-am akó Serra ugón blaman myang akó epep bairrún namülnürrí. Serra ene olmal balngón ngarkwat arrgratörön warilürr. ¹² Mórdóga, Serra ngüóng apónorr,* da tóbaka we bóktanórr wagó, "Kürü okómóp kolaea; ka epep kuri baina. Kürü sab olom alngumil ubia ia küpüde? Koke. Kürü müór ta myanga!"

¹³ Da LOD Eibrra-amka we bóktanórr wagó, "Serra ngüóng iade apóné, akó wa iade bóktóne wagó, 'Ka ia amkoman sab olom eseno? A ka go epepla!' ¹⁴ Ka Lodla, darrü kla kürü obzek kwata müp babula tónggapónóm. Ka sab pail tolkomolo angrirrún ngarkwatódó. Serra ugón siman olompükü warile!"

¹⁵ Serran guma upadórr, da we balpinürr wagó, "Ka go koke ngüóng apóna!"

Da LOD bóktan we yalkomólórr wagó, "Üa! A ka ta umul baina, ma ngüóng apóna!"

Eibrra-am Godón Yatolórr, Sodom Kulain-gum

[†] **18:3** lod, oya küp mórdóga: wirri pam.   [‡] **18:6** aüd ngarkwat, Ibrru bóktane ma inzan angrirrúna: aüd sea. Aprrapórr 20 kilo plaoa kwarilürr.   [§] **18:8** karianbóka zürük bairrún kauan ngóm mor, wamaka kubgu olgola. Mórrke-mórrke mórdóga: yoghurt ó cream.   **18:8** Ibrru 13:2   ^{*} **18:12** Serra ngüóng apónorr, zitulkus wa amkoman koke yangunürr wa gaodó warilürr bikóm asenóm.

16 Ene solkwat, pama we bazebórr tótókóm. Eibrra-am ibü we nolngomólóp kwat-kwat, yawal boweanóm. I ogoblórr kókó Sodom wirri basirr nólgbab esenóp buruburudu. **17** LOD tóba gyagüpi tótókde wagó, "Ka ia Eibrra-amkagab iniko, ka ne poko tónggapónóm kaindóla? **18** Oya olmalbobatala sab abün bairre akó sab wirri arüngpükü bórrónge ini bwóbdü, akó ka sab blaman bwób-bwób pamkolpám ini tüpdü bles ninünümo oyakama. **19** Ka oyakagab koke iniko, ka ne poko tónggapónóm kaindóla, zitülkus ka oya amaikürrú tóba olmal akó olmalbobatal byalóm, kürü kwat mamoańom, LOD nótókla. I sab morroal akó dümdüm tulmil nóma tómbapón kwarile kürü obzek kwata, da ka sab tómbapono ene morroal, ka Eibrra-amón ne [alkamül-koke bóktan] iliörrü."

20 Da Lod Eibrra-amka bóktanórr wagó, "Sodom a Gomorra pamkolpama kari kolae tonarr koke tómbapóndako, da ka ngibürrab yón taegwarr kuri arrkrrua, i nibióbka tómbapóndako ini kolae tonarr. **21** Da ka errkyadan ola abindóla tai asenóm igó, i ia ene kolae tonarr tómbapóndako, ka ngibürrab yón taegwarrzan arrkrrudóla. Ene kolae tonarr inzan koke nóma yarile, da ka sab tai ugón umul baino."

22 Ene pam nisa Eibrra-am akó Lod ibükagab we azyórri. I tib ama Sodombóna aurürri. A Eibrra-am wata Lodón obzek kwata we zamngólórr. **23** Da Eibrra-am Lodón minggüpanan we wamórr, da imtinürr wagó, "Ia ma sab ene dümdüm ngyaben pamkolpám númrüknümo ene kolae tonarr pamkolpampükü? **24** Aprrapórr ola ne 50 dümdüm ngyaben pamkolpama nóma ngyaben kwarile ene wirri basirrdü, ia ma sab kulaino? Ma ia oya kolae tonarr koke arrgono ini 50 dümdüm ngyaben pamkolpamabbókamde? **25** Ma gyaurka iní poko sab tónggapóngu: ene dümdüm ngyaben pamkolpám akrranóm ene kolae tonarr pamkolpampükü! Dümdüm ngyaben pamkolpám dadan tonarre angón-gu kolae tonarr pamkolpampükü! Ma ene poko sab gyaurka koke tónggapón-gu! Ma iní blaman dudu tüpdü zaz nótókla, ma ia [dümdüm tonarr] koke tómbapón namulo?"

26 LOD bóktan we yalkomólórr wagó, "Ka ne 50 dümdüm ngyaben pamkolpám nóma nósénónómo Sodom wirri basirrdü, ka sab ene dudu basirran kolae tonarr arrgono ibübókamde."

27 Eibrra-am akó we bóktanórr Lodka wagó, "Gyaurka Lod, ka akó kya marüka bóktanón, enana ka karimakurla marü obzek kwata amtinüm. **28** Aprrapórr ola ne 45 dümdüm ngyaben pamkolpám nóma kwarile, a 50 koke, ia ma sab ene wirri basirrdü pamkolpám blaman kolae ninünümo ene 5 kolpamabbókamde?"

Lod bóktan yalkomólórr wagó, "Ka sab ene wirri basirr koke kulaino, ka ola ne 45 dümdüm ngyaben pamkolpám nóma nósénónómo."

29 Eibrra-am akó Lopón imtinürr, "Aprrapórr ma ne ola 40 dümdüm ngyaben pamkolpám nóma nósénónómo, da ia?"

Da LOD bóktan yalkomólórr wagó, "Ola ne 40 dümdüm ngyaben pamkolpám nóma kwarile, ka sab ibübókamde koke kulaino."

30 Da Eibrra-am akó we bóktanórr wagó, "Lod, ma gyaurka kürüka ngürsilüm bain-gu. Ma kürü ok kino akó bóktanóm? Aprrapórr ma ne ola 30 dümdüm ngyaben pamkolpám nóma nósénónómo?"

Da Lod bóktan we yalkomólórr wagó, "Ka sab ene wirri basirr koke kulaino, ka ola ne 30 dümdüm ngyaben pamkolpám nóma nósénónómo."

³¹ Eibrra-am akó bóktanórr wagó, "Gyaurka, ka akó kya marüka bóktanón. Aprrapórr ma ne ola 20 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma nösénónómo?"

Lod bóktan we yalkomólórr wagó, "Ola ne 20 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma kwarile, ka sab ibübókamde koke kulaino."

³² Eibrra-am akó we bóktanórr wagó, "Gyaurka, ma kürüka ngürsilüm bain-gu. Kürü ubi kya akó dómdóm bóktanóma. Ola ma ne aprrapórr 10 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma nösénónómo?"

Lod wagó, "Ola ne 10 dümdüm ngyaben pamkolpam nóma kwarile, ka sab ibübókamde koke kulaino."

³³ Lodón bóktana nóma blakónórr Eibrra-amdi, wa tóba kwata we wamórr. A Eibrra-am we alkomólórr tóba ngyaben marrgudü.

19

Sodom Pamkolpamab Kolae Tonarr

¹ Tai simaman nóma yarilürr, ene anerru nisa we abzilürrí Sodom wirri basirrdü. Lot ugón ene wirri basirran barrbüñ mamtaedó mórran yarilürr.* Wa ibü néma nösénórr, wa we bupadórr ibü asenóm. Wakósingül we nülkamüller da obzek tüp elkomólórr. ² Da ibükä bóktanórr wagó, "Kürü lod[†] nis, ka yabü zaget pamla. Gyaurka, mi kya kürü müötüdü ogobón. E kubó wapór ola bagulamke akó umtulamke ini irrüb. E sab irrbianande túrsümülamke tótókóm e nólá tótókdamli."

Da i we bóktarri wagó, "Koke, ki kubó popa pamkolpamab kwób bazen pokodó umtuli."

³ A Lot arüng-arüng we natolórr, kókó dómdóm pokodó i ubi bairri, da i usakü we ogobórr oya müötüdü. Ibünkü morroal alo we bamngulóp akó ist-koke brred. Da i we elop. ⁴ Ibü utüm tótók küsil néma yarilürr, Sodom wirri basirrdügab dudu pam, tai küsildügaba kókó myang, Lotón müöt kal-kal yangónóp. ⁵ Da i Lotka górrgónóp wagó, "Ei? Ene pam nis negamli, marüka nidi turri ini irrüb? Ó-ó? Da ugó tümanik; kibü ubi usakü utüma!"

⁶ Lot we burruanórr ibü basenóm. Mamtaepükü murrausürr, ⁷ da ibükä we bóktanórr wagó, "Gyaurka, kürü gómdamal, e ini kolaeán poko tónggapón-gu! ⁸ Tübarrkrru, kürü óp olom nisamli, pampükü ut umulkókamli. Ka kubó ibü pulkakak tüdüdo yabüka, da ene kubó yabüka yarile, ia poko tónggapónóm inkü. A ini pam nisdü darrü kla tónggapón-gu. Zitülkus módogá, i kürü murrdüzan namüli, ka ibü kubó morroal ngankono."

⁹ I ma oyaka igó bóktónóp wagó, "Usi ane!" I akó we bóktónóp wagó, "Ini go mogob pama tamórr, da wa ma mibü zaz bainüm iade kainda? Ki marüka kubó amkomán kolaeán kla tómbapórr, a we pam nisdü tai inzan koke!" Da i ma tai ugón Lotka arüng ipüdóp, da oya kakota yanenónóp, mamtae kulainüm. ¹⁰ Módogá, ene anerru nisa Lotón kakotagab we amorratrí tibióbka müöt kugupidü, da mamtae murrausürrí. ¹¹ Da i ene pam, nidi bórranglórr müöt mamtaedó, tai

* ^{19:1} Ene anerru nisa Eibrra-ampikagab turrüri (18:22). Lot umul-kók yarilürr igó, i anerruamli, zitülkus pam buli turrüri. Ene tonarr, wirri basirran barrbüñ mamtae pamkolpamab kwóbbazen poko yarilürr. ^{19:1} Ibrru 13:2   † ^{19:2} lod, oya küp módogá: wirri pam.

küsildügab kókó myang, ilküküp we tümün ninóp, da ibü gaodó koke yarilürr ene müót mamtae asenóm.

Lot Tóba Olmalkolpükü Sodomgab Busorr

¹² Ene pam nisa Lotón we imirri wagó, "Ia marü ngibürr pamkolpam ala asiko? Ia mónganal, simanal olmal, ópal olmal, ó minggüpanan kolpam asi nóma kwarile, da ibü imarru algab, ¹³ zitülkus ki kubó ini wirri basirr kulaini. [LOD] ngibürrab yón taegwarr kuri arrkrue, ini basirr pamkolpama kolae tórrmen tulmil nibióbka tómbapóndako, da wa kibü ugósüm zirrtapóne ini wirri basirr kulainüm."

¹⁴ Da Lot tóba ngul olom nisab ilküp pamdó we wamórr bóktanóm. Wa ibüka we bóktanórr wagó, "Büsai! Ini bwób amgütam, zitülkus LOD ini wirri basirr kulaindasel!" A oya ngul olom nisab ilküp pam nisab gyagüpitótók igó yarilürr wamaka, wa ibüka tiz poko bóktanda.

¹⁵ Sisazan balgóñ yarilürr, ene anerru nisa Lotón arüngi we yalórri wagó, "Büsai, moba olmalkol yazeb, da buso! Koke ne nóma, LOD kubó ini wirri basirr nóma kolae sine, yabüpükü ta kubó kolae tirre!" ¹⁶ Wazan kalgüppókal atang yarilürr, ene pam nisa Lotón olmalkolpükü tangdó emorrarri, da zidüm we imarrurri wirri basirrdügab, zitülkus LOD ibüka gyaur yarilürr. ¹⁷ I ibü basirr kugupidügab nóma simarrurri, da darrü ene pama wagó, "Zidüm algab busuam! Da kakóm azilgu. Ini buruburudu amilgu, a kubó podopükü bwóbdü busuamke yabiób akrran-gum."

¹⁸ Lot bóktanórr wagó, "Gyaurka, kürü lod, ola koke! ¹⁹ Ma moba obzek kwata kürükä morroal seserró, marü zaget olom, akó marü gyaur asi yaril kürü arról zid ainüm, da ene podopükü bwóbdü ka ia busuo; ka gaodó kokela ola abzilüm. Kürü ini kolaea kubó kórrpyene ini ao pokodó, da ka narrótoko. ²⁰ Turrkruu, basirr aum módögase. Wirri kan kokea, kürü wa ola buso gaodóma. Wata kari basirro, da ka kubó ola zid baino."

²¹ Darrü ene anerrua oyaka bóktanórr wagó, "Taia, ka marü morroal mino, ma kürü enezan kümtina. Ka kubó ene basirr koke kulaino, ma ne kwata bóktóna. ²² Da büsai ola busuam; ka ini tonarr gaodó kokela darrü kla tónggapónóm, kókó e nóma babzilo ola." (Ene basirr ngi igósidi ngyesilóp Zoarr. Oya küp módoga: "kari").

LOD Sodom akó Gomorra Kolae Nyónürr

²³ Lot ene Zoarr basirr nóma emrranórr, abüs ugón banikürrün yarilürr. ²⁴ Da Lodón arünga kwitümgab kolae ilang urpükü ingülküp[‡] we selókórr ene wirri basirr nisdü, wamaka ngupa amilda. ²⁵ Da wa ene basirr nis akó ene dudu buruburu, ume kyamül akó nugup zid blaman nürrbitóp. ²⁶ A Lotón kola kakota yazilürr, da kokrrap solt ingülküpüm we bümzazilürr zamngólórrón.

²⁷ Irrbianande darrü ngürr Eibrра-am türsümüller, da we alkomólórr, wa Lodón obzek kwata ngaen-gógópan ne zamngólórr. ²⁸ Eibrра-am olgabi nóma yazilürr Sodom akó Gomorrabóna, akó blaman ene buruburu, da módoga, wirri amel-amel nokama tüngüller ene bwóbdügab, wamaka wirri buna baebda.

[‡] **19:24** kolae ilang ingülküp, Mórrke-mórrke módoga: sulphur. Sulphur aruri burua o tópalzan ingülküp, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaeen ilanga. **19:25** Metyu 10:15; 11:23-24; Luk 10:12; 17:29; 2 Pita 2:6; Zud 7 **19:26** Luk 17:32

29 God ene buruburudu wirri basirr nis ene inzan nóma kolae nyónürr, wa gyagüpi wamórr Eibrra-am ne klamóm yatorr. Da wa Lotón zid yónürr ene kolaedógab, wa ene basirr nóma númrükürr, Lot ne ngyaben yarilürr.

Lot akó Oya Óp Olom Nis

30 Solkwat, Lot tóba ngul olom nispükü Zoarr we amgatórr, ama podopükü bwóbdü wamórr, zitülkus wa gum yarilürr Zoarróm nygabenóm. Wa tóba olom nispükü kugupi bapórrón wirri ingülküpdü nygaben yarilürr. **31** Darrpan ngürr ngaen ngul oloma zoretódó we bóktanórr wagó, "Mibü aba myang kuri baine, da ala myamem darrü pam babula müörüm ainüm akó olmal basenóm, pamkolpamazan kaindako blaman bwób-bwób. **32** Yao, mi errkya mibiób ab waen amyandamli gorrgorran ngitanóm. Ene kakóm, mí kubó usakü iade bazurruo. Ini tonarre, mibü küp elnga asi kwarile mibiób abdógab." **33** Ene irrüb, i tibiób ab waen emyarri. Ngaen ngul oloma we umtulürr tóba abpükü. Aba ta koke umul bainürr igó, oloma nóma umtulürr akó nóma saogórr.

34 Akó darrü ngürr ngaen ngul oloma zoretbóka wagó, "Turrkruru, ka irrüb umtula mibü abpükü. Da mi akó errkya ini irrüb waen amyandamli. Ini irrüb kubó e ma usadi umtuli. Ini tonarre, mibü küp sab elnga asi kwarile mibiób abdógab." **35** Da módóga, i akó tibiób ab we emyarri ene irrüb. Zoreta natókorr, abpükü we umtulürr. Aba ta akó koke umul bainürr igó, oloma nóma umtulürr akó nóma saogórr.

36 Da Lotón ngul olom nisa bikóm inzan tonarre nóserrí tibiób abdógab.

37 Ngaen ngul oloma siman olom esenórr, da ngi we ngyesilürr Moab.[§] Errkya* Moabbóka ne pamkolpam ngibliandako, i oya küpko. **38** Akó zoreta ta siman olom ilngumilürr. Oya ngi we ngyesilürr Ben-Ami.[†] Errkya Amon ne pamkolpamko, i oya küpko.

20

Eibrra-am akó Abimelek

1 Eibrra-am olgabi* we bupadórr, da zaorrón nyabenkü inzan wamlórr, kókó wa Negeb emrranórr, [ngüün-koke bwób]. Wa kya karianbóka ini nis bwób aodó nyabelórr: Kades akó Syurr. Solkwat, wa akó we bupadórr, da mogob pamzan Gerrarr wirri basirrdü bupso nyabenóm wamórr. **2** Wa olazan nyabelórr, wa pamkolpam igó nilóp tóba kolbóka wagó, wa oya bólbotó. Da Abimelek, Gerrarr basirran king, tóba darrü zaget pam we zirrapónórr Serran ódódóm oyaka. Da Abimelek we upadórr tóba kolóm.

3 Ene irrüb, God Abimelek-ka nusi we tamórr. God bóktanórr wagó, "Turrkruru! Ma büdül pamma, zitülkus ma ne kol upuda, oya müór asine!"

4 Abimelek ma Serradi koke umturri, da wa we bóktanórr wagó, "[LOD], ma wa sab kürü iade kómkolo kólba pamkolpampükü? Ka umul-kók namüla igó, ka kolae tonarr tónggapóna. **5** Eibrra-am tüób igó yarilürr

[§] **19:37** Moab ngian gyagüp inzana, wamaka Ibrru bóktan opor: abdógab. * **19:37** errkya wa ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitüł peba ugón wialómóp. † **19:38** Ben-Ami ngian küp módgá: mibü óean küp. I ene olom inzan ngi ngyesilürr, zitülkus Lot tóbanan óédó olom ilngumilürr. Solkwat tonarr, Amon akó Moab ibü pamkolpama metat gazirr kwarilürr Eibrra-amón olmalbobatalpükü. * **20:1** Eibrra-am ugón apprapórr Ibrron amgatórr, Mamrren nugup ne kwarilürr. Ma müsirrga ain bóktan 18:1 ngakanke. **20:2** Bwób Zitüł 12:13; 26:7

wagó, ‘Wa kürü bólbotó,’ akó Serra ta tüób inzan warilürr wagó, ‘Wa kürü bólbotó.’ Ka ini amkoman morroal moboküpi tónggapóna.”

⁶ LOD ene dadan nusdü akó bóktanórr wagó, “Ka umulóla, marü gyagüpítótók igósa, wamaka ma dümdümla, da ka marü móléna kürükä kolae tonarr tónggapón-gum. Módoga, ka marü igósidi mürrmüta oya amurrgum. ⁷ Da errkyadan ene kol ugó walkomól töba müördü. Oya müör [prropetal], da wa sab marünkü töre eko-e, da ma sab igósidi ngyabelo. A ma ne oya koke nóma walkomolo müördü, ma umul namulo, ma sab nurrótoko moba blaman pamkolpampükü.”

⁸ Irrbianande darrü ngürr Abimelek türsümüller, töba ngi pam we ngibaunürr, da wa blaman kla we adrratörr ne pokoa tómbapónórr nusdü. Ene pam ta wirri guma yazebórr. ⁹ Abimelek Eibrra-amón ngyaunürr, da we yalórr wagó, “Ma ia laró poko tónggapóna kibükä? Ka marükä ia laró kolae tónggapóna, da ma kürü igósidi kyórrü wirrian kolae tonarr tónggapónóm kólba pamkolpampükü? Ma kürükä ne kla tónggapóna, ma kokean ki tónggapóna!” ¹⁰ Da Abimelek Eibrra-amón imtinürr wagó, “Ma namögüm gyagüpi wama tiz agósüm moba kolbóka?”

¹¹ Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka kólbakä igó bóktan namülnürrü: ‘Darrü olom ini pokodó babulana Godón gum angónóm, da i sab kürü kómklórre kólba kolabókamde.’ ¹² Ene go amkoman, wa ta kürü bólbotó: kibü darrpan ab, a aip ma koke. Da kürü igósidi gaodó yarilürr oya amiögüm. ¹³ Kürü God nóma kyalórr kólba aban müöt basirr amgatóm, ka oya we wyalórró wagó, ‘Ma sab kürükä moba morroal tonarr inzan kwata pupain namülünke: mi negama aurqli, ma igó byal namülünke magó kürübóka, “Wa kürü bólbotá.” ’”[†]

¹⁴ Módoga, Abimelek ene gyaur elklaza simarrurr: [sip], [kau], akó ópal a simanal [leba zaget] kolpam, da Eibrra-amón siliónürr. Serran ta we walkomólórr Eibrra-amka. ¹⁵ Abimelek oyaka we bóktanórr wagó, “Turkrru, ini ne bwóbe blaman kürüne; ma ne tüp pokom ubi baino, da ma we ngyabelónke.” ¹⁶ Wa Serraka igó bóktanórr wagó, “Turkrru, ka marü bólbt 1,000 [silba] poko alióndóla, blaman marü pamkolpam igó byálom wa, ma darrü kolae koke tónggapóna. Ma errkyä dümdümla.”

¹⁷⁻¹⁸ Abimelek Eibrra-amón kol Serran nóma upadórr, da Lop ini zitülkusdü olmal balngón-kokean ngintinóp blaman kol Abimelekón müöttüdü. Da Eibrra-am Godka töre we ekorr. God Abimelekón, oya kol akó leba zaget ngul olmal dólóng ninóp, da arüng we nülinóp olmal balngónóm.

21

Serra Aesakón Ilngumilürr

¹ [LOD] Serraka [gail tonarr] yarilürr, wa enezan bóktanórr. Wa oyankü tónggapónórr, wa ne [alkamül-koke bóktan] okyanórr. ² Serra bikóm ipadórr, da siman olom we ilngumilürr Eibrra-amón myangande, tai we ngarkwatódó, God ne ngarkwat ngilianórr oya amtómólóm. ³ Eibrra-am töba siman olom, Serra noan ilngumilürr oyankü, ngi we ngyesilürr

[†] **20:13** Enana Eibrra-am amkoman poko bóktan yarilürr, wa Abimelekón ilkió iliölürr, zitülkus wa igó amkoman poko koke bóktanórr wagó, Serra oya kol warilürr. **21:2** Ibrru 11:11; Bwób Zitüł 18:10, 14

Aesak.* ⁴ Da oya God ne tulmil ekyanórr tónggapónóm, da wa Aesakón lgabi sopae ugón singgapinürr], wa 8 ngürr nómá yarilürr. ⁵ Eibrраam 100 pail nómá yarilürr, Aesak ugón tómtómólórr oyankü. ⁶ Serra we bóktanórr wagó, "God kürü ngüóngan ngigütanórr barnginwómpükü. Sab blamana nidi barrkrrue ini poko, i ta ngüóng korale kankü. ⁷ Ia nótó ki bóktóne Eibrра-amka wagó, ia Serra sab amkomán olom ngayóne?

"Darrü olom umul babul yarilürr Eibrра-amón azazilüm wagó, Serra sab olom ngayóne. A errkyá, ka ma oyankü olom kuri ilngumila, enana wa myangana!"

Eibrра-am Zirrnápónórr Agarrón akó Isma-el

⁸ Aesak morroal dódórr bailürr, kókó aipa ngómdügab ne ngürr amanikürr. Da ene ngürr Eibrра-am ugón wirri garirr tóre tónggapónórr. ⁹ A Serra Isma-elón esenórr, Izipt leba zaget kol Agarr ne olom ilngumilürr Eibrра-amónkü, tóba olom Aesakón ngüóng angyalde.† ¹⁰ Da Eibrра-amón we yalórr wagó, "Ugó zirrzwapó ini leba zaget kol tóba olompükü! Zitülkus mórdóga, kürü olom Aesak marü elklaza marü büdül kakóm koke ki arrgrüte ini leba zaget kolán olompükü!" ¹¹ Módóga, ini bóktana Eibrра-amón wirri müp ekyanórr, zitülkus Isma-el ta oya olom yarilürr. ¹² A God Eibrра-amka we bóktanórr wagó, "Ma müp apadgu moba olomankwata akó moba leba zaget kolankwata! Tónggapó marü Serra ne poko mile, zitülkus wata sab Aesakón olmalbobatal marü olmalbobatalbóka ngiblianórre. ¹³ A ka ta sab Isma-elón abün olmalbobatal ilino akó i tibióban kantrridü ngyaben kwarile, zitülkus wa ta marü küpe."

¹⁴ Irrbianande darrü ngürr Eibrра-am túrsümülürr, Agarrón ngibürr alo kla uliónürr, akó naepükü lar sopae bele, oya tupodó emelórr, da we zirrzwapónórr tóba siman olompükü. Agarr a Isma-el we bupadürri, da [ngüin-koke bwóbdü] we apól namülnürri. Ene ngüin-koke bwób Berrsyiba wirri basirr minggüpanan yarilürr. ¹⁵ Ene lar sopae beledó naea nómá blakónórr, Agarr tóba siman olom kari tugupanan tiz bórean-bórean nugup murrdü ingrinürr. ¹⁶ Agarr tebe natókórr, da barrkyanan kan‡ we mórran-mórran bainürr. Wa tóbaka bóktanórr wagó, "Ka kokela kólba olom asenóm narrótökde." Módóga, yarrmurrande yónüm we bainürr, wa enezan mórran warilürr.§

¹⁷ God ene siman olom bóktan bómgórr arrkrrurr, da [Godón anerrua] kwitümgab Agarrka we tóbtanórr wagó, "Agarr! Ia laró müpa? Ma gumgu! God marü oloman bóktan bómgórr kuri arrkrrue wa utürrün nege. ¹⁸ Ugó bupa, olom zamngól-zamngólan ngita, da tangdó emoa zao-zao ainüm, zitülkus ka sab oya abün olmalbobatal ilino akó i tibióban wirri kantrridü ngyaben kwarile."

¹⁹ Da God oya ilküp nis we nóbzelórr, da wa nae badu we esenórr. Wa ola natókórr, lar sopae bele errngamórr, tóba olom we emyanórr.

* ^{21:3} Aesak ngian kúp mórdóga: wa ngüóng apónada. ^{21:3} Bwób Zitüł 17:17, 19; 19:12-15

^{21:4} Bwób Zitüł 17:12; Apostolab Tórrmen 7:8 † ^{21:9} Aesakón ngüóng angyalde: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrúna: Aesakdi barngindi. ^{21:10} Galatia 4:29-30

‡ ^{21:16} barrkyanan kan: Wirri pama bügüri kyab nómá amaike, ne ngarkwat aupe, Agarr tóba olomdógbab inzan kan mórran-mórran bainürr. § ^{21:16} Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrúna: oloma yarrmurrande yónüm we bainürr.

20 Isma-el nóma dódórr bainürr, God oyaka asi yarilürr. Wa ngüin-koke bwóbduzan ngyaben yarilürr, wa bügür pamóm we bainürr. **21** Wa Parran ngüin-koke bwóbduzan ngyaben yarilürr, aipa oya kol kwat we tónggapónorr Izipt kantrri kol amiögüm. Da wa we zumiögürr.

Eibrra-am Alkamül-koke Ngyaben Bóktan Ingrinürr Gerrarr Kingpükü

22 Ene tonarrdó, Abimelek akó tóba gazirr pamab singüldü wirri ngi pam, ngi Paekol, Eibrra-amka bóktarri wagó, "God mankü asine ma blaman ne poko tómbapóndóla. **23** Da ma larüng alkamül-koke bóktan] ugó tónggapó Godón obzek kwata. Ma sab kürü myamem ilklió alióngu kólba olmal akó olmalbobatalpükü. Ma kürü morroal kyó ma ne kantrridü ngyabendóla mogob pamzan, ka marükazan namünlürrü morroal tonarr."

24 Da Eibrra-am bóktanórr wagó, "Ka arüng alkamül-koke bóktan igó tónggapónódóla!"

25 Eibrra-am murkurr bóktan sidódürr Abimelekka tóba darrü nae baduankwata, Abimelekón zaget pama arüngi ne kla arrbainóp.

26 Da Abimelek we bóktanórr wagó, "Ka umul-kókla, ene poko nótó tónggapóné! Ma kürü ngaen-gógópan koke küzazilürrü, a ka wata errkyá arrkrua." **27** Módoga, Eibrra-am Abimelekón ngibürr [sip], [gout], akó [kau] ilónürr, da ene kakóm, i nizana [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] we ingrirri. **28** Eibrra-am akó 7 sip kupo tibi-tibi irrbünürr.

29 Abimelek Eibrra-amón imtinürr wagó, "Küp ia laróga, ma ene 7 sip kupo tibi-tibi iade amóna?"

30 Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, "Ini 7 sip kupo yazeb kürü tangdógbab, kürü amkoman angunüm ma kubó abino wagó, ini nae badu kótó ilüngürrü." **31** Ene bwób ngi igósidi ngyesilóp Berrsyiba,* zitulkus ene pam nisa arüng alkamül-koke tónggapórrón bóktan ola ingrirri.

32 Alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrina nóma blakónórr Berrsyibam, Abimelek akó Paekol, tóba gazirr pamab singüldü wirri ngi pampükü, we alkomoŕri ama Pilistia bwóbdu. **33** Ene kakóm, Eibrra-am darrü tamarrisk[†] nugup zid we irtümüller Berrsyibam. Eibrra-am ene pokodó Lodón ngian we ngilialórr oya ótökóm, [Ngarkwat-koke Arról] God. **34** Eibrra-am Pilistia isab kantrridü mogob pama ngyaben yarilürr wirri kokrrap ngarkwatóm.

22

God Eibrra-amón Apókórr Aesakónbókamóm

1 Ngibürr tonarr kakóm, God Eibrra-amón apókórr:^{*} Wa ngisilianórr wagó, "Eibrra-am!"

Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, "Ka inamüla!"

2 Da God we bóktanórr wagó, "Ma moba siman olom ipa, moba darrpanan olom, ma noaka ubila moboküpü, Aesak. Da wam, Morria

* **21:31** Berrsyiba ngian aprrapórr nis küp módögamlı: badu, arüng alkamül-koke bóktan ne tónggapórrí, ó badu 7dógbab. † **21:33** tamarrisk kari pórngae nugupa, murrum arit kwarilürr. Eibrra-am ene nugup irtümüller pamkolpam amtyanóm ene Godón [ótók] bwób yarilürr.

* **22:1** God Eibrra-amón apókórr, wa igó poko bóktanda wagó, God Eibrra-amón wirri müp kla tónggapónóm yalórr, asenóm wagó, ia Eibrra-am oya amkoman angunda. Mórrke-mórrke mórdóga: tested.

tüpdü. Ola urdü dudu igasilke kürü akyanóm darrü podo kwitudü, ka marü sab umul mino.”

³ Da Eibrra-am irrbianande saogórr. Wa tóba [donki] tónggapónórr bupadóm. Wa ibü yazebórr, tóba zaget pam nis akó tóba olom Aesak. Da gaodó ur nóma emótórr, Godón akyan kla aungüm, wa we wamlórr ene pokodó, God nólá tótókóm yalórr. ⁴ Aüd ngim ngürrdü, Eibrra-am singül kwata nóma yazilürr, ene bwób barrkyanan kandógab esenórr. ⁵ Da wa tóba zaget pam nisdü we bóktanórr wagó, “E ae namülam, ini donkipükü. Ka kólba olommokurpükü tótókdóla aum, Godón [ótókóm], da ki kubó akó tolkomóli yabüka.”

⁶ Eibrra-am ur kur ipadórr akyan kla aungüm, da Aesakón tupodó we emngyelórr. A wa tüób ur setan kla a turrik nüpadórr. Da i nizana darrpan mün aurrnürri. ⁷ Da Aesak tóba abdó Eibrra-amka bóktanórr wagó, “Ba!”

Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Ia, kürü olom?”

Aesak imtinürr wagó, “Ma turrkrru, mibü ur setan kla akó ur kur asine, a mibü ma [sip] kupo nega aungüm Godón akyanóm?”

⁸ Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Mibü kalma God sip kupo tüób tókyene aungüm, kürü olom.” Da i nizana darrpan mün we aurrnürri. ⁹ Ene bwób nóma emrrarri, God Eibrra-amón ne bwóbüm yalórr, Eibrra-am [alta] ola előrr. Ene kakóm, Eibrra-am ur yazebórr, da dümdüm irrbülürr ene alta kwitudü. Tóba olom Aesakón nizan tang akó wapór nis sye-i we nómelóp, kwit yónürr da dudu we igasilürr altadó, setanke ur kwitudü. ¹⁰ Tang adrратórr, da turrik ipadórr Aesakón amkalóm. ¹¹ [Lodón anerrua] kwitümgab we ngisilianórr wagó, “Eibrra-am, Eibrra-am!”

Eibrra-am bóktanórr wagó, “Ka inamüla.”

¹² Anerrua bóktanórr wagó, “Ma moba tang olomdó angrin-gu! Oyaka darrü poko tónggapón-gu. Ka errya kuri umul baina, ma Godón gum angóndóla, zitülkus ma moba olom kürü gum-koke yangóna, marü ne darrpanan olome.”

¹³ Eibrra-am kwit yazilürr, da módóga, siman sip we esenórr banómórrón nugup kopodó, oya gara bongreanórr nugup tizdü. Da Eibrra-am wamórr, ipadórr, alta kwitudü dudu igasilürr aungüm Godón akyanóm tóba oloman pabodó. ¹⁴ Eibrra-am ene bwób ngi we ngyesilürr wagó, “[Lod] mibü aliónda.” Da errya[†] ini tonarr, pamkolpama inzan bóktandako wagó, “Lodón podo kwitudü, wa sab mibü inzan tüliónorre.”

¹⁵ Lodón anerrua Eibrra-amka akó nis ngim tóbtanórr kwitümgab

¹⁶ wagó, “Lod inzan bóktanda: zitülkus ma ini kla tónggapóna, akó ma moba olom kürü gum-koke yangóna, marü ne darrpanan olome, ka kólbanan ngidü igó larüng alkamül-koke bóktan] ingrino: ¹⁷ ka sab marü amkoman bles mino. Ka marü olmalbobatal sab abün ninünümo ini wimurrzanko kwitüm akó nöreszanko malu kabedó. Marü olmalbobatala sab ibü wirri basirr azeb kwarile, usakü nidi bôkróne.” ¹⁸ Marü

^{22:9} Zeims 2:21   [†] ^{22:14} errya ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitüł peba ugón wialómóp.

^{22:17} Bwób Zitüł 26:3; Ibrru 6:13-14

olmalbobataldógbab, ini tüpdü blaman bwób-bwób pamkolpama sab morroal ipüdörre,[‡] zitülkus ma kürü bóktan kuri amiga.”

¹⁹ Da i we alkommórra zaget pam nisdü. I blamana we bakolórr ama Berrsyiba. Eibrra-am ola ngyabelórr ene tonarr.

Na-orrón Olmalbobatal

²⁰ Ngibürr tonarr kakóm, Eibrra-amón darrü oloma izazilürr wagó, “Turrkrru! Milka simanal olmal balngónórr Na-orrónkü, marü zoret: ²¹ Uz, ngaen pam, Buz, oya zoret, Kemuel (Arramón ab), ²² Kesed, Azo, Pildas, Yidláp, akó Betuel.” ²³ Betuel Rebekan ab yarilürr. Milka ini 8 simanal olmal balngónórr Na-orrónkü, Eibrra-amón zoret. ²⁴ Na-orrón solo kol, ngi Rreuma, oyankü ta simanal olmal balngónórr: Teba, Ga-am, Ta-as, akó Ma-aka.

23

Eibrra-am Tüp Poko Amiógürř Serran Büdül Angrinüm

¹⁻² Serra 127 pail nóma warilürr, wa ugón narrótókórr Kirriat Arrba wirri basirrdü (darrü ngi módoga: Ibrron), Keinan tüpdü. Eibrra-am palae müötüdü bangrinürr yón amtom akó yón gyaurüm tóba kol Serrakamóm.

³ Da Eibrra-am tóba kolan büdüldügab bupadórr, da wa we bóktanórr Et pamkolpamdó wagó, ⁴ “Ka mogoba bupso ngyabendóla yabü aodó. Yabü ia darrü tüp poko babula yabükagab amiögüm? Ka igósidi kubó kólba kol büdül gapókdó ola ungrino.”

⁵ Et pamkolpama böktan we yalkomólóp Eibrra-amka wagó, ⁶ “Wirri pam, kibü turrkrrunünüm. Ma wirri arüng balngomól pamla kibü aodó. Ma moba kol büdül kibünüm morroalan ingülküpdü tónggapórrón gapókdó ungrino. Darrü oloma kubó koke badóle marü gapók akyanóm moba kol büdül angrinüm.”

⁷ Da Eibrra-am bupadórr, wakósingül nülkamülürr, tóba singül we tüp elkomólórr Et pamkolpamab obzek kwata, ene tüp pamkolpam nidi kwarilürr. ⁸ Bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü ne ubi asi nóma yarile kürü kolan büdül büb angrinüm yabünüm darrü gapókdó, da kürü böktan tübarrkrru; e kubó kürü ngidü Eprronón imtinamke, Zoarrón siman olom.

⁹ Ene igósüm, wa kubó sel sine Makpela bwóbdü oya nadü kugupi apórrón wirri ingülküpse, oya ngaon bwób ngarkwat negse. Wa kürü ene tüp poko ki kókya yabü ilküpüdü, tóba dudu angrirrún darrem ngarkwatódó, kibü blamanab gapók bwóbüm yabü aodó.”

¹⁰ Eprron ola asi yarilürr ene mórran pokodó tóba Et kolpampükü, ene wirri basirran barrbüñ mamtaedó. Wa böktan yalkomólórr Eibrra-amka blaman pamkolpamab obzek kwata wagó, ¹¹ “Koke, kürü wirri pam, kürü kurrkrru. Ka marü ene tüp poko akyandóla, ó ka marü ene kugupi apórrón wirri ingülküppükü akyandóla ene tüp pokodó. Ka akyandóla kólba pamkolpamab obzek kwata. Gapókdó ungri moba kol büdül.”

¹² Eibrra-am akó wakósingül nülkamülürr, da singül tüp elkomólórr ene tüp pamkolpamab obzek kwata, ¹³ ó böktan we yalkomólórr Eprronka

[‡] **22:18** Ngibürr Mórke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirruna: Blaman bwób-bwób pamkolpama sab kürü kümtinórre ibü bles ainüm, ka marü olmalbobatalzan bles nyónarre, ... **22:18** Bwób Zitüł 12:3; 28:14; Apostolab Tórrmen 3:25   **23:4** Ibrru 11:9, 13; Apostolab Tórrmen 7:16

ibü blamanab arrkrrum wagó, "Gyaurka. Marü ubi ne nóma yarile, kürü kurrkrru. Kubó ka dudu darrem kla nókyenónómo ene tüp pokoankü. [Sipa] kürükagab, da ka kubó ola kólba kol büdül ungrino."

¹⁴ Eprron böktan yalkomólórr Eibrra-amka wagó, ¹⁵ "Kürü wirri pam, kürü kurrkrru; ene tüpan ngarkwat módoğa, 400 [silba] mani poko. Mi gódamiamli; kürüka akó marüka ene wirri ngarkwat kokea. Ene marü mobakama. Ungri moba kol büdül gapókdó." ¹⁶ Eibrra-am abinürr Eprronón böktandó. Wa 400 silba mani pokoab müp ngarkwat we ipadórr, Eprron ne ngarkwat ngilianórr Et pamab obzek kwata. Ene silba mani pokoab müp we ngarkwatódó yarilürr, bumióg bwóbdü ne ngarkwatódó ingrinóp.

¹⁷ Da Eibrra-am Eprronón tüp poko ene inzan amióggürr Makpela bwóbdü, abüsa nólgbabi banikda Mamrre bwóbdügab. Wa tüp, ene kugupi apórrón wirri ingülküp, akó blaman ne nugup zid kwarilürr yazebórr, tai kókó tüp poko ngarkwat ne yarilürr. ¹⁸ Ene elklaza Eibrra-am ugón yazebórr Et kolpamab obzek kwata, nidi togobórr wirri basirran barrbüñ mamtaedó.

¹⁹ Ene kakóm, Eibrra-am tóba kol Serran gapókdó we ungrinürr Makpela tüp pokodó, abüsa nólgbabi banikda Mamrre bwóbdügab (ene wa Íbrron), Keinan tüpdü. ²⁰ Et pamkolpama ene tüp poko akó kugupi apórrón wirri ingülküp Eibrra-amón tangdó inzan ugón ingrinóp, tóba pamkolpamab gapók balüng bwóbüm.

24

Eibrra-am Aesakón Kol Kwat Tónggapónórr

¹ Eibrra-am amkoman tai myang yarilürr ene tonarrdó. Oya [LOD] bles yónürr blaman kwata.

² Darrpan ngürr Eibrra-am böktanórr tóba müötüdü singüldü zaget pamdó, Eibrra-amón elklaza nótó ngabkalórr, wagó, "Moba tang kürü waurr grasana zirrsapó. ³ Ma kürünkü [larüng alkamül-koke böktan] singri errkyadan Lopón ngidü, tüp a pülpül God: ma sab kürü siman olomankü darrü kol kokean tududo aini Keinan pamkolpamab ópal olmaldögab, ka nisakü ngyabendóla. ⁴ A ma sab wamo kürü kólbanan tüpdü, akó kürü kólbanan zitüł kolpamdó. Ma sab kürü siman olom Aesakónkü kol olgabi upudo."

⁵ Oya zaget pama imtinürr wagó, "Ka sab ia kaino, ene kol ne sab ubi koke nóma warile kürüka akyanóm ini bwóbdü? Ia ka sab marü olom Aesakón yalkomolo ene bwóbdü, ma nólgbab tamorró?"

⁶ Eibrra-am böktan yalkomólórr wagó, "Ma umul-umul namulo, ma kürü olom sab kokean yalkomolo ola. ⁷ Da LOD, kwitüm God, kürü nótó küdödürü kürü aban zitüł pamkolpamdgab akó kólba amtómól tüpdügab, wa kürüka arüng alkamül-koke böktan igó tóbtanórr wagó, 'Ka sab ini tüp marü olmalbobatal nókyenónómo.' Wa tóba anerru singül kwata zirrapondase, igósüm ma sab kol olgabi upudo kürü siman olomankü. ⁸ Ene kol ne sab ubi koke nóma warile mankü tótókóm, ma sab bago-o kürü ene arüng alkamül-koke böktandögab. A ma sab kürü siman olom ola kokean yalkomolo." ⁹ Eibrra-amón zaget pama tóba tang tóba wirri paman waurr grasana zirrapónórr, da wa tóba arüng alkamül-koke böktan ingrinürr, oya Eibrra-am ne böktan ekyanórr inikwata.

Eibrra-amón Zaget Pama Rebekan Omrranórr

¹⁰ Eibrra-amón zaget pama 10 [kamel] yazebórr tóba wirri pam man kameldögab, da wa abün morroal elklazapükü bupadórr, ama Mesopotamia* bwóbdü wamlórr, ene wirri basirrdü Eibrra-amón zoreta Na-orr nólá ngyabelórr. ¹¹ Wa ola nóma abzilürr, da kamel mórran-mórran ninóp nae badu minggüapanan, wirri basirr kalkuma; ugón simam yarilürr, kolab nae bait ngarkwat nóma amrranda.

¹² Zaget pama tóre ugón ekorr wagó: "Lodóe, kürü wirri pam Eibrra-amón God, gyaurka, ma kürü kókya errkyá ini ngürr ka nebókamóm tama, akó ma morroal tonarr okaka simzazilke kürü wirri pam Eibrra-amka. ¹³ Ka zamngólórrón inamüla, nae badu kabedó. Küsíl kola bausdako ene wirri basirran pamkolpamdógb nae baitüm. ¹⁴ Kubó inzan ki yarilün: ka kubó ne küsíl koldó bóktone kágó, 'Gyaurka, moba nae bele tüp solkomól kürü anónóm', akó wa ne kubó nóma bóktóne wagó, 'Enó, akó ka kubó marü kamel ta nae nómyenónómo', da wata wató ki waril, ma ne kol zumanike moba zaget pam Aesakónkü. Inzande, ka kubó umul namulo wagó, ma morroal tonarr kuri pupo sina kürü wirri pamdó."

¹⁵ Ene zaget pamazan tóre yarilürr, da módóga, Rebeka ugón katókórr ene wirri basirrdügab, tóba mariti tónggapórrón nae bele tupodó sidódlórr. Wa Betuelón óp olom warilürr. Betuel Milkan siman olom yarilürr. Milka Na-orrón kol warilürr. Na-orr Eibrra-amón zoreti yarilürr. ¹⁶ Rebeka kari agurr ngulmokur koke warilürr. Wa müór amióg ngarkwatódó warilürr, pampükü ut umul-kók. Nae badudu abinürr, nae börrngamórr tóba mariti tónggapórrón nae beledó, akó tügasilürr.

¹⁷ Eibrra-amón zaget pama büsai-büsai wamórr oya asenóm ó oya we umtinürr wagó, "Gyaurka, ma ia kürü nae sokol koke kókyeno anónóm marü nae beledögab?"

¹⁸ Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Taia, kürü wirri pam, ugó enó." Wa tóba mariti tónggapórrón nae bele büsai solkomólórr ama tangdó. Da wa oya nae we emyanórr.

¹⁹ Oya nae amyana nóma blakónórr, wa bóktanórr wagó, "Marü kamel ka ta kubó nae nómenónómo, kókó ibü nae anón ubia nóma blakóne."

²⁰ Wa büsai nae ekanórr, ne nae börrngamórr nae beledó, ama wirri nae kurrópdü. Wa akó büsai natókórr nae badudu, ngibürr nae baitüm kamelabkö anónóm, kókó blamana ngarkwatódó nae enenóp. ²¹ Ene zaget pama oya piküpan ngazokalórr umul bainüm wagó, Lod oya agóltagól ia morroal küppükü kuri sine, ta ia koke.

²² Ene kamelab nae anóna nóma blakónórr, zaget pama [gold] syók rring[†] ipadórr, oya syókdü angrinüm, akó nis gold tang piiid[‡] tang nisabkü ipadórr. ²³ Wa we umtinürr wagó, "Ma ia kürü koke kilo, ma noan óp olomla? Ia marü aban müótüdü ut kan asine kibü utüm ini irrüb?"

* **24:10** Mesopotamia, ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: Arram Na-arra-im. Ene ngian küp módóga Ibruu bóktane: Arram pamkolpamab kantrri, nis tobarr nis aodó ne pokoa. Ene nis tobarr nis ibü ngi módögamlı: Taegriss akó Yupperreitis. † **24:22** rring: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü ini poko asine: oya müp darrpan beka. Beka Isrrael pamkolpamab müp atanin ngarkwat kla yarilürr. Oya ngarkwat 5 akó poko grrem ngarkwat yarilürr. Darrpan beka gold wirri darrem yarilürr. ‡ **24:22** tang piiid: Ngibürr Godón Bukdü ini poko asine: ibü müp 10 syekel darrpan-darrpan. Syekel wa Isrrael pamkolpamab müp atanin ngarkwat kla yarilürr. 10 Syekel 110 grrem ngarkwat koralórr. 10 syekel [silba] wirri darrem kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga, shekel.

24 Rrebeka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka Betuelón ngul olomla. Milka Betuelón ilngumilürr Na-orrkagab. Ka Na-orr akó Milka ibü bobatla. **25** Kibü müötüdü kamelab ut akó alo kan asise, akó yabü ta kan asise utüm kinkü."

26 Ene zaget pama wakósingül nülkamülürr, singül tüp elkomólórr, da Lodón we [ótóklürr]. **27** Wa bóktanórr wagó, "Mi blamana Lodón yagürnörre, kürü wirri pam Eibrra-amón God. Wa tóba morroal tonarr koke irrimatórr kürü wirri pamdógab akó wa koke alkamülürr, wa kürü wirri pam ne [alkamül-koke bóktan] ekyanórr. A kótó, Lod kürü dümdüm kolngomóle kólba wirri paman zoretan müót kolpamdó."

28 Rrebeka busorr müötüdü, tóba aipan müót kolpam büzazilüm ne pokoa tómbapóne. **29** Rebekan siman bólbot asi yarilürr. Oya ngi Leiban. Wa büsai-büsai wamórr Eibrra-amón zaget pam sisingül akyanóm nae badudü. **30** Wa bólbotan syókdü ne rring akó nizan tangdó tang püid nóma nosenóp akó nóma arrkrrurr oya bólbotá ne poko izazilürr, pama oyaka ne poko bóktanórr, da we wamórr ene pamdó, da módoga, oya we esenórr kamel minggüpanan zamngólórrón nae badu kabedó. **31** Leiban oyaka bóktanórr wagó, "Yao, mató ma bles airrunla Lodkagab. Ma aini iade zamngóldóla? Ka müót kuri tónggapóna akó ka ut bwób tónggapóna marü kamelabkökü."

32 Eibrra-amón zaget pama müötüdü wamórr. Leibanón zaget pama elklaza selókóp kamelab büb kwitüdüğab. I kamelab büdül twal[§] akó alo kla tübarrmünürr, akó nae sidüdóp Eibrra-amón zaget pamankü akó wa ne pampükü tamórr, ibü wapór bagulüm. **33** Leibanón zaget pama alo sirrbünöp oya obzek kwata. Wa bóktanórr wagó, "Ka ngaen-gógópan koke elo-o, kókó ka kubó adrrüto, ka ne bóktanankwata tama."

Leiban bóktan yalkomólórr wagó, "Taia. Kibü kya kóbó tüzazilnüm!"

34 Da wa bóktanórr wagó, "Ka Eibrra-amón zaget pamla. **35** Lod kürü wirri pam ngaru bapón-koke bles syönürr. Wa wirri mórrrel pamóm kuri baine. Lod oya we kla kuri siliónürr; [sip] a [gout], [kau], silba a gold, zaget pam a zaget kol, akó kamel a [donki]. **36** Kürü wirri paman kol Serra epep nóma warilürr, siman olom ilngumilürr oyankü. Eibrra-amón blaman ne elklaza kwarilürr, wa tóba siman olom kuri iliönürr. **37** Kürü wirri pama kyalórr oyankü arüng alkamül-koke bóktan angrinüm wagó, 'Ma sab kürü siman olomankü kol kokean upudo ini Keinan pamkolpamab ópal olmaldögab, ka nibiób tüpdü ngyabendóla. **38** A ma kürü aban kolpamdó wam, akó kürü kólbanan zitüł zonaretaldó, kol amkünüm kürü siman olomankü.' **39** Ka Eibrra-amón imtirü kagó, 'Ka sab ia kaino, ini kola ne kürüka koke nóma tókyene?' **40** Da Eibrra-am bóktanórr wagó, 'Lod, ka ne Godpükü agóldóla, sab tóba anerru zirrsapóne marü ene kwat küppükü ainüm. Ene igósüm, ma sab kol upudo kürü kólbanan zitüł zonaretaldögabi akó kürü aban kolpamdögab. **41** Sab, ma kürü zitüł kolpamdó nóma wamo, ma ene arüng alkamül-koke bóktandögab bago-o, enana i sab bangórre oya akyanóm marü. Ma sab igósidi bago-o.'

42 "Ini ngürr ka nae badudü nóma tama, ka tóre inzan eko a kagó, 'Lodóe, kürü wirri pam Eibrra-amón God, marü ubi ne nóma yarile, gyau-rka, ma kürü kwat dümdüm sekya, ka nebókamóm tama. **43** Errkyadan ka zamngólórrón inamüla nae badu kabedó. Ngulkokura kubó nóma

tubrrune nae aitüm, akó ka oyaka nóma bóktono kagó, "Gyaurka, ma ia kari nae sokol koke kókyeno anónóm moba nae beledógab?" ⁴⁴ Wa ne kubó nóma bóktóne wagó, "Enó, akó ka marü kamelabkü ta kubó nae baito," da wata wató ki waril, Lod ne kol zumanike kürü wirri paman siman olomankü."

⁴⁵ "Ka tére nóma elakónoma kólba moboküpdu, Rrebeka ugón tubrrune. Mariti tónggapórrón nae bele tupodó sidüde. Wa we abine badudu akó nae ite. Ka oyaka bóktóna kagó, 'Gyaurka, kya kürü nae sokol kókya anónóm.' ⁴⁶ Wa büsai nae bele tupodógab sabine, da we bóktóne wagó, 'Ugó enó! Ka kubó marü kamel ta nae nómenónómo.' Ka enóna, akó wa kamel ta nae nómyerre. ⁴⁷ Da ka oya we umtina wagó, 'Ma ia noan óp olomla?' Da bóktan salkomóle wagó, 'Ka Betuelón ngul olomla. Milka Betuelón ilngumilürr Na-orrkagab. Ka Na-orr akó Milka ibü bobatla.' Da ka oya syók rring zotena, akó tang nis tang püid nóténa. ⁴⁸ Ka wakósingül nulkamüla, singül tüp elkomóla, Lodón we ótot namüla. Ka Lodón yagüra, kürü wirri pam Eibrra-amón God, kürü nótó kolngomóle dümdüm kwatana kürü wirri paman zoretan óp bobat apadóm Eibrra-amón siman olomankü. ⁴⁹ Ma ne ubi nóma baino morroal tonarr kürü wirri pam amtyanóm amkoman moboküpi, da ma kürü kyal. Koke ne nóma, gyaurka, kürü ma umul-umulan ngígüta. Igóside ka ma sab gyagüpitótók ipudo nadü kwat mamoanóm."

⁵⁰ Leiban a Betuel bóktan yalkomórri wagó, "Ini Lodkagaba. Ki myamem darrü pokokoke bóktóni marüka, ia morroal o kolae. ⁵¹ Da wóni, Rrebeka. Upa da ugó wam! Wa sab marü wirri paman siman oloman kolóm ki bai, LOD tüób enezan emtyanórr." ⁵² Eibrra-amón zaget pama ibü bóktan nóma arrkrrurr, wa wakósingül nulkamülürr akó singül tüp elkomólórr Lodón obzek kwata. ⁵³ Da Eibrra-amón zaget pama gold akó silba tómbapórrón büb püti ain kla yusürr akó dokyanan mórrkenyórr, da Rrebekan [gyaur kla] uliónürr. Wa akó simam naret akó aip morroalan wirri darrem gyaur kla nüliónürr.

Rrebekan Pamkolpama Morroal Tonarre Zirrzwapónóp

⁵⁴ Da Eibrra-amón zaget pam akó wankü nidi kwarilürr, ibü alongalo we yarilürr. Akó ene irrüb we amaikóp. I nóma tüberzinürr, Eibrra-amón zaget pama bóktanórr wagó, "Kürü ugó zirrkapónam kólba wirri pamdó."

⁵⁵ Da Rrebekan siman bólbot akó aipa bóktan yalkomórri wagó, "Kya ini ngul olom kinkü ae ki warilün äüd ngürrüm, ó aprrapórr 10 ngürr. Ene ngürr kakóm, wa sab ugón ki nató."

⁵⁶ Eibrra-amón zaget pama ma bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü arrmatgu. Lod kürü kwat wató morroal küppükü sine. Kürü ugó zirrkapónam kólba wirri pamdó alkomólóm."

⁵⁷ Rrebekan aip a bólbotá bóktarri wagó, "Kya tóba kóbó ngizaunam, da mi kubó umtirre, wa kubó ia warile." ⁵⁸ I Rrebekan tibióbkagab ngizaunóp, da umtinóp wagó, "Ma ia ubi baina ini pampükü tótókóm?"

Rrebeka bóktan we yalkomólórr wagó, "Ka ubi baina tótókóm!"

⁵⁹ I Rebeka akó oya ngakan zaget kol* ibü nilóp Eibrra-amón zaget pampükü tótókóm, akó wa ne pampükü tamórr. ⁶⁰ I Rebekan bles winóp ini bóktan oporpükü wagó,

"Kibü bólbtó, marü sab abün olmal ki kwarilün,
akó marü sab atang-koke olmalbobatal ki kwarilün.

Marü olmalbobatala sab ene pamab basirrpükü idi ki yazebnóm, usakü nidi bókrróne!"

⁶¹ Rebeka tüób akó tóba zaget ngul olmala elklaza tómbapónóp, da kamelab kwitüdü we bamselórr. I zaget paman solkwat we zutalórr. Eibrra-amón zaget pama Rebekan ene inzan upadórr. Da i ene bwób we amgütóp.

Rrebeka Aesakón Kolóm Bainürr

⁶² Aesak tóba ngyaben marrgu ama we tónggapónórr Negeb [ngüin-koke bwóbdü], Keinan tüpdü. Da wa Be-err La-ae Rro-i[†] nae badu amgatórr. ⁶³ Darrpan ngürr, ene simam abüs, wa popa agólóm wamórr pórppótyapdó, da kwit nóma yazilürr, wa kamel nósenóp tóbakabóna tótókde. ⁶⁴ Rrebeka kwit nóma sazilürr, Aesakón sesenórr, da wa we tübinürr tóba kameldögab, ⁶⁵ ó Eibrra-amón zaget pam we imtinürr wagó, "We ia nadü pama tótókda mibü basenóm ini pórppótyapdó?"

Ene zaget pama bóktan yalkomólórr wagó, "We kürü wirri pame." Rrebeka tóba obzek ngalao mórrkenyórr poko ipadórr, tóba obzek ngablaorr.[‡]

⁶⁶ Ene zaget pama adrratórr Aesakka, blaman wa ene ne poko tómbapólórr. ⁶⁷ Ene kakóm, Aesak Rebekan Serran palae müót kugupidü udódürr. Wa Rebekan tóba kolóm we upadórr. Oya [moboküpü ubi] oyaka yarilürr. Rebeka Aesakón zao-zao yónürr tóba aip Serran büdülankwata.

25

Eibrra-amón Ngibürr Olmalbobatal

¹ Eibrra-am darrü kol akó zumiógürr, ngi Keturra. ² Wa Eibrra-amónkü simanal olmal balngónórr: Zimrran, Zoksan, Medan, Midian, Isbak, akó Sua. ³ Zoksan ibü abóm bainürr: Syeba akó Dedan. Da Dedanón olmalbobatal idi kwarilürr: Asyurr pamkolpam, Letus pamkolpam, akó Leum pamkolpam. ⁴ A Midianón simanal olmal idi kwarilürr: Epa, Eperr, Anok, Abida, akó Elda-a. Ini blaman Keturran olmalbobatal koralórr.

⁵ Eibrra-am Aesakónkü blaman kla bimgatórr oya ne kla koralórr. ⁶ A wa enezan ngyabelórr, Eibrra-am tóba ngibürr simanal olmal gyaur kla nülinóp, wa nibiób balngenórr ngibürr koldó. Da ibü metatómpükü we zirrnapónóp tóba olomdögab, Aesak, abüsa nólgbabi banikda, ene tüpdü.

Eibrra-amón Büdü

⁷ Eibrra-am blaman kókó 175 pailüm ngyabelórr. ⁸ Wa dómdóm ngón we semanórr, da narrótókórr wirri kokrrap ngyaben kakóm, oya ne abün morroal pail kwarilürr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp,

* ^{24:59} ngakan zaget kol ene zaget kol warilürr, Rebekan ngómdü nótó ungrinürr akó oya ngakan warilürr, wa kola olom nóma warilürr. † ^{24:62} La-ae Rro-i ngian küp módgáa: Arról God, Kürü Nótó Ngakanda, Oya Nae Badu. ‡ ^{24:65} Ibrru kolan bókam tumtum yarilürr tóba obzek ngablaom mórrkenyórr poko-e, i ene pampükü baserre, wa ne pam ki amige.

ngaen nidi narrbarinóp. ⁹ Oya olom nis Aesak a Isma-el oya Makpelan kugupi apórrón wirri ingülpüdü gapókdó ingriri, Eprronón tüp pokodó, Zoarrón siman olom, tüób Et pam, abüsa nólgbabi banikda Mamrre bwóbdügab. ¹⁰ Ene wa we tüp pokoa, Eibrra-am ne kla amiögür Et pamdógbab. Eibrra-amón we ingriri oya kol Serra ne warilürr. ¹¹ Eibrra-amón büdül kakóm, God oya olom Aesakón bles syónürr. Da Aesak Be-err La-ae Rro-i badu minggüpanandó we ngýabelórr.

*Isma-elón Olmalbobatal
(1 Krronikol 1:28-31)*

¹² Ini Isma-elón olmalbobatalab ngiko, Eibrra-amón siman olom Agarrkagab. Agarr wa Serran [leba zaget] kol warilürr, tüób Izipt kol. ¹³ Ini wa ama Isma-elón simanal olmalab ngiko (igó arrbürrün, ngaen pamdógbab kókó blakón pam amrran): ngaen pam Nebayot, Kedarr, Adbe-el, Mibsam, ¹⁴ Misma, Duma, Masa, ¹⁵ Adad, Tema, Zeturr, Napis, akó Kedema. ¹⁶ Ini Isma-elón simanal olmalab ngiko. ¹² Zitüł singüldü balngomól pamóm idi bainóp. Ibü kolpama tibiób basirr akó marrgu we ngi ngibasilóp. ¹⁷ Isma-el blaman kókó 137 pailüm ngýabelórr, da wa tóba dómdóm ngón we semanórr, da we narrótókórr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi narrbarinóp. ¹⁸ Oya olmalbobatala ene bwóbdü ngýabenónóp Abílamgab kókóta Syurr amrran, abüsa nólgbabi banikda Izipt órdóbóna, kwat-kwat Asirria aodó. I tibi-tibi bwóbdü ngýabenónóp tibiób ngibürr zonaretaldógbab.

Zeikob akó Isao

¹⁹ Ini Eibrra-amón olom Aesakón olmalbobatalab ngiko.

Eibrra-am Aesakón ab yarilürr. ²⁰ Aesak 40 pail nóma yarilürr, wa Rrebekan ugón zumiögür, Betuelón óp olom. Betuel Padan Arram bwób* pam yarilürr. Rrebeka tüób Leibanón bólbot warilürr, Arram bwób olom.

²¹ Aesak [Lodka] tóre ekorr tóba kolankwata, zitulkus wa olmal balngón-koke kol warilürr. Lod oya tóre arrkrurr, da oya kol Rrebeka bikóm we esenórr. ²² Da ene olom nisa tibiób bumiógtübumióg namülnürri aipan bikómdü, akó wa bóktanórr wagó, "Ia kürüka ini pokoa iade tömbapónda?" Da wa Lodón amtinüm natókórr.

²³ Da Lod oyaka tóbtanórr wagó,

"Nis bwób zitüł pam nis marü bikómdümamli,

akó nis bwób zitüł pam nisa sab marü bikómdügab turri, da bürrgrüti;

darrü sab wirri arüng pam yarile tóba kamadódógbab,

akó naret sab zoretan tangdó yarile."

²⁴ Ene ngürr nóma semrranórr Rrebekan mórranóm, da mórdóga, nis siman olom nis namülnürri oya bikómdü. ²⁵ Ngaen-gógópan nótó tömtómólórr, wa óe-óe yarilürr; oya dudu büb igó yarilürr, wamaka ngüina gwarrarrón mórrkenyórra, da i Isaon[†] ngi igósi ngyesilóp. ²⁶ Ene kakóm, oya zoreta tömtómólórr, da tóba tange Isaon wakub emoanórr.

---

* 25:10 Bwób Zitüł 23:3-16   * 25:20 Padan Arram bwób Mesopotamia bwóbdü yarilürr. † 25:25 Isaon Seirr bwóbbóka apónda; Isaon olmalbobatala sab ene bwóbdü ngýabenónre. Seirr ngian kúp apprapórr mórdóga: ngüinpükü. Isaon darrü ngi Idom yarilürr, oya kúp mórdóga: óe-óe.

Da i Zeikobón‡ ngi we ngyesilóp. Aesak ugón 60 pail yarilürr, Rrebeka ibü nómá nulngumilürr.

²⁷ Da ene olom nísá nómá dódórr bairri, Isao bügür pamóm bainürr; wa panze bwóbdü baiblúrr. A Zeikob wa piküpan ngýaben pam yarilürr; wa palae müót basírr gódam pam yarilürr. ²⁸ Aesak, nurr lar nótó mis apókórr, moboküpüdú wirri ubi yarilürr Isaoka, a Rrebeka wa go Zeikobka wirri ubi yarilürr.

²⁹ Darrpan ngúrr Zeikob zurr alo bamngul yarilürr. Isao arrak bwóbdügab nómá tübzilürr, wa kari alom ta koke yarilürr. ³⁰ Wa Zeikobka bóktanórr wagó, “Büsai, kürü kya mobanóm óe-óe zurr kari sokol kókya! Ka amkoman aloanómala!” (Ene zitulkusdü, oya Idombóka§ igósidi ngilian kwarilürr.)

³¹ Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ngaen-ggópan ma kürükä moba ngaen-ggópan amtómól dümdüm darrem* klamóm singrino.”

³² Isao bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka büdül kari pokola. Ini ngaen-ggópan amtómól dümdüm kürü koke tangamtinda errkyadan, ka büdül kari pokola, da taia, ka marü akyandóla.”

³³ Da Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ngaen-singül ma kürü moba [arüng alkamül-koke bóktan] kókya, kürü moba ngaen-ggópan amtómól dümdüm akyanóm.” Da Isao tóba arüng alkamül-koke bóktan ekyanórr Zeikobón. Wa tóba ngaen-ggópan amtómól dümdüm darrem klamóm we ingrinürr Zeikobón tangdó.

³⁴ Da Zeikob Isao ngibürr brred akó lentil† zurr alo iliönürr. Wa elorr akó nae enónórr, bupadórr, da we wamórr.

Da Isao tóba ngaen-ggópan amtómól dümdüm popa inzan amaikürr.

26

Aesak Gerrarr Wirri Basirrdü Ngyabelórr

¹ Akó darrü ku yarilürr ene tüpdü, ngaen singül kwata klamdgab Eibrá-amón ngýaben tonarrdó. Da módogá, Aesak Abimelekka we wamórr, Pilistia pamkolpamab king nótó yarilürr, Gerrarr wirri basirrdü.

² [LOD] Aesakka we okaka tübyónürr, da tóbtanórr wagó, “Izipt tótókgu; marü ka sab milo ma ne bwóbdü ngýaben namulo. ³ Ma kya bupso ae ngýaben namülün ini tüpdü; ka marükä sab asi namulo akó ka marü bles mino. Ka sab marü ini dudu tüp ugón mókyeno akó marü olmalbobatal. Akó ka sab igó bóktan küsil ino, ka marü ab Eibrá-amón ne [arüng alkamül-koke bóktan] ekyarró. ⁴ Ka sab marü ngarkwat-koke olmalbobatal mülino, pülpüldüzan ngarkwat wimurrko. Akó ka sab ini bwób dudu ibü nókyenónómo. Marü olmalbobataldógbab, ka ini tüpdü blaman ne pamkolpamko sab bles ninünümo, ⁵ zitulkus Eibrá-am kürü bóktan arrkrrurr, akó ka oya ne zaget iliörri blaman tómbapónórr. Wa kürü arüng bóktan, gida, akó gida bóktan poko amkoman morroal gangga irrübünürr.” ⁶ Da módogá, Aesak we ngabelórr Gerrarr wirri basirrdü.

‡ 25:26 Zeikob ngian kúp módogá: wa wakub amoanda. Ini alapalap bóktana; oya kúp módogá: wa ilkliólióna. § 25:30 Idom, oya kúp módogá: óe-óe. * 25:31 Ene ngaen oloman dümdüm módogá, nis poko ngarkwat apadóm oya abón elklazadógbab, wa nómá narrótókórr.

25:33 Ibrú 12:16 † 25:34 lentil karian óe-óe sye kúpzan klama. 25:34 Bwób Zitüł 27:36

26:3 Bwób Zitüł 22:17

⁷ Ngibürr ene basirr pama nóma togobórr oya amtinüm tóba kolanbókamóm, wa ibüka bóktanórr wagó, "Wa kürü bólbotó." Zitülkus módóga, wa gum yarilürr igó bóktanóm wagó, "Wa kürü kolo." Wa gyagüpi wamorr wagó, "Ini basirr pama kubó kürü kena kómkónóm Rebekanbókamóm." Zitülkus módóga, wa agurr kol warilürr.

⁸ Aesak barrkyananbóka olazan ngyaben yarilürr, Abimelek, Pilistia pamkolpamab king, müótan pokar mamaedógbab sazilürr ama tüpdü, da Aesakón sesenórr tóba kol Rrebekan aprükdi. ⁹ Da Abimelek tóba zaget pam we zirrnapónóp Aesakón apadóm, da bóktanórr wagó, "Turrkrru, ene go amkoman marü kolo! Ma igó iade bóktarró wagó, 'Rrebeka kürü bólbotó'?"

Da Aesak bóktan yalkomólórr oyaka wagó, "Zitülkus módóga, ka igó poko gyagüpi wamnórró, ka sab oyabókamde kena narrótókón."

¹⁰ Da módóga, Abimelek Aesakka we bóktanórr wagó, "Ma kibüka ini tonarr iade tónggapóná? Darrü pama ne marü kolpükü nóma ki umtule, ma kibüka müp ki sidüda."

¹¹ Da módóga, Abimelek ene pamkolpam igó arüng bóktan we nökyenóp wagó, "Darrüpa ne sab Aesakón kle-kle nóma yangóne, ó akó oya kol, sab amkoman büdüldü ingrirre."

¹² Aesak ene tüpdü elklaza zid iritürr. Zitülkus oya LOD bles syónürr, ene pail kugupidü Aesak 100 alo kla abülürr blaman elklaza zidüdügab wa ne kla baritlürr. ¹³ Aesak mórrrel pamóm bainürr. Oya elklaza zida metat morroal dódórr bainónóp, kókó wa amkoman wirri mórrrel pamóm bainürr. ¹⁴ Oya aüd ngabkan lar koke kwarilürr, [sip] a [gout] akó [kau], akó oya abün leba Zaget kolpam ta asi koralórr. Igósidi Pilistia pamkolpam gyagüp kolaea ekrralórr. ¹⁵ Da módóga, blaman nae badu, Eibrra-amón leba Zaget oloma ne kla ulunglürr Eibrra-amón ngyaben tonarrdó, Pilistia kolpama tüpi nodnóp.

¹⁶ Da Abimelek Aesakka we bóktanórr wagó, "Kibükagab ugó bupa, Zitülkus ma kibükagab wirrian arüng kuri baina."

¹⁷ Da módóga, Aesak ene bwób we amgatórr. Wa tóba ngyaben marrgu we tónggapónórr Gerrarr Buru-burudu, da we ngyabelórr. ¹⁸ Aesak tae nómónóp ene nae badu, ne kla balüngóp Eibrra-amón ngyaben tonarrdó, akó Pilistia kolpama ne kla nodnóp Eibrra-amón büdül kakóm. Ene nae badu akó dadan ngi ngibasilürr, oya aba Eibrra-am ngaen ne ngi ngibasilürr.

¹⁹ Aesakón Zaget pama kugupi alüng koralórr Gerrarr Buru-burudu. Da ene pokodó i arób nae we esenóp. ²⁰ Gerrarr wirri basirrdü sip ngabkan pama ongyalóm togobórr ene nae kugupiankwata Aesakón sip ngabkan pampükü wagó, "Ini kibü nae-e!" Ene zitülkusdü, Aesak nae badu ngi we ngyesilürr Esek,* zitülkus i wankü ongyelóp. ²¹ Ene kakóm, Aesakón Zaget pama akó darrü nae badu ilüngóp, da i akó dadanzan ongyal kwarilürr ene nae baduanbókamóm. Da Aesak ene nae badu ngi we ngyesilürr Sitna.† ²² Aesak ene pokodógbab we bupadórr tóba pamkolpampükü, da akó darrü nae badu we ilüngürr. Ene pokodó, myamem darrü pama koke tamórr oya ongyalan ngitanóm. Da módóga, Aesak ene nae kugupi ngi

we ngyesilürr Rreobot,‡ ó wa we bóktanórr wagó, "Mibü Lod wirri panze bwób tókyerre ngabenóm, ó ini bwóbdü sab mi küppükü bairre."

²³ Wa olgabi we wamórr ama Berrsyiba wirri basirrdü. ²⁴ Ene irrüb Lod oyaka we pupo tübyónürr, da bóktanórr wagó, "Ka marü ab Eibrra-amón Godla. Ma gumgu, zitülkus ka mankü asinla. Ka marü sab bles mino akó marü ka sab abün olmalbobatal mülino, ka ngaen ne [alkamül-koke bóktan] ingirrù kólba zaget pamankü Eibrra-am."

²⁵ Aesak [alta] ola elórr, Lodón ngian we ngilialórr oya [ótókóm]. Ene kakóm, wa tóba palae müót we balmelórr. Oya zaget pama akó darrü nae badu we ilüngóp.

Aesak a Abimelek Tibióbkü Alkamül-koke Bóktan Ingrirri

²⁶ Da Abimelek Gerrarrgabi we tamórr Berrsyiba. Wá inkü tamórr: Auzat, oya ikik bókraran pam, akó Paekol, tóba gazirr pamab singüldü wirri ngi pam. ²⁷ Da módoga, Aesak we nümtinóp wagó, "E kürüka iade togoba? Ka yabü bamtindóla, zitülkus e kürü alzizi kümanikarre, akó e kürü we kolaköyenarre yabióbkagab."

²⁸ I bóktan we yalkomórri wagó, "Ki tai panzedó kuri eserre wagó, Lod marüka asine, ó ki kibiób ikik apórre kigó, 'Mi arüng alkamül-koke bóktan ki tónggapórrí mibü aodó, kidip akó mató.' Ki kubó tónggapórrón bóktan ki ingrirre mankü, paudi ngabenóm. ²⁹ Ma kibükä sab darrü kolae koke tónggapono, ki yabü kokezan kolae ninóp akó yabü morroal tonarrezan ngabkan koralnórró, ma moba kolpampükü kinkü nóma ngaben namülnürrü. Akó ki marü paudi zirrmapónóp. Da Lod errkya marü panzedó kuri bles mine." ³⁰ Da módoga, Aesak ibünkü wirri alongalo we tónggapónórr. Da i alo elop akó anón klampükü we enónóp. ³¹ Irrbianande darrü ngürr ene pama arüng alkamül-koke bóktan we tónggapónóp tibiób gazirrgum. Da módoga, Aesak ene äüd pam yawal we nókyenóp, ó i oya paudi we amgütóp.

³² Ene ngürr Aesakón zaget pama oya azazilüm we togobórr, i ne badu ilüngnóp, wagó, "Ki nae kuri eserre!" ³³ Aesak ene nae badu ngi ngyesilürr Syiba.§ Ene zitülkusdü, ngaendögabi kókó errkya* ini tonarr pamkolpama ene basirr ngi igó ngiliandako wagó, Berrsyiba. Ene ngian küp módoga: arüng alkamül-koke bóktanan badu.

Isao Mogob Kol Nis Nümiögürr

³⁴ Isao 40 pail pam nóma yarilürr, wa nis mogob kol nis nümiögürr Et kolpamđögab: Zudit, Be-erín óp olom, akó Beismat, Ilonón óp olom.

³⁵ Isaon kol nisa müp ngaben sidódrri Aesak a Rrebeka, ibüka.

27

Aesak Zeikobón Bles Yónürr

¹ Aesak myangan nóma yarilürr, oya ilküp nisa tümün ugón bairri. Wa myamem koke ngabkalórr. Wa tóba ngaen olomdó Isaoka górrganórr. Oyaka bóktanórr wagó, "Kürü olom!"

Isao bóktan yalkomólórr wagó, "Ba, ka inamüla!"

‡ **26:22** Rreobot ngian küp módoga: panze bwób. § **26:33** Syiba ngian nis küp módogamli: arüng alkamül-koke bóktan ó 7. * **26:33** errkya ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitüł peba ugón wiálómóp.

² Aesak bóktanórr wagó, "Turrkrru, ka myang kuri baina, akó ka kólba büdül ngürrbóka umul-kókla. ³ Moba bügür kyab yazeb, arrakóm ugó wam panze bwóbdü kürünkü alóng kla byamkünüm. ⁴ Ma kürünkü morroal misan alo kla tónggapó, ka ne alom ubila, da kürüka sidódke alom. Kürü aloa nóma blakone, ka kubó marü ugón bles mino. Ka sab solodó narrótoko."

⁵ Rebeka arrkrru warilürr, Aesak enezan bóktanórr tóba olomdó Isaoka. Da Isao nóma bupadórr panze bwóbdü arrakóm, ⁶ Rebeka tóba olomdó Zeikobka bóktanórr wagó, "Turrkrru, ka marü ab arrkrrua bóktande Isaoka wagó, ⁷ Ma kürü alóng kla kubó sidódke, akó ma kürünkü morroal misan alo kla tónggapó kürü alom. Kürü aloa nóma blakone, ka kubó marü ugón bles mino [Lodón] obzek kwata. Ka sab solodó narrótoko.' ⁸ Kürü olom, tai turrkrru, da tónggapó ka kubó marü enezan milo! ⁹ Ugó wam, mibü [gout] a [sip] negasko, da nis morroal büb baritürrün gout kupo tüdódke kürüka. Ka kubó morroal misan alo kla tónggapono marü abankü, wa ne ngarkwat alom ubi bainürr. ¹⁰ Da kubó alo mató idódke moba abdó oya alom, igósüm wa kubó marü bles mine. Wa sab solodó narrótókes."

¹¹ A Zeikob tóba aipbóka wagó, "Turrkrru, kürü naretan büb sopae ngüinpüküma, a kürü ma ngüin-koke büb sopaea. ¹² Kürü aba aprrapórr kubó nóma kyamurre, wa kubó umul baine wagó, ka oya ilklió aliónum kaindóla. Da ka kubó kólbaaka igósidi amórr bóktan sidüdo, a bles bain bóktan ma koke."

¹³ Da oya aipa Rebeka bóktan yalkomólórr oyaka wagó, "Kürü olom, ene amórr bóktana kürüka ki tam. Wata tónggapó, ka marü ne poko mila. Ugó wam, da ene gout kupo nis tüdódke kürüka."

¹⁴ Zeikob wamórr a ene gout kupo nis nüpadórr, da we tüdödürü tóba aipdü. Wa morroal misan alo kla tónggapónórr, Aesak ne ngarkwat alom ubi bainürr. ¹⁵ Da wa ngaen olom Isaon morroalan mórrkenyórr yazebörr, oyaka ene müöt kugupidü ne kla koralórr. Solo kupo olom Zeikobón we püti yónürr. ¹⁶ Wa oya tang nis akó ngüin-koke gepko gout sopae poko-e ngablaorr. ¹⁷ Da wa Zeikobón ekyanórr ene morroal misan alo, akó brred, wa ne kla tónggapónórr.

¹⁸ Da Zeikob abdó wamórr da bóktanórr wagó, "Ba!"

Oya aba bóktan yalkomólórr wagó, "Ó, ka inamüla. Ma ia nótókla, kürü olom?"

¹⁹ Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "Ka Isao, marü ngaen olom; ka kuri tónggapóna, ma kürü enezan kila. Gyaurka, ugó mórra. Ini alóng kla ugó elóng, ka arrak bwóbdügabi ne kla sidüda marünkü. Ene igósüm ma kürü kubó kókyeno marüka ne bles bain bóktane."

²⁰ Aesak imtinürr olom wagó, "Kürü olom, ma ini alóng kla büsai ia esena?"

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "LOD, marü God, kürü kwatódó wató singrine."

²¹ Aesak Zeikobka bóktanórr wagó, "Kürü minggüpanan tam, da ka kya marü kóbó myamurrün, kürü olom, igó umul bainüm ma ia amkoman Isaola o koke."

²² Zeikob tai wamórr kókó tóba aban minggüpanan. Aesak yamurrürr da bóktanórr wagó, "Marü bóktan gyagüp wamaka Zeikobón bóktan bömgóle; a marü tang nis ama Isaon tangzanamli." ²³ Aesak Zeikobón

koke emzyatórr, zitülkus oya tang nis ngüinpükü namülnürri Isaon tang nisan. Aesak Zeikobón ene zitülkusdü kari poko bles yónürrma. ²⁴ Wa akó imtinürr wagó, "Ma ia amkoman kürü olomla Isao?"

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "Ka ta módóglä."

²⁵ Aesak bóktanórr wagó, "Ma ngibürr alóng kla murr ala simarru kürü alóngóm. Ka kya elóngón, da marú kubó ugón bles mino."

Zeikob ene murr tóba abdó simarrurr, da siliónürr alóngóm. Oya waenpükü ta ekyanórr anónóm. ²⁶ Ene kakóm, Aesak bóktanórr oyaka wagó, "Yao, kürü minggüpanan tam, kürü olom. Da kürü ugó küprük."

²⁷ Zeikob abdó wamórr, da iprükürr. Aesak Isaon mórrkenyórr ilang nóma apónórr, wa Zeikobón ugón bles yónürr. Wa bóktanórr wagó, "Kürü oloman morroal ilang

wamaka opopor pala ilangda,

LOD ne kla bles yónürr.

²⁸ Marü God gles mor kwitümgab ki kókya
akó marü ini tüp ki mórrrel syó!

Marü God metat ki külülon abün [wit] küp akó küsil waen.

²⁹ Ini tüpan pamkolpama sab marü zaget pam ki kwarilün,
da i sab marüka wakósingül ki nümgününüm.

Ma sab moba zonaretalab wirri pam ki namüla,
akó marü aipan olmalbobatal wakósingül ki nümgününüm marüka.
Blamana marü nidi mamórrorre, i ta sab bamórrorrón kwarile.
Marü nidi bles mirre, i ta sab bles airrún kwarile."

Isao Aesakón Wirri Arüngi Yatorr Oya Bles Ainüm

³⁰ Aesakón Zeikobón bles aina nóma blakónórr, Zeikob tóba ab we amgatórr. Büzyón babul, Isao arrak bwóbdügab ugón tübzilürr. ³¹ Wa ta inzan morroal mis alo kla tónggapónórr, da sidódürr tóba abdó. Da wa oyaka bóktanórr wagó, "Ba, ugó bupa, mórra, kürünüm ngibürr alóng kla alóngóm. Ene igosüm, ma kubó kürü bles kino!"

³² "Ma ia nótó?" Aesak imtinürr.

"Ka Isao, marü ngaen olom," wa bóktan yalkomólórr.

³³ Aesak arrkürrürr, da wirribóka térrngónóm bainürr, da bóktanórr wagó, "Ene wa nótó yaril, alóng kla emkólea, ama kürüka sidüde? Ka wata errkyadan elóngá, da ma ma igó bwób kuri tübzila. Ka kólba bles ain bóktan oya kuri ekyena. Wa ene bles ain bóktan metatómpükü kuri ipüde."

³⁴ Isao tóba aban bóktan nóma arrkrurr, wa ngürsilpükü wirri yón taegwarr ipadórr. Tóba abdó bóktanórr wagó, "Ka ta inzan, ba-óe, ma kürü bles kyó!"

³⁵ A Aesak bóktanórr wagó, "Marü zoreta ilklió bülión tonarre tame; marü bles ain bóktan wató kuri ipüde."

³⁶ Isao bóktanórr wagó, "Oya Zeikob ngi gaoandó ngyesilóp!* Ini ma nis ngima kürü ilklió aliónüm! Kürü ngaensingül amtómól dümdüm ipadórr, akó errkyá ma kürü bles bóktan kuri ipüde!" Wa akó imtinürr wagó, "Ma ia kürünkü darrü bles ain bóktan koke irrmüta?"

³⁷ Aesak Isaon bóktan yalkomólórr wagó, "Turrkrru, ka oya marü wirri pamóm kuri ina, akó ka oya blaman zonaretal oya zaget pamóm

^{27:27} Ibrru 11:20   ^{27:29} Bwób Zitüł 12:3   * ^{27:36} Zeikob ngian küp mórdóga: ilklió bülión.

^{27:36} Bwób Zitüł 25:29-34

ninünüma. Ka oya abün wit küp akó küsil waen kuri ilina. Da ka myamem laró tónggapono, kürü olom?"

³⁸ Isao tóba ab wata yatolórr wagó, "Ba, marü wata darrpan bles bóktana? Ba-óe, kürü ta bles kyó!" Wa wirribóka yón sabinürr.

³⁹ Oya aba bóktan yalkomólórr oyaka wagó,
"Turrkrru, marü ngyaben bwób sab alam kan koke yarile
ini tüpan mórreldögab,
ó akó ola sab gles mor babul yarile kwitümgab.
⁴⁰ Ma sab gazirr turriki gazirr namulo ngyabenóm,
akó ma sab moba zoretan zaget pam namulo.
A ma sab oyaka nóma bóka bamgün namulo,
ma sab oya tangdógab ugón balkomolo; ma sab ul baino oya müp
amarrudügab."

⁴¹ Isao Zeikobón alzizi amanikürr, zitülkus ibü aba Zeikobón bles yónürr. Wa gyagüpítótók we esenórr wagó, "Kürü aban büdül ngarkwat minggüpanana. Ene kakóm, ka kólba zoret Zeikobón ugón emkolo."

⁴² Aip Rrebekan nóma uzazilóp oya ngaen oloma Isao ne poko bóktanórr, wa bóktan zirrapónórr tóba solo kupo olom Zeikobka, da bóktanórr oyaka wagó, "Turrkrru, marü nareta tóba ngürr akyanda marü amkalóm, ma ne kolae tónggapórró oyaka. ⁴³ Taia, kürü olom, tónggapó ka kubó marü enezan milo. Errkyadan ugó buso kürü naretódó Leibanka, Arran bwóbdü. ⁴⁴ Kya ma bupso ola ngyabenke oyaka, kókó marü nareta ngürsila zao-zao nóma baine ⁴⁵ akó oya ene pokoa nóma bamrüke, ma ne poko tónggapórró oyaka. Ka marü olgab alkommolám sab bóktan zirrapono. Kürü ubi kokea kólba siman olom nis darrpan ngürrdü amruküm."

Aesak Zeikobón Leibanka Zirrapónórr

⁴⁶ Rrebeka Aesakka bóktanórr wagó, "Kürü genggorrama kuri küpüde ini arról tonarr ngakande, Isaon mogob kolabbókamde. Zeikob akó sab ne inzan kol ini Et koldögab nóma upude, kürü ngyaben sab morroal koke yarile."

28

¹ Aesak Zeikobón ngyaunürr, da bles yónürr. Oya arüng bóktan ekyanórr wagó, "Sab Keinan kol apadgu. ² Bupa errkyadan, da ugó wam Padan Arram bwóbdü, moba aiyan aban müötüdü, ngi Betuel. Mobankü kol olgabi upadke, Leibanón ópal olmaldögab, marü nuguzamón ab nótökse. ³ Wirrian Arüng God marü sab ki bles myó akó marü küppükü ki myó, igósüm ma sab abün bwóbab pamkolpamab abbobat namulo! ⁴ Wa sab marü ki bles kyó akó marü olmalbobatal, wa Eibrra-amónzan bles syónürr. Ene igósüm, ini tüp sab marü yarile, ma errkye ne ngyabendóla mogob pamzan, God Eibrra-amón ne tüp sekyanórr!" ⁵ Aesak Zeikobón we zirrapónórr Padan Arram, Leibanka, Betuelón siman olom. Wa Arram bwób pam yarilürr, Rrebekan naret, Zeikob a Isao, ibü aip.

Isao Akó Darrü Keinan Kol Upadórr

⁶ Isao umul bainürr wagó, Aesak Zeikobón kuri bles yónürr akó oya we zirrapónórr Padan Arram, olgabi kol apadóm. Wa ta umul bainürr

wagó, Aesak Zeikobón nóma bles yónürr, wa oya arüng bóktan ekyanórr wagó, "Ma sab Keinan kol apadgu." ⁷ Wa akó umul bainürr wagó, Zeikob tóba aipab nisab bóktan kuri arrkrrurr, da wa we bupadórr Padan Arram. ⁸ Isao ugón umul bainürr wagó, oya ab Aesak ubi-koke yarilürr Keinan kolóm. ⁹ Da wa we wamórr Isma-elka, Eibrra-amón siman olom, akó oya óp olom we upadórr, ngi Ma-alat, Nebayotón bólbtó nótó warilürr. Isao ngaen-gógópan ngibürr ne kol yazebórr, wa ma oya ibüka daniyónürr.

Zeikobón Nus Betelóm

¹⁰ Zeikob Berrsyiba nóma amgatórr, ama Arran wamlórr. ¹¹ Wa darrü bwób poko nóma semrranórr, da wa we amilürr utüm, zitulkus abüsa bótao bwóbdü wamlórr. Wa darrpan ingülküp ola kla ipadórr, singül müözüm ingrinürr, da utüm we wamórr. ¹² Wa igó nus umtulürr wagó, bata tüpdü alanirrún yarilürr, solo ama kwit amrrarrón yarilürr. Ene batana, Godón anerrua kwit bangülürr akó tüp tübabilürr. ¹³ Da módoğa, [LOD] bata kwitüm zamngólólórr,* da wa we bóktanórr wagó, "Ka Lodla, ka marü abbobat Eibrra-amón God akó marü ab Aesakón God. Ka sab marü ini tüp mókyeno, mató akó marü olmalbobatal, ma errka ne utürrünla. ¹⁴ Marü olmalbobatal sab igó korale, wamaka atang-koke buru ini tüpdízan. I sab blaman bwób ayonórre, akó arratnórre blaman órdóma: bolmüót, solomamtae, dorrmet, akó malubarr. Ini tüpdü blaman pamkolpam sab bles bairrún korale marükama akó marü olmalbobataldóma. ¹⁵ Da módoğa, ka sab asi namulo mankü, akó ka marü módlanglo blaman bwóbdüma, ma nega wamlo. Ka akó sab marü kalkomolo ini tüpdü. Ka marü koke molkomolo, kókó ka sab blaman kla tómbapono, ka marü ne [alkamül-koke bóktan] mókyarró."

¹⁶ Zeikob nóma saogórr utürrún klama, wa bóktanórr wagó, "Amkoman, LOD asine ini bwóbdü, da ka umul-kók namüla wagó, LOD asine aini." ¹⁷ Wa gum yarilürr, da bóktanórr wagó, "Ini wata gyabi akó gum angón bwóba! Ini darrü kla kokea: ini amkoman Godón müôte; ini amkoman kwitüdü bamsel mamtaea!"

¹⁸ Irrbianande darrü ngürr nóma türsümüller, tóba müözüm ne ingülküp ingrinürr, da ipadórr, ama alaninürr oya ene poko gyagüpi amaikü. Da [olib] oel we ekanórr ene ingülküp kwitüdü.† ¹⁹ Wa ene bwób ngi we ngyesilürr Betel.‡ (Da ngaen ene wirri basirr igó ngilianónóp, Luz.) ²⁰ Da Zeikob [arıng alkamül-koke bóktan] tónggapónórr Lopka. Wa igó yarilürr wagó, "God ne kürüka asi nóma yarile, akó wa ne kürü néma kódlangle ini bwób mamoande, akó wa ne kürü alo kla akó mórrkenyórr bamelóm nóma klióle, ²¹ akó ka ne sab morroal nóma alkomoło kólba aban basirrdü, da LOD ama sab igósidi kürü God yarile. ²² Ini ingülküp, ka ne kla alanindóla marü gyagüpü ódódóm, sab Godón [ótók] müöt yarile. Blaman elklazadógab, ma sab kürü ne kla kliólo, ka sab marü [wantent] mókyalo."

* ^{28:13} Ngibürr Ibrru bóktane wialómórrón Bwób Zitüł pebadó inzan angrirrüna: LOD oya kabédó zamngólólórrón yarilürr.   ^{28:13} Bwób Zitüł 13:14-15   ^{28:14} Bwób Zitüł 12:3; 22:18
† ^{28:17} Bwób Zitüł 35:1   † ^{28:18} Wa oel ekanórr ene ingülküp kwitüdü Godón akyanóm, oya ngi wirri kwitüm amngyelóm.   ‡ ^{28:19} Betel ngian küp módoğa: Godón Müöt   ^{28:19} Bwób Zitüł 35:14

29

Zeikob Leibanón Müót Basirrdü Abzilürr

¹ Zeikob tótókóm akó we bupadórr. Abusa nólgiabi banikda, wa ama ene pamkolpamab tüpdü wamlörr. ² Da módóga, kwat-kwat wa nae badu sesenórr pórropótyapdó. Ene pokodó aüd [sip] kopo korálórr, ngón bagólórr badu kabedó. Ene sipab nae anón badu yarilürr. Da nae badu kugupi ait poko wirri ingülküpi murrausürrün yarilürr. ³ Blaman sip ngabkan kolpama tibiób sippükü noma kwób tóbazenórre, sip ngabkan kolpama badu murraus ingülküp kubó ugón yanerre ene kugupidügab. I tibiób sip nae ugón nomyerre. Ene sipab nae anóna noma blakóne, ene ingülküp kubó akó salkomórre tóba pabodó murrausüm.

⁴ Zeikob ene sip ngabkan pam nümtinóp wagó, "Kürü gómdamal, e ia nubógabakla?"

I darrem bóktan yalkomólóp wagó, "Ki Arran wirri basirrdügabakla."

⁵ Zeikob akó ibü nümtinóp wagó, "E ia Leibanónbóka umulakla, Na-orrón bobat?"

I bóktan yalkomólóp wagó, "Ó, ki umulakla oyabóka."

⁶ Zeikob bamtin bóktan poko akó nümtinóp wagó, "Ia wa taiase?"

I bóktan yalkomólóp wagó, "Ó, wa taiase. Ngaka, oya óp olom Reizel wóni tóba sippükü tótókdo."

⁷ Zeikob bóltanórr wagó, "Ngakónam, ini abüs singülküpa. Ini we abüs küp kokea sip darrpan pokodó amarrum. E sip nae nomyenam, da kubó akó yakonamke twal alom."

⁸ I bóktan yalkomólóp wagó, "Ki gaodó kokeakla, kókó kubó blaman sipa kwób tóbazene. Da darrpan mün ki kubó ingülküp igósidi yanerre nae badu kugupi ait pokodágab. Da ki kubó sip nae ugón nomyerre."

⁹ Zeikob wa ene pampüküzan ikik yarilürr, Reizel ugón tübzilürr tóba aban sippükü, zitulkus wa sip ngabkan kol warilürr. ¹⁰ Reizel Leibanón olom warilürr akó Leiban Zeikobón aipan naret* yarilürr. Zeikob Reizelón noma osenórr, Leibanón sippükü, wa wamórr badudü, ingülküp yanenórr, badu murrausürrün kla, da tóba nungzamón aban sip nae we nomyenóp. ¹¹ Zeikob Reizelón uprukürr, da wirribóka we yón sabinürr. ¹² Wa Reizelón uzasilürr wagó, "Ka Rrebekan olomla; marü aban nungzamón." Da Reizel busorr ab azazilüm.

¹³ Leiban ene bóktan noma arrkrurr wagó, kürü bólbotan oloma kuri tame, wa büsai wamórr oya asenóm. Oya amiögürr, iprukürr, da oya ipadórr, idódürr tóba müötüdü. Zeikob adrratórr oyaka blaman ne klama tómbapónónóp. ¹⁴ Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, "Amkoman, ma kürü kólbanan okómópdágabla akó kólbanan óédögabla." Zeikob Leibanka darrpan melpalóm ngyabenórr.

Zeikob Ibü Nümiögürr, Lia akó Reizel

¹⁵ Ene melpal kakóm, Leiban Zeikobka we bóktanórr wagó, "Ma wa kürü minggüpanan nungzamónla, da ma sab kürü popa zaget koke tómbapolo. Ma kürü kyal, marü darrem sab laró kwarile."

¹⁶ Leibanón nis ngul olom nis namülnürri. Ngaen kol ngi Lia, akó solo kupo ngi Reizel. ¹⁷ Lian ilküp agür ngarkwatódó koke namülnürri, a

* ^{29:10} Leiban Zeikobón nuguzamón ab yarilürr, zitulkus Zeikobón aip Rrebeka Leibanón bólbotan warilürr.

Rreizel ma amkoman morroalan agurr kol dólóng warilürr. ¹⁸ Zeikobón amkoman [moboküpdu ubia] wamórr Rreizelka, da wa bóktanórr Leibanka wagó, "Ka sab 7 pailüm zaget namulo marünkü, marü solo kupo óp olom Rreizelón amiögüm."

¹⁹ Leiban bóktanórr wagó, "Morroal igósa, ka oya sab marü mókyeno, a darrü pam koke. Ae namülün kankü." ²⁰ Da Zeikob Zaget yarilürr 7 pailüm Rreizelón amiögüm. Ene tonarra igó bainürr, wamaka äud ngürr korálorr oyaka, zitülkus oya amkoman moboküpdu ubi yarilürr Rreizelka.

²¹ 7 Pail kakóm Zeikob bóktanórr Leibanka wagó, "Ma kürü kol ugó kókya. Kürü zaget ngarkwata kuri blakóne. Ki kubó usadi umtuli."

²² Leiban blaman ene basirr kolpam ngibaunürr, da kol amiög tére we tónggapónórr. ²³ Ene irrüb Leiban tóba ngul olom Lian ugón tudódürr Zeikobón amiögüm. Da i ma usadi we umturri. ²⁴ (Leiban tóba [leba Zaget] ngulmokur ngi Zilpa Lian okyanórr oya leba Zaget kolóm bainüm.)

²⁵ Da módóga, darrü irrbi Zeikob Lian osenórr. Zeikob wamórr kókó Leibanka da bóktanórr wagó, "Ma kürükä ini ia poko tónggapóna? Ka wa tai Rreizelónkü Zaget namülnürrü, ta ia koke? Ma kürü iade ilklió kúliná?"

²⁶ Leiban bóktan yalkomólórr wagó, "Kibü gida ala inzan babula, solo kupo ngaen-gógópan akyanóm müör. Wata kubó müör ngaen-gógópan nareta ipüde. ²⁷ Ngaen-gógópan ma darrpan udai kol apad tére elakono, ene udai kakóm ki sab marü solo kupo óp olom igósidi mókyerre, ma ne akó 7 pailüm Zaget nóma namulo kürünkü."

²⁸ Zeikob abinürr, da ene barngínwóm elakónórr ene udai kugupidü Liadi, da Leiban oya tóba óp olom Rreizelón kolóm we ekyanórr. ²⁹ (Leiban tóba leba Zaget ngulmokur, ngi Bila, Rreizelón okyanórr oya leba Zaget kolóm bainüm.) ³⁰ Zeikob Rreizelón upadórr, usadi umturri, da oya amkoman moboküpdu wirrian ubi yarilürr Rreizelka; Liaka ma taiwan ubi koke. Da wa akó ngibürr 7 pail amanórr Leibanónkü Zagetóm.

Zeikobón Olmal

³¹ Da [Lod] nóma esenórr Zeikobón moboküpdu ubi koke yarilürr Liaka, wa oya kwat tapasukurr olmal basenóm. A Rreizel wa olmal balngón-koke kol warilürr. ³² Lia bikóm esenórr, mórranórr olom siman. Wa ngi ngyesilürr Ruben.[†] Wa igó bóktanórr wagó, "Lod amkoman esenórr kürü müp, kürü müóran moboküpdu ubi kubó kürükä igósidi yarile."

³³ Lia akó bikóm esenórr, darrü siman olom ilngumilürr. Igó bóktanórr wagó, "Zitülkus Lod igó arrkrrurr, kürü müóran moboküpdu ubi babula kürükä, da wa akó kürü ini igósidi kókyene." Da wa igósidi ngi ngyesilürr Simion.[‡]

³⁴ Wa akó bikóm esenórr, da nóma mórranórr, wa bóktanórr wagó, "Ini äud ngim siman olom ilngumila kólba müóranksü. Ini tonarr wa sab kürü minggúpanan arróbórrón yarile." Da wa olommokur igósidi ngi ngyesilürr Libae.[§]

[†] **29:32** Ruben ngian kùp módóga: ngaka, siman olom módóga. [‡] **29:33** Simion ngi darrü Ibrru bóktan opor minggúpanana. Oya kùp módóga: wa arrkrruda. [§] **29:34** Libae ngi darrü Ibrru bóktan opor minggúpanana. Oya kùp módóga: arrób.

³⁵ Lia bikóm akó esenórr. Nóma mórranórr, siman olom ilngumilürr. Wa bóktanórr wagó, "Ini tonarr ka Lopón yagurlo." Wa oya igósidi ngi ngyesilürr Zuda.* Ene kakóm, oya olmal basena ugón piküp bainürr.

30

¹ Reizel nóma esenórr wa, "Ka Zeikobónkü olmal koke balngóndóla," oya gyagüp kolaea omkalórr tóba naretódó. Da wa Zeikobón yalórr wagó, "Ma kürü olmal kólngó! Koke ne nóma, ka sab narrótoko."

² Zeikob ngürsilüm bainürr Reizelka. Da bóktanórr wagó, "Ia ka Godón pabodómla, marü nótó arrmatódá olmal balngón-gum?"

³ Reizel we bóktanórr wagó, "Bila wóni, kürü leba zaget kol. Kubó usadi umtulamke, igósüm wa sab kürünkü olmal iade balngóne. Ka ma sab olmal oyakagab yazebo."

⁴ Da wa tóba leba zaget kol Bilan Zeikobón kolóm ekyanórr. Zeikobdi umturri, ⁵ ó Bila bikóm we ipadórr, da siman olom ilngumilürr oyankü.

⁶ Ene ngarkwatódó, Reizel bóktanórr wagó, "God pupo syónürr ka dümdüm kla tónggapórró, akó wa kürü bóktan kuri turkrue, da wa kürü siman olom kókyene." Wa ngi igósidi ngyesilürr Dan.* ⁷ Solkwat Bila akó bikóm esenórr. Zeikobónkü nis ngim siman olom ilngumilürr.

⁸ Ene tonarr Rreizel bóktanórr wagó, "Ka kólba naretpükü wirri arüngi bóka bamgünürrü, da ka oya singül kwata kuri natóka!" Da wa igósidi ngi ngyesilürr Naptali.[†]

⁹ Lia tóba nóma basenórr wagó, oya olmal balngóna kuri piküp bainürr, wa tóba leba zaget kol Zilpan upadórr, Zeikobón ekyanórr kolóm. ¹⁰ Lian leba zaget kol Zilpa siman olom ilngumilürr Zeikobónkü. ¹¹ Olgab Lia bóktanórr wagó, "Kürü morroal ia kine," da wa oya ngi ngyesilürr Gad.[‡]

¹² Zilpa akó nis ngim siman olom ilngumilürr Zeikobónkü. ¹³ Lia bóktanórr wagó, "Errkyä ka bagürdümla. Blaman kola kürükwata sab igó bóktanórre wagó, 'Wa bagürdo'." Da wa olommokur igósidi ngi ngyesilürr Asyerr.[§]

¹⁴ [Wit] abül tonarr nóma yarilürr, Rruben ngaon bwóbdü wamórr. Wa ola ngibürr bikóm basen nugup zid* nósenóp. Da wa simarrurr tóba aipdü Liaka. Rreizel bóktanórr Liaka wagó, "Gyaurka, kürü ngibürr moba olomanóm bikóm basen nugup küp a simkün küliö!"

¹⁵ Lia Rreizelka bóktanórr wagó, "Ia marüka gaodó kokea, ma kürü müör kürrykórró? Kürü olomanóm bikóm basen nugup küp akó simkün ia akó mató sazebo?"

Da Rreizel bóktan yalkomólórr wagó, "Taia, ma ne moba olomanóm bikóm basen nugup küp a simkün nóma klino, ene darrem módoga, e kubó Zeikobdi umtuli ini irrüb."

¹⁶ Ene simam Zeikob ngaon bwóbdügab nóma tolkomólórr, Lia natókórr oya asenóm. Oyaka bóktanórr wagó, "Ma kubó kürüka umtulo. Ka marü

* ^{29:35} Zuda ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Oya küp módoga: agür. * ^{30:6} Dan ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana. Oya küp módoga: wa pupo syórr darrü pama dümdüm kla tónggapónorr. † ^{30:8} Naptali ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanan. Oya küp módoga: bóka bamgün. ‡ ^{30:11} Gad ngian küp módoga: morroal ain. § ^{30:13} Asyerr ngian küp módoga: bagürwóm. * ^{30:14} Bikóm basen nugup zid, Mórrke-mórrke módoga: mandrake. Alo nugup kokea, merrsinüm ipadnóp kolab okómóp morroal ainüm.

kuri mümiga kólba olomanóm bikóm basen nugup küp a simküni." Ene irrüb i Zeikobdi we umturri.

¹⁷ God Lian bóktan turkrrurr. Wa bikóm esenórr, 5 ngim siman olom ilngumilürr Zeikobónkü. ¹⁸ Lia bóktanórr wagó, "God kürü darrem kuri salkomóle, kólba leba zaget kol kólba müór akyanóm." Da igósidi ngi ngyesilürr Isakarr.[†]

¹⁹ Solodó Lia akó bikóm esenórr. Zeikobónkü 6 ngim siman olom ilngumilürr. ²⁰ Lia bóktanórr wagó, "God kürü morroalan [gyaur kla] kuri kókyene. Errkya ini tonarrdó kürü müóra kürü morroal tonarre ngakakale, zitulkus ka oyankü 6 simanal olmal kuri balngórró." Igósidi ngi ngyesilürr Zebulun.[‡]

²¹ Ngibürr tonarr kakóm, Lia akó óp olom ulngumilürr. Daena ngi okyanórr.

²² Da Godón Reizelónbókama ngambangólórr; wa oya bóktan turkrrurr, da wa oya olmal basen alóp akó tapasukurr. ²³ Da Reizel bikóm esenórr a siman olom ilngumilürr. Wa we bóktanórr wagó, "God kürü ene büód kuri amaike." ²⁴ Reizel tóba siman olom ngi ngyesilürr Zosep.[§] Wa bóktanórr wagó, "Kürü [Lod] akó darrü olom ki kókyá oya kakóm."

Zeikob a Leiban |Sip| Arrgrat Bóktan Tónggapórri

²⁵ Reizel Zosepón nóma ilngumilürr, Zeikob Leibanka bóktanórr wagó, "Kürü kya zirrkapó kólba kwata, kólbanan ngyaben tüpdü alkomólóm!"

²⁶ Ma kürü kol a akó olmalpükü külüó, ka nibióbkü zaget namülnürü marünkü, ó ka kólba kwata ugón bupudo. Ma umulóla ka ne ngarkwatódó zaget tómbapón namülnürü marünkü."

²⁷ Da Leiban bóktan yalkomólórr wagó, "Ma moba obzek kwata kürükä ne morroal néma seserró, da ma kankü ae namülün. Ka umul bairrü ngibürr umul-kók ne pokoa tómbapónónóp wagó, Lod kürü marübökamde mórrrel kókyanórr. ²⁸ Moba zaget darrem ngiblia, da ka sab marü darrem mülino."

²⁹ Zeikob bóktanórr wagó, "Ma umulóla ka marünkü ia zaget tómbapónórró akó marü sip a [kau] ngarkwata kürü tangdógabi ia dódórr bailürr. ³⁰ Marü aüdan kau a sip kwarilürr, ka ngaensingül néma tamrró. Errkya marü ma wirri ngarkwat kau a sipako. Da Lod marü kuri bles mine, ka negama wamnórró. Da ma ia, ka kólbanan olmalkolabkü zaget nótamat tómbapolo?"

³¹ Da Leiban imtinürr wagó, "Ka marü ia laró darrem mókyeno?"

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "Ma kürü darrü darrem kla akyan-gu. Wata darrpan kla ma tónggapono. Ka wata sab marü sip a [gout] ngabkalo, ma ne kürü ini bóktandó néma tübino: ³² Ka kya ini ngürr kóbó wamlón marü blaman sip a gout ngabkankü. Ka blaman pug pokopükü sip kubó tibi-tibi pokodó irrbulo, akó blaman pugan sip kupo. Ka akó kubó baeb pokopükü gout inzan nangónónómo. Kürü darrem sab we klap kwarile. ³³ Sab ugórr ma büsai eseno wa, ka ia amkoman namülnürü marüka, ma sab kürü darrem amzyatóm néma tamo. Blaman gout baeb pokopükü babul ne klap kwarile, akó sip kupo pug-koke ne klap kwarile, ma ugón umul baino wagó, góómól-góómól azebórrónako."

[†] **30:18** Isakarr ngi darrü Ibruu bóktan opor minggüpanan. Oya küp módóga: darrem asine.

[‡] **30:20** Zebulun ngian küp módóga: wa gyaur klap ipadórr. § **30:24** Zosep ngian küp módóga: wa akó darrü klap emngyel.

³⁴ Leiban abinürr wagó, “Ó, ka ubi baina. Inzan ki tómbapó, mazan namüla.” ³⁵ A ene dadan ngürrdü, Leiban tibi-tibi amalórr blaman baeb pokopükü simanal gout akó ópal gout ngibürr goutüdügab. Akó blaman pugan sip kupo dadanzan nangónónóp. Da wa yazebórr, tóba simanal olmal nülinóp ngabkanóm.* ³⁶ Leiban ne sip a gout yazebórr, wa we klampükü wamórr aüd ngürr ngarkwat kan Zeikobkagab. Zeikob we yarilürr, Leibanón ngibürr sip a gout ngabkanóm.

³⁷ Zeikob arról nugup[†] tiz singgalgónórr. Ngibürr sopae bazebde, wa baeb wi tómbapónórr, zitulkus ngibürr ene nugup tizab aumana kwin ama panzedó togobórr. ³⁸ Zeikob olgabi ene baeb wiagótórrón nugup tiz irrbünürr blaman nae kurrópdü. Wa inzan we zitulkusdü irrbünürr, i wata sip a gout ibü obzek kwata ki korale, i nae anónóm nóma togoble. I nae anónóm nóma togoblórr, ibü ene kupo balngón ubia ugón yazebloorr. ³⁹ Sip a gout ene nugup tiz obzek kwata tibióbóka olngórr. Solodó ene ópala küsil kupo balngónónóp. Ngibürr ngüin wibagótórrón, ngibürr ngüin kari baeb pokopükü, ngibürr ngüin wirri baeb pokopükü.[‡] ⁴⁰ Zeikob ene küsil sip a gout kupo nürrgrütóp ene dudu ngorodógabi. Wa barre sip a gout irrbünürr obzek ama Leibanón pug a wi-wi sopae kwóbdü. Wa tóbankü sip a gout yabül we ngarkwatódó tómbapónórr. Wa tóba yabül Leibanónpükü koke dayónürr. ⁴¹ Ene arüng sip a gout kubó dabyónüm nóma bairre, Zeikob kubó ene tiz ibü obzek kwata irrbüle ene nae kurrópdü. Ene igósüm, i kubó ene tiz minggüpanandó dabyónórre. ⁴² Zeikob nugup tiz koke irrbünürr arüng-koke sip a gout, ibü obzek kwata. Da olgabi módogá, arüng-koke sip a gout Leibanka ogoblórr. A morroal arüng klama Zeikobka ogoblórr. ⁴³ Inzande Zeikob wirri mórrel pamóm bainürr. Oya abün sip a gout, leba zaget kolpam, akó [kamel] a [donki] kwarilürr.

31

Zeikob Leibankagab Busorr

¹ Darrpan ngürr Zeikob arrkrurr Leibanón simanal olmala ne poko ikik kwarilürr wagó, “Zeikob mibü aban blaman elklaza kuri imtyónürr; wa tóba mórrel kuri ipadórr mibü aban elklazadögab!” ² Zeikob ta umul bainürr Leibanón tórrmen tulmila ama darrü tonarr bainürr; ngaengögópan inzan koke yarilürr. ³ Da [LOD] Zeikobka bóktanórr wagó, “Ugó alkommól moba abalbobatalab tüpdü akó moba zonaretaldó. Ka sab marüka asi namulo.”

⁴ Da módogá, Zeikob bóktan we zirrapónórr Reizel a Lia ibü tótókóm [sip] a [gout] ngabkan bwóbdü. ⁵ Wa ibüka bóktanórr wagó, “Ka kuri esena yabü aban tórrmen tulmil ngaen inzan koke yarilürr. A kürü aban God kankü asi yarilürr. ⁶ E umulamli ka yabü abankü kólba amkoman arüngi zaget namülnürrü. ⁷ A yabü aba ma kürü pugdü küngrilürr; wa kürü darrem kla amaiksimaik nangónónóp 10 münüm. God ma oya koke ok yónürr kürü kulainüm. ⁸ Leiban igó nóma bóktanórr wagó, ‘Pug pokopükü sip a gout marü darrem kwarile,’ da God wató tónggapónórr

* ^{30:35} Leiban Zeikobón ilklió-iliónürr. Wa Zeikobón singül kwata wamórr tóba pug pokopükü sip a gout azebóm. † ^{30:37} Wa aüd nugupdüğab tiz singgalgónórr. Ibü ngi Mórrke-mórrke módogako: poplar, almond, akó plane. ‡ ^{30:39} Zeikob abün sip akó gout yazebórr zitulkus God oya bles yónürr, nugup tizabbókamde koke (31:9).

blaman sip a gouta pug pokopükü kupo balngónóm. A Leiban igó nóma bóktanórr wagó, 'Wi bagótórrón sip a gout marü darrem kwarile,' da God wató tónggapónorr blaman sip a gouta wi bagótórrón kupo balngónóm. ⁹ Inzan kwata God yabü aban sip a gout kuri imtyónürr, ama kürü kuri külünürr.

¹⁰ "Sip a gout, ibü darrpan pokodó ut ubi nóma semrranórr, ka igó nus umtulürrü. Ka we kla eserró simanal gouta ópalpükü nóma dabyónóp: ibü ngüin wi bagótórrón, pug pokopükü, akó póróm-póróm kwarilürr. ¹¹ [Godón anerrua] kürükä nus bóktan yarilürr wagó, 'Zeikob!' Ka bóktan yalkomólórró wagó, 'Ka inamüla.' ¹² Da wa bóktanórr wagó, 'Tai ngaka, ese! Ne simanal gouta ópal goutpükü dabyóndako, ibü ngüin wi bagótórrón, pug pokopükü, akó póróm-póróm kwarilürr. Ka ini poko igósidi tónggapóna, zitülkus ka blaman ene poko basen namünlürrü Leiban marükä nebóka elngólórr. ¹³ Ka ne Godla marükä nótó okaka tübyónürr Betelóm, ma ne [olib] oel nóla ekarró ingülküp kwitüdü kürü [ótókóm], akó ma [arüng alkamül-koke bóktan] nóla tónggapórró kürükä. Ma ugó bupa, da ini kantrri amgat. Moba amtómól tüpdü alkomól.'

¹⁴ Rreizel a Lia bóktan we yalkomólórri, "Kibü aban elklaza ia asi korale kibü azebóm oya büdül kakóm? ¹⁵ Wa kibü amkoman mogob kol niszan ngakanda. Wa kibü marükä darreme tómrókórr, da wa ene mani kuri elolórr. ¹⁶ Amkoman, God blaman ne elklaza mibü abdógab kuri imtyónürr, errkyä ma midipa akó mibü olmalabko. Da ma tónggapó, marü God enezan mile."

¹⁷ Da móðoga, Zeikob bupadórr, tóba kol a olmal [kamelab] kwitüdü we yamselórr, ¹⁸ da wa tóba blaman ngabyón lar singül kwata nolngomólnóp, akó blaman ne elklaza kwób isurr Padan Arramóm. Wa we klampükü alkomólórr tóba abdó Aesakka, Keinan tüpdü. ¹⁹ I solkwat bakonórr, Rreizel tóba aban müötan obae godab dandang kla góml-góml ngaeng-gógo pan ugón yazebórr, Leiban nóma wamórr sip ngüin alüküm. ²⁰ Ene kwitüm, Zeikob Leibanón, Arramia pam, we ilklió iliónürr; wa oya koke umul-umulan ngitanórr wagó, wa busodase. ²¹ Da wa tóba blaman elklazapükü we busorr oya ne kla koralórr. Wa Yupperreitis tobarr we banikürr, obzek ama ola yarilürr Gilead podopükü bwóbdü.

Leiban Zeikobón Solkwat Akyanórr

²² Aüd ngim ngürrdü, Leibanón ugón izazilóp wagó, Zeikob busorróna. ²³ Leiban tóba simanal zonaretal yazebórr, da 7 ngürrüm Zeikobón we kolakyánónóp solkwat. Oya we emrrónóp Gilead podopükü bwóbdü. ²⁴ Da God ene irrüb nus tamórr Leibanka, Arramia pam, da oyaka we tóbtanórr wagó, "Ma umul-umul namulo Zeikobka kolae poko bóktan-gum!"

²⁵ Leiban Zeikobón nóma emrranórr, wa tóba palae müót Gilead podopükü bwóbdü ingrinürr singül kwata. Leiban tóba zonaretalpükü tibiób palae müót ta ola balmelóp. ²⁶ Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, "Ma ia poko tónggapórró? Ma kürü ilklió kliórrü, akó ma kürü ngul olom nis góml kwata tüdödürü, wamaka ma gazirr pokodügab nüpadórró. ²⁷ Ma kürükagab piküpan iade sibsorró akó ilklió kliórrü kürü? Ma kürü koke iade kúzazilürrü? Ene igósidi, ka marü ki zirrkapórró barnginwómi

wórrpükü, tambarran* bólkalkü akó ap† bapulkü. ²⁸ Ma ta kürü koke ok kyórró kólba bobatal akó ngul olom nis aprüküm ibü yawal boweanóm. Ma gonggo poko tónggapórró! ²⁹ Kürü ene arüng asine marü kulainüm. A irrüb marü aban God kürüka töbtóne wagó, 'Ma umul-umul namulo Zeikobka kolae poko bóktan-gum!' ³⁰ Ma igósidi bupadórró, zitülkus marü wirrian ubia müpadórr moba aban müót basirrdú alkomólóm. A ma kürü godab dandang kla góml-gómól iade yazebórró?"

³¹ Zeikob bóktan yalkomólórr Leibanka wagó, "Ka gum namülnürü, zitülkus kamaka ma sab moba óp olom nis arüngi nüpuðo kürükagab. ³² Ma ne darrü olom nóma eseno marü godab dandang kla noakamako, da wa koke ki ngyabe. Mibü zonaretalab ilküpüdú ma müób kóbó yamkü, ia marü darrü kla kürüka asine. Asi ne nóma yarile, ipadke!" Zeikob umul-kók yarilürr wagó, Rreizel Leibanón obae godab dandang kla góml-gómól wató yazebórr.

³³ Da Leiban Zeikobón palae müótüdü bangrinürr angónóm, akó Lian palae müótüdü bangrinürr, akó nis zaget kol nisab palae müótüdü ta bangrinürr, a wa ma darrü kla koke esenórr. Olgabi ama Rreizelón palae müótüdü bangrinürr. ³⁴ Rreizel wató yazebórr oya obae godab dandang müótüdü kla, da tóba kamelan kakota mórran kla gómlódó kolatanórr, ó tüób ma ene kwitüdü mórran warilürr. Leiban blaman bwób engólórr ene palae müótüdü, a wa ma darrü kla koke esenórr.

³⁵ Rreizel tóba abdó bóktanórr wagó, "Ma kürüka ngürsilgu, ka kari gyaur kokela, a ka gaodó kokela marü obzek kwata zamngólóm, zitülkus ka kólba kolab azidpükümla." Leiban ene palae müót enan engónórr, tóba obae godab dandang müótüdü kla ta kokean nosenóp.

³⁶ Leibanón nóma blakónórr, Zeikob ngürsil yarilürr oyaka, da bóktanórr wagó, "Ka ia laró kolae térrmen tónggapórró? Ia ka laró kolae tonarr tónggapórró, da ma kürü igósidi kolakyandóla? ³⁷ Da ma kürü blaman elklaza kuri bapila; darrü kla ia ma esena marü müótan ne kla yarilürr? Ma ne nóma esena, ini singri marü akó kürü pamkolpamab obzek kwata. Mibü nizan idí ki zaz tinünüm, amkoman ia nótóka. ³⁸ Ka mankü 20 pailüm namülnürü kókota errkyá. Marü sip a gout ibü bikóma koke kolae bainónóp. Ene tumum, ka darrü sip ngorodógar siman sip murr kokean elóngórró. ³⁹ Ka marüka darrü büdül sip akó gout kokean sidódürrü, narr lara ne kla okrralórr. Ka ibü gaodó kólbanóm sip a gout müliónürrü. Ngürr a irrüb góml-gómól ne klama bamrüknóp, ma kürü darrem klamóm ta katonórró. ⁴⁰ Inzan yarilürr kürüka: blaman ngürrzan abüs urura kürü koklamlórr; irrüb ma ka güb tórrngón aengnórró. Ka utüm nabe kainürrü. ⁴¹ Ka marü müótüdü namülnürü 20 pailüm. Ka 14 pailüm zaget apoarró marü óp olom nisabkü, akó 6 pailüm marü sip a gout ngabkande, akó ma kürü Zagetan darrem ta amaiksimaik yangórró 10 münüm. ⁴² Kürü abbobat Eibrá-amón God, akó kürü ab Aesak ne Godón gum angólórr, wa kankü babul ne nóma ki yaril, ma amkoman kürü ngaen ki zirrkapórró tang küpan. A God ma kürü müp ngasekalórr akó ka ne wirri Zaget tómbapónórró, da sim irrüb God marü zaz mine."

Leiban a Zeikob Tibiób [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Ingrirri

* ^{31:27} tambarran, Mórrke-mórrke módóga: tambourine. † ^{31:27} ap gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: harp.

⁴³ Leiban Zeikobka bóktan yalkomólórr wagó, "Ini kol nis kürü óp olom nisamli; ibü ta ne olmalko, kürü olmalko, akó ini ne sip a gout ta kürüko. Blaman elklaza ma ne kla basendóla, kürüko. A ka ma errkyä gaodó kokela darrü kla tónggapónóm kólba óp olom nis arrmatóm. ⁴⁴ Yao, ugó tam, mi errkyä alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrindamli, matóka kótó, da mibü sab we bóktana alngomól yarile."

⁴⁵ Da Zeikob wirri ingülküp ipadórr, da alaninürr, ene bóktan gyagüpi amaiküüm. ⁴⁶ Wa tóba pamdó bóktanórr wagó, "Ngibürr ingülküp dakainam." Da i ingülküp yazebóp, darrpan kwób we apónóp. Da i blamana alo we elop ene ingülküp kwób ne yarilürr. ⁴⁷ Leiban ene ingülküp kwób ngi we ngyesilürr wagó, Zegarr Sa-aduta,[‡] akó Zeikob ta ngi ngyesilürr wagó, Galid.[§]

⁴⁸ Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, "Ini ne ingülküp kwóbe errkyä mibü gyagüpi amanik timama; matóka kótó." Zeikob ene ingülküp kwób Galidbóka igósidi ngyesilürr. ⁴⁹ Leiban ta bóktanórr wagó, "Lod sab ilküp ki singri mibükä, mi sab enezan bürrgrüti," da ene ingülküp kwóban darrü ngi we kla yarilürr, Mizpa.* ⁵⁰ Leiban akó bóktanórr wagó, "Ma ne sab kürü óp olom nis kle-kle nóma ngankalo, ó akó ma ne ngibürr kol nóma bumigo, mibü ne darrü pama koke nóma tósene, gyagüpi wam, God mibü wató ngakanda."

⁵¹ Leiban akó Zeikobka bóktanórr wagó, "Ingülküp kwób yóni, akó kokrrap ingülküp ta yóni, ka ne kla alanina mibü aodó, matóka kótó. ⁵² Ini ingülküp kwób akó ini alanirrún ingülküp mibü timam nisamli, wagó, ka sab koke bórrgrróto marü kolae ainüm, ó ma ta inzan, ma sab koke tóbgrróto kürü kolae ainüm. ⁵³ Eibrra-amón God akó Na-orrón God, ibü ab nisab God nótóke, mibü sab wató ki zaz tiyón."

Da Zeikob arüng alkamül-koke bóktan we tónggapónórr Godón ngidü, oya ab Aesak ne Godón gum angólórr. ⁵⁴ Zeikob ola podopükü bwóbdü ngoyón lar emkalórr, da ngibürr murr poko urdü yamselórr Godón agürüm, da akó tóba kolpam we ngibaunürr usakü ene ngibürr murr poko alóngóm. Ibü alongaloa nóma blakónórr, i ene irrüb ola bazurrurr.

⁵⁵ Zokrrok darrü irrbi, Leiban tóba bobatal akó óp olom nis nüprükóp, akó bles nütünóp. Da Leiban ibü we bimgatórr, ama tóba bwóbdü alkomólórr.

32

Zeikob Isaon Asenóm Tómbapónda

¹ Zeikob ta inzan tóba kwata wamórr, da Godón ngibürr anerrua oya semrrónóp. ² Wa ibü néma nónsenóp, wa bóktanórr wagó, "Ini Godón marrgu-e!" Da wa ene bwób Ma-anayimbóka* igósidi ngyesilürr.

³ Zeikob ngibürr yada ódód pam zirrnápónóp oya singül kwata tóba naretódó Isaoka, Seírr bwóbdü, Idom tüpdü. ⁴ Wa ibü igó bóktan ikik nökrrónóp wagó, "E kubó ini poko bóktónane kürü wirri pamdó Isaoka: 'Zeikob, marü zaget pam, ini bóktan zirrsapóne marüka, ka Leibanka

[‡] **31:47** Zegarr Sa-aduta ngian küp Arram bóktane módoğá: gyagüpi amanik ingülküp kwób.

[§] **31:47** Galid ngian küp módoğá Ibrru bóktane: gyagüpi amanik ingülküp kwób. * **31:49** Mizpa ngian küp módoğá: barrkyanan kwit azil müöt (Mórrke-mórrke módoğá: watchtower).

* **32:2** Ma-anayim ngian küp módoğá: nis marrgu.

ngaben namülnürrü, kókó tai ini ngarkwat. ⁵ Kürü [kau], [donki], [sip] a [gout] asiko, akó ópal a simanal [leba zaget] kolpam. Ka ini bóktan marüka zirrapóndóla, kürü wirri pam, igósüm ma moba obzek kwata kürüka morroal eseno.'

⁶ Yada ódód pama nóma tóbakonórr Zeikobka, i sidrrütóp wagó, "Ki marü naretódó, Isaoka ogoba. Wa errkyá kwat-kwata marü asenóm. Wa 400 ngarkwat pampüküma." ⁷ Zeikobón wirri guma ipadórr, akó müp gyagüpítótóka simiögür. Wa pamkolpam nis kopo nangónorr, wankü nidi kwarilürr. Akó sip a gout, kau, akó [kamel], ibü ta inzan nangónop. ⁸ Wa gyagüpi wamórr wagó, "Isao ne sab nóma tame ngaensingül kopodó gazirrüm, darrü kopoan kekam yarile busom."

⁹ Da Zeikob tére ekorr wagó, "Kürü abbobat Eibrra-amón Godóe, akó kürü ab Aesakón God, kürü tére turrkru. O [Lod], ma kürüka tóbtarró wagó, 'Mobanan tüpdü akó moba zitüł pamkolpamdó alkomólke', akó wagó, 'Ka sab morroal sidüdo marüka.' ¹⁰ Ka marü ngarkwatódó kokela, ma ne morroal tonarr okaka simzazilürrü kürüka, marü zaget pam, akó ma ne kla tómbapónorr kürüka, mazan bóktarró. Ka Zodan tobarr nóma baniknürrü, kürü wata tupuruan yarilürr. Kürü ma errkyá nis wirri kopo nisaml! ¹¹ Kürü zid kyó, ka téredóla, kólba naretan tangdógab, Isao, zitulkus ka gumla wa kubó tame kürü amkalóm, akó aipal tibiób olmalpükü. ¹² Da ma ta tóbtarró wagó, 'Amkoman, ka sab morroal sidüdo marüka, akó ka marü olmalbobatal abün ninünümo, ena bürrkós, malu nóreszane.' "

¹³ Zeikob ene irrüb ola umtulürr, akó darrü irrbi oya ne ngabyón lar kwarilürr, wa Isaonkü ini ngarkwat [gyaur kla] ilianórr: ¹⁴ 200 ópal gout akó 20 simanal gout, 200 ópal sip akó 20 simanal sip, ¹⁵ 30 ngómrin ópal kamel tibiób kupopükü, 40 ópal kau akó 10 simanal kau, 20 ópal donki akó 10 simanal donki. ¹⁶ Wa ibü wirri ngorodógab tibi-tibi arrgratlórr, da zaget pamab tangdó irrbünürr, akó wa ibüka bóktanórr wagó, "E kürü singül kwata ogoblón; kan apólamke darrpan-darrpan ne kopoko."

¹⁷ Zeikob ngaensingül kopo ne zaget pama arüng bóktan ekyanórr wagó, "Kürü nareta Isao marü kubó nóma kómrróne akó mümtine, 'Ma noanla, akó ma ia nubó tótókdóla, akó blaman ini ngabyón lar marü obzek kwata noanko?' ¹⁸ da ma igó bóktanke magó, 'Ini marü zaget pam Zeikobón ngabyón larko. Wa gyaur kla zirrapórre kürü wirri pam Isaonkü. Wa tüób kibü solodó akyanda.' "

¹⁹ Zeikob akó dadan arüng bóktan nökyenóp nis ngim zaget pam, aüd ngim Zaget pam, akó blaman ngibürr Zaget pam oya ngabyón lar nidi nolngomónóp, wagó, "E kubó wata dadan bóktan poko arüklamke Isaoka, e usakü nóma basenane. ²⁰ E wata kubó inzan bóktalamke magó, 'Marü Zaget pama Zeikob kibü solodó akyanda.' " Zeikob gyagüpi wamlórr wagó, "Ka Isaon saul ino ini gyaur klame, ka singül kwata ne kla zirrbapóndóla; da solodó, ka oya nóma eseno, aprrapórre wa kubó kürü morroal küpüde." ²¹ Da Zeikobón gyaur klama oya singül kwata ogoblórr, a wa ma tüób ene irrüb dadan marrgudü ola umtulürr.

Zeikob a God Tibiób Bumiógtibumióg Namülnürrí

²² Ene dadan irrüb Zeikob túrsümüllürr, tóba kol nis nüpadórr, tóba Zaget kol nis, akó tóba 11 simanal olmal, Zabok sang kus bwób baurrlürr.

²³ Wa ibü dakla dorrodó nóma amanórr, tóba blaman elklazapükü zirrnaponóp dakla dorrodó. ²⁴ Da Zeikob tebean we burrmatórr.

Da darrü pama tamórr; i usadi we bumiógtübumióg namülnürri tai kókó sisa tuninürr. ²⁵ Ene pama nóma ngakanórr igó, wa gaodó koke yarilürr Zeikobón [ut-ut ainüm], wa Zeikobón darrü kartül yamurrürr, da ubi augürr, wa ene pampükü nóma bumiógtübumióg yarilürr. ²⁶ Da ene pama Zeikobka bóktanórr wagó, "Ka kya wamón, zitülkus sisa!"

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "Ka marü kokean molkomolo, kókó ma kubó kürü bles kino!"

²⁷ Ene pama oya imtinürr wagó, "Marü ngi ia nótóke?"

Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Zeikob."

²⁸ Da ene pama bóktanórr wagó, "Marü ngi sab myamem Zeikob koke yarile, a Isrrael,[†] zitülkus ma God akó pamkolpampükü bumiógtübumióg namüla, da mató bórgrorróta."

²⁹ Da Zeikob oya imtinürr wagó, "Gyaurka, kürü moba ngi küzazil."

A wa bóktan yalkomólórr wagó, "Ma kürü ngim iade kümtina?" Da wa oya we bles yónürr.

³⁰ Da Zeikob ene bwób Penielbóka[‡] igósidi ngyesilürr wagó, "Ene zitülkus módóga, ka Godón obzek esena, da ka ma wata arrólóla!"

³¹ Abusa tüngürürr Zeikob Peniel bwóbzan sórrgrratlórr, da Zeikob tóba kartül amkónkü wamlórr. ³² We zitülkusdü, kókó errkyá[§] ini ngürr, Isrrael pamkolpama kartül kusdü arróbórrón ne murrko koke alóngdako, zitülkus Zeikobón ene kartül murr yamurrürr.

33

Zeikob a Isao Baserri

¹ Zeikob kwit yazılıürr, da módóga, Isaon esenórr tótókde tóba 400 pampükü. Da olmal tibiób we nürrgrrütöp: Lian tóba, Reizel akó nis leba zaget kol nisab go tibiób. ² Zeikob zaget kol nis tibiób olmalpükü ngaensingül irrbünürr, da Lia akó tóba olmal ibü solkwat atanóm, akó Reizel a Zosep solo dómdóm idi murrausürri. ³ Wa tüób singül apónórr ibükagab. Wa tóba naret nóma ngorram syónürr, wa tóba singül 7 münüm tüp elkomólólórr oya morroal angónóm.

⁴ Isao sibssor Zeikobka, da tange myangrao apónórr, oya iprukürr. Da i nizana yón namülnürri. ⁵ Isao kwit nóma yazılıürr, wa kol nosenóp tibiób olmalpükü, da Zeikobón imtinürr wagó, "Ini ia nidipako mankü?"

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "Ini we olmalako, God tóba [gail tonarrdóga] kürü kúliónürr."

⁶ Da zaget kol nisa tibiób olmalpükü ngorram sinóp, Isaon obzek kwata wakósingül nümgünóp, singül tüp előkóp. ⁷ Olgabi ma Lia tóba olmalpükü katókórr, wakósingül nümgünóp, singül tüp előkóp. Dómdóm Zosep a Reizel ta inzan kairri.

⁸ Isao imtinürr wagó, "Ka kwat-kwat ne ngabyón lar yabül tómrrónóma, ibü kúp laróga?"

^{32:24} Oseya 12:4-5   [†] ^{32:28} Isrrael ngian kúp módóga: i Godódi bumiógtumióg namülnürri.

^{32:28} Bwób Zitüł 35:10   [‡] ^{32:30} Peniel ngian kúp módóga: Godón obzek.   [§] ^{32:32} errkyá wa ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitüł peba ugón wiálómóp.

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü wirri pam, i gyaur klamako, igósüm ma moba obzek kwata kürükä morroal eseno."

⁹ A Isao bóktanórr wagó, "Kürü zoret, kürü gaodómako. Emorra marü ne klamko mobankü."

¹⁰ Da Zeikob bóktanórr wagó, "Koke, gyaurka! Ma moba obzek kwata kürükä ne morroal nôma seserró, ini gyaur kla kürükagab sazeb. Marü obzek asende, wamaka ka Godón obzek kuri sesena, zitülkus ma kürü errkyadan morroal kuri küpüda. ¹¹ Gyaurka, ini gyaur kla sazeb, ka marünkü ne kla simarrua. God kürükä gail tonarr yarilürr, akó wa kürü abün elklaza külionürr, ka ne klamóm namülnürrü." Zeikob Isaon wata arüngi yatolórr, kókó Isao oya ubi ipadórr ene gyaur kla azebóm.

¹² Da Isao bóktanórr wagó, "Ugó tómbapó, da nau; mi darrpan mün aurri."

¹³ A Zeikob oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü wirri pam, ma umulóla igó poko wa, olmal arüng kokeako, akó ka umul-umul namulo ópal [sip] akó ópal [kau] ngabkanóm, zitülkus ibü kupo ngóm taedómako. Mi ibü ne wirri arüngi nôma amarru kwarilo wata darrpan ngürrüm, blamana kubó narrbarine. ¹⁴ Da kürü wirri pam, ma ngaensingül wamlón kürükagab, marü zaget pam. Ka kubó zaorrón akyalo, ngabyón larab akó olmalab agól ngarkwatódó, kókó ka sab marü memrrono, kürü wirri pam, Seirr bwóbdü, Idom tüpdü."

¹⁵ Da Isao bóktanórr wagó, "Ka ta kubó kólba ngibürr zaget pam marükä módó bimgüta."

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, "Ma ene poko iade tónggapónóm kaindóla? Kürü wirri pam, ma moba obzek kwata kürükä morroal esena, ene gaodó kuri namüla."

¹⁶ Da ene ngürr Isao bupadórr Seirr bwóbdü alkomólóm. ¹⁷ A Zeikob ma Sukot wamórr. Wa ola tóbankü müót előrr akó murr müót balmelórr tóba ngabyón larabkü. Ene basirr ngi igósidi ngyesilóp Sukot.*

¹⁸ Zeikob Padan Arram nôma amgatórr, wa Syekem wirri basirrdü morroal tübzilürr, Keinan tûp kugupidü, akó wa darrü marrgu wirri basirran obzek kwata tónggapónórr. ¹⁹ Wa tóba palae müót ne balmelórr, ene tûp poko 100 [silba] poko-e amiögürr Amorrón simanal olmaldógab, Syekemón ab. ²⁰ Wa [alta] ola előrr ene tûp pokodó, da ngi ngyesilürr wagó, El,[†] Isrraelón Gode.

34

Syekem Daenan Kle Tiz Wangónórr

¹ Darrpan ngürr Daena, Lia ne óp olom osenórr Zeikobkagab, wa Keinan basirr kol bangónóm natókórr. ² Ene bwób singüldü balngomól pam Amorr, Ibait bóktan pam, oya siman olom ngi Syekem yarilürr. Daenan nôma osenórr, zumiögürr, da oya kle tiz wangónórr. ³ Syekemón moboküpa arróbórr Daenaka, Zeikobón óp olom, da oya ubia wamórr Daenakamóm, akó wa mis ikik yazeblórr oyaka. ⁴ Da Syekem tóba abdó Amorrka bóktanórr wagó, "Ene ngulgokur kürünkü upa kolóm!"

* ^{33:17} Sukot ngian kùp módóga: murr müót. ^{33:19} Zosyua 24:32; Zon 4:5 † ^{33:20} El ngi Ibrru bóktan opora. Oya kùp módóga: God.

5 Zeikob nóma arrkrrurr wagó, oya óp olom, Daenan, kuri kle wangóne, oya simanal olmal ugón [sip] a [gout] ngabkan bwóbdü kwarilürr. Wa darrü poko koke bóktanórr enekwata, kókó i müót basirrdü tübabzilürr.

6 Da Syekemón aba, Amorr, Zeikobka Daenankwata bóktanóm wamórr.

7 Zeikobón simanal olmala nóma barrkrrurr, i sip a gout ngabkan bwóbdügab ugón tóbakonórr. I gyaur akó wirri ngürsil kwarilürr, zitülkus Syekem ne kolaean poko tónggapónórr, Isrrael pamkolpamab ilküpüdü büód sidódürr. Ene dümdüm koke yarilürr Zeikobón óp olompükü nóma umtulürr; ene tónggapón-koke poko yarilürr. **8** A Amorr ibüka bóktanórr wagó, "Kürü siman olom, Syekem, oya wirri ubia kuri wame marü óp olomdó. Gyaurka, ekya oya kolóm. **9** Mi sab kol gyabalómörre; e kibü ngul olmal twazeblo, akó ki go darrem yabünüm ngul olmal wazeblo kibiób kolóm. **10** E kinkü ae nyabelam. Tüp móðoga, popada yabüka! Nyabelamke ini tüpdü. Agóltagól* akó tüp poko bumiög sab popa yarile."

11 Da Syekem bóktanórr Daenan abdó akó simanal bólbtaldó wagó, "E yabiób obzek kwata kürükä ne morroal nóma seserre, da ka sab yabü nüliönünümo, e kubó kürü ne klamóm kilane. **12** Ini kolan darrem akó ka sab ne gyaur kla samtülo, yabiób ubi ngarkwatódó irrbünam. Ka sab ekrralo, e kubó kürü ne klamóm kilörre. E wata kürü ene ngul oloman kókyenam kolóm."

13 Zitülkus Syekem ibü bólbt, Daenan, kle tiz wangónórr, Zeikobón simanal olmala Syekem akó oya ab, Amorr, ibüka ilklió bülión bóktan yalkomolóp. **14** I bóktónóp wagó, "Ki inzan kla kokean tónggapórre; ki kibiób bólbt kokean ekyerre [gyabi sopae singgalgón]-koke pam. Ene büód poko yarile kibüka. **15** A ki darrpan dümdümdü ubi bairre: e sab kizan bainane, yabü blaman pamab gyabi sopae ne singgalgórrón nóma korale. **16** Da mi sab kol gyabalómlo. Akó ki sab yabü aodó nyabenörre; mi sab darrpan kolpamóm bairre. **17** A e ne koke nóma ubi bairre yabiób pamab gyabi sopae singgalgónóm, ki sab kibiób bólbt upudórre, da ogobo."

18 Amorr a Syekem abirri, i ne gyagüpítótók bóktan ingrinóp. **19** Da Syekem koke ürrbainürr i oya ne poko tónggapónóm ilóp, zitülkus oya wirri ubi yarilürr Zeikobón óp olomdó. Syekem wirri ngi pam yarilürr Amorrón müótan pamkolpamdóga.

20 Da Amorr akó tóba siman olom Syekem we aurürüri kwób bazen pokodó, ibü wirri basirran barrbüñ mamtaedó, tibiób basirr pamdó bóktanóm. **21** I bóktarri wagó, "Ini pam morroal tonarrako mibüka, i ki nyabelam mibü tüpdü, akó ki agóltagól koralón, zitülkus tüp wirria ibünkü. Mi sab ibü ópal olmal mibiób kolóm wazeblo, akó mi sab mibiób ópal olmal ibü nüliónörre kolóm. **22** A ene pama ubi bairre minkü nyabenóm akó darrpan kolpamóm bainüm wata ini darrpan dümdümdü wagó, mibü blaman pamab gyabi sopae singgalgórrón kwarile ibüzanko. **23** Mi ne ini kla nóma tónggapórre, ibü sip a gout akó ngibürr ngabyón lar sab mibü iade kwarile. Mi ibü ubi ipüdórre, da i sab minkü aini iade nyabenörre."

* **34:10** agóltagól, darrü küp móðoga: elklaza darrem-darrem bumiög.

²⁴ Da blaman pam ene wirri basirran barrbüñ mamtaedó nidi kwób bæzelórr, ubi bainóp Amorr akó Syekem ibü bóktandó, da blaman simanal olmal akó pam ene wirri basirrdü ibü gyabi sopae singgalgónóp.

²⁵ Aüd ngím ngürrdü, blaman pam gyabi sopae singgalgórrón azidüdü nómá kwarilürr, Zeikobón siman olom nis, Simion akó Libae, Daenan siman bólbot nis, tibiób gazírr turrik nüpädrri, da gazírrüm sakó-sakó aurürri ene wirri basirrdü. Ulmul-koke arrkürr gazírr yarilürr, da nizana ene wirri basirran blaman pam büdülämpükü ekrrarri. ²⁶ I Amorrón tóba siman olom Syekem ta gazírr turriki büdülämpükü nómkólóp, akó Daenan Syekemón müótüdügab urruarri, da i ene basirr we amgütóp.

²⁷ Zeikobón ngibürr simanal olmala büdül büb tómrrónóp, da wirri basirrdü blaman ne elklaza kwarilürr popa yazebóp, ibü bólbot Daenan kle tiz nólá wangónóp. ²⁸ Ibü sip a gout, [kau], akó [donki] yazebóp. Akó i ta blaman elklaza yazebóp wirri basirr kugupidü, akó ngaon bwóbdü ne elklaza kwarilürr. ²⁹ Ibü blaman ne mórel elklaza kwarilürr, kol akó olmal, akó müót kugupidü blaman ne elklaza kwarilürr, barrmülürr.

³⁰ Da Zeikob, Simion akó Libae ibü nyalórr wagó, "E kürüka wirri müp kuri sidüdi. Keinan akó Perrez pamkolpama akó blaman pamkolpama ini tüpdü nidi ngyabendako, sab kürü alzizi kümaniknórre. Kürü äuden pamako; i ne mibü akrranóm nómá dabirre akó mibüka ne nómá tóbrróng, kótó akó kürü müótüdü pamkolpam, mibü sab kolae tirre."

³¹ A Simion akó Libae bóktan yalkomórri wagó, "Ia wa kibü bólbot inzan ki kle wangónól, wamaka wa popa kwtódó agól kolo?"

35

God Zeikobón Nis Ngim Bles Yónürr Betelóm

¹ God Zeikobka bóktanórr wagó, "Bupa, da ugó wam Betel, kya ola ngyabelamke. Godónkü [alta] ola elke, wa marüka nólá okaka tübyónürr, ma moba naretan Isaon gum nómá busonürrü."

² Da Zeikob tóba müót kolpamdó akó wankü nidi kwarilürr, ibüka bóktanórr wagó, "E kubó amalamke blaman mogob godab dandang yabüka ne klamko, ó e yabiób bübpükü ta bagulamke mibü gida ngarkwatódó, akó dólóng mórrkenyórr bamelamke. ³ Yao, ugó bazeb, mi Betel tótódkakla, ka sab alta nólá elo Godka, kürü tére nótó arrkrurr ka müpdü nómá namülnürrü, akó kankü wa ta asi yarilürr ka negama wamnórró." ⁴ Da i blamana tibiób mogob godab dandang kla Zeikobón ilinóp, akó i güblangdó ne rring bamelóp. Da móðoga, Zeikob tüp kugupi apónórr, blaman ene elklaza ola nodóp kugupidü, wirri ouk* nugup murrdü Syekem wirri basirr minggüpanandó.

⁵ I we bazebórr, da minggüpanan wirri basirr pamkolpam Godónbókamde guma yazebórr, da i Zeikobón koke igósidi kolakyanónóp.

⁶ Da móðoga, Zeikob tóba pamkolpampükü Luz basirrdü we abzilürr Keinan tüpdü. Errkyá[†] ene basirr ngi igó ngiliandako, Betel.[‡] ⁷ Wa alta ola elórr, ó wa ene tüp pokó ngi we ngyesilürr wagó, El Betel,[§] zitulkus

* ^{35:1} Bwób Zitüł 28:11-17 * ^{35:4} ouk Mórrkean wirri nugupa. Mórrke-mórrke móðoga: oak.
† ^{35:6} errkyá ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitüł peba ugón wialómóp. ‡ ^{35:6} Betel ngian küp móðoga: Godón Müót. § ^{35:7} El Betel ngian küp móðoga: Betel tüp pokooan God.

God tóba we okaka tübyónürr Zeikobka, wa tóba naretan Isaon gum nóma tupsolürr.

⁸ I Betelóm nóma ngyabenónóp, Deborra ugón narrótókórr, Rrebekan zaget kol, oya ngóyón aip. I oya ouk nugup murrdü we ulungóp Betel basirr malubarrdóbóna.* Da Zeikob ene poko ngi we ngyesilürr Alon Bakut.[†]

⁹ Zeikob Padan Arramgabi nóma tolkomólórr, God akó nis ngim oyaka we okaka tübyónürr. Da wa oya bles yónürr. ¹⁰ God oyaka bóktanórr wagó, "Marü ngi wa Zeikobe, a marü ma sab Zeikobbóka myamem koke ngimlianórre; marü ngi ma errkyá módóga, Isrrael." Da ngi we ekyanórri, Isrrael.[‡] ¹¹ God akó Zeikobka bóktanórr wagó, "Ka Wirrian Arüng Godla. Sab küppükü bailamke akó marü pamkolpama sab abün ki bainünüm! Marükagab sab kantrri, anda, abün kantrria tömbapónorre, ó marü olmalbobataldógabi sab ngibürra kingüm idı bairre. ¹² Ka Eibrра-am a Aesak ibü ne tüp nókyarró, ka akó marü akyandóla. Akó ka sab ini tüp marü olmalbobatal nókyenónómo marü büdül kakóm." ¹³ Da God kwitudü we kasilürr ene pokodó gab, wa oyaka ne bóktanórr.

¹⁴ Olgabi Zeikob kokrrapan ingülküp alaniñürr[§] ene pokodó, God oyaka ne tóbtanórr. Zeikob anón gyaur kla akó [olib] oel ekanórr ene ingülküp kwitüm Godón [ótókóm]. ¹⁵ Da módóga, God Zeikobka ne tüp pokodó bóktanórr, Zeikob ene tüp poko ngi we ngyesilürr Betel.

Rreizelón Büdü

¹⁶ Zeikob tóba pamkolpampükü Betelgab we bupadórr Eprrat* tótókóm. I ngibürr kan ngarkwat nóma kwarilürr Eprrat amrranóm, Rreizelón ugón twarrpinürr. Oya mórran müp yarilürr. ¹⁷ Rreizelón büba tai wirribóka azidüm nóma bainürr, oloma ugón tömtómólórr. Oya marrna ain kola we wyalórr wagó, "Ma gumgu, marü akó darrü siman oloma." ¹⁸ Oya arróla nóma blakolórrma, Rreizel tóba dómdóm ngóni olom ngi we ngyesilürr Ben-Oni.[†] Oya aba ma Benzamin ngi[‡] ngyesilürr.

¹⁹ Rreizel nugu uroatórr, da narrótókórr. Oya Eprrat kwat kabedó we ulungóp. Eprrat errkyá Betliembóka ngiliandako. ²⁰ Zeikob kokrrap ingülküp we alaniñürr Rreizelón gapókdó. Errkyá ene ingülküp zamngólórrón duduase, Rreizelón gapókdó timamzan.

²¹ Da módóga, Zeikob[§] we bupadórr tóba pamkolpampükü, da wa tóba palae müöt we balmelórr Migdal Ederr* kakota.

Zeikobón Simanal Olmal (1 Krronikol 2:1-2)

* ^{35:8} malubarr, Mórrke-mórrke módóga: south. Isrrael pamkolpam, ibü malu bolmüütüdübübóna yarilürr. † ^{35:8} Alon Bakut ngian küp módóga: yón-gyaur ouk nugup. ‡ ^{35:10} Isrrael ngian küp módóga: i Godódi bumioğtumiög namülnüri. ^{35:10} Bwób Zitüł 32:28 ^{35:11} Bwób Zitüł 17:4-8 § ^{35:14} Zeikob ene kokrrap ingülküp Godón bóktan gyagüpi amaniküm alaniñürr.

^{35:14} Bwób Zitüł 28:18-19 * ^{35:16} Eprrat, oya darrü ngi módóga: Betliem. † ^{35:18} Ben-Oni ngian küp módóga: ka wirri azid aengrró ini olomanbókamde. ‡ ^{35:18} Benzamin ngian küp módóga: kürü tutul tangdó olom. § ^{35:21} Zeikob: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bükdü, Zeikobón Isrraelbóka ngilianda. * ^{35:21} Migdal Ederr ngian küp módóga: barrkyanan kwit azil müöt, [sip] a [gout] ngabkanóm.

22 Zeikob ene bwóbdü nómá nyaben yarilürr, Rruben Bilan palae müötüdü bangrinürr, da usadi we umturri, aban äud ngim koldó. Solodó Zeikob tüób arrkrrurr ne pokoa tómbapónórr.

Zeikobón 12 simanal olmal kwarilürr.

23 Lian we simanal olmal kwarilürr:

Ruben, Zeikobón ngaen siman olom,

Simion, Libae, Zuda, Isakarr, akó Zebulun.

24 Reiselón nis siman olom nis namülnürri:

Zosep akó Benzamin.

25 Reiselón [leba zaget] koldógab, ngi Bila, oya nis siman olom nis namülnürri:

Dan akó Naptali.

26 Lian leba zaget koldógab, ngi Zilpa, oya nis siman olom nis namülnürri:

Gad akó Asyerr.

Ini blaman Zeikobón simanal olmalko, oyakagab nidi tóbabótórr Padan Arramóm.

Aesakón Büdül

27 Da mórdoga, Zeikob tóba olmalkolpükü we tolkomólórr tóba abdó Aesakka, Mamrre basirrdü, Kirriat Arriba wirri basirr minggüpanandó. Ene basirr ngi errkyá mórdoga, Ibrron, Eibrra-am a Aesak ne nyabenórri.

28 Aesak 180 pailüm nyabelórr. **29** Wa dómdóm ngón we semanórr, da narrótókórr wirri kokrrrap nyaben kakóm, oya ne abün morroal pail kwarilürr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi narrbarinóp. Oya olom nisa Isao a Zeikob gapókdó we ingrirri.

36

Isaon Simanal Olmalbobatal

(1 Krronikol 1:34-37)

1 Ini Isaon simanal olmalbobatalab ngiko (oya darrü ngi Idom yarilürr).

2 Isao mogob kol nis nümiögürr Keinan tüpdügab: Ada, Elonón óp olom, wa Et zitüł pam yarilürr, akó O-olibama, Anan óp olom, Zibionón bobat, wa Ibae zitüł pam yarilürr. **3** Wa akó zumiögürr Basematón, Ismaelón* óp olom, Nebayotón bólbot.

4 Ada Elipazón ilngumilürr Isaonkü, Basemat Rreuelón ilngumilürr.

5 Akó O-olibama ibü balngónórr: Zeus, Zalam, akó Korra. Ini Isaon simanal olmal kwarilürr, Keinan tüpdü oya äud kola nibiób balngónóp.

6 Isao tóba kol yazeboorr, tóba simanal olmal, tóba ópal olmal, akó blaman nidi nyabenónóp wankü, akó oya blaman ngabyón lar, akó blaman elklaza wa ne kla yazeboorr Keinan tüpdü, da wa tóba zoret Zeikobkagab barrkyanan kan wamórr darrü tüpdü. **7** Zitulkus mórdoga, ibü elklaza akó ngabyón lar abün kwarilürr, akó ibü darrpan pokodó nyaben gaodó koke yarilürr. Tüp gaodó koke yarilürr ibü tangbamtinüm ibü ngabyón lardógab. **8** Da Isao (oya darrü ngi Idom) Seirr[†] podopükü bwóbdü nyabenóm wamórr.

35:27 Bwób Zitüł 13:18 * **36:3** Isma-el Eibrra-amón siman olom yarilürr Agarrkagab, Serran leba zaget kol. Da mórdoga, Isma-el tóba nungzamón zumiögürr. † **36:8** Seirr, oya darrü ngi mórdoga: Idom.

⁹ Isao Idom pam kopoab abbobat yarilürr, nidi ngyabenónóp Seirr podopükü bwóbdü. Ini Isaon simanal olmalbobatalab ngiko.

¹⁰ Isaon siman olom nisab ngi idi namülnürri:
Elipaz, Adakagab, akó Rreuel, Basematkagab.

¹¹ Elipazón simanal olmalab ngi idi kwarilürr:
Teman, Omarr, Zepo, Gatam, akó Kenaz. ¹² Isaon siman olom
Elipaz, oya nis ngim kol Timna wató warilürr. Timna Amalekón
ilngumilürr. Ini Adam simanal bobatalko, Isaon ngaen kol nótó
warilürr.

¹³ Rreuelón simanal olmalab ngi idi kwarilürr:
Na-at, Zerra, Sama, akó Miza. Ini Basematón simanal bobatalko, Isaon
nis ngim kol nótó warilürr.

¹⁴ Isaon äud ngim kol, O-olibama, Anan óp olom, Zibionón óp bobat, oya
simanal olmalab ngi idi kwarilürr:
Zeus, Zalam, akó Korra.

¹⁵ Isaon olmalbobatalab zitüł singüldü balngomól pam idi koralórr:
Isaon ngaen olom Elipaz, oya simanal olmal:

Teman, Omarr, Zepo, Kenaz, ¹⁶ Korra, Gatam, akó Amalek. Ini zitüł
singüldü balngomól pam koralórr Idom tüpdü, Elipazkagab, Adam
simanal bobatal, Isaon kol.

¹⁷ Isaon siman olom Rreuel, oya simanal olmal:
Na-at, Zerra, Sama, akó Miza. Ini zitüł singüldü balngomól pam
koralórr Idom tüpdü Rreuelkagab, Basematón simanal bobatal,
Isaon kol.

¹⁸ Isaon kol O-olibama, oya simanal olmalab ngi idi koralórr:
Zeus, Zalam, akó Korra. Ini zitüł singüldü balngomól pam koralórr
Isaon kol O-olibamakagab, Anan óp olom.

¹⁹ Ini blaman Isaon simanal olmalbobatalko, akó ibü singüldü balngomól
pam.

Seirrún Olmalbobatal Ngi

(1 Krronikol 1:38-42)

²⁰ Seirr darrü Orr pam yarilürr. Oya simanal olmalab ngi módógako:
Lotan, Syobal, Žibion, Ana, ²¹ Disyon, Ezerr, akó Disyan. Ini Orr
pamkolpamab zitüł singüldü balngomól pam koralórr, ngaen Idom
tüpdü nidi ngyabenónóp.

²² Lotanón siman olom nisab ngi idi namülnürri:
Orri akó Eman. Timna Lotanón óp bólbot warilürr.

²³ Syobalón simanal olmalab ngi idi koralórr:
Alban, Mana-at, Ebal, Syepo, akó Onam.

²⁴ Zibionón siman olom nisab ngi idi namülnürri:
Aya akó Ana. Ini we Ana-e, urur nae arób nótó nósénóp, tóba aban
[donkizan] ngabkalórr [ngüün-koke bwóbdü].

²⁵ Anan olom nisab ngi idi namülnürri:
Disyon akó O-olibama. O-olibama wa Anan óp olom warilürr.

²⁶ Disyonón simanal olmalab ngi idi koralórr:
Emdan, Esban, Itrran, akó Kerran.

²⁷ Ezerrón simanal olmalab ngi idi koralórr:
Bilan, Za-aban, akó Akan.

²⁸ Disyanón siman olom nisab ngi idi namülnürri:

Uz akó Arran.

²⁹⁻³⁰ Ini Orr pamkolpamab zitüł singüldü balngomól pam koralórr Idom tüpdü:

Lotan, Syobal, Zibion, Ana, Disyon, Ezerr, akó Disyan.

Idom Tüpan King

(1 Krronikol 1:43-54)

³¹ Ngaen, Israélón king küsilan nóma kwarilürr, ini pam ugón Idom túpan king koralórr:

³² Bela, Beorrón siman olom, ngaen-gógópan Idom king wató yarilürr.
Oya wirri basirran ngi Din-aba yarilürr.

³³ Bela nóma narrótókórr, Zobab, Zerran siman olom, Bozrra wirri basirrdügab, kingüm bainürr oya pabodó.

³⁴ Zobab nóma narrótókórr, Usyam, Teman pamkolpamdögab, kingüm bainürr oya pabodó.

³⁵ Usyam nóma narrótókórr, Adad, Bedadón siman olom, kingüm bainürr oya pabodó. Wa Moab tüpdü wamórr Midian pampükü gazirrüm, da ibü memokan ut-ut ninóp. Oya wirri basirr ngi Abit.

³⁶ Adad nóma narrótókórr, Samla, Masreka wirri basirrdügab, kingüm bainürr oya pabodó.

³⁷ Samla nóma narrótókórr, Syaoł kingüm bainürr oya pabodó. Wa Rreobot wirri basirr pam yarilürr, Yupperreitis tobarr kabedó.

³⁸ Syaoł nóma narrótókórr, Ba-al-Anan, Akborrón siman olom, kingüm bainürr oya pabodó.

³⁹ Ba-al-Anan, Akborrón siman oloma nóma narrótókórr, Adad kingüm bainürr oya pabodó. Oya wirri basirr ngi Pao yarilürr, akó oya kolan ngi Me-etabel warilürr. Wa Matrredón óp olom, Me-Za-abón bobat.

⁴⁰ Isaon olmalbobatalab zitüł singüldü balngomól pamab ngi módogako: Timna, Alba, Zetet, ⁴¹ O-olibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenaz, Teman, Mibzarr,

⁴³ Magdiel, akó Irram. Ini Idom zitüł singüldü balngomól pam kwarilürr, ibü ngyaben basirr iazan kwarilürr, i tibiób tüpdü enezan ngyabenónóp.

Isao Idom pamkolpamab abbobat wató yarilürr.

37

Zosepón Nus

¹ Zeikob we ngyabelórr Keinan tüpdü, ngaen Aesak, oya aba ne ngyabelórr.

² Ini Zeikobón olmalbobatalab pöepe.

Zosep, wa küsil olom yarilürr, pail ngarkwat 17. Wa tüób [sip] akó [gout] ngabkan pam yarilürr tóba naretalpükü. Zeikobón tokom ngim ne kol nis namülnürri, ngi Bila akó Zilpa,* wa ibükagabi ta simanal olmal nósenóp. Zosep tóba abdó bóktan simarrulürr, oya naretala ne kolae tömbapónónóp.

³ Zeikobón wirri [moboküpdu ubi] Zosepka yarilürr tóba ngibürr simanal olmaldögab, zitulkus oya myangande ilngumilürr. Wa oyankü

* ^{37:2} Bila akó Zilpa Zeikobón tokom ngim kol nis namülnürri. Bila Reizelón leba zaget kol warilürr. Oya nis siman olom nis ngi Dan akó Naptali. Zilpa Lian leba zaget kol warilürr. Oya nis siman olom nis ngi Gad akó Asyerr.

morroalan kokrrapan mórrkenyórr arrgüüpürr. ⁴ Oya naretala nóma umul bainóp wagó, ibü aban wirri moboküpüdü ubi Zosepka yarilürr, a ibüka ma inzan koke, i oya alzizi amanik ugón bókyenóp akó i oyaka morroal tonarre koke ikik kwarilürr.

⁵ Zosep darrü irrüb nus we umtulürr. Wa tóba naretala nóma nüzazilóp ene nusbóka, i oya alzizi amanik tai ama ugón we bókyenóp. ⁶ Wa ibüka we adrratórr wagó, “Tübarrkrru, ka ini nus umtula: ⁷ Mi blaman [wit] apapdó kwarila wit singül kur bamelkü darrpan pokodó. Kürü kura bupadórr, dümdüm zamngólórr. Yabü kura kürü kur kal-kal yangónóp ama wakósingül we nümgünóp oyaka.”

⁸ Oya naretala imtinóp wagó, “Ma ia igó gyagüpi tótókdóla, ma sab kingüm baino, ama kibü sab mató tolngomólnómo?” Da oya naretala oya ma tai wirribóka alzizi amanik ugón bókyenóp, oya nus akó oya bóktananme.

⁹ Darrü irrüb Zosep darrü nus akó we umtulürr, ó tóba naretala we nüzazilóp wagó, “Tübarrkrru! Ka akó darrü nus umtula. Ene nusdü ka we kla nósenónóma: abüs, melpal, akó 11 wimurra kürükä wakósingül nümgürre.”

¹⁰ Wa tóba nus abdó akó naretaldó nóma adrratórr, da aba we agórr akó we imtinürr wagó, “Ia ini laró nusa? Ia ma inzan gyagüpi tótókdóla, kótó, marü aip, akó marü naretal, ki sab marüka wakósingül nólóngörre?”

¹¹ Zosepón naretal gyagüp kolaea ekrralórr oyawkata, a ibü ab ma kari gyagüpitótók koke ekyanórr.

Zosepón Naretala Sel Inóp Mogob Pamdó

¹² Darrpan ngürr Zosepón naretala Syekem wirri basirr minggüpanan ogobórr tibiób aban sip a gout ngabkanóm. ¹³ Zeikob Zosepónbóka wagó, “Ma umulóla igó, marü naretala sip a gout ngabkandasko Syekem minggüpanan. Ka marü ola zirrapónóm kaindóla ibüka.”

Zosep bóktan yalkomólórr wagó, “Taia.”

¹⁴ Da oya aba we yalórr wagó, “Ma kya kóbó wam moba naretal bangónóm, ia i tib akó sip a gout taiasko. Sab tolkomólke kürü umul-umulan ngitanóm.” Da aba we zirrapónórr Ibrron basirr buruburu-dügabi.

Zosep we abzilürr Syekem. ¹⁵ Wa ibü byamkünkü wamlórr ene pórrpótyapdó. Darrü pama oya we esenórr, da oya we imtinürr wagó, “Ia ma laró amkündóla?”

¹⁶ Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ka kólba naretal byamkündóla. Ma ia kürü koke küzazilo, ia i tibiób sip nadü pokodó ngabkandako?”

¹⁷ Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “I ini poko kuri amgüttrre. Ka ibü narrkrrunüma i nóma ikik kwarile wagó, ‘Nau, mi Dotan tótódkakla.’” Da Zosep ibü solkwat we akyanórr ó ibü we nósenóp Dotan wirri basirr minggüpanandó.

¹⁸ I oya ugón esenóp, wa ibükagabi barkyanan kan nóma yarilürr. Wa wa solkwat abzilürr, i bóktan ngaen-gógópan tónggapónóp oya amkalóm.

¹⁹ I tibiób darrpan-darrpan büzazilóp wagó, “Ene metat nus ut olom mamka! ²⁰ Yao, ugó togob, mi oya amkaldakla akó mi kubó oya büb amaikrre darrü kukurru nae-koke badudü. Mi kubó igó adrrütrre wagó,

oya darrü molpokodó gazirr narr lara sómkóle. Da mi kubó oya ugón eserre, oya nusa ia zaget apóni!"

²¹ Ruben ibü narrkrruóp i ne bóktan tónggapónóp, ó wa ma Zosepón yangónorr oya amkalgum. Da wa we bóktanórr wagó, "Mi oya koke emkörre. ²² Ini [ngüün-koke bwóbdü] e kubó oya amanikane ini ukyórrün nae badudü. E kubó oya ia koke yangónane!" Wa we bóktanórr oya zid ainüm akó tóba abdó alkomólóm. ²³ Zosep tóba naretaldó nóma abzilürr, i oya morroalan kokrrapan mórrkenyórr ngürsilpükü we atürróp oya bübdügab. ²⁴ I oya ipüdóp, ama nae-koke badudü we amanikóp.

²⁵ I nóma alo kwarilürr, da Isma-elón zitüł pam kopo nosenópene kwatatan tótökde. I elklaza bimbióp pam kwarilürr. I olgap togoblorr Gilead bwóbdügab, kóta Izipt kantri amrran. Ibü [kamela] abün morroal bübdü balóp ilang móeg[†] barrmülürr. ²⁶ Zuda tóba zonaretaldó bóktanórr wagó, "Mi ia kubó laró darrem ipüdórre, mi ne kubó mibiób zoret nóma emkörre akó oya büb nóma inikorre pamab asen-gum? ²⁷ Morroal igósa, mi oya sel irre ini Isma-el pamdó. Da mi oya koke emkörre; ene zitülkusdü, wa mibü zorete, mi darrpan büb a óeakla." Oya zonaretal blamana we ubi bainóp. ²⁸ Isma-elón[‡] zitüł pama nóma nörrgrrotópmá, ibü we nürrmütóp. Oya naretala Zosepón we amurrutóp ene badudügab, ama oya sel inóp Isma-el pamdó. Ene darrem kla ngarkwat 20 silba mani poko. I oya ipüdóp, Izipt we idüdóp.

²⁹ Ruben darrü pokodógab nóma tolkomólórr ene badudü, wa Zosepón we koke esenórr. Wa oya gyauranme tóba mórrkenyórr we atürrürr. ³⁰ Wa alkomólórr tóba zoretaldó, da wa we bóktanórr wagó, "Ene omokur myamem ola babulase! Ka ia-ia kaino?"

³¹ Da i gout we edabónóp ó Zosepón kokrrapan mórrkenyórr we yanggóbólóp ene goutan óedo. ³² I ene mórrkenyórr tibiób abdó we idüdóp, da we bóktónóp wagó, "Ki ini kla eserre. Ia ini marü olomane?"

³³ Zeikob emzyatórr da we bóktanórr wagó, "Ó, oyane! Kürü olom Zosep syórr angórróna! Darrü molpokodó narr lara kuri elónge!" ³⁴ Zeikob tóba mórrkenyórr gyauranme we atürrürr ó wa tóba bidó mórrkenyórr batenórr. Wa metat yón gyauri ngyabelórr abün ngürrüm. ³⁵ Zeikobón simanal olmala akó ópal olmala togobórr oyaka oya zao-zao ainüm. A wa ibü zao-zao bain-gum badólórr, da we bóktanórr wagó, "Ka sab kólba olom metat inzan yón amto namulo, kóta ka sab nóma narrótoko; ka koke piküp baino." Wa tóba olom Zosepón we yón amtolórr.

³⁶ Ene tonarrdó, Iziptüm Isma-el pama Zosepón sel inóp Potiparrka, darrü parraoan ngi pam nótó yarilürr. Wa parraoan büb ngakan gazirr pamab singüldü pam yarilürr.

38

Zuda akó Tamarr

¹ Ene tonarrdó, Zuda tóba zonaretal we bimgatórr, ama Adulam wirri basirrdü wamórr darrü pampükü ngyabenóm, ngi Aerra. ²⁻³ Zuda olazan ngyaben yarilürr, wa darrü Keinan ngulmokur osenórr. Ene ngulmokuran ab ngi Syua. Da módoga, Zuda ene ngul olom we zumiogürr, da usadi we

[†] 37:25 morroal bübdü balóp ilang móeg, Mórrke-mórrke mórdögako: gum, balm, akó myrrh.

[‡] 37:28 Isma-el pamkolpam, ibü nis ngiamli: Isma-el a Midian pamkolpam. ^{37:28} Apostolab Tórrmen 7:9

umturri. Ene kakóm, kola bikóm ipadórr, akó siman olom we esenórr. Zuda ngi ngyesilürr Err. ⁴ Wa akó bikóm we ipadórr. Kola nis ngim siman olom we esenórr, da ngi we ngyesilürr Onan. ⁵ Wa akó aüd ngim siman olom we esenórr, da ngi we ngyesilürr Syela. I ugón Kezib wirri basirrdü kwarilürr, ene oloma nóma tómtómólórr.

⁶ Zudan ngaen oloma wirri pam nóma bainürr, da aba bóktan we tónggapónórr Errónkü kol amiögüm. Da wa kol we zumiögürr, ngi Tamarr. ⁷ Da Zudan ene oloma Err, [LODÓN] ilküpü kolae tómbapón yarilürr, da oya LOD büdülämpükü we semkalórr. ⁸ Err nóma narrótókórr, ene kakóm, Zuda Onanón we yalórr wagó, "Moba naretan kol kóblepükü umtulke, ó moba ngubutan zaget elakó. Ma olmal oya pabodó sab nóma nosenónómo, sab oya olmalbobatal kwarile." ⁹ Da módóga, Onan umul yarilürr wagó, ene olmal sab tóba olmal koke korale. I enezan ngyabenórri, wa oyaka kolae tonarr* tómbapón yarilürr olmal basengum. ¹⁰ Wa ne poko tómbapólórr, LODÓN ilküpü kolae yarilürr, da oya LOD büdülämpükü we emkalórr. ¹¹ Zuda tóba kolalkot Tamarrón we wyalórr wagó, "Ma kya kóblezan ngyabelónke moba aban müötüdü, kókó kürü olom Syela nóma dódórr baine." Zitülkus módóga, wa igó gyagüpi wamórr, "Wa ta sab kena narrótók tóba naret nisazan." Da Tamarr we natókórr tóba aban müötüdü ngyabenóm.

¹² Ngibürr pail kakóm, Zudan kola we narrótókórr, Syuan olom nótó warilürr. Oya yón gyaura nóma blakónórr, wa we wamórr Timna wirri basirrdü, tóba zaget pama [sipab] ngüin ne zuluklórr. Wa tóba gódamppükü wamórr, ngi Aerra, Adulam basirr pam.

¹³ Tamarrón darrü oloma uzazilürr wagó, "Marü kolalkot myanga Timna tótókdase tóba sipab ngüin alüküm." ¹⁴ Wa tóba bidó mórrkenyórr enólórr, akó obzek ngablaorr mórrkenyórr poko-e pamkolpama oya obzek asen-gum. Da wa we natókórr Ena-im wirri basirrdü, ene kwtatódó ama Timna tótók. Wa we mórran-mórran bainürr barrbün bwóbdü. Da wa igó gyagüpi natókórr wagó, Syela wirri pam kuri bainürr, a i oya Syelan koke ekyenóp kolóm ainüm.

¹⁵ Zuda oya nóma osenórr, wa igó gyagüpi wamlórr wamaka wa popa kwatódó agól kolo, zitülkus tóba obzek mórrkenyórr poko-e ngablaorrón warilürr. ¹⁶ Zuda umul-kók yarilürr, akó wa koke omzyatórr igó, "Ini wa kürü kolalkoto." Wa oyaka we wamórr kwt kabedó, da bóktanórr wagó, "Mi ia usadi koke umtuli?"

Tamarr bóktan yalkomólórr wagó, "Ka ne kubó mankü nóma umtulo, ma kubó kürü darrem ia laró kókyeno?"

¹⁷ Zuda bóktan yalkomólórr wagó, "Ka sab marü [gout] kupo zirrsapono."

Tamarr akó oya imtinürr wa, "Ia ma kürü darrü kla koke kókyeno marü gyagüpi amaniküm ene gout kupo zirrapónóm, igósüm ma ene gout kupo sab solodó zirrsapono?"

¹⁸ Zuda oya umtinürr wagó, "Marü ubi ia ka marü laró mókyeno?"

Tamarr bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü ubi marü ngi opor alóm kla[†] tóba syepükü, akó tupuru, marü tangdó ne klame." Da elklaza we uliönürr, da módóga, Zuda gómol oyaka agósorr; bikóm we

* ^{38:9} Ene kolae tonarr módóga: wa tóba ngayaor tüpdü ekalórr. † ^{38:18} ngi opor alóm kla, Mórrke-mórrke módóga: seal. Ene klame pama oya ngi ingrinürr darrü klamđó.

okyanórr. ¹⁹ Ene kakóm, Tamarr nóma alkomólórr, tóba obzekdógbab ene mórrkenyórr poko we ininürr, ama akó bidó mórrkenyórr we bamelórr.

²⁰ Ngibürr ngürr kakóm, Zuda tóba gódam Aerran we zirrapónórr gout kupo ódódóm Tamarrka, akó tóba elklaza akonóm. Oya gódamá we wamórr ene wirri basirrdü, a wa ene kol koke osenórr. ²¹ Aerra ene bwóbdü ngibürr pam númtinóp wagó, “E ia popa kwatódó agól kol‡ koke osenane, Ena-im kwat kabedó nótó mórralórr?”

Ene pama bóktan yalkomólóp wagó, “Darrü inzan popa kwatódó agól kol ala babulo.”

²² Aerra nóma alkomólórr, Zudanbóka wagó, “Ka ene kol koke osena, akó bwóbdü pama wagó, ‘Darrü inzan popa kwatódó agól kol ala babulo.’”

²³ Zuda bóktan yalkomólórr wagó, “Ka oya ne kla uliórrü, ene go oyanko, zitülkus kolpama sab nóma umul bairre, mibü sab ngüóng tóngyalnórre. Ka ene gout kupo amkoman zirrapóna, da ma ene kol koke osena.”

²⁴ Aüd melpal kakóm, Zudan darrü pama izazilürr wagó, “Marü kolalkota ta popa kwatódó agól kolzan térrmen tulmil tómbapólórr, da wa errkyä bikómpükümo!”

Da Zuda tóba zaget pam nilóp oya apadóm wagó, “Oya sab ura büdülämpükü ae ki zdüng!”

²⁵ Ene pama Tamarrónzan tudódnóp, wa bóktan zirrapónórr tóba kolalkotódó wagó, “Ini elklaza noanko, kürü bikóm wató kókyanórr. Tai ngabkónam akó kóbó tómzyetamke: ini ngi opor alóm kla tóba syepükü akó ini tupuru, ia tai noanko?”

²⁶ Zuda tóba elklaza nóma nómzyetóp, we bóktanórr wagó, “Wa amkoman dümdümo, a ka ma dümdüm kokela, zitülkus ka oya koke okyarró kólba olom Syelan oya kolóm.” Zuda myamem kolae tonarr koke tónggapónórr Tamarrka.

²⁷ Ene ngürr nóma semrranórr Tamarrón twarrpinürr, oya nis siman olom nis namünlürrí. ²⁸ Tamarr olom nis nóma nulngumilürr, darrüpa tóba tang adrratórr. Marrna ain kola büsai amiögürr, óe-óe sye-i arümürr, da igó warilürr wagó, “Ini ngaen oloma.” ²⁹ Da ene oloma tóba tang aipan bikomdü nóma errngamórr, oya zoreta we tómtómólórr, da marrna ain kola akó bóktanórr wagó, “Ma wirri arüngi ia tómtómola singül kwata!” Da oya ngi we ngyesilóp, Perrez. ³⁰ Da olgabi oya nareta we tómtómólórr, óe-óe syepükü tang amelórrón. Oya ngi we ngyesilóp, Zerra.*

39

God Zosepónbókamde Potiparrón Müöt Bles Yónürr

¹ Isma-el pama Zosepón we idüdóp ama Izipt. Potiparr oya we amiögürr ibükagab manie. Wa Izipt pam yarilürr, darrü párraoan ngi pam. Wa párraoan büüb ngakan gazirr pamab singüldü pam yarilürr.

² [LOD] Zosepka asi yarilürr. Wa tóba zaget kari morroal koke idódlórr, ó tüób tóba wirri paman müötüdü ngyabelórr, Izipt pam nótó yarilürr.

* ^{38:21} popa kwatódó agól kol: Ene Ibruu bóktan oporan küp móðóga: popa kwatódó agól kol obae godón müötankü nótó zagetóda. § ^{38:29} Perrez ngian küp móðóga: arüngpükü nótó burruanda.

* ^{38:30} Zerra ngian küp móðóga: sisa anin zyón. Darrü küp móðóga: óe-óe.

^{39:2} Apostolab Tórrmen 7:9

³ Potiparr nóma esenórr wagó, LOD oyaka asine ó LOD oya blaman klamdó tangamtin yarilürr, wa ne kla tómbapólórr, ⁴ Potiparr tóba obzek kwata Zosepka morroal esenórr. Akó Zosep Potiparrón büb ngakan pamóm bainürr. Wa ta Potiparrón müót alngomól akó ngakan pamóm bainürr. Potiparrón müótüdü ne elklaza kwarilürr, oya tangdó blaman kla we irrbünürr. ⁵ Ene ngürrdüğab, Zosepónbókamde LOD Potiparrón müót kolpam bles ninóp akó müótüdü akó ngaon bwóbdü blaman ne kla kwarilürr. ⁶ Potiparr tóba blaman kla Zosepón tangdó irrbünürr ngabkanóm. Zosepónbókamde Potiparrón gyagüpítótókdó darrü müp babul yarilürr darrü klamankwata, wata wa ne alo' kla alo yarilürr.

Zosepón Tümün Müötüdü Ingrinóp Potiparrón Kolan Obaean Bóktan Pokode

Zosep wa morroal kómal büb akó agür obzek olom yarilürr. ⁷ Ngibürr tonarr kakóm, oya wirri paman kolan büba ubi bainürr Zosepkamóm, ó oya imtinürr wagó, "Ma kya tam kankü utüm."

⁸ A wa ma bangónorr ó bóktanórr oyaka wagó, "Turrkrru, kürü bókamđ kürü wirri paman gyagüpítótókdó darrü müp babula darrü klamankwata tóba müótüdü, akó wa tóba blaman elklaza kürü tangdó irrbünürr ngabkanóm. ⁹ Kibü arüng darrpan ngarkwatódómamli ini müótüdü, ó wa darrü kla koke yangónorr kürü gumüm, wata mató, zitülkus ma oya kolóla. Da ka ma inzan wirri kolae kla iade tónggapono akó kolae tonarr tónggapono Godka?" ¹⁰ Enana wa Zosepón blaman ngürrzan enan imtilürr, Zosep kokean ubi bailürr oya minggüpanandó tótökóma wankü utüm.

¹¹ A darrpan ngürr, Zosep nóma bangrinürr ene müótüdü tóba zaget tómbapónóm, darrü zaget olom müótüdü ta babulan yarilürr. ¹² Potiparrón kola oya tumum mórrkenyórr we amiögürr, da we bóktanórr wagó, "Ma kya tam kankü utüm." A wa ma oya gum kórzyónürr ó wa we busorr pul basirrdü. Tóba mórrkenyórr we amgatórr ene kolan tangdó. ¹³ Potiparrón kola nóma esenórr wagó, Zosep tóba mórrkenyórr kuri amgüte ó kuri busue müótüdügab, ¹⁴ wa tóba müótüdü zaget pam we ngibaunürr, da we bóktanórr wagó, "Ini kla ngakónam! Kürü müóra ne Ibrru olom sidódürr ini müótüdü, wa mibü [tiz tangórre]. Wa kürü ut bwóbdü tübangrine kankü utüm. Da ka ma wirribóka taegwarr apóna. ¹⁵ Wa kürü taegwarr nóma arrkrrue, wa tóba mórrkenyórr amgüte kürü tangdó, da we busue pul basirrdü."

¹⁶ Potiparrón kola ene mórrkenyórr tóba kabedó we ingrinürr kókó oya müóra we tübzilürr müótüdü, Zosepón wirri pam. ¹⁷ Ene dadan poép akó we adrratórr tóba müóran umulüm: "Ene Ibrru [leba zaget olom], ma noan sidódürr ini müótüdü, kürükä tame kürü tiz angónóm. ¹⁸ A ka nóma taegwarr apóna, tóba mórrkenyórr popa ola amgüte kürü kabedó, da we busue pul basirrdü!"

¹⁹ Zosepón wirri pama tóba kolan bóktan nóma arrkrrurr wagó, "Marü leba zaget oloma kürü inzan kangóne," oya büba urazan bamzikürr. ²⁰ Zosepón amigóp, tümün müótüdü we ingrinóp, kingdü kolae nidi tómbapónóp nóla kwarilürr. Da wa we nyabelörr. ²¹ A LOD Zosepka yarilürr akó oya morroal tonarr emtyanórr, igósidi tümün müót ngakan pama morroal esenórr oyaka tóba obzek kwata. ²² Da wa Zosepón we

ingrinürr wirri pamóm ene tümün müötüdü ta blaman ne pam kwarilürr, ibü ngabkanóm. Wa oya wirri zaget ekyanórr blaman kla ngabkanóm akó balngomólóm ene tümün müötüdü. ²³ Tümün müót ngakan pama Zosepón ne zaget ilionürr, wa ene zagetankwata myamem koke gyagüpi amakürr, zitulkus Zosep blaman kla ngabkan yarilürr. LOD Zosepón tangamtilürr wa ne morroal kla tómbapólorr.

40

Zosep Nis Pam Nisab Nus Müsirrga Nyónürr

¹ Ngibürr tonarr kakóm, Izipt kingan ngyepam gail singüldü pam akó plaoa balkomen singüldü pam, i kolae tonarr tómbapórri tibiób wirri pamdó, Izipt king. ² Wa kari ngürsil ta koke yarilürr ene nis ngi pam nisdü, ³ ó ibü nüpadórr, tümün müötüdü we nüngrinürr, kingan büb ngakan gazirr pamab singüldü pama ne müót ngakalórr, Zosep ne müötüdü yarilürr. ⁴ I barrkyanan tonarr we ngyabenónóp ene tümün müötüdü, ó Potiparr Zosepón we ingrinürr ene nis pam nis ngakanóm.

⁵ Darrü irrüb, ene tümün müötüdü, ngyepam gail singüldü pam akó plaoa balkomen singüldü pam nizana nus umturri. Ene nus nisab küp darrü-darrü namülnürri.

⁶ Zosep ibüka ene irrbi nóma wamórr, wa ibü nósenórr, i gyakolae obzeke namülnürri. ⁷ Wa ibü we nümtinürr wagó, "E gyaur obzeke iade mórrandamlí?"

⁸ I bóktan yalkomólórri wagó, "Ki nizana nus umtuli, a darrü pam myamem babula ini nus müsirrga ainüm, ibü küp ia laróga."

Zosep ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Wata God pam gyagüpitótók wató akyanda nus morroal müsirrga ainüm. Kürüka yabiób nus kóbó adrrótam."

⁹ Ngyepam gail singüldü pama we bóktanórr wagó, "Kürü nus inzan yarile wagó, darrü [grreip] syepor kürü obzek kwata yaril. ¹⁰ Aüd tiz oyaka kwaril. Dümdüman ene küsil pörngaea nóma tübase, oya pula ugón bamgorre. Ene grreipa we bangurine. ¹¹ Ka parraoan kübül tangdó emona, ene küp yazeba, mor emóniga parraoan kübüldü, ene kübül ma parrao ekyena anónóm."

¹² Zosep bóktanórr wagó, "Ini nusa we pokobóka apónda wagó, ene aüd nugup tizab küp módoga: aüd ngürr. ¹³ Aüd ngim ngürrdü parraoa sab marü singül kwit ine moba büödütügabi. Marü sab malkomóle moba Zaget pabodó. Ma oya kübül sab iliolo, ma ngaen enezan tonarr elngónorró. ¹⁴ Da gyaurka, ma sab kürü gyagüpi kümanikke, blaman klama sab morroal nóma bairre marüka. Ka marü matoa, marüka sab morroal tonarr ki yarilün. Kürü ngi ngiklianke parraodó, ó marü tangbamtin sab asi ki yarilün kürü tümün müötüdüğab arruanóm. ¹⁵ Ngaen-gógópan pokodó, kürü góml tonarre küpüdóp Ibrru kolpamab tüpüdüğab, ó ene dadan tonarrzan klama akó kuri tómbapóne aini Izittüm. Ka darrü kolae koke tónggapórro tümün müötüdü bangrinüm."

¹⁶ Ene plaoa balkomen singüldü pama arrkrrurr wagó, Zosep ngyepam gail singüldü paman nus müsirrga yónürr akó ene bóktan morroal yarilürr ene pamdó. Da wa we bóktanórr Zosepka wagó, "Ka ta nus inzan umtula. Ka aüd alóp nósenónóma kólba singüldü. ¹⁷ Tai wirri

kwitüm ne alóp yaril, abün obzek balkomerrón brred kwaril, parraoan plaoa bamngul müótüdüğabi. Ene brred pöyaea elorre.”

¹⁸ Zosep bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini nusa we pokobóka apónda wagó, aüd alópab küp módóga: aüd ngürr. ¹⁹ Aüd ngim ngürrdü, parraoa marü singül sab kwit ine, ugón itüle! Marü büb nugup zonodó alanirre, ó sab pöyaea marü büb murr we elóngórre.”

²⁰ Parraoan amtómól ngürr noma semrranórr, aüd ngim ngürrdü, wa wirri garris tónggapónorr tóba ngi pamabkü. Wa we nurruanórr tóba ngyepam gail singüldü pam akó tóba plaoa balkomen singüldü pam ó ibü we tüdüpöp ene ngi pamab obzek kwata. ²¹ Parraoa ene ngyepam gail singüldü pam akó tóba pabodó salkomólórr, oya kübül parraoan tangdó angrinüm. ²² Ene plaoa balkomen singüldü paman singül itülop, ama oya büb nugup zonodó alaninóp. Ene pokoa wata amkoman tómbapónorr Zosep enezan müsirrga yónürr. ²³ Da ene ngyepam gail singüldü paman gyagüpítótók myamem babul yarilürr Zosepka - oyabóka tai imrükürr.

41

Zosep Parraoan Nus Müsirrga Nyónürr

¹ Nis paila noma blakórrí, parraoa inzan nus umtulürr: Wa Nael tobarr kabedó noma zamngólórr, ² 7 morroal akó wirri büb [kaua] naedógab we tübausürr, ó kayal alo we bókyenóp. ³ Ibü kakóm, akó ngibürr 7 aroam akó korrkorr büb kaua naedögab tübausürr. I we ogobórr, ngibürr kauab minggüpanandó we tóbrrangórr tobarr kabedó. ⁴ Ene korrkorr kaua noma tóbrrangórr, i ene morroal akó wirri büb kau we olonglórr. Parraoa ugón saogórr. ⁵ Oya uta akó we türümürr, ó akó darrü nus we umtulürr. ⁷ [Wit] singüla, morroal tulum waorrón, darrpan aipdüğab dódórr bainóp. ⁶ Akó 7 ngibürr korrkorr wit singüla tübausürr, wirri bao urura ne kla mangkó ninóp. ⁷ Korrkorr wit singüla ama morroal tulum waorrón wit singül ololórr. Parraoa noma saogórr, wa we umul bainürr wagó, “Ka nus umtula.” ⁸ Ene irrbi wa gyakolae yarilürr. Wa bóktan we zirrapónorr blaman wirri wapi pamdó akó [wirri gyagüpítótók] pamdó, Izipt kantrri kugupidü. Wa tóba nus we nüdrratürr, a darrü pam gaodó koke yarilürr müsirrga ainüm oyankü.

⁹ Ene ngyepam gail singüldü paman Zosepónbókama ngambangólórr, da we bóktanórr parraodó wagó, “Ka ini ngürr pupo baindóla, ka kolae* tónggapórró. ¹⁰ Ma ngürsil namülnürrü ene plaoa balkomen singüldü pamdó akó kürüka, ó ma kibü tümün müótüdü we tüngrinürr, Potiparrón müótüdü, kingan büb ngakan gazirr pamab singüldü pam. ¹¹ Darrü irrüb ki nizana nus umturri, ó ene nusab küp darrü-darrü namülnürr. ¹² Darrü Ibrru omokur kinkü asi yarilürr, kingan büb ngakan gazirr pamab singüldü pam, oya leba zaget olom. Ki kibiób nus oyaka we adrratrrorri, da wa we müsirrga nyónürr kibüka. ¹³ Ene elklaza wata amkoman tómbapónóp wa enezan müsirrga yónürr. Ma kürü kalkomólórr kólba zaget pabodó, ma ma plaoa balkomen singüldü paman büb nugup zonodó alanirrü.”

* ^{41:9} Ini kolae apprapórr igó klambóka apónda, wa ne kolae ngaen tónggapónorr ó ta igó klambóka igó, oya bamrukürr Zosepón ngi ngilianóm parraodó.

¹⁴ Parraoa bóktan we zirrapónórr Zosepkamóm. I ürrbain ta koke apónóp oya ódódóm tümün müótüdügab. Wa tóba ikub ngüin nöma balükürr akó morroal mórrkenyórr nöma püti bainürr, oya parraaoan obzek kwata we sidüdóp. ¹⁵ Parraoa we bóktanórr oyaka wagó, "Ka nus umtula; darrü pam gaodó kokea müsirrga ainüm. Ka igó arrkrrua wagó, ma nus müsirrga ain umulóla."

¹⁶ Zosep bóktan yalkomólórr wagó, "Wirri pam, kótó koke! Wata God kubó ini nus wató müsirrga ine marünkü. Aprrapórr ene bóktan kubó morroal yarile marünkü."

¹⁷ Parraoa bóktan yalkomólórr wagó, "Turrkrru, ka nus igó umtula. Ka Nael tobarr kabedó nöma zamngóla, ¹⁸ 7 morroal akó wirri büb kaua naedögab we tübase, ó kayal alo we bókyerre. ¹⁹ Ibü kakóm, akó ngibürr 7 kaua naedögab tübase. I yuóq nygaben kau kwarile akó ibü amkoman aroam akó korrkorr büb kwarile. Ka inzan kau ta kokean nosenarre Izipt kantridü. ²⁰ Korrkorr akó aroam büb kaua ama ene wirri büb kau dudu olongóle, ngaen-gógópan nidi tübase. ²¹ Ibü alóng kakóm, darrü olom gaodó koke yarile asenóm igó, i ene wirri büb kau olongóle, zitülkus ibü büb wata dadanzan korrkorr kwarile ngaengögópanzan. Ka ugón türsümüla. ²² Ka akó darrü nus inzan umtula. 7 Wit singüla, morroal tulum waorrón, darrpan aipdüğab dódórr bairre. ²³ Akó 7 ngibürr odalórrón akó korrkorr wit singüla tübase, wirri bao urura ne kla mangkó nirre. ²⁴ Korrkorr wit singüla ama morroal tulum waorrón wit singül olol. Ka ini nus wapi pamdó enan nüdrütä, a darrü pam gaodó koke yaril müsirrga ainüm kürünkü."

²⁵ Zosep parraodó bóktanórr wagó, "Ene nus nisa darrpan klambóka apóndamli. God marü kuri mómyene, wa laró tómbapónóm kainda. ²⁶ Da 7 morroal büb kaua, i 7 pailüm bórrangdako, akó 7 morroal wit singüla, i akó 7 pailüm bórrangdako. I nizana darrpan pokom zamngoldamli. ²⁷ Da 7 korrkorr akó aroam büb kau, solkwat ne klama tübase, i 7 pailüm bórrangdako. Akó 7 yuóq nygaben wit singül, wirri bao urura ne kla mangkó nirre, i ta 7 pailüm bórrangdako. ²⁸ Ene inzana, kazan bóktóna - God marü kuri mómyene, wa laró tómbapónóm kainda. ²⁹ 7 pailüm sab wirri mórrel yarile blaman Izipt tüpdü. ³⁰ A ene kakóm, sab 7 pailüm wirri ku yarile, ó ene morroal pailbókama sab bamrüke, zitülkus sab ini kua tüp kulaine. ³¹ Ene mórrelbókama sab bamrüke, zitülkus ene ne kua tótókda, sab kari kolae koke yarile. ³² God marü nis ngim ene nus igósüm mókyene, marü umul-umulan ngitanóm wagó, ini bóktana sab amkoman tómbapóne akó kari pokoa God ene kla tónggapónóm mibüka.

³³ "Errkya ma darrü pam ugó yamkü susumüri akó wirri gyagüpítótók pam, da sab oya ingrinke Izipt kantrri ngakanóm. ³⁴ Ma akó sab ngibürr wirri ngi zaget pam irrbünke. Blaman didiburrdügab, morroal ne alo klama dódórr baindako, blaman 5 alo klamdögab ma darrpan ipadlo gyagu müótüdü angrinüm ene 7 mórrel pail kugupidü. ³⁵ Ibü ki dakabain koralón, blaman alo kla ne kla kwarile, sab ene ne morroal pail kwarile, akó blaman wit tüp ki urrburrun parraoan gyagu müótüdü blaman wirri basirrdü ne klamko. I ola morroal ki ngabkanónóm. ³⁶ Ene aloa mibü sab ki tangtamtinünüm ini bwóbdü ugórr nygabenóm, ene 7 pail ku, sab ne klama tame Iziptüm. Ini igósüm, alo kua ini tüp koke kulaine."

Zosepón Wirri Ngi Atenóp Blaman Izipt Kantrri akó Pamkolpam Ngabkanóm

³⁷ Zosepón kuankwata bóktan morroal yarilürr ibüka, parrao akó tóba ngi pampükü. ³⁸ Parraoa tóba ngi pamdó bóktanórr wagó, "Mi sab inzan pam myamem koke eserre, Godón Samu ne noan bübdüma."

³⁹ Olgabi parraoa bóktanórr Zosepka wagó, "God marü kuri mómyene ma kürü blaman ne kla kuri kuzazila, akó darrü inzan pam babula mazan, susumüri akó wirri gyagüpítótók pam. ⁴⁰ Ka marü angrindóla wirri ngi pamóm kólba kantrri akó kürü blaman pamkolpam ngabkanóm. I sab tómbapónórre ma ne arüng bóktan bóktalo. Marü ngi sab kari-karibóka yarile kürü ngidügab, zitulkus ka kingan mórran klamdó mórrandóla."

⁴¹ Akó parraoa bóktanórr Zosepka wagó, "Ka errkyadan marü angrindóla wirri ngi pamóm blaman Izipt kantrridü." ⁴² Parraoa tóba ngi opor alóm rring tang pyómdügab irruanórr, ama Zosepón tang pyómdú akyanórr. Akó wa agurr akó wirri darrem mórrkenyórr ipadórr, oya atenórr. Dómdóm, [gold] sein sye ipadórr, oya gepkodó gegómórra yangónórr.

⁴³ Parraoa tóba nis ngim [osab amorrat kla] ugón ekyanórr oya agólóm, da we górrgankü ogoblórr oya singül kwata wagó, "Kwatódágab igó kainam!"[†] Da módóga, parraoa Zosepón ingrinürr wirri ngi pamóm blaman Izipt kantrridü. ⁴⁴ Parraoa bóktanórr Zosepka wagó, "Ka kingla, a pamkolpama marükagab sab ngaen-gógópan bóktan ipadnórr, da i solkwat ngibürr kla ugón tómbapónórre." ⁴⁵⁻⁴⁶ Da parraoa Zosepón tóba Izipt ngi we ekyanórr, ngi Zapenat-Panea. Oya kolpükü we ekyanórr, ngi Asenat, Potiperran óp olom. Potiperra darrü Izipt pamkolpamab godón [ótók] müöt prrist yarilürr, Eliopolis[‡] wirri basirrdü. Zosep Izipt kingan zaget ugón bókyanórr, wa 30 pail nóma yarilürr. Da wa parraodágab bupadórr blaman Izipt kantrridü agóltagólom. ⁴⁷ Ene 7 mórrrel paildü, tüpa abün alo kla dódórr ninóp, aüd-koke. ⁴⁸ Wa ne alo kla dakabasulürr ene mórrrel paildü Izipt kantrridü, ama gyagu müótüdü we irrbülürr blaman wirri basirrdüma. Wa alo kla inzan irrbülürr blaman darrpan-darrpan wirri basirrdüma, ne alo klama dódórr bainóp ngaon bwóbdü wirri basirr kabedó. ⁴⁹ Zosep aüd-koke wit küp gyagu müótüdü irrbülürr, ngaru-koke, wamaka maludü nóresa, ó wa piküp bainürr wit küp bótangóm, zitulkus darrü pam gaodó koke yarilürr ene kla bótangóm.

⁵⁰ Ene kolae ku paila solkwat togobórr, ngaen-gógópan Potiperran óp olom Asenatkagab Zosep nis siman olom nis nosenórr. Potiperra prrist yarilürr Eliopolis wirri basirrdü. ⁵¹ Zosep bóktanórr wagó, "God kürü kuri tangkamtine kólba müp akó kólba aban pamkolpam alókóm." Da wa tóba ngaen olom ngi we ngyesilürr Manase.[§] ⁵² Wa akó we bóktanórr wagó, "God kürü küppükü kine: wa kürü nis olom nis kuri kókyene ini kantrridü, kürü kolae gyaur ngayabendóágab," da wa tóba nis ngim olom ngi we ngyesilürr Iprra-im.*

⁵³ Ene 7 pail wirri mórrrel ne kla yarilürr Izipt tüpdü, blakón bwóbdü we tamórr, ⁵⁴ ó ene 7 pail kua we bókyanórr, Zosep enezan yarilürr. Blaman

^{41:40} Apostolab Tórrmen 7:10   ^{† 41:43} Darrü küp módóga: Wakósingül amgünäm!
^{‡ 41:45-46} Eliopolis Grik pamkolpamab bóktan ngeie. Darrü ngi módóga: On. Ene wirri basirr Izipt kugupidü yarilürr. ^{§ 41:51} Manase ngian küp módóga: tangamtin müp alókóm. * ^{41:52} Iprra-im ngian küp módóga: küppükü ain.

bwób-bwób wata ku yarilürr, Iziptüm ma alo gaodó yarilürr. ⁵⁵ Izipt pamkolpama alom nóma kwarilürr, i parrao wirri arüngi yatonóp alo klamóm. Wa ibü we nilóp wagó, "Zosepka ogob akó tómbapónam Zosep yabü kubó ne poko nilörre."

⁵⁶ Ene kua blaman bwób we gwarranórr. Zosep blaman gyagu müót tapanukuóp, da wit küp bumiög we bókyenóp Izipt pama oyakagab, zitulkus kari kolae ku koke yarilürr Izipt kantrridü. ⁵⁷ Akó pamkolpama togoblórr blaman bwób-bwób Izipt kantrridü wit küp bumiögüm Zosepkagab, zitulkus kari kolae ku koke yarilürr blaman bwób-bwób.

42

Zosepón Naretala Alo Bumiögüm Ogorórr Izipt

¹ Zeikob nóma umul bainürr wagó, [wit] küp Iziptüm asisko, wa tóba olmaldó we bóktanórr wagó, "E yabiób darrem-darrem iade ngabkandakla? E ia darrü kla koke tónggapónane?" ² Tübarrkrru, ka kuri arrkrrua wagó, wit küp asisko Iziptüm. E ugó bazeb wit küp bumiögüm mibünkü, zitulkus mi sab alo büdl kena nurrbarinün." ³ Da Zosepón 10 naretala we ogorórr Izipt, wit küp bumiögüm. ⁴ A Zeikob ma Zosepón zoret Benzaminün koke zirrapónorr inkü, zitulkus Zeikob gum yarilürr wagó, sab darrü pokoa kena tómbapón oyaka. ⁵ Da Zeikobón olmala pam ngorodó babzilürr wit küp bumiög pokodó, zitulkus Keinan tüpdü ku yarilürr.

⁶ Zosep gabena yarilürr Izipt kantrridü; bwób-bwób pamkolpama alo kla bumiögüm oyaka togoblórr. Da Zosepón naretala we togorórr, tibiób wakósingül nümgünóp, oya obzek kwata singül tüp balókorr. ⁷ Zosep tóba naretal nóma nosenóp, ibü wa nómzyetóp. A wa igó bainürr, wamaka wa mogob pam yarilürr. Wa taren-taren wirri arüngi bóktanórr ibüka. Wa nümtinóp wagó, "E ia nubógab togoba?"

I bóktan we yalkomólóp wagó, "Ki Keinangabakla, alo kla bumiögüm togoba."

⁸ Zosep naretal nómzyetóp, a i ma oya koke emzyetóp. ⁹ Oya nusbókama ngambangólórr, wa ne nus umtulürr ibükwata ó da we bóktanórr wagó, "E kómdam bain pamakla; e ugósüm togoba kibü kómdam bainüm wagó, kibü arüng-koke bwób poko negako kibü kantridü!"

¹⁰ I bóktan yalkomólóp wagó, "Koke, wirri pam, ki marü zaget pama kuri togoba wit küp bumiögüm. ¹¹ Ki zonaretalpükümakla, ki darrpan abrrónakla. Ki kómdam bain pam kokeakla, wirri pam, ki amkoman moboküp pamakla."

¹² Zosep ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Koke, e wata ugósüm togoba kibü kómdam bainüm wagó, kibü arüng-koke bwób poko negako kibü kantridü!"

¹³ I bóktan yalkomólóp wagó, "Wirri pam, ki blaman 12 pam kwarilürr, darrpan abdógb Keinan tüpdü. Kibü darrü zoret büdüla, solo kupo zoret kibü abdómase."

¹⁴ Zosep bóktan yalkomólórr wagó, "Koke! E wata amkoman kómdam bain pamakla, ka enezan namüla!" ¹⁵ Ini pokoaan küpa sab amkoman ki tómbapó: ka parraoan ngidü yabü ini wirri arüng bóktan akyandóla wagó, e sab kokean amgütane ini bwób, kókó yabü solo kupo zoreta

sab tame kürüka. ¹⁶ Darrü pam zirrapónam yabükagab oya apadóm; e barrea sab tümün müötüdü koralo, kókó sab amkoman bóktana tübzile e ne pokobóka apóndakla, igósüm ka yabü amkoman nangunünümo. Koke ne nóma, ka parraoan ngidü amkoman poko bóktandóla kagó, e wa amkoman kómdam bain pamakla!” ¹⁷ Da wa ibü we irrbünurr tümün müötüdü, äud ngürrüm.

¹⁸ Äud ngim ngürrdü, Zosep ibüka we bóktanorr wagó, “Ka Godón gum angón pamla, da ini bóktan mamalamke, igósüm e arról kvarilo. ¹⁹ Kürü amkoman angunüm wagó, e amkoman moboküp pamakla, yabü darrüpa sab tümün müötüdü ala yarile yabü ne irrbünörp. E barrea sab bakono wit küp amarrum, e ne kla bumigane yabiób olmalkolabkü, alo büdül nidipasko. ²⁰ Da e yabiób solo kupo zoret sab sidüdamke kürüka. Ene igósüm, ka bóktan sab amkoman yanguno ó ka sab yabü büdüldü koke irrbuno.” I blamana babinür.

²¹ Da we bóktónóp tibiób darrpan-darrpandó wagó, “Errkya mi ini azidómakla, mi ne tonarr tónggapónóp mibiób zoretódó. Mi mib ene wirri müp esenóp wa ne kolaedó yarilürr, wa tüób mibü tangbamtinüm arüngi nóma tatop, da mi koke barrkrrurr. Ene zitülkusdü, mi errkya ini müpdümakla.”

²² Rruben bóktanorr wagó, “Ka yabü nilarre wagó, kolae tonarr tónggapón-gu ini olomdó. A e ma koke barrkrrurr. Errkya ene darrema kuri tolkomlé mibüka, oya óea neme tópkanoorr.” ²³ Zosep umul bainürr i ne pokobóka apón kwarilürr. A i ma koke umul bainóp, zitülkus bóktan amzazil pam asi yarilürr oyaka bóktan okaka amzazilüm Izipt bóktane. ²⁴ Zosep ibü we nümgütöp da yónüm wamórr. Wa akó bóktanóm nóma bainürr, wa we tolkomólórr. Wa tóba darrü zaget pam yalórr Simionón apadóm, da ene zaget pama oya sye-i we amrókórr ibü obzek kwata.

Zosepón Naretala Simionón Amgütüpda we Bakonorr Keinan

²⁵ Zosep tóba zaget pam arüng bóktan nókyenóp tóba naretalab alóp murrausüm wit küpi, akó ibü blamanab [silba] mani poko tibiób alópdó akonóm, ó ibü alo kla aliónüm kwat-kwat alom. Ene bóktan pokoa tómbapónórr. ²⁶ Oya naretala wit küp tibiób [donkidü] yamselóp, ó ene bwób we amgütöp. ²⁷ I nóla bamilóp ene irrüb utüm, darrüpa tóba alóp nóma tapakurr tóba donki ngoyónüm, wa tóba silba mani poko tumuman nosenóp. ²⁸ Wa tóba zonretaldó górrganórr wagó, “Kürü silba mani pokoa kuri tolkomlé kólbaka! Yóni, kürü alópdóma!” Ibü moboküpä müp bainóp, ó gum tórrngónpükü tibiób darrpan-darrpan bamtinóp wagó, “God ia laró tonarr tónggapónóm kainada mibüka?”

²⁹ I tibiób ab nóma emrrónóp Zeikobón, Keinan tüpdü, i oya we izazilóp blaman ene ne pokoa tómbapónóp ibüka wagó, ³⁰ “Izipt kantrrian gabena kibüka taren-taren bóktalórr, ó wa kibü inzan tangónóp, wamaka ki kómdam bain pamakla. ³¹ A ki ma bóktan yalkomólóp oyaka wagó, ‘Ki kómdam bain pam kokeakla, ki wata amkoman moboküp pamakla. ³² Ki blaman 12 simanal olmal kwarilnürrü, blaman darrpan abdógb. Darrü zoret büdüla, ó solo kupo zoret asise Keinanóm, kibü abdó.’”

³³ “Ene pama, ene kantrri wirri pam nótóke, bóktan yalkomólórr wagó, ‘Ka sab igósüm umul baino wagó, e wata amkoman moboküp pamakla: Yabiób darrü ala amgütam kürüka; e barrea sab wit küp barrmu-

yabiób olmalkolabkü, alo büdül nidipasko. ³⁴ E yabiób solo kupo zoret sab sidüdamke kürükä. Ene igósüm, ka sab umul baino wagó, amkoman e kómdam bain pam kokeakla, e amkoman moboküp pamakla. Ka sab yabü narezoret salkomolo yabióbka, ó e sab kibü bwóbdü kwarilo, ó e sab agóltagól* kwarilo ini kantrridü.’’

³⁵ I tibiób blaman elklaza nóma yusóp tibiób alópdögab, módoga, i blamana tibiób silba mani küppükü paos nosenóp tibiób alópdó! I ene paos nóma nosenóp, i tib akó tibiób ab Zeikob kari gum tórrngón koke kwarilürr. ³⁶ Ibü aba ibüka bóktanórr wagó, ‘‘Yabü ubi ia ugósüma wagó, ka kólba blaman olmal númrüknümo? Zosep kankü babula, Simion kankü babula, ó yabü ubi akó Benzaminün ódódóma. Blaman ini müp kótó bamseldóla!’’

³⁷ Da Ruben abdó we bóktanórr wagó, ‘‘Ka sab ne Benzaminün koke nóma salkomolo marüka, ma sab kürü siman olom nis ugón númkalke. Ma oya kürü tangdó ugó ingri, akó ka sab oya salkomolo marüka.’’

³⁸ A Zeikob ma bóktan we yalkomólórr oyaka wagó, ‘‘Kürü oloma kokean wame mankü, zitulkus oya naret büdüla, ó wa wata dómdóm pammokur módoga arról Reizelkagab. Darrü klama sab kena tómbapón oyaka, kwat-kwat. Ka myang kuri baina akó ene gyaurdügabi, e sab kürü büdülbóka kena agósam.’’

43

Zosepón Naretala Benzaminkü Bakolórr Izipt

¹ Keinan bwóbdü, kua wata kari kolae koke bailürr. ² I ne [wit] küp simarruóp Iziptgab, blamana nóma blakónóp, da Zeikob tóba simanal olmaldó bóktanórr ibüka wagó, ‘‘E ugó bako, mibünkü ngibürr alo bumiógüm.’’

³ A Zuda tóba ab yalórr wagó, ‘‘Ene pama kibü arüng ikik tókrórre wagó, ‘E myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab yabiób zoretpükü togobo kürükä!’’ ⁴ Ma ne kibü zoret nóma zirrsapono kinkü tótókóm, ki igósidi sab ogobo Izipt, marü alo kla azebóm. ⁵ A ma ne oya koke nóma zirrsapono kinkü tótókóm, ki sab koke ogobo, zitulkus ene pama igó yarilürr wagó, ‘‘E myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab yabiób zoretpükü togobo kürükä!’’

⁶ Zeikob bóktanórr wagó, ‘‘E kolaean poko tónggapónarre! E ene pamdó iade adrrütarre wagó, ‘‘Kibü zoret asise?’’

⁷ I blamana bóktan yalkomólóp wagó, ‘‘Ene pama äüd poko koke bamtilürr, kibü olmalkolabbókamóm. Kibü igó tüminónóp wagó, ‘‘Yabü ab ia arrólæ? Yabü darrü zoret ia asise?’’ Da ki oyaka bóktan blaman we yakonónóp wagó, ‘‘Ó’’. Ki umul ia ki bairre igó, wa kibü inzanóm bamtında kibiób zoret ola ódódóm?’’

⁸ Zuda bóktanórr tóba abdó Zeikobka wagó, ‘‘Ene omokura kankü ki tam. Ki kubó wankü darrpan mün ogobo errkyadan. Ene igósüm, kidi, mató, akó kibü olmala alo büdül koke nurrbarine. ⁹ Benzaminün ne arról sab kótó bügasilo. Ka ne sab oya marü obzek kwata koke nóma singrino, ene müp sab kürükä ki yarilün metat. ¹⁰ Ki ne dokyanan ngürr koke nóma ki arrótóp, ki errka nis ngim igósidi bakorrón ki korala!’’

* **42:34** agóltagól, darrü küp módoga: elklaza darrem-darrem bumióg.

¹¹ Da ibü aba Zeikob bóktanórr ibüka wagó, "Inzan ne nóma yarile, da ini kla tónggapónam: ngibürr morroalan elklaza irrbünam yabiób alópdó ini tüpdügab. Ugó barrmü ene pamdó, ae kla ilinamke oya morroal ainüm: morroal bübdü balóp ilang móeg,* kari sokol gus mor, meke, akó almónd.[†] ¹² Dokyanan mani emorronam yabiób, igósüm ene gao aodóm e yabiób alóp tumum ne mani sakonarre. Aprrapórr wa bütanórr. ¹³ Yabiób zoret ta ipüdam. Ene pamdó ugó bako errkyadan! ¹⁴ Ka töredóla, Wirrian Arüng God sab ene wirri pam gyaur ekyene yabükwata. Ene igósüm, wa ok nirre yabü narezoret nis Simion akó Benzamin, ibü alkommólóm yenkü. Ka ne olmal nóma eloklo, taia, inzan ki yarilün: ka sab ibü wata inzan eloklo."

¹⁵ Ene pama lgýaur kla] akó dokyanan mani yazebóp. Benzaminün ipüdóp, da we bazebórr ama Izipt. Zosepón obzek kwata we bórrangórr. ¹⁶ Zosep Benzaminün nóma esenórr inkü, wa bóktanórr ene pamdó oya müót nótó ngakalórr wagó, "Ini pam yazeb, da kürü müótüdü ugó imarru. Ngýorrún lar edabónam, da morroal yung. Ini pamab abüs singulküpalo kanküma." ¹⁷ Müót ngakan pama tárrmendó ingrinürr, oya Zosep enezan yalórr. Zosepón zaget pama oya zonaretal imarrurr Zosepón müótüdü. ¹⁸ Ibü enezan barrmülürr Zosepón müótüdü, i gum korálórr. Igó gyagüpítótóke ogoblórr wagó, "Mibü igósidi türrbamüne maniankwata, i ne kla yakonóp mibü alópdó, mi ngaen-gógópan nóma bakonórr. I kubó ngürselpükü togobe mibüka! Mibü sab tubarrmüne leba zaget pamóm akó wa sab mibü [donki] tümtirre." ¹⁹ I müót mamtaedó nóma togobórr, da Zosepón müót ngakan pamdó we bóktónóp wagó, ²⁰ "Gyaurka, kibü wirri pam, ki ngaen-gógópan ae togobórró alo bumiögüm. ²¹ Ki nóma bakorró kókó kwat-kwat, ene irrüb ki we bazurrurrü. We tapanukuóp kibiób alóp, da ki nosenóp blaman pamab mani wata tibiób alóp tumuman korálórr. Da ki we manipükü tübarrmüna. ²² Ki kibiób ngibürr manipükü tóbakona akó alo bumiögüm. Ki umul-kókakla kibü alópdó ini mani ia nótó irrbünürr."

²³ Zosepón müót ngakan pama bóktan yalkommólórr ibüka wagó, "Gyakolaegu! E gumgu! Yabü akó yabü aban Goda yabü mani piküpan yakonórr yabü yabiób alópdó. Ka yabü darrem kla ngaen emorrarró." Da wa Simionón sidódürr ibüka.

²⁴ Müót ngakan pama ene pam simarrurr Zosepón müót kugupidü. Ibü nae nökyenóp ibü wapór bagulüm. Wa akó ibü donki ngabyónürr. ²⁵ I gyaur kla irrbünóp Zosepón aliónüm, wa abüs singulküp kubó nóma tame, zitülkus i tib barrkrrurr wagó, i kubó usakü elorre.

²⁶ Da Zosep müótüdü nóma bangrinürr, i oya gyaur kla we ilinóp, i ne kla tübarrmüñürr müótüdü. I wakósingül nümgünóp, singül tüp balókórr oya obzek kwata. ²⁷ Zosep ibü nümtinóp tibiób ngyabenankwata. Da we bóktanórr wagó, "E kürü yabiób ab myangbóka kúzazilarre, wa iadase? Ia wa arrólase?"

²⁸ Da i bóktan we yalkommólóp wagó, "Marü zaget pam, kibü ab, taiase. Arról duduæ!" I wakósingül nümgünóp akó singül tüp balókórr Zosepón obzek kwata oya wirri ngi amngyelóm.

---

* **43:11** morroal bübdü balóp ilang móeg, Mórrke-mórrke módógako: balm akó myrrh. † **43:11** almónd darrü zürük küpa. Mórrke-mórrke módóga: almond.

²⁹ Wa nóma yazılıürr, tóba zoret esenórr Benzaminün. I darrpan aipdüğabi tömtómörri. Wa we bóktanórr wagó, "Ia ini yabü solo kupo zoreta, e kürü noabóka küzazilarre? God marü [gail tonarr] ki mókya, kürü olom!" ³⁰ Zosepón moboküp inuóp wa tóba zoret nóma esenórr akó wa igóside ene poko büsai we amgatórr darrü bwób amkünüm yónüm. Wa tóba müót marrgudü bangrinürr, da we yón yarilürr. ³¹ Wa tóba obzek nóma bagulürr, wa akó we tubranórr. Tóba yón-gyaur iniklürr. Wa we bóktanórr wagó, "Alo kla arsinam tógal!" ³² Alo kla we arrgrütóp, Zosepón tóbanan tógal akó oya zonaretalab tibióbán tógal. Akó ene Izipt pam, usakü nidi elop, ibü go tibióbán tógal. Ibü gidazan bóktanórr, Izipt kolpama koke dabyónónóp Ibrru kolpampükü alom, zitülkus inkü dabyónüm ngazirra. ³³ Zosepón zonaretala oya obzek kwata igó bobrranórr i enezan tóbabótórr, naretódágab kókó zoret amrran. I tibiób darrem-darrem nóma ngabkanónóp mórrande, da gübarirr aengóp. ³⁴ Ibü alo kla idüdóp Zosepón tógal dögab. Da Benzaminün alo kla, wa 5 ngarkwat arrbürrün kwarilürr ngibürr naretaldágab. Da i bagürwóm kwarilürr wankü alode akó anónde.

44

Zosepón Kübüł

¹ Zosep tóba müót ngakan pam yalórr wagó, "Ene pamab alópdó dokyanan alo kla irrbünam, ibü amarrum ngarkwat. Akó ibü mani tibiób alóp tumum kolatónamke. ² Kürü [silba] kübül kubó zoretan alóp tumum kolakyananke oya manipükü, wa ne mani simarrurr [wit] küp bumiögüm." Da wa tónggapónórr oya Zosep enezan yalórr. ³ Irrbianande, zaget pama Zosepón zonaretal we zirrnápónóp tibiób [donkipükü]. ⁴ I ene wirri basirr nóma amgütóp, aibwób-koke, Zosep we bóktanórr tóba müót ngakan pamdó wagó, "Bupa, da ene pamab solkwat akyá! Ma kubó ibü nóma nómrrónónómo, nümtinünümke ibü wagó, 'E kürü morroal tonarr kolae tonarre iade yalkomólane?' ⁵ E silba kübül gómló-gómló iade ipüdane? Ini kürü wirri paman anón kübula: wa ugósüm ngakanda, ugórr nygaben amzyatóm. E wirri kolae kuri tónggapónane!"

⁶ Ene müót ngakan pama bupadórr, ibü we nómrrónóp, da wa dadan bóktan poko we arükürr ibüka. ⁷ Da i bóktan we yalkomólóp wagó, "Kibü wirri pam, ma inzan iade bóktandóla ini poko? Ki, marü zaget pama, inzan kolaean tonarr kokean tónggapórre. ⁸ Turkrru, marü ia kuri ngambangóle, ki inzan tóbakorró marüka Keinan tüpdügab kibiób manipükü marüka akonóm, ne kla nósenóp kibiób alóp tumum? Ki ma gómló-gómló silba akó gold iade ki yazebrre marü wirri paman müötüdüğab? ⁹ Ma ne kubó kübül kibü darrüdü nóma eseno, wa kubó ki narrótók! Sab ki ngibürr marü [leba zaget] pamóm bairre."

¹⁰ Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Inzan ki yarilün mazan namüla wagó, kübül kubó noaka nóma eseno sab kürü leba zaget olom yarile. A e ngibürra sab ene [kolaean darrem] koke ipüdane." ¹¹ Blamana büsai-büsai tibiób alóp we előkóp tüpdü, da we tapanukuóp. ¹² Müót ngakan pama amkünüm we bainürr; naretódágab bókyanórr kókó zoretódó Benzaminka. Ene kübül Benzaminün alópdó esenórr. ¹³ Ene gyaurdügab,

i tibiób mórrkenyórr nütürróp. Solkwat donkidü elklaza yamselóp, we bakonórr akó wirri basirrdü.

¹⁴ Zuda tóba zonaretalpükü néma tübarrbüñurr Zosepón müötüdü, wa wata ola yarilürr. I wakósingül nümgünóp, singül tüp balókorr oya obzek kwata. ¹⁵ Zosep bóktanórr ibüka wagó, “E ini kolae iade tónggapónane? E ia koke umul bainane igó, kazan pamla, gaodómla umul bainüm ene kla, pamkolpam gaodó kokeako ene kla umul bainüm?”

¹⁶ Zuda bóktan yalkomólórr wagó, “Kibü wirri pam, ki marüka ia poko bóktörre? Ia ki laró tónggapórr kibiób morroal bainüm marü ilküpüdü? God kibü kibiób kolae kuri tóserre. Turrkrru, ki blaman marü leba Zaget pamakla; ki blaman akó kübül noa alópdó eserre.”

¹⁷ Da Zosep bóktanórr wagó, “Inzan koke! Ka ene poko kokean tónggapon! Wata ne pam eserre kübülpükü, kürü leba Zaget olom wató yarile. A e barrea kubó tai ogoblónke yabiób abdó.”*

Zuda Zosepón Yatorr Benzaminün Alkomólóm

¹⁸ Da Zuda tai oya minggüpanandó wamórr. We bóktanórr wagó, “Gyaurka, kürü wirri pamoe, ka marü Zaget pama kya dümdüman bóktanón darrü poko, marü arrkrrum. Enana ma parrao ngarkwatódómla, ma kubó ngürsilgu kürüka, marü Zaget pam. ¹⁹ Ki ngaengögópan néma togoborró, ma, kibü wirri pam nótókla, we tümtinóp wagó, ‘Ia yabü ab asise akó ia yabü darrü zonaret asise?’ ²⁰ Ki bóktan yalkomólóp marüka, kibü wirri pam, wagó, ‘Kibü ab myang asise akó solo kupo zoret ta asise, wa myangande noan ilngumilürr. Errkyo oya naret büdüla. Dómdóm ma watóke solo aipdígab, ó oya aban [moboküpüdú ubi] oyakamóma.’ ²¹ Ma kibüka bóktarró, moba Zaget pamdó, wagó, ‘Oya sab ala sidüdamke kürüka, ugósüm ka oya obzek eseno.’ ²² Da wirri pam, ki bóktan marüka yalkomólóp wagó, ‘Ene omokura tóba ab kokean amgüte. A wa ne ab néma amgüte, oya aba sab narrótóke.’ ²³ Ma kibüka bóktarró wagó, ‘E myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab yabiób solo kupo zoretpükü togobo kürüka.’

²⁴ “Ki néma bakorró kibiób abdó, marü Zaget pam, da ki oya izazilóp ma kibü wirri pama ne poko tüzazilóp. ²⁵ Kibü aba bóktanórr wagó, ‘E bako, mibü ngibürr alo kla bumiógüm.’ ²⁶ Da ki bóktan yalkomólóp wagó, ‘Ki koke babino ola. Kibü solo kupo zoret ne asi néma yarile kinkü, ki igósidi babino ola. Sab ki myamem koke eserre ene paman obzek, kókó kibü solo kupo zoret asi yarile kinkü.’ ²⁷ Da kürü aba Zeikob bóktanórr kibüka wagó, ‘E umulakla, kürü kola nis siman olom nis nulngumilürr kürükü. ²⁸ Darrüpa kürü kimgatórr, da ka bóktarró wagó, ‘Ka umulóla wa syórrpókal angórrónase.’ Ka oya kokean kuri eserró, wa ne ngarkwat bamrükürr. ²⁹ E kubó akó ini ne néma ipüdane kürükagab, darrü kolae klama apprapórr tömbapóne oyaka. Ka myang kuri baina akó ene kolaedógbabi, e sab kürü büdülbóka kena agósam.’”

³⁰⁻³¹ Zuda akó bóktanórr wagó, “Ka ne olom-koke néma yalkomolo kólba abdó, marü Zaget pam, wa kubó kibü néma tóserre wagó, olommokur babula inkü, da wa kubó narrótóke. Zitülkus módóga, oya ubi babula ngyabenóm, oya moboküpüdú oloma koke ne néma alkomóle. Wa myang

* ^{44:17} Zosep ini blaman kla tónggapónorr tóba naretal apókóm igó poko asenóm wagó, i tibiób tulmil kuri nalüngirre.

kuri baine akó ene gyaurdügabi, ki, marü zaget pam, sab kibiób aban büdülbóka kena agósam. ³² Ka kólba bumanikürrü kólba aban ngidü ini omokur alkommólóm kólba abdó. Ka bóktarró wagó, ‘Ka ne koke nóma salkomolo marüka, da ene müp sab kürükä ki yarilün metat.’ ³³ Da módóga, gyaurka, ka marü leba zaget olomóm ala namulo zagetóm marünkü, kürü wirri pam, omokuran pabodó. A omokura ki alkommól basirrdü tóba naretalpükü. ³⁴ Ka wa ia alkommolo kólba abdó, ene omokur babul ne nóma yarile kürükä? Ka kari gum kokela kólba aban gyauran büdül asenóm.”

45

Zosep Tóba Zonaretal Nüzzazilóp Wa Nótóka

¹ Zosep myamem gaodó koke yarilürr tóba zaget kolpamdögab, ola nidi bórranglórr. Wa wirri arüngi we bóktanórr wagó, “Blamana kya kürü kümgütam!” Da darrú zaget pam babul yarilürr wankü, Zosep tóba zonaretaldó nóma pupo bainürr wa nótó yarilürr. ² Wa wirri taegwarre yón yarilürr, da Izipt pamkolpama barrkrrulürr. Akó nidi kwarilürr parraoan müötüdü, ene bóktan ta barrkrrurr. ³ Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Ka Zosep! Kürü ab ia arrólae?” A oya zonaretalab gaodó koke yarilürr bóktan oyaka alkommólóm, zitulkus i gum tórrngón kwarilürr oya obzek kwata. ⁴ Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Gyaurka, kürü minggüpanandó togob.” I we togobórr oya minggüpanandó. Wa bóktanórr wagó, “Ka yabü narezoretlá Zosep, e noan sel inarre mogob pamdó akó i kürü küdüdóp Izipt! ⁵ Da e müp apadgu inibókamde, ó ngürsilgu yabióbka, igóside i kürü darrem klamóm küngrinarre aini. Kürü God wató zirrkapónórr yabü singül kwata, pamkolpamab arról zid bainüm. ⁶ Ini wata nis ngim paila ku kolakyanóm ini tüpdü. ⁵ pail duduako kesu angón-koke akó abül-koke. ⁷ God kürü zirrkapónórr yabü singül kwata yabü zid bainüm ini tonarre, yabü ngyaben akó yabü olmalbobatalab ngyaben alblangóm ini tüpdü. ⁸ Da kürü yadi koke zirrkapónóp aini. A God wató küdüdür. God kürü küngrinürr parraoan ikik bókraran pamóm, oya müöt ngakanóm akó blaman Izipt kantrri algomólóm.

⁹ “Büsai ogob kürü abdó. Oyaka bóktónamke wagó, ‘Marü oloma Zosep inzan bóktóné marüka wagó, ‘God kürü arüng kókyanórr blaman Izipt kantrri ngakanóm. Kürüka tam, ola irrbain-gu. ¹⁰ Ma sab Gosyen bwóbdü ngyabelo kürü minggüpanandó, matóka marü olmal akó bobatal, marü [sip] a [gout] akó [kau], ó marü ne blaman elklazako. ¹¹ Ola marü sab kótó ngamkalo, zitulkus dómdóm 5 paila tótókdako ku kolakyanóm. Ene igósüm, matóka marü olmalbobatal akó marü ngabyón lara sab alo büdül koke narrbarine.”

¹² “Errkya yabü ilküpa kürü kuri kóserre, ako kürü zoret Benzamin, ma ta kürü kuri kósera, da ini amkoman kótó bóktandóla, Zosep. ¹³ E sab izazilamke kürü ab igó poko, kürü ne wirri arüng ngie Iziptüm akó e ne blaman kla nosenarre. Da e sab oya büsai sidüdamke.”

¹⁴ Wa tóba zoret Benzaminün we amiögürr akó yón yarilürr. Benzamin ta Zosepón amiögürr akó yón yarilürr. Nizana we yón namülnürrí. ¹⁵ Zosep wata yón yarilürr, tóba blaman zonaretal nómá nüprükóp. Ene kakóm, oya zonaretala usakü ikiküm we bainóp.

¹⁶ Ene bóktan nómá barrkrrurr parraoan wirri müótüdü wagó, Zosepón zonaretala kuri togobe, parrao akó tóba wankü ngi pama ta bagür kwarilürr. ¹⁷ Parraoa Zosepón we yalórr wagó, "Nüzazilnüm moba zonaretal magó, 'Yabiób elklaza [donki] kwitüdü ugó yamselam, da bakonke Keinan tüpdü. ¹⁸ Yabü ab akó yabiób olmalkol yazebamke, da tóbakonke kürüka. Ka sab yabü morroalan tüp poko nókyenónómo Iziptüm, ó e sab morroalan ngyabendó kwarilo ene tüpdü.' ¹⁹ Ibü nilnümke magó, 'Ngibürr osab bimurrat kla*' yazebamke, Izipt tüpdü kla, yabiób kolabkü akó karipókalabkü. Yabiób abpükü ipüdamke, da tóbakonke. ²⁰ Yabiób elklazabkwata gyakolaegu bimgatóm. Izipt tüpdü ne morroalan klamko, sab yabü kwarile.'

²¹ Da Zeikobón simanal olmala we tómbapónónóp, parraoan bóktan ngarkwatódó. Zosep osab bimurrat kla we nülinóp, parraoa oya arüng bóktan enezan ekyanórr. Wa akó ibü alo nülinóp kwat-kwat alom.

²² Wa ibü küsil mórrkenyórr nülinóp darrpan-darrpan, a Benzaminün wa ma 300 silba poko iliönürr akó 5 ngarkwat küsil mórrkenyórr. ²³ 10 simanal donki kwitüdü wa morroalan elklaza yamselórr Iziptgab, da we zirrnapónóp tóba abdó, akó 10 ópal donkidü we kla yamselórr, [wit] küp, bred, akó ngibürr alo kla, ibü kwat-kwat alom, i sab ene iazan togoble. ²⁴ Da wa tóba zonaretal we zirrnapónóp. I nómá bazebörr, wa ibü ikik nökrrónóp wagó, "Kubó ongyal-gu kwat-kwat!"

²⁵ Da i Izipt we amgütóp, ogobórr tibiób abdó Zeikobka, Keinan tüpdü.

²⁶ I Zeikobón izazilóp wagó, "Zosep arrólase! Wa errkyá balngomól pamase akó wa dudu Izipt kantrri alngomólda!" Zeikobón moboküpa karibóka koke gübarirr aengórr, da wa ibü amkoman koke nangunóp.

²⁷ I oya nómá izazilóp blaman kla, ibü Zosep ne poko nüzazilóp, akó wa osab bimurrat kla nómá nösénóp, Zosep ne kla zirrnapónóp oya ódódóm Izipt kantrridü, Zeikobón arról dandanga tóbaka tolkomólórr. ²⁸ Zeikob bóktanórr wagó, "Gaođóma, ka yabü amkoman kuri nangunünuma! Kürü olom Zosep arrólae! Ka sab oya asenóm wamo, solkwat ka igósidi nurrótoko."

46

Zeikob Tóba Olmalkolpükü we Bupadórr Izipt

¹ Zeikob tóba blaman elklaza tómbapónórr, we wamórr Berrsyiba wirri basirrdü. Wa ola lar bamngulürr [alta] kwitüdü, tóba ab Aesakón God we iliönürr.

² Ene irrüb, Zeikob nuszan kla esenórr. God oyaka bóktanórr, da we niglianórr wagó, "Zeikob, Zeikob!"

"Ó, ka inamüla," wa bóktan we yalkomólórr.

³ "Ka Godla, marü aban God. Ma gumgu Izipt tótókóm; ka sab marü olmalbobatalab zitüł wirri ninünümo ola. ⁴ Ka küób sab mankü wamo

* ^{45:19} osab bimurrat kla, Mórke-mórke módóga: cart ó wagon.

Izipt, akó ka sab marü olmalbobatal sakono ini tüpdü. Zosep sab marüka asi yarile, ma nóma narrótoko.”

⁵ Zeikob Berrsyiba wirri basirr amgatórr. Oya simanal olmala tibiób ab Zeikob, tibiób kari olmal, akó kol osab bimurrat kla kwitüdü yamselóp, parraoa ne kla zirrtapónóp. ⁶ I tibiób ngabyón lar akó tibiób blaman elklaza, Keinanóm ne kla bumigóp, we imarruóp, da Izipt we bazebórr. Zeikob tóba blaman olmalbobatalpükü wamórr: ⁷ tóba blaman simanal olmal, ópal olmal, akó bobatal.

⁸ Zeikobón olmalbobatalab ngi módógako, Izipt nidi ogobórr, Zeikob akó tóba simanal olmal akó bobatal. Ibü ngi módógako:

Tóba ngaen siman olom, ngi Rruben,

⁹ akó oya simanal olmal:

Anok, Palu, Ezrron, akó Karrmi.

¹⁰ Simion akó tóba simanal olmal:

Zemuel, Zamin, Oad, Zakin, Zoarr, akó Syaol, Keinan koldágab nótó tómtómólórr.

¹¹ Libae akó tóba simanal olmal:

Gerrson, Koat, akó Merrari.

¹² Zuda akó tóba simanal olmal:

Syela, Perrez, akó Zerra. (Zudan nis siman olom nisa Keinanóm ola narrótókrri, ngi Err akó Onan.)

Perrezón simam olom nis idi namülnürri:

Ezrron akó Amul.

¹³ Isakarr akó tóba simanal olmal:

Tola, Pua, Zasub, akó Syimrror.

¹⁴ Zebulun akó tóba simanal olmal:

Serred, Elon, akó Zale-el.

¹⁵ Ini olmal Zeikob Liakagab nosenóp Mesopotamia bwóbdü. Daenan ta ola osenórr, darrpanan óp olom. Liakagab blaman oya 33 ngarkwat olmalbobatal kwarilürr.

¹⁶ Gad akó tóba simanal olmal:

Zepon, Agi, Suni, Ezbon, Erri, Arrod, akó Arreli.

¹⁷ Asyerr akó tóba simanal olmal:

Imna, Isba, Isbi, Berria,

akó ibü óp bólbot Serra.

Berrian siman olom nis:

Eberr akó Malkiel.

¹⁸ Ini ne 16 olmalbobatal Zeikob Zilpakagab nosenóp. Zilpa Lian leba zaget kol warilürr, Leiban noan okyanórr.

¹⁹ Zeikobón solo kol Reizel nis olom nis nosenórr:

ngi Zosep akó Benzamin. ²⁰ Iziptüm Zosep nis siman olom nis nosenórr, Manase akó Ippra-im, Asenatkagab, Potiperran óp olom, prrist nótó yarilürr Eliopolis wirri basirrdü.

²¹ Benzaminün simanal olmal idi kwarilürr:

Bela, Bekerr, Asbel, Gerra, Na-aman, E-i, Rros, Mupim, Upim, akó Arrd.

²² Ini ne 14 olmalbobatal Zeikob Rreizelkagab nosenóp.

²³ Dan tóba darrpanan siman olompükü:
ngi Usym.

²⁴ Naptali akó tóba simanal olmal:
Zaziel, Guni, Zezerr, akó Syilem.

²⁵ Ini ne 7 olmalbobatal Zeikob Bilakagab nosenóp. Bila Reizelón leba zaget kol warilürr, Leiban noan okyanórr.

²⁶ Da blaman Zeikobón ne olmalbobatala ogobórr Izipt kóta 66 kwarilürr. Oya simanal olmalab kol ngarkwat koke ipüdóp. ²⁷ Zosep nis olom nis nosenórr Iziptüm. Zeikob tóba olmalbobatalpükü Izipt noma togobórr, ibü pam ngarkwat kóta 70 emrranórr.

Zeikob Tóba Olmalbobatalpükü Izipt Abzilürr

²⁸ Zeikob Zudan singül kwata we zirrapónórr, Zosepón amtinüm ibü basenóm tótókóm Gosyen tüpdü. I noma babzilürr, ²⁹ Zosep tóba [osab amorrat klamđó] kasilürr, da we wamórr Gosyen tóba ab asenóm. I noma baserri, Zosep tóba ab we amiögürr akó yón yarilürr. I barrkyanbóka yónüm we bairri. ³⁰ Zeikob we bóktanórr tóba olomdó wagó, "Ka marü gaodó kuri móseña, kürü büdüla ki tam. Ini ngürrdü, ka marü ilküpi kuri móseña akó ka umul kuri baina ma arrólola."

³¹ Da Zosep tóba zonaretaldó we bóktanórr akó tóba aban kolpamdó wagó, "Ka kubó wamo parraodó, oya azazilüm kagó, kürü zonaretal akó kürü aban pamkolpama, Keinan tüpdü nidi ngyabenónóp, kuri togobe. ³² Ka kubó parrao izazilo igó, e [sip] ngabkan pamakla akó e sip a [gout] akó [kaupükü] kuri tübermüna akó blaman yabü ne elklazako. ³³ Kubó parraoa yabü noma ngibaune akó noma nümtirre wagó, 'Yabü zaget ia laróga?' ³⁴ e kubó izazilamke igó, 'Wirri pam, ki wata sip ngabkan pamakla kibiób ngyaben tonarrdó, kibü abalbobatalazan ngyabenónóp.' Ini bóktandó gab, wa sab igósidei yabü Gosyen tüp nokyerre ngyabenóm. Zitulkus módóga, Izipt pamkolpamab ilküpü, blaman sip ngabkan pam ngazirr kla kwarilürr. Koke ok nyónónóp tibiób minggüpanandó ngyabenóm."

47

Parraoa Zeikobón Marrgu we Ekyanórr Gosyen Tüpdü

¹⁻² Da Zosep we yazebórr 5 naretal, da i we ogobórr parraodó. Wa parrao we izazilürr wagó, "Kürü ab akó kürü zonaretala kuri togobe Keinangab tibiób [sip] a [gout] akó [kau] akó elklazapükü. I errkya Gosyen tüpdümako." Wa ibü we imarrurr parrao asenóm. ³ Parraoa ibü we nümtinóp wagó, "Yabü zaget ia laróga?"

I bóktan we yalkomólóp wagó, "Wirri pam, ki wata sip ngabkan pamakla, kibü abalbobatalazan ngyabenónóp. ⁴ Ki ini tüpdü bupso ngyabenóm togoba, zitulkus Keinan tüpdü ku kari kolae kokea. Kibü sip a goutan alo opopor babulasko. Gyaurka, ma kibü, marü zaget pam, ok tinünüm Gosyen tüpdü ngyabenóm." ⁵ Da parraoa Zosepón we yalórr wagó, "Marü ab akó zonaretala kuri togobe marüka, ⁶ da Izipt tüp mató ngakandóla. Gosyenóm sab tibiób marrgu ola ki apónónóm. Ngibürr zaget bórrgratörörn pam ne noma kwarile yabü aodó, kürü ngabyón lar sab morroal ki ngabkanónóm."

⁷ Zosep tóba ab we idódürr parrao asenóm. Zeikob parrao we bles yönürr. ⁸ Parraoa oya we imtinürr wagó, "Ia marü nigó pailako?"

⁹ Zeikob bóktan yalkomólorr wagó, "Kürü 130 pailako, enan agóltagóle emkalnórró. Kürü ngyaben pail abün koke kwarilürr, zitulkus ka kari müpdü koke namülnürrü. Kürü agóltagól ngyabena kuri tugupurr tübine kürü abalbobatalazan ngyabenónóp." ¹⁰ Zeikob nis ngim parrao we bles yönürr, da we amgatórr. ¹¹ Da Zosep tóba ab akó zonaretal Iziptüm we irrbünürr morroalan tüpdü, Rrameses wirri basirr minggüpanandó, parraoa oya enezan yalórr. ¹² Zosep tóba ab, zonaretal, akó blaman tóba aban kolpam alo kla blaman ngürrzan we nüliónónóp, ibü olmalab ngarkwatódó.

Bwób-bwób Kua Tai Kolae Bailürr

¹³ Kua amkoman kari kolae koke nóma bainürr, aloa blakónórr blaman bwób-bwób, da Izipt a Keinan kolpama tai kolaem bainóp kuanbókamde.

¹⁴ I alo kla enezan bumiógnónóp, Zosep blaman pamkolpamdógab mani we yazeblórr, ama parraoan wirri müótüdü imarrülürr. ¹⁵ Ene blaman mania Iziptüm a Keinanóm nóma blakónórr, da blaman Izipt kolpama we togobórr Zosepka da ilóp wagó, "Gyaurka. Kibü alo kla tülinünüm. Ki marü obzek kwata kena narrbarinün! Kibü mania kuri blakórre."

¹⁶ Zosep bóktan we yalkomólorr wagó, "Yabü mania nóma blakórre, e ne kla ngabyóndakla kürükä tübarrmü: yabü ene darrem ka alo kla nülinünümo." ¹⁷ I ne kla ngabyónónóp, da we tübarrmüllürr Zosepka. Da i we gyabalómnóp, ibü ne [los], sip a gout, kau, akó [donki] kwarilürr, alo klamóm. Ene pail, Zosep pamkolpam alo kla nüliónónóp ibü blaman ngabyón larab darrem.

¹⁸ Ene paila nóma blakónórr, Izipt pamkolpama akó küsil paildü we togobórr oya asenóm. Wagó, "Gyaurka, wirri pam, ki koke yalpirre wagó, kibü mania tai kuri blakórre. Akó kibü ne ngabyón larko, marüko. Darrü klama koke bamine marü akyanóm, wirri pam, da ma kibü büb akó tüp. ¹⁹ Ki büdüllüm kokeakla marü obzek kwata! Kibü blaman tüpa sab igóside kena kolae bainünüm! Ma kibü ugó tübumióg kibiób tüppükü, alo klamóm. Ki sab parraoan [leba zaget] pam kwarilo, kibü tüp ta sab oya kwarile. Ma kibü alo kla ugó tülinünüm, ngyabenóm akó küsil küp baritüm!"

²⁰ Da Zosep blaman Izipt tüp parraoankü bumioğlürr. Blaman Izipt pamkolpama tibiób tüp darrem klamdó urrbulüllürr, zitulkus ku kari kolae koke yarilürr. Da blaman ne tüp kwarilürr ama parraoan koralórr. ²¹ Zosep blaman pamkolpam tóba leba zaget pamóm irrbünürr, Izipt darrü kubdügab kókó dakla kub. ²² Wa blaman tüp pokó bumioğürr, wata pristab ne tüp pokó kwarilürr, wa koke bumioğürr, zitulkus parraoa ibü mani gail yarilürr ibü ngyabenóm. Da i igóside tibiób tüp pokó koke sel nülinóp.

²³ Zosep bóktanórr pamkolpamđ wagó, "Tübarrkrru, ka errkya yabü büb akó tüp kuri bumiga parraoankü. Küp ikwóni baritüm apapdó. ²⁴ Abül ngürr nóma semrróne, e sab blaman 5 küpdügab darrpan küp parrao iliónane. E sab barre küp zidüm urrbulünke akó alo klamóm yabióbkü, yabü müót kolpamabkü, akó yabiób olmalabkü."

25 I bóktan yalkomólóp wagó, "Ma kibü arról kuri sakona; wirri pam, ma moba obzek kwata kibükä ne morroal nómá eseno, da ki sab parraoan leba zaget pam kwarilo."

26 Da Zosep gida bóktan poko we ingrinürr Izipt tüpankü wagó, abül ngarkwat nómá semrróne, blaman 5 küpdügab darrpan küp parraoan yarile. Errkyá* ini ngürrdü ene gida bóktan poko wa asine. Wata prristab tüpa parraoan tüp pokom koke bainóp.

Zeikobón Dómdóm Ubi Apad

27 Da Isrrael pamkolpama we nyabenónóp Izipt kantrridü, Gosyen bwóbdü. I ola mórrrel ipüdóp, akó i abün olmal we nosenónóp.

28 Zeikob Izipt kantrridü we nyabelórr 17 pailüm, kókó wa 147 pail ngarkwat we emrranórr. **29** Oya büdül ngarkwata minggüapanan nómá tamlórr, wa Zosepka bóktan zirrapónórr oya tótókóm. Oyaka bóktanórr wagó, "Ma moba obzek kwata kürükä ne morroal nómá seserró, moba tang kürü waurr grasana zirrsapó akó [alkamül-koke bóktan] ugó kókya wagó, ma sab kürü gapók ala koke ilüngó, Izipt kantrridü. Ma kürü morroal tonarr kómyta akó alkamülgü, ma ne bóktan kókyeno. **30** Kürü ubi ugósüma, ma sab kürü külüngó kürü abalbobatal nólamsasko. Ma sab kürü Iziptgabi kündódke ama kólba bwóbdü, kürü abalbobatalab metat urbwóbdü."

Zosep bóktan yalkomólórr wagó, "Ka sab tónggapono, ma kürü ne poko kila."

31 Zeikob bóktanórr wagó, "Ma kürü [arüng alkamül-koke bóktan] ugó kókya, ma sab amkoman tónggapono." Zosep oya ene arüng alkamül-koke bóktan ekyanórr. Zeikob singül tüp we elkomólórr tóba ut bwóbdü Godón [ótókóm].

48

Zeikobón Dómdóm Bóktan Tóba Bobat Nisdü, Ippra-im akó Manase

1 Ngibürr tonarr kakóm, Zosepón umulan ngitinóp wagó, "Turrkru, marü ab azidase." Da wa tóba siman olom nis we nüpadórr, Manase akó Ippra-im, da i we ogobórr Zeikobón angónóm. **2** Zeikobón nómá izazilóp wagó, "Marü oloma Zosep kuri tame marü angónóm," wa tóba dómdóm arüng ipadórr, da bupadórr, we mórranórr tóba ut bwóbdü.

3 Zeikob bóktanórr Zosepka wagó, "Wirrian Arüng God tóba kürükä okaka tübyónürr Luzüm, Keinan tüpdü, ó kürü God ola bles kyónürr. **4** Wa bóktanórr kürükä wagó, Turrkru, ka sab marü abün olmalbobatal mülin. Marü olmalbobatala sab blaman bwób ayonórre ini Keinan tüpdü; ka sab ini Keinan tüp marü olmalbobatal nókyenónómo metatómpükü."

5 "Zosep, marü ne nis siman olom nisamli, Ippra-im akó Manase, kürünamli, wamaka Rruben akó Simion, izanamli. I Izipt kantrridü tómtómörri, ka ma ene solkwat tamórró. **6** Solkwat olmal marü moba korale; ibü tüp akó elklaza sab Ippra-im akó Manase, idi nüliónórre, zitülkus aban pabo idi apadódamlí. **7** Ka ini tonarr igósidi tónggapóna, marü aipan zitülkusdüğab, Reizel. Kürü bübdü wirri yarilürr,

* **47:26** errkyá ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitüł peba ugón wialómóp. **47:29** Bwób Zitüł 49:29-32; 50:6   **48:3** Bwób Zitüł 28:13-14

wa Keinan tüpdü nóma narrótókórr, wirri kan babul Eprrat wirri basir-dügab, ka kwt-kwt nóma tolkomónorró Mesopotamia bwóbdügab. Ka oya we ulungürrü ne kwata tamlórr Eprrat wirri basirrdü, kwt kabedó.” (Eprratón darrü ngi módoga: Betliem.)

⁸ Zeikob Zosepón olom nis we nónsenórr, ó we bóktanórr wagó, “Ini ia noa siman olom nisamli?”

⁹ Zosep bóktan yalkomólórr tóba abdó wagó, “Ini kürü olom nisamli, God nibiób kökyanórr aini Iziptüm.” Zeikob bóktanórr wagó, “Ala tüdó, ka kubó ibü bles nino.” ¹⁰ Ene tonarrdó, Zeikobón ilküpa tümün bairri, zitülkus wa myangan yarilürr. Oya amzyat nabe yarilürr. Da Zosep siman olom nis aban minggüpanandó nüdódürr, ó Zeikob ene siman olom nis nüpadórr, tóba minggüpanandó tüdódürr, we nüprükürr. ¹¹ Wa Zosepka bóktanórr wagó, “Kürü gyagüpítótók inzan yarilürr, kamaka ma büdüla da ka sab marü myamem kokean móseno. A módoga, ini tonarr ma God kürü wató ok kine marü asenóm akó marü olom nis.” ¹² Da Zosep tóba siman olom nis nüpadórr tóba aban ganggópdógab, wakósingül nülkamülürr, singül tüp we elkomólórr. ¹³ Ene kakóm, Zosep Ippra-imün tóba tutul tange ipadórr, da Zeikobón banól kwata sidódürr. Akó wa Manasen ma tóba banól tange ipadórr, da Zeikobón tutul kwata sidódürr. ¹⁴ Zeikobón tang nisa ma simbruatrri ó wa tóba tutul tang ipadórr, Ippra-imün singüldü emngyelórr, wa go zoret yarilürr. Wa tóba banól tang Manasen singüldü emngyelórr, wa go naret yarilürr. ¹⁵ Zeikob Zosepón bles yónürr ó bóktanórr wagó,

“God ini olom nis ki bles tyó, kürü abalbobatala Eibrра-am akó Aesak ne Godón yagürnöp.

Wa kürü [sip] ngabkan pamzan ngakanda kürü ini ngyabende, kürü amtómól ngürrdügabi kókó ini ngürr.

¹⁶ [Godón anerrua] ini olom nis ki bles tyó, kürü nótó zid kyónürr blaman kolaedögab!

I sab kürü ngi ki idódlam, akó kürü abalbobatalab ngi, Eibrра-am akó Aesak.

Ibü sab abün olmalbobatala ki tóbabótólón ini tüpdü!”

¹⁷ Zosep tóba ab nóma esenórr tóba tutul tang Ippra-imün singüldü angrirrún, oya ene ubi-koke poko yarilürr. Da wa tóba aban tang ipadórr, Manasen singüldü amngyelóm. ¹⁸ Zosep tóba abdó bóktanórr wagó, “Ba, inzan koke! Manase wa ngaen oloma. Ma moba tutul tang oya singüldü ki emngyela.”

¹⁹ Aba badólórr ó we bóktanórr wagó, “Ka umulóla, kürü olom, ka umulóla. Manase ta sab wirri baine akó oya ne olmalbobatal kwarile. Oya zoretan ma sab amkoman abün olmalbobatal kwarile, akó oya ne olmalbobatal kwarile, i ugórr abün kantrri tómbapórre.”

²⁰ Da ibü Zeikob we bles nyónürr ene ngürr ó we bóktanórr wagó, “Isrrael pamkolpama sab yabü ngidü bles bain kwarile. I sab bóktanórre wagó,

‘Marü sab God igó ki mangó, wamaka Ippra-im akó Manase.’”
Ini tonarre, Zeikob Ippra-imün singül kwata ingrinürr Manasekagab.

²¹ Da Zeikob we bóktanórr Zosepka wagó, “Turrkrru, ka büdül kari pokola. God sab marüka asi yarile akó marü sab malkomóle moba abalbobatalab tüpdü. ²² Syekem morroal tüp poko, ka gazirr turriki akó

bügür kyabe ne kla amiógrrü Amorr pamkolpamđogab, errkyä marüne,
a marü zonaretalab ma koke.”

49

Zeikob Tóba Simanal Olmal Bles Ninóp

¹ Zeikob tóba simanal olmal ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr wagó,
“Kürü kal-kal kangónam, zitülkus ka kubö yabü nüzazilnümo sab laróga
tómbapóne yabükä darrpan-darrpandó, singül kwata ne paila tótókdako.

² “Yao, darrpan pokodó togob! Tübarrkrru, e Zeikobón simanal olmal!
Kürü bóktan tübarrkrru, ka yabü ab Isrrael!

³ “Ruben, ma kürü ngaen olomla,
ma kürü arünbla.

Ka ngaen-gógopan marü mulngumilürrü, ka wirri pam nóma bairrü.
Ma wirri ngi pamla ó marü arüng wirria blaman zoretaldóga.

⁴ Naiz naeazar busoda, ma inzan ngürsil pamla. Ma sab amkoman wirri
pam koke namulo,
zitülkus ma kürü darrü kolpükü umtulürrü,
ó ma kürü ut marrgu [tóman] alópórró.

⁵ “Simion akó Libae narezoretiamli.

Ibü turrik gazirr klamamli elklaza kolae bainüm.

⁶ Ka sab ibü piküpan ikikdi koke barümo,
akó ibü bóktan tómbapónde koke tang namtino.

Zitülkus módogá, ibü ene ngürsil yarilürr, pam we okrralórr;
í [kau] wapór kus nümgününóp agólgum tibiób ubidügab.

⁷ Ibü ngürsil sab ki amórrórrón yarilün, zitülkus kari kolae kokea.

Ibü wirri ngürsil sab ki amórrórrón yarilün, zitülkus gyaur babula.
God sab ibü nörgrgróte Zeikobón olmalbobatalab aodó,
akó wa sab ibü nörngene blaman Isrrael tüpdü.

⁸ “Zuda, marü zonaretala sab marü magürnórre.

Ma sab ibü gepko nómóngnónómo, mankü nidi bókrrale.
Marü zonaretala sab marüka wakósingül amgünórre.

⁹ Zuda, kürü olom, ma [laeon] kupozanla;
su we elóngórró, da we bupadórró, moba pepesdó we alkomórró.
Wa siman laeona, wa wapór tang barrngumilda tüpdü utüdi.
Wa wata óp laeonzana, gum-koke nótóka arsümlüm?

¹⁰ Kingan ne arüng bidame, sab oyakagab kokean aupe,
kingan tupuru sab metat oya tangdó yarile,
kókó wa sab tame, kingan arüng noakame;

Blaman pamkolpama sab oya bóktan arrkrru kwarile.

¹¹ Zuda tóba [donki] sab sye amele [grreip] syepordó,
tóba donki kupo sab sye amele amkoman morroalan grreip syepordó.
Wa tóba mórrkenyórr sab waendó bagulóle;

oya kokrrapan mórrkenyórr sab óe-óe grreip more bagulóle.*

^{49:4} Bwób Zitüł 35:22   ^{49:9} Bótang Peba 24:9; Okaka Amzazirrún Kla 5:5   * ^{49:11} Ini
bóktanan küp módogá: Zudan grreip inzan abün kwarile, ene taia oya donkia grreip alom. Oya
waen inzan ngarkwat yarile, naezañ, gaodó ne klame mórrkenyórr bagulüm.

12 Oya ilküp nisa sab urzan baini waen anónde,
akó oya zirrgüpa sab gabüpli bairre kau mor anónde.

13 "Zebulun sab malu minggüpanandó ngyabene,
akó oya malu kabe sab morroal but aren gagat yarile.
Oya tüp ngarkwata sab wame kókota Saedon wirri basirrdü.

14 "Isakarr wa donkizan arüng pama,
tóba mobobdó ne alóp nis ódódda, we kandó ngón ngagóna.

15 Wa sab tóba morroal ngón bagón bwób nóma esene,
akó tüp wa ia morroala,
wa sab arrngürre tóba müp ódódóm,
akó wa sab leba zaget yarile ngibürr pamkolpamabkü.

16 "Dan sab tóba pamkolpam nolngomólórre zazzan.
I sab inzan kwarile, wamaka ngibürr Isrrael zitülan.

17 Dan sab gwarzan yarile kwat kabedó,
wa büdüngalzan yarile, nótó utóda kwat minggüpanandó,
[osan] wakub sab nótó arite.

Ene igósidi, ene osa tang nis sab kwit nine, da ne pam yarile osan
mórr kwitudü, sab kakota aupe.

18 "[Lodóe], ka zid bainüm marü mókyala!

19 "Gadón sab molpokodó agóltagól gómol pama anin korale;
a wa ma sab ibü wirri arungi kolatale tóba tüpdügab.

20 "Asyerran tüpdügab sab morroal mórela tamle,
akó wa sab morroal misan alo nüliónórre ngibürr king.

21 "Naptali wa diazan agólda tebe püoran,
morroal kupo nótó basenda.

22 "Zosep wa küppükü syeporzaná arób kabedó.
Oya syepor soloa grí malmandasko.[†]

23 Gazirr pama tibiób bügür kyabe gazirrüm ngürsilpükü togobórr.
I bügür numrrutóp kyab amanóm oyaka, oya alzizi amanikdi.

24 A oya bügür kyaba pam dümdüm amanine,
akó Zeikobón Arüng Goda oya tang nis arüng nökyene,
oya ngabkan pam nótóke, ingülküpzan nótóke Zeikobón adlangóm.

25 Marü aban[‡] God marü sab tangmamtine.
Ene Wirrian Arüng God marü sab bles mine,

wa sab kwitudügabi marü ngupi bles mine,
wa marü tüpdügabi ne naea tótókda, we klame bles mine,
akó wa marü abün olmale bles mine, akó abün ngabyón lare.

26 Marü aba ne morroal akyanda, wa wirriana.

Ngaep wirri pododógab ne morroala tótókda, wa karia oyakagab,

[†] 49:22 Ibrru bóktandögabi ini bóktanan küp nisamli. Nis ngim küp módoğa: Zosep nurr donkia, sao kabedó; wa molpoko donkia pododó. [‡] 49:25 marü aban: Zeikob tóbabóka apónda.

ngaep kari pododógab ne mórrela tótókda, wa karia oyakagab.
 Blaman ene ne morroal kla, Zosepón tangdó ki kwarilün.
 Wa tüób tebe-tebe amanikürruna tóba zonaretaldógabi, ibü balngomólóm.

²⁷ “Benzamin wa wirri nurr umezan[§] ngürsil pama.

Irrbi wa su akrranda akó almitóda,
 akó simam wa góml-gómól azebórrón elklaza arrgrratóda.”

²⁸ Ene Isrrael pamkolpamab blaman 12 zitüł kwarilürr. Ibü aban bóktan we kla kwarilürr, wa ibü dómdóm poko nóma nülinóp; wa blaman darrpan-darrpan tóba simanal olmal tibi-tibi dómdóm nyaben bóktan nüliónónóp.

Zeikobón Büdü

²⁹⁻³⁰ Zeikob tóba simanal olmal arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Ka kólba abalbobatal basen kari pokola. E sab kürü ene kugupi apórrón wirri ingülpüdü gapókdó küngrinamke, kürü abalbobatala nóla utódako. Ene gapók Makpela tüp pokodómase, abusa nólgbabi banikda Mamrre bwóbdügab, Keinan tüpdü. Eibrra-am ene ingülpüdü gapók akó tüp poko darrpan münüm númiögürr Eprronkagab, Et pam nótó yarilürr, tibiób büdül arrbünüm. ³¹ Ene kugupi apórrón wirri ingülpüdü gapókdó Eibrra-am akó tóba kol Serra we nüngrinóp. Aesak akó tóba kol Rrebeaka ta we nüngrinóp, akó Lian ta ka küób ola ungrirrü. ³² Ene ne tüp poko akó ingülpüdü gapók kürü bobata Eibrra-am wató númiögürr Et pamkolpamdógab.”

³³ Zeikobón dómdóm ikik bókrran bóktana nóma blakónórr tóba olmaldó, wa tóba ut bwóbdü we umtulürr ó dómdóm ngón semanórr, da we narrótókórr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi narrbarinóp.

50

¹ Zosep tóba aban büb amiögürr da yón yarilürr, akó oya obzek iprukürr. ² Zosep tóba zaget pam, dokta nidi kwarilürr, we nilóp, oya ab morroal ilang klame püti ainüm akó mórrkenyórr poko-e arrgótanóm, sab gapókdó angrinüm. Da zaget pama Zeikobón büb muru morroal we tónggapónóp. ³ 40 ngürr yazebóp ene pokodó. Ugón ene tonarr, barrkyan ngarkwat ipadórr büb angrinüm gapókdó. Izipt pamkolpama 70 ngürr yazebóp oya yón amtom.

⁴ Yón amtoa nóma blakónórr, Zosep bóktanórr parraoan wirri ngi pamdó wagó, “E yabiób obzek kwata kürükä ne morroal nóma sesenane, ini bóktan idüdam parraodó kürünkü: ⁵ Kürü aba ini larüng alkamülkoke bóktanpükü] kimgatórr wagó, ‘Tübarrkrru, ka büdül kari pokola. Ka küób ne gapók tónggapórró ingülpü kugupidü kólbankü, Keinan tüpdü, da sab kürü ola küngrinamke.’ Ka kya wamón kólba ab gapókdó angrinüm. Ka akó sab tolkomolo.”

⁶ Parraoa bóktan yalkomólórr wagó, "Taia, ugó wam moba ab gapókdó angrinüm, wa ne arüng alkamül-koke bóktan amgatórr marüka!"

⁷ Da Zosep we wamórr tóba ab angrinüm. Wankü idi ogobórr: blaman parraoan ngi pam, oya müötüdü balngomól byarmarr pam, akó blaman balngomól byarmarr pam Izipt kantrridügab. ⁸ Zosepón müötüdü nidi kwarilürr, tóba blaman zonaretal akó oya aban müötüdü ne kolpam kwarilürr, ta wankü ogobórr. I wata we kla bimgütöp Gosyen tüpdü: tibiób kari olmalpókal, [sip] a [gout], akó [kau]. ⁹ Dokyanan pama oya elngomólóp, [osab amorrat kla] nidi alngomól kwarilürr akó [osab] bübdü nidi mórran kwarilürr. Ene wirri ngoro yarilürr.

¹⁰ Blamana ogobórr kókó [wit] küp aus bwóbdü, ngi Atad, Zodan tobarr dakla dorro. I ola arrat-arrat yón kwarilürr. Zosep wata amkoman yón-gyaurdú yarilürr tóba abankwata 7 ngürrüm. ¹¹ Keinan pamkolpama, ola nidi nyabenónóp ene tüpdü, nóma esenóp pamkolpam yón-gyaurdi Atadóm, i bóktónóp wagó, "Ini amkoman wirrian yón-gyaura Izipt kolpamabkü!" Daene bwób ngi we ngyesilóp Eibel Mizrra-im,* Zodan tobarr dakla dorrodó.

¹² Zeikobón olmala oya bóktan ipüdóp wa enezan yarilürr: ¹³ i oya büdül büb muru we idüdóp Keinan tüpdü, da oya ene kugupi apórrón wirri ingülküpüdü gapókdó we ingrinóp Makpela tüp pokodó, abüsa nólgbabi banikda Mamarre bwóbdügab. Eibrra-am ene tüp poko amiögür darrü Et pamdógarb ngi Eprron, tibiób büdül arrbünnüm. ¹⁴ Wa tóba ab gapókdó nóma ingrinürr, Zosep we alkomólórr Izipt, tóba zonaretalpükü akó blaman nidi ogobórr wankü tóba ab gapókdó angrinüm.

Zosep Nilóp Tóba Naretal Wagó, "E Gyakolaegu"

¹⁵ Zosepón naretala nóma esenóp wagó, ibü ab büdüla, i tibióbka ola bóktanónóp wagó, "Zosep sab mibü kena alzizi sema, akó darrü gyagüpítótóka kena simióg mibü darrem kolae akonóm, mi oyaka ne kolae tómbapónóp." ¹⁶ Da i bóktan zirrapónóp Zosepka igó poko wagó, "Kibü aba solkwat narrótókórr, a ngaen-gógópan kibü arüng bóktan tókyenóp wagó, ¹⁷ 'E bóktónamke Zosepka, "Gyaurka, ma moba naretalab kolae tonarr barrgo, i ne kolae poko tónggapónóp marüka." Errkya ma kibü ini kolae tonarr ugó torrgonónóm, ki ne kolae tónggapónóp marüka, marü aban Godón zaget pam." Zosep yón sabinürr wa ene bóktan nóma arrkrurr.

¹⁸ Oya naretala togobórr, tüp balókkórr oya obzek kwata, da bóktanónóp wagó, "Turkrru, ki errkyar marü [leba Zaget] pamakla!"

¹⁹ Da Zosep bóktanórr ibüka wagó, "E gumgu! Ka Godón ngarkwatódó kokela! ²⁰ E bóktan tónggapónarre kolae poko tónggapónóm kürüka. A God ama ene kolae morroalóm yónürr: wa errkyar abün pamkolpamab arról akonda, ngaen-gógópan ne tonarra tómbapónórr. ²¹ Da e gumgu! Ka sab yabü ngabkalo akó yabü olmal." Da wa ibü morroal bóktan nókyenóp, da ibü moboküp ta namurróp.

Zosepón Büdül

²²⁻²³ Zosep Iziptüm ngyabelórr tóba aban kolpampükü. Wa wirri kokrrap ngarkwatzan ngyabelórr, wa Ippra-imün olmalbobatal nósenóp.

^{50:6} Bwób Zitüł 47:29-30; 49:29-32

* ^{50:11} Mizrra-im bwób ngian küp módóga: Izipt

pamkolpamab yón-gyaur bwób.

Akó Manasen siman olom Makirr, oya olmal ta we nósenóp.[†] Wa Makirrón olmal bagürwómpükü simarrurr tóbaka.[‡] Wa 110 pail nóma emrralórr, oya büdül karipoko yarilürr. ²⁴ Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Ka büdül kari pokola. A God sab yabü wató tangnamtirre wa sab yabü yakone ini tüpdügab ama yabiób tüpdü, wa ne arüng alkamül-koke bóktan nókyenóp Eibrra-amón, Aesak, akó Zeikob.” ²⁵ Da Zosepón ubi Zeikobón olmal arüng alkamül-koke bóktan akyanóm yarilürr. Wa bóktanórr wagó, “God sab yabü wató tangnamtinórrre, ó e sab kürü kuspükü yakonamke algabi.” ²⁶ Zosepón büdüla ugón simiögürr, 110 pail nóma yarilürr. I oya büb morroal ilang klame püti inóp akó mórrkenyórr pokó-e errgótónóp, da oya ingrinóp ingülküp kobendó Iziptüm.

Bwób Zitüł Peba aini blakónda.

[†] **50:22-23** Ippra-im Zosepón ngaen olom yarilürr. Manase solo kupo yarilürr.   [‡] **50:22-23** Ibrru bóktane inzan angrirrüna: Zosep Makirrón olmal tóba wakósingüldü irrbünürr i nóma tóbabótórr.   **50:25** Bazeb Tonarr 13:19; Zosyua 24:32; Ibrru 11:22

Iziptgab Bazeb Tonarr (11:1-7; 12:1-17, 29-33, 37-40; 14:5-28, 31; 20:1-17)

11

Ngaen Simanal Olmalab Büdül Bóktan

¹ Da [LOD] bóktanórr Moseska wagó, "Ka zirrapóndóla dómdóm darrpan kolae bain kla parraodó* akó Izipt pamkolpamdó. Ene kakóm, wa yabü sab ok nirre tótókóm algab. Wa sab yabü nómá ok nirre tótókóm, wa sab yabü blaman tai amkoman amóne algab, metatómpükü. ² Errkyadan bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, 'E blamanan nümtinamke Izipt kolpam, yabü minggüpanan nidi ngaben-dako, [golde] akó [silba-e] tómbapórrón elklazam.' ³ Da Lod Izipt pamkolpam morroal gyagüpítótók nökyenóp, igósüm i morroal esenóp Isrrael pamkolpamdó tibiób obzek kwata. Anda, parraoan zaget pam akó blaman Izipt kolpama Mosesón igó ngakanónóp wagó, wa kari wirri ngi pam kokea.

⁴ Da Moses bóktanórr wagó, "Lod inzan yaril wa, 'Irrüb zokrrok, ka kalma wamlo blaman Izipt kanrrri kugupidüma. ⁵ Da blaman ngaensingül babótórrón simanal olmala kalma nurrbarine, tai parraoan ngaensingül siman olomdógab, sab solkwat aban mórran pabodó nótó mórróné, kókó [leba zaget] ngulmokuran ngaensingül siman olomdó, enan wirri zaget nótó tómbapóndo [wit] küp zaze amgünüm. Ngabyón larab ngaensingül babótórrón simanala ta inzan nurrbarine. ⁶ Sab wirri yón gyaur yarile blaman Izipt kanrridü. Ngaen inzan wirri yón gyaur babul yarilürr ó myamem babul yarile ene kakóm. ⁷ A darrü kolaea sab kokean tómbapónne Isrrael pamkolpamdó akó ibü ngabyón elklazadó. [†] Da e sab umul bainane igó, ka, Lod, Isrrael pamkolpam darrpan tonarre koke ngabkandóla, Izipt pamkolpamdógab.' "

12

[Büdül Kórzyón Tóre]

¹ [LOD] bóktanórr Moses akó Erron, ibüka Izipt kanrridü wagó, ² "Ini melpal, sab metat wata yabü blamanabkü ngaen-gógópan melpal yarile, blaman pailzan. ³ Nüzazilanke blaman Isrrael basirr pamkolpam magó, ini 10 ngim ngürrdü, ini melpal, pama darrpan-darrpan [sip] kupo ó ta ia [gout] kupo tibiób olmalkolabkü ki yazebnóm, darrpan-darrpan müötankü. ⁴ A oya olmalkol ne abün koke nómá kwarile ene dudu lar alóngóm, wató akó oya minggüpanan müötüdü ne pame, ene lar usakü arrgrüti. Da wata we ngarkwatódó syórr yangórre, i ne ngarkwat olmalkolako, akó darrpan-darrpana ne ngarkwatódó elóngórre. ⁵ Da i wata darrpan pail sip kupo ó ta ia gout kupo simanal korale, gülüng akó gao koke. ⁶ Da morroal ngabkan koralónke kókó 14 ngim ngürr ini

* **11:1** Izipt pamkolpama tibiób king parraóbóka ngilianónóp. Tóbanan ngi koke yarilürr. † **11:7** Ibrru bóktane inzan angrirrúna: A darrü umea sab koke alkwóm yarile Isrrael pamkolpamdó akó ibü ngabyón elklazadó.

melpal. Blaman Isrrael basirr pamkolpama ene lar ugón ki okrralón, irrüba küp nóma sirrbüle. ⁷ Da pamkolpama ngibürr óe ki yazebnóm da mamtae talkum ki nóngangonóm akó kwitana mamtae nugup, i ene lar ne müótüdü elóngörre. ⁸ Ene dadan irrüb, i ene lar murr ki bamngulgulüm birrdü, da ki elóngnóm kapan bókónpükü akó ist-koke bamngulürrün brredpükü. ⁹ Lar murr alónggu kókres akó urur nae bamngulürrün, a wata dudu birrdü bamngulürrün, singülpükü, wapórpükü, akó aumana büb kugupidü murrpükü. ¹⁰ Ngibürr murr arrbün-gu sab irrbim; ngibürr murra ne óoma bamirre, da urdü yamselamke. ¹¹ Da e inzan elóngamke: yabiób tumum mórrkenyórr belte barümürrün, yabiób wapór kla bamelórrón, akó tupuru tangdó korale. Büsai-büsai elóngamke, ene Lodón Büdül Kórzyón Tóre-e.

¹² “Ene dadan irrüb, ka blaman Izipt kantrri sab ugón arrgrat namulo, dakla akrrankü blaman ngaensingül babótórrón simanal olmal, pamkolpam akó ngabyón lar. Ka ta blaman Izipt god sab zaz ninünümo. Ka Lodla. ¹³ Da óe igó timama, müót bómzyatóm e ne ngayabendakla. Ka óe nóma nósénónómo yabü müótüdü, ka sab kwitana bórrrrat namulo, da darrü büdülan kolae bain klama yabü koke namurrórrre, ka ne Izipt pamkolpam wirri azid aeng nóma nókyenónómo. ¹⁴ E wata metat gyagüpi amanik koralónke ini ngürr, akó e ini ngürr térezan amanik koralónke Lodónkü. Ene metat ódód gida-a.”

[Ist-koke Brred Tóre]

¹⁵ LOD bóktanórr wagó, “7 Ngürr kugupidü, e sab istpükü aungürrün bried alogu; wata ist-koke brred ololónke. Ngaen-gógópan ngürrdü, e blaman ist amónamke yabiób müótüdügab. Darrü oloma ene 7 ngürrdi istpükü aungürrün brred nótó nóma elo-e, oya sab metatómpükü zirrapórre Isrrael pamkolpamdógb. ¹⁶ Ngaen-gógópan ngürr akó 7 ngím ngürrdü, e kwób bazen koralónke kürü [tótkóm]. Darrü zaget tónggapón-gu ene nis ngürr kugupidü, a wa taia ene ngürrankü ngarkwatódó alo kla tómbapónóm blamanab alom. ¹⁷ E amanik koralónke Ist-koke Brred Tóre, zítül ka ini ngürrdü simarrurrü yabü Isrrael zítül pamkolpam Iziptgab. Amanik koralónke ini Tóre, zítulkus ini bóktan sab metat mumyamón bóktana, yabükagab solkwat ne olmalbobatala tóbabótóle.”

Ngaensingül Babótórrón Simanal Olmalab Büdül

²⁹ Irrüb zokrrok, LOD ngaensingül simanal olmal ugón ekrranórr Izipt kantrridü, tai parraoan ngaensingül siman olmodgógb, sab solkwat aban mórran pabodó nótó mórróne, kókó tümün müótüdü pamab ngaensingül simanal olmaldó. Akó blaman ngabyón larab ngaensingül simanal kupo ta inzan ekrranórr. ³⁰ Ene irrüb parrao, oya zaget pam, akó blaman Izipt kolpama ugón tübarsinürr. Da kari yón taegwarr koke yarilürr blaman Izipt kantrridü, zítulkus ola darrü popa müót babul yarilürr, a blaman wata büdülpükü müót kwarilürr. ³¹ Ene dadan irrüb, parrao Moses akó Erron ibü nginaunürr tóbaka, da bóktanórr wagó, “Bazeb! Kürü pamkolpam elókam, yadipa akó Isrrael pamkolpam! Ogob ótökóm Lodón, e enezan kümterri kürü. ³² E yabiób sip a gout akó [kau] yazebam da ogob! Da e dakla kürükü tére bako kwarilünke kürü ngyaben morroal ainüm.” ³³ Izipt pamkolpama wirri arüngi niláp Isrrael pamkolpama büsai-büsai

bazebóm ibü kantrri amgatóm. I bóktónóp wagó, "Ki kubó blamana kena nurrbarinünüm, e ne koke nóma bazebo!"

Isrrael Pamkolpama Izipt Amgütóp

³⁷ Isrrael pamkolpama we bazebórr wapórane Rrameses wirri basir-rdögab ama Sukot wirri basirrdü. I aprrapórr 600,000 pam koralórr; kol akó olmal koke etóngóp, i nisakü bazebórr. ³⁸ Akó abün mogob pamkolpam akó abün sip a gout yabül akó kau yabüla ta inzan bazebórr usakü. ³⁹ I Iziptgab ne kókres plaoa barrmüller, i kwat-kwat ist-koke pólán brred bamngulóp. Ene plaoa ist-koke yarilürr, zitülkus ibü Iziptgab wata büsai-büsai zirrnápónóp. Ibü gaodó ngarkwat koke yarilürr Iziptüm, kwat-kwat alom alo kla bamngulüm akó istpükü plaoa azebóm ene tonarr. ⁴⁰ Isrrael pamkolpama Iziptüm 430 pailüm nyabenónóp.

14

Óe-óe Malu Baurrür

⁵ Izipt kinga igó nóma izazilóp wagó, Isrrael pamkolpama kuri busurre, wató akó oya zaget pama tibiób gyagüpítótók we nalüngóp, da bóktónóp wagó, "Mi ini gonggo poko iade tónggapónóp? Mi ta Isrrael [leba zaget] pamkolpam ok ninóp tótókóm, da i tibiób zaget kuri nümgüttrre!" ⁶ Da wa tóba [osab amorrat kla] we tómbapónórr, da tóba gazirr pam we yazebórr ibü solkwat atanóm. ⁷ Da wa yazebórr tóbanan 600 morroalan gazirr osab amorrat kla, akó blaman Izipt gazirr osab amorrat kla, tibiób ngabkan wirri gazirr pampükü. ⁸ [Lod] parraoan gyagüp kolaean ngitanórr, Izipt king, da wa igósidi akyanórr Isrrael pamkolpamab solkwat ibü akonóm, nidi ogoblórr gum-koke. ⁹ Izipt gazirr pam, blaman parraoan [os] akó oya osab amorrat kla akó oya os amarru pama* zutalórr da nómrrónóp, i ne bamilürr Óe-óe Malu kabedó, Pi Akirrot wirri basirr minggüpanan, Barr Zepon wirri basirr dakla kabedó.

¹⁰ Parraoa tóba gazirr pampükü ngorram nóma nyónónóp, Isrrael pamkolpama ugón sazilóp kakota. Da i parrao esenóp tóba gazirr pampükü ibü solkwat akyande, ibü wirri guma yazebórr, da wirribóka we taegwarr apónóp Lodka tibiób tangbamtinüm. ¹¹ I Moseska bóktónóp wagó, "Ma kibü Iziptgabi büdülm iade simarrua [ngüin-koke bwóbdü]? Ia ene zitülkusdü, gapók balüng bwób babula Iziptüm? Ma ia kuri esena, ma kibüka ne kla tónggapórró? Ma kibü iade simarrua Iziptgab? ¹² Ki ia marüka ngaen-gógópan koke bóktónóp Iziptüm wagó, inzan pokoa sab aprrapórr tómbapóné mibü amgat kakóm? Ene amkoman: ki marü milóp wa, 'Ma kibü selók, a ki leba zaget inzan tómbapón ki kwarila Izipt pamkolpamabkü.' Ene wa kari morroal koke ki yaril leba Zagetóm ola, a büdülm koke, aini ngüin-koke bwóbdü."

¹³ Moses ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E gumüm bain-gu. Wata zürük inzan bórrang. E kubó esenane, Lod kubó laró tónggapóné yabü zid bainüm errkyia; e sab myamem ini Izipt pam kokean nosenane akó.

¹⁴ Lod yabükkü kubó wató gazirr yarile, a e wata piküp kwarilo."

¹⁵ Da Lod Moseska bóktanórr wagó, "Ma kürükä iade górrgandóla tangbamtinüm? Isrrael pamkolpam nilnüm tótókóm singül kwata!"

* ^{14:9} Ene amarru pama bórrang-bórrang amarru kwarilürr ene osab amorrat kla.

16 Moba tupuru kwit yó, da tang adrrat maludü nae nis ór angónóm. Ene igósüm, Isrrael pamkolpama mólög tüpana wapórane iade baurre, we malu ór angórrón kandóma. **17** Ka kubó Izipt pamab gyagüp kolaean ngintinünümo, igósüm i kubó zutale ibü solkwat. Ka kólba ngi iade wirri kwit emnyelo, ka amkoman nóma ekrrono parrao akó oya gazirr pam, oya osab amorrat klampükü, akó oya os amarru pampükü. **18** Ka ne kubó ibü memokan nóma ut-ut ninünümo, ka kólba ngi igósidi wirri kwit emnyelo, da Izipt pamkolpama kubó iade umul bairre wa, ka Lodla!"

19-20 [Godón anerrua], nótó wamlórr Isrrael pamkolpamab singül kwata, ama tolkomólórr ibü kakota, ibü solodó akyanóm. Talkumzan zamngórrón pülpük pokoa ta inzan tolkomólórr singül kwatagab, da ama kakota ttramngólórr, Isrrael pamkolpam akó Izipt gazirr pamab aodó. Ene dudu irrüb, pülpük pokoa algón-koke tümün singrinürr Izipt gazirr pamdó, a zyón ma Isrrael pamkolpam nókyenóp. Da ene we zitülkusdü, Isrrael akó Izipt pamkolpama tibiób minggüpanan koke igósidi togobórr obzek basenóm ene dudu irrüb.

21 Moses tóba tang adrratórr maludü, da ene dudu irrüb Lod malu nae ugón nis ór yangónorr wirri arüng zibórr wóri, ama imzazilürr mólög tüpüm. Da malua ene inzan batülürr. **22** Isrrael pamkolpama we ogoblórr maluana, mólög tüpdüma, nae aodó ne nürrgratárr, amaka griali nizan kwata. **23** Izipt gazirr pam, blaman parraoan os, oya osab amorrat kla, akó oya os amarru pama ibü solkwat we zutalórr mólög tüpdüma, malu aodó ne itilürr. **24** Sisa anin minggüpanan, LOD ugón sazilürr kwitümgab, ene ur ulitpükü talkumzan zamngórrón pülpük pokodágab, Izipt gazirr pamdó, da ibü gyagüpítótók blaman gonggo ninóp. **25** Wa ibü osab amorrat klamab wil barüm-barüman ngintinóp, da ibü busom kari müp koke yarilürr. Izipt gazirr pama bóktónóp wagó, "Lod gazirrda minkü Isrrael pamkolpamab ngidü! Mi ibükagab gum busurre!"

26 Lod Moseska bóktanórr wagó, "Moba tang adrrat maludü, da naea kubó ugón tolkomóle Izipt gazirr pam akó ibü osab amorrat kla akó ibü os amarru pam ngablaom." **27** Da Moses tóba tang we adrratórr maludü. Sisa nóma tunilürr, naea ugón tolkomólórr tóba gaodó. Izipt gazirr pama enan kainónóp busom naedögab, a Lod ibü maludü büdülämpükü we nae nitóp. **28** Naea tolkomólórr, da nganolop blaman osab amorrat kla, os amarru pam, akó blaman Izipt gazirr pam, nidi zutalórr Isrrael pamkolpamdó maludü. Darrü oloma myamem kokean twadürükürr.

31 Isrrael pamkolpama Lodón wirri arüng nóma esenóp, wa ne tórrmen okaka imzazilürr Izipt gazirr pamdó, i kari gum koke ipüdóp, da i tibiób moboküpi amkoman bangun blamana we irrbünóp Lodka akó tóba zaget pam Moseska.

20

10 Gida Bóktan Poko (Duterronomi 5:1-21)

1 God bóktanórr blaman ini bóktan opor wagó,

2 "Ka [Lopla], yabü God, yabü nótó simarrurrü Iziptgab, e [leba zaget] nóna tómbapónarre.

3 "Ma myamem darrü god [ótókgu], a wata kótó.

⁴ “Ma darrü dandang tónggapón-gu mobankü, ia kla pülpüldü, tüpdü, ó aumana naedó, tüp lorodó. ⁵ Singül tüp alókgu darrü dandangdó ó ótókgu ene kla, zitülkus ka Lopla, yabü God, akó ka gyagüp kolaea amkal Godla. Ka ibü olmalbobatal [kolaean darrem] alióndóla, kürü nibiób abala alzizi amanikdako, tai ibü olmaldögab kókó aüd ó tokom lüöl olmalbobataldo, ibü abalab kolae tonarranne. ⁶ A ka kólba morroal tonarr okaka amzazildóla atang-koke olmalbobataldo, nibiób [moboküpdu ubi] kürükama akó kürü gida bóktan poko nidi mamoandako.

⁷ “Ma kürü ngi zitül-koke pokodó ngilian-gu. Ka LODla, marü God, ka sab darrü olom kolaean darrem ekyeno, kürü ngi zitül-koke pokodó ngiliande.

⁸ “[Sabad] ngürr gyagüpi amaniklónke. Ma kürü gyabi ngürr ótök namülünke. ⁹ Marü wata 6 ngürrrako, ma ne ngürrdi zaget namulo, ¹⁰ a 7 ngim ngürr wata ngón agón ngürra, ene wa Lopón ngürre, marü God nótóke. Ene ngürrdü darrü oloma zaget koke tónggapóne, mató, marü siman olom, marü óp olom, marü leba zaget pam akó kol, marü ngabyón lar, akó darrü mogob oloma nótó ngyabenda marü bwóbdü. ¹¹ 6 Ngürr kugupidü, kótó, LOD nótókla, tómbaporró tüp, pülpül, malu, akó blaman ne elklazako ibü kugupidü. A ka Sabad ngürrdü ngón agórró. Da ene ngürr ka, LOD nótókla, we zitülkusdü bles yórrü akó tebe-tebe amanikürrü.

¹² “Ma moba aipab nis morroal angón namülün; igósüm ma sab wirri kokrrap ngyabelo ini tüpdü, ka LOD, marü God nótókla, ne tüp akyanóm kaindóla.

¹³ “Ma darrü olom büdülämpükü amkalgu.

¹⁴ “Ma kol ó pam gó mólgü.

¹⁵ “Ma gó mólgü.

¹⁶ “Ma obae tiz bóktane darrü olom kulain-gu.

¹⁷ “Marü ubi darrü oloman müötüdü babul ki yarilün. Marü ubi ta babul ki yarilün oya koldó, oya leba zaget pam akó koldó, oya [kau] ó [donkidü], akó darrü klamdó oya ne klame.”

Lebitikus 1:1-8; 13:1-2; 17:10-11; 19:1-2, 17; 20:1-2, 6; 24:19-22

Dudu Bóngan [Gyaur Kla]

¹⁻² [LOD] Mosesón ngisilianórr da tóbtanórr oyaka tóba kwóbbazen [Palae Müótüdüğab], da oya ini gida bóktan poko iliónürr wagó,

“Bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, ‘Darrüpa yabükagab darrü gyaur kla nómá sidüde Lodka, da wa wata ngabyón lardögab sidüde, ia [kau], ta ia [sip], ó ta ia [gout]. ³ Wa ne kau nómá sidüde dudu bóngan gyaur klamzan, da wata wa siman kau yarile, darrü gülüng akó gao koke. Wa wata ekyene kwóbbazen Palae Müótan barrbüñ mamtaedó, igósüm Lod ipüde wa ne kla akyanda. ⁴ Wa tóba tang ene laran singüldü emngyele, igósüm Lod ubi baine ene dudu bóngan gyaur kla apadóm. Ene klama oya gódam yangune Lodkü. ⁵ Ma emkolo ene siman kau ola, Lodón obzek kwata, da Erronón simanal olmalbobatala, [prrist] nidipako, óe Lodón ilirre, da i óe-e nangrre Godón [altan] blaman tokom kabe. Ene ne alta-e, kwóbbazen Palae Müótan barrbüñ mamtae minggüpanana. ⁶ Da ma ene lar sopae azebo, da akó edabono kari syórr. ⁷ Prrista ur yazebre, kumarümörre alta kwitüdü, da seterre. ⁸ I ene lar murr syórr angórrón kla singül akó olgolpükü yamserre. ⁹ Da ma wata aumana okómóp akó wapór igulo nae-e. Prrista nótó zagetóda ene ngürrdü, wa bamngule dudu, altadó. Ene dudu bóngan gyaur klama. Da ene uri aungürrün laran morroal ilanga Lodón bagürwóman ngitine.’”

13

Baurr-baurr Sopae Azid Gida Bóktan Poko

¹ [LOD] Moses akó Erron ini bóktan nüliónürr Isrrael pamkolpama mamoanóm. ² “Darrü oloman soso, misarr, ó baeb sopae nómá yarile, da ama aprrapórr baurr-baurr sopae azidüm bairre, oya ki idüdnüm Erronón zitül pamdó, prrist nótóke. ³ Prrista ene poko oya büb sopae kodalande ngakóne. Büb ngüina ne baeb nómá bairre ene pokodó, akó ene gülüng kukurru nómá yarile sopaedógab, da ene amkoman baurr-baurr sopae azida. Ene kakóm, prrista pupaine pamkolpamab umulüm wagó, ini olom [tómanpüküma] Godón ilküpdü.”

17

Óepükü Lar Murr Alóngan Gida Bóktan Poko

¹⁰ [LOD] Mosesón yalórr Isrrael pamkolpamdó bóktanóm wagó, “Darrü Isrrael Müótüdü olom ó mogob oloma, nótó ngayabenda yenkü, nómá elónge óepükü lar murr, ka sab kólba obzek yalüingo oyakagab akó oya sab metatómpükü zirrapono oya pamkolpamdgab. ¹¹ Zitülkus módogá, blaman ngayaben elklazab arról óédóma, da ka arüng bóktan ingrirrü óe [altadó] akanóm yabü kolae tonarr arrgonóm da ugósüm Godkü gódam bangunüm, zitülkus ene óea kolae tonarr arrgonda arroldóma.”

19*[Kolkal Nyabenen Gida Bóktan Poko*

¹ [LOD] bóktanórr Moseska wagó, ² “Bóktanke blaman Isrrael pamkolpamdó magó, ‘E wata kolkal nyabenen kwarilo, zitülkus ka LOD yabü God kolkal nyabendóla.

¹⁷ “Moba moboküpüdü alzizi boman gyagüpítótók ódódgu darrü Isrrael olomankwata, a ma oya ago da wa dümdüm iade baine. Ene igósüm, ma oya kolae tonarrdó koke barümo. ¹⁸ Ma darrem tónggapón-gu darrü Isrrael olomdó akó metat alzizi amanikgu, a ma marü [moboküpüdü ubi] moba minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpüdü ubi mobakazane. Ka Lodla.’ ”

20*Arrkrru-Kokean Darrem*

¹ [LOD] bóktanórr Moseska wagó, ² “Bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, ‘Yabü darrü olom akó darrü mogob oloma, nótó nyabenda yenkü, sab tóba olom nótó ekyene, obae god Molekón [ótókóm], oya sab blaman Isrrael pamkolpama ingülküpi ki arenónóm oya büdüldü angrinüm.

⁶ “Darrü oloma ne sab nóma wame bóktan arrkrrum büdül mórrkepükü ne pamkolpama ikikdako, ó samudügabi nidi umul baindako solkwat ne tonarra tómbapónorrre, ka sab kólba obzek yalüngó oyakagab akó oya sab metatómpükü zirrapono tóba pamkolpamdgab.’ ”

24*Büdülämpükü Amkalan Gida Bóktan Poko*

¹⁹ “Darrüpa paman nóma emkóle gaopükü, wa ne kla tónggapóne, akó darrem tónggapórre oyaka. ²⁰ Wa paman kus nóma alkamüle, oya kus akó darrem alkamürre. Wa paman ilküp nóma irrune, oya ilküp akó darrem irrurre. Wa paman zirrgüp nóma alkamüle, oya zirrgüp akó darrem alkamürre. Wa paman nóma emkóle gaopükü, i ta darrem inzan emkörre gaopükü. ²¹ Ngabyón lar ne nótó emkóle büdülämpükü, wa darrü lar akó darrem yalkomóle, a pam ne nótó emkóle, oya darrem emkörre büdülämpükü. ²² Ini ne gida bóktan pok-e yabü blaman ngablaoda, Isrrael pamkolpam akó mogob pamkolpam, nidi nyabendako yenkü, zitülkus ka [Lodla] yabü God.”

^{19:2} Lebitikus 11:44-45; 1 Pita 1:16   * ^{19:18} minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla.   ^{19:18} Metyu 5:43; 19:19; 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rrom 13:9; Galatia 5:14; Zeims 2:8

^{24:20} Bazeb Tonarr 21:23-25; Duterronomi 19:21; Metyu 5:38

Isrrael Pamkolpam Bótang Peba 21:4-9

21

Brronze Tónggapórrón Gwar

⁴ Isrrael pamkolpama Orr podo amgütóp, we ogoblórr Óe-óe Maludübóna, Idom kantrri kórzyónüm. Da módoğa, pamkolpam genggorrama yazebórr kwat-kwat. ⁵ Da i wirri taem we inóp. I dakla Godka bóktan aman koralórr, dakla Moseska wagó, "Ia e kibü Iziptgabi iade syusürri ini [ngüin-koke bwóbdü] nurrbarinüm? Aini alo kla babul akó nae ta babul, a kibü genggorrama kuri sazebe ini kolae alo kla alode!"

⁶ Da [LOD] büdül tarük balóng gwar ibüka we zirrtapónóp. I Isrrael pamkolpam nólóngnóp, da abüna igósidi nurrbarinónóp. ⁷ Módoga, pamkolpama Moseska we togobórr da oyaka we bóktónóp wagó, "Ki kolae tonarr tónggapórre, ne bóktan amórre Lodka akó marüka. Gyaurka, ma kya tére eko, kubó LOD ini gwar ia zirrnápórre kibükagab." Da Moses ene pamkolpamabkü tére we ekorr. ⁸ LOD Moseska we bóktanórr wagó, "Balóng Gwar tónggapó brronze, da kokrrapan nugup pokodó errgóta, da nibiób nólóngórre, kubó ki ngakónónóm. I sab igósidi nyaberre." ⁹ Da Moses brronze gwar we tónggapónórr, da we emnyelórr nugup pokodó. Gwara nibiób nólóngórre, da nóma yazilóp brronze tónggapórrón gwardó, i dólóng bainóp.

Duterronomi 4:1-2, 6-8, 39; 6:4-7; 7:1-11; 8:2-3, 12-18; 11:18-19, 26-28, 31-32; 18:9-21

Duterronomi, oya küp módóga: nis ngim gida.

4

Moses Isrrael Pamkolpam Arüng Bóktan Nókyenóp Godón Bóktan Arrkrrum

¹ Moses Isrrael pamkolpamidó bóktanórr wagó, "Isrrael pamkolpam! Errkya ini wirri bóktan akó gida tübarrkrru, ka yabü ne kla umul baindóla. Da kürü bóktan mumyamónlamke yabiób ngyabenóm akó barrbünüm ene Keinan tüp apadóm, [Lod], yabü abalbobatalab God, ne tüp akyanóm kainda. ² Darrü poko amngyelgu ka yabü amorranóm ne bóktan alióndóla, akó olgab aman-gu. A Lod, yabü God, oya gida bóktan poko mumyamónlamke, ka yabü ne arüng bóktan alióndóla.

⁶ "Godón gida bóktan poko gangga irrbünam akó mumyamónlamke! Zitulkus módóga, e sab Godón bóktan nóma mamoan kwarilo, bwób-bwób pamkolpama sab yabü [wirri gyagüpitótók] eserre akó e küp iazan bómzyatódakla. I ne sab Godón ini bóktanbóka nóma barrkrrue, sab igó bóktórre wagó, 'Amkoman, ini wirri bwób pamkolpam wirri gyagüpitótók isako akó i [küp bómzyatódako]!'

⁷ "Darrü bwób babula, wa ia wirria, darrü godpükü mibü Godzane, mibü minggüpanan nótóke. Wa bóktan alkomólda, mi oyaka tangbamtinüm nóma górrgandakla. ⁸ Darrü bwób babula, wa ia wirria, inzan morroal dümdüm wirri bóktan akó gidapükü, ka yabü ne kla alióndóla ini ngúrr."

Lod God

³⁹ Moses akó bóktanórr wagó, "Ini bóktan yazebam, da moboküpüdü irrbünam wagó, Lod blaman klamab Gode, kwitüm akó ini tüpdü. Darrü God myamem babula. ⁴⁰ We ngarkwatódó, oya wirri bóktan akó gida karrkukus emorronam, ka yabü ne arüng bóktan alióndóla errkya. Ene igósüm yabüka akó yabü olmalbobataldó sab morroal asi yarile akó e sab kokrrap iade ngyabenane ini tüpdü, Lod yabü God, ne kla akyanda metat ngyabenóm."

6

Wirrian Gida Bóktan Poko

⁴ "Isrrael, tübarrkrru! [Lod], mibü God, wata darrpan God watóka. ⁵ Marü [moboküpü ubi] asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, akó dudu arüngi. ⁶ Ka errkya yabü ne gida bóktan poko alióndóla, sab wata yabü moboküpü ki kwarilün. ⁷ E wata yabiób olmal ini bóktan arüngi umul bain kwarilo. E metat ikik kwarilün ene gida bóktan pokoankwata, e müötüdü nóma mórrandakla ó e nóma agóltagóldakla, akó nóma ngón bagóndakla ó nóma bazebdakla."

7

[Lodón] Tóbanan Pamkolpam

¹ Moses bóktanórr Isrrael pamkolpamdó wagó, "Lod yabü God, yabü sab nóma imarrue ene tüpdü, e nólá tótókdakla ene tüp apadóm, wa sab abün bwób pamkolpam kolanütanórre yabü obzekdógab. Ibü ngi módögako: Et, Girrgas, Amorr, Keinan, Perris, Ibae, akó Zebus pamkolpam. I abün pamkolpamako akó wirri arüngako yabükagab.

² Sab Lod yabü God yabü tangdó nóma irrbüne akó e sab memokan utut ninane, e ibü wata metatómpükü ekrrónane. Da sab usakü bóktan tómbapón-gu gómdamal bangunüm, akó gyaur basen-gu. ³ E sab inkü kol gyabalómgu. E yabiób ópal olmal ibü simanal olmal alión-gu, akó ibü simanal olmal azebgu yabiób ópal olmalabkü. ⁴ Zitülkus módoga, yabü simanal olmala sab obzek kena nalüngnüm kürü mamoaan-gum, ama sab ngibürr god [ótókóm]. E ini tonarr nóma tónggapónane, Lodón ngürsila sab tame urzan pabzaum yabü búsai kolae bainüm.

⁵ A e sab ibü inzan nangónamke: e sab ibü [alta] kolae ninamke akó ibü gyabi tolom nómkenamke da baem napónamke. Ibü god Asyerran gyabi talkum singgalgónamke akó ibü tómbapórrón obae godón dandang uri angónamke. ⁶ Ini kla tómbapónamke, zitülkus e Lodón pamkolpamakla, tibi-tibi amórrón tóbankü. Lod yabü God yabü ilianórr blaman pamkolpamdógab ini tüpdü, tóba kolpamóm bainüm.

⁷ "Lodón [moboküpü] ubi] yabüka we zitülkusdü koke yarilürr akó wa yabü we zitülkusdü koke ilianórr, igó e abün koralnórró ngibürr pamkolpamdögab. Koke, e go äuden kwarilnürřü ini dudu tüpdü! ⁸ A Lodón moboküpü ubi yabüka yarilürr akó wa zürük emoanórr wa ne [arüng alkamül-koke bóktan] ingrinürr yabü abalbobataldó. We zitülkusdü, wa yabü we yusürr tóba arüng tange akó [aurdü we amanórr] [leba zaget] bwóbdügab, ene wa parraoan tangdögab, Izipt king. ⁹ We ngarkwatódó, e umulakla igó, Lod yabü God, wata darrpan God watóke. Wa ngambangól Goda. Wa tóba [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] metat mamoaanda akó oya morroal tonarr asine ibüka, nibiób moboküpü ubi oyakama akó oya gida bóktan poko nidi mamoaandako. ¹⁰ A oya nidi alzizi amaikdako, sab ibü obzekdó [kolaean darrem] sidüde. Ene kolaeen darrem igósa, wa ibü kolae nirre. Wa sab wirri ngarkwat-koke ipüde darrü oloman obzek kwata darrem alkommólóm, oya nótó alzizi amaikda.

¹¹ Da módoga, oya gida bóktan poko morroal mumyamónlamke, ka ini ngürrdü ne wirri bóktan akó gida alióndóla."

8

[Lodónbóka] Amrükgu

² Moses Isrrael pamkolpamdó bóktanórr wagó, "E tai kóbó gyagüpi amaiklamke, Lod yabü God ia tolngomónónóp ini [ngüin-koke bwóbdüma] 40 pailüm, yabü ngi tüp alókóm akó yabü bapókóm müp tonarre. Wa inzan tonarr igóside tómbapónórr yabü moboküp bapinüm akó basenóm, e ia oya gida bóktan poko amkoman mamoaan kwarilnürřü,

ta ia koke. ³ Wa yabü ngi tüp elókórr inzan kwata, wa yabü aloan ng-intinóp, da wa yabü mana* alo-e ngabyólürr, yadi akó yabü abalbobatala ngaen ne alo klambóka umul-kók kwarilürr. Wa ini poko tómbapónórr yabü umul bainüm wagó, pama brredane koke ngyabene, a blaman ne bóktana bausdako Lodón taedögab.

¹² "A e ne gaodó nóma eloane, akó morroal müót nóma balmelane, akó mórran-mórran nóma bainane, ¹³ akó yabü [kau], [sip], akó [gout] abün nóma bainórre, akó [silba] akó [gold] nóma abün bainórre akó blaman ne elklaza, ¹⁴ e sab ikub bagürgu. Sab Lod yabü Godónbókama bamrukgu, yabü nótó yusürr Izipt kanrridügab, e leba zaget nóla kwarilnürürr. ¹⁵ Wa yabü wató simarrulürr ene amkoman wirri akó gum-guman ngitan ngüin-koke bwóbdüma, balóng gwar akó walipwalipa ne ngyaben kwarilürr. Ene nae-koke bwóbdü, Lod naean kwat tapakurr karrkukus ingülküpdügab naea bókanóm yabünktü. ¹⁶ Wa yabü mana alo we nilinóp alom ene ngüin-koke bwóbdü, yabü abalbobatal umul-kók ne alo klambóka kwarilürr. Wa yabü wirri müp ngyaben nökyenóp yabü ngi tüp alókóm akó bápopkóm ugósüm, wa solkwat morroal ngyaben yabiükia sidüde. ¹⁷ E sab inzan bóktan-gu yabióbka wagó, 'Mi mórreldómakla mibiób arüng akó mibiób tangab arüngdügab.' ¹⁸ Yabü ki ngam-bangólólón igó, Lod yabü God watóke yabü arüng nótó aliónda mórrel bainüm. Wa ene kla tónggapónda tóba [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] karrkukus ainüm, wa yabü abalbobatal ne bóktan nökyenóp. Ene bóktan wata asine errkyä, kazan bóktandóla."

11

Gida Bóktanbóka Amrükgu

¹⁸ Moses bóktanórr Isrrael pamkolpamdó wagó, "Kürü ini bóktan yazebam, moboküpüdü akó gyagüpitótókdó irrbünamke, da bamelamke yabiób tangdó akó yabiób müóngdü timamzan, yabiób gyagüpi bohanóm metat. ¹⁹ E wata yabiób olmal ini bóktan arüngi umul bain kwarilo. E metat ikik kwarilün ene gida bóktan pokoankwata, e müötüdü néma mórrandakla ó e néma agoltagoldakla, akó néma ngón bagondakla ó néma bazebdakla."

Morroal akó Kolae

²⁶ Moses akó bóktanórr wagó, "Ini ngürr, ka yabü obzek kwata nis bóktan angrindóla, bles bain bóktan akó amórr bain bóktan. ²⁷ Errkyä ini ngürrdü, ka [Lodón] yabü God, oya gida bóktan poko yabü alióndóla. E ene gida bóktan poko néma mamoan kwarilo, bles bain bóktan sab yabiükia yarile. ²⁸ A sab amórr bóktan yabiükia yarile, e ene gida bóktan poko koke néma mamoan kwarilo akó e néma tübyalüngörre ene kwatódögab, ka yabü ne kwat amtyandóla errkyä, ama ngibürr godab solkwat atanóm, e ngaen umul-kók ne godbóka kwarilnürürr.

³¹ "E Zodan tobarr baurr kari pokoakla, ama sab ogobo Lod yabü God ne tüp akyanda. E néma ipüdane ene tüp, akó ngyabenóm néma bainane, ³² blaman ini arüng bóktan akó gida tai mumyamónlamke, ka ne kla arrbündóla yabü obzek kwata ini ngürr."

* ^{8:3} mana plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr [ngüin-koke bwóbdü] (Bazeb Tonarr 16:4).   ^{8:3} Metyu 4:4; Luk 4:4

18

Obae Godón [Ótókankwataj Bóktan]

⁹ Moses Isrrael pamkolpamdó bóktanórr wagó, "E nóma barrbuno ene tüpdü, [LOD] yabü God ne tüp akyanda, sab ola ngibürr ngazirran tonarr tikó azebgu ibü mamaonóm, ene pamkolpama ne ngarkwat ngazirr tonarr tómbapóndako, ola nidi nyabendako. ¹⁰ Yabü aodó darrü olom babul ki yarilün tóba olmal nótó amselda urdü, [gyaur klamzan], ó kolae samuan tangamtindügab nótó ayalda solkwat ne tonarra tómbapónorre. Ó inzan kolae tulmil nótó tómbapónada: nus ut, irrüb ut azil, tonan, ¹¹ wapi-wapi kain, merram-merram kain, pail ódód, bao tóre, azirr amgün, mórrke tóre, kwat bórrang. Ó büdül mórrkeab gapók nótó alkalda usakü ikiküm. ¹² Zitulkus módoga, nadü oloma inzan tonarr nótó tómbapónada, wa ngazirr oloma Lodón ilküpdu. Da ini ngazirr klamabme, Lod yabü God ene tüp pamkolpam, ini kla nidi tómbapóndako, sab kolabütale ene tüp amgatóm e ene tüpzan emrranane. ¹³ E wata Lodón obzek kwata dümdüm kwarilo, igósidi yabü pamkolpama zitül-koke pokodó koke ngi barmünörre."

Godón [Alkamül-koke Bóktan] [Prropet] Zirrapónóm

¹⁴ Da Moses bóktanórr wagó, "E ne pamkolpam ngitanóm kaindakla tibiób tüpdügab, i ibü bóktan mamaandako, nidi irrüb ut azildako akó kolae samuan tangamtindügabi nidi ayalda solkwat ne tonarra tómbapónorre. A yadi, Lod, yabü God nótóke, yabü koke ok bainda ini elklaza tómbapónóm. ¹⁵ A ini zitulkusdü, wa sab prropet zirrsapóné yabünkü kazanla, yabü yabióbán pamkolpamdógb, Isrrael pamkolpam. Da e sab oya bóktan arrkrru kwarilünke.

¹⁶ "E ne ngürrdü kwób bazerró Sinae Pododó, e Lodón yabiób God yatoarre wagó, 'Ki myamem kokeakla marü gyagüp arrkrrum, akó ki ta myamem kokeakla marü wirrian ur ulit asenóm. Ki sab kena nurrbarinün.' ¹⁷ Lod kürüka bóktanórr wagó, 'I dümdüm pokom katop. ¹⁸ Ka darrü prropet dódórr ino, mazanla, ibü kugupidügab. Ka kólba bóktan sab oya taedó irrbuno, da wa sab pamkolpam nüzazilnorr, ka oya blaman ne arüng bóktan ilino. ¹⁹ Kürü bóktan koke nótó arrkrru yarile, ene pama ne pokó bóktale kürü ngidü, ka oya sab imtino wa, "Ma kürü bóktan koke iade arrkrru namülnürrü?" ²⁰ A igó prropet, tóbanan umuldügab bóktan nótó nóma bóktóne kürü ngidü, ka koke ne pokó ilo bóktanóm, oya sab büdülümpükü ki emkólnóm. Akó igó prropet, darrü godón ngidü nótó bóktóne, oya ta sab ki emkólnóm.'

²¹ "E aprapórr yabiób bamtindakla wagó, 'Ta ki umul bairre igó, prropetan bóktan ia amkoman Lodkagabia, ó ta ia koke?' ²² Prropeta nóma bóktale Lodón ngidü, akó wa ne pokó bóktóne amkoman koke nóma tómbapóné, da ene bóktan Lodkagabi kokea. Ene prropeta tóbanan umuldügab bóktóne, da e oya gum koke koralo."

Rrut Ngaensingül Bóktan

Mi umul kokeakla ini peba nótó wialómórr. Aprrapórr [prropet] Samuel o darrü wibalóm oloma wialómórr, king Deibid Isrrael pamkolpam nóna balngomól yarilürr.

Ini póepa ene tonarrdó tómbapónórr, zaza Isrrael pamkolpam nóna balngomól kwarilürr, Zosyuan büdül kakóm. Zosyua Isrrael pamkolpam balngomól yarilürr, i Keinan tüpdü barrbünóp, aprrapórr ene pail 1400, Kerrison amtómól küsilan nóna yarilürr. Zosyuan büdül kakóm, aprrapórr 300 pailüm God zaz ngibaunürr Isrrael pamkolpam zid bainüm ngibürr bwób-bwób pamkolpam-dögabi, ibü nidi okralórr. Ini poko wibalómórrónako Zaz pebadó. Ene tonarra blakónórr Samuel Solón nóna ingrinürr kingüm bainüm, Godón bóktan ngarkwatódó, ene pail 1050 Kerrison amtómól küsilan nóna yarilürr.

Rrut king Deibidün aipbobat warilürr. Wa aprrapórr ene tonarrdó nygaben warilürr, 1,150–1,100 Kerrison amtómól küsilan nóna yarilürr. Ene tonarrdó Gidion aprrapórr zaz yarilürr (Zaz 6–8).

Rrut Moab kantrri kol warilürr, Isrrael órdóbóna abüsa nólgbabi banikda. Moab pamkolpam Lotón olmalbobatal kwarilürr, Eibrra-amón zoretan olom. A i amkoman Godón koke [ótók] kwarilürr. Ngibürr tonarr i Isrraelpükü gazirr kwarilürr, a Rrutün tonarrdó i paudüdi nyaben kwarilürr.

Ini Peban Bóktan Zono Módágako:

- A. Elimelek tóba olmalkolpükü Moab wamórr 1:1-5
- B. Rrut akó Naomi Betliem aururrí 1:6-22
- C. Rrut Boazón apapdó zaget warilürr 2:1-23
- D. Naomi Rrutün müór kwat yamkünürr 3:1-18
- E. Boaz Rrutün zumiógúrr 4:1-12
- F. Boazón olmalbobatal 4:13-22

Elimelek Tóba Olmalkolpükü Moab Wamórr

¹⁻² Zaza Isrrael pamkolpam nóna balngomól kwarilürr, ene tüpdü ugón warri ku yarilürr. Darrü pam, ngi Elimelek, Betliém nýaben yarilürr, Zuda bwóbdü. Wa gyagüpítótók esenórr Moab bwóbdü nýabenóm karianbóka, tóba Naomi kolpükü akó tibiób nis siman olom nis, ngi Maklon akó Kilyon. I Eprrat zitül kolpam koralórr. I Moab bwóbdü ogobórr akó ola nýaben koralórr. ³ A Elimelek ma we narrótókórr, Naomin we zumgatórr, tóba nis siman olom nispükü. ⁴ Ene olom nisa Moab kol nümiógrri, ibü ngi Orrpa akó Rrut. 10 Paila nóna blakónórr, ⁵ Maklon akó Kilyon ta ola narrótókrrri. Wata Naomi tebe püóran warilürr, müór a olmal babul.

Rrut akó Naomi Betliem Aururrí

⁶ Naomi Moabómzan warilürr, wa arrkrrurr wagó, [LOD] tóba pamkolpam kuri tangnamtirre morroal alo klame, da wa tóba elklaza we tómbapónórr Moab amgatóm, Betliem alkomólóm, tóba nis kolalkot nispükü. ⁷ Da wa bupadórr ene bwóbdügab, wa ne nýaben warilürr, tóba nis kolalkot nispükü, da i Zuda bakonóp. ⁸ Da kwat-kwat Naomi

tóba kolalkot nis we nyalórr wagó, "E ugó alkomólam, yabiób aip nisab müötüdü nyabenóm. Yabüka sab Lod morroal tonarr yarile, e kürükazan morroal tonarr namülnürri akó büdül nidipako. ⁹ Yabüka nizandó Lod sab kwat popadan sine müór nis amiögüm akó morroal nyabenóm müötüdü yabiób küsil müór nispükü."

Da Naomi ibü nüprikürr, a i ma nizana wirribóka yónüm bairri. ¹⁰ I oya we wyalórri wagó, "Koke, ki mankü aurri marü pamkolpamdó!"

¹¹ Da Naomi ibü we nyalórr wagó, "E wata alkomólam! E kankü tótókóm iade kaindamli? Ka sab myamem siman olom nis koke nóseno yabü amiögüm. ¹²⁻¹³ E alkomólam yabiób basirrdü, zitülkus ka amkoman epepanal darrü müór amiögüm. Ka ne müór amiögüm gaodó nóma ki namüla, akó ka ne errkya irrüb ki umtula müörpükü, akó ka ne yabünkü olom nis ki nósenä, e ia gaodó ki namüli inzan nyabenóm, kókó i ki wirri baini? Akó ini pokoa yabü ia ki nólene errkyadan müór nis apadóm? Kokean, zitülkus Lod kürü nyaben kuri kap ine, da kürü nyaben amkoman kolaeanä yabü nyabendögab."

¹⁴ Da i wirribóka yón namülnürri akó Orrpa téba kolalkot epep we uprukürr akó yónzhamtorr. Da wa alkomólórr téba basirrdü. Rrut wa Naomika arróbórr. ¹⁵ Naomi oya we wyalórr wagó, "Rrut, marü gódama kuri alkomólé téba kolpam akó godódó. Oya solkwat ugó akya."

¹⁶ Da Rrut bóktan we yalkomólórr wagó, "Ma kürü myamem ayalgu marü amgatóm ó marükagab byalüngüm. Zitülkus módóga, ma nubó natoklo, ka ta natoklo. Ma ne nyaben namulo, ka ta we nyaben namulo. Marü kolpam sab kürü kolpam kwarile, akó marü God sab kürü God yarile. ¹⁷ Ma ne narrótoko, ka ta we narrótoko, ó sab kürü gapók we ilüngrre. Mibü wata büdüla türrgrrüte. Ka ne marü nóma mimgüto, ngibürr popa zitülkusdü, Lodón kolae gazirra sab kürüka ki tam!"

¹⁸ Naomi igó nóma umul bainürr wagó, Rrutün wirri ubia tótókóm, wa myamem darrü poko koke bóktanórr oya alkomólóm.

¹⁹ I aurrnürri, kókó Betliem basirrdü abzirria. Dudu basirra arrkürrürr oya nóma osenóp akó kola wagó, "Ia ini Naomio?"

²⁰ Wa ibü nilóp wagó, "E kürü Naomibóka* ngilian-gu. E kürü Marrabóka† ngiklinam, zitülkus Wirri Arüng Goda kürü nyaben kap kuri ine. ²¹ Ka ngaen ini bwób nóma amgatórró, kürü abün elklaza kwarilürr, da Lod ma kürü kuri kalkomólé darrü clam koke. E kürü Naomibóka ngilian-gu, zitülkus kürü Wirri Arüng Goda kolae kyónürr akó wirri müp kökyanórr."

²² Da Naomi ene inzan tolkomólórr Moabgabi téba Moab kolalkotpükü, Rrut. Darrü alo kla, ngi barrli,‡ ibü abüla ugón bókyanórr, i Betliem ne tonarr abzirri.

2

Rrut Boazón Apapdó Zaget Warilürr

¹ Naomin narezoret asi yarilürr, ngi Boaz. Wa mórel akó wirri ngi pam yarilürr, Elimelékón zitül olom. ² Darrpan ngürr Rrut Naomika bóktanórr wagó, "Ma ia kürü koke kilo tótókóm barrli apapdó? Kürü ubi darrü

* ^{1:20} Naomi ngian küp módóga Ibrru bóktane: morroal ó barnginwóm. † ^{1:20} Marra ngian küp módóga Ibrru bóktane: kap. ‡ ^{1:22} barrli [witzan] klama. Mórrke-mórrke módóga: barley.

oloman solkwat akyanóma barrli singül dakabainüm, oya obzek kwata kürüka morroal nótó sesene.”*

Naomi bóktan yalkomólórr wagó, “Taia, kürü olom, ma ugó nató!”

³ Rrut we natókórr apapdó, barrli singgalgón pamab solkwat akyalórr, barrli singül dakabainkü. Ene ma igó yarilürr, wa tai Boazón apapdó warilürr, Elimelekón zitül olom.

⁴ Da módogá, ngibürr abüs küp solkwat, Boaz Betliemgabi ugón tübzilürr. Wa ibüka bóktanórr wagó, “[LOD] yenkü asine!”

I bóktan yalkomólóp wagó, “Marü Lod sab bles mine!”

⁵ Boaz zaget singüldü pam imtinürr wagó, “Ini küsil kol ia noano?”

⁶ Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Wa ene Moab kolo, Naomidi nidi tolkomórri, Moab bwöbdügabi. ⁷ Wa kürü kümtine wagó, ‘Ka ia zaget kolpamab solkwat koke akyeno, barrli singül dakabainüm?’ Da wa zaget kurai irrbi bókyene, kókó errkyadan. Wa ma wata karianbóka kuri ngón agóne aren-aren müöt murrdü.”

⁸ Da Boaz Rrutün we wyalórr wagó, “Gyaurka, kürü bóktan turrkrru. Ma myamem darrü apapdó barrli singül dakabain-gu, akó ini poko amgatgu. Ma wata ini zaget kolab minggüpanan akyan namulo! ⁹ Ma we apap ngaka, pama barrli singül ne singgalgóngako, ma kubó ola namülünke, kolab solkwat barrli singül dakabainüm. Ka blaman pam kuri nilnúma marü kolae tonarre ngakan-gum. Akó marü naea nómá müpüde, kubó ma we mariti tólaelorrón nae beledógab enónke, i ne kla errngamórre.”

¹⁰ Rrut wakósingül we nülkamülürr tüpdü, da obzek tüpdü elkomólórr. Da wa Boazón imtinürr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka iade morroal sesena igó, ma kürü morroal ngakandóla? Ka go mogob kolóla.”

¹¹ Boaz bóktan yalkomólórr wagó, “Ka blaman bóktan nurrkrruarre ma moba kolalkotódó ne poko tómbapónórró, marü müóra nómá narrótókórr. Ka umulóla, ma moba aipab nis akó moba bwób iazan amgatórró, akó ma ia katókórró ngyabenóm mogob kolpampükü, ma ngaen umul-koke nibióbbóka namülönürrü. ¹² Marü sab LOD darrem wató mókyene, ma ne poko tómbapón namülönürrü. Marü sab LOD, Isrraelón God nótóke, dudu darrem kla wató mókyene, ma noa murrdü[†] ngyabenóm katókórró moba zid bainüm!”

¹³ Rrut bóktanórr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka metat morroal asen namulo, wirri pam. Ma kürü kari morroal koke kuri kina, ma enezan morroal tonarre bóktandóla kürüka. Enanla ka darrpan tonarr kokela marü ngibürr zaget koldágab.”

¹⁴ Alo ngarkwat nómá semrranórr, Boaz Rrutünbóka wagó, “Ala kató, plaoa poko ipa, ugó yanggóból ini waendó.” Da wa we mórran-mórran bainürr ngibürr zaget kolpampükü. Boaz ngibürr bamngulürrün barrli küp uliónürr. Rrut tóba ngarkwatódó elorr, da ngibürr alo pokoa baminürr. ¹⁵ Rrut nómá bupadórr barrli singül dakabainüm, Boaz tóba zaget pamdó bóktanórr wagó, “Ini kol kubó olkomólámke. Wa ne kubó nómá dakabain waril barrli kur negako, e kubó oyaka bóktan-gu igó, wa kolae kla tónggapóndo.‡ ¹⁶ Akó kubó ngibürr tangande alók kwarilünke

* 2:2 Isrrael pamkolpamab inzan gida yarilürr, mogob kolpam, aipab koke olmal, akó kóble tangbamtinüm (Duterronomi 24:19). † 2:12 murrdü, Ibrru bóktane ma inzan angrirrúna: ma noa tap lorodó katókórró moba zid bainüm. ‡ 2:15 Isrrael pamkolpamab gyabi yarilürr barrli singül dakabainüm kur minggüpanan.

ene kurdügab, oya dakabainüm. E kubó oya aggu.”

¹⁷ Da Rrut we dakabain warilürr barrli singül, kókó abüsa nómá bótaorr. Wa blaman nómá ailürr kúp ausüm, ene barrli kúp 10 müp ngarkwat kwarilürr. ¹⁸ Rrut ene barrli kúp imarrurr müót basirrdü. Wa tóba kolalkot omtyanórr wa nigó ngarkwat barrli ailürr, akó wa uliónürr ne alo pokoa baminürr. ¹⁹ Naomi oya umtinürr wagó, “Ma ia ini barrli ne dakabain namüla, errkyá ngürr? Akó ma noa apapdó zaget namüla? Da God bles ki yó ene pam, marü morroal nótó ngakan yaril.”

Da Rrut tóba kolalkot wyalórr wa noan apapdó zaget warilürr. Wa bóktanórr wagó, “Ka darrü paman apapdó zaget namüla, ngi Boaz.”

²⁰ Naomi wirrianbóka we bóktanórr Rrutka wagó, “LOD Boazón bles ki yó, akó wa koke bóleanórr tóba morroal tonarr okaka amzazilüm arról akó büdül nidipko!” Naomi akó bóktanórr wagó, “Ene mibü minggüpanan narezorete, ó wa mibü darrü [aurdü amaik] pama.”[§]

²¹ Da Rrut bóktanórr wagó, “Kürü akó morroal ne bóktan kúline, wagó, ‘Ma kürü zaget pamkolpam minggüpanan namulo, kókota blaman abüla kürü apapdó tai nómá blakóne.’”

²² Naomi bóktanórr wagó, “Rrut, amkoman, kürü olom, ma sab kolpükü zaget namulo Boazón apapdó. Marü sab aprrapórr ta kolae tonarre kena ngakan kwarilün, ma ne darrü paman apapdó nómá natoko.” ²³ Rrut we dakabain warilürr Boazón zaget kolpükü, kókó blaman barrli akó [wit] abüla nómá blakónórr. Da wa metat we ngyaben warilürr tóba kolalkotpükü.

3

Naomi Rrutün Müór Kwat Yamküñürr

¹ Ngibürr ngürr kakóm, Naomi Rrutünbóka wagó, “Kürü ubi marü müór kwat tónggapónoma. Ene igósüm, sab marü mobanan müót yarile, akó marü ngyaben sab morroal yarile. ² Ma umulóla Boaz, ma noa zaget kolpükü barrli dakabain namülnürrü, mibü minggüpanan narezoreta. Da turrkrru. Ini irrüb wa kubó barrli kúp aus bwóbdü zaget* yarile. ³ Da ma apür, morroal ilang idi balóp, akó ma tumum mórrkenyórr püti bai. Da kubó natókóke ene kúp aus bwóbdü. Ma kubó moba pupo bain-gu ígó ma olamla, kókó oya aloa akó anóna nómá blakóne. ⁴ Ma kubó tai ngakalónke wa kubó ne umtule. Natókóke, oya basirr mórrkenyórr kwit yónke, da kubó umtulke oya wao-wao. Wa kubó marü darrü kla tónggapónóm mile.”

⁵ Rrut wyalórr wagó, “Ka kubó blaman kla tómbapono, ma ne poko namüla.”

⁶ Wa we natókórr, kúp aus bwóbdü. Wa ene kla blaman tómbapónórr, oya kolalkota ne bóktan wyalórr. ⁷ Boazón aloa ó anóna nómá blakónórr, oya bübdü morroal mórranórr. Da wa utüm wamórr, barrli kwób minggüpanan. Wa ut nómá yarilürr, Rrut piküpan natókórr, oya wao-wao

§ 2:20 Ngaen, minggüpanan zonaretal nidipako, ibü wirri zaget asi yarilürr Israélóm. Darrü kolan müóra kubó nómá narrótóke, ene narezoreta ene büdül paman tüp akó elklaza azebóm ó oya kóble apadóm, ibü aurdü amanóm, akó ibü ngabkanóm. Ibü ngaen-gógópan siman oloma ene büdül aban elklaza ugórr wató yazebe (Duterronomi 25:5-10). * **3:2** Ene barrli zaget inzan yarilürr. Kubó barrli aila nómá blakóne, kúp ausüm, pama ene barrli kwitüdü aman kwarile. Wóra blaman bul akó biza kubó amale kókó barrli küpana bamirre.

mórrkenyórr we kwit yónürr, da we umtulürr. ⁸ Ene irrüb zokrrok, oya utürrn büba nóma arrkürrürr, wa türsümülürr, da bümzazilürr. Nóma ngabkanórr, da wa kol osenórr, tóba wao-wao.

⁹ Boaz bóktanórr wagó, "Iba, kolo! Ma ia nótó?"

Rrut bóktanórr wagó, "Wirri pam, ka Rrut. Kürü ubia kürü mató ngakókalo, zitülkus ma kürü [aurdü amaik] olomla.[†] Da ma ia sab kürü koke kümigo moba kolóm?"[‡]

¹⁰ Boaz bóktanórr wagó, "[LOD] marü bles ki myó, kürü olom! Ma ngena-gógópan morroal tonarr okaka imzazilürrü moba kolalkotódó, da ma errkyá wirri morroal tonarr okaka simzazila kürükä, zitülkus ma darrü küsil pam koke kuri yamküna, ia elklaza-koke pam ó mórrrel pam.

¹¹ Ma gumgu, kürü olom, blaman is umulako ini wirri basirrdü, ma morroal tonarr kolóla. Ka blaman kla sab tómbapono, ma ne klamóm kümtina. ¹² Wa go amkomana, ka marü minggúpanan narezoretla marü aurdü amaiküm, a darrü narezoret asine, amkoman minggúpanan nótóke kürükagab. ¹³ Ma ini irrüb poko aini namülün ngarkwat kókó irrbi. Mi sab ugón umul bairre, wa ne ubi nóma baine, marü aurdü amaiküm. Enta taia! Ka arról Lodón obzek kwata igó bóktono wagó, marü sab kótó aurdü mumaiço, wa ne ubi koke nóma baine. Da ma ugó umtul, kókó sab irrbi."

¹⁴ Rrut Boazón wao-wao we umtulürr kókó sisa balgóñ küsil yarilürr, zitülkus Boazón ubi koke yarilürr kolpama koke ki umul bairre igó, kola we umtule barrli küp aus bwóbdü. ¹⁵ Boaz oyabóka wagó, "Moba tumum mórrkenyórr ugó sidó, da moba tange ugó adrrat." Wa emoanórr, da Boaz oya abün barrli küp uliónürr. Wa 6 mün yazeblórr Rrutün mórrkenyórrdü alókóm. Wa kwit yónürr, da Rrutün singüldü igasilürr. Da Rrut we alkomólórr ama wirri basirrdü.

¹⁶ Wa nóma abzilürr müót basirrdü, oya kolalkota umtinürr wagó, "Ma ia-ia natóka, ka marü sim ne poko mila?" Rrut oyaka blaman poko adrratórr, Boaz ne tonarr tómbapón yaril oyankü. ¹⁷ Rrut inzan warilürr wagó, "Boaz bóktanórr wagó, 'Ma tang küpan koke alkomolo moba kolalkotódó,' da wa kürü abün barrli küp kúline".

¹⁸ Naomi oyaka bóktanórr wagó, "Ma wata kya piküp namülün, kókó kubó marükwata igó ia tómbapone. Boaz kubó koke ngón ngagóne, wa kalma kókó ini bóktan tónggapone."

4

Boaz Rrutün Zumiögürr

¹ Boaz kwóbbazen pokodó wamórr, wirri basirran barrbüñ mamtae minggúpanan, da wa we mórran-mórran bainürr. Da módogá, Elimelekón minggúpanan narezoret, Boaz noabóka apón yarilürr, wa ene poko ugósan sórrgrratórrma. Boaz oya ngyaunürr wagó, "Kürü gódam, mórranóm ala tam!" Da ene pama we wamórr oyaka, mórranóm.

² Boaz 10 [balngomól byarrmarr pam] ngibaunürr wankü mórranóm, da i bobrranórr. ³ Wa bóktanórr ene minggúpanan narezoretódó wagó, "Naomi kuri tolkomóle Moab bwóbdügabi, da oya ubia, kolpama mibü minggúpanan narezoret Elimelekón tüp amigórre, ene kla [aurdü

[†] 3:9 Ma müsirrga ain bóktan 2:20 ngakanke. [‡] 3:9 Ibrru bóktane ma inzan angrirrüna: Moba mórrkenyórr kürü ngakoklao, marü [leba zaget] kol nótókla.

amaiküm]. ⁴ Ka gyagüpi wama kagó, ka marü ini poko ayaldóla. Ma ne ubi nómá namulo apadóm, da amióg ibü obzek kwata, aini nidi mórrandako, akó ini balngomól byarrmarr pamab obzek kwata. Ma ne ubi koke nómá namulo, kibükä tópta. Darrü pam myamem singül kwata babula ini tüp amiögüm, wata matókla. Ka ma marü kakotala.”

Ene pama wa, “Taia, ka amigo ene kla, ene kla aurdü amanóm Naominkü.”

⁵ Da Boaz bóktanórr wagó, “Ma ene tüp nómá amigo Naomikagab, da igósidi ma ta ene Moab kol Rrutün zumigo, ene Maklonón kóble. Ene igósüm, ene tüp sab büdül oloman bobatalab tangdó yarile.”

⁶ Da ene pama inzan bóktanórr wagó, “Ka igósidi gaodó kokela ene tüp amiögüm, zitulkus kürü tüp sab ene kolan olmala kena ipüdünum; sab babul yarile kürü olmal akyanóm. Ka gaodó kokela, a ma müób amióg.”

⁷ (Ngaen, ene tonarrdó, Isrrael kolpamab gida yarilürr wagó, darrü oloman tüp ó elklaza bumiögüm ó darrem-darrem bumiögüm nómá yarile, da ene inzana, wa wapórdó baten kla inine, da wa amióg olom ekyene, nótó apadóda. Da wa ene poko dümdüm kuri ekyene.)

⁸ Ene pama Boázónbóka wagó, “Mató bumiög.” Da wa tóba wapórdó baten kla ininürr, Boazón ekyanórr. ⁹ Boaz ene balngomól byarrmarr pam nilóp akó ngibürr nidi kwarilürr ene pokodó wagó, “E blamana yabiób ilküpi kuri esenane ini ngürr. Elimelek akó oya nis siman olom nis Kilyon akó Maklon, ka blaman ibü elklaza kuri bumiga Naomikagab. ¹⁰ Akó ka Rrutün kuri upuda kólba kolóm, Maklonón kóble, Moabgab nótó katókórr. Ene igósüm, Elimelekón elklaza sab oya olmalkoldógab koke balóke akó oya bobatal sab asi kwarile oya pamkolpamđó akó basirrđü. Da e blamana kuri esenane ó kuri barrkrrua, ini ngürr.”

¹¹ Balngomól byarrmarr pam akó ola nidi kwarilürr, blamana bóktónóp wagó, “Ki marü kuri móserre akó murkrrurre! [LOD] sab ene kol, marü müötüdü nótó bangrine, inzan wine, Reizel akó Liazan, abün olmal nidi nónsenóp Zeikobónkü. Ma sab mórrel pam namulo Eprratón zitüldü akó kolpam marübóka wirri umul kwarile Betliémom. ¹² Marü sab Lop ne olmalbobatal mülíne Rrutkagab, i sab inzan kwarile Perrezón* olmalbobatalzan, Tamarr ne olom ilngumilürr Zudankü.”

Boazón Olmalbobatal

¹³ Da Boaz Rrutün we udódürr müötüdü, tóba kolóm. LOD we tangzwamtinürr, da bikóm esenórr, siman olom we ilngumilürr. ¹⁴ Basirr kola Naominbóka wagó, “LODÓN yagüram! Wa marü bobat kuri mókyene errkya, marü sab nótó ngamkale. Isrrael kolpam sab oyabóka wirri umul kwarile. ¹⁵ Wa marü sab küsil arüng mókyene akó marü sab ngakan yarile epepdó, zitulkus marü kolalkota oya ilngumile. Rrutün [moboküpü ubi] marükama akó wa ngarkwatódómo 7 siman olmaldóbágab.”

¹⁶ Naomi ene gab olom ipadórr, tóba ganggópdó ingrinürr, da we makrraalórr.

¹⁷ Oya minggüapanan kola olom ngi ngyesilóp Obed.[†] I blaman is nüzazilóp wagó, “Rrut Naominkü siman olom kuri ilngumile!” Obed olom ilngumilürr, ngi Zesi, Deibidün ab nótó yarilürr.

^{4:11} Bwób Zitüł 29:15-30:43

* ^{4:12} Perrez Boazón akó Deibidün abbobat yarilürr.

^{4:12}

Bwób Zitüł 38

[†] ^{4:17} Obed ngian küp módogá: tangbamtin olom.

18 Perrezón olmalbobatala inzan tóbabótórr, kókó Deibidün amrran.

Perrezón siman olom Kezrron yarilürr,

19 Kezrronón siman olom Rram yarilürr,

Rramón siman olom Aminadab yarilürr,

20 Aminadabón siman olom Nakson yarilürr,

Naksonón siman olom Salmon yarilürr,

21 Salmonón siman olom Boaz yarilürr,

Boazón siman olom Obed yarilürr,

22 Obedón siman olom Zesi yarilürr,

akó Zesin siman olom Deibid yarilürr.

Rrutün Peba aini blakónda.

Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna, Samuel 7:1-5, 8-17

7

[Lodón] [Alkamül-koke Bóktan] [Deibidka]

¹ LOD Deibidün aurdü amanikürr ibükagab, wankü nidi gazirr kwarilürr. Da módoga, wa paude we mórran-mórran bainürr tóba morroal wirri müötüdü. ² Kinga [prropet] Neitónka we bóktanórr wagó, "Ka inamüla ini agurr sida^{*} nugupi aelórrón müötüdü, a Godón bokos[†] ama gyaurka [Palae Müötüdüma]."

³ Neitón bóktan we yalkomólórr kingdü wagó, "Marü ne gyagüpítótóke, wam da tónggapó, zitülkus Lod mankü asine." ⁴ A ene irrüb LOD Neitónka we tóbtanórr wagó, ⁵ "Ugó wam kürü zaget olom Deibidka, da igó yalke magó, 'Lod igó bóktóne: ma sab ngyaben müót koke elo kürünkü.' "

⁸ "Wam, da kürü zaget pam yalke magó, 'Wirrian Arüng Lodón bóktan yóni wagó, "Ngaen-gógópan ma enan [sip] ngabkan pam namülnürrü, da ka ma marü kuri murruna sipab alo bwóbdügab kürü Isrrael pamkolpam balngomólóm. ⁹ Ka mankü asi namülnürrü ma ene iazan wamnórró. Akó ka ibü marükagab amarró mankü nidi gazirr kwarilürr, ama kolaedó simarrurr. Da ka sab marü ngi wirri ino ngibürr ini tüpdü wirri pamzan. ¹⁰ Akó ka sab kólba Isrrael is ngyaben bwób nókyenónómo. Ka sab ibü ola irito, igósüm i sab tibiób bwóbdü ngyaben kwarile. Ibü sab myamem koke nunurre, kolaean pamkolpama ngaenzan bangón kwarilürr, ¹¹ ka ibü zaz ne tonarr irrbürrü, tai kókó errkyá. Akó ma sab paudüdü ngyaben namulo. Mankü nidi gazirr kwarilürr, i marü sab kokean munurre. Akó ka, LOD, ka marü amkoman igó milo, Deibid: Ka sab müót elo marünkü.[‡] ¹² Marü arrólá nóma blakóné, ó tüpdü nóma müngrirre marü abalbobatal negako, ka sab darrü küp marükagab ipudo marü pabo apadóm, akó ka sab oyankü pabo tónggapono wa sab metat nólgiabi ne balngomól yarile kingzan. ¹³ Kürü ene müót sab wató ele, kürü sab nóla kagürnórre. Kürüme sab metat darrü küp asi yarile, sab metat-metat nótó balngomól yarile kingzan. ¹⁴ Ka sab oya Ab namulo akó wa sab kürü olom yarile. Wa ne kolae nóma tónggapóné, ka sab oya wirri bidam ekyeno, aba tóba olomzan bidam akyanda. ¹⁵ A ka sab kólba morroal tonarr koke agino oyakagab, ka Solkagabzan agirrü, ka marüme noan amaikürrü, ama marü müngrirrü. ¹⁶ Marü müöta sab kokean bülgüte akó marü kingzan balngomóla sab kokean blakóné. Marü olmalbobatal sab metatómpükü king korale Isrrael bwób alngomólóm." "

¹⁷ Ene kakóm, Neitón blaman ini poko Deibidka we büdrratórr, LOD ne kla okaka sizazinürr.

---

* **7:2** sida wirri darrem akó agurr nugupa. Mórrke-mórrke módoga: cedar. † **7:2** Godón bokos Godón ngyaben marrug yarilürr. Darrü ngi módoga: [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] bokos. Mórrke-mórrke módoga: Ark of the Covenant. **7:2** Bazeb Tonarr 26:1 ‡ **7:11** Deibidün müötan küp módoga: oya olmalbobatal.

**Ngaen-gógópan Peba Igó Ngiliarróna,
King
2:10-12; 3:3-5, 7-14; 4:20-21, 25; 6:1, 11-14; 11:1-5, 7-13, 42-43;
16:29-33**

2*Deibidün Büdül Póep*

¹⁰ Deibid narrótókórr, da we ilüngóp Deibidün wirri basirrdü.* ¹¹ Wa 40 pailüm balngomól yarilürr ene Isrrael pamkolpam. 7 Pailüm wa Ibrron wirri basirrdügab balngomól yarilürr, 33 pailüm wa ama Zerrusalemgab balngomól yarilürr. ¹² Ene kakóm, Solomon we mórran-mórran bainürr kingan mórran klamdó tóba aban Deibidün pabodó. Wa Isrrael pamkolpam wirri arüngi balngomól yarilürr kingzan.

3*Solomon Tóre Ekorr [Wirri Gyagüpitótókóm]*

³ Solomonón [moboküpü ubi] [Lodka] yarilürr tóba aban Deibidün mumyamón bóktan amorranksü. A wa go ama Lodónkü [urdü amsel lar] akó [gyaur kla] bamngulülürr ngibürr godab tógaldo gyabi bwóbdü.

⁴ Darrpan ngürr Solomon Gibion wirri basirrdü wamórr Lopka lar urdü amselóm, zitülkus ene wirrian [alta] yarilürr, ngibürr altadágabi. Ngaen Solomon ola 1,000 ngarkwat dudu bónigan gyaur kla yamselórr ene altadó. ⁵ Gibionüm LOD Solomonka irrüb we tamórr nusi, da we yalórr wagó, "Kato kürü, marü ubi larógóm nóma yarile."

⁷ Solomon bóktan yalkomólórr wagó, "Da errky, Lodóe, kürü God, ma kürü, moba zaget pam, kingüm kuri küngrina kólba aban Deibidün pabodó. A ka go wata kari olomla, akó ka ta umul-kókla kólba zaget ia tónggapónóm. ⁸ Ka marü zaget pam inamüla, moba pamkolpamab aodó, ma nibiób ilianórr. Äud ta kokeako akó atang ta nabea. ⁹ Da ma moba zaget pam morroal gyagüpitótók sekya marü pamkolpam balngomólom akó morroal amzyatóm kolae laróga, morroal laróga. Gaodó pam babulana, marü ini abün pamkolpam balngomólom!"

¹⁰ Ini bóktana Lopón bagürwóman ngitanórr, Solomon ne poko imtinürr. ¹¹ Da wa oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, "Ma ini pokom gaodó kümtina, a kokrrap ngabenóm koke, mobankü. Ma mórrrelóm koke kümtina, akó mankü nidi gazirrdako, ibü kolae bainüm koke, a ma wa wirri gyagüpitótók katoa dümdüm ne klame morroal amzyatóm. Zitülkus ma ini pokom kümtina, ¹² módoga, ka sab tónggapono ma kürü ne klamóm katoa. Turrkrru, ka sab marü wirri gyagüpitótók akó morroal moboküp mókyeno elklaza bómzyatóm. Darrü mazan pam ngaen babul yarilürr akó elnga sab mazan pam ta babul yarile. ¹³ Ka akó sab marü mülino ma koke ne klamóm katoa. Ka marü sab wirri mórrrel mókyeno akó wirri ngi. Darrü king babul yarile mazan, marü ngayabendó. ¹⁴ Da ma ne kürü ngarkwatódó nóma ngaben namulo akó arüng bóktan ó gida

* ^{2:10} Deibidün wirri basirr Zerrusalem wirri basirra.   ^{3:3} Bótang Peba 33:52; Duterronomi 7:5

nóma mamoan namulo, marü aba Deibidzan tómbapón yarilürr, marü nygaben ka ta sab igósidi kokrrap ino.”

4

Solomonón Morroal Nygaben

²⁰ Zuda akó Isrrael pamkolpam inzan kwarilürr, amaka malu kabedó nörésako, ena bürrkós. Pamkolpama alo akó anón akó barnginwóm kwarilürr. ²¹ Solomon ene dudu bwób wató alngomól yarilürr, tai Yuprreitis tobarrdógab, tai kókó Pilistia kantrridü, ene go tai kókó Izipt kantrrian ngaru. Ene bwób pamkolpama taks mani alión kwarilürr Solomonón. Ene abün-abün bwób tóba nygaben tonarrdó wató balngomól yarilürr.

²⁵ Solomonón* nygaben tonarrdó, Zuda akó Isrrael wata morroal nygaben namülnürrí, tai Dan wirri basirrdügab dorrmétódóbóna kókó Berrsyiba wirri basirrdü malubarrdóbóna. Blaman pamkolpama wata paudüdü bobrralórr ngórr nugup murrdü.[†] Darrü kolaea ibüka koke tamórr.

5

Tugup bóktan enekwata, sapta 5:7-18: Solomon Irramkagab, Taerr wirri basirran king, ene müót ael elklaza we bumiógúrr, wa ne klamóm yatorr. Solomon 30,000 pam yazebórr tóba tangamtinüm Isrraelgab, ene elklaza azebóm akó [Godón Gyabi Müót] aelóm. Solomon akó 150,000 pam yazebórr wirri ingülküp pokó amkenóm Godón Gyabi Müót zitüllónggapónóm.

6

*Solomon [**Lodón**] [**Gyabi Müót**] Elórr*

¹ Ibü 480 paila nóma blakónórr Izipt nóma amgütóp, Solomon Lodón Gyabi Müót ael ugón bókyanórr, tokom ngim pail ne kla yarilürr, Solomon Isrrael nóma alngomól yarilürr. Ugón nis ngim melpal yarilürr, ngi Zib.

¹¹ Da Lod Solomonka we bóktanórr wagó, ¹² “Ma ne kürü arüng bóktan akó gida nóma mumyamón namulo, akó kürü blaman gida bóktan pokó mamoan namulo, da ka marü ab Deibidün ne [alkamül-koke bóktan] iliörrü, ka sab tónggapono. ¹³ Ka sab kólba ini müótüdü nygabelo Isrrael pamkolpampükü, akó ka kólba Isrrael pamkolpam kokean bimgüto.”

¹⁴ Da Solomon ene LODÓN Gyabi Müót ael we elakónórr.

11

*Solomon Byalüngürr [**Lodkagab**]*

¹ Solomon go abün mogob kol ngayaep yarilürr. Wa ngaen-gógópan Izipt kingan óp olom upadórr, da solkwat ama Moab, Amon, Idom, Sidon, akó It kol bumiógúrr tóba kolóm. ² LOD ngaen Isrrael pamkolpam igó nilóp wagó, “E sab nanabwób kol bumióggu, kürübóka umul-kók nidipko, akó ibü pam yabü kol koke ki bumiógnüm. E ne sab nóma tónggapónane, i sab yabü moboküp nyalüngrré tibiób god [ótókóm].” A Solomon ma ene

* ^{4:25} Solomon ngian küp módogá Ibruu bóktane: paud. † ^{4:25} ngórr nugup, Ibruu bóktane ma inzan angrirrüna: [grreip] syepor ó [pig] nugup.

kol tóba dalgüpdu simarrurr. ³ Solomonón amkoman kol 700 kwarilürr, kingab ópal olmal nidi kwarilürr. Oya ma akó 300 ngibürr kol kwarilürr. Ene kolabme wa tóba moboküp yalüngürr Godkagab. ⁴ Solomon myang nóma bain yarilürr ene mogob kola oya moboküp yalüngóp tibiób godódó. Wa LODÓN tai koke mamaan yarilürr oya aba Deibidzan kain yarilürr. ⁵ Solomon ama Astorretón ótök yarilürr, Sidon isab kol god, akó Molek, Amon isab ngazirr god.

⁷ Podo kwitüm, abusa nólzabi banikda Zerrusalemgab, Solomon nis [alta] we tónzapónorr. Darrü Kemosón ótökóm, Moab pamkolpamab ngazirr god, akó darrü ama Molekón ótökóm, Amon pamkolpamab ngazirr god. ⁸ Solomon ta akó dadan poko tónggapónorr tóba blaman mogob kolabkü, wa, i sab tibiób godódó morroal ilang buru akó ngibürr elklaza ia angan korale.

⁹⁻¹⁰ Da LOD Solomonka nis münüm inzan okaka tübyónürr oya gyabi angrinüm mogob god bütökgum, a kinga ama kak amaikürr oyaka, Isrrael pamkolpamab God. Solomon oya arüng bóktan kokean arrkruu yarilürr, da wa Solomonka ngürsilüm we bainürr. ¹¹ Oyaka we bóktanórr wagó, "Zitülkus ma inzan pamla, ma kürü [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] akó kürü arüng bóktan koke amorrandóla, ka sab marü balngomól bwób marükagab ipudo, ama marü zaget olom ekyeno. ¹² Da ka büsai koke mürrkino ma arrólzanla, zitülkus kürü gyaur marü abdó Deibidka asine. A ka sab marü oloman tangdógab irrkino. ¹³ Ka ma sab blaman oyakagab ini bwób koke ipudo, a ka sab oya darrpan zitül ekyeno alngomólóm, Deibidünbókamde, kürü zaget pam, akó Zerrusalemónbókamde, ka kólbankü ne wirri basirr ipadórró."

Solomonón Büdüü

⁴² Solomon Zerrusalemgab Isrrael 40 pailüm alngomól yarilürr. ⁴³ Wa nóma narrótókórr, oya gapók oya ab Deibidün Basirrdü ilüngóp. Oya olom Rreoboam kingüm bainürr oya pabodó.

Tugup bóktan: Rreoboam wata Zuda zitüл akó Benzamin zitüл nolngomólólórr. Ngibürr Isrrael zitüla oyaka kak semónóp. Zerroboam ibü kingüm bainürr.

Rreoboamón balngomól kakóm, ngibürr kinga Zuda pamkolpam idi balngomól kwarilürr kókó Asa kingüm bainürr.

16

Eiab Isrrael Kingüm Bainürr

²⁹ 38 Ngim pail ne kla yarilürr, Asa Zudan king nóma yarilürr, Eiabón balngomóla ugón bókyanórr Isrraelóm. King Eiab, Omrrin siman olom yarilürr akó wa Samaria wirri basirrdügab balngomól yarilürr 22 pailüm. ³⁰ Wa abün kolae tómbapón yarilürr [Lopón] ilküpdu; ngaengögópan ne king kwarilürr, ibükagab wa kolaean yarilürr. ³¹ Wa darrpan tonarr kolae koke tómbapón yarilürr king Zerroboamzan, Nebatón siman olom. A wa ma amkoman kolaean tonarr tómbapón yarilürr oyakagab, zitülkus wa ta akó Yezebelón zumiögürr, Etba-alón óp olom, Saedon wirri basirr king. Da móðoga, ene pokodogab wa Ba-alón [ótökóm] we bainürr. ³² Wa [alta] Ba-alón ótökóm we előrr Ba-alón tére müöt kugupidü, wa

ne müót előrr Samarriam. ³³ Eiab kol god Aserra oya gyabi talkum we tónggapónórr akó wa ngibürr kolae tómbapónórr. Wa Lopón, Isrraelón God nótóke, ama tai büb bólmyanan akó wirri ngürsilan ngitan yarilürr ngibürr kingdüğab, oya singül kwata nidi koralórr.

Tugup bóktan: Pail ugón 851 nóma yarilürr, Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr, Eiab ugón narrótókórr. Ngibürr kinga Isrrael pamkolpam idí nolngomónóp kókó Osyia kingüm bainürr. Pail ugón 724 nóma semrranórr, Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr, Asirria pamkolpama ugón togobórr Isrrael pamkolampükü gazirrüm.

**Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna,
King
17:5-10; 24-29; 18:1-8; 21:1-6, 10-16; 22:1-2, 11-13, 16-20; 23:1-4**

17

Asirria Gazirr Pama Samarria Wirri Basirr Ipüdóp

5 Olgabi Asirria king, ngi Salmaneserr, tóba gazirr pampükü wamórr, da Isrrael tüp blaman we ipadórr. I Samarria wirri basirr we kal-kal yangónóp aüd pailüm da blaman basirran barrbün mamtae we ngabkan koralórr paman alo byamkünüm bausgum. **6** Osyia Isrrael king, oya 9 ngim pail nómá yarilürr, Asirria kinga ibü ugón yazebórr, da Asirria we imarrurr. Wa ngibürr Isrrael pamkolpam Ala wirri basirrdü irrbünürr, ngibürr Aborr tobarr minggüapanan, Gozan bwóbdü, akó wa ngibürr Isrrael pamkolpam Mid pamkolpamab ngibürr wirri basirrdü irrbünürr.

Isrraelón Kolae Tonarran Darrem

7 Isrrael is igósidi imarruóp, zitülkus ibü kolae tonarranme [Lodka], ibü God, ibü nótó yusürr Izipt kantrridügab, i ne parraoan tangdó nómá kwarilürr. Akó zitülkus i ngibürr god [ótók] kwarilürr **8** akó ngibürr pamkolpamab bókam tumtum mumyamón kwarilürr, Lod ne pamkolpam kolabütan yarilürr ibü obzek kwata. I akó ene dadan kolae bókam tumtum mumyamón kwarilürr, Isrrael kinga ne kla umulbain kwarilürr. **9** Isrrael pamkolpama dümdüm-koke tonarr tómbapón kwarilürr Lodka, ibü God, da ibü gyagüpitótók igó yarilürr, wamaka Lod koke asenda. I tóre bwób balmel kwarilürr pododó, ngibürr god bütökóm blaman basirrdü, tai karidügab kókó wirri. **10** I gyabi ingülküp zamngól-zamngól urrbülürr akó Asyerran gyabi talkum zolangólórr blaman pododó akó wirri nugup murrdúma.

Asirria Isa Isrrael Bwób Ia Ipüdóp

24 Asirria kinga pamkolpam simarrulürr Babilongab, Kutagab, Abagab, Amatgab, akó Separrbaemgab, da we irrbünürr Samarria wirri ne basirr kwarilürr, Isrrael isab pabodó. I Samarria wirri basirr tibióbü we ninóp. **25** I ngaen-gógópan nómá ngyabenóm bainóp, i Lodón koke ótók kwarilürr, da wa [laeon] ibüka we zirrtapónóp, da ibü ngibürr we ekrrónóp büdülämpükü, ene laeona. **26** Ene bóktan we pupainóp Asirria kingdü wagó, "Ma ne pamkolpam iritürr basirr-basirr Samarriam umulkókako ini tüpan godón gida. Ini zitülkusdü wa laeon igósidi zirrtapórré ibü akrranóm büdülämpükü. Ibü igósidi akrrandako, zitülkus i umulkókako ini tüpan godón gida."

27 Da móðoga, Asirria kinga ini arüng bóktan nókyenóp wagó, "Darrpan [prrist] zirrapónam e ne nibiób imarruarre. Wa sab ola ki ngyabe pamkolpam umul bainüm ene tüpan godón gida." **28** Da darrpan prist noan idüdóp ngaen-gógópan Isrrael pamkolpampükü Samarriagab, wa we yalkomólóp Betel ngyabenóm, Samarria bwób kugupidü. Da we umul bain yarilürr Lodón ótókóm.

29 A blaman dakla ne pamkolpam kwarilürr, ma tibiób god we tómbapónóp, da alóngóp tére pokodó basirr-basirr podo kwitüdü, ibü bütökóm. Ini tére poko Isrrael pamkolpama tómbapónóp, Samarriam nidi nyabenónóp ngaen-gógópan.

18

Ezekaea Zuda King

1 Ilan olom Osyian, Isrrael king, aüd ngim pail nóma yarilürr, Ezekaea, Eiazón olom, oya balngomóla ugón bókyanórr, kingüm ugón bainürr Zudam. **2** Ezekaea 25 pail olom yarilürr, wa ne kingüm nóma bainürr. Wa 29 pailüm Zuda bwób Zerrusalemgab alngomól yarilürr. Oya aip ngi Abiza, Zekarraean óp olom. **3** Wa wata dümdüm tólbæl yarilürr [Lodón] ilküpü, oya abbobata Deibidzan tulmil tómbapólórr. **4** Wa ene obae godón [alta] gyabi bwóbdü amalórr, akó gyabi ingüküp syórr nangónónóp, akó Asyerran gyabi talkum singgalgólórr. Wa ene Mosesón ayan gwar syórrpókal yangónórr, Moses ne kla tónggapónórr. Ngaendógab kókó ene tonarr ngarkwatódó, Isrrael pamkolpama morroal ilang buru ne klamdó angan kwarilürr ene ayan gwar [ótókóm]. I ene ayan gwar igó ngilianónóp, Neustan.

5 Ezekaeaan Lodka amkoman bangun asi yarilürr, Isrrael isab God. Darrú babulan yarilürr wazan, blaman Zuda kingdüğab, tai ngaengögópandógbab kókó solodó ne king kwarilürr. **6** Wa wata karrkukus zamngólórr Lodón mamoanóm akó kokean aupürr. Wa ene gida bóktan poko mamoan yarilürr, LOD Mosesón ne gida iliönürr. **7** Da igózidi LOD wata wankü asi yarilürr. Wa wata blaman klamdó bórrgratárrón yarilürr, wa ne kla tómbapón yarilürr. Wa Asirria kingdü bóka bamgün yarilürr akó myamem koke zaget yarilürr oyankü. **8** Wa Pilistia pamkolpam memokan ekrranórr tai kókó Gaza bwób amrran, da wa blaman ibü basirr kolae ninóp, tai kari basirrdüğab kókó wirri basirr amrran.

Tugup bóktan: King Ezekaea nóma narrótókórr, oya siman olom Manase kingüm bainürr oya pabodó.

21

Manase Zuda King

1 Manase ugón 12 pail yarilürr, kingüm nóma bainürr. Wa Zuda bwób 55 pailüm alngomól yarilürr Zerrusalemgab. Oya aip ngi Epziba. **2** Wa kolaean elklaza tómbapón yarilürr [Lodón] ilküpü. Wa ngazirr elklaza tómbapón yarilürr, ngibürr bwóbdü pamkolpamazan tómbapónónóp, LOD Isrrael pamkolpamab obzek kwata nibiób kolabütan yarilürr. **3** Wa ene dadan obae godón [alta] akó tómbapón yarilürr wirri kwitüm dorrodó, oya aba Ezekaea ne kla kolae ninóp. Wa akó alta Ba-alón [ótókóm] we élórr akó Asyerran gyabi talkum zolangólórr, Eiab Isrrael kingazan kainürr. Manase ta wimurrdü térewóm yarilürr akó ibü bütök yarilürr. **4** LOD ngaen-gógópan igó poko bóktanórr wagó, "Kürü wata sab kólba müötüdü ótök kwarile Zerrusalemóm." A Manase ama LOD [Gyabi Müötüdü] ngibürr godab alta balmelólórr. **5** Wa alta balmelólórr,

Lodón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirr nisdü, wimurr ótokóm.
⁶ Wa tóbanan siman olom urdü yungürr ene ngibürr god bütökóm. Wa irrüb ut azil akó nus ut yarilürr. Wa ta bóktan arrkrru yarilürr büdül mórrkepükü ne pamkolpama ikikdako, ó samudügabi nidi umul baindako solkwat ne tonarra tómbapónorrre. Wa kari kolae koke tómbapón yarilürr Lodón ilküpü, akó inzana wa Lodón ngürsilan ngitan yarilürr.

¹⁰ Da Lod tóba zaget pam, [prropet] nidi kwarilürr, nilóp bóktanóm wagó, ¹¹ "Manase, Zudan King, ngazirran tulmil tómbapólórr, akó wa kolaean kla tómbapónorr Amorr pamkolpamdoğabi, oya singül kwata nidi ngyaben kwarilürr. Wa ta Zuda pamkolpam kuri imarrurr kolae tonarr tómbapónom ngibürr obae god bütökóm, tüóbzanz tómbapólórr.
¹² We ngarkwatódó, ka LOD, Isrrael isab God, igó bóktandóla kagó, 'Ka di ódóddóla Zerrusalem akó Zuda ibüka. Sab blaman ne güblanga barrkrrue, sab gübarirr aengrré. ¹³ Ka sab Zerrusalem kulaino. Oya kolae sab we ngarkwatódó yarile, ka Samaria wirri basirr akó Eiabón tóba olmalbobatalpükü ne ngarkwatódó nökyarró. Ka sab Zerrusalem pamkolpam inzan kolae ninünümo metatómpükü, amaka kübül amzazirrún akó amasórróna, myamem darrü alo burul babul. ¹⁴ Ka sab kólba ini dómdóm bamirrún pamkolpam popa bimgüto. Ka sab inkü nidi gazirrdako sab irrbuno ibü tangdó. Ibü elklaza sab idi yazebrre arüng tulmili, ¹⁵ zitulkus i kürü ilküpü kolae tómbapón kwarilürr akó kürü ngürsilan ngitan kwarilürr, ene ngürrdüğabi ibü abalbobatala Iziptgab nóma togobórr, tai kókó ini ngürr.'

¹⁶ Manase Zuda pamkolpam obae god bütökóm imarrulürr, da i ma igósidi kolae tómbapón kwarilürr Lodón ilküpü. Akó ene tumum wa abün kolae tómbapón-koke pamkolpam akrran yarilürr büdülümpükü. Ibü óea Zerrusalem wirri basirr gwarranorr, dakla kubdüğab tai kókó dakla kub.

22

Gida Peba Esenóp

¹ Zosaea 8 pail olom nóma yarilürr, oya balngomóla ugón bókyanórr. Wa Zerrusalemgab 31 pailüm balngomól yarilürr. Oya aip ngi Zedida, Adayan óp olom, Bozkat wirri basirrdüğab. ² Wa dümdüm kla tómbapón yarilürr [Lodón] ilküpü. Wa akó tóba abbobat Deibidün wapór gaodóma akyan yarilürr akó kokean azyónürr, tutul kwata akó banól kwata.

Tugup bóktan enekwata sapta 22:3-10: Zosaea ngibürr pam we nilóp LODón [Gyabi Müót] tónggapónóm. I nóma tónggapón kwarilürr, i Mosesón ene [arrngamórrón gida peba] ugón esenóp, da we sidüdóp Zosaeaka.

¹¹ Kinga Lodón bóktan nóma arrkrrurr atangde, mórrkenyórr we nütürroóp tóba bübdü ne gyaur akó müp pupainüm. ¹² Wa we nilóp prrist Ilkaea, A-ikam, Syapan olom nótó yarilürr, Akborr, Mikayan olom nótó yarilürr, Syapan, peba wibalóm olom, akó Aesaya, tóba zaget pam, ¹³ ini bóktan wagó, "Ugó ogob, Lodón amtinüm ini peban bóktanankwata. Da kürüka müsirrga sinamke akó blaman ini Zuda isdü, zitulkus Lodón ngürsila urazan baebda mibüme. Zitulkus módgá, mibü abalbobatala

ta ini peban bóktan kokean arrkrru kwarilürr. Ibü tórrmen tulmil ene bóktan ngarkwatódó koke kwarilürr, mi ne poko ki mumyamónorrre."

Tugup bóktan enekwata sapta 22:14-15: Zosaea ngibürr ngi pam we zirrnapónóp Godón kol prropetódó, ngi Ulda. Da wa ibü ini bóktanpükü zirrnapónóp kingdü.

¹⁶ "Lopón bóktan yóni wagó, 'Tübarrkru! Ka sab kolae sidüdo ini Zuda tüpdü akó pamkolpamdó blaman ini peban bóktan ngarkwatódó, Zuda kinga ne poko etangórr. ¹⁷ I kürü kümgütrre akó ngibürr godódó morroal ilang buru angan kwarilürr, akó kürü ngürsilan ngigütirre ngibürr tange tólbaelorrón elklaza [ótókde]. We ngarkwatódó, kürü ngürsila sab urazan tóbaebe ini bwóbdü akó sab atamün nabe yarile.' ¹⁸ Ene Zuda king, yabü nótó zirrtapórre Lodón bóktan amtinüm, bóktan izazilamke magó, 'LOD, Isrrael isab God, inzan yarile ene bóktanbóka, ma ne bóktan arrkrrua: ¹⁹ Ma amkoman arrkrruo, ka, LOD, ini basirrankwata nóma bóktóna akó pamkolpamabkwata. Ka igó bóktóna kagó, "I sab ngazirr obzek kwarile akó ngibürr pamkolpama ibü ngi amórr bóktandó ingrirre." A ma nóma arrkrrua, moba moboküpüdú ma kari gyaur koke namüla. Ma moba ngi tüp elkomóla kürü obzek kwata. Ma moba mórrkenyórr nütürrnümä akó yón namüla kürü obzek kwata, da ka marü igosidi murrkrrua. ²⁰ We ngarkwatódó, ma sab nóma narrótoko, marü sab paudi moba abalbatalpükü mülüngrrre. Marü ilküp nisa sab ini di koke eseni, ka sab ne kla zirrsapono ini pokodó.'

Da i kingdü bakonórr, blaman poko we izazilóp.

23

Zosaea Godón [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Akó Irsimüllürr

¹ Da kinga blaman byarrmarr balngomól pam we ngibaunürr kwób bazenóm, Zudagab akó Zerrusalemgab. ² Wa we kasilürr [Lodón] [Gyabi Müötüdü]. I usakü ogobórr, blaman pamkolpam Zudagab akó Zerrusalemgab, prist, prropet, akó blaman pamkolpam, ia wa ngi pama o popa pam. Da wa Lodón dudu Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan Peba ibüka we etanglórr, ne kla esenóp Lodón Gyabi Müötüdü. ³ Ene kakóm, kinga we zamngólórr tóba talkum minggüpanan. Wa alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrinürr Lodón obzek kwata, oya mamoañóm, akó oya gida bóktan poko akó arüng bóktan gangga arrbünum dudu moboküpü akó dudu samu-i, akó ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmendó arrbünum, pebadó ne poko wibalómorrón kwarilürr. Da blaman pamkolpama ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan we yazebóp. ⁴ Da kinga Ilkaea, singüldü prist nótó yarilürr, akó ene prist, olgab ngi nidi amorran kwarilürr, akó Lodón Gyabi Müötüdügab blaman kolae elklaza ausüm, Ba-al akó Asyerra ibü [ótókóm] ne kla tómbapónóp, akó blaman wimurr ótók elklaza. Módóga, blaman ene elklaza urdü we yamselóp Zerrusalem wirri basirr kalkuma, Kidrron buruburudu, a urtók buru ama Betel imarruóp.

Tugup bóktan enekwata sapta 23:4-20: Da Zosaea blaman Zuda akó Isrrael kantrridüma we wamlórr, ene tórewóm pokolae bainkü, pamkol-pama tange tómbapórrón godpókal ne ótök kwarilürr, akó ene prrist, obae godónkü nidi zaget kwarilürr, we zirrnapónóp.

Zosaean solkwat ne kinga balngomól kwarilürr, Godón koke ótök kwarilürr, a i ama oyaka kolae tonarr tómbapón koralórr.

Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna, Krronikol 36:14-23

36

Zerrusalem Wirri Basirr Kulainóp

¹⁴ Blaman Zuda balngomól [prrist] akó blaman pamkolpam, ibü ta amkoman banguna blakónórr, da i akó dadan kolae we tómbapónónóp mogob pamkolpama ne ngazirr kla tómbapón korálórr, obae god elklaza tómbapónde akó [ótókde]. I [Lodón] Müót inzan kolae tulmili [tómanan] ngitanónóp, Lod tüób ne müót gyabi yónurr. ¹⁵ Lod tüób, ibü abalbobatalab God, ibü metat ikik bókrran yarilürr, tóba [prropeta] ibüka nóma bóktan kwarilürr, zitülkus oya gyaur asi yarilürr tóba pamkolpamabkü akó tóba Müótankü. ¹⁶ A i Godón menyam pam ngüóng bónyal kwarilürr, ibü bóktan alzizi aman korálórr, akó prropet [tiz bangón] korálórr, kókókó Lod ngürsilüm we bainurr. Oya güb ain myamem nabe yarilürr.

¹⁷ Da God Babilonia isab king we zirrsapónorr Zuda pamkolpamdó. Ibü küsil pam we ekrrónóp gazirr turriki, Lopón [Gyabi Müótüdü]. Kingan gyaur babul yarilürr, wa ia küsil pam yarilürr, ia küsil kol, ia epep myang, ta ia arüng-koke. God blaman pamkolpam wata kingan tangdó irrbünurr. ¹⁸ Ene Godón Gyabi Müótüdü ne elklaza kwarilürr, ia wa wirri darrem kla ó ia kari darrem klama, akó Gyabi Müótüdü ne mórrrel kwarilürr, wa blaman we imarrurr ama Babilon.* I ta akó kingan akó oya ngi pamab mórrrel blaman yazebóp. ¹⁹ Godón Gyabi Müót uri amzikóp akó Zerrusalem wirri basirr ne kotarra amarükürrün yarilürr, ene kotarrpükü ta ilgütóp. Wirri pamab morroal wirri müót blaman sentenóp akó wirri darrem elklaza kolae nyónónóp.

²⁰ Gazirr turrik nidi nurutóp, ibü Babilon we barrmünurr. Babilonia kinga ibü [leba zaget] tómbapónóm we irrbünurr tóbankü akó olmalabkü, kókó Saerrus, Perrsia[†] king, bwób nóma ipadórr. ²¹ Ene igósüm, Lodón bóktana küppükü bainurr, Zerremaea ne bóktan simaikürr wagó, "Tüpa piküp nyabele, 70 pailüm ngón agóle tóba ngón agón morroal apadóm, wa koke ne ngón agón ipadórr abün pailüm."‡

²² Zerremaean taedógab ne bóktana tubrranórr, LOD oya ne poko ekyanórr, LOD ene bóktan küppükü yónurr. Ngaen-gógópan pail ne kla yarilürr, king Saerrus Perrsia nóma alngomól yarilürr, Lod ini gyagüpítótók ekyanórr oya moboküpdi, zürük bóktan angrinüm akó wialómóm tóba dudu kantrriankü. ²³ Wagó, "Perrsia kantrrian king Saerrus igó bóktanda wa, 'Lod, kwitüm God, ini tüpdü blaman kingan bwób kürü kuri küline. Wa kürü kuri küngrine oyankü müót aelóm

* **36:18** Babilon Babilonia ngaensingül wirri basirr yarilürr. † **36:20** Perrsia ngaep ngia, errkya küsil ngi módoga: Irran. ‡ **36:21** Godón darrü gida bóktan poko inzana Israael pamkolpamdó wagó, blaman 7 ngim paildü, tüpa wata piküp ki nyabelón darrpan pailüm. Ini pailan ngi módoga, [Sabad] pail. Ini bóktanzan koke amorrán korálórr, tüpan mórrela blakónórr. Zuda pamkolpam Babilon nóma barrmünurr, tüpa ugón morroal kokrrap Sabad ipadórr ngón agónóm ene 70 pailüm. **36:21** Zerremaea 25:11; 29:10

Zerrusalemóm, Zuda kanrridü. Ma ne oya pam nótó nóma namulo, LOD marü God asi ki yarilün mankü, da ma podo kasilke, ene müót akó aelóm.' "

Godón Agür Wórr Peba

23:1-6; 95:1-11; 110:1-7; 119:9-16

23

[Lod] Kürü Ngakan Pama

Darrü [Deibidün] Wórr

- 1 LOD kürü ngakan pama, kürü wató alngomólda; Ka igósidi darrü kla koke arendóla.
- 2 Wa kürü morroal mórrrel bwóbdü mórran-mórran ainda.
Wa kürü alngomólda morroal piküp güb arób naedó.
- 3 Wa kürü küsil arüng akyanda.
Wa kürü dümdüm kwatódóma alngomólda,
tóba morroal ngianme.
- 4 Enana ka agóltagóldóla güm algón-koke tümün kwatódóma,
kürü kolaedó gum babula,
zitulkus ma kankü asinla.
- 5 Marü bidam wóp akó tupuru,
kürü ini nis klama adlangdamli.
- 6 Ma kürünkü alongalo tóre tónggapóna,
kürü gómdamal-koke nidipko, ibü wapi;
Ma kürü singül [olib] oele kóngangoa, kürü morroal apadóm,
marüme, kürü kübula byamróke tai kókó ib.
- 7 Amkoman, marü morroal tonarr akó gyaur sab kürükä asi namüli
kürü ngyabendó,
akó ka sab Lodón Müótüdü ngyaben namulo metat.

95

Agür Wórr

- 1 Yao, mi kya [LODónkü] wórr atonóm bagürwómpükü!
Yao, mi kya taegwarr apónónóm bagürwómpükü oyankü, mibü zidbain ingülküp nótóke!
  - 2 Mi kya oya obzek kwata togobón oya eso akyanóm,
mi kya taegwarr apónónóm bagürwómpükü wórri oya agürüm.
  - 3 Zitulkus mórdóga, LOD wirri arüng Goda,
wa wirri arüng Kinga blaman godódógar.
  - 4 Aumana tüp oya tangdóma,
akó wirri kwitüm podo ta oya tangdómako.
  - 5 Malu oyane, zitulkus wató tónggapónorr;
akó oya tanga dorro tónggapónorr.
  - 6 Yao, mi kya singül tüp alókóm togobón oya [ótókóm]!
Mi kya wakósingül nümgününüm oya obzek kwata, LOD mibü Tómbapón Pam!
  - 7 Zitulkus mórdóga, wa mibü Gode,
akó mi oya apapdó pamkolpamakla,
mi sipzanakla, wa ne [sip] ngabyónida.
- Erkya, e wata ki barrkrrua God ne poko bóktanda!

- 8 "Wirri-singül bain-gu yabü abalbobatalazan Merribamzan kainóp,
akó i Masamzan kainóp,* ene [ngün-koke bwóbdü],
9 i kürü nólá apók kwarilürr,[†]
enana i kürü kósenóp, ka ne morroal kla tómbapón namülnürrü
ibüka.
10 40 Pailüm ka inkü ngürsil namülnürrü, ene Isrrael pamkolpam, ene
tonarrdó nidi ngyaben kwarilürr.
Da ka we bóktarró kólbabóka kagó, 'Ibü ubi wata metat tibiób ubi
kwata tótókoma,
akó i bangóndako ka ne poko tómbapónóm byaldóla.'
11 Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó [arüng alkamül-koke bóktan] ingrirrú
kagó:
'I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm!' "

110

[Lod] akó Oya Alearrón King

Darrü [Deibidün] Wórr

- 1 LOD God igó bóktanórr kürü Lodódó* wagó,
"Ma ae mórra ini wirri pabodó, kürü tutul tangdó,
kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako,
ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón
klamóm."[†]
2 LOD sab marü kingan arüng mókyene Zaeongab.[‡]
Ma sab wirri pam namulo; marüka nidi bóka bamgündako, ma sab
ibü aodágab balngomól namulo!
3 Marü gazírr pama sab wata ubi bain kwarile
marü gazírr ngürr nóma semrrale.
Amaka glesa aupda irrbi, sab marü küsil pama inzan togobe marüka,
gyabi wi agótórrón mórrkenyórrpükü.
4 LOD [arüng alkamül-koke bóktan] kuri ingrínürr
ó wa sab koke alkamüle:
"Ma metat [prristla],
wata Melkizedekzan§ yarilürr."
5 LOD marü tutul tangdó asine marü tangamtinüm.
Oya wirri ngürsila ne ngürrdü simige, sab ngibürr king memokan
ekrrale.

* 95:8 Merriba akó Masa: Moses ini nis ngi ngesilürr ene bwóbdü, Isrrael pamkolpama ne onyal
kwarilürr wankü akó Godón ne apók kwarilürr. 95:8 Bazeb Tonarr 17:1-7; Bótang Peba 20:2-13

† 95:9 apók, oya küp módóga: Isrrael pamkolpama murrum akó murkurr bókrran kwarilürr,
zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta
murrum akó murkurr bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr
apók kwarilürr. 95:9 1 Korrint 10:9 95:11 Bótang Peba 14:20-23; Duterromoni 1:34; Ibrru
4:3-5

* 110:1 kürü Lod wa [Mesayabóka] apónda. † 110:1 Ini bóktanan küp módóga: marüka
nidi bóka bamgündako, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü. 110:1 Metyu 22:44; Mak
12:36; Luk 20:42-43; Apostolab Tórrmen 2:34-35; 1 Korrint 15:25; Ibrru 1:13 ‡ 110:2 Zaeon
podoano ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelorróna. § 110:4 Melkizedek
Salem wirri basirran king yarilürr akó wa dakla Wirri Kwitüm Godka prist yarilürr. Melkizedek
Eibrra-amka okaka tübyönürr (Bwób Zitüll 14:18-20). 110:4 Ibrru 5:6; 6:20; 7:17, 21

6 Wa sab bwób-bwób pamkolpam zaz nirre, gazirr pokodü pamkolpamab büdül murua sab barüme.

Wa sab ini tüpan singüldü pam blaman memokan baem napórre.

7 Wa sab kwat-kwat aróbdó nae enóle,
da wa sab wapór igósidi karrkukus nürtümüle akó singül ugón kwit ine.

119

[Lodón] Gida Arrrru Morroal Klama

9 Ia küsil pama [kolkal] ia ngaben yarile?

Wata wa marü bóktan ngarkwatódó ngaben yarile!

10 Ka marü amkoman moboküpi mamoan namulo.

Kürü tangkamti, marü gida bóktan poko alkomólgyum.

11 Ka marü bóktan kólba moboküpdu kuri gangga irrbüna,
marüka kolae tonarr tónggapón-gum.

12 LODÓE, ka marü agürdóla.

Kürü moba ngaben gida bóktan umul kyó.

13 Kürü taea sab marü ene gida bóktan blaman tonarr arük yarile,
marü taedógab ne gida bóktana bausdako.

14 Ka bagürwómdóla, ka marü bóktan ngarkwatódó nóma ngabendóla,
pamazan bagürwómda tóba mórrelanbókamde.

15 Ka marü arüng bóktan metat gyagüpi amandóla,
ka marü ngaben bóktan tai ngabkandóla metat.

16 Ka kari ubi kokela marü ngaben gida bóktan amorranóm,
akó ka sab marü bóktan kokean ngómkó nómkkónónómo.

Aesaya

Ne Peba Wialómórr 7:10-14; 9:6-7; 53:1-12; 61:1-3, 8-11

7

Emanuelón Amtómól Umul-umulan Ngitan Bóktan

¹⁰ Aesaya [Lodón] darrü bóktan okaka imzazilürr king Eiazka wagó,
¹¹ "Imti Lodón, ma ne God [ótókdóla], darrü [wirri tulmil] pupainüm
 marü tangamtinüm oya bóktan amkoman angunüm, ia tai aumana
 büdülab bwóbdügab tame, ó ta ia wirri kwitümgab."

¹² A Eiaz ma bóktan yalkomólórr wagó, "Ka wirri tulmilüm koke intino.
 Ka Lodón apókóm kokela!"

¹³ Ene pokodó, Aesaya wató bóktan yalkomólórr wagó, "Da tübarrkrru,
 king [Deibidün] Müót kolpam! Yabüka ia gaodó kokea pamkolpam
 genggorraman ngibtanóm? E akó ia Godón, ka ne God ótókdóla, geng-
 gorraman ngitanóm kaindakla, yabü ubi babulzane oya darrü klamóm
 amtinüm? ¹⁴ Da taia, ezan bangóndakla amtinüm, Lod sab tüób yabüka
 okaka simzazile darrü wirri tulmil. Tübarrkrru, pampükü koke ne kola
 umtulürr, sab bikóm ipüde, da wa sab siman olom esene, da wa sab ngi
 ngyesile Emanuel."*

9

Metat Balngomól Paman Amtómól

⁶ "Oloma kuri tómtómole mibünkü!

Siman olom mibü akyarróna!

Da balngomól sab oya tangdó yarile.

Oya sab ngilianórre,

'[Asen-koke Tórrmen] Tómbapón akó Ikik Bókrran Pam', 'Wirri
 Arüng God',

'Metat Ngaben Ab', akó 'Paud Ngaben Ódód Singüldü Pam'.

⁷ Oya balngomóla akó oya balngomóla ne paud ódódda wata dódórr bain
 yarile metat.

Wa sab balngomól yarile, king Deibidün pabo apad pamzan,
 wa sab balngomól yarile king Deibidün alngomól bwób.

Wa ene balngomól bwób tónggapóne akó ngakan yarile
 dümdüm tulmili akó [dümdüm tonarre]
 ini tonarrdógabi akó metat-metat.

Wirri Arüng [LOD] wa wirri ubia ini kla tómbapónóm."

53

Azid Aeng Zaget Pam

¹ [Prropeta] bóktan yalkomólóp wagó,
 "Ki ne bóktan büdrat kwarilnürü, ia nótó kuri amkoman yangune?
 Ia [LOD] tóba arüng noaka kuri okaka simzazile?"

* ^{7:14} Emanuel, oya ngian küp móðoga: God minkü asine.   **53:1** Zon 12:38; Rrom 10:16

- 2** Ene wa Lopón ubi yarilürr wa, oya zaget pama dódórr baine kari nugup kumabzan oya obzek kwata,
wamaka simkündögab kuba amtómolda mólög tüpdü.
Oyaka darrü morroal obzek ó amerr zyón babul yarilürr mibü ngakanóm oya.
Oya büban obzek morroal koke yarilürr, mi ubi bainüm oyaka.
- 3** Pamkolpama oya koke ok inóp a i ma oya alzizi amaiknónóp,
wa wirri azid aengórr, akó wa azid aengbóka umul yarilürr.
Wa inzan olom yarilürr, pamkolpama tibiób obzek noakagabi nalüngóp.
Pamkolpama oya alzizi amaiknónóp akó mi oya morroal koke yangónóp.
- 4** "Anda, mibü blaman azid wa tüób bamselórr
akó wa azid aengórr mibü pabodó.
A mi igó gyagüpi ogobnórró wagó, oya azid aeng wata God wató sekyanórr tóba kolae tonarran darrem apadóm.
- 5** A ene mibü gida amgünambókamde, oya gaopükü emkalnóp óeande,
oya bidame emkalnóp, mi ne kolae tonarr tömbapónónóp.
Oyaka ne [kolaean darrem] yamselnóp, mibüka paud sidódürr;
oya sosoanme mi dólóng bairrúnakla.
- 6** Mi blaman apól kwarilnúrrü, bamrukürün [sipzan],
mi blamana mibiób ubi kwata bagólnórró.
Da Lod mibü kolae tonarr oyaka yamselórr,
ene kolaean darrem mi ne kla ki ipüdörre.
- 7** Oya kari kolae amkal koke emkalnóp, a wa wata piküp yarilürr,
wa darrü poko kokean bóktanórr.
Oya sip kupozan idüdóp bódabón pokodó.
Sipazan zamngólda bóktan-koke, nguín alük paman obzek kwata,
wa darrü poko kokean bóktanórr.
- 8** Oya amiógdi akó zaz aindi, oya we idüdóp büdülmü.
Darrü oloma gyaur koke esenórr,
oya ne arról itülöp.
Wa kolae tonarran darrem ipadórr mibü pamkolpamab kolae tonarrabme.
- 9** Oya gapókdó ingrinóp kolae tonarr pampükü,
oya gapók ilüngóp mórrel pam ne gapók balüngdako,
enana wa darrü kolae kokean tónggapónórr,
akó darrü pam babula ilklió bülión bóktan nótó arrkrrurr oya ulitüdögab.
- 10** "A ene LODÓN ubi yarilürr oya amkalóm bidame akó oya azidan ngitanóm.
Oya büdü sab [urdü agasil larzan] yarile kolae tonarr barrgonóm,
Olgabi wa sab tóba olmalbobatal nóserre; wa sab wirri kokrrap ngyabene,
akó oyabókamde Lopón ubia sab amkoman tömbapóne.
- 11** Azid aeng kakóm, wa sab morroal ngyaben yarile.
Wa sab umul yarile wagó, wa küp-koke pokodó koke azid aengórr.

Lod bóktanda wagó, 'Kürü dümdüm zaget pama sab abün pamkolpamab kolae tonarr bamsele
akó oyabókamde, ka sab ibü [dümdüm tonarr] pamkolpamóm ninünümö.

12 We ngarkwatódó, ka sab oya wirri ngi mórran poko ekyeno,
ka sab oya mórran poko ekyeno arüng pampükü.

Zitülkus módóga, wa tóba arról ekyanórr akó narrótókórr,
akó oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.

Wa abün pamkolpamab gida amgün bamselórr
akó wa kürükä tóre ugósüm ekorr, ka ibü kolae tonarr iade ki amóna.' "

61

Morroal Aurdü Aman Bóktan

1 "[LOD] Godón Samu kürükama,
zitülkus wa kürü küngrinürr
morroal bóktan büdratón elklaza-koke pamkolpamdó.

Wa kürü ugósüm zirrkapónórr ibü dólóng byónüm, yón-gyauri nidi
ngyabendako,
akó igó bóktan amgolóm wagó, ka sab ibü panzedó suso, [ut-ut
bairrún] pamkolpam tümün müötüdü iszan nidipko,
akó aurdü amono tümün müötüdü nidipko.

2 Wa kürü zirrkapónórr bóktan amgolóm wagó, ene tonarr kari pokoa
Lodón tóba morroal tonarr pupo ainüm,
akó ene tonarr kari pokoa God [kolaean darrem] aliónüm, wankü nidi
bóka bamgündako.

Wa kürü zirrkapónórr ibü zao-zao bainüm, nidi yón gyaurdako,
3 akó Zaeonóm* nidi yón gyaurdako, ibü igó elklaza aliónüm
agurr kingan müóngdürü,† a urtök buru‡ koke,
bagürwóm, a yón gyaur koke,
agür wórr, a wirri gyaur koke.
I sab morroal nugupzan korale,

Lod tüób ne kla iritürr.

I sab blamana tómbapónórre dümdüm ne klamko,
akó ngibürr pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm emgyelnórre wa
ne kla tómbapólórr."

8 LOD bóktanórr wagó,
'Kürü wirri ubia dümdüm tulmilüm,
a ka alzizi amanikdóla gómol tonarr akó ngibürr ne kolae tonarrko.
Ka sab kólba pamkolpam darrem kla aliónüm, ka ne poko bóktarró
tónggapónóm,
akó ka sab [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] ingrino usakü.

9 Ibü olmalbobatal sab umulürrün pamkolpam korale blaman bwób-bwób,
ibü olmalbobatal sab umulürrün korale blaman pamkolpamab aodó.
Blamana ibü nidi nosenórre, sab emzyetórre wagó,

---

* 61:1 Luk 4:18-19   61:2 Metyu 5:4   * 61:3 Zaeon podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri
basirr we kwitüm aelorróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Israael. † 61:3
agurr kingan müóngdürü, oya küp módóga: bagürwóm. ‡ 61:3 urtök buru, oya küp módóga:
yón gyaur.

ene is módögako, ka LOD nibiób bles ninarre."

- 10** Zerrusalem bóktando wagó,
 "Ka Lodón wirri barnginwómi yagurlo,
 ka Godón bagürwómi yagurlo.
 God kürü zid baini püti kyónurr morroal mórrkenyórrzan,
 akó tóba [dümdüm tonarr] errkyá kürükama kokrrap
 mórrkenyórrzan,
 wamaka kol amióg pama müóngdur batene [prristzan],
 wamaka pam amióg kola tóba püti baindo agurr büb püti ain klame."
11 Zid küpazan bamkenda tüpdü, da dódórr bainda,
 akó didiburrdü ne aritürrün zid küpa bamkenda,
 LOD God sab dümdüm tonarr dódórr ine akó pamkolpama sab oya agür
 bókyerre,
 kókó blaman bwób-bwób pamkolpama dümdüm ngyaben akó oya agür
 korale.

Zona Ngaensingül Bóktan

Zona darrü [prropet] yarilürr, Zerroboam II Isrrael pamkolpamab king nόma yarilürr. Zona Gat Heperr wirri basirr pam yarilürr, Isrrael kantrri kugupidü. Wa Amitaen olom yarilürr, Zebulun zitüldügabi (2 King 14:25). Oya tonarrdó Asirria pamkolpam Isrrael pamkolpampükü gódamal-koke kwarilürr. Ninebe Asirria kantrrian ngaensingül wirri basirr yarilürr. Zonan pόep mόdóga, God Zonan bóktan ekyanórr Ninebe tótókóm ene basirran pamkolpam byalóm wagó, wa ibü basirr kolae ki ine ibü kolae tonarrabme. A zitülkus Asirria pamkolpam gódam-koke pamkolpam kwarilürr, Zona ubi-koke bainürr [Lodón] arüng bóktan arrkrrum. Oya ubi koke yarilürr Ninebe pamkolpam tόba bóktan arrkrrum akó tibiób kolae tonarrdó gab byalüngüm Godka. Zona umul yarilürr wagó, i ene kla ki tόbaelórre, God ibü gyaur ki ipüde akó ibü basirr kolae koke ki ine.

Ini Peban Bóktan Zono Módágako:

- A. Zona ubi-koke bainürr Lodón bóktan arrkrrum 1:1-17
- B. Zonan Tόre 2:1-10
- C. Zona LODÓN Bóktan Ipadórr 3:1-10
- D. Zonan Ngürsil a Godón Gyaur 4:1-11

Zona Ubi-koke Bainürr [Lodón] Bóktan Arrkrrum

¹ Darrpan ngürr Lod Zonan, Amitaen olom, bóktan ekyanórr. ² Wagó, "Ma ugó bupa Ninebe tótókóm, ene wirri basirrdü, da wirri arüngi bóktanke pamkolpamidó ibü kolae tonarrabkwata, zitülkus ka umulóla i ia kolae kolpamako." ³ A Zona bupadórr, da Lodón we kόrzyónürr. Oya ubi darrü wirri basirrdü tótókóm yarilürr, ngi Tarrsyis, Spein* kantrri kugupidü. Wa we tübinürr ama Zopa wirri basirrdü, malu kabedó. Wirri but we esenórr, nόma bupadóm kailürr ama Tarrsyis. Wa but darrem ekyanórr, we kasilürr butan Zaget pampükü, ama Tarrsyis tótókóm. Oya gyagüpitótók inzan yarilürr wamaka, "Lod ola babulase."

⁴ I nόma baurr kwarilürr, Zona ugón but kugupidü abinürr utüm. A Lod wirri wόr zirrsapónórr ene maludü. Wόr kari arüng koke yarilürr; ene buta kolae bainüm kain yarilürr. ⁵ Ene butan Zaget pama kari gum koke yόn taegwarr kwarilürr tibiób tangbamtinüm, darrpan-darrpan tibiób godódó. Tibiób but ul ainüm, i elklaza we aman kwarilürr maludü. Zona ma ugón but kugupidü büdül ut yarilürr.

⁶ Up oloma we tamórr. Oyabóka wagó, "Ma iade utdóla? Bupa, moba godódó ugó górrga! Wa ne kubó gyagüpitótók nόma ipüde, mi kubó oyame koke narrbarino!"

⁷ Da butan Zaget pama bamtinóp tibiób wagó, "Ngi asen kla ugó amónam. Mi kubó ene olom eserre mibü kolaedó nόtō sirrbüne." Nόma amónóp, Zonan ngia tamórr. ⁸ I Zonanbóka wagó, "Gyaurka, ma kibü errkyadan tüzazilnünümo ini müp nόtō sidüde? Ma aini ia kaindóla? Ma nadü bwóbdügabi tama? Ma laró bóktan olomla?"

* 1:3 Spein kantrri Yurrop kugupidüma.

⁹ Zona bóktan yalkomólórr wagó, "Ka Ibrru pamla, ka LODÓN gum-gum [lótókdóla], kwitüm God, tüp a malu nótó tónzapónórr." ¹⁰ Wa akó we bóktanórr ibüka wagó, "Ka LODAGABI busodóla!" Ene pam gum kwarilürr, i nómá barrkrrurr, da Zonan we ilóp wagó, "Ma ia laró tónggapóna? Kari kolae koke!" ¹¹ Da malua tai kolae bain yarilürr, kókó amkoman kolaedó. Butan zaget pama we imtinóp wagó, "Ki marü ia mangórre ini wór piküp ainüm?"

¹² Zona ibüka wagó, "Kürü kwit kinam akó maludü kúmaikam. Malua kubó igósidi zao-zao baine. Ka umulóla, trrez kótó sidüda, e ini wirri wórdü aebókamde tóbaogane."

¹³ Güblang-koke, butan zaget pama krrabe atül kwarilürr tibióbnüm arüngi, ene but kórrgopdó ódódóm. Da i gaodó koke kwarilürr, zitulkus malua tai balóng obzek bainürr. ¹⁴ Da i LODKA górrgónóp wagó, "Lod, gyaurka, ma kibü büdüldü amarrugu Zonan arról alakónóm. Ini kórsan oloman büdül müp sab kidi koke ipüdörre. Mató, LOD, blaman klama marü ubi ngarkwatódó tómbapondako." ¹⁵ Da i Zonan ipüdóp, kwit inóp, ó amanikóp maludü, da ene malua we amkónórr.

¹⁶ Da mórdóga, ene tonarr kakóm, i LODÓN wirri gum we ipüdóp. I darrü lar we emkólóp oya eso akyanóm akó i oya tibiób [arüng alkamül-koke bóktan] ekyenóp.

¹⁷ Lod tüób wirri wapi we zirrsapónórr Zonan adarüküm. Wa wapian dupidü aüd ngürr akó aüd irrüb nyabelórr.

2

Zonan Tóre

¹ Tai auma wapian dupidü, Zona tére olgab ekorr [LODKA], tóba Godka ² wagó,

"Kólba ini müpdü, LOD, ka marü ngimliarró,
da ma kürü bóktan kuri salkomóla.

Ini büdülab bwóbdügab, ka marüka tangbamtinüm górrgarro,
da ma kürü kurrkrrua.

³ LOD, ma kürü kúmaikürrü wirri buku bwóbdü,
tai kókó ka malu tüp emrrarró,
kürü blaman naea ne mamtae kotarr kónómórr,
ó blaman marü ne arüng goblol kwarilürr, kürü kwitana arrgrat kwarilürr.

⁴ Kürü gyagüpitótók igó yarilürr kamaka, 'Ma kürü metatómpükü alzizi kúmanika mobakagabi,
ó ka marü [Gyabi Müót]
sab myamem kokean eseno.'

⁵ Naea kürü ngakoklaorr, kürü ngónapükü batülürr.
Malua kürü metatómpükü küdarükürr
akó malu opopora kürü singül kórrgótónóp.

⁶ Ka abilürrü tai kókó podo zitulkus ne kwarilürr,
ene büdülab bwóbdü.

Da mató, LOD, kürü God,
ma kürü arról kalkomóla ene kukurru bwóbdügab.

⁷ Ka kólba nómá küp bamkórró, wa, kürü arróla blakónóm kain yarilürr,
da LOD, ka marüka tére ekorró.
Ma kürü kurrkrrurrü moba Gyabi Müótüdü.

- ⁸ Obae küp-koke godóm nidi tóredako,
marü morroal tonarrbóka tai kuri imrükrrre.
⁹ Ka sab marü wórri magürolo,
ó ka marü eso akyanóm lar emkolo,
ó ka sab kólba [arüng alkamül-koke bóktan] tórrmendó irrbuno.
LOD, zidbaina marükagabi tótókda!"
¹⁰ Da LOD wapi arüng bóktan we ekyanórr, Zonan müzi alkomólóm,
kórrgópdó.

3

Zona *[Lodón] Bóktan Ipadórr*

¹ Akó nis ngím Lodón bóktana tamórr Zonaka. ² Wagó, "Ma ugó bupa Ninebe tótókóm, ene wirri basirrdü, da wirri arüngi bóktanke pamkolpamdó, ka marü ne poko myalórró ngaensingüll." ³ Da Zona bupadórr ó wa we wamórr Ninebe wirri basirrdü, Lodón bóktan ngarkwatódó. Ninebe wirrian basirr yarilürr, paman tótókóm aüd ngürr azebda, darrü kubdügab kókó dakla kub. ⁴ Zona wirri basirr kugupidü we bangrinürr. Dudu ngürr agóltágóla nóma blakónórr, we müsirrga yónürr wagó, "40 Ngürr kakóm, Ninebe sab kolae ugón esene!" Zona ene wirri basirr we amgatórr, ama wamórr abúsa nólgbab banikda. Wa tóba arenaren müöt we előrr murrüm, da murrdü we mórranórr, dakla Ninebe wirri basirr olgabi ngakan yarilürr, wa, ia kubó laróga tómbapóné.*

⁵ Ninebe wirri basirr pamkolpama Godón amkoman yangunóp, da i gyagüpítótók we ipüdóp alo bütöküm. Wirridügab kókó kari, gyaur mórrkenyórr bamelóp, igósidi wagó, i kolaedögabi kuri tübyalüngörre.

⁶ Ninebe wirri basirran kinga ene bóktan nóma arrkrrurr, wa we bupadórr tóba kingan mórran klamdóggab, tóba kokrrapan mórrkenyórr we ininürr, amakó gyaur mórrkenyórr we batenórr. Wa urtót burudu gyaure we mórran-mórran bainürr.

⁷ Wa bóktan zirrapónórr Ninebe pamkolpamdó wagó, "Ini bóktan kürükagabia, ini wirri basirran king kólba zaget pampükü. Blaman kol ó pama alo a nae bütök ki kwarilün, ó ume kyamül, [kau], [sip] a [gouta] ta inzan. ⁸ Blaman kol ó pam akó ume kyamüla sab gyaur mórrkenyórr ki bamelónóm. Blamana tóre bako ki kwarilün Godka, amkoman moboküpü arüngi. I blamana tibiób ene kolaeen tulmil akó zóngang tórrmendógbabi ki tübyalüngnüm. ⁹ Mi umul kokeakla, God sab gyagüpítótók ipüde, aprrapórr tóba ngürsil amige, da mi igósidi sab koke nurbarino."

¹⁰ God esenórr i ne kla tómbapónóp, i ia tübyalüngóp tibiób kolaeen tulmildügabi. Da wa ibü gyaur we ipadórr, tóba gyagüpítótók imzazilürr, da ibü koke kolae ninóp, wa ngaen-gógoapanzaan bóktanórr.

4

Zonan Ngürsil akó Godón Gyaur

¹ Zona nóma umul bainürr wagó, God Ninebe pamkolpamab gyaur ipadórr, wa kari mólmontwól koke yarilürr. Oya bübdü ngürsil yarilürr

* ^{3:4} Zona ene wirri basirr ... laróga tómbapóné: Ini bóktan opor amkoman igó bóktan opora, 4:5. A ini pokoa ae tómbapónórr ini pöepdó. ^{3:4} Luk 11:30

Ninebe koke ne kulainürr. ² Wa tóre ekorr wagó, “[LOD], nam, ka kólba kantrridü néoma namülnürrü, ka ugón umul bairrú, ma sab moba darrú gyagüpítótók akó eseno, da ka ene igósidi busorróma Tarrsyis wirri basirrdü. Zitülkus módóga, ma gyaur Godla, ma tórrmenóm búsai koke ino, ma búsai koke ngürsildóla, ma moba pamkolpam morroal tonarre ngabkandóla, akó ma moba gyagüpítótók búsai koke eseno pam kulain-gum. ³ Da errkyadan, LOD, kürü kolkomól büdülüüm. Ka morroal büdül ki namüla, a arról koke.”

⁴ LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Marü ia laró dümdüma ngürsil amgünüm?”*

⁵ Wa kari nugup kumab we sirtümüllürr. Igósüm ekyanórr, Zonan mur akyanóm, oya zid ainüm tóba kolae gyagüpítótókdógb. Zona kari bagürwóm koke yarilürr, ene nugup kumab néoma esenórr. ⁷ Darrú ngürr, sisá néoma balgólórr, God su we zirrsapónórr, da sua ene nugup kumab we emkalórr. ⁸ Abüsa néoma semkenórr, God ururan bao wór zirrsapónórr. Zonan iltümüna kari poko tupürrma ene abüs ururdügab. Oya singül néoma adünglürr, oya ubi büdülüüm yarilürr. Wa bóktanórr wagó, “Ka morroal büdül ki namüla, a arról koke.”

⁹ Da God oyaka bóktanórr wagó, “Marü ia laró dümdüma ngürsil amgünüm ini nugup kumabankwata?”

Zona wagó, “Kürü ta kari dümdüm kokea ngürsil amgünüm, ó kürü büdül ta gaoandóma!”

¹⁰ LOD oyaka we bóktanórr wagó, “Ini nugup kumaba irrüb dódórr baine akó darrú irrüb we narrótóke. Ma oyankü ta darrú kla koke tónggapórró dódórr ainüm, da ma ma oya gyaur asendóla! ¹¹ Ka ta inzan gyaur namulo Ninebe ene wirrian basirrdü. Ola blaman kókó 120,000 pamkolpamako, akó ngibürr asiko. I umul kokeako, morroal ia laróga ó kolae ia laróga. Akó ta abün ume kyamül asiko! Ma ia kürü amkoman ayaldóla igó, ka ia ibü sab koke ki gyaur nosenónóma?”

Zonan Peba aini blakónada.

---

* **4:4** Bóktan opor 5 we angrirrúna, 3:4 ene kakóm.

Morroal Bóktan Yesunkwata, Metyu

Ne Bóktan Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Metyu, oya darrü ngi Libae, wa [taks mani dakabain pam] yarilürr Rrom kingankü. Yesu Metyun noma ngyaunürr tóba solkwat akyanóm, da wa Yesun umulbain olomóm we bainürr. Wa ene mani dakabain zaget ugón elkomólórr.

Metyu ini peba tóba [Zu pamkolpamdó] wialómórr. Zu pamkolpama igó gyagüpítótók kwarilürr wagó, "God noan ingrinürr pamkolpam zid bainüm, ene oloma sab tame tóba pamkolpam balngomólóm Rrom pamkolpamab tangdógabi." Ibrru bóktane, oya ngi módóga wagó, "Mesaya". Grrik bóktane, oya ngi ma módóga wagó, "[Kerriso]". Zu wirri ngi pam ta umul-kók kwarilürr igó, Yesu ia nubógabi tamórr, da blaman pamkolpama karibóka koke gübarirr aengóp Yesun bóktan tulmildügabi. Metyun ubi yarilürr Zu pamkolpam igó poko umul bainüm wagó, Yesu wa ta amkoman Kerriso-e, Zu pamkolpamab King. We zitülkusdü, wa Yesun tótókankwata igósidi wialómórr igó, Yesu Kinga tamórr tóba pamkolpamdó. A Metyu bótang pamkolpamdó okaka azazinda igó, Kerriso tüpan wirri gazirr pamzan koke yarilürr; wa Godkagabi paud sidódürr.

Metyu ta akó ngibürr bóktan poko wibalómórr Godón Wibalómorrón Bóktandógar, ngaerrón [prropeta] ne poko pupo syónónóp Kerrisonkwata, God ne Olom ingrinürr pamkolpam zid bainüm. Ini bóktan pokoa amkoman küppükü bainürr, Yesu Kerriso noma tamórr.

Metyun darrü wirri bóktan módóga: Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipako, Yesun nidi amkoman angundako, blaman Godón olmalko. Blaman tóba Kingzan Balngomoldómak. Metyu Yesun abün alap-alap bóktan wibalómórr, bótang pamkolpamdó müsirrga byónüm, God errkyá tóba pamkolpam iazan balngomolda.

Ini Peban Bóktan Zono Módágako:

- A. Yesu Kerrison abalbobatal *1:1-17*
- B. Yesun amtómól *1:18-25*
- C. Zon Baptaes Bain Pam *3:1-12*
- D. Zon Yesun baptaes yónürr akó Yesun satania kolae tonarr tónggapónóm alngomólóm kain yarilürr *3:13-4:11*
- E. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü *4:12-18:35*
- F. Yesun zaget wa noma agóltagól yarilürr Galili prrobinsdüğabi ama Zerrusalem wirri basirrdü *19:1-20:34*
- G. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó *21:1-25:46*
- H. Yesun amigóp akó büdülpüpkü emkólóp *26:1-27:66*
- I. God Yesun ırsümüller büdüldügab akó Yesu tóba okaka tübyónürr pamkolpamdó *28:1-20*

¹ Yesu Kerriso [Deibidün] olom yarilürr, akó Deibid go Eibrra-amón* bobat yarilürr. Yesun abalbobatalab ngi aini balómorrónako.

² Eibrra-amkagabi kókó King Deibidün amrran, ibü ngi idi kwarilürr: Eibrra-am Aesakón ab yarilürr,
Aesak Zeikobón ab yarilürr,

Zeikob, Zuda akó oya zoretal, wa ibü ab yarilürr.

³ Zuda, Perrez akó Zerra ibü ab yarilürr, Tamarr† aipdüğab.

Perrez Ezrrón ab yarilürr,

Ezrrón Rramón ab yarilürr,

⁴ Rram Aminadabón ab yarilürr,

Aminadab Nasonón ab yarilürr,

Nason Salmonón ab yarilürr,

⁵ Salmon Boazón ab yarilürr, Reieb‡ aipdüğab,

Boaz Obedón ab yarilürr, Rrut§ aipdüğab,

Obed Zesin ab yarilürr,

⁶ akó Zesi Deibidün ab yarilürr, Isrrael pamkolpamab king.

Deibidkagabi kókó Isrrael pamkolpam Babilonia gazirr pama nóma bar-
rmülürr ama tibiób bwóbdü ola ngyabenóm, Yesun abalbobatalab
ngi idi kwarilürr:

Deibid Solomonón ab yarilürr, Urraean* kol kóbledögab esenórr,

⁷ Solomon Rreoboamón† ab yarilürr,

Rreoboam Abaezan ab yarilürr,

Abaeza Asan ab yarilürr,

⁸ Asa Zeosapatón ab yarilürr,

Zeosapat Zeorramón ab yarilürr,

Zeorram Uzian ab yarilürr,

⁹ Uzia Zotamón ab yarilürr,

Zotam Eazón ab yarilürr,

Eaz Ezekaean ab yarilürr,

¹⁰ Ezekaea Manasen ab yarilürr,

Manase Amonón ab yarilürr,

Amon Zosaean ab yarilürr,

¹¹ akó Zosaea, Zeoyakin‡ akó oya simanal zoretal, ibü ab yarilürr, Isrrael pamkolpam nóma barrmünür Babilonia bwóbdü.

¹² Isrrael pamkolpama nóma ngyaben koralórr Babiloniam, kókó Yesu nóma tómtómólórr, Yesun abalbobatalab ngi idi kwarilürr:

Zeoyakin Syealtielón ab yarilürr,

Syealtiel Zerrubbabelón ab yarilürr,

* **1:1** Eibrra-am blaman Isrrael pamkolpamab wirri abbobat wató yarilürr. † **1:3** Tamarr Zudan darrü siman oloman kol kóble warilürr. Wa Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr, Keinan kol. Aba tóba oloman kol kóble we upadórr, Tamarrón, da Tamarr ninis siman olom nulgumilürr, ngi Perrez akó Zerra (Bwób Zitül 38). ‡ **1:5** Reieb Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr. Wa ngaen-gógópan pam góómól kol warilürr (Zosyua 2; 6:17, 22-25). § **1:5** Rrut Zu kol kokeo.

Wa mogob kol warilürr (Rrut 1:4). * **1:6** Deibid Urraean gazirr pokodü zirrapónórr oya arról alakónóm, zitülkus wa wirri ubi bainürr oya koldó, ngi Batseba. Urraean nóma emkólóp, Deibid oya kol kóble we upadórr. Ibü ngaen-gógópan siman oloma narrótókórr. Nis ngim olom ma Solomon, Urraean kol kóbledögab. (2 Samuel 11; 12:24-25) † **1:7** Rreoboam kókó Zeoyakin amrran, i blaman king kwarilürr Zuda prrobinsdü (1 King 12 - 2 King 24). ‡ **1:11** Zeoyakin, oya darrü ngi Zekonya yarilürr. **1:11** 2 King 24:14-15; 2 Krronikol 36:10; Zerremaea 27:20

13 Zerrubbabel Abiudün ab yarilürr,
 Abiud Elyakimün ab yarilürr,
 Elyakim Azorrón ab yarilürr,
 14 Azorr Zadokón ab yarilürr,
 Zadok Eikimün ab yarilürr,
 Eikim Eliudün ab yarilürr,
 15 Eliud Eleazarrón ab yarilürr,
 Eleazarr Matanón ab yarilürr,
 Matan Zeikobón ab yarilürr,
 16 da Zeikob Zosepón ab yarilürr. Zosep Merrin zumiögürr, da Merri olom
 we esenórr, ngi Yesu, noan ngiliandako [Kerriso].

17 Blaman dayóndi, kókó 14 abalbobatal kwarilürr, Eibrra-amkagabi
 kókó Deibidün amrran. Akó 14 abalbobatal kwarilürr, Deibidkagabi
 kókó Isrrael pamkolpam Babilonia bwóbdü nómá barrmünürr. Akó 14
 abalbobatal kwarilürr, we tonarrdógabi, Isrrael pamkolpam Babilonia
 bwóbdü nómá barrmünürr, kókó ene Kerriso nómá tómtómólórr.

Yesun Amtómól

(Luk 2:1-7)

18 Yesu Kerriso ia tómtómólórr. Oya aip Merri. Wa tüób arrearrón
 warilürr Zosepka. Merri Zosepón solodó ipadórr, a ngaen-gógópan i umul
 bainóp wa bikómpükümo Godón Samuan arüngdüğab. 19 Zosep, oya
 müörüm solkwat bainürr, wa tüób dümdüm ngyaben pam yarilürr. Wa
 nómá umul bainürr wagó, Merri bikóm kuri esene, oya gyagüpítótók
 igó yarilürr wagó, wa darrü pamdögab ipadórr. A wa Merrin büód
 akyanóm koke yarilürr pamkolpamab obzek kwata, da tebe we gyagüpi
 wamórr, Merrin amióg bóktan piküpan singgapinüm. 20 Wa ini poko
 nómá gyagüpítótók yarilürr, da módóga, [Lodón] darrü [anerrual] oyaka
 utüdi nus we okaka tübyónürr. Anerrua oyabóka wagó, "Zosep, Deibidün
 bobat, ma gumüm bain-gu Merrin apadóm, moba kolóm ainüm! Wa ne
 bikóm ódóddo, Godón Samuan arüngdüğabia. 21 Wa sab siman olom
 esene. Da ma sab oya Yesu[§] ngi ngyesilo, zitülkus wa tóba pamkolpam
 tibiób kolae tonarrdógabi sab wató zid nirre."

22 Blaman ini tórrmen tulmila igósidi tómbapónóp, Lodón bóktan
 küppükü ainüm, wa [prropetódó] ne poko bóktanórr pamkolpamdo
 adrratám Merrinkwata wagó, 23 "Tübarrkrru, pampükü koke ne kola
 umtulürr, sab bikóm ipüde, da wa sab siman olom esene. Oya sab
 Emanuelbóka* ngilianórre," oya küp módóga: "God asine minkü."

24 Zosep utürrüna nómá türsumülürr, wa tónggapónórr oya anerrua
 enezan yalórr. Merrin tóba kolóm we wyónürr, 25 a wa tóba kolpükü
 koke umtulürr, ngarkwat kókó Merri siman olom esenórr. Zosep olom ngi
 we ngyesilürr, Yesu.

2

[Wirri Gyagüpítótók] Pama Yesun [Ótökóm] Togobórr

1 Yesu Betliem wirri basirrdü tómtómólórr, Zudia prrobinas kugupidü, Er-
 rod king nómá yarilürr. Da módóga, ngibürr tonarr kakóm, ngibürr wirri

* 1:18 Luk 1:27 § 1:21 Yesu ngian küp módóga: God pamkolpam zid bainda. 1:21 Luk 1:31

* 1:23 Emanuel Ibrru bóktan ngia (Aesaya 7:14). 1:25 Luk 2:21

gyagüpítótók pama,* abüsa ne nólgbabi banikda, olgabi togobórr. Zerrusalem wirri basirrdü néma tübabzilürr,² da i kolpam we nümtinónóp wagó, "Ene olommokur ia nega, nótó kuri tómptomóle [Zu pamkolpamab] kingüm bainüm? Oya amtómól tonarr ne wimurra pupaina, ki ta ene wimurr eserre, abüsa nólgbabi banikda, da ki ene olom ótókóm togoba."

³ King Errod ene bóktan néma arrkrrurr ini küsil kingankwata, oya wirri müp gyagüpítótók ekyanórr. Blaman Zerrusalem kolpama ta müp ipüdóp.[†] ⁴ Errod blaman ini Zu pamkolpamab wirri ngi pam we ngibaunürr darrpan pokodó kwób bazenóm: [wirri prrist] akó Mosesón gida umulbain pam. Errod ibü we nümtinóp wagó, "Ene [Kerriso] ia sab nubósüm tómptomóle?"

⁵ I oya we izazilóp wagó, "Ala Zudiam, Betliem wirri basirrdü. Darrü propeta Godón bóktan ngaen inzan wialómórr tóba pebadó wagó,

⁶ "Mató, Betliem basirr, Zuda prrobinsdü,

ma go kari basirrla, a marü ngi wirria ngibürr Zuda pamab bwób balngomól basirrdügabi,

zitülkus marükagabi sab balngomól pama tame.

Wa sab [sip] ngabkan pamzan yarile, kürü Isrrael pamkolpam balngomólóm."

⁷ Ene kakóm, Errod ene wirri gyagüpítótók pam piküpan we ngibaunürr, bóktan amaniküm. Wa umul ibükagab bainürr, ene wimurra tai nadü ngarkwatódó okaka tübyónürr.[‡] ⁸ Da módóga, Errod ibü Betliem we zirrnaponóp ini bóktanpükü wagó, "E ugó ogob, ene gab olom amkünüm. Kubó tai yamkülamke. E néma esenane, da kürü umul-umulan ngigütinamke, igósüm ka ta sab wamo, oya ótókóm."

⁹ I oya bóktan néma barrkrrurr, da olgabi we bazebörr ama Betliem. Da módóga, kwat-kwat, i ene dadan wimurr akó esenóp, i ne wimurr esenóp abüsa nólgbabi banikda. Ene wimurra ibü singül kwata we wamlórr, kókókó, tai ene gab olom ne pokodó yarilürr, we zamngólórr. ¹⁰ I ene wimurr néma esenóp, ibükä kari bagürwóm ta koke yarilürr! ¹¹ Da müötüdü we barrbüñürr. I ene gab olom we esenóp, tóba Merri aippükü. Da wakósingül nümgünóp, singül tüp, oya ótókóm. I tibiób wirri darrem kla nomgolóp, da we ilinóp. Ene [gyaur kla] módágako: gold,[§] prrenkónsens,* akó mirr.[†]

¹² God ibü nusi ikik nökrrónóp, Errodka bakon-gum. Da módóga, i we bakonórr tibiób bwóbdü darrü kwata.

Yesun Aip Nisa Izipt Idódrí

* ^{2:1} wirri gyagüpítótók pam: I wirri umul pam kwarilürr wimurrabkwata. ^{† 2:3} Errod pamkolpam akrran pam yarilürr. Pamkolpama apprapórr gumüm bainóp, zitülkus Errod sab abün pamkolpam kena ekralón tóba ngürsildügab. ^{2:6} Maeka 5:2 ^{‡ 2:7} Oya ubi umul bainüm yarilürr, ene olommokur nadü ngarkwat olom yarilürr. Ene wimurra okaka tübyónórr, ene olommokura néma tómptomólórr akó ene kakóm, ene pama karianbóka agoltágol kwarilürr.

§ ^{2:11} gold wirri darrem ongang bapónan ayana. Oya kúp apprapórr módóga: Yesu Kinga.

* ^{2:11} prrenkónsens, Mórre-mórre módóga: frankincense, nugupdügab móega. Ene móeg burum amzazildako. Ma kubó néma seteno, morroal ilang simanike. Oya kúp apprapórr módóga: Yesu wa Goda. ^{† 2:11} mirr, Mórre-mórre módóga: myrrh, nugupdügab morroal ilang idia. Oya kúp apprapórr módóga: Yesu wa pama; wa sab azid aenge akó narrótöke. Ene tonarr, mirr, büb azid alakón kla yarilürr. Oya darrü zaget módóga: pama kubó néma narrótöke, oya gapókdó angrinüm we idi angangodako.

¹³ Wirri gyagüpitótók susumüri pama Betliem basirr noma amgütóp, da módoga, Lodón darrü anerrua nusi ugón okaka tübyónürr Zosepka. Anerrua we bóktanórr wagó, "Bupa! Olom a aip, ibü nüpa a ugó busuam Izipt tüpdü, zitülkus Errod sab ini gab olom amkün yarile oya amkalóm. E kya bupso ola ngyabelamke, kókota sab yabü kótó umul-umulan ngintinünümo bakonóm."

¹⁴ Nus kakóm, Zosep dümdüman irrüb tóba kol akó gab olom nüpadórr, da we bupadórr Izipt tótókóm. ¹⁵ Wa ola ngyaben yarilürr, kókókó Errod ne tonarr narrótókórr. Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdo adrratóm wagó, "Ka kólba Olom sab ngyauno Izipt amgatám."

Errod Simanal Olmal Ekkralórr

¹⁶ Errod noma umul bainürr wagó, oya wirri gyagüpitótók susumüri pama ilklió ilinóp, wa kari ngürsil ta koke yarilürr. Da tóba gazirr pam we nilóp blaman kari simanal olmal, nis pail ngarkwat kókó ta tüp, ibü akrranóm, Betliem basirr kugupidü akó Betliem bwób minggüpanan ne basirr koralórr. Wa ene poko tónggapónóm gyagüpi wamórr, zitülkus wa wirri gyagüpitótók pamdógab wirri umul bainürr, ene wimurra tai nadü tonarr okaka tübyónürr.

¹⁷ Prropet Zerremaeaazan bóktanórr Godón Wibalómórrón Bóktandó, da küppükü bainürr, wagó,

¹⁸ "Gyaurwóm a yón taegwarr arrkrrudako Rrama[‡] wirri basirrdü.

Rreizel[§] tóba olmalóm yondo

akó wa zao-zao bain-gum bangóndo,
zitülkus oya olmal büdülako."

Zosep akó Merri Iziptgab Alkomórri

¹⁹ Errod noma narrótókórr, da módoga, Lodón darrü anerrua nusi akó ugón okaka tübyónürr Zosepka. Ini tonarra ugón tólbaelórr, Zosep Iziptüm noma yarilürr. ²⁰ Anerrua oyaka we bóktanórr wagó, "Bupa! Olom tóba aippükü nüpa, da Isrrael Müötüdü ugó alkomólam. Oya nadü pama amkalóm kain kwarilürr, ene pam tib büdülako." ²¹ Da Zosep bupadórr, tóba olom aippükü nüpadórr, da Isrrael we alkomólórr.

²² A Zosep noma arrkrrurr wagó, Arrkileus tóba ab Errodón pabo kuri ipüde Zudia prrobins pamkolpam balngomólóm, wa gum yarilürr ola alkomólom. God oya nusdü iikik akrranórr wagó, "Ma Zudia tótókgu! Ma Galili bwóbdu wamke!" Da wa we wamórr, ²³ wirri basirrdü Nazarret, ngyabenóm. Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdo adrratóm Yesunkwata wagó, "Oya sab Nazarret olombóka ngilianörre."

---

^{2:15} Oseye 11:1   [‡] ^{2:18} Rrama basirrdü, Zudia prrobins kugupidü, Babilonia gazirr pama ngaen abün Zu pamkolpam bumigóp, ibü metatómpükü ama Babilonia amarrum (Zerremaea 40:1). Ugón kari yón gyaur koke yarilürr Rrama basirrdü. Errodón kolae tonarrdögab, Betliem ta inzan wirri yón gyaurdü yarilürr. [§] ^{2:18} Rreizel, Zosep akó Benzamin, ibü aip warilürr. Zosepón siman olom Eprra-im yarilürr. Babilonia gazirr pama ngaen Eprra-imün zitül kolpam Babilonia imarruóp Rramagabi. Rreizel Eprra-imün zitül wirri aip warilürr. Oya gapók Betliemóm yarilürr. Rreizel ngia blaman Zu kol ngablaoda Betliemóm, nidi yón kwarilürr tibiób olmalóm, Errod nibiób ekkralórr. ^{2:18} Zerremaea 31:15   ^{2:23} Mak 1:24; Luk 2:39; Zon 1:45

3

*Zon [Baptaes Bain] Pama Kwat Alótórr Yesunkü
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Zon 1:19-28)*

¹ Dokyanan paila nóma bobrranórr, ene kakóm,* Zon Baptaes Bain Pama we tamórr. Wa Zudia [ngüin-koke bwóbdü] Godón bóktan we amgol yarilürr pamkolpamdó, oya arrkrrum nidi ogobórr. ² Zon we bóktanórr wagó, "Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi, zitulkus Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri tübine!" ³ Zon Baptaes Bain Pam módóga, prropet Aesaya noanbóka apón yarilürr wagó,
"Darrü pama taegwarrdase ngüin-koke bwóbdü wagó,

'Kwat ngagrótam Lodón tótókóm,
akó kwat morroal dümdüm alótam oyankü!' "†

⁴ Zon wa [kamel] ngüin mórrkenyórr bamelórrón yarilürr, akó wa lar sopae belt baterrón yarilürr.‡ Oya alo kla we kla yarilürr, paza tónók akó molpokodó gus mor. ⁵ Abün pamkolpama we ogoblórr Zonón bóktan arrkrrum, Zerrusalem wirri basirrdügabi, akó blaman Zudia prrobins kugupidü ne basirrko, akó Zodan tobarr kabedó ne basirr koralórr. ⁶ I tibiób kolae tonarr nóma okaka uzazilürr, da Zon ibü baptaes nyónónóp Zodan tobarrdó.

⁷ Zon abün [Parrisij] akó [Sadusi pam] nóma nósenóp tóbaka tótókde baptaes bainüm, da wa ma ibüka igó bóktanórr wagó, "E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E igó gyagüpi tótókgu igó, e sab Godón wirri ngürsildügab kyab körzinane, ne klama tótókóm kainda, wata ene zitulkusdü, e sab baptaes bairrún nóma koralo. ⁸ Yabü ubi ne nóma yarile Godón wirri ngürsildügab kyab körzyónüm, e ngaen-gógópan morroal küp waon koralo yabiób ngyaben kugupidü!§ Yabü olgabi nómzyetórre wagó, e Godka kuri tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi. ⁹ E igó gyagüpi tótókgu, God yabü koke kolae nirre, yabióbka inzan bóktande igó, 'Eibrra-am kibü abbobate.' Enana Eibrra-am yabü abbobat: wa yabü sab koke tangnamtirre Godón wirri ngürsildügab busom! Zitulkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón gaodóma olmal tólbaelóm Eibrra-amónkü ini ingülküpdügabi!* ¹⁰ Errkya God kari pokoa pamkolpam kolae bainüm. Salmita nugup simkün ngarkwatódó olama, nugup singgalgónóm. Morroal küp koke ne nugupa waonda, sab singgalgórre ama urdü amaike. ¹¹ Ka wa nae-e baptaes baindóla, Godka nidi byalüngdako tibiób kolae tonarrdögabi. A darrü pama kürü solkwat tótókda, wirri arüng nótóke kürükagab. Ka ta ngarkwatódó kokela oya

* 3:1 Zon nóma tamórr, Yesu ugón aprrapórr 30 pail ngarkwat olom kuri yarilürr. 3:2 Metyu 4:17; Mak 1:15 † 3:3 Ini bóktan alap-alap angrirrüna; paman moboküpboka apóna. 3:3 Aesaya 40:3 ‡ 3:4 Zon elklaza-koke pam yarilürr. Ilaeza ta inzan mórrkenyórr baterrón yarilürr (2 King 1:8). 3:7 Metyu 12:34; 23:33 § 3:8 Ini bóktanan küp módóga: "E ngaen-gógópan dümdüm ngyaben pupo sinane!" * 3:9 Pamkolpamab gyagüpitótók inzan yarilürr: Eibrra-am ibü ki tangnamtirre, zitulkus i [Eibrra-amón olmalbobatal] koralórr, akó God ibü tóba pamkolpamón ninóp. Zon ibü nilóp kolae tonarrdögab byalüngüm ama Godka, igösüm i sab zid bairre. Akó wa ibüka bóktanórr wagó, Godón gaodóma oya [alkamül-koke bóktan] küppükü ainüm Eibrra-amón olmal aliónüm i ne babul nóma ki korale. 3:9 Zon 8:33 3:10 Metyu 7:19

wapórdó bamel kla amarrum.[†] Wa sab yabü Godón Samu-i[‡] akó uri§ baptaes bain yarile. ¹² Zono-zono paezan kla tangdóma [wit] küp aus bwóbdü wit küp aleanóm buldügab.* Wa sab wit küp kwób isue, ama gyagu müötüdü irrbüne, a bul ama bütamün-koke urdu yamsele.”[†]

Yesun Baptaes Ain

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Darrpan ngürr Yesu Galili prrobinsdüğabi tübzilürr ama Zonka wamórr, Zodan tobarrdó, igósüm oya Zon ki baptaes ine. ¹⁴ Zon oya piküp yónürrma wagó, “Ma kürüka iade tama baptaes apadóm? A kürü wa baptaes mató ki kina!”

¹⁵ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Ini pokoa inzan ugó ki tómbapó. Mi blaman kla wata morroal akó dümdüm tómbapóni, Godón ubi ngarkwatódó.” Zon igósidi we ubi bainürr Yesun baptaes ainüm.

¹⁶ Yesun baptaes aina nómá blakónórr, wa naedógabi dümdüman we tubrranórr. Da módoga, pülpüla tapabakurr. Wa Godón Samu we esenórr, kwitüdüğabi abindi akó oya kwitüdü amngyelde nurre poyae buli. ¹⁷ Da módoga, kwitüdüğabi bóktan kümüla we sidörükürr wagó, “Ini kürü kólbanan olome. Kürü [moboküpü ubi] oyakama. Ka kari barnginwóm kokela oyaka.”

4

Yesun /Satania/ Kolae Tonarr Tónggapónóm Alngomólóm Kain Yarilürr

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Ene kakóm, Yesun Godón Samua we idódürr [ngüin-koke bwóbdü], [debóla] oya ki elngomóle kolae tonarr tónggapónóm. ² Yesu ene pokodó 40 ngürr akó 40 irrüb alo-koke amanórr.* Solkwat oya tai aloana we ipadórr. ³ Debóla we tamórr oya alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. Oyabóka wagó, “Zitülkus ma Godón Olomla, ma ini ingülküp ugó nilnünüm brredüm büzazinüm.”

⁴ A Yesu ma oyabóka wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Pama brredane koke ngyabene, a blaman ne bóktana bausdako Godón taedógab.’”

⁵ Da debóla Yesun Zerrusalem idódürr, Godón wirri gyabi basirrdu, da we emngyelorr [Godón Gyabi Müót] wirri kwitüm pokodó. ⁶ Oya we yalórr wagó, “Zitülkus ma Godón Olomla, algabi ugó aup. Zitülkus módoga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“God kubó tóba anerru arüng bóktan nökyerre marü adlangóm.

† 3:11 Ini bóktanan küp módoga: Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta ngarkwatódó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.” ‡ 3:11 Godón Samu-i baptaes oya küp módoga: wa tóba Samu zirrapóne yabü büb kugupidü ngyabenóm. § 3:11 uri baptaes oya küp aprrapórr nisamli: wa sab kolae tonarr pamkolpam [kolaean darrem] nülirre ó akó wa amkoman bangun pamkolpam müpdü imarrue ibü [kolkalan] ngibtanóm urazan [gold] kolkal aında. * 3:12 Ene küp alean zaget inzan yarilürr. Kubó wit aila nómá blakóné küp ausüm, pama ene wit kwitüdü aman kwarile zono-zono paezan klame. Wóra blaman bul akó biza kubó tibi-tibi amale kókó wit kúpana bamine. † 3:12 Wit küpü Godón pamkolpamórm bórrangdako, a bula ibünkü bórrangdako, kolae tonarr kolpam nidipko. 3:17 Bwób Zitüll 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 12:18; 17:5; Mak 1:11; Luk 9:35 4:1 Ibrru 2:18; 4:15 * 4:2 Yesu darrü alo poko koke elolórr, zitülkus wa tóba Abdó tóre yarilürr tóba tangamtinüm, solkwat ne elklaza tómbapónorre. 4:4 Duterronomi 8:3

I marü kubó tibiób tange kwit mirre,
igósüm ma moba wapór koke bómcolo ingülküpdü.' "

⁷ Yesu oya bóktan we yalkomólorr wagó, "Koke! Godón Wialómórrón Bóktana akó igó bóktanda wagó, 'Ma Lodón, moba God nótóke, apókgu asenóm, wa ia amkoman Goda.'"

⁸ Debóla oya akó we idódürre wirri kwitüm pododó, da oya we emtyanórr blaman ini tüpan kingab balngomól bwób akó tüpan blaman arrbirrún nadü elklazako. ⁹ Oya we yalórr wagó, "Ma ne wakósingül nómá nulkamulo kürü [ótókóm], ini blaman ne elklazako, ka sab blaman igósidi marü mülino."

¹⁰ Yesu oya we yalórr wagó, "Kokean! Kürükagabi usi wam, satani! Ka marü koke ótok namulo, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ma wakósingül nulkamulo Lodón obzek kwata, marü God nótóke, akó wata oya ótok namulo.'

¹¹ Olgabi debóla Yesun we amgatórr. Da móðoga, anerrua we togobórr Yesun tangamtinüm.

Yesu Tóba Zaget Galili Prrobinsdü Ngarkwat Bókyanórr

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Yesu nómá arrkrurr wagó, Zonón tümün müötüdü kuri ingrirre, wa Galili we alkomólorr. ¹³ Wa Nazarret wirri basirr kwatana we errgrratórr, ama Kaperrna-um wirri basirrdü wamórr ngyabenóm, Galili Malu[†] kabedó, Zebulun akó Naptali[‡] zitül pamkolpama ne ngyaben kwarilürr. ¹⁴ Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamđ adrratóm wagó,

¹⁵ "Zebulun zitül akó Naptali zitül,
yabü bwób Galili Maludübónada, Zodan tobarr dakla dorrodó.
Galili, mogob pamkolpamab ngyaben bwób, Zu-koke nidipako!"

¹⁶ E tümündü ne pamkolpama ngyabendakla,
e sab wirri zyón esenane,
akó e samuan ngarkwatódó büdül ne pamkolpamakla,
yabü sab zyóna warri napórre."§

¹⁷ Ene tonarrdó, Yesu tóba bóktan amgol we ngarkwat bókyanórr wagó, "Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi, zitülkus Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri tübine!"

Yesu Tokom Wapi Baib Pam Ngibaunürr Oyaka Solkwat Atanóm

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu Galili Malu kabéana nómá wamlórr, wa nis narezoreti pam nis nosenórr, Saemon, oya darrü ngi Pita,* akó Endrru. I net yagóbnürri naedó, zitülkus i wapi baib pam nis namülnürri. ¹⁹ Yesu ibü nyalórr wagó, "Yao! Kankü turram! Ka yabü sab pamkolpam bumiög[†] umul nino."

4:6 Wórr Peba 91:11-12   **4:7** Duterronomi 6:16   **4:10** Duterronomi 6:13   **4:12** Metyu 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20   [†] **4:13** Galili Malu wa wirri mülkózsana. Oya nae naeana, kapórr kokea. [‡] **4:13** Zebulun akó Naptali, [Zu pamkolpamab] zitül nis namülnürri, Galilim nidi ngyaben namülnürri. § **4:16** Ini bóktanan küp móðoga: Godónbóka umul-kók pamkolpamab zidbain ta sab asi yarile. **4:16** Aesaya 9:1-2   **4:17** Metyu 3:2   * **4:18** Pita, Grrik bóktane oya küp móðoga: Wirri Ingülküp. [†] **4:19** pamkolpam bumiög, oya küp móðoga: pamkolpam amarru Godka.

20 Darrpan güblang i ne arrkrrurri, tibiób net ola bimgatrri, da Yesuka we akyarri.

21 Yesu akó enezan wamlórr, akó nis narezoreti pam nis nónsenórr, Zebedin olom nis, Zeims a Zon. I tibiób abpükü namülnürri butdüd, dakla net barrgüp namülnürri. Yesu akó ibü nginaunürr oyaka solkwat akyanóm. **22** Dümdüman i tibiób ab Zebedin ola amgatrri butpükü, da Yesuka we akyarri.

Yesu Pamkolpam Umlubain Yarilürr akó Dólóng Nyónónóp Tibiób Azidüdügab
(Luk 6:17-19)

23 Yesu we wamlórr basirr-basirr Galili kugupidü, [Zu pamkolpamab kwóbbazén müöttüd] umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü Godón Kingzan Balngomólankwata. Wa pamkolpam dólóng nyónónóp tibiób blaman ia-ia azidüdügab. **24** Yesunkwata bóktana bayolórr tai kókó Sirria bwóba blamanum ulm bainürr wagó, Yesu pamkolpam dólóng byónda, da i tibiób blaman azid pamkolpam igósidi we tübarrmüllürr oyaka, abün-abün tonarr azid nidi balmil kwarilürr: kolae samupükü nidi kwarilürr, tórrngón azid akó bidal azid nidi kwarilürr. Wa blaman dólóng we nyónónóp ibü tibiób azidüdügab. **25** Oyaka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr Galili prrobinsdüğabi akó Dekapolisgabi,‡ Zerrusalem wirri basirrdüğabi, Zudia prrobinsdüğabi, akó Zodan tobarr dakla dorro ne basirr koralórr.

Metyu 5, 6, a 7:

Yesun Wirri Umlubain Bóktan Podo Kwitüdügabi

5

5:1-7:29

1 Yesu ene pamkolpamab ngoro nóma nónsenóp, pododó we kasilürr, da mórran-mórran bainürr. Oya umulbain olmal akó ngibürr pamkolpam, oya nidi mamoan kwarilürr, oyaka we togobórr.

Bagürwóm Ia Nidipko

(Luk 6:20-23)

2 Da Yesu ibü blaman umul bain we ngarkwat bókyanórr. Wagó,
3 "Bagürwóm idipako, umul nidipako ibüka arüng babula tibiób zid bainüm,
zitülkus ibü God balngomólda Kingzan!

4 Bagürwóm idipako, nidi yón gyaurdako,
zitülkus God sab ibü zao-zao nirre!

5 Bagürwóm idipako, tibiób koke nidi ikub bagürdako,
zitülkus God ibü ne blaman kla aliónüm bóktanórr, i sab yazebrre!*

6 Bagürwóm idipako, nibiób wirri ubie dümdüm ngabenóm Godón ilküpüdü,
zitülkus wa sab ibü ubi elakóne.

7 Bagürwóm idipako, pamkolpamdó gyaur nidipako,
zitülkus God ta sab gyaur inzan yarile ibüka!

8 Bagürwóm idipako, [kolkal] moboküp nibióbko,

4:23 Metyu 9:35; Mak 1:39   **‡ 4:25** Dekapolis, oya küp móódóga Grrik bóktane: 10 basirr, zitülkus ene bwóbdü 10 wirri basirr koralórr.   **5:4** Aesaya 61:2   ***** **5:5** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Ini tüp sab idi ipüdörre, God tüóbzán yarılıür.   **5:5** Wórr Peba 37:11   **5:6** Aesaya 55:1-2

- zitülkus i sab Godón eserre!
 9 Bagürwóm idipako, paud nidi ódóddako,
     zitülkus God ibü sab tóba olmalbóka ngibline!
 10 Bagürwóm idipako, wirri müp nibiób alióndako, [dümdüm tonar-
     ranme],
     zitülkus ibü God balngomólda Kingzan!
- 11 "Bagürwóm yadipakla, pamkolpama yabü sab kle-kle nóma
 nyalnórre, akó yabü wirri müp nóma alión korale, akó yabükwata obae
 bóktan nóma büdrrat korale, zitülkus e kürü amkoman angundakla!
 12 E bagürwóm akó barnginwóm kwarilünke, zitülkus yabü wirri darrem
 kwitüm asise. Ene ka igósidi byaldóla, zitülkus ngaen yabü singül kwata,
 ppropeta nidi ngyabenónóp, ibü ta inzan wirri müp alión kwarilürr.

*E ne Klamakla, Solt akó Zyón Klamzanakla
 (Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

13 "E ne klamakla, soltzanakla ini tüpan pamkolpamabkü. A solt misa
 ne nóma bamrüke, da ma myamem koke soltzan ino. Wa wata kolaeana.
 Oya ipüdörre, amanikórre kalkuma. Oya pamkolpama wapóre ailkü ola
 arrgrat-sórrgrat yangónorr. †

14 "E ne klamakla, zyón klamzanakla ini tüpan pamkolpamabkü. Podo
 kwitudü aelorrón ne wirri basirre, wa anikürrün ta kokea. 15 Pamkolpama
 zyón kla nóma sentórre, i kubó alópe koke nganlorre. A i wata yazebrre,
 ama kumngyindü emelörre. Ene zyóna blaman müötüdü pamkolpam
 kubó olgabi zyón napórre. 16 Ene dadan ngarkwatódó, yabükagab zyóna
 ugó ki tam pamkolpamab obzek kwata. Ene igósüm, i sab nosenorr e ne
 morroal térrmen tulmil tómbapónane, akó igósüm i sab yabü kwitüm Ab
 yagürnorr.

Yesu Mosesón Gida Karrkukus Byónüm Tamórr

17 "E wa igó gyagüpi tótókgu wagó, ka Mosesón Gida Buk akó Prropetab
 Peba, ibü umulbain bóktan kolae byónüm tama. Ka ugósüm koke tama
 ene gida kakota amanóm. Ka wa Godón gida, ibü amkoman küp okaka
 azazinüm akó tómbapónóm tama. 18 Zitülkus módoğa, ka yabü amkoman
 poko byaldóla: Godón Gida sab metat kwarile karrkukus bórrangórrón,
 ngarkwat kókó tüp a pülpüla nóma bamrüki. Godón ne gida-e karian
 ngi opora sab kokean bamrüke, ngarkwat kókó blaman klama sab
 tómbapórre.

19 "Darrü pama darrpanan Godón karian gida bóktan poko sab ne nóma
 alkamüle akó ngibürr kolpam umul nirre dadan kolae tónggapónóm, wa
 solodó yarile Godón Kingzan Balngomóldó. Godón gida bóktan poko nótó
 azebda akó umul bainda ngibürr kolpam dadan tonarr tómbapónóm,
 wa wirri yarile Godón Balngomóldó. 20 Zitülkus módoğa, ka yabü igó
 byaldóla, e wata barrbuno Godón Balngomóldó, e ne Godón ubi nóma
 tómbapónane. E ne gida umulbain pam akó Parrisizan nóma kwarilo,
 e igósidi God ne Bwób alngomólda Kingzan kokean barrbuno, zitülkus i
 Godón ubi amkoman kokean tómbapondako.

5:8 Wórr Peba 24:3-4   5:10 1 Pita 3:14   5:11 1 Pita 4:14   5:12 2 Krronikol 36:16; Apostolab
 Tórrmen 7:52   † 5:13 Solta alo kla misan ngitanda. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módoğa:
 Godón pamkolpama tibiób mis nóma imrükrrre, ngibürr pamkolpama sab Godón dümdüm tonarr
 ia nómzyetörre?   5:14 Zon 8:12; 9:5   5:15 Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33   5:16 1 Pita 2:12
 5:18 Luk 16:17

Yesu Ngürsilbóka Umul Bailürr

²¹ "E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, ne kla nilóp mibü abalbobatal wagó, 'Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu. Darrü olom büdülümpükü nótó emköle, wa sab kotódó zamngóle tóba bóktan apadóm.' ²² Ka ma akó ngibürr bóktan amseldóla: ma ngürsil nómá namulo moba narezoretódó,‡ ma sab kotódó zamngolo. Akó ma nómá bóktóno moba narezoretódó wagó, 'Ma susumüri-koke olomla!' ma sab zamngolo blaman Zu [balngomól byarmarr pamab] obzek kwata. Akó ma moba narezoret ígó nómá ilo, 'Ma gonggola', da God marü sab [metat bólmyan urdú] mügasile. ²³ Da ma moba [gyaur kla] Godón akyanóm nómá kaindóla Godón [altadó], [Godón Gyabi Müót] kugupidü, akó marü wata ugósan nómá ngambangóle ígó, marü narezoretan ngürsil asine marüka, ²⁴ ma moba gyaur kla altan obzek kwata we ambat, da oyaka wam saul bainüm. Ene kakóm, ma akó altadó we alkomolo moba gyaur kla Godón akyanóm.

²⁵ "Darrü oloma nómá bóktanda wagó, ma darrü kolae tónggapórró akó marü kotóm nómá ódódóm kainda, e kwat-kwat saul büsai baini. E ne saul koke nómá baini, wa marü sab zazdó kena müdó. Marü ma sab zaza pug umeab tangdó müngrine, marü tümün müötüdü angrinüm. ²⁶ Ka marü amkoman poko ayaldóla: ma sab kokean tubrruno, kókota ma sab moba dómdóm kari mani küp ungrino burruanóm, zazan bóktan ngarkwatódó.

Yesu Kol ó Pam Gómólankwata Umul Bain Yarilürr

²⁷ "E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr wagó, 'Ma kol ó pam gómölgü.' ²⁸ Ka ma yabü ígó byaldóla, darrü pama ne kol ilküpáne nómá ngazokone akó oyaka ubi yarile, da wata wa ene kolae tonarr kuri tónggapóné tóba moboküpü. ²⁹ Marü tutul ilküpáne kolae tonarr tónggapónóm nómá müdüde, da ma irrua, a ugó amaik mobakagab. Ma ne moba darrü büb poko nómá imruko, ene ma tai kolae kokea. A marü dudu büb ne metat bólmyan urdú nómá amanikórre, amkoman kolae yarile. ³⁰ Marü tutul tanga ne kolae tonarr tónggapónóm nómá müdüde, da itül a ugó amaik mobakagab. Ma ne moba darrü büb murr nómá imruko, ene ma tai kolae kokea. A marü dudu büb ne metat bólmyan urdú nómá amanikórre, amkoman kolae yarile.

Yesu Kol Amanikbóka Umul Bain Yarilürr

(Metyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ "Mosesón gida bóktan poko darrü igósa wagó, 'Darrü pama ne tóba kol nómá zumanike, wa akó kol amaik peba mórrag§ okyene.' ³² Ka ma yabü ígó byaldóla, nadü pama tóba kol zumanike popa pokodó, a pam gómolankwata koke, da wa igósi pam gómol kol kokeo. Ínzande, müöra tóba kol zirrzotoke pam gómol kolóm bainüm. Wa ne darrü pampükü

^{5:21} Bazeb Tonarr 20:13; Duterronomi 5:17   ‡ ^{5:22} Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón Metyu peba kugupidü, ini bóktan opor solodó dayörüna: küp-koke pokodó.   ^{5:26} Luk 12:57-59

^{5:27} Bazeb Tonarr 20:14; Duterronomi 5:18   ^{5:29} Metyu 18:9; Mak 9:47   ^{5:30} Metyu 18:8; Mak 9:43   § ^{5:31} kol amaik peba mórrag: Zu pamkolpamab darrü gida bóktan poko asi yarilürr, pama ne kolóm ubi koke nómá yarile, wa kol amaik peba mórrag wialóme, da kol okyene. Ene kolán igó peba, oya dümdüma darrü müör apadóm.   ^{5:31} Duterronomi 24:1-4; Metyu 19:7; Mak 10:4

nóma umtule, wa pam góómól warile. Akó amanikürrün kol ne pama zumige, wa kol góómól yarile.

[Arüng Alkamül-koke Bóktanj Tónggapón Iada?]

³³ "E ta barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr mibü abalbobataldó wagó, 'Ma Lodón ngi nóma ngiliandóla moba arüng alkamül-koke bóktan tolaelóm, ma kubó moba bóktan myamem koke singgapino.' ³⁴ Ka ma yabü igó byaldóla, e yabiób bóktan nóma tolbael kwarilo, e darrü kla ngilian-gu yabiób bóktan arüng akyanóm. Godón kwitüm nyabén bwób ngilian-gu, zitülkus ene oya kingan mórran klamse. ³⁵ Akó ini tüp ngilian-gu, zitülkus ini tüp Godón wapór nisab ngón ngagón klama. Akó Zerrusalem wirri basirr ngilian-gu, zitülkus kwitüm King nótóke, ene oya tóba wirri basirra. ³⁶ E yabiób bóktan nóma tolbael kwarilo, yabiób singül ta ngiblian-gu, zitülkus e gaodó kokeakla darrpan órrngóen pul gabüplian ngitanóm akó pugan ngitanóm. ³⁷ E wata igó bóktónane wagó, 'Taia' ó 'Koke', da e wata yabiób bóktan ngarkwatódó tómbapónane. E ne ngibürr bóktan nóma amseldakla, ene wa kolaean olomdógbabi* tótókdako.

Darrem Kolae Tónggapón-gu (Luk 6:29-30)

³⁸ "E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr wagó, 'Darrüpa paman ilküp nóma irrune, oya ilküp akó darrem irrurre. Akó darrüpa paman zirrgüp nóma alkamüle, oya zirrgüp akó darrem alkamülörre.' ³⁹ Ka ma yabü igó byaldóla, e darrem kolae tónggapón-gu! Darrü oloma ne marü tutul kwata ngorrkob nóma mómkóle tang o-e marü büódan ngitanóm, akó dakla ngorrkob emtya amkalóm. ⁴⁰ Darrü oloma ne marü kotóm nóma ódóddase moba sod mórrkenyórrüm, da marü tumum mórrkenyórr† ta ki ipa! ⁴¹ Marü gazirr pama ne arüng-arüng nóma mile tóba alóp ódódóm darrpan kan, ma ma barrkyanan kan ugó idó. ⁴² Marü ne darrü oloma darrü klamóm nóma mato-e, ma oya ekya. Akó darrü pama ne marükagab darrü kla bupso apadóm nóma kainda, ma angón-gu ene pam akyanóm.

Yabü [Moboküpü Ubi] Blaman Pamkolpamdó Asi Yarile (Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ "E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan niláp wagó, 'Marü moboküpü ubi moba minggúpanandó ne olome* asi ki yarilün, a marü gódam-koke nótóke, ma oya alzizi amanik!' ⁴⁴ Ka ma yabü igó byaldóla, yabü moboküpü ubi ta ibüka asi ki korálón, yabü gómdamal-koke nidipko. Akó e tére koralo ibünkü, yabü wirri müp nidi alióndako. ⁴⁵ Inzan poko tómbapónde, e sab igóside oya olmalóm bainane, yabü kwitüm Ab nótókse. Abüs zyón wató zirrapónda kolae pamkolpamdó akó morroal pamkolpamdó darrpan tonarre. Akó ngup ta wató zirrapónda,

^{5:32} Metyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18; 1 Korint 7:10-11   ^{5:33} Lebitikus 19:12; Bótang Peba 30:2; Duterronomi 23:21   ^{5:34} Zeims 5:12; Aesaya 66:1; Metyu 23:22   ^{5:35} Aesaya 66:1; Wórr Peba 48:2   * ^{5:37} kolaean olom wa satanibóka apónda.   ^{5:38} Bazeb Tonarr 21:24; Lebitikus 24:20; Duterronomi 19:21   † ^{5:40} tumum mórrkenyórr: Pamkolpama ene tonarr tibiób kokrap tumum mórrkenyórr basirrüm bameł korálorr utüm.   ‡ ^{5:43} minggúpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amrandaóla.   ^{5:43} Lebitikus 19:18

dümdüm ngyaben pam akó dümdüm-koke ngyaben pam, ibüka. ⁴⁶ Yabü ne moboküpdu ubi wata ibüka nóma korale, moboküpdu ubi nibióbe yabükamón, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus móðoga, blaman pamkolpama inzan kaindako! [Taks mani dakabain pam] ibü moboküpdu ubi ta ibükamako, moboküpdu ubi nibióbe ibükamón! ⁴⁷ E ne wata yabióban zonaretal morroal ngürr nóma akyandakla, ene wa müp kla ta kokea! Godónbóka umul-kók nidipko, i ta inzan kaindako! ⁴⁸ Yabü moboküpdu ubi blaman pamkolpamidó asi ki koralón, da e wata igósidi [dudu kómá] koralo yabiób Abzan, kwitüm nótókse.

6

Elklaza-koke Pamkolpam Gail Iada?

¹ “E yabiób kwitüm Abankwata gyaur tórrmen tulmil* panzedó tómbapón-gu, pamkolpama asenóm. E ne ini tórrmen tulmil pamkolpamab obzek kwata nóma tómbapónórre, yabiób ngi kwit amelóm, yabü sab kwitüm Aba darrem koke nüllirre.

² “Ene pokodó, ma elklaza-koke pam ngibürr kla nóma nülinünümo, ma wa wórr bónghalpükü panzedó alión-gu pamkolpama asenóm, zitülkus taepurrane bóktan pama inzan kaindako yabü kwóbbazen müötüdü akó wirri kwatódó wagó, kolpama ia nagürnórre. Ka yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibúzan agürdako, ibü darrem móðoga. God ibü sab darrem kokean nüllirre! ³ A ma elklaza-koke pam nóma tangamtindóla, ma igó tónggapóna, marü minggüpanan gódamta ta kokean umul baine. ⁴ Ene wata marükama. A marü Aba asenda, ma ne kla tómbapóndóla piküpan. Sab marü darrem kla wató mókyene.

Tóreankwata Umulbain Bóktan (Luk 11:2-4)

⁵ “E tóre nóma akodakla, e taepurrane bóktan pamzan bain-gu. Ibü igósa, kubó pamkolpamab obzek kwata bórrónge tórem, kwóbbazen müötüdü akó wirri kwatódó wagó, ‘Kibü kolpama ia tóserre!’ Ibü ene wirri ubi pokoa. Ka yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibü blaman darrem kla kuri nülinóp; darrü myamem babula! ⁶ A ma tóre akom nóma, moba müötüdü bangrina, mamtae murrausa, da tóre moba Abdó ugón ekoia, asen-koke nótóke. Marü Aba asenda, ma ne kla tómbapóndóla piküpan. Sab marü darrem kla wató mókyene.

⁷ “E nóma tóre bakonane, abün-abün kùp-koke bóktan opor ngiblian-gu, Godónbóka umul-kók pamkolpamazan kaindako. Ibü gyagüpitótók igósa wa, ibü goda ta arrkruda, zitülkus ibü tóre kokrrapako. ⁸ E ibúzan bain-gu. Yabü babul ne klame, Aba ngaen-gógópan umul bainda, e ne klamóm atom kaindakla. ⁹ Da e ta tóre inzan bakonane:

“Kibü Ab, kwitüm nótókla,

marü ngi gyabiana; pamkolpama marü ngi ki [ótók] kwarilün.

¹⁰ Marü Kingzan Balngomóla ugó ki tam,

marü ubia ki tómbapó, ini tüpdü kwitümzanzse.

¹¹ Kibü ini ngürran alo kla tilinünüm.

¹² Ma kibü kolae tonarr torrgonónóm,

ki ngibürr kolpamab kolae tonarrzan barrgondakla.

^{5:48} Lebitikus 19:2; Duterronomi 18:13   * ^{6:1} Abankwata gyaur tórrmen tulmil móðogako: elklaza-koke pamkolpam gail, tóre, akó alo bütök.   ^{6:1} Metyu 23:5

13 Akó kibü balngomólgu kolae tonarr tómbapónóm,
a ma kibü kolaean olomdógabi tódlóngnóm.[†]

14 "E ne ibü kolae tonarr nómá norrgonane, yabüka kolae tonarr
nidi tómbapóndako, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr
norrgorre. **15** A e ne ibü kolae tonarr koke nómá norrgonane, yabü kwitüm
Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr koke norrgorre.

Alo Bütkankwata Umlobain Bóktan

16 "Gyaur obzek bain-gu, e alo nómá bütókane, taepurrane bóktan
pamazan kaindako. I tibiób obzeksyók gyaur obzek byóndako wagó,
'Kubó pamkolpama kibü ia tómzyetórre wa, "I alo kuri bütókrre." ' Ka
yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibü blaman darrem kla kuri
nülinóp; darrü myamem babula! **17** A ma alo nómá bütóko, moba singül
oele bongango-o akó moba obzek bagulo, ma bobarrzan kaindóla. **18** Marü
kubó koke ia mórmzyetórre wa, ma alo kuri bütóka - wata marü asen-koke
Ab nótóke, wató umul baine. Marü Aba asenda, ma ne kla tónggapóndóla
piküpan. Sab marü darrem wató mókyene.

Ini Tüpan akó Kwitan Mórrelwóm (Luk 12:33-34)

19 "E tüpan mórrelwóm yabióbü ini tüpdü kari arrólóm kwób asugu.
Pu akó saka sab aini kolae nirre akó gómló pama müót amkerre gómló
gómló azebóm. **20** A e wa yabióbü mórrrel kwitüm ugó kwób isuam. Pu
akó saka ola kokean kolae nirre akó gómló pama müót kokean amkerre
gómló-gómló azebóm. **21** Zitülkus mórdóga, marü mórrrel nólamase, marü
moboküp wa ta ola yarile.

Ilküp Büban Zyón Klama (Luk 11:34-36)

22 "Ilküp büban zyón klama. Marü ilküp nis ne ziz nómá namüli, marü
dudu büb ugón wirri zyóndüma.[‡] **23** A marü ilküp nis ne kolae nómá
namüli, marü büb ugón tümündüma. Marü bübdü zyón kla ne tümündü
nómade, ugón marü dudu büb kari tümündü ta kokea!

God a Marü Elklaza (Luk 16:13; 12:22-31)

24 "Darrü olom gaodó kokea nis wirri pam nisabkü zagetóm. Wa kubó
darrü alzizi amaike, ó oya [moboküpü ubi] darrüdü yarile. Wa kubó
darrüdü minggúpanan yarile, ó darrü ma kle-kle ngakan yarile. E gaodó
kokeakla dakla Godón akó mani ótökóm darrpan tonarrdó.

25 "Ini zitülkusdü, ka yabü igó byaldóla, e yabiób arrólankwata
gyakolaegu igó, 'Ta ka laró elo-o ó enono?' Akó e yabiób bùbankwata
gyakolaegu igó, 'Ta ka laró mórrkenyórr bateno?' Da ia alo wirriana
arrólódgabi? Koke! Ó mórrkenyórr ia wirriana bübdügabi? Koke!
26 Póyae ngabkónam kwitüdü arrmuldi. I küp koke arítódako, ó alo
kokean abüldako kwób asum gyagu müötüdü. A ibü ma yabü kwitüm
Aba ngabyóna. Póyae ia amkoman wirriana yabükagab? Koke! Yabü ta

[†] **6:13** "Da Kingzan Balngomól, arüng, akó [wirri kómál zyón] marükamako, metat. [Amen]." Darrpan-darrpan Godón Bukdü, ini bóktan opor asiko (King Zeims akó Kiwai Tarena Buka). Barre Godón Bukdü ma babulako. **6:15** Mak 11:25-26   **6:19** Zeims 5:2-3   [‡] **6:22** Aprrapórr Yesu alap-alap moboküpboka apónda. Pama ne kwitüm mórrelwóm amkün nómá yarile, wa gail pam yarile. Wa igósidi zyóndü nygaben yarile. Oya ilküküp inzanamli, wamaka ziza.

kwitüm Aba ngabyónda. ²⁷ Darrü yabükagab gyakolae nómada elklazam, ia wa gaodóma tóba nygaben arratóm darrpan abüs küpüm? Koke!

²⁸ “Akó e mórrkenyórrankwata iade gyakolaedakla? E gyagüpi amónam, molpokodó kubóla ia dódórr baindako. I kokean zagétódako, akó tibiób mórrkenyórr ta koke barrgüpdako. ²⁹ A ka yabü igó byaldóla, king Solomon abün arrbirrún elklaza pam enan yarilürr, a oya ma morroal mórrkenyórr ta babul kwarilürr ene pulzan. ³⁰ God ene narr twal inzan nómá püti bainda, errkya ne klamko, sab ama urdü amarrón kwarile, da ia wa ma yabü koke püti nirre? Ó! Wa ta sab yabü morroal püti nirre! E kari-karibóka amkoman bangun pamkolpamakla!

³¹ “Da e igósidi gyakolaegu igó, ‘Mi kubó laró elorre? Mi kubó laró enörre? Mi ia laró mórrkenyórr bamerre?’ ³² Zitülkus módóga, ene Godónbóka umul-kók nidipko ene inzan gyakolaedakini elklaza ázebóm. Yabü kwitüm Ab ama umula, e blaman ne klamómakla. ³³ A yabü gyagüpitótók ngaen-gógópan wata Godón Kingzan Balngomóldó kwarile, akó wa yabükagabi ene [dümdüm tonarróma]. Da wa sab blaman ini ne elklazako enta igósidi yabü nüllerre. ³⁴ Da e igósidi gyakolaegu sab ngürrüm. Ene ngürran go tóba müpko. Darrü morroal babula, kolae akó agasilüm, darrpan-darrpan ngürra ne müp amarruda.

7

Kolpam Zaz Bain-gu (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ “Ngibürr kolpam zaz bain-gu, igósüm yabü ta God sab koke zaz nirre. ² Zitülkus módóga, God ta sab yabü dadanzan zaz nirre, e ngibürr pamkolpamzan zaz baindakla. Ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra mütanirre. ³ Ia ma moba zonaretan ilküpü püip iade ngakandóla? A marü moba ilküpü ne nugup poko-e, ma wa koke iade asendóla? ⁴ Ia ma kubó moba zonaretódó igó iade bóktono wagó, ‘Ka kya marü ilküpü we püip urruanón,’ marü ilküpü ne nugup poko nómade? ⁵ Ma taepurrane bóktan pamla! Ma ngaen-gógópan moba ilküpü ne nugup poko ugó irrua, da ma sab igósidi tai eseno püip arruanóm moba zonaretan ilküpügab.

⁶ “Godón gyabi elklaza e narr ume koke nülinane. I yabü sab syórr angónóm kena tübyalüngnüm. E yabiób wirri mani kla ta kyamülab obzek kwata koke amónane. I sab tibiób wapóre ola kena nyólnüm.*

Yesu Godka Tóreankwata Umul Nyónónóp (Luk 11:9-13)

⁷ “Yatolam Godón, da yabü sab nökyerre. Yamkülam, da e sab esenane. Mamtae alkólam, da God sab yabünkü tapakue. ⁸ Zitülkus módóga, nótó nómá yatole, sab ipüde. Nótó nómá yamküle, sab esene. Mamtae nótó nómá alkóle, God sab tapakue oyankü. ⁹ Ia yabü aodó igó pam asine, tóba oloma ne alom nómá bato-e, ia kubó ingülküp ekyene? ¹⁰ Ó wa ne wapim nómá bato-e, ia wa kubó büdüngal ekyene? Koke! ¹¹ Enana e kolae tonarr pamakla, e ma umulakla yabiób olmal morroal elklaza gail. Da amkoman,

^{6:29} 1 King 10:4-7; 2 Kreronikol 9:3-6   ^{7:2} Mak 4:24   * ^{7:6} Yesu alap-alap igó poko bóktanórr wagó, “E Godón Morroal Bóktan ibüka koke amgolane, ene bóktan arrkrum akó tórrmendó angrinüm ubi-koke nidipako.”

yabü kwitüm Aba sab igósidi ibü abün morroal elklaza gail yarile, oya nidi atodako.

¹² "E iazan ubi baindakla, pamkolpama yabü ne tonarr ngarkwatódó bangón kwarile, e ta ibü ene tonarr ngarkwatódó bangón kwarilo. Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, ibü darrpan küp wata módoga.

*Yesu Nis Kwatbóka Umul Bain Yarilürr
(Luk 13:24)*

¹³ "E suran mamtaeana barrbü, [ngarkwat-koke arróldó] tótókóm, zitulkus [metat bólmyan urdü] tótókóm, mamtae wirri taptapase. Kwat ta popadanase ola tótókóm. Abün pamkolpama barrbündasko ene mamtaedóma. ¹⁴ Ngarkwat-koke arróldó tótókóm, mamtae suranato, akó ne kwata tótókdase ola, kari müp kokease. Wata aüdana kuri eserre.

*Obae Prropet
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ "E umul-umul kwarilün obae prropetódágab. Yabüka nóma togobe, tumum ngakande, wamaka amkoman [sipako]: ibü bóktan tulmil wata morroalako. A ibü auma büb kugupidü büdül tarüka, wamaka amkoman narr umea, [†] ibü ilkliö bülion kari kokea. ¹⁶ E sab ibü tibiób térrmen tulmildügabi nómzyetane, e nugup tibiób ngórrdüğabizan bómzyatódakla. Tórez-tórez syepor zidüdüğabi, pama [grreip] ngórr koke alküle. Tangel opopordögabi pamkolpama [pig] ngórr koke alküle. ¹⁷ Da módoga: morroal nugupa wata morroal küp bapónda. Kolae nugupa wata kolae küp bapónda. ¹⁸ Morroal nugup gaodó kokea kolae küp bapónóm. Kolae nugup ta gaodó kokea morroal küp bapónóm. ¹⁹ Morroal küp koke ne nugupa bapóndako, ibü singgalgörre da urdü yamserre. ²⁰ Da ene inzana, e sab ene pam tibiób térrmen tulmildügabi nómzyetane.

*Ka Marübóka Umul-kókla
(Luk 13:25-27)*

²¹ "Ngibürra kürü nidi karrasirrdako wagó, '[Lod], Lod!' sab Godón Kingzan Balngomóldó koke barrbüne. Wata sab idi barrbüne, kürü kwitüm Aban ubi nidi tómbapóndako. ²² Ene Godón Kot Ngürr sab nóma semrróne, abün pamkolpama sab ugón kürükä bóktanórre wagó, 'Lod! Lod! Gyaurka, ki ta marü ngidü Godón bóktan büdrrat kwarilnürü, akó ki ta kolae samu pamkolpamđogab aman kwarilnürü, akó ki ta aüd [arüng tonarr] koke tómbapónónóp!' ²³ Da ka sab ibü igó nilnünümo igó, 'Ka yabübóka umul-kókanla! Kürükagabi ugó ogob, e güblang-koke kolaeon tonarr tómbapón pamkolpamakla!'

*Müöt Balmel Pam Nisab Alap-alap Bóktan
(Luk 6:47-49)*

²⁴ "Kürü ini bóktan ne pama arrkrruda akó térrmendó angrinda, wa [wirri gyagüpítótók] pamzana, tóba müöt ingülpüdü nótó előrr. ²⁵ Ngupa timilüürr, tobarr naea blaman byamróklorr, akó wóra wirribóka sib-solürr. Müot enan selkalnóp, da kokean tupürr, zitulkus wa ingülpüdü alangórrón yarilürr.

²⁶ "Kürü ini bóktan ne pama arrkrruda, da ama térrmendó koke angrinda, wa gonggo pamzana, tóba müöt popa nóresdó nótó előrr.

^{7:12} Luk 6:31   [†] ^{7:15} narr ume, Mórrke-mórrke módoga: wolves. Wolf wa wirri narr umea.

^{7:23} Wórr Peba 6:8

27 Ngupa timilülürr, tobarr naea blaman byamróklórr, akó wóra wirribóka sibsolürr. Ene müót selkalnóp, da we tupürr. Da amkoman kolae aup tupürr!"

28 Yesun blaman ene bóktana nómá blakónórr, pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp, **29** zitulkus wa ne balngomól arüngi umul bain yarilürr, wa Mosesón gida umulbain pam nórgrgrótóp.

8

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr (Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Yesu pododógbabi nómá tübinürr, wirri pamkolpamab ngoroa oyaka zutalórr. **2** Da módóga, Yesuka darrü soso azid pama we tamórr. Ene azid pama wakósingül we nülkamülürr Yesun obzek kwata, da wa we bóktanórr wagó, "Lod, ka umulóla, marü ubi ne nómá yarile, ma gaodó namulo kürü [tóman] arrgonóm Godón ilküpüdü."

3 Yesu tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka we bóktanórr wagó, "Kürü ubia! Tómana ki barrgo!" Dümdüman ene pama we dólóng bainürr ene soso azidüdügab. **4** Da Yesu oyaka we bóktanórr wagó, "Tai turrkruu! Ma darrü olom azazilgu! A ma wam [prrist] muba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka. Yabü ne ngaen Moses ne gida bóktan poko nókyenóp, da ene Igaur klap kubó [Godón Gyabi Müötüdü] idódke prrista ola urdu agasilüm marü tóman barrgonóm Godón ilküpüdü. Ene igósüm, pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpüdü."

Yesu Gazirr Pamab Kopo Ngakan Wirri Paman [Leba Zaget Olom] Dólóng Yónürr (Luk 7:1-10)

5 Yesu Kaperrna-um wirri basirrdü nómá bangrinürr, Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama[†] Yesuka we tamórr, da oya we yatorr tangbamtinüm. **6** Wagó, "Lod, kürü leba zaget olom müötüdü utase. Oya bübdü bidal azidase akó tüób karibóka-koke azid aengdase."

7 Yesu oyaka we bóktanórr wagó, "Ka kubó wamo oya dólóng ainüm."

8 Ene gazirr pamab kopo ngakan wirri pama oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, "Lod, ma amkoman wírrila kürükagab; ka ngarkwatódó kokela marüka, ma kürü müötüdü koke tübangrino. Ma wata tae opore bókta, da kürü leba zaget oloma kubó dólóng baine. **9** Ka umulóla marü gaodóma ini poko tónggapónóm, zitulkus ka küób igó olomla, ka ngibürr pamab tüpana zagetdóla. Akó ngibürr gazirr pam asiko, kürü tüpana nidi zagetdako. Ka kubó darrü igó nómá ilo igó, 'Wam!' wa kubó wame. Akó darrü igó nómá ilo igó, 'Tam!' wa kubó tame. Ka kólba leba zaget olom igó nómá ilo igó, 'Ene klap tólael!' wa kubó tólaele. Enta inzana, azida marü bóktan kuri arrkrrue!"

---

* **7:29** Mak 1:22; Luk 4:32   * **8:2** tóman arrgonóm Godón ilküpüdü: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpüdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó [Godón Gyabi Müöt] kal akólórrón pul basirrdü barrbünnüm.   **8:4** Lebitikus 14:1-32   † **8:5** Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama 80 o 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: centurion.

¹⁰ Yesu ini bóktan nóma arrkrrurr, wa we gübarirr aengórr. Wa we bóktanórr ibüka, oya nidi mamoanónóp, wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka darrü inzan pam koke kuri seserró, kürü amkoman wirri arüngi nótó angunda, Isrraelóm ta kokean!‡ ¹¹ Ka yabü igó poko byaldóla, abün Zu pamkolpam-koke nidipako, sab blaman bwóbdügab sórrngamóle ini tüpdü: abüsa nólgbabi banikda akó abüsa nóla bótaodase. I sab nólgópe banomólörre tibiób mórran pokodó ene garirrwóm ne yarile Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü, mibü wirri abalbobatalpükü Eibram, Aesak, akó Zeikob. ¹² Zu pamkolpam, Godón Balngomoldó nidi ki kwarile, ibü sab tümün kwatódó amóne. I sab ola yón akó zirrgüp bótak korale." ¹³ Yesu ene gazirr pamab kopo ngakan wirri pamdó we bóktanórr wagó, "Ugó wam müötüdü. Marü leba zaget olom ka kuri dólóng ina, mazan amkoman kanguna!"

Ene tonarr, ene azid oloma dólóng we bainürr.

*Yesu Abiün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Yesu Pitán müötüdü néma bangrinürr, da Pitán móñang we osenórr. Wa güb azid warilürr, nyórrdü utürrün. ¹⁵ Yesu oya tang we wamurürr, oya ene azida wata we zumgatórr. Wa we bupadórr, da oya alo kla we ngóyónürr.

¹⁶ Ene simaman, pamkolpama kolae samupükü kolpam Yesuka we tübärrmülürr. Yesu kolae samu bóktanane we amalórr. Wa ta azid kolpam blaman we dólóng nyónónóp. ¹⁷ Yesu ene tonarr igósidi tolbael yarilürr Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,
"Mibü blaman azid wa tüób bamselórr
akó wa azid aengórr mibü pabodó."

*Ma Ngibürr Kla Eloko Yesun Mamoanóm
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Yesun pamkolpamab ngoroa kal-kal yangónóp, da ibü néma nósenóp, wa tóba umulbain olmal we nilóp usakü Galili Malu dakla dorrodó baurrüm. ¹⁹ Darrü Mosesón gida umulbain pama Yesuka ugón tamórr, da oyaka we bóktanórr wagó, "Umulbain Pam, ka sab marüka akyalo, enana ma nega wamlo."

²⁰ Yesu ma oyaka bóktanórr wagó, "Poksab§ tibiób ngýaben kugupi asiko akó kwitüm pýayaeb müótako. A kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, darrü ut bwób babula, ka kólba singül ne ingrino ngón ngagónóm."

²¹ Darrü Yesun umulbain oloma Yesuka we bóktanórr wagó, "Lod, ma kürü ngaen-gógópan ok kyó basirrdü alkomólóm kólba ab gapókdó angrinüm. Ene kakóm, ka marüka ugón tókyeno."

²² Yesu oyaka we bóktanórr wagó, "Tókyá kürüka. Büdül nidipako tibiób büdül ki balüngüm."*

‡ **8:10** Isrrael pamkolpama tibiób Godón pamkolpambóka ngiblian kwarilürr, a ibü amkoman bangun kari yarilürr ene gazirr pamab wirri pamdógb. **8:11** Luk 13:29   **8:12** Metyu 22:13; 25:30; Luk 13:28   **8:17** Aesaya 53:4   § **8:20** poks narr umezan klama. Mórrke-mórrke módoga: fox.   * **8:22** Ini bóktanan kúp móðoga: Samuan ngarkwatódó büdül nidipako ki balüngam büban ngarkwatódó nidi nurrbarinóp.

*Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Yesu tóba umulbain olmalpükü butüdü we kasilürr, da i we ogoblórr. ²⁴ Küp amkón babul, wirri arüng wóra we tubsorr Galili Maludü. Goblola but karipoko isurrunópma. Yesu wa ugón ut yarilürr. ²⁵ Oya umulbain olmala we ogobórr Yesuka, ırsümülóp, da we bóktónóp wagó, "Lod, mibü zid tinünüm! Mi brariakla!"

²⁶ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "E gum iadeakla? Yabü amkoman bangun wata karia kürükä!" Yesu bupadórr, da wór akó goblol we nagóp wagó, "Piküp bainam!" Da malua we amkónórr.

²⁷ Ene butüdü pama gübarirr aengóp. Da i we bóktónóp wagó, "Ini wa ia oloma? Wór akó malua ta oya bóktan arrkrrudamli!"

*Yesu Kolae Samupükü Pam Nis Dólóng Nyónürr
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ Yesu tóba umulbain olmalpükü Gadarra wirri basirr pamkolpamab bwóbdü[†] abzilürr, malu dakla dorro. Nis pam nisa Yesun we semrrarri. Ibü büb kugupidü kolae samu korálórr. Ene pam nisa gapók balüng bwóbdügabi turürri. I kari gum angón pam nis ta koke namülnürri akó pamkolpama ta ene kwatana koke igósidi agóltagól kwarilürr. ²⁹ Da mórdöga, ene pam nisa we taegwarr apórri Yesuka wagó, "Marü ubi ia larógóma kibüka, Godón Olom? Ia ma kibü wirri azid akyanóm tama? Kibü ngürr go küsila!"

³⁰ Ibükagab barrkyanan kan yarilürr, wirri tang kyamül yabüla we ololórr. ³¹ Ene kolae samua Yesun we yatop wagó, "Ma ne kibü nóma semono ini pam nisdügab, da kibü kubó ene kyamül yabülab büb kugupidü zirrtapónónómke."

³² Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "Ugó ogob!" Da ene kolae samua ene pam nis we nümgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünnürr. Da mórdöga, ene kyamül yabüla buso-buso we tübabiniürr buruburuna, mengrempükü ama Galili Maludü we bagóbórr, ó ola nae baitóp büdülämpükü.

³³ Ene kyamül ngabkan pama we busuóp ama Gadarra wirri basirrdü. I pamkolpam umul-umulan ngintinóp blaman ne tonarra tólbælórr kyamüldü akó kolae samupükü pam nis nidi namülnürri. ³⁴ Da mórdöga, blaman ene wirri basirran pamkolpama Yesun asenóm togobórr. I oya nóma esenóp, da i oya arüngi we yatop tibiób bwób amgatóm.

9

*Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Yesu butüdü kasilürr, ama malu dakla dorrodó we banikürr tóbanan wirri basirrdü.* ² Da mórdöga, Yesuka darrü büb bidal pam we sidüdóp, nyórrdü utürrün. Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr, wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, "Kürü olom, ma arüng ipa! Ka marü kolae tonarr kuri norrgonónóma!"

³ Ngibürr Mosesón gida umulbain pama tibióbbóka wagó, "Ini pama Godón pabo apadóm kainda!"

* 8:28 Gadarra bwób Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr. * 9:1 tóbanan wirri basirr Kaperrna-um yarilürr.

⁴ Yesu ibü gyagüpitótók yazebörr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, "E wa inzan kolaean poko iade gyagüpi tótókdakla yabiób moboküpü? ⁵ Ini nis bóktan nisdügab, ia kürükä ulan nadü bóktana bóktanóm? Ia, 'Marü kolae tonarr barrgorrónako,' ta ia, 'Bupa, da ma agólóm bai?' ⁶ Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, Pamkolpamab Oloman balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm." Da wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, "Ugó bupa, moba nyórr ipa, da ugó wam moba müöt basirrdü."[†]

⁷ Ene pama bupadórr, da tóba müöt basirrdü we wamórr. ⁸ Pamkolpamab ngoroa nómá esenóp, ibü guma sazebörr, da Godón we yagürnóp, zitülkus wa ne balngomól arüng sekyanórr pamakan.

Yesu Metyun Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm (Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yesu ene poko we amgatórr. Wazan wamlórr, wa [taks mani dakabain pam] we esenórr, ngi Metyu, tóba kari zaget müötüdü mórrande. Yesu oyabóka wagó, "Yao, ma kürükä tókyá!"

Metyu we bupadórr, oyaka we akyanórr.[‡]

¹⁰ Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmpükü Metyun müötüdü nómá alo yarilürr, abün taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpama we togobórr, inkü alom ene tógaldó. ¹¹ Ngibürr Parrisia ene poko nómá esenóp, da i Yesun umulbain olmal nümtinóp wagó, "Yabü umulbain pama iade aloda taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü?"

¹² Yesu ibü nurrkruóp, da bóktanórr ibüka wagó, "Azid-koke kolpam nidipako, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko. ¹³ Da ugó ogob amkünüm ini Godón bóktanan küp ia laróga: 'Kürü ubi inzanóma, e wata [urdü amsel lar] koke simarruane, a e ta gyaur kwarilo pamkolpamidó.' Ka ini pokodó dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm koke tamórró, a ka kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab."

Küsíl Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu (Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Darrü tonarr, Zon [Baptæs Bain] Paman umulbain olmala Yesun amtinüm togobórr wagó, "Parrisia akó kidi, alo bobarr iade bütókdakla, a marü umulbain olmala ma alo koke bütókdako?"

¹⁵ Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, "Yabü gyagüpitótók iada, pamkolpama kol amiög töredó ia kubó gyaur-gyaur bobrrale, kol amiög pam[§] ibüka nómade? Koke! A ene ngürr sab semrróne, kol amiög pam ibükagabi nómá sipüdrre. Da i sab alo ugón bütókrre.

¹⁶ "Darrü oloma küsíl mórrkenyórr poko koke arrgüpe ngaep mórrkenyórrdü tae murrausüm, zitülkus ene küsíl mórrkenyórr pokoa nómá korrom baine, ene ngaep mórrkenyórr sab amurrute da batürre, ama tai wirri tae ine. ¹⁷ Küsíl waen koke errngómórre ngaep lar sopae

^{† 9:6} Godka popadana kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódámli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógbabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azasinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm. ^{‡ 9:9} Metyu ini peba wialómorr. ^{9:11} Luk 15:1-2 ^{9:13} Metyu 12:7; Osey 6:6 ^{§ 9:15} kol amiög pam wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdüğab alo ugón bütókrre.

beledó, zitülkus ene sopae belea kubó bamkene. Waena kubó bokóne akó ene lar sopae belea kolae baine. Igósidi, küsil waen wata küsil lar sopae beledó errngómorre.* Nizan igósidi morroal pokodó namüli.”†

*Yesu Ngul Olom akó Kol Dólóng Nyónürr
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Yesu ibüka noma bóktan yarilürr, da módoga, darrü [Zu pamkol-pamab kwóbbazen müöt] ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka. Wa tóba wakósingül we nülkamüller oya obzek kwata. Yesunbóka wagó, “Kürü ngul oloma wata errkyadan kuri narrótóke. Gyaurka, kya tam moba tang oyaka amngyelóm. Igósidi wa kubó arróldó tolkomóle.” ¹⁹ Da Yesu bupadórr, ene paman solkwat we akyanórr. Oyaka umulbain olmala ta zutalórr.

²⁰⁻²¹ I noma ogoblórr k wat-k wat, da módoga, darrü kola Yesun kakota we katókorr, da oya tumum mórrkenyórr zarr we yamururr. Ene kola óe bókan azid balmil warilürr 12 pailüm. Wa tóba gyagüpü bóktan warilürr wagó, “Ka ne kubó wata oya tumum mórrkenyórr noma yamurro, ka kubó dólóng baino.”

²² Yesu tóba kakota byalüngürr, da ene kol we osenórr. Oyabóka wagó, “Ma arüng ipa, kürü olom! Marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine.” Wata ugósan ene kola we dólóng bainürr.

²³ Yesu ene Zu pamkolpamab kwóbbazen müöt ngakan paman müötüdü noma bangrinürr, wa tatrror bapul pam nosenóp, akó ene pamkolpamab ngoro, yón gyaure popa nidi bódean kwarilürr. ²⁴ Yesu ene pamkol-pambóka wagó, “E blamana algabi ugó baus, zitülkus ini kari ngul olom go büdül kokeo, a wa go uto.” Ene pamkolpama ma Yesun ngúóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman büdülano. ²⁵ Yesu ene pamkolpamab ngoro noma zirrnápónóp pulkaka, wa we bangrinürr ngul olom ne pokodó warilürr. Wa oya tangdó omoanórr, da we bupadórr.

²⁶ Ne pokoa tómbapónórr, pamkolpama ene bóktan we ayonóp blaman ene bwób órdó ne basirr koralórr.

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Nis Dólóng Nyónürr

²⁷ Yesu ene poko we amgatórr. Wa enezan wamlórr, k wat-k wat, nis ilküp murrbausürrün pam nisa oya solkwat we akyan namülnürri, da i oyaka we górrgarri wagó, “[Deibidün Olom], kibü gyaur tése!”

²⁸ Yesu müötüdü noma bangrinürr, ene pam nisa ta bangrirri, da oyaka we turürri. Yesu ibübóka wagó, “E ia kürü amkoman angundamli igó, kürü ene arüng asine yabü dólóng ainüm?”

I bóktan yalkomórri wagó, “Ó, Lod! Ki marü amkoman angundamli.”

²⁹ Yesu ibü ilküp nyamururr da ibübóka wagó, “E kürüzan amkoman angundamli, ini tonarra wata amkoman ki tómbapó yabüka!” ³⁰ Ibü nizanab ilküpa we tomgolóp. Yesu ibü wirri arüng bóktan we nókyanórr wagó, “E kubó darrü pam azazilgu!”

³¹ A i ene poko noma amgatrrori, i Yesunkwata ene bóktan we büdratkü aurrnürri blaman basirr-basirrdüma ene bwób órdó.

* ^{9:17} Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggratoda, ma küsil waen noma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggratóm. † ^{9:17} Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako.

Yesu Bóktan-Koke Pam Dólóng Yónürr

³² Ene pam nisazan amgatnórri, da módoga, ngibürr kolpama Yesuka pam ugón sidüdóp. Wa koke bóktan yarilürr, zitülkus oya büb kugupidü kolae samu asi yarilürr. ³³ Yesu kolae samu nóma amanikürr, ene pama bóktan we ngarkwat bókyanórr. Pamkolpamab ngoroa gübarirr aenggóp. I tibióbka bóktanónóp wagó, "Mi ngaen ta inzan kla kokean esenóp ae Israélóm!"

³⁴ A Parrisia ma tibióbka igó bóktanónóp wagó, "Satani, kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm."

Yesu Pamkolpamab Gyaur Yarilürr

³⁵ Yesu blaman ene bwóbdüma wamlórr, wirri akó kari basirrdüma, Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü Godón Kingzan Balngomólan kwata. Wa pamkolpam dólóng nyónónóp tibiób blaman ia-ia azidüdüğab. ³⁶ Wa pamkolpamab ngoro nóma nosenóp, ibüka kari gyaur koke yarilürr, zitülkus i kari müpdü ta koke koralórr, akó darrü tangbamtin koke esenóp. I [sipzan] koralórr, sip ngabkan pam babul nibiób koralórr. ³⁷ Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, "Abül ta kari kokea, a zaget pam ma abün kokeako ene alo kla abülüm." [‡] ³⁸ We ngarkwatódó, e Lodka tére kwarilün, abül zitülkus olom nótóke, akó oya imtinamke zaget kolpam zirrbapónóm alo kla abülüm."

10

Yesun Tóba 12 [Apostol] Irrbünnürr (Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Yesu tóba 12 umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Wa ibü balngomól arüng nökyenóp kolae samu amanóm ó pamkolpam dólóng byónüm blaman tibiób wirri a kari azidüdüğab. ² Ene 12 apostolab nge módágako: ngaen-gógópan Saemon (akó ngiliarrón Pita), solkwat oya narezoret Endrru, Zeims akó oya zoret Zon, Zebedin olom nis nidi namülnürri, ³ Pilip, Barrtolomyu, Tomas, Metyu, taks mani dakabain pam nótó yarilürr, akó darrü Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, Tadeius, ⁴ akó darrü Saemon, ngaen Zilot* pam nótó yarilürr, dómdóm ma Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri nge pamab tangdó.

Yesun Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnáponóp (Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Yesu tóba ini 12 umulbain olmal solkwat zirrnáponóp zagetóm. Ngaen-gógópan wa ikik bokrran yarilürr tibiób zagetankwata wagó, "Zu-koke nidipako, e ibü bwób órdóbóna tótókgu. Akó [Samarria] pamkolpamab

^{9:34} Metyu 10:25; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15   ^{9:35} Metyu 4:23; Mak 1:39; Luk 4:44   ^{9:36}

Bótang Peba 27:17; 1 King 22:17; 2 Krönikol 18:16; Izikiel 34:5; Mak 6:34   [‡] ^{9:37} Ini alap-alap bóktanan küp módoga: Abün tómbapórrónako kürü amkoman angunüm, a abün zaget kolpam kokeako ibü Godka amarrum.   ^{9:38} Luk 10:2   * ^{10:4} Zilot ngian küp apprapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pam igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot nge, oya küp módoga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü nge ma Patriot.

wirri basirrdü ta inzan. **6** A e wata sab Isrrael Müötüdü pamkolpamdó ogobke, zitülkus i Godón bamräükürrün [sipako]. **7** E sab ola nöma ogobo, da ini böktan amgolamke magó, 'Godón Balngomóla minggüapanandó kuri tame!' **8** Azid pamkolpam dólóng nyólamke, ursilünke büdül pamkolpam, kolae sopae azid nidi balmildako dólóng nyólamke, akó kolae samu zomalónke. E ini arüng popa yazebane, darrem babul; e ta popa inzan gail kwarilo. **9** E [gold], [silba], akó kopa mani amarrugu yabiób pam alópdó. **10** Akó ngibürr kla amarrugu yabiób agóltagólde: angasangap angón alóp, ngibürr mórrkenyórr, ngibürr wapórdó bamel kla, akó tupuru. Zitülkus módóga, zaget paman dümdüm asine tóba alo kla azebóm ibükagab, níobiób tangbamtinda.

11 "E wirri basirrdü ó kari basirrdü nöma barrbuno, basirr kolpam nümtinamke morroal tonarr olom nótóke. E wata oyaka bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane. **12** E müötüdü nöma barrbuno, da böktónamke magó, 'Paud asi ki yarilün ini müötüdü!' **13** Ene müót kolpama yabü ne morroal nömerre, ene paud wata ibüka ki yarilün. A i yabü ne morroal koke nömerre, ene pauda yabüka ki tolkomól. **14** Müötüdü pamkolpam ó basirr pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke nöma yazebrre akó yabü böktan koke nöma arrkruru kwarile, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. **15** Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kot Ngürrdü, wa sab Sodom akó Gomorra† wirri basirr pamkolpam [kolaean darrem] nökyerre. A wa ma ini basirr pamkolpam tai wirrian kolaean darrem nökyerre.

Godón Pamkolpam Sab Akrranóm Nangónorre (Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 "E tübarrkrru! Ka yabü zirrbapóndóla arüng-koke sipzan wirri nurr ume‡ ngorodó. E umul-umul ngyaben kwarilo gwarzan.§ Akó e ta nurre pöyezan kwarilo: wa kolae tonarr koke tómbapónda. **17** E umul-umul kwarilünke pamab gum. I yabü sab wirri pamab tangdó urrbule kotóm. I yabü sab karrukkus sye-i ola nyónörre tibiób kwóbbazen müötüdü. **18** Kürübökamde i sab yabü imarrunörre gabena akó king, ibü obzek kwata, kürükwata Morroal Bóktan amgolóm ibüka akó Zu-koke nidipako. **19** I sab yabü wirri pamab tangdó nöma urrbule kotóm, e gyakolaegu e sab iazan böktónane akó e sab ia poko böktónane. Zitülkus módóga, ene tonarrdó Godón Samua yabü böktan wató nülirre böktanóm. **20** Zitülkus módóga, yabü kubó ne böktan yarile, yabü yabiób bankagab koke yarile. Ene böktana sab yabü Aban Samudügab tame, yabü ulitüdüğabi ne böktan yarile.

21 "Pamkolpama sab tibiób zonaretal wirri pamab tangdó urrbule büdüldü arrbünnüm, akó abala ta sab dadanzan kairre tibiób olmaldó. Olmala sab tibiób aipalabaldó bóka bamgün kwarile akó ibü ta sab inzan

10:7 Luk 10:4-12   **10:10** 1 Korint 9:14; 1 Timoti 5:18   **10:14** Apostolab Tórrmen 13:51

† **10:15** Sodom akó Gomorra pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü nis basirr nis uri kolae nyónür (Bwób Zitüll 19:24-25). A i Zidbain Pam Yesunbóka akó Godón Kingzan Balngomólanwata koke barrkrrurr   **10:15** Metyu 11:24   ‡ **10:16** wirri nurr ume, Mörke-mörre módóga: wolves. § **10:16** gwarzan: Zu pamkolpama gwar igó ngakan kwarilürr, wa [wirri gyagüpitótók] akó umul-umul ngyaben klama. Sorazan güblang orngroroda, wa inzan ngyabenda.   **10:16** Luk 10:3   **10:17** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15

wirri pamab tangdó urrbule büdüldü arrbünum. ²² Blaman pamkolpama yabü sab alzizi zomale, zitülkus e kürü mamoandakla. A kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine. ²³ Yabü wirri müp nómá alión korale ene basirrdü, olgabi busuamke ama darrü basirrdü. Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab koke elakónane Godón Morroal Bóktan büdrat Isrraelóm blaman ne wirri basirrdü kókóta ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab akó tüpdü nómá tolkomolo.

²⁴ "Umulbain olom wirri kokea tóba umulbain pamdógbabi, akó [leba zaget olom] wirri kokea tóba wirri pamdógbabi.* ²⁵ Umulbain oloman gaodóma tóba umulbain pamzan bainüm, oya ubi koke ki yarile tóba umulbain pam arrgrratóm. Leba zaget paman gaodóma tóba wirri pamzan bainüm, oya ubi koke ki yarile tóba wirri pam arrgrratóm. Da ene ta inzana: müót olom Be-elzebulbóka† ngilian kwarilürr, da tóba müótan kolpam sab ma amkoman kolaeán ngi basil kwarile!

Mi Wata Godón Gum Kwarilo, Pamab Koke (Luk 12:7)

²⁶ "We zitülkusdü, e inzan pamkolpamab gum koke koralo. Blaman ngablaorrón ne elklazako errkyá, sab ma ngabratórrón kwarile, ó blaman barrón ne elklazako, sab amarrón kwarile panzedó. ²⁷ Ka yabüká ne poko bóktandóla tümündü, ene dadan poko sab akó ngürr zyóndü amgolamke. Ka yabü güblang küpande ne bóktan nókyenónóma, e sab mórrkakakdógbabi amgolamke.‡ ²⁸ Da e ibü gum bangón-gu, büb nidi amkaldako. I ma gaodó kokeako samu amkalóm. A e Godón gum koralo, zitülkus oya arüng asine büb a samu [metat bolmyan urdú] agasilüm. ²⁹ Ia pamkolpama kubó nis kari póyaes§ nis darrpan kari mani küpi koke nüümigórre? A yabü Ab wa umula, darrüpa tüpdü nómá tupe! ³⁰ Yabü órrngóen ta blaman bótangórrónako. God blaman kla umula yabükwata. ³¹ Da e wa igósidi gumgu, zitülkus e Godón ilküpüdü wirrianakla abün kari póyaepókaldógbab!

Yesun Alpin-gu Pamab Obzek Kwata (Luk 12:8, 9)

³² "Tóba pamab obzek kwata nótó nómá pupo baile igó, 'Ka Yesunla,' ka ta sab oya dadanzan pupaino kólba kwitüm Aban obzek kwata igó, 'Wa kürüne.' ³³ A kürü nótó nómá kalpine pamkolpamab obzek kwata, ka ta sab oya yalpino kólba kwitüm Aban obzek kwata.

Yesu Paud Ódódóm Koke Tamórr, Wa Gazirr Turrik Sidódürr (Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ "E igó gyagüpitótókgu igó, ka wata tamórró paud ódódóm ini tüpan pamkolpamidó! Koke, ka wa paud koke sidódürrü, ka wa gazirr turrik

10:21 Mak 13:12; Luk 21:16   **10:22** Metyu 24:9, 13; Mak 13:13; Luk 21:17 * **10:24** Yesu alap-alap tóbakwata akó tóba umulbain olmalabkwata bóktanórr.   **10:24** Luk 6:40; Zon 13:16; 15:20 † **10:25** Be-elzebul satanian darrü ngia. Yesu akó alap-alap tóbakwata akó tóba umulbain olmalabkwata bóktanórr: Yesu wa müót oloma; müótan kolpam umulbain olmalako.   **10:25** Metyu 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 21:17   **10:26** Mak 4:22; Luk 8:17 ‡ **10:27** mórrkakakdógbabi amgol: Yesun ngyaben tonarrdó, Isrrael kantrridü, müót tab taptap mórrkakak kwarilürr. Umul-umulan ngibtan bóktan müöt mórrkakakdógbabi amgolnóp, elklaza bumióg bwób kabedó. § **10:29** kari póyaes, Mórrke-mórrke módóga: sparrow.   **10:33** 2 Timoti 2:12

sidódürrü!* ³⁵ Ka ugósüm tamórró, sab ini klama tómbapónórre: siman oloma sab tóba ab bóka bamgün yarile. Óp oloma sab tóba aipdü bóka bamgün warile. ³⁶ Kürübókamde, paman tóbanan müótan kolpam, sab tai oyaka bóka bamgün idi korale.

³⁷ “Nadü oloman [moboküpdu ubi] wirria tóba ab akó aipdü, a inzan wirri moboküpdu ubi babula kürüka, wa ngarkwatódó kokea kürü mamoanóm. Nadü paman moboküpdu ubi wirria tóba siman olom akó ngul olomdó, a inzan wirri moboküpdu ubi babula kürüka, wa ngarkwatódó kokea kürü mamoanóm. ³⁸ Ubi-koke nótóke tóba krros bügasilüm akó kürü solkwat akyanóm,† wa ngarkwatódó kokea kürü wapór omkor mamoanóm. ³⁹ Nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zürük amiögüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról esene.

Godón Pamkolpamab Darrem Asine (Mak 9:41)

⁴⁰ “Yabü morroal tonarre nótó nómá azebda, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nómá apadóda, enta igósa, wa Godón morroal tonarre apadóda, kürü nótó zirrkapónorr. ⁴¹ Prropet morroal tonarre nótó nómá apadóda, zitulkus ene wa prropeta, wa sab prropetan darrem ipüde. Akó dümdüm nygaben pam morroal tonarre nótó nómá apadóda, zitulkus ene wa dümdüm nygaben pama, wa sab ta dümdüm nygaben paman darrem ipüde. ⁴² Ka yabü amkoman poko byaldóla: popa kolpam wata enan gübarr nae nótó nómá nókyerre anónóm, zitulkus i kürü mamoan olmalako, ene oloma sab tóba darrem kla kokean arene.”

11

Zon [Baptæs Bain] Pama Yesunkwata Bamtin Yarilürr (Luk 7:18-35)

¹ Yesun tóba 12 umulbain olmaldó tibiób zagetankwata ikit bokrrana nómá blakónorr, wa ibü we zirrnápónóp. Tüób we wamlórr pamkolpam umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü ngibürr minggüpanandó ne wirri basirr koralórr Galili prrobins kugupidü.

² Zon Baptæs Bain Pam ugón tümün müótüdü yarilürr. Wa nómá arrkrrurr Kerriso ne kla tómbapólórr, da wa tóba umulbain pam we zirrnápónórr oya aminüm ³ wagó, “Kibü kóbó tüzazilnüm, ia ma módóglá nótó ki tame, prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?”

⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ugó alkomólám, da Zonón izazilamke, e ne poko arrkrrudakla akó ne kla basendakla: ⁵ ilküküp murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya basendako, akó wapór bidal nidi kwarilürr, errkya agöldako. Soso azid nidi balmilnóp, errkya dólóng

* **10:34** Ini bóktanai küp módóga: Kürübókamde pamkolpama sab gazirr korale. **10:36**
Maeka 7:6 † **10:38** krros bügasil wa igóbóka apónda igó, ma koke bangono azid aengóm akó narrótókóm Yesun mamoandógabi. **10:38** Metyu 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 **10:39** Metyu 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33; Zon 12:25 **10:40** Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16; Zon 13:20 **11:1**
Metyu 10:5

airrünako. Güblang murrbausürrün nidi kwarilürr, errkyä arrkrrudako. Büdül nidi kwarilürr, akó arrólako. Akó elklaza-koke pamkolpama Godón Morroal Bóktan arrkrrudako. ⁶ Bagürwóm watóke, ninis gyagüpítótók babul noakame kürükwata!"

⁷ Zonón umulbain pama nóma bakonórr, Yesu ugón pamkolpamab ngorodó bóktan we bókyanórr Zonónkwata wagó, "E wa [ngüin-koke bwóbdü] laró asenóm ogobnórró? Ia e twal asenóm ogobnórró, wóra ne kla angapda? Koke!*" ⁸ Da e wa tai laró asenóm ogobnórró? Ia morroal mórrkenyórr bamelórrón pam? Koke! Morroal mórrkenyórr nidi bameldako, kingab wirrian müötüdü ngyabendako, a ngüin-koke bwóbdü koke. ⁹ Da e wa tai laró asenóm ogobnórró ngüin-koke bwóbdü? Ia prropet? Ó, ene amkoman. Ka yabü igó byaldóla, e wa amkoman wirrian pam esenarre ngibürr prropetódógab. ¹⁰ Zon we pama, Godón Wialómorrón Bóktana noanbóka apónda, God [Kerrisodó] ne poko bóktanórr wagó,

"Turrkruu! Ka sab kólba bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.

Wa sab marünkü kwat wató ngagróte."†

¹¹ Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrü pama koke kuri tómtómólórr wirrian nótóke Zon Baptae Bain Pamdóbab. A kari ngi olom nótóke Godón Kingzan Balngomóldó, wa wirriana Zonkagab.‡ ¹² Zon Baptae Bain Pam wa tóba bóktan ne tonarr amgol yarilürr kókó errkyä, pamkolpama Godón Kingzan Balngomóldó zirrapón-apón bóka bamgündako akó zóngang pamkolpama arrbainüm kaindako arüngpükü. ¹³ Blaman prropet akó Mosesón Gida umulbain pama Godón Balngomólankwata bóktan kwarilürr, kókó ta Zon tübzilürr. ¹⁴ Da e ubi ne nóma bainane kürü bóktan amkoman angunüm: prropeta nóma wialómorró igó: God sab Ilaezan zirrsapóna, wa amkoman Zonónkwata bóktanórr. ¹⁵ Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkruu!

¹⁶ "Ia ka ini lüólan pamkolpam larópükü nütaninümo? I kari olmalpókalzanako, pul basirrdü nidi mórrandako akó tibiób gómdamaldó górrgandako wagó,

¹⁷ "Ki yabünkü marret tatrror apul kwarilnürrü,
a e zil koke kwarilnürrü;
ki büdül yónamto wórr bato kwarilnürrü, a e yón gyaur koke
kwarilnürrü."§

¹⁸ Ka ini poko igósidi byaldóla, zitülkus Zon Baptae Bain Pama nóma tamórr, wa alo bütöklürr, akó waen koke enólórr. We zitülkusdü, i igó

^{11:5} Aesaya 35:5-6; 61:1 * ^{11:7} Ini bóktanan kúp móódóga: Zon twalzan bóngap pam koke yarilürr; wa zürük gyagüpítótók akó tae bamgün pam yarilürr. † ^{11:10} Ini Godón bóktan oporako Yesuka Zonónkwata. ^{11:10} Malakae 3:1 ‡ ^{11:11} Zon Yesun bóktan ódód pam yarilürr. Yesu tüób nóma tamórr, wa tóba Aban ngyaben gida küsil yónürr, da oya Balngomól sidódürr. Zon tüób Godón Kingzan Balngomól singül kwata ngyaben yarilürr. Oya kakóm, Yesu nibiób balngomólda, Godón Kingzan Balngomóldómakó. Ibü ngyaben kari morroal airrún ta kokeako ngaerrón pamkolpamdóbab, nidi ngyabenónóp Yesun tótók küsil nóma yarilürr. Ene igósidi, Yesu igó bóktanórr wagó, Godón Kingzan Balngomóldó ne pamkolpam wirriako Zonkagab.

^{11:13} Luk 16:16 ^{11:14} Malakae 4:5; Metyu 17:10-13; Mak 9:11-13 § ^{11:17} Yesun alap-alap bóktanan kúp inzana: kari olmalpókal ene tonarr pamkolpambóka apónda, tibiób gómdamal Zon akó Yesu ibübóka apónda. Pamkolpama Zonón akó Yesun alzizi nümaniknóp, zitülkus i ibü gida koke mamoaan namülnürrí.

bóktandako wagó, 'Oya bübdü kolae samua ngyabenda!' ¹⁹ A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, noma tamórró, ka alo akó anón namülnürrü. Akó we zitülkusdü, i kürübóka igó apóndako wagó, 'Ngakónam, wa barnginkoke alo akó gorrgorr bain pamá! Wa [taks mani dakabain pam] akó kolae tonarr pamkolpamab gódamé!'^{*} A kürü amkoman bangun pamkolpama ne dümdüm elklaza tómbapóndako, igó poko okaka amzazıldako, Godón [wirri gyagüpítótók] amkomana."

Amkoman Bangun-koke Wirri Basirr (Luk 10:13-15)

²⁰ Ene kakóm, Yesu barre [arüng tonarr] ne ngibürr basirrdü tómbapón yarilürr, wa ngarkwat we bókyanórr ene basirr pamkolpam wirribóka batüngüm, zitülkus i Godka kokean byalüngnónóp tibiób kolae tonarrdógabi. ²¹ Wagó, "Sab Godón ngürsila tame marüka, Korrazin wirri basirr! Akó sab Godón ngürsila tame marüka, Betsaeda wirri basirr! Ka Taerr akó Saedon wirri basirr nisdü[†] ene arüng tonarr ne noma ki tómbapóla, ka yabüka ne arüng tonarr tómbapólorró, ene basirr pamkolpama gyaur mórrkenyórr ngaen ki bamelórre, akó urtók buru ki olokól tibiób singüldü, Godka okaka azazinüm wa, i tibiób kolae tonarrdógabi kuri tübyalüngórre. ²² Da ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa Taerr akó Saedon pamkolpam [kolaeen darrem] nókyerre. A wa ma sab yabü, Korrazin akó Betsaeda, tai wirrian kolaeen darrem tókyerre. ²³ Akó mató, Kaperrna-um wirri basirr, ma ia igó gyagüpítótókdóla, God sab marü kwitüdü mómngyele? Kokean! Ma sab bangrino tüpdü, büdülab bwóbdü![‡] Ka Sodomóm ne dadan arüng tonarr noma ki tómbapóna, marükazan tómbapólorró, wa errkyä asi ki yaril. ²⁴ Da ka marü igó ayaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa sab Sodom pamkolpam kolaeen darrem nókyerre, a wa ma mató, Kaperrna-um, marü sab tai wirrian kolaeen darrem mókyene."

Yesu Tóba Ab Yagürürr (Luk 10:21-22)

²⁵ Ene tonarrdó Yesu Godka bóktanórr wagó, "Ka marü agürdóla, kürü Ab, tüp a pülpulan Lod, zitülkus ma ini elklazab[§] amkoman küp iniknürrü wirri gyagüpítótók akó wirri susumüri pamdögabi, da errkyä ma popa kolpamdó kuri okaka sizazina, marü kari olmalzan nidi amkoman angundako. ²⁶ Amkoman, kürü Ab, ma tónggapórró ini kwata, zitülkus marü wirri ubi inzanóm yarilürr.

Kürüka Togob Ngón Bagónóm

* **11:19** Yesu pamkolpam we olmalpókalpükü bütanında, zitülkus wa ne poko tómbapóna, kekam kokea pamkolpamabkö. Ene tonarr, wirri pama küp byamkün kwarilürr Zonón akó Yesun amkoman angun-gum, zitülkus i tibiób pamab bökam bagósorrón gida koke mamaan kwarilürr. Zon alo bütök yarilürr akó waen koke enólör, da i oya alzizi amaniköp. Yesu alo akó anón yarilürr, da i ta oya alzizi amaniköp. † **11:21** Taerr akó Saedon pamkolpam kolae tonarr akó Godónbóka umul-kök pamkolpam kwarilürr. **11:21** Aesaya 23:1-18; Izikel 26:1; 28:26; Zo-el 3:4-8; Eimos 1:9-10; Zekarraea 9:2-4 ‡ **11:23** büdülab bwób, Grik böktane módóga: Hades. **11:23** Bwób Zitül 19:24-28; Aesaya 14:13-15 **11:24** Bwób Zitül 19:24-25; Metyu 10:15; Luk 10:12 § **11:25** ini elklaza we poko apóna, Yesu ne poko apón yaril singül kwata.

27 "Blaman kla kürü Aba kuri küliónürr. Darrü olom umul-kóka Godón Olombóka, wata Ab umul tebea. Akó darrü olom umul-kóka Abbóka, wata oya Olom umul tebea, akó wa nibiób aleanda tóba Ab okaka amzazilüm.

28 "Yao, e blamana kürükä togob, yabü müp amarrudi genggorama nóma yazebe. Yabü ngón bagón kótó nülinünümo. **29** E kürü balngomól* sipüdam akó kürü tonarr umul bainam, zitülkus ka mómók tonarrla akó ka kólba ngi kwit koke baindóla. E sab igósidi yabiób samuan ngón bagón esenane. **30** Ka yabü ne ngarkwatódó balngomóldóla, wa morroala, akó ka yabü ne müp alióndóla, wa ula."

12

Yesu |Sabadan| Loda

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Wirri ngarkwat babul, Yesu tóba umulbain olmalpükü Sabad ngürrdü [wit] apapana tótók yarilürr. Oya umulbain olmal aloa nóma yazebórr, da wit küp we zulkulóp, da alokü ogoblórr.* **2** Parrisia nóma esenóp, i Yesuka we bóktónóp wagó, "Ngaka! Marü umulbain olmala darrü zaget tónggapóndako, gyabi ne klame Sabad ngürrandó!"

3 Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "E ia koke kuri etóngarre Godón Wibalómorrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam kopopükü alom nóma yarilürr? **4** Wa Godón [Palae Müötüdü] bangrinürr, da prrista ne gyabi brred urrbulürr Godón obzek kwata, tóba pampükü we elorr! Wa ne gyabi yarilürr alom, Mosesón gida ngarkwatódó, i we kla elop.† Mosesón gida ngarkwatódó, wata dümdüm ibü yarilürr ene brred alom, prrist nidi kwarilürr. **5** Akó e ia koke etóngarre Mosesón gida wagó, blaman Sabad, prrista zagetódako, da i ta Sabad gida alkamüldako? Da ene ma ugón iada? Godón ilküpüdü, i ugón darrü kolae koke tónggapóndako. **6** Ka yabü igó byaldóla, ini pokodó pam asine wirrian nótóka [Godón Gyabi Müötüdügabij]‡ **7** Godón Buka igó bóktanda wa, 'Kürü ubi inzanóma, e wata [urdü amsel lar] koke simarruane, a e ta gyaur kwarilo pamkolpamđó.' E ne tai ini bóktanan küp umul nóma ki kwarila, e ibükwata, kolae-babul nibióbko, koke ki bóktónane igó, i kolae tonarr kuri tómbapórre. **8** Zitülkus módoga, ka Pamkolpamab Olomzanla, ka Sabadan Lodla."§

Tang Bidal Pam

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Yesu ene wit apap amgatórr, ama darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] bangrinürr. **10** Da módoga, ola darrü pam yarilürr, tutul tang

* 11:27 Zon 1:18; 3:35; 10:15   * 11:29 balngomól, Mórrke-mórrke igó angrirrüna: *yoke*. *Yoke* müp amarru klama, nugup poko-e tónggapórrón. Ene tonarr, pama yoke kubó zaget paman tupodó nugup-nugup ingrine müp morroal dümdüm arrgrratóm.   11:29 Zerremaea 6:16   * 12:1 Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógb.   12:1 Duterronomi 23:25   12:3 1 Samuel 21:1-6   † 12:4 Prristab blaman udaizan zaget yarilürr, brred arrbüñüm Godón Palae Müötüdü. Darrü [singüldü prrista] ene brred Deibidün iliónürr. Oya ngi Abyatarr yarilürr (Mak 2:26).   12:4 Lebitikus 24:9   12:5 Bótang Peba 28:9-10   ‡ 12:6 Yesu tóbabóka apón yarilürr.

12:7 Metyu 9:13; Oseyá 6:6   § 12:8 Sabadan Lod, oya küp módoga: Sabadan Wirri Pam. Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü.

bidal akó sarrpi airrün. Ngibürr Parrisiab ubi yarilürr Yesun kotóm ain bóktan amanóm tóba bóktan tulmildügabi. Da i we imtinóp wagó, "Mibü gidadágab ia taia Sabad ngürrdü pam dólóng ainüm?"

¹¹ Yesu bóktan yalkomólorr wagó, "Yabü darrüpan ne [sip] noma yarile, da kukurru kugupidü noma aupe Sabad ngürrdü, ia ma ene kugupidügab koke irruno, ama kwitüdü sigasilo? Amkoman, ma ma kubó büsai-büsai arruanóm wamo. ¹² Da pam wa kari kla kokea sipdögabi. Módóga, mibü gidadágab wa taia morroal tónggapónóm Sabad ngürrdü." ¹³ Da wa ene pam we yalórr wagó, "Moba tang ugó adrrat."

Wa adrratórr, da oya tanga tóba gaodó alkomólorr, tai we bainürr darrü tangzan. ¹⁴ Parrisia kwóbbazen müót amgütóp, Yesun amkal bóktan we ingrinóp.

Yesu, Godón Zaget Pam

¹⁵ Yesu umul yarilürr wagó, Parrisia oya amkal bóktan tónggapón kwarilürr, da ene poko we amgatórr. Abün pamkolpama oyaka we zutalórr. Wa blaman azid is we dólóng nyónónóp, ¹⁶ da ibü arüng bóktan we nökyenóp wagó, "Ngibürr büzazilgu ka nótókla." ¹⁷ Yesu blaman ini poko igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,

¹⁸ "Ngakónam, ini kürü zaget pame, ka noan ipadórró,
ka noaka ubila akó ka noan bagürdóla.

Ka sab oyaka kólba Samu ingrino,
akó wa sab kürü dümdüm ngyabenankwata bóktan wató ayole ibüka,
Zu-koke nidipko.

¹⁹ Wa sab koke ongyal akó taegwarr yarile.

Pamkolpama oya sab wirri arüngi bóktande koke arrkrru kwarile kwtatódó.

²⁰ Wa sab koke alkamüle arrngür-arrngür surpid,

akó ne zyón klaman zyóna kari bainda, wa sab koke itamüne,*
kókó wa sab kolae errgrróte tóba dümdüm balngomóle.

²¹ Zu-koke nidipko, i sab oya amkoman yangurre tibiób zid bainüm."

Yesu akó Be-elzebul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Da ngibürr kolpama Yesuka pam ugón sidüdóp. Wa ilküküp murrausürrün akó koke bóktan yarilürr, zitülkus oya büb kugupidü kolae samu asi yarilürr. Yesu ene pam we dólóng yónürr, wa igósidi bóktanóm bainürr akó ilküp nisa we bamgorri. ²³ Ene dudu pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp. I tibiób we bamtinónóp wagó, "Ia ini aprrapórr [Deibidún Olome]?"

²⁴ Parrisia noma barrkrrurr inikwata, tibióbka we bóktanónóp wagó, "Wata kolae samuab singüldü pam Be-elzebul† nótóke, ini pam ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm."

²⁵ Yesu ibü gyagüpítótók umul bainürr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, "Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama tibiób noma bürrgrötörre, tibióbka bóka bamgünüm, ibü bwóba sab kolae baine. Ne wirri basirr ó

* **12:11** Luk 14:5   * **12:20** Ini bóktanan küp módo: Wa sab gyaur yarile taiwan arüng-koke kolpamdó, akó sab zao-zao yarile dam kolpamdó.   **12:21** Aesaya 42:1-4   † **12:24** Be-elzebul satanian darrü ngia.   **12:24** Metyu 9:34; 10:25

müót pamkolpama tibiób nóma bürrgrütörre, i sab myamem dabyórrün koke kwarile.²⁶ Da ene ta inzana, satania ne darrü tóba kolae samu nóma amanike pamdógbab, i ene tibiób kuri bürrgrüti. Da satanian balngomóla sab myamem koke zamngóle, da oya arünga ta sab igósidi we blakóne.²⁷ A ka kolae samu ne Be-elzebulün arüngi nóma amandóla, da yabükä nidi atandako, i ma kolae samu noan arüngi amandako? Ini zitulkusdü i sab yabü igó zaz nirre wagó, e obaedakla e nóma bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüngi amandóla.²⁸ A ka kolae samu amandóla Godón Samuan arüngdüğabi. Akó ini klama igó poko okaka amzazilda wagó, Godón Kingzan Balngomóla yabükä kuri tame.

²⁹ “Ka akó igó bóktono: darrü pam gaodó kokea arüng paman[‡] müötüdü popa bangrinüm, oya elklaza azebóm. Ngaen-gógópan wa ene arüng pam sye-i amróke, da ene kakóm oya müót igósidi amkene, oya elklaza azebóm.

³⁰ “Kankü koke nótóke, wa kürükä bóka bamgünda. Akó kankü pamkolpam koke nótó dakasuda, wa arngenda.[§] ³¹ Da we zitulkusdü, ka yabü igó byaldóla, God sab kolpamab blaman kolae tonarr norrgorre akó ne kolae poko bóktandako Godónkwata. A kolae poko nótó bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr kokean arrgone.³² Nadü oloma ne kolae bóktan akyanda kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, God sab arrgone. A nadü oloma ne kolae bóktan akyanda Godón Samu, sab koke arrgone, errkyä ini tüpdü akó elnga tüpdü.

Nugup akó Tóba Küp (Luk 6:43-45)

³³ “Morroal küp azebóm, marü morroal nugup warile. Marü ne kolae nugup nóma warile, marü sab alo-koke küp müiline. Ma kubó nugup tóba küpdüğabi omzyeto, wa ne tonarr küp waondo.* ³⁴ E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E morroal poko ia bóktónane, zitulkus e kolaeakla! Darrü oloman taea we poko bóktanda, oya moboküpü ne klame. ³⁵ Morroal oloma tóba morroal gyagu müötüdügabi wa morroal elklaza amarruda. Kolae oloma tóba kolae gyagu müötüdügabi wa kolae elklaza amarruda.[†]

³⁶ “Ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü, blaman pamkolpama sab tibiób küp-koke bóktan poko pupo wyóle Godka.³⁷ Moba bóktandógabi God marü sab [dümdüm tonarr] olomóm mine, ó moba bóktandógabi God marü sab [kolaean darrem] mókyene.”

Yesu Aebóka Bangónorr | Wirri Tulmil | Okaka Amzazilüm (Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Da ngibürr Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia Yesuka we bótónop wagó, “Umulbain Pam, ma kibünkü darrü wirri tulmil kóbó tónggapó, da ki kubó eserre, marü arüng ia amkoman Godkagabia.”

³⁹ Yesu ibükä bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini lüölan pamkolpam kolaeanako akó i Godón amkoman koke angundako, zitulkus i wirri

[‡] **12:29** Ini alap-alap bóktana. Ene darrü pam Yesu-e. Ene arüng pam satania. Yesu ini kla tónggapóné, wa pamkolpam nóma zid nirre satanian tangdóbabi. [§] **12:30** Yesu pamkolpam

Godka amarrubóka ikikda. **12:30** Mak 9:40 **12:32** Luk 12:10 ^{*} **12:33** Morroal pam, wa morroal nugupzana, akó morroal küp, oya morroal tórrmen tulmilako. **12:33** Metyu 7:20

12:34 Metyu 3:7; 15:18; 23:33; Luk 3:7; 6:45 [†] **12:35** Ini alap-alap angrirrüna; gyagu müöt paman moboküpü akó gyagüpítóka, elklaza paman tórrmenako. **12:38** Metyu 16:1; Mak 8:11; Luk 11:16

tulmilüm atodako. A ibünkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulmila tómbapónórr. ⁴⁰ Zona äud ngürr akó äud irrüb wirri wapian dupidüzan nyabenórr, da ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab äud ngürr akó äud irrüb inzan amono auma tüp kugupidü. ⁴¹ Ngaen, Zonan nóma arrkruóp Godón bóktan amgolde, Ninebe wirri basirr pamkolpama Godka tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógabi. Da Godón Kot Ngürrdü, i sab igósidi Godón obzek kwata bórörnge ini lüölan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr idi pupo nire. Tübarrkruu, Žonakagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E Godka byalüngüm koke iadeakla Ninebe basirr pamkolpamaz? ⁴² Ngaen, Syiba kwina‡ aibwóbdügabi katókkorr king Solomonón [wirri gyagüpitótók] bóktan arrkrrum. Da Godón Kot Ngürrdü, ene kola sab igósidi Godón obzek kwata zamngóle ini lüölan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr wató pupainirre. Tübarrkruu, Solomonagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E ia kürü wirri gyagüpitótók bóktan amkoman koke iade angundakla, Syiba kwinazan Solomonón wirri gyagüpitótók bóktan amkoman yangunürr?

*Kolae Samua Nóma Alkomólda
(Luk 11:24-26)*

⁴³ "Kolae samua nóma burruanda pamdögab, wa agóltagóldase nae-koke bwóbdüma, ngón ngagón bwób byamkünkü. Wa darrü koke nóma asenda, ⁴⁴ wa tóbaka bóktanda wagó, 'Ka ma alkomóldóla ka ne müöt amgatórró.'[§] Wa nóma abzilda ene müötüdü, wa popa yuógan, morroal pabzaurrün akó ngarkwatódó asenda. ⁴⁵ Wa tótókda, da ngibürr 7 amkoman kolaean samu we amarruda. I blamana ene müötüdü we barrbündako ola nyabenóm. Da ene tonarrdó ene pam ugón ma tai kolaean pokodóma ngaensingülan pokodögabi. Da ene sab inzan pokoa tómbapónorre ini kolae lüölan pamkolpamdó."

*Yesun Aip akó Zoretal
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Yesuzan bóktan yarilürr pamkolpamab ngorodó, da módóga oya aip akó zoretala ugón togobórr. I pulkakak bórranglórr. Ibü ubi oyaka bóktanóm yarilürr. ⁴⁷ Darrü oloma oya we izazilürr wagó, "Yazil, marü aip akó zoretal bórrangde módögako kalkuma. Ibü ubi marüka bóktanóma."

⁴⁸ Yesu ene pamdó bóktan we yalkomólórr wagó, "Kürü aip ia tai nótóko? Akó kürü zoretal ia tai nidipako?" ⁴⁹ Da tang we idódürr tóba umulbain olmaldó, da bóktanórr wagó, "Ngakónam, ini kürü aip akó zoretalako!" ⁵⁰ Zitülkus módóga, kürü kwitüm Aban ubi ne nótó tómbapónda, wa kürü zorete, ó wa kürü bólbotó, akó wa kürü aipo."

13

*Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Ene dadan ngürr Yesu müöt amgatórr, da wa we wamórr Galili Malu kabedó. Wa we mórran-mórran bainürr. ² Wa olazan yarilürr, wirri

12:39 Metyu 16:4; Mak 8:12   **12:40** Zona 1:17   **12:41** Zona 3:5   ‡ **12:42** Syiba kwin wa Syiba kantrri ngakan warilürr, errkyä Arrabia nege. Wa Zu kol koke warilürr.   **12:42** 1 King 10:1-10; 2 Krronikol 9:1-12   § **12:44** müöt wa alap-alap paman bübbóka apónda.

pamkolpamab ngoroa oya amarüksimaruč yangónónóp. Kan babul nóma yarilürr, da wa butüdú igósidi we kasilürr, we mórran-mórran bainürr, dudu ngoroazan bórranglórr malu kabedó. ³ Olgabi wa ibüka abün elklazabkwata bóktan yarilürr alap-alap. Wagó,

“Darrü kùp barit pama we wamórr [wit] kùp tüpdü aman-aman aritüm* apapdó. ⁴ Wazan ene kùp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Póyaea togobórr, we ololórr. ⁵ Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Ene pokodó kari tüp yarilürr. Ene wit guba büsai-büsai igósidi tübausürr, zitülkus ene ingülkùp kwitüm tüp tumuman yarilürr. ⁶ Abusa nóma tübanikürr, oya urura ene küsil zid igósidi toklomóp, da odalan ngintinóp, zitülkus ibü simkün babul kwarilürr. ⁷ Akó ngibür्र kùpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr bain yarilürr, da ene wit zid ola sarrpi ninóp. ⁸ A ngibürä kùpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene zida kùp we bapónóp, ngibürra 100, ngibürra 60, akó ngibürra 30, darrpan kùpdügab. ⁹ Güblang noane, wa ki turrkruu!”

Alap-alap Bóktanan Zitülkus

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Yesun umulbain olmala togobórr oyaka, da imtinóp wagó, “Ma ia pamkolpamdó alap-alap iade bóktandóla?”

¹¹ Yesu bóktan we yalkomólírr wagó, “Godón Kingzan Balngomólanlkwata arrón elklazabóka umul yabü aliórrünako, a ibü koke. ¹² Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürä iline.[†] Oya sab igósidi ngaru bapón-koke kwarile. A babul noanko, oya sab irrkine, oya kari-kari ne klame. ¹³ Ka alap-alap bóktandóla ibüka, zitülkus enana i azildako, i tai kokean asendako. Akó enana i arrkrrudako, i tai kokean arrkrrudako, akó bóktanan kùp ta tai koke apadódako. ¹⁴ Da prropet Aesaya Godón igó ne bóktan wialómórr, ibüka errkyä küppükü bainda, wagó,

“E wa sab metat arrkrru wa arrkrru kwarilo, da e ma Godón bóktanan kùp tai kokean apad kwarilo.

E wa sab metat azíl wa azil kwarilo, da e ma tai kokean asen kwarilo. ¹⁵ Zitülkus módóga, ini pamkolpamab mobokùp karrkukus bairrúnako; ibü güblang nabéako arrkrrum, akó tibiób ilkùp kuri murrnausóp.

Koke ne nóma, i ki eserre tibiób ilkùpi, akó i ki barrkrrue tibiób güblange, akó i [küp ki ipüdörre] tibiób moboküpi,

akó i ki tübyalüngörre kürüka, da ka ibü igósidi ki dólóng ninünüma!”

¹⁶ “A yabü ilkùpa sab bagürwóm eselete, zitülkus i asendako, akó yabü güblanga sab bagürwóm arrkrrule, zitülkus i arrkrrudako! ¹⁷ Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: abün prropet akó dümdüm ngyaben pamkolpam, ngaen nidi ngyaben kwarilürr, ibü wirri ubi ta asenóm yarilürr, e errkyä ne kla basendakla kürü tómbapónde, da i kokean esenóp. Akó ibü wirri ubi ta arrkrrum yarilürr, e errkyä ne poko arrkrrudakla, da i kokean barrkrrurr.”

* 13:2 Luk 5:1-3   * 13:3 aman-aman arit: Zu pamkolpama ngibürä alo kla aman-aman arit kwarilürr.   † 13:12 Ini bóktanan kùp módóga: Godón Kingzan Balngomólanlkwata umul nótóke, God oya sab akó ngibürä umul poko iline.   13:12 Metyu 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26   13:15

*Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)*

¹⁸ "Da e tüberkruru, küp barit paman alap-alap bóktanan küp ia laróga. ¹⁹ Ene bóktan nótó arrkrruda Godón Kingzan Balngomólankwata, da bóktanan küp koke apadóda, wa igó küpa, kwat kabedó ne küpa balókórr. Kolaean oloma tótókda, ama oyakagab ene bóktan arrkyónada, oya moboküpü artümürrün ne klame. ²⁰ Ne küpa balókórr wirri ingülükküpükü tüpdü, oyankü zamngólda, Godón bóktan dümdüman bagürwómpükü nótó apadóda. ²¹ A ene bóktana oya bübdü tai koke mórran-mórran bainda, zitülkus oya simkün babulako, da ene bóktana wirrianbóka aebókamde koke ngayabenda. Ngibürr müp tonarra nóma tótókdako oyaka ó ngibürr pamkolpama oya wirri müp alióndaka, zitülkus wa Godón Bóktan amkoman angunda, wa büsai-büsai bóleanda amkoman bangun-gum. ²² Akó térezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr, oyankü zamngólda, Godón bóktan nótó arrkrruda. A tüpan gyakolae akó mórrélwómóm ubia Godón bóktan sarppi aindamli. Da ene oloma küp koke igósidi bapónada. ²³ A morroal tüpdü ne küpa balókórr, oyankü zamngólda, nótó arrkrruda akó küp apadóda, da wa küppükü igósidia, darrüpa 100, darrüpa 60, akó darrüpa 30 darrpan küpdügab."

Trrabuban Alap-alap Bóktan

²⁴ Yesu pamkolpamdó akó darrü alap-alap bóktan adrratórr. Wagó, "Godón Kingzan Balngomól inzana. Darrü pama morroal wit küp tóba apapdó iritürr. ²⁵ Darrü irrüb, blaman pamkolpam ut nóma kwarilürr, darrü kolae pama tamórr, oya gódam-koke nótó yarilürr. Wa trrabub küp we iritürr wit apapdó, da wa we amgatórr. ²⁶ Ene wit akó trrabuba darrpan pokodó we dódórr bainóp. Küpa nóma tómónóp, da we nómzyetóp. ²⁷ Apap aban zaget pama oyaka togobórr da we bóktónóp wagó, 'Ngi pam, ia ma morroal wit küp iritürrü moba apapdó, a ene trrabuba wa nubágabi togobe?' ²⁸ Wa ibüka bóktanórr wagó, 'Darrü kolae pama tónggapónórr ini kla, kürü gódam-koke nótóke.' I oya we imtinóp wagó, 'Marü ia ubia, ki ia ene trrabub aprranóm ogobo?' ²⁹ Wa bóktan yalkomólórr wagó, 'Ki yarilün! Zitülkus e ne trrabub nóma eprrónané, e kubó ngibürr wit zidpükü kena eprrónam. ³⁰ Kya elókam, ene wit a trrabub nizana darrpan pokodó ki dódórr bainünüm kókó abül tonarr nóma semrróne. Ene ngürr ka sab abül pamkolpam nilnünümo wagó, "E trrabub ngaen-gógópan dakainamke, da kur bamelamke, sab urdü amselóm. Ene kakóm, e wit dakainamke darrpan pokodó, ama kürü gyagu müötüdü irrbünamke." '

*Karian Küpan akó Istan Alap-alap Bóktan
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)*

³¹ Yesu ibüka akó darrü alap-alap bóktan adrratórr wagó, "Godón Kingzan Balngomól inzana, wamaka ne karian[‡] küpa, darrü pama tóba apapdó ne kla idódürr akó tüpdü irtümüllürr. ³² Ene karian küpa blaman küpdügab, a wa ma nóma dódórr bainda, wa wirrian zida blaman didiburr zidüdügab. Wa nugupüm bainda, da igósidi kwitüm pójaea tótókdako tibiób müót balmelóm oya tizdü."

[‡] 13:31 karian, Mórrke-mórrke módoga: mustard, alo misan ngitan klama.

³³ Yesu ibüka akó darrü alap-alap bóktan adrratórr wagó, "Godón Kingzan Balngomól inzana, wamaka istako,[§] kola ne kla yazebe, da abün^{*} plaoapükü we alkomené. Ene ista kubó plaoa kugupidü ola zaget yarile, tai kókó blaman plaoa por baine."[†]

*Yesu Alap-alap Bóktan Iade Büdrratlórr
(Mak 4:33-34)*

³⁴ Yesu wata blaman ini elklaza alap-alap büdrrat yarilürr pamkol-pamab ngorodó. Wa ibüka wata alap-alap bóktane bóktalórr. ³⁵ Blaman ini tórrmen tulmila igósidi tómbapónónóp Godón Wialómorrón Bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamidó adr-ratórm wagó,

"Ka sab ibüka alap-alap bóktane elklaza müsirrga ninünümo.

Ka sab amgolo, zitüldügab anikürrün ne klamko, tüp a pülpül nóma tómtómörri."

Yesu Ene Trrabuban Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr

³⁶ Yesu pamkolpamab ngoro nóma bimgatórr, wa we alkomenórr tóba müötüdü. Oya umulbain olmala togobórr, da oya we imtinóp wagó, "Ma kibü tüzazilnüm, trrabubbükü apapan alap-alap bóktanan küp ia laróga?"

³⁷ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Ne pama morroal küp iritürr, wa kótókla, Pamkolpamab Olom. ³⁸ Apap ne klame, wa ini tüpa. Morroal küp, ene pamkolpamako, God nibiób balngomólda Kingzan, akó trrabub ne klame, i kolaeen oloman pamkolpamko. ³⁹ Trrabub ne kolae pama iritürr, wa [debóla]. Abül ngürr, wa tüpan blakón tonarra akó abül zaget pam, i wa anerruako. ⁴⁰ Trrabubzan dakaindako akó darrpan pokodó urdü amseldako, tüpan blakón tonarrdó enta sab inzan pokoa tómbapóne. ⁴¹ Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kólba anerru zirrtapónónómo, kólba Balngomól Bwóbdügab ibü dakabainüm, pamkolpam kolae tonarr tómbapónóm nidi zirrbótakdako akó blaman, kolae elklaza nidi tómbapóndako. ⁴² Ibü sab [metat bolmyan urdü] amórre. I sab yón akó tibiób zirrgüp ola bótak kwarile. ⁴³ A dümdüm nygaben pamkolpama sab abüsazan zyón bapón kwarile tibiób Aban Balngomóldó. Güblang noane, wa ki turrkrru!"

Anikürrün Mani Alóp

⁴⁴ "Godón Kingzan Balngomól wirri mani alópzana, tüp pokodó anikürrün. Darrü pama nóma esene, wa akó kubó ngalo-e. Bagürwómpükü we alkomené, tóba blaman kla we sel nirre, da ene mani alóppükü tüp poko we amige.[‡]

Kómal Pelan Alap-alap Bóktan

---

§ 13:33 ist plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: yeast. * 13:33 abün: Plaoa ngarkwat aprrapórr nis baek namülnürri. † 13:33 Ini alap-alap bóktanan küp módóga: Godón Kingzan Balngomól ngaen-gógópan kari yarilürr, solkwat ma amkoman wirri bainürr. Wa blaman bwób gwarróné, ista plaoazan wirri ainda. 13:35 Wórr Peba 78:2 ‡ 13:44 Ini alap-alap bóktanan küp módóga: Godón Kingzan Balngomóldó bangrin wirri morroala blaman tüpan klamdgabi. Wa mani alópzana; pama tóba blaman tüpan elklaza selbaında ene kla bumiögüm.

45 “Godón Kingzan Balngomól akó inzana. Darrü elklaza bumióg pama kubó wame kómá� pel§ amkünüm. **46** Da kubó kómalan kla nómá esene, wa kubó alkomolé, tóbá blaman kla we sel nirre, da ene pel we amige.*

Netan Alap-alap Bóktan

47 “Godón Kingzan Balngomól akó netzana. Pama kubó ene net maludü nómá adrrüttré, abün-abün obzek wapi bumige; ngibürr alóng wapi, ngibürr alóng-koke. **48** Ene neta tai nómá byamróke, da kubó nórerdó ugón amrrutrre. Pama kubó bobrrone ene wapi aleanóm. Morroal kla kubó alópdó irrbünörre, akó kolae kla kubó zomale. **49** Túpan blakón tonarrdó sab inzan yarile. Anerrua sab ogobe kolae kolpam aleanóm dümdüm ngyaben kolpamdógab. **50** Kolae kolpam sab we amórre metat bolmyan urdü, i sab nólá yón akó zirrgüp bótak kwarile.”

Godón Küsíl akó Ngaep Bóktan Umulbain Morroala

51 Yesu tóbá umulbain olmal we nümtinóp wagó, “E ia blamana ini alap-alap bóktanab küp kuri ipüdane?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ó, ki kuri umul bairre!”

52 Yesu akó bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini igó pokoa: darrü gida umulbain pam, Godón Kingzan Balngomólankwata ne nótó kuri umul baine akó ipüde, wa müót abzana, küsíl akó ngaep elklaza nótó ausda tóba gyagu müötüdüğabi.”†

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Yesun ene alap-alap bóktan büdrata nómá blakónorr, wa ene poko we amgatórr. **54** Da wa we wamórr tóbanan wirri basirrdü Nazarret. Wa pamkolpam ibü kwóbbazen müötüdü we umul bain yarilürr, da i gübarirr aengóp. I tibiób bóka bütünóp wagó, “Ini wa ene [wirri gyagüpítotók] nubó yazebe? Wa akó ene wirri arüng elklaza tómbapón nubó umul baine? **55** A wa go ene müót balmel paman olome, Zosepón. Akó oya aip go Merrio. Akó Zeims a Zosep a Saemon akó Zudas enta oya zoretalko. **56** Akó oya bólbtala ta ae ngyabendako. A wa wa ini arüng nubógabi ipüde?” **57** Da i oya we alzizi amanikóp.

Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Prropet wirri ngi atendako ngibürr bwóbdü, a tóbanan basirrdü ó müót pama ama inzan koke.” **58** I oyazan amkoman koke yangunónóp, wa ola abün [arüng tonarr] koke igósidi tómbapónorr.

14

Zon /Baptæs Bain/ Pam, Oya Büdül (Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Ene tonarr, Errod Galili prrobinis alngomól wirri pam nómá yarilürr, wa Yesunkwata bóktan arrkrurr. **2** Tóbá zaget pambóka wagó, “Ene

§ **13:45** pel, Mórrke-mórrke módoga: pearl. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama. * **13:46** Ini alap-alap bóktanan küp módoga: Godón Kingzan Balngomöldó bangrin wirri morroala blaman túpan klamdögabi. Wa pelzana; pama tóbá blaman túpan elklaza selbaina ene pel bumiögüm. † **13:52** Ini alap-alap bóktanan küp módoga: Yesun amkoman bangun pamkolpam errka inzanako: i Godón ngaen-gógópan bóktan umulako oya gidankwata, akó i ta Yesun küsíl bóktan umulako oya Balngomólankwata. **13:57** Zon 4:44

wa amkoman Zon Baptae Bain Pama, oya büdüldügab kuri irsümürre! Da ene arünge oyaka ene zitülkusdü zagetóda wirri [arüng tonarr] tölbaelóm.”

³ Zon büdül küsil nöma yarilürr, Errod tóba gazirr pam zirrnapónóp Zonón amiögüm, sye-i amelóm, tümün müötüdü zirrapónóm. Wa ini poko tóba kol Errodiasónbókamde tónggapónorr. Errodias ngaengópan oya naret Pilipün kol warilürr. Errod oya wató urkyónürr, da kolóm we wyónürr. ⁴ Errod Zonón tümün müötüdü zirrapónorr, zitülkus Zon oya bobarr igó ayal yarilürr wagó, “Ini gyabia, Errodiasón amiögüm moba kolóm!” ⁵ We zitülkusdü, Errodón ubi oya ugón amkalóm yarilürr büdülümpükü. Da wa Zu pamkolpamab gum yarilürr, zitülkus pamkolpamab [wirri gyagüpítótók] wata igó yarilürr, “Zon wa prropeta.”

⁶ Errodón amtómól ngürran tóre nöma yarilürr, Errodiasón ngul oloma zil emkalólórr wirri ngi kolpamab obzek kwata, ola nidi kwarilürr. Wa Errodón morroal barnginwóman ngitanórr, ⁷ da Errod oya [arüng alkamül-koke bóktan] we wyalórr wagó, “Ma kürüka ne klamóm tóbato-o, ka wata marü kubó mókyeno!”

⁸ Tóba aipan bóktandógabi, ngul oloma Errodón we yatorr wagó, “Ma kürü kókya aini alongalo klamdó, Zon Baptae Bain Pam, oya singül!”

⁹ King Errod kari gyaur koke yarilürr, wa ene bóktan nöma arrkrrurr. Da módoga, wa tóba darrü gazirr pam we arüng bóktan ekyanórr Errodiasón ubi tónggapónóm, zitülkus wa oya arüng alkamül-koke bóktan uliónürr wirri ngi kolpamab obzek kwata, tóre bwóbdü nidi kwarilürr. ¹⁰ Da ene gazirr pama Zonón singül we itüller tumün müötüdü.* ¹¹ Ene singül alongalo klamdó we sidódürr, da ene ngul olom okyanórr, ama akó nótó idódürr tóba aipdü. ¹² Zonón umulbain olmala togobórr, oya büb we idüdóp gapók alüngüm. Ene kakóm, Yesun azazilüm we ogobórr.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)

¹³ Yesu Zonón büdülbüka nöma arrkrrurr, da butüdü kasilürr, da ene poko we amgatórr kolpam-koke bwóbdü tótókóm tebe-tebe. Pamkolpam ngoroa nöma barrkrrurr, i tibiób wirri basirr we zumgatlórr, da dorro kwata, wapórane, oyaka we zatalórr. ¹⁴ Yesu butüdüğabi dorro nöma kasilürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nösénóp, da wa kari gyaur koke yarilürr ibüka. Da azid nidi kwarilürr, wa ibü dólóng nyónónóp.

¹⁵ Abüs simaman nöma yarilürr, umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka bóktónóp wagó, “Abüsa mórrandase. Ini kolpam-koke bwóba. Da ma ini pamkolpamab ngoro ugó zirrnapónónóm minggüpanan basirrdü, tibióbkü alo kla bumiögüm.”

¹⁶ A Yesu ibü nilóp wagó, “I koke ogobe! E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam!”

¹⁷ I bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibüka aini wata 5 brredako akó nis wapiamli.”

¹⁸ Da Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Da ala simarruam kürüka!”

¹⁹ Wa pamkolpam opopordó mórranónól nilóp. Da ene brred yazebörr akó wapi nis, kwit yazılıürr, da Godón eso ekyanórr. Wa ene brred

^{14:4} Luk 3:19-20; Lebitikus 18:16; 20:21 * ^{14:10} Zonón tümün müötüdü angrin poko Metyu 4:12dó wialómorróna.

syórr nangónóp, tóba umulbain olmal nülinóp, akó umulbain olmala pamkolpam nülinóp. ²⁰ I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. Umulbain olmala bamirrún alo poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp. ²¹ Ne pama elop, ibü ngarkwat kókó 5,000 yarilürr, kol a karipókal, ibü koke etóngóp pamdógabi.

*Yesu Nae Kvitana Tótók Yarilürr
(Mak 6:45-52; Zon 6:15-21)*

²² Dümdüman ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp bütüdü bamselóm ó singül kwata baurrüm malu dakla dorrodó. I nóma ogoblórr, wa ene pamkolpam we zirrnáponóp. ²³ Ene kakóm, wa tebe podo kwitüdü we angürürr, tóre akom. Abüsazan mórralórr, Yesu ola ugón wata tebe púóran yarilürr. ²⁴ Ugóñ but ta alam kan koke yarilürr maludü. Gobblola but wirribóka angap kwarilürr, zitulkus wóra singül kwatagabi tubsolürr.

²⁵ Sis minggüpanan nóma yarilürr, Yesu tóba umulbain olmaldó we wamórr, nae kwitana tótókde. ²⁶ I oya nae kwitana tótókde nóma esenóp, kari gum ta koke kwarilürr. Wagó, “Ini wa mórrkea!” Da gum taegwarr we apónóp.

²⁷ Dümdüman Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moboküp karrkukus nimam! Ini kótókla. E gumgu!”

²⁸ Pita oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Lode, mató ne nómadóla, da kürü kóbó kyal mobaka tótókóm nae kwitana!”

²⁹ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Da yao!” Pita we banikürr bütüdugabi, da wa nae kwitana Yesuka we wamlórr. ³⁰ Pita wirri wór nóma esenórr, wa gumüm we bainürr. Naedó we mórranórrma, da wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Lod, ma kürü ugó zid kyó!”

³¹ Dümdüman Yesu tang adrattórr, Pitán we emoañórr. Oyabóka wagó, “Marü amkoman bangun wata karia! Ma gyagüp-gyagüp iadelá?”

³² I nizana bütüdü we kasilürr. Wórapükü ta we batülürr. ³³ Butüdü ne umulbain olmal koralórr, Yesun we yágürnóp. I we bóktónóp wagó, “Ma amkoman Godón Olomla!”

*Yesu Azid Kolpam Dólóng Ninóp Genesarétom
(Mak 6:53-56)*

³⁴ I malu dakla kabedó nóma baurrürr, i we babzilürr Genesarét bwóbdü. ³⁵ Pamkolpama Yesun nóma emzyetóp, da i bóktan we zirrnáponóp ibüka minggüpanan ne wirri basirr koralórr, azid kolpam Yesuka amarrum. Da i we barrmüllürr. ³⁶ Da i oya we yatop, azid kolpama wata oya mórrkenyórr zarran amurrum. Nidi yamurrnóp, i blamana dólóng we bainónóp.

15

*Godón Gida Abalbobatalab Gida Errgróte
(Mak 7:1-13)*

¹ Da ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Zerrusalem wirri basirrdügabi togobórr Yesuka. Oya imtinóp ² wagó, “Marü umulbain olmala ia mibü abalbobatalab gida iade amgündako? I alom nóma kaindako, i tibiób tang inzan koke baguldako mibü gidazan bóktanda!”

³ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E wa Godón gida bóktan poko iade amgündakla, ama yabiób abalbobatalab gida mamoaandakla?

⁴ God igó yarilürr wagó, ‘Ma moba aipab nis morroal angó namülün.’

Akó, 'Nadü oloma tóba aipab nis nótó nómörre, büdüldü ki ingrinam.' ⁵ A e ma kolpam igó umul baindakla wagó, paman ne darrü kla asi nómá yarile tóba ab a aip nis tangamtinüm, a ma kubó igó bóktóne wagó, 'Ini Godón akyarrón klame, oya ngi klame,' ⁶ da ene oloma tóba aipab nis koke tangnamtine ene klame.* Inzan morroal kokea; yabiób gida inzan karrkukus amoande, e Godón gida bóktan poco kuri alkamülane. ⁷ E taepurrane bóktan pamakla! Prropet Aesaya wata amkoman yarilürr, yabükwata igó ne poco bóktanórr Godón ngidü wagó,

⁸ 'God igó bóktanda wagó, "Ini pamkolpama kürü taeane [ótókdako], a ibü moboküp ma alam kokeasko kürükagabi.

⁹ I kürü enan küp-koke ótókdako,
zitulkus i pamab bókam bagósorrón gida umul baindako, wamaka kürü gidako!"⁹

Kolae Tonarra Paman Moboküpdiügabi Tótókda (Mak 7:14-23)

¹⁰ Yesu pamkolpamab ngoro ngibaunürr tóbaka tótókóm. Wagó, "Tübarrkrru akó bóktanan [küp ipüdam]! ¹¹ Paman taedó ne klama tótókda, oya we klama koke [tómanan] ngitanda Godón ilküpdi.† A taedögabi ne klama burruanda, wató tómanan ngitanda."

¹² Umulbain olmala oyaka togobórr, we bóktónóp wagó, "Ma ia umulóla, Parrisia ngürsilüm kuri bairre, i ene bóktan nómá barrkrrue?"

¹³ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Blaman zid, kürü kwitüm Aba koke ne kla irütürr, wa sab blaman azibe. ¹⁴ Da e ibü előkam! I ilküküp murrbausürrün pamako, ilküküp murrbausürrün pam nidi balngomóldako. Darrü ilküküp murrbausürrün pama kamad nómá elngomóle, nizana sab aupti kugupidü."‡

¹⁵ Pita oyaka we bóktanórr wagó, "Ma kibüka ngaen-gógópan ene alap-alap bóktanan küp kóbó okaka simzazil!"

¹⁶ Yesu ibübóka wagó, "E ia wata umul-kókanakla ini ngibürr popa pamkolpamzan? ¹⁷ E ia kokean apadódakla? Pama ne kla aloda, bikómdü tótókda. Olgabi ama akó pulkakak we alkomólda, lae müötüdü. ¹⁸ A paman taedögabi ne klama burruanda, moboküpdiügabi tótókda. Ini nadü elklazako, pam we klama tómanpükü ainda Godón ilküpdi. ¹⁹ Oya moboküpdiügabi ini kolaean elklaza bausdako: kolae gyagüpítótók, pam amkal, kol a pam gómló, kolae sarrgiwóm tonarr, gómló, obae tiz, akó obae bóktan alión ngibürrabkwata panzedó. ²⁰ Da ene elklaza módögako, pam idi tómanan ngitandako Godón ilküpdi. Pama go popa tómanpükü tänge ta nómá elo-e, oya we klama koke tómanpükü ine Godón ilküpdi."§

Zu-koke Kola Yesun Amkoman Yangunürr (Mak 7:24-30)

²¹ Yesu olgabi we bupadórr,* ama Taerr akó Saedon, wirri basirr nis minggüpanan, we mogob pamkolpamab bwób órdóbóna wamlórr. ²² Da

^{15:4} Bazeb Tonarr 20:12; 21:17; Duterromi 5:16; Lebitikus 20:9 * ^{15:6} Ene oloma Godón timam kuri emnyele ene klamdó. ^{15:9} Aesaya 29:13 † ^{15:11} Ini bóktanan küp módoga: oya we klama koke alngomólda kolae tonarr tónggapónóm. ‡ ^{15:14} Yesu Parrisia bóktanórr.

^{15:14} Luk 6:39 ^{15:18} Metyu 12:34 § ^{15:20} Inzan bóktande, Yesu Parrisia amtin bóktan poco yalkomólórr tang bagulankwata (15:2). * ^{15:21} Yesu Genesarret bwóbdu yarilürr (14:34).

módóga, darrpan Keinün kol, ola nótó ngyaben warilürr, Yesuka we katókórr. Wa inzan taegwarrkü katóklórr wagó, "Lod! [Deibidün] Olom, gyaurka, ma kürü gyaur kóse! Kürü óp oloman bübdü kolae samu yarilürr, da wa amkoman kolaeán pokodómato!"

²³ Da Yesu darrü poko oyaka koke bóktanórr. Umlbain olmala oyaka we togobórr, da oya arüngi ilóp wagó, "Ini kol ugó zirrzwapó! Wa mibü solodó metat taegwarrkü akyando!"

²⁴ Yesu koldó bóktanórr wagó, "Kürü God wató zirrkapónórr Isrrael bamrukürrün ne [sipko], ibüka, a ka mogob pamkolpámabkö koke tamórró."

²⁵ Yesu wa go ene poko enan bóktanórr, da ene kola ma Yesuka natókórr, oya minggüapanan wakósingül we nülkamülürr oya atom tóba tangamtinüm. Oyabóka wagó, "Lod, ma kürü tangkamti!"

²⁶ Yesu oya bóktan we yalkomólórr alap-alap wagó, "Dümdüm kokea, olmalab alo azeb, ama akó umedó aman."[†]

²⁷ Ene kola wagó, "Ene amkoman pokoa, Wirri Pam. A umea ta tibiób abalab tógal lorodó alodako, tógal kwitüdüğab ne burrula balókdako."[‡]

²⁸ Da Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, "Kol, marü amkoman bangun kari ta kokea! Marü ubi ne klamóma, kubó tómbapóné!" Da dümdüman oya ngul oloma we dólóng bainürr.

Yesu Abün Azid Pamkolpam Dólóng Nyónónóp

²⁹ Yesu ene bwób amgatórr, da Galili Malu kabe we mamoalórr. Da podo kasilürr, ola mórran-mórran bainürr. ³⁰ Wirri kolpam ngoroa ugón togobórr oyaka. I abün azid kolpam tübarrmünürr oyaka: wapór bidal kolpam, ilküküp murrbausürrün kolpam, kolae wapór kolpam, bóktan-koke kolpam, akó ngibürr azidpükü nidi kwarilürr. Barrmulürr, kókó Yesun wapór minggüapanan we sirrbünóp. Ibü blaman we dólóng ninóp. ³¹ Pamkolpama gübarirr aengóp ibü nóma nósenóp: bóktan-koke kolpam bóktande, kolae wapór kolpam dólóng baindi, wapór bidal kolpam agólde, akó ilküküp murrbausürrün kolpam morroal basende. Da i Isrrael pamkolpamab God we yagürnóp.

Yesu 4,000 Pam Ngabyónürr

(Mak 8:1-10)

³² Yesu tóba umlbain olmal tóbaka ngibaunürr. Ibübóka wagó, "Ka kari gyaur kokela ini pamkolpamdó, zitülkus i kankü aüd ngürr kuri amórre, da ibü darrü alo kla myamem babula. Kürü ubi babula ibü alo ngabyón-koke zirrbapónóm tibiób basirrdü. Kwat-kwat tótókde, ibü iltümüna kena tübyóng."

³³ Da umlbain olmala oya we imtinóp wagó, "Ki kubó abün alo ne nóserre ini kolpam-koke bwóbdü, inzan pamkolpamab ngorogabyónüm?"

³⁴ Yesu ibü nümtinóp wagó, "Yabü ia nigó brredako?"

I bóktan yalkomólóp wagó, "7 Brredako akó aüdan kari wapi."

³⁵ Da Yesu pamkolpam tüpdü mórranóm we nilóp. ³⁶ Da ene 7 brred akó aüd wapi yazebörr, Godón eso ekyanórr, syórr nangónóp, da tóba

[†] **15:26** Yesu alap-alap Zu pamkolpambóka apón yarilürr, Godón olmal. Umea wa mogob pamkolpambóka apónda, Zu pamkolpam-koke nidipako. [‡] **15:27** Ene kola tóbabóka apón warilürr. Oya ubi, Yesu oya ta inzan karianbóka ki tangzwamtíne, umea olmalab kari alo burrulzan alodako.

umulbain olmal nülinóp. Umulbain olmala ama akó pamkolpam we nülinóp. ³⁷ I nóma elop, ibü blaman bikóma nólóngóp. Da umulbain olmala 7 alóp murrnausóp, ne alo pokoa baminürr. ³⁸ Ne kolpama elop, pam blaman kóta 4,000 kwarilürr, kol a karipókal koke etóngóp.

³⁹ Yesu pamkolpamab ngoro tibiób basirrdü we zirrnáponóp, solkwat tüób bütüdü we kasilürr, ama Magadan bwób órdóbóna we wamórr.

16

Yesun [Wirri Tulmilüm] Yatop (Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Ngibürr Parrisi akó [Sadusi pama] Yesuka togobórr oya apókóm, da i oya we yatop darrú kwitümgab wirri tulmil tónggapónóm, ibü igó pokoa amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia. ² Yesu ibükä bóktan we yalkomlórr wagó, ‘Abusa nóma botoe, e igó bóktónane wa, ‘Sab morroal ngürrase, zitulkus pülpül óe-óea.’ ³ Akó irrbianande e igó bóktónane wagó, ‘Errkya ngup ngürra, zitulkus pülpül óe-óea akó tümüntümüna.’ E umulakla bwób tonarr apónóm, a e ma gaodó koke iadeakla Godón tulmil bómzyatóm, errkya ne tonarra tómbapóndako?* ⁴ Ini lüolan pamkolpam kolaeananako akó i Godón amkoman koke angundako, zitulkus i kürü wirri tulmilüm atodako. A ibünkü darrú wirri tulmil koke tónggapórrón yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulmila tómbapónorr.”†

Yesu ibü we nümgütóp, da we wamórr.

Parrisi a Sadusi Pam, Ibü Kolae Umulbain Bóktan (Mak 8:14-21)

⁵ Da umulbain olmala ta malu dakla dorro we baurrürr, Yesu ne yarilürr. Ibü bamrukürr brred amarrum inkü. ⁶ Yesu ibükä we bóktanórr wagó, “E ta mamka! E umul-umul kwarilün Parrisi akó Sadusi pam, ibü istabkwata.”‡

⁷ I tibiób we ikik koralórr wagó, “Wa igósidi bóktanda, zitulkus mi brred koke tübarrmüna.”

⁸ Yesu umul bainürr i ne pokoa bóktan kwarilürr, da ibü nümtinóp wagó, “E iade ikidakla yabióbka wa, ‘Mibü brred myamem babula.’?”

⁹ E ia [küp apad] küsilanakla? Yabü ia koke ngambangólda, ka ne 5 brred syórr nangónarre 5,000 pam ngabyónüm? E ene bamirrún alo pokodágab ia nigó alóp murrnausnarre? ¹⁰ Akó ene 7 brrede, ka akó 4,000 pam ngabyórró. Yabü ia koke ngambangólda, e akó olgabi nigó alóp murrnausnarre, ne pokoa baminürr? ¹¹ E wa küp tai koke iade apadódakla, ka yabüka brredankwata koke bóktan namüla? Yabiób tai ngakónamke Parrisi akó Sadusi pam, ibü istdügab!”

16:1 Metyu 12:38; Luk 11:16   * **16:3** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 2 akó 3 babulako.   † **16:4** Zona ngaen aüd ngürr wapijan dupidüzan amanórr, Yesu sab ta aüd ngürr gapókdó yarile.   **16:4** Metyu 12:39   ‡ **16:6** istabkwata wa igó pokoa bóktanda wagó, ibü kolae tonarrabkwata. Ist plaoa por bapón klama. Mörke-mörke módóga: yeast. Kari ist burua plaoa wirri ainda. Ini alap-alap bóktan inzana: ista plaoazan wirri ainda, Parrisi akó Sadusi pam, ibü kolae bóktan tulmila pamkolpamab gyagüpitótók kolaedó amarru kain kwarilürr.   **16:6** Luk 12:1

12 Da ene pokodó umulbain olmala küp we esenóp, wa ibüka igó poko koke bóktan yarilürr tibiób morroal ngabkanóm brredan istdüğab, a wa Parrisi akó Sadusi pam, ibü kle-kle umulbainankwata bóktan yarilürr.

*Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

13 Yesu wamórr we bwóbdü, Sesarria Pilipi^S wirri basirr nege. Wa tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, "Pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla, Pamkolpamab Olom?"

14 I oyabóka wagó, "Ngibürre pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla, [Baptaes Bain] Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala, ngibürra wagó, ma prropet Zerremaeaala, akó ngibürra go wagó, ma darrü prropetla, ngaen nótó tamórr."

15 Wa ibü nümtinóp wagó, "A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla kürükwata, ka nótókla?"

16 Saemon Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Ma ene [Kerrisola], arról Godón olom."

17 Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, "Marüka barnginwóm ki yarilün, Saemon Pita, Zonón olom! Ini amkoman bóktana popa pamdögab koke tame. A marüka ini bóktan kürü Aba okaka simzazile, kwitüm nótókase!

18 "Akó ka marü igó ayaldóla, ma Pitala.* Ini wirri ingülküp kwitüm, ka sab kólba sos we elo. Büdülan arünga sab kürü sos kokean [utut ine]. **19** Ka sab marü balngomól arüng mókyeno pamkolpam ok bainüm ia Godón Kingzan Balngomoldó barrbüñüm, ta ia koke.† Ma ini tüpdü pamkolpam ne kla tómbapón-gum nölenónómo, ka ta kwitüm kuri nölenónóma, akó ma tüpdü pamkolpam ne kla ok ninünümo, ka ta kwitüm ok kuri ninünüma."

20 Yesu tóba umulbain olmal arüng bóktan we nökyenóp wagó, "Darrü pam azazilgu igó, ka ene Kerriso módogla."

*Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

21 Ene ngürrdüğabi, Yesu tóba umulbain olmaldó tóba panzedó we pupo bainürr wagó, "Ka sab Zerrusalem wirri basirrdü wamo abün-abün azid aengóm [balngomól byarrmarr pamdögabi], wirri pristidüğabi, akó Mosesón gida umulbain pamdögabi. Sab kürü büdülümpükü kómkólórre a aüd ngim ngürrdü, God kürü sab kürsümüle arróldó."

22 Pita oya tebe-tebe pokodó idódürr, da wa oya agórr wagó, "God gyaur ki yarilün marüka! Inzan klama sab kokean ki tómbapó marüka!"

23 Yesu tübyalüngürr, da Pitaka bóktanórr wagó, "Yaya kürükagab, satani, ma kakota alkoma! Ma kürü kwat murrausüm kaindóla. Zitülkus módoga, ma Godón elklaza koke gyagüpi amandóla, a marü gyagüpitotók tüpan elklazadóma."

24 Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, "Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa tóba krros

---

§ **16:13** Sesarria Pilipi: Pilip king Erródón siman olom yarilürr. Wa ene basirr elorr, da tóba ngi ekyanórr. Igósidi, Sesarria Pilipi, oya küp módoga: Pilipün Sesarria. * **16:18** Pita, Grrik bóktane oya küp módoga: wirri ingülküp. † **16:19** Grrik bóktane ma inzan angrirrunga: Ka sab marü key mókyeno Godón Balngomól Bwób mamtae tapakum. **16:19** Metyu 18:18; Zon 20:23

bügasile azid aengóm kazan, ó kürüka solkwat tókyale. ²⁵ Zitülkus módóga, nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübökamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról esene. ²⁶ Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? Ia darrü kla asine, wa tóba ngarkwat-koke arról sab ia salkomóle? Babula!

²⁷ “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, tótók kari pokola kólba Aban [wirri kómály zyónpükü] akó kólba anerrupükü. Ka sab darrem nüliönünümo darrpan-darrpan pam tibiób tórrmen ngarkwatódó. ²⁸ Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla bórrangórrón, sab koke narrbarino kókó ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nómá tamo, kólba king ngi baterrón, pamkolpam balngomólóm.”

17

Yesun Biuba Darrü Tonarr Bainürr

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ 6 Ngürr kakóm, Yesu ibü yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon, Zeimsün zoret. Wa ibü tibióban imarrurr wirri pododó. ² Ibü obzek kwata oya büba darrü tonarr bainürr. Oya obzeka abüszan zyón bapón yarilürr, akó oya mórrkenyórrapükü ta gabülpie ongang bapón kwarilürr. ³ Da módóga, Moses akó Ilaeza* ibüka okaka tübyórri, Yesukü iikid. ⁴ Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Lod, mi morroal ainizanakla! Mariú ubi ne nómá yarile, ka kubó aüd twal müöt balmelo, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.”

⁵ Pita enezan bóktan yarilürr, da módóga, zyónan pülpül pokoa we tamórr ibü sisingül. Akó bóktan bómgóla we sidórukürr pülpül pokodógab wagó, “Ini kürü kólbanan Olome. Kürü [moboküpdu ubi] oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka. Oya bóktan amkoman ipadólámke!”

⁶ Ene aüd umulbain olmala ene bóktan nómá barrkrrurr, i kari gum ta koke koralórr. I balókórr, obzek tüpdü. ⁷ Yesu ibüka we tamórr da ibü namurróp. Ibübüka wagó, “Ugó bazeb! Gumgu!” ⁸ I ngabkanóm ilküp nómá kwit bainóp, i ngibürr pam koke nosenóp, wata Yesun tóbanan esenóp.

⁹ I pododágabizan tübabilürr, Yesu ibü arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu, e ne kla esenane, ngarkwat kókó God kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab büdüldügab nómá kürsümüle.”

¹⁰ Da umulbain olmala oya we imtinóp wagó, “Mosesón gida umulbain pama iade bóktandako wagó, Ilaeza sab ngaen-gógópan wató tame akó [Kerriso] ama solodó tame?”

¹¹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ilaeza[†] wa tótókda, ugósüm blaman elklaza tibiób gaodó akonóm. ¹² A ka yabü igó byaldóla, Ilaeza wa kuri tamórr, da pamkolpama oya koke emzyetóp akó i tibiób ubidügab

16:24 Metyu 10:38; Luk 14:27   **16:25** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25   **16:27** Metyu 25:31;

Rrom 2:6   **17:1** 2 Pita 1:17-18   * **17:3** Moses akó Ilaeza ngaerrón prropet nis namülnüri.

17:5 Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22   **17:10** Malakae 4:5   † **17:11** Ilaeza: Yesu igó umul yarilürr wagó, ini alap-alap bóktan yarilürr. Ini Ilaeza, Zon [Baptæs Bain] Pam yarilürr.

kolae tómbapónónóp oyaka. Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab danan ngarkwatódó azid aengo ibü tulmildügab."

¹³ Ene pokodó, Yesun umulbain olmala küp we esenóp wagó, Yesu ibükä Zon [Baptæs Bain] Pam, oyakwata bóktanda.

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Yesu tóba aüd umulbain olmalpükü nóma alkomólórr pamkolpamab ngorodó, darrü pama Yesuka tamórr, wakósingül nülkamüller oya obzek kwata. ¹⁵ Oyabóka wagó, "Wirri Pam, gyaurka, ma kürü olom gyaur ese! Wa kari azid kokea. Ene azida oya nóma amiógda, oya tüpdü singalkalda akó ola pepes apón yarile. Abün münüm wa urdü ó naedó aupda. ¹⁶ Ka go marü umulbain olmaldó idüda, a ibü gaodó koke yaril oya dólóng ainüm."

¹⁷ Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, "E amkoman bangun-koke akó kolae tonarr lüöl pamkolpamakla! Ka ia yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo? Kürükä kari müp kokea metat yenkü ngyabenóm yabü amkoman bangun kokede. Ala sidüdam ene olommokur kürükä!"

¹⁸ Yesu ene kolae samu agórr ene olommokur amgatóm, da wa ene olommokurdügabi tubrranórr. Wata ugósan ene olommokura dólóng bainürr.

¹⁹ Da umulbain olmala Yesuka we togobórr tebe-tebe pokodó, oya amtinüm. Wagó, "Ia ki gaodó koke iade korala kolae samu amaiküm?"

²⁰ Yesu ibükä bóktan we yalkomólórr wagó, "Zitülkus módóga, yabü ne amkoman bangune gaodó kokea! Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: yabü amkoman bangun ne inzan kari nóma warile, wamaka karian küpa, da e ini podo kuri ilane wagó, 'Algabi ugó bupa, ama aum wam!' Da igózidi kuri wame! Blaman Godón ubi ngarkwatódó elklaza sab igózidi yabükä popadan kwarile tómbapónóm!"‡

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülänkwata Bóktanórr

(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Umulbain olmala darrpan pokodó nóma kwób bazeñórr Galilim, Yesu ibübóka wagó, "Darrüpa sab kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, pamkolpamab tangdó küngrine. ²³ I sab kürü büdülümpükü kómkörre, da aüd ngim ngürrdü, God sab kürü ugón kürsümüle arrólódó." Ini bóktan arrkrrudi, oya umulbain olmal kari gyaur ta koke kwarilürr.

|Godón Gyabi Müótanj Taks Mani

²⁴ Yesu tóba umulbain olmalpükü Kaperrna-um wirri basirrdü nóma tamórr, Godón Gyabi Müótan taks mani dakabain pama Pitaka togobórr. Oya imtinóp wagó, "Yabü umulbain pama Godón Gyabi Müótan taks mani§ ia arrbünda?"

²⁵ Pita ibübóka wagó, "Ó, wa ta arrbünda!"

Pita Yesun müötüdü néma bangrinürr, ngaen-gógópan Yesu wató bóktanórr wagó, "Saemon,* marü gyagüpítotók iada? Ini tüpan kinga

^{17:12} Metyu 11:14   ‡ ^{17:20} Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 21 asine. Igó bóktanda wagó, "Wata térea amailk yarile inzan kla. Darrü kla myamem babula."

(Mak 9:29)   ^{17:20} Metyu 21:21; Mak 11:23; 1 Korint 13:2   § ^{17:24} Israelpamkolpama Godón Gyabi Müótan taks arrbüñ kwarilürr. Blaman pam, 20 pail néma bainónóp, blaman pailzan ene taks mani irrbünónóp. I ene mani küp yazebnóp Godón Gyabi Müötüdü elklaza tómbapónóm.

* ^{17:25} Saemon Pitan darrü ngi yarilürr.

taks mani ia nibióbkagab azebdako? Ia tibiób bwób pamkolpamđogab, ta ia mogob pamkolpamđogab?"

²⁶ Pita bóktan oyaka we yalkomólórr wagó, "Taks mani mogob pamkolpamđogabi azebdako."[†]

Yesu bóktan inzan yalkomólórr wagó, "Da taia, oya küp igósa, bwób pama tib koke urrbule.[‡] ²⁷ A mi ini pamkolpam ngürsilan koke ngintirre. Ma maludü ugó wam, arreag amaik. Da ma ngaen-gógópan ne wapi amurruto, oya taedó ma kubó mani küp eseno. Ipadke da taks mani dakabain pamdó idódke. Kubó gaodó yarile mibü nizanabkü Godón Gyabi Müót taks mani akyanóm."

18

Wirri Ia Nótóke Godón Kingzan Balngomóldó? (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ene dadan tonarr ngarkwat, Yesun umulbain olmala oyaka togobórr, da oya imtinóp wagó, "Godón Kingzan Balngomóldó amkoman wirrian ia nótóke?"

² Yesu kari olom tóbaka ngayaunürr, oya zamngól-zamngólan we yónürr tibiób aodó. ³ Wa bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman pokó byaldóla: e Godón Kingzan Balngomóldó koke barrbuno, ngarkwat kókó e yabiób kolae tonarrdógi tübyalüngane akó kari olmalpókalzan bainane. ⁴ Da ene inzanase, nadü oloma tóba ngi tüp alkomóldá, ini kari olomzan, wa wirrian pama Godón Kingzan Balngomóldó. ⁵ Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda.

Kolae Tonarr Elókam! (Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ "Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón ingülküp^{*} ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikórre kukurru maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóné, wa popa olom,[†] kürü amkoman nótó angunda, kolae tonarr tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile. ⁷ Godón ngürsila sab tame ini tüpan pamkolpamđó, kolae tonarr tómbapónóm nidi balngomóldako. Blaman tonarr inzan tulmila tómbapónđako, a Godón ngürsila sab tame ene olomđó, ini kolaea noakama totókda!"

⁸ "Marü tang a wapór ibükagab darrüpa ne kolae tónggapónóm nóma müdüde, da itül a ugó amaik mobakagab. Ma darrpan tangpükü ó darrpan wapórpükü [ngarkwat-koke arróldó] nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis tang nispükü ó nis wapór nispükü [metat bólmyan

[†] **17:26** Ugón Rrom wirri pama taks mani tibiób pamkolpamđogab koke azeb kwarilürr; i wata mogob pamkolpamđogab wazeblírr, i nibiób kantri gazirri tibióbkü yazebnóp balngomólóm.

[‡] **17:26** Yesun bóktanan küp móđoga: Yesu tóba umulbain olmalpükü Godón Gyabi Müótan taks mani koke ki urrbule, zitulkus i Godka mogob pam kokeako; Yesu wa Godón Olome akó umulbain olmal Godón pamkolpamako. Yesun amkoman angun-koke Zu pamkolpam ma mogob pamkolpamako. I wata taks mani ki urrbule. **18:1** Luk 22:24 **18:3** Mak 10:15; Luk

^{*} **18:6** ingülküp, Mórrke-mórrke móđoga: millstone. Zu pamkolpama nis wirri tapatan ingülküpi [wit] küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórrona. [†] **18:6** popa olom: Yesu apprapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke ó arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó.

urdüj noma mumanikorre, ene amkoman kolaean yarile. ⁹ Akó marü darrü ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm noma müdüde, da irrua a ugó amaik mobakagab. Ma darrpan ilküppükü ngarkwat-koke arroldó noma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis ilküp nispükü metat bolmyan urdü noma mumanikorre, amkoman kolaean yarile.

*Bamrukürün [Sipan] Alap-alap Bóktan
(Luk 15:3-7)*

¹⁰ “Tai ngakónam, inzan popa olom alzizi amaikgum. Ka yabü igó byaldóla, ibü tangbamtin anerru kürü kwitüm Aban obzek kwata metat asisko.[‡]

¹² “E ia gyagüpi tótókdakla, darrü paman ne 100 sip noma korale, darrüpa noma busue? Wa kubó ia laró tónggapóne? Wa kubó ene 99 podo kabedó ola bimgüte, da tüób kubó ene bamrukürün kla amkünüm wame. ¹³ Ka yabü amkoman poko byaldóla: wa ne ene darrpan noma esene, wa kari bagürwóm ta koke yarile oyaka, da koke ne 99 sipa bamrukóp, ibüka ama inzan bagürwóm koke yarile. ¹⁴ Ene dadan ngarkwatódó, mibü kwitüm Aban ubi babula, popa oloma bamrüke.

Lodón Amkoman Angun Zonaretan Kolae Tonarr Dümdüm Akyan Iada

¹⁵ “Marü Lodón amkoman angun zonareta ne kolae tonarr noma tónggapóne marika, da oyaka wamke, da yalke wa ne kolae tónggapóne. Pamkolpama koke umul bairre, wata e yabian amaniki ene bóktan. Marü bóktan ne noma arrkrrue, ma moba ene zonaret kuri salkomóla. ¹⁶ Ene oloma ne marü bóktan koke noma arrkrrue, da kubó darrpan ó nis pampükü wamke oyaka, Mosesón gida ngarkwatódó. Ene igósüm, ‘nis ó äud kolpama wata sab bóktorre wagó, i darrü kolae tonarr esenóp. Da nis ó äud kolpama inzan noma bóktorre, ene kolae tonarra amkoman tómbapónór.’ ¹⁷ Wa ne ibü bóktan koke noma arrkrrue, da blaman kla ma sosdó pupo ninünüma. Dómdóm, wa ne sosan bóktan koke noma arrkrrue, da oya popa elkomólámke Godónbóka umul-kók pamzan akó [taks mani dakabain pamzan].

¹⁸ “We ngarkwatódó, ka yabü amkoman poko byaldóla: e ini tüpdü pamkolpam ne kla tómbapón-gum nolenane, ka ta kwitüm kuri nolenónóma, akó e tüpdü pamkolpam ne kla ok ninane, ka ta kwitüm kuri ok ninünüma.

¹⁹ “Ini amkoman pokoa! Ka yabü akó ngibürr bóktan byaldóla. Nis pam nisa yabükagab ini tüpdü ne darrpan gyagüpitótók akó darrpan moboküpi noma namüli darrpan klamóm tére akom, kürü kwitüm Aba sab ibü nokyene. ²⁰ Zitulkus módogá, enana nis ó äud pama kürü ngidü noma kwób bazene, ka ola asinla ibü aodó.”

Kolae Tonarr Barrgon Alap-alap Bóktan

²¹ Pita Yesuka tamórr, da imtinürr wagó, “Lod, kürü Lodón amkoman angun zonareta kürüka kolae tonarr metat noma yarile, ka ia oya kolae tonarr nigó münum norrgonónómo? Ia 7 münum?”

²² Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke, 7 müün gaodó kokea. Ka marü igó ayaldóla, ma moba Lodón amkoman angun zonaretan kolae

18:8 Metyu 5:30   **18:9** Metyu 5:29   [‡] **18:10** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 11 asine. Igó bóktanda wagó, “Pamkolpamab Oloma ibü zid bainüm tamórr, bamrukürün nidipako.” (Luke 19:10)   **18:15** Luk 17:3   **18:16** Duterronomi 19:15   **18:21** Luk 17:3-4

tonarr metat[§] barrgon namulo. ²³ We ngarkwatódó, Godón Kingzan Balngomól inzana: Darrü king asi yarilürr. Darrü ngürr oya ubi tóba elklaza ngabkan pamab mani ngarkwat dümdüm ainüm yarilürr. ²⁴ Wa ngarkwat nómá bókyanórr, darrü oya elklaza ngabkan pam sidüdóp. Ene pama tóba wirri pamdögab amkoman wirrian mani ngarkwat* dedidü yazebórr. ²⁵ Ene elklaza ngabkan pam gaodó koke yarilürr tóba wirri paman dedi amkalóm. Kinga tóba ngibürr zaget pam nilóp wagó, 'Ini pam, tóba kol akó olmal, akó oya blaman ne elklazako sel ninamke, wa ne kla dedidü ipadórr, we kla amkalóm.' ²⁶ Da ene elklaza ngabkan pama wakósingül we nülkamülürr kingan obzek kwata, da oya yatorr wagó, 'Kürü wirri pam! Ma kürü ayalgu moba dedi büsai amkalóm! Ka sab darrem blaman elklaza marü mülinö!' ²⁷ Kinga oya gyaur bóktan ipadórr, da oya we yalórr wagó, 'Ma moba dedi amkalgu; ka kuri norrgonónoma!' Da müót kalkuma we zirrapónórr.

²⁸ "Ene elklaza ngabkan pamazan wamlórr, da tóba zaget kamadpükü baserri, oya mani dedidü nótó yazebórr ngibürr kina.[†] Tóbaka idódürr, gepkodó arümürr. Oyabóka wagó, 'Kürü darrem kókya, ma ne kla ipadórró!' ²⁹ Oya zaget kamada wakósingül we nülkamülürr. Oya yatorr wagó, 'Ma kürü ayalgu moba dedi büsai amkalóm! Ka sab darrem marü elklaza mülinö!' ³⁰ Da wa oya bóktan koke ipadórr. Oya tümün müötüdü we amaikürr, ngarkwat kókó wa ene dedi ki emkóle. ³¹ Oya zaget kamdala nómá esenóp ne klama tómbapónórr, i kari gyaur koke korálórr, da king blaman kla azazilüm we ogobórr. ³² Da kinga ene ngaen-gógópan elklaza ngabkan pam akó ngyauňürr. Oyabóka wagó, 'Ma küp-koke zaget pamla! Ka marü dedi arrgorró, ma kürükagab ne ngarkwat sipadórró, zitülkus ma kürü katorró. ³³ Ma moba zaget kamadódó gyaur ki namüla, ka marükazan gyaur namülnürrü.' ³⁴ King kari ngürsil ta koke yarilürr ngaen-gógópan elklaza ngabkan pamdó, da ene olom tümün müötüdü we zirrapónórr. Tümün müót ngakan pama oya ola emkalnóp, ngarkwat kókó ta wa tóba dedi ki emkóle. ³⁵ Da ene inzanase, e yabiób Lodón amkoman angun [zonaretalab] kolae tonarr ne koke nómá norrgonane yabiób amkoman moboküpüdögab, kürü kwitüm Aba ta sab yabü dadanzan nangónórre."

19

Yesu Kol Aman akó Morwal Amanbóka Umul Bain Yarilürr (Mak 10:1-12)

¹ Yesun ini bóktana nómá blakónórr, Galili amgatórr, ama Zudia bwóbdübóna wamórr, Zodan tobarr dakla dorro. ² Oyaka wirri pamkol-pamab ngoroa zutalórr, da ibü we dólóng nyónónóp ola.

[§] 18:22 metat, Grrik akó Mórrke-mórrke bóktane ma inzan angrirrüna: 70 times 7. * 18:24 amkoman wirrian mani ngarkwat, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 10,000 talents. Ene tonarr, darrpan zaget pama 15 pailüm zaget yarilürr darrpan talent apadóm. Ene zaget pama 150,000 pailüm zaget ki yaril ene dudu ngarkwat amorránó! Oya gaodó koke yarilürr inzan wirri ngarkwat akonóm. [†] 18:28 ngibürr kina, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 100 denarii. Ene tonarr, darrpan zaget pama tokom melpalóm zaget yarilürr 100 denarii azebóm. Ini dedi blaman karian yarilürr tóbanan wirrian dedidügab.

³ Ngibürr Parrisia oyaka we togobórr. Ibü ubi oya amiógüm yarilürr tóba bóktandógab. I oya imtinóp wagó, "Mibü gidadógab ia taia, pama kol amaiküm popa pokodógab, ta ia koke?"

⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E Godón Wibalómórrón Bóktan ta etóngarre igó ne poko yarilürr wagó, 'Bwób zitüldü, God blaman elklaza nóma tómbapónórr, wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol'. ⁵ God igó yarilürr wagó, 'Ini zitülkusdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, da i ma darrpan bübüm baini.' ⁶ Igósidi i ma nis kokeamli, a ma darrpanamli. God ne kla dayónda darrpan pokodó, pama kokean nürrgrüte."

⁷ Parrisia Yesun imtinóp wagó, "Da Moses wa pam iade arüng bóktan ekyanórr, kol amaik peba mórrag* kol akyanóm, wirri ngi pama ne kla wialómórr, da we klampükü amaiküm?"

⁸ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Yabü ene kwat Moses igósidi nómtyenóp yabiób kol amanóm, zitülkus e Godón gida bóktan poko mamoonóm kokeanómakla. A pam a kol nóma tónzapónórr, inzan tonarr ugón babul yarilürr. ⁹ Ka ma yabü igó byaldóla: Nadü pama tóba kol zumanike popa pokodó, a pam gómlankwata koke, akó darrü kol zumige, wa kol gómlö yarile."†

¹⁰ Yesun umulbain olmala oyaka bóktónóp wagó, "Inzan ne nóma yarile pam a kol ibüka, da morroal igósa, kol bumiög a pam bumiög ki yarilün!"

¹¹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Blaman pamkolpama ini bóktanan küp koke asendako, wata idi, God nibiób nökyenóp, igó, ¹² ene pokodó abün küpako, pama kol koke iade amiógda. Ngibürra we zitülkusdü, i gaodó kokeako kol bumiögüm, i ne ngarkwatódó tóbabótórr. Ngibürra go we zitülkusdü, pama ibü pugum küp nüsilöp. Akó ngibürra go we zitülkusdü, Godón Kingzan Balngomólankwata. Ini umulbain bóktan apadóm gaodó nótó yarile, wa ki ipa."

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp (Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Ngibürr pamkolpama kari olmalpókal tübarrmünürr Yesuka, ibü singüldü tóba tang nis amelóm akó ibünkü tóre ki eko-e. Da umulbain olmala ma ene kolpam we nagóp amarrugum. ¹⁴ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Kari olmalpókala ki togob kürüka! E ibü burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko!"

¹⁵ Da módóga, wa darrpan-darrpandó tóba tang nis nómnyelórr ibü bles byónüm, da tüób olgabi we wamórr.

Küsíl Mórrel Pam (Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Darrü tonarr, küsíl pama Yesuka tamórr. Oyabóka wagó, "Umulbain pam, ka ia laró morroal tórrmen tulmil tómbapono [ngarkwat-koke arról] apadóm?"

¹⁷ Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, "Ma kürü iade amtindóla morroalankwata? Ene wata Darrpana morroal nótóke, God tüób. Godón

---

^{19:4} Bwób Zitü 1:27; 5:2   ^{19:5} Bwób Zitü 2:24   * ^{19:7} Ma müsirrga ain bóktan Metyu 5:31 ngakanke.   ^{19:7} Duterronomi 24:1-4   † ^{19:9} Ngibürr Grrik bóktane tange wialómórrón Godón Buk kugupidü, atang opor 9b asine. Igó bóktanda wagó, "Darrü pama ne akó ene amaikürrün kol nóma zumige, wa ta kolae tonarr kuri tónggapóné." Ma 17:20 ngakanke.

ne gida bóktan pokoko, ma we kla emorrono ngarkwat-koke arróldó tótókóm."

¹⁸ Wa imtinürr wagó, "Ia nadü ne gida bóktan pokoko?"

Yesu bóktanórr oyaka wagó, "Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu, ma kol ó pam gómlgu, ma gómlgu, ma obae tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata, ¹⁹ ma moba aipab nis morroal angón namülün, marü [moboküpü ubi] moba minggüpanandó ne olome‡ inzan ki yarilün, marü moboküpü ubi mobakazane."

²⁰ Ene küsil pama we bóktanórr wagó, "Ka go blaman ini gida bóktan poko amkoman amorran namülnürrü. Ka da ma akó laró tónggapono?"

²¹ Yesu oyabóka wagó, "Ma ubi nóma namulo [dudu kómal] bainüm, da ugó wam, moba blaman elklaza sel ninünümke, ene mani sab elklaza-koke ne kolpamko nülinünümke. Sab igósidi marü mórrrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke."

²² Ene küsil pama ene bóktan nóma arrkrurr, wa gyaurpükü we wamórr, zitülkus oya abün elklaza kwarilürr.

²³ Yesu tóba umulbain olmalbóka wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: sab kari müp ta koke yarile mórrrel pamankü Godón Kingzan Balngomoldó bangrinüm. ²⁴ Ka yabü akó byaldóla, [kamelan] nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrrel paman ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomoldó bangrinüm."

²⁵ Umulbain olmala ene bóktan nóma barrkrrurr, i karibóka-koke gübarirr aengóp. I we imtinóp wagó, "Da ia sab dama nótó zid baine?"

²⁶ Yesu ibü dümdüman ngankónóp, bóktan we yalkomólórr wagó, "Pamakanankü gaodó ta kokea tómbapónóm; Godka ma blaman kla gaodómako."

²⁷ Pita oyaka we bóktanórr wagó, "Ma turrkruu, ki blaman elklaza oloknórró marüka atanóm!. Ki sab ia laró darrem ipüdörre?"

²⁸ Yesu ibübóka wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: küsil ngayabena sab nóma tame, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kólba [wirri kómál zyón] kingan mórran klamdó nóma mórrono pamkolpam balngomólóm, e kürü ne 12 umulbain olmalakla, e ta sab yabiób kingan mórran klamdó bobrrono, Isrrael 12 zitül pamkolpam balngomólóm. ²⁹ Nadü oloma tóba müöt basirr, zonaretal, bólbtal, aipab nis, olmal, akó tüp bimgüte kürünkü, ene oloma sab 100 münüm yazeble ene elklaza akó wa sab ngarkwat-koke arról ipüde. ³⁰ Abün singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile, ó abün solodó nidipako, sab ma singül kwata kwarile. §

20

[Grreip] Apapdó Zaget Pam

¹ "We ngarkwatódó, Godón Kingzan Balngomól inzanase: Irrbianande, darrü grreip apapan aba wamórr zaget pam bumiögüm tóba grreip

^{19:18} Bazeb Tonarr 20:13-16; Duterronomi 5:17-20   ‡ ^{19:19} minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amrrandóla.   ^{19:19} Bazeb Tonarr 20:12; Lebitikus 19:18; Duterronomi 5:16

^{19:28} Luk 22:30   § ^{19:30} Ini bóktanan küp aprrapórr módóga:

Ibübüka pamkolpama gyagüpi tótókdako ígó, i wirri ngi kolpamako, i ngi-koke kolpamako Godón ilküpdü. Akó ibübóka pamkolpama gyagüpi tótókdako ígó, i kari ngi kolpamako, i wirri ngi kolpamako Godón ilküpdü.   ^{19:30} Metyu 20:16; Luk 13:30

apapdó zagetóm. ² Wa ubi bainürr darrpan-darrpan zaget pam darrpan [silba] mani küp* darrem aliónüm. Da i ubi bainóp. Ene wata angrirrún ngarkwat yarilürr apapdó zaget pamabkö. Da wa ibü we zirrnápónóp tóba apapdó zagetóm. ³ Irrbianande, abusa tüngürürr kókó dadamüz. Wa akó elklaza bumiög pokodó we wamórr. Da ngibürr pam nosenóp popa bórrangde, i darrü kla koke tónggapón koralórr. ⁴ Wa akó ibü we nilóp wagó, 'E ta ugó ogob kürü apapdó zagetóm. Yabü ka kubó morroal darrem nülinünümo.' ⁵ Da i we ogobórr. Abüs singulküp néma yarilürr, wa akó ngibürr pam bumiögürr. Abüs aüd küp néma emrranórr simam, wa akó ngibürr pam bumiögürr. Wa ibüka ta dadan bóktan poko we bóktanórr ibü darrem klamankwata. ⁶ Abusa 5 küp néma emrranórr, wa akó elklaza bumiög pokodó wamórr. Wa akó ngibürr pam we nosenóp ola bórrangde. Wa ibü nümtinóp wagó, 'E ia ini ngürr popa larogóm amanikdakla, darrü kla tónggapón-koke?' ⁷ I oyaka bóktan yalkomólóp wagó, 'Kibü darrü pama koke kuri tübumige.' Wirri pama ibü we nilóp wagó, 'Da e ta ugó ogob kürü grreip apapdó zagetóm.'

⁸ "Abusa néma bótaolórrma, apap aba tóba zaget alngomól pambóka wagó, 'Zaget pam ugó ngibau, da ibü kubó darrem kla nülinünümke. Da ibüka we ngarkwat bókyanke, ka dómdóm solodó nibiób bumiga. Kalma ola elakónke, ka ngaen-gógópan nibiób bumiga.' ⁹ Dómdóm ne pam bumiögürr, abusa 5 küp néma emrranórr, ibü blaman darrpan silba mani küp nülinóp. ¹⁰ Irrbianande nibiób bumiögürr, tibiób darrem azebóm néma ogobórr, ibü gyagüpitótók inzan yarilürr wagó, i ta kubó wirrian darrem ipüdörre. A i ta darrpan silba mani küp yazebóp. ¹¹ Tibiób darrem kla néma yazebóp, we kakóm, apap ab we murrkurr akrrónóp wagó, ¹² 'Ma abüs irrubum ne pam bumiga, i wata darrpan abüs küpüm zaget apórre. Ki wa dudu ngürr zaget korala abüs ururdü, da ma ma kibü darrpan ngarkwat darrem iade tülinünüma?'

¹³ "Wa darrdüd böktan yalkomólórr wagó, 'Gódam, turrkrru! Ka marü koke gómol-gómol mangóna. Ma ta müób ubi baina zagetóm darrpan silba mani küp apadóm. ¹⁴ Da moba darrem ipa, da ugó wam müötüdü. Kürü ubi yaril, ka solodó ne pam bumiga, ibü we ngarkwat nülinünüma, ka yabü ne ngarkwat darrem aliondola. ¹⁵ Kürü ene dümdüm asine. Kürü ubi laró tónggapónóma kólba manie, ene kürü kólbakama! Ia marü gyagüp kolaea igósidi mómkóle, zitülkus ka morroal tonarr olomla?'

¹⁶ "Da módogá, solodó nidipako, sab singül kwata kwarile, ó singül kwata nidipako, sab solodó kwarile."[†]

Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr (Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Yesu Zerrusalem wirri basirrdü néma kasilürr, tóba 12 umulbain olmal kwat-kwat tótókde tebe-tebe pokodó imarrurr, akó ibüka we böktanórr wagó, ¹⁸ "Tübarrkrru! Mi Zerrusalem bamseldakla. I sab kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, wirri prist akó Mosesón gida umulbain pam, ibü tangdó ola küngrirre, da i kürü büdül böktan sab ola kókyerre.

* ^{20:2} silba mani küp, Grrik böktane ma inzan angrirrúna: darrpan denarius. Ene tonarr, darrpan zaget pama darrpan ngürr néma zaget yarile, wa darrpan denarius ipüde. [†] ^{20:16} Ini böktanan küp módogá: Godón böktan solodó nidi barrkrrurr, sab singül kwata kwarile; Godón böktan ngaen-gógópan barrkrrurr, sab solodó kwarile. ^{20:16} Metyu 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

19 Olgabi ama akó Zu-koke nidipko, ibü tangdó ugón küngrirre. I kürü sab we [tiz kangónorre] akó karrkukus sye-i kyónórre, da kürü krrosdó sab we kómgyerre. Aüd ngim ngürrdü, God kürü sab ugón kürsümüle büdüldügab.”

*Zeims a Zon, Ibü Aipan Bato Bóktan
(Mak 10:35-45)*

20 Zebedin siman olom nis,[‡] ibü aipa katókórr Yesuka, tóba nis siman olom nispükü. Wa tóba wakósingül nülkamülür Yesun obzek kwata, tóba ubi pupainüm darrü klamóm.

21 Yesu oya umtinürr wagó, “Marü ubi larógóma?”

Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ma kürü dümdüman kyal, kürü ne siman olom nisamli marü minggüpanan mórróni moba Kingzan Balngomól Bwóbdü, darrüpa marü tutul kwata, darrüpa marü banól kwata.”

22 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E umul-kókakla e larógóm batodakla! E ia gaodómamli ene müp ódódóm, ka ne müp ódódóm kaindóla?”[§]

I bóktan yalkomórri wagó, “Ki gaodómamli.”

23 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Amkoman, e ene müp sab idüdi, ka ne müp ódódóm kaindóla. A kürü gaodó kokea yabü ok ainüm mórranóm kürü tutul kwata akó kürü banól kwata. Sab kürü Aba wató nókyene ene marrgu nis, wa nibióbkü kuri tónzapónórr.”

24 Da ene 10 ngarkwat umulbain olmala nóma barrkrrurr, ibü ngürsila yazebórr ene nis narezoreti pam nisdü, Zeims a Zon. **25** Da Yesu ibü blaman ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr ibüka wagó, “E umulakla, Zu-koke nidipako, ibü singüldü pama pamkolpam zirrbapón-bapón balngomóldako, akó ibü wirri pama ibü wirri arüngi balngomóldako. **26** Da yabüka inzan babula. Nadü oloman ubi yarile wirri ngi bainüm yabü aodó, wa yabü blamanab popa tangbamtin pam ki yaril. **27** Akó yabükagab singüldü tótókóm nótó nóma yarile, wa yabü [leba] zaget olom] ki yaril.

28 Ene inzana, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, igósi koke tamórró igó, pamkolpama kürü popa tangamtin kwarile. Koke! Ka pamkolpam popa tangbamtinüm tamórró, kólba arról abün pamkolpamabkü darrem akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdógab.”

*Yesu Ilkip Murrbausürrün Pam Nisab Ilkip Dólóng Nyónürr
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

29 Yesu tóba umulbain olmalpükü Zerriko wirri basirr nóma amgatórr, ibüka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr. **30** Da módóga, nis ilküp murrausürrün pam nisa kwat kabédó mórran namülnürri. Nóma arrkrrurri wagó, Yesu ibü arrgrratódae, i górrgarri wagó, “Lod, [Deibidün] Olom, kibü gyaur tése!”

31 Ene pamkolpama ibü nagóp, da nilóp piküp bainüm. A i ma górrganóm tai arüng ipadnürri wagó, “Lod, [Deibidün Olom], kibü gyaur tése!”

32 Yesu zamngólórr, da ibü nginaunürr. I nóma turürri, wa ibü we nümtinürr wagó, “Ia yabü ubi ka yabünkü laró tónggapono?”

[‡] **20:20** Zebedin siman olom nis Zeims akó Zon namülnürri, Yesun umulbain olmaldógab nis namülnürri. [§] **20:22** Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: “E ia gaodómamli ini kübündügab anónóm, ka ne kübündügab anónóm kaindóla?” **20:25** Luk 22:25-26 **20:26** Metyu 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

³³ I we bóktarri wagó, "Lod, gyaurka, kibü ilküp ugó tomgolnónóm!"

³⁴ Yesu ibü gyaur nósénórr, da ibü ilküp we namurróp. Dümdüman ibü ilküpa we tomgolóp, da i Yesuka we akyarri.

21

*Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)*

¹ Yesup Zerrusalem wirri basirr nóma ngorram yónónópmá, i darrü basirr we emrranónóp, ngi Betpage, [Olib Podo] kabedó. Yesu tóba umulbain olom nis ngaensingülan we zirrnapónórr ² ini bóktanpükü wagó, "E ugó aurram kókó yabü singül kwata ne basirrse. E kubó nóma bangrini, dümdüman e kubó óp [donki] tóba kyampükü oseni, syei amrókrrón. Kubó nogoamke, da kubó tüdüdamke. ³ Darrü oloma ne yabüka darrü poko nóma bótatóne, kubó igó ilamke magó, 'Lod ini nis klámom sógóse. Da wa kalma büsai talkomóle.' "

⁴ Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,

⁵ "Zerrusalem pamkolpam* nilam,

'Ngakónam, yabü kinga yabüka tótókda!

Wa tüób mómók tonarr pama. Wa donkie tótókda,
donki kyam kwitüm mórrarróna.' "

⁶ Da umulbain olom nisa we aurrürri, da tónggapórri ibü Yesu enezan nyalórr tónggapónóm. ⁷ Ene donki tóba kyampükü we tüdüdóp Yesuka. I tibiób tumum mórrkenyórr we nüdratríri ene nis donki kwitüm. Yesu we kasilürr, da mórrkenyórr kwitüdü mórran-mórran bainürr. ⁸ Wa enezan wamlórr, abüna pamkolpamab ngorodögab tibiób tumum mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm. Ngibürra pórngaepükü kari nugup tiz singgalgónóp, kwat kabedó kla, da Yesun kwatódó we zursilürr. ⁹ Singül kwata ne pamkolpamab ngoroa ogoblórr akó oya solkwat nidi zatalórr, oya wirribóka we yagürnóp wagó,

"Mi [Deibidün] Olom yagürnörre!†

Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda!

Mi Wirri Kvitüm Godón yagürnörre!"

¹⁰ Yesu Zerrusalem nóma bangrinürr, blaman basirr pamkolpama barrkürrürr. Tibiób bamtinónóp wagó, "Ini ia nótóke?"

¹¹ Yesuka ne pamkolpamab ngoroa zatalórr, ibüka we bóktanónóp wagó, "Ini Yesue, ene prropet Nazarretgab, Galili prrobinsdüma."

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr [Godón Gyabi Müótan] Kal Akólórrón Pul Basirrdü

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

¹² Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa blaman kolpam kolabütan yarilürr, ola nidi sel bain akó nidi bumiög

* ^{21:5} Zerrusalem pamkolpam, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Zaeonón óp olom. Zerrusalemón darrü ngi Zaeon yarilürr. Zaeonón óp olom alap-alap bóktana. Oya kúp módóga: Zerrusalem pamkolpam. Da Zerrusalem pamkolpama blaman Isrrael pamkolpam ngablaoda.

^{21:5} Aesaya 62:11; Zekarraea 9:9   † ^{21:9} yagürnörre, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: osana. Ini Ibrru bóktan opora. Oya kúp módóga: (kibü) zid tinünüm errkyadan. Zu pamkolpama Godón agür korálórr ini bóktan opore.   ^{21:9} Wórr Peba 118:25, 26

kwarilürr. Mogob pamkolpamab mani nidi sensi bangón kwarilürr, Yesu ibü tógal okaka we izazilürr. Gainao pýoae nidi sel bain kwarilürr, ibü mórran klampükü ta izazilürr. ¹³ Wa ibüka bóktanórr wagó, "Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Kürü Müót sab wata inzan ngilian kwarile wagó, pamkolpamab tére müót.' A e ma igó aindakla, wamaka gómol pamab ban bwóbe!"[‡]

¹⁴ Ilküp murrbausürün pamkolpamakó kolae wapór pamkolpama ene kal akólórrón pul basirrdü oyaka we togoblórr. Wa ibü blaman dólóng ninóp. ¹⁵ Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama esenóp, Yesu wirri morroal ne elklaza tómbapón yarilürr, akó i ta kari olmalpókal nurkrerruóp taegwarrde Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü wagó, "[Deibidün Olom] yagüram!" Ibü ngürsila igósidi we yazebórr. ¹⁶ Da i Yesun we imtinóp wagó, "Ma ia arrkrrudóla kari olmalpókala ne poko bóktandako?"

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Ó, ka kuri narrkrrunüma. E ta Godón Buk kuri etóngarre, igó ne poko bóktanda wagó,

" 'Ma\$ sab kari olmalpókal akó ngóm alo olmal umul ninünümo, moba agürüm amkoman moboküpi.' "

¹⁷ Yesu ene pamkolpam ene wirri basirrdü nümgütóp. Wa we wamórr Betani basirrdü. Ene irrüb ola umtulürr.

Yesu [Pig] Nugup Kolae Wyónürr (Mak 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Ene irrbianande, i Zerrusalem nómá bakolórr, Yesun aloa ipadórr. ¹⁹ Wa darrü pig nugup osenórr kwat kabedó, da we wamórr ngakanóm. Darrü küp koke esenórr, wata pórngaeán kwarilürr. Yesu ene nugupdü we bóktanórr wagó, "Ma sab myamem küp kokean waono!" Dümdüman ene pig nugupa odalórr, da narrótókórr.

²⁰ Umlubain olmala ene nugup nómá osenóp odalde, gübarirr aengóp. Da i oya we imtinóp wagó, "Ini pig nugupa büsai-büsai iade odole?"

²¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ne Godón amkoman nómá yangunane akó abün-abün gyagüpitótók koke nómá koralo, e inzan tórrmen tulmil tólaelane, ka ini pig nugupzan wangóna. A ini kla tebean koke. E ta ini podo ne igó nómá ilane magó, 'Ma ugó bupa, da moba humanik maludü,' ene pokoa sab amkoman tómbapóné. ²² E ne Godón amkoman nómá yangunane, e tóredó ne klamóm yatoane, e sab ene kla ipüdane."

Amtin Bóktan Poko Yesun Zagetankwata (Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü bangrinürr. Wa pamkolpamzan umul bain yarilürr, wirri prrist akó Zu pamkolpamab [balgomól byarrmarr pama] oyaka we togobórr. Da we imtinóp wagó,

[‡] **21:13** Pamkolpama popa koke sel bain akó bumióg kwarilürr, wata we elklaza, pamkolpama prrist ne elklaza iliónörre, Godónkü urdü bamngulüm [altadój]. Mogob mani ta Godón Gyabi Müótan tóba manidü sensi angón kwarilürr. Ngibürr mogob pamab mani wirri arüng koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm. Wata Taerr wirri basirrdü ne mani tómbapónónóp, oya gaodó yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm, zitílkus oya arüng wirri yarilürr. A Yesu ene selbain pamkolpam gómol pam ngibasilürr, zitílkus i wirri darrem urrbulürr tibiób elklazadó.

21:13 Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11   § **21:16** Ma wa [Mesayabóka] apónda.   **21:16** Wórr Peba 8:2

"Ma ini elklaza ia nadü balngomól arüngi tómbapóndóla? Marü ini arüng ia nótó mókyanórr?"

²⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka yabü darrpan amtin bóktan poko bamtindóla. E ne kürüka morroal bóktan nómá salkomólane, ka yabü umulüm igósidi adrrüto, ka ini elklaza nadü arüngi tómbapóndóla. ²⁵ Zonón [baptæs baina] ia nubógabi tamórr? Ia kwitümgab, ta ia pamdógab?"

I tibiób ini bamtin bóktan pokoaankwata we apón kwarilürr wagó, "Mi ne igó nómá kwarilo wagó, 'Kwitümgab,' wa kubó mibü tümtirre wagó, 'Da e oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?' ²⁶ A mi ne igó nómá kwarilo igó, 'Pamdógab,' pamkolpam kubó ngürsil kwarile mibüka. Da mi pamkolpamab gum kwarilo, zitülkus blamana Zonón igó angundako wagó, wa prropeta." ²⁷ Da i bóktan we yalkomólóp Yesuka wagó, "Ki umul kokeakla."

Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka ta yabü koke nüzazilnümó igó, ka ini elklaza ia nadü arüngi tómbapóndóla.

Alap-alap Bóktan Nis Olom Nisab Didiburrdü Zagetankwata

²⁸ "E ia gyagüpi tótókdakla ini alap-alap bóktanankwata? Darrü tonarr, paman nis siman olom nis namülnürri. Wa tóba ngaen siman olomdó wamórr a oyabóka wagó, 'Kürü olom, [grreipl] didiburrdü zagetóm ugó wam ini ngürr.' ²⁹ Wa tóba abbóka wagó, 'Ka kokela.' Da solodó tóba gyagüpitótók we imzasilürr, da we wamórr didiburrdü zagetóm. ³⁰ Aba akó darrü siman olomdó wamórr. Oya akó dadan bóktan poko yalórr wagó, 'Kürü olom, didiburrdü zagetóm ugó wam ini ngürr.' Ene oloma tóba abbóka wagó, 'Taia ba, ka kubó wamo.' Da ma koke wamórr. ³¹ Ia nadü oloma aban ubi ipadórr?"

Wirri prrist akó Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pama oyabóka wagó, "Ngaen siman oloma tóba aban ubi ipadórr."

Yesu ibübóka wagó, "Ene amkoman pokoa! Ka yabü amkoman poko byaldóla: taks mani dakabain pama akó popa kwatódó agól kol,* Godka nómá tübyalüngórre, Godón Kingzan Balngomóldó ngaen-gógópan idi barrbündako yabü singül kwata. ³² Zon Baptæs Bain Pama yabü dümdüm kwat mamoanóm umul bainüm tamórr, da e oya amkoman koke yangunarre, a taks mani dakabain pam akó popa kwatódó agól kol, i ma oya amkoman yangunóp.† E go ene kolae tonarr pamkolpamab amkoman bangun esenarre, da e yabiób gyagüpitótók koke izazinarre Zonón amkoman angunüm, solodó.

Grreip Zid Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan (Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ "Akó darrü alap-alap bóktan tübarrkrru. Darrü pama abün grreip zid iritürr tóba tüpdü. Ene kakóm, wa kal akólórr. Wa kugupi ilüngürr, ene grreip ngórr mor amóngóm, da wa barrkyanan kwit azil müöt előrr, tóba grreip kaldó olgab azilüm. Da wa ene grreip apap ngibürr ngaon pam

* ^{21:31} taks mani dakabain pam akó popa kwatódó agól kola blaman kolae tonarr pamkolpam ngablaoda. † ^{21:32} Ene kolae tonarr pamkolpam ngaen siman olomzanako: ngaen-gógópan Godón bóktan koke arrkrrudako. Solodó, Godka byalüngdako akó oya ubi apadódako. Zu wirri pam nis ngim siman olomzanako: taeane Godón bóktan apadódako, tórrmen ma babulako.

^{21:32} Luk 3:12; 7:29-30

nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr. ³⁴ Grreip ngórr abül tonarr néma semrranórr, wa tóba leba zaget pam zirrnáponóp ene pamdó, grreip apap nidi ngakan kwarilürr, tóba ene pailan grreip ngórr azebóm. ³⁵ Ene apap ngakan pama ene leba zaget pam bumigóp. Darrü we enan dom apónóp, darrü we büdülpükü emkólóp, akó darrü wa ingülküpi emkólóp. ³⁶ Ene apap aba akó dokyanan leba zaget pam we zirrnáponóp. Ibü akó dadanzan nangónóp. ³⁷ Dómdóm ma aba tóba darrpanan siman olom we zirrapónórr ibüka, igó gyagüpítötökpükü wagó, 'I kürü siman olom sab morroal tonarre yangórre.' ³⁸ Ene grreip apap ngakan pama aban olom néma esenóp, i tibióbka bóktónóp wagó, 'Ene olom módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Yao! Mi errya büdülpükü amkaldakla, akó oya aban elklaza sab midi iade yazebre, aban büdül kakóm!' ³⁹ Da módóga, i oya we amiogóp, ama apap kalkuma amaikóp, da büdülpükü we emkólóp.

⁴⁰ "Ene grreip apap aba sab tüób néma tame, wa ia laró tónggapóné ene grreip apap ngakan pamdó?"

⁴¹ Ene wirri pama bóktan we yalkomólóp wagó, "Ene kolaeán pam sab büdülpükü ekrróné, akó wa ene grreip apap sab ngibürr apap ngakan pam nékyerre. Da i sab oya tóba ngórr grreip iliónorré, abül tonarr néma semrrale."

⁴² Yesu ibübóka wagó, "E ta ini poko kürükwata etóngarre Godón Wibalómórrón Bóktandó wagó,

"Müót balmel pama ne ingülküp[‡] alzizi amaiknóp,

errya ma ene müótan zirrgüpü Ingülküpüm wató kuri baine.

Lod ini kla tüób tónggapónórr,

da mibü ilküpüdü kari morroal ta kokea!"

⁴³ "Ini zitülkusdü ka yabü igó byaldóla, God sab bólene yabü[§] balngomóló Kingzan akó wa bókyene we pamkolpam balngomóló Kingzan, Godón Balngomólan kùp nidi bapóndako. ⁴⁴ Nótó aupe ini ingülküp kwitüdü, sab syórr yangóne. Akó ingülküpa noanka tupe, oya sab baem apóné."*

⁴⁵ Wirri prrist akó Parrisia oya alap-alap bóktan néma arrkruúp, da i umul bainóp wagó, Yesu ibükwata bóktanda. ⁴⁶ I kwat we yamkünónóp oya amiogüm. A i ma pamkolpamab gum kwarilürr, zitülkus ene pamkolpama igó yangunónóp wagó, Yesu wata prropeta.

22

Kol Amióg Tórean Alap-alap Bóktan (Luk 14:15-24)

¹ Yesu wirri prristdü akó [balngomól byarrmarr pamdó], akó alap-alap bóktan yarilürr wagó, ² "Godón Kingzan Balngomól inzanase. Darrü bwóban kinga tóba siman oloman kol amiög tére tónggapónórr. ³ Wa tóba [leba zaget] pam zirrnáponóp, nibiób ngibaunürr, ibü byalóm ene

[‡] **21:42** ingülküp: Israél pamkolpama müót ingülküpi balmel korálór, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **21:42** Wórr Peba 118:22-23 [§] **21:43** yabü wa Zu pamkolpambóka apónda. ^{*} **21:44** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini atang opor 44 babula. Ini alap-alap bóktana. Ingülküp wa Yesunbóka apónda. Ini bóktanan kùp módóga: Yesun nidi alzizi amanikdako, sab kolae nirre.

tóredó tótókóm. Da i ma ubi koke bainóp tótókóm. ⁴ Wirri pama akó tóba ngibürr zaget pam zirrnápnóp wa ne pam ngibaunürr, ibü byalóm tóba tóredó tótókóm, ini bóktanpükü wagó, 'Tübarrkruu! Ka kólba térean blaman alo kla kuri tómbapóna. Kürü simanal [kau] akó pyórr aupürrün kau kuri bódabórr. Blaman kla tómbapórrónako, da yao, ugó togob tóredó!' ⁵ A ibü darrü baku burrul ta babulan yarilürr. I blamana tibiób ubiankwata barsenórr. Darrüpa tóba ngaon bwóbdü wamórr, darrüpa tóba elklaza bumióg müötüdü wamórr, ⁶ a barrea wirri paman zaget pam bumigóp, kolae akrran we okrralórr, da büdülümpükü we ekrrónóp. ⁷ Kinga nómá arrkrurr, oya kari ngürsila ta koke ipadórr. Wa tóba gazírr pam we zirrnápnóp oya zaget pam nidi okrralórr, ibü blaman büdülümpükü akrranóm. Akó ibü wirri basirrpükü ta uri setenóp. ⁸ Wa tóba ngibürr leba zaget pam ngibaunürr, ibübóka wagó, 'Tóre alo kla blaman tómbapórrónako. Ka ngaen-gógópan ne pamkolpam ngibauna, morroal tonarr ngarkwatódó pamkolpam koke kwaril kürü tóredó tótókóm. ⁹ Da ugó ogob wirri kwatódó ne il bagótdako. E kubó nigó-nigó pamkolpam nosenane, da kubó ngiblinamke tóredó tótókóm.' ¹⁰ Oya leba zaget pama we ogoblórr wirri kwatódóma. I nibiób nosenónóp, morroal pamkolpam, kolae pamkolpam, ibü darrpan pokodó we kwób isuóp. Ene kwóbbazen müóta tai kókó we barümürr pamkolpamabme.

¹¹ "Kinga ene pamkolpam ngabkanóm wamórr. Wa ola darrü pam esenórr tóre mórrkenyórr koke nótó batenórr. ¹² Oyabóka wagó, 'Gódam, ma wa ini ia tübangrina tóre mórrkenyórr-koke?' Ene pama darrü poko kokean bóktanórr. ¹³ Da kinga tóba zaget pam nilóp wagó, 'Wápor a tang nürümam, kalkuma tümün kwatódó ugó amaikam. Wa sab ola yón akó zirrgüp bótak yarile.' ¹⁴ God blaman pamkolpam ngibaunda, sab ma aúdan sazebe."

*Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

¹⁵ Ene kakóm, Parrisia ogobórr, bóktan we tónggapónóp Yesun darrü bamtin bóktan poko amtinüm, wa morroal koke ne bóktan poko ki yalkomóle. ¹⁶ Da i ngibürr Erródón* mamoan pam akó tibiób ngibürr umulbain olmal we zirrnápnóp Yesuka. Oyabóka wagó, "Umulbain Pam, ki umulakla wagó, ma amkomana akó ma Godón kwat amkoman bóktane umul byóndóla pamkolpam. Akó pamkolpamab gyagüpitótóka marü koke gum-guman ngitandako. Ki ene kla umulakla, zítulkus ma blaman pamkolpam, ia wirri pam, kari pam, wata darrpan ngarkwatódó ngabkandóla."† ¹⁷ Oya imtinóp wagó, "Kibü moba gyagüpitótók kóbó tüzazilnüm, mibü gidadógab ia taia Sisan‡ taks mani aliónüm, ta ia koke?"

¹⁸ A Yesu ma ibü kolaean gyagüpitótók umul bainürr,§ da we nilóp wagó,

22:14 Metyu 8:12; 25:30; Luk 13:28   * **22:16** Erród Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.   † **22:16** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm.   ‡ **22:17** Sisa: Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórre módóga: Caesar ó Emperor. Wa ngaen blaman Israael pamkolpamab túp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igóside blaman Israael pamkolpamab kingüm bainürr.   § **22:18** Erródón mamoan pamab gyagüpitótókdógbabi, Sisan taks mani alión asi ki yarilün. A Parrisiab gyagüpitótókdógbabi, Sisan taks mani alión babul ki yarilün, zítulkus Zu pamkolpamab gida igó bóktanórr wagó, taks mani alión babula mogob pamkolpam.

"E taepurrane bóktan pamakla! Ia e kürü kólba bóktandógabi amiógüm iade kaindakla? ¹⁹ Darrü taks mani küp kürü kóbó kómtyenam!"

I oyaka darrü küp we idüdóp, ²⁰ da wa ibü nümtinóp wagó, "Ia noan obzeke akó ngie?"

²¹ I bóktan we yalkomólóp wagó, "Sisan."

Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Da móódoga, Sisan ne klamko, Sisan ilinamke, akó Godón ne klamko, Godón ilinamke."

²² Da i Yesun bóktan nóma arrkruóp, gübarirr aengóp. I oya we amgütóp, da we bakonórr.

Amitin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ene dadan ngürr, ngibürr [Sadusi pama] Yesuka togobórr bamtin bóktan poko amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab.

²⁴ I Yesuka we bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, Moses igó yarilürr wagó, 'Darrü kolpükü pama ne nóma narrótóke olmal-koke, ene paman narezoreta sab ene kóble ki zumiög, olmal balngenóm tóba büdül narezoretan ngidü.' ²⁵ Da móódoga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kinkü aini koralórr. Nareta kol zumiögürr, da wa narrótókórr olmal-koke. Kóble wa tóba olgabi zoretan tangdó zungatórr. ²⁶ Ene kóble noa tangdó ungrinürr, wa ta olmal-koke narrótókórr. Akó darrüpa upadórr; wa ta olmal-koke narrótókórr. Inzan kókó blaman ene pama narrbarinürr. ²⁷ Solodó ene kóblea we narrótókórr. ²⁸ Da sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene poko amtindakla, zitülkus i oya blamana zumigóp."

²⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E kle-kle gyagüpi tótókdakla, zitülkus e umul-kókakla Godón Wibalómorrón Bóktan akó Godón arüng!

³⁰ Büdüla néma tübarsile arróldó, i sab myamem tibiób koke bumiognorre, a i ma sab inzan kwarile, wamaka kwitüm anerruako. ³¹ E ta kuri etóngarre God yabüka ne poko bóktanórr büdülab barsinankwata wagó, ³² 'Ka Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God.*' Wa büdül pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode."

³³ Pamkolpam ngoroa ene bóktan néma barrkrrurr, i gübarirr aengóp, wa ne poko umul nyónónóp.

Godón Wirrian Gida Bóktan Poko

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Parrisia néma barrkrrurr wagó, Yesu Sadusi pamab bóktan kuri piküp ine, i darrpan pokodó we kwób bazenórr. ³⁵ Darrpan Parrisia, tüób Zu pamkolpamab gida umulbain pam yarilürr, Yesun apókórr tóba bamtin bóktan poko-e. ³⁶ Wagó, "Umulbain Pam, Godón wirrian gida bóktan poko ia nadü ne klame?"

³⁷ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Marü [moboküpü ubi] asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, akó dudu gyagüpitótoke. ³⁸ Ini ngaen-gógópan Godón wirrian gida bóktan poko móódoga. ³⁹ Nis ngim wirrian gida bóktan poko móódoga, 'Marü

^{22:23} Apostolab Tórrmen 23:8   ^{22:24} Duterronomi 25:5   * ^{22:32} Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob, ibü büba ngaen narrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü.   ^{22:32} Bazeb Tonarr 3:6   ^{22:37} Duterronomi 6:5

moboküpdu ubi moba minggüpanandó ne olome[†] inzan ki yarilün, marü moboküpdu ubi mobakazane.⁴⁰ Mosesón dudu Gida Buk akó blaman Prropetab Peba, ini nis gida bóktan pokodó karrkukus bórrangórrónako.”

Amtin Bóktan Poko Ene [Kerrisonkwata]

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Parrisiazan darrpan pokodó kwób bazerrón kwarilürr, da Yesu ibü igó poko nümtinóp wagó, ⁴² “E ia gyagüpi tótókdakla Kerrisonkwata? Ia wa noan olome?”

I bóktan yalkomólóp wagó, “Wa [Deibidün] olome.”

⁴³ Yesu akó bóktanórr wagó, “Godón Samua Deibidün iade yalórr tóba olom ngi ngyesilüm wagó, ‘Lod’? Deibid igó wialómórr wagó,

⁴⁴ “‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó‡ wagó,

“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,
kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako, marü wapór-o lorodó irrbuno.” ’§

⁴⁵ Deibid tüöb ne Kerrison nóma ngilianórr wagó, ‘Lod’, da Kerriso Deibidün olom iadea?”*

⁴⁶ Darrü pam gaodó koke yarilürr Yesuka bóktan poko alkomólóm, da ene ngürrdugab blaman gum kwarilürr oya ngibürr poko amtinüm.

23

Yesu Pamkolpam Arüngi Ikk Nókrrónóp Mosesón Gida Umlbain Pam akó Parrisi, Ibübóka

(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

¹ Ene kakóm, Yesu pamkolpamab ngorodó akó tóba umlbain olmaldó bóktan yarilürr. ² Wagó, “Mosesón gida umlbain pam akó Parrisia Mosesón pabo kuri ipüdóp; ibü ene arüng ó dümdüm asine Mosesón gida müsirrga ainüm. ³ E sab ibü blaman bóktan amorran kwarilünke, yabü ne kla tómbapónóm byal kwarile. A i ne kla tólbael dako, e ibü mamoan-gu, zitülkus i pamkolpam ne kla umul bain dako, tib tórrmendó koke arrbündako. ⁴ Inzande, i ngyaben kari müp koke aindako abün gida tómbapónde pamkolpama mamoanóm. A i ma tib tibiób tang pyóm kubó kokean ingrirre ene müp kwit ainüm. ⁵ I blaman ne elklaza tómbapondako, ibü ubi pamkolpama ibü nóserre. I tibiób müóngdü ne bokoszan kla* bameldako, Godón bóktan opor ne kla kugupidümako peba mórragdó balómorrón, barrkyananako ngibürr pamab bokoszan klamdgab. Akó banól tangdó ta inzan bameldako. Ibü tumum mórrkenyórrdü maenzan balmelórrón sye† ta kokrrap byóndako. ⁶ Ibü ta ene wirri ubi pokoa wirri pamab mórran bwóbdü mórranóm alongalo tóredó akó mórranóm wirri pamab mórran pokodó mibü kwóbbazen müötüdü. ⁷ Ibü ta inzan wirri ubi pokoa, pamkolpama ibü morroal ngürr

† 22:39 Ma müsirrga ain bóktan 19:19 ngakanke. 22:39 Lebitikus 19:18 ‡ 22:44 kürü Lod wa [Mesayabóka] apónda. § 22:44 Ini bóktanan küp mórdóga: marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman [ut-ut ninünüm] marünkü.

22:44 Worr Peba 110:1 * 22:45 Yesun amtin bóktan igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

* 23:5 bokoszan kla, Mórrke-mórrke mórdóga: phylacteries (Duterronomi 6:8; 11:18). Ini bóktan opora Grrik bóktandógar tótókda. † 23:5 maenzan balmelórrón sye, Mórrke-mórrke mórdóga: tassels (Bótang Peba 15:37-41; Duterronomi 22:12).

bóktan nüliónórre pul basirrdü akó 'Rrabi'bóka‡ nóma ngiblianórre. **8** Pamkolpama yabü 'Rrabi'bóka koke ki ngiblianórre, zitülkus e blaman zonaretalpükümakla. Ka wata yabü blamanab darrpan Umulbain Pamla. **9** E darrü pam ini tüpdü yabiób abbóka koke ngilian kwarilo, zitülkus yabü blamanab wirri Ab wata kwitümase. **10** Yabü ta 'Balngomól Pam'bóka koke ngiblian korale, zitülkus pamkolpam balngomól pam wata darrpan módóga, [Kerriso]. **11** Yabü wirri pam nótóke, wa pamkolpamabkü leba zaget olom yarile. **12** Nadü oloma tóba ngi kwit ainda, God oya ngi sab tüp solkomóle. Akó nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine.

*Yesu Mosesón Gida Umulbain Pam akó Parrisi Nütüngóp
(Mak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)*

13 "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e Godón Balngomól Bwóban barrbüñ mamtae murrausdakla pamkolpamab obzek kwata. Da e yaib ta koke barrbüñdakla, akó e ibü kwatpükü murrausdakla, barrbüñüm nidi kaindako. §*

15 "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e ini tüpdü akó maludü agóltagoldakla darrpanan olom amkünüm, ubi nótó bainda Godón agürüm yabiób gyagüpítötök ngarkwatódó. E sab oya amkoman satanian olomóm inane; oya kolae tonarr ta sab wirrian yarile yabü kolae tonarrdógab, da wa sab igósidi [metat bolmyan urdü] wame.

16 "Ilküp murrbausürrün balngomól pam, sab Godón ngürsila tame yabüka! E igó umul baindakla yabiób bóktan arüng akyanóm wagó, 'Darrü pama ne [arüng alkamül-koke bóktan] nóma angrinda [Godón Gyabi Müótan] ngidü, oya bóktanan küp babula; ene wa taia tóba bóktan alkamül. A darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda Godón Gyabi Müótüdü ne [goldko], ibü ngidü, ene wa tóba bóktan kokean alkamüle.' **17** Ilküp murrbausürrün gonggo pam! Wirrian ia nadü klama: ia gold, ta ia Godón Gyabi Müót, gold ne klama gyabian ngitanda? Godón Gyabi Müót wirrian klama! **18** E akó igó umul baindakla wagó, 'Darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda [altan] ngidü, oya bóktanan küp babula. Ene wa taia tóba bóktan alkamül. A darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda altadó ne [gyaur klame], oya ngidü, ene wa tóba bóktan kokean alkamüle.' **19** E amkoman ilküküp murrbausürrünakla, wirrian ia nadü klama, gyaur kla, ta ia alta, gyaur kla ne klama gyabian ngitanda? Alta wirrian klama! **20** Ene igósidi, darrü pama arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda altan ngidü, wa ta altadó blaman ne gyaur klamko ibü ngidü bóktanda. **21** Akó wa arüng

‡ **23:7** Rrabi Arram bóktan ngia. Oya küp módóga: Umulbain Pam. **23:11** Metyu 20:26-27; Mak 9:35; 10:43-44; Luk 22:26   **23:12** Luk 14:11; 18:14   § **23:13** Mosesón gida umulbain pama pamkolpam abün kari-kari gida bóktan poko nüliónónóp, Parrisia ne kla mamaon kwarilürr. Olgabi nabe yarilürr Godónbóka umul bainüm. * **23:13** Abün Grrik bóktane tange wibálómorrón pebadó atang opor 14 babula. Wata ngibürdü asine. Igó bóktanda wagó, "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e ngul kóbleab elklaza góml-gómól azebdakla, müótpükü ta inzan. Akó pamkolpam ilklió büliónüm, e wirri kokrrap tóre bakodakla panzedó. Ini zitülkusdü e sab kari kolae darrem koke ipüdane Godkagab!" (Mak 12:40 akó Luk 20:47)

alkamül-koke bóktan nóma angrinda Godón Gyabi Müótan ngidü, wa ta oya ngidü bóktanda, ola nótó ngyabenda. ²² Akó wa arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda kwitüm ngidü, wa Godón kingan mórran klaman ngidü bóktanda akó oya ngidü, ola nótó mórranda.

²³ "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e wa kari gida bóktan poko karrkukus amorrändakla, a e ma amkoman wirrian gida bóktan poko kuri elókane. Ini ne kari zidpókala dódórr baindako, mint, dil, akó kumin,[†] e [wantent] Godón ekyenane, tóba gida ngarkwatódó. Ini kari gida bóktan poko mamoaan taia, a e ma ngibürr wirri gida bóktan poko koke ki elókane, igó wa: pamkolpam [dümdüm tonarre] akó gyauri ngabkan, akó ma ne poko bóktóna tónggapono. ²⁴ Ilküp murrbausürrün balngomól pam, e büz kuri irrunane anón naedogab, a e ma [kamel] kuri idarükane![‡]

²⁵ "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e yabiób kübül wata tumum poko bagul umulakla, a ibü auma kugupi ama kari tómanpükü kokeako. Yabü moboküp kolae tonarre murrbausürrünako: a e wata yabióban gyagüpi bomandakla akó yabü ubi wata abün elklaza do bainüma! ²⁶ Ilküp murrbausürrün Parrisi, ngaen-gógópan kübül kugupi ugó nugulam; tumum ta kubó igósidi [tóman-koke] yarile.

²⁷ "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e wa inzanakla, wamaka morroal püti airrún gapókako. Ngabkande wa morroalako, a ibü auma kugupidü, büdül pamkolpamab kus akó abürrün büdül büb barümürrünako. ²⁸ Ene dadan ngarkwatódó, pamkolpamab ilküpü e dümdüm ngyaben pamakla, a yabü auma büb kugupidü, e wata Godón taepurrane ngilian pamakla, akó kolae tonarr kari ta kokea yabüka.

Yesu Mosesón Gida Umulbain Pamab akó Parrisiab Kolae Tonarran Darremankwata Bóktan Yarilürr (Luk 11:47-51)

²⁹ "Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka. E prropetab gapók tómbapóndakla morroal obzeksyók bapónóm, prropet ngaen ne gapókdó urrbulürr, akó e ngibürr dümdüm ngyaben pamkolpamab gapók ta püti baindakla ibü gyagüpi amanóm. ³⁰ E wa igó bóktandakla wagó, 'Mi ne asi nóma ki kwarila mibiób abalbobatalab tonarrdó, mi ibü koke ki tang nolénóp ene prropet akrranóm.' ³¹ Da inzan bóktande, e wa yabiób kuri pupo tübinane wagó: prropet nidi okrralórr, e ibü bobatalakla. ³² Da taia, akó pokodó ugó ipüdam, yabü abalbobatala ne kla ngangólóp! ³³ E gwarakla akó gwarab kupoakla! E wa sab metat bólmyan urdüğab ia kyab körzinane, God yabü ola nóma zirrnáporre yabiób kolae tonarranme?

^{23:22} Aesaya 66:1; Metyu 5:34   [†] ^{23:23} mint, dil, akó kumin: Ini karian zidpókal alo kla mis ain klamako (Lebitikus 27:30).   [‡] ^{23:24} Ini alap-alap bóktana. Ini nis klam nis alóng-koke elklaza nisamli, zitülkus [tómanpükümamli] Godón ilküpü. Büz arruan küp mórdóga: büz wirri kokea, a i adarüküm kokeako. Kamelan adarük ma ibü gaodóma. Yesun bóktanan küp mórdóga: Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi tüpan ngyaben gida umul bain korálórr; Godón amkoman gida ma koke umul bain korálórr.   ^{23:27} Apostolab Tórrmen 23:3   ^{23:33} Metyu 3:7; 12:34; Luk 3:7

34 We zitülkusdü, ka yabü igó poko byaldóla, ka sab yabüka prropet, [wirri gyagüpítótók] pam, akó umulbain pam zirrtapónónómo. E sab ngibürr büdülämpükü okralo, ngibürr krosdó omelolo, ngibürr e sab Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü karrkus sye-i ola nyólnane, ngibürr e ma sab basirr-basirrdüma kolabütan kwarilo. ³⁵ Inzan tórrmen tómbapónde, dümdüm nygaben pamab óea ne tópkónóp, ene sab yabü müp yarile, tai Eibolón óedögab, dümdüm nótó nygaben yarilürr, kókó Zekarraean óea ne tópkanórr, Berrekayan olom. E oya [Gyabi Bwób] akó alta, ibü dadamüz emkólarre. ³⁶ Ka yabü amkoman poko byaldóla: blaman ene müpa sab ini lüölan pamkolpamdó togobe!

Yesun Gyaur Zerrusalem Pamkolpamádó (Luk 13:34-35)

³⁷ "O Zerrusalem, Zerrusalem! Ma prropet büdülämpükü akrrandóla, akó God tóba ne bóktan amarru pam zirrbapónda, ibü ta ma ingülküpi akrrandóla. Ia nigó münüm kürü wirri ubi yarilürr marü pamkolpam kwób asum darrpan pokodó, aip karrakarra pýayaea tóba kupozan kwób asudo, da tape ngablaodo. A ma ubi koke namülnürrü, ka ene poko koke ki tolæla! ³⁸ Turrkrru, marü müöt[§] sab yuógan amgatórrón yarile. ³⁹ Zitülkus módóga, ka marü igó ayaldóla, ma sab myamem kürü kokean kóseno, kókó ma sab igó bóktono wagó, 'Wa^{*} bles airräuna, Lodón ngidü nótó tótókda.' "[†]

24

Yesu /Godón Gyabi Müöt/ Kulainankwata Bóktanórr (Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu Godón Gyabi Müötüdüğabi tubrranórr, da nóma wamlórrma, umulbain olmala oyaka togobórr oya Godón blaman ene müöt akó umul ainüm. Oyabóka wagó, "Ma ini morroal wirri müöt ngankónónóm!" ² Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "E ini kla tai kuri nósenane? Ka yabü amkoman poko byaldóla: sab darrü ingülküpa aini kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama tüpdü."*

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil (Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Yesu [Olib Pododó] nóma mórran yarilürr, oya umulbain olmala tibi-tibi pokodó oya ola agotóp. Oyabóka wagó, "Ma kibü tüzazilnüm ini klama sab nóma tómbapóre. Akó ki sab ia umul bairre igó, marü alkommón tonarra minggüpanan kuri tübine akó ini nygaben wata kuri blakóne?"

⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm. ⁵ Zitülkus módóga, abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, 'Ka módógl, [Kerriso.]' I sab abün pamkolpam ilklió nüliónörre ibü amkoman bangunüm. ⁶ E sab barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrrandako akó ngibürr bóktan gazirrankwata. Da ene pokodó arrkürrgu! Ini klama sab ki tólbaelnóm,

^{23:35} Bwób Zitü 4:8; 2 Kronekol 24:20-21   ^{§ 23:38} müöt wa alap-alap Zerrusalembóka apónda (Zerremaea 22:5).   * ^{23:39} wa [Mesayabóka] apónda.   † ^{23:39} Zerrusalem pamkolpama Yesun akó ki eserre, wa Zerrusalem nóma ki bangrine donki kwitüdü (Luk 19:28-44). Ene ngürrdü i ene bóktan opor ki taegwarr kwarile.   ^{23:39} Wórr Peba 118:24   * ^{24:2} Godón Gyabi Müöt wirrian müp ingülküpi aelórrón yarilürr.

Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a tüpan blakón tonarr wa küsila. ⁷ Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü gazirr kwarile. Sab wirri ku kwarile akó bwób-bwób sab tüpa mórrbaeng yarile. ⁸ Blaman ini elklaza sab inzan kwarile, wamaka kola ngaen-gógópan azid nómá apadódo marrna bain minggüpanan. Ene azid ngaen-gógópan karia, ama solkwat tai wirri baile.

⁹ "Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule. Yabü sab wirri müp nüliónorre, solodó ama büdüldü urrbule. Blaman ini tüpdü pamkolpama sab yabü alzizi zomale, kürü ngianbókamde. ¹⁰ Ene tonarrdó, abün pamkolpama sab kak amórre Godón amkoman angun-gum. Pamkolpama tibiób sab alzizi boman kwarile, akó darrem-darrem pupo bainórre wirri ngi pamdó. ¹¹ Akó sab abün obae prropeta togoble, da i sab abün pamkolpam ilklió nüliónorre ibü bóktan amkoman angunüm. ¹² Ene tonarr, kolaea sab tai wirri baile ini tüpdü. Ini zitülkusdú abün pamkolpamab moboküpdu sab gyaur burrul babulan yarile gódamdó. ¹³ Kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine. ¹⁴ Ini Morroal Bóktan Godón Kingzan Balngomólankwata, sab bwób-bwób akó basirr-basirr amgol kwarile, blaman pamkolpam umul-umulan ngibtanóm. Solodó, dómdóm ngürr ugón semrróne.

Ngazirr Kla

(*Mak 13:14-23; Luk 21:20-24*)

¹⁵ "Prropet Danielzan böktanórr, e sab ngazirr kla esenane Godón Gyabi Müötüdü, gyabian pokodó zamngólorrón. Ene ngazirr klama sab ene Gyabi Müót amkoman [tómanan] ngitine Godón ilküpdu."

(Atang olom nótóke, wa ini böktanan küp tai ki emzyat!)†

¹⁶ "Ini klama sab nómá tómbapóné, Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm. ¹⁷ Mórrkakak kwitüm ne olome,‡ wa koke ki abi darrü kla apadóm. A wa büsai ki buso tóba zid bainüm. ¹⁸ Ngaon bwóbdü ne olome, koke ki alkommó tóba müötüdü, tumum mórrkenyórr apadóm. A wa büsai ki buso. ¹⁹ Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü! ²⁰ E inzan tóre bako kwarilün Godka wagó, 'Ini buso tupsoa koke ki tómbapó güb melpaldó [Sabad] ngürrdü.' ²¹ Zitülkus módóga, ene müp sab kari kolae koke kwarile, pamkolpama ne kla koke kuri azid aengóp, ngaen, ini tüpan zitüldügab, kókó errkyá. Myamem akó inzan kla babul yarile. ²² God ene kolae ngürrab ngarkwat sab tugup tünggürre. Wa ne koke nómá ki tugup tünggürre, darrü oloma kokean ki zid baine. Tóba alearrón pamkolpamab gyaurdügab, wa ene kolae ngürr sab igósidi tugup tünggürre.

²³ "Darrü oloma ne yabüka igó nómá böktóne wagó, 'Ngakónam, ene Kerriso yóni!' ó 'Ngakónam, ene Kerriso módóga!' oya böktan amkoman angun-gu. ²⁴ Zitülkus módóga, obae kerriso akó obae prropeta sab togoble. I sab wirrian tulmil akó [basen-koke tórrmen] tómbapón kwarile pamkolpam ilklió büliónüm kle-kle kwatódó tótókóm. I ta Godón alearrón

^{24:9} Metyu 10:22   ^{24:13} Metyu 10:22   ^{24:15} Daniel 9:27; 11:31; 12:11   † ^{24:15} Ini Metyun böktane tóba bótang pamkolpamdó.   ‡ ^{24:17} Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr.   ^{24:18} Luk 17:31   ^{24:21} Daniel 12:1; Okaka Amazirrún Kla 7:14

pamkolpam ilklió büliónüm kain kwarile. ²⁵ Da módóga, yabü gyagüpüdü ki yarilün, ka yabüka ngaen-gógópan ne bóktan kuri pupo ninünüma!

²⁶ "Da yabü pamkolpama ne kürükwata igó nóma nyalnórre igó, 'Yazilam, wa módogase [ngüin-koke bwóbdü]!' - e ola tótókgu; ó yabü ne igó nóma nyalnórre igó, 'Ngakónam, wa yóni, müót kugupidü!' - da e ibü amkoman angun-gu. ²⁷ Zitükkus módogá, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ka sab inzan ngarkwatódol tolkomolo, wamaka aona warri sapóna pülpüldügab, abüsa nólgbabi banikda kókó abüsa nólbaoda: blaman pamkolpama sab kürü kóserre.

²⁸ "Da ene ta inzana; büdül büb nega, kekek pójaea ola kwób bazendako.

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr (Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

²⁹ "Dümdüman ene müp tonarr kakóm, abüsa sab tümünüm baine. Melpalan ta sab zyón myamem babul yarile. Wimurra sab pülpüldügabi tóbalókle, akó pülpüldü ne arüng klamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütörre. ³⁰ Darrü tórrmen tulmil sab pülpüldü eserre igó poko umul bainüm wagó, 'Pamkolpamab Olom mamka!' Blaman basirr-basirr bwób-bwób pamkolpama sab yón gyaur kwarile, kürü néma kóserre tótókde pülpüll kwitüm, kólba arüng akó wirrian kómal zyónpükü. ³¹ Wirri arüng mobolzan klaman§ bóktana néma sidörüké, ka sab kólba anerru zirrtapónónómo blaman bwób-bwób ini tüpdü, solomamtaedó, bolmüötüdü, malubarrdó, akó dorrmetódó, Godón alearrón pamkolpam darrpan pokodó dakasum.

[Pig] Nugupan Alap-alap Bóktan (Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² "Kya pig nugupa yabü kóbó ki umul ninünüm alap-alap bóktane. Oya il tiza óe-óe akó saul néma bairre, akó küsil pórngaea bamgolóm néma bairre, da e umul kwarilo wagó: pail* minggüpanana. ³³ Da ene ta inzana, e ini blaman basen-koke elklaza† tómbapónde néma nósenane, e sab umul kwarilo wagó: Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, alkomól kari pokola, ka kuri tama kókó mamtaedómala. ³⁴ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüölan pamkolpama sab kokean nurrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapörre. ³⁵ Tüp a pülpüla sab bamrüki, a kürü ne bóktane sab kokean bamrüke.

Darrü Olom Umul Babula Ngürr akó Abüs Küp (Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

³⁶ "Darrü olom umul babula ene ngürr a abüs küp ngarkwat néma semrróne. Kwitüm anerru ta umul kokeako. Akó ka, Aban Olom nótókla, ta umul-kókla. Wata Ab umul tebease. ³⁷ Enezan yarilürr Noan tonarrdó, da enta sab inzan yarile Pamkolpamab Oloman alkomól ngürrdü. ³⁸ Dómdóm ne ngürr kwarilürr wirri naiz naea tótókóm, pamkolpama alo akó anón kwarilürr, kol a pam bumiög kwarilürr, kókó

^{24:27} Luk 17:23-24   ^{24:28} Luk 17:37   ^{24:29} Aesaya 13:10; 34:4; Izikiel 32:7; Zo-el 2:10, 31; 3:15; Okaka Amzazirrún Kla 6:12-13   ^{24:30} Daniel 7:13; Zekarrea 12:10-14; Okaka Amzazirrún Kla 1:7   § ^{24:31} mobolzan kla, Mórrke-mórrke módogá: trumpet. * ^{24:32} pail, Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: urur melpal. Mórrke-mórrke módogá: summer. Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómadako. † ^{24:33} elklaza ola pupainda, atang poko 29 akó 30.

tai ene ngürrdü, Noa tóba wirri butüdü nómá bangrinürr. ³⁹ Pamkolpama kokean umul bainóp laróga tómbapón yarilürr, kókó ene wirri naiza nómá tamórr. Ibü blaman imarrurr. Sab dadanzan yarile, pamkolpama sab popa ngýaben kwarile bobarrzan, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nómá tolkomolo. ⁴⁰ Nis pam nisa sab ngaon bwóbdü zaget namüli. Darrü sab sipüde, a darrü ma ola amgüte. ⁴¹ Nis kol nisa sab [wit] kúp zaze amgún namüli plaoa tómbapónóm. Darrü sab tupude, a darrü ma ola zumgute.

⁴² “Da e ta azil kwarilün, zitulkus e umul-kókakla yabü Lod sab nadü ngürr tolkomóle. ⁴³ Da e ini poko tai umul koralo: müót olom ne umul nómá ki yaril igó, góómól pama nadü abüs küpdü tame, wa igósidi aerr ki yaril, ene góómól pama müót amken-gum. ⁴⁴ Da e ta metat inzan wazilüün, zitulkus ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ene ngürrdü tamo, e koke ne ngürr akyandakla.

Ngambangól [Leba Zaget] Pam akó Ngambangól-koke Leba Zaget Pam (Luk 12:41-48)

⁴⁵ “Ngambangól akó [wirri gyagüpitótók] leba zaget pam nótóke, oya wirri pama sab oya ingrine tóba müótan leba zaget kolpam balngomólóm akó ibü alo kla aliónüm dümdüm abüs kúp ngarkwatódó. ⁴⁶ Sab kari morroal koke yarile ene leba zaget pamankü, sab wirri pama nómá tolkomóle, da ini zaget tómbapónde semrróne. ⁴⁷ Ka yabü amkoman poko byaldóla: wirri pama sab oya tóba blaman elklaza ngabkanóm ingrine. ⁴⁸ A kolae leba zaget pam nótóke, wa sab tóbaka wagó, ‘Kürü wirri pama irrbaindase alkomólóm.’ ⁴⁹ Da wa tóba zaget kamdal akrranóm ugón baine, akó alo a ngyepam anón yarile ngyepam anónan pampükü. ⁵⁰ Da módóga, sab ene leba zaget paman wirri pama igó ngürrdü tolkomóle, wa oya koke ne ngürr akyanda, akó we abüs küpdü, wa umul-kók ne abüs kúpe. ⁵¹ Oya sab we amige, wirrianbóka emkóle,‡ akó taepurrane bóktan pampükü ingrine. I sab ola yón gyaur akó zirrgüp bótak kwarile.

25

Alap-alap Bóktan 10 Ngul Olmalabkwata

¹ “Ene ngürr, Godón Kingzan Balngomól sab inzan yarile. Darrü ngürr 10 ngul olmala tibiób zyón kla yazebóp, da kol nótó ki zumige, oya akyanóm ogobórr. ² Ibükagab 5, wa amkoman morroal gyagüpitótók ngul olmal kwarilürr; ngibürr 5, ibü gyagüpitótók tugupurr koralórr. ³ Ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala tibiób zyón kla yazebóp, a oel* sokol ma koke yazebóp. ⁴ A [wirri gyagüpitótók] ngul olmal nidi kwarilürr, i tibiób dudu oel bele yazebóp zyón klampükü. ⁵ Kol nótó ki zumige büsai koke tübzilürr, da ene ngul olmal blaman genggorrama we yazebórr, utapükü tübarrümürr.

⁶ “Da irrüb zokrrok, ene pokodó wirri taegwarr yarilürr wagó, ‘Ngakónam! Kol ne pama ki zumige tótókda. Oya akyanóm ugó ogob!’ ⁷ Ene 10 ngul olmal, i blamana tübarsinürr, tibiób zyón kla wiki tómbapónóp morroal bólmyanóm. ⁸ Ene tugupurr gyagüpitótók ngul

24:39 Bwób Zítül 7:6-23   **24:43** Luk 12:39-40   ‡ **24:51** wirrianbóka emkóle, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: wirri pama sab oya syórr yangóne.   **25:1** Luk 12:35   * **25:3** oel: Ugón kerrsín babul yarilürr.

olmala ene wirri gyagüpítótók ngul olmalbóka wagó, 'Kibü yabióbnüm oeldögab sokol tülinam, zitülkus kibü zyón klama bütamündasko.' ⁹ A ene wirri gyagüpítótók ngul olmala ibübóka wagó, 'Mibü blamanabkü gaodó kokea. Da e ugó ogob ene pamdó, oel nibiöbkagab bumiógdako, yabióbkü oel bumiógüm.' ¹⁰ I tibiób oel bumiögümzan ogoblórr, ene kol nótó ki zumige ugón tübzilürr. Oel nibiób kwarilürr, i we ogobórr ene pampükü oya tére bwóbdü. Da mamtaea we murrausürr.

¹¹ "Ene kakóm, ene tugupurr gyagüpítótók ngul olmala we tóbakonórr, da we górrgónóp wagó, 'Wirri pam, wirri pam, gyaurka, kya mamtae tapaku kibünkü!' ¹² Wa ibüka bóktan igó yalkomólórr wagó, 'Koke! Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka yabübóka umul-kókanla.'

¹³ "Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla ngürr akó abüs küp ngarkwat. Pamkolpamab Oloma sab nóma tolkomóle.

Aüd Zaget Pamab Alap-alap Bóktan (Luk 19:11-27)

¹⁴ "Ene ngürr, Godón Kingzan Balngomól sab inzan yarile. Darrü pama aibwób basirrdü wamlórrma. Wa tóba leba zaget pam darrpan pokodó ngibaunürr. Ibübóka wagó, 'Ka kólba elklaza yabü tangdó arrbündóla.' ¹⁵ Wa tóba leba zaget pam tibiób susumüri ngarkwatódó mani nülinóp akó mani tónggapónóm. Darrü wa 5 mani alóp[†] iliónürr, manie murrausürrün, darrü wa nis, darrü wa darrpan ekyanórr, ene mani küp dódórr ainüm. Da wa we bupadórr darrü basirrdü tótókóm. ¹⁶ Wa 5 mani alóp ne zaget pam iliónürr, wa dümdüman ene mani zagetan ngitanórr akó mani tómbapónóm. Wa akó 5 mani alóp we tómbapónórr. ¹⁷ Wa nis mani alóp noan ekyanórr, wa dümdüman dadanzan yangónórr. Wa akó nis we tónzapónórr. ¹⁸ Wa darrpan noan ekyanórr, wa gumzan yarilürr, da wamórr, tüp kugupi ilüngürr, tóba wirri paman mani ola inikürr.

¹⁹ "Ibü wirri pama wirri kokrrap nóma ngabenórr darrü basirrdü, wa akó we tolkomólórr. Wa tóba darrpan-darrpan zaget pampükü mórran-mórran bainürr umul bainüm, oya mania ia zaget koralórr. ²⁰ 5 Mani alóp nótó yazebórr, tamórra, oyaka akó ngibürr 5 simarrurr. Oyabóka wagó, 'Wirri pam, ma kürü 5 mani alóp kliörü. Ngaka, ka ene 5 mani alóp zagetan nóma ngibtarró, ka akó ngibürr 5 murrnausnarre.' ²¹ Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ma morroal tónggapóna, morroal zaget akó ngambangól zaget pam! Zitülkus ma ngambangól zaget pamla kari-kari elklazadó, da ka sab marü wirri elklaza mülino ngabkanóm. Da yao, ugó tübangri, kürü ene barnginwómpükü ngyaben pokodó.'

²² "Da nis mani alóp nótó nüpadórr, tamórra, oyabóka wagó, 'Wirri pam, ma kürü nis mani alóp kókyarró. Ngaka, ka ene nis mani alóp nóma zagetan ngintarró, ka akó nis tólnaelórró.' ²³ Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ma morroal tónggapóna, morroal zaget akó ngambangól zaget pam! Zitülkus ma ngambangól zaget pamla kari-kari elklazadó, da ka sab marü wirri elklaza mülino ngabkanóm. Da yao, ugó tübangri, kürü ene barnginwómpükü ngyaben pokodó.'

^{25:11} Luk 13:25   [†] ^{25:15} mani alóp, Mórrke-mórrke módoga: talent. Darrpan talent aprrapórr darrpan alóp yarilürr, silba mani küpi murrausürrün. Oya darrem kari kokea.

²⁴ "Darrpan mani alóp nótó ipadórr, tamórra, oyabóka wagó, 'Wirri pam, ka umulóla ma kari karrkukus pam ta kokela. Didiburrdü kla mató abüldóla, ma koke nóla barit namülnürrü, akó mató kwób asudóla, ma küp koke ne amarró.[‡] ²⁵ Da ka gum namülnürrü, da marü mani ka tüp kugupidü kolakyarró. Ngaka, marü ene mani ikwóni.'

²⁶ "Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ma kolae zógósan leba zaget olomla! Ma ia igó poko umulóla igó, didiburrdü kla kótó abüldóla, ka koke nóla barit namülnürrü, akó kótó kwób asudóla, ka küp koke ne amarró? ²⁷ Ma ta kürü mani igósidi mani müötüdü ki ingrina; ka nómá ki tolkomóla, ka kólba mani ki ipüda akó mani müóta kürü manian Zaget darrem ki kókyene. ²⁸ Ene mani oyakagab irriknam ama oya ekyenam, 10 mani alóp noanko! ²⁹ Zitülkus móódóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.[§] Oya sab igósidi ngaru bapón-koke kwarile. A babul noanko, oyakagab sab irrkine, oya kari-kari ne klame. ³⁰ Ene küp-koke Zaget pam tümün kwatódó amaníkam! Wa sab ola yón gyaur akó zirrgüp bótak yarile.'

Dómdóm Kot Ngürr

³¹ "Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab Kinga nómá tamo kólba [wirri kómál zyónpiükü] akó kólba blaman anerrupükü, ka kólba ene zyónan kingan mórran kla mórran-mórran baino. ³² Ini tüpdü blaman pamkolpama sab kürüka kwób tóbazele. Ka sab nis kwób nangono, [sip] ngabkan pama sipzan amanda [goutüdügab]. ³³ Ka sab sip kólba tutul kwata irrbuno, a gout ka sab kólba banól kwata irrbuno. ³⁴ Ka küób Kingan arüngdügab sab igó bóktono kürü tutul kwata ne pamkolpamko kagó, 'Yao, yabü kürü Aba kuri bles nirre! Balngomól Bwóbdü ugó barrbü, God yabünkü ne kla tólaelórr, ini tüp ugón tónggapónóm nómá yarilürr. ³⁵ Zitülkus móódóga, ka alom nómá namülnürrü, kürü yadi ngakinóp; naem nómá namülnürrü, kürü anónóm yadi kókyenóp. Ka mogob nómá namülnürrü, kürü yabiób müötüdü yadi küngrinóp. ³⁶ Ka mórrkenyórr-koke nómá namülnürrü, kürü mórrkenyórr yadi kómelóp. Ka azid nómá namülnürrü, kürü yadi almil kwarilnürrü, akó tümün müötüdü nómá namülnürrü, kürü yadi angónóm ogobnórró.'

³⁷ "Godón ilküpdu dümdüm nidipko, kürüka sab bóktan salkomólórre wagó, 'Lod, ki wa marü nómá mósenóp, ma alom nómá namülnürrü, da marü ngaminóp, akó ki wa marü nómá mósenóp, ma naem nómá namülnürrü, da marü anónóm mókyenóp? ³⁸ Ki wa marü nómá mósenóp, ma mogob nómá namülnürrü, da ki marü müötüdü müngrinóp? Ki wa marü akó mórrkenyórr-koke nómá mósenóp, da marü mórrkenyórr mómelóp? ³⁹ Ki wa marü nómá mósenóp azid, akó ma tümün müötüdü nómá namülnürrü, da ki marü angónóm ogobnórró?' ⁴⁰ Da ka sab ibüka bóktan yalkomolo kagó, 'Ka yabü amkoman poko byaldóla: e wa kürü amkoman angun kari zoretódó nómá tónggapónarre, da ene igósidi inzana, e wa ene amkoman kürüka tólaelarre.'

[‡] 25:24 Leba Zaget pama aprrapórr obae poko bóktan yarilürr tóba wirri pamankwata. [§] 25:29 Ini bóktanan küp móódóga: "Nadü pama kürüka morroal Zagetódá, ka oya sab ngibürr elklaza ilino ngabkanóm." ^{25:29} Metyu 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ^{25:30} Metyu 8:12; 22:13; Luk 13:28

41 “Da ka sab ibüka bóktono, kürü banól kwata nidipko, kagó, ‘Kürükagabi usi ogob! E amórrorrónakla. Da [metat bólmyan urdú] ugó bamsel, God ne ur setanórr [debólankü] tóba kolae anerrupükü. **42** Zitülkus módoga, ka alom nómá namülnürrü, e kürü koke ngakinarre; ka naem nómá namülnürrü, e kürü anónóm koke kókyenarre. **43** Ka mogob nómá namülnürrü, e kürü yabiób müötüdü koke küngrinarre. Mórrkenyórr-koke nómá namülnürrü, e kürü mórrkenyórr koke kómelarre. Ka azid akó tümün müötüdü nómá namülnürrü, e kürü angónóm koke ogobnórró.’

44 “Da i sab bóktan salkomólörre wagó, ‘Lod, ki wa marü nómá mósénóp, ma naem a alom akó mogob nómá namülnürrü? Ki wa marü nómá mósénóp mórrkenyórr-koke akó azid a tümün müötüdü, da marü koke tangmartinóp?’ **45** Da ka sab ibüka bóktan yalkomolo wagó, ‘Ka yabü amkoman poko byaldóla: e wa kürü amkoman angun kari zoretódó koke nómá tónggapónarre, da ene igósidi inzana, e wa ene amkoman kürüka ta koke tólaelarre.’ **46** Ene nidipko, i sab metat bólmyan urdú ogobe. Dümdüm ngyaben nidipko, i sab [ngarkwat-koke] arróldó ogobe.”

26

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp (Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

1 Yesun blaman umulbain bóktana nómá blakónórr, tóba umulbain olmalbóka wagó, **2** “E umulakla, nis ngürr kakóm sab [Büdül Kórzyón Tórease]. I kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab wirri ngi pamab tangdó ugón küngrirre krrosdó amngyelóm.”

3 Wirri prrist akó Zu pamkolpamab [balngomól byarrmarr pama] darrpan pokodó kwób bazeñórr Kayapasón wirrian müötüdü. Wa tüób singüldü prrist yarilürr. **4** I bóktan we tónggapón kwarilürr Yesun piküpan amiögüm akó büdülämpükü amkalóm. **5** Tibióbbóka wagó, “Mi ini poko tóre tonarrdó koke tónggapórre, zitülkus pamkolpama sab mibüka ngürsilüm kena bainünüm.”

Darrpan Kola Morroal Ilang Idi Yesun Singüldü Ekanórr (Mak 14:3-9; Zon 12:1-8)

6 Yesu ugón Saemonón müötüdü yarilürr Betani basirrdü. Saemon tüób ngaen soso azid pam yarilürr. **7** Yesu nómá alo yarilürr, darrü kola ugón katókórr. Wa darrü wirri darrem ingülpükü* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü. Kari darrem idi koke yarilürr. Ene kola ene idi Yesun singüldü we ekanórr, wazan alom nólgópe banomólórr. **8** Oya umulbain olmala nómá osenóp, ibü ngürsila yazebórr, da i darrpan-darrpan we bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia laró zitülkusdü popa akando ini morroal ilang idi? **9** Ini idi ne nómá ki sel irre wirri darrem klámóm, da ene mani küp ama elklaza-koke kolpam ki nüllirre!”

10 Yesu umul yarilürr, i laró poko bóktan kwarilürr, da wa ibübóka wagó, “Oya olkomólám! E oya larógóm müp akyandakla? Wa amkoman morroal tonarr tónggapóne kürüka. **11** Zitülkus módoga, elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile. A ka wa sab yabüka metat ae koke

---

25:46 Daniel 12:2   **26:2** Bazeb Tonarr 12:1-27   * **26:7** wirri darrem ingülpük, Mórrke-mórrke módoga: alabaster.   **26:7** Luk 7:37-38

namulo. ¹² Wa ene morroal ilang idi kürü bübdü igósidi ekóne, zitülkus wa kürü büb morroal ine gapókdó angrin ngarkwat sab nómá semrróne.[†] ¹³ Da ka yabü amkoman poko byaldóla: sab kürükwata ini Morroal Bóktan nótó amgol yarile ini tüpdü, wa ta sab ini poko adrrüte, ini kola ne poko tónggapóné. Pamkolpama sab oya igósidi gyagüpi zumaníknorré.”

*Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

¹⁴ Da módogá, Zudas Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldógab, we wamórr wirri pristidü. ¹⁵ Ibübüka wagó, “E kürü sab darrem laró kókyenane, ka ne Yesun yabü nómá nókyenónómo?” I oya darrem 30 silba mani küp ilinóp. ¹⁶ Ene kakóm, Zudas kwat we yamküllürr Yesun ibü tangdó angrinüm.

*Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)*

¹⁷ Ngaen-ggópán |Ist-koke Brred Tóre| ngürrdü, umulbain olmala Yesuka togobórr. Oyabóka wagó, “Marü ubi, ki nubó ogobo alo kla tómbapónóm marünkü Büdül Kórzyón Tóre alo alom?”

¹⁸ Yesu tóba umulbain olmal we zirrapónóp, igó bóktanpükü wagó, “Ugó barrbüñ Zerrusalem wirri basirrdü, da e kubó ola ene pamdó ogobke, e umul noabókamakla. Kubó oya ilamke magó, ‘Umulbain Pama igó yaril wagó, “Kürü abüs küp ngarkwat kuri semrróne. Ka kólba umulbain olmalpükü kubó Büdül Kórzyón Tóre alo marü müötüdü elo-o.” ’ ”

¹⁹ Yesu tóba umulbain olmalzan nilóp, i elklaza we tómbapónóp Büdül Kórzyón Tóre alongaloankü.

²⁰ Irrübazan tumzikkürr, Yesu tóba 12 umulbain olmalpükü alom nólgópe banomólórr. ²¹ I nómá alo kwarilürr, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrüpa yabükagab kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine.”

²² Umulbain olmala kari gyaur koke korálórr, da i darrpan-darrpana Yesun we imtinónóp wagó, “Lod, ia kótó kokela?”

²³ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Tóba brred poko kankü ne nótó kuri yanggóbole kübüldü,[‡] da kürü kalma wirri pamab tangdó wató küngrine. ²⁴ Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab narrótoko, wata Godón Wibálómorrón Bóktana enezan bóktanda kürükwata. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, Pamkolpamab Olom wirri pamab tangdó nótó ingrine. Kari morroal koke ki yaril, ene oloma koke ki tómtómóle!”

²⁵ Zudas, Yesun sab wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa bóktanórr wagó, “Rrabi,[§] ia kótó kokela?”

Yesu bóktan oyaka yalkomólórr wagó, “Ma müób kuri bóktóna.”

*Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)*

26:11 Duterronomi 15:11   [†] **26:12** Isrrael pamkolpama ene tonarrdó darrü oloman büdül büb ngaen-ggópán morroal ilang idie akó ngibürr morroal ilang klame angangodako, da ene solkwat gapókdó we angrindako.   **26:15** Zekarraea 11:12   **26:17** Metyu 26:1   [‡] **26:23** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom.   **26:23** Wórr Peba 41:9   [§] **26:25** Rrabi Arram bóktan ngia. Oya küp módogá: Umulbain Pam.

²⁶ I nóma alo koralórr, Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó, "Ipüdam, eloam; ini kürü bübe."

²⁷ Wa akó waenpükü kübül ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa ibü nókyenóp ini bóktanpükü wagó, "Blamana ugó enónam. ²⁸ Ini kürü óe-e. Wirri arüng akyanda Godón [alkamül-koke tónggapórrón bóktan]. Sab abün pamkolpamabkü tópkóne, igósüm God sab ibü kolae tonarr norrgorre. ²⁹ Ka yabü igó byaldóla, ka sab ini waen myamem koke enono, kókó ene ngürrdü, ka sab yenkü küsíl waen nóma enono kólba Aban Kingzan Balngomoldó."

³⁰ Da módoga, i Godón wórr we atop. Ene kakóm, i we ogobórr [Olib Pododó].

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine (Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

³¹ Yesu ibübóka wagó, "Errkyia ini ne irrübe, e yabiób büódan kuri ngibtinane kürüme. E kubó blamana busuane ó kürü kubó kólbanan kümgütane, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ka sab [sip] ngabkan pam büdülümppükü sómkolo, da ene sipa sab popa barsene.'* ³² A kürü sab nóma kürsümüle büdüldügab, da ka sab wamópo yabü singül kwata Galili prrobinsdü."

³³ Pita oyabóka wagó, "Enana i blamana kubó busurre marübókamde, ka marü kokean mingüto!"

³⁴ Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, "Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman karraarra póyaea ini irrüb bóktan küsíl yarile, da ma kalma aüd münum kälpino igó, ma kürübóka umul-kókla."

³⁵ Pita oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, "Ka kubó igó poko kokean bóktono, ka marübóka umul-kókla. Kürü mankü narrótók ta taia!"

Akó blaman umulbain olmala ta inzan bóktan kwarilürr.

Yesu Getsemanim Tóre Ekorr (Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü we wamórr darrü bwób, ngi Getsemani. Wa ibübóka wagó, "E ae bobrra, ka wezan tótókdóla tére akom." ³⁷ Wa tóba aüd umulbain olmal yazebórr, Pita akó Zebedin nis siman olom nis, Zeims a Zon. Yesun bübdü gyaur akó müp gyagüpítóká we togobórr. ³⁸ Da wa ibüka we bóktanórr wagó, "Kürü moboküpü kari gyaura koke kuri tübangrine, wamaka ka büdülüm kaindóla. E ae bobrra, da dakla aerr koralón kankü."

³⁹ Wa karianbóka kúór amanórr. Wa simbalkalórr, tóba obzek tüp we elkomólórr. Tóre inzan ekorr wagó, "Kürü Ab, marüka ne tai nóma yarile, kürü ini wirri azidüdüma ódódgu.† A kürü ubia koke ki tómbapó, wata marü ubie." ⁴⁰ Yesu we tolkomólórr, ó wa tóba aüd umulbain olmal utüdi tómrrónóp. Wa Pitaka bóktanórr wagó, "E ia gaodó koke kwarila kankü aerróm darrpan abüs kúp ngarkwatóm?" ⁴¹ E dakla wazilülün ó dakla tére okolón, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm

* ^{26:28} Bazeb Tonarr 24:8; Zerremaea 31:31-34   * ^{26:31} sip ngabkan pam wa Yesunbóka apónda, sip wa Yesun mamaan pamkolpambóka apónda.   ^{26:31} Zekarraea 13:7   ^{26:32} Metyu 28:16
† ^{26:39} kürü ini wirri azidüdüma ódódgu, Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: ma ini kübül sipa kürükagab.

koke ki nolngomólnónóm. Yabü samuan ubi asine dümdüman elklaza tómbapónóm; büban ma arüng babula.”

⁴² Yesu akó nis ngim we wamórr dadan pokodó térem. Wagó, “Kürü Ab, marü ubi koke nóma yarile ini müp kürükagab apadóm, da inzan ki yarilün: ka sab azid aengo. Wata marü ubia ki tómbapó!” ⁴³ Wa nis ngim nóma tolkomólórr tóba aüd umulbain olmaldó, wa akó ibü utüdi tómrrónóp, zitülkus ibü uta barüm yarilürr; tibiób ilküp kokean nomgolóp.

⁴⁴ Wa ibü aüd ngim nóma nümgütóp tére akom, wa akó dadan bóktan opor bóktanórr. ⁴⁵ Wa umulbain olmaldó nóma tolkomólórr, wa ibükä we bóktanórr wagó, “E wata ia utakla akó ngón ngabagóngdakla? Ngakónam, ene abüs küp kuri semrróne. I kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, kolae tonarr pamab tangdó angrindako. ⁴⁶ Bazeb, mi nau! Ngakónam, ene pam módóga, kürü kubó wirri pamab tangdó nótó küngrine!”

Yesun Gazirr Pama Amigóp

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

⁴⁷ Yesu tóba umulbain olmaldózan böktan yarilürr, Zudas, darrü ene 12 umulbain olmaldógab, ugón tübzilürr wirri gazirr pam ngoropükü, tibiób gazirr turrik akó kubidampükü, Yesun amiögüm. Wirri prrist akó Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pama ibü zirrnápónóp. ⁴⁸ Oya wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa ngaen-ggópan umul ninóp wagó, “Ka ne nadü olom ipruko, da módóga, ene olom. Oya amigamke!”

⁴⁹ Da módóga, Zudas wata dümdüman we wamórr Yesuka. Oyabóka wagó, “Umulbain Pam, paud marüka asi ki yarilün!” Da oya we iprukürr.

⁵⁰ Yesu oyabóka wagó, “Gódam, ma ne kla tónggapónóm tama, da ma tónggapó!”

Da módóga, ene gazirr pama Yesun minggüapanan togobórr, da tange karrkukus we amigóp. ⁵¹ Darrpan olom Yesukü nidi kwarilürr, wa tóba gazirr turrik irruanórr, da singlüdü prristan [leba zaget] paman güblang we itüllürr. ⁵² Yesu oyaka böktanórr wagó, “Moba gazirr turrik tóba pokodó yalkomól! Gazirr turrik nidi amorrandako gazirrüm, ibü ta sab turriki ekrrórre. ⁵³ Ma ia umul-kókla wagó, ka ne kólba Abdó nóma ki górrgóna kólba tangamtinüm, wa dümdüman abün gazirr aneru ki zirrtapórre? ⁵⁴ Ka ne nóma ki górrgóna, da igósidi kürü büdül tonarra koke tómbapóne, Godón Wibalómórrón Bóktana enezan böktanda wagó, ene tonarra ki tómbapó!”

⁵⁵ Ene tonarr, Yesu ene pamkolpamab ngorodó we böktanórr wagó, “E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü amiögüm iade togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómló pamla?[‡] Blaman ngürrzan ka go yenkü mórran namülnürrü umul bainkü [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. ⁵⁶ Da blaman ini elklaza igósidi tómbapóndako, Godón Bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko böktanórr wialómóm.”

Da módóga, blaman umulbain olmala oya ola amgütóp, da i we busuóp.

Yesun Wirri Pamdó Idüdóp

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

‡ 26:55 gazirr-gazirr gómló pamla: Grrik böktan oporan darrü küp módóga: Rrom pamdó bóka bamgüñ gazirr pam.   26:55 Luk 19:47; 21:37

⁵⁷ Yesun nidi amigóp, oya we idüdóp singüldü prrist Kayapasón müötüdü. Ene pokodó, Mosesón gida umulbain pam akó balngomól byarrmarr pama we kwób bazelórr. ⁵⁸ Da Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr, kókó tai singüldü prristan kal akólorrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa we mórran-mórran bainürr Godón Gyabi Müót ngakan pampükü, asenóm wagó, kubó laróga tómbapóne Yesuka. ⁵⁹ Da müöt kugupidü, wirri prrist akó blaman Zu balngomól byarrmarr pamaš obae bóktanan küp amkün korálórr Yesun büdülümüpkü amkalóm. ⁶⁰ Enana abün pamkolpama obae bóktan oyakwata we büdrrat kwarilürr, i darrü küp koke esenóp. Dómdóm nis pam nisa zamngórr. ⁶¹ I bóktarri wagó, "Inipa igó bóktanórr wagó, 'Ka gaodómla Godón Gyabi Müót algatám akó aelóm aüd ngürr kakóm.' "

⁶² Singüldü prrista we zamngólórr. Yesunbóka wagó, "Marü ia alkomól bóktan babula? Ini pama marükwata ne poko bóktandako?" ⁶³ Da Yesu ma piküp bain yarilürr. Singüldü prrista akó oya imtinürr wagó, "Mi ne metat ngayaben Godón [ótókdakla], ka marü ayaldóla oya ngidü, amkoman poko adrратом. Kibü kóbó tüzazilnüm: ia ma ene [Kerrisola], Godón Olom?"

⁶⁴ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Mazan namüla. Da ka yabü blaman byaldóla: ini tonarrdógab e sab kürü kósenane, Pamkolpamab Olom nótókla, mórrande wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, ó pülpülpokopükü tótókde kwitüdüğab!"

⁶⁵ Ene pokodó, singüldü prrista tóba tumum mórrkenyórr we atürrürr ngürsilanme akó we bóktanórr wagó, "Wa Godón ngi kulainda! Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata. E oya bóktan kuri barrkrúa: wa Godón ngi kuri kulaine! ⁶⁶ Yabü gyagüpítótók ia negako?"

Blaman ene pama bóktan yalkomólóp wagó, "Wa ngarkwatódóma büdülüm!" ⁶⁷ Ngibürr pama oya we gwerr atóng kwarilürr obzekdó akó tibiób tang kubidame we emkalcóp. Ngibürra oya obzek tang o-e emkalcóp, ⁶⁸ da oya we imtinónóp wagó, "Kerriso-e, ma ne amkoman ppropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü ia nótó mómkóle?"

Pita Yesun Yalpinürr

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Pita wata kalkuma mórran yarilürr, kal akólorrón pul basirrdü. Darrü zaget ngul oloma oyaka we katókórr. Oyabóka wagó, "Ma ta Yesukü asi namülnürrü, ene Galili olom!"

⁷⁰ Pita we balpinürr blamanab obzek kwata wagó, "Ka umul-kókla ma wa ia laró poko bóktandóla." ⁷¹ Da wa kal akólorrón pul basirr amgatórr, ama barrbüñ mamtaedó wamórr. Akó darrü zaget ngul oloma Pitan ola esenórr. Ola nidi kwarilürr, ibübóka wagó, "Módóga! Ene pam Yesukü asi yarilürr, ene Nazarret olom."

⁷² Pita akó karrkukusande balpinürr wagó, "Ka amkoman ene pambóka umul-kókanla!"

§ **26:59** Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi móðóga Grik bóktane: Sanhedrin. **26:61** Zon 2:19 **26:64** Daniel 7:13 **26:66** Lebitikus 24:16
26:67 Aesaya 50:6

⁷³ Akó wirri ngarkwat babul, ola nidi bórranglórr, Pitaka togobórr. Oyabóka wagó, "Amkoman, ma ta darrü módogla, zitülkus ma Galili olomla. Ki marü moba bóktandógab amzyatódakla."

⁷⁴ Da módóga, Pita we bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla! Kürü God ki kómorr, ka ne obae nóma namulo! Ka amkoman ene pambóka umul-kókla!"

Tai ene pokoandó, karrakarra pójaea we bóktanórr. ⁷⁵ Da Pita Yesun ene bóktan poko ugón gyagüpi amanikürr wagó, "Siman karrakarra pójaea bóktan küsil yarile, da ma kalmá äud münum kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla." Da Pita ene müót pul basirrdügab pulkaka burruanórr, da wirribóka yónüm we bainürr.

27

Yesun Paelatka Idüdóp (Mak 15:1; Luk 23:1-2; Zon 18:28-32)

¹ Irrbianande, blaman wirri prrista Zu pamkolpamab [balngomól byarrmarr pampükü] bóktan we ingrinóp Yesun büdülämpükü amkalóm.

² Da i Yesun sye-i amarükóp, we idüdóp, Rrom gabenan tangdó ingrinóp, ngi Paelat.*

Zudas Tóba Bómkalórr (Apostolab Tórrmen 1:18-19)

³ Zudas, Yesun wirri pamab tangdó nótó ingrinürr, oya kari gyaura koke simiögürr igó nóma umul bainürr wagó, Yesun kubó emkórre büdülämpükü. Da wa ene 30 silba mani küp igósidi yakonórr wirri prrist akó balngomól byarrmarr pamdó. ⁴ Zudas ibübóka wagó, "Ka amkoman kolaean tonarr tónggapóna! Wa amkoman darrü kolae tonarr koke tónggapónórr, da ini pam yabü tangdó kótó ingrina büdülm!"

Ene pama Zudasónbóka wagó, "Ini wa kibü müp koke-e! Ene wa marü müpe!"

⁵ Zudas ene mani küp [Godón Gyabi Müötüdü] amanórr, da we wamórr, sye-i gepko byamrókórr, da büdüla we olean yarilürr.

⁶ Wirri prrista ene mani küp dakainóp. Da i bóktónóp wagó, "Ini amkoman gyabia inzan mani küp Godón Gyabi Müótan manipükü dayónüm, zitülkus ene Galili paman óea kubó tópkóne ini manianme."

⁷ Da i bóktan ingrinóp, ene manie darrü paman tüp poko amiögüm, mariti alongalo elklaza nótó tólbæl yarilürr. Ene tüp poko mogob pamab gapók balüng bwób ki yaril. ⁸ We zitülkusdü, ene tüp poko ngi we ngyesilóp "Óepükü Tüp Poko," akó errkya[†] wata ngiliandako.

⁹ Ngaen prropeta Zerremaeazan bóktanórr, küppükü bainürr, wagó, "I ene mani küp yazebóp, Isrrael pamkolpama ne ngarkwat ingrinóp oya büb amiögüm. ¹⁰ Ene manie darrü oloman tüp poko we amigóp, alongalo elklaza mariti nótó tómbapón yarilürr, kürü Lod iazan kyalórr."

Paelat Yesun Amtin Bóktan Poko Imtinürr (Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Zon 18:33-38)

* ^{27:2} Paelat Zudia akó Samaria prrobins nis alngomól pam yarilürr.

^{27:3} Apostolab Tórrmen 1:18-19   † ^{27:8} Ene errkya bóktan opora ene tonarrbóka apónda, Metyu ini peba ugón wialómop.   ^{27:10} Zerremaea 32:6-9; Zekarraea 11:12-13

¹¹ Yesu Paelatón obzek kwata zamngólórr, Rrom gabena ugón wató yarilürr. Oya imtinürr wagó, "Ia ma Zu pamkolpamab king módogla?"

Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, "Ma kuri bóktóna." ¹² Wirri prist akó balngomól byarrmarr pama Paelatka Yesun kotóm ain bóktan nóma aman kwarilürr, Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr.

¹³ Da Paelat oyabóka wagó, "Ia ma arrkrrudóla, marü blaman ne kotóm ain bóktan amandako?"

¹⁴ Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr, da Paelat igósidi abün-abün gyagüpítótók yazebórr.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Zon 18:39-19:16)

¹⁵ Blaman paílzan [Büdül Kórzyón Tóredój], Rrom gabena darrpan pam tümün müötüdüğab irrualórr pamkolpamab ubi ngarkwatódó. ¹⁶ Ene ngürrdü, darrü umulürrün kolae pam asi yarilürr tümün müötüdü, oya ngi Barrabas. ¹⁷ Pamkolpama darrpan pokodó nóma kwób bazeñórr, Paelat ibü nümtinóp wagó, "Yabü ubi iada: ia ka nadü pam irruno tümün müötüdüğab? Barrabas, ta ia Yesu, [Kerrisobóka] noan ngiliandako?" ¹⁸ Wa umul yarilürr igó, wirri prista Yesun igósidi ekyenóp, zitülkus ibü gyagüp kolaea ekrranórr, zitülkus abün pamkolpama Yesuka atan kwarilürr.

¹⁹ Paelat tóba zazan mórran klamdózan mórran yarilürr, oya kola bóktan zirrapónórr wagó, "Ene kolae tónggapón-koke pam elkomól! Ini irrüb kürü nusdü ka kari müpdü ta koke namüla oyabókamde."

²⁰ Da wirri prist akó balngomól byarrmarr pama, pamkolpam gyagüpítótók we nókyenóp Paelatón atom Barrabasón tümün müötüdüğab arruanóm akó Yesun büdülpükü amkalóm.

²¹ Paelat pamkolpam nümtinóp wagó, "Ini nis pam nisdügabi, ka tümün müötüdüğab nadü pam irruno yabünkü?"

I bóktan yalkomólóp wagó, "Barrabas!"

²² Paelat akó pamkolpam we nümtinóp wagó, "Ia ka dama Yesun ia yangono, Kerrisobóka noan ngiliandako?"

I blamana bóktan yalkomólóp wagó, "Oya krrosdó emngyelam!"

²³ Paelat ibü nümtinóp wagó, "Iade? Wa ia tai laró kolae tónggapónórr?"

Da pamkolpama wata wirri taegwarróm we inóp wagó, "Krrosdó emngyelam!"

²⁴ Paelat nóma ngakanórr wagó, wa gaodó koke yarilürr darrü kla tónggapónóm Yesun tangamtiňüm - pamkolpama gazirrüm kena bainüm - wa nae itürr, tóba tang pamkolpamab obzek kwata we bagulürr. Wa ibübóka wagó, "E ne poko tónggapónakla, ene paman büdül müp sab kótó koke ipudo. Sab yabü müp yarile!" ²⁵ Pamkolpam blamana bóktan yalkomólóp wagó, "Ene paman büdül müp sab kibüka ki yarilün akó kibü olmaldó!"

²⁶ Da Paelat Barrabasón ibünkü we irruanórr tümün müötüdüğabi. Da wa gazirr pam we nilóp Yesun kus pokopükü sye-i‡ ailüm. Olgabi wa oya ngibürr gazirr pamab tangdó we ingrinürr krrosdó amngyelóm.

^{27:24} Duterronomi 21:6-9   ^{‡ 27:26} kus pokopükü sye lar sopae-e tónggapórrón syea, kalmitzan aelorrón, pepeamđó kus poko akyarrón. Kolae tonarr tóbapón pam, ibü akrran klama. Mórke-mórrke módoga: whip ó flog.

*Gazirr Pama Yesun [Tiz Yangónóp]
(Mak 15:16-20; Zon 19:2-3)*

²⁷ Da módóga, Paelatón gazirr pama Yesun we idüdóp gabenan wirri müötan kal akólórrón pul basirrdü. I tibiób blaman kamdal we ngibaunóp Yesun kal-kal angónóm. ²⁸ Oya tumum mórrkenyórr enólóp, ama akó óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat we atenóp. ²⁹ I akó oya singül müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da i oya singüldü we emngyelóp. Tutul tangdó go tupuru ingrinóp. I tibiób wakósingül nümgünóp, oya we yagürnóp, amkoman moboküpi-koke, a i oya tiz yangónónóp wagó, "Ma wirri kokrrap ki nygaben namüla, Zu pamkolpamab king!"[§] ³⁰ Da i oya akó gwerr we atógnóp akó tupuru oya tangdó kla ipüdóp, da singül we emkálnóp. ³¹ Ibü nóma blakónórr oya tizangóna, da i oya ene óe-óe mórrkenyórr we ininóp, ama akó tóba mórrkenyórr oya we amelóp. Da i oya we idüdóp krrosdó amngyelóm.

*Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)*

³² I nóma bauslúrr Zerrusalem wirri basirrdügab, i darrü Saerrin wirri basirr pam we emrrónóp, ngi Saemon, da gazirr pama oya arüng-arüng we zirrapónóp Yesun krros bügasilüm. ³³ Solodó, i darrü pokodó babzilürr, ngi Golgota (oya küp módóga: "Singül Kakan Bwób Poko").* ³⁴ I oya waen akyanóm kain koralórr anónóm, darrü kapan klampükü yarrisarri apórrón. Nóma apókórr, da bangónórr anónóm.[†]

³⁵ Oya krrosdó we emngyelóp. Ene kakóm, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr basenóm wa, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrütóp tibióbkü. ³⁶ Ene kakóm, i we bobrranórr, oya ngakanóm. ³⁷ Oya sisingül darrü nugup pósek emngyelóp, wialómórrón ini bóktan opore, oya ne bóktana büdüldü ingrinürr wagó, "Ini wa Yesue, Zu pamkolpamab King." ³⁸ Da ene pokodó, i ta nis gazirr-gazirr gómló pam nis tibiób krrosdó nómngyelóp Yesukü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.

³⁹ Pamkolpama nidi bórrgrrat-tórrgrrat kwarilürr, oya kle-kle yalnónóp. Tibiób singül bongapnóp igó bóktankü wagó, ⁴⁰ "Ma módóglá, Godón Gyabi Müót nótó ki ilgüte akó ma aüd ngürr kugupidü ki ela! Moba kóbó zid bai! Ma ne Godón olom nómadóla, da krrosdógar ugó tibi!"

⁴¹ Dadan ngarkwatódó, wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó balngómól byarrmarr pama Yesun we tiz yangónónóp wagó, ⁴² "Wa ngibürr zid bain yarilürr, da wa ma gaodó kokea tóba zid bainüm! Ia wa Isrrael pamkolpamab kinga, be? Errkyadan ugó kóbó ki tibi ene krrosdógar. Mi oya amkoman kubó igósidi yangurre!" ⁴³ Wa Godón amkoman angunda. God oya ki zid syó errkyadan, Godón ubi ne asi nóma yarile oyaka, zitülkus wa igó bóktanórr wagó, 'Ka Godón olomla.' "

---

§ ^{27:29} Ene tonarrdó, Zu kinga tupuru omrralórr, akó óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr. * ^{27:33} Aprapórr ini pokoan ngi Singül Kakan Bwób Poko yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. † ^{27:34} Ene waen bidal akyan anón kla yarilürr. ^{27:34} Wórr Peba 69:21 ^{27:35} Wórr Peba 22:18 ^{27:39} Wórr Peba 22:7; 109:25 ^{27:40} Metyu 26:61; Zon 2:19 ^{27:43} Wórr Peba 22:8

44 Ene gazirr-gazirr górmol pam nisa, Yesun kabe-kabe tibiób krrosdó amngyelórrón nidi namülnürri, oya ta dadanzan kle-kle yalnórri.

Yesu Nurrótókórr

(*Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30*)

45 Abüs singulküp nóma semrranórr, tümüna blaman bwób ngaslaorr. Ene tümüna aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr. **46** Abüs aüd küp ngarkwat nóma semrranórr simam, Yesu wirri gyagüpi we taegwarr apónórr wagó, "Eli, Eli, lama sabagtani?" Oya küp módóga: "Kürü God, kürü God, ma kürü iade kolkomóla kólbanan?"

47 Ngibürr kolpama ibükagab, ola nidi bórrang kwarilürr, oya bóktan nóma barrkrrurr, da we bóktónóp wagó, "Wa Ilaezan[‡] ngyaunda."

48 Dümduuman darrüpa busorr, mórrkenyórr pokozan klaš ipadórr, muran waendó yanggóbólórr, aul pepeamdó amrókkórr, da oya ekyanórr ausüm.

49 A ngibürra we bóktónóp wagó, "Kubó, mi kya kóbó ngakónónóm, Ilaeza ia kubó tame oya zid ainüm."

50 Yesu akó wirri gyagüpi taegwarr apónórr, tóba dómdóm ngón we semanórr, da narrótókórr.

51 Da módóga, Godón Gyabi Müót kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra* oleán yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr, tai kwitüdügabi kókó tüp. Tüpapükü mórrbaengórr, wirri ingulküpapükü órpókal bangónóp. **52** Gapókapükü tapabakuóp, akó ngaen abün ne Godón amkoman angun pamkolpam kwarilürr, nidi narrbarinürr, God ibü ugón irlsinürr arroldó. **53** I tibiób gapók nümgütóp. Yesun arsümul tonarr kakóm, i blaman Zerrusalem we barrbünnürr, Godón gyabian wirri basirrdü. Ibü abün pamkolpama nosenónóp.

54 Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam tóba gazirr pampükü Yesun nidi ngakan kwarilürr, i tüp mórrbaengde nóma esenóp akó blaman ne tórrmen tulmila tómbapón kwarilürr, i blaman kari gum koke koralórr. I blamana inzan bóktónóp wagó, "Amkoman, wa Godón olom yaril!"

55 Ene pokodó abün kol kwarilürr, barrkyanan kandógabi nidi azil kwarilürr, Yesun Galiligabi nidi mamoanónóp oya tangamtinüm. **56** Inkü we kol koralórr: Merri Magdalín,[†] Merri, Zeims a Zosep ibü aip nótó warilürr, akó Zebedin olom nisab aip.

Yesun Gapókdó Ingrinürr

(*Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42*)

57 Simaman nóma yarilürr, darrü mórrrel pama ugón tübzilürr, ngi Zosep. Wa Arrimatia wirri basirr pam yarilürr, Yesun darrü umulbain olom. **58** Wa Paelatka we wamórr, da Yesun büdül bübüüm we yatorr. Paelat arüng bóktan zirrapónórr wagó, Yesun büb Zosepón akyanóm.

59 Zosep büb ipadórr, da wirri darrem baeb tóman-koke mórrkenyórrí we errgótanórr, **60** da gapókdó we ingrinürr, tóbankü ngaensingülan ne kla ilüngürr karrkukus ingulküpü. Da wa ene gapók mamtae murrausüm

27:46 Wórr Peba 22:1   [‡] **27:47** Ilaeza: Ibrru bóktane ini ngian gyagüp darrpan tonarrea eli. § **27:48** mórrkenyórr pokozan kla, Mórrke-mórrke módóga: sponge. Kübüll akó spun bagul klama. **27:48** Wórr Peba 69:21   ^{*} **27:51** Ene wirri adrratórrón mórrkenyórra Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: Holy of Holiest). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. **27:51** Bazeb Tonarr 26:31-33   [†] **27:56** Magdalín, oya küp módóga: Magdala basirr olom. **27:56** Luk 8:2-3

wirri ingülküp we yanenórr. Da wa ae wamórr. ⁶¹ Merri Magdalín, akó darrü Merri ola mórran namülnürri, obzek ma gapókdó.

Gapók Ngakan Pam

⁶² Yesun ne ngürr emkólóp, ugón dómdóm elklaza tómbapón ngürr‡ yarilürr. Ene ngürr kakóm ma ibü [Sabad] ki yaril. Wirri prrist akó Parrisia Paelatón asenóm ugón ogobórr. ⁶³ Oyabóka wagó, "Wirri pam, kibü kuri ngambangóle, ene ilklió bülión pam ne arról nóma yarilürr, wa igó bóktanórr wagó, 'Ka sab aüd ngürr kakóm büdüldügab ugón türsümulo.' ⁶⁴ Da arüng bóktan ugó nökyenónóm oya gapók tai murrausüm akó morroal ngakanóm, ngarkwat kókó aüd ngürra nóma bobrrone. Oya umulbain olmalab sab gaodó koke ia yarile, oya büdül büb góml-góml apadóm akó pamkolpamdó bóktanóm wagó, 'God oya büdüldügab kuri irsümüle.' Ini dómdóm ilklió bülión bóktan sab wirri kolae yarile. Ngaen-gógópan kla wa tai wirri kolae koke yarilürr."§

⁶⁵ Paelat ibübóka wagó, "Gazírr pam yazebam, da ugó ogob. Ene gapók morroal ngakan ki kwarilün yabü gyagüpitótók ngarkwatódó."

⁶⁶ Da i we ogobórr, ene gapók mamtaedó ne ingülküp yarilürr, wirri karrikkus sye-i arümóp anen-gum akó pama gapókdó bangrin-gum. Gazírr pam ola bimgütóp gapók ngakanóm.

28

Yesun Büdüldügab Irsümüllürr (Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

¹ [Sabada] nóma blakónórr, udaian ngaen-gógópan ngürrdu,* irrbianande, sisa nóma balgóñ yarilürr, Merri Magdalín akó darrü Merri gapók angónóm aurürri. ² Da módóga, tüpa wirri arüngi we mórrbaengórr, zitulkus Lodón darrü anerrua kwitümgabi we tübinürr. Wa gapók minggüpanandó wamórr, da ene ingülküp we yanenórr mamtaedógab. Tüób wa we mórran-mórran bainürr ene ingülküp kwitüdü. ³ Oya büb a obzek igó yarilürr, wamaka aona warri amanda. Oya mórrkenyórra ongang bapólórr wamaka gabülpilian pülpül pokoa. ⁴ Gapók ne gazírr pama ngakan korálórr, ibükä kari gum tórrngón koke yarilürr, da i büdül pamzan bainóp.

⁵ Da anerrua ene kolbóka wagó, "E gumgu. Ka umulóla e Yesun amkündakla, krrosdó noan emngyelóp. ⁶ Wa aini babula, zitulkus oya kuri irsümüle, wa tüób enezan yarilürr. Da yao, ene poko ngakanóm togob, oya büb ne angrirrún yarilürr. ⁷ Da büsai-büsai ugó ogob errkyadan. Oya umulbain olmal umul-umulan ngintinamke magó, 'God oya büdüldügab kuri irsümüle! Wa Galili tótókdase yabü singül kwata. E kubó oya ola esenane!' Ka yabü umul-umulan ngitanóm tama."

⁸ I gum tórrngónkü büsai-büsai we aurürri gapókdógab. Ibü bübdü ta wirri bagürwóma tübangrinürr, da we busorri umulbain olmal umul-umulan ngiltanóm.

‡ 27:62 dómdóm elklaza tómbapón ngürr Prraede ngürr yarilürr. ^{27:63} Metyu 16:21; 17:23; 20:19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33 § 27:64 Zu wirri ngi pamab gyagüpitótók igó yarilürr: ngaen-gógópan ilklió bülión igó yarilürr wagó, Yesu tóba zidbain pambóka ngiblianórr. Dómdóm ilklió bülión ma ígosa: Yesu tóbabóka wagó: "Ka sab büdüldügab türsümulo aüd ngürr kakóm." * 28:1 Udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr.

⁹ Da módóga, i umulbain olmal umul-umulan ngibtanóm nóma aurrñrima, da Yesükü basenóp. Ibübóka wagó, "Paud yabüka asi ki yarilün!" Da i oyaka we aurrürri, wakósingül nulkamürri, oya wapór nis nómooarri, oya [ótókóm]. ¹⁰ Yesu ibübóka wagó, "E gumgu; ugó aurram kürü zonaretal umul-umulan ngibtanóm, Galili tótókóm. I kürü sab ola kóserre."

Gapók Ngakan Pamab Bóktan

¹¹ Ene kola nóma ogoblórr, da módóga, gazirr pam, gapók nidi ngakanónóp, i ta we bakonórr Zerrusalem wirri basirrdü. Wirri pristab umulüm, blaman poko adrrütóp gapókdó ne klama tómbapónóp. ¹² Wirri prist akó [balngomól byarrmarr pama] darrü bóktan akó we tónggapónóp, da wirri ngarkwat mani gazirr pam nókyenóp. ¹³ Ibübóka wagó, "E sab igó kwarilünke magó, 'Yesun umulbain olmala irrüb togobórr a büdül büb ugón sipüdóp, ki ut nóma korálórr.' ¹⁴ Gabena ne ini bóktan nóma arrkrrue, ki sab oya gyagüpítótók yalüngrrre kibü amkoman angunüm, da yabüka sab darrü mup babul yarile."[†]

¹⁵ Ene gapók ne gazirr pama ngakan korálórr, ene mani ipüdóp, da wirri ngi pamab bóktan mamunóp, ibü enezan nilóp.

Da Zu pamkolpama ene bóktan[‡] metat ayodako, tai ene ngürrdügab ngarkwat kókó ta errkyá.

Yesu Tóba 11 Umulbain Olmal Godón Morroal Bóktan Büdratóm Zirnapónóp

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

¹⁶ Ene 11 umulbain olmala Galili we ogobórr, ene pododó, Yesu ibü enezan nilóp ola tótókóm. ¹⁷ I oya nóma esenóp, i wakósingül we nümgünóp oya agürüm. A ngibürr wa gyagüp-gyagüp koralórr wagó, "Ia amkoman watóke?" ¹⁸ Yesu ibü minggüpanan nóma tamórr, ibübóka wagó, "Kürü Aba blaman ene balngomól arüng kókyanórr, kwitüm akó tüpdü. ¹⁹ Da e igósidi ugó ogob pamkolpamdóma bwób-bwób. Sab kürü umulbain olmalóm ninamke, ibü [baptætae bainkü] Aban ngidü, Oloman ngidü akó Godón Samuan ngidü, ²⁰ akó ibü umul bainkü blaman bóktan karrukkus amorranóm, ka yabüka ne poko arüngi bóktan namülnürrü mamoanóm. Da módóga, ka sab yabüka asi namulo metat, kókó tüpan blakón tonarra nóma tame."

Metyun Peba aini blakónda.

[†] 28:14 Rrom gazirr pama zaget bwóbdü nóma umtule, oya darrem wata módóga: büdül.

[‡] 28:15 Ene obae bóktan módóga: Yesun umulbain olmala Yesun büb góómól-góómól ipüdóp, gapók ngakan pam ut nóma kwarilürr. ^{28:16} Metyu 26:32; Mak 14:28 ^{28:19} Apostolab Tórrmen 1:8

**Morroal Bóktan Yesunkwata,
Mak
Ne Bóktan Wialómórr
Ngaensingül Bóktan**

Darrü pam ngi Zon Mak ini peba wató wialómórr. Zon Mak darrü Yesun zaget pam yarilürr. Wa [apostol] Pol akó apostol Pita ibü gódam yarilürr. Yesu ngaen-gógópan kwitüdü kasilürr, da Mak ini peba solkwat we wialómórr. Wa ugón Rrom wirri basirrdü ngyaben yarilürr. Ene tonarrdó, Pita ta ola nyagaben yarilürr. Wa ngaen Yesun umulbain olom yarilürr, da wa Makka Yesun bóktan tulmil okaka izazinürr, oya tangamtinüm ini peba wialómóm. Ene igósüm, pamkolpama Yesun zaget akó oya morroal bóktan metat gyagüpi amanóm.

Ini peban póep Isrrael kantrri tómbapónórr, Rrom alam kan-koke yarilürr. Isrrael pamkolpam Zu pamkolpambóka ngiblianónónóp. Zu pamkolpam Isrraelón olmalbobatal kwarilürr, oya darrü ngi Zeikob. Isrrael Eibrra-amón bobat yarilürr. Eibrra-am akó oya olmalbobatal God [ótók] kwarilürr. Zu pamkolpama Godón gida mamoaan kwarilürr, wa Mosesón ne kla siliónórr, ngaen nótó ngyabelórr. Yesu solkwat tömtómólórr.

Isrrael pamkolpama Ibrru bóktan akó Arram bóktane bóktan kwarilürr. A Zu-koke nidipko akó abün Zu pamkolpama Grrrik bóktane bóktan kwarilürr. Da módoga, Mak tóba peba Grrrik bóktane we wialómórr.

Yesun amtómól tonarrdó, Rrom singüldü pama barre bwób idi balngomól kwarilürr, darrü Isrrael kantrri yarilürr. Ibü king sisabóka ngilianónónóp. I gabena zirrapónóp, ngi Paelat, Isrrael pamkolpam balngomólóm akó i ibü zirrnótóknóp tak mani aliónüm.

Ngaen Zu balngomól pama abün gida kwitüm omelólórr ene gida, God Mosesón ne kla siliónórr. Ini pamab gida kari müp koke kwarilürr Zu pamkolpamdó. Yesu umul bain yarilürr wagó, zitülkus babula ini gida mamoaanóm. We ngarkwatódó, Zu balngomól pama ngürsil kwarilürr Yesuka.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Zon Baptaes Pam 1:1-13
- B. Yesun Zaget Panzedó Galili prrobinsdü 1:14-9:50
- C. Yesun Zaget wa Noma Agóltagól Yarilürr Galili prrobinsdüğabi ama Zerrusalem Wirri Basirrdü 10:1-52
- D. Dómdóm Udaidü Zerrusalemóm akó minggüpánandó 11:1-13:36
- E. Yesun Amigóp akó Büdülümpükü Emkólóp 14:1-15:47
- F. God Yesun Irsümüllürr Büdüldügab 16:1-8
- G. Yesu Tóba Okaka Tübyónürr Pamkolpamdó akó Kwitüdü Alkomólórr 16:9-20

¹ Morroal Bóktana ae bókyanda, Yesu Kerrisonkwata, Godón Olom.
² Enezan wialómorróna [prropet] Aesayan pebadó, God [Kerrisodó] ne pokó bóktanórr wagó,*

"Turrkru! Ka sab kólba bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.
 Wa sab marü kwat wató ngagróte."

³ "Darrü pama taegwarrdase [ngüin-koke bwóbdü] wagó,
 'Kwat ngagrótam [Lodón] tótókóm
 akó kwat morroal dümdüm alótam oyankü.' "†

⁴ Da Zon Baptaes Bain Pama we okaka tübyónürre ngüin-koke bwóbdü, bóktan igó amgolkü wagó, "Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdögabi. Da ka yabü baptaes ninünümo. Ene igósüm, God yabü kolae tonarr sab norrgorre." ⁵ Blaman pamkolpama ogoblórr, Zudia prrobins kugupidü ne basirrdügabi akó Zerrusalem wirri basirrdügabi, Zonón bóktan arrkrrum. I tibiób kolae tonarr nóma okaka uzazilürr, da Zon ibü baptaes nyónónóp Zodan tobarrdó.

⁶ Zon wa [kamel] ngüin mórrkenyórr bamelórrón yarilürr, akó wa lar sopae belt baterrón yarilürr. Oya alo kla we kla yarilürr, paza tónók akó molpokodó gus mor. ⁷ Wa ibüka bóktan amgolórr wagó, "Darrü pama kürü solkwat tótókda, wirri arüng nótóke kürükagab. Ka ta ngarkwatódó kokela tüp aupüm oya wapórdó bamel kla sye agom.‡ ⁸ Ka yabü nae-e baptaes baindóla, a wa sab yabü Godón Samu-i baptaes bain yarile."

Yesun Baptaes Ain akó [Satanian] Alngomól Yesun Kolae Tonarr Tómbapónóm
(Metyu 3:13-4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Ene tonarrdó, Yesu we tübzilürr Nazarret wirri basirrdügab, Galili prrobins kugupidü, ó Zon oya we baptaes yónürr, Zodan tobarrdó.
¹⁰ Dümdüman Yesu naedögabi nóma saogórr, wa pülpül esenórr náma tapabakulürr. Akó wa Godón Samu we esenórr, kwitümgabi abindi akó oya kwitudü amngyelde nurre póyae buli. ¹¹ Kwitudügabi bóktan kümüla we sidörükürr wagó, "Ma kürü kólbanan olomla. Kürü [moboküpü ubi] marükama. Ka kari barnginwóm kokela marüka."

¹² Dümdüman oya Godón Samua we idödürü ngüin-koke bwóbdü. ¹³ Wa olazan yarilürr, wa 40 ngürr amanórr, satania nóla alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tónggapónóm. Yesu narr larpükü ngýabelórr ama [anerrua] oya we tangamtinóp.

Yesu Tokom Wapi Baib Pam Ngibaunürr Oyaka Solkwat Atanóm
(Metyu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Zonón tümün müötüdü we ingrinóp. We kakóm, Yesu ma Galili wamórr, Godón Morroal Bóktan amgolkü. ¹⁵ Wagó, "Ene tonarra kuri tübzile. Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri tübine. Yabiób kolae tonarrdögabi ugó tübyalüngam, ama Morroal Bóktan amkoman angunüm!"

¹⁶ Yesu Galili Malu§ kabeaná náma wamlórr, wa nis pam nis nósenórr,

* **1:2** Aesaya Zonónbóka apón yarilürr, Baptaes Bain Pam.   **1:2** Malakae 3:1   **1:3** Ini bóktan alap-alap angrirrüna; paman moboküpóka apóna.   **1:3** Aesaya 40:3   **1:6** 2 King 1:8   ‡ **1:7** Ini bóktanan küp módoga: "Ka ta ngarkwatódó kokela oya ngibürr zaget tóbaelóm."   **1:11** Bwób Zitüll 22:2; Wórr Pebá 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 9:7; Luk 3:22   **1:15** Metyu 3:2   § **1:16** Galili Malu wa wirri mulkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea.

Saemon akó oya zoret, Endrru. I net yagóbnürri naedó, zitülkus i wapi baib pam nis namülnürri. ¹⁷ Yesu ibü nyalórr wagó, "Yao! Kankü turram. Ka yabü pamkolpam bumióg umul nino." ¹⁸ Darrpan güblang i ne arrkrrurri, tibiób net ola bimgatrri, da Yesuka we akyarri.

¹⁹ Yesu ne barrkyananbóka nóma wamórr, wa nis narezoreti pam nis nösénórr, Zeims a Zon, Zebedin olom nis. I tibiób butüdü net barrgüp namülnürri. ²⁰ Yesu ibü we nösénórr, da ibü dümdüman we nginaunürr oyaka solkwat akyanóm. I tibiób ab Zebedin ola amgatrri butüdü, tóba zaget pampükü, da Yesuka we akyarri.

Kolae Samupükü Pam

(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu tóba tokom umulbain olmalpükü wamórr kókó Kaperrna-um wirri basirrdü. Darrü [Sabad] ngürrdü wa [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] ugón bangrinürr, da umulbain ngarkwat we bókyanórr. ²² Pamkolpama gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp. Zitülkus módóga, wa ne balngomól arüngi umul bain yarilürr, wa Mosesón gida umulbain pam nörrgrrotóp.

²³ Dümdüman ene tonarrdó, darrpan kolae samupükü pam ibü kwóbbazen müót kugupidü we yarilürr. Kolae samua ene pam we zirratakórr wirribóka taegwarr apónóm wagó, ²⁴ "Marü ubi laró tónggapónoma kibüka, Yesu Nazarret olom? Ia ma kibü kolae bainüm tama? Ka umulóla ma nótókla. Ma Godón Gyabian Olomla!"

²⁵ Yesu ene kolae samu agórr wagó, "Piküp bai! Ma ugó tubrra we pamdó gab!"

²⁶ Kolae samua ene pam wirribóka inurr. Wa karibóka-koke taegwarr apónórr, da wa we tubrranórr ene pamdó gabí. ²⁷ Blaman pamkolpama gübarirr aengóp, da i tibiób bamtinónóp wagó, "Ini ia laróga? Ini küsil umulbain bóktana, balngomól arüngpükü! Wa kolae samu dele arüng bóktan aliónda akó i oya bóktan arrkrudako!"

²⁸ Da módóga, Yesunkwata bóktana büsai we büdólórr dudu Galili bwóbdüma.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp

(Metyu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Yesu tóba tokom umulbain olmalpükü kwóbbazen müót we amgatórr, ama Saemon a Endrru, ibü müötüdü bangrinürr. ³⁰ Saemonón mónanng güb azid warilürr, nyórrdü utürrün, da dümdüman i Yesun we izazilóp oyakwata. ³¹ Da Yesu azid koldó we wamórr, oya tangdó omoanórr, mórran-mórran wyónürr, solkwat we zamngólórr. Da oya ene azida wata we zumgatórr. Solkwat wa ibü alo kla we nganinóp.

³² Ene simaman, abüsa nóma mórralórr,* pamkolpama Yesuka blaman azid kolpam akó kolae samupükü kolpam ugón tübarrmüller. ³³ Blaman ene basirr pamkolpama we kwób tóbazelórr kókó ene müót mamtaedó. ³⁴ Yesu ia-ia abün azid kolpam we dólóng nyónónóp, akó abün kolae samu amalórr. Wa kolae samu koke ok ninóp bóktanóm, zitülkus i umul koralórr, wa nótó yarilürr.

* 1:22 Metyu 7:28-29   * 1:32 abüsa nóma mórralórr, ene Sabad ngürra kuri blakóne. Zu pamkolpamab gida ngarkwatódó ibü gyabi yarilürr ene ngürrdü elklaza bamselóm.

*Yesu Galilim Tóba Bóktan Amgol Yarilürr
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Sisa balgóñ tai küsil yarilürr, Yesu müót zokrrok we amgatórr. Wa ene basirr amgatórr, da kolpam-koke bwóbdü wamórr. Wa ola tóre ako yarilürr. ³⁶ Saemon tóba kamdalpükü oya amkünüm we bazeborrr.

³⁷ Nóma esenóp, i wagó, "Blaman pamkolpama marü amkündako!"

³⁸ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Mi wata ini ngibürr basirrdüma ogoblo, ini wirri basirr minggüpanan nidipako. Ka ta ola amgolo Morroal Bóktan, zitülkus ka ugósüm tamórró."

³⁹ Da módóga, wa we wamlórr basirr-basirr Galili kugupidü, Godónkwata Morroal Bóktan amgolkü tibiób kwóbbazen müótüdü akó kolae samu amankü.

*Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Darrpan soso azid pama tamórr kókó Yesuka. Wa wakósingül nülkamülürr, da wa we bóktanórr wagó, "Marü ubi ne nóma yarile, ma gaodó namulo kürü [tóman] arrgonóm Godón ilküpü."†

⁴¹ Yesu oya kari gyaur koke esenórr, tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurürr. Yesu oyaka we bóktanórr wagó, "Kürü ubia! Tómana ki barrgo!" ⁴² Dümdüman ene soso azida oya we amgatórr. Tómana oya büb ugón amgatórr. ⁴³ Dümdüman Yesu oya zirrapónórr, wirri arüng bóktanpükü ⁴⁴ wagó, "Tai turrkru! Ma ini poko darrü olom azazilgu! A ma wam [prristdü], moba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka. Yabü ne ngaen Moses ne gida bóktan poko nókyenóp, da ene [gyaur kla] kubó [Godón Gyabi Müótüdü] idódké prista ola úrdü agasilüm pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpü."

⁴⁵ Da ene oloma ma we wamórr, blaman bwóbdüma büdrratkü ne pokoa tómbapónórr. Wa bóktan we ayorr. Yesu ma igósidi gaodó koke yarilürr panzeana tótókóm blaman wirri basirrdü. Ene pokodó, Yesu kolpam-koke bwóbdü igósidi ngyabelórr. Ó da módóga, blaman pamkolpama bwób-bwób we togoblórr ama oyaka.

2

*Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Ngibürr ngürr kakóm, Yesu Kaperrna-um wirri basirrdü we alkomólórr, ó pamkolpama bóktan barrkrrurr wagó, "Wa müótüdü asine." ² Abün pamkolpama togoblórr, darrpan pokodó kwób bazenóp ene müótüdü. Ene müót kugupi mamtae wata barümürrün yarilürr. Yesu ibü Godón bóktan we umul bain yarilürr. ³ Da módóga, ngibürr kolpama ugón tübabzilürr. Tokom pama ibükagab, darrü büb bidal pam sidódnóp ama oyaka. ⁴ I ene pam minggüpanan koke idüdóp, zitülkus pamkolpamab ngoro ola yarilürr. Da módóga, i mórrkakakdó bamselórr ene pampükü. I mórrkakak we tae apónóp, Yesu ne pokodó zamngól yarilürr. I nóma

^{1:39} Metyu 4:23; 9:35   † ^{1:40} tóman arrgonóm Godón ilküpü: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó [Godón Gyabi Müöt] kal akólórón pul basirrdü barrbünnüm.   ^{1:44} Lebitikus 14:1-32

tae apónóp, ene pam rraparrapapükü we tüp solkomólóp, Yesun obzek kwata.⁵ Yesu ibü amkoman bangun nómá esenórr, wa büb bidal pamdó bóktanórr wagó, "Kürü olom, ka marü kolae tonarr kuri norrgonónómá!"

⁶ Ngibürr Mosesón gida umulbain pama we bobrralórr, gyagüpi tótókde⁷ wagó, "Ini pama ini poko inzan iade bóktanda? Wa Godón pabo apadóm kainda! Gaodó ia nótóke kolae tonarr barrgonóm, a wata God tebean?"

⁸ Dümdüman Yesu ibü gyagüpitótók yazebörr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, "E wa inzan poko iade gyagüpi tótókdakla yabiób moboküpü? ⁹ Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm ini büb bidal pamdó? Ia, 'Marü kolae tonarr barrgorrónako,' ta ia, 'Bupa, moba nyórr errngam, da ugó agólóm bai?' ¹⁰ Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, Pamkolpamab Oloman balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm." Da wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, ¹¹ "Ka marü ayaldóla, ugó bupa, moba nyórr ipa, da ugó wam, moba müót basirrdü!"*

¹² Dümdüman ene pama bupadórr, tóba nyórr ipadórr, da we wamórr blaman pamkolpamab obzek kwata. I blamana gübarirr aengóp akó i Godón we yagürnóp. I igó zwapolórr wagó, "Iba, inzan kla ta mi ngaen kokean esenóp!"

Yesu Libaen Ngayaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm (Metyu 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Yesu akó we alkomólórr Galili Maludü. Wa malu kabearna nómá wamlórr, wirri pamkolpamab ngoroa we togoblórr oyaka, da wa ibü we umul bain yarilürr. ¹⁴ Wazan wamlórr, wa [taks mani dakabain pam] we esenórr, ngi Libae, Alpeiusün olom, tóba kari zaget müötüdü mórrande. Yesu oyabóka wagó, "Yao, ma kürüka tókyá!" Libae we bupadórr, oyaka we akyanórr.

¹⁵ Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Libaen müötüdü nómá alo yarilürr, abün taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpama we togobórr, inkü alom ene tógaldó. Zitulkus módóga, Yesuka abün inzan pamkolpama atan korálórr. ¹⁶ Ngibürr Mosesón gida umulbain pama, akó tib [Parrisi] kwarilürr, Yesun alode nómá esenóp taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü, da i oya umulbain olmal nümtinóp wagó, "Wa iade aloda inzan kolpampükü?"

¹⁷ Yesu ibü narrkrroóp, da bóktanórr ene pokodó wagó, "Azid-koke kolpam nidipako, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko. Ka ini tüpdü igósüm koke tamórró igó, dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm. A ka wa kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdóggab."

Küsíl Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu (Metyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Darrü tonarr, Zon [Baptæs Bain] Paman umulbain olmal akó Parrisi, i alo bütök kwarilürr. Ngibürr kolpama Yesun amtinüm togobórr. I oya

* ^{2:11} Godka popadana, kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómmali Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógbabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm.

imtinóp wagó, "Ia Zonón umulbain olmal ó Parrisiab umulbain olmala alo larógóm bütókdako, a marü ma koke?"

¹⁹ Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, "Yabü gyagüpítótók iada, pamkolpama kol amióg tóredó ia kubó alo bütókrre, kol amióg pam ibüka nómade? Koke! Kol amióg pamzan asine ibüka, i alo koke bütókrre. ²⁰ A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam[†] ibükagabi nómá sipüdrre. Da ene ngürrdü i sab alo bütókrre.

²¹ "Darrü oloma küsil mórrkenyórr poko koke arrgüpe ngaep mórrkenyórrdü tae murrausüm. Wa ne nómá tólæle, ene küsil mórrkenyórr pokoa nómá korrom baine, ene ngaep mórrkenyórr sab amurrute da batürre, ama tai wirri tae ine. ²² Darrü pama küsil waen koke errngóme ngaep lar sopae beledó. Wa ne nómá tólæle, ene waena kubó ene ngaep bele amkene. Waen a lar sopae bele sab kolae baini. Igósidi, küsil waen wata küsil lar sopae beledó errngómórre."‡§

Yesu |Sabadan| Loda (Metyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu [wit] apapana tótók yarilürr. Oya umulbain olmala wankuzan ogoblórr, i wit küp we zulkulóp alom.* ²⁴ Da Parrisia Yesuka we bóktónóp wagó, "Ngaka, marü umulbain olmala ene zaget iade tónggapóndako, gyabi ne klame Sabad ngürrandó?"

²⁵ Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "E ia kokean etóngarre Godón Wibalómorrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam kopopükü alom nómá yarilürr? ²⁶ Wa Godón [Palae Müötüdü] bangrinürr, Abyatarr [singüldü prrist] nómá yarilürr, da ene gyabi brred elorr, prrista Godón obzek kwata ne kla urrbulürr. Ngibürr tóba pam nülinóp. A Mosesón gida ngarkwatódó dümdüm kokea ene brred alom; wata prristab dümdüme, ene brred alom!"

²⁷ Yesu elakónórr wagó, "Sabad pamkolpamab morroalóm tónggapónórr. Pamkolpam Sabadan morroalóm koke tómbapónóp. ²⁸ Da ka Pamkolpamab Olomzanla, ka ta Sabadan Lodla."†

3

Tang Bidal Pam (Metyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Akó darrü [Sabad] ngürrdü Yesu [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] bangrinürr. Ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi airrún. ² Ngibürr Parrisia kwat amkün kwarilürr Yesun kotóm ain bóktan amanóm, da oya tai ilküpáne we idódnóp wa, ia wa kubó

† **2:20** kol amióg pam wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógb, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. ‡ **2:22** Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggratóda, ma küsil waen nómá errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggratóm. § **2:22** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako. * **2:23** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nómá ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógb. **2:23** Duterronomi 23:25   **2:25** 1 Samuel 21:1-6   **2:26** Lebitikus 24:9   † **2:28** Sabadan Lod, oya küp módoga: Sabadan Wirri Pam. Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü.

Sabad ngürrdü ene pam dólóng ine.* ³ Yesu ene tang bidal pamdó we bóktanórr wagó, "Bupa, ugó zamngól blamanab aodó!" ⁴ Da Yesu ene Parrisidü we bóktanórr wagó, "Mibü gidadógab ia taia Sabad ngürrdü morroal tónggapónóm, ta ia kolae tónggapónóm; ia arról zid ainüm, ta ia arról alakónóm?" A ibü darrü bóktan ta babul yarilürr.

⁵ Yesu pamkolpam nóma ngabkanórr, oya ngürsila we simiögürr. Wa ta kari gyaur koke yarilürr ene pamkolpamdó, zitulkus ibü baku burrul babulan yarilürr. Yesu ene tang bidal pam we yalórr wagó, "Moba tang ugó adrrat." Wa adrratörr, da oya tanga tóba gaodó alkomólórr. ⁶ Parrisia kwóbbazen müót nóma amgütóp, dümdüman we kwób bazenórr Errodón[†] mamoan pampükü, Yesun amkal bóktan angrinüm.

Pamkolpam Ngoro Malu Kabeledó

⁷ Yesu tóba umulbain olmalpükü Galili Maluduó nóma wamlórr, wirri pamkolpamab ngoroa Galili prrobinsdüğabi oyaka zatalórr. Akó pamkolpamab ngoroa Zudia prrobinsdüğabi togoblórr, ⁸ Zerrusalem wirri basirräugab, Idumea bwóbdüğabi, akó abusa nólğab banikda Zodan tobarrdó. Ngibürra ta wirri basirr nis, ngi Taerr akó Saedon minggüpanandögabi togoblórr. Blaman ene pamkolpama barrkrrurr Yesu ne arüng törrmen tömbapón yarilürr, da i oyaka ugósümpükü togobórr. ⁹ Pamkolpam ngorozan yarilürr, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp but oya minggüpanan ódódóm, oya koke iade ki sur irre. ¹⁰ Ngaengögópan wa abün pamkolpam we dólóng ninóp, solkwat akó abün azid pamkolpama oyaka ugón togoblórr, tibiób zirrbapónkü. Ibü ubi i oya ki yamurrórre. ¹¹ Kolae samupükü pamkolpama oya nóma esenónóp, we balóklórr oya obzek kwata, da we taegwarr apónónóp wagó, "Ma Godón Olomla!"

¹² Yesu ibüka wirri arüng bóktan we nókyenóp wagó, "Ngibürre büzazilgu ka nótókla!"

Yesu Tóba 12 [Apostol] Irrbüñürr (Metyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Yesu we angürürr pododó. Wa tóba ubi pam we ngibaunürr tóbaka. Da i we togobórr oyaka. ¹⁴ Ene pokodó, wa 12 pam irrbünürr, wa apostolóm nibiób ngibasilürr, oyankü ngyabenóm akó ibü zirrbapónóm bóktan amgolóm. ¹⁵ Wa ibü ta irrbünürr wirri arüng azebóm kolae samu amanóm.

¹⁶ Ene 12 arrbürrün pam módágako: Saemon (noan ngyesilürr Pita[‡]), ¹⁷ Zeims akó oya zoret Zon, Zebedin olom nis nidi namülnürri (Yesu ibü ngi we nókyanórr Boanerrges, oya küp módoga: "Ngürsil Pam Nis"), ¹⁸ Endrru, Filip, Barrtolomyu, Metyu, Tomas, akó darrü Zeims, Alpeiusün

* ^{3:2} Pamkolpam dólóng bain Sabad ngürrdü gyabi kla yarilürr, zitulkus Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama ene kla ngakan kwarilürr wagó, wa zageta. Zaget gyabi kla yarilürr Sabad ngürrdü. ^{† 3:6} Errod Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. ^{‡ 3:16} Pita, Grrik bóktane oya küp módoga: Wirri Ingülküp.

olom nótó yarilürr, Tadeius, akó darrü Saemon, ngaen Zilot[§] pam nótó yarilürr,¹⁹ akó Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

Yesu akó Be-elzebul

(Metyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu darrü müötüdü nómá bangrinürr, pamkolpamab ngoroa akó we dakabasulürr. Yesu akó tóba umulbain olmala gaodó koke kwarilürr alo alom, zitülkus äüd pamkolpam koke kwarilürr ola. ²¹ Yesun zitülpamkolpama ene poko nómá barrkrrurr, i oya apadóm we ogobórr, zitülkus i tib igó bóktanónóp wagó, "Oya gonggoa kuri simige!"

²² Ngibürr Mosesón gida umulbain pama Zerrusalemgabi togobórr. I igó bóktan kwarilürr wagó, "Yesun bübdü Be-elzebul"^{*} asine. Satani, kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samuamanóm."

²³ Yesu ene pam we ngibaunürr tóbaka, da wa ibüka alap-alap we bóktanórr wagó, "Satani tüób wa satani ia amanike pamkolpamdögab? ²⁴ Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama ne tibiób nómá bürrgrütörre tibióbka bóka bamgünüm, i sab gaodó koke kwarile morroal nyabenóm tibiób bwöbdü. ²⁵ Akó darpan müötüdü pamkolpama ne tibiób nómá bürrgrütörre, i sab gaodó koke kwarile dabyónüm. ²⁶ Da ene ta inzana, satani akó tóba kolae samua ne tibiób nómá bóka bamgün kwarile ó i ne tibiób nómá bürrgrütörre, da satani sab gaodó koke yarile zamngólóm, da oya arunga ta sab igósidi we blakóne.

²⁷ "Anda, darrü pam gaodó kokea arüng paman müötüdü popa bangrinüm, oya elklaza azebóm. Ngaen-gógópan wa ene arüng pam sysie-amróke, da ene kakóm oya müót igósidi amkene, oya elklaza azebóm.[†]

²⁸ "Ka yabü amkoman poko byaldóla: God sab pamkolpamab blaman kolae tonarr norrgorre akó i ne kolae poko bóktandako Godónkwata. ²⁹ A nadü oloma ne kolae poko bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr kokean arrgone, zitülkus wa barrgon-koke kolae tónggapónorr." ³⁰ (Yesu inzan igósidi bóktanórr, zitülkus ene Mosesón gida umulbain pama inzan bóktónóp wagó, "Oya bübdü kolae samu asine.")

Yesun Aip akó Zoretal

(Metyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Ene kakóm, Yesun aip akó zoretala ugón tübabzilürr. I müót kalkuma bórranglórr, da i bóktan we zirrapónóp, oya tótókóm. ³² Pamkolpam ngoroa Yesun myangrao apónóp izan mórran koralórr, da i oyaka igó bóktónóp wagó, "Yazil, marü aip akó zoretala kalkumako. Ibü ubi marü asenóma."

§ 3:18 Zilot ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tóbampónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módoga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma Patriot. * 3:22 Be-elzebul satanian darrü ngia. 3:22 Metyu 9:34; 10:25 † 3:27 Ini alap-alap bóktana. Ene darrü pam Yesu-e. Ene arüng pam satania. Yesu ini kla tónggapóné, wa pamkolpam nómá zid nirre satanian tangdögabi. 3:29 Luk 12:10

³³ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Kürü aip akó zoretal ia tainidipako?" ³⁴ Wa pamkolpam nóma ngabkalórr oya myangrao apórrón, da wa we bóktanórr wagó, "Ngakónam, ini kürü aip akó zoretalko! ³⁵ Zitülkus módoga, Godón ubi nótó tómbapónda, wa kürü zorete, kürü bólbotó, kürü aipo."

4

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan (Metyu 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Akó Yesu we bókyanórr pamkolpam umul bain Galili Malu kabedó. Wirri pamkolpamab ngoroa oya amarüksimarük yangónónóp. Kan babul nóma yarilürr, da wa butdü igósidi we kasilürr, we mórran-mórran bainürr. But wa naedó yarilürr, dudu ngoroazan bórranglórr malu kabedó, nae ngarkwatódó. ² Olgabi Yesu ibü alap-alap abün elklaza umul bain yarilürr. Wa ibüka bóktanórr wagó,

³ "Tübarrkruu! Darrü küp barit pama we wamórr [wit] küp tüpdü aman-aman aritum*" apapdó. ⁴ Wazan ene küp amalórr, ngibürра kwat kabedó balóklórr. Póyaea togobórr, we ololórr. ⁵ Ngibürра wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Ene pokodó, kari tüp yarilürr. Ene wit guba büsai-büsai igósidi tübausürr, zitülkus ene ingülküp kwitüm tüp tumuman yarilürr. ⁶ Abusa nóma tübanikürr, oya urura ene küsil zid igósidi toklomóp, da odalan ngintinóp, zitülkus ibü simküñ babul kwarilürr. ⁷ Akó ngibürра küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr bain yarilürr, da ene wit zid ola sarrpi ninóp. Ene zida igósidi küp koke bapónóp. ⁸ Ngibürра küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene küpa we bamkenóp, dódórr bainóp, da küp we bapónóp, ngibürра 30, ngibürра 60, akó ngibürра 100, darrpan küpdügab."

⁹ Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!"

Alap-alap Bóktanan Zitülkus (Metyu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ I tibi-tibi pokodó nóma kwarilürr, Yesuka atan pamkolpam akó oya 12 umulbain olmala oya imtinóp ene alap-alap bóktan müsirrga ainüm.

¹¹ Wa ibüka we bóktanórr wagó, "Godón Kingzan Balngomólankwata anikürrün klambóka umul yabü akyarróna. A umulbain olmal-koke ne pamkolpamko, ka go enan alap-alap ikikdóla. ¹² Ene igósüm,

"I wa sab metat azil wa azil kwarile,
da i ma tai kokean asen kwarile;

i wa sab metat arrkrru wa arrkrru,
da i ma Godón bóktanan [küp tai kokean apad] kwarile.

Koke ne nóma, i ki tübyalüngörre kürüka,
da ka ibü kolae tonarr igósidi ki barrgoná."

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr (Metyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Yesu ibü nümtinóp wagó, "E ia koke apadódakla ini alap-alap bóktanan küp? E kubó ngibürра alap-alap bóktanan küp ia-ia yazebane?

^{4:1} Luk 5:1-3   * ^{4:3} aman-aman arit: Zu pamkolpama ngibürра alo kla aman-aman arit kwarilürr.   ^{4:12} Aesaya 6:9-10

14 Ene küp barit pama Godón bóktan arítóda. **15** Ngibürr pamkolpam inzanako, kwat kabedó ne küpa balókórr. I bóktan nóma arrkrrudako, satania tótókda ó ene bóktan ibü bübüdugab ausda. **16** Ngibürr pamkolpam inzanako, ingülküppükü tüpdü ne küpa balókórr. I Godón bóktan nóma arrkrrudako, bagürwómpükü apadódako. **17** A ene bóktana ibü bübüdü tai koke mórran-mórran bainda, zitülkus oya simkün babulako, da ene bóktana wirrianbóka aebókande koke ngyabenda. Ngibürr müp tonarra nóma tótókda ibüka ó ngibürr pamkolpama ibü wirri müp alióndako, zitülkus i Godón Bóktan amkoman angundako, i büsai-büsai bóleandako amkoman bangun-gum. **18** Ngibürr pamkolpam inzanako, tórezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr. I Godón bóktan arrkrrudako, **19** a tüpan gyakolae, mórrelwómóm ubi, akó ngibürr elklazam ubia ibü gyagüpitótókdó barrbündako, da Godón bóktan sarrpi aindako. Da ene pamkolpama küp koke igósidi bapóndako. **20** A ngibürr pamkolpam inzanako, morroal tüpdü ne küpa balókórr. I Godón bóktan arrkrrudako, apadódako, da i küppükü igósidiako. Ngibürra 30, ngibürra 60, ó ngibürra 100, darrpan küpdügab.”

Kumngyindü Zyón Kla (Luk 8:16-18)

21 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ia darrü oloma zyón kla sidüde, da alópe ngalo-e ó ut bwób lorodó ingrine? Koke! Zyón kla wata kumngyindü amngyelórrón yarile! **22** Dadanzan, blaman barrón ne elklazako errkyá, sab ma tübause panzedó, ó blaman ngablaorrón ne elklazako, sab zyóndü togobe.† **23** Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli arrkrrum, wa ki turrkrru!”

24 Akó wa ibüka bóktanórr wagó, “E wata umul-umul, e ne poko barrkrrua! E ne morroal nóma arrkrru koralo, God yabü sab umul nüllirre. Da ini ma sab kari koke yarile.‡ E ne morroal koke nóma arrkrru koralo, God yabü sab wata kari umul nüllirre. **25** Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline. Babul noanko, oya sab imtine, oya kari-kari ne klame.”§

Alap-alap Bóktan Zidan Dódórrbainankwata

26 Yesu ibüka akó alap-alap bóktanórr wagó, “Godón Kingzan Balngomól inzana. Darrpan oloma küp barítóda tüpdü. **27** Irrüb wa utóda, ngürr wa arsümülda. Ngibürr ngürr kakóm, ene küp bamkerrónako, da i ma morroal dódórr baindako. Wa umul-kóka ia-ia tómbapónda. **28** Tüpa tüób tómbapónda zid dódórr ainüm ó küp basenóm; urr amankü dódórr baindase kókókó singüla tubrrune. Küpa ugón tómbapónda. **29** Küpa nóma ngórr angurinda, da pama ugón atülda turriki, zitülkus abül ngarkwat kuri semrróne.”

4:21 Metyu 5:15; Luk 11:33   † **4:22** Ene tonarr, Godón zyón akó Godón Kingzan Balngomól anikürrün namülnürri ngibürr pamkolpamdó. I Yesun alap-alap bóktan koke ipüdóp (Mak 4:11b, 12). Darrpan ngürr ene nis klam nis sab popadan namüli.   ‡ **4:24** Grik bóktane ma inzan angrirrüna: Ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra mütanirre. Akó marü ngibürr elklaza sab müllirre.   **4:24** Metyu 7:2; Luk 6:38   § **4:25** Aprrapórr Yesu tóba umulbain bóktanbóka apónda. Yesun bóktanan küp nidi apadódako, i sab wirribóka küp ipüdörre.   **4:25** Metyu 13:12; 25:29; Luk 19:26   **4:29** Zo-el 3:13

*Karian Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:31-32, 34; Luk 13:18-19)*

³⁰ Yesu akó bóktanórr wagó, "Ia mi Godón Kingzan Balngomól larópükü atanirre? Ó mi laró alap-alap bóktane ene Balngomólbóka bóktórre?

³¹ Ene inzana, wamaka karian* küpa. Ene karian küpa blaman küpdügab tüpdü. ³² A darrü pama ene küp nóma artümülda tóba apapdó, ene zida dódórr bainda kókó wirri bainda blaman didiburr zidüdügab. Oya tiz ta wirriako, da kwitüm páyaea igósidi tibiób müót balmeldako oya murrdü."

³³ Yesu tóba bóktan nóma büdratlıorr pamkolpamab, wa abün inzan alap-alap bóktan tómbapón yarilürr. Wa ibüka blaman elklaza tibiób ngarkwatódó bóktan yarilürr, ibü morroal arrkrrum. ³⁴ Wa ibüka wata alap-alap bóktane bóktalórr. Wa tebe nóma yarilürr tóba umulbain olmalpükü, wa blaman kla ugón müsirrga nyónónóp ibüka.

*Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Metyu 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Akó ene ngürr simaman, Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "Mi dakla dorro baurrakla." ³⁶ Da i pamkolpamab ngoro ola bimgütóp. Oya umulbain olmala butüdü bamselórr, Yesu ne butüdü mórran yarilürr. I usakü we bazeboorr, oya dakla dorrodó ódódóm. Ngibürr but ta asi koralórr ene pokodó, da i usakü we ogoblórr. ³⁷ Amkórronde, wirri arüng wóra ugón tubsorr. Goblola but kari poko isurrunópmá. Naebait kari poko yarilürr. ³⁸ A Yesu wa ngól updü ut yarilürr. Oya singül müózdü angrirrún yarilürr. Umulbain olmala oya irsümülöp. Oyaka bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, ma ia gyaur kokela? Mi brariakla!"

³⁹ Yesu túrsümülürr, ó wa wór agórr wagó, "Ma piküp!" Akó wa maludü bóktanórr wagó, "Ma ugó bölea!" Ene pokodó, wóra we piküp bainürr. Ene ngarkwat, malua ta morroal amkónórr. ⁴⁰ Wa tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, "E gum iadeakla? E kürü amkoman koke angundakla?"

⁴¹ Da i kari gum koke ipüdóp, ó i tibióbka bóktan koralórr wagó, "Ini wa ia nótóke? Wór akó malua ta oya bóktan arrkrrudamlí!"

5

*Yesu Kolae Samupükü Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:28-34; Luk 8:26-39)*

¹ Yesu tóba umulbain olmalpükü Gerrasa wirri basirr pamkolpamab bwóbdü* abzilürr Galili Malu dakla dorrodó. ² Yesu butüdügabi nóma banikürr, darrü pama oya we semrranórr. Ene pama gapók balüng bwóbdügabi tubrranórr ó wa kolae samupükü yarilürr. ³ Wa gapók balüng bwóbdü ngyaben yarilürr. Myamem darrü olom babul yarilürr oya arümüm. Sein sye ta gaodó koke yarilürr oya arümüm. ⁴ Zitulkus módóga, abün münüm oya wapór a tang sein sye-i enan arümnóp, a tüób ene sein sye singgalgólörr. Wa ta ugón kari arüng pam koke yarilürr. Darrü pam gaodó koke yarilürr oya amiögüm. ⁵ Irrüb ngürr, wa popa

* ^{4:31} karian, Mórrke-mórrke módóga: mustard, alo misan ngitan klama. * ^{5:1} Gerrasa bwób Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr.

agól yarilürr gapók balüng bwóbdü ó podopükü bwóbdü, taegwarrkü ó tóba büb syórr bangónkü ingüllküpi.

⁶ Ene pam ugón barrkyanan küór yarilürr olgabi, wa Yesu nómá esenórr. Wa we busorr, simbalkalórr, ó wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata. ⁷ Ene pama wirribóka taegwarr apónórr wagó, "Marü ubi ia larógóma kürüka, Yesu, Wirri Kwitüm Godón Olom? Ka Godón ngidü marú atodóla, ma kürü wirri azid akyan-gu!" ⁸ Ene pama ini pokó igósidi bóktanórr, zitülkus Yesu ngaen-gógópan oyaka bóktanórr wagó, "Kolae samu, ugó tubrra ini pamdógap!"

⁹ Yesu oya imtinürr wagó, "Marü ngi ia nótóke?"

Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü ngi módóga, 'Abün gazirr pam', zitülkus ki aüd kokeakla." ¹⁰ Wa wata Yesun arüngi ato yarilürr, ene kolae samu aman-gum ene bwóbdügap.

¹¹ Podo kabedó, wirri tang kyamül yabüla we ololórr, wirri kan koke ibükagabi. ¹² Ene kolae samua Yesun we yatop wagó, "Ma kibü ugó zirrtapónónóm kyamülab bübdü, da ki kubó ola barrbuno." ¹³ Da Yesu ok ninóp ibü barrbünüm. Da módóga, ene kolae samua ene pam we amgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünürr. Ene kyamül yabüla (ngarkwat módóga aprrapórr 2,000 kyamül blamana) buso-buso we tübabiniürr buruburuana, mengrempükü ama Galili Maludü bagóbórr, ó ola nae baitóp büdülpükü.

¹⁴ Ene kyamül ngabkan pama we busuóp, da pamkolpam we umul-umulan ngintinóp, Gerrasa wirri basirrdü akó madmad kabedó. Pamkolpama we ogobórr asenóm ne pokoa tómbapónórr. ¹⁵ Da i Yesuka nómá togobórr, i ene pam esenóp, kolae samu ngoroa noan amgütóp. Wa we mórran yarilürr, mórrkenyórr bamelórrón akó kakal gyagüpítótóke. Da pamkolpama gum ipüdóp.[†] ¹⁶ Nidi nosenóp, kolpam nüzazilóp laróga tómbapónórr ene kolae samupükü pamdó akó kyamüldü.

¹⁷ Da i Yesun arüngi ato kwarilürr, tibiób bwób amgatóm.

¹⁸ Yesu butüdü nómá kasil yarilürr, kolae samu ne oloma imarrulürr, Yesun we yatorr wankü tótókóm. ¹⁹ Da Yesu oya koke ok yónürr wankü tótókóm, a wa ma oya yalórr wagó, "Ugó alkomól, moba müót basirrdü, moba pamkolpamdó, da ma nüzazilnümke Lod marüka ne kla tónggapóne, ó oya ne gyaur yaril marüka."

²⁰ Da módóga, ene pama we wamórr we bwób órdóma, ngi Dekapolis,[‡] tóba okaka bümzazilkü, oyaka Yesu ne kla tónggapónórr. Da blaman pamkolpama gübarirr aengóp.

Yesu Zaerrusün Ngul Olom Dólóng Wyónürr akó Darrü Kola Yesun Mórrkenyórr Yamurürr

(Metyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Yesu akó nómá banikürr dakla malu kabedó, ola oyaka wirri pamkolpamab ngoroa kwób tóbazelórr, da i oya kal-kal yangónóp. Wa tüób malu kabedó yarilürr. ²² Da módóga, darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müót] ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka, oya ngi Zaerrus. Wa Yesun nómá esenórr, wa oya wapór nis minggüapanandó simbalkalórr. ²³ Wa oya arüngi yatorr wagó, "Kürü kari ngul oloman büdül kari pokoa.

[†] 5:15 I gum ipüdóp, zitülkus i kùp bamkónóp wagó, Yesun wirri [arüng tonarr] asine. [‡] 5:20 Dekapolis, oya kùp módóga: 10 wirri basirr.

Gyaurka, kya tam, oyaka moba tang nis amngyelóm. Ene igósüm, wa kalma dólóng baine ó ng yabene!"

²⁴ I usakü we ogobórr. Wirri pamkolpamab ngoroa mamoan koralórr, da i Yesun kal-kal yangónónóp blaman órdógab.

²⁵ Darrpan kol óe bókan azid warilürr, 12 pailüm. ²⁶ Wa kari azid koke balmilürr, oya dokta ne merrsin uliónónóp. Wa tóba dólóng bainüm mani enan nüliónónóp, da wa morroal koke bainürr. Ene azida ma wirri bain yarilürr, blaman pailzan. ²⁷ Wa Yesunbóka arrkrrurr, da wa we tübangrinürr ene pamkolpamab ngorodó, akó oya tumum mórrkenyórr we yamurrürr. ²⁸ Zitulkus mórdóga, wa tóbaka bóktan warilürr wagó, "Ka ne kubó wata oya tumum mórrkenyórr nóma yamurro, ka kubó dólóng baino."

²⁹ Wa Yesun mórrkenyórr nóma yamurrürr, oya ene óe bokana ugón blakónórr. Wa tóba büb küp bamkónórr, wa dólóng kuri baine tóba ini müpdügab. ³⁰ Yesu tüób dümdüman umul bainürr wagó, "Kürükagab ngibürr arünga kuri bause." Wa nóma byalüngürr ene pamkolpamab ngorodó, da wa númtinóp wagó, "Ia kürü mórrkenyórr nótó yamurre?"

³¹ Oya umulbain olmala bóktan we yalkomólóp wagó, "Ngaka, ini pamkolpamab ngoroa marü kuri kal-kal mangórre. Ma iade bóktóna wagó, "Ia kürü mórrkenyórr nótó yamurre?"

³² Yesu wata azil yarilürr, asenóm ene kla nótó tónggapóne. ³³ Ene kolan büba otórrngónóm bainürr, zitulkus wa tüób umul bainürr ne klama tömbapónórr tóbaka. Wa natókorr, simbalkalórr Yesun obzek kwata, ó amkoman bóktan blaman we adrratórr oyaka. ³⁴ Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Kürü olom, marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine. Natók, moboküpdu paud sab marüka asi ki yarilün. Ini azida marü sab myamem koke mümige!"

³⁵ Yesu bóktan alakón küsil yarilürr, ngibürr pamkolpama Zaerruska ugón togobórr oya müötüdüğab, da i oya ilóp wagó, "Marü olom büdülate. Ma Umulbain Pam myamem müp akyan-gu."

³⁶ Yesu ibü böktan nóma arrkrrurr, wa bóktanórr Zaerruska wagó, "Ma gumgu, ma kürü wata amkoman kangu." ³⁷ Yesu blaman pamkolpam nólónóp wankü tótókóm. Pita a Zeims akó oya zoret Zon, wata idi ogobórr. ³⁸ I Zaerrusün müötüdü nóma babzilürr, Yesu pamkolpamab ngoro we esenórr. I taegwarr-taegwarr yón koralórr. ³⁹ Wa müötüdü nóma bangrinürr, wa ibüka bóktanórr wagó, "Ini ia laró taegwarrwóma? E iade yóndakla? Ini olom go büdü kokeo, a wa go uto."

⁴⁰ I oya we ngúóng angyalnóp, zitulkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman büdülane. Yesu ene pamkolpam zirrnápnóp pulkaka. Wata wa ene oloman aipab nis akó oya aüd umulbain olmala, i usakü barrbüñürr, olom ne pokodó warilürr. ⁴¹ Wa oya tangdó omoanórr, da oyaka bóktanórr tibiób-tibiób wagó, "Talita, kum." Oya küp mórdóga: "Kari kol, ka marü mila, ugó bupa!"

⁴² Ene pokodó, ene oloma türsümüllürr akó agólóm we bainürr. Wa tüób ta 12 pail olom warilürr. Ene pokoa nóma tömbapónórr, ene oloman aipab nis akó Yesun aüd umulbain olmala karibóka-koke gübarirr aengóp. ⁴³ Da Yesu ibüka wirri arüngi bóktanórr wagó, "Kubó darrü olom azazilgu!" Akó wa bóktanórr wagó, "Oya darrü kla ugó okyenam alom."

6

*Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp
(Metyu 13:53-58; Luk 4:16-30)*

¹ Yesu ene poko amgatórr, da ama wamórr tóbanan basirrdü Nazarret. Oya umulbain olmala we zutalórr. ² Darrü [Sabad] ngürrdü, wa umulbain we bókyanórr [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü]. Abün pamkolpam kwarilürr ene pokodó. Da i oya nóma arrkru kwarilürr, blamana gübarirr aengóp. I tibióbóka bütünóp wagó, "Wa ini kla nubógabi ipüde? Ia ini nadü [wirri gyagüpítótóka], oya ne kla akyarróna? Wa ini [arüng tonarr] ia-ia tómbapónda? ³ A wa go ene müót balmel oloma, Merrin siman olom, Zeims, Zosep, Zudas, akó Saemon ibü naret. Oya bólbtala ae ngayabendako." Da i oya alzizi amanikóp.

⁴ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Prropet wirri ngi atendako ngibürr bwóbdü, a tóbanan basirrdü, zitül pama ó müót pama ama inzan koke."

⁵⁻⁶ Yesu gübarirr aengórr, zitülkus i oya amkoman koke yangunóp. Wa darrü arüng tonarr koke igósidi tónggapónorr ola. Wata tóba tang nis aüd azid kolpamdó nómngyelórr, da ibü dólóng ninóp.

*Yesu Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnáponóp
(Metyu 10:5-15; Luk 9:1-6)*

Yesu ene basirr blaman númarükóp umulbainkü. ⁷ Da wa tóba 12 umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Wa ibü ninis zirrnáponóp akó balngomól arüng we nókyenóp kolae samu amanóm. ⁸ Ibü we nilóp wagó, "Yenkü wata yabiób tupuru imarrulam ini agólde, darrü kla ódódgu: alo kla, angasangap angón alóp, akó mani yabiób pam alópdó. ⁹ E wa wapór kla bamelam, da yabiób bübdü ne mórrkenyórrko, e wata we klamane ogob. Ngibürr amarrugu. ¹⁰ E ne müötüdü barrbuno, wata ola bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane. ¹¹ E ne inzan basirrdü noma togobo igó, pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke yazeburre, akó yabü bóktan koke ne arrkru kwarile, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. Ini tonarra sab igó poko umul nirre wagó, ibü [kolaean darrema] sab tame Godkagab."

¹² Da i we ogoblórr, pamkolpamdó bóktan amgolkü wagó, "E yabiób kolae tonarrdó gab ugó tübyalüngam." ¹³ I abün kolae samu aman kwarilürr akó i [olib] oele ang kwarilürr abün azid pamkolpamdó, da ibü dólóng we ninóp.

*Zon [Baptæs Bain] Pam, Oya Büdül
(Metyu 14:1-12; Luk 9:7-9)*

¹⁴ King Errod, ugón Galili prrobins wató alngomól yarilürr,* arrkrurr Yesu ne poko tómbapón yarilürr, zitülkus Yesun ngia bwób-bwób gwarranórr. Ngibürr pamkolpama igó bóktan kwarilürr wagó, "God Zon Baptæs Bain Pam wa büdüldügab kuri irsümüle. Da ene arünga oyaka ene zitülkusdü zagetóda wirri arüng tonarr tólbaelóm."

¹⁵ Ngibürra ma bóktónóp wagó, "Wa Ilaea-e."

Akó ngibürra wagó, "Wa prropeta, wamaka wa ngaen prropetzan kwarilürr."

^{6:4} Zon 4:44   ^{6:8} Luk 10:4-11   ^{6:11} Apostolab Tórrmen 13:51   * ^{6:14} Errod Galili prrobins Rrom kingankü ngakan yarilürr, tóbanan koke yarilürr.   ^{6:15} Metyu 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

¹⁶ A Errod nóma arrkrrurr ini bóktan Yesunkwata, wa ta bóktanórr wagó, "Wa Zon Baptaes Bain Pama! Kürü gazirr pama oya singül nam itülöp wata kazan nilöp, da oya büdüldügab kuri irsümürre!" ¹⁷ Ngaen Errod tóba gazirr pam zirrnápónóp Zonón amiögüm, sye-i amelóm, tümün müötüdü zirrapónóm. Wa ini poko tóba kol Errodiasónbókamde tónggapónórr. Errodias ngaen-gógópan oya naret Pilipün kol warilürr, a wa ma oya góml-gómól zumiögür tóba kolóm. ¹⁸ Errod Zonón tümün müötüdü zirrapónórr, zitülkus Zon oya bobarr igó ayal yarilürr wagó, "Ini gyabia moba naretan kol amiögüm!"

¹⁹ Da Errodiasón ngürsila upadórr Zonka. Oya ubi amkalóm yarilürr, da wa gaodó koke warilürr tónggapónóm ene poko, Errodónbókamde. ²⁰ Errod Zonón gum yarilürr, zitülkus wa umul yarilürr wagó, Zon morroal akó dümdüm ngyaben pama. Wa oya igósidi adlang yarilürr. Errodón ubi Zonón arrkrrum yarilürr, da wa wirri müp gyagüpítótók ipadórr blaman ngürr wa Zonón nóma arrkrru yarilürr.

²¹ Errodón amtómól ngürran tére nóma semrranórr, Errodias kwat esenórr Zonón amkalóm. Errod ene ngürr ingriniürr alongalom. Wa alongalom ibü ngibaunürr, Galili prrobins wirri ngi pam, gazirr singüldü wirri ngi pam, akó Galili prrobins singüldü pam. ²² Errodiasón óp oloma katókórr, da wa zil emkalólórr ibünkü. Wa Errodón akó wirri pam morroal barnginwóman ngintinóp. Da Errod ene ngulmokurdü bóktanórr wagó, "Ma kürü kyal, marü ubi larógóma? Ka marü mókyeno ene kla." ²³ Wa oya [larüng alkamül-koke bóktan] uliónürr wagó, "Ma kürükä ne klamóm tóbato-o, ka wata marü mókyeno, enana marü ubi kürü tüp aodó atüläma, marü darrü poko, kürü darrü poko!"

²⁴ Da ene ngulmokura tóba aip amtinüm natókórr wagó, "Ka ia larógóm yato?"

Aipa bóktan yalkomólórr wagó, "Ma Zon Baptaes Bain Pam, oya singülüm bato."

²⁵ Dümđuman ene ngulmokura büsai-büsai we alkomólórr Errodka, da yatorr wagó, "Kürü ubi ma kürü kókyeno errkyadan aini alongalo klamdó, Zon Baptaes Bain Pam, oya singül!"

²⁶ Errod kari gyaur ta koke yarilürr, da wa ia ki badóle, zitülkus wa arüng alkamül-koke bóktan uliónürr wirri ngi pamab obzek kwata, tére bwóbdü nidi kwarilürr. ²⁷ Dümđuman Errod tóba darrü büb ngakan gazirr pam we zirrapónórr arüng bóktanpükü Zonón singül ódódóm. Da ene pama we wamórr tümün müötüdü, Zonón singül we itüller. ²⁸ Ene kakóm, ene pama Zonón singül we sidódürr alongalo klamdó, da ene ngul olom okyanórr, ama akó nótó okyanórr tóba aip. ²⁹ Zonón umulbain olmala nóma barrkrrurr oya büdül poko, i we togobórr, oya büb we idüdóp gapókdó angrinüm.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr (Metyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)

³⁰ [Apostola] Yesuka tóbakonórr akó we kwób tóbazenórr, da i oya izazilöp i ne elklaza tómbapónónóp ó umulbain kwarilürr. ³¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E yabi ugó togob kankü kolpam-koke bwóbdü, karianbóka ngón ngabagónóm." Zitülkus módóga, abün pamkolpama

kwat zwapólórr, da ibü darrü kan babul yarilürr alo alom. ³² I tibi butüdü we bamselórr, da ene poko we amgütóp kolpam-koke bwóbdu tótókóm.

³³ Da pamkolpama nónsenóp i nóma bazebórr, ó abüna umul bainóp i nidi kwarilürr. I blamana tibiób basirrdügabi we buso kwarilürr dorro kwata, wapórane, da i ngaen-gógópan we babzilürr. ³⁴ Yesu butüdüğabi nóma banikürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nónsenóp, da wa kari gyaur koke yarilürr ibüka, zitülkus i [sipzan] koralórr, sip ngabkan pam babul nibiób koralórr. Da wa ibü abün poko umul bain we bókyanórr. ³⁵ Simam abüs, Yesun umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka bóktónóp wagó, "Ini kolpam-koke bwóba, irrüba amzik kari pokoa. ³⁶ Da ma ini pamkolpam ugó zirrnápónónám minggüapanan basirrdü akó madmad kabedó ne müótko, tibióbük ala kla bumiögüm."

³⁷ Da wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam!"

I oya imtinóp wagó, "Ki ia nadü manie ogobo alo kla bumiögüm? Ene wata aprrapórr 200 [silba] mani küp[†] ki kwaril blaman ene pamkolpam ngabyónüm! Kibü mani gaoandó kokeako."

³⁸ Yesu ibü we nümtinóp wagó, "Ia yabü nigó brredako? Kya kóbó ngabkónam."

I nóma umul bainóp, da i oya we izazilóp wagó, "5 Brred akó nis wapi."

³⁹ Yesu ibü nilóp pamkolpam kukwin opopordó mórran-mórran bainüm kopo-kopo. ⁴⁰ Da blamana we bobrranórr kopo-kopo, darrü kopoan 100, darrü kopoan 50. ⁴¹ Yesu ene 5 brred akó nis wapi yazebórr, kwit yazilürr da Godón eso ekyanórr. Wa brred syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp ene pamkolpam gyabalómóm. Wa akó ene nis wapi inzan gyabalómórr. ⁴² I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. ⁴³ Alo kakóm, umulbain olmala bamirrún alo poko dakainóp akó 12 alóp murrrausóp ene brred akó wapidüğab. ⁴⁴ I ne pama elop, ibü ngarkwat we kla yarilürr, 5,000.[‡]

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr (Metyu 14:22-33; Zon 6:15-21)

⁴⁵ Dümdüman ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp butüdü bamselóm ó singül kwata baurrüm malu dakla kabedó, Betsaeda basirrdü. I nóma ogoblórr, wa ene pamkolpam we zirrnápónóp. ⁴⁶ Yesu pamkolpam yawal bóktan nóma nökyenóp, ene kakóm, wa podo kwitüdü we angürürr, tóre akom. ⁴⁷ Abüsazan mórralórr, but ugón malu aodó yarilürr. Yesu wa tebe yarilürr malu kabedó. ⁴⁸ Wa umulbain olmal nóma ngabkalórr, i wirri arüngi atül kwarilürr, zitülkus wóra singül kwatagabi tubsolürr. Sis minggüapanan nóma yarilürr, wa ibüka we wamórr, nae kwitana tótókde. Ibü nörgrorrótnópma, ⁴⁹ da i oya nae kwitana tótókde esenóp. Ibü gyagüpítótók wamaka mórrkea, da i taegwarr we apónóp. ⁵⁰ I blaman kari gum koke kwarilürr, i oya nóma esenóp.

Dümdüman Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Moboküp karrikukus ninam! Ini kótókla. E gumgu!" ⁵¹ Yesu ibüka we wamórr, butüdü kasilürr, da

^{6:34} Bótang Peba 27:17; 1 King 22:17; 2 Krronikol 18:16; Izikel 34:5; Metyu 9:36   [†] **6:37** silba mani küp: Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: denarii. Ene tonarrdó, darrpan zaget pama darrpan silba mani küp ipadórr darrpan ngürrdü. 200 denarii azebóm, wa aprrapórr 7 melpálom zaget yarilürr.   [‡] **6:44** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

wóra ugón batülürr. Oya umulbain olmala wirribóka gübarirr aengóp, 52 zitülkus i tai koke umul bainóp amkoman küp brredankwata, Yesu ene 5,000 pam ia ngabyónurr ene äudan alo klame. Ibü singül karrkukus kwarifürr.

*Yesu Azid Kolpam Dólóng Ninóp Genesarretóm
(Metyu 14:34-36)*

⁵³ I malu dakla kabedó noma baurürr, i we babzilürr Genesarret bwóbdü, da i but ola enomólóp. ⁵⁴ I but noma amgütóp, pamkolpama dümdüman Yesun we emzyetóp. ⁵⁵ Pamkolpama ene bwób ór blaman we amarükóp, da i tibiób azid kolpam rraparrapa-e we barrmüller Yesuka, i ne barrkrurr wa ne pokodó yarilürr. ⁵⁶ Wa ne pokodó wamlórr, ia wirri basirr, kari basirr, ó didiburr, i blaman azid kolpam tübarrmüller kwóbbazen pokodó oyaka. I oya yatop, azid kolpama wata oya mórrkenyórr zarran amurrum. Nidi yamurrnóp, i blamana dólóng we bainónóp.

7

*Godón Gida Abalbobatalab Gida Errgróte
(Metyu 15:1-9)*

¹ Ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama, nidi togobórr Zerrusalemgabi, Yesun we kal-kal yangónóp. ² Da i ngibürr Yesun umulbain olmal nosenóp alode [tómanpükü] tange; i tibiób tang inzan koke bagulóp, Parrisiab gida-azan bóktanórr.

³ (Zitülkus módóga, Parrisi akó blaman [Zu pamkolpama] abalbobatalab gida mamoandako: i kubó igóside elorre kókó tang noma bagulórre tibiób gida ngarkwatódó. ⁴ Akó i alo kla bumióp pokodógab noma bakondako, i koke elorre, wata ngaen-gógópan i bapüre. Akó ibü ngibürr abalbobatalab gida asiko, i ne kla mamoandako. Darrü módóga, ma kübül, kurróp, brronze tónggapórrón sospen, akó alongalo mórrakós* morroal bagulo.)

⁵ Da Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Yesun imtinóp wagó, “Ia marü umulbain olmala mibü abalbobatalab gida koke iade mamoandako, da i ma iade alodako tómanpükü tange?”

⁶ Yesu bóktan yalkomólórr ibüka wagó, “Prropet Aesaya wata amkoman yarilürr, yabükwata igó ne poko bóktanórr Godón ngidü. E taepurrane bóktan pamakla. Enezan wialómórróna,

“ ‘God igó bóktanda wagó, “Ini pamkolpama kürü taeane [ótókdakol],
a ibü moboküp ma alam kokeasko kürükagabi.”

⁷ I kürü enan küp-koke ótókdako,
zitülkus i pamab bökam bagósórrón gida umul baindako, wamaka kürü gidakol!”

⁸ “E Godón gida bóktan poko kabedó angrindakla, ama tüpan pamab bóktan karrkukus bumiógdakla.”

⁹ Yesu akó pokodó ipadórr wagó, “E kari umul kolpam kokeakla Godón gida alzizi amanóm, a e ma yabiób gida kari karrkukusi koke amorrandaakla. ¹⁰ Ka müsirrga aindóla: Moses ta bóktanórr wagó, ‘Ma moba aipab nis morroal angón namülün.’ Akó, ‘Nadü oloma tóba aipab

* ^{7:4} alongalo mórrakós: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó in poko babula.

nis nótó nómórre, büdüldü ki ingrinam.’ ¹¹ A e ma kolpam igó umul baindakla wagó, paman ne darrü kla asi nóma yarile tóba ab a aip nis tangamtinüm, ama kubó igó bóktóné wagó, ‘*Ini korrban klama*’ (oya küp módoga: ‘ini Godón akyarrón klame, oya ngi klame’), ¹² e oya ok aindakla tóba aipab nis tangamtin-gum. ¹³ Inzan morroal kokea; yabiób gida inzan karrkukus amoande, e Godón gida bóktan poko kuri alkamülane. Akó abün inzan elklaza asiko, e ne kla tómbapóndakla.”

*Kolae Tonarra Paman Moboküpdügabi Tótókda
(Metyu 15:10-20)*

¹⁴ Yesu akó pamkolpamab ngoro ngibaunürr tóbaka tótókóm. Wagó, “Kürü kurrkrruum blamana, e bóktan [küp ipüdam]!” ¹⁵ Darrü kla babula, pulkakakdógabi ne klama tótókda paman büb kugupidü, oya tómanan ngitanda Godón ilküpü. [†] Oyakagabi ne klama burruanda, oya tómanan ngitanda.”‡

¹⁶ Yesu ene pamkolpam noma nümgütóp, wa müötüdü wamórr. Oya umulbain olmala ola imtinóp ene alap-alap bóktan müsirrga ainüm. ¹⁸ Yesu ibükä bóktanórr wagó, “E ia wata umul-kókanakla ini ngibürr popa pamkolpamzan? E koke kuri umul ipüdane? Darrü kla myamem babula pulkakakdögabi ne klama tótókda marü büb kugupidü marü amkoman tómanan ngitanóm, ¹⁹ zitülkus marü moboküpü koke tótókda a marü bikömdü tótókda. Olgabi ama akó pulkakak we alkomólada, lae müötüdü.” (Ini bóktande, Yesu we müsirrga yónürr wagó, blaman alo taiako alom.)

²⁰ Wa akó we bóktanórr wagó, “Paman moboküpügabi ne klama burruanda, oya wató tómanan ngitanda Godón ilküpü. ²¹ Auma moboküp kwindügab ini kolaean elklaza bausdako: kolae gyagüpítótók, kolae sarrgiwóm tonarr, gómol, pam amkal, ²² kol a pam gómol, abün elklazadó ubi bain, azid alión, ilklió bülión, büödan tulmil tómbapón, gyagüp kolaea akrran, obae bóktan alión ngibürrabkwata panzedó, ikub bagür, gonggo tulmil tómbapón. ²³ Blaman ini ne kolae elklazako auma moboküp kwindügabi bausdako; pam idi tómanan ngitandako.”

*Zu-koke Kola Yesun Amkoman Yangunuürr
(Metyu 15:21-28)*

²⁴ Yesu olgabi we bupadórr, ama Taerr wirri basirr minggüpanan, we mogob pamkolpamab bwób órdóbóna wamlórr. Wa we bangrinürr müöt kugupidü. Oya ubi babul yarilürr darrü oloma koke ki umul baine igó, wa olama. Da wa gaodó koke yarilürr aniküm. ²⁵ Darrü kol asi warilürr, oya óp oloman bübdü kolae samu yarilürr. Wa Yesunbóka noma arrkrrurr, oyaka dümdüman we katókorr, tüpdü we simbalkalórr, Yesun wapór nis minggüpanandó. ²⁶ Wa Zu kol koke warilürr. Wa Ponisia bwóbdü tómtómólórr, Sirria prrobins kugupidü. Yesun we metat yatolórr kolae samu amaniküm tóba óp olomdógab. ²⁷ Yesu bóktan we yalkomólórr

^{7:10} Bazeb Tonarr 20:12; 21:17; Lebitikus 20:9; Duterronomi 5:16   † ^{7:15} Ini bóktanan küp módoga: oya we klama koke alngomólada kolae tonarr tónggapónóm.   ‡ ^{7:15} Ngibürr Grik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 16 asine. Igó bóktanda wagó, “Darrü oloman ne güblang asi noma namüli arrkrrum, wa ki turrkruu!” (Mak 4:23)

alap-alap wagó, "Ki kya ngaen-gógópan olmal ngabinünüm. Dümdüm kokea, olmalab alo azeb, ama akó umedó aman."[§]

²⁸ Ene kola bóktan we yalkomólórr wagó, "Lod, umea tógal lorodó olmalab alo kla burul ta alodako!"*

²⁹ Da Yesu ene koldó we bóktanórr wagó, "Zitülkus ma kürü amkoman angundóla, ma ugó alkomól moba basirrdü. Kolae samua marü olom kuri zungute!"

³⁰ Ene kola tóba müötüdü nómá alkomólórr, olom nyórrdü utüdi omranaórr. Amkoman ene kolae samu amanikürrün yarilürr ene olomdógab.

Yesu Güblang akó Tae Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr

³¹ Yesu Taerr bwób nómá amgatórr, wa Saedon wirri basirrana wamórr, ama akó Galili Malu kabedó. Wa we bwób órdóma wamlórr, ngi Dekapolis.[†] ³² Ngibürr pamkolpama darrü azid pam sidüdóp Yesuka, oya dólóng ainüm. Ene paman güblang akó tae murrbausürrün kwarilürr. I oya yatop tóba tang oyaka amngyelóm. ³³ Da Yesu ene pam pamkolpamdógab idódürr tebe-tebe pokodó. Wa tóba tang pyóm nis ene paman güblangdó zirrapónórr, gwerr amanikürr, akó ene paman ulit we yamurürr. ³⁴ Da Yesu kwitudü yaziürr, wirri ngón we semanórr akó ene olomdó we bóktanórr wagó, "Epata!" oya kúp módoğa: "Tapabaku!"

³⁵ Dümdüman ene paman güblang nisa we tapabakurri, akó oya ulita we morroal bainürr, da wa tai bóktanóm we bainürr. ³⁶ Yesu ene pamkolpam arüng bóktan nókyenóp wagó, "Darrü olom azazilgu!" Wa ene arüng bóktan metatzan byal yarilürr, i ma dakla ene bóktan ugón ayonóp. ³⁷ I nidi barrkrrurr, karibóka-koke gübarirr aengóp. I inzan bóktan kwarilürr wagó, "Wa blaman kla morroal tómbapónda. Wa güblang murrbausürrün olmal dólóng bainda akó tae murrbausürrün olmal bóktanan ngibanda!"

8

Yesu 4,000 Pamkolpam Ngabyónürr (Metyu 15:32-39)

¹ Wirri kokrrap ngarkwat koke akó wirri pamkolpamab ngoroa darrpan pokodó togobórr Yesuka. Ibü alo kla babul yarilürr, da Yesu tóba umulbain olmal ngibaunürr da bóktanórr wagó, ² "Ka kari gyaur kokela ini pamkolpamdó, zitülkus i kankü aüd ngürr kuri amórre, da ibü darrü alo kla myamem babula. ³ Ka ne ibü alo ngabyón-koke nómá zirrapónónómo tibiób basirrdü, ibü kubó iltümüna kena tübyóng kwatkwat, zitülkus ngibürra alamgabi koke togobe."

⁴ Oya umulbain olmala bóktan yalkomólóp wagó, "Ini kolpam-koke bwóbdü mi alo kla ia nóserre ini pamkolpam ngabyónüm?"

⁵ Yesu ibü númtinóp wagó, "Yabü ia nigó brredako?"

I bóktan yalkomólóp wagó, "7 Brredako."

⁶ Yesu pamkolpam tüpdü mórranóm we nilóp. Da wa ene 7 brred yazebórr, Godón eso ekyanórr, syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal

[§] **7:27** Yesu alap-alap Zu pamkolpambóka apón yarilürr, Godón olmal. Umea wa mogob pamkolpambóka apóna, Zu pamkolpam-koke nidipako. * **7:28** Ene kola tóbabóka apón warilürr. Oya ubi, Yesu oya ta inzan karianbóka ki tangzwamtine, umea olmalab kari alo burrluzan alodako. † **7:31** Dekapolis, oya kúp módoğa: 10 basirr.

nülinóp alo gyabalómóm ene pamkolpam. Da ibü we nülinóp. ⁷ Ibü ngibürr kari wapipókal asi kwarilürr. Yesu Godón eso ekyanórr ene wapim, da tóba umulbain olmal nilóp pamkolpam gyabalómóm. ⁸ I nóma elop, ibü blaman bikóma nólóngóp. Da umulbain olmala 7 alóp murrausóp, ne alo pokoa baminürr. ⁹ Da i aprrapórr 4,000 pamkolpam kwarilürr. Yesu ibü we zirrnápónóp. ¹⁰ Dümdüman ene kakóm, wa tóba umulbain olmalpükü butüdü we kasilürr, ama Dalmanuta bwób órdóbóna we wamórr.

*Parrisia Yesun [Wirri Tulmilüm] Yatop
(Metyu 12:38-42; 16:1-4)*

¹¹ Ngibürr Parrisia Yesuka togobórr, da ibü ikika we bókyanórr. Ibü ubi oya apókóm yarilürr, da i oya imtinóp darrü kwitümgab wirri tulmil tónggapónóm igó poko amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia. ¹² Yesu wirri ngón we semanórr, da we bóktanórr wagó, "Ini lüolan pamkolpama wirri tulmilüm iade atodako? Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüolan pamkolpamabkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile!"

¹³ I Parrisí we nümgütóp, butüdü bamselórr, we ogoblórr ama dakla malu kabedó.

*Parrisí akó Errod, * Ibü Kolae Bóktan Tulmil
(Metyu 16:5-12)*

¹⁴ Umulbain olmalab bamrukürr dokyanan brred amarrum inkü. Wata darrpan brred yarilürr butüdü. ¹⁵ Yesu ibü arüngi ikik nókrónóp wagó, "E ta mamka! E umul-umul kwarilün Parrisí akó Errod, ibü istabkwata."[†]

¹⁶ I tibiób we ikik korálórr wagó, "Wa igósidi bóktanda, zitülkus mibü brred myamem babula."

¹⁷ Yesu umul bainürr i ne poko bóktan kwarilürr, da ibü nümtinóp wagó, "E iade ikidakla wagó, 'Mibü brred myamem babula.'? E ia [küp apad] akó umul bain küsilanakla? Yabü singül ia wata karrkukusanako? ¹⁸ Yabü ilküküp asiko, da e koke iade asendakla? Yabü güblang asiko, da e koke iade arrkrrudakla? Yabü ia koke ngambangólda, ¹⁹ ka ne 5 brred syórr nangónarre 5,000 pam ngabyónüm? E ene bamirrún alo pokodógab ia nigó alóp murrausnarre?"

I bóktan we yalkomólóp wagó, "12."

²⁰ Yesu ibü akó nümtinóp wagó, "Ka 7 brred nóma syórr nangónarre 4,000 pamkolpam ngabyónüm, ene bamirrún alo pokodógab ia nigó alóp murrausnarre?"

I bóktan we yalkomólóp wagó, "7."

²¹ Wa ibü nümtinóp wagó, "Da e wa küp apad küsilanakla?"

Yesu Dólóng Yónürr Ilküküp Murrbausürrün Pam Betsaeda Basirrdü

²² I nóma togobórr Betsaeda basirrdü, ngibürr pamkolpama ilküküp murrbausürrün pam sidüdóp Yesuka, da i oya yatop ene pam amurrum.

²³ Yesu ene ilküküp murrbausürrün pam tangdó emoanórr, da basirr kabedó idódürr. Wa oya ilküküp nisdü gwerr amanórr, tóba tang nis

---

^{8:11} Luk 11:16   ^{8:12} Luk 11:29   * ^{8:13} Errod Galili prrobbins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.   † ^{8:15} Ma müsirrga ain bóktan Metyu 16:6 ngakanke.   ^{8:15} Luk 12:1   ^{8:18} Zerremaea 5:21; Izikel 12:2; Mak 4:12   ^{8:19} Mak 6:30-44   ^{8:20} Mak 8:1-10

nómngyelórr ene pamdó, da oya imtinürr wagó, "Ma ia darrü kla asendóla?"

²⁴ Ene pama kwit yazilürr, da bóktanórr wagó, "Ó, ka kolpam basendóla, da i wamaka nugupa agóltagóldako."

²⁵ Yesu akó tóba tang nisene paman ilküküp nisdü nómngyelórr. Ini tonarr ene pama tóba ilküküp morroal nóbzelórr. Oya ilküküp nisa dórlóng bairri, da wa blaman kla morroal nónsenóp. ²⁶ Yesu ene pam müötüdü zirrapónórr igó bóktanpükü wagó, "Ma basirrdü alkomólgu."

*Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Metyu 16:13-20; Luk 9:18-21)*

²⁷ Yesu tóba umulbain olmalpükü wamlórr ngibürr basirrdü, Sesarria Pilipi[‡] wirri basirran minggúpanan. Kwat-kwat Yesu ibü nümtinóp wagó, "Kürü kilam, pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla?"

²⁸ I bóktan yalkomólóp wagó, "Ngibürr pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla, [Baptaes Bain] Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala, a ngibürra go wagó, ma darrü prropeta."

²⁹ Wa ibü nümtinóp wagó, "A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla, ka nótókla?"

Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ma ene [Kerrisola]."

³⁰ Yesu ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, "Darrü olom azazilgu kürükwata."

*Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 16:21-28; Luk 9:22-27)*

³¹ Yesu tóba umulbain we bókyanórr wagó, "Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab abün-abün azid aeng namulo. [Balngomól byarrmarr pam], [wirri prrist], akó Mosesón gida umulbain pama kürü wata alzizi kümaniknórre. Sab kürü büdülümpükü kómklórre a aüd ngürr kakóm God kürü sab kürsümüle büdüldügab." ³² Wa ini poko ibüka kwasiirrgana bóktanórr. Da Pita oya tebe-tebe pokodó idódürr, da wa oya agórr. ³³ Yesu tübyalüngürr, tóba umulbain olmal ngabkalórr, da Pitan agórr wagó, "Yaya kürükagab, satani, ma kakota alkomól! Zitulkus módóga, ma Godón elklaza koke gyagüpi amandóla, a marü gyagüpitótók tüpan elklazadóma."

³⁴ Da Yesu pamkolpamab ngoro akó tóba umulbain olmal ngibaunürr tóbaka. Wa ibüka bóktanórr wagó, "Nadü oloman ubi yarile kürükä solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa tóba krros bügasile azid aengóm kazan, ó kürükä solkwat tókyale. ³⁵ Zitulkus módóga, nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde akó Morroal Bóktananme, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine. ³⁶ Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? ³⁷ Ia darrü kla asine, wa tóba ngarkwat-koke arról sab ia salkomóle? Babula! ³⁸ Ini tonarr ngayabende, abün pamkolpama Godón wata taeane [ótókdako], da i dakla ma ngibürr obae god bütókdako. I ta abün kolae tonarr tómbapondako. Nadü oloma

[‡] **8:27** Sesarria Pilipi: Pilip king Errodón olom yarilürr. Wa ene basirr élórr, da tóba ngi ekyanórr. Igóosidi: Sesarria Pilipi, oya küp módóga: Pilipün Sesarria. **8:28** Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 **8:29** Zon 6:68-69 **8:34** Metyu 10:38; Luk 14:27 **8:35** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25

büód aengda kürükwata akó kürü bóktanankwata, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ta büód aengo oyakwata, ka sab kólba Aban [wirri kómály zyónpükü] nómá tamlo, gyabi anerrupükü.”

9

¹ Yesu akó ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla bórrangórrón, sab koke narrbarino kókó God ini tüp Kingzan alngomól nómá bókyene wirri arüngpükü.”

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr

(*Metyu 17:1-13; Luk 9:28-36*)

² 6 Ngürr kakóm, Yesu ibü yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon. Wa ibü imarrurr wirri pododó. I wata tibi kwarilürr ene pokodó. Ibü obzek kwata oya büba darrü tonarr bainürr. ³ Oya mórrkenyórra ongong bapón yarilürr gabüplie. Darrü oloma ini tüpdü kokean igule inzan gabüplie.

⁴ Da módoga, Ilaeza akó Moses* ibüka we okaka tübyórri, akó i Yesukú ikik koralórr. ⁵ Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, mi morroal ainizanakla! Ki kubó aüd twal müöt ki balmerre, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.” ⁶ Wa ene poko bóktanórr, zitülkus wa umul-kók yarilürr, wa ia poko ki bóktóne, zitülkus i kari gum koke kwarilürr.

⁷ Da módoga, pülpül pokoa we tamórr ibü sisingül, akó oya dandanga ibü blaman nganolop. Akó bóktan bómgóla we sidörükürr ene pülpül pokodágabi wagó, “Ini kürü kólbanan Olome. Kürü [moboküpü ubi] oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka. Oya bóktan amkoman ipadólame!” ⁸ Ugósan umulbain olmala Ilaeza akó Mosesón ilküküpane nómá nyamkünóp, i ibü myamem koke nosenóp, wata Yesun tóbanan esenóp.

⁹ I pododágabizan tübabilürr, Yesu ibü arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu, e ne kla esenane, ngarkwat kókó sab ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nómá türsümulo büdüldügab.”

¹⁰ I oya bóktan ipüdóp, da i tibi we ikik kwarilürr wagó, “Büdüldügab barsin küp ia tai laróga?” ¹¹ Da i Yesun we imtinóp wagó, “Mosesón gida umulbain pama iade bóktandako wagó, Ilaeza sab ngaen-gógópan wató tame akó [Kerriso] ama solodó tame?”

¹² Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ilæza† wa ta ngaen-gógópan tótókda, ugósüm blaman elklaza tibiób gaodó akonóm. Da Godón Wialómórrón Bóktana ta igó bóktanda kürükwata wagó, ‘Pamkolpamab Oloma sab abün-abün azid aenge akó oya alzizi amanikónorre.’ ¹³ A ka yabü igó byaldóla, Ilaeza wa kuri tamórr. Pamkolpama tibiób ubidügab tómbapónónóp oyaka, wata Godón Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda.”

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr

(*Metyu 17:14-21; Luk 9:37-43*)

¹⁴ Da Yesu akó tóba aüd umulbain olmala nómá tóbakonórr ngibürr umulbain olmaldó, wirri pamkolpamab ngoro nosenóp ibü kal-kal

* ^{9:2} 2 Pita 1:17-18   * ^{9:4} Ilaeza akó Moses ngaerrón prropet nis namülnürri.   ^{9:7} Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22   † ^{9:12} Ilaeza: Yesu igó umul yarilürr wagó, ini alap-alap bóktan yarilürr. Ini Ilaeza, Zon [Baptæas Bain] Pam yarilürr.

angórrón. I ta ngibürr Mosesón gida umulbain pam nósenóp inkü ongyalde. ¹⁵ Ene pamkolpama Yesun nóma esenóp, i karibóka-koke gübarirr aengóp. I oyaka busuóp, da oya morroal ngürr ekyenóp. ¹⁶ Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, "E ini Mosesón gida umulbain pampükü ia poko ongyaldakla?"

¹⁷ Darrü pama pamkolpamab ngorodógab bóktan we yalkomólórr wagó, "Umulbain Pam, ka kólba olom sidüda marüka, zitülkus oyaka kolae samua, akó wa koke bóktanda. ¹⁸ Oya bübdü ne kubó kolae samua nóma bangrine, kubó tüpdü singalkóle, tae godeapükü, akó kubó zirrgüp bótak yarile kókó büba dümdümbarr bainesa. Ka marü umulbain olmal nümtinünümä kolae samu amaniküm, a ibü gaodó koke yaril."

¹⁹ Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, "E amkoman bangun-koke lüöl pamkolpamakla! Ka ia yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo? Kürüka kari müp kokea metat yenkü ngyabenóm yabü amkoman bangun kokede. Ene olommokur sidüdam kürüka!" ²⁰ I ene olom Yesuka sidüdóp.

Ene kolae samua Yesun nóma esenórr, dümdüman olommokur amanikürr, oya iltümüna tupürr. Wa tüpdü simbalkalórr, we arrgoben yarilürr, tae godeapükü. ²¹ Yesu oya ab imtinürr wagó, "Ia wa inzan nadüzan ngarkwat kuri ngyabenórr?"

Oya aba inzan bóktan yalkomólórr wagó, "Oya wata karimokurdügab.

²² Kolae samua oya abün münüm urdü amaiklürr akó naedó yanggóbólólórr oya amkalóm. Ma kibü gyaur ipa, akó ma gaodó ne nóma namulo darrü kla tónggapónóm, kibü tangtamtinünümö!"

²³ Yesu akó oyaka bóktanórr wagó, "Ma ia larógóm bóktóna, 'ma gaodó ne nóma namulo'? Blaman elklaza tómbapón popadanako kürü amkoman angundi."

²⁴ Da aba dümdüman wirribóka taegwarr apónórr wagó, "Ka go marü amkoman angundóla, da ma ka gaodó kokela. Kürü tangkamti kürü amkoman bangun wirri ainüm!"

²⁵ Yesun ubi babul yarilürr abün pamkolpama koke ki eserre, wa ia laró tónggapóne. Wa nóma esenórr darrü pamkolpamab ngoroa busorr darrpan pokodó, da wa dümdüman kolae samu we agórr wagó, "Güblang arrkrru-koke akó tae-koke samu, ka marü arüng bóktan akyandóla, ugó tubrra ini olommokurdügab. Ma myamem oyaka bangrin-gu!"

²⁶ Kolae samua wirribóka taegwarr apónórr, ene olommokur wirribóka we inurr. Oya iltümüna tupürr. Ene samua we tubrranórr, da ene olommokur büdülzan yarilürr. Abün pamkolpama bóktanónóp wagó, "Búa, a büdüla!" ²⁷ A Yesu ma ene olommokur tangdó emoanórr, kwit yónürr, we zamngólórr.

²⁸ Yesu müötüdü néma bangrinürr, oya umulbain olmala tibi-tibi pokodó imtinóp wagó, "Ia ki gaodó koke iade korala kolae samu amaiküüm?"

²⁹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Wata térea amaiyk yarile inzan kla. Darrü kla myamem babula."

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr (Metyu 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Yesu tóba umulbain olmpükü ene bwób amgatórr, ama Galili prrobinsdüma wamórr. Wa ubi koke yarilürr, darrü pama koke ki umul baine, wa ne yarilürr, ³¹ zitülkus wa tóba umulbain olmal umul nyónónóp. Wagó, "Darrüpa kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab pamkolpamab

tangdó küngrine. I sab kürü büdülümpükü kómkórre, da aüd ngürr kakóm ka ugón türsümulo.”

³² A i ma Yesun bóktanan [küp tai koke ipüdóp]. Akó i tib gum kwarilürr oya amtinüm.

Wirri Ia Nótóke?

(Metyu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Yesu akó tóba umulbain olmala ogobórr kókó Kaperrna-um wirri basirrdü, solkwat barrbüñurr müötüdü. Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “E kwatódó ia poko ongyal kwarila?”

³⁴ I oyaka bóktan koke yalkomólóp, zitülkus tibiób ongyal kwarilürr we bóktan pokodógab wagó, ia amkoman wirrian nótóke. ³⁵ Yesu mórran-mórran bainürr, da tóba 12 umulbain olmal we ngibaunürr. Ibü we nilóp wagó, “Nadü oloman ubi yarile singüldü tótókóm, wa solodó ki yaril, akó wa blaman pamkolpamab popa tangbamtin pam ki yaril.” ³⁶ Da wa kari olom ipadórr, zamngól-zamngólan we yónürr tibiób aodó. Tóba tang nisi kari olom errgótanórr, ibü we nilóp wagó, ³⁷ “Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda, kürü kólbanan morroal tonarre koke apadóda, a wa oya ta inzan morroal tonarre apadóda, kürü nótó zirrkapónórr.”

Mibüka Koke Nótó Bóka Bamgünda, Wa Mibüne

(Luk 9:49-50)

³⁸ Zon bóktanórr Yesuka wagó, “Umulbain Pam, ki darrü pam eserre kolae samu amande pamkolpamdógbabi marü ngidü. Ki oya piküp ainüm kain kwarilürr, zitülkus wa minkü kokea.”

³⁹ A Yesu ma ibü nilóp wagó, “E oya piküp ain-gu, zitülkus darrü pam babula [arüng tonarr] tómbapónóm kürü arüngi, solkwat kubó ma kolae bóktan yarile kürükwata. ⁴⁰ Zitülkus mórdóga, mibüka koke nótó bóka bamgünda, wa igóside mibüne. ⁴¹ Ka yabü amkoman poko byaldóla: yabü ne sab nae nótó nóma nókyerre anónóm, zitülkus e kürünakla, Kerriso nótókla, ene oloma sab tóba darrem kla kokean arene.

Kolae Tonarr Elókam!

(Metyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón ingülküp[‡] ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikórre maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóne, wa popa olom,[§] kürü amkoman nótó angunda, kolae tonarr tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile. ⁴³ Marü darrü tanga ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül. Ma darrpan tangpükü [ngarkwat-koke arróldó] nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A ma nis tang nispükü [metat bolmyan urdü] nóma wamo, ene amkoman kolaeán

^{9:34} Luk 22:24   ^{9:35} Metyu 20:26-27; 23:11; Mak 10:43-44; Luk 22:26   ^{9:37} Metyu 10:40; Luk 10:16; Zon 13:20   ^{9:40} Metyu 12:30; Luk 11:23   ^{9:41} Metyu 10:42   ^{‡ 9:42} ingülküp, Mórrke-mórrke mórdóga: millstone. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi [wit] küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna.   ^{§ 9:42} popa olom: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke ó arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó.

yarile.* **45** Marü darrü wapóra ne kolae tonarr tónggapónóm nómá müdüde, da itül. Ma darrpan wapórpükü ngarkwat-koke arróldó nómá bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis wapór nispükü metat bolmyan urdú nómá mumanikórre, ene amkoman kolaean yarile.[†] **47** Akó marü darrü ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nómá müdüde, da irrua. Ma darrpan ilküpükü ene bwóbdü nómá bangrino, God ne balngomoldá Kingzan, ene ma tai kolae kokea. A marü nis ilküp nispükü metat bolmyan urdú nómá mumanikórre, amkoman kolaean yarile. **48** Ene pokodó, 'ibü ne kupula olonglé, sab kokean nurrbarine, akó ibü ne ura badüngle, sab kokean bütamüne.'

49 "Solta [urdú agasil lar] [kolkal] ainda. Dadan ngarkwatódó, pamkol-pam müpa nómá bumiógda ibü ngyaben tonarrdó, ene müpa wamaka ura baebda, ibü moboküp kolkal ainúm.

50 "Solt wa morroala, a solt misa ne nómá bamrüke, da ma myamem misan koke ngitino.

"Solta alozan morroal ainda, e yabiób ngyaben sab ta inzan morroal ninamke. Akó e ta paud ngyabenam yabiób darrpan-darrpandó."

10

Yesu Kol Aman akó Morwal Amanbóka Umul Bain Yarilürr (Metyu 19:1-12; Luk 16:18)

1 Da Yesu Kaperrna-um wirri basirr we amgatórr, ama Zudia bwóbdübóna wamórr, da Zodan tobarr we banikürr ama dakla dorrodó. Pamkolpam ngoroa akó we kwób tóbazenórr oyaka, da wa ibüka we bóktan yarilürr, wa bobarrzan umul nyónónóp.

2 Ngibürr Parrisia oyaka we togobórr. Ibü ubi oya amiögüm yarilürr tóba bóktandógab. Da i oya imtinóp wagó, "Ma kibü kóbó tüzazilnüm, mibü gidadógab ia taia, pama kol amaiküm?"

3 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Moses yabü ia nadü gida bóktan poko nökyenóp?"

4 Da i bóktan yalkomólóp wagó, "Moses darrü pam ok yónürr kol amaik peba mórrag* wialómóm akó oya we klampükü amaiküm."

5 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Moses ini gida bóktan poko yabünkü igósidi wialómórr, zitülkus e Godón gida bóktan poko mamaonóm kokeanómakla. **6** Da bwób zitüldü, God blaman elklaza nómá tómbapónórr, 'Wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol.' **7** Da ini zitülkusdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, **8** da i ama darrpan bübüüm baini.' Igósidi i nis kokeamli, a ma darrpanamli. **9** God ne kla dayónda darrpan pokodó, pama kokean nürrgrürüte."

10 I müót kugupidü nómá kwarilürr, umulbain olmala Yesun akó we imtinóp ene dadan bóktanankwata. **11** Wa ibüka bóktanórr wagó, "Nadü pama tóba kol zumanike, akó darrü kol zumigie, wa kol gómol yarile.

* **9:43** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 44 asine. Igó bóktanda wagó, "Ibü ne kupula olonglé, sab kokean nurrbarine, akó ibü ne ura badüngle, sab kokean bütamüne." (Mak 9:48) **9:43** Metyu 5:30   † **9:45** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 46 asine. Ma 9:43 ngakanke. **9:47** Metyu 5:29   **9:48** Aesaya 66:24   **9:50** Metyu 5:13; Luk 14:34-35

* **10:4** kol amaik peba: Ma müsirrga ain bóktan Metyu 5:31 ngakanke. **10:4** Duterromoni 24:1; Metyu 5:31   **10:6** Bwób Zítül 1:27; 5:2   **10:8** Bwób Zítül 2:24

Inzande wa kolae tonarr tónggapóne tóba ngaen koldó. ¹² Kola ta inzan: wa müór nóma amaike, ama akó darrü müór nóma amige, wa pam góómól warile.”

*Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp
(Metyu 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Ngibür्र pamkolpama kari olmalpókal tübarrmüllürr Yesuka, ibü singüldü tang amelóm. Da umulbain olmala ma ene kolpam we nagóp amarrugum. ¹⁴ Yesu ene kla nóma esenórr, da wa ngürsilüm bainürr. Wa umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob kürüka! E ibü burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko. ¹⁵ Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kingzan Balngomól koke nótó apadóda kari olomzan, sab kokean bangrine.” ¹⁶ Wa ene olmalpókal tóbaka simarrurr, darrpan-darrpandó tóba tang nis nómngyelórr, da ibü we bles ninóp.

*Mórrel Pam
(Metyu 19:16-30; Luk 18:18-30)*

¹⁷ Yesu akó tótókóm bupadlórrma kwatódó, da pama ugón tubsorr, wakósingül nülkamüllürr oya obzek kwata, da imtinürr wagó, “Morroal Umulbain Pam, ka ia kaino [ngarkwat-koke arról] apadóm?”

¹⁸ Yesu oya we imtinürr wagó, “Ia ma kürü morroalbóka iade ngiklina? Darrü morroal olom babula, wata God tebea. ¹⁹ Ma Godón gida bóktan pokobóka umulóla wagó, ‘Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu, ma kol ó pam góómólgu, ma góómólgu, ma obae tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata, ma ilklió bülión-gu, ma moba aipab nis morroal angón namülün.’”

²⁰ Ene pama we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ene tonarrdógbab ka karimakur nóma namülnürrü, ka ini blaman gida bóktan poko amkoman amorran namülnürrü.”

²¹ Yesu dümdüman oya ngakanórr akó Yesun [moboküpdu] ubi oyaka yarilürr. Da wa bóktanórr wagó, “Marü dóma wata darrpan klama. Ma ugó wam, moba blaman elklaza sel ninünümke, da mani sab elklaza-koke kolpam nülinünümke. Sab igóside marü mórrrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke.”

²² Wa ene bóktan nóma arrkrrurr, oya mólmóna tupürr. Wa gyaurpükü we wamórr, zitülkus oya abün elklaza kwarilürr.

²³ Yesu tóba umulbain olmal ngabkanórr akó ibüka bóktanórr wagó, “Sab kari müp koke yarile mórrrel pamkolpamab Godón Kingzan Balngomóldó barrbünum!”

²⁴ Oya umulbain olmala gübarirr aengóp ene bóktan pokodógbab. Da Yesu akó bóktanórr wagó, “Kürü olmal, ene go kari müp ta kokea Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm! ²⁵ [Kamelan] nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrrel paman ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”

²⁶ Umulbain olmala wirribóka gübarirr aengóp, da tibiób darppan-darrpan we bamtinóp wagó, “Da ma ia sab nótó zid baine?”

²⁷ Yesu ibü dümdüman ngankónóp, bóktan we yalkomólórr wagó, "Pamakanankü gaodó ta kokea tómbapónóm, wata God tebea; zitülkus Godka ma blaman kla gaodómako."

²⁸ Da Pita oyaka bóktanórr wagó, "Ma turrkrru, ki blaman elklaza olknórró marüka atanóm!"

²⁹ Yesu bóktanórr ibüka wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü oloma tóba müót basirr, zonaretal, bólbtal, aipab nis, olmal, akó tüp bimgüte kürünkü akó Godón Morroal Bóktananme,³⁰ wa sab 100 münün yazeble ene elklaza ini ngyaben tonarrdó. Wa sab abün inzan elklaza yazeble; müót basirr, zonaretal, bólbtal, aipal, olmal, akó tüp. Akó oya sab wirri müp alión kwarile Godón zagetanme. Akó sab ugórr ne tonarra tame, wa ta sab ngarkwat-koke arról ipüde.³¹ Abün singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile, ó abün solodó nidipako, sab ma singül kwata kwarile."[†]

*Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Yesu akó tóba umulbain olmalpükü Zerrusalem wirri basirr kwatódó yarilürr, ola nómá bamselólórr. Yesu ibünkü wató singül apónórr. Umulbain olmala gübarirr aengóp, akó ibüka solkwat nidi tutalórr, ibü ta guma yazebórr. Yesu akó tóba 12 umulbain olmal tebe-tebe pokodó we imarrurr ibüka bóktanóm, oyaka sab ne klama tómbapóné.³³ Wagó, "Tübarrkrru! Mi Zerrusalem bamseldakla. I sab kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, ibü tangdó ola küngrirre. Kürü büdül bóktan sab ola kókyerre, olgabi ama akó Zu-koke nidipko, ibü tangdó ugón küngrirre.³⁴ I kürü sab we [tiz kangónorr], gwerr kótóngnorr, akó karrkukus sye-i kyólnorr, da kürü kómkörre büdülämpükü. Aüd ngürr kakóm, ka sab ugón türsümulo büdüldügab."

*Zeims a Zon, Ibü Bato Bóktan
(Metyu 20:20-28)*

³⁵ Zeims a Zon, Zebedin siman olom nis nidi namülnürri, Yesuka turürri, da i bóktarri wagó, "Umulbain Pam, kibü ubi ma darrü kla sab tónggapono kibünkü, ki ne klamóm batodamli."

³⁶ Yesu ibü nümtinürr wagó, "Yabü ubi ka ia laró tónggapono yabünkü?"

³⁷ Da i oyaka bóktan yalkomórri wagó, "Ma kibü ugó ok tió marü minggüpanan mórranóm, darrüpa marü tutul kwata, darrüpa marü banól kwata, ma ne sab moba ene [wirri kómal zyón] marrgudü nómá mórran-mórran baino."

³⁸ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E umul-kókamli e larógóm batodamli. E ia gaodómamli ene müp ódódóm, ka ne müp ódóddóla? Da e ia gaodómamli ene wirri azidüdü bangrinüm, ka ne azidüdü bangrinüm kaindóla?"[‡]

³⁹ I bóktan yalkomórri wagó, "Ki gaodómamli."

Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Amkoman, e ene müp sab idüdi, ka ne müp ódóddóla, da e sab ene wirri azidüdü bangrini, ka ne azidüdü

[†] **10:31** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 19:30 ngakanke. **10:31** Metyu 20:16; Luk 13:30 [‡] **10:38** Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: Da e ia gaodómamli, i yabü baptaes nirre ene dadan tonarre kürüzan baptaes ainüm kaindako? Ene baptaes bainan küp módgáa: azid aengóm ó büdülmü.

bangrinüm kaindóla. ⁴⁰ A kürü gaodó kokea yabü ok ainüm mórranóm kürü tutul kwata akó kürü banól kwata. Sab God wató nókyene ene marrgu nis, wa nibióbkü kuri tónzapónórr."

⁴¹ Da ene 10 ngarkwat umulbain olmala nóma barrkrrurr, ibü ngürsila yazebörr Zeims a Zon ibüka. ⁴² Da Yesu ibü blaman ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr ibüka wagó, "E umulakla, Zu-koke nidipako, ibü amzyatórrón singüldü pama pamkolpam zirrbapón-bapón balngomóldako, akó ibü wirri pama ibü wirri arüngi balngomóldako. ⁴³ Da yabüka inzan babula. Nadü oloman ubi yarile wirri ngim bainüm yabü aodó, wa yabü blamanab popa tangbamtin pam ki yaril; ⁴⁴ akó yabükagab singüldü tótókóm notó nóma yarile, wa yabü blamanab [leba zaget olom] ki yaril. ⁴⁵ Zitülkus móódoga, ka, Pamkolpamab Olom notókoma, ta igósidi koke tamórró igó, pamkolpama kürü popa tangamtin kwarile. Koke! Ka pamkolpam popa tangbamtinüm tamórró, kólba arról abün pamkolpamabkü darrem akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdóga."

*Yesu Barrtimeiusün Ilküp Dólóng Nyónürr
(Metyu 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Yesu tóba umulbain olmal akó wirri pamkolpamab ngoropükü Zerriko wirri basirr nóma arrgrat yarilürr, darrpan ilküp murrausürrün bato pama kwat kabedó mórran yarilürr. Oya ngi Barrtimeius, Timeiusün olom. ⁴⁷ Barrtmeius nóma arrkrrurr wagó, Yesu Nazarret olom we kwat mamoanda, wa górrganóm bainürr wagó, "Yesu, [Deibidün] Olom, kürü gyaur kóse!"

⁴⁸ Abün pamkolpama oya agóp, da ilóp piküp bainüm. A wa ma górrganóm tai arüng ipadlörr wagó, "[Deibidün Olom], kürü gyaur kóse!"

⁴⁹ Yesu zamngólörr, da bóktanórr wagó, "Oya ngyaunam, ala ki tam."

Da i ene ilküp murrausürrün pam we ngyaunóp. I oya ilóp wagó, "Ma arüng ipa! Ugó bupa, Yesu marü ngyaunda."

⁵⁰ Da wa tóba tumum mórrkenyórr we amaikürr, büsai we bupadórr, Yesuka we wamórr.

⁵¹ Yesu oya imtinürr wagó, "Ia marü ubi ka marünkü laró tónggapono?"

Ilküp murrausürrün pama bóktan we yalkomólörr wagó, "Umulbain pam, kürü ubi akó basenóma."

⁵² Yesu oya yalörr wagó, "Ma ugó wam, marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine." Dümdüman oya ilküp nisa tomgorri, da wa Yesuka we akyanórr.

11

*Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)*

¹ Yesup Zerrusalem wirri basirr nóma ngorram yónónópmá, i nis basirr we nómrranónóp, ngi Betpage akó Betani, [Olib Podo] kabedó, Yesu tóba umulbain olom nis ngaensingülan we zirrnapónórr, ² ini bóktanpükü wagó, "E ugó aurram kókó yabü singül kwata ne basirrse. E kubó nóma bangrini, dümdüman e [donki] kyam eseni, sye-i amrókrrón, darrü pama koke ne klamdo kuri kasile ódódóm. Kubó agoamke, da ala sidüdamke.

3 Darrü oloma ne yabü nöma nümtine wagó, ‘E iade agodamli?’ kubó igó ilamke magó, ‘Lod ini klamóm sógóse. Da wa kalma büsai salkomóle.’”

4 Da i aurürri ó ene donki kyam i eserri kwat kabedó, müót mamtae minggüpanan, sye-i amrókrrón. I enezan ago namülnürr, **5** ngibürr pamkolpama nidi bórrang kwarilürr, ibü nümtinóp wagó, “Yabü ia laró dümdüma we donki kyam agom?”

6 I bóktan we yalkomórri Yesu ibü enezan nyalórr, da ene pamkolpama ibü we ok ninóp tótókóm ene donki kyampükü. **7** Ene donki kyam we sidódrri Yesuka. I tibiób tumum mórrkenyórr we nüdrratrri ene donki kyam kwitüm. Yesu donki kyamdó we kasilürr, da oya kwitüm mórran mórran bainürr. **8** Wa enezan wamlórr, abün pamkolpama tibiób tumum mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm. Ngibürra pórngaepükü kari nugup tiz singgalgónóp, kwatódó apapdó kla, da Yesun kwatódó we zursilürr. **9** Singül kwata nidi ogoblórr akó solkwat nidi zatalórr wirri bóktane we yagürnóp wagó,

“Mi Godón yagürnörre!”*

Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda.

10 Ngaen mibü ab king [Deibidzan] balngomól yarilürr, oya bobat Yesu mibü sab inzan balngomól yarile! God ene ngürr sab bles ine!
Mi Wirri Kwitüm Godón yagürnörre!”

11 Yesu Zerrusalem abzilürr, akó [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa ola blaman elklaza ngabkan yarilürr. Da wa tóba 12 umulbain olmalpükü we alkomólórr Betani basirrdü, zitülkus irrüba amzik kari poko yarilürr.

Yesu [Pig] Nugup Kolae Wyónürr (Metyu 21:18-19)

12 Darrü ngürr, i Betani nöma amgütóp, kwat-kwat Yesun aloa ipadórr.

13 Wa osenórr, wirri kandógab, darrü pig nugup, pórngaea ngalaorrón warilürr. Da wa we wamórr ngakanóm wagó, oya küp ia asiko. Wa nöma wamórr oya minggüpanan, wa pórngaean nösénóp, zitülkus ene oya amkoman waon ngarkwat koke warilürr. **14** Yesu ene nugup wyalórr wagó, “Darrü oloma sab myamem darrü küp koke elo-e marükagab.” Da oya umulbain olmala arrkrruoóp.

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr Godón Gyabi Müótan Kal Akólórrón Pul Basirrdü (Metyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

15 I Zerrusalem nöma babzilürr, Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü bangrinürr. Wa ene kolpam kolabütanóm we bainürr, nidi sel bain akó nidi bumiög kwarilürr. Mogob pamkolpamab mani nidi sensi bangón kwarilürr, Yesu ibü tógal okaka we izazilürr. Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü mórran klampükü ta izazilürr.[†] **16** Wa darrü olom koke ki ok ine elklaza amarrum Godón Gyabi Müótan pul basirrrana. **17** Wa kolpam we umul bain yarilürr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Kürü Müót sab wata inzan ngilian kwarile wagó,

* **11:9** Mi Godón yagürnörre, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: osana. Ini lrrru bóktan opora. Oya küp módoga: (kibü) zid tinünüm errkyadan. Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore. † **11:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 21:12-13 ngakanke.

pamkolpamab tére müót blaman bwób-bwóbabkü.' A e ma igó kuri inane, wamaka góómól pamab ban bwóbe!"

¹⁸ Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama nómá barrkrurr ini bóktan, i ma ngibürr kwat byamkünónóp oya amkalóm. Zitülkus móðoga, i oya gum kwarilürr, zitülkus blaman pamkolpama gübarirr aengóp oya umulbaindügab.

¹⁹ Abusa bótaom nómá kain yarilürr, Yesu tóba umulbain olmalpükü ene wirri basirr we amgatórr.

*Ene Pig Nugup Büdülo
(Metyu 21:20-22)*

²⁰ Darrü irrbianande, i nómá togoblórr kwtana, i osenóp ene pig nugup. Wa büdül warilürr tai simkündügab kókó ta solo amrran. ²¹ Pitan ngambangólórr Yesun ene bóktan pokoa, da wa Yesuka bóktanórr wagó, "Iba, ma ngaka! Umulbain Pam, ma ne pig nugup zomórra, odalda!"

²² Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Amkoman yangunam Godón. ²³ Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrü oloma ne ini podo igó nómá ile wagó, 'Ma ugó bupa, da moba bumanik maludu,' a ene oloman moboküpüdü abün-abün gyagüpítótók koke kwarile, a wa amkoman yangune wagó, wa ne poko böktóne sab amkoman tómbapóne, da ene oloma sab ene kla igósidi esene. ²⁴ Ini zitülkusdü, ka yabü igó byaldóla, e téredó ne klamóm yatoane, amkoman yangunamke e ene kla kuri ipüdane, da e igósidi sab esenane. ²⁵ Akó e nómá tére kwarilo, e pamkolpamab kolae tonarr barrgon kwarilünke, i yabüka ne kolae tómbapóndako. Ene igósüm, yabü kolae tonarr yabü kwitüm Aba sab ta igósidi norrgorre."‡

*Amtin Bóktan Poko Yesun Zagetankwata
(Metyu 21:23-27; Luk 20:1-8)*

²⁷ Yesu tóba umulbain olmalpükü akó Zerrusalem abzilürr. Wa Godón Gyabi Müótan kal akólorrón pul basirrdü nómá agóltagól yarilürr, wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó [balngomól byarrmarr pama] oyaka we togobórr. ²⁸ Da we imtinóp wagó, "Ma ini elklaza ia nadü balngomól arüngi tómbapóndóla? Marü ini arüng ia nótó mókyanórr ini elklaza tómbapónóm?"

²⁹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka yabü darrpan bamtin bóktan poko bamtindóla. Kürüka morroal bóktan kóbó salkomólám, da ka yabü umulüm igósidi adrrüto, ka ini elklaza nadü arüngi tómbapóndóla. ³⁰ Kürü küzazilam: Zonón [baptaes baina] ia kwitümgab tamórr, ta ia pamdögab?"

³¹ I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó, "Mi ne igó nómá kwarilo wagó, 'Kwitümgab,' wa kubó mibü tümtirre wagó, 'Da e ma oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?' ³² A mi ne igó nómá kwarilo igó, 'Pamdögab,' pamkolpam kubó ngürsil kwarile mibüka." (Ene wirri pama pamkolpamab gum kwarilürr, zitülkus blaman

^{11:17} Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11   ^{11:23} Metyu 17:20; 1 Korrint 13:2   ‡ ^{11:25} Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 44 asine. Igó bóktanda wagó, "A e ne ibü kolae tonarr koke nómá norrgonan, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr koke norrgorre." (Metyu 6:15)   ^{11:25} Metyu 6:14-15

pamkolpama Zonón igó yangunóp wagó, wa amkoman prropeta.) ³³ Da i bóktan we yalkomólóp Yesuka wagó, "Ki umul-kókakla."

Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka ini elklaza ia nadü arüngi tómbapondóla."

12

*[Grreip] Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan
(Metyu 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Yesu bókyanórr wirri pamdó* alap-alap bóktan wagó, "Darrü pama abün grreip zid iritürr tóba tüpdü. Ene kakóm, wa kal akólórr. Wa kugupi ilüngürr ene grreip ngórr mor amóngóm, da wa barrkyanan kwit azil müöt előrr, tóba grreip kaldó olgab azilüm. Da wa ene grreip apap ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr. ² Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba darrü [leba zaget] pam we zirrapónórr ene pamdó, grreip apap nidi ngakan kwarilürr, ngibürr grreip ngórr azebóm ene apapdógb. ³ A iene leba zaget pam amigóp, dom apónóp, da popa we zirrapónóp tang küpan. ⁴ Ene apap aba akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. I oya singülan we emkólóp akó oya kolae büódan poko tómbapónóp. ⁵ Wa akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. I oya büdülümpükü we emkólóp. Wa abün leba zaget pam we zirrapónóp. Ene grreip apap ngakan pama ngibürr zaget pam dom napónónóp ó ngibürr büdülümpükü okrralórr. ⁶ Dómdóm dama aban tóba darrpanan moboküpü siman olom yarilürr. Da wa oya zirrapónórr ibüka ini gyagüpítotókpükü wagó, 'I kürü olom sab morroal tonarre yangórre.' ⁷ Ene grreip apap ngakan pama ma tibióbka igó bóktónóp wagó, 'Ene olom módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Yao! Mi errkya büdülümpükü amkaldakla ó oya aban elklaza ama mibü kwarile aban büdül kakóm!' ⁸ Da módóga, i oya siman olom we amigóp, büdülümpükü we emkólóp, ó oya büb apap kalkuma we amaikóp.

⁹ "Ene grreip apap aba ia laró tónggapóné? Wa sab tüób tame, da ene grreip apap ngakan pam sab ekrróné büdülümpükü a ene apap ama ngibürr pam nókyerre ngakanóm. ¹⁰ E ta ini poko kürükwata etóngarre Godón Wibalómórrón Bóktandó wagó,

"Müöt balmel pama ne ingülküp[†] alzizi amaiknóp,

errkya ma ene müótan zirrgüpü ingülküpüm wató kuri baine.

¹¹ Lod ini kla tüób tónggapónórr,
da mibü ilküpü kari morroal ta kokea!" "

¹² Wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó [balngomól byarrmarr pama] kwat we yamkünónóp Yesun amiögüm, zitülkus i umul bainóp wagó, Yesu ini alap-alap bóktan ibükwata adrratlórr. A i ma pamkol-pamab gum kwarilürr. Da módóga, i oya we amgütóp ó we ogobórr tibiób kwata.

*Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Metyu 22:15-22; Luk 20:20-26)*

* ^{12:1} wirri pamdó: Ma 11:27 ngakanke. † ^{12:10} ingülküp: Isrrael pamkolpama müöt ingülküpü balmel koralórr, da müöt wata amoanda. Mibü müöt wa talkuma amoanda. ^{12:11} Wórr Peba 118:22-23

¹³ Wirri pama ngibürr Parrisi akó Errodón[‡] mamoan pam Yesuka zirrnaponóp, Yesun amiógüm tóba bóktandó gab. ¹⁴ I oyaka babzilürr, da we bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, ki umulakla wagó, ma amkomanla akó pamkolpamab gyagüpítótóka marü koke gum-guman ngitandako. Ki umulakla zitulkus, ma blaman pamkolpam, ia wirri pam, kari pam, wata darrpan ngarkwatódó ngabkandóla, a ma Godón kwat amkoman umul byóndóla pamkolpamdó."[§] I oya imtinóp wagó, "Mibü gidadógab ia taia Sisan^{*} tak mani aliónüm, ta ia koke? Mi ilirres ó ta ia koke?"

¹⁵ A Yesu ma umul bainürr, i wata taepurrane bóktan kwarilürr,[†] da ibü nilóp wagó, "Ia e kürü kólba bóktandó gabí amiögüm iade kaindakla? Darrú [silba] mani küp[‡] ala sidüdam, ka kóbó ngakanón."

¹⁶ I oyaka darrpan küp we idüdóp, da wa ibü nümtinóp wagó, "Ia noan obzeke akó ngi?"

I oya bóktan we yalkomólóp wagó, "Sisan."

¹⁷ Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Sisan ne klamko, Sisan ilinamke, akó Godón ne klamko, Godón ilinamke."

Da i gübarirr aengóp Yesun bóktanankwata.

Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata (Metyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Ngibürr [Sadusi pama] Yesuka togobórr amtin bóktan pokó amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab. I Yesuka we bóktónóp wagó,

¹⁹ "Umulbain pam, Moses igó gida bóktan pokó wialómorr mibünkü, Zu pamkolpamabkü wagó, 'Paman narezoreta ne nóma narrótóke olmal basen-koke, ene pama sab ene kóble ki zumiög, olmal balngenóm tóba büdül narezoretan ngidü.' ²⁰ Da módogá, ngaen 7 zonaretalpükü pam kwarilürr. Nareta kol zumiögürr, da wa narrótókórr, olmal-koke.

²¹ Olgabi, naretódó gab nótó tókyalórr, naretaan kóble zumiögürr, da narrótókórr. Akó aüd ngim siman oloma zumiögürr akó narrótókórr.

²² Blaman ene 7 zonaretalpükü pama zumgütóp, ibü olmal babul. Dómdóm ene kóblea ta we narrótókórr. ²³ Sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene pokó amtindakla, zitulkus ene 7 blamana oya zumigóp."

²⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E kle-kle gyagüpí tótókdakla! E umulakla iade? Zitulkus módogá, e umul-kókakla Godón Wibalómorrón Bóktan akó Godón arüng. ²⁵ Büdüla nóma tübarsile arróldó, i sab myamem tibiób koke bumiognórre, a i ma sab inzan kwarile wamaka kwitüm anerruako. ²⁶ Ka akó igó pokó bóktanón büdülab barsinankwata. E ta Mosesón pebadó etóngarre, kari nugupan baeb póepdó, God Moseska ia bóktanórr wagó, 'Ka Eibrá-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón

[‡] **12:13** Errod Galili prrobin alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. ^{*} **12:14** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm.

^{*} **12:14** Sisa: Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngibilian kwarilürr. Mórrke-mórrke módogá: Caesar ó Emperor. Wa ngaen blaman Israél pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Israél pamkolpamab kingüm bainürr. [†] **12:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 22:18 ngakané. [‡] **12:15** silba mani küp, Grrík bóktane ma inzan angrirruna: denarius. Ene tonarr, darrpan Zaget pama darrpan ngürr nóma Zaget yarile, wa darrpan denarius ipüde. **12:18** Apostolab Tórrmen 23:8 **12:19** Duterronomi 25:5

God.'§ 27 Wa büdül pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode. E wata amkoman kle-kle gyagüpi tótókdakla!"

*Godón Wirrian Gida Bóktan Poko
(Metyu 22:34-40; Luk 10:25-28)*

28 Darrpan Mosesón gida umulbain pam ola asi yarilürr, ibü ikik bóktan nótó arrkrurr. Wa umul yarilürr wagó, Yesu ibükä morroal bóktan yalkomólórr. Da wa Yesun amtinüm we tamórr wagó, "Ia wirrian nadü gida bóktan pokoa, ngibürr Godón gida bóktan pokodógab?"

29 Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, "Wirrian gida bóktan poko módóga, 'Isrrael, tübarrkrru! Lod, mibü God, wata darrpan God watóka. 30 Marü [moboküpü ubi] asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, dudu gyagüpitótóke, akó dudu arüngi.' 31 Nis ngim gida bóktan poko módóga, 'Marü moboküpü ubi moba minggúpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpü ubi mobakazane. Myamem darrü wirri gida bóktan poko babula ini nis gida bóktan pokodógab.'

32 Ene Mosesón gida umulbain pama Yesuka bóktanórr wagó, "Ma morroal bóktan salkomóla kürükä, Umulbain Pam; wa amkoman mazan bóktóna. 'Wata darrpan God watóka, darrü God myamem babula.

33 Marü moboküpü ubi asi ki yarilün Godka dudu moboküpi, dudu gyagüpitótóke, akó dudu arüngi, akó marü moboküpü ubi moba minggúpanandó ne olome inzan ki yarilün, marü moboküpü ubi mobakazane.' Kari morroal kokea ini nis gida bóktan poko nis apadóm. Ma ini nis gida bóktan poko nis koke nóma nüpdo, ma Godón darrü [urdü amsel lar] akó dudu bónigan [gyaur kla] sab enan ilino, zitülkus wa igósidi bagürwóm koke yarile marüka."

34 Yesu nóma esenórr, ene oloman bóktan kari morroal koke yarilürr, wa oyaka bóktanórr wagó, "Ma Godón Kingzan Balngomóldögab aibwób-kokela."

Ene solkwat, i gum kwarilürr Yesun ngibürr poko amtinüm.

*Amtin Bóktan Poko Ene [Kerrisonkwata]
(Metyu 22:41-46; Luk 20:41-44)*

35 Yesu [Godón Gyabi Müötüdüzan] nóma umul bain yarilürr, wa bóktanórr wagó, "Gida umulbain pama igó iade bóktandako wagó, ene Kerriso, wa [Deibidün] olome? 36 Godón Samua king Deibidün igó tangamtinürr ini bóktan wialómóm wagó,

"Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó† wagó,

"Ma ae mórra kürü tutul tangdó,

kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako, marü wapór-o lorodó irrbuno." ‡

§ 12:26 Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob, ibü büba ngaen narrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü. 12:26 Bazeb Tonarr 3:6 12:28 Luk 10:25-28 12:29 Duterronomi 6:4

* 12:31 minggúpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla.

12:31 Lebitikus 19:18 12:32 Duterronomi 4:35 12:33 Oseya 6:6 † 12:36 kürü Lod wa [Mesayabóka] apónda. ‡ 12:36 Ini bóktanan küp módóga: marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü. 12:36 Wórr Peba 110:1; Bwób Zítül 3:15

³⁷ Deibid tüób Kerrison ngilianórr wagó, ‘Lod.’ Da Kerriso Deibidün olom iadea?”[§]

Wirri pamkolpamab ngoroa Yesun bóktan arrkrru kwarilürr barng-inwómpükü.

Yesu Pamkolpam Arüng Ikik Nókrrónóp, Mosesón Gida Umlbain Pamabbóka
(Metyu 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸ Wa ibü noma umul ninóp, wa bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün Mosesón gida umulbain pamabkwata. I ubi baindako tibiób kokrrapan mórrkenyórrpükü agóltagólóm akó pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan aliónüm pul basirrdü. ³⁹ I ta ubi baindako wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen müótüdü akó mórranóm wirri pamab mórran bwóbdü alongalo tóredó. ⁴⁰ I gómol tizi kóbleab müót akó elklaza azebdako akó kokrap tóre bakodako pamkolpama basenóm. Ini pama sab [kolaeane darrem] kari koke ipüdörre Godkagab.”

Kóblea Wirri Gyaur Kla Godón Ekyanórr
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Yesu we mórran-mórran bainürr Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü, pamkolpama mani ne arrbüñ kwarilürr, da wa ibü ngabkan yarilürr. Abün mórrrel pamkolpama wirri ngarkwat mani urrbulürr. ⁴² Darrü elklaza-koke kóblea natókorr, da wa nis kari mani kúp nüngrinürr, ngibürr toea amrran ngarkwat. ⁴³ Yesu tóba umulbain olmal ngibaunürr tóbaka, da bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini elklaza-koke kóblea barrkyanan ingrine ene mani arrbüñ klamdó, nidi sirrbürre, ibü blamandógab. ⁴⁴ Ka ini poko bóktóna, zitülkus blaman ini pamkolpama tibiób mórreldögab irrbürre. A ini elklaza-koke kóblea, wa blaman we kla ingrine, tóba nygaben ne klame ki idüde.”

13

Yesu [Godón Gyabi Müót] Kulainankwata Bóktanórr
(Metyu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu Godón Gyabi Müótüdüğabizan tubrranórr, oya darrpan umulbain pama we bóktanórr wagó, “Umlbain Pam, ngaka! Ma ini amkoman wirri ingülküp ó amkoman wirri müót ngankónónom!”

² Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ini ne wirri müót basendóla? Sab darrü ingülküpa aini kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama túpdü.”

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Metyu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Ene kakóm, Yesu [Olib Pododó] mórralórr, Godón Gyabi Müót dakla kabe. Da Pita, Zeims, Zon, akó Endrru oya amtin kwarilürr tibi-tibi pokodó.

⁴ Oyabóka wagó, “Ma kibü tüzazilnüm ini klama sab noma tómbapórre? Akó kibü sab laróga umul-umulan ngisitirre igó, ini elklaza tómbapónóm baindasko?”

§ 12:37 Yesun amtin bóktan poko igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iadea yarilürr?

5 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm ibü amkoman bangunüm. **6** Abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, 'Ka watókla, ene [Kerriso], e noan akyandakla.' I sab abün pamkolpam ilklió nüliónörre. **7** Da e arrkürrgu e igó nóma barrkrullu wagó, bwób-bwóba tibiób bókrandako, akó ngibür्र bóktan gazirrankwata. Ini klama sab ki tolbaelnóm Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a tüpan blakón tonarr wa küsila. **8** Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü gazirr kwarile. Bwób-bwób sab tüpa mórrbaeng yarile akó wirri ku kwarile. Ini elklaza sab inzan kwarile, wamaka kola ngaen-gógópan azid nóma apadódó marrna bain minggüpanan. Ene azid ngaen-gógópan karia, ama solkwat tai wirri baile.

9 "E yaib umul-umul kwarilünke! Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule kotóm. Yabü sab ola okrrale tibiób kwóbbazen müötüdü. Kürübókamde e sab kotóm bórrongo gabena akó king, ibü obzek kwata, ibüka Morroal Bóktan amgolóm kürükwata. **10** Da blakón ngarkwata solkwat ki tam, e akó ngibürß pamkolpama ngaen-gógópan Morroal Bóktan kürükwata amgolólamke blaman bwób-bwób. **11** I sab yabü kotódó nóma imarrunörre akó wirri pamab tangdó irrbürre, e singül kwata gyakolaegu e sab ia poko bóktónane. Ene tonarrdó, bóktónamke wata Godón Samua sab yabü ne bóktan nüllirre. Zitülkus módóga, yabü kubó ne bóktan yarile, yabü yabiób bankagab koke yarile. Ene bóktana sab Godón Samudügab tame. **12** Pamkolpama sab tibiób zonaretal wirri pamab tangdó urrbule büdüldü arrbünum, akó abala ta sab dadanzan kairre tibiób olmaldó. Olmala sab tibiób aipalabaldó bóka bamgün kwarile akó ibü ta sab inzan wirri pamab tangdó urrbule büdüldü arrbünum. **13** Blaman pamkolpama sab yabü alzizi zomale, zitülkus e kürü mamaandakla. A kürü amkoman angünüm karkukus nótó zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine."

Ngazirr Kla

(Metyu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Yesu akó bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "E sab ngazirr kla esenane, ene pokodó zamngólorrón, zamngól-koke bwóbdü.* Ene ngazirr klama sab ene poko amkoman [tómanan] ngitine Godón ilküpü." (Atang olom nótóke, wa ini bóktanan küp tai ki sipa!) "Ini klama sab nóma tómbapóne, Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm. **15** Mórrkakak kwitüm ne olome,[†] wa koke ki abi ó tóba müötüdü, koke ki bangri darrü kla apadóm. A wa búsai ki buso tóba zid bainüm. **16** Ngaon bwóbdü ne olome, koke ki alkommól tóba müötüdü, tumum mórrkenyórr apadóm. A wa búsai ki buso. **17** Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü! **18** E inzan tére bako kwarilün Godka wagó, ini kolaea koke ki tómbapó güb melpaldó. **19** Zitülkus módóga, ene ngürran ne müpko sab kari kolae koke kwarile, pamkolpama koke kuri ne kla azid aengóp, ngaen zitüldügab, God ini tüp nóma tónggapónórr, kókó errkyá. Myamem akó inzan kla babul

13:9 Metyu 10:17-20; Luk 12:11-12   **13:13** Metyu 10:22   * **13:14** Ini bóktana Godón Gyabi Müöttbóka apónda.   **13:14** Daniel 9:27; 11:31; 12:11   † **13:15** Ene tonarrdó mórrkakak tapat kwariliürr akó pamkolpama ola mórran kwariliürr.   **13:15** Luk 17:31

yarile. ²⁰ Lod ene kolae ngürrab ngarkwat sab tugup tünggürre. Wa ne koke nóma ki tugup tünggürre, darrü oloma kokean ki zid baine. Tóba alearrón pamkolpamab gyaurdügab, wa ene kolae ngürr sab igósidi tugup tünggürre.

²¹ "Darrü oloma ne yabüka igó nóma bóktóne wagó, 'Ngakónam, ene Kerriso yóni!' ó 'Ngakónam, ene Kerriso módóga!' - oya bóktan amkoman angun-gu. ²² Zitülkus módóga, obae kerriso akó obae prropeta sab togoble. I sab [wirri tulmil] akó [basen-koke tórrmen] tómbapón kwarile pamkolpam ilklió büliónüm kle-kle kwatódó tótókóm. I ta Godón alearrón pamkolpam ilklió büliónüm kain kwarile. ²³ E umul-umul kwarilün, zitülkus ka yabüka ngaen-gógópan blaman bóktan kuri pupo ninünüm!

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr (Metyu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ "Da ene ngürrdü, ene müp tonarr kakóm, abüsa sab tümünüm baine. Melpalan ta sab zyón myamem babul yarile. ²⁵ Wimurra sab pülpüldügabi tóbalókle, akó pülpüldü ne arüng clamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütörre. ²⁶ I sab kürü ugón kóserre, Pamkolpamab Olom nótókla, pülpül pokopükü tótókde, kólba wirri arüng akó kómal zyónpükü. ²⁷ Ka sab kólba anerru ugón zirrtapónónómo blaman bwób-bwób ini tüpdü, solomamtaedó, bolmüötüdü, malubarrdó akó dorrmetódó, Godón alearrón pamkolpam darrpan pokodó dakasum."

[Pig] Nugupan Alap-alap Bóktan (Metyu 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ Yesu wagó, "Kya pig nugupa yabü kóbó ki umul ninünüm alap-alap bóktane. Oya il tiza óe-óe akó saul nóma bairre, akó küsil pórngaea bamgolóm nóma bairre, da e umul kwarilo wagó, pail[‡] minggüapanana. ²⁹ Da enta inzana, e ini basen-koke elklaza tómbapónde nóma nosenane, e sab umul kwarilo wagó, Pamkolpamab Olom alkomól kari pokoa, wa kuri tame kókó mamtaedóma. ³⁰ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab kokean nurrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre. ³¹ Tüp a pülpüla sab bamrüki, a kürü ne bóktane sab kokean bamrüke.

Darrü Olom Umul Babula Ngürr akó Abüs Küp (Metyu 24:36-44)

³² "Darrü olom umul babula ene ngürr ó abüs küp ngarkwat nóma semrróne. Kwitüm anerru ta umul kokeako. Akó ka, Aban olom nótókla, ta umul-kókla. Wata Ab umul tebease. ³³ E umul-umul akó aerr kwarilün, zitülkus e umul-kókakla kürü alkomól tonarra wa nóma tame. ³⁴ Wa sab inzan yarile, wamaka darrü pama téba müót amgatódase darrü bwóbdü tótókóm. Wa téba [leba zaget] pam balngomól arüng nüllerre elklaza ngabkanóm. Wa darrpan-darrpan zaget nüllerre tómbapónóm, akó wa mamtae ngakan pam ingrine azilüm. ³⁵ Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla müót pama sab nóma tolkomóle, aprrapórr tai abüsa

^{13:19} Daniel 12:1; Okaka Amzazirrún Kla 7:14   ^{13:24} Aesaya 13:10; Izikel 32:7; Zo-el 2:10, 31; 3:15; Okaka Amzazirrún Kla 6:12   ^{13:25} Aesaya 34:4; Zo-el 2:10; Okaka Amzazirrún Kla 6:13

^{13:26} Daniel 7:13; Okaka Amzazirrún Kla 1:7   ^{‡ 13:28} pail, Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: urur melpal. Mórrke-mórrke módóga: summer. Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómádako.   ^{13:34} Luk 12:36-38

mórran kakóm, irrüb zokrrok, sisa anin küsil, ó abüsa nómá tübanike.
36 Wa ugósan ne nómá tolkomóle, wa yabü utüdi koke ki tómrrónónóm.
37 Ka yabü ne poko byaldóla, da ka blaman pamkolpamidó bóktandóla wagó, e azil kwarilün!"

14

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp (Metyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

1 [Büdül Kórzyón Tóre] akó [Ist-koke Brred Tóre] dómdóm nis ngürr nómá namülnürri, wirri prist akó Mosesón gida umulbain pama bóktan we tónggapón kwarilürr Yesun amiögüm piküpan akó büdülümpükü amkalóm. **2** Tibióbbóka wagó, "Mi ini poko tére tonarrdó koke tónggapórre, zitulkus pamkolpama sab mibüka ngürsilüm kena bainünüm."

Darrpan Kola Morroal Ilang Idi Yesun Singüldü Ekanórr (Metyu 26:6-13; Zon 12:1-8)

3 Yesu ugón Saemonón müötüdü yarilürr, Betani basirrdü. Saemon tüób nagaen soso azid pam yarilürr. Yesu nómá alo yarilürr, darrü kola ugón katókórr. Wa darrü wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü, [kolkal] nadé† tónggapórrón. Kari darrem idi koke yarilürr. Ene kola bele taepurr amkenórr, da ene idi Yesun singüldü we ekanórr. **4** Ngibürr pamkolpama ngürsilüm bainóp, da i darrpan-darrpan we bóktan kwarilürr wagó, "Wa ia laró zitulkusdú popa akando ini morroal ilang idi? **5** Ini idi ne nómá ki sel irre 300 silba mani kúpum, da ene mani kúp ama elklaza-koke kolpam ki nülrirre."‡ Ene kol wirribóka zwagóp.

6 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Oya olkomólám! E oya larógóm müp akyandakla? Wa amkoman morroal tonarr tónggapóne kürüka. **7** Zitulkus módóga, elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile, akó yabü ubi nómá yarile, e ibü sab tangnamtinamke. A ka wa sab yabüka metat ae koke namulo. **8** Wa umul ne klamo, wa wata we kla tónggapóne. Wa ene morroal ilang idi kürü bübdü igósidi ekóné, zitulkus wa kürü büb morroal ine, gapókdó angrin ngarkwat sab nómá semrróne. § **9** Da ka yabü amkoman poko byaldóla: sab ne kürükwata Morroal Bóktan nótó amgol yarile ini tüpdü, wa ta sab ini poko adrrüte, ini kola ne poko tónggapóne. Pamkolpama sab oya igósidi gyagüpi zumaniknörre."

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm (Metyu 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Da módóga, Zudas Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldógbab, we wamórr wirri pristdü, Yesun ibü tangdó angrinüm. **11** I ene bóktan nómá barrkrrurr, i wirri barnginüm we bainóp, da i oya [alkamül-koke bóktan] ekyenóp mani akyanóm. Da módóga, Zudas kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó angrinüm.

---

* 14:1 Bazeb Tonarr 12:1-27   * 14:3 wirri darrem ingülküp, Mórrke-mórrke módóga: alabaster.
 † 14:3 nad darrü kari nugupan simkündügab tónggapórrón yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: nard.   ‡ 14:5 Ene darrem wirri yarilürr darremdógbab darrpan kari zaget pama ne darrem yazebórr darrpan pail kugupidü.   14:7 Duterronomi 15:11   § 14:8 Ma müsirrga ain bóktan Metyu 26:12 ngakanke.

*Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Metyu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)*

12 Ngaen-gógópan Ist-koke Brred Tóre ngürrdü, Zu pamkolpama [sip] kupo nómá ekrrónóp Büdül Kórzyón Tóreankü, Yesun umulbain olmala oya imtinóp wagó, "Marü ubi, ki nubó ogobo alo kla tómbapónóm marünkü Büdül Kórzyón Tóre alo alom?"

13 Yesu tóba nis umulbain olom nis we zirrnapónórr, igó bóktanpükü wagó, "Ugó bangrinam Zerrusalem wirri basirrdü, da darrü pama kubó yabü tómrróné mariti tónggapórrón nae bele ódódde tóba tupodó. Kubó oyaka solkwat akyalamke. **14** Wa ne müötüdü bangrine, da ene müöt olom kubó ilamke magó, 'Umulbain Pama marü ini bamtin bóktan poko kümtinge wagó, "Kürü alongalo marrgu ia nega, ka kubó ene Büdül Kórzyón Tóre alo ne elo-o kólba umulbain olmalpükü?"' **15** Da wa kubó yabü nómtyene darrü ene müötan wirri marrgu, kwitana paugdü, morroal tónggapórrón. Blaman alongalo elklaza akó mórrakós olamako. Da ola kubó blaman elklaza tómbapónamke mibü alom."

16 Ene nis umulbain olom nisa Zerrusalem bangrirri, da nónsenóp blaman elklaza wata ibü Yesuzan nyalórr. Da módóga, i elklaza we tómbapórri Büdül Kórzyón Tóre alongaloankü.

17 Irrübazan tumzíklürr, Yesu tóba 12 umulbain olmalpükü ugón tamórr. **18** I nómá alo kwarilürr, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrüpa yabükagab, minkü nótó aloda, kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine."

19 Ini bóktana umulbain olmal gyaur-gyauran ngintinóp, da i darrpan-darrpana Yesun we imtinónóp wagó, "Ia kótó kokela?"

20 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "Yabü 12dógbabi darrpan olom asine, kubó ne tóba brred poko kankü ne nótó yanggóbólé kübündü.*

21 Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab narrótoko, Godón Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda kürükwata. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, Pamkolpamab Olom wirri pamab tangdó nótó ingrime. Kari morroal koke ki yaril, ene oloma koke ki tómtómole!"

*Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Metyu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korrint 11:23-25)*

22 I nómá alo koralórr, Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó, "Ipüdam, eloam; ini kürü bübe."

23 Wa akó waenpükü kübül ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm wa ibü nökyenóp. I blamana we enónóp. **24** Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "Ini kürü óe-e. Wirri arüng akyanda Godón [lalkamül-koke tónggapórrón bóktan]. Sab tópkóne abün pamkolpamab morroalóm. **25** Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka sab waen myamem koke enono, kókó ene ngürrdü, ka ene küsil waen sab nómá enono Godón Kingzan Balngomoldó."

26 Da módóga, i Godón wórr we atop. Ene kakóm, i we ogobórr [Olib Pododój].

* **14:20** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübündügabi alom. Brred poko ola yanggóbólá, moba alom. **14:24** Bazeb Tonarr 24:8; Zerremaea 31:31-34

*Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)*

²⁷ Yesu ibübóka wagó, "E kubó blamana busuane ó kürü kubó kólbanan kümgütane, zitülkus Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ka sab sip ngabkan pam büdülämpükü sómkolo, da ene sipa sab popa barsene.'[†] ²⁸ A kürü sab noma kürsümüle büdüldügab, ka sab wamópo yabü singül kwata Galili prrobinasdú."

²⁹ Pita oyaka bóktan yalkomolórr wagó, "Enana i blamana kubó busurre, ka marü kokean mingüto!"

³⁰ Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, "Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman karrakarra póyaea ini irrüb nis münüm bóktan küsil noma yarile, da ma kalma äud münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla."

³¹ Pita oyaka wirri arüngi we bóktanórr wagó, "Ka kubó igó poko kokean boktono, ka marübóka umul-kókla. Kürü mankü narrótók ta taia!" Akó blaman umulbain olmala ta inzan bóktan kwarilürr.

*Yesu Getsemanim Tóre Ekorrr
(Metyu 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² I we ogobórr darrü bwób, ngi Getsemani. Yesu we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "E ae bobrra, kazan térem kaindóla." ³³ Wa tóba äud umulbain olmal yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon. Yesun bübdü wirri gyaur akó müp gyagüpítótóka we togobórr. ³⁴ Da wa ibüka we bóktanórr wagó, "Kürü moboküpüdü kari gyaura koke kuri tübangrine, wamaka ka büdülm kaindóla. E ae bobrra, da dakla aerr koralón."

³⁵ Wa karianbóka kúór amanórr, we simbalkalórr tüpdü, da tére inzan ekorr wagó, wa ne gaodó noma yarile, wa ene tonarrdó inzan wirri kolaedó koke wame. ³⁶ Wagó, "Ba, kürü Ab. Blaman elklaza maruka popadanako. Kürü ini wirri azidüdümü ódódgu."[‡] A kürü ubia koke ki tömbapó, a wa marü ubie."

³⁷ Yesu we tolkomolórr, ó wa tóba äud umulbain olmal utüdi tómrrónóp. Wa Pitaka bóktanórr wagó, "Saemon, ma ia utla? Ma ia gaodó koke namüla aerróm darrpan abüs kúp ngarkwatóm?" ³⁸ E dakla wazilüün ó dakla tére okolón, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr tömbapónóm koke ki nolngomolnónóm. Yabü samuan ubi asine, büban ma arüng babula."

³⁹ Yesu akó we wamórr dadan pokodó térem. Wa akó dadan bóktan poko we bóktanórr. ⁴⁰ Wa nis ngim noma tolkomolórr tóba äud umulbain olmaldó, wa akó ibü utüdi tómrrónóp, zitülkus ibü uta barüm yarilürr; tibiób ilküp kokean nomgolóp. I umul koke kwarilürr, i nadü poko ki bóktörre Yesuka.

⁴¹ Wa akó äud ngim noma tolkomolórr, wa ibüka we bóktanórr wagó, "E wata ia utakla akó ngón ngabagondakla? Gaodóma! Ene abüs kúp kuri semrróne! Ngakónam, i errkyadan kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, kolae tonarr pamab tangdó angrindako. ⁴² Bazeb, mi nau! Ngakónam, ene pam móðoga, kürü kubó wirri pamab tangdó nótó küngrine!"

*Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)*

[†] 14:27 sip ngabkan pam wa Yesunbóka apónda, sip wa Yesun mamoan pamkolpambóka apónda.

14:27 Zekarrea 13:7   14:28 Metyu 28:16   [‡] 14:36 kürü ini wirri azidüdümü ódódgu, Grrik bóktan opor ígoşa: Ma ini kübül sipa kürükagab.

⁴³ Yesu wata tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, Zudas, darrü ene 12 umulbain olmaldógab, ugón tübzilürr wirri gazirr pam ngoropükü, tibiób gazirr turrik akó kubidampükü, Yesun amiógüm. Wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó [balngomól byarrmarr pama] ibü zirrnaponóp. ⁴⁴ Oya wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa ngaen-gógópan umul ninóp wagó, "Ka ne nadü olom ipruko, da módóga, ene olom. Oya amigamke, we elngomólamke ngakankü."

⁴⁵ Zudas wata dümdüman we wamórr Yesuka. Oyabóka wagó, "Umulbain Pam!" da oya we iprukürr. ⁴⁶ Da módóga, ene gazirr pama Yesun tange karrkukus we amigóp. ⁴⁷ Darrpan oloma, ola nótó zamngól yarilürr, tóba gazirr turrik irruanórr, da singüldü prristan leba zaget paman güblang we itüllürr. ⁴⁸ Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü amiögüm togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómló pamla?" ⁴⁹ Blaman ngürrzan ka go yenkü umul bain namülnürrü [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. Da taia, Godón Wibalómorrón Bóktana kürükwata inzan küpüm ki bai."

⁵⁰ Da módóga, blaman umulbain olmala oya ola amgütóp, da i we busuóp.

⁵¹ Darrpan küsil pama Yesuka solkwat akyalórr. Wa popa mórrkenyórr poko baterrón yarilürr. Gazirr pamab ubi oya amiögüm yarilürr, ⁵² da wa we busorr, kakapur, ó mórrkenyórr poko kakota amgatórr.

Yesun Wirri Pamdó Idüdóp

(Metyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Ene pama Yesun we idüdóp kókó wirri müötüdü, singüldü prrista ne ngyabelórr. Ene pokodó, blaman wirri prrist akó balngomól byarrmarr pam akó Mosesón gida umulbain pama we kwób babelórr Yesun kotóm ainüm. ⁵⁴ Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr, da tai singüldü prristan kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa we mórran-mórran bainürr, Godón Gyabi Müót ngakan pampükü. Wa tüób urdú güb boklam yarilürr. ⁵⁵ Wirri prrist akó blaman Zu balngomól byarrmarr pama* küp amkün koralórr Yesun büdülümpükü amkalóm. Da i darrü küp koke esenóp. ⁵⁶ Zitulkus módóga, abün pamkolpama obae bóktan oyakwata we büdrat kwarilürr, da ibü bóktan darrpan tonarr koke kwarilürr.

⁵⁷ Akó ngibürr pama we bórranglórr obae bóktan büdratám oyakwata wagó, ⁵⁸ "Ki oya igó arrkruóp wagó, 'Ka sab ini Godón Gyabi Müót ilgüto, pama ne kla elóp. Aüd ngürr kugupidü, ka sab darrü müót elo, pama koke ne kla elóp.' " ⁵⁹ Ibü bóktan inikwata ta akó inzan, darrpan tonarr koke kwarilürr.

⁶⁰ Singüldü prrista we zamngólórr blaman pamkolpamab aodó, da Yesun amtin bóktan poko we imtinürr wagó, "Marü ia alkomól bóktan babula, ini pama marükwata ne poko bóktandako?"

---

§ ^{14:48} gazirr-gazirr gómló pam: Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam. ^{14:49} Luk 19:47; 21:37 * ^{14:55} Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: Sanhedrin. ^{14:58} Zon 2:9

61 Da Yesu ma piküp bain yarilürr ó wa darrü poko koke bóktanórr. Singüldü prrista akó oya imtinürr wagó, "Ki ne Godón [ótókdakla], ia ma tai oya Olomla, ene [Kerriso]?"

62 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Ka módóglia. E sab kürü kósenane, Pamkolpamab Olom nótókla, mórrande wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, ó pülpül pokopükü tótókde kwitüdügab!"

63 Singüldü prrista tóba tumum mórrkenyórr we atürrürr ngürsilanme akó we bóktanórr wagó, "Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata. **64** E oya kolae bóktan kuri barrkrrua: wa Godón ngi kuri kulaine! Yabü gyagüpítótók ia negako?"

I blamana igó bóktónóp wagó, "Wa kolae tónggapónórr! Wa ngarkwatódóma büdülülm!"

65 Ngibürr pamkolpama oya gwerr atóng we bókyenóp, ó i oya ilküp nis mórrkenyórr poko-e nganolop, da tibiób tangkubidame we emkalcnóp. I oya we imtinóp wagó, "Ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibükä kóbó tópta: marü ia nótó mómkóle?" Godón Gyabi Müót ngakan pama oya ipüdóp, da we emkólóp tibiób tang o-e taptap kwata.

Pita Yesun Yalpinürr

(*Metyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27*)

66 Pita wata kal akólórrón pul basirrdü yarilürr, darrpan Singüldü prristan zaget ngul oloma nóma katókorr. **67** Wa Pitana esenórr, güb boklamde, wa oyaka dümdüman we yazilürr, da bóktanórr wagó, "Ma ta Yesukü asi namülnürrü, ene Nazarret olom!"

68 A Pita we balpinürr wagó, "Ka umul-kókla ma wa ia laró poko bóktandóla. Ka marü bóktan amzyatóm nabe kaindóla." Da wa we wamórr kwatódó. Ene pokodó, karrakarra póyaea we bóktanórr.

69 Zaget ngul oloma oya we esenórr, akó we arükürr dadan bóktan ibükä, nidi bórrang kwarilürr wagó, "Ene pam darrü módoga, oya umulbain olom!" **70** Pita akó balpinürr.

Wirri ngarkwat babul, ola nidi bórranglórr Pitaka we bóktónóp wagó, "Amkoman, ma darrü módóglia, zitülkus ma Galili olomla."

71 Da módoga, Pita we bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü God ki kómórr, ka ne obae nóma namulo. Ka amkoman umul-kókla e ne pambóka apóndakla!"

72 Tai ene pokoadó, karrakarra póyaea akó we bóktanórr, da Pitana ugón ngambanglórr, oya Yesu ngaen-gógópan ne poko yalórr wagó, "Karrakarra póyaea nis münüm bóktan küsil yarile, ma kubó aüd münüm ugón kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla." Da wa we yón sabinürr.

15

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr

(*Metyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Zon 18:28-38*)

1 Irrbianande, wirri prrista, [balngomól byarrmarr pam] akó Mosesón gida umulbain pampükü, blaman Zu balngomól byarrmarr pam nidi kwarilürr, tibiób bóktan we ingrinóp, da i Yesun sye-i amarükóp, we

idüdóp, Paelatón* tangdó we ingrinóp. ² Paelat oya imtinürr wagó, "Ia ma Zu pamkolpamab King módogla?"

Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, "Ma kuri bóktóna."

³ Wirri prista Yesun abün kotóm ain bóktan aman koralórr. ⁴ Paelat akó oya imtinürr wagó, "Turrkrru, i abün bóktan amarrudako marükwata, ma ne elklaza tómbapón namünlürrü. Ia ma bóktan koke yalkomolo?"

⁵ Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr, da Paelat igósidi abün gyagüpítótók yazebórr.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr

(*Metyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Zon 18:39-19:16*)

⁶ Bókam tumtum ngarkwatódó, [Büdül Kórzyón Tóredó], Paelat darrpan tümün müötüdü pam bobarr irrualórr, pamkolpama noanbókamóm ato koralórr arruanóm. ⁷ Ene ngürrdü, darrü pam asi yarilürr, oya ngi Barrabas. Wa tümün müötüdü yarilürr ngibürr kolae gazirr pampükü, Rrom pam nidi büdülümppükü okrralórr gazirr kugupidü Rrom pampükü. ⁸ Pamkolpamab ngoroa nóma kwób tóbazelórr Paelatón amtinüm ibü ubi apadóm bobarrzan, ⁹ Paelat ibü nümtinóp wagó, "Ia ka Zu pamkolpamab King irruno yabünkü?" ¹⁰ Wa emzyatórr igó, wirri prista Yesun igósidi ekyenóp, zitülkus ibü gyagüp kolaea ekrranórr, zitülkus abün pamkolpama Yesuca atan kwarilürr.

¹¹ Da wirri prista pamkolpamab ngoro we nilóp Paelatón ayalóm Barrabásón tümün müötüdügabi arruanóm. ¹² Paelat akó pamkolpam we nümtinóp wagó, "Ia ka dama oya ia yangono, e ne olom ngiliandakla Zu pamkolpamab Kingbóka?"

¹³ Pamkolpama we górrgónóp wagó, "Oya krrosdó emngyelam!"

¹⁴ Paelat ibü nümtinóp wagó, "Iade? Wa ia tai laró kolae tónggapónórr?"

Da pamkolpama wata wirri taegwarróm we inóp wagó, "Krrosdó emngyelam!"

¹⁵ Paelatón ubi yarilürr pamkolpamab ngoroab gyagüpítótók morroal ainüm, da wa Barrabásón ibünkü we irruanórr tümün müötüdügabi. Da wa gazirr pam we nilóp Yesun kus pokopükü sye-i[†] ailüm. Olgabi wa oya ngibürr gazirr pamab tangdó ingrinürr krrosdó amngyelóm.

Gazirr Pama Yesun [Tiz Yangónóp]

(*Metyu 27:27-31; Zon 19:2-3*)

¹⁶ Paelatón gazirr pama Yesun we idüdóp Paelatón wirri müótan kal akólorrón pul basirrdü. I tibiób blaman kamdal we ngibaunóp darrpan pokodó kwób bazenóm. ¹⁷ I Yesun ilulu óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat we atenóp, akó oya singül müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da oya singüldü we emngyelóp. ¹⁸ I oya we yagürnóp, amkoman moboküpü koke, a i oya tiz yangónónóp wagó, "Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkolpamab king!"‡ ¹⁹ Da i oya singül emkálnóp tupuru-i akó oya gwerr atóngnóp, da i tibiób wakósingül we nümgünóp akó tibiób singül we tüp előkóp oya agürüm. ²⁰ Ibü nóma blakónórr oya tizangóna, da i

* ^{15:1} Paelat Zudia akó [Samarria] prrobins alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr.

† ^{15:15} kus pokopükü sye lar sopae-e tónggapónórr syea, kalmitzan aelórrón, pepeamđo kus poko akyarrón. Kolae tonarr tómbapón pam, ibü akrran klama. Mórrke-mórrke módogá: whip ó flog. ‡ ^{15:18} Ene tonarrdó, Zu kinga ilulu óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr.

oya ene ilulu óe-óe mórrkenyórr we ininóp, ama akó tóba mórrkenyórr oya we amelóp. Da i oya krrosdó amngyelóm we idüdóp.

Yesun Krrosdó Emngyelóp (Metyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)

21 I nómá ogoblórr, kwat-kwat i Saemonkü basenóp, darrü Saerrin wirri basirr pam, Aleksandórr a Rrupus, ibü ab, wa Zerrusalem wirri basirrdüzan bangrilürr madmad kabedögab. Oya Paelatón gazirr pama arüng-arüng we zirrapónóp Yesun krros búgasilüm. **22** Da ene gazirr pama Yesun we idüdóp darrü pokodó, ngi Golgota, oya kúp módoga: "Singül Kakan Bwób Poko."§ **23** Ene pokodó, i oya waen akyanóm kain koralórr, mirr* yarrisarri apórrón. Da Yesu koke enónorr. **24-25** Irrbi abüs 9 ngarkwat nómá yarilürr, Paelatón gazirr pama Yesun krrosdó we emngyelóp. Ene kakóm, i tibiób ngipükü nugup póko aman kwarilürr pam basenóm wa, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrütóp tibióbkü. **26** Yesun sisingül darrü bóktan opor wialómóp oyawkata, oya ne böktana büdüldü ingrinürr wagó, "Ini wa Zu pamkolpamab Kinge." **27** Da ene pokodó, i ta nis gazirr-gazirr góómól pam nis tibiób krrosdó nómngyelóp Yesukü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.†

29 Pamkolpama nidi bórrgrat-tórrgrat kwarilürr, oya kle-kle yalnónóp. Tibiób singül bongapnóp igó bóktankü wagó, "Oyo, ma módogla, [Godón Gyabi Müjt] nótó ki ilgüte akó ma aüd ngürr kugupidü ki ela! **30** Ma krrosdógb ugó tibi akó moba kóbó zid bail!"

31 Dadan ngarkwatódó, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama Yesun we tiz yangónónóp. I tibiób darrpan-darrpandó we böktan kwarilürr wagó, "Wa ngibürr zid bain yarilürr, da wa ma gaodó kokea tóba zid bainüm! **32** Ini [Kerriso], Isrrael King, ugó kóbó ki tibi ene krrosdógb, da mi kubó eserre, ó oya amkoman kubó igósidi yangurre!"

Ene góómól pam nisa, Yesun kabe-kabe tibiób krrosdó amngyelórrón nidi namülnürri, oya ta inzan kle-kle yalnórri.

Yesu Nurrótókórr (Metyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

33 Abüs singulküp nómá semrranórr, tümüna dudu bwób ngaslaorr. Ene tümüna aüd abüs kúp ngarkwatóm wamórr. **34** Abüs aüd kúp ngarkwat nómá semrranórr simam, Yesu wirri gyagüpi we taegwarr apónórr wagó, "Elo-i, Elo-i, lama sabagtani?" Oya kúp módoga: "Kürü God, kürü God, ma kürü iade kolkomóla kólbanan?"

35 Ngibürr kolpama ibükagab, ola nidi bórrang kwarilürr, oya böktan nómá barrkrrurr, da we böktónóp wagó, "Arrkruum, wa Ilaezan‡

15:21 Rrom 16:13 § **15:22** Aprrapórr ini pokoaan ngi Singül Kakan Bwób Poko yarilürr, zitulkus pelo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. * **15:23** mirr nugupdüğab morroal ilang idia. Ene tonarr, mirr büb azid zao-zao ain kla yarilürr. Mórrke-mórrke módoga: myrrh. **15:24-25** Wórr Peba 22:18 † **15:27** Abün Grrik böktane tange wibalómörön pebadó atang opor 28 babula. Wata ngibürrdü asine. Igó böktana wagó, "Akó Godón Wialómörön Bóktana küppükü bainürr wagó, 'I oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.'" (Luke 22:37) **15:27** Aesaya 53:12 **15:34** Wórr Peba 22:1 † **15:35** Ilaeza: Ibrru böktane ini ngian gyagüp darrpan tonarrea elo-i.

ngyaunda!" ³⁶ Darrüpa busorr, mórrkenyórr pokozan kla[§] muran waendó yanggóbólórr, da aul pepeamdó amrókórr. Yesun ausüm we ekyanórr, da we bóktanórr pamkolpamđo wagó, "Kubó, mi kya kóbó ngakónónom, Ilaeza ia kubó tame oya ini krrosdógabi alkumilüm!"

³⁷ Yesu wirri taegwarre tóba dómdóm ngón we semanórr akó we narrótókórr.

³⁸ Godón Gyabi Müöt kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra* olean yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr, tai kwitüdügabi kókó tüp. ³⁹ Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam,[†] Yesun obzek kwata nótó zamngól yarilürr, wa esenórr wagó, Yesu inzan narrótókórr. Da wa bóktanórr wagó, "Amkoman, ini pam wata Godón Olom yaril!"

⁴⁰ Ene pokodó ngibürr kola barrkyanan kandógbabi azil kwarilürr. Inkü we kol koralórr: Merri Magdalín, Merri, kari Zeims akó Zosep ibü aip nótó warilürr, akó Salome. ⁴¹ I Yesun mamoan akó tangamtin kwarilürr, wa Galilim nóma yarilürr. Abün kol akó asi kwarilürr; i usakü togobórr ama Zerrusalem.

Yesun Gapókdó Ingrinürr

(Metyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Simaman nóma yarilürr, Zosep, Arrimatia wirri basirr pam, ugón tübzilürr. Wa darrü Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam yarilürr, da pamkolpama oya morroal angón koralórr. Wa tüób Godón Kingzan Balngomól akyan yarilürr. Ene dómdóm elklaza tómbapón ngürr[‡] yarilürr, darrü ngürr ama [Sabad] ki yarile. Zosep gum-koke we wamórr Paelatka Yesun büdül bübüüm atom. ⁴⁴ Paelat arrkürrürr wa nóma arrkrrurr wagó, Yesu kuri narrótóke. Wa tóba gazirr pamab kopo ngakan wirri pam ngyaunürr, ó wa oya imtinürr wagó, "Ia Yesu kuraian narrótóke?" ⁴⁵ Gazirr pamab kopo ngakan wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, "Ó, wa kuraian narrótóke." Da Paelat Zosepón we yalórr wagó, "Taia, ma kubó Yesun büb ipadke." ⁴⁶ Zosep wirri darrem baeb mórrkenyórr amiögürr, Yesun büb krrosdógabi ilkumilürr, da oya büb we errgótanórr ene mórrkenyórri. Ene kakóm, wa gapókdó we ingrinürr. Ene gapók karrkukus ingülküpü alüngürrün yarilürr. Da wa wirri ingülküp we yanenórr, ene gapók mamtae murrausüm. ⁴⁷ Merri, Magdalín, akó Merri, Zosepón aip, ngakan namülnürri, ó i eserri Yesun büb ne ingrinürr.

16

Yesun Büdüldügab Irsümüllürr

(Metyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

¹ [Sabad] nóma blakónórr, abüsa nóma bótaolórr, Merri Magdalín, Merri, Zeimsün aip nótó warilürr, akó Salome morroal ilang elklaza

§ ^{15:36} mórrkenyórr pokozan kla, Mórrke-mórrke módóga: sponge. Kübül akó spun bagul klama. * ^{15:38} Ene wirri adrratórrón mórrkenyórra Godón Gyabi Müötan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: Holy of Holiest). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. ^{15:38} Bazeb Tonarr 26:31-33 † ^{15:39} Gazirr pamab kopo ngakan wirri pama 80 o 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: centurion. ^{15:40} Luk 8:2-3 ‡ ^{15:42-43} Sabadankü elklaza tómbapón ngürr Praede ngürr yarilürr.

bumigóp gapókdó tótókóm Yesun bübdü akanóm. ² Udaian ngaengópan ngürrdü,* irrbianande, abüsa nóma tübanikürr, ene dadan kola we ogobórr gapókdó. ³ Kwat-kwat tibiób we bamtinóp wagó, “Ini ingülpü ia kubó nótó amaike mibünkü ene gapók mamtaedógab?” ⁴ I nóma yazilóp gapókdó, ene ingülpü anerrón yarilürr mamtaedögabi. (Ene kari ingülpü ta koke yarilürr.) ⁵ I gapókdó nóma barrbüñürr, i küsil pam esenóp mórrande ibü tutul kwata, gabülpli mórrkenyórr baterrón. I kari gübarirr koke aengóp.

⁶ Ene pama ibüka we bóktanórr wagó, “E arrkürrgu! E Yesun amkündakla, ene Nazaret olom krrosdó noan emngyelóp. Wa aini babula! Oya kuri ırsümüle! Ene poko ngakónam, oya büb ne angrirrún yarilürr. ⁷ Da errkyadan ugó bako. E umulbain olmal akó Pita umulumulan ngintinamke magó, ‘Wa Galili tótókdase yabü singül kwata. E kubó oya ola esenane, wa yabü tüóbzán nilóp.’”

⁸ I gum tórrngón akó gübarirr aengkü we busuóp gapókdágab. I darrü pamdó koke bóktónóp kwat-kwat, zitülkus i gum koralórr.

*Yesu Okaka Tübyónürr Merri Magdalinka
(Metyu 28:9-10; Zon 20:11-18)*

⁹ Yesu büdüldügab nóma türsümülürr udaian ngaen-gógópan ngürrdü, irrbianande, wa ngaen-gógópan Merri Magdalinka okaka tübyónürr. We koldó wa ⁷ kolae samu noakagabi amanórr. ¹⁰ Wa we natókórr, Yesun ngibürr gómdamat we nüzazilóp, i nóma yón gyaur akó yón kwarilürr. ¹¹ Wagó, “Yesu arróla. Ka oya esena!” Da i oya amkoman koke wanguńóp.

*Yesu Okaka Tübyónürr Tóba Nis Umulbain Olom Nisdü
(Luk 24:13-35)*

¹² Ene solkwat, Yesu akó darrü obzeke okaka tübyónürr tóba nis umulbain olom nisdü, kwat-kwat i nóma aurrrürima darrü bwóbdü. ¹³ I nóma alkomórri, ngibürr umulbain olmal nüzazilóp, da ibü amkoman koke nanganóp.

*Yesu 11 Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)*

¹⁴ Yesu akó dómdóm we okaka tübyónürr tóba 11 umulbain olmaldó, i nóma alo kwarilürr. Wa ibü nagóp, zitülkus ibü amkoman bangun babul yarilürr, akó ibü moboküp kari karrkukus koke koralórr ibü amkoman angunüm oya nidi esenóp arrólde. ¹⁵ Wa ibüka bóktanórr wagó, “E ugó ogob, bwób-bwób, blaman pamkolpamđo kürükwata Morroal Bóktan amgolkü. ¹⁶ Sab Morroal Bóktan amkoman nótó yangune akó [baptaes nótó baine], God oya zid ine. Akó obae nótó yangune, God oya zaz ine akó [kolaean darrem] ekyene. ¹⁷ Ne pamkolpama Morroal Bóktan amkoman yangurre, God ibü sab arüng nökyerre wírrí [arüng tonarr] tómbapónóm. Kürü ngidü i sab kolae samu aman kwarile ó i akó sab küsil bóktane bóktan kwarile, i koke ne bóktan umul bainóp. ¹⁸ I gwar nóma emorre akó i darrü kolae kla nóma enórrre, ibü koke kolae nirre. I tibiób tang azid olomdó nóma emelórre, azida blakóné.”

* ^{16:2} udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr. ^{16:7} Metyu 26:32; Mak 14:28

^{16:15} Apostolab Tórrmen 1:8

*God Yesun Sipadórr Kwitüdü
(Luk 24:50-53; Apostolab Tórrmen 1:9-11)*

¹⁹ Lod Yesun bóktana nóma blakónórr tóba umulbain olmaldó, ene kakóm God oya we sipadórr kwitüdü. Ene pokodó, wa wirri pabodó, Godón tutul tangdó we mórran-mórran bainürr. ²⁰ Oya umulbain olmala we ogoblórr bwób-bwób, Morroal Bóktan amgolkü. Yesu ibü zaget kugupidü asi yarilürr. Wa umul-kók tórrmen tómbapón yarilürr tóba umulbain olmalab bóktan arüng bütanóm.

Makón Peba aini blakónda.

Morroal Bóktan Yesunkwata Luk Ne Bóktan Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Nótó Wialómórr

Luk wa Zu pam koke yarilürr. Wa dokta yarilürr akó wa Grrik bóktan akó bókam tumtum wirri umul yarilürr. Wa [apostol] Polón gódam yarilürr akó ngibürr tonarr wankü wamlórr Morroal Bóktan büdrratóm bwób-bwób (Apostolab Tórrmen 16:10-17, 20:5-21:17).

Luk aprrapórr tóba peba wialómórr, wa Rrom wirri basirrdü nómá yarilürr, ngibürr tonarr we pail aodó 60 akó 80, Kerrison amtómól kakóm.

Lukün Zitülkus Ini Peba Wialómóm

Luk ini peba darrü pamankü wialómórr, ngi Tiopilus. Ini pam aprrapórr wirri Rrom singüldü balngomól pam yarilürr. Lukün ubi igó yarilürr, Tiopilus umul ki ipüde Yesun pöepankwata kakalande. Akó oya ubi ta igó yarilürr, blaman bwób-bwób pamkolpama, [Zu pamkolpam] akó Zu-koke nidi kwarilürr, amkoman pöep ki umul bairre Yesu Kerriso nótó yarilürr. Oya ubi igó yarilürr, i umul ki bairre Yesun tórrmen tulmil akó umulbain bóktan. Oya ubi ta igó yarilürr, i umul ki bairre wagó, Yesu ia tamórr blaman pamkolpam zid bainüm oya amkoman nidi angundako.

Luk Larókwata Wialómórr

Ini pebadó Luk wibalómórr Yesu ne poko bóktanórr akó ne kla tóbapónórr pamkolpam tangbamtinüm umul apadóm God ibü ia zid baina tibiób kolae tonarrdógbab. Luk Yesun arrólankwata wialómórr, tai ene tonarrdógbab Yesu amtómól küsil yarilürr, kókó wa kwitüdü alkomólórr. Ini pöepa bómtyanda Yesu wa ene [Kerriso] yarilürr, God noan ki zirrsapóne tóba [alkamül-koke bóktan] ngarkwatódó.

Luk ta wialómórr wa, Yesu wa Pamkolpamab Olom yarilürr. Wa nüzazilóp Yesu azid akó elklaza-koke pamkolpam ia tangbamtin yarilürr, akó wa ok nyónónóp, ngibürr pamkolpama nibiób alzizi zomalórr. Wa pamkolpamab azid dólóng nyónónóp, ibü kolae tonarr barrgolórr, akó ibü nüzazilóp Godón Kingzan Balngomólankwata.

Luk wialómórr Yesu ia narrótókórr, ia türsümülürr büdüldügab, akó ia okaka tübyónürr abiün pamkolpamadó. Solkwat God oya kwitüdügab we sipadórr.

Lukün [wirri gyagüpítótók] we kla yarilürr wagó, Morroal Bóktan Yesunkwata blaman isabkü, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, kolaе tonarr pamkolpam akó dümdüm nidi ngyabendako, elklaza babul nibióbko akó abün elklaza nibióbko.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Lukün zitülkus ini peba wialómóm 1:1-4
- B. Zon Baptaes Bain Pam akó Yesun amtómól akó dódórr bain 1:5-2:52
- C. Zon Baptaes Bain Pama kwat alótórr 3:1-20
- D. Zon Yesun baptaes yönürr akó satania Yesun kolae tonarr tónggapónóm alngomólóm kain yarilürr 3:21-4:13
- E. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü 4:14-9:50

F. Yesu Galili prrobinsdügab wamórr ama Zerrusalem 9:51-19:27

G. Dómdóm uдаidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó 19:28-21:38

I. Yesun amigóp akó büdülämpükü emkólóp 22:1-23:56

H. God Yesun ırsümüller bëdüldügab akó Yesu okaka tübyónürr pamkolpamdó akó kwitudü kasilürr 24:1-53

Lukün Zitülkus Ini Peba Wialómóm

¹ Wirri Pam Tiopilus,

Abün pama tibiób arüng angrin kwarilürr bóktan wibalómóm, ne elklaza küppükü bainónóp mibüka, ² ngibürrazan kibü ne poko tüzazilnónóp, i tibióbnum ilküpi ne elklaza nosenónóp bwób zitüldügab, akó Godón bóktan nidi bëdratnónóp pamkolpamdó. ³ Ka küób ta tai kuri mumyamla Yesun ene pópea ne bókyanórr, da ka küób igó gyagüpi wama, ka dümdüm wialómdóla marünkü, Tiopilus, ⁴ marü tai umulüm amkoman bóktan, marü ngibürra ne kla umul myónónóp.

[Anerrua] Bóktanórr Wagó, Zon [Baptæs Bain] Pama Sab Tómtómóle

⁵ Errod king nóma yarilürr Zudia Prrobinsankü, darrü [prrist] asi yarilürr, ngi Zekarraea, Abaezan prristab kobodógbabi. Oya kol Elizabet wa ta Erronón zitüldügab katókorr.* ⁶ I nizana dümdüm ngyabenórri Godón ilküpü, akó i [Lodón] blaman gida bóktan poko akó mamoan bóktan karrkukus amorran namülnürr. ⁷ A ibü ma olmal babul kwarilürr, zitülkus Elizabet olmal balngón-koke kol warilürr. Akó i ta tib tai epep myang bain namülnürr.

⁸ Darrpan ngürr, Zekarraean prristab kobo zagetódó nóma yarilürr, Zekarraea tóba zaget tónggapón yarilürr [Godón Gyabi Müötüdü]. ⁹ Prristab gida ngarkwatódó ngi amkün kla nóma aman kwarilürr asenóm Lodón Gyabi Müötüdü morroal ilang buru nótó ki angan yarile [altadó], da Zekarraean ngia tubrranórr. ¹⁰ Wazan ene ilang buru angan yarilürr, blaman pamkolpama dakla tóre kwarilürr pulkakak.†

¹¹ Darrü Lodón anerrua tóba ugón okaka tübyónürr Zekarraeaka. Ene anerrua alta tutul kwata zamngól yarilürr, ene morroal ilang buru ne bongan kwarilürr. ¹² Zekarraea ene anerru nóma esenórr, wa karibóka-koke arrkürrürr akó dakla guma ipadórr. ¹³ Ene anerrua Zekarraeanbóka wagó, "Ma gumgu, Zekarraea! God marü tóre arrkru yarilürr olomóm. Elizabet marü kola sab siman olom esene marünkü, da sab Zon ngi ngyesilke. ¹⁴ Ma sab bagürwóm namulo oyame. Akó abün pamkolpam sab bagürwóm kwarile, wa sab nóma tómtómóle. ¹⁵ Wa sab wirri pam yarile Godón ilküpü. Wa sab waen koke ki enólón akó ia ngyepam. Oya amtómól küsil nóma yarile, oya büb sab Godón Samua gwarrarrón yarile. ¹⁶ Wa sab abün Isrrael pamkolpam sakone Lodka, tibiób God. ¹⁷ Zon sab Lodón singül kwata wame. Oya samu akó arüng, [prropet] Ilaezan samu akó arüngzan yarile. Wa inzan wamle, abal akó olmal darrpan pokodó amarrum paudi ngyabenóm akó Godón arrkruu-koke pamkolpam

* ^{1:5} Erron Isrrael isab ngaen-gógópan prrist wató yarilürr (Bazeb Tonarr 28:1-3). Oya olmalbobatal ta sab prrist korálórr. Wa Mosesón naret yarilürr (Bazeb Tonarr 7:1). ^{1:5} 1 Krrornikol 24:10 † ^{1:10} Wata prrist ok nyónónóp Godón Gyabi Müot kugupiandó barrbünnüm. Popa pamkolpam wata pulkakak ola korálórr, kal akólórrón pul basirrdü. ^{1:15} Bótang Peba 6:3

alüngüm dümdüm gyagüpítótók apadóm. Ini tonarre, wa pamkolpam dümdüm nütürre Lodón pamkolpamó bainüm.”

¹⁸ Zekarraea anerru imtinürr wagó, “Ka ia umul baino ia ini amkoman pokoa? A ka go myangla, akó kürü kol ta epepo; oya pail alam ngarkwat kokea!”

¹⁹ Ene anerrua bóktanórr wagó, “Kürü ngi Geibrriel. Blaman ngürrzan ka Godón obzek kwata zamngöldóla. Da kürü God wató zirrkapóne marüka ini morroal bóktan ódódóm. ²⁰ Da turrkrru, ma sab piküp namulo akó gaodó koke namulo bóktanóm, kókó ene ngürr nóma semrróne, zitülkus ma kürü bóktan amkoman koke angundóla. Ene bóktana sab tóba ngarkwatódó küppükü baine.”

²¹ Da pamkolpama dakla Zekarraean akyan kwarilürr. Ibü gyagüpítótók abün-abün koralórr, da tibiób bamtinónóp wagó, “Ia ini pama wirri ngarkwat larógóm apadóda Godón Gyabi Müót kugupidü?” ²² Zekarraea amkoman nóma tubrranórr, wa gaodó koke yarilürr bóktanóm. I umul bainóp wagó, ini pama nuszan kla esene Godón Gyabi Müót kugupidü. Wa wata tange térrmen témbapón yarilürr pamkolpamidó, a oya tae wata murrbausürrün yarilürr.

²³ Zekarraean Godón Gyabi Müötüdü zageta nóma blakónórr, wa tóba basirrdü we alkommórr. ²⁴ Ene kakóm, oya kola Elizabet bikóm we esenórr. Wa müötüdügabi koke burruan warilürr 5 melpal kugupidü.‡

²⁵ Elizabet bóktanórr wagó, “Errkyá ini nyaben tonarrdó, Lod kürü kuri tangkamtine! Wa kürü ene olmal balngón-koke büód kuri amanike pamkolpamab obzek kwata!”

Anerrua Bóktanórr Wagó, Yesu Sab Tómtómole

²⁶ 6 Melpal ngarkwat Elizabetón bikóm ódódde, God tóba anerru Geibrrielün ugón zirrsapónórr Nazarret wirri basirrdü, Galili prrobinsdü, ²⁷ pampükü ut-koke ngul olomdó, ngi Merri. Wa arrearrón warilürr darrü pam amiögüm ngi Zosep, [Deibidün] bobataldógab. ²⁸ Geibrriel oyaka wamórr, da bóktanórr wagó, “Paud marüka asi ki yarilün, God wirribóka ne kol agürda! Lod mankü asine!”

²⁹ Geibrrielün bóktana Merrin abün gyagüpítótók uliónürr. Wa tóba bamtin warilürr wagó, “Anerruan bóktanan kúp ia laróga?” ³⁰ Anerrua oyaka bóktanórr wagó, “Gumgu, Merri, zitülkus God tóba obzek kwata marüka morroal kuri sesene! ³¹ Turrkrru, ma sab bikóm ipudo, akó siman olom eseno. Da ma oya Yesu ngi ngyesilke. ³² Wa sab wirri pam yarile, akó sab ngilianórre: Wirri Kvitüm God oya Olombóka. Akó Lod God sab oya tóba abbobat Deibidün pabodó ingrine. ³³ Akó sab wa wató nolngomólnórre Zeikobón olmalbobatal,§ metat; oya balngomóla sab kokean blakóné!”

³⁴ Merri anerru imtinürr wagó, “Ini wa ia témbapón? Ka go pambóka umul-kókla.”

³⁵ Anerrua bóktan yalkommórr wagó, “Godón Samua sab marüka tübergrine, akó Wirri Kvitüm Godón wirri arünga sab marü ngamlo-e.

^{1:17} Malakae 4:5-6   ^{1:19} Daniel 8:16; 9:21   ‡ ^{1:24} Mi tai umul kokeakla, wa müötüdügabi koke iade burruan warilürr ene 5 melpal kugupidü. Aprrapórr oya ubia pamkolpama oya asen-gum kókó i gaodó kwarilürr oya asenóm, wa olompükü warilürr akó oya büód igósida blakorrón yarilürr.   ^{1:27} Metyu 1:18   ^{1:31} Metyu 1:21   ^{1:32} 2 Samuel 7:12, 13, 16; Aesaya 9:7
§ ^{1:33} Zeikobón olmalbobatal wa Isrraelbóka apónda.

Módoga, we zitülkusdü, sab ne oloma tómtómole marükagab sab tebe-tebe humanikürrün akó [kolkal] ngyaben yarile akó ngilianórre Godón Olombóka. ³⁶ Da ma turrkrru: marü gódam Elizabet bikómpükümato. Wa epepande kuri ipüde. Pamkolpama oyabóka igó apón koralórr wa, 'Wa olmal balngón-koke kolo,' a wa ma errkyä 6 ngim melpal amaiakdo bikómpükü. ³⁷ Zitülkus módoga, darrü kla müp babula Godka."

³⁸ Merri bóktan yalkomólórr wagó, "Ka Lodón [leba zaget] kolóla. Taia! Amkoman ki tómbapó kürükä, marü bóktan ngarkwatódó!" Da anerrua oya we zumgatör.

Merri Elizabetón Angónóm Natókorr

³⁹ Ene kakóm, Merri tóba elklaza tómbapónórr, da órnae we natókorr darrü wirri basirrdü Zudia prrobins podopükü bwóbdü, Zekarraea a Elizabet ibü asenóm. ⁴⁰ Wa Zekarraean müötüdü néma bangrinürr, wa Elizabetónbóka wagó, "Paud marüka asi ki yarilün!" ⁴¹ Elizabet Merrin néma zurrkrrurr, Elizabetón oloma aumana bikómdü wata ugósan wirribóka balngónorr, akó Elizabetón büb Godón Samua ta ugósan gwarrarrón yarilürr. ⁴² Wa wirri gyagüpi bóktanórr wagó, "God marü kuri bles mine ngibürr koldógabi! God sab bles ine, ma sab ne olom ilngumilo! ⁴³ Ia ini wirri klama ia larógóm tómbapónda kürükä, ene wa, kürü Lodón aipa katóke kürü angónóm! ⁴⁴ Dümdüman ka marü néma murkrrua, kürü bikómdü ne olome bagürwómpükü balngóne! ⁴⁵ Bagürwóm marükama, zitülkus ma amkoman angundóla, marü Lod ne bóktan mókyanórr sab amkoman küppükü baine!"

Merri Godón Yagürlürr

⁴⁶ Merri bóktanórr wagó,
"Ka Lodón ngi kwit amngyeldóla moboküpi;
⁴⁷ kürü samu kari bagürwóm kokea Godónkwata, kürü Zidain Pam,
⁴⁸ zitülkus wa kürü gyagüpi kümanikürr, oya tüpana leba zaget ngulmokur!
Errkyadógab kókó sab ugórr, pamkolpama sab igó bóktanórre wagó, 'Wa bagürwóm kolo',
⁴⁹ zitülkus Wirri Arüng Goda kari morroal elklaza koke tólbaelórr kürünkü.
Oya gyabian ngia!

⁵⁰ Oya ne pamkolpama [ótókdako], wa tóba gyaur okaka amzazilda ibüka,
darrü lüöldügabi kókó darrü lüöl.
⁵¹ Wa wirri tórrmen tólbaelórr tóba arüng tange:
    wa ikub bagür pamkolpam tibiób gyagüpitótókpükü nórngenóp.
⁵² Wa balngomól wirri pam tibiób pabodógab tüp selókórr,
    a tibiób ngi nidi tüp alókdako, wa ibü ngi kwit ninóp.
⁵³ Wa alo-koke ngyaben kolpam morroal elklaza-e ngabyónürr,
    a wa mórrel pam tang küpan zirrnápónóp aibwób.
⁵⁴ God tóba zaget pam Isrrael* kuri tangnamtirre. Wa oya gyaura ngambangóle

^{1:37} Bwób Zitü 18:14   ^{1:46} 1 Samuel 2:1-10   ^{1:48} 1 Samuel 1:11   ^{1:52} Zob 5:11; 12:19

* ^{1:54} God Isrrael pamkolpam inzan ngibilianda, tóba zaget pam Isrrael.

55 Eibrra-amka akó oya olmalbobataldó metatómpükü, wa mibü abalbobatal ne bóktan nókyenóp!"

56 Merri Elizabetka aüd melpal ngarkwat ngyabenórr, da we alkomólórr tóba basirrdü Nazaret.

Zon Baptae Bain Pama Tómtómólórr

57 Elizabetón nóma twarrpinürr, da siman olom esenórr. 58 Oya minggúpanandó nidi ngyabenónóp akó oya zonaretala barrkrrurr, Lod nadüzan gyaur yarilürr oyaka.[†] I usakü kari bagürwóm koke kwarilürr.

59 8 Ngim ne ngürr yarilürr, pama togobórr oya [gyabi sopae singgapinüm]. Ibü ubi aban ngi ngyesilüm yarilürr, Zekarraea. 60 A oya aipa bóktan yalkomólórr wagó, "Koke! Oya ngi sab Zon yarile!"

61 I bóktónóp oyaka wagó, "A darrü pam go babula marü zitüldü ene ngipükü!" 62 Olgabi tange tórrmen tólbæl kwarilürr Zekarraea, oya amtinüm nadü ngi akyanóm olommokur.

63 Zekarraea darrem tange tórrmen tólaelórr ibüka wibalóm klamóm. I nóma sidüdóp, wa ini opor wibalómorr wagó, "Oya ngi Zone." Blaman pamkolpama gübarirr aengóp. 64 Tai ene pokoandó, Zekarraean taea ultapükü ugón tapabakurr, da bóktanóm we bainürr. Dakla Godón yagürlürr. 65 Ene pamkolpama ibü minggúpanandó nidi ngyabenónóp, karibóka-koke barrkürrürr, i blaman ne kla nosenóp. Akó blaman Zudia podopükü bwóbdü ne pamkolpam kwarilürr, blamana wata ene poko zwapólórr. 66 Blamana nidi barrkrrurr ini poko, metat gyagüpi ogoblórr. I tibiób bamtinónóp wagó, "Ia wa sab ia pamóm baine, ini olommokura?" Zitülkus módogá, ibüka popadan yarilürr Lodón arüng tang oyaka asi yarilürr.

Zekarraea Godón Yagürlürr akó Oya Bóktan Büdrratlórr

67 Olgabi oya ab Zekarraean büb Godón Samua gwarrarrón yarilürr, da [prropetzan igósidi bóktanórr] wagó:

68 "Mi blamana yagürnörre Lodón, mibü Isrrael isab God!

Zitülkus módogá, wa kuri tame tóba pamkolpam [aurdü amanóm].

69 God mibü kuri tókyerre mibü wirri Zidbain Pam.

Wa Godón zaget pam Deibidün zitüldügabi kuri tame.

70 God bóktanórr tóba prropetódóma, tibi-tibi amórrón nidi kwarilürr tóbankü, ngaen nidi ngyabenónóp, wagó,

71 'Wa mibü sab zid tirre ibükagab, minkü nidi gazirrdako, akó ibü tangdógar syuse, mibü nidi alzizi amandako.

72 God ini poko sab tónggapóne tóba gyaur okaka amzazilüm, wa ne arüng bóktan nókyenóp mibü abalbobatal.

Oya [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] metat gyagüpitótókdó yarile,

73 wa ne [larüng alkamül-koke bóktan] ekyanórr mibü abbobat Eibráamón wagó,

74 wa sab mibü aurdü semóne ibükagab, minkü nidi gazirrdako, mibü ok bainüm oya gum-koke ótökóm.

75 Ini pokodó, mi sab kolkal akó dümdüm ngyaben koralo oya obzek kwata mibü ini ngyabenbarrdó.'

[†] 1:58 Elizabet siman olom esenórr, enana wa olmal balngón-koke kol akó epep warilürr. Luk 1:59 Lebitikus 12:3

76 A mató, kürü olom, marü sab igó ngimlianórre, Wirri Kwitüm Godón prropet,

zitülkus ma sab Lodón singül kwata wamo kwat alótóm.

77 Marü zaget sab we kla yarile, oya pamkolpam umul-umulan ngibtanóm, God sab ibü zid nirre, wa ibü kolae tonarr nöma norrgorre.

78 Mibü God ini poko tónggapónóm kainda, zitülkus wa kari gyaur kokea mibüka.

Ini gyaur zitülkusdü, abüsazan angürda, zyóna sab mibüka inzan tame kwitümgab.

79 Wa sab tame warri apónóm ibüka, samuan ngarkwatódó tümün akó büdül kватódó nidipko

akó mibü paud kватódó balngomólóm."

80 Ene olommokur Zon we dódórr bailürr akó arüng ipadlörr samuan ngarkwatódó. Wa [ngüin-koke bwóbdü] ngyaben yarilürr, kókó ene ngürr nöma semrranórr, wa ugón we okaka tübyónürr Isrrael pamkolpamod.

2

Yesun Amtómól (Metyu 1:18-25)

1 Zon ne tonarr tömtómólórr, Sisa* Ogustus arüng bóktan igó zirrapónórr, bwób-bwób blaman pamkolpama tibiób ngi amarrum, sansus bukdü arrbünum, wa ne bwób ór ngabkalórr. **2** Ini ngaen-gógópan ngi arrbünn tonarra ugón tömbapónórr, Kwirrinius gabena nöma yarilürr Sirria prrobinsdü. **3** Da blaman pamkolpama we ogoblórr tibióban darrpan-darrpan babót wirri basirrdü, tibiób ngi amarrum, sansus bukdü arrbünum.

4 Da módóga, Zosep ta wamórr Nazarret wirri basirrdügab, Galili prrobins kugupidü, ama Betliem wirri basirrdü, Zudia prrobins kugupidü, King [Deibid] ne tömtómólórr, zitülkus wa Deibidün zitül olom yarilürr.

5 I Merridi aurrürrí tibiób ngi angrinüm sansus bukdü, zitülkus wa oya arrearrrón kol warilürr. Merri ta ugón bikómpükü warilürr. **6** I olazan namülnürrí, ene tonarrdó Merrin ugón twarrpinürr. **7** Wa tóba ngaen siman olom we esenórr, da mórrkenyórrí we errgótanórr, ama ngabyón larab paugtundü ingrinürr, zitülkus ut bwób gaodó koke yarilürr amil marrgudü.

[Sip] Ngabkan Pam akó Anerru

8 Ene irrüb, sip ngabkan pama tibiób sip ola ngabkan koralórr ene dadan basirr madmad kabedó. **9** Darrü Lodón anerrua ibüka we okaka tübyónürr. Lodón [wirri kómal zyónal] ibü nöma warri napónóp, ibü wirri guma yazebórr. **10** Da anerrua ibüka we bóktanórr wagó, "E gumgu, zitülkus ka yabüka morroal bagürwóm böktan sidüda, blaman pamkolpamabkü. **11** Errkyá ini ngürr, Deibidün wirri basirrdü, yabü Zidbain Oloma kuri tömtómóle. Wa módóga, ene [Kerriso], yabü [Lod]. **12** E oya kubó inzan emzyetane: e kubó gab olom mórrkenyórrí arrgótarrrón eserre, paugtundü arrükdi."

1:76 Malakae 3:1   **1:79** Aesaya 9:2   * **2:1** Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar, Emperor. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr.

¹³ Olgabi, büzyón-babul, kwitümgab wirri anerru kwóba oyaka we barümörp. I Godón yagürnóp, igó bóktankü wagó,

¹⁴ "Wirrian kwitüm Godón ngi wirri kwitüm emngyelam, akó tüpdü paud asi ki yarilün pamkolpamab aodó, oya nidi bagürwóman ngitandako!"

¹⁵ Anerrua sip ngabkan pam nóma nümgütóp, i we bakolórr ama kwitüdü. Da sip ngabkan pama tibióbka we bóktan kwarilürr wagó, "Nau kóbó! Mi tótódkakla Betliem ene tonarr asenóm, Lod ne poko umuluman ngibtírrre!"

¹⁶ Da i órnae we ogobórr. I Merri, Zosep, akó ene gab olom we nómrrónóp. Oloma paug tundü we arrük yarilürr. ¹⁷ I ene gab olom nóma esenóp, ene bóktan we ayop, ibü anerrua ne bóktan nüzazilóp ene gab olombóka. ¹⁸ Blamana nidi barrkrrurr, i gübarirr aengóp, ibü sip ngabkan pama ne poko nüzazilóp. ¹⁹ Blaman ne pokoa tómbapónónóp, Merri tóba moboküpü irrbülürr, da gyagüpi amalórr. ²⁰ Ene sip ngabkan pama we bakonórr Godón ngi wirri kwitüm amngyelkü akó agürkü, i ne kla barrkrulürr akó ne kla nónsenónóp. Blaman klama we ngarkwatódó tómbapónóp, anerruazan bóktanórr.

Yesun /Godón Gyabi Müötüdüü Pupainóp

²¹ 8 Ngim ne ngürr yarilürr, oya Igabi sopae nóma singgapinóp], da oya aipab nisa Yesu ngi we ngyesilürr. Wa aipan bikómdü solkwat tömtómólórr, ini ngi anerrua wata ngaensingülan ekyanórr.

²² Merri akó Zosep ibü ene tóman barrgon tóre[†] nóma semrranórr, Mosesón gida-azan bóktanda, i Zerrusalem wirri basirrdü we ogobórr, ene tóre akom akó Yesun Lodka pupainüm. ²³ Enezan wialómorróna Lodón gidadó wagó, "Blaman ngaen simanal olmal tibi-tibi amarrón kwarile Lodónkü." ²⁴ I ola ene tóman barrgon tóre tónggapórri, pýoae nüdüdi, Lodón gida-azan bóktanda wagó, "Ma kubó nis narré pýoae ta ia nis kubukubu kupo pýoae ekyeno prrist [altadó] anganóm, Lodón bagürwóman ngitanóm."

²⁵ Ene tonarrdó, Zerrusalemóm darrü pam yarilürr, ngi Simion. Wa wata dümdüm ngyaben akó igó pam yarilürr, Godón bóktan morroal nótó azeb yarilürr. Wa igó tonarr akyan yarilürr wa, God sab kókó Issrael pamkolpamđ zidbain olom zirrsapóne. Godón Samua oya wató alngomól yarilürr. ²⁶ Simionka Godón Samua igó okaka simzazilürr wagó, "Ma sab ngaen-gógópan mobanóm ilküpi ene Kerriso eseno, ene solkwat ma sab narrótoko." ²⁷ Godón Samuazan alngomól yarilürr, wa Godón Gyabi Müöt kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Merri akó Zosep Yesun ola ugón sidódrri. I Yesun ugósüm sidódrri Lodka pupainüm, Mosesón gida ngarkwatódó. ²⁸ Simion ene olom nóma esenórr, tange ipadórr, dalgüpdü ingrinürr, Godón agürkü wagó,

²⁹ "Lod, ma enezan namülnürrü,

ka, marü zaget pam nótókla, kubó paudüdi narrótoko. Kürü arról ugó sipa,

³⁰⁻³¹ zitülkus kürü ilküp nisa kuri eseni, ma noan ingririü blaman pamkolpam zid bainüm.

[†] 2:22 tóman barrgon tóre: Oloman amtómól kakóm, oya aip tómanpükü warilürr Mosesón gida ngarkwatódó darrpan o nis udaim (Lebitikus 12:6-8).   2:23 Bazeb Tonarr 13:2, 12

32 Wa zyóna, marü okaka amzazilüm ibüka, Zu-koke nidipko,
akó moba Isrrael pamkolpamab ngi wirri kwitüm amngyelóm."

33 Ene olommokuran aipab nisa gübarirr aengri, Simion oyawkata ne
poko bóktan yarilürr. **34** Da Simion ibü we bles ninóp, da wa Merrika,
Yesun aipdü, we bóktanórr wagó, "Turrkrru, God ini olom ugósüm
amaikürr, ngibürr pamkolpama Isrrael kugupidü sab oya ipadnórre da zid
bairre, ngibürra má koke; ibü sab kolaea tawirre. Wa sab timamz yarile,
pamkolpam Godónbóka umul-umulan ngibtanóm. Sab abün pamkolpama
oyaka bóka bamgün kwarile. **35** Ini kla tómbapónde, ma sab kari gyaur
koke namulo, wamaka marü moboküp sab zírr turrikazan itile, akó God
sab abün pamkolpamab gyagüpítótók okaka sizazine, ibü moboküpdu ne
klamko."

36-37 Darrü kol ola asi warilürr. Wa prropet warilürr, oya ngi Ana.
Tüób Panuelün óp olom, Asyerrón zitül kol. Wa tüób epepan akó 84 pail
warilürr. Wa müörpükü wata 7 pailüm ngyabenórr. Ene tonarrdógabi wa
kóblea ngyabelórr. Wa Godón Gyabi Müót kokean amgat warilürr Godón
ótókóm irrüb akó ngürr. Abün tonarr alo bütök warilürr, akó metat tóre
bako warilürr. **38** Ene tonarrdó, wa Merri a Zosep, ibüka we katókórr akó
Godón eso we ekyanórr. Akó ene olommokurankwata pamkolpamdó we
apón warilürr blamandó, Godón nidi akyan kwarilürr Zerrusalem [aurdú
amaniküm].

39 Merri akó Zosep ibü blaman tórrmen tulmil tómbapóna nóma
blakónórr Lodón gida ngarkwatódó, i we tolkomólórri tibiób wirri
basirrdü Nazarret, Galili kugupidü. **40** Ene olommokura we dódórr bailürr
akó arüng ipadlórr, dakla [wirri gyagüpítótók] ipadlórr. Módoga, Godón
[gail tonarr] wata metat asi yarilürr oyaka.

Olommokur Yesu Godón Gyabi Müótüdü Wamórr

41 Blaman pail oya aipab nisa aurrnürri Zerrusalem, [Zu pamkolpamab]
[Büdül Kórzyón Tórem]. **42** Wa 12 pail nóma bainürr, wa aipab nisdü
ene tórem we akyanórr, gida ngarkwatódó. **43** Ene tóre ngürrá nóma
blakónóp, oya aipab nisa alkomólóm nóma bupadürri, i igó umul-kók
namülnürri igó, Yesu ola burrmute Zerrusalemó. **44** Ibü gyagüpítótók
igó yarilürr wagó, wa inkü asine. Ibü tótókde darrpan ngürrá nóma
blakónórr, i amkünüm we bairri zonaretaldóma akó gómdamaldóma.
45 Koke nóma eserri, i Zerrusalem we alkomórri oya amkünüm. **46** Aüd
ngürr kakóm, oya Godón Gyabi Müót kal akólórrón pul basirrdü esenóp,
umulbain pampükü mórrande. Wa ibü arrkrru yarilürr akó bamtin
bóktan poko bamtin yarilürr. **47** Blamana nidi barrkrrurr oya bóktan,
gübarirr aengóp oya morroal gyagüpítótókdögabi akó bóktan akonde.
48 Oya aipab nisa nóma eserri, i ta gübarirr aengri. Oya aipa we yalórr
wagó, "Iba, olom! Ma kibüka ini poko iade tónggapóna? Marü ab akó
kótó, ki kari gyakolae koke namülnürri: ki errkyä-koke bókyarri marü
amkünüm!"

49 Wa we yalkomólórr wagó, "E ia kürü iade amkün namülnürri? E igó
poko umul-kókamli igó, ka kólba Aban müótüdü ki namüla?" **50** Ini poko
nóma bóktanórr, i [küp koke ipadrri], wa ne poko bóktanórr.

51 Da wa inkü we wamórr ama Nazarret. Wa ola tóba aipab nisab bóktan
arrkrru yarilürr. Oya aipa ini poko moboküpdu irrbülfür, wa ne poko

nósenóp. ⁵² Yesu pamómzan bailürr, oya gyagüpítótók akó arünga ta wirri bairri. Godón oya agüra ta metat wirri bailürr; pamkolpamab agüra ta inzan wirri bailürr.

3

*Zon [Baptaes Bain] Pama Kwat Alótórr Yesunkü
(Metyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Zon 1:19-28)*

¹ 15 Ngim ne pail yarilürr, Taebirrius ugón Rrom sisa yarilürr. Pontius Paelat ma ugón Zudia gabena yarilürr. Akó Errod Antipas go Galili prrobbins alngomól pam yarilürr. Oya narezoret Pilip go Iturrea akó Trakonaetis bwób nis alngomól pam yarilürr. Akó Lisania go Abilini bwób alngomól pam yarilürr. ² Ugón ma Anas a Kayapas [singüldü prrist] nis namünlürr. Da Godón bóktana tamórr Zekarraean olomdó, Zonka, wa [ngüin-koke bwóbdüzan] yarilürr. ³ Zon blaman Zodan tobarr minggüpanan bwóbdüma we wamlórr, bóktan igó amgolkü wagó, "Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdögabi. Da ka yabü baptaes ninünümö. Ene igósüm, God yabü kolae tonarr sab norrgorre." ⁴ Enezan wialómorróna prropet Aesayan pebadó wagó,*

"Darrü pama taegwarrdase ngüin-koke bwóbdü wagó,

'Kwat ngagrotam Lodón tótókóm. Kwat dümdüm alótam oyankü!'

⁵ Blaman buruburu sab nüditirre,
akó wirri podo akó kari podo durdur nirre.

Sab gomo-gomo kwat dümdüm nirre
akó balóng-balóng kwat morroal durdur nirre.

⁶ Blaman bwób-bwób pamkolpama sab ugón eserre, Godón zidbain iada.' "

⁷ Pamkolpamab ngoro, nidi togoblórr Zonka baptaes bainüm, wa ibüka we bóktanórr wagó, "E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E igó gyagüpi tótókgu igó, e sab Godón wirri ngürsildügab kyab körzinane, ne klama tótókóm kainda, wata ene zitülkusdü, e sab baptaes bairrún nóma koralo. ⁸ Yabü ubi ne nóma yarile Godón wirri ngürsildügab kyab körzyónüm, e ngaen-gógópan morroal küp waon koralo yabiób ngyaben kugupidü!† Yabü olgabi nómzyetórre wagó, e Godka kuri tübyalüngane yabiób kolae tonarrdögabi. Akó yabióbka igó bóktan-gu igó, 'God sab kibü koke kolae tirre, zitülkus Eibráa-am kibü abbobate.' Enana Eibráa-am yabü abbobat: wa yabü sab koke tangnamtirre Godón wirri ngürsildügab busom! Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón gaodóma olmal tolbaelóm Eibráa-amónkü ini ingüküpüdögabi!‡ ⁹ Errkya God kari pokoa pamkolpam kolae bainüm. Salmita nugup simküñ ngarkwatódó olama, nugup singgalgónóm. Morroal küp koke ne nugupa waondako, sab singgalgórre ama urdú amórre."

¹⁰ Pamkolpama Zonón imtinónóp wagó, "Ia ki ia kairre?"

¹¹ Zon ibü we nilóp wagó, "Nis sod mórrkenyórr ne noan nóma namüli, wa darrü olom ki ekyan, babul noa yarile. Akó alo noan yarile, wa olom ki tangamti, babul noa yarile."

* ^{2:52} 1 Samuel 2:26; Ikik Bókrran Bóktan 3:4   * ^{3:4} Aesaya Zonónbóka apón yarilürr, Baptaes Bain pam.   ^{3:6} Aesaya 40:3-5   ^{3:7} Metyu 12:34; 23:33   † ^{3:8} Ini bóktanan küp módóga: "E ngaen-gógópan dümdüm ngyaben pupo sinane!"   ‡ ^{3:8} Ma müsirrga ain bóktan Metyu 3:9 ngakanke.   ^{3:8} Zon 8:33   ^{3:9} Metyu 7:19

12 Módóga, [taks mani dakabain pama] ta Zonka baptaes bainüm togobórr. Da we imtinóp wagó, "Umulbain pam, ki ia kairre?"

13 Zon ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "E wata taks mani we ngarkwatódó dakabain kwarilo gida ne ngarkwatódóma, a e yabiób ubdügab kwit bamselgu."

14 Akó gazirr pama we imtinóp wagó, "Ki wa ia? Ki tai ia kairre?"

Zon we yalkomólórr wagó, "E pamkolpam akrran-gu mani aliónüm, akó obae tiz-gu pamkolpamdó igó, i kolae tónggapónóp, igósüm, mani azebóm ibükagab. Gabamana yabü ne darrem kla aliónda, ene wata gaodó ki yarile."

15 Pamkolpama gedllóngóm bainóp wagó, kubó errkyadan darrü klama módó tómbapóne, zitulkus ibü moboküpa igó bóktan kwarilürr wagó, Zon aprrapórr ene [Kerriso-e], God noa ki zirrsapóne ibü zid bainüm. **16** Zon ibü we nilóp wagó, "Ka yabü nae-e baptaes baindóla, a wirri arüng nótóke kürükagab, wa tótókda. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla sye agom. [§] Wa sab yabü Godón Samu-i* akó uri baptaes bain yarile.[†] **17** Zono-zono paezan kla tangdóma [wit] küp aus bwóbdü, wit küp aleanóm buldügab.[‡] Wa wit küp kwób isue, ama gyagu müötüdü irrbüne, a bul ama bütamün-koke urdü yamsele." [§]

18 Zon Morroal Bóktan pamkolpamdó ngibürr abün arüng bóktane addrat yarilürr. **19** Ngibürr tonarr kakóm Zon Errodón, Galili prrobins alngomól pam, we agórr wagó, "Ini gyabia, Errodiasón, moba naretan kol amiögüm! Akó ma abün ngibürr kolae tómbapón namülnürrü!" **20** Errod akó darrü ini kolaeán poko tónggapónórr: wa Zonón tümün müötüdü zirrapónórr.

Yesun Baptaes Ain

(Metyu 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Errod solkwat Zonón tümün müötüdü zirrapónórr, ngaen-gógópan Zon blaman pamkolpam baptaes nóma ninóp, Yesun ta baptaes yónürr. Yesuzan tóre yarilürr, pülpüla ugón tapabakurr. **22** Godón Samua kwitümgabi we tómngyelórr oya kwitüdü nurre pýae buli. Kwitüdígabi bóktan kümüla we sidörükürr wagó, "Ma kürü kólbanan olomla. Kürü [moboküpüdú ubi] marükama. Ka kari barnginwóm kokela marüka."

Yesun Abalbobotal

(Metyu 1:1-17)

23 Yesu aprrapórr ugón 30 pail ngarkwat yarilürr, wa tóba Aban zaget nóma bókyanórr. Pamkolpama oya igó ngakan kwarilürr wa, Yesu ta Zosepón siman olome. Zosep Elin siman olom yarilürr. **24** Eli Matatón siman olom yarilürr. Matat Libaen siman olom yarilürr. Libae Melkin

3:12 Luk 7:29   **3:16** Ini bóktanan küp módóga: Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, "Ka ta gaodó kokela ene karian Zaget tónggapónóm Yesuka." * **3:16**

Godón Samu-i baptaes, oya küp módóga: Wa tóba Gyabi Samu zirrsapóne yabü büb kugupidü ngyabenóm. [†] **3:16** Uri baptaes, oya küp aprrapórr nisamli: wa sab kolae tonarr pamkolpam [kolaeán darrem] nülrre ó akó wa amkoman bangun pamkolpam müpdü imarrue ibü [kolkalan] ngibtanóm urazan [gold] kolkal ainda. [‡] **3:17** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 3:12 ngakanke.

§ 3:17 Wit küpä Godón pamkolpámó bórrangdako, a bula ibünkü bórrangdako, kolae tonarr kolpam nidipko. **3:19** Metyu 14:3-4; Mak 6:17-18   **3:22** Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 9:35

siman olom yarilürr. Melki Zanaen siman olom yarilürr. Zanae Zosepón siman olom yarilürr. ²⁵ Zosep Matatiasón siman olom yarilürr. Matatias Eimosün siman olom yarilürr. Eimos Na-umón siman olom yarilürr. Na-um Eslin siman olom yarilürr. Esli Nagaen siman olom yarilürr. ²⁶ Nagae Ma-atón siman olom yarilürr. Ma-at Matatiasón siman olom yarilürr. Matatias Semeinón siman olom yarilürr. Semein Zosekón siman olom yarilürr. Zosek Zodan siman olom yarilürr. ²⁷ Zoda Zoananón siman olom yarilürr. Zoanan Rresan siman olom yarilürr. Rresa Zerrubbabelón siman olom yarilürr. Zerrubbabel Syealtielón siman olom yarilürr. Syealtiel Nerrin siman olom yarilürr. ²⁸ Nerri Melkin siman olom yarilürr. Melki Adin siman olom yarilürr. Adi Kosamón siman olom yarilürr. Kosam Elmadamón siman olom yarilürr. Elmadam Errón siman olom yarilürr. ²⁹ Err Zosyuan siman olom yarilürr. Zosyua Eilieizerrón siman olom yarilürr. Eilieizerr Zorrimón siman olom yarilürr. Zorrim Matatón siman olom yarilürr. Matat Libaen siman olom yarilürr. ³⁰ Libae Simionón siman olom yarilürr. Simion Zudan siman olom yarilürr. Zuda Zosepón siman olom yarilürr. Zosep Zonamón siman olom yarilürr. Zonam Eliakimón siman olom yarilürr. ³¹ Eliakim Melean siman olom yarilürr. Melea Menan siman olom yarilürr. Mena Matatan siman olom yarilürr. Matata Neitónón siman olom yarilürr. Neitón [Deibidün] siman olom yarilürr. ³² Deibid Zesin siman olom yarilürr. Zesi Obedón siman olom yarilürr. Obed Boazón siman olom yarilürr. Boaz Salmonón siman olom yarilürr. Salmon Nasonón siman olom yarilürr. ³³ Nason Aminadabón siman olom yarilürr. Aminadab Adminün siman olom yarilürr. Admin Arrnin siman olom yarilürr. Arrni Ezronón siman olom yarilürr. Ezron Perrezón siman olom yarilürr. Perrez Zudan siman olom yarilürr. ³⁴ Zuda Zeikobón siman olom yarilürr. Zeikob Aesakón siman olom yarilürr. Aesak Eibrra-amón siman olom yarilürr. Eibrra-am Terran siman olom yarilürr. Terra Na-orrón siman olom yarilürr. ³⁵ Na-orr Sirrugün siman olom yarilürr. Sirrug Rreun siman olom yarilürr. Rreu Pelegón siman olom yarilürr. Peleg Eberrón siman olom yarilürr. Eberr Syilan siman olom yarilürr. ³⁶ Syila Kaenanón siman olom yarilürr. Kaenan Arrpaksadón siman olom yarilürr. Arrpaksad Syemón siman olom yarilürr. Syem Noan siman olom yarilürr. Noa Lamekón siman olom yarilürr. ³⁷ Lamek Metuselan siman olom yarilürr. Metusela Inokón siman olom yarilürr. Inok Zarredón siman olom yarilürr. Zarred Ma-alalelon siman olom yarilürr. Ma-alalel Kaenanón siman olom yarilürr. ³⁸ Kaenan Inosón siman olom yarilürr. Inos Setón siman olom yarilürr. Set Adamón siman olom yarilürr. Adam Godón siman olom yarilürr.

4

*Yesun / Satania / Kolae Tonarr Tónggapónóm Alngomólóm Kain Yarilürr
(Metyu 4:1-11; Mak 1:12-13)*

¹ Yesu Zodan tobarr nómá amgatórr, Godón Samua oya büb gwarranórr, da we idódürr [ngüin-koke bwóbdü], ² oya 40 ngürrüm [debóla] nóla alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tónggapónóm. Wa darrü kla koke

elolórr ene ngarkwatóm.* Ene 40 ngürra blakónóp, oya tai aloana we ipadórr.

³ Da debóla oyaka we bóktanórr wagó, "Zitülkus ma Godón olomla, ma ini ingülpü ugó nilnünüm brredóm büzazinüm."

⁴ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, "Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Pama brredane koke ng yabene.'

⁵ Olgabi debóla oya we idódürr wirri kwitüm pokodó, da oya blaman ini tüpan kingab balngomól bwób pýaе-pýaebarr we emtyanórr. ⁶ Oya we yalórr wagó, "Ka marü ngi akó arüng mókyeno ini bwób akó pamkolpam balngomólóm blaman arrbirrún elklazapükü, zitülkus kürünko. Da kürü kólbakama popa pam aliónüm. ⁷ Da ma ne wakósingül nómá nulkamulo kürü ótokóm, da kubó blaman igósidi marü korale."

⁸ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, "Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ma wakósingül nulkamulo Lodón obzek kwata, marü God nótóke, akó wata oya ótok namulo.'

⁹ Akó debóla oya we idódürr Zerrusalem wirri basirrdü, da we emmyelórr [Godón Gyabi Müöt] wirri kwitüm pokodó. Oya we yalórr wagó, "Zitülkus ma Godón olomla, algabi ugó aup. ¹⁰ Zitülkus módoga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
" 'God kubó tóba anerru arüng bóktan nókyerre
marü adlangóm.'

¹¹ I marü kubó tibiób tange kwit mirre,
igósüm ma moba wapór koke bómcolo ingülpüpdü.'

¹² Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, "Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ma Lodón moba God nótóke, apókgu, asenóm wa ia amkoman Goda.'

¹³ Debóla blaman ini tonarre enan kain yarilürr Yesun alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm, da Yesun we amgatórr solkwat tonarróm dadan kla tónggapónóm.

Yesu Tóba Zaget Bókyanórr Galili Prrobinsdü

¹⁴ Yesu Galili alkomólórr akó Godón Samuan arünga oya büb blaman gwarranórr. Akó oyawkata bóktana bayolórr basirr-basirr ene bwöbdü.

¹⁵ Wa tibiób kwóbbazen müötüdü nómá umul bain yarilürr, blamana oya dakla agür koralórr.

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp (Metyu 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Wa Nazarret wirri basirrdü we wamórr, oya nólá dódórr inóp, da [Sabad] ngürrdü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] we bangrinürr, zitülkus ene oya bókam tumtum yarilürr. Da wa we zamngólórr Godón Buk atangóm. ¹⁷ Prropet Aesaya ne [larrngamórrón peba] wialómórr, oya we kla ekyenóp. Da nómá mórraongórr, igó poko esenórr wagó,

¹⁸ "Lodón Samu kürükama,
zitülkus wa kürü küngrinürr
morroal bóktan büdrratóm elklaza-koke pamkolpamdó.

---

* ^{4:2} Yesu darrü alo poko koke elolórr, zitülkus wa tóba Abdó tóre yarilürr tóba tangamtinüm, solkwat ne elklaza tómbapónorre. ^{4:4} Duterronomi 8:3 ^{4:8} Duterronomi 6:13 ^{4:10} Wórr Peba 91:11 ^{4:11} Wórr Peba 91:12 ^{4:12} Duterronomi 6:16

Wa kürü ugósüm zirrkapónórr igó bóktan amgolóm wagó, ka sab ibü panzedó suso, [ut-ut bairrún] pamkolpam tümün müótüdü iszan nidipko,

akó ilküküp murrbausürrün is dólóng ninünümo.

Akó wa kürü ugósüm zirrkapónórr, igó pamkolpam [aurdü amanóm], ngibürr isa nibiób kle-kle ngabkandako,

19 akó igó bóktan amgolóm wagó,

Ene tonarr kari pokoa Lodón tóba morroal tonarr pupo ainüm.”

20 Da wa ene peba errngamórr, zaget pam we ekyanórr, da mórranmórran we bainürr umul bainüm. Blaman pamkolpam ene kwóbbazen müótüdü nidi korálórr, ilküp wata oyaka korálórr. **21** Da wa bóktan igó poko-e tapakurr wagó, “Ka ne poko etónga akó e kuri barrkrrua, errkyadan tómbapónóm kuri bairre!”

22 Blamana oya nidi arrkrruóp, oyabóka mis apón kwarilürr. I gübarirr aengóp, oya taedógab ne [gail tonarr] bóktana baus kwarilürr. Da tibiób igó we bamtinónóp wagó, “Ini Zosepón olome, wa inzan tonarre iada bóktanda?”

23 Yesu ibüka igó we bóktanórr wagó, “Amkoman, e kubó igó ikik akrran bóktane tóptónane kürükä wagó, ‘Dokta, moba ugó dólóng byó.’ Akó e kubó tóptónane wagó, ‘Mobanan basirrdü kya kóbó tónggapó, ki barrkrrurru wagó, ma Kaperrna-um wirri basirrdü ne [larüng tonarr] tómbapón namünlürrü.’” **24** Yesu ibüka akó we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: prropet nótóke, sab tóbanan basirrdü morroal koke ipüdörre.

25 “Ka yabü amkoman poko byaldóla, ngaen Ilaeza prropet nómá yarilürr, Isrraelóm abün kóble korálórr. Ene tonarrdó aüd akó poko pailüm ngup babulan yarilürr, da ene ngarkwatóm kari kolae ku koke yarilürr blaman Isrrael tüpdü. **26** Da God ta Ilaezan ibü darrü Isrrael pamdó kokean zirrapónórr, a wa ma oya darrü kóble tangamtinüm zirrapónórr Zarrepat wirri basirrdü, Saedon wirri basirr[†] minggüpanan. **27** Akó solkwat, prropet Ilaesyan tonarrdó, ola ugón Isrraelóm abün soso azid pamkolpam korálórr. Da God ta ibü darrü kokean dólóng yónürr, wata darrü pam ngi Neiman, Sirria bwóbdügab, oya dólóng yónürr.”

28 Blaman pamkolpam kwóbbazen müótüdü nidi korálórr, ibü blaman kari ngürsila koke yazebórr ini bóktan nómá barrkrrurr. **29** Da i we bazebörr, oya olgabi amorrat-amorrat we idüdóp basirr kalkuma. I oya idüdóp kókó podo zonodó, Nazaret basirr ne aelorrón yarilürr. Ibü ubi igósüm yarilürr, oya olgabi ki simaikre. **30** Da wa tübyalüngürr, ibü aoanana we sitüllürr, ama tóba kwata wamórr.

Kolae Samupükü Pam (Mak 1:21-28)

31 Yesu Nazarret pododógab we tübinürr ama Kaperrna-um wirri basirrdü, Galili prrobins kugupidü. Sabad ngürrdü, wa pamkolpam Godónbóka we umul bain yarilürr. **32** I gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp, zitülkus oya bóktan balngomól arünpükü kwarilürr. **33** Ene kwóbbazen müót kugupidü ola darrü pam asi yarilürr

4:18 Aesaya 61:1   **4:19** Aesaya 61:2   **4:24** Zon 4:44   **4:25** 1 King 17:1   [†] **4:26** Saedon wirri basirr Isrrael kantrridü koke yarilürr.   **4:26** 1 King 17:8-16   **4:27** 2 King 5:1-14   **4:32** Metyu 7:28-29

kolae samua noan bübdü ngyaben yarilürr. Kolae samua ene pam we zirratakórr wirri arüngi taegwarr apónóm wagó, ³⁴ “Ei, Yesu, Nazarret olom! Marü ubi laró tónggapónóma kibükä? Ia ma kibü kolae bainüm tama? Ka umulóla ma nótokla. Ma Godón Gyabian Olomla!”

³⁵ Yesu ene kolae samu agórr wagó, “Piküp bai! Ma ugó tubrra we pamdógab!” Ene kolae samua ene pam we singalkalórr pamkolpamab obzek kwata. Da we tubrranórr ene pamdögabi. Darrü azid koke ekyanórr.

³⁶ Blaman pamkolpama gübarirr aengóp, da tibióbka we zwapólórr wagó, “Ini go laró bóktana? Wa kolae samu dele tomkompükü akó arüng bóktan aliónda, da i bausdako!” ³⁷ Yesunkwata bóktana blaman minggüpanan basirr-basirr we büdólórr.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp (Metyu 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸ Olgabi Yesu kwóbbazen müót we amgatórr, ama Saemonón müótüdü bangrinürr. Ugón Saemonón móñang wirri güb azid warilürr. Yesun yatop oya dólóng ainüm. ³⁹ Da Yesu oya minggüpanan anenórr da güb azid we agórr wagó, “Azid, ma oya zumgat!” Wata we zumgatórr. Wa dümdüman we bupadórr, da ibü alo kla we nganinóp.

⁴⁰ Abüsa nóma mórralórr,[‡] pamkolpama tibiób ia-ia abün azid gómdamat tübarrmüller Yesuka. Wa wata tangan nóma amel yarilürr ibü darrpan-darrpandó, ibü blaman dólóng nyónónóp. ⁴¹ Kolae samua ta abün pamkolpamdögab baus kwarilürr igó taegwarrkü wagó, “Ma amkoman Godón Olomla!”

A Yesu ma ibü nagóp; ibü koke ok ninóp bóktanóm, zitulkus i umul korálórr wagó, wa ene [Kerriso-e].

Yesu Umlbain Pokodó Ipadórr (Mak 1:35-39)

⁴² Sisa nóma balgólorr, Yesu ene basirr amgatórr, da kolpam-koke bwóbdü wamórr. Olgabi pamkolpama amkünüm we bainóp. Oya nóma esenóp, oya arrmatóm we yangónónóp. ⁴³ Da ibü we nilóp wagó, “Ka wata kubó wamo ngibürr pamkolpamdó ngibürr basirrdü, Morroal Bóktan büdratatóm Godón Kingzan Balngomólankwata, zitulkus God kürü ugósüm zirrkapónórr.”

⁴⁴ Yesu we wamlórr basirr-basirr Zudia prrobins kugupidü, Godónkwata Morroal Bóktan amgolkü abün Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü.

5

Yesu Ngaen-gógópan Umlbain Olmal Ngibaunürr (Metyu 4:18-22; Mak 1:16-20)

¹ Darrpan ngürr Yesu Genesarret Malu* kabedó zamngólólórr. Da pamkolpama oya myangrao apónóp Godón bóktan arrkrrum, tibiób zamngól pabo bóleankü. ² Wa nis but nosenórr malu kabedó amrókrón, wapi baib pama ne kla nümgütóp. Ene pama tibiób net bagulnónóp.

[‡] **4:40** Abüsa nóma mórralórr, ene Sabad ngürra kuri blakóne. Zu pamkolpamab gida ngarkwatódó ibü gyabi yarilürr ene ngürrdü elklaza bamselóm. * **5:1** Genesarret Malu, oya darrü ngi Galili Malu. Oya nae naeana, kapórr kokea. **5:1** Metyu 13:1-2; Mak 3:9-10; 4:1

3 Yesu darrü ene butüdü kasilürr, Saemonón ne kla yarilürr. Da Saemonón imtinürr karianbóka but aodóbóna anenóm. Yesu mórranórr butüdü, da pamkolpam olgabi umulbain yarilürr, garoardó nidi kwarilürr.

4 Yesun pamkolpam umulbaina nóma blakónórr, da Saemonón yalórr wagó, "But yane kukurru bwóbdü net agóbóm naedó, wapi bumiögüm."

5 Da Saemon Yesunbóka wagó, "Wirri pam, ki wapim dudu irrüb enan kuri baerrla. Da taia, mazan namüla, ka kubó but amai ko aodó, net amanóm." **6** I ene poko nóma tolaelóp, da abün wapi bumigóp; neta batürrüm kain kwarilürr. **7** Da módoga, darrü butüdü kamdal pamdó tang bóngapnóp, ibü tangbamtinüm tótököm. I nóma togobórr, nizan but nis nanop, kókó but nisa nae baitüm kain namünlürr. **8** Saemon Pita ene tonarr nóma esenórr, wa tüp we simbalkalórr, wakósingüli mórranórr Yesun obzek kwata. Wagó, "Usi wam kürükagab, Lod, zitulkus ka kolae tonarr pamla!"

9 Wa inzan igósidi bóktanórr, zitulkus watóka akó i nisakü kwarilürr ene nis butüdü, blamana gübarirr aengóp, i ne abün wapi bumigóp.

10 Saemonón wapi baib gódam nis Zeims akó Zon, Zebedin olom nis, ta gübarirr aengrri. Yesu Saemonón yalórr wagó, "Ma gumgu! Ini tonarrdó gab kókó ugórr, ma sab pamkolpam bumiögolo."

11 Ene kakóm, i blamana tibiób but sórenóp, blaman kla ola bimgütóp, da Yesuka we zutalórr.

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr (Metyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Yesu darrü wirri basirrdü nóma yarilürr, da darrü pam ola asi yarilürr, büb blaman soso azida gwarrarrón. Wa Yesun nóma esenórr, wa tóba we bu manikürr, wakósingül nülkamüllürr, singül ama tüp, da wa yatorr wagó, "Wirri Pam, marü ubi ne nóma yarile, ma gaodó namulo kürü tóman arrgonóm Godón ilküpü."†

13 Yesu tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka we bóktanórr wagó, "Kürü ubia. Tómana ki barrgonóm!" Dümdüman, ene soso azida we amgatórr. **14** Da Yesu oya arüng bóktan ekyanórr wagó, "Ma darrü olom azazilgu! A ma wam prristdü, moba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka. Ma [gyaur kla] kubó [Godón Gyabi Müötüd] idódke prrista ola urdü agasilüm marü tóman barrgonóm Godón ilküpü, Moses ne gida bóktan pokozan nökyenóp. Ene igósüm, pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpü."

15 A Yesunkwata bóktana we wirribóka bayolórr ngaendógab. Ini zitulkusdü abün pamkolpama serrngamlórr bóktan arrkrrum, wa ne poko umulbain yarilürr, akó Yesu ibü dólóng bainüm tibiób azidüdügab. **16** A Yesu bobarr piküpan burrualórr kolpam-koke bwóbdü térem.

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr (Metyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

5:5 Zon 21:3   **5:6** Zon 21:6   † **5:12** tóman arrgonóm Godón ilküpü: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó [Godón Gyabi Müöt] kal akólörön pul basirrdü barrbünüm.   **5:14** Lebitikus 14:1-32

¹⁷ Darrpan ngürr, Yesu pamkolpam nöma umulbain yarilürr, abün [Parrisi] akó Mosesón gida umulbain pama ola bobrralórr. I darrpan-darrpan basirrdügabi togobórr Galili prrobins, Zudia prrobins, akó Zerrusalem wirri basirrdügabi. Da Lodón arüng Yesuka asi yarilürr pamkolpam azidüdüğab dólóng bainüm. ¹⁸ Da módoga, ngibürr pama togobórr Yesu ne müötüdü yarilürr. I darrü büb bidal pam sidüp rraparrapadó. Ibü ubi ene müötüdü barrbünum yarilürr Yesun obzek kwata angrinüm. ¹⁹ Da i gaodó koke kwarilürr barrbünum, zitulkus pamkolpamab ngoro ola yarilürr. Módoga, i mórrkakakdó bamselórr ene pampükü, da tae apónop. Da módoga, ene mórrkakak tae apórrón kwata we tüp solkomólóp tóba rraparrapadó, tai pamkolpamab aodó, Yesun obzek kwata. ²⁰ Yesu ibü amkoman bangun nöma esenórr, wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, "Gódam, ka marü kolae tonarr kuri norrgonónoma!"

²¹ A Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama igó gyagüpi tótók kwarilürr wagó, "Ini pam ia nótóke, Godón pabo nótó apadóm kainda? Gaodó ia nótóke kolae tonarr barrgonóm, a wata God tebean?"

²² Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da bóka nütünóp wagó, "E wa ini poko yabiób moboküpü iade gyagüpi tótókdakla? ²³ Ini nis bóktan nisdügab, ia kürükä ulan nadü bóktana bóktanóm? Ia, 'Marü kolae tonarr barrgorrónako,' ta ia, 'Bupa, da ma agólóm bai?' ²⁴ Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, kürükä, Pamkolpamab Olom nótókla, balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm." Da wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, "Ka marü ayaldóla, ugó bupa, moba nyórr ipa da ugó wam moba müöt basirrdü!"[‡]

²⁵ Dümdüman ene pama we bupadórr pamkolpamab obzek kwata. Wa tóba ut kla ipadórr, wa ne klamdó ut yarilürr, da we wamórr tóba müöt basirrdü Godón agürkü.

²⁶ Ene pamkolpama wirri gübarirr aengóp akó i Godón we yagürnóp. I blaman kari gum koke kwarilürr Godón [arıng tonarrdögab], da zwapólórr wagó, "Ki errkyä asen-koke tonarr kuri eserre!"

Yesu Libaen Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm (Metyu 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ Ene kakóm, Yesu ene müöt amgatórr, da darrü [taks mani dakabain pam] esenórr ngi Libae, tóba kari zaget müötüdü mórrande. Yesu oyabóka wagó, "Yao, ma kürükä tókya." ²⁸ Libae we bupadórr, blaman elklaza we bimgatórr, oyaka we akyanórr.

²⁹ We kakóm, Libae wirri alongalo tolaelórr tóba müötüdü Yesunkü, da Yesu tóba umulbain olmalpükü wamórr. Abün taks mani dakabain pam akó popa kolpamapükü alongalo kwarilürr ene müötüdü. ³⁰ Ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama murkurr nökrörnóp Yesun umulbain olmal. I bóktónóp wagó, "E taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü iade alo akó anóndakla?"

[‡] **5:24** Godka popadana, kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómamlı Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondögabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibükä igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm.   **5:30** Luk 15:1-2

31 A Yesu ma ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Azid-koke kolpamnidipko, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko. **32** Ka ini tüpdüigósüm koke tamórró igó, dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm. A ka wa kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab."

*Küsíl Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Metyu 9:14-17; Mak 2:18-22)*

33 Ngibürr pamkolpama Yesun imtinóp wagó, "Zon [Baptaes Bain] paman umulbain olmala bobarr alo bütókdako tórem. Akó Parrisiab umulbain olmala ta inzan. A marú umulbain olmala ma metat iade alo akó anóndako?"

34 Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, "E ia gaodómakla pamkolpam zirrbótakóm alo bütöküm kol amióg tóredó, kol amióg pam[§] ibüka nómade? Koke! **35** A ene ngürr sab semrróné, kol amióg pam ibükagabi nómá sipüdrre. Da ene ngürrdü i sab alo ugón bütókrre."

36 Yesu akó ibüka ini alap-alap bóktan adrratörre wagó, "Darrü pama küsil mórrkenyórr pokokoke atürre ngaep mórrkenyorrdu arrgüpüm tae murrausüm. Wa ne nómá tólaele, ene küsil mórrkenyórr sab atürre, akó ene küsil mórrkenyórr pokoa sab kokean tórrmamóle ene ngaep mórrkenyorrdu. **37** Darrü pama küsil waen koke errngóme ngaep lar sopae beledó. Wa ne nómá tólaele, ene küsil waena kubó ene ngaep bele amkene. Ene waena kubó bokóne akó ene lar sopae belea sab kolae baine. **38** We gaodó, pamkolpama küsil waen ki bórrngómam küsil lar sopae beledó.* **39** Pamkolpama sab ubi koke bairre küsil waendó ngaep waen anón kakóm, zitülkus i igó bóktandako wagó, 'Ngaep waen kekama.' †

6

*Yesu [Sabadan] Loda
(Metyu 12:1-8; Mak 2:23-28)*

1 Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu tóba umulbain olmalpükü [wit] apapana nómá tótók yarilürr, oya umulbain olmala ngibürr wit küp we zulkulóp.* I tange balkomen koralórr bul amanóm küp alom. **2** Ngibürr Parrisia ibüka we bóktónóp wagó, "E ene zaget iade tónggapónakla, gyabi ne klame Sabad ngürrrandó?"

3 Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, "E ia koke kuri etóngarre Godón Wibalómorrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam kopopükü alom nómá yarilürr? **4** Wa Godón [Palae Müótüdü] bangrinürr, ene gyabi brred yazebórr, prrista Godón obzek kwata ne kla urrbulürr, da we elorr. Ngibürr tóba pam nülinóp. A Mosesón gida ngarkwatódó dümdüm kokea ene brred alom; wata prristab dümdüme ene brred alom!"

---

§ 5:34 kol amióg pam wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldögab, da i sab oya gyaurdüğab alo ugón bütókrre. * **5:38** Küsíl waena por bapónda. Küsíl lar sopae bele anggratóda, ma küsil waen nómá errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggratóm. † **5:39** Ini alap-alap bóktana. Küsíl elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako. * **6:1** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida así yarilürr, pama alo büdül nómá ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarie ngibürr wit küp alom darrü apapdögab. **6:1** Duterronomi 23:25   **6:3** 1 Samuel 21:1-6

⁵ Yesu ibüka akó we bóktanórr wagó, "Ka Pamkolpamab Olomzanla, ka Sabadan Lodla."[†]

*Tang Bidal Pam
(Metyu 12:9-14; Mak 3:1-6)*

⁶ Akó darrü Sabad ngürrdü wa darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] bangrinürr, da umul bailürr. Ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi airrün. ⁷ Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama kwat amkün kwarilürr Yesun kotóm ain bóktan amanóm, da oya tai ilküpene we idódnóp wa, ia wa kubó Sabad ngürrdü pam dólóng ine.[‡] ⁸ A Yesu ma umul yarilürr i ne poko gyagüpi ogoblórr, da wa ene tang bidal pamdó we bóktanórr wagó, "Ugó bupa, da zamngó blamanab aodó." Da wa bupadórr a we zamngólórr. ⁹ Da Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "Ka yabü bamtindóla, mibü gidadób abia taia Sabad ngürrdü morroal tónggapónóm, ta ia kolae tónggapónóm; ia arról zid ainüm, ta ia arról kolae ainüm?" ¹⁰ Ibü ola ngabkanda, da ene pamdó we bóktanórr wagó, "Moba tang ugó adrrat." Wa inzan tónggapónórr, da oya tanga tóba gaodó alkommórr.

¹¹ Ene zitülkusdü i ngürsilüm bainóp, da tibiób agom we bainóp wagó, "Mi Yesuka ia laró tónggapórre?"

*Yesu 12 /Apostol/ Ilianórr
(Metyu 10:1-4; Mak 3:13-19)*

¹² Ene tonarrdó, Yesu we wamórr pododó tórem. Irrüb we amanikürr Godka tórede. ¹³ Irrbi, wa tóba umulbain olmal tóbaka we ngibaunürr, da 12 we ilianórr, wa apostolóm nibiób ngibasilürr. ¹⁴ Ene 12 módógako: Saemon (noan ngyesilürr Pita[§]); oya narezoret Endrru; Zeims akó Zon; Pilip akó Barrtolomyu; ¹⁵ Metyu akó Tomas; Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, akó Saemon (akó ngiliarrón Zilot*), ¹⁶ Zudas, Zeimsün olom nótó yarilürr, akó Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

*Yesu Pamkolpam Umulbain Yarilürr akó Dólóng Nyónónóp Tibiób Azidüdüğab
(Metyu 4:23-25)*

¹⁷ Olgabi Yesu tóba apostolpükü we tübinürr, da we zamngólórr buruburudü. Ola oya abün umulbain olmal akó pamkolpamab ngoro kwarilürr, blaman Zudia prrobinsdüğabi, Zerrusalem wirri basirräfügabi, akó ene bwöbdüğabi, Taerr akó Saedon ne namünlürr, malu kabedó ne wirri basirr nis, ¹⁸ nidi togobórr oya bóktan arrkrrum akó dólóng bainüm tibiób azidüdüğab. Akó kolae samua nibiób kolae bailürr, da we dólóng

^{6:5} Daniel 7:13-14   [†] ^{6:5} Sabadan Lod, oya küp móðóga: Sabadan Wirri Pam. Oyakama tónggapónóm ubi bainda Sabad ngürrdü.   [‡] ^{6:7} Pamkolpam dólóng bainüm Sabad ngürrdü gyabi kla yarilürr, zitülkus Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama ene kla ngakan kwarilürr wagó, wa zageta. Zaget gyabi kla yarilürr Sabad ngürrdü.   [§] ^{6:14} Pita, Grikk bóktane oya küp móðóga: Wirri Ingülküp.   * ^{6:15} Ene Zilot ngian küp apprapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi bohan kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp móðóga: wa gum-koke, tae bamgüñ pam yarilürr. Darrü ngi ma Patriot.

ninóp. ¹⁹ Akó blaman pamkolpamab ubi wata oya amurrum yarilürr, zitülkus dólóngbain arunga oyakagab tótók yarilürr, da wa ibü blaman dólóng we ninóp.

*Bagürwóman Ngibtan Bóktan akó Kolae Ódód Bóktan
(Metyu 5:1-12)*

²⁰ Da Yesu tóba umulbain olmaldó yazilürr, da we bóktanórr wagó,
“Bagürwóm yadipakla, elklaza-koke nidipakla,
zitülkus yabü God balngomólda Kingzan!

²¹ Bagürwóm yadipakla, errkyá alom nidipakla,
zitülkus yabü bikóm sab byamrókorrón kwarile!
Bagürwóm yadipakla, errkyá nidi yóndako,
zitülkus e sab ngüóng órnae kwarilo!

²² “Bagürwóm yadipakla, pamkolpama yabü noma alzizi amandako,
yabü noma amaiksimaike nangónorre, kle-kle noma nyalnórre, akó ngi
noma kolae nyónorre, zitülkus e kürü, Pamkolpamab Olom nótókla,
amkoman angundakla! ²³ E bagürwóm akó bórzyón kwarilünke ene
ngürrdü, zitülkus yabü wirri darrem kwitüm asise. Ene ka igósidi
byaldóla, zitülkus ibü abalbobatala ene prropet inzan bangón kwarilürr.

²⁴ “A sab Godón ngürsila tame yabüka, e mórrrel pam nidipakla:
yabü sab myamem babul yarile. E yabiób ngaen yazebarre!

²⁵ Sab Godón ngürsila tame yabüka, errkyá morroal nidi kómóp
bapóndakla:
sab e alom kwarilo.

Sab Godón ngürsila tame yabüka, e nidi ngüóng órnaedakla:
sab e yón gyaur akó yón kwarilo.

²⁶ “Sab Godón ngürsila tame yabüka, blaman pamkolpama yabü noma
agürdako, zitülkus ibü abalbobatala obae prropet ta inzan bangón
kwarilürr.

*Yabü [Moboküpdu Ubi] Blaman Pamkolpamdó Asi Yarile
(Metyu 5:38-48; 7:12)*

²⁷ “A ka yabü igó byaldóla, kürü nidi arrkrudako, yabü moboküpdu
ubi ta ibüka asi ki kwarilün, yabü gómdamal-koke nidipko; morroal
tónggapónamke, yabü nidi alzizi amandako. ²⁸ Bles ain bóktan nülinam,
yabü amórr bóktan nidi alióndako; e tóre koralo ibünkü, yabü kle-kle
nidi bangóndako. ²⁹ Da marü ne ngorrkob nótó noma mómkóle tang
o-e marü büödan ngitanóm, akó dakla ngorrkob emtya amkalóm. Akó
marü tumum mórrkenyórr[†] nótó noma ipüde, ma sod mórrkenyórr ta
koke irrmüta. ³⁰ Marü darrü klamóm nótó noma mato-e, ma oya ekya,
akó marü darrü kla nótó noma mürrkine, ma oya myamem koke yatoa
alkomólóm. ³¹ Mazan ubila pamkolpama marü ne tonarr ngarkwatódó
angón kwarile, ma ta ibü ene tonarr ngarkwatódó bangón namulo.

³² “Yabü ne moboküpdu ubi wata ibüka noma kwarile, moboküpdu
ubi nibióbe yabükamóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus
mórdóga, kolae tonarr isab moboküpdu ubi ta ibükamako, moboküpdu
ubi nibióbe ibükamóm! ³³ E ne wata morroal noma tómbapóndakla

^{6:22} 1 Pita 4:14   ^{6:23} 2 Krronikol 36:16; Apostolab Tórrmen 7:52   [†] ^{6:29} tumum mórrkenyórr:
Pamkolpama ene tonarrdó tibiób kokrap tumum mórrkenyórr basirrüm bamel koralórr utüm.

^{6:31} Metyu 7:12

ibüka, yabüka morroal nidi tómbapóndako, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus módóga, kolae tonarr isa ta inzan kaindako! ³⁴ Akó e ne mani nómá alióndakla tibióban, e nibióbka gedlóngóm baindakla darrem akonóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Kolae tonarr isa kubó kolae tonarr is mani nülirre, zitülkus i umulako wagó, i sab akó dudu sakorre! ³⁵ A yabü moboküpdu ubi ibüka asi ki kwarilün, yabü gómdamal-koke nidipko, morroal tónggapólámke ibüka. E ne mani alióndakla, darrem azebóm gyagüpi tótókgu. Ini pokodágab yabü darrem sab wirri yarile. E sab Wirri Kwitüm Godón olmal kwarilo, zitülkus wa morroal tonarra ibüka, oya eso bóktan kokean nidi akyandako akó ibüka, kolaean is nidipko. ³⁶ Yabü Abanzan gyaure pamkolpamidó, yabü gyaur ta sab inzan ki yarilün.

Kolpam Zaz Bain-gu (Metyu 7:1-5)

³⁷ "Ngibürr kolpam zaz bain-gu, igósidi yabü ta God sab koke zaz nirre. Ngibürr kolpamidó bóktan-gu igó, 'E kolae tónggapónarre', igósidi yabüka God sab koke bóktóne wagó, 'E kolae tónggapónarre'. Ngibürr kolpamab kolae tonarr norrgonónóm, igósidi yabü kolae tonarr God ta sab norrgorre. ³⁸ E ngibürr nüliólam, da God sab yabü nülirre. Ene amkoman: God sab yabü dudu akó ngaru bapón-koke nülirre. Zitülkus módóga, ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra mütanirre."

³⁹ Yesu akó ibü ta ini alap-alap bóktan niláp wagó, "Ia ilküküp murrbausürüm pama kamad kuri elngomóle? Ia i sab nizana koke aupi kugupidü? ⁴⁰ Umlimbain olom wirri kokea tóba umlbain pamdógabi, a blaman umlbain ne nótó yazeble, sab wa tóba umlbain pamzan yarile.

⁴¹ "Ia ma moba zonaretan ilküpdu püip iade ngakandóla? A marü moba ilküpdu ne nugup pokoe, ma wa koke iade asendóla? ⁴² Ia ma kubó moba zonaretódó igó iade bóktono wagó, 'Zware, ka kya marü ilküpdu we püip urruanón,' a ma ma moba koke iade asendóla igó, marü moba ilküpdu nugup pokoe asine? Ma taepurrane bóktan pamla! Ma ngaen-gógópan moba ilküpdu ne nugup pokoe ugó irrua, da ma sab igósidi tai eseno moba zonaretan ilküpdu ne püipe arruanóm.

Nugup akó Tóba Küp (Metyu 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ "Morroal nugupa kubó kolae küp koke bapóne, ó kolae nugupa kubó morroal küp koke bapóne. ⁴⁴ Nisan nugup kubó tibiób kündügab nómzyetörre. Pamkolpama kubó [pig] ngórr törez-tórez syepor zidüdügabi koke alkúlórre akó i kubó [grreip] ngórr törezpükü nugup zidüdügab koke ilumórre. ⁴⁵ Morroal oloma morroal elklaza ausda moboküpügab, morroal ne klame. A kolae oloma kolae elklaza ausda moboküpügab, kolae ne klame. Zitülkus módóga, darrü oloman taea we pokobóktanda, oya moboküpdu ne klame.

Müót Balmel Pam Nisab Alap-alap Bóktan (Metyu 7:24-27)

⁴⁶ "Ia e kürü iade ngiliandakla wagó, '[Lod] Lod,' a e ama koke tómbapóndakla ka yabü ne pokobaldóla? ⁴⁷ Ka yabü inzan nómtyenónómo, wa ia pama, wa ne kürü bóktan nómá arrkruda akó tórrmendó angrinda. ⁴⁸ Wa inzan pama, tóba müót nótó előrr. Tüp

ilüngürr kókó wa ingülküp emrranórr. Da müót we alangórr. Naiz naea nóma tamórr, wirribóka selkalórr, da koke inurr, zitülkus morroalaelórón yarilürr ingülküpdü. ⁴⁹ Akó kürü bóktan nótó arrkrruda, a koke nótó tórrmendó angrinda, inzan pama tüpandó zitülkus-koke bwóbdü tóba müót nótó elórr. Ene tonarr naiza nóma selkalórr, dümdüman we bülgatórr - karibóka-koke sip tóbayorr!"

7

Yesu Gazirr Pamab Kopo Ngakan Wirri Paman [Leba Zaget Olom] Dólóng Yónürr (Metyu 8:5-13)

¹ Yesun pamkolpamdó bóktana nóma blakónórr, da we wamórr ama Kaperrna-um wirri basirrdü. ² Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pam,* oya leba zaget olom asi yarilürr, da ene gazirr wirri pama oya karibóka-koke yagürlürr. Ene leba zaget olom kari azid koke yarilürr, büdül kari poko. ³ Ene gazirr wirri pama Yesunbóka nóma arrkrrurr, wa ngibürr Zu pamkolpamab [balngomól byarmarr pam] we zirrnapónóp oyaka, oya amtinüm tótókóm ene azid olom dólóng ainüm. ⁴ I we ogobórr a Yesun moboküpi yatop wagó, "Ini pam ngarkwatódóma; marü tangbamtin wata asi yarile, ⁵ zitülkus oya [moboküpdü ubil] Zu pamkolpamdó asine, akó mibü [Zu isab kwóbbazen müót] aelóm maniküp ekyanórr."

⁶ Da módoğa, Yesu inkü we wamórr. Yesu ene gazirr pamab kopo ngakan wirri paman müót minggüpanan nóma tamórr, ene gazirr wirri pama tóba gómdamat zirrnapónóp Yesun azazilüm ini bóktanpükü wagó, "Lod, elklaza müp bain-gu mobankü, zitülkus ka ngarkwatódó kokela, ma kürü müötüdü koke tübangrino. ⁷ We ngarkwatódó, ka gyagüpi koke tótókdóla wagó, ka ngarkwatódómla marüka tótókóm. Ma wata tae opore bókta, da kürü leba zaget oloma kubó dólóng baine. ⁸ Ka umulóla marü gaodóma ini poko tónggapónóm, zitülkus ka küób igó olomla, ka ngibürr pamab tüpana zagetdóla. Akó ngibürr gazirr pam asiko, kürü tüpana nidi Zagetódako. Ka kubó darrü igó nóma ilo igó, 'Wam!' wa kubó wame. Akó darrü igó nóma ilo igó, 'Tam!' wa kubó tame. Ka kólba leba zaget olom nóma ilo igó, 'Ene kla tolæl!' wa kubó tolæle. Enta inzana, azida marü bóktan kuri arrkrrue!"

⁹ Yesu ini bóktan nóma arrkrrurr, wa we gübarirr aengórr. Wa tübyalüngürr a bóktanórr pamkolpamab ngorodo oya nidi mamoaónónóp wagó, "Ka yabü igó byaldóla, ka darrü inzan pam koke kuri seserró, kürü amkoman wirri arünge nótó angunda, Isrraelóm ta kokean!"[†]

¹⁰ Ene gazirr wirri pama nibiób zirrnapónóp oya müötüdü nóma bakonórr, oya leba zaget olom ama kekam emrrónóp.

Yesu Kóblean Siman Olom Irsümüllürr Büdüldügab

¹¹ Aibwób babul ene kakóm, Yesu darrü wirri basirrdü we wamórr, ngi Nein. Oya umulbain olmal akó wirri pamkolpamab ngoroa wankü ogoblórr. ¹² Yesu ene wirri basirran barrbüñ mamtae minggüpanan

* ^{7:2} Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módoğa: centurion. † ^{7:9} Isrrael pamkolpama tibiób Godón pamkolpambóka ngibílian kwarilürr, a ibü amkoman bangun kari yarilürr ene gazirr pamab wirri pamdóga.

nóma tamórr, da módoga, pamkolpama ama büdül olom sidódnóp ene basirrdügab, alüngüm. Oya aip kóble warilürr, ó oya wata darrpanan siman olom yarilürr. Oya wirri pamkolpamab ngoroa tolngomólóp.¹³ Lod ene kol nóma osenórr, wa kari gyaur koke yarilürr oyaka. Wa bóktanórr wagó, "Ma yón-gu."¹⁴ Olgabi wa ae wamórr a ene kaben yamurrürr, da ne pama ódód kwarilürr, bólenóp. Yesu bóktanórr wagó, "Omokur, ka marú ayaldóla, ugó bupa!"¹⁵ Ene büdül omokura saogórr, da mórran-mórran bainürr, ola ikikda! Olgabi Yesu oya aipan tangdó ingrinürr.

¹⁶ Blaman pamkolpama Godón gum kwarilürr, akó dakla Godón yagürnóp. I zwapólórr wagó, "Darrü wirri prropeta mibükä kuri okaka tübine!" akó, "God kuri tame tóba pamkolpam tangbamtinüm!"

¹⁷ Ini bóktana Yesunkwata we bayorr Žudia prrobins kugupidü akó minggüpanan bwóbdüma.

*Zon [Baptaes Bain] Pama Yesunkwata Bamtin Yarilürr
(Metyu 11:2-19)*

¹⁸ Zon Baptae Bain Paman umulbain olmala Zonón izazilóp Yesu ne poko tómbapólórr.[‡] Da Zon wata tóba nis umulbain olom nis nginaunürr,¹⁹ da we zirrnáponórr Lodka oya amtinüm wagó, "Ia ma módóglia nótó ki tame, prpropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?"

²⁰ Ene umulbain olom nisa Yesuka tübzirri, da oyaka bóktarri wagó, "Zon baptae bain pama kibü wató zirrtapóne marü amtinüm, 'Ia ma módóglia, nótó ki tame, prpropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?'"

²¹ I olazan namülnürri, ibü wapi Yesu azid pamkolpam dólóng bain yarilürr akó kolae samua nibiób büb kugupidü nyaben kwarilürr. Akó wa abün ilküküp murrbausürrün pamkolpam dólóng nyónónóp ngabkanóm.²² Da módoga, Yesu Zonón umulbain olom nis darrem bóktan we nókyanórr wagó, "Ugó alkomólam, da Zonón izazilamke, e ne kla nóserre akó ne poko arrkru-i: ilküp murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya basendako, akó wapór bidal nidi kwarilürr, errkya agóldako. Soso azid nidi balmilnóp, errkya dólóng airrúnako. Güblang murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya arrkrrudako. Büdül nidi kwarilürr, akó arrólako. Akó elklaza-koke pamkolpama Godón Morroal Bóktan arrkrrudako.²³ Bagürwóm watóke, ninis gyagüpitótók babul noakame kürükwata!"

²⁴ Zonón bóktan ódód pam nisa nóma bupadürrí, Yesu ugón pamkolpamab ngorodó bóktan we bókyanórr Zonónkwata wagó, "E wa [ngüin-koke bwóbdü] laró asenóm ogobnórró? Ia e twal asenóm ogobnórró, wóra ne kla angapda? Koke![§] ²⁵ Da e wa tai laró asenóm ogobnórró? Ia morroal mörrenyórr bamelórrón pam? Koke! Wirri darrem mórrkenyórr nidi bameldako akó abün elklaza tumum nidi nyabendako, kingab wirrian müötüdü nyabendako, a ngüin-koke bwóbdü koke.²⁶ Da e wa tai laró asenóm ogobnórró ngüin-koke bwóbdü? Ia prropet? Ó, ene amkoman. Ka yabü igó byaldóla, e wa amkoman wirrian pam esenarre

[‡] 7:18 Zon ugón tümün müötüdü yarilürr (3:20).   7:22 Aesaya 35:5-6; 61:1   § 7:24 Ini bóktanan küp módoga: Zon twalzan bóngap pam koke yarilürr; wa zürük gyagüpitótók akó tae bamgün pam yarilürr.

ngibürr prpropetódágab. ²⁷ Zon we pama, ngaen Godón Wialómórrón Bóktana noanbóka apónda, God [Kerrisodó] ne poko bóktanórr wagó, “Turkrrru! Ka sab bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.

Wa marü kwat sab wató ngagróte.*

²⁸ Ka yabü igó byaldóla, darrü pama koke kuri tómtómólórr yabü aodó wirrian nótóke Zon Baptaes Bain Pamdágab. A kari ngi olom nótóke Godón Kingzan Balngomóldó, wa wirriana Zonkagab.”†

²⁹ Blaman pamkolpam akó ta [taks mani dakabain pama], oya bóktan nidi arrkruóp, babinürr wa, Godón kwat dümdüma, zitülkus Zon ibü wató baptaes ninóp. ³⁰ A Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Godón tónggapórrón bóktan tibióbü alzizi amanikóp, zitülkus i bangónóp Zon ibü koke ki baptaes nirre.

³¹ Yesu wagó, “Ia ka ini lüólan pamkolpam larópükü nütaninünümo? I ia iadako? ³² I kari olmalpókalzanako, pul basirrdü nidi mórrandako akó tibióbka górrgandako wagó,

“Ki yabünkü marret tatrror apul kwarilnürü, a e zil koke kwarilnürü; ki büdül yónamto wórr bato kwarilnürü, a e yón gyaur koke kwarilnürü.”‡

³³ Ka ini poko igósidi byaldóla, zitülkus Zon Baptaes Bain Pama nómá tamórr, wa alo bütöklürr akó waen koke enólórr. We zitülkusdü e igó bóktandakla wagó, ‘Oya bübdü kolae samua ngyabenda!’ ³⁴ A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nómá tamórró, ka alo akó anón namülnürü. Akó we zitülkusdü, e kürübóka igó apóndakla wagó, ‘Ngakónam, wa barngin-koke alo akó gorrgorr bain pama! Wa taks mani dakabain pam akó kolae tonarr pamkolpamab gódamé!§ ³⁵ A blaman pamkolpama, Godón [wirri gyagüpítótók] nidi mamoandako, igó poko okaka amzazildako, Godón wirri gyagüpítótók amkomana.”

Yesu Darrü Kolan Kolae Tonarr Barrgonórr

³⁶ Darrü Parrisia Yesun ngyaunürr wankü alom tótókóm. Da módóga, Yesu we wamórr ene Parrisia müötüdü, da müót kugupidü nólgópe banomólórr alom. ³⁷ Da módóga, darrü kol warilürr ene wirri basirrdü, arrkru-koke kolae tonarr alngón kol. Wa umul bainürr wagó, Yesu ta ene Parrisia müötüdü aloda. Da wa darrü wirri darrem ingülpü* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü. ³⁸ Wa katókórr, Yesun kakota trramngólórr oya wapór minggüpanandó. Wazan yón warilürr, oya yarrmurra ama Yesun wapór zipür nólóplórr. Olgabi oya wapór nis tóba órrngóene norrgonórr, akó arük-arük nüprüklürr ó morroal ilang idi we ekanórr nizan wapórdó. ³⁹ Ene Parrisia, Yesun nótó bóka itanórr wankü alom, nómá esenórr ini poko, da gyagüpi wamlórr wagó, “Ini pam ne amkoman Godón prpropet nómá ki yarile, wa umul ki yarile oya ia kola amurrdo, ó wa umul ki yarile igó, ini kolae tonarr kolo.”†

* ^{7:27} Ini Godón bóktan oporako Yesuka Zonónkwata. ^{7:27} Malakae 3:1 † ^{7:28} Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:7 ngakanke. ^{7:29} Metyu 21:32; Luk 3:12 ‡ ^{7:32} Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:17 ngakanke. § ^{7:34} Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:16-19 ngakanke. *

^{7:37} wirri darrem ingülpü, Mórrke-mórrke módóga: alabaster. ^{7:37} Metyu 26:7; Mak 14:3; Zon 12:3 † ^{7:39} Dümdüm ngyaben Zu kolpama kolae tonarr kolpam koke ok bain kwarilürr ibü byamurrüm. We ngarkwatódó, ene Parrisia gyagüpi wamórr wagó, Yesu umul-kók yarilürr wa, ene kolae tonarr kolo.

40 Olgabi Yesu ene Parrisi pamdó bóktanórr wagó, “Saemon, kürü darrü pokoa marü azazilüm.”

Da Saemon bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, kóbó bótka.”

41 Yesu bóktanórr wagó, “Darrü pam yarilürr, da nis pam nis mani nókyanórr igó bókampükü, i solkwat darrem nóma ki salkomóli, i ene tumum ki emeli. Darrü ene pama we ngarkwat ipadórr: 500 [silba] mani küp. Akó darrü pama ma 50 silba mani küp ipadórr. **42** Ibü nizanab ngarkwatódó mari koke yarilürr oya darrem akyanóm, i oya ne kla ki ekyeni. Da módogá, wa ibü nizan we nyalórr ene darrem kolaebóka ainüm, i oya ne ngarkwat ki ekyeni. Ene nis pam nisdügab, ia noa moboküpü ubi wirria ene mani mórrrel pamdó?”

43 Saemon bóktan igó yalkomólórr wagó, “Aprrapórr ia we pama, abün mani noan iliónürr akó kolaebóka yónürr.”

Yesu bóktanórr wagó, “Ma dümdüm kuri ekyena!” **44** Olgabi Yesu ene koldó byalüngürra da bóktanórr Saemonka wagó, “Ma ini kol kuri osena? Ka marü müötüdü néma tama, ma kürü nae koke kókyena kólba wapór bagulüm. A ini kola ma tóba yarrmurri kürü wapór nis zipür nólópe, akó zipür tóba órrngóene norrgorre. **45** Ma kürü koke küprüka, ka néma tama. A ini kola koke bólene kürü wapór nis aprük, ka marü müötüdü néma tübangrina. **46** Ma kürü singüldü oel koke ekóna, a wa ma kürü wapór nisdü morroal ilang idı ekóne. **47** Da we ngarkwatódó ka marü igó ayaldóla, ini kolan moboküpü ubi wirria kürükä. Akó ini tonarra we poko okaka simzazile: wa ne abün kolae tonarr elngólórr, ka kuri barrgona. A ka karianbóka noa kolae tonarr arrgona, oya moboküpü ubi wata karia.”

48 Olgabi Yesu bóktanórr ene koldó wagó, “Ka marü kolae tonarr kuri norrgonónóma.”

49 Ene pamkolpama, wankü nidi ololórr, tibióbka ola zwapólórr wagó, “Ini pam ia nótóke, kolae tonarr ta dele barrgonda?”

50 Da Yesu bóktanórr ene koldó wagó, “Marü moba amkomana banguna kuri zid mine! Nató, moboküpü paud sab marükä asi ki yarilün.”

8

Kola Yesun Nidi Elngomólónóp

1 We kakóm, Yesu basirr-basirr wamlórr, wirri akó kari basirrdüma. Wa Morroal Bóktan büdrrat yarilürr Godón Kingzan Balngomólankwata. Tóba 12 umulbain olmal wankü korálórr, **2** akó ngibürr kol wa kolae samu nibióbkagab amanórr akó azidüdüğab nibiób dólóng ninóp. Darrü ene kol Merri warilürr, oya darrü ngi Magdalín.* Yesu oyakagabi 7 kolae samu amanórr. **3** Akó darrü Zoana warilürr, Kuzan kol. Kuza Errodón† zaget alngomól pam yarilürr. Darrü Susana warilürr. Akó abün ngibürr kola zutalórr Yesuka. I tibiób büban manie bórrangórr Yesun akó oya umulbain olmal tangbóleanóm.

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan (Metyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

* **8:2** Magdalín, oya küp módogá: Magdala basirr olom.   **8:2** Metyu 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49   † **8:3** Errod Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.

4 Wirri pamkolpamab ngoroa tamlórr abün wirri basirrdügab, ama Yesuka tóbazelórr. Da Yesu ini alap-alap bóktan adrratórr wagó,

5 "Darrü küp barit pama we wamórr [wit] küp tüpdü aman-aman aritüm‡ apapdó. Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Pamkolpama wapóre ola nyónóp izan agóltagól kwarilürr, akó kwitüm pýaya ene küp idí ololórr. **6** Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Da i nóma dódórr bain kwarilürr, ene zid odalan ngintinóp, zitülkus i ngarkwatódó nae koke azeb kwarilürr. **7** Akó ngibürř küpa térezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr bain yarilürr wit zidpükü, da ene wit zid ola sarrpi ninóp. **8** A ngibürř küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene zida dódórr bainóp ó küp we bapónóp: 100 darrpan-darrpan küpdügab, ene küp barit pamazan iritürr."

Oya bóktana nóma blakónórr, wa pamkolpamidó wirri arüngi bóktanórr wagó, "Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!"

Alap-alap Bóktanan Zitülkus (Metyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Ulmubain olmala Yesun imtinóp ene alap-alap bóktanan küp laró yarilürr. **10** Da wa ibüka bóktanórr wagó, "Godón Kingzan Balngomólanlkwata arrón elklazabóka umul yabü aliórrúnako, a ngibürrdü ka go enan alap-alap ikikdóla. Ene igósüm, enana i azildako, i tai kokean asendako. Akó enana i arrkrrudako, i ma bóktanan [küp koke apadódako].

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr (Metyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 "Ene alap-alap bóktanan küp yóni: ene küpa Godón bóktanóm zamngólda. **12** Kwat kabedó ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda Godón bóktan nidi arrkrrudako. Ene kakóm, [debóla] kubó tame, da ibü moboküpüdgab ene bóktan kubó yuse. Ene igósüm, i koke amkoman yangurre akó koke iade zid bairre. **13** Ingülküppükü tüpdü ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda, bagürwómpükü nidi arrkrrudako Godón bóktan. A Godón bóktana nugup simküanzan ibü büb kugupidü koke barrbünda. I Godón bóktan tugupurr watóm amkoman angundako. A apók tonarra nóma tótódkako, i bóleandako amkoman bangun-gum. **14** Akó térezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda Godón bóktan nidi arrkrrudako. A enezan ngyabendako, tüpan elklaza ibü sarrpi aindako: abün elklazam gyakolae, mórrrelwóm, akó tüpan ubi elklaza tólbæl. Ene pokodógab i morroal küp koke bapóndako. **15** A morroal tüpdü ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda, morroal akó amkoman moboküpí nidipako. I Godón bóktan arrkrrudako, moboküpü zürüki arrbündako, da i küppükü igósiadiko karrkukus bórrangde müp tonarrdó.

Kumngyindü Zyón Kla (Mak 4:21-25)

16 "Darrü oloma zyón kla nóma setene, wa kübülü koke ngalo-e ó ut bwób lorodó koke ingrine. A wa kumngyindü emngyele, da pamkolpama kubó zyón eserre, i müótan kugupidü nóma barrbüne.

‡ 8:5 aman-aman arit: Zu pamkolpama ngibürř alo kla aman-aman arit kwarilürr. **8:10** Aesaya 6:9-10   **8:16** Metyu 5:15; Luk 11:33

17 “Blaman barrón ne elklazako errkya, sab ma tübause panzedó. Blaman ngablaorrón ne elklazako, sab umulürrün korale ó sab zyóndü togobe.

18 Da e umul-umul koralo, e ia arrkrrudakla. Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline. Babul noanko, oya sab imtine, wa ia gyagüpi tótókda oya kari-kari ne klame.”§

Yesun Aip akó Zoretal

(Metyu 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Olgabi Yesun aip akó zoretala togobórr oya asenóm. A ibü ma gaodó koke yarilürr oya minggüapanandó tótókóm, zitülkus pamkolpamab ngoroa ngalop. **20** Da darrü oloma oya we izazilürr wagó, “Marü aip akó zoretal borrhange módógako kalkuma. Ibü ubi marü asenóma.”

21 Wa ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Kürü aip akó zoretal idipako, Godon bóktan ne pamkolpama arrkrrudako akó tórrmendó nidi arrbündako.”

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr

(Metyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Darrpan ngürr Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Mi malu dakla dorro baurrdakla.” I butüdü bamselórr, da we bazebörr.

23 I nóma baurrlülürr nyörri, Yesun uta türümürr. Wirri wóra ugón tórrpenóp ene maludü. Buta nae baitüm ugón bainürr, dakla ma busurralórr, da i wirri müpdü koralórr. **24** Da módóga, umulbain olmala we ogobórr Yesuka, irsümlülp, da we bóktónóp wagó, “Wirri Pam, Wirri Pam! Mi brariakla!”

Yesu bupadórr, da wór akó goblol nagóp wagó, “Piküp bainam!” Ene pokodó, wóra bóleanórr akó goblolola zao-zao bainóp. Malua we amkónórr. **25** Da Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “Yabü amkoman bangun ia nega?”

I kari gum koke kwarilürr, ó gübarirr aengóp. Da tibiób ola bamtinónóp wagó, “Ini wa ia nótóke? Wa wór a goblol arüng bóktan akyanda, da i ta oya bóktan arrkrrudako!”

Yesu Kolae Samupükü Pam Dólóng Yónürr

(Metyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Olgabi i nyórrpükü buti we ogobórr ama Gerrasa wirri basirr pamkol-

pamab bwóbdü* babzilürr, malu dakla dorrodó Galili prrobinsdüğab.

27 Yesu malu kabedó wapór nóma irtümüllürr, oya darrü ene wirri basir-
rdügab kolae samupükü pama we semrranórr. Ene pama mórrkenyórr
bamel-koke ngyabelórr abün watóm. Wa müötüdü koke ngyabelórr, a
wa gapók balüng bwóbdü ngyaben yarilürr. **28** Ene pama Yesun nóma
esenórr, wa ilwóm yarilürr. Olgabi wa Yesun obzek kwata simbalkalórr.
Wa wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Marü ubi ia larógóma kürüka,
Yesu, Wirri Kvitüm Godón Olom? Ka marü arüngi atodóla, kürü wirri
azid akyan-gu!” **29** Ene pama ini pokó igóside bóktanórr, zitülkus Yesu
ene kolae samu arüng bóktan ngaen-gógópan ekyanórr ene pamdógbabi
burruanóm. Errkyadórron-koke yarilürr ene kolae samua ene pam

8:17 Metyu 10:26; Luk 12:2   § **8:18** Apprapórr Yesu tóba umulbain bóktanbóka apónda. Yesun
bóktanan küp nidi apadódako, i sab wirribóka küp ipüdörre.   **8:18** Metyu 25:29; Luk 19:26

* **8:26** Gerrasa bwób Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr.

amiög abün münum. Pama nóma makrraonónóp, sein sye-i wapór tang arümürrún nómade, wa ene klam kubó singgalgónóle, ó ene kolae samua kubó oya [nguin-koke bwóbdúma] idüdle.

³⁰ Yesu imtinürr ene pam wago, "Marü ngi ia nótóke?"

Wa bóktan yalkomólórr wago, "Kürü ngi módóga, 'Abün gazirr pam'." Ene pama ini ngi ngilianórr, zitulkus oya bübü abün kolae samua barrbünürr. ³¹ Ene kolae samua Yesun yatop ibü arüng bóktan koke ki nókyerre, ene ngaru bapón-koke kugupidü[†] barrbünüm.

³² Podo kabedó, wirri tang kyamül yabüla we ololórr. Ene kolae samua Yesun we yatop ene kyamülab bübü barrbünüm. Da Yesu ok ninóp ibü barrbünüm. ³³ Da módóga, ene kolae samua ene pam we amgütóp, ama kyamülab bübü we barrbünürr. Ene kyamül yabüla buso-buso we tübabínürr buruburuana, mengrempükü ama maludu we bagóbórr, ó ola nae baitóp büdülämpükü.

³⁴ Ene kyamül ngabkan pama nóma esenóp ne klama tómbapónórr, i busuóp, da pamkolpam we umul-umulan ngintinóp, Gerrasa wirri basirrdü akó madmad kabedó. ³⁵ Da pamkolpama ogobórr ngakanóm ene ne tonarra tólbaelórr. I Yesuka nóma togobórr, i ene pam esenóp kolae samua noan amgütóp. Wa Yesun wapór minggüpanandó mórran yarilürr, mórrkenyórr bamelórrón akó kakal gyagüpítóke. Da pamkolpama gum ipüdóp.[‡] ³⁶ Nidi nosenóp, kolpam nüzazilóp Yesu ene kolae samupükü pam ia dólóng yónürr. ³⁷ Olgabi blaman Gerrasa bwób pamkolpama Yesun yatop ibü bimgartóm, zitulkus i kari gum ta koke kwarilürr. Da módóga, Yesu tóba umulbain olmalpükü butüdü kasilürr, da bupadlórrma alkomólóm. ³⁸ Yesu ene kolae samu noakagabi amanórr, Yesun yatorr wankü tótókóm.

Yesu ma oya zirrapónórr, da oya yalórr wago, ³⁹ "Moba müót basirrdü alkomól. Pamkolpam nüzazilnümke God marüka ne kla tónggapóne."

Da módóga, ene pama we wamórr, da büdratlıorr ene dudu wirri basirrdüma, oyaka Yesu ne kla tónggapónórr.

Yesu Zaerrusün Óp Olom Dólóng Wyónürr, akó Darrü Kola Yesun Mórrkenyórr Yamurürr

(Metyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Yesu nóma alkomólórr malu dakla dorrodó, pamkolpamab ngoroa sisingül akyanóm tamórr, zitulkus i blamana oya akyanónóp alkomólóm.

⁴¹ Da módóga, darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müót] ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka, oya ngi Zaerrus. Wa Yesun wapór nis minggüpanandó simbalkalórr, da Yesun arüngi yatorr oya müötüdü tótókóm, ⁴² zitulkus oya darrpanan óp olom, 12 pail ngarkwat, büdülm kain warilürr.

Yesuzan tótók yarilürr Zaerrusün müötüdü, wirri pamkolpamab ngoroa ugón myangrao apónóp, ngón aman nabe. ⁴³ Ene ngorodó darrü kol warilürr óe bókan azidpükü 12 pailüm.[§] Darrü olom gaodó koke yarilürr oya dólóng ainüm. ⁴⁴ Da módóga, wa Yesun agwatórr kakota, oya tumum

[†] 8:31 Ngaru bapón-koke kugupi kolae samuab tümün müóta. Mórrke-mórrke módóga: abyss.

[‡] 8:35 I gum ipüdóp, zitulkus i küp bamkónóp wago, Yesun wirri arüng asine. [§] 8:43 Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, ini opor asine: wa tóba blaman mani amanórr doktadóma.

mórrkenyórr zarr we yamurruírr. Büzyón babul, ene óe bótana we blakónórr. ⁴⁵ Yesu nümtinóp wagó, "Ia kürü nótó kamurre?"

Blamana balpinóp. Olgabi Pita bóktanórr Yesuka wagó, "Wirri Pam, ini pamkolpamab ngoroa marü kuri kal-kal mangórre akó ma myangrao apórrón bwóbdümla."

⁴⁶ A Yesu bóktanórr wagó, "Kürü wata darrü oloma kamurre. Ka umulóla, zitulkus ka kólba bübdü kúpüm baina kürükagab ngibürr arünga kuri bause." ⁴⁷ Ene kola tüób nóma kúp bamkónórr wagó, Yesu kuri umul baine, oya büba otórrngónóm bainürr. Wa natókorr, simbalkalórr Yesun obzek kwata. Blaman pamkolpamab obzek kwata, Yesuka we pupo bainürr, wa oya ne zitulkusdü yamurruírr. Da wa oyaka adratórr, wa ene tonarr pokodó ia dólóng bainürr. ⁴⁸ Olgabi Yesu ene kol wyalórr wagó, "Kürü olom,* marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine. Natók, moboküpüdä pauð sab marüka asi ki yarilün."

⁴⁹ Yesu bóktan alakón küsil yarilürr, darrü pama Zaerruska ugón tamórr oya müötüdügab, da wa oya yalórr wagó, "Marü olom büdülate. Ma Umlbain Pam myamem műp akyan-gu."

⁵⁰ Yesu ini poko nóma arrkrurr, wa bóktanórr Zaerruska wagó, "Ma gumgu, ma kürü wata amkoman kangu, da wa kubó igósidi dólóng baine."

⁵¹ Yesu Zaerrusún müötüdü néma abzilürr, wa abün is koke ok ninóp wankü barrbünüm müötüdü. Wata idi kwarilürr: Pita, Zon, Zeims, akó ene ngulmokuran aipab nis. ⁵² Blaman pamkolpam yón taegwarr akó yón gyaurdü kwarilürr. Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E yón piküp bainam, zitulkus wa büdül kokeo, a wa go uto."

⁵³ I ma oya ngüóng angyalnóp, zitulkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman büdülane. ⁵⁴ Wa ma oya tangdó omoanórr, da wirribóka karrzwasilürr wagó, "Olom, ugó bupa!" ⁵⁵ Ene ngulmokuran arróla tóbaka tolkomólórr; büzyón-babul, wa zamngólórr! Olgabi Yesu aipab nis nyalórr alo kla akyanóm. ⁵⁶ Ene ngulmokuran aipab nisa gübarirr aengrri. A Yesu ma ibü arüng bóktan nókyanórr wagó, "Darrü olom azazilgu, errkyadan ne tonarra tómbapóné."

9

Yesu Tóba 12 Umlbain Olmal Zirrnáponóp (Metyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Yesu tóba 12 umlbain olmal darrpan pokodó ngibaunürr. Wa ibü wirri arüng akó dümdüm nókyenóp blaman kolae samu amanóm akó azid alakónóm. ² Olgabi wa ibü zirrnáponóp pamkolpam dólóng bainum.

³ Wa ngaen-ggópan bóktanórr ibüka wagó, "Yenkü darrü kla ódódgu ini agólde: tupuru, angasangap angón alóp, alo kla, mani, akó ngibürr mórrkenyórr. ⁴ E ne müötüdü barrbuno, wata ola bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane. ⁵ Pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke néma yazebre darrü basirrdü, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. Ini tonarra sab ígó poko umul nirre wagó, ibü [kolaean darrema] sab tame Godkagab."

* ^{8:48} Yesu ene kol kürü olom-bóka ngizulianórr, zitulkus oya ubi tóba gyaur amtyanóm yarilürr ene koldó, abzan. ^{9:5} Luk 10:10; Apostolab Tórtmen 13:51

6 Da módóga, ene umulbain olmala we bazebórr basirr-basirr. I Morroal Bóktan büdrratkü ogoblórr, dakla azid pamkolpam dólóng bainkü, i ne bwób-bwóbduuma ogoblórr.

*Errod Abün-abün Gyagüpítótók Yazebórr Yesunme
(Metyu 14:1-12; Mak 6:14-29)*

7 Galili prrobins alngomól wirri pam Errod arrkrrurr, blaman ne elklaza tóbapón kwarilürr. Wa abün-abün gyagüpítótók yazebórr, zitülkus ngibürr pamkolpama igó bóktan kwarilürr wagó, “God Zonón [Baptæs Bain] Pam wa büdüldügab kuri irsümüle.” **8** Ngibürr isa igó bóktan kwarilürr wagó, “Prropet Ilaeza akó okaka tübine.” Akó ngibürra wagó, “Darrü prropeta, ngaen usian nótó ngyabelórr, narrótókorr, da akó kuri türsümüle arróldó.” **9** A Errod wagó, “Kürü gazirr pama Zonón singül nam itüláp wata kazan niláp. A ini wa dama nótóke, ka inzan poko noanbóka arrkrrudóla?” Da módóga, Errod Yesun asenóm kain yarilürr.

*Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(Metyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Zon 6:1-14)*

10 Yesun umulbain olmala nóma tóbakonórr, da Yesun izazilóp, i ne elklaza tóbapónónóp. Olgabi wa ibü yazebórra, ae ogobórr kókó Bet-saeda wirri basirr minggüpanandó, i tibi ne ki korale. **11** A pamkolpamab ngoroa ma kari güblange barrkrrurr Yesu nebóna tótókóm kain yarilürr, da zutalórr oya solkwat. Yesu ibü morroal yazebórr, da ibüka bóktanórr Godón Kingzan Balngomólankwata, da wa ibü dólóng nyónónóp, dólóng bain nidi amkün koralórr.

12 Abüsa nóma mórralórr, ene 12 umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka bóktónóp wagó, “Ini pamkolpamab ngoro ugó zirrnápónónóp minggüpanan basirrdü akó madmad kabedó ne müótko, alo kla azebóm akó ut bwób byamkünüm, zitülkus ini kolpam-koke bwóba.”

13 A Yesu ibü niláp wagó, “E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam.”

I ma bóktónóp wagó, “Kibü wata 5 brredako akó nis wapiamli. Marü ia ubia, ki ogobo ini abün pamkolpamabkü alo kla bumiögüm?” **14** (Ene pokodó blaman kókó 5,000 pam koralórr.)*

A Yesu ma tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Ibü mórran-mórran ninam kopo-kopo, darrpan kopodó kóta 50 kolpam ngarkwat.”

15 Oya umulbain olmala tónggapónóp wazan niláp, kókó ene pamkolpama blamana bobranórr. **16** Yesu ene 5 brred akó nis wapi yazebórr, kwit yazilürr, da Godón eso ekyanórr. Wa ene brred akó wapi syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp ene pamkolpam gyabalómóm. **17** I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. Umulbain olmala bamirrún alo poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp.

*Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Metyu 16:13-19; Mak 8:27-29)*

18 Darrpan ngürr, Yesu tebe nóma tére ekolórr, oya umulbain olmal ta wankü asi kwarilürr. Olgabi oya térea nóma blakónórr, da nümtinóp wagó, “Pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla?”

9:7 Metyu 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19   **9:9** Mak 6:17-29   * **9:14** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

19 Umulbain olmala bóktan yalkomólóp Yesuka wagó, "Ngibürr pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla, Baptae Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala. Ngibürra go wagó, ma darrú prropetla, ngaen usian nótó nyabelórr, narrótókórra, da akó kuri türsumüle arróldó."

20 Wa ibü númtinóp wagó, "A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla kürükwata, ka nótókla?"

Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Ma ene [Kerrisola], God noan zirrsapónorr."

*Yesu Tóba Azid Aeng akó Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 16:20-28; Mak 8:30-9:1)*

21 Yesu ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, "Darrü olom azazilgu igó, ka ene Kerriso módóglá." **22** Yesu akó bóktanórr wagó, "Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, wata sab abün-abün azid aeng namulo. [Balngomól byarrmarr pam], [wirri prrist], akó Mosesón gida umulbain pama sab kürü wata álzizi kümaniknórre. Sab kürü büdülpükü kómklórre a aüd ngim ngürrdü God kürü sab kürsümüle arróldó."

23 Olgabi Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa blaman ngürrzan tóba krros bügasile azid aengóm kazan, ó kürüka solkwat tókyale. **24** Zitülkus módóga, nadü oloman ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine. **25** Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? Babula! **26** Nadü oloma büód aengda kürükwata akó kürü bóktanankwata, ka Pamkolpamab Olom nótókla, sab ta büód aengo oyakwata, ka nóma tamlo kólba [wirri kómal zyónpükü], Ab akó gyabi aneru ne wirri kómal zyóna myangrao bapónda. **27** Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nídpakla bórrangórrón, sab koke narrbarino kókó God ini tüp Kingzan alngomól nóma bókyene."

*Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Metyu 17:1-8; Mak 9:2-8)*

28 Aprrapórr 8 ngürr kakóm Yesu ibü yazebórr, Pita, Zon, akó Zeims, da podo bangürlürr usakü, tórem. **29** Yesuzan tóre yarilürr, oya obzeka darrü tonarr bainürr. Oya mórrkenyórra ongang bapón yarilürr gabülpie. **30** Da módóga, pam nisa we okaka tübyórri, Moses a Ilaeza, [†] Yesukü ikikdi. **31** I ta wirri kómal zyónpükü okaka tübyórri. I igó poko ikik kwarilürr, Yesu sab nadü tonarre narrótóke. Wa karipoko yarilürr Godón bóktan tórrmendó angrinüm Zerrusalem wirri basirrdü. **32** Pitan tóba gódam nispükü uta arüm yarilürr, a i tai nóma tübarsinürr, i esenóp Yesu ne wirri kómal zyóndü yarilürr akó i ta nósenóp ene pam nis wankü nidi zamngólnórri. **33** Moses a akó Ilaezazan bupadóm kain namülnürri, da Pita Yesuka bóktanórr wagó, "Wirri Pam, mi morroal ainizanakla! Ki

kya aüd twal müót balmerre, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü." (Pita koke emzyatórr tóba bóktanan küp tai laró yarilürr.)

³⁴ Pita enezan bóktan yarilürr, da módoga, pülpül pokoa we tamórr, a ibü ngatolop. Ene umulbain olmal gum kwarilürr pülpül pokoa ibüzan ngablao yarilürr. ³⁵ Pülpül pokodógab bóktan bómgóla sidörükürr wagó, "Ini kürü Kólbanan Olome. Oya kótó ipadórró. Oya bóktan amkoman ipadólamke!"

³⁶ Ene bóktan bómgóla nóma blakónorr, umulbain olmala Yesun tóbanan esenóp. I koke bóktan kwarilürr inikwata, wata tibióbka ola yarilürr. I ene tonarrdó darrü olom kokean izazilóp, i ne elklaza nosenóp.

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr

(*Metyu 17:14-18; Mak 9:14-27*)

³⁷ Darrü ngürr Yesu tóba aüd umulbain olmalpükü nóma tübinürr pododóbab, wirri pamkolpamab ngoroa tóbazenórr oyaka. ³⁸ Da módoga, darrü pama ene pamkolpamab ngorodögabi tórrgóganórr Yesuka wagó, "Umulbain Pam, ka marü atodóla kólba siman olom ngakanóm, zitulkus kürü wata darrpan olom módoga! ³⁹ Kolae samua blaman tonarrdó nóma amiógda, ugósan kubó taegwarran ngitine. Ene kolae samua kubó tórrngónan ngitine, da tüpdü singalkóle tae godeapükü. Ene klama wirri ngarkwatóm koke amgatóda, dakla oya büb kulaında. ⁴⁰ Ka marü umulbain olmal enan natonóma ini kolae samu amaiküm, a ibü gaodó koke yaril."

⁴¹ Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, "E amkoman bangun-koke akó kolae tonarr lüöl pamkolpamakla! Ia ka yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo yabü amkoman bangun kokede?" Da wa ene pamdó bóktanórr wagó, "Moba olom ala sidó."

⁴² Ene olommokura Yesun nóma ngorram ain yarilürr, kolae samua oya ugón tórrngónan ngitanórr, da singalkalórr tüpdü. A Yesu ma ene kolae samu agórr ene olommokur amgatóm. Ene olommokur we dólóng yónürr, da abdó we yalkomólórr. ⁴³ Blaman pamkolpama gübarirr aengóp Godón wirri arüng nóma esenóp.

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülkankwata Bóktanórr

(*Metyu 17:22-23; Mak 9:30-32*)

Blaman pamkolpamazan gübarirr aeng kwarilürr Yesu ne blaman elklaza tómbapónórr, da wa tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, ⁴⁴ "Tai túbarrkrru, amrukgu, ka yabü ne wirri bóktan bütazilüm kaindóla. Darrüpa kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab pamkolpamab tangdó küngrine." ⁴⁵ A i ma Yesun bóktanan [küp tai koke emzyetóp]. God ene bóktanan küp ibükagab inikürr, igósüm i tai koke ipüdóp. Akó i tib gum kwarilürr Yesun amtinüm oya bóktanan küpankwata.

Ia Wirrian Nótóke?

(*Metyu 18:1-5; Mak 9:33-37*)

⁴⁶ Da módoga, ene umulbain olmala tibiób ola murr bazebdako wagó, ia amkoman wirrian nótóke. ⁴⁷ Yesu wa ibü gyagüpítótók ngaen-gógópan bumiögürr, da darrü kari olom ipadórr, zamngól-zamngólan we yónürr tóba nólgóp kwata. ⁴⁸ Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, "Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü,

enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda, wa ta Godón morroal tonarre apadóda, kürü nótó zirrkapónórr. Ini amkoman pokoa, zitülkus karian nótóke yabü aodó, God wirrian oya angunda.”

*Yesun Ulmbain Olmalpükü Koke Nótó Bóka Bamgündä, Wa Ibükama
(Mak 9:38-40)*

⁴⁹ Zon bóktanórr Yesuka wagó, “Wirri Pam, ki darrü pam eserre kolae samu amande pamkolpamdgabi marü ngidü. Ki oya piküp ainüm kain kwarilürr, zitülkus wa minkü kokea.”

⁵⁰ A Yesu ma ibü nilóp wagó, “E oya piküp ain-gu, zitülkus yabüka koke nótó bóka bamgündä, wa igósidi yabüne.”

[Samarria] Basirr Pamkolpama Bangónóp Yesun Apadóm

⁵¹ Yesun kwitudü kasil ngürrazan ngorram bain yarilürr, Yesun ama gyagüpbarr yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü tótókóm. ⁵² Da wa bóktan bamtül pam zirrnápónóp singül kwata. Ene pama we ogobórr darrü basirrdü, Samarria prrobins kugupidü, elklaza tómbapónóm Yesunkü. ⁵³ A pamkolpam ene basirrdü koke kwarilürr Yesun tóba umulbain olmalpükü morroal tonarre apadóm, zitülkus i Zerrusalem ki bórrgrrotörre.[‡] ⁵⁴ Zeims akó Zon igó nóma ngakarri wagó, Yesun ini pamkolpama morroal tonarre koke ipüdóp, da bóka itarri wagó, “Lod, ia marü ubia, ki kubó Godón imtini ur zirrapónóm kwitudügab ibü almitüm?”

⁵⁵ A Yesu ma tübyalüngürr, da ibü nagórr. ⁵⁶ Olgabi ma i akó darrü basirrdü ogobórr.

*Ma Ngibürr Kla Eloko Yesun Mamoanóm
(Metyu 8:19-22)*

⁵⁷ I kwatódó iazan tótók kwarilürr, darrü pama Yesunbóka wagó, “Ka sab marüka akyalo, enana ma nega wamlo.”

⁵⁸ Yesu ma oyaka bóktanórr wagó, “Poksab[§] tibiób ngyaben kugupi asiko akó kwitudü póyaeb müótako. A Pamkolpamab Oloman ma darrü ut bwób babula, ka kólba singül ne ingrino ngón ngagónóm.”

⁵⁹ Olgabi Yesu akó darrü pamdó bóktanórr wagó, “Kürükä tókyá!” A ene pama ma Yesuka igó bóktanórr wagó, “Lod, ma kürü ngaen-gógópan ok kyó basirrdü alkommólóm kólba ab gapókdó angrinüm.”

⁶⁰ Yesu ma oya igó yalórr wagó, “Büdül nidipako tibiób büdül ki balüngnüm.* A mató, ma wam a pamkolpamdó ayolónke ene morroal bóktan Godón Kingzan Balngomólankwata.”

⁶¹ Akó darrü pama bóktanórr Yesuka wagó, “Lod, ka sab marüka akyalo, a ngaensingülan ka kya kólba müót kolpam yawal bókyanóm wamón.”

^{9:48} Metyu 10:40; Luk 10:16; Zon 13:20   ^{‡ 9:53} Zu pamkolpama amkoman igó angun kwarilürr wa, Zerrusalem wata ene bwób yarilürr Godón ótökóm, a Samarria pamkolpama amkoman ama igó angun kwarilürr wa, Gerrizim Podo ene bwób yarilürr Godón [ótökóm].   ^{9:54} 2 King 1:9-16

^{§ 9:58} Poks narr umezan klama. Mórrke-mórrke mórdóga: fox. Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 8:20.   ^{*} ^{9:60} Ini bóktan küp mórdóga: Samuan ngarkwatódó büdül nidipako ki balüngam büban ngarkwatódó nidi nurbarinóp.

62 Yesu ma oya igó yalórr wagó, "Darrü pama ne kesu angónde kakota nómá yazile,[†] wa ngarkwatódó zaget pam kokea Godón Kingzan Balngomólankü."

10

Yesu 72 Umlbain Olmal Zirrnapónóp

1 We kakóm, Yesu ngibürr 72 pam ilianórr, akó tómbapón yarilürr ibü zirrbapónóm. I sab oya singül kwata ogobe ninis, blaman wirri basirr akó bwóbdüma wa ne tótókóm bóktan tólbæl yarilürr. **2** I solkwat ogobórr, a Yesu ngaen-gógópan ibüka bóktanórr wagó, "Abül ta kari kokea, a zaget pam ma abün kokeako ene alo kla abülüm.* We ngarkwatódó, e Lodka tóre kwarilün, abül zitulkus olom nótóke, akó oya imtinamke zaget kolpam zirrbapónóm alo kla abülüm. **3** Ogob! Ka yabü zirrbapondóla [sip] kupozan wirri narr ume[†] ngorodó. **4** Yenkü paos, angasangap angón alóp, akó ngibürr wapórdó bamel kla amarrugu. Kwatódó bólean-gu pamkolpam díkiküm. **5** E darrü oloman müötüdü nómá barrbuno, ngaen-gógópan bóktónamke magó: 'Paud asi ki yarilün ini müötüdü!' **6** Paud olom ne ola nómá yarile, yabü paud oyaka yarile; koke ne nómá, ene pauda yabüka tolkomóle. **7** Ene dadan müötüdü bamilke, akó alo a anón, i yabü ia klame ngabyón kwarile. Zitulkus módóga, zaget paman dümdüm asine tóba darrem kla azebóm ibükagab, nibiób tangbamtinda. Abün-abün müötüdüma ngyabenkü tótókgu darrpan basirrdü. **8** E darrü wirri basirrdü nómá barrbülo, da pamkolpama yabü morroal tonarre nómá yazebrre, ololónke i yabünkü ia alo tübarrmüle. **9** Dólóng nyólamke ola azid pamkolpam nidipako, akó nüzazilamke magó, 'Godón Kingzan Balngomóla yabü minggúpanandó kuri tübine.' **10** A e darrü wirri basirrdü nómá barrbuno akó ene pamkolpama yabü morroal tonarre koke nómá yazebrre, wirri kwatódó ogobke, da ini poko bóktónamke magó, **11** 'Yabü basirran ne buruko kibü wapórdó ki ae barrgondakla yabü amtyanóm yabü kolae asiko.[‡] A e ma umul kwarilo ini poko: Godón Kingzan Balngomóla minggúpanandó kuri tübine!' **12** Ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa sab Sodom[§] wirri basirr pamkolpam kolaean darrem nókyerre. A wa ma ene basirr pamkolpam sab tai wirrian kolaean darrem nókyerre.

Amkoman Bangun-koke Wirri Basirr (Metyu 11:20-24)

13 "Sab Godón ngürsila tame marüka, Korrazin wirri basirr! Akó sab Godón ngürsila tame marüka, Betsaeda wirri basirr! Ka Taerr akó Saedon wirri basirr nisdü* ene [arüng tonarr] ne nómá ki tómbapóla, ka yabükä

[†] **9:62** Ene tonarrdó, Zu pama nómá kesu angón kwarilürr, i dümdüm ogoble. Darrü pama ne kakota nómá yazile, wa gaodó koke yarilürr dümdüm tótókóm. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: Darrü pama ne tóba kakota ngyabendó nómá yazile, wa ngarkwatódó kokea Godón zaget tómbapónóm. * **10:2** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 9:37 ngakanke. **10:2** Metyu 9:37-38

[†] **10:3** wirri narr ume, Mórrke-mórrke módóga: wolves. **10:3** Metyu 10:16 **10:7** 1 Korrint 9:14; 1 Timoti 5:18 [‡] **10:11** Ini bóktanan küp módóga: yabü [kolaean darrem] sab asi yarile.

10:11 Luk 9:5; Apostolab Tórrmen 13:51 [§] **10:12** Sodom: Ma müsirrga ain bóktan Metyu 10:15 ngakanke. **10:12** Bwób Zitül 19:24-28; Metyu 10:15; 11:24 * **10:13** Taerr akó Saedon pamkolpam kolae tonarr akó Godónbóka umul-kók pamkolpam kwarilürr.

ne arüng tonarr tómbapólórró, ene pamkolpama gyaur mórrkenyórr ngaen ki bamelórre akó urtót buru ki olokól tibiób singüldü, Godka okaka azazinüm wagó, i tibiób kolae tonarrdógabi kuri tübyalüngörre. ¹⁴ Godón Kot ngürrdü wa sab Taerr akó Saedon wirri basirr pamkolpam kolaean darrem nókyerre. A wa ma sab yabü, Korrazin akó Betsaeda, tai wirrian kolaean darrem tókyerre. ¹⁵ Akó mató, Kaperrna-um wirri basirr, ma ia igó gyagüpítötökđa, God sab marü kwitüdü mórmgyele? Kokean! Ma sab bangrino tüpdü, büdülab bwöbdü!"[†]

¹⁶ Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, "Yabü bóktan ne oloma arrkrruda, enta igósa, wa kürü bóktan arrkrruda. Akó yabü nótó alzizi amanda, enta igósa, wa kürü alzizi amanikda. Akó kürü nótó alzizi amanikda, enta igósa, wa Godón alzizi amanikda, kürü nótó zirrkapónorr."

Yesun bóktan kakóm, wa ene 72 umulbain olmal we zirrnápónóp.

Ene 72 Umulbain Olmala Bagürwómi Tóbakonórr

¹⁷ Ngibürr tonarr kakóm, ene 72 umulbain olmala tóbakonórr Yesuka tibiób agóltagoldógabi, da i kari bagürwóm koke kwarilürr. I bóktónóp oyaka wagó, "Lod, enana kolae samua ta kibü bóktan amorran kwarilürr, ki arüng bóktan nóma nüliónónóp marü ngidü!"

¹⁸ Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka satani eserró kwitümgab büsai aupdi, wamaka aon warri zyóna büsai-büsai aupda pülpüldügabi. ¹⁹ Tübarrkru! Ka yabü balngomól arüng ngaen nókyenarre büdü tarük gwar a walipwalip bailüm akó satanian arüng [ut-ut ainüm]. Darrü kla babula yabü azid akyanóm. ²⁰ E bagürwómdakla, zitülkus kolae samua ta yabü bóktan amorrandako. E ma bagürwómgü ene zitülkusdü, a e barre we pokodó bagürwóm kwarilo, God yabü ngi kwitüdü ngaen wibalómórr tóba pebadó."

Yesu Tóba Ab Yagürürr (Metyu 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Ene tonarrdó, Godón Samua oya bübzan gwarrañ yarilürr bagürwómpükü, Yesu Godka bóktanórr wagó, "Ka marü agürdóla, kürü Ab, tüp a pülpülan Lod, zitülkus ma ini elklazab[‡] amkoman küp iniknürři [wirri gyagüpítötök] akó wirri susumüri pamdógabi, da errkyä ma popa kolpamdó kuri okaka sizazina, marü kari olmalzan nidi amkoman angundako. Amkoman, kürü Ab, ma tónggapórró ini kwata, zitülkus marü wirri ubi inzanóm yarilürr."

²² Yesu akó pamkolpamdó we bóktanórr wagó, "Blaman kla kürü Aba kuri külüönürr. Darrü olom umul-kóka, Godón olom ia oloma. Wata Ab umul tebea. Akó darrü olom umul-kóka Ab ia oloma. Wata oya Olom umul tebea, akó wa nibiób aleanda tóba Ab okaka amzazilüm."

²³ Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó byalüngürr, da ibüka we bünyón bóktanórr wagó, "Bagürwóm idipako, nidi basendako e ne elklaza basendakla! ²⁴ Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, abün prropet akó king ngaen ubi kwarilürr asenóm, e errkyä ne kla basendakla kürü

^{10:13} Aesaya 23:1-18; Izikel 26:1-28:26; Zo-el 3:4-8; Eimos 1:9-10; Zekarrea 9:2-4   [†] **10:15**
büdülab bwöb, Grrik bóktane módóga: Hades.   **10:15** Aesaya 14:13-15   **10:16** Metyu 10:40;
Mak 9:37; Luk 9:48; Zon 13:20   **10:19** Wórr Peba 91:13   [‡] **10:21** ini elklaza we poko apónda,
Yesu ne poko apón yarile singüli kwata.   **10:22** Zon 3:35; 10:15

tómbapónde, da i kokean esenóp. Akó ibü ubi ta arrkrrum yarilürr, e ne poko arrkrrudakla, da i kokean barrkrrurr.”

Morroal [Samarria] Paman Alap-alap Bóktan

25 Da módoga, darrü Zu pamkolpamab gida umulbain pama zamngólórr, da Yesun apókóm darrü amtin bóktan poko imtinürr wagó, “Umulbain Pam, ka ia kaino [ngarkwat-koke] arról apadóm?”

26 A Yesu ma darrem oya igó imtinürr wagó, “Mosesón gidadó inikwata ia wialómorróna? Ma ia amzyatdóla?”

27 Wa Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Marü [moboküpdu ubi] asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samui, dudu arüngi, akó dudu gyagüpítótóke”, akó ‘Marü moboküpdu ubi moba minggüpanandó ne olome§ inzan ki yarilün, marü moboküpdu ubi mobakazane.’”

28 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma bóktan dümdüman salkomóla. Ini bóktan mamoon namülünke, da ma sab ngarkwat-koke arröldó ngyabelo.”

29 A ene gida umulbain pama kwat amkün yarilürr tóba bagom. Da módoga, wa akó Yesun imtinürr wagó, “Kürü minggüpanan olom ia nótóke?”

30 Yesu darrem bóktan yalkomólórr wagó, “Darrü ngürr darrü pama Zerrusalem wirri basirrdügabi abilürr ama Zerriko wirri basirrdü wamlórr. Wazan wamlórr, ngibürr gazirr-gazirr góóm pama ugón simigóp. I oya mórrkenyórr akó elklaza blaman imtinóp, emkólóp kókó büdül kari poko. Tib ae ogobórr. **31** Igó pokoa tómbapónórr, darrü prrista tamlórr ene dadan kwatana. Wa ene pam nóma esenórr, wa kwatana bórrgrratórr kwat dakla kabéana. **32** Dadan ngarkwatódó, Libae* zitül pama tamlórr dadan pokodó. Wa ene pam nóma esenórr, wa kwatana bórrgrratórr kwat dakla kabéana. **33** Ta asi, darrü Samarria pama† ene kwatanazan wamlórr, wa ene pokodó tamórr ene pam ne yarilürr. Wa nóma esenórr, wa oyaka kari gyaur koke yarilürr. **34** Módoga, wa wamórr kókó oyaka, oel akó waen ekanórr oya gülüngdü akó mórrkenyórr syórri twóp amelórr kókó tai. Da wa ene pam ipadórr, tóba [donkidü] igasilürr, da we idódürr manie ngyaben amil müötüdü, da we ngakan yarilürr darrpan ngürrüm. **35** Darrü ngürr ene Samarria pama nis silba mani kúp‡ nurruanórr, da ene manie ngyaben amil müöt ngakan pam ekyanórr. Wa bóktanórr oyaka wagó, ‘Gyaurka, ini pam tai ngakalónke. Akó darrem ne barrkyanan nóma yarile ini tumum, ka marü sab barre ugón kókyeno ka nóma tolkomolo.’”

36 Olgabi Yesu ene Mosesón gida umulbain pam imtinürr wagó, “Ma ia gyagüpi tótókdóla? Ini aüd pamdögabi, morroal minggüpanan olom ia nótó yaril ene gazirr-gazirr góóm pama amkarrón olomdó?”

§ **10:27** minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla.

10:27 Lebitikus 19:18; Duterronomi 6:5   **10:28** Lebitikus 18:5   * **10:32** Libae darrü zitül yarilürr Israélóm. Ene zitülan pam [Godón Gyabi Müötüdü] zaget zitül kwarilürr. Ibü zaget we kla korálórr: Godón Gyabi Müötüdü zaget elklaza ngabkan akó [altadój] ne kla amsel korálórr.

† **10:33** Samarria pam: Samarria pamkolpam Zu pamkolpamab gómdamat-koke kwarilürr, we ngarkwatódó i tibiób koke igósidi tangbamtin kwarilürr. ‡ **10:35** silba mani kúp, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: denarii. Ene tonarr, darrpan zaget pama nis ngürr nóma zaget yarile, wa nis denarii nüpuđe.

³⁷ Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, "Gyaur nótó ipadórr oyaka." Olgabi Yesu oya yalórr wagó, "Ma wam, da dadanzan kainke."

Marrta akó Merri

³⁸ Yesu tóba umulbain olmalpükü Zerrusalemzan wamlórr, da kwatkwat darrü basirrdü tübzilürr. Ola darrü kol warilürr, ngi Marrta, da wa Yesun ngisaunürr tóba müötüdü. ³⁹ Marrtan zoret asi warilürr, ngi Merri, Lodón wapór minggüpanandó nótó mórran warilürr oya umulbain bóktan arrkrrum. ⁴⁰ A Marrta ma gyakolae warilürr, zitülkus oya abün zaget akó elklaza korálórr tómbapónóm. Marrta natókórr a oyabóka wagó, "Lod, ia ini morroala marúka, kürü zoreta kürü inzan amgatóm blaman ini zaget tómbapónóm kólbe püoran? Wyal kürü tangamtinüm!"

⁴¹ Da Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Marrta, Marrta, ma kari gyakolae kokela abün elklazabkwata. ⁴² A wata darrpan kla asine tónggapónóm. Merri wa ene dümdüm kla kuri ipüde, da kubó koke ipüdörre oyakagab."

11

Tóreankwata Umulbain Bóktan (Metyu 6:9-13; 7:7-11)

¹ Darrpan ngürr Yesu darrü pokodó tóre yarilürr. Oya tóre akoa nómá blakónórr, da oya darrü umulbain oloma bóktanórr oyaka wagó, "Lod, ma kibü umul tinünüm Godka tóre bako iada, wata Zon [Baptaes Bain] Pam tóba umulbain olmalzum umul ninóp."

² Olgabi Yesu bóktanórr ibüka wagó, "E Godka nómá tóre kwarilo, igó ekolamke magó,
"Ba,

marü ngi gyabiana; pamkolpama marü ngi ki [ótók] kwarilün.
Marü Kingzan Balngomóla ugó ki tam.

³ Kibü darrpan-darrpan ngürrzan alo kla alión namülün.

⁴ Ma kibü kolae tonarr torrgonónóm,
zitülkus kibüka kolae tonarr nidi tómbapondako, ki ta ibü kolae tonarr barrgondakla.

Akó kibü balngomólgu kolae tonarr tómbapónóm.'

⁵ Olgabi Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "Darrüpa yabükagabi kubó aprrapórr wame kamadan müötüdü irrüb zokrrok, da kubó bóktóne wagó, 'Kürü gódam, gyaurka, kya kürü äud brred mató külió, darrem ka sab marü mókyeno solkwat. ⁶ Zitülkus kürü darrü gódam aibwóbdügabi tübzile, da wa kankü aega, ó kürü ta bumat kla babula oya akyanóm.' ⁷ Olgabi ene müöt kugupidü gódam a kubó bóktan salkomóle wagó, 'Ma kürü müp akyan-gu! Mamtae murrausürrüna, ó ka ta kólba olmalpükü ut bwóbdümla. Ka bupadóm gaoandó kokela marü darrü kla akyanóm.' ⁸ Ka yabü igó byaldóla. Solodó, wa kubó bupude, ene pam alo kla ekyene oya ubi ngarkwatódó, a ene igó pokodógabi koke, igó zitülkus wa oya gódam, a zitülkus wa mengre tangbamtinüm batoda. ⁹ Da ka yabü igó byaldóla, yatolam Godón, da yabü sab nókyerre. Yamkülam, da e sab esenane. Mamtae alkólam, da God sab yabünkü tapakue. ¹⁰ Zitülkus módóga, nótó nómá yatole, sab ipüde. Nótó nómá yamküle, sab esene. Akó mamtae nótó nómá alkóle, God sab tapakue

oyankü. ¹¹ Ia yabü aodó igó ab asine, tóba oloma ne wapim nómá bató-e, ia wa kubó bündülgal ekyene? ¹² Ó wa ne oya póyae urgupüm nómá yato-e, wa ia kubó oya walipwalip ekyene? Koke! ¹³ Enana e kolae tonarr pamkolpamakla, a e ma umulakla yabiób olmal morroal elklaza gail. Da amkoman, yabü kwitüm Aba sab igósidi tóba Samu nókyerre, oya nidi atodako!"

*Yesu akó Be-elzebul
(Metyu 12:22-30; Mak 3:20-27)*

¹⁴ Darrü tonarrdó, Yesu kolae samu amanikürr darrü pamdögabi, oya bóktan-gum nótó elealórr. Ene kolae samua ene bóktan-koke pam nómá amgatórr, ene pama bóktanóm bainürr. Pamkolpam ola nidi korálórr gübarirr aengóp. ¹⁵ A ngibürr pamkolpama ma Yesunkwata igó bóktanónóp wagó, "Be-elzebul," kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm."

¹⁶ Ngibürr pamkolpama oya apókóm yangónónóp, da imtinónóp darrü kwitümgab [wirri tulmil] tónggapónóm igó poko amtyánóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia. ¹⁷ Yesu ibü gyagüpítótók umul bainürr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, "Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama tibiób nómá bürrgrütörre tibióbka bóka bamgünüm, ibü bwóba sab kolae baine. Akó darrpan müötüdü pamkolpama tibiób nómá bürrgrütörre, i sab myamem dabyórrün koke kwarile. ¹⁸ Da ene ta inzana, satani akó tóba kolae samua ne tibiób nómá bürrgrütörre, da oya balngomóla sab myamem koke zamngóle. Ka ini poko bóktandóla, zitülkus e igó bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüngi amandóla. ¹⁹ A ka kolae samu ne Be-elzebulün arüngi nómá amandóla, da yabüka nidi atandako, i ma kolae samu noan arüngi amandako? Ini zitülkusdü i sab yabü igó zaz nirre wagó, e obaedakla e nómá bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüngi amandóla. ²⁰ A ka wa kolae samu Godón tang pyómi amandóla. Akó ini klama igó poko okaka amzazilda wagó, Godón Kingzan Balngomóla yabüka kuri tame.

²¹ "Darrü arüng pam abün gazirr elklazapükü nómada akó tóba müöt nómá ngakanda, oya elklaza kubó zid kwarile. ²² A kubó ma darrü arüngan pama gazirrüm nómá sisingül akyene, akó oya nómá [ut-ut ine], olgabi ene wirri arüngan pama ene gazirr elklaza kubó imtine, wa ne klamdó ngambangólda. Da kubó ene wirri arüngan pama arrgrüte kamdalpükü ene arüng paman elklaza.[†]

²³ "Kankü koke nótóke, wa kürükä bóka bamgünda. Akó kankü pamkolpam koke nótó dakasuda, wa arngenda.[‡]

*Kolae Samua Nómá Alkomólda
(Metyu 12:43-45)*

²⁴ "Kolae samua nómá burruanda pamdögab, wa agóltagóldase nae-koke bwóbdüma, ngón ngagón bwób byamkünkü. Wa darrü koke nómá asenda, wa tóbaka bóktanda wagó, 'Ka ma alkomóldóla ka ne müöt

* ^{11:15} Be-elzebul satanian darrü ngia. ^{11:15} Metyu 9:34; 10:25 ^{11:16} Metyu 12:38; 16:1; Mak 8:11 ^{† 11:22} Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: arüng pam satanie, wirri arüngan pam ma Yesu-e. Yesu satani ngaen ut-ut yönürr, da oya arüng kolae samu amanóm satanidügab koke tótókda, a Godkagabi tótókda. ^{‡ 11:23} Yesu pamkolpam Godka amarrubóka ikikda. ^{11:23} Mak 9:40

amgatórró.' ²⁵ Wa nóma abzilda ene müötüdü, wa morroal pabzaurrün akó ngarkwatódó asenda. ²⁶ Wa tótókda, da ngibürr 7 amkoman kolaean samu we amarruda. I blamana ene müötüdü we barrbündako ola ngabenóm. Da ene tonarrdó ene pam ugón ma tai kolaean pokodóma ngaeingsülan pokodógabi."

Amkoman Bagürwómdü Nidipko

²⁷ Yesun ini pokozan bóktan yarilürr, darrü kola wirri pamkolpamab ngorodógab ugón tórrgóganórr wagó, "Bagürwómdü we aipo marü nótó mulngumilürr akó ngómdü nótó müngrinürr!"

²⁸ A Yesu ma bóktan yalkomólorr wagó, "Taiwan bagürwóm idipako, Godón bóktan nidi arrkrrudako akó tórrmendó nidi arrbündako!"

Pamkolpama Yesun Wirri Tulumilüm Yatop

(Metyu 12:38-42)

²⁹ Pamkolpamab ngoroa oyakazan kwób tóbazelórr, Yesu bóktanórr wagó, "Ini lüolan pamkolpam kolaeanako. Zitulkus módóga, i kürü wirri tulmilüm atodako. A ibünkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulmila tómbapónórr.

³⁰ Zonaka ne klama tómbapónórr, ene igó wirri tulmil yarilürr Ninebe wirri basirr pamkolpama amzyatóm wagó, oya God zirrsapónórr. Da darrpan ngarkwatódó, kürüka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ne klama tómbapóné, ene igó wirri tulmil yarile ini lüolan pamkolpama amzyatóm wagó, kürü God zirrkapónórr. ³¹ Ngaen, Syiba kwina* aibwóbdügabi katókorr king Solomonón [wirri gyagüpítótók] bóktan arrkrum. Da Godón Kot Ngürrdü, ene kola sab igosidi Godón obzek kwata zamngóle ini lüolan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr wató pupainirre. Tübarrkruu, Solomonkagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E ia kürü wirri gyagüpítótók bóktan amkoman koke iade angundakla, Syiba kwinazan Solomonón wirri gyagüpítótók bóktan amkoman yangunürr?

³² Ngaen, Zonan nóma arrkrúóp Godón bóktan amgolde, Ninebe basirr pamkolpama Godka túbyalüngóp tibiób kolae tonarrdógabi. Da Godón Kot Ngürrdü, i sab igosidi Godón obzek kwata bórróngé ini lüolan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr idi pupainirre. Tübarrkruu, Zonakagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E Godka byalüngüm koke iadeakla Ninebe basirr pamkolpamzan?

Ilküp Büban Zyón Klama

(Metyu 5:15; 6:22-23)

³³ "Darrü oloma zyón kla nóma setene, wa koke inike ó wa alóp lorodó koke ingrine. A wa kumgyindü emngyele, da pamkolpama kubó zyón eserre, i müötan kugupidü nóma barrbüne. ³⁴ Marü ilküp büban zyón klame. Marü ilküp ziz nómadamli, marü dudu büb ugón wirri zyóndüma; a i tümün nómadamli, marü büb wata blaman tümündüma. ³⁵ Da ma tai ngaka, marüka ne zyónne wata amkoman zyón ki yarilün a tümün koke.

---

§ **11:30** Abün Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako ene wirri tulmilan küp módóga: Zona äud ngürrüm wapian dupidü ngabelórr. Dadan ngarkwatódó Yesu ta sab gapókdó äud ngürrüm yarile. Ngibürra gyagüpi tótókdako ene tulmilan küp módóga: Zona amgol yarilürr Ninebe pamkolpamdzó. Dadan ngarkwatódó Yesu amgol yarilürr Zu pamkolpamdzó. **11:30** Zona

* **11:31** Syiba kwin wa Syiba kantri ngakan warilürr, errkyä Arrabia nege. Wa Zu kol koke warilürr. **11:31** 1 King 10:1-10; 2 Krronikol 9:1-12   **11:32** Zona 3:5   **11:33** Metyu 5:15; Mak 4:21; Luk 8:16

36 Da módóga, marü dudu büb ne zyondü noma yarile, ó darrü poko ne tümündü babul nómada, sab blaman zyóna gwarrarrón yarile, wamaka marü zyón klama warri mapóné."

*Yesu Parrisi akó Mosesón Gida Umulbain Pamab Kolae Tonarr Pupo
Ninóp*

(*Metyu 23:1-36; Mak 12:38-40*)

37 Yesu bóktan noma elakónórr, darrü Parrisia oya we ngyaunürr wankü alom; da wa wamórr, müötüdü bangrinürr, da nólgópe banomólórr alom.

38 Ene Parrisia arrkürrürr wa noma esenórr igó wa, Yesu ta tang koke bagule alom, Zu pamkolpamab bökam tumtum ngarkwatódó. **39** Da Lod oyaka we bóktanórr wagó, "E Parrisia kap a kübül wata tumum poko bagul umulakla, a kugupidü e kari kolae is kokeakla! Akó yabü ubi wata abün elklaza do bainüma! **40** E gonggo pamakla! Büb tumum sopae nótó tónggapónórr, wa auma büb kugupi ta ia wató koke tónggapónórr? **41** A kübül kugupidü ne klamko, e elklaza-koke pamkolpam nülinam, da módóga, blaman kla [tóman-koke] kwarile yabünkü Godón ilküpdu.

42 "E ne Parrisiakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e [wantent] yabiób didiburr alo misan ngitan klamdögabi[†] enan alióndakla Godón. A e pamkolpam dümdüm tonarre koke bangóndakla akó yabü [moboküpdu ubi] Godka babula. A e ma pamkolpam dümdüm tonarre ki bangón kwarila akó yabü moboküpdu ubi Godka ki kwarile, ezan wantent alióndakla.

43 "E ne Parrisiakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, yabü ta ene wirri ubi pokoa wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen müötüdü. Akó yabü ta inzan wirri ubi pokoa, pamkolpama yabü morroal ngürr bóktan nüliónorre pul basirrdú.

44 Sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e wamaka gapókakla, pamkolpama koke ne kla basendako. Akó i ene gapók kwitana agóltagóldako, umul kókme igó, büdül muru aegako."[‡]

45 Darrü Mosesón gida umulbain pama bóktan yalkomólórr wagó, "Umulbain Pam, ma ini poko noma bóktandóla, ma ta kibü samupükü akrrandóla!"

46 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, "E ne Mosesón gida umulbain pamakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e pamkolpam abün müp alióndakla abün gida tómbapónde ibü mamoañom, i nabe amarrum ne kla kaindako.[§] A e ma yabiób tang pyóm kubó kokean ingrinane ene müp kwit ainüm. **47** Sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e prropetab gapók tómbapóndakla morroal obzeksyók bapónóm, prropet ngaen ne gapókdó urrbulürr - yabü abalbobatala nibiób okrralórr büdülümpükü. **48** Da ini poko tómbapónde, e igó poko okaka azazindakla wagó, e ubi baindakla yabü abalbobatala ne

[†] **11:42** misan ngitan kla: Yesu ini alo misan ngitan klambóka apón yarilürr: mint akó rue akó ngibürr elklaza. **11:42** Lebitikus 27:30   [‡] **11:44** Gapókdóma büdül murua abündako. Mosesón gida-a igó bóktanórr wagó, Zu pamkolpama darrü kla koke ki yamurre, büdül muru ne klama amurr yarilürr (Bótang Peba 19:16). Ene klama ibü tómanpükü nirre Godón ilküpdu. I asen-koke gapók kwitana noma ki agóltagól kwarilürr, i ene kla ki amurr kwarilürr umul-kókme. Dadan ngarkwatódó, Zu pamkolpama Parrisidügabi tikó apad kwarilürr, umul-kókme i kolae kwarilürr auma büb kugupidü.   [§] **11:46** Ma müsirrga ain bóktan 11:52 ngakanke.

poko tómbapónóp: i prropet okrralórr, da e ibü gapók tómbapondakla!
49 Ini zitüksüdü God tóba wirri gyagüpítótóke igó bóktanórr wagó, ‘Ka sab ibüka prropet akó [apostol] zirrnápnónómo; i ngibürr sab okrrale büdülpükü akó ngibürr sab wirri müp nüliónörre.’ **50** Da ini lüolan pamkolpama sab müp idi ipüdörre prropetab óea ne tópkánónóp, ngaen tüpan zitüldügab, **51** tai Eibolón oédögab, kókó Zekarraean óea ne tópkánorr, [alta] akó [Gyabi Bwób], ibü aodó. Amkoman, ka yabü igó byaldóla, ini lüolan pamkolpama sab blaman müp idi ipüdörre!

52 “E ne Mosesón gida umulbain pamakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitüksus módoga, e kwat murrnausnarre Godónbóka umul bainüm. E yaib ene kwat koke mamoañ kwarilnürřü akó ene pamkolpam, ene kwat mamoañom nidi kain kwarilürr, e ibü nürrmatnarre!”*

53 Yesu ene poko nómam amgatórr, ene tonarrdóga Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia oyaka ngürsilpükü bóka bamgünüm bainóp akó oya abün elklazabkwata amtinüm we bainóp. **54** I akyan kwarilürr oya amiögüm oya bóktandóga.

12

*Bóktan, Tórrmen Tulmil, ó Aumana Gyagüpítótók Wata Darrpan
 Pokodó Bórrmamólórón Kwarile
 (Metyu 10:26-27)*

1 Ene dadan tonarr, abün taosan pamkolpama tóbazenórr. I auma tumum tibiób byól kwarilürr, darrü kan poko babul yarilürr. Yesu ngaensiñgülán tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, ‘E umul-umul kwarilün Parrisiab istabkwata: ibü bóktan a tórrmen tulmil wa morroajako. A ibü aumana gyagüpítótók darrpan pokodó koke bórrmamoldako.* **2** Blaman ngablaorrón ne elklazako errky, sab ma ngabratórrón kwarile, ó blaman barrón ne elklazako, sab amarrón kwarile panzedó. **3** Da módoga, e ne poko zwapónórró tümündü, sab barrkrrue ngürr zyöndü. Akó e müötan kugupidü bünyón ne poko zwapónórró, sab mórrkakakdóga amgolnörre.[†]

*Mi Wata Godón Gum Koralo, Pamdó Koke
 (Metyu 10:28-31)*

4 “Kürü górdamal, ka yabü igó byaldóla, e ibükagab gumgu, büb nidi amkaldako. A ene solkwat, i gaodó kokeako darrü kla tónggapónóm.‡

5 A ka ma yabü nómtyenónómo e noa gum koralo. E oya gum koralo, büb amkal kakóm, balngomól arüng noaane yabü [metat bólmyan urdú] amanóm. Amkoman, ka yabü igó byaldóla, e oya gum koralo!

6 “Ia pamkolpama kubó 5 kari pónyapókal§ nis kari mani küpi koke bumigrre? A Godkagab darrpana koke bamrukda, a wa ma ibü blaman gyagüpi amanda. **7** Anda, yabü órrngóen ta blaman bótangórrónako.

* **11:51** Bwób Zitü 4:8; 2 Kronekol 24:20-21   * **11:52** Mosesón gida umulbain pama pamkolpam abün kari-kari gida bóktan poko nüliónörre. Olgabi nabe yarilürr Godónbóka umul bainüm.

* **12:1** Yesu ini Parrisia tonarr istbóka ngibrialórr, zitüksus ibü ini kolae tonarra gwarran yarilürr, istazan gwarranda dudu plaoadó. † **12:3** mórrkakakdóga amgol: Yesun ngayaben tonarrdó, Israël kantrridü, müötäb tapat mórrkakak kwarilürr. Umul-umulan ngibtan bóktan müöt mórrkakakdóga amgolnóp, elklaza bumióg bwób kabedó. ‡ **12:4** Yesu paman samubóka apón yarilürr. § **12:6** kari pónyapókal, Mórrke-mórrke módoga: sparrow.

God blaman kla umula yabükwata. E gumgu, zitülkus e Godón ilküpdu wirrianakla abün kari póyaepkaldógab!

*Yesun Alpin-gu Pamab Obzek Kwata
(Metyu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ “Ka yabü igó byaldóla, tóba pamkolpamab obzek kwata nótó nóma pupo baile igó, ‘Ka Yesunla,’ ka Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab oya dadanzan pupaino Godón anerrua obzek kwata igó, ‘Wa kürüne.’ ⁹ A kürü nótó nóma kalpine pamkolpamab obzek kwata, ka ta sab oya yalpino Godón anerrua obzek kwata.

¹⁰ “Akó blamana ne kolae bóktan, kürü Pamkolpamab Olom nótókla, nidi kókyerre, God sab ene kolae tonarr norrgorre. A kolae poko nótó bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr koke arrgone.

¹¹ “I sab yabü kotódó nóma imarrunórre [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] ó bwób singüldü pam ó wirri ngi pamab obzek kwata kürübökamde, gyakolaegu e yabiób ia bólóngane akó e ne poko bóktónane. ¹² Zitülkus módoga, Godón Samua sab yabü umul nirre ene tonarrdó ne poko bóktanóm.”

Alap-alap Bóktan Gonggo Mórrel Pamankwata

¹³ Darrúpa pamkolpamab ngorodógab oyaka we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, gyaurka, kürü naret yal, kibü aba büdüldü ne kla bimgatórr, ene elklaza arrgratóm.”

¹⁴ Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Gódam, ene kürü nótó küngrine yabü zaz ainüm akó yabü elklaza arrgratóm?” ¹⁵ Da wa ibükä we bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün: abün elklaza do bain-gu! Yabü arról ene abün elklazadó kokeako!”

¹⁶ Olgabi wa ibükä alap-alap bóktan we adrratórr wagó, “Mórrel paman tüpa zid tulum bamgünan ngibtanórr. ¹⁷ Da wa tüöb gyagüpi wamlórr wagó, ‘Ka dama ia kaino? Kürü kan myamem babula kólba abülan küp arrbünum.’ ¹⁸ Da tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Ka sab ini poko tónggapono. Ka sab kólba gyagu müöt nülgütnünümo, ama wirrian kla balmelo, da sab ma ka ola irrbuno ene [wit] küp akó ngibürr elklaza. ¹⁹ Sab ka kólbakä ugón bóktono kagó, ‘Kürü abün elklazako, sab abün pail wat yazebe. Kürü zageta kuri blakóne; ka wata sab enan mórran, alo, anón akó barnginwómdü namulo.’ ²⁰ God ma oya we yalórr wagó, ‘Gonggo-e! Errkyä iini ne irrübe ka marü arról apaddóla! Da kubó ma marü elklaza nótó yazebe, ma mobankü ne kla gyagu müót baporró?’

²¹ “Sab inzan pokoa tómbapóne oyaka, tüpan mórrrel elklaza nótó kwób asuda tóbankü, a ma mórrrel pam kokea Godón ilküpdu.”

*Gyakolae Bain-gu
(Metyu 6:25-34)*

²² Da Yesu tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “Ini zitülkusdü ka yabü igó byaldóla, e yabiób arrólankwata gyakolaegu igó, ‘Ta ka laró elo-o?’ Akó e yabiób bübämkwata gyakolaegu igó, ‘Ta ka laró mórrkenyórr bateno?’ ²³ Arról wirriana alo klamdógab, akó büb wirriana mórrkenyórrdüğab. ²⁴ Kokab ngabkónam: ibü arit akó abül babula. Ibü

gyagu müót babulanako, a ibü ma God ngabyónda. E ma kari kla kokeakla póyaedögab! ²⁵ Darrü yabükagab gyakolae nómada elklazam, ia wa gaodóma tóba ngyaben arratóm darrpan abüs küpüm? Koke! ²⁶ Zitulkus e gaodó kokeakla ini karian kla tónggapónóm, e wa dama ngibürr elklazam iade gyakolaedakla? ²⁷ E gyagüpi amónam, kubóla ia dódorr baindako. I kokean zagetódako, akó tibiób mórrkenyórr ta koke barrgüpdko. A ka yabü igó byaldóla, king Solomon abün arrbirrún elklaza pam enan yarilürr, a oya ma morroal mórrkenyórr ta babul kwarilürr ene pulzan. ²⁸ God ene narr twal inzan nómá püti bainda, errkyá ne klamko, sab ama urdú amarrón kwarile, da ia wama yabü koke püti nirre? Ó! Wa ta sab yabü morroal püti nirre! E kari-karibóka amkoman bangun pamkolpamakla!

²⁹ “A e wa yabiób gyagüpitótók blaman ola arrbün-gu, e sab ne kla ololo akó onolo. Ini clamóm gyakolaegu! ³⁰ Zitulkus módóga, ini blaman tüpan pamkolpam, Godónbóka umul-kók nidipko, ene inzan gyakolaedaklo ini elklaza azebóm. A yabü Ab ma umula, e ne clamómakla. ³¹ A yabü gyagüpitótók ngaen-gógópan wata Godón Kingzan Balngomóldó kwarile, da wa sab ini ne elklazako enta igósidi yabü nülinre.

Kwítüm Ne Mórrelse (Metyu 6:19-21)

³² “Kürü kari [sip] yabül: e gumgu, zitulkus yabü Ab wirri bagürwómdüma yabü balngomólóm Kingzan. ³³ Yabiób elklaza sel ninamke, ene mani ama elklaza-koke is nülinamke. Yabióbkü paos tómbapónamke, sab koke ne klama praka bairre, ó kwítüm e sab mórrrel bapólamke, koke ne klama blakórre, sab góóm páma minggüpanan koke ne tame ó pua koke ne kolae nirre. ³⁴ Zitulkus módóga, marü mórrrel nólasmse, marü moboküp wa ta ola yarile.

Azil-azil [Leba Zaget] Pam

³⁵ “E wata tómbapórrón kwarilo, akó yabü zyón kla babzelórrón kwarile, ³⁶ wamaka leba zaget páma tibiób wirri pam akyandako kol amiög tére alongalodögab alkommólóm. Módóga, wa sab nómá tolkomóle, da mamtae sólkóle, i wata sab búsai tapakurre oyankü. ³⁷ Bagürwóm igó leba zaget kolpamako, oya umul-umul nidi akyan kwarile. Ka yabü amkoman poko byaldóla: wa sab ta püti baine alo kla gailüm ibü, akó wa sab ibü nólgópe banomlóm nirre alo tóggaldó, akó wa tame ibü alo kla gailüm. ³⁸ Sab bagürwóm kwarile ene leba zaget kolpam, nibiób wirri páma tómrrörre tómbapórrón, ia ugón irrüb zokrrok yarile, da sab ia nadü tonarr yarile, ene wirri páma nómá tolkomóle. ³⁹ Da e ini poko tai umul koralo: müót olom ne umul nómá ki yaril igó, góóm páma nadü abüs küpdü tame, wa igósidi ki aerr yaril, ene góóm páma müót amken-gum. ⁴⁰ E ta metat inzan wazilülün, zitulkus ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ene ngürr tamo, e koke ne ngürr akyandakla.”

Ngambangól Leba Zaget Pam akó Ngambangól-koke Leba Zaget Pam (Metyu 24:45-51)

41 Pita Yesun we imtinürr wagó, "Lod, ma kibü umulüm ne alap-alap bóktan adrrüta, ia kibübóka apónda, ó ta ia blaman pamkolpamabbóka?"

42 Lod oya we yalórr wagó, "Ngambangól akó [wirri gyagüpítótók] elklaza ngabkan pam nótóke, oya wirri pama sab oya ingrine tóba leba zaget kolpam balngomólóm akó ibü alo kla aliónum dümdüm abüs küp ngarkwatódó. **43** Sab kari morroal koke yarile ene leba zaget pamankü, sab wirri pama nómá tolkomóle, da ini zaget tómbapónde semrróne. **44** Ka yabü amkoman poko byaldóla: wirri pama sab oya tóba blaman elklaza ngabkanóm ingrine. **45** A ene leba zaget pama aprrapórr tóbaka inzan yarile igó, 'Kürü wirri pama irrbaindase alkommólóm.' Da wa leba zaget pam akó leba zaget kol, nibiób ngabkale, akrranóm ugón baine, akó alo garriir a anón gorrgorr baile. **46** Da móódóga, sab ene leba zaget paman wirri pama igó ngürrdü tolkomóle, wa oya koke ne ngürr akyanda, akó we abüs küpdü, wa umul-kók ne abüs küpe. Oya sab we amige, wirrianbóka emkóle,* da ngambangól-koke ispükü ingrine.

47 "Leba zaget oloma tóba wirri paman ubi umul nótóke, a ma koke tómbapónda tóba wirri paman alkommól tonarrankü akó wirri paman ubi koke tómbapónda, sab dom apóne müsamüsi abün münüm, tóba kolae tonarran darrem. **48** A umul-kók nótóke tóba wirri paman ubi ne klame, akó wa ne kolae elklaza tómbapónda tóba wirri pama oya darrem neme akyanóm kainda, sab kari-karibóka dom apóne. Wirri umul ne noan ekyene, oyakagab wirrian küpa ki tam. Akó wirri zaget ne noan ekyene, umuldi wa morroal tónggapónne, wa wirrian zaget ki tónggapónne.

Yesun Umulbaindügab Pamkolpama Sab Darrem-darrem Bóka Bamgünüm Bairre (Metyu 10:34-36)

49 "Ka tamórró ini tüpan pamkolpamdó ur ódódóm. Ene ura sab pamkolpam zaz nirre akó nürgrüürtre, da kürü wirri ubi igósa, ini ura kuri bopone! **50** A ka sab wirri azidüdü bangrino,[†] akó kürü karibóka-koke anuda, kókó ene pokoa sab nómá blakóne! **51** Ia yabü gyagüpítótók igósa igó, ka wata tamórró paud ódódóm ini tüpan pamkolpamdó? Koke! Ka yabü igó byaldóla, sab pamkolpama tibiób darrem-darrem bóka bamgün kwarie kürübókamde. **52** Ini tonarrdógab, darrpan müötüdüğab 5 ngarkwat nidipko, sab darrem-darrem bóka bamgün kwarile. Äuda sab nispükü darrem-darrem bóka bamgün namüli. Aipa sab tóba siman olompükü tibiób darrem-darrem bóka bamgün namüli. Kolalkota ta kolalkotpükü sab tibiób darrem-darrem bóka bamgün namüli."

Ini Tonarr Amzyat (Metyu 16:2-3)

54 Yesu pamkolpamab ngorodó akó we bóktanórr wagó, "E tümün pülpül nómá esenane abüsa nólá bótaoda, e wata kubó büsai igó kwarilo wagó, 'Kubó ngupa tame,' - da ene wata kubó tómbapónne. **55** Akó bao

* **12:46** wirrianbóka emkóle, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: wirri pama sab oya syórr yangóne. † **12:50** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Kürü sab [baptæs kirre], ... Ene baptæs bainan küp móódóga: azid aengóm ó büdülmü. **12:50** Mak 10:38   **12:53** Maeka 7:6

wóra nóma sibsue, e kubó igó bóktórre wagó, 'Kubó urur yarile,' - da ene wata kubó tómbapóné. ⁵⁶ E taepurrane bóktan pamkolpamakla! E umulakla bwób tonarr apón, a e ma grianakla ini ngúrran tonarr amzyat iada?

Saul Bain Marü Kotóm Nótó Ainüm Kainda (Metyu 5:25-26)

⁵⁷ "Ia yabü nabe iadea, yabióbkü morroal akó kolae bómzyatóm? ⁵⁸ Darrü oloma nóma bóktanda wagó, ma darrü kolae tónggapórró akó marü kotóm nóma ódódóm kainda, e kwat-kwat wirri arüngi bütinanamke saul bainüm. E ne saul koke nóma baini, wa marü sab zazdó kena müdó. Marü ma sab zaza pug umeab tangdó müngrine, marü tümün müötüdú angrinüm. ⁵⁹ Ka marü igó ayaldóla: ma sab kokean tubrruno, kókota ma sab moba dómdóm kari mani küp ungrino burruanóm, zazar bóktan ngarkwatódó."

13

Kolae Tonarran Darrem Módóga: Büdül

¹ Ngibürr pamkolpam ene tonarrdó Yesukü nidi kwarilürr oya izazilóp, ne pokoa tómbapónórr ngibürr Galili pamkolpamdó. Rrom gabena Paelat oya gazirr pama ibü ekrrónóp, Godka [urdü amsel lar] nidi bonganónóp. ² Yesu bóktanórr wagó, "Igó gyagüpi tótókgu igó, i kari kolae koke tólbael kwarilürr blaman Galili pamkolpamdógbabi, zitulkus i ne ngarkwatódó nurrbarinürr. ³ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene inzan koke yarilürr! A e ne Godka koke nóma tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógbabi, e ta sab blamana narrbarino! ⁴ Akó e ia gyagüpi amandakla ene 18 isa nidi narrbarinürr, Siloam wirri kwitüm müöta nibiób tawinóp? E igó gyagüpi tótókgu igó, i amkoman kolae tonarr tibi olnigolórr blaman pamkolpamdógbabi, ene tonarrdó nidi ngyabenónóp Zerrusalem wirri basirrdü. ⁵ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene inzan koke yarilürr! A e ne Godka koke nóma tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógbabi, e ta sab blamana narrbarino!"

Alap-alap Bóktan Waon-koke [Pig] Nugupankwata

⁶ Olgabi Yesu ibüka ini alap-alap bóktan adrратórr wagó, "Darrpan pig nugupa darrü paman [grreip] apapdó dódórr bailürr. Wa mengre angónsangón yangólórr wa, 'Ia waonda?' a wata küp babulan kwarilürr. ⁷ Da wa bóktanórr ene grreip apap ngakan pamdó wagó, 'Ka aüd pail kuri yazeba nugup ngórr byamkünüm ini pig nugupdü, da wata babulanako. Da ugó itü! Wa metat ini tüp aroam ainda; grreipab dódórr bain kwat ngalaoda.' ⁸ A ene apap ngakan pama zid aipab yalórr wagó, 'Watók, elkomól darrpan pailüm ngyabenóm. Ka sab zitülanla ilüngó, tumum tüp lalae akó [sip] lae eloko, nugupa kómal dódórr bainüm. ⁹ Aprrapórr ene nugupa sab pail nóma küp bapóné, sab kari morroal koke yarile. A koke nóma, ma sab itülke.' "

Yesu Darrü Dam Bairrún Kol Dólóng Wyónürr [Sabad] Ngürrdü

¹⁰ Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu pamkolpam umul bain yarilürr darrü [Zu isab kwóbbazen müöt] kugupidü. ¹¹ Da ene pokodó darrü kol warilürr. Oya kolae samua dam wyónürr 18 pailüm. Oya mórr kus karibóka-koke arrngürrüürün yarilürr ó wa gaodó koke warilürr

dümdüm bókyanóm. ¹² Yesu oya nóma osenórr, pamkolpamab obzek kwata ngizaunürr, da we wyalórr wagó, "Kol, ka marü errkyadan aurdü amanikdóla moba azidüdügab!" ¹³ Olgabi Yesu ene koldó tóba tang nis nómgyelörr. Aibwób babul, wa dümdüm we zamngólörr, akó Godón agür warilürr.

¹⁴ [Zu isab kwóbbazen müót] ngakan pam ngürsil yarilürr, zitülkus Yesu Sabad ngürrdü dólóng wyónürr ene kol. Da wa we bóktanórr pamkolpamđ wagó, "Pamkolpamab 6 ngürrako zaget tómbapónóm. Da e darrü we popa ngürrdü togobke dólóng bainüm, a Sabad ngürrdü koke!"

¹⁵ Da Lod bóktan yalkomólörr ene wirri pamdó wagó, "E taepurrane bóktan pamkolpamakla! E ta Sabad ngürrdü yabiób [kau] a [donki] sye bagodakla akó balngomóldakla pulkaka nae anónóm! ¹⁶ Da ene pokodó darrü kolae ta babula ini kol aurdü amaniküm Sabad ngürrdü. Wa Eibraramón bobato, ó satania oya ini azide 18 pailüm orrgotanórr!" ¹⁷ Yesu ini poko nóma bóktanórr, oyaka nidi bóka bamgünónóp, kari büód koke ipüdóp. A barre pamkolpam bagürwóm kwarilürr, wa ne wirri morroal poko tómbapón yarilürr.

Karian Küpan Alap-alap Bóktan (Metyu 13:31-32; Mak 4:30-32)

¹⁸ Olgabi Yesu nümtinóp wagó, "Godón Kingzan Balngomól ia iada? Ka ia larópkü atanino? ¹⁹ Ene Balngomól inzana, wamaka ne karian* küpa, darrü pama tóba apapdó ne kla idódürr akó tüpdü irtümülürr. Wa dódórr bain yarilürr kókó wirri nugupüm bainürr, ó kwitüm póyaea tibiób müöt oya tizdü balmelóp."

Istan Alap-alap Bóktan (Metyu 13:33)

²⁰ Yesu akó nümtinóp wagó, "Ia ka Godón Kingzan Balngomól larópkü atanino? ²¹ Ene inzana, wamaka istako†, kola ne kla yazebe, da abün plaoapükü‡ we alkomené. Ene ista kubó plaoa kugupidü ola zaget yarile, tai kókó blaman plaoa por baine."§

Suran Mamtae (Metyu 7:13-14, 21-23)

²² Yesu basirr-basirr igó wamlörr pamkolpam umul bainkü ama Zer-rusalembóna. ²³ Da darrü oloma oya imtinürr wagó, "Lod, ia wata sab aúdan pamkolpama zid bairre?"

Da Yesu bóktanórr ibüka wagó, ²⁴ "E wirri arüng ipadlamke Godón Kingzan Balngomóldó barrbünum suran mamtaeana, zitülkus ka yabü igó byaldóla, abün pamkolpama sab enan bütanin kwarile oya Balngomóldó barrbünum, a ibü ma sab gaoandó koke yarile. ²⁵ Müót pama nóma bupude ó mamtae nóma murrause, e sab pulkakadógab mamtae enan alkal kwarilo arüngi batokü wagó, 'Wirri pam, gyaurka, kya mamtae tapaku kibünkü!' A ene müót pama sab yabü igó nilörre wagó, 'Ka yabübóka

^{13:14} Bazeb Tonarr 20:9-10; Duterronomi 5:13-14

* ^{13:19} karian, Mórke-mórrke módóga: mustard, alo misan ngitan klama. † ^{13:21} ist plaoa por bapón klama. Mórke-mórrke módóga: yeast.

‡ ^{13:21} abün plaoa ngarkwat apprapórr nis baek namülnürr. § ^{13:21} Ini alap-alap bóktanan küp módóga: Godón Kingzan Balngomól ngaen-gógópan kari yarilürr, solkwat ma amkoman wirri bainürr. Wa blaman bwób gwarróne, ista plaoazan wirri ainda.

umul-kókla, ó e nubógabiakla.' ²⁶ E sab igó bóktan kwarilo wagó, 'Mi darrpan pokodó alongalo kwarilnúrrü, ó ma kibü umulbain namülnúrrü kibióban kwasiirrga kwatódó.' ²⁷ A wa ma sab yabü darrem igó nilörre wagó, 'Ka yabóbóka umul-kókla, ó e nubógabiakla. Kürükagabi ugó ogob, e güblang-koke kolaean tonarr tómbapón pamkolpamakla!' ²⁸ E sab ola yón akó zirrgüp bótak kwarilo, e nóma nósenane Eibrá-am, Aesak, akó Zeikob, akó blaman prropet Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü; a God sab yabü koke ok nirre barrbüniüm. ²⁹ Abün Zu pamkolpam-koke nidipko, sab blaman bwóbdügab sórrngamóle ini tüpdü: solomamtae, bolmúót, dorrmet, akó malubarrdógb. I sab nólgópe banomólörre tibiób mórran pokodó ene garrisrrwóm ne yarile Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü. ³⁰ Tübarrkruru! Ngibürr solodó nidipako, sab ma singül kwata kwarile, ó ngibürr singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile."*

Yesu akó Errod†

³¹ Ene tonarrdó, ngibürr Parrisia tübabzilürr, da Yesun ilóp wagó, "Ma ini poko amgat a dólóng bwóbdü wam, zitülkus king Errodón ubi marü amkalóma."

³² Yesu ma ibü igó nilóp wagó, "E bako a ene pok‡ ilamke magó, ka errkyia da sab pamkolpamdögab kolae samu amandóla akó dólóng baindóla azidüdüğab. Aüd ngim ne ngürr yarile, ka sab kólba ene zaget ugón elakono. ³³ Laróga nóma tómbapón, ka wata wamlo kubó, sab, akó idit, zitülkus gaodó kokea prropet büdülämpükü amkalóm Zerrusalem pulkakak."

Yesun Gyaur Zerrusalem Pamkolpamđo (Metyu 23:37-39)

³⁴ "O Zerrusalem, Zerrusalem! Ma prropet büdülämpükü akrrandóla, akó God tóba ne bóktan amarru pam zirrbapónda, ibü ta ma ingülküpi akrrandóla. Ia nigó münung kürü wirri ubi yarilürr marü pamkolpam kwób asum darrpan pokodó, aip karrakarra pójaea tóba kupozan kwób asudo, da tape ngablaodo. A ma ubi koke namülnúrrü, ka ene poko koke ki tolaela! ³⁵ Turrkruru, marü müót* sab yuógan amgatörön yarile. Ka marü igó ayaldóla, ma sab myamem kürü kokean kóseno, kókó ma sab igó bóktono wagó, 'Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda.' "†

14

Yesu Azid Pam Dólóng Yónürr

¹ Darrpan [Sabad] ngürrdü, Yesu Parrisiab singüldü paman müötüdü wamórr alom. Yesun ilküpane idódnóp wa enezan agóltagól yarilürr. ² Da

13:27 Wórr Peba 6:8   **13:28** Metyu 22:13; 25:30   **13:28** Metyu 8:11-12   * **13:30** Ma müsiirrga ain bóktan Metyu 20:16 ngakanke.   **13:30** Metyu 19:30; 20:16; Mak 10:31   † **13:30** Errod Galili prrobins algomól pam yarilürr Rrom kingankü.   ‡ **13:32** poks narr umezan klama. Wa ilklióbülin gyagüpítötök lara. Mórrke-mórrke módoga: fox. Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 8:20.   § **13:32** errkyia, sab, aüd ngim ne ngürr yarile: Ini alap-alap bóktana. Errkyia akó sab, oya küp módoga: karianbóka. Aüd ngim ne ngürr yarile, oya küp módoga: kari pokoa.   * **13:35** müót wa apprapórr Zerrusalem pamkolpambóka apónda.   † **13:35** Zerrusalem pamkolpama Yesun akó ki eserre, wa Zerrusalem nóma ki bangrinc donki kwitüdü (Luk 19:28-44). Ene ngürrdü i ene bóktan opor ki taegwarr kwarile.   **13:35** Wórr Peba 118:26; Zerremaea 22:5

módóga, Yesun obzek kwata darrü pam yarilürr. Oya wapór tang blaman aditürrün kwarilürr. ³ Da Yesu Parrisi a Mosesón gida umulbain pam we nümtinóp wagó, "Mibü gidadógab ia taia dólóng ainüm Sabad ngürrdü, ta ia koke?"

⁴ A ene wirri pam wata piküp kwarilürr, tae kórkór aman babul. Da Yesu ene pam amiógürr, da we dólóng yónürr. Da oya we zirrapónórr. ⁵ Da Yesu ibü we nümtinóp wagó, "Yabü darrüpan siman oloma ó [kaua] badu kugupidü néma anggóbóle Sabad ngürrdü, ia ma ene badudügab koke irruno? Amkoman, ma ma kubó büsai-büsai arruanóm wamo."

⁶ Ibü ene pokodó bóktan alkomólóm gaodó koke yarilürr.

Moba Ngi Tüp Alkomól akó Popa Gailankwata

⁷ Yesu ola igó poko néma esenórr wagó, ene pamkolpama morroal mórran pokozan azebdako, ibüka alap-alap igó bóktanórr wagó, ⁸ "Darrü pama marü kol amiög tóredó néma ngimaune, morroal mórran pokodó mórran-mórran bain-gu. Zitülkus mórdóga, darrü wirrian ngi pam asi kena yarilün marükagab, wa noanpükü ngyaune. ⁹ Inzan néma yarile, marü nótó ngimaune, wa tame da bóktóne wagó, 'Ini pam mobanóm mórran poko ekya.' Ma kubó büöd ipudo ó kakota kolae-kolae mórran poko ipudo. ¹⁰ A marü ne néma ngimaurre tére bwóbdü, kolae-kolae mórran poko ipadke. Da marü nótó ngimaune néma tame, wa kubó marüka igó bóktóne wagó, 'Gódam, morroal mórran pokodó anen!' Ini pokoa néma tólbæle, da marü kubó magürnörre, ene ngibürr nibiób ngibaunürr ibü obzek kwata. ¹¹ Ka yabü ini bóktan byaldóla, zitülkus nadü oloma téba ngi kwit ainda, God oya ngi sab tüp solkomóle. Akó nadü oloma téba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine."

¹² Da Yesun nótó ngyaunürr alom, oyaka we bóktanórr wagó, "Ma pamkolpam alongalo bwóbdü néma ngibaundóla, ibü ngibaungu: moba gómdamal, moba zonaretal, moba zitül pamkolpam, ó moba minggüpanan mórrrel pamkolpam. Ma ne inzan pamkolpam néma ngibauno, i sab ta marü darrem inzan ngamkórre, akó inzan ngarkwatódó ma moba darrem kla kuri ipüda. ¹³ A ma alongalo néma tónggapono, ma sab inzan pamkolpam ngibaunke: elklaza-koké pamkolpam, kolae büb pamkolpam, wapór bidal pamkolpam, akó ilküp murrbausürrün pamkolpam. ¹⁴ Ma bagürwómdü namulo, zitülkus inzan pamkolpam gaodó kokeako marüka darrem akonóm, a God ma darrem wató akonda. God sab darrem marü ugón mókyene, wa sab [dümdüm tonarr] pamkolpam néma irlsine büdüldügab."

Wirri Alongalo Tórean Alap-alap Bóktan (Metyu 22:1-10)

¹⁵ Ene Yesukü nidi alo kwarilürr, darrüpa oya néma arrkrrurr, we bóktanórr wagó, "Bagürwóm watóke, garirrwómdü sab nótó elo-e Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü!"

¹⁶ Da Yesu oyaka bóktan we yalkomólorr wagó, "Darrü pama wirri alongalo tére tónggapónórr, da abün pamkolpam we ngibaunürr ene tóredó. ¹⁷ Ene tére ngürrdü, wa téba [leba zaget] pam we zirrapónórr, nibiób ngibaunürr, ibü umul-umulan ngibtanóm wagó, 'Yao! Blaman

elkkaza tómbapórrónako!' ¹⁸ A blamana bangónóp tibiób darrpan-darrpan zitülkuspükü. Ngaen-gógópan pama igó bóktanórr wagó, 'Ka errkyadan tüp poko amiga, da ka wata wamo ngakanóm. Da gyaurka, ka ini zitülkusdü koke tamo tóre bwóbdü.' ¹⁹ Akó darrüpa igó bóktanórr wagó, 'Ka errkyadan 10 zaget kau bumiga, da ka ma ibü zagetóde ngabkanóm tótókdóla. Da gyaurka, ka ini zitülkusdü koke tamo tóre bwóbdü.' ²⁰ Akó darrüpa ma igó bóktanórr wagó, 'Ka wata kol errkyadan zumiga, da ka wa gaodó kokela tótókóm.'

²¹ "Ene leba zaget pama nóma tolkomólórr tóba wirri pamdó, da blaman poko we pupaininóp. Müöt pama nóma arrkrrurr, kari ngürsila koke simiógür, da tóba leba zaget pam we yalórr wagó, 'Büsai, ama blaman ini wirri basirran kwat ildüma wam; da simarruke elklaza-koke pamkolpam, kolae büb pamkolpam, ilküp murrbausürrün pamkolpam, akó wapór bidal pamkolpam.' ²² Ene leba zaget pama wamórr akó wa nóma tolkomólórr, wa bóktanórr wagó, 'Wirri pam, ma ne poko kila, ka kuri tónggapóna. A kan ma kari kokea.' ²³ Da wirri pama tóba leba zaget pam we yalórr wagó, 'Ugó wam kókó wirri basirr kalkuma ne wirri akó kari kwat kabedó; pamkolpam ola nilnümke kürü müöt kugupidü barrbünum. Ene igósüm, kürü müöt barümürrün yarile. ²⁴ Da ka yabü umul-umulan ngibstandóla, ka ngaen-gógópan enan nibiób ngibauna, i sab kürü alo kla mis koke ipüdörre!'"

Yesun Amkoman Zaget Pamóm Bain

²⁵ Darrpan ngürr, abün pamkolpama Yesukü nóma ogoblórr, da wa tübyalüngürr ibüka, da ini poko bóktanórr wagó, ²⁶ "Darrüpa kürüka nóma tame, akó oya ubi kürü umulbain olomóm bainüma, wa kubó ibü wata alzizi amóna, tóba ab akó aip, tóba olmalkol, zonaretal akó bólbtóal, akó enana tóbanan arról. ²⁷ Ubi-koke nótóke tóba krros bügasilüm akó kürü solkwat akyanóm,* wa igósidi gaodó kokea kürü umulbain olomóm bainüm.

²⁸ "Yabü darrüpan ubi ne nóma yarile wirri kwitüm müöt aelóm, wa kubó mórran-mórran baine, ta asi mani ngarkwat yazebe ene blaman elklaza bumiögüm müöt aelóm. Da módoga, wa kubó tóba mani atangóm ugósüm baine, da wa kubó olgab umul baine igó, gaodóma müöt aelóm. ²⁹ Wa ne zitül nóma alanine a alakónóm ma gaodó kokea, sab nidi eserre, i sab oya ngüóng angyalnórre igó bóktanpükü wagó, ³⁰ 'Ini pam ngakónam; wirri müötan zitül enan alaninürr, a alakónóm ma gaodó kokea.'

³¹ "Aprrapórr darrü kinga tóba gazirr pam kwób asuda gazirrüm tótókóm darrü kingan 20,000 gazirr pampükü. Ia wa kubó ngaen-gógópan koke mórran-mórran baine gyagüpítótók azebóm wa ia gaodóma gazirrüm, oya ne wata 10,000 gazirr pam nóma kwarile? ³² Wa ne gaodó koke nóma yarile, kubó pam kopo zirrapóne singül kwata darrü kingdü, wa barrkyan kan nómada, igó pokom wagó, 'Mi ma ia kaini paud ódódóm?' ³³ Dadan ngarkwatódó, yabükagab darrüpa ubi-koke nótóke tóba blaman elklaza alókóm, wa gaodó kokea kürü umulbain olomóm bainüm.

---

* **14:26** Metyu 10:37   * **14:27** krros bügasil wa igóbóka apónda igó, ma koke bangono azid aengóm akó narrótókóm Yesun mamoaandágabi.   **14:27** Metyu 10:38; 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23

*Mis-koke Soltzan
(Metyu 5:13; Mak 9:50)*

³⁴ "Solt[†] wa morroala, a solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem misan koke ngitino. ³⁵ Oya ugón küp babula apapdó akó biza tumum amanóm alo kla zida dódórr bainüm, zitülkus oya arüng babula. Ugón wata kolaea, da amaiak klama. Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!"

15

*Bamrükürrün /Sipan/ Alap-alap Bóktan
(Metyu 18:12-14)*

¹ Darrpan ngürr blaman [taks mani dakabain pam] akó ngibürr kolae tonarr isa kwób tóbazelör Yesun arrkrrum. ² Da Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama igó murrkurr kwarilürr wagó, "Ini pama kolae tonarr is gómdamal bangunda akó usakü alongalodako." ³ Da Yesu ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó,

⁴ "Yabü darrüpa ne 100 sip nóma kwarile, ó igó darrpana kuri bamrüke, da wa ia kaine? Wa kubó ene 99 sip ola bimgüte panze pokodó, ó wa tüób kubó ae wame ene bamrükürrün sip amkünüm, kókó kubó wa esene. ⁵ Wa kubó nóma esene, wa kubó bagür-bagür bügasile tóba tupodó, ⁶ da we salkomóle müót basirrdü. Olgabi wa kubó tóba gómdamal akó oya minggüapanandó nidi ngyabendako darrpan pokodó ngibaune, ó wa kubó ibü nilörre wagó, 'Kankü bagür kwarilün, zitülkus ka kólba ene sip kuri esena, ne klama bamrüke!' ⁷ Ka yabü igó byaldóla, dadanzan God akó tóba anerru sab wirrian bagürwómdü kwarile ene darrpan kolae tonarr olomankü, Godka nótó byalüngda tóba kolae tonarrdógabi, ene 99 [dümdüm tonarr] pamkolpamdögab, Godka ngaen nidi tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdögab.*

Bamrükürrün Mani Küp

⁸ "Darrü kolan ne 10 [silba] mani küp nóma kwarile, ó igó darrpana nóma bamrüke, da wa ia kaine? Wa kubó zyón kla setóne, ó müót dudu arrbite, akó wa blaman bwóbdüma kubó tai yamküle, kókó wa kubó esene. ⁹ Olgabi wa tóba kamdal kol akó oya minggüapanandó nidi ngyabendako kubó ngibaune oya müötüdü tótókóm, da wa kubó ibü nilörre wagó, 'Kankü bagür kwarilün, zitülkus ka kólba ene mani küp kuri esena, ne klama bamrüke!' ¹⁰ Ka yabü igó byaldóla, dadanzan Godón anerru wirrian bagürwómdü kwarile darrpan kolae tonarr olomankü, Godka nótó byalüngda tóba kolae tonarrdögabi."

Bamrükürrün Siman Olom

¹¹ Yesu akó pokodó ipadórr wagó, "Darrü paman nis siman olom nis namülnürri. ¹² Da solo kupo oloma tóba ab yalórr wagó, 'Ba, moba elklaza ugó arrgrrat, ó kürü ngi ne poko-e, ma kürü kólba ugó kókya.'[†] Da

[†] **14:34** solt: Yesu Godón pamkolpam soltpükü nütaninóp. Solta alo kla misan ngitanda akó tangamtinda alo kla abün-gum. Yesun amkoman angun pamkolpam soltzan ki kwarilün tibiób ngyabendó. **15:1** Luk 5:29-30 * **15:7** Godka ngaen nidi tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdögab, Grrik bóktanan darrü küp módóga: nidi gyagüpi tótókdako igó, ibü kolae tonarr babula, igósidi ibü zitülkus babula Godka byalüngüm. [†] **15:12** Aban elklaza bobarr ugón bórrgrat kwarilürr, wa nóma narrótöke. Da ene solo kupo oloma ini poko nóma bóktanórr, wa tóba ab kle-kle yangónorr.

módóga, oya aba we arrgrratórr, ó nókyanórr, zoretan tóba, naretan tóba. ¹³ Aibwób babul ene kakóm, zoreta tóba blaman elklaza we dakasurr darrpan pokodó, da we bupadórr ama darrü aibwób kanrridü. Wa olazan yarilürr, tóba mani kókó popa elklazadó kolae ninóp. ¹⁴ Ngibür tonarr kakóm igó poko yarilürr, wa tóba mani blaman amanórr, da ene kantrri ama ugón wirri kua simiögürr. Da wa alo kla byamkünüm we bainürr. ¹⁵ Da módóga, wa zaget we bókyanórr darrü ene kantrri pamankü. Ene pama oya kyamül ngabkan bwóbdü zirrapónorr kyamül ngabyónóm. ¹⁶ Ene küsil paman ubi yarilürr kyamülabnóm alo klame kómóp bapónóm, da darrü oloma ta kokean ekyanórr kari lalae. ¹⁷ Wa tóba morroal gyagüpítótókdó nóma tamórr, da bóktanórr tóbaka wagó, 'Kürü aban blaman zaget pamab alo pokoa bamindako. A ka ma inamüla, kómópan aengde. ¹⁸ Ka errkyadan bupudo, ó kólba abdó alkomolo. Da ka sab kólba ab ilo kagó, "Ba, ka kolaeon tonarr tónggapórró Godka akó marüka. ¹⁹ Ka myamem ngarkwatódó kokela, ma kürü myamem moba olombóka ngilian-gu. A gyaurka, ma kürü moba zaget pamórnzan kyó." ²⁰ Da módóga, ene oloma bupadórr, we alkomólórr tóba abdó.

"Wa barrkyanan kan nóma yarilürr, oya aba ugón esenórr. Wa kari gyaur koke yarilürr tóba olomdó, da busorr oya amiögüm. Wa we amiögürr, da iprukürr. ²¹ Olgabi oloma abbóka wagó, 'Ba, ka kolaeon tonarr tónggapórró Godka akó marüka. Ka myamem ngarkwatódó kokela, ma kürü myamem moba olombóka ngilian-gu.' ²² A oya aba ma tóba zaget isdü bóktanórr wagó, 'Büsai! Ene morroal kokrrapan mórrkenyórr sidüdam atenóm! Oya tang pyómdü rring akyenam akó wapór kla amelam! ²³ Ene pyórr aupürrün [kau] kupo sidüdam, emkólam, a yungam! Mi errkyा wirri garirr tónggapóndakla! ²⁴ Zitulkus módóga, kürü ini olom büdül yarilürr, akó errkyा ama arróla. Wa bamrukürr; errkyा ka oya kuri esena!' Da módóga, ene garirrwóm we bókyenóp.

²⁵ "Naret ugón ngaon bwóbdü yarilürr ene tonarrdó. Wa nóma alkomól yarilürr, ó müót nóma ngorram syólürr, wa arrkrrurr pamkolpamab zilwóm. ²⁶ Da módóga, wa darrü zaget pam ngyaunürr, da imtinürr wagó, 'Ia aini laró pokoa tómbapónda?' ²⁷ Ene zaget pama bóktan yalkomólórr wagó, 'Marü zoreta kuri tolkomóle. We ngarkwatódó, marü aba ene pyórr aupürrün kau kupo kuri emkóle, zitulkus oya oloma tóbaka kuri tolkomóle, azid-koke akó darrü kolae koke.'

²⁸ "A naret kari ngürsil ta koke yarilürr, da wa müótüdü bangrinüm bangónórr. Da módóga, aba we tubrranórr da tamórr kókó wa ne yarilürr, da arüngi imtinürr bangrinüm. ²⁹ A nareta ma tóba abdó bóktan we yalkomólórr wagó, 'Sazil! Ini blaman paildüzan ka [leba zaget olomzan] namülnürrü marünkü, akó ka marü bóktan aibóka kokean amarró. A ini pokodó, ma kürü ta [gout] kupo koke kókyarró kólba gómdamalpükü alongalo tónggapónóm. ³⁰ A ma ene pyórr aupürrün kau kupo emkóla ene darrpan olom, ma moba olombóka noan ngiliandóla, basirrdü nótó tübzile, enana wa marü mani popa kwatódó agól koldó kolae ninóp!' ³¹ Oya aba bóktanórr oyaka wagó, 'Kürü olom, ma blaman tonarrdó aegla kankü. Akó blaman kürü ne elklazako, marünko. ³² Ini wirri tonarra, da mi igósidi garirr akó bagürwóm kwarilo, zitulkus marü zoret büdül yarilürr, akó errkyा ama arróla. Wa bamrukürr; errkyा ka oya kuri esena.'

16

Ilklióbülión Elklaza Ngabkan Pam

¹ Da Yesu tóba umulbain olmaldó ini poko adrratórr wagó, "Darrpan mórrel pam asi yarilürr. Oya elklaza ngabkan pam ta asi yarilürr. Darrü ngürr darrü oloma ene mórrel pamdó wamórr da pupainürr wagó, 'Marü elklaza ngabkan pama elklaza kle-kle ngabkandase akó mani popa arngenda.' ² Módoga, mórrel pama oya we ngyaunürr da imtinürr wagó, 'Ini ia laróga, ka marükwata ne poko arrkrudóla? Kürü kóbó kókya moba peba, kürü asenóm mania nigósa tamlórr ó nigósa burralórr, zitulkus ma we ngarkwatódó kokela kürü elklaza ngabkanóm!' ³ Da ene elklaza ngabkan pama tóbaka we bóktanórr wagó, 'Ta ka ia kaino? Kürü wirri pama kürü zagetódágab alakóndae. Kürü go arüng gaodó kokea tüp amkalóm kólba ngyabenóm. Ka kari büód ta kokela batom. ⁴ Taia, ka umulóla ka kubó laró tónggapono, igósüm sab pamkolpama kürü morroal tonarre küpüdörre tibiób müötüdü, ka kólba Zaget nómá imruko.'

⁵ "Módoga, wa tóba gyagüpítótók térrmendó ingrinürr. Wa ene pam, tóba wirri paman dedi nibióbka kwarilürr, we ngibaunürr. Wa ngaengóópan pam we imtinürr wagó, 'Marü ia nigó ngarkwat dedia, wirri pam akyanóm?' ⁶ Ngaen-gógóópan pama we bóktanórr wagó, 'Ka sab 100 [olib] oel drram^{*} ngarkwat ekyeno.' Ene elklaza ngabkan pama we yalórr wagó, 'Marü ngaen-gógóópan dedi ngarkwat yóni pebadó wialómorrón. Da búsaí-búsaí mórran-mórran bai akó wialóm: 50 olib oel drram.' ⁷ Wa akó nis ngim pam we imtinürr wagó, 'Marü ia nigó ngarkwat dedia wirri pam akyanóm?' Ene pama we bóktanórr wagó, 'Ka sab 100 sak baek plaoa[†] ngarkwat ekyeno.' Ene elklaza ngabkan pama ene pam we yalórr wagó, 'Marü ngaen-gógóópan dedi ngarkwat yóni pebadó wialómorrón. Da küsíl ngarkwat ugó wialóm: 80 sak baek plaoa.'[‡] ⁸ Wirri pama nómá arrkrurr, wa ene ilklióbülión pam yagürürr wa enezan [wirri gyagüpítótóke] tónggapónórr, igósüm oya sab gómdamal asi kwarile ibüka ngambangólóm. Ka ini poko bóktandóla, zitulkus ini tüpan pamkolpam wirri ilklióbülión gyagüpítótók isako, i tibiób kamdal iazan bangóndako. A zyondü ngyaben pamkolpam ma inzan kokeako.

⁹ "Ka yabü igó byaldóla, e gómdamal bangulam tüpan mórrele elklaza-koke pamkolpampükü. Ene igósüm, ini mórrela nómá blakórr, yabü sab morroal tonarre yazebrre ngarkwat-koke ngyaben bwóbdü. ¹⁰ Nadü oloma amkoman moboküpi aüd elklaza morroal ngabkale, wa ta sab amkoman moboküpi ngabkan yarile abün elklaza. Akó nadü oloma obae moboküpi ngabkanda aüd elklaza, wa ta sab obae moboküpi ngabkan yarile abün elklaza. ¹¹ Da mórdoga, kolpam gaodó koke ne nómá kwarile yabü amkoman bangunüm ini tüpan mórrel elklaza morroal ngabkanóm, yabü sab amkoman nótó nangurre kwitüm amkoman mórrel ngabkanóm? Darrü pam babula. ¹² Akó e ne darrü oloman elklaza amkoman moboküpi koke nómá ngabkan kwarilo, yabü sab yabiób elklaza nótó tülirre ngabkanóm? Darrü pam babula.

---

* **16:6** 100 drram ngarkwat aprrapórr 3,000 o 4,000 litá yarilürr, ó 600 o 800 gelón. † **16:7** 100 sak baek plaoa aprrapórr 20,000 o 30,000 kg kwarilürr. ‡ **16:7** Wa aprrapórr ta akó ngibürr darrpan tonarr ngarkwatódó nilóp, oya wirri pamdó sab dedi nidi yakorre.

13 "Leba zaget pam gaodó kokea nis wirri pam nisabkü zagetóm. Wa kubó darrü alzizi amaike, ó oya [moboküpü ubi] darrüdü yarile. Wa kubó darrüdü minggüpanan yarile, ó darrü ma kle-kle ngakan yarile. E gaodó kokeakla dakla Godón akó mani [ótókóm] darrpan tonarrdó."

*Yesun Ngibürř Umulbain Bóktan
(Metyu 11:12-13; 5:31-32; Mak 10:11-12)*

14 Parrisia blaman ini bóktan nóma barrkrrurr, oya tiz angón koralórr, zitülkus i mani ubi pam koralórr. **15** Da Yesu ma ibüka we bóktanórr wagó, "E inzan pamakla. Yabü ubi igó bainüma pamkolpamab ilküpü wagó, e [dümdüm tonarr] pamakla. A God ma umula yabü moboküp. Pamkolpama ne poko gyagüpi amandako wagó, morroalako, Godón ilküpü ma ngazirrako.

16 "Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, i mibü singüldü kla kwarilürr mibü balngomólóm, kókó Zon [Baptæs Bain] Paman ngarkwat semrranórr. Ene tonarrdó gab, Morroal Bóktan büdratódasko Godón Kingzan Balngomólankwata. Abün pamkolpama barrbünum kaindako arüngpükü. **17** Ini tüp a pülpül popadanamli bamruküm, a darrpan ne karian ngi opore gidadó sab kokean aupe Godón Gidatogab.

18 "Nadü pama tóba kol zumanike, akó darrü kol zumige, wa kol gómol yarile. Akó nadü pama igó kol zumige igó, oya müöra zumaikürr, ene wata darrpan pokoa, wa kol gómol yarile.

Mórrel Pam akó Lazarris

19 "Darrü pam asi yarilürr. Wa kari mórrrel pam koke yarilürr. Wa ilulu óe-ée§ akó agurr akó wirri darrem mórrkenyórr bamel yarilürr. Blaman ngürr wa alongalo yarilürr morroal alo-e. **20** Oya pul basirr mamtaedó blaman ngürr pamkolpama elklaza bato pam sidódnóp. Ene elklaza-koke paman ngi Lazarris. Lazarrisün büb wata blaman gülünga gwarrarrón yarilürr. **21** Oya ubi igó yarilürr, ne burrua ki balók korale mórrrel paman alongalo tógaldó gab, wa we kla ki elol. Ene pokodó, umea ta tótók kwarilürr oya gülüng arrgotóm.

22 "Igó pokoa tómbapónórr, ene bato pama we narrótókórr. Godón ngibürř anerrua togobórr, da oya we idüdóp Eibrra-amón nólgópdó. Ene mórrrel pama ta narrótókórr; oya ma gapókdó we ingrinóp. **23** Ene mórrrel pama büdülab bwóbdü* wamórr. Wa ene bwóbdü kari kolae azid koke aeng yarilürr. Wa kwit nóma yazilürr, da Eibrra-amón barrkyan kan esenórr, a Lazarris ma ugón oya nólgópdó yarilürr. **24** Da wa Eibrra-amón we ngilianórr wagó, 'Ba Eibrra-am, kürü gyaur kóse, akó Lazarrisün yal, kya tóba tang pyóm naedó ki yanggóból kürü ulit gübarr ainüm. Zitülkus mórdóga, ka büdül azidüdümla ini urdú.'

25 "A Eibrra-am bóktan igó yalkomólórr wagó, 'Olom, gyagüpi wam, ma tüpdü nóma namülnürrü, ma moba morroal elklaza yazebnórró. A Lazarris ma kolae elklaza yazeblórr. A errka wa ma aini zaozao airrüna, a ma go wirri azidüdümla. **26** Akó ene tumum, kan tónggapórróna mibü aodó, igósüm pama baurrgum algab ama yabüka.

16:13 Metyu 6:24   **16:17** Metyu 5:18   **16:18** 1 Korint 7:10-11   § **16:19** ilulu óe-ée, Mórrke-mórrke mórdóga: purple. Ilulu óe-ée mórrkenyórr wirrian darrem koralórr. Wata abün mani mórrrel pama bumiognóp. * **16:23** büdülab bwób, Grrik bóktane mórdóga: Hades.

Akó darrüpa ta olgab kokean tübanike ama kibüka.²⁷ Da ene mórrrel pama bóktan we yalkomólórr Eibrra-amka wagó, ‘Ba, ka marü arüngi atodóla Lazarrisün zirrapónóm kürü aban müötüdü. ²⁸ Zitülkus módóga, kürü 5 zonaretalasko tüpdü. Ibü kubó arüngi ikik ki nökrrónónóm, igósüm i sab ala koke togobe ini azid aeng bwóbdü.’

²⁹ ‘Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ibüka Moses akó prropet asisko ibü büzazilüm. I sab ibü bóktan ki barrkrro.’ ³⁰ ‘Koke, Ba Eibrra-am, a darrü oloma ne büdülab bwóbdügab nöma ki tame ibü büzazilüm, da i sab Godka tübyalüngörre tibiób kolae tonarrdögabi.’ ³¹ Da Eibrra-am oyaka we bóktanórr wagó, ‘I ne koke nöma barrkrue Moses akó prropeta ne poko bóktan kwarilürr, i ta sab amkoman koke yangurre, enana kubó ne büdül pama nöma türsümüle ibüka alkomólóm.’ ”

17

Kolae Tonarr akó Kolae Tonarr Barrgon

¹ Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Igó pokoa sab amkoman togoble, pamkolpam kolae tonarr tómbapónóm ne klama balngomoldako. A Godón ngürsila sab tame oyaka, noakama tótókdako! ² Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón ingülküp* ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikorre maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóné, wa popa olom[†] kolae tonarr tónggapónóm nöma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile. ³ Da e ta mamka!

“Marü zonareta ne marüka kolae tonarr nöma tónggapóné, oya ag akó ila myamem tónggapón-gum. Wa ne kolae tonarr tónggapónégab nöma tübyalünge, ma oya kolae tonarr arrgono. ⁴ Wa ne 7 müñüm‡ kolae tonarr nöma tómbapóné marüka darrpan ngürr, akó wa ne marüka 7 müñüm nöma tolkomóle wagó, ‘Ka gyaurla,’ ma wata blaman tonarrdó igósidi oya kolae tonarr arrgolo.”

Godón Amkoman Bangun

⁵ [Apostola] Lodka bóktónóp wagó, “Kibü amkoman bangun wirrian yó!”

⁶ A Lod ma ibüka bóktanórr wagó, “Marü amkoman bangun ne inzan kari nöma warile, wamaka karian küpa,§ da ma ini pampangórr nugup kuri ila magó, ‘Barrpingül, da bartümül maludü!’ Sab marü bóktan arrkrue.

[Leba Zaget] Pamab Zaget

⁷ “Aprrapórr darrüpan yabükagab leba zaget pam asi nöma yarile, ngaon bwóbdü nótó kesu angónda ó [sip] nótó ngabkanda. Ia wa kubó ene leba zaget pam igó ile, wa ne ngaon bwób ó sip ngabkan bwóbdügabi nöma tolkomóle igó, ‘Büsai-büsai tam, alom tómorrá?’ ⁸ Koke! A wa kubó igó yarile wagó, ‘Kürü darrü kla yung. Ene kakóm, ma moba zaget

* **17:2** ingülküp, Mórrke-mórrke módóga: millstone. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküp [wit] küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórrona. † **17:2** popa olom: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke o arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó. **17:3** Metyu 18:15 ‡ **17:4** 7 müñüm: Namba 7 oya küp módóga: [dudu kómal]. Ini pokodó oya küp módóga: blaman tonarr. § **17:6** karian küp, Mórrke-mórrke módóga: mustard, alo misan ngitan klama.

mórrkenyórr bamel, da kürü ngakókalón kürü ubi ne darrü klamóm nóma yarile, ka enezan alo a anón namulo. Ene kakóm, ma kubó moba alo ugón eloke.' ⁹ Ia wa kubó tóba leba zaget pam eso ekyene, zitülkus wa tonggapóne oya ne klamóm ile? Koke! ¹⁰ Akó enta dadanzana yenkü. E blaman kla nóma tómbapórrre, God yabü blaman ne kla tómbapónóm byalda, e ma igó bóktalamke magó, 'Mi go wata popa leba zaget pamakla; mi wata we kla kuri tómbapónóp, God mibü ne kla tómbapónóm tilóp.' "

Yesu 10 Soso Azid Pam Dólóng Ninóp

¹¹ Yesuzan tótók yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü tóba umulbain olmalpükü, wa [Samarria] akó Galili prrobins ngaruana wamlórr. ¹² Wa darrü basirrdü nóma tübzilürr, 10 pama oyaka togobórr. I soso azid balmilnóp. I Yesukagab barrkyan kan bórranglórr. ¹³ I wirribóka górrgónóp oyaka wagó, "Yesu! Wirri pam! Kibüka moba gyaur okaka simzazil!"

¹⁴ Wa ibü nóma nosenóp, wa bóktanórr wagó, "E ugó ogob. Yabiób bómtyenamke prristdü."*

I enezan ogoblórr, da kwat-kwat ene soso azida ugón nümgütóp. Ibü büb wamaka bagulürrün koralórr. ¹⁵ Ene 10 pamdógab darrpana, tóba nóma küp bamkónorr wagó, wa ene soso azidüdügab dólóng kuri baine, da wa alkomólórr Yesuka, Godón agürkü wirri taegwarre. ¹⁶ Wa Yesun wapór minggüpanandö tüpdü simbalkalórr, da oya eso we ekyanórr. Ene wa Samarria pam yarilürr. ¹⁷ Yesu imtinürr wagó, "Ia 10 pam dólóng airrün koke kwaril? Ene ngibürr 9 pam ia negako? ¹⁸ Ia darrü pam aserrón babul yaril ene 10 pamdögab, nótó tolkomóle Godón ngi wirri kwit ainüm, a wata ini mogob nótóke?" ¹⁹ Olgabi Yesu bóktanórr ene Samarria pamdó wagó, "Bupa da ugó wam; marü moba amkoman banguna dólóng mine."

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr (Metyu 24:23-28, 37-41)

²⁰ Darrpan ngürr Parrisia Yesun imtinóp wagó, "Ia Godón Kingzan Balngomóla nóma tübzile?" Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "E sab darrü kla koke esenane igó pokó okaka amzazilüm igó, Godón Kingzan Balngomóla tótókda. ²¹ Pamkolpam sab gaodó koke kwarile igó pokó bóktanóm wagó, 'Yazilam, Godón Kingzan Balngomól Bwób yóni!' ó igó wa, 'Godón Kingzan Balngomól Bwób módögase!' Zitülkus módoga, ene go yabü moboküpüdma.[†]

²² Olgabi Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "Sab ene tonarra tame, e wirri ubi nóma kwarilo Pamkolpamab Oloman darrpan ngürr asenóm, a e wa sab koke esenane. ²³ Pamkolpama sab yabü nüzazilnórre wagó, 'Ngakónam, wa aumase!' ó wagó, 'Wa yóni!' A sab ibüka tótókgu, ó ibü solkwat atan-gu. ²⁴ Zitülkus módoga, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ne ngürrdü tolkomolo, ka sab inzan namulo, wamaka aona warri sapóne ini dudu pülpül, darrü kubdüğabi ama dakla kubdü, blaman pamkolpama asenóm. ²⁵ A ngaen-gógópan ka sab abün-abün azid aenglo. Akó ini lüolan pamkolpama sab kürü alzizi kümaniknórre. ²⁶ Wata enezan yarilürr

* ^{17:14} Darrü paman soso azid nóma blakóne, wa tóba kubó bómtyanóm wame prristdü. Ene go prristan zaget yarilürr bóktanóm igó, ene paman soso azid kuri amgüte (Lebitikus 14:1-32).

† ^{17:21} Godón Kingzan Balngomól paman moboküpüdma, oya küp módoga: God oya wató alngomólda Kingzan.

Noan tonarrdó, da enta sab inzan yarile Pamkolpamab Oloman alkomól ngürrdü. ²⁷ Noan ngyaben tonarrdó, pamkolpam wata dadan ngyabendó kwarilürr, alo akó anón kwarilürr, kol a pam bumióg kwarilürr, kókó tai ene ngürrdü, Noa tóba wirri butüdü nómá bangrinürr. Olgabi wirri naiz naea we tamórr, da blaman pamkolpam kolae ninóp. ²⁸ Wata dadan ngarkwatódó yarilürr Lotón ngyaben tonarrdó. Pamkolpama alongalo akó anón kwarilürr, bumióg akó sel bain kwarilürr, akó zid baritnóp akó müót balmelnóp. ²⁹ A ene ngürr, Lot tóba olmalkolpükü Sodom wirri basirr nómá amgatórr, God ur akó kolae ilang urpükü ingülpük‡ zirrtapónop pülpüldügab, da blaman pamkolpam we kolae tinóp. ³⁰ Sab dadanzan yarile, pamkolpama sab popa ngýaben kwarile bobarrzan, Pamkolpamab Oloma nómá okaka tübine.

³¹ “Ene ngürrdü, darrü olom tóba mórrkakakdó nómá yarile,§ akó oya ne elklaza nómá kwarile müótandó, wa koke ki abi, elklaza azebóm. A wa büsai ki buso tóba zid bainüm. Akó ene ta inzana, darrü olom ngaon bwóbdü nómá yarile, wa müötüdü koke ki alkomól darrü kla apadóm, a wa büsai ki buso. ³² Gyagüpi amaikam Lotón koldó ne pokoa tómbapónórr!* ³³ Nadü oloma bütanile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine. ³⁴ Ka yabü igó byaldóla, ene irrüb nis olom nisa sab darrpan pokodó ut namüli. Darrpan sab sipüde, a darrü ma ola amgüte. ³⁵ Nis kol nisa sab wit küp darrpan pokodó zaze amgün namüli plaoa tómbapónóm. Darrpan sab tupude, a darrü ma ola zumgute.”†

³⁷ Umlubain olmala oya imtinóp wagó, “Nubósüm, Lod?”

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Büdül büb nega, kekek pýaæa ola kwób bazendako.”‡

18

Alap-alap Bóktan Kóble akó Zazankwata

¹ Da Yesu tóba umulbain olmaldó ini alap-alap bóktan adrратórr, igósüm ibü metat tére bakode genggorrama azebgum. ² Wa we bóktanórr wagó, “Darrü wirri basirrdü zaza ola ngyaben yarilürr. Wa Godón koke gum angón yarilürr. Pamkolpam ta wa koke morroal bangón yarilürr. ³ Ene basirrdü ama kóble asi warilürr, metat nótó katóklórr oyaka, batom tóba tangamtinüm. Wagó, ‘Kürü ubi ipa ini pam dümdüm akyanóm, kürükä nótó bóka bamgündä!’ ⁴ Dokyan tonarróm, zaza bangónórr tórrmendó angrinüm kotódó. Dómdóm wa tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Enana ka Godón koke gum angóndóla akó pamkolpam koke morroal bangóndóla,

17:26 Bwób Zitüł 6:5-8   **17:27** Bwób Zitüł 7:6-24   **17:28** Bwób Zitüł 18:20-19:25   ‡ **17:29** kolae ilangan nokam, Mórke-mórke módóga: sulphur. Sulphur aruri burua o tópalzan ingülpük, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaean ilanga. § **17:31** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr. * **17:32** Lotón kola Lodón bóktan koke ipadórr kakóm azilgum, da God oya we kolae wyónurr! (Bwób Zitüł 19:26)   **17:33** Metyu 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; Zon 12:25   † **17:35** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 36 asine. Igó bóktanda wagó, “Nis pama sab ngaon bwóbdü darrpan pokodó zaget namüli. Darrü sab sipüdesa, a darrü ma ola amgüte.” (Metyu 24:40)   ‡ **17:37** Mi tai umul-kókla ini bóktanan küp laróga. Darrü küp módóga: ka sab panzedó okaka tübino; e sab kürü panzedó kósenane, wata kekekazan kwób bazendako büdül murudü. A ngibürr bóktanan küp ta asiko.

5 zitülkus ini kóblea metat kürüzan müp alióndo, ka kya oya kóbó tangzwamtinün ene bóka bamgün olom dümdüm akyanóm, dama kürü sab kena gengorraman ngigütalón metat tótökde.’”

6 Da Lod we bóktanórr wagó, “Tübarrkrru ene kolae zaza ne poko bóktanórr! **7** Ia sab God dümdüm kla koke tómbapóne tóba alearrón pamkolpamabkü, oyaka metat nidi tórewómdako tangbamtinüm? Wa ia sab ene kla zaorrón tónggapóne? **8** Ka yabü igó byaldóla, God sab dümdüm kla búsai tónggapóne ibünkü. A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nóma tamo, ia ka sab amkoman bangun eseno ini tüpdü?”

Alap-alap Bóktan Parrisi akó [Taks Mani Dakabain Pamankwata]

9 Ola ngibürr pamkolpam kwarilürr, nidi amkoman karrkukusi angun kwarilürr wagó, i ta tib dümdüm ngyabendako, da ama ngibürrdü wazilülürr, wamaka i dümdüm koke ngyabendako. Módoga, Yesu ibükä ini alap-alap bóktan we adrratórr wagó, **10** “Nis pam nisa tórem we aurürri [Godón Gyabi Müötüdü]: darrü wa Parrisi yarilürr, a darrü ma taks mani dakabain pam.

11 “Parrisia nóma zamngólórr, wa tóbakwata tóre ekorr* wagó, ‘God, marüka wirri eso, igó ngarkwatódó, ka go ngibürr pamzan kokela; ia gómol pam, dümdüm ngyaben-koke pam, kol gómol pam. Akó ka inzan kokela, ini taks mani dakabain pamzan. **12** Ka darrpan udaidü nis münüm bütökla alo, akó ka marü [wantent] akyandóla blaman elklazadógab, ka ne kla azebdóla.’

13 “A ene taks mani dakabain pama ugón nanabwób zamngólórr. Wa gum yarilürr kwitüm azilüm, da gyaurme dalgüp we bólkalólórr ó we bóktanórr wagó, ‘Godóe, kürü gyaur kóse! Ka kolae tonarr pamla!’ **14** Ka yabü igó byaldóla, ene nis pam nisa nóma alkommóri müöt basirrü, God ene taks mani dakabain pamankwata bóktanórr wagó, wa [dümdüm tonarr] pam yarilürr, a ene Parrisi koke. Nadü oloma tóba ngi kwit ainda, God oya ngi sab tüp solkomóle. Nadü oloma tóba ngi tüp alkommólda, God oya ngi sab kwit ine.”

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp

15 Ngibürr pamkolpama ta tibiób ngómamól olmal tübermüllürr Yesuka, ibü singüldü tang amelóm. Umlubain olmala ini poko nóma esenóp, ene kolpam we nagóp amarrugum. **16** A Yesu ma kari olmalpókal tóbaka we ngibaunürr, da bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob kürüka! Burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko. **17** Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kingzan Balngomól koke nótó apadóda kari olomzan, sab kokean bangrine.”

Mórrel Pam (Metyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 Darrü Zu singüldü pama oya we imtinürr wagó, “Morroal Umlubain Pam, ka ia kaino [ngarkwat-koke arról] apadóm?”

19 Yesu oya we imtinürr wagó, “Ia ma kürü morroalbóka iade ngiklina? Darrü morroal olom babula, wata God tebea. **20** Ma Godón gida bóktan pokobóka umulóla wagó, ‘Ma kol ó pam gómolgu; ma darrü olom

* **18:11** wa tóbakwata tóre ekorr: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó inzan angrirruna wagó, wa tebe-tebe nóma zamngólórr, wa tóre ekorr. **18:14** Metyu 23:12; Luk 14:11

büdülümpükü amkalgu; ma gó mólgú; ma obae tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata; ma moba aipab nis morroal angón namülün.”

21 Ene pama we bóktanórr wagó, “Ene tonarrdó gab ka karimakur nóma namülnürrü, ka ini blaman gida bóktan poko amkoman amorran namülnürrü.”

22 Yesu ini poko nóma arrkrrurr, wa oyaka we bóktanórr wagó, “Marü dóma wata darrpan klama. Moba blaman elklaza sel ninünümke, da mani elklaza-koke kolpam nülinünümke. Sab igósidi marü mórel ma kwitüm yarile. Da yao, kürükä tókyanke.”

23 Mórrel pama ene bóktan nóma arrkrrurr, oya wirri gyaura simiögürr, zitülkus wa kari mórel pam koke yarilürr.

24 Yesu nóma esenórr wa gyaurdü yarilürr, da we bóktanórr wagó, “Ene go kari müp ta kokea mórel pamkolpamab Godón Kingzan Balngomóldó barrbünum! **25** Anda, [kamelan] nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórel paman ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”

26 Ene nidi barrkrrurr, we imtinóp wagó, “Da ma ia sab nótó zid baine?”

27 Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Gaodó-koke ne klame pamakanankü, Godka ma gaodóma.”

28 Pita oyaka we bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki kibiób blaman elklaza olknórró marüka atanóm!”

29 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü oloma tóba müöt, kol, zonaretal, bólbtal, aipalabal, akó olmal bimgüte Godón Kingzan Balngomólanme, **30** wa sab abün münüm yazeble ene elklaza ini ngyaben tonarrdó, wa kakota ne elklaza előke. Akó sab ugórr ne tonarra tame, wa ta sab ngarkwat-koke arról ipüde.”

Yesu Akó Aüd Ngím Tóba Büdülüankwata Bóktanórr (Metyu 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 Yesu tóba 12 umulbain olmal tebe-tebe bwóbdü imarrurr, da ibü akó we nüzazilóp wagó, “Tübarrkrru! Mi Zerrusalem wirri basirrdü bamseldakla. Blaman kla, kürükwata, Pamkolpamab Olom nótókla, ngaen prropeta ne bóktan winólómóp, sab wata amkoman küppükü bairre. **32** Sab kürü ibü tangdó küngrirre, Zu-koke nidipko. Kürü sab [tiz kangónörre], kle-kle kyalnörre, akó gwerr kótóngnörre. **33** Kürü sab karrukkus sye-i kyólnörre, da kómkorre büdülümpükü. Aüd ngim ngürrdü, ka sab ugón türsümulo büdüldügab.”

34 Umulbain olmala darrü ini bóktanan [küp kokean ipüdóp]; oya küp ibükagab anikürrün yarilürr, da i ta umul-kók kwarilürr, Yesu ne pokobóka ikik yarilürr.

Yesu Ilküküp Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr (Metyu 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Yesu Zerriko wirri basirrzan ngorram ain yarilürr, ilküp murrbausürrün pama kwat kabedó mórran yarilürr. Wa manim bato yarilürr.

36 Wa pamkolpamab tótók gógóram nóma arrkrrurr, we nümtinóp wagó, “Ia laróga tómbapónda?”

37 Oya we izazilóp wagó, “Yesu, ene Nazaret olom, wató bórgrrratódase.”

38 Wa we górrganórr wagó, “Yesu, [Deibidün] Olom, kürü gyaur kóse!”

³⁹ Singül kwata nidi ogoblórr, agóp, da ilóp piküp bainüm. A wa ma górrganóm tai arüng ipadlórr wagó, “[Deibidün Olom], kürü gyaur kóse!”

⁴⁰ Yesu zamngólórr, da we nilóp ene pam oyaka ódódóm. Wa minggúpanan nóma tübyónürr, Yesu we imtinürr wagó, ⁴¹ “Ia marü ubi ka marünkü laró tónggapono?”

Wa bóktan we yalkomólórr wagó, “Lod, kürü ubi akó basenóma.”

⁴² Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Taia, basenóm ugó bai! Marü moba amkoman banguna dólonq kuri mine.”

⁴³ Büzyón babul, oya ilküp nisa tomgorri akó basenóm we bairri, da wa Yesuka we akyanórr Godón agürkü. Blaman pamkolpama nóma esenóp, i ta Godón yagürnóp.

19

Zekias [Taks Mani Dakabain Pam]

¹ Yesu Zerriko wirri basirrdü nóma bangrinürr, da bórrgratrlórr. ² Ola Zerrikom darrü pam yarilürr, ngi Zekias. Wa taks mani dakabain wirri pam akó mórrrel pam yarilürr. ³ Oya ubi asenóm yarilürr, Yesu nótó yarilürr. Da oya gaodó koke yarilürr ene pamkolpamab ngoroanme, zitülkus wa tugup yarilürr. ⁴ Da wa singül kwata we busorr, da Yesun asenóm nugup* we kasilürr, zitülkus Yesu we kwata bórrgrat yarilürr. ⁵ Yesu ene pokodó nóma tübzilürr, Zekias ne yarilürr, wa kwit yazilürr, da oyaka we bóktanórr wagó, “Zekias, büsai-büsai tibi, ka wata kubó ini ngürr marü müötüdü namulo.”

⁶ Módoga, wa darrpan güblang we tübinürr, da Yesun tóba müötüdü barnginwómpükü idódürr. ⁷ Blaman pamkolpama ini kla nóma esenóp, da murrumüm we bainóp. Igó bóktankü wagó, “Yesu ma ene kolae tonarr paman müötüdü kuri bangrine mórranóm!”

⁸ Zekiasón müötüdü nóma babzilürr, Zekias zamngólórr, da Lodka we bóktanórr wagó, “Turkruu Lod, errkyadan ka kólba elklazab darrü poko elklaza-koke kolpam alióndóla. Akó ka nibiób ilklió bülión namülnürrü kürü wirri ngarkwat taks mani aliónüm, ka sab darrem ibü tokom münüm nülinünümo ene ngarkwat!”

⁹ Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Errkya ini ngürr zidbaina kuri tame ini müötüdü, zitülkus ini pam ta [Eibrra-amón bobate].† ¹⁰ Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, igósüm tamórró, bamrukürrün is‡ byamkünüm akó zid bainüm.”

[Gold] Mani Küpan Alap-alap Bóktan (Metyu 25:14-30)

¹¹ Pamkolpama Yesunzan arrkru koralórr, wa ibü ini alap-alap bóktan addratórr, zitülkus i Zerrusalem wirri basirr minggúpanan bain kwarilürr, da pamkolpamab gyagüpítótók ma igó yarilürr wagó, Godón Kingzan Balngomóla ta okaka bümzazilüm kainda. ¹² Da we bóktanórr wagó, “Darrü wirri ngi batternón pama aibwób tótókóm kain yarilürr, king ngi batenóm, da ki tolkomóle. ¹³ Wa tóba 10 [leba zaget] pam ngibaunürr

* ^{19:4} Ene nugup ngi sikamo yarilürr, tang bórean-bórean ubarzan nugup. Mórrke-mórrke mórdoga: sycamore. † ^{19:9} Zekias Zu pam yarilürr. Wa tóba arról Yesun nóma ekyanórr, wa samuan ngarkwatódó ama amkoman Eibrra-amón olomóm bainürr. ‡ ^{19:10} bamrukürrün is, ibü [ngarkwat-koke arról] babula, a i ma sab [metat bolmyan urdü] ogobe.

ngibürrdügab, da darrpan-darrpan ibü darrpan gold mani küp[§] ngarkwat nülinóp. Da ibü we niláp wagó, 'Ini mani kürünkü zagetan ngintinamke, kókó ka sab tolkomolo.' Da módoga, wa we bupadórr. ¹⁴ A tóba pamkolpama ma oya alzizi amaik koralórr, da oya solodó ngibürr pam we zirrnáponóp bóktanóm wagó, 'Kibü ubi kokea ini pama kibü kingüm bainüm.'

¹⁵ "Wa ma king ngi batenórr, da we tolkomólórr basirrdü. Wa mani ne leba Zaget pam nülinóp, we ngibaunürr tóbaka. Oya ubi igó poko asenóm yarilürr wagó, ia i nigó ngarkwat tómbapónóp ene manidügab. ¹⁶ Ngaengögópan oloma tamórr, da we izazilürr wagó, 'Wirri pam, marü gold mani küp akó 10 münüm kasile.' ¹⁷ Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ma morroal tónggapóna, kürü morroal Zaget pam. Zitulkus ma ngambangól Zaget pamla ini kari klamdó, da errkyá ka marü 10 wirri basirr ngabkan pamóm angrindóla.' ¹⁸ Akó nis ngim leba Zaget pama tamórr, da we izazilürr wagó, 'Wirri pam, marü gold mani küp 5 münüm kasile.' ¹⁹ Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ka marü 5 wirri basirr ngabkan pamóm angrindóla.'

²⁰ "Akó darrüpa tamórr, a we izazilürr wagó, 'Wirri pam, marü gold mani küp yóni. Ka mórrkenyórr poko-e errgótarro, da inikürrü. ²¹ Ka marü gum namülnürrü, zitulkus ma karrkukus olomla. Ma we kla apaddóla, marü koke ne klame, akó ma abüldóla, ma koke ne kla iritnürrü.' ²² Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ma kolae leba Zaget olomla! Ka marü kubó moba bóktandógbab zaz mino akó [kolae] darrem] mókyeno. Ma ia igó poko umulóla igó, ka karrkukus pamla? Akó ia ma umul namüla igó, ka we kla apaddóla, kürü koke ne klame, akó ka abüldóla, ka koke ne kla iritnürrü? ²³ Da ia ma kürü mani, mani müötüdü koke iade ingriri? Da ka nóma ki tolkomóla, ka kólba mani ki ipüda akó mani müóta kürü manian Zaget darrem ki kókyene.'

²⁴ "Da ola nidi bórranglórr, ibüka we bóktanórr wagó, 'Oya gold mani küp irrinam oyakagabi ama oya ekyenam, 10 noanko!' ²⁵ I oyaka bóktónóp wagó, 'Wirri pam! A oya ma 10 gold mani küpako!' ²⁶ Wa bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ka yabü igó byaldóla, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.* A babul noanko, oyakagab sab irrkine, oya kari-kari ne klame. ²⁷ A ene pamkolpam, kürüka ubi koke nidipko ibü kingüm bainüm, ibü ala simarruum, da büdülümpükü ekrrónam kürü obzek kwata!"

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr (Metyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Zon 12:12-19)

²⁸ Yesun ini alap-alap bóktan adrرata nóma blakónórr, wa singül kwata wamlórr ibükagab, Zerrusalem kasilüm. ²⁹ Yesu Betpage akó Betani basirr nis nóma ngorram nyölürr - ene basirr nis darrü podo kwitüdü namülnürr, ngi [Olib Podo] - wa tóba umulbain olom nis ngaensingülan we zirrnáponórr ³⁰ ini bóktanpükü wagó, "E ugó aurram yabü singül kwata ne basirrse. E kubó nóma bangrini, e [donki] kyam eseni syei amrókrrón, darrü pama koke ne klamdó kuri kasile ódódóm. Kubó

§ 19:13 gold mani küp, Grikk bóktane módoga: mina. Darrpan mina we ngarkwat yarilürr: 100 Zaget ngürrab ngarkwat darrem. * 19:26 Ini bóktanan küp aprrapórr módoga: "Ka sab ibü wirrian balngomól Zaget nülinünümo, kürü Zaget ne morroal nidi tómbapóndako." 19:26 Metyu 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18

agoamke, da ala sidüdamke. ³¹ Darrü oloma ne yabü nöma nümtine wagó, 'E iade agodamli?' kubó ilamke magó, 'Lod ini klamóm sógose.' "

³² Ene nibiób zirrapónorr singül kwata, aurürri, da eserri wa enezan nyalorr. ³³ I enezan ago namülnürri, oya abala ibü nümtinóp wagó, "E ini donki kyam iade agodamli?"

³⁴ Da bóktan we yalkomórri wagó, "Lod ini klamóm segóse." ³⁵ I Yesuka we sidórrri, da tibiób tumum mórrkenyórr we nüdratrri donki kyam kwitüm. Da Yesun tangamtinóp donki kyam kwitüdü mórranóm. ³⁶ Wa enezan wamlórr, pamkolpama tibiób tumum mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm.

³⁷ Wa ene poko minggüpanan nöma tamórr, kwata ne abinda Olib Podoana, ene dudu umulbain olmal ngoroa bagürwómpükü Godón agürüm we bainóp wirri gyagüpi, igósidei wagó, i blaman ne larüng tonarr] basen kwarilürr. ³⁸ Igó bóktankü wagó, "Bles airrün ne kinga, Lodón ngidü nótó tótókda! Paud kwitüdü asi ki yarilün, akó wirrian kwitüm Godón ngi wirri kwitüm emngyelam!"

³⁹ Ngibürr Parrisia, ene ngorodó nidi kwarilürr, Yesuka we bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, kya moba umulbain olmal piküp ninünüm inzan poko bóktan-gum!"[†]

⁴⁰ A Yesu ma ibü we nilóp wagó, "Ka yabü igó byaldóla, i ne nöma bólerre, ibü pabodó ama kubó ingülküpa taegwarr korale!"

Yesu Yón Gyaur Yarilürr Zerrusalemónbókamóm

⁴¹ Yesu Zerrusalem wirri basirrran ngorram ain yarilürr, akó nöma esenórr, wa basirranbókamóm yón yarilürr. ⁴² Da wa we bóktanórr wagó, "Wata ma ne ini ngürrdü umulürrün nöma ki namüla marü paud[‡] ne klama ki sidürrre - a errkyä ma arrónako marü ilküpügab. ⁴³ Ene ngürra sab togobe, mankü nidi gazirrdako sab tem tömbapörre marü kal-kal angónóm blaman kwata, akó marü mamtae kotarr mónómörre blaman órdögab. ⁴⁴ Marü sab tüpdü munumule akó blaman marü kugupidü nidi ngayabendako. Sab darrü ingülküpa kokean bamine töba pabodó, zitulkus God nöma tamórr, ma oya abzil tonarr koke emzyatórró."

Yesu |Godón Gyabi Müötan| Kal Akólórrón Pul Basirrdü Wamórr (Metyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Zon 2:13-22)

⁴⁵ Da Yesu Godón Gyabi Müötan kal akólórrón pul basirrdü nöma bangrinürr, wa ene kolpam kolabütanóm we bainürr, ola nidi sel bain akó nidi bumiög kwarilürr. ⁴⁶ Wa ibüka bóktana wagó, "Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Kürü Müöt sab tóre müöt yarile.' A e ma igó kuri inane, wamaka góómól pamab ban bwóbe." §

⁴⁷ Blaman ngürr wa wata Godón Gyabi Müötan kal akólórrón pul basirrdü umul bain yarilürr. A wirri prist, Mosesón gida umulbain pam, akó Zu singüldü pama kwat we byamkünónóp oya amkalóm. ⁴⁸ A i ma

^{19:38} Wórr Peba 118:26   [†] ^{19:39} Umulbain olmala ne bóktan opor bóktan kwarilürr, [Mesayankwata] bóktan opor kwarilürr. Parrisia koke amkoman yangunónóp wagó, Yesu Mesaya yarilürr. Aprrapórr we zitulkusdü ibü ubi yarilürr Yesun töba umulbain olmal piküp bainüm.

[‡] ^{19:42} paud wa igó paudbóka apónda, paud God a pamkolpam ibü aodó. A aprrapórr ini pokoa ta igó paudbóka apónda, paud pamkolpamab aodó.   § ^{19:46} Ma müsirrga an bóktan Metyu 21:12-13 ngakanke.   ^{19:46} Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11   ^{19:47} Luk 21:37

kwat kokean esenóp, zitülkus blaman pamkolpama güblang irrbünóp metat oya bóktan arrkrrum.

20

Amtin Bóktan Yesun Zagetankwata (Metyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Darrpan ngürr, Yesu pamkolpamzan umul bain yarilürr [Godón Gyabi Müótan] kal akólorrón pul basirrdü akó ibüka Morroal Bóktanzan büdrrat yarilürr, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, [balngomól byarrmarr pampükü], i oyaka we togobórr. ² Da we imtinóp wagó, "Kibü kóbó tüzazilnüm, ma ini elklaza nadü balngomól arüngi tómbapondóla? Marü ini arüng nótó mókyanórr?"

³ Yesu ibüka bóktan yalkomólorr wagó, "Ka yabü darrem amtindóla. Kürü kuzazilam: ⁴ Zonón [baptaes baina], ia kwitümgab tamórr, ta ia pamdómgab?"

⁵ I tibiób ini bamtin bóktan pokonkwata we apón kwarilürr wagó, "Mi ne igó nóma kwarilo wagó, 'Kwitümgab,' wa kubó mibü tümtirre wagó, 'Da e ma oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?' ⁶ A mi ne kubó igó nóma kwarilo igó, 'Pamdómgab,' blaman pamkolpama kubó mibü ingulküpi sekrrörre büdülümpükü, zitülkus i amkoman karrukusü angun igósako wagó, Zon prropet yarilürr." ⁷ Da i bóktan we yalkomólör wagó, "Ki umul-kókakla ia nólgbab yarilürr."

⁸ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Ka ta yabü koke nüzazilnüm igó, ka ini elklaza ia nadü arüngi tómbapondóla."

[Grreip] Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan (Metyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Yesu akó ini alap-alap bóktan adrratórr pamkolpamdo: "Darrü pama abün grreip zid iritürr tóba apapdó, da ama ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr, barrkyanan tonarróm. ¹⁰ Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba darrü leba zaget pam we zirrapónorr ene pamdó, grreip apap nidi ngakan kwarilürr. Ene igósüm, i ngibürr grreip ngórr ki ilirre ene apapdómgab. A ene apap ngakan pama ene zaget pam dom apónóp, da popa we zirrapónóp tang küpan. ¹¹ Wa akó darrü leba zaget pam we zirrapónorr. Ene pam ta dom apónóp akó kolae büód poko tómbapónóp oyaka, da we zirrapónóp tang küpan. ¹² Ene apap aba akó aüd ngim leba zaget pam zirrapónorr. Oya gaopükü emkólóp, da apap kalkuma we amaikóp. ¹³ Da grreip apap aba tóba we bamtinürr wagó, 'Ka dama ia kaino? Ka errkya kólba moboküpü siman olom zirrapondóla. Aprrapórr i sab oya morroal tonarre yangórre.' ¹⁴ A ene grreip apap ngakan pama oya nóma esenóp, i tibióbka we ikik apónóp. We bóktónóp wagó, 'Ene olom módoga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Mi errkya büdülümpükü amkaldakla, da oya aban elklaza sab mibü iade kwarile aban büdül kakóm.' ¹⁵ Da i oya apap kalkuma we amaikóp, da büdülümpükü we emkólóp.

"Da sab ene grreip apap aba ibüka ia laró tónggapóne? ¹⁶ Wa sab tüób tame, da ini grreip apap ngakan pam ekrróne büdülümpükü, a ene apap ama ngibürr pam nókyerre ngakanóm."

Ene pamkolpama nóma barrkrrurr, i we bóktónóp wagó, "Ini pokoa sab koke ki tóbapó!"

¹⁷ Yesun ilküp wata ibüka yarilürr, da we nümtinóp wagó, "Ini pokoa ne koke nóma tóbapóne, da Godón Wialómorrón Bóktana ne poko bótanda kürükwata, oya küp babula:

"Müót balmel pama ne ingülküp* alzizi amaiknóp,
errkyä ma ene müótan zirrgüpüdü ingülküpüm wató kuri baine."

¹⁸ "Blamana ne nidi balóknórre ene ingülküp kwitüdü, sab syórr bangórre. Akó ingülküpa sab noanka tupe, sab baem apóne."[†]

*Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Metyu 22:15-22; Mak 12:13-17)*

¹⁹ Mosesón gida umulbain pam akó wirri prrista kwat we yamkünónóp Yesun amiögüm tai ene tonarrdó, zitülkus i umul bainóp wagó, Yesu ini alap-alap bóktan ibükwata adrratlórr. A i ma pamkolpamab gum kwarilürr. ²⁰ I oyazan ilküpáne ódód kwarilürr, i kómdam bain pam we zirrnáponóp obae buli nidi ogobórr, wamaka ibü moboküp amkoman kwarilürr. Ibü ubi Yesun amiögüm yarilürr, wa ne poko bóktan yarilürr. Ene igósüm, i gabenan tangdó ki ingrirre. ²¹ Da kómdam bain pama oya we imtinóp wagó, "Umulbain Pam, ki umulakla ma amkoman dümdüm poko ikidóla akó umul baindóla. Akó ma blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó ngabkandóla. Akó ma Godón ngyaben kwat umul baindóla amkoman bóktan ngarkwatódó.[‡] ²² Mibü gidadógab ia taia Sisan taks mani aliónum, ta ia koke?"

²³ A Yesu ma umul bainürr wagó, i oya ilklió aliónum kain kwarilürr, da wa ibü we nilóp wagó, ²⁴ "Darrü silba mani küp kürü kóbó kómtyenam. Ini mani küpdü ia noan obzek akó ngiamli?"

I bóktan we yalkomólóp wagó, "Sisan."

²⁵ Da wa ibüka bóktanórr wagó, "Da módoga, Sisan ne klamko, Sisan ilinamke, akó Godón ne klamko, Godón ilinamke."

²⁶ I gaodó koke kwarilürr oya amiögüm, wa ne poko bóktanórr pamkolpamab obzek kwata. Yesun alkomól bóktana ibü gübarirr aengan ngintinóp, da ibü myamem darrü bóktan babul yarilürr.

*Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata
(Metyu 22:23-33; Mak 12:18-27)*

²⁷ Ngibürr [Sadusi pama] Yesuka togobórr amtin bóktan poko amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab. ²⁸ I Yesuka we bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, Moses igó gida bóktan poko wialómorr mibünkü, Zu pamkolpamabkü, wagó, 'Paman narezoreta ne nóma narrótóke olmal basen-koke, ene pama sab ene kóble ki zumióg, olmal balngenóm tóba büdül narezoretan ngidü.' ²⁹ Da módoga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kwarilürr. Nareta kol zumiögürr, da wa narrótókórr olmal-koke. ³⁰ Olgabi, naretódágab nótó tókyalórr, naretan kóble zumiögürr, da

* ^{20:17} ingülküp: Israäl pamkolpama müöt ingülküpi balmel koralórr, da müöt wata amoanda. Mibü müöt wa talkuma amoanda. ^{20:17} Wórr Peba 118:22   † ^{20:18} Ini alap-alap bóktana. Ingülküp wa Yesunbóka apónda. Ini bóktanan küp módoga: Yesun nidi alzizi amaikdako, sab kolae nirre.   ‡ ^{20:21} I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. ^{20:27} Apostolab Tórmén 23:8   ^{20:28} Duterromi 25:5, 6

nurrótókórr. ³¹ Akó aüd ngim siman oloma zumiógür akó nurrótókórr. Blaman ene 7 zonaretalpükü pama ene darrpanan kol enan zumiognóp, da blamana inzan nurrbarinürr. Blamandóbab olmal babulan. ³² Solodó ene kóblea ta we nurrótókórr. ³³ Da sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene poko amtindakla, zitülkus ene 7 blamana oya zumigóp.”

³⁴ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Errkya ngyaben tonarrdó, pamkolpama pam a kol bumiögdako. ³⁵ A God nibiób igó ngabkan yarile igó, ngarkwatódómako büdüldügab barsinüm akó ngyabenóm, elnga ene küsil ngyaben tonarrdó, i sab ugón myamem tibiób koke bumiognórre ene tonarrdó. ³⁶ I sab gaodó koke kwarile büdülüm, zitülkus i sab anerruzan kwarile. I Godón olmalko, zitülkus God ibü büdüldügab kuri irlsine. ³⁷ A Moses ene kari nugupan baeb pójepdó igó okaka amzazilda wagó, büdüla barsindako, zitülkus wa Lodón inzan ngilianda: Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God. ³⁸ Wa büdül pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode, zitülkus oyaka blaman arrólako.”

³⁹ Ngibürr Mosesón gida umulbain pama we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, ma morroal bóktan töbtóna!” ⁴⁰ Ene solkwat, i gum kwarilürr Yesun ngibürr poko amtinüm.

Amtin Bóktan Poko Ene [Kerrisonkwata]

(Metyu 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Da Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Ia pamkolpama inzan iade böktandako wagó, ‘Ene Kerriso [Deibidün] olome?’ ⁴² Ka ini poko igósidi amtindóla, zitülkus king Deibid tüób bóktanórr Wórr Pebadó wagó,

“ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó wagó,*

“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,

⁴³ kókó marüka nidi bóka bamgündako, ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón clamóm.”†

⁴⁴ “Deibid oya Lodbóka ngyesilürr, da Kerriso Deibidün olom iadea?”‡

Yesu Pamkolpam Arüngi Ikik Nókrónóp Mosesón Gida Umulbain Pamabbóka

(Metyu 23:1-36; Mak 12:38-40)

⁴⁵ Pamkolpamazan arrkrru kwarilürr, Yesu ini poko we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, ⁴⁶ “E umul-umul kwarilün Mosesón gida umulbain pamabkwata! I ubi baindako tibiób kokrrapan mórrkenyórrpükü agóltagólóm akó pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan aliónüm pul basirrdü. I ta ubi baindako wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen müötüdü akó mórranóm wirri pamab mórran bwóbdü alongalo tóredó. ⁴⁷ I gómló tizi kóbleab müót akó elklaza azebdako, akó kokrrap tóre bakodako pamkolpama basenóm. Ini pama sab [kolaean darrem] kari koke ipüdörre Godkagab.”

§ **20:37** Eibra-am, Aesak, akó Zeikob, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü.   **20:37** Bazeb Tonarr 3:6   * **20:42** kürü Lod wa [Mesayabóka] apónda.
 † **20:43** Ini bóktanan küp móðóga: marüka bóka bamgün is nidipko, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü.   **20:43** Wórr Pebá 110:1   ‡ **20:44** Yesun amtin bóktan igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tömtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

21

*Kóblea Wirri [Gyaur Kla] Godón Ekyanórr
(Mak 12:41-44)*

¹ Yesu nómá ngabkan yarillürr, wa mórrrel kolpam nósénóp mani arrbündi [Godón Gyabi Müótan] mani arrbün klamdó. ² Wa akó darrü elklaza-koke kóble osenórr nis kari mani küp angrindi ene mani arrbün klamdó. ³ Olgabi wa bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini elklaza-koke kóblea barrkyanan ingrine, nidi sirrbürre, ibü blamandógab. ⁴ Ka ini poko bóktóna, zitulkus blaman ini pamkolpama tibiób gyaur kla wata kari poko irrbürre tibiób mórreldógab. A ini elklaza-koke kóblea blaman we kla ingrine, tóba ngyaben ne klame ki idüde."

*Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Metyu 24:1-14; Mak 13:1-13)*

⁵ Yesun ngibürr umulbain olmala Godón Gyabi Müótankwata zwapólórr, pamkolpama ene müót ia püti inóp agurr ingülküpi akó gyaur klame, Godón ne kla ilinóp. Da Yesu ibü nilóp wagó, ⁶ "E ini ne kla basendakla, sab ugórr tonarra tame, sab darrü ingülküpa kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama tüpdü."

⁷ Olgabi i oya imtinóp wagó, "Umulbain Pam, ini klama nómá tómbapórre? Akó kibü sab laróga umul-umulan ngisitirre igó, ini elklaza tómbapónóm baindasko?"

⁸ Da wa ibüka bóktanórr wagó, "E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm. Zitulkus módóga, abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, 'Ka watókla, ene [Kerriso], e noan akyandakla!' Akó, 'Blakón tonarra minggüpanan kuri tame!' Sab ibü solkwat atan-gu. ⁹ E sab gum-gu, e igó nómá barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrandako akó pamkolpama tibiób bwób balngomól pamdó bóka bamgündako. E gum-gu, zitulkus ini klama sab ngaengóngópan ki tólbaelnóm Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a blakón tonarra sab búsai koke tame."

¹⁰ Olgabi Yesu ibü nilóp wagó, "Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü bókrrale. ¹¹ Sab tüpa wirribóka mórrbaeng kwarile ngibürr bwóbdü, akó bwób-bwób sab wirri ku akó kolae büdül azid kwarile. Gum bangón elklaza sab tómbapónórre, akó wirri kwitümgab tulmila sab okaka tuybónórre pupo bainüm wagó, darrü wirri müpa sab tame." ¹² Ini elklaza sab solkwat tómbapónórre, a ngaengóngópan sab yabü bumiógnórre akó wirri müp nüliónórre. I sab yabü ngibürr pamab tangdó urrbule kotóm tibiób kwóbbazen müótüdü akó tümün müótüdü. Akó i sab yabü imarrunórre king a gabena, ibü obzek kwata, kürü ngianbókamde. ¹³ Ini poko sab yabüka kwatzan yarile, ibüka Morroal Bóktan amgolóm kürükwata.

¹⁴ A e gyagüpi yazebamke, yabiób bódlang bóktan arrbün-gum singül kwata, e sab ia poko bóktónane ibü obzek kwata. ¹⁵ Zitulkus módóga, ka yabü sab tae nókyenónómo akó [wirri gyagüpitótók], igósüm, yabü kle-kle nidi bangóndako, sab gaodó koke kwarile bóka bamgünüm yenkü akó yabüka bóktan akonóm. ¹⁶ Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule,

enana ia yabü aipalabala, zonaretala, nungzamónala, akó gómdamala, da yabü sab ngibürr büdüldü urrbule. ¹⁷ Blaman pamkolpama sab yabü alzizi aman kwarile kürü ngianbókamde. ¹⁸ Da e sab karianbóka kolae koke emrranane.* ¹⁹ Karrkukus bórrangde e sab yabiób arról ipüdane.

*Zu-koke Nidipko Zerrusalem Wirri Basirr Sab Idi Kolae Irre
(Metyu 24:15-21; Mak 13:14-19)*

²⁰ "E sab gazirr pam nóma nósenane Zerrusalem mamtae kotarr anómde, e sab umul kwarilo igó, ene wirri basirran kolae bain kari pokoa. ²¹ Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm, akó Zerrusalemóm nidipako, ki bausnüm, akó madmad kabedó nidipako, sab ene wirri basirrdü koke ki barrbü. ²² Zitülkus módogá, sab ene ne tonarr yarile, God sab Isrrael pamkolpamab kolae tonarrab darrem ugón nókyerre. Prropeta ngaen blaman ne klamabkwata wibalómnp, ene pokoa sab ugón küppükü baine. ²³ Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü! Zitülkus módogá, sab wirrian azid aeng yarile Isrrael tüpdü akó God sab kari ngürsil koke yarile Zu pamkolpamdó. ²⁴ Ngibürra sab gazirr turrikanme bainge, ngibürr sab tümün müötüdü imarrunórre blaman bwób-bwóbdüma. Zu-koke nidipko, i sab Zerrusalem wirri basirr tibiób wapóre ail kwarile, kókó ibü tonarra nóma blakóne.

*Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Metyu 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵ "Sab [wirri tulmilaj] tómbapónórre abüsdü, melpaldó, akó wimurrdü, pupo bainüm wagó, darrü wirri müpa sab tame. Tüpdü bwób-bwób pamkolpam sab gyakolae akó gum korale, zitülkus sab malu goblola wirri ukwóm sipüde. ²⁶ Pamkolpam sab iltümüna tübaingle igó gumdüğab, i enezan akyandako ne umul-kók elklaza tómbapónóm kain kwarile ini tüpdü, zitülkus pülpüldü ne arüng klamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütörre. ²⁷ I sab kürü ugón kóserre, Pamkolpamab Olom nótókla, pülpül pokopükü tótókde, kólba arüng akó wirrian kómal zyónpükü. ²⁸ Ini elklaza tómbapónóm nóma bairre, karrkukus bórrangke akó singül kwit ninamke, zitülkus yabü [aurdü amana] minggüpanan báinda."

*[Pig] Nugupan Alap-alap Bóktan
(Metyu 24:32-35; Mak 13:28-31)*

²⁹ Olgabi Yesu tóba umulbain olmal ini alap-alap bóktan we nüzazilóp wagó, "E pig nugup akó blaman popa nugup ngabkónam. ³⁰ Küsil pórngaea nóma tübausle, da e yaib esenane akó umul kwarilo wagó, pail[†] minggüpanana. ³¹ Da enta inzana, e ini basen-koke elklaza tómbapónde nóma nósenane, e sab umul kwarilo wagó, Godón Kingzan Balngomólan abzil kari pokoa.

* ^{21:18} Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: E sab darrpan órrngóen pulum koke imrukane yabiób singlüdüğab. ^{21:22} Daniel 9:26; Maeka 3:12; Oseyá 9:7; Zekarraea 14:2 ^{21:25} Aesaya 13:10; Izikel 32:7; Zo-el 2:31; Okaka Amzazirrún Kla 6:12-13 ^{21:27} Daniel 7:13; Okaka Amzazirrún Kla 1:7 † ^{21:30} pail, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: urur melpal. Mórrke-mórrke módogá: summer. Isrrael bwóbdü küsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari pokó nómadako.

³² “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüolan pamkolpama sab kokean narrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre. ³³ Tüp a pülpül sab bamrüki, a kürü bóktana sab kokean bamrüke.

Yesun Pamkolpam Wata Umul-umul Kwarile

³⁴ “E umul-umul kwarilün, sab yabiób moboküp müp alión-gu, metat ngyepam anónde akó gorrgorr baindi akó gyakolae baindi tüpan elklazadó. Inzan ngyabende, ene Ngürra sab yabü dizan kena tawinünüm. ³⁵ Umul-umul kwarilün, zitulkus ene Ngürra sab blaman pamkolpam nongrerre ini dudu tüpdü. ³⁶ E metat gyagüp-gyagüp aerr kwarilünke. Akó tére bakolamke wagó, e sab gaodó kwarilo kyab körzyónüm, blaman ne elklaza tómbapónóm kaindako, akó e sab gaodó kwarilo kürü obzek kwata bórrangóm, Pamkolpamab Olom nótókla.”

³⁷ Blaman ngürrzan, Yesu pamkolpam umulbain yarilürr Godón Gyabi Müótan kal akólorrón pul basirrdü. Akó blaman irrübzan wa Zerrusalem amgat yarilürr, ama wamlórr darrü pododó utüm, ngi [Olib Podo]. ³⁸ Akó irrbianande, blaman pamkolpama togoblórr ene Godón Gyabi Müótan kal akólorrón pul basirrdü, oya arrkrrum.

22

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp

(Metyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Zon 11:45-53)

¹ [Ist-koke Brred Tóre] kari poko yarilürr. Pamkolpama ini tére inzan ngilianónóp wagó, [Büdül Körzyón Tóre]. ² Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama darrü kwat yamkünónóp Yesun büdülümpükü amkalóm, zitulkus i pamkolpamab gum kwarilürr.

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm

(Metyu 26:14-16; Mak 14:10-11)

³ Da satania bangrinürr Zudasón bübdü, i noan ngilianónóp Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldó gab. ⁴ Da Zudas we wamórr wirri prrist akó [Godón Gyabi Müót] myelam pamab wirri pamdó. Da wa ikik yarilürr inkü, wa ibü ia ki tangnamtirre Yesun angrinüm ibü tangdó.

⁵ Ini pokoa ibü barnginwóman ngintinóp, da i we babinürr Zudasón mani akyanóm. ⁶ Wa abinürr, da kwat we yamküllürr Yesun ibü tangdó angrinüm, pamkolpam ne babul nóma ki kwarile.

Yesu Tóba Umlubain Olmalpükü Büdül Körzyón Alo Elorr

(Metyu 26:17-19; Mak 14:12-21)

⁷ Olgabi Ist-koke Brred Tóre ngürr we semrranórr. Ini we ngürr yarilürr, Zu pamkolpama [sip] kupo ne ngürr okrralórr Büdül Körzyón Tóreankü. ⁸ Da Yesu Pita akó Zon zirrnápónórr ini bóktanpükü wagó, “E ugó aurrpam; alo kla tómbapónamke mibünkü ene Büdül Körzyón Tóre alo alom.”

⁹ I oya imtirri wagó, “Marü ubi ia ki mórran bwób akó alo ne tómbapóni?”

¹⁰ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkruam, e kubó ene wirri basirrdüzan bangrili, darrü pama kubó yabü tómrróne mariti tónggapórrón nae bele ódódde tóba tupodó. Da kubó oyaka solkwat akyalamke, kókó

wa ne müötüdü bangrine. ¹¹ Olgabi ene müót olom kubó ilamke magó, 'Umulbain Pama marü ini bamtin bóktan poko kümtine wagó, "Ene alongalo marrgu ia nega, ka kubó ene Büdül Kórzyón Tóre alo ne elo o kólba umulbain olmalpükü?" ' ¹² Da wa kubó yabü nómtyene darrü ene müótan wirri marrgu, kwitana paugdü. Blaman alongalo elklaza akó mórrakós olamako. Da ola kubó blaman elklaza tómbapónamke mibü alom."

¹³ I we aurürri wirri basirrdü, da nósenóp blaman elklaza wata ibü Yesuzan nyalórr. Da módóga, i elklaza we tómbapórri Büdül Kórzyón Tóre alongaloankü.

Lodón Gyagüpi Amanik Alo

(Metyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korint 11:23-25)

¹⁴ Ene tonarr nómá semrranórr, ene Büdül Kórzyón Tóre alo alom, Yesu tóba nólgópe banomól poko we ipadórr alongalo tógaldó tóba [apostolpükü]. ¹⁵ Da wa ibüka bóktanórr wagó, "Kürü wirri ubi yarilürr yenkü ini Büdül Kórzyón Tóre alo alom; ene kakóm, ka sab azid aengo. ¹⁶ Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, ka sab myamem ini Büdül Kórzyón Tóre alo kokean elo-o, kókó God amkoman küppükü ine tóba Kingzan Balngomól Bwóbdü."*

¹⁷ Yesu waenpükü kübül ipadórr, tangdó emaoñórr, Godón eso ekyanórr, da bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "E ini waenpükü kübül ipüdam, da kübündügab darrpan-darrpan sokol bülinam. ¹⁸ Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, ka sab myamem waen koke enono, kókó Godón Kingzan Balngomóla nómá tame."

¹⁹ Olgabi Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó, "Ini kürü bübe, ka yabü morroalóm ne kla akyanóm kaindóla. Ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi amaiküm." ²⁰ Ibü alo kakóm, Yesu dadanzan ene waenpükü kübül ipadórr, da wa bóktanórr wagó, "Ini waenpükü kübül, Godón küsil [alkamül-koke tónggapórón bóktana]. Kürü óean bókana arüng akyanda, ne klama bókanóm kainda yabü morroalóm. ²¹ A tübarrkrru, kürü noa tanga küngrine wirri pamab tangdó, oya tang ýóni kürü tangpükü alongalo tógaldó. ²² Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab narrótoko, wata God bóktan ngaenzan ingrínürr. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, kürü sab wirri pamab tangdó nótó küngrine!"

²³ Ene umulbain olmala tibiób ola bamtinüm bainóp wagó, "Ia sab ini tonarr mibükagab nótó tónggapóné?"

Wirri ia Nótóka?

²⁴ Umulbain olmala ongyalóm we bainóp, igó pokodóbabi wagó, noan gyagüpi amanikórre amkoman wirrian nótóke ibükagab. ²⁵ Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Zu-koke nidipako, ibü kinga tibiób pamkolpam zírrbapón-bapón balngomoldako. Akó wirri ngi pamab ubia pamkolpama ibü igó ki ngiblian kwarilün wagó, 'Pamkolpamabkü Morroal Tonarr Tómbapón Pam.' ²⁶ A e sab inzan koke koralo. Wirri nótóke yabü

* ^{22:16} Büdül Kórzyón Tórean küp módóga, zid bain. Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü mibü zid bain [dudu kómá] yarile. ^{22:20} Zerremaea 31:31-34 ^{22:24} Metyu 18:1; Mak 9:34; Luk 9:46 ^{22:25} Metyu 20:25-27; Mak 10:42-44

aodó, kari ngi olomzan ki bai. A balngomól pam nótóka, inzan ki yaril, wamaka zaget oloma yabü tangbamtinüm. ²⁷ Ia wirrian nótóka: ia alongalo tógaldó nótó mórranda, ta ia nótó zamngólda alo kla arrbünum? Alongalo tógaldó nótó mórranda, wa wirriana. A ka ma yabü aodómla zaget pamzan yabü tangbamtinüm.

²⁸ “E we isakla, kürüka arróbórrón nidi kwarilnürü, wirri müpa kürü nómá kawionónóp. ²⁹ Da kürü Aba kürü ene dümdümzan kókyanórr balngomólóm Kingzan, we ngarkwatódó ka ta yabü ene dümdüm alióndóla. ³⁰ Ene igósüm, e sab gaodó kwarilo alongalom kürü tógaldó kürü Kingzan Balngomól Bwóbdü, akó kingan mórran klamdó mórran-mórran bainüm, ene Isrrael 12 zitül pamkolpam balngomólóm.”

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine (Metyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Zon 13:36-38)

³¹ Olgabi Yesu Saemon Pitaka bóktanórr wagó, “Saemon, Saemon, turrkru! Satania Godón kuri bóka itine yabü bapókóm, da God kuri abine, yabü kürükagabi amanóm, ngaon pamazan [wit] küp ainda buldügab aleanóm. ³² Da Saemon, ka marünkü kuri tére eko wagó, ma sab koke aupo kürü amkoman angundügab. Akó ma nómá tolkomolo kürüka, moba [zonaretal] arüng nütününümke.”

³³ A Pita ma Yesuka bóktanórr wagó, “Lod, kürü taia tümün müötüdü pamóm bainüm akó narrótókóm mankü.”

³⁴ A Yesu ma Pitan yalórr wagó, “Pita, ka marü igó ayaldóla, siman karrakarra póyaea errkyá ini ngürr[†] bóktan küsil nómá yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”

Müp Tonarra Sab Togoble

³⁵ Olgabi Yesu ibü nümtinóp wagó, “Ka yabü bóktan amgolóm nómá zirrnapónarre paos-koke ó angasangap angón alóp-koke ó ngibürr wapórdó bamel kla-koke, ia yabü ngibürr kláma bimbat kwarilürr?”

Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Koke!”

³⁶ Wa ibüka bóktanórr wagó, “A errkyá, yabü ne paos asi nómá kwarile, yazebam! Da angasangap angón alóp ta inzan. Akó yabü ne gazirr turrik babul nómá kwarile, yabiób tumum mórrkenyórr sel ninamke, da ene manie darrü gazirr turrik amigamke.[‡] ³⁷ Zitulkus móldóga, ka yabü igó byaldóla, Godón Wialómórrón Bóktana ne bóktan opor bóktanda kürükwata, sab küppükü baine kürüka wagó: ‘I oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.’ Anda, kürükwata ne poko wialómórróna, tómbapón kari pokoa.”

³⁸ Umlubain olmala bóktónóp wagó, “Sazil, Lod. Kibü nis gazirr turrik inamüli.”

Yesu bóktanórr wagó, “Gaodóma.”

Yesu [Olib Pododó] Tóre Yarilürr (Metyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

---

^{22:26} Metyu 23:11; Mak 9:35   ^{22:27} Zon 13:12-15   ^{22:30} Metyu 19:28   [†] ^{22:34} Zu pamkolpamab küsil ngürrá simam 6:00 bókyan yarilürr.   [‡] ^{22:36} Yesu ene poko bóktanórr, zitulkus oya büdül kakóm pamkolpama umlubain olmal ngibürr tonarrdó koke ok nirre, i Morroal Bóktan büdratkü nómá ogoble. We zitulkusdü, i tibiób elklazapükü agóltágól kwarile tibiób morroal ngabkanóm.   ^{22:37} Aesaya 53:12

39 Yesu Zerrusalem amgatórr, da Olib Pododó wamórr bobarrzan. Oya umulbain olmala ta zutalórr oyaka. **40** Ene bwóbdü abzila, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, "Tore bakolamke Godka wagó, darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomónóm."

41 Olgabi Yesu ibükagabi igó ngarkwat wamórr, wamaka ne darrü oloma kubó ingülküp ne ngarkwat kan amanike. Wa wakósingül nulkamülürr, da Godka tóre ekorr wagó, **42** "Kürü Ab, marü ubi ne nóma yarile, kürü ini wirri azidüdüma ódódgu. [§] A kürü ubia koke ki tómbapó, a marü ubie." **43** Da anerrua okaka tübyónurr kwitümgab Yesuka, da oya arüng ekyanórr. **44** Yesu wirri gyaur akó azidzan küp bamkónorr, da wa wirri arüngi tórem we bainürr. Oya gügüruma óe pwópzan bókan yarilürr tüpü.

45 Yesun tórea nóma blakónorr, wa bupadórr akó alkomólórr tóba umulbain olmaldó. Wa ibü utüdi tómrrónóp, zitülkus gyaura ibü genggorraman ngibtanórr. **46** Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E iade utódakla? Bazeb, da tóre bakolamke Godka, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomónóm."

Yesun Gazirr Pama Amigóp (Metyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Zon 18:3-11)

47 Yesu tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, pam ngoroa ugón tübzilürr. Ene pam ngi Zudas, Yesun darrü ene 12 umulbain olmaldógbab, ibü wató balngomól yarilürr. Wa Yesun minggüpanandó tamórr aprüküm. **48** A Yesu ma oya imtinürr wagó, "Zudas, ia ma kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, aprüküm kaindóla, kürü amkal pamab tangdó angrinüm? Wai?"

49 Yesun umulbain olmala nóma esenóp ne pokoa tómbapónóm kain yarilürr, i Yesun bóka itünóp wagó, "Lod, ki ia kibiób gazirr turriki koke ekrrörre?" **50** Olgabi darrüpa gazirr turriki singüldü prristan [leba zaget] pamam tutul güblang we itüllürr.

51 Da Yesu bóktanórr wagó, "Piküp Bainam! Myamemgu!" Akó wa ene pamam güblang yamurürr, da dólóng yónürr.

52 Olgabi Yesu ibüka bóktanórr, wirri prrist, Godón Gyabi Müót myelam pamab wirri pam, akó ngibürr [balngomól byarrmarr pam], oya amiögüm nidi togobórr, wagó, "E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü amiögüm iade togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómol pamla?" ^{*} **53** Blaman ngürrzan ka go yenkü namülnürrü, Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. A ini ne irrübe, wa yabü abüs küpe; tümünan arünga yabü balngomólda."

Pita Yesun Yalpinürr (Metyu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Zon 18:12-18, 25-27)

54 I Yesun amigóp, da we idüdóp singüldü prristan müót kugupidü. Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr. **55** I ur yungóp müótan kal akólórrón pul basirr aodó. Olgabi i darrap pokodó bobrralórr. Pita tamórr, da inkü we mórran-mórran bainürr. **56** Da darrü zaget ngul oloma oya esenórr ur

---

[§] **22:42** kürü ini wirri azidüdüma ódódgu, Grrik bóktan opor igósa: Ma ini kübül sipa kürükagab. * **22:52** gazirr-gazirr gómol pam, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga: Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam. **22:53** Luk 19:47; 21:37

zyóndü mórrande. Wa oyaka dümdüman we yazilürr, da pamkolpamdó bóktanórr wagó, "Ini pam ta Yesükü asi yarilürr!"

⁵⁷ A Pita we balpinürr wagó, "Kol, ka oyabóka umul-kókla!"

⁵⁸ Karianbóka mórranórra, akó darrüpa Pitán sesenórr, da oyaka bóktanórr wagó, "Ma ta oya darrü umulbain olom módóglá!"

A Pita ma ene pam igó yalórr wagó, "Iba, pam, ka we olom kokela!"

⁵⁹ Aprrapórr darrpan abüs küp ngarkwat kakóm, darrü oloma tóba moboküpüdgab wirrianbóka ugón bóktanórr wagó, "Amkoman, ini pam go ta Yesükü yarilürr, zitülkus wa Galili oloma!"

⁶⁰ A Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Iba, pam! Ka umul kokela, ma laróbóka apóndóla!"

Pitazan bóktan yarilürr, karrakarra pójaea ta ugósan bóktanórr.

⁶¹ Olgabi Lod Pitaka tübyalüngürr, dümdüman yazilürr tai oyaka. Da Pitán ugón ngambangólórr, oya Lod ngaen-gógópan ne poko yalórr wagó, "Errkyá, karrakarra pójaea bóktan küsil yarile, ma kubó aüd müñüm ugón kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla." ⁶² Pita ene müót pul basirrdügab pulkaka burruanórr, da wirribóka yónüm we bainürr.

Yesun [Tiz Yangónónóp] (Metyu 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Yesun nidi ngakan kwarilürr, oya tiz angónóm akó amkalóm bainóp.

⁶⁴ I oya ilküp nis mórrkenyórr poko-e nganolop, da we imtinónóp wagó, "Ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marú ia nótó mómkóle?" ⁶⁵ Akó i oya abün kle-kle bóktan opore yahnóp.

Yesu Balngomól Byarrmarr Pamab Kwóbbazendó Zamngólórr (Metyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Zon 18:19-24)

⁶⁶ Abusa nóma tübaniklürr, Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam, idipko wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, i darrpan pokodó ugón kwób bazenórr. Yesun idüdóp ene kwóbbazendó. ⁶⁷ Olgabi i Yesuka bóktónóp wagó, "Ma ne ene [Kerriso] nómadóla, da kóbó tópta!"

A Yesu ibü nilóp wagó, "Ka ne kubó yabü igó nóma nilnünümo kagó, ka ene olom módóglá, e kubó kürü amkoman koke kangunane; ⁶⁸ akó ka ma kubó ne yabü darrü klamóm nóma nümtinünümo kólbakwata, e kubó kürüka bóktan koke saltomólane. ⁶⁹ Ini tonarrdógbab, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, mórrarrón namulo!"

⁷⁰ Olgabi i blamana Yesun imtinóp wagó, "Ia ma tai Godón Olomla?"

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "E kuri bóktorre: ka módóglá!"

⁷¹ Tibióbka ola apóndako wagó, "Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyawkata. A mi tai tóba taedógbabi kuri barrkrrua!"

23

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr (Metyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Zon 18:28-38)

¹ Blaman ene Zu isab [balngomól byarrmarr pama] bazebórr, da Yesun Paelatka* idüdóp. ² Módóga, kotóm ain bóktan amanóm we bainóp wagó, "Ini pam ki kuri eserre kibü pamkolpam ilklió bülióndi. Wa igó bóktanda

* ^{23:1} Paelat Zudia akó Samarria prrobinas alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr.

wagó, 'Taks mani alión-gu Sisan, Rrom king,' akó igó bóktanda wagó, wa ene [Kerriso-e], Zu isab King."

³ Da Paelat Yesun we imtinürr wagó, "Ia ma Zu pamkolpamab King módgla?"

Yesú bóktan we yalkomólorr wagó, "Ma kuri bóktóna!"

⁴ Da Paelat ene wirri prristdü akó pamkolpamidó we bóktanórr wagó, "Ka darrü küp koke kuri esena ini pam zaz ainüm akó [kolaean darrem] akyanóm."

⁵ A i wata arüng ipüdóp oyakwata bóktanóm wagó, "Wa pamkolpam Rrom gabaman bóka bamgünüm bangónóm kainda, wa ne kla umul bainda ini Zudia prrobins kugupidü. Wa Galilim bókyanórr, olgabi ama alabóna tamórr, Zerrusalem wirri basirrdü."

Yesun Errodka We Idüdóp

⁶ Paelat ini pokó nómá arrkrrurr, ibü we nümtinóp wagó, "Ini ia Galili oloma?" ⁷ Paelat nómá umul bainürr wagó, Yesu we órdóbóna olom yarilürr, Errod ne prrobins ngakan yarilürr, da oya we zirrapónórr Errodka. Errod ta ugón Zerrusalemóm yarilürr ene tonarr. ⁸ Wa Yesun nómá esenórr, kari barnginwóma koke simiógür, zitulkus wa oyakwata ne abün bóktan arrkru yarilürr. Wirri ngarkwatóm oya ubi yarilürr oya asenóm, da kokean esenórr. Errod nae aman yarilürr, Yesu ngibürr [wirri tulmil] ki tómbapóné oya obzek kwata. ⁹ Wa Yesun abün bamtin bóktan pokó amtin yarilürr, a Yesu oyaka myamem bóktan koke yalkomólórr. ¹⁰ Ene wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama ola bórrang kwarilürr, da wirri arüngi Yesun kotóm ain bóktan aman korálórr. ¹¹ Da Errod tóba gazirr pampükü oya nguóng angyalóp, akó [tiz yangónónóp]. Ene kakóm, morroalan wirri darrem tumum mórrkenyórr we atenóp, da we yalkomólóp Paelatka. ¹² Ene ngürr Errod a Paelat gódam we bangurri. Ngaen-gógópan i darrem-darrem bóka bamgün namülnürri.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr

(Metyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Zon 18:39-19:16)

¹³ Paelat we ngibaunürr wirri prrist, Zu singüldü pam, akó pamkolpam kwób bazeñóm wankü. ¹⁴ Wa ibüka we bóktanórr wagó, "E ini pam kürüka sidüdane igó bóktanpükü wagó, 'Ene ini pama pamkolpam ilklió büliónda Rrom wirri pamidó bóka bamgünüm.' Ka oya nómá apina yabü obzek kwata, da módgá, ka darrü küp koke kuri esena, oya e ne pokom amigane. ¹⁵ Errod ta darrü kolae koke esene, da wa kibüka ene igósidi salkomóle. E ngakónam; wa darrü kla koke tónggapónórr, da oya darrü zitulkus babula büdülüm. ¹⁶ Da módgá, ka kubó oya karrkukusan sye-i ailo, da zirrapono."[†]

¹⁸ Módoga, Zu dudu pamkolpama darrpan mün we górrgonóp wagó, "Ini pam ipüdam, da büdülümpükü emkólam! A Barrabasón irrunam kibüka!" ¹⁹ (Barrabas ugón tümün müótüdü yarilürr, zitulkus wa, ngibürr pampükü, Zerrusalem wirri basirrdü gazirr yarilürr Rrom pampükü, akó wa ta pam büdülümpükü emkalórr.)

[†] 23:16 Barre Grrik bóktane tange wibalamórrón pebadó atang opor 17 babula; a wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, "Wa darrpan pam ibüka tümün müótüdügab ki irrunne ene téredó." (Metyu 27:15 akó Mak 15:6) (Blaman paildi, [Büdül Kórzyón Tóre] nómá amrran yarilürr, Rrom isab bókam tumtum igó yarilürr wagó, ene téredó Paelat kubó darrpan tümün müótüdü pam ugón irrunne.)

20 Paelatón ubi Yesun zirrapónóm yarilürr, da wa akó Zu pamkolpamdó bóktanórr ibü gyagüpítótók alüngüm. **21** A i ma güblang-koke we taegwarr kwarilürr wagó, "Krosdó emngyelam, oya krrosdó emngyelam!"

22 Aüd ngim wa akó ibüka we bóktanórr wagó, "Iade? Wa ia tai laró kolae tónggapónórr? Ka oyaka darrü küp ta koke kuri esena, wa büdül iade ki esene! We zitülkusdü, ka kubó oya karrkukusan sye-i ailō, da zirrapono."

23 A i ma arüng ipüdóp taegwarróm Paelatka wagó, oya wata krrosdó ki emngyelhóm. Módoga, ibü taegwarra Paelatón bóktan wóppókal algónórr. **24** Da Paelat gyagüpítótók we esenórr pamkolpamab ubi tónggapónóm. **25** Ene noan ingrinóp tümün müötüdü Rrom pampükü gazirri akó pam amkalde, wa oya we irruanórr, Zu pamkolpama noanbókamóm ato kwarilürr. A Yesun ma pamkolpamab tangdó we ingrinürr tibiób ubi alakónóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp (Metyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Zon 19:17-27)

26 Gazirr pama Yesun nómá idódnóp, kwat-kwat Saemonón amigóp, Saerrin wirri basirrdügab pam, Zerrusalem wirri basirrdüzan bangrilürr madmad kabedógab. Oya tupodó krros we emngyelóp, ódódóm Yesun solkwat.

27 Wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr Yesun solkwat. Abün kola yón gyaur akó yón amto kwarilürr oyabókamde. **28** Yesu tübyalüngürr, da we nilóp wagó, "Zerrusalem kol! Kürü yón amtogu, a e wa yabiób akó yabiób olmal yón bamtolam. **29** Zitülkus módoga, sab tonarra tame, pamkolpama sab nómá bóktanórre wagó, 'Bagürwóm idipako, aroam kol nidipko, olmal basen-koke kol nidipko, akó kokean nidi ngóm bómyanónóp!' **30** Ene tonarrdó, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Pamkolpama sab wirri pododó bóktorre wagó, "Kibüka tóbalók," akó kari pododó wagó, "Kibü ngatloam!" [‡]

31 Da módoga, pamkolpama ne kazan arról nugup kle-kle nómá yangórre inzan tonarre, sab laróga tómbapón darrü nugupa mólög nómá baine?"[§]

32 Gazirr pama nis kolae elklaza tómbapón pampükü we nüdüdóp, ibü büdülümpükü amkalóm Yesukü. **33** I nómá babzilürr darrü pokodó, ngi "Singül Kak",* ola oya krrosdó we emngyelóp ene kolae tómbapón pam nispükü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata. **34** Yesu we bóktanórr wagó, "Ba, ibü kolae tonarr norrgónónóm, zitülkus i umul kokeako i ne kla tónggapóndako."

Módoga, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr pam basenóm wagó, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrütóp. **35** Pamkolpama bórrangórrón ola ngabkan kwarilürr. Akó Zu singüldü pama Yesun tiz yangónónóp, bóktande wagó,

[‡] **23:30** Pamkolpama ugórr ene poko bóktan kwarile, zitülkus ene wirri azid aeng tonarr kwarile akó ibü ubi kwarile narrbarinüm. **23:30** Oseye 10:8; Okaka Amzazirrun Kla 6:16 [§] **23:31** Ini böktanen küp módoga: Arról nugupa Yesunbóka apónda, darrpanan kolae tonarr koke nótó tónggapónórr. Büdül bairrún nugupa kolae tonarr tómbapón kolpambóka apónda. Zitülkus pamkolpama Yesun kle-kle yangónóp, kolae tonarr-koke yarilürr, i kolae tonarrpükü kolpam wirrianbóka kle-kle nangónórr. ^{*} **23:33** Aprrapórr ini pokoan ngi Singül Kak yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. **23:34** Wórr Pebä 22:18

"Wa ngibürr zid bain yarilürr, a wa ma kya tóba kóbó ki zid byó, wa ne ene Kerriso nómade, God noan ipadórr!"

³⁶ Oya gazirr pama ta we tiz yangónónóp: i togobórr oyaka, da oya muran waen we ekyenóp. ³⁷ Da i we bóktónóp wagó, "Ma ne Zu isab King nómádóla, da moba kóbó zid bai!"

³⁸ Oya sisingül wialómórrón nugup pósek amngyelórrón yarilürr. Igó wialómórrón wagó, "Ini Zu pamkolpamab Kinge."

³⁹ Darrü ne kolae tonarr tómbapón pam emngyelóp krrosdó, Yesun we kle-kle yalór wagó, "Ia ma ene Kerriso kokela? Moba akó kibü kóbó zid tinünüm!"

⁴⁰ A darrüpa oya we agórr wagó, "Ia ma Godón koke gum angóndóla? Ma ta wazan büdül apaddóla! ⁴¹ Mi ne kolaean darrem apadódamli, mi ta gaodó apadódamli, zitulkus mibü mibiób kolae tonarra tine. A ini pama darrü kolae kokean tónggapónórr." ⁴² Da módogá, ene pama we bóktanórr wagó, "Yesu, ma King ngi nómá bateno moba Balngomól Bwóbdü, sab kürü gyagüpi kúmanikke!"

⁴³ Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, "Ka marü amkoman pokoyaldóla; errkyá ma kubó kankü namulo Godón Agurr Apapdó."†

Yesu Nurrótókórr

(Metyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Zon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ene tonarrdó ugón abüs singülküp yarilürr, da abüsan zyóna piküp bainürr akó tümüna dudu bwób ngaslaorr. Ene tümüna äud abüs küp ngarkwatóm wamórr; akó [Godón Gyabi Müöt] kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra‡ oleán yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr. ⁴⁶ Yesu wirri gyagüpi we górrganórr wagó, "Ba, ka kólba samu marü tangdó angrindóla!" Wa inzan nómá bóktanórr, wa tóba dómdóm ngón we semanórr, da narrótókórr.

⁴⁷ Ene Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama nómá esenórr ne tonarra tómbapónórr, Godón we yagürürr, da we bóktanórr wagó, "Amkoman, ini wata [dümdüm tonarr] pam yarilürr!"

⁴⁸ Blamana nidi kwób bazelórr ene tonarr ilküpi asenóm, i nómá nosenóp ne tonarra tómbapónónóp, i bakonórr tibiób müöt basirrdü. I dakla gyaurme tibiób dalgüp we bólkal kwarilürr. ⁴⁹ Blamana Yesunbóka umul nidi kwarilürr, akó ene kolpükü, oya Galiligab ne kola mamoaónóp, barrkyanan kan bórranglórr, da blaman kla nosenónóp.

Yesun Gapókdó Ingrinürr

(Metyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Zon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Ugón ola darrü pam asi yarilürr, ngi Zosep, Arrimatio wirri basirrdügab, Zudia prrobins kugupidü. Wa morroal akó dümdüm pam yarilürr. Wa ene Godón Kingzan Balngomól akyan yarilürr. Wa darrü Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam yarilürr, a wa koke abinürr ibü bóktan akó tórrmendó Yesun amkalóm. ⁵² Wa Paelatka we wamórr, da Yesun büdül bübülm we yatorr. ⁵³ We wamórr Yesun bübü krrosdógabi

^{23:35} Wórr Peba 22:7   ^{23:36} Wórr Peba 69:21   † ^{23:43} Godón Agurr Apap, Mórrke-mórrke módogá: paradise.   ‡ ^{23:44-45} Ene wirri adrratórrón mórrkenyórr Godón Gyabi Müötán Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrirrún yarilürr (Mórrke-mórrke módogá: Most Holy Place ó Holy of Holies). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan müñ blaman pailzan. (Bazebl Tonarr 13:10; Lebitikus 16:2; Ibrru Pamkolpam 9:7)   ^{23:44-45} Bazebl Tonarr 26:31-33   ^{23:46} Wórr Peba 31:5   ^{23:49} Luk 8:2-3

alkumilüm. Da we errgótanórr wirri darrem baeb mórrkenyórri, olgabi ma ingülküpdu alüngürrün gapókdó we ingrinürr, we klamdó darrü olom ngaen koke ne ingrinóp. ⁵⁴ Ugón Sabadankü elklaza tómbapón ngürr§ yarilürr, zitülkus [Sabada] bókyan kari poko yarilürr.

⁵⁵ Ne kola togoblórr Yesukü Galiligab, Zosepka we zutalórr, da esenóp ene gapók akó Yesun büb ia ingrinóp. ⁵⁶ Ene kakóm, i we bakonórr ama müót basirrdü, da i morroal ilang elklaza akó büb balóp idi we tómbapónóp.*

A i ma Sabad ngürrdü ngón bagónórr gida bóktan poko ngarkwatódó.

24

Yesun Büdüldügab Irsümüllürr

(Metyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Zon 20:1-10)

¹ Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, ene kola ne morroal ilang elklaza tómbapónóp, we imarruóp ene gapókdó. ² I ene ingülküp anerrón emrrónóp gapók mamtaedógar. ³ A i noma barrbüñürr, i Lod Yesun büb koke esenóp. ⁴ Izan gyagüpi tótók kwarilürr inikwata, büzyón-babul ibüka ama nis pam nisa trramngórrri, ilküp akon ongang bapón mórrkenyórrpükü. ⁵ Tibiób gumdi wakósingül nümgünóp, singül we tüp előkóp. Da ene pama ibüka we bóktarri wagó, "E arról pam iade amkündakla büdül pamkolpam negako? ⁶ Wa aini babula, oya ma büdüldügab kuri irsümüle. Ia yabü koke ngambangólda, wa yabü ne poko nüzazilóp wa yenkü Galilim noma yarilürr? ⁷ Wa igó bóktanórr wagó, 'Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kolae tonarr isab tangdó küngrirre, kómngyerre krrosdó, akó aüd ngim ngürrdü God sab kürü kürsümüle.'

⁸ Módoga, oya bóktana we ngambangólórr. ⁹⁻¹⁰ Ene kol idi koralórr: Merri Magdalín, Zoana, Merri, Zeimsün aip nótó warilürr, akó inkü ngibürr kol nidi koralórr. Noma bakolórr gapókdógar, i blaman ini poko we nüzazilóp ene 11 [apostoldó] akó ngibürr ola nidi koralórr. ¹¹ A i ma ene kol amkoman koke nanganóp, zitülkus ibü bóktan ibüka wata küp-koke yarilürr. ¹² A Pita we bupadórr, da we busorr gapókdó; noma arrngürrürr gapókdó, wa wata ene mórrkenyórr pokoan nösenóp, Yesun ne mórrkenyórr poko-e errgótónóp. Da we alkommólórr gübarirr aengkü akó gyagüpi amaikkü, ne pokoa tómbapónórr.†

Yesu Nis Mamoan Olom Nispükü Basenórr, Ema-us Basirrdü Tótók Kwatódó

(Mak 16:12-13)

¹³ Ene dadan ngürrdü, Yesun nis mamoan olom nisa darrü basirrdü tótók namünlürr, ngi Ema-us, aprrapórr 11 kilomita ngarkwat Zerusalem wirri basirrdügab. ¹⁴ I igó poko apónkü aurrnürri, blaman ne pokoa tómbapón koralórr. ¹⁵ I ene pokozan iikík namünlürr, Yesu ibü ugón ngorram tyónürr. Inkü we tótók yarilürr. ¹⁶ A God ma ibü

§ 23:54 Sabadankü elklaza tómbapón ngürr Praede ngürr yarilürr. * 23:56 Zu pamkolpamab bókam tumtum yarilürr morroal ilang oel amasóm büdül bübdü, kolae ilang arrzümülgum.

23:56 Bazeb Tonarr 20:10; Duterronomi 5:14 * 24:1 Udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr. 24:6 Metyu 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33

† 24:12 Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang poko 12 babula.

nóleanórr oya amzyatgum. ¹⁷ Yesu ibü we nümtiniürr wagó, "Ia e laróbóka apóndamli e inizan tótókdamli?"

Ibü tótóka we piküp bainürr, gyaur obzeke. ¹⁸ Darrü nótó yarilürr, ngi Kleopas, Yesun we imtinürr wagó, "Ia wata mogob pam dama mató namüla Zerrusalemóm, umul-kók ini tonarr, ola laró pokoa tómbapónórr ini tonarrdó?"

¹⁹ We imtinürr wagó, "Laró pokoa tómbapónórr?"

I bóktan we yalkomórri wagó, "Yesunkwata, Nazarretgab! Wa prropet yarilürr, wirri tomkompükü böktande akó tórrmende, Godón akó blaman pamkolpamab obzek kwata. ²⁰ Wirri pprist akó mibü singüldü pama oya ipüdóp, da we nókyenóp ama Rrom wirri pam oya büdüldü angrinüm. Da we emngyelóp krosdó. ²¹ A ki ma nae aman kwarilnürřü wa nótóke, sab Isrrael pamkolpam wató [laurdü amóné]! Ó ene tumum, ini ma äud ngim ngürr yarile ene pokoa tómbapónóm. ²² Akó ene tumum, ngibürr kola kibü gübarirr aengan ngisitinóp. I irrbianande gapókdó ogobe, ²³ a darrü büb ta koke eserre! I togobe, kibü tüzazirre wagó, anerrua ibüka okaka tübini. Ibü idi nüzazirre wagó, Yesu arróla! ²⁴ Olgabi kibü ngibürr gómdamala gapókdó we ogobe, da gapók wata enezan yaril kolazan böktorre, a oya ma koke eserre."

²⁵ Da wa ibüka we bóktanórr wagó, "E amkoman gonggoanakla! E zaorrónakla amkoman bangunüm, prropeta blaman ne poko böktónóp!
²⁶ Ia ene [Kerriso] ini elklazabme koke ki azid aenge, akó tóba [wirri kómál zyóndü] bangrine?" ²⁷ Da wa ibüka we müsirrga yónürr Godón Wibalómórrón Bóktana ne poko bóktan yarilürr oyakwata. Wa Mosesón Pebadó[‡] bókyanórr, da olgabi ama blaman Prropetab Pebadó.

²⁸ I basirrzan ngorram ain kwarilürr i nólá tótók kwarilürr, Yesu ama wata tótók yarilürr wamaka wa darrü bwóbdü tótókdase; ²⁹ a i oya wirri arüngi we yatorri wagó, "Kibüka ala burrmat, zitülkus irrüba burrmatóm. ³⁰ Wa inkü alom nómá mórran-mórran bainürr, wa brred ipadórr, Godón eso ekyanórr. Syórr yangónórr, da ibü we nüliónürr. ³¹ Ibü ilküpapükü we tomgolóp wagó, ini amkoman Yesu-e! I nómá emzyatórrí, wa we kolaebóka bainürr. ³² I darrem-darrem tibiób we bamfirri wagó, "Ia mibü moboküpü bagürwóma koke bangrine,[§] wa minkü kwatódó nómá ikik yaril, akó Godón Wibalómórrón Bóktan nómá amgol yaril kibüka? Wata amkoman."

³³ I bupadürri, büsai olgabi ama Zerrusalem we alkomórri. Ola i Yesun 11 apostol we nómrrónóp ngibürr kolpampükü darrpan pokodó. ³⁴ Ene apostola ibüka böktónóp wagó, "Wata amkoman! Lodón kuri irsümüle büdüldügab! Saemon Pitaka ta okaka tübine!"

³⁵ Módóga, ene nisa ibüka we adrratrri ne pokoa tómbapónórr kwatódó, akó i Yesun ia emzyatórrí wa brred nómá syórr yangónórr.

Yesu Tóba Umulbain Olmalídó Okaka Tübyónürr

(Metyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

[‡] **24:27** Mosesón ne pebako, ini 5 pebako Ngaep Bukdü: Bwób Zitüll, Bazebl Tonarr, Lebitikus, Bótang Peba, akó Duterronomi. [§] **24:32** "Ia mibü moboküpü bagürwóma koke bangrine, ...", Grík bóktane ma inzan angrirrúna: "Ia mibü moboküpü urazan koke baebli, ..."

³⁶ I enezan ikik koralórr inikwata, Yesu tüób ugón ibü aodó we trramngólórr. Wa ibüka we bóktanórr wagó, "Paud yabüka asi ki yarilün."^{*}

³⁷ I barrkürrür akó guma yazebórr, zitulkus ibü gyagüpítótók igó yarilürr, wamaka i mórrke asendako. ³⁸ Wa ibüka we bóktanórr wagó, "E ia gum iadeakla? Akó e ninis gyagüpítótók iadeakla kürükwata? ³⁹ Kürü tang a wapór kóbó ngabkónam. Ini amkoman kótókla, ka mórrke kokela. Kóbó kamurram, da e kóbó esenane; büdül mórrkean murr a kus babulako, e enezan asendakla kürü ma asinko."

⁴⁰ Wa ini bóktan nómá elakónórr, wa tóba tang nis akó wapór nis we nómyenóp. ⁴¹ Zitulkus ibü bagür asi yarilürr akó i gübarirr aengóp, i nabe amkoman angunüm kain koralórr. Wa ibü we númtinóp wagó, "Ia yabü aini darrü kla asine alom?" ⁴² I oya aungürrün wapi murr poko we ekyenóp, ⁴³ da wa ipadórr, we elóngórr ibü obzek kwata.

⁴⁴ Wa ibüka we bóktanórr wagó, "Ene ka yabü ini poko nilarre, ka yenkü nómá namülnürrü: kürükwata blaman ne kla wibalómórrónko Mosesón Gida Bukdü, Prropetab Pebadó, akó Wórr Pebadó, amkoman ki tómbapónónóm Godón bóktan küppükü ainüm."

⁴⁵ Da wa ibü gyagüpítótók we tapanukuóp Godón Wibalómórrón Bóktanan [küp amzyatóm]. ⁴⁶ Wa ibü we nilóp wagó, "Godón Wibalómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, sab ene Kerriso azid aenge akó büdüldügab sab türsumüle äud ngim ngürrdü. ⁴⁷ Pamkolpama sab ini bóktan amgolnórre Kerrison ngidü, ini tüpan blaman bwóbbwóp pamkolpamdo: sab God ibü kolae tonarr norrgorre, Godka nidi tübyalüngórre tibiób kolae tonarrdögabi. Ini pokoa sab Zerrusalemóm bókyene. ⁴⁸ E yabiób ilküpi ne kla nósenarre akó yabiób güblange ne kla barrkrrurrü, e sab ngibürr pamkolpamdo büdrrat kwarilünke. ⁴⁹ Tübarrkrwu, ka kükob sab yabüka zirrsapono, kürü Aba [alkamülkoke bóktan] ne klamóm nökyenóp. A e sab ini wirri basirrdü akyan kwarilünke, kókó kwitümgabi arünga sab tupe yabüka."

God Yesun Sipadórr Kwitudü

(Mak 16:19-20; Apostolab Tórrmen 1:9-11)

⁵⁰ Ene kakóm, Yesu ibü Zerrusalem wirri basirrdügab we nolngomólóp, tai kókó Betani basirr minggüpanan. Wa tóba tang kwit nyónürr, da ibü bles we ninóp. ⁵¹ Wa ibüzan bles bain yarilürr, wa ibü we bimgatórr, da God oya we sipadórr kwitudü. ⁵² Da oya we yagürnóp. Olgabi i we bakonórr Zerrusalem wirri bagürwómpükü. ⁵³ I wata blaman ngürrzan [Godón Gyabi Müötüdü] koralórr Godón agürüm.

Lukün Peba aini blakónada.

---

* **24:36** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini poko babula: Wa ibüka we bóktanórr wagó, "Paud yabüka asi ki yarilün."

Morroal Bóktan Yesunkwata Zon Ne Bóktan Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Zon wa darrü Yesun umulbain olom yarilürr. Wa tóba ngi kokean ngiblianda, a wa tóba inzan ngiblianda wagó, "Yesun *[moboküpü ubi] neanka yarilürr*," (13:23) zitulkus wa Yesun moboküpü gódam yarilürr.

Ini Zonón peba Yesun okaka amzazilda wagó, wa Godón Bóktane, nótó "*pamakanóm bainürr, da mibü aodó ngyaben yarilürr*" (1:14). Ini Morroal Bóktan peba wialómórr ugósüm oya peba atang pamkolpama ki amkoman yangurre wagó, Yesu wa Godón Olome, Zidbain Olom, Godón *[alkamül-koke bóktan]* ngarkwatódó. Akó ibü sab *[ngarkwat-koke arról]* asi yarile ibü amkoman bangunanme (20:31).

Ini peban ngaen-gógópan pokoa darrpan-darrpan *[larüng tonar-rankwata]* bóktanda. Ini arüng tonarra amtyandako, Yesu Godón Olome, Zidbain Olom, Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó. Darrü pokoa bóktanda wagó, ngibürr pamkolpama Yesun mamoan pamkol-pamóm bainóp, ngibürra ma dakla oyaka bóka bamgün kwarilürr akó aibóka bangón kwarilürr Yesun amkoman angunüm. Sapta 13-17 igó poko wialómorróna, Yesu ne poko bóktan yarilürr tóba umulbain olmaldó dómdóm irrüb, oya ne irrüb amigóp. Dómdóm pokoa Yesun büdülkwata bóktanda, tóba arsümülkwata bóktanda, akó bóktanda wagó, wa ene kakóm, ia pupo bainürr tóba umulbain olmaldó.

Darrü wirri kla ini pebadó módoga: God ngarkwat-koke arról akyanda Yesu Kerrisokama ibüka, nidi amkoman angundako wagó, Yesu wa kwata Godka, amkoman bóktana, akó arróla.

Ini Peban Bóktan Zono Módágako:

- A. Bóktan Opora pamakanóm bainürr *1:1-8*
- B. Zon Baptaes Bain Paman akó Yesun ngaen-gógópan umulbain olmal *1:9-51*
- C. Yesun zaget panzedó *2:1-12:50*
- D. Yesun dómdóm ngürrako Zerrusalemóm akó minggüpanan basirrdü *13:1-17:26*
- E. Yesun amigóp akó büdülämpükü emkólóp *18:1-19:42*
- F. God Yesun irsümüller büdüldügab akó Yesu pupo tübyónürr tóba umulbain olmaldó *20:1-31*
- G. Yesu akó pupo tübyónürr tóba umulbain olmaldó Galili prrobinsdü *21:1-25*

Bóktan Opora Pamakanóm Bainürr

¹ Ngaen bwób zitüldü, wata Bóktan Opor yarilürr, God tüp a pülpül solodó tónzapónorr. Bóktan Opor Godka asi yarilürr, akó wa tüób God yarilürr. ² Wa asi yarilürr ngaen bwób zitüldü Godkü. ³ God blaman kla Bóktan Oprodóma tómbapónorr. Wa ne babul nómá ki yaril, darrü klama kokean ki tómbapóné. ⁴ Wa arról zitulkus yarilürr, akó ene arról, zyón

yarilürr pamkolpamabkü. ⁵ Zyóna tümündü ongang bapónda. A tümüna ene zyón kokean emzyatórr.*

⁶ Da darrü pama tamórr, God noan zirrsapónórr, ngi Zon. ⁷ Ene oloma tamórr pamkolpamdó büdratám ene zyónankwata. I blamana ki barrkrrue, igósüm zyón amkoman ki yangurre. ⁸ Zon tüób zyón koke yarilürr, a wa zyónankwata bütazilüm tamórr. ⁹ Ene amkoman zyón, blaman pamkolpam zyón nótó aliónda, wa tüpdü tótókda.

¹⁰ Bóktan Opor ini tüpdü asi yarilürr. Ini tüpa oyakama tómbapónórr, a ini tüpa ma oya kokean emzyatórr. ¹¹ Wa tóba bwóbdü tamórr: a tóbanan pamkolpama ma oya koke ipüdóp. ¹² A oya nidi ipüdóp akó amkoman yangunóp, da wa ibü dümdüm nókyenóp Godón simanal akó ópal olmalóm bainüm. ¹³ I Godón olmalóm pamakan óedögab akó ubidügab koke bainóp, pam a kol olmalzan basendamli. A i Godón tóba ubi ngarkwatódó tóbabótórr.

¹⁴ Bóktan Opora pamakanóm bainürr, da mibü aodó nyaben yarilürr. Mi oya [wirri kómal zyón] esenóp, Aba tóba darrpanan moboküpü Olom ne kla ekyanórr. Oya [gail tonarr] akó amkoman bóktan kari koke namülnürri.

¹⁵ Zon oyakwata adrarr yarilürr. Wa wirri arüngi igó bóktanórr pamkolpamdó wagó, “Ene olom módóga, ka noanbóka apón namülnürri wagó, ‘Kürü solkwat sab nótó tame, kürükagabi kari kokea, zitulkus wa ngaen-gógópan amtómólórrón pama, a kótó koke.’”

¹⁶ Oya ngarkwat-koke gail tonarr asine, da wa mibü blaman bobarrzan metat gail tonarr we aliónda. ¹⁷ God Moseskama gida nókyenóp.† A gail tonarr akó amkoman bóktana wa Yesu Kerrisokama turruí. ¹⁸ Darrü pama Godón kokean esenórr ilküpi, wata tóba darrpanan olom Yesu. Wa tüób Gode, akó wa Aban nólgópdóma; mibü Godónbóka wata umul-umulan ngitinóp.

*Zon [Baptaes Bain] Paman Bóktan
(Metyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)*

¹⁹ Zu wirri ngi pama Zerrusalem wirri basirrdügab ngibürr [prrist] akó Libae‡ zitül pam zirrnápónóp Zonka, oya amtinüm wagó, “Ia ma nótókla?”

²⁰ Wa kokean bangónórr ibüka bóktan alkomólóm; wa ibüka panzeana pupo bainürr wagó, “Ka ene [Kerriso] kokela.”

²¹ I akó imtinóp wagó, “Da ia ma nótókla? Da ma ia Ilaeza?”

Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Ilaeza kokela.”

I akó oya imtinóp wagó, “Da ma ia ene [Prropeta]?”§

Zon bóktan yalkomólórr wagó, “Koke.”

²² Da i oya akó imtinóp wagó, “Ma ia nótókla? Ki kubó ene küp bóktan yalkomórre kibü nidi zirrtapórre. Ma mobabóka ia namulo?”

* **1:5** Aprrapórr ini bóktanan darrü küp módóga: A tümüna ene zyón kokean itamünürri. † **1:17** God Moseskama ne gida nókyenóp, da ini pebadómako: Bwób Zitü, Bazeb Tonarr, Lebitikus, Bótang Peba, akó Duterronomi. ‡ **1:19** Libae darrü zitül yarilürr Israélóm. Ene zitülan pam [Godón Gyabi Müötüdü] zaget zitül kwarilürr. Ibü zaget we kla koralórr: Godón Gyabi Müötüdü zaget elklaza ngabkan akó [altadó] ne kla amsel koralórr. § **1:21** [Zu pamkolpama] igó gyagüpitótók kwarilürr: ini tüpan nyaben tonarra sab nómá blakónóm kain yarile, darrü wirri Prropeta tame Godón bóktan büdratám pamkolpamdó. **1:21** Duterronomi 18:15, 18; Malakae 4:5

²³ Zon ibüka bóktan poko yalkomólórr, prropet Aesaya ne poko bóktanórr wagó,

“Ka módóglä, [ngüün-koke bwóbdü] nótó taegwarrdóla wagó,

‘Kwat dümdüm alótam [Lodón] tótókóm.’”

²⁴ [Parrisia] ngibürr pam zirrapónóp tibiób aodógab. ²⁵ Ene pama Zonón imtinóp wagó, “Da ma ne ene Kerriso o Ilaeza o ene Prropet koke nóma namulo, ma wa pamkolpam iade [baptaes baindóla]?”

²⁶ Zon ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka nae-e baptaes baindóla, a yabü aodó darrüpa we zamngólda, e umul kokeakla ene nótóke. ²⁷ Wa kürü solkwat tótókda. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla sye agom.”*

²⁸ Ini tórrmen tulmila Betanim† tómbapónóp, Zodan tobarr dakla dorrodó, abüsa nólgbabi banikda. Zon pamkolpam ene we baptaes bain yarilürr.

Godón /Sip/ Kupo

²⁹ Darrü ngürr Zon Yesun tóbaka tótókde esenórr, da bóktanórr wagó, “Ngakónam, Godón Sip Kupo‡! Ini tüpan kolae tonarr sab wató amóne.

³⁰ Ene olom módóga, ka noanbóka apón namülnürrü wagó, ‘Kürü solkwat pama tótókda. Wa kürükagabi kari kokea, zitülkus wa ngaen-gógópan amtómólórrón pama, a kótó koke.’ ³¹ Ngaen-gógópan ka ta oyabóka umulkók namülnürrü, wa tai nótóke. Ka wa nae-e baptaes bainüm tamórró, we zitülkusdü, Isrrael pamkolpam oyakwata umul-umulan ngibtanóm!”

³² Zon ibüka bóktanórr wa ne kla esenórr wagó, “Ka Godón Samu eserró kwitümgabi abindi, oya kwitüdü amngyelde nurre pójayebü, da metat we bainürr. ³³ Ka tai ugón oyabóka umul-kók namülnürrü igó, wa tai nótó yarilürr, a God, kürü nótó zirrapónórr nae-e baptaes bainüm, kürübóka wagó, ‘Godón Samua sab kwitümgabi tame. Ngón ngagónóm noaka tómngyele, da ene olom módóga: Godón Samu-i baptaes bain pam.’ ³⁴ Ka eserró ene pokoa nóma tómbapónórr, da ka wa igó namulo, wa Godón Olome.”

Yesun Ngaen-gógópan Umulbain Olmal

³⁵ Darrü ngürr Zon wata tóba nis umulbain olom nispükü zamngól yarilürr dadan pokodó, Zodan tobarr kabedó. ³⁶ Wa Yesun esenórr, ibü nóma nörrgratlórr, da bóktanórr wagó, “Ngankónam, ene Godón Sip Kupo!”

³⁷ Da umulbain olom nisa oya arrkrrurri wa nóma bóktanórr ene poko, da Yesuka we akyarri. ³⁸ Yesu kakóm tübyalüngürr, ibü nósenórr oya mamoande. Wa ibü nümtinürr wagó, “E ia laró amkündamlí?”

I oyaka bóktan yalkomórri wagó, “Rrabi, ma ia nubó nyabendóla?” (Rrabi, oya küp módóga: Umulbain Pam.)

* ^{1:23} Aesaya 40:3   * ^{1:27} Ini bóktanan küp módóga: Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta gaodó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.”

† ^{1:28} Ini Betani apprapórr Zodan tobarrdó darrü bwób ngi yarilürr. Darrü Betani ma wirri basirr yarilürr, Zerrusalem minggüapan, Merri, Marrta, akó Lazarus ne nyaben kwarilürr (11:1).

‡ ^{1:29} Zon Yesun sip kupoóbóka igósidi ngilianda, oya sab krrosdó emgnyerre pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm.

³⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Turram asenóm." Simam abüs kùp ugón tokomdó yarilürr, da i we ogobórr. Wa ibü nómtyenóp wa ne ngyaben yarilürr. Ene ngürr poko usakü we amanikóp.

⁴⁰ Ene olom darrü Endrru yarilürr, Saemon Pitan[§] narezoret, Zonón bóktan nidi arrkrrurri akó Yesuka nidi akyarri. ⁴¹ Dümdüman ene kakóm, Endrru tóba narezoret we esenórr, Saemonón, da oya we izazilürr wagó, "Ki ene Mesayan kuri eserre!" (Mesaya, oya kùp módoga: [Kerriso].) ⁴² Da wa Saemonón Yesuka we idódürr.

Yesu oya nómá esenórr, oyabóka wagó, "Marü ngi Saemone, Zonón olom. Da marü sab ngimlianórre Sipasbóka." (Sipas akó Pita, ibü kùp darrpan módoga: ingülküp.)

Yesu, Pilip akó Natana-el, Ibü Nginaunürr

⁴³ Darrü ngürr Yesu Galili prrobinsdü tótókóm gyagüpitótók esenórr. Da i Pilipdi nómá baserri, oyabóka wagó, "Kürükä tókyal!" ⁴⁴ Pilip Betsaeda wirri basirr pam yarilürr. Endrru akó Pita ta we basirr pam nis namünlürrí. ⁴⁵ Pilip Natana-eldi baserri, da oya izazilürr wagó, "Ki ene pam kuri eserre, Moses noanbóka wialómorr Gida Pebadó, akó ngaen ppropeta ta noanbóka wialómop. Wa Yesue, Zosepón olom, Nazarret wirri basirr olom!"

⁴⁶ Natana-el oya imtinürr wagó, "Ia darrü morroal klama sab tame Nazarret basirrdügabi?"

Pilip oyabóka wagó, "Da yao, asenóm tam!"

⁴⁷ Yesu Natana-elón nómá esenórr tóbaka tótókde, oyakwata bóktanórr wagó, "Ngakónam, amkoman Isrrael pam yóni! Oyaka obae tiz babulana!"

⁴⁸ Natana-el Yesunbóka wagó, "Ma kürübóka ia umulbaina?"

Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Pilip marü solodó ngimaune, a ka wa marü ngaen-gógópan mósserró, ene [pig] nugup murrdü mórrande."

⁴⁹ Natana-el Yesunbóka wagó, "Umulbain Pam, ma Godón Olomla! Ma Isrrael pamkolpamab Kingla!"

⁵⁰ Yesu wagó, "Da ia ma kürü amkoman kuri kanguna, zitülkus ka marü igó mila, ka marü mósserró ene pig nugup murrdü mórrande? Ini wa kari-kari yaril, a ma sab wirrian tórrmen tulmil nosenónómo!" ⁵¹ Akó wa ibüka bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab pülpül esenane tapabakudi, akó Godón [anerru] nosenane kwitüm angürdi akó tüpdü abindi kürü bübana, Pamkolpamab Olom nótókla!"*

2

Keinanóm Kol Amióg Tóre

¹ Nis ngürr kakóm, Keina basirrdü kol amióg tére yarilürr, Galili Prrobinsdü. Yesun aip ola warilürr. ² Yesun tóba umulbain olmalpükü ta ngisaunóp ene kol amióg tóredó tótókóm. ³ Waena nómá blakónórr, Yesun aipa oyabóka wagó, "Ibü waena kuri blakóné."

[§] **1:40** Pita, Grrik bóktane oya kùp módoga: Wirri Ingülküp. * **1:51** Ini Yesun bóktanan kùp módoga: Yesu wa batazana, kasilüm tüpdügab ama pülpüldü, akó pülpüldügab ama tüp. Wa pam a God, ibü aodóma. **1:51** Bwób Zítül 28:12

⁴ Yesu aipbóka wagó, "Kürü aip,* gyaurka, ma kürü iade dayóndóla ini müpdü? Kürü panzedó zaget ngarkwat koke kuri semrróne."

⁵ Yesun aipa ene tóredó zaget pam nilót wagó, "Kubó e tónggapónamke, wa yabü ne kla tólbaelóm nilörre!"

⁶ Ene pokodó, 6 ingülküpi tólbaelórrón wirri nae bele asi kwarilürr. Blaman darrpan-darrpan beledó kókó 80 lita ama 120 lita ngarkwat arrngamdko. [Zu pamkolpamab] gida ngarkwatódó, ma kubó ene nae-e tang a wapór bagulo, solodó tórem igósidi wamo. Akó alo bamngul kla bagulümpükü orrngamlórr ene nae. We zitülkusdü, ene bele we igósidi irrbünörp. ⁷ Yesu ene zaget pam nilót wagó, "Ini bele nae-e blaman ugó bórrngómam." I nórrngómóp kókó ibdü. ⁸ Da wa akó ibü nilót wagó, "Errkyadan nae sokol ugó itam darrü beledógab. Kubó idüdamke tóre ne pama alngomolda." Da i ene nae we idüdóp oyaka. ⁹ Ene naea ugón waenóm bülmazilürr. Tóre alngomól pama ene waen nómá apókórr, wa darrü umul babul yarilürr ene waen nubógbabi sidüdrre. Ene nae ne zaget pama itóp, wata umul idi kwarilürr. Da tóre alngomól pama, kol nótó zumige, oya ngyaunürr. ¹⁰ Oyabóka wagó, "Bobarr tóredó waen nidi alióndako, i ngaen-ggópan morroala waen alióndako. Pamkolpama barrkyanabóka nómá enörre, ene kakóm, i akó popa waen alióndako. A ma wa morroalan waen irrmatnorró ngarkwat kókó ta errkyá!"

¹¹ Yesu tóba ini ngaen-ggópan [wirri tulmil] we tólaelórr Godón arüng pupainüm, Keina basirrdü, Galili Prrobinsdü. Wa tóba [wirri kómál zyón] we okaka imzasilürr. Oya umulbain olmala amkoman we yangunörp.

¹² Ene kakóm, Yesu, tóba aip, simanal zoretal, akó umulbain olmalpükü we wamórr Kaperrna-um wirri basirrdü. Ngibürr ngürr ola amanórr.

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr [Godón Gyabi Müótan] Kal Akólórrón Pul Basirrdü

(Metyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ [Büdül Kórzyón Tóre] minggüpanan nómá yarilürr, Yesu Zerrusalem wirri basirrdü igósidi wamórr. ¹⁴ Ola Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü wa kolpam nösénöp, [kau], [sip], akó nurre pójae nidi sel bain, akó mogob pamkolpamab mani nidi sensi bangón[†] kwarilürr, tibiób tógaldo mórrande. ¹⁵ Da Yesu müsamüszan kla tólaelórr sye pokoe-e, da wa ene kau a sip akó ola nidi kwarilürr, ibü kolabütan yarilürr [Godón Gyabi Müótüdügab]. Mani nidi sensi bangón kwarilürr, ibü tógalpükü ta okaka izazilürr. Wa mani küp popa arngenórr. ¹⁶ Gainao pójae nidi sel bain kwarilürr, ibü arüng bóktan nökyenöp wagó, "Ini elklaza algabi ugó yusam! Kürü Aban müót myamem elklaza bumiög bwóbüm aingu!" ¹⁷ Da oya umulbain olmalab ngambangólórr Godón Wialómórrón Bóktana ne poco bóktanda wagó, "Kürü bübdü urazan baebda marü müótan morroalóm."[‡]

* ^{2:4} kürü aip: Grrik bóktane ma inzan angrirruna: kol. Gizrra bóktane ma morroal kokea aip inzan ngilian, da aipbóka igósidi wialómórróna. ^{2:12} Metyu 4:13 ^{2:13} Bazeb Tonarr 12:1-27 [†] ^{2:14} mani sensi bangón: Ngibürr mogob pamab mani wirri arüng koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm. Wata Taerr wirri basirrdü ne mani tómbapónónöp, oya gaodó yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm, zitülkus oya arüng wirri yarilürr. [‡] ^{2:17} [Mesaya] ini bóktan opor Abdó bóktanda Wórr Pebadó. ^{2:17} Wórr Pebá 69:9

¹⁸ Zu wirri ngi pama Yesun imtinóp wagó, "Ma ia nadü wirri tulmil tónggapono Godón arüng pupainüm kibü asenóm igó, marü ene dümdüm asine inzan kla tómbapónóm?"

¹⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ini Godón Gyabi Müót ilgütam! Aüd ngürr kugupidü ka akó sab elo."

²⁰ I Yesuka bóktónóp wagó, "Kibü 46 pail yazebórr ini Godón Gyabi Müót aelóm! Ia ma akó amkoman aüd ngürr kugupidü elo?"

²¹ Yesu wa ne Godón Gyabi Müótbóka apón yarilürr, wa téba büb okaka imzazilürr. ²² Yesun büdüldügab solkwat nóma irsümülürr, oya umulbain olmalab ugón ngambangólórr wagó, wa ini poko bóktanórr, da i blamana Godón Wibalómórrón Bóktan amkoman yangunóp, akó Yesu ne poko bóktanórr.

Yesu Umula Pamkolpamab Moboküpdi Ne Klame

²³ Yesu Zerrusalem wirri basirrdüzan yarilürr ene Büdül Kórzyón Tóredó, abün pamkolpama oya amkoman yangunónóp, oya wirri tulmil nóma nosenónóp wa ne kla tómbapón yarilürr Godón arüng okaka amzazilüm. ²⁴ Yesu ibü taiwan amkoman koke nangunóp, zitulkus wa blaman ene pamkolpambóka umul yarilürr. ²⁵ Wa pam koke ki yamküne oya umul-umulan ngitanóm pamkolpamabkwata, zitulkus wa umul yarilürr ibü moboküpdi ne kla korálórr.

3

Yesu akó Nikodimus

¹ Ola darrü Zu pamkolpam balngomól pam asi yarilürr, ngi Nikodimus. Wa tüób Parrisi yarilürr. ² Darrü irrüb, wa Yesuka wamórr. Oyabóka wagó, "Rrabi, ki umulakla ma umulbain pamla, ma Godkagabi tamórró. Darrü pama inzan [wirri tulmil] kokean okaka imzazile Godón arüng pupainüm, mazan tómbapóndóla, ngarkwat kókó ta God oyaka asi yarile."

³ Yesu oyabóka wagó, "Ka marü amkoman poko ayaldóla: darrü pam gaodó kokea asenóm God ne balngomólda Kingzan,* ngarkwat kókó wa akó tómtómole nis ngim."†

⁴ Nikodimus oyabóka wagó, "Dódórr bairrún pama akó ia tómtómole? Wa ia gaodóma aipan bikómdü akó alkomólóm, nis ngim amtómólóm?"

⁵ Yesu oyabóka wagó, "Ka marü amkoman poko ayaldóla: darrü pam gaodó kokea Godón Kingzan Balngomoldó bangrinüm, ngarkwat kókó wa naedógar‡ akó Godón Samudügab tómtómole. ⁶ Bübankwata pama pamdögab amtómólóda; Godón Samudügab nótó amtómólóda, oya igósidi Godón Samua alngomólda. ⁷ Ma wa gübarirr aenggu, zitulkus ka marü igó mila, e akó tóbaboto nis ngim. ⁸ Wóra busodase oya ubi nubó busoma. Ma bubukwóm arrkrudóla, a ma wa umul-kókla wa nólgbabi tótókda ó wa nubó busodase. Ma gaodó kokela wór alngomólóm. Da ene inzana ibüka, Godón Samudügabi nidi babótódako."

⁹ Nikodimus oyabóka wagó, "Ini klama ia nadü tulmili tómbapórre?"

* ^{3:3} Ini Yesun bóktanan kúp móðoga: darrü pama Godón pamkolpampükü kokean dabine, ngarkwat kókó wa akó tómtómole nis ngim. † ^{3:3} Grikk bóktan opor igó amzazirruna: nis ngim, oya darrü kúp móðoga: kwitümgab. ‡ ^{3:5} Naean kúp móðoga: baptæs. Izikel 36:25-27 kugupidü, nae akó samu ta nizan wialómórrónamli. Naean kúp móðoga: kolae tonarr bagul, samuan kúp móðoga: moboküp Ab akyan.

10 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Ma wa Isrrael pamkolpamab wirri umulbain pamla, a ma wa umul-kók iadela? **11** Ka wa marü amkoman poko ayaldóla: ki we klambóka iikidakla, ki umul ne klamakla, akó we kla pupo baindakla ki ne kla nónsenóp, da e blamana kibü bóktan apadóm kokeakla. **12** E kürü amkoman koke angundakla, ka ne yabüka ini tüpan elklaza kwata néma bóktandóla. Da e wa kürü amkoman ia kangunane, ka ne yabüka kwitüm elklazabóka néma bóktan namulo? **13** Ka ini poko bóktandóla, zitulkus darrü pama kwitüm kokean kuri kasile, wata kótó, Pamkolpamab Olom nótókla, kwitümgab nótó tübinürr.

14 "Moses brronze tónggapórrón gwar§ aulizan kwit yónürr [ngün-koke bwóbdu], ene ta inzana, kürü ta sab inzan ngarkwatódó kwit kirre, Pamkolpamab Olom nótókla. **15** Ene igósüm, kürü amkoman nidi kangurre, sab [ngarkwat-koke arról] ipüdörre. **16** Godón moboküpüdú wirri ubi yarilürr ini tüpan pamkolpamdo, igósüm wa kürü ibü kókyanórr, tóbanan darrpanan olom, kürü amkoman nidi kangurre, kokean bamrükke, a i ma sab ngarkwat-koke arról ipüdörre. **17** God tóba olom ini tüpdü igósüm koke zirrsapónorr pamkolpam zaz bainüm akó [kolaean darrem] aliónüm, a wa ibü zid bainüm zirrsapónorr.

18 "Kürü amkoman nótó kuri kangune, God oya koke zaz ine akó kolaean darrem koke ekyene. A kürü amkoman kokean nótó kuri kangune, God oya kuri zaz ine akó kolaean darrem ekyene, zitulkus wa kürü amkoman koke kangune, Godón darrpanan olom. **19** God sab pamkolpam ini zitulkusdugibü büdüldü zirrnáppore: zyóna wa kuri tamórr ini tüpdü, a pamkolpamab ma kari ubi kokea tümündü ngyabenóm. Ibü ubi babula zyóndü ngyabenóm, zitulkus ibü tórrmen tulmil kolaeko. **20** Kolae elklaza nótó tómbapónda, wa zyón alzizi amanikda, akó zyóndü koke tame, zitulkus pamkolpama oya kolae kena esenónóm. **21** Nadü pama Godón amkoman bóktan ngarkwatódó ngyabenda, wa zyóndü kuri tame. Ene igósüm, sab emzyetörre wagó, wa tóba tórrmen tulmil Godón amkoman angundi tómbapónda."

Yesu akó Zon [Baptaes Bain] Pam

22 Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Zudia prrobinsdü bangrinürr. Wa ola barrkyananbóka ngyabelórr inkü. Wa wezan yarilürr, pamkolpam baptaes nyónónóp. **23** Zon ugón ta baptaes bain yarilürr Aenonóm, Salim basirrdügabi wirri kan koke, zitulkus ene pokodó arób nae kari koke yarilürr. Pamkolpama oyaka ogoblórr baptaes bainüm. **24** Ini wa ngaen-gógópan bókama, Zonón tümün müötüdü angrin küsil néma kwarilürr.

25 Zonón ngibürr umulbain olmala darrü Zu pampükü ongyalóm bainóp wekwata, darrü pama [kolkal] ia baine Godón ilküpüdü, nae-e aguldí. **26** Da i Zonka we ogobórr, oya izazilóp wagó, "Umulbain pam, mankü ne pam yarilürr Zodan tobarr dakla dorrodó, abusa nölgabi banikda, ma noanbóka apón namülnürrü, wa ta baptaes baindase errkyá, da blamana ama oyaka tótókdasko!"

---

§ **3:14** gwar: Ene amkoman gwar koke yarilürr, ene tange tónggapórrón gwar yarilürr, bronzdóabi. Mórrke-mórrke módoga: bronze. (Bótang Peba 21:8-9)   **3:24** Metyu 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

²⁷ Zon ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Pama igósidi apadóda, oya God ne kla akyanda kwitümgab. ²⁸ E yaib kürü kuri kurrkrruarre, ka ne poko bóktan namülnürrü, 'Ka ene [Kerriso] kokela, kürü oya singül kwata zirrkapónop.' ²⁹ Kol nótó zumige, ene kol oyano. Oya gódam pam nótóke, wa nólgóp kwata zamngólda. Wa kari bagürwóm ta kokea, kol nótó zumige, oya bóktan nóma arrkrruda. Ka ta inzan, ka kari bagürwóm ta kokela.* ³⁰ Oya ngia wirri kwitüm ki bain kürükagab. Kürü ngia ki tüp aup!"

Ene Nótóke, Kwitümgab Nótó Tamórr

³¹ Zon akó igó bóktanórr wagó, "Ene nótóke, kwitümgabi nótó tamórr, wa blaman kolpamdógab wirria. Tüpüdagab nótó tamórr,† wa ini tüpane, akó tüpan elklazabkwata bóktanda, a ene nótó tamórr kwitümgabi, wa wirria blamandógab. ³² Wa we poko adrratoda, wa ne kla esenórr akó arrkrrurr ola, da kolpama ene bóktanan [küp koke apadódako]. ³³ A ene bóktan nótó apadóda, wa kuri karrukus ine wagó, God amkomana. ³⁴ God noan zirrsapónórr, wa Godón bóktan amgolda, zitülkus God tóbá Samu dudu akyanda. ³⁵ Aban [moboküpü ubi] Olomdóma, da wa blaman elklaza oya tangdó we irrbünürr. ³⁶ Nadü oloma Godón Olom amkomana yangune, oya ngarkwat-koke arról asine. A oya Olom alzizi nótó amanikda, wa sab arról kokean esene, a Godón wirri ngürsil metat sab oyaka yarile."

4

Yesu akó [Samarria] Kol

¹ Parrisia barrkrrurr wagó, "Yesu abün umulbain olmal azebdase akó [baptaes baindase], a Zon wa tai abün koke." ² (Yesu tüób darrü pam koke baptaes yónürr, wata oya umulbain olmalana baptaes bain kwarilürr.)* ³ Da Yesu ene poko nóma arrkrrurr, wa Zudia prrobins amgatórr, Galili prrobinsdü alkommán. ⁴ Wa wata Samarria prrobinsdüma wame.†

⁵ Da Samarria kugupidü, wa darrü wirri basirrdü abzilürr, ngi Sikarr Zeikob tóbá olom Zosepón ngaen ne tüp poko ekyanórr, we minggüpanan yarilürr. ⁶ Zeikobón nae badu ola yarilürr. Yesun tótókde genggorrama ipádórr, da nae badu minggüpanan popa we mórran-mórran bainürr. Ugón abüs singülpük yarilürr.

⁷⁻⁸ Oya umulbain olmala alo bumiögüm ogobórr basirrdü. Darrü Samarria kola nae aítüm ugón katókórr. Yesu oyabóka wagó, "Gyaurka kol, ia ma kürü nae koke kókyeno?"

⁹ Ene kola oyabóka wagó, "Ma Zu pamla, ka ma Samarria kolóla, da ma wa kürü naem iade atodóla?" (Zu pamkolpama Samarria pamkolampükü koke dabirre.)‡

* ^{3:29} Ini alap-alap bóktan oya küp módoga: Yesu kol amiög pama, Zon oya gódam.   3:29
Zon 1:20   † ^{3:31} Tüpüdagab nótó tamórr: Zon tóbabóka apónda.   3:35 Metyu 11:27; Luk 10:22

* ^{4:2} Zon ini bóktan opor wialómórr oya peba atang pamkolpam umul-umulan ngitanóm.   † ^{4:4} Aprraporr God oya yalórr Samarria prrobinsdüma tótókóm Morroal Bóktan büdratám.   4:5 Bwób Zitul 33:19; 48:22; Zosyua 24:32   ‡ ^{4:9} Zu pamkolpama Samarria pamkolampükü koke dabirre, zitülkus tibiób alzizi bomandaloko. I ta darrpan kübüldügab koke enórre akó elorre. Errkya ene tonarr wata asine.   4:9 Ezra 4:1-5; Niómaea 4:1-2

¹⁰ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ma ne umul nóma ki namüla, God ne kla akyanda, akó ini nótóke, marü wató atoda naem, ma oya ki imtina, da wa marü [ngarkwat-koke arról] akyan nae ki mókyene."

¹¹ Ene kola oyaka bóktanórr wagó, "Wirri pam, marü go nae ait kurróp a sye ta babulamli! Nae badu ta kari kukurru kokea; ma wa ene ngarkwat-koke arról akyan nae nubó ito? ¹² Ia ma igó poko bóktanóm kaindóla, ma Zeikobkagabi wirrila? Kibü abbobat Zeikob kibü ini nae badu wató tókyenóp. Wa tüób, oya simanal olmal akó oya [sip] a [gout] darrpan ini nae badudügabi nae onolórr."§

¹³ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ini nae nótó nóma enóne, oya akó sab nae anóna ipüde. ¹⁴ Ka ne nae akyandóla nótó nóma enóne, oya sab myamem nae anóna kokean ipüde. Ka wa ne nae akyandóla, sab arrób naezan byamróke oyaka, akó oya sab ngarkwat-koke arról ekyene."

¹⁵ Ene kola Yesunbóka wagó, "Wirri pam, kürü ene nae ugó kókya, kürü sab myamem nae anóna koke ia küpüde. Da ka sab myamem koke ia katoklö nae bautüm ini badudügab."

¹⁶ Da Yesu oyabóka wagó, "Moba müór ugó ngyau, da kubó tolkomólamatke!"

¹⁷ Ene kola Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü go müór babula."

Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Ma kürü amkoman poko kila, ma igó ne poko bóktóna wagó, 'Kürü müór babula.' ¹⁸ Ma 5 morwal bumiógrü, a ma errkya ne pampükü nyabendóla, wa marü amkoman müór koke-e. Ma kürü ene amkoman poko kila."

¹⁹ Ene kola Yesunbóka wagó, "Wirri pam, ka marü kuri mómyeta, ma prropetla! ²⁰ Kibü Samaria abalbobatala Godón ini podo* kwitüdü [ótók] kwarilürr. A e Zu pamkolpam igó bóktandakla wagó, 'Wata Zerrusalem wirri basirr módóga, mi Godón we ki ótók kwarila.'

²¹ Yesu oyabóka wagó, "Kol, kürü amkoman kangu, ene ngürra tótókda, pamkolpama sab myamem Ab ini pododó ó Zerrusalemóm koke ótók kwarile.† ²² E Samaria pamkolpam umul-kókakla e noan ótódkakla. A ki Zu pamkolpam umulakla ki noan ótódkakla, zitülkus zidbaina Zu pamkolpamdógabi tótókda. ²³ Ene ngürra tótókda, da tai ainiga, da amkoman nidi ótókdako, Godón Samua nolngomónorre Ab ótókóm amkoman tonarre, zitülkus Ab pamkolpam byamkünda oya inzan nidi ótókdako. ²⁴ God Samua, da oya nidi ótókdako, i oya amkoman samu-i akó amkoman kwata ótóknorrre."

²⁵ Ene kola Yesunbóka wagó, "Ka umulóla ene Mesaya sab tame, [Kerrisonbóka] noan ngiliandako. Wa nóma tame, kibü blaman kla sab wató tüzazilörre."

²⁶ Yesu oyabóka wagó, "Ka wata módóglia, marüka nótó bóktandóla."

²⁷ Ene pokoandó, Yesun umulbain olmala ugón tübabzilürr. I barrkürrürr wa kolpükü nóma bóktan yarilürr. A ene umulbain olmaldógab darrupa ta Yesun koke imtinürr, "Marü ubi larógóma?" akó, "Ma ene kolpükü iade bóktandóla?"

§ ^{4:12} Samaria pamkolpama igó gyagüpítötök kwarilürr wagó, i Zeikobón olmalbobatalako.

* ^{4:20} podo: Ene wirri podo Samaria prrobins kugupidü yarilürr. Oya ngi módóga: Gerrizim.

† ^{4:21} Yesu Godón Samuan tótókankwata bóktan yarilürr, Pentakost ngürr nóma yarile. Godón Samua nóma tame, pamkolpama sab Godón yagürnörre popa pokodó.

²⁸ Ene kola tóba mariti tónggapórrón nae bele ola amgatórr, basirrdü we alkomólórr. Pamkolpambóka wagó, ²⁹ “Yao, ene pam asenóm togob! Kürü blaman kla kile, ka ne kla tómbapón namülnürrü. Da ene Kerriso ia amkoman módoga?” ³⁰ Da módoga, i tibiób basirrdügab we bausúrr, da Yesuka we ogoblórr.

³¹ Pamkolpam kwat-kwat nóma koralórr, umulbain olmala Yesun yatop wagó, “Umulbain Pam, gyaurka, ma ugó elo!”

³² Wa ibükä bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü alo asine alom, yabü darrü umul babula enekwata.”

³³ Da umulbain olmala tibiób we bamtinónóp wagó, “Ia darrü pama simarrue alo kla?”

³⁴ Yesu ibübóka wagó, “Kürü alo módoga, Godón ubi tómbapónóm akó oya zaget alakónóm, wa kürü ne kla küliünürr tómbapónóm. ³⁵ E errkyá bóktandakla wagó, ‘Tokom melpal kakóm, ene ma apap abül ngarkwat yarile’. Da ka yabü igó byaldóla, bwób tai ngakónam: errkyá apapa kuri twóngrine, gaodóma abülüm. ³⁶ Da nadü pama abülda, wa wata errkyadan tóba darrem apadóda. Wa ene küp[‡] ngarkwat-koke arrólóm kwób asuda. Nótó arítóda akó nótó abülda,[§] i sab darrpan pokodó barnginwómdü namüli. ³⁷ Ini bóktan amkomana: darrü pama wa arítóda, darrüpa ma abülda. ³⁸ Ka yabü abülüm zirrnáponarre didiburrdü. Yadi koke zaget kwarilnürrü, a ngibürra zaget kwarilürr. E wata ibünüm zagetan küp dakabyóndakla.”

³⁹ Ene basirrdü abün Samaria pamkolpama Yesun amkoman yan-gunónóp, zitulkus ene kola ne poko adrratórr Yesunbóka wagó, “Kürü blaman kla kile, ka ne kla tómbapón namülnürrü.” ⁴⁰ Da ene Samaria pamkolpama oyaka nóma togobórr, i oya imtinónóp ola arrmatóm, da wa ola nis ngürr nümanikürr.

⁴¹ Yesun bóktandóágab oya akó abüna amkoman we yangunónóp. ⁴² Da i ene kol we wilóp wagó, “Ki oya amkoman kuri yangurre, igósidi koke ma ne poko adrrüta, a ki kib kuri barrkrrua, da ki umulakla wa amkoman ini tüp Zidbain Pama!”

Yesu Kingan Zaget Paman Siman Olom Dólóng Yónürr

⁴³ Ene nis ngürr kakóm, wa olgabi wamórr Galili prrobinsdü. ⁴⁴ Yesu ngaen tüóbzán bóktanórr wagó, “Tóbanan basirrdü prropet wirri ngi koke atendako.”* ⁴⁵ Da Yesu Galili prrobinsdü nóma tübzilürr, pamkolpama oya sisingül akyenóp, zitulkus i blamana ogobórr Zerrusalem, da nosenóp wa ne elklaza tómbapón yarilürr [Büdül Kórzyón Tóredó].†

⁴⁶ Yesu akó Keina basirrdü alkomólórr Galili prrobinsdü, wa nae waenóm ne imzazilürr. Darrü kingan[‡] zaget pam ola asi yarilürr. Oya

[‡] **4:36** küp wa pamkolpambóka apónda, Yesun nidi amkoman angundako. [§] **4:36** nótó arítóda akó nótó abülda, wa ibübóka apónda, Godón zaget nidi tómbapóndako. * **4:44** Godón Bükbóka wirri umul pam tai umul kokeako wagó, Yesun tóbanan pamkolpam ia Galili, ta ia Zudia pamkolpam koralórr, zitulkus wa Zudia Prrobinsdü tómtómólórr akó Galili Prrobinsdü ngayaben yarilürr. Wata ngibürra Yesun amkoman yangunóp, zitulkus wa ne [arüng tonarr] tómbapón yarilürr. A Samaria kolpama Sikarr basirr kugupidü oya amkoman yangunóp wagó, wa Kerriso-e (4:40–42). Ene umulürründügab, da i oya barnginwómpükü ipüdöp. **4:44** Metyu 13:57; Mak 6:4; Luk 4:24 † **4:45** Galili pamkolpama Yesun barnginwómpükü esenóp, zitulkus i esenóp Yesu Zerrusalemóm ne wirri elklaza tómbapón yarilürr Büdül Kórzyón Tóredó. Igó ngarkwatódó koke wagó, wa Kerriso-e. **4:45** Zon 2:13-25 ‡ **4:46** Ene king apprapórr Errod Antipas yarilürr.

siman olom azid yarilürr Kaperrna-um wirri basirrdü. ⁴⁷ Ene pama nómá arrkrrurr wagó, Yesu Zudiagab kuri alkomóle Galili, wa oyaka we wamórr. Yesun imtinürr Kaperrna-um tótókóm tóba olom dólóng ainüm, zitülkus wa büdül kari poko yarilürr. ⁴⁸ Yesu ene pambóka wagó, "E kürü amkoman koke kangunane, kókota e [wirri tulmil] nosenane Godón arüng pupainüm akó kókota e [asen-koke tórrmen] nosenane, da e kürü igósidi amkoman kangunane."

⁴⁹ Ene kingan zaget pama Yesunbóka wagó, "Wirri Pam, kankü tam, kürü oloma kena narrótók!"

⁵⁰ Yesu oyabóka wagó, "Ugó wam, marü siman oloma sab ngayabene!"

Yesu ene pam ne bóktan opor ekyanórr, amkoman yangunürr, da we wamórr. ⁵¹ Darrü ngürr, wazan basirrdü alkomólóorr, kwat-kwat, oya tóba zaget pama semrrónóp ini bóktanpükü wagó, "Marü oloma sab ngayabene!"

⁵² Wa ibü nümtinóp wagó, ia nadü abüs ngarkwat yaril, oya oloma nómá dólóng baine. I bóktan yalkomólóp wagó, "Sim simam, abüs küp darrpan nómá yaril, ene güb tórrngóna oya ugón amgüte." ⁵³ Ene siman oloman aban ngambangólórr wagó, wata we abüs ngarkwat yaril Yesu oya nómá yalórr wagó, "Marü siman oloma sab ngayabene!" Wa tüób, akó tóba blaman müötan kolpama Yesun amkoman igósidi yangunóp.

⁵⁴ Ini wa nis ngim wirri tulmil yarilürr Yesu ne kla tólaelórr Godón arüng pupainüm Galili prrobinsdü, wa Zudia prrobinsdüğab nis ngim nómá alkomólórr ama Galili.

5

Yesu Pam Dólóng Yónürr Nae Badudu

¹ Ene kakóm, Yesu Zerrusalem wirri basirrdü wamórr, zitülkus Zu pamkolpamab tóre yarilürr. ² Zerrusalem wirri basirrdü, [Sipab] Barrbüñ Mamtae minggüapanandó, ene pokodó nae badu yarilürr. Ibrru bóktane Betzatabóka* ngilianónóp. Ene prran blaman kókó 5 murr müóti kal-kal angórrón yarilürr.

³ Abün azid pamkolpama ene nae badu müót murrdü we ut koralórr: ilküp murrausürrün pamkolpam, kolae wapór pamkolpam, akó pamkolpam nibiób wapór bidal akó sarrpi byórrün koralórr.[†] ⁵ Darrü pam ola asi yarilürr, 38 pailüm azid nótó balmilürr. ⁶ Yesu ene pam ola utüdi esenórr. Wa umul yarilürr, ini pama kari ngarkwat koke kuri azid balmil yarilürr. Da oya we imtinürr, "Ia marü ubi dólóng bainüma?"

⁷ Ene azid pama bóktan yalkomólórr wagó, "Wirri Pam, kürü badudu angrin pam babula ini pokodó, naea nómá balkomena. Ka badudu tótókóm nómá kaindóla, kubó ma darrüpa ngaen-gógópan wató abine nae badudu."

---

* ^{5:2} Betzata: Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó, Betzata ngi angrirrüna; ngibürrdü Betesa, ngibürrdü ma Betsa. † ^{5:3} Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang poko 3b a 4 asinamlı. Igó bóktandamli wagó, "3b I blamana nae balkomenóm akyan kwarilürr. 4 Zitülkus móðoga, ngibürr ngürr, Godón darrü anerrua kwitümgabi tibilürr ene nae badu alkomenóm. Da ene kakóm, ngaen-gógópan nótó anggóbóle ene badudu, ene paman azida wata ugósan kuri blakóne."

⁸ Yesu oyabóka wagó, "Ugó bupa! Moba nyórr ipa, da agólóm ugó bai!"
⁹ Dümdüman ene pama we dólóng bainürr, tóba nyórr ipadórr, da agólóm we bainürr.

Ini pokoa [Sabad] ngürrdü tömbapónórr. ¹⁰ Da Zu wirri ngi pama ene pam ilóp, azidüdüğab nótó dólóng bainürr, wagó, "Ini wa Sabada! Marüka gyabia, ma moba nyórr inizan ódóddóla!"

¹¹ Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü ne pama dólóng kine, kürü wató kile wagó, 'Moba nyórr ipa, da agólóm ugó bai!'"

¹² Da Zu wirri ngi pama oya imtinóp wagó, "Ene pam ia nótóke, marü ini poko tolaelóm nótó mile wagó, 'Moba nyórr ugó ipa, da agólóm ugó bai?'"

¹³ Ne pama dólóng bainürr wata darrü umul babul yarilürr Yesu nótóke, zitülkus Yesu we bamrukürr oyakagab; ene pokodó, abün pamkolpam kwarilürr.

¹⁴ Ene kakóm, Yesu ene pam akó [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü esenórr. Oyabóka wagó, "Turkkrru! Ma errkyä kuri dólóng baina, da kolae tonarr tömbapón ugó piküp bai, ó sab marüka amkoman kolaean pokoa tömbapóné!"

¹⁵ Ene pama olgabi we wamórr, Zu wirri ngi pam nüzazilóp wagó, "Ene Yesu yaril, kürü nótó dólóng kine." ¹⁶ Da i Yesun wirri müp alión we ngarkwat bökyenóp, zitülkus wa ene pam Sabad ngürrdü dólóng yónürr. ¹⁷ A Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü Aba wata metat zagetódá, da ka ta inzan zagetódá!"

¹⁸ Ini bóktan pokodó, Zu wirri ngi pama arüng bóktan ingrinóp Yesun büdülämpükü amkalóm. Sabad gida alkamüldi, ene kla tebean koke. Yesu akó igó ne poko bóktanórr wagó, God oya tóbanan Abe. Inzan bóktande, wa tóba Godzan bainürr.

Godón Oloman Wirri Arünga Abdógar Tamórr

¹⁹ Da Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: Olom gaodó kokea darrü kla tónggapónóm tóba ubidü; wa we kla tömbapónda, wa ne kla asenda Aba ne kla tólbaelda. Zitülkus módóga, Aba ne kla tömbapónda, Oloma kubó dadan kla tólbaele.

²⁰ Zitülkus Aban [moboküpü ubi] wirria Olomdó, da Aba Olom amtyanda blaman kla wa ne kla tömbapónda. Ini wa kari-kari [arüng tonarr] yaril. Wa sab Olom emtyene wirrian arüng tonarr tömbapónóm. E sab blamana gübarirr baenglo. ²¹ Zitülkus módóga, Aba büdül pamkolpamzanarsında akó ibü arrólzan aliónda ngyabenóm, da ene ta inzana: oya Oloma ta arról kuri nülrre oya ubi nibióbkamóma. ²² Aba darrü olom sab koke zaz ine.‡ Wa ene zaz bain zaget Olom kuri ekyanórr. ²³ Ene igósüm, blaman pamkolpama sab Olom wirri ngi aterre, izan Ab wirri ngi atendako. Nadü pama Olom wirri ngi koke ateles, ene ta inzana: wa Ab wirri ngi koke atenda, Olom nótó zirrsapónórr pamkolpamđ.

²⁴ "Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü pama kürü bóktan arrkruda akó amkoman angunda kürü nótó zirrkapónórr, oya ngarkwat-koke arról asine. Wa zaz ain pokodó myamem koke wame, a wa büdüdüğab kuri tubrranórr ama ngarkwat-koke arróldó. ²⁵ Ka yabü

^{5:10} Niómaea 13:19; Zerremaea 17:21   ‡ ^{5:22} Godón zaz ain bóktanan küp módóga: pamkolpam byalóm [ngarkwat-koke arrólđó] tótókóm akó ngarkwat-koke büdüldü tótókóm, we ngarkwatódó, ma ia Yesun mamoaan namünlürrü o koke.

amkoman poko byaldóla: ene tonarra tótókda - da yóni, kuri tame - büdüla sab Godón Oloman bóktan barrkrrue. Da nidi barrkrrue, i sab ngyabenórre, ²⁶ zitülkus Ab arról zitüla. Da ene ta inzana, Aba Olom ene arüng kuri ekyene; Olom errkyta arrol zitüla. ²⁷ Aba Olom ta ene arüng kuri ekyene, pamkolpam zaz bainüm, zitülkus wa Pamkolpamab Olome. ²⁸ Da e gübarirr aenggu ini bóktandó, zitülkus ene tonarra tótókda, blaman büdüla sab oya bóktan bómgl Barrkrrue, ²⁹ akó sab tibiób gapókdógap tübarsile. Morroal tonarr nidi tómbapónónóp, i sab tübarsine ngarkwat-koke arroldó. A kolae tonarr nidi tómbapónónóp, i ta sab tübarsine, zaz bain pokodó tótókóm.

Amkoman Bóktan Yesunkwata

³⁰ "Ka gaodó kokela darrü kla kólbanan arüngi tónggapónóm. Kürü God enezan ayalda pamkolpam zaz bainüm, ka tónggapono. We ngarkwatódó, kürü bóktan dümdüma, zitülkus kürü ubi kokea kólba bagürwóman ngibtanóm, a oya, kürü nótó zirrkapónórr.

³¹ "Ka ne kólbabóka nóma adrrat namulo, ene igósidi kürü bóktanan küp gaodó kokea yabü amkoman angunüm. ³² God asine, § kürü nótó pupainda pamkolpamidó. Ka umulóla ene bóktan opor, wa ne poko bóktanda kürübóka, ene amkoman bóktana. ³³ E yabiób bóktan bamtül pam Zonka zirrnáponarre, da wa kürükwata amkoman bóktan pupo ninóp. ³⁴ Ka paman bóktandó koke ngambangóldóla kürü pupainüm. Paman bóktan tai gaodó kokea. A ka wa Zonónkwata bóktandóla, igósüm e sab kürü amkoman kangunane akó zid bainane. ³⁵ Zon zyón klamzan baeb yarilürr, akó zyón bapólórr yabüka, da yabü ubi karianbóka asi yarilürr ene zyón barnginwómi apadóm; a ngibürr melpal kakóm, yabü ubia ugón blakónórr. ³⁶ Zon kürükwata bóktanórr pamkolpamidó, kürü pupainüm. A kürü wirrian kla asine Zonón bóktandógap: ka küób ne zaget tómbapónóla. Kürü Aba ne Zaget külüönürr tómbapónóm, ene pupainda Aba ta kürü zirrkapónórr. ³⁷ Aba kürü tüób zirrkapónórr, da wa ta kürübóka apón yarilürr. E oya bóktan bómgl kokean kuri barrkrrua ó oya obzek ta kokean kuri esenane. ³⁸ Akó e oya bóktan moboküpüdú koke gangga arrbündakla, zitülkus wa noa zirrsapónórr, e ta oya amkoman koke angundakla. ³⁹ E Godón Buk bótangdakla umul apadóm. E igó gyagüpitótókdakla wagó, e sab ngarkwat-koke arról olgabi esenane. A ene Buka wa kürübóka apónada! ⁴⁰ Da e ta kokeanómakla kürükagab ene arról apadóm.

⁴¹ "Ka pamkolpam koke ok baindóla kürü ngi wirri kwit amngyelóm.

⁴² Ka umulóla e ia pamkolpamakla! Yabü moboküpüdú Godka ubi babula!

⁴³ Ka wa kólba Aban ngidü tamórró, da e ma kürü koke apadódakla. A darrü pama ne nóma tame tóba ngidü, e ma sab oya morroal ipüdané!

⁴⁴ E ok aindakla yabiób darrpan-darrpanab ngi wirri kwitüm bainüm, a e igó koke amkündakla, God tüób yabü darrpan-darrpanab ngi wirri kwitüm bainda, darrpanan God nótóke. Da e wa kürü amkoman ia kangunane? ⁴⁵ E gyagüpitótókgu wagó, Ab sab kótó izazilo igó, e kolae tonarr pamkolpamakla. Darrü pam asine, e noaka ngambangólarre

^{5:29} Daniel 12:2   § ^{5:32} God asine, Grrik bóktane ma inzan angrirruna: "Darrü Pam asine, ..."

Ene wa Godónbóka apón yarilürr.   ^{5:33} Zon 1:19-28   ^{5:37} Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

yabiób bódlangóm: Moses, da wa yabü kolae tonarr kuri pupo nirre! ⁴⁶ E Mosesón ne amkoman nóma ki yangunane, e ta ene kürü amkoman ki kangunane, zitülkus wa kürükwata wialómórr. ⁴⁷ Zitülkus e amkoman koke yangunarre wa ne poko wialómórr, da e amkoman ia yangunane ka ne poko bóktandóla?"

6

Yesu 5,000 Pam Ngabyóniúrr (Metyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Ene kakóm, Yesu Galili Malu* dakla dorrodó banikúrr (darrü ngi módoga: Taebirrius Malu). ² Abün pamkolpama oyaka zutalórr, zitülkus i oya esenóp, wa [wirri tulmil] ne tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, azid pamkolpam nóma dólóng nyónónóp. ³ Yesu podo kwitüdü kasilürr, mórran-mórran bainürr tóba umulbain olmalpükü. ⁴ [Büdül Kórzyón Tóre] minggüpanan yarilürr, Zu pamkolpamab wirri tóre. ⁵ Yesu nóma yazilürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nosenóp tóbaka tótókde, da wa Pilipün imtinürr wagó, "Mi ia ngarkwatódó brred nubó bumigrre ini abün pamkolpam ngabyónüm?" ⁶ (Yesu ini poko ugósüm bóktanórr Pilipün apókóm; wa umulürrün yarilürr wa ne poko ki tónggapóné.)

⁷ Pilip Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, "Mibü ne 200 [silba] mani küp[†] asi nóma ki kwarile, ene ngarkwat ta gaodó koke ki yarile brred bumiögüm, blaman ini pamkolpamab kari poko alom!"

⁸ Oya, darrü umulbain oloma Endrru, Saemon Pitán narezoret, wagó, ⁹ "Darrü kari siman olom yóni. Oya 5 barrli brredako akó nis wapiamli. Da ia kubó ne ngaru apóne ini abün pamkolpamdó?"

¹⁰ Yesu ibü niláp wagó, "Pamkolpam mórran-mórran ninam." Ene pokodó abün opopor koralórr, da blamana we bobrranórr. Pam ngarkwat kókó 5,000 yarilürr.[‡] ¹¹ Yesu ene brred yazebórr, Godón eso ekyanórr, da pamkolpam nüliónónóp ola nidi bobrralórr. Wapi nis ta wa dadanzan nangónórr, tibiób alo ubi ngarkwatódó. ¹² I blamana ngarkwatódó nóma elop, Yesu tóba umulbain olmal niláp wagó, "Bamirrún alo poko kwób isuam. Darrü pokoa koke ki kolae bai." ¹³ Da i blaman nóma kwób isuóp darrpan pokodó, umulbain olmala blaman kókó 12 alóp murrnausóp, pamkolpama ne kla elop, ibü amirrún alo poko.

¹⁴ Pamkolpama nóma esenóp Yesu ini ne wirri tulmil tónggapónórr Godón arüng pupainüm, i ola bóktan kwarilürr wagó, "Amkoman, ini wa ene Prropete, ini tüpdü nótó ki tame!" ¹⁵ Yesu umul bainürr wagó, pamkolpama oya tibiób arüngi apadóm kain kwarilürr king ngi aténóm, da wa akó pododó tebe püóran we wamórr.

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr (Metyu 14:22-23; Mak 6:45-52)

¹⁶ Abüsa nóma bótaorr, Yesun umulbain olmala maludü we babinürr. ¹⁷ Da i butüdü we bamselórr. Irrüba nóma tumzikürr, Yesu ibüka tótók

* **6:1** Galili Malu wa wirri mulkózana. Oya nae naeana, kapórr kokea. † **6:7** silba mani küp: Grikk bóktane ma inzan angrirrúna: denarii. Ene tonarrdó, darrpan Zaget pama darrpan silba mani küp ipadórr darrpan ngürrdú. 200 denarii azebóm, wa aprrapórr 7 melpalóm Zaget yarilürr. ‡ **6:10** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

wata küsil yarilürr, da i we bazeboorr. Malu we baurrlürr Kaperrna-um wirri basirrdü tótókóm. ¹⁸ Ugón ma wirri arüng wóra tubsolürr, da malua tai kolae bainürr. ¹⁹ Umlimbain olmala krrabe nómá atül kwarilürr 5 ó 6 kilomitam, i Yesun esenóp but ngoram aindi, nae kwitana tótókde. I kari gum ta koke kwarilürr. ²⁰ A Yesu ibübóka wagó, "Ini kótókla. E gumgu!" ²¹ Da i we bainóp oya butüdú agasilüm. Dümdüman i malu dakla dorrodó we babzilürr, i nólá ogoblórr.

Pamkolpama Yesun Amkün Kwarilürr

²² Darrü ngürr, malu dakla dorrodó i ne pamkolpam nümgütóp, ibükä gyagüpítótóka tamórr wagó, sim ene wata darrpan but yaril, da Yesu tóba umulbain olmalpükü koke kasile. I wata tibi ogobe. ²³ Ngibürr Taebirrius wirri basirr buta ugón we serrenóp malu kabedó, Lod eso ne ekyanórr akó pamkolpama brred ne pokodó elop. ²⁴ Pamkolpama nómá esenóp, Yesu tóba umulbain olmalpükü we babul yarilürr, da i ene butüdú we bamselórr, ama Kaperrna-um wirri basirrdü ogobórr Yesun amkünüm. §

Yesu |Ngarkwat-koke Arrólj Akyan Brreda

²⁵ Pamkolpama Yesu nómá esenóp malu dakla dorrodó, oyabóka wagó, "Umulbain Pam, ma wa aini nómá tama?"

²⁶ Yesu ibükä bóktan yalkomólórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka kuri umul baina e kürü igósidi koke amkündakla, e kürü ne wirri tulmil nósenarre Godón arüng pupainüm; a e wa kürü amkündakla, zitülkus e kuri bikóm por bainane, e brred ne kla ololnórró. ²⁷ E tüpan alo klamóm zagetgu; ene wa sab kolae baine. A e wa ngarkwat-koke arrólán alo klamóm Zaget apónam, da inzan alo, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kótó nüliónünümo, zitülkus Aba God kürü ene timam kuri kótene."

²⁸ Da i Yesun imtinóp wagó, "Ene Zaget ia larógako, Godón ubi ki ne kla tómbapón kwarilo?"

²⁹ Yesu ibükä bóktan yalkomólórr wagó, "Godón ubi módóga, e oya amkoman yangunane, wa noan zirrsapónórr."

³⁰ Da i oyaka bóktan yalkomólóp wagó, "Ia ma nadü wirri tulmil tónggapono Godón arüng pupainüm, ki kubó eserre, da marü ki igósidi amkoman mangurre? Da ia? Ma ia inzan wirri tulmil tónggapono, ³¹ kibü abalbobatala mana* nómá alo kwarilürr ngüin-koke bwóbdü? Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, 'Wa ibü kwitümgab brred nülinóp alom.' "

³² Yesu pamkolpam nilóp wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene Moses koke yarilürr, yabü kwitümgab brred nótó nülinóp, a kürü Aba wató amkoman kwitümgab brred aliónda. ³³ Godón brred watóke, kwitümgabi nótó tübinürr, akó ini tüp arról nótó akyanda."

³⁴ Da i oya imtinóp wagó, "Wirri pam, ma kibü blaman tonarr ene brred tülinünüm!"

³⁵ Yesu ibü inzan nilóp wagó, "Ka arrólán brredla. Kürükä nótó tame, oya sab myamem aloana kokean ipüde, ó kürü nótó amkoman kangune, oya sab myamem nae anóna kokean ipüde. ³⁶ Ka yabü enezan nilarre: e wa kürü asen korálórró, da e ma kürü amkoman koke angundakla.

§ ^{6:24} Kaperrna-um wirri basirr, Yesun ngaben basirr yarilürr. * ^{6:31} mana plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr [Ngüin-koke bwóbdü] (Bazeb Tonarr 16:4).

^{6:31} Bazeb Tonarr 16:4; Wórr Peba 78:24, 25

³⁷ Kürü Aba ne blaman pamkolpam küliönürr, sab kürüka togobe. Ka sab darrü pam kalkuma kokean amaniko kürüka nidi togobe. ³⁸ Zitulkus módoga, ka kólba ubi elklaza tómbapónóm kwitümgab koke tibirrü, a ka oya ubi elklaza tómbapónóm tamórró, kürü nótó zirrkapónórr. ³⁹ Kürü nótó zirrkapónórr, oya ubi kokea ka darrü pam koke imruko wa kürü ne pamkolpam küliönürr, a ene ka sab ibü büdüldügab irtsino dómdóm ngürrdü. ⁴⁰ Kürü Aban ubi inzanóma, Olom nidi eserre akó amkoman yangurre, sab ngarkwat-koke arról eserre. Ka sab ibü arröldó irtsino dómdóm ngürrdü.”

⁴¹ Da Zu pamkolpama ola murrkurr kwarilürr Yesunkwata, zitulkus wa igó bóktanórr wagó, “Ka brredla,[†] kwitümgabi nótó tübinürr.” ⁴² Da i tibióbka we bóktanónóp wagó, “Ia módoga Yesu, Zosepón olom? Mi umulakla oya ab akó aip, da wa inzan errkyia iade bóktóne wagó, wa kwitümgabi tübinürr?”

⁴³ Yesu ibüka bóktan yalkomólorr wagó, “E yabiób murrkurr bókrangu kürükwata. ⁴⁴ Darrü pam gaodó kokea kürüka tótókóm, ngarkwat kókó kürü Aba, kürü nótó zirrkapónórr, kürü minggúpanan wató sidüde, da ka sab oya dómdóm ngürrdü büdüldügab irtsimulo. ⁴⁵ Prropetab Pebadó igó wialómorróna wagó, ‘Blaman pamkolpam God sab umul nyónórre.’ Nadü pamkolpama Aban bóktan arrkrrudako akó umul apadódako oyakagab, sab kürüka idi togobe. ⁴⁶ Ini igó poko kokea wagó, darrü pama Ab esenórr. Koke. Godkagab nótó tamórr, darrpana Ab wató esenórr. ⁴⁷ Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü nadü pama amkoman angunda, oya ngarkwat-koke arról asine. ⁴⁸ Ka arrólan brredla. ⁴⁹ Yabü abalbobatala mana alo kwarilürr ngüin-koke bwóbdü, da i ma nurrbarinürr solodó. ⁵⁰ Ene brred yóni, kwitümgabi nótó tamórr. Wa igó ngarkwatódóma, nadü pama elo-e oyakagab, wa sab kokean nurrótóke. ⁵¹ Ka küób módóglä arrólan brred, kwitümgabi nótó tamórró. Pama ne ene brred nóma elo-e, wa sab ngarkwat-koke ngyabele. Ka ne brred ekyeno, ene kürü büb murre, ka sab ini tüp ekyeno pamkolpam arról aliónüm.”

⁵² Zu pamkolpama tibiób ongyaltongyalóm we bainóp wagó, “Ini pama wa mibü tóba büb murr ia tülirre alóngóm?”

⁵³ Ibü bóktandógabi Yesu ibübóka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ne Pamkolpamab Oloman büb murr koke nóma elóngane akó oya óe koke nóma enónane, igósidi yabüka sab arról babul yarile. ⁵⁴ Nadü pama kürü büb murr elónge akó kürü óe enóne, oya ngarkwat-koke arról asine. Dómdóm ngürrdü ka sab oya irtsimulo büdüldügab. ⁵⁵ Kürü büb murr ne klame, wa amkoman alo klama, akó kürü óe ne klame, wa amkoman anón klama. ⁵⁶ Nadü pama kürü büb murr elónge akó kürü óe enóne, wa kürü bübdüma, akó ka ta oya bübdümla. ⁵⁷ Kürü arról Abazan zirrkapónórr, akó kazan ngyabendóla oyabókamde, da ene ta inzana: nadü pama kürü kólónge, wa sab ngyabene kürübókamde. ⁵⁸ Da ene brred yóni, kwitümgab nótó tamórr. Ini inzan brred kokea yabü abalbobatalazan ne kla elop, da i wa nurrbarinürr solodó. A ini brred nadü pama elo-e, wa sab ngarkwat-koke ngyabele.”

[†] 6:41 brred Zu pamkolpamab blaman ngürran alo kla yarilürr.

6:45 Aesaya 54:13

⁵⁹ Yesu ini poko [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] umulbain yarilürr, wa Kaperrna-um wirri basirrdü nómá yarilürr.

Ngarkwat-koke Arrólán Bóktan

⁶⁰ Abün Yesun umulbain olmala ini bóktan nómá barrkrrurr, da bóktan kwarilürr wagó, "Oya umulbain kari müp ta kokea. Gaodó ia nótóke apadóm?"

⁶¹ Yesu tüób umul bainürr, oya umulbain olmala murkurr bóktan kwarilürr, wa ne poko bóktan yarilürr. Yesu ibübóka wagó, "Ia yabü ini bóktana kolae gyagüpítótók nülrre? ⁶² Da e ia gyagüpítótókdakla: yabüka ia yarile, e ne sab kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, nómá kósenane ola kasildi, ka ngaen nólá namülnürrü? ⁶³ Godón Samua arról akyanda; paman arüng oya kúp babula. Ka yabüka ne poko bóktóna, ene bóktandó Godón Samu akó arról asine. ⁶⁴ A e ngibürra amkoman koke bangundakla." (Yesu wata zitül pokodógab umul bainürr ene nidi kwarilürr amkoman bangun-koke, akó oya sab wirri pamab tangdó nótó ingrine.) ⁶⁵ Yesu akó bóktanórr wagó, "We zitülkusdüğab, ka yabü igósidi nilnünüma: myamem darrü pam gaodó kokea kürüka tótókóm, kókota Aba popadan ine kürüka tótókóm."

⁶⁶ We zitülkusdü, ene tonarrdógab, oya abün umulbain olmala we amgütóp; oyaka myamem koke zatalórr. ⁶⁷ Da wa akó 12 umulbain olmal nümtinóp wagó, "A yadi, e ta ia tótókóm kaindakla?"

⁶⁸ Saemon Pita Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, "Lod, ki myamem noaka ogobo? Marüka go ngarkwat-koke arról bóktanako. ⁶⁹ Ki marü amkoman kuri mangurre akó umul bairre ma Gyabi Olomla, Godkagab nótó tamórr."

⁷⁰ Yesu ibükäa bóktan we yalkomólórr wagó, "Ini 12 yabü ka kuri yazeba. A yabükagab darrüpa oya [debóla] alngomólá!" ⁷¹ Wa Zudas, Saemon Iskarriotón olom, oyabóka apón yarilürr. Enana wa darrü Yesun umulbain olom yarilürr, Yesun wirri pamab tangdó sab wató ingrine.

7

Yesun Simanal Zoretal

¹ Ene kakóm, Yesu Galili prrobins kugupidü bwób-bwób we agóltagól yarilürr; wa Zudia prrobins kugupidü agóltagólóm koke yarilürr, zitülkus Zu wirri ngi pama oya amkalóm ola akyan kwarilürr. ² Zu pamkolpamab Palae Müót Tóre* minggüpanan yarilürr, ³ da Yesun simanal zoretala oyabóka wagó, "Ini poko ugó amgat, ama Zudia prrobinsdü wam. Ene igósüm, marü umulbain olmala sab móserre, ma sab ne arüng tórrmen tómbapón namulo. ⁴ Darrü oloma elklaza aník-aník koke tómbapóne, oya ubi ne nómá yarile pamkolpama asenóm wa ne kla tómbapónda. Zitülkus ma ini elklaza tólbaeldóla, ma moba pupo bai ini tüpdü pamkolpamdó!" ⁵ (Oya tóbanan simanal zoretala ini poko bóktanónóp, zitülkus i oya ta amkoman koke yangunóp.)

* ^{7:2} Palae Müót Tóre wa inzan térea, abalbatal gyagüpi amanóm, [Ingüin-koke bwóbdü] nómá agóltagól kwarilürr 40 pail kugupidü. Ini térea 7 ngürr azebda. Palae müót tómbapondako ngayabenóm. ^{7:2} Lebitikus 23:34; Duterronomi 16:13

⁶ Yesu ibübóka wagó, "Kürü amkoman ngarkwat[†] koke kuri semrróne. A yabüka blaman ngürr wata dümdümako darrü kla tónggapónóm. ⁷ Tüpan darrü zitülkus babula yabü alzizi amanóm, a wa kürü alzizi amanikda, zitülkus ka metat bóktandóla tüpankwata wagó, oya tórrmen tulmil kolaeanako. ⁸ E ogobke tóredó! Ka wa koke kasildóla, zitülkus kürü tótók ngarkwat koke kuri semrróne." ⁹ Wa ene poko nóma bóktanórr, da wa Galili prrobinsdü ola burrmatórr.

Yesu Palae Müöt Tóredó

¹⁰ Ene kakóm, Yesun simanal zoretala we ogobórr Palae Müöt Tóre pokodó. Wa solodó anik-anik tebe-tebe we wamórr tóredó, we zitülkusdü, oya pamkolpama koke ki eserre. ¹¹ Zu wirri ngi pama oya amkün kwarilürr ene tóredó. I nümtinónóp wagó, "Ene pam ia nega?"

¹² Ene pokodó, blaman pamkolpama bünyón ikit kwarilürr oyakwata. Ngibürra wagó, "Wa morroal pama." Ngibürra go wagó, "Koke. Wa kolae pama. Wa pamkolpam ilklió aliónda." ¹³ Darrü pama panzeana kokean bóktanórr oyakwata, we zitülkusdü, i Zu wirri ngi pamab gum kwarilürr.

¹⁴ Palae Müöt Tóre dadamüz ngürr nóma yarilürr, Yesu [Godón Gyabi Müótan] kal akólórron pul basirrdü ugón bangrinürr. Wa pamkolpam umulbain we bókyanórr. ¹⁵ Da Zu wirri ngi pama gübarirr aengóp. We bóktanónóp wagó, "Ini pam kari umul ta kokea, a wa go tüób umulbain pokodó kokean wamórr!"

¹⁶ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka ne kla umul baindóla, kürükagabi kokeako, a ene oyakagabiako, kürü nótó zirrkapónórr. ¹⁷ Nótó ubi baine Godón ubi tómbapónóm, wa sab emzyete, ia kürü umulbaina Godkagab tótókda, ta ia ka kólbanóm gyagüpítótóke umul baindóla. ¹⁸ Nadü pama tóba ngidü böktanda, wa tóbankü wirri ngi amkünda, a nadü pama wirri ngi amkünda oyankü, oya nótó zirrsapónórr, wa amkomana. Oyaka obae tiz babula. ¹⁹ Moses yabü gida nülinóp. Da yabükagab darrüpa ene gida ta kokean mamoanda! E wa kürü iade amkalóm angóndakla?"

²⁰ Pamkolpama oyaka bóktan we yalkomólóp wagó, "Marüka kolae samua! Marü wa amkalóm ia nótó angónnda?"

²¹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka darrpan arüng tórrmen tónggapórró [Sabad] ngürrdü, da e gübarirr aengarre. ²² Moses yabü nilöb yabiób simanal olmalab [gyabi sopae singgalgónóm], da e yabiób simanal olmalab gyabi sopae ngibürri tonarr ta Sabad ngürrdü igósidi singgalgónidakla.[‡] (Ene gida bóktan poko wa Moseskagab koke yarilürr, a yabü abalbobataldógb.) ²³ E simanal olmal ne Sabad ngürrdü gyabi sopae nóma singgalgónidakla, Mosesón gida bóktan poko inikwata alkamülgum, da e wa kürüka ngürsil iadeakla, zitülkus ka ta dam pam

[†] 7:6 kürü amkoman ngarkwat: Yesu aprapórr tóba [Büdül Kórzyón Tóredó] tótók ngarkwatbóka apón yarilürr, ta ia tóba zagetbóka apón yarilürr, God oya ne kla siliónürr.   7:21 Zon 5:1-9

[‡] 7:22 Blaman Zu pamkolpamab gabal simanal olmal inzan nangónónóp 8 ngim ngürrdü. Ibü ne 8 ngim ngürr Sabad nóma yarilürr, i ene zaget we ngürr tómbapónóp. Ugón tai yarilürr Sabad gida bóktan poko alkamülm, zitülkus gyabi sopae singgalgón gida bóktan poko wirri kla yarilürr Sabad gida bóktan pokodógb. Da pam dólóng ain ta wirri kla yarilürr Sabad gida bóktan pokodógb. (Bwób Zitü 17:10; Lebitikus 12:3)

dólóng jórrü Sabad ngürrdü? ²⁴ Pam tumum sopae ngakan-gu! A wa ma pam amkoman auma moboküpüdüğabi zaz yó.”

Yesu ia Amkoman ene [Kerriso-e]?

²⁵ Ngibürr Zerrusalem wirri basirr pamkolpama igó bóktan kwarilürr wagó, “Ene pam amkoman ta módoga, wirri ngi pama noan amkalóm angóndako! ²⁶ Da e ngakónam! Wa pamkolpamidó panzeana bótanda. Singüldü pama oyaka darrü poko koke kuri bóktörre; aprrapórr i blamana kuri umul bairre wagó, ‘Wa ene Kerriso-e.’ ²⁷ Ene Kerrisoa go sab nómá tame, darrü pama sab kokean umul baine wa nólgbabi tame, a ki go blaman umulakla ini pama nólgbabi tame.”

²⁸ Yesu Godón Gyabi Müötüdüzan umulbain yarilürr, wa wirribóka bóktalörr wagó, “E ta umulakla ka nótókla akó ka nólgbab tamórró. Ka kólba ngidü koke tamórró, a kürü ne nótó zirrkapónórr, wa amkomana. E oyabóka ta umul-kókanakla. ²⁹ Ka wa oyabóka umulóla, zitulkus ka oyakagabi tamórró, akó kürü wató zirrkapónórr.”

³⁰ Da ibü ubi Yesun amiögüm yarilürr, a darrü pama tóba tang kokean ingrinürr oyaka, zitulkus oya amkoman ngarkwat koke kuri semrróne. ³¹ Ene pamkolpamab ngorodógab abüna oya amkoman yangunónóp, da i bóktanónóp wagó, “Ene Kerrisoa sab nómá tame,[§] da ia wa sab amkoman abün wirrian tulmil tómbapón yarile, Godón arüng pupainüm, ini pamdögab?”

Yesun Amiögüm Yangónóp

³² Parrisia pamkolpamab ngoro nómá narrkrruóp Yesunkwata bünyón ikikdi ene pokó, da Parrisi akó [wirri prrista], ngibürr Godón Gyabi Müöt myelam pam we zirrnápónóp Yesun amiögüm. ³³ Yesu bóktanórr wagó, “Ka sab yenkü wirri kokrrap koke ngyabelo, da ka akó sab alkomo lo oyaka, kürü nótó zirrkapónórr. ³⁴ E sab kürü amkün kwarilo, da e sab kürü koke kósenane, akó ka nólamlá, e gaodó kokeakla ola tótókóm.”

³⁵ Zu wirri ngi pama tibióbka bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia nubó tótókóm kainda, da mi ma sab oya koke eserre? Wa ia ngibürr Grrik wirri basirrdü tótókdase mibü pamkolpama ne ngyabendasko, akó wa ia sab Grrik pamkolpam ola umul nyónórre? ³⁶ Wa igó yaril wagó, ‘E sab kürü amkün kwarilo, da e sab kürü koke kósenane,’ akó ‘Ka nólamlá, e gaodó kokeakla ola tótókóm.’ Ini bóktanan kúp ia tai laróga?”

Arról Alión Nae Godeat

³⁷ Da ene Palae Müöt Tórean dómdóm ngürr, wirri tére ngürr yarilürr. Ene ngürrdü Yesu zamngólórr, wirribóka bóktanórr wagó, ‘Naem ne nótó nómá yarile, kürüka ki tam anónóm. ³⁸ Godón Buka inzan bótanda wagó, ‘Kürü amkoman nótó angunda, da arról akyan nae godeata sab oya auma moboküpüdüğabi tópkale.’” ³⁹ Yesu Godón Samubóka apón yarilürr. Oya amkoman nidi yangunónóp, ene Samu azeb kari poko korálörr. God ibü tóba Samu ene tonarrdó koke nülinónóp, zitulkus Yesu Godón ene [wirri kómål zyón] pokodó bangrin küsil yarilürr.

Pamkolpama we Bürrgrrütóp

7:23 Zon 5:9   § **7:31** Ibü gyagüpítotók igó yarilürr wagó, Kerrison tótók küsila, da i inzan iğosidi bóktanónóp. I umul-kók korálörr wagó, Yesu ene Kerrisoa.   **7:37** Lebitikus 23:36   **7:38** Izikel 47:1; Zekarrea 14:8

40 Abün pamkolpamab ngorodó, i barrkrrurr wa ne poko bóktanórr, da ngibürra we bóktanónóp wagó, "Ini amkoman ene Prropeta."

41 Ngibürra bóktanónóp wagó, "Wa ene Kerriso-e."

A ngibürra ta igó bóktanónóp wagó, "Ene Kerrisoa sab Galili probinsdugab koke tame! **42** A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ene Kerriso sab wirri pam [Deibidün] olom yarile, ó wa sab Betliemóm* tómtómóle, we wirri basirrdü Deibid ne ngyaben yarilürr.' " **43** Yesunbókamóm pamkolpama we bürrgrrütóp. **44** Ngibürre pamkolpamab ubi oya amiógüm yarilürr. A darrü oloma oyaka tang kokean amanikürr.

Amkoman Bangun-koke Zu Wirri Ngi Pam

45 Godón Gyabi Müót myelam pama nóma tóbakonórr, wirri prrist akó Parrisia ibü nümtinóp wagó, "E oya koke iade sidüdane?"

46 Myelam pama bóktan yalkomólóp wagó, "Darrü pama inzan kokean kuri bóktóne, wa ne ngarkwatódó bóktanda."

47 Parrisia ibü nümtinóp wagó, "Wa yabü ta ia kuri gonggo nirre?

48 Ia darrü wirri nglí pam ó Parrisi asine, oya amkoman nótó kuri yangune? **49** Ini pamkolpamab ngoro Mosesón gida umul-kókako, i bamórrorrónako."

50 Darrü Parrisi we asi yarilürr, nglí Nikodimus. Ngaensingül darrü tonarr wa Yesuka wamórr. Wa ngibürrdü bóktanórr wagó, **51** "Mibü gida-a inzan bóktanda wagó, ma pam ngaen-gógópan tóba kolae tonarran darrem koke ekyeno, a ma ngaen-gógópan oya bóktan arrkruo, umul bainüm wa ne kla tolbae."

52 Parrisia bóktan yalkomólóp Nikodimuska wagó, "Ma ta ia Galiligabla? Ma Godón Buk tai etang! Ma kubó eseno darrü prropeta sab Galiligabi kokean tame."†

8

Pam Gómól Kol Tangdó Omonóp

[**1**] Blaman pamkolpama müötüdü bakonórr. Yesu ma [Olib Pododó] wamórr. **2** Darrü ngürr wa [Godón Gyabi Müötüdü] alkomólórr irrbianande. Blaman pamkolpama oya kal-kal yangónóp. Wa mórranmórran bainürr, da ibü umulbain we ngarkwat bókyanórr. **3** Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia kol ugón tududóp, pam gómolde noan zumigóp. Wa tüób müörpükü kol warilürr. I oya aodó ungrinóp. **4** Da i Yesun ilóp wagó, "Umulbain pam, ini kol darrü pampükü utüdi zumigórre.

5 Kibü gidadó Moses kibü igó tilóp inzan kol ingülküpi büdülämpükü akrranóm. Da ma ia bóktono ene pokodó?" **6** Ene poko ugósüm imtinóp, ibü ubi oya amiögüm yarilürr, wa ne ibü gida alkamül poko nóma ki bóktóne. Da wa arrngürrürr, burudu tang pyomi wibalóm yarilürr.

7 Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia ola bórranglórr. Metat Yesun amtin bóktan poko imtinónóp. Wa kwit bainürr, da ibükä bóktanórr wagó, "Yabükagab kolae tonarr babul noane, kubó ngaen-gógópan ingülküp wató ki amanik oyaka." **8** Wa akó arrngürrürr burudu

* **7:42** Betliem wirri basirr Zudia Prrobinsdü yarilürr. **7:42** 2 Samuel 7:12; Maeka 5:2 **7:51**

Zon 3:1-2 † **7:52** Ma kubó atang poko 53an bóktan 8:1dü eseno. **8:5** Lebitikus 20:10; Duterronomi 22:22-24

wibalómóm. ⁹ I nónama barrkrrurr wa ne poko bóktanórr, darrpan-darrpana ibü we nümgatnóp, myangala ngaen-gógópán. Yesun tóbanan amgütóp ola ene kolpükü. Wa metat we zamngól warilürr. ¹⁰ Yesu kwit bainürr, ene kolbóka wagó, "Ma ne kolóla, ene pam ia negako? Ia darrüpä koke burrmute marü kolae tonarran darrem akyanóm?"

¹¹ Kola bóktan yalkomólórr wagó, "Darrü babula, wirri pam."

Yesu bóktanórr wagó, "Da ka ta marü kolae tonarran darrem koke mókyeno. Ugó nató, da myamem kolae tonarr tómbapón-gu!"]

Yesu Tüpan Zyóna

¹² Yesu akó Parrisisidü bóktanórr wagó, "Ka küób zyónla ini tüpankü. Nadü pama kürü mamaan yarile, sab arról akyan zyón ipüde. Wa myamem tümün kwatódó koke agól yarile."

¹³ Parrisia oyabóka wagó, "Zitülkus ma mobabóka bóktandóla, ma ne poko bóktandóla, oya küp babula."

¹⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Koke, enana ka kólbakwata bóktandóla, ka wa amkoman poko bóktandóla, zitülkus ka umulóla ka nölgabi tamórró ó ka nóna tótókdóla. E umul-kókakla ka nölgabila, akó ka nubó tótókdóla. ¹⁵ E wa amkoman pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó zaz baindakla. Ka küób darrü pam koke kuri zaz ina. ¹⁶ A ka küób ne darrü pam nónama ki zaz ina, kürü bóktan amkoman ki yaril, zitülkus ka kólbe kokela ene pokodó. Kürü ne Aba zirrkapónórr, wa asine kankü. ¹⁷ Yabü gidadó igó wialómorróna wagó, 'Nis pam nisa darrpan ngarkwat bóktan poko nónama bóktóni darrü olomankwata, da ene amkomana.' ¹⁸ Ka kólbakwata bóktandóla, akó kürü ne Aba zirrkapónórr, wa ta inzan kürükwata bóktanda."

¹⁹ I oya imtinóp wagó, "Marü Ab ia nega?"

Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E kürübóka umul-kókakla ó kürü Abanbóka. E ne kürübóka umul nónama ki kwarilo, da e ta ene kürü Abanbóka umul ki korala."

²⁰ Yesu blaman ini poko Godón Gyabi Müötüdü bóktalórr, mani dakabyón alóp ne kwarilürr. Darrü oloma oya koke amiögürr, zitülkus ene oya amkal ngarkwat koke yarilürr.

E Kokean Ogobo, Ka Küób Nóna Tótókdóla

²¹ Yesu akó ibüka bóktanórr wagó, "Ka wa tótókdóla; e sab kürü amkün kwarilo, da e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino. E gaodó kokeakla ola tótókóm ka nóna tótókdóla."

²² Da Zu wirri ngi pama tibióbka bóktónóp wagó, "Wa igó bóktanda wagó, mi gaodó kokeakla ola tótókóm wa nóna tótókdase. Ia ene poko igósa, wa sab tóba ia bómköle?"

²³ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E wa ini tüpan pamakla; Ka wa kwitümgab tamórró. E wa ini tüpdügabakla; Ka wa ini tüpdügab kokela. ²⁴ Ka yabü ene igósidi nilnünüma igó, e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino. E ne kürü amkoman koke nónama kangunane igó, ka ene olom módóglä, ka noanbóka apóndóla, ene [Kerriso], e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino."

²⁵ Da i oya imtinóp wagó, "Ia ma tai nótókla?"

Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Bóktan wata módóga, ka yabü bwób zitüldügab ne poko nilarre. ²⁶ Kürü abün bóktanako yabükwata, akó kürü zitülkus asine yabü zaz byónüm yabü abün kolae tonarrabme. A kürü nótó zirrkapónorr, wa amkomana. Ka ini tüp wata we poko azazildóla, ka oyakagab ne amkoman bóktan arrkrrurru."

²⁷ Da i kokean emzyetóp igó, Yesu ibüka tóba Abbóka bóktan yarilürr. ²⁸ Da wa ibüka bóktanórr wagó, "E Pamkolpamab Olom nóma kwit inane,* e sab umul koralo ka ene olom módóglá, ka noanbóka apóndóla, ene [Kerriso], da e sab umul bairre ka darrü kla kólbanan arüngi kokean tónggapono. Ka wata we pokoan bóktandóla, kürü Aba ne kla umul kyónurr. ²⁹ Kürü nótó zirrkapónorr,† wa kankü asine. Wa kürü koke kümgüte kólbe püóran, zitülkus ka metat we kla tómbapondóla, oya ne klama bagürwóman ngitandako."

³⁰ Yesu ini poko nóma bóktanórr, abün pamkolpama oya amkoman yangunóp.

[Eibrra-amón Olmal] akó [Satanian] Olmal

³¹ Yesu Zu pamkolpambo bóktanórr, oya amkomana nidi yangunóp wagó, "E ne kürü umulbain bóktan nóma omorralo, da e igósidi amkomana kürü umulbain olmalakla. ³² Da e sab amkomana bóktan umul bairre; ene amkomana bóktana yabü sab [aurdü amóne]."

³³ I Yesuka bóktan yalkomólóp wagó, "Ki wa Eibrra-amón olmalbobatalakla, akó ki wa darrü oloman [leba zaget] pam kokeakla. Ma wa ne poko bóktandóla, oya küp wa tai laróga igó, 'yabü sab aurdü semórre'?"

³⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólóp wagó, "Ka yabü amkomana poko byaldóla: kolae tonarr nidi tómbapondakla, i tibiób kolae tonarran leba zaget kolpamako. ³⁵ Leba zaget pam wa müötüdü metatómpükü kokea, a olom nótóke, wa we yarile ene müötüdü, metatómpükü. ³⁶ Da Godón Oloma ne yabü sab aurdü nóma amóne kolae tonarrdögab, e sab amkomana aurdü amarrón koralo. ³⁷ Ka umulóla e Eibrra-amón olmalbobatalakla, da e ama kürü amkalóm angóndakla, zitülkus yabü bübdü darrü marrgu babula kürü bóktanankü. ³⁸ Ka wa we poko bóktandóla, ka ne kla nósenarre kólba Aban obzek kwata; e go yabiób abdögab ne poko barrkrrurru, e wa we kla tómbapondakla."

³⁹ I oyaka bóktan yalkomólóp wagó, "Kibü ab Eibrra-am."

Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E ne amkomana Eibrra-amón olmal nóma ki kwarila, e we kla ki tolbael kwarila wa ne kla tómbapón yarilürr. ⁴⁰ Ka yabü amkomana poko byal namülnürrü, ka Godkagab ne bóktan arrkrrurru, da e ama kürü amkalóm angóndakla! Eibrra-am inzan kla kokean tónggapónorr! ⁴¹ E wa we kla tómbapondakla, yabü aba ne kla tolbaelda."

I bóktan yalkomólóp wagó, "Ki gómol-gómol balngórrón olmal kokeakla. Kibü darrpanan Ab módóga: God."

⁴² Yesu ibüka bóktanórr wagó, "God ne yabü amkomana Ab nóma ki yaril, yabü [moboküpü ubil] ki yaril kürüka, zitülkus ka Godkagabi tama. Errkya ka ma aeñigla. Ka kólbanan arüngi koke tamorró, a kürü wató zirrkapónorr. ⁴³ E wa kokean iade amzyatódakla, ka

* ^{8:28} Ini bóktanan küp módóga, "E Pamkolpamab Olom krrosdó nóma emngyelane, ..." † ^{8:29} Kürü nótó zirrkapónorr wa Godónbóka apónda.

ne poko bóktandóla? Ene pokodó zitülkus módóga, e kürü bóktan apadóm kokeanómakla. ⁴⁴ [Deból] yabü aba; e oyakagabakla. Yabü ubi kolae tonarr tómbapónoma, yabü ab debóla ne klamóm ubi bainda tómbapónom. A ngaen bwób zitüldügab, wa pam akrran pam yarilürr. Oyakabóna amkoman bóktan babulan yarilürr. Wa obae nóma tizda, ene wata oya bókambarra, zitülkus wa obae tiz pama akó wa tüób obae-tiz aba. ⁴⁵ Ka wa amkoman poko bóktandóla. Ene zitülkusdü, e kürü amkoman koke igósidi angundakla. ⁴⁶ Yabükagab ia darrü pam asine kürü pupo ainüm igó, ka kolae tonarr tónggapóna? A ka ne yabü amkoman bóktan nóma byaldóla, da e ma kürü amkoman koke iade angundakla? ⁴⁷ Godkagabi nótó tótókda, wa Godón bóktan arrkrruda. A e wa Godkagabi kokeakla. We zitülkusdü, e Godón bóktan kokean aebókamde arrkrrudakla.”

Yesu akó Eibrra-am

⁴⁸ Da i Yesun imtinóp wagó, “Ki ia marükwata amkoman bóktan koke bóktörre igó, ma [Samarria] olomla,[‡] akó marüka kolae samu asine?”

⁴⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólorr wagó, “Kürüka kolae samu babula. Ka kólba Ab wirri ngi atendóla, a e wa kürü ngi tüp alkomoldakla. ⁵⁰ Ka kólba ngi koke kwit amngyeldóla, a ene Olom wa asine kürü ngi nótó kwit amngyelda. Wa tüób amkoman zaza. ⁵¹ Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü bóktan amkoman nótó apadóda, sab kokean narrótóke.”

⁵² Da i oyaka bóktónóp wagó, “Errkya ki tai kuri umul bairre marüka kolae samua. Eibrra-am narrótókorr akó prropeta ta narrbarinürr, a ma igó bóktandóla wagó, ‘Kürü bóktan amkoman nótó apadóda, sab kokean narrótóke.’ ⁵³ Ia ma wirrila kibü abbobat Eibrra-amkagab? Wa narrótókorr. Prropeta ta narrbarinürr. Ma wa ia gyagüpi tótókdóla, ma nótókla?”

⁵⁴ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ne kólba ngi nóma ki kwit ain namüla, ene pokoan darrü küp tai babul ki yarile. A kürü ngi nótó kwit amngyelda, wa kürü Aba, e tai ne noanbóka apóndakla wagó, wa yabü Gode. ⁵⁵ E oyabóka umul-kókanakla, a ka ma oyabóka umulóla. A ka ne igó nóma ki namüla igó, ka oyabóka umul-kókla, da ene ka ezan obae tiz ki namüla. Ka wa oyabóka umulóla, akó oya bóktan amkoman amorrandóla. ⁵⁶ Yabü abbobat Eibrra-am bagürwóm yarilürr, wa nóma gyagüpi wamlórr kürü tótók ngürr asenóm, da wa amkoman esenórr akó wa barnginwóm yarilürr.”

⁵⁷ Da i oyaka bóktan yalkomólóp wagó, “Ma go 50 pail ta kokela - ma wa Eibrra-amón ia seserró?”[§]

⁵⁸ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: Eibrra-am nóma tómtómólórr, ka asi namülnürrü.”

⁵⁹ Da i ingülküp dakainóp oya amkalóm. A Yesu anikürr, da Godón Gyabi Müöt we amgatórr.

9

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr

[‡] 8:48 ma Samarria olomla: Ini bóktanan küp módóga, “ma kibü pam kokela.” Müóng agós bóktan yarilürr. [§] 8:57 Yesu tüpdü nóma tómtómólórr, Eibrra-am büdül yarilürr. Wa ngaen narrótókorr, aprrapórr 2,000 pail Yesun tótók singül kwata.

¹ Yesu nόma tótók yarilürr, wa ilküp murrbausürrün pam esenórr. Wa inzan oloma tómtómólórr. ² Oya umulbain olmala imtinóp wagó, "Umulbain Pam, ia kolae tonarr nótó tónggapónórr, da wa ilküp murrbausürrün igósidi tómtómólórr? Wa tüób, ó ta ia oya aip nis?"

³ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Oya kolae tonarr akó oya aip nisab kolae tonarr oya ilküküp we klama koke kolae ninóp. Wa ilküküp murrbausürrün igósidi tómtómólórr, Godón arüng sab eserre oyaka zagetóde. ⁴ Wa ngürrzane, mi wata oya zaget metat tómbapón koralo, kürü nótó zirrkapónórr; irrüba amzik kari pokoa, darrü pama ugón zaget koke tónggapóné. ⁵ Ka ini tüpdüzanla, ka ini tüpan zyónla."

⁶ Ini bóktan kakóm, Yesu tüpdü gwerr amanikürr, ene gwerre buru mormor yónürr. Ene kakóm, wa ene paman ilküküp nólópórr ene mormor yu-i. ⁷ Da oya yalórr wagó, "Ugó wam, moba obzek bagulüm Siloam nae badudü." (Siloam ngi, oya küp módoga: "zirrapórrón.") Da ene pama we wamórr tóba obzek bagulüm. Olgabi bwób ngabkankü tolkomólórr.

⁸ Oya minggüapanan nidi ngyaben kwarilürr akó oya nidi esenónóp batode ngaen-gógópan, tibiób bamtinónóp wagó, "Ia ene pam módoga, mórrarrón bwób nótó bato yarilürr?"

⁹ Ngibürra wagó, "A watóke!" a ngibürra wagó, "Wató koke, a oya obzekzan pama."

Ene pama tüób wagó, "Ka módóglá."

¹⁰ I oya imtinóp wagó, "Marü ilküküpa ia bamgoli?"

¹¹ Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ene pam ngi Yesu, buru mormor ine, da kürü ilküküp nólópe. Wa kürü kile wagó, 'Ma Siloam wam, da kubó moba obzek bagulke.' Da ka we wama. Ka kólba obzek nόma bagula, dümdüman ka bwób esena!"

¹² I oya imtinóp wagó, "Da tüób nega?"

Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka umul-kókla."

Parrisia Ene Bóktan Amkün Koralórr

¹³ Da i ene pam, ngaen ilküküp murrbausürrün nótó yarilürr, Parrisia idüdóp. ¹⁴ Ene ugón [Sabad] yarilürr, Yesu buru mormor nόma yónürr akó paman ilküküp nόma nomgolórr. ¹⁵ Da Parrisia ene pam akó imtinóp wagó, "Ma ngabkanóm ia baina?" Wa ibü nilóp wagó, "Wa kürü ilküküp nis yu-i kólópe; ka obzek bagula, da ka ma errkyá ngabkandóla."

¹⁶ Ngibürra Parrisia bóktónóp wagó, "Ini poko ne pama tónggapóné, Godkagabi kokea, zitülkus wa Sabad gida koke amorranda."

Ngibürra wagó, "Kolae tonarr pama inzan [wirri tulmil] ia tónggapóné Godón arüng pupainüm?" I tibiób we bürrgrütóp Yesunme; ngibürra amkoman yangunóp, ngibürra ma koke.

¹⁷ Da Parrisia oya akó imtinóp wagó, "Ma igó namüla, marü ilküp wató nogole. Da ma ia bóktone oyakwata?"

Pama bóktan yalkomólórr wagó, "Ka igó namulo: wa Prropeta."

¹⁸ Zu wirri ngi pama tai amkoman koke yangunóp igó, wa ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr, da wa errkyá ma tai ngabkanda, ngarkwat kókó i oya aipab nis nginaunóp. ¹⁹ Ibü we nümtinóp wagó, "Ia ini yabü olome, e igó noankwata bóktarri wagó, wa ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr? Da wa ma errkyá iade ngabkanda?"

²⁰ Oya aip nisa bóktarri wagó, "Ki wa umulamli wa kibü olome, da wa ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr. ²¹ A ki wa umul-kókamli wa ma errkya iade ngabkanda. Ki ta umul-kókamli oya ilküküp nis nótó nomgole. Oya tóba imtinam, wa dódórr bairrüna: wa kubó tüób bóktóne tóbakwata!" ²² Oya aipab nisa ini poko bóktarri, zitulkus i Zu wirri ngi pamab gum namülnürri. Zu wirri ngi pama igó bóktan ingrinóp, nadü pama bóktóne wagó, Yesu ene [Kerrisoa], oya sab igósidi [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] tótókgum piküp irre. ²³ Ene zitulkus módogá, aipab nisa igósidi bóktarri wagó, "Wa dódórr bairrüna; tóba imtinam!"

²⁴ Nis ngim akó ngyaunóp ene olom, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr. I oya ilóp wagó, "Ma Godón obzek kwata errkyadan ugó abi,* ma amkoman bóktan pupo sino! Ki umulakla marü nótó dólóng mine, wa kolae tonarr pama."

²⁵ Da ene pama bóktan yalkomólórr wagó, "Ka umul-kókla ia wa kolae tonarr pama, o koke. Darrpan kla ka umulóla: ka amkoman ilküküp murrbausürrün namülnürri, da ka ma errkya ngabkandóla!"

²⁶ I oya we imtinóp wagó, "Marüka ia wa laró tónggapóné? Ene oloma marü ilküp tai ia nomgole?"

²⁷ Wa bóktan inzan yalkomólórr wagó, "Ka yabü ngaen-gógópan pokodó kurai we nilnünüma, da e ugón koke barrkrrua. Yabü ubi akó arrkrum iadea dadan poko? Yabü ubi ta ia oya umulbain olmalóm bainüma?"

²⁸ I oya kle-kle yahnóp, da bóktónóp wagó, "Ma ene paman umulbain olomla; a ki wa Mosesón umulbain olmalakla! ²⁹ Ki umul igósakla, God Moseska tóbtanórr; a ene ne olome, ki darrü umul ta babulakla wa ia nubógabi tamórr!"

³⁰ Ene oloma bóktan yalkomólórr wagó, "Ini wa amkoman amzyat-koke pokoa kürükä: ene pama wa kürü ilküküp murrbausürrün kla nomgole, a yabü darrü umul babula wa nubógabia! ³¹ Mi umulakla God errkya kolae tonarr is koke arrkruda; God wata igó pamkolpam arrkruda, oya nidi [ótókdako] akó oya ubi nidi tómbapóndako. ³² Ngaendógab, zitül pokodó, kókó ta errkya, darrü pama kokean arrkrurrur igó, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr, pama oya ilküküp ngaen nomgolórr. ³³ Ene oloma ne Godkagab koke nómá ki tame, ene ngarkwatódágab, wa gaodó koke ki yarilün darrü kla tónggapónóm!"

³⁴ I ene olomdó bóktan yalkomólóp wagó, "Ma kolae tonarrdó tómtómorró akó kolae tonarrpükü dódórr bairrü - da ma ia kibü umul bainüm kaindóla?" Da oya Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü tótókgum piküp inóp.

Samuan Ngarkwatódó Ilküküp Murrbausürrün

³⁵ Yesu nómá arrkrurr wagó, ene pam Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdügab kuri elakórre, wa oya asenóm wamórr. Nómá esenórr, oya imtinürr wagó, "Ia ma Pamkolpamab Olom amkoman angundóla?"

³⁶ Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü küzazil ia nótóke, wirri pam, igósüm ka oya amkoman yanguno!"

* ^{9:24} Godón obzek kwata errkyadan ugó abi, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Godón ngi wirri kwit emnygel. Inzan bóktane Parrisia ene pam, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr, wirri arüngi ilóp amkoman poko bóktanóm Godón obzek kwata. Ma Zosyua 7:19 ngakanke.

³⁷ Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Ma oya kuri esena, da ene watóke, mankü errkyadan e usadi ikikdamli."

³⁸ Ene pama bóktanórr wagó, "Ka marü amkoman manguna, Lod!"
Wakósingül nülkamülür Yesun obzek kwata oya ótökóm.

³⁹ Yesu bóktanórr wagó, "Ka ini tüpdü ugósüm tamórró kolae tonarr pamkolpam arrgratóm morroal tonarr pamkolpamdóágab, da ilküküp murrbausürrün nidipko sab ngabkanórre, a nidi ngabkandako, ibü ilküküpa sab murrbausórre."

⁴⁰ Ngibürr Parrisi ene pokodó asi koralórr wankü, da i oya arrkrúóp ini poko bóktande. Da we imtinóp wagó, "Ia, kibü ilküp ta ia murrbausürrünako?"

⁴¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E ne blaman amkoman ilküküp murrbausürrün nóma ki kwarila, e kolae tonarrpükü igósidi koke ki kwarila. A e ma igó bóktandakla wagó, 'Ki basendakla'; oya küp móðoga: yabü blamanab kolae tonarr duduako."

10

Alap-alap Bóktan /Sip/ Ngabkan Pamabkwata

¹ Yesu bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: sip kotarr amkoman mamtaeana kubó koke nótó bangrine, a wa kubó ma kotarr angürre bangrinüm, da ene wa amkoman góml pama. ² A ene amkoman mamtaeana nótó bangrinda, wa sip ngabkan pama. ³ Da mamtae ngakan pama mamtae tapakue oyankü. Sip ngabkan pama ibü ngian nóma ngibiale, sipa oya bóktan bómgl barrkrrue, da wa ibü nolngomónorré kalkuma. ⁴ Wa ibü blaman kalkuma nóma imarrue, tüób kubó singül apóne. Sipa oyaka solodó zutale, zitülkus i umulako oya bóktan bómgl. ⁵ I umul-kók pamdóma kubó kokean zutale; igósidi busonórre oyakagab, zitülkus i oya bóktan bómgl umul kokeako."

⁶ Yesu ibünkü* ini alap-alap bóktan adrratórr, da i koke emzyetóp wa ne poko apón yarilürr.

Yesu Morroal Sip Ngabkan Pam

⁷ Da Yesu akó bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka mamtaela sipabkö. ⁸ Singül kwata nidi togobórr,[†] blaman amkoman góml pama kwarilürr, da ene sipa ibü bóktan koke barrkrrue. ⁹ Ka mamtaela. Kürükama nidi tübarrbüle, i sab zid bairre. I sab tübarrbüle akó tübausle morroal paza poko byamkünüm, twala ne pokodó dódórr baindako. ¹⁰ Góml pama wata ugósüm tótókda: gómlóm, büdülpükkü akrranóm, akó elklaza kolae bainüm. Ka wa ugósüm tamórró, i sab arról eserre - ibü ngyaben sab amkoman morroal yarile, darrü kolae babul.

¹¹ "Ka morroal sip ngabkan pamla. Morroal sip ngabkan pama tóba arról akyanda sip zid byónüm. ¹² Mani zagötóm noan apadódako, wa tüób sip ngabkan pam kokea: ene sip ta oya kokeko. Wa kubó darrü wirri narr ume[‡] nóma esene tótókde, sip kubó we élókóle. Tüób ma busole. Ene narr umea kubó sip bumiög yarile akó barre kubó popa arngene. ¹³ Da wa manim zaget pamzane, wa igósidi busodase. Oya tai gyakolae koke angónda ene sipabkwata. ¹⁴ Ka morroal sip ngabkan pamla. Ka kólba

* ^{10:6} ibü wa aprrapórr Parrisi apónda (Zon 9:40). † ^{10:8} Yesu kolae sip ngabkan pambóka apónda, amkoman prropet koke nidi kwarilürr. ‡ ^{10:12} wirri narr ume, Mörke-mörke móðoga: wolf.

sipbóka umulóla, akó ene sip ta kürübóka umulako. ¹⁵ We ngarkwatódó, Ab kürübóka umula, ka ta akó Abbóka umulóla. Ka kólba arról akyandóla sip zid byónüm. ¹⁶ Kürü ngibürr sip asiko, da i babulako ini kalkupidü. § Ka ta sab ibü simarruo: i kürü bóktan bómgól sab arrkrrurre. I ma ugón sab darrpan kwarile tibiób darrpan sip ngabkan pampükü.

¹⁷ “Aban [moboküpdu ubij kürükama, zitülkus ka kólba arról akyandóla, igó ngarkwatódó, solkwat tonarr akó alkommólóm kólbaka. ¹⁸ Darrü pama kürü arról kokean ipüde kürükagab, a ka kólba arról pamkolpam akyandóla kólba ubidü. Kürü kari dümdüm ta kokea kólba arról akyanóm. Solkwat kürü akó kari dümdüm kokea kólba arról alkommólóm kólbaka. Ka ini arüng bóktan ipadórró kólba Abdágab.”

¹⁹ Zu pamkolpama akó we bürrgrütóp ini bóktanankwata. ²⁰ Abüna igó bóktan kwarilürr wagó, “Oyaka kolae samua! Wa gonggoa! E oya iade arrkrrudakla?”

²¹ Ngibürra igó bóktanónóp wagó, “Ini kolae samupükü oloman bóktan kokeko! Ia kolae samu gaodóma, ilküküp murrbausürrün kolpamab ilküp amgolóm?”

Yesun Alzizi Amanikóp

²² Pail ngup akó gübarr ngarkwat nóma semrranórr, Zerrusalem wirri basirrdü ugón [Godón Gyabi Müótan] térea tómbapónórr, gyagüpi amaniküm Zu pamkolpama ngaen Godón müót tóba tangdó akó ne ngürr ingrinóp.* ²³ Yesu Solomonón Blandadó agóltagól yarilürr, [Godón Gyabi Müótan] kal akólorrón pul basirrdü. ²⁴ Ngibürr Zu pamkolpama oya we kal-kal yangónóp, da imtinóp wagó, “Ki gyagü-gyagüpakla. Ki marü nadüzan ngarkwat mókyanórre amkoman bóktan amgolóm? Ma kibü dümdüman tilnüm: ia ma ene [Kerrisola]?”

²⁵ Yesu ibüka bóktan yalkommólórr wagó, “Ka yabü ngaen nüzazilarre, da e kürü bóktan amkoman koke yangunarre. Ka kólba Aban ngidü ne arüng térrmen tómbapondóla, kürü pupaindako. ²⁶ A e amkoman koke aebókamde bangundakla, zitülkus e kürü sip kokeakla. ²⁷ Kürü sipa kólba bóktan bómgól arrkrrudako; ka ibübóka umulóla, da i kürü igósidi mamoandako. ²⁸ Ka ibü [ngarkwat-koke arról] alióndóla; i sab kokean narrbarine. Darrü oloma kokean amóné kürü tangdó gab. ²⁹ Kürü Aban arüng wirriana blamandógb†; wa kürü ne sip küliónürr, darrü oloman gaodó kokea Aban tangdó gab azebóm. ³⁰ Ab a kótó, ki darrpanamli.”

³¹ Zu pamkolpama akó ingülküp we yazebóp, oya amkalóm. ³² Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka abün morroal arüng térrmen tómbapólórró yabü obzek kwata, Aba kürü ne kla küliónürr tómbapónóm; da e wa kürü nadü arüng térrmendó gab ingülküpi amkalóm angóndakla?”

³³ Da i bóktan yalkommólóp wagó, “Ma ne morroal arüng térrmen tómbapón namülnürrü, ki marü wekwata koke mómkörrema ingülküpi.

10:15 Metyu 11:27; Luk 10:22   § **10:16** Yesu ibübóka apónda, Zu-koke nidipko.   * **10:22** Ibruu bóktane ini térean ngi módóga: Kanuka. Mórrke-mórrke ma módóga: Feast of Dedication. Sirria gazírr pama Zerrusalem nóma sipüdóp, i Godón Gyabi Müót kugupidü tibiób gododó tére kwarilürr äud pailüm. Nóma amgütóp, ene kakóm, Zu pamkolpama Godón Gyabi Müót akó Godón tangdó ingrinóp. Da ene we tére yarilürr, ene tonarr gyagüpi amaikü. † **10:29** Grrik bóktane ma inzan angirrúna: Aba kürü ne kla küliónürr wirriako blaman klamdogab.

A ene wa igósidi, ma Godón ngi kulaindóla! Ma wa pamakanla, a ma ma müób Godóm bainüm kaindóla!"

³⁴ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Wialómorróna yabü gidadó wagó, 'E blaman godakla.'[‡] ³⁵ Godón Wibalómorrón Bóktan Opor kokean alkamürre. Godón bóktana nibióbka tamórr, God ibü dümdümun inzan ngibilianda: god. ³⁶ A wa kótó, ka kólba Godón olombóka nóma ngibiliandóla, e wa iade bóktandakla igó, ka Godón ngi kulaindóla? Aba kürü tebe-tebe kúmanikürr tóbankü, da wa kürü we zirrkapónorr ini tüpdü. ³⁷ Ka ne kólba Aban arüng tórrmen koke nóma ki tómbapón namüla, e kürü igósidi amkoman angun-gu. ³⁸ Enana e kürü amkoman koke angundakla, ka ne ene arüng tórrmen nóma tómbapolo, e sab wata ene arüng tórrmen amkoman nangunamke. E sab igósidi tai umul bainane wagó, Ab kürüka asine, akó ka asinla Abdó."

³⁹ I akó Yesun amigópma, da wa ibü tangdógab bamrukürr.

⁴⁰ Yesu akó alkomólórr Zodan tobarr dakla dorrodó, Zon pamkolpam ngaen-gógópan ne pokodó [baptæs nyónónóp], da wa we burrmatórr.

⁴¹ Abün pamkolpama togoblórr oyaka. I tibióbka bóktanónóp wagó, "Zon wa go darrü [wirri tulmil] kokean tónggapónorr Godón arüng pupainüm. A wa blaman ne poko bóktalórr ini pamankwata, wa amkoman yarilürr!"

⁴² Da abün pamkolpama Yesun amkoman yangunóp, ola nidi kwarilürr.

11

Lazarrus Nurrótókórr

¹⁻² Darrü pam ngi Lazarrus, wa Betani basirrdü ngyabelórr, tóba bólbtó nispükü Merri a Marpta. Lazarrus tüób azid olom yarilürr. Ini ne Merri warilürr, ene Yesun wapór nisdü morroal ilang idì wató ekanórr, akó tóba órrngóene norrgonórr. ³ Lazarrusün bólbtó nisa bóktan zirrapórri Yesuka wagó, "Lod, marü moboküpü gódam azida."

⁴ Yesu nóma arrkrrurr, wa bóktanórr wagó, "Ini azid, büdül azid kokea Lazarruska. Ini inzan ugósüm tómbapón, Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm. Akó ka küób, Godón Olom, ta igósidi wirri ngi ipudo ini pokodágab."

⁵ Yesun [moboküpü ubi] asi yarilürr ibüka, Marpta, akó oya zoret, akó ibü bólbtó Lazarrus. ⁶ A Yesu nóma arrkrrurr Lazarrusün azidbóka, wa akó nis ngürr nüumanikürr, wa ne yarilürr. ⁷ Da ene kakóm, wa we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, "Mi akó módó bakona Zudia."

⁸ Oya umulbain olmala bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, wirri ngarkwat koke, marü ene kolpama amkalóm angón kwarilürr ingülküpi, da ma ia ola alkomólóm kaindóla?"

⁹ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "12 Abüs küp ngarkwat zyón asiko darrpan ngürr kugupidü. Darrü pama ne ngürr nóma agóltagól yarile, wa kubó koke bómalkü wamle, zitulkus wa ini tüpan zyón asenda. ¹⁰ Da wa ma irrüb nóma agóltagól yarile, wa kubó bómalkü wamle, zitulkus oyaka zyón babula." ¹¹ Yesu ini poko bóktanórr, da wa akó yarilürr wagó, "Mibü gódam Lazarrus, oya uta kuri türüme, da ka oya arsümülüm tótókdóla."

¹² Da Yesun umulbain olmala bóktan yalkomólóp wagó, "Lod, wa ne utan nómá yarile, da wa kubó morroal baine."

¹³ Yesu wa amkoman igó poko apón yarilürr wagó, wa büdülase. Oya umulbain olmala ma igo gyagüpi ogobórr wagó, wa amkoman utase.

¹⁴ Da Yesu ibüka dümdüman we müsirrga yónürr wagó, "Lazarrus wa büdülase, ¹⁵ da yabübökamde, yabü amkoman angunüm, ka ma bagürla. Ka ola babul gaodó namüla, wa nómá narrótóke. Da nau, mi oyaka kóbó ogobón."

¹⁶ Tomas (oya darrü ngi Didimus*) tóba kamdal umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, "Da nau, mi ta blaman ogobo, wankü büdülüm!"

Yesu, Büdül Arsümül akó Arról Akyan Oloma

¹⁷ Yesu nómá abzilürr, wa umul bainürr wagó, Lazarrus ugón tokom ngürrüm angrirrún yarilürr gapókdó. ¹⁸ Betani minggüpanandó yarilürr Zerrusalem wirri basirrdügab, äud kilomita[†] ngarkwat. ¹⁹ Abün Zu kol-pama ugósüm togobórr Merri a Marrta ibüka tamamóm, ibü bólbtazan narrótókorr.

²⁰ Marrta nómá arrkrrurr Yesun tótók poko, wa oya kwtódó asenóm ola natókorr. Merri wa müót kugupidü ola warilürr. ²¹ Marrta Yesuka bóktanórr wagó, "Ma ne ae asi nómá ki namüla, Lod, kürü bólbtáta koke ki narrótóke! ²² Da ka ma umulóla, wata errkyadan ma ne kubó Godón darrü klámóm nómá yato-o, wa marü kókyene."

²³ Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Marü bólbtáta kubó akó türsümüle."

²⁴ Marrta bóktan yalkomólórr wagó, "Ka umulóla wa sab büdüldügab türsümüle, blaman pamkolpama sab nómá tübarsine, dómdóm ngürrdü."

²⁵ Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Ka büdül arsümül akó arról akyan olomla. Kürü amkoman nótó kangune, sab akó ngayabene, wa ngaen enan narrótókorr. ²⁶ Arról nótóke, kürü amkoman nótó kangune, sab kokean narrótóke.[‡] Ma ia amkoman angundóla ini bóktan?"

²⁷ Wa bóktan yalkomólórr wagó, "Ó, Lod! Marü ka amkoman angundóla, ma ene [Kerrisola], ma Godón Olomla, ini tüpdü nótó ki tame."

Yesu Yón Yarilürr

²⁸ Marrtan bóktana nómá blakónórr, wa we alkomólórr, da tóba gódam Merrin tebe-tebe pokodó we ngizaunürr akó oya wyalórr wagó, "Umulbain Pam alama, akó wa marübökamóm bamtinda." ²⁹ Merri nómá arrkrrurr, büsai-büsai bupadórr, da oyaka we natókorr. ³⁰ (Yesu abzil küsil yarilürr basirrdü. Wa wata ene pokodó yarilürr, Marrta ne emrranórr.) ³¹ Merrikü nadü pamkolpam kwarilürr ene müótüdü, ibüka tamamóm nidi ogobórr, oya nómá osenóp büsai-büsai bupadóde akó burruande, da i oyaka we zutalórr. Ibü gyagüpítótók igó yarilürr wamaka, wa gapókdó tótókdato yónüm.

³² Merri abzilürr Yesu nólá yarilürr. Wa oya nómá esenórr, wakósingül we nülkamüller oya obzek kwata. Wa oyaka bóktanórr wagó, "Lod, ma ne ae asi nómá ki namüla, kürü bólbtáta koke ki narrótóke!"

* **11:16** Didimus, oya küp módóga: ninis amtómólórrón olom nis. Mórrke-mórrke módóga twins.

† **11:18** äud kilomita, Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: 15 stadia. ‡ **11:26** Yesu paman bübbóka koke apónda; wa paman samubóka apónda.

³³ Yesu oya osenórr yóndi akó wa ene pamkolpam ta nósenóp yóndi, oyaka nidi zutalórr. Oya moboküp inuóp, da wa kari gyaur koke yarilürr.
³⁴ Wa ibü nümtinóp wagó, "E oya ne ingrinane?"

I oyaka bóktan we yalkomólóp wagó, "Lod, asenóm tam."

³⁵ Yesu yón yarilürr. ³⁶ Ene kolpama bóktónóp wagó, "Ngakónam, oya moboküpüdú wirri ubi yarilürr oyaka!"

³⁷ Da ngibürra bóktónóp wagó, "Wa ene ilküküp murrbausürrün paman ilküküp nomgolórr! A wa ma Lazarrusün koke iade irrmatörr büdüldügab?"

Yesu Lazarrusün Irsümülürr Büdüldügab

³⁸ Yesun moboküp inuóp nis ngim, da we wamórr gapókdó. (Ene gapók, podo kabedó, ingülküpdü alüngürrün yarilürr.) Mamtae wirri ingülküpi murrausóp. ³⁹ Yesu ibü nilóp wagó, "Ini ingülküp amanikam!"

Marrta, ene büdül paman darrü bólbotó, bóktan yalkomólórr wagó, "Lod, kubó abürrün ilang yarile, zitülkus wa tokom ngürr kuri amóne gapókdó!"

⁴⁰ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ia ka marü koke mila igó, ma ne kürü amkoman nóma kanguno, ma sab Godón [wirri kómal zyón] eseno?" ⁴¹ Da i ingülküp we yanenóp mamtaedógar. Yesu kwit yazilürr da bóktanórr wagó, "Ba, ka marü eso akyandóla, ma kürü kuri kurkrrua. ⁴² Ka umulóla, ma kürü metat arrkrudóla, da ka wa ini igósidi bóktandóla ini ne pamkolpama bórangdako, ibübókamde, i amkoman ia yangurre igó, kürü mató zirrkaporró." ⁴³ Ene bóktan kakóm, Yesu górrganórr wirri gyagüpi wagó, "Lazarrus, yao, tubrrua!" ⁴⁴ Da wa we tubrranórr, oya wapór tang arrgóttarrón koralórr gapók mórrkenyórr. Oya obzek ta mórrkenyórr pokoe arrgóttarrón yarilürr.

Yesu ibü nilóp wagó, "Ugó agoam, da ugó ki wam!"

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp

(Metyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Abün Zu pamkolpam, nidi togobórr Merrin asenóm, nósenóp Yesu ne poko tómbapónórr, da oya amkoman yangunóp. ⁴⁶ Ngibürra ma Parrisdü ogobórr, da ibü nüza zilóp Yesu ne poko tómbapónórr. ⁴⁷ Wirri Prrist akó Parrisia blaman Zu [balngomól byarrmarr pam] ngibaunóp kwób bazenóm,§ da bóktónóp wagó, "Mi ia tai laró tónggapórre, ini pama ne [wirri tulmil] tómbapónda? ⁴⁸ Mi ne oya wata ilküpáne inzan nóma ngakanórre, sab blaman kolpama oya amkoman yangunórre. Rrom wirri pama sab togobe, da mibü [Godón Gyabi Müót] akó mibü bwóbpükü sab mibükagab sazebórre!"

⁴⁹ Darrü ene wirri pam Kayapas wató yarilürr, [singüldü prrist] ene pail. Wa bóktanórr wagó, "E darrü kla umul-kókakla! ⁵⁰ E koke amzyatódakla: morroal igósa, darrpan oloma ki narrótók blaman pamkolpamab pabodó, dudu bwób kulain-gum."* ⁵¹ Wa tóbanóm gyagüpitótóke koke bóktanórr.

§ 11:47 Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: Sanhedrin. * 11:50 Zu wirri pama Rrom pamkolpamab gum igósidi koralórr wagó, Rrom gazirr pama akó kena tóbako Zerrusalem apadóm, Zu pamkolpama tibiób wirri pam koke nóma arrkrú korale. Yesun ma nóma emkólóp, ene kakóm, Rrom gazirr pama akó togobórr gazirrüm. Zerrusalem ipüdóp, akó Godón Gyabi Müótpükü ta kulaínóp. Ugón pail 70 yarilürr.

Zitülkus wa singüldü prrist yarilürr ene paildü, da wa [prropetzan] we poko pupain yarilürr wagó, sab Yesu wató narrótóke blaman Zu pamkolpamabkü. ⁵² Ibü tibióbankü koke, a blaman Godón olmal darrpan pokodó amarrum, bwób-bwób barserrón nidipako.

⁵³ Ene ngürrdügab, Zu wirri ngi pama bóktan tömbapón kwarilürr Yesun büdüldü angrinüm. ⁵⁴ Ene zitüldü, Yesu panzeana myamem koke agóltagól yarilürr Zudia kugupidü, da wa ene poko amgatórr. [Ngün-koke bwób] minggüpanandó wamórr, darrü wirri basirrdü ngi Eprra-im. Wa tóba umulbain olmalpükü kya ola yarilürr.

⁵⁵ Zu pamkolpamab [Büdül Kórzyón Tóre] minggüpanan nóma yarilürr, abün pamkolpama tibiób basirrdügabi ogoblórr ama Zerrusalem. Tóre wa solodóma, ngaen-gógópan, Mosesón gida ngarkwatódó, i tibiób kolae tonarr Godka pupo nirre tibiób [kolkal] bainüm. Ene kakóm, i ene tóredó igósidi ogobe. ⁵⁶ I Yesun amkün kwarilürr, da i Godón Gyabi Müötüdü nóma bórranglórr, i tibiób ola bamtinónóp wagó, “E ia gyagüpi tótókdakla? Anda, wa amkoman ia koke módó tame ini tóredó!” ⁵⁷ Wirri prrist akó Parrisia arüng bóktan zirnapónóp blaman pamkolpamđó wagó, “Nadü pam umul yarile Yesu nadü pokodóma, wa sab ki tam kibü búzazilüm, da ki sab oya amiögüm ogobo.”

12

Merri Morroal Ilang Idi Ekanórr Yesuka (Metyu 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Dómdóm 6 ngürr nóma kwarilürr [Büdül Kórzyón Tórem], Yesu Betani basirrdü ugón wamórr, Lazarrus ne ngyaben yarilürr, wa noan irsümülürr büdüldügab. ² I oyankü simam alo tónggapónóp. Marrta alo kla tógaldo arrbünum tangnamtinóp. Ngibürr Yesukü tógaldo nidi nólgope banomól kwarilürr, darrü Lazarrus wató yarilürr. ³ Da Merri dadamüz ngarkwat morroal ilang idi sokol ipadórr, [kolkal] nade* tónggapórrón. Wirri darrem idi yarilürr, da wa we ekanórr Yesun wapórdó, akó Yesun wapór norrgonórr tóba órrngóene. Ene müót blaman morroal ilanga gwarranórr. ⁴ Yesun darrü umulbain olom, Zudas Iskarriot, oya sab wirri pamab tangdó nótó ingrine, bóktanórr wagó, ⁵ “Ini morroal ilang idi wa koke iade sel irre 300 [silba] mani küpüm?[†] Ene mani küp ama elklaza-koke kolpam ki nülrre!” ⁶ Wa ene poko koke bóktanórr, zitülkus wa gyaur yarilürr elklaza-koke pamkolpamđó; wa ene poko bóktanórr, zitülkus wa gómol pam yarilürr. Ibü mani alóp ngakan olom yarilürr, da wa tüób bobarr mani küp olgabi yazeblórr.

⁷ Yesu bóktanórr wagó, “Oya olkomólam! Wa ene idi ugósüm amoan waril, ngarkwat kókó kürü gapókdó angrin ngürr nóma semrróne.[‡] ⁸ Elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile; a ka wa sab yabüka metat ae koke namulo.”

Lazarrusün Amkal Bóktan

⁹ Zu pamkolpamab ngoroa barrkrrurr wagó, Yesu Betanimase. Da igósidi ola we ogobórr. I Yesun tóbananbókamde koke ogobórr: a i

^{12:1} Zon 11:38-44   * ^{12:3} nad darrü kari nugupan simkündügab tónggapórrón yarilürr. Mórrke-mórrke móðoga: nard.   ^{12:3} Luk 7:37-38   † ^{12:5} silba mani küp: Ma müsirrga ain bóktan 6:7 ngakanke.   ‡ ^{12:7} Ma müsirrga ain bóktan Metyu 26:12 ngakanke.   ^{12:8} Duterronomi 1:11

Lazarrusün asenómpükü ogobórr, wa noan irsümülürr büdüldügab. ¹⁰ Da wirri prrista bóktan ingrinóp Lazarrusünpükü ta amkalóm, ¹¹ zitulkus Lazarrusünbókamde, abün Zu pamkolpama ibü bimgat kwarilürr, da i ma Yesun amkoman yangunónóp.

*Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdu Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

¹² Akó darrü ngürr ene wirri pamkolpamab ngoroa, nidi tübabzilürr Zerrusalem Büdül Kórzyón Tórem, barrkrrurr wagó, Yesu ta ola tótókda.

¹³ Da i wayal pórngae yazebóp, oya akyanóm ogobórr taegwarrpükü wagó, "Mi Godón yagünörre!§ Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda: Isrraelab King!"

¹⁴ Yesu kyam [donki] esenórr, oyaka kasilürr, mórran-mórran bainürr, wata Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

¹⁵ "E gumgu Zerrusalem pamkolpam.*

Ngakónam, yabü kinga tótókda,
donki kyam kwitüm mórrarróna."

¹⁶ Oya umlbain olmala ene [küp kokean emzyetóp] ngaengógópan, ngarkwat kókó Yesu büdüldügab noma türsumülürr [wirri kómál zyóndü]. Ibü ugón ngambangólorr wagó, Godón Wibalómorrón Bóktana ini poko ta bóktanda oyakwata, da ene pamkolpama, Zerrusalemóm nidi korálórr, ene elklaza igósidi tómbapónóp oyaka.

¹⁷ Yesuka ne pamkolpamab ngoro yarilürr, wa Lazarrusün noma ngilianórr gapókdógabi akó irsümülürr büdüldügabi, da i akó ngibürr kolpam nüzazilnóp wa ne [wirri tulmil] tónggapónórr. ¹⁸ We zitüldü, pamkolpamab ngoroa oya asenóm igósidi ogoblórr; i barrkrrurr wa ne wirri tulmil tónggapónórr. ¹⁹ Da Parrisia tibióbanka bóktanónóp wagó, "Ngakónam, mi go darrü pokodó kokean babzilo: mibü pamkolpama amgatódasko. Blaman bwóba oya mamoadase!"

Grrik Pamkolpama Yesun Amkün Kwarilürr

²⁰ Ne pamkolpama Zerrusalem ogobórr, Godón [ótókóm] Büdül Kórzyón Tóredó, ngibürr Grrik inkü ta ola asi kwarilürr. ²¹ Ene Grrik pama Pilipka ogobórr. Wa Betsaeda wirri basirr pam yarilürr, Galili prrobinsdüğab. I oya imtinóp wagó, "Wirri pam, kibü ubi Yesun asenóma."

²² Pilip wamórr akó Endrrun izazilürr, da Endrru a Pilip aurürri Yesun azazilüm. ²³ Yesu ibüka bóktan yalkomólorr wagó, "Ene abüs küp kuri semrróne Pamkolpamab Oloma ene wirri kómál zyón apadóm. ²⁴ Ka yabü amkoman poko byaldóla: [wit] küp wata wa darrpanan küp yarile, ngarkwat kókó ta wa tüpdü aupe akó narrótóke. Da olgabi ama sab abün küpa tóbabóte. ²⁵ Nadü oloma tóba tüpan arróldó ubi baında, wa sab imrüke. A nadü pama tóba arról alzizi amanikda ini tüpdü, wa sab

---

§ **12:13** Mi Godón yagünörre, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: osana. Ini Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: (kibü) zid tinünüm errkyadan. Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore. **12:13** Wórr Peba 118:25-26 * **12:15** Zerrusalem pamkolpam, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Zaeonón óp olom. Zerrusalemón darrü ngi Zaeon yarilürr. Zaeonón óp olom alap-alap bóktana. Oya küp módóga: Zerrusalem pamkolpam. Da Zerrusalem pamkolpama blaman Isrrael pamkolpam ngablaoda. **12:15** Zekarraea 9:9

karrkukus emone [ngarkwat-koke arrólóm].[†] **26** Nadü pama kürü zaget tónggapónda, wa kürü ki mamoan yarilün, da wa sab asi yarile, ka nólamlá. Darrüpa ne sab kürü zaget nóma tónggapóné, kürü Aba sab oya wirri ngi atene."

Yesu Tóba Büdülankwata Ngaen-gógópan Bóktalórr

27 "Errkyá kürü moboküp müpa. Da ka ia bóktono? Da ia ka igó namulo: Ab, ma kürü zid kyó ne müpan abüs küp ngarkwata tótókda? Koke: ka wa we zitülkusdú tamórró, ene azidüdú bangrinüm ini abüs küp ngarkwat.

28 Ab, moba ngi wirri kwitüm emngyel!"

Da bóktana kwitümgabi sidörükürr wagó, "Ka kólba ngi wirri kwitüm kuri emngyela. Da ka akó sab aruko."

29 Ola ne pamkolpamab ngoroa bórranglórr, ene bóktan barrkrrurr. Ngibürra bóktónóp wagó, "Maduba." Ngibürra wagó, "Anerrua oyaka bóktóne."

30 Yesu ibübóka wagó, "Ene bóktana kürünkü koke tame, a yabü tangbamtinüm tame. **31** Ini tüp dümdüm akyan tonarr wata errkyadana; satani, ini tüpan singüldü pam, sab ka [ut-ut ino]. **32** Kürü sab ini tüpdügabi nóma kwit kirre nugup krros kwitüdú amngyelóm, blaman pamkolpam ka sab ugón simarruo kóbaka." **33** (Wa ini bóktan we ngarkwatódó bóktanórr, wa sab ia azid aengle akó narrótóke.)

34 Pamkolpama oyábóka wagó, "Mosesón gida-a inzan bóktanda: ene [Kerriso] wa ngarkwat-koke ngyaben pama. A ma wa inzan iade bóktóna wagó, Pamkolpamab Olom wata sab kwit irre krrosdó? Ia ene Pamkolpamab Olom wa tai nótóke?"

35 Yesu ibübóka wagó, "Zyón sab yenkü tugupurr tonarróm yarile. Da e agóltagól kwarilün zyón yenkü aezane; tümüna ene da ma yabü sab nganlorre. Tümün kwatódó nidi agóltagóldako, umul kokeako i nubó tótókdasko. **36** Zyón amkoman yangunam yabüka aezane, igósüm e sab zyóndü pamkolpam kwarilo."

Pamkolpama Amkoman Koke Bangundako

Yesun ini bóktan kakóm, wa tebe püoran we wamórr aniküm pamkol-pamdógabi. **37** Yesu wa go ene pamkolpamab obzek kwata abün wirri tulmil tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, da i oya ta amkoman kokean yangunónóp. **38** Ini pokoa we ngarkwatódó tómbapónórr, amkoman küppükü ainüm, ngaen prropeta Aesayazan bóktanórr wagó, "Lod, ki ne bóktan büdrat kwarilnürü, ia nótó kuri amkoman yangune?

Ia Lod téba arüng noaka kuri okaka simzazile?"

39 We zitülkusdügabi, ibü gaodó koke yarilürr amkoman angunüm, zitülkus Aesaya akó wialómórr wagó,

40 "God ibü ilküküp kuri murrnausórre,

akó ibü moboküp karrkukus kuri nirre ibü arrkrrugum.

Da i tibióbnüm ilküpi igósidi kokean eserre,

i tibióbnüm gyagüpitótóke [küp kokean ipüdörre],

[†] **12:25** Yesun bóktanan küp móðoga: Nadü pama, tébanan arróldó wirrianbóka ubi bainda, akó ngibürä pamkolpambóka amrükda, wa sab téba arról imrüke. A nadü pama téba arról amrükda ngibürä kolpan tangbóleanóm, wa sab ngarkwat-koke arról ipüde. **12:25** Metyu 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33 **12:34** Wórr Peba 110:4; Aesaya 9:7; Izikel 37:25; Daniel 7:14 **12:38** Aesaya 53:1 **12:40** Aesaya 6:10

akó i kürüka ta kokean tübyalüngórre;
i kürüka ne nóma ki tübyalüngórre, ka ibü igósidi ki dólóng ninünüma."

⁴¹ Aesaya ini poko wialómórr, zitulkus wa Yesun wirri kómály zyón esenórr, akó oyakwata igósidi bóktanórr.

⁴² Abün Zu singüldü pama Yesun amkoman yangunóp. Da Parrisi pamab gum koralórr; i ta wirri taem koke yónónóp: ibü ne nóma ki narrkrrurre, ibü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] tótókgum ki piküp nirre.

⁴³ Ibü tai ubi babul yarilürr, ibü God ki nagürnörre, a ibü ma wirri ubi poko yarilürr pamkolpama ibü nóma ki nagürnörre.

Yesun Bóktana Pamkolpam Tüób Zaz Nirre

⁴⁴ Yesu wirri taegwarre bóktanórr wagó, "Kürü amkoman nótó angunda, wa kürü kólbanan amkoman koke angunda, a wa ta oya amkoman angunda, kürü nótó zirrkapónórr. ⁴⁵ Kürü nótó asenda, wa ta oya kuri esene, kürü nótó zirrkapónórr. ⁴⁶ Ka wa ini tüp zyón akyanóm tamórró. Kürü amkoman nidi kangurre, i sab metat tümündü koke kwarile. ⁴⁷ Kürü bóktan nadü pama arrkrruda, da amkoman koke amorranda, ka wa oya zaz ainüm koke tamórró. Ka wa ini tüp zaz ainüm ta koke tamórró: ka wa tai ini tüp zid ainüm tamórró. ⁴⁸ Kürü nadü pama alzizi amanikda akó kürü bóktan koke nótó apadóda, sab zaz irre. Ka ne bóktan poko bóktan namülnürrü, sab ene bóktana tüób zaz irre dómdóm ngürrdü! ⁴⁹ Ini amkoman pokoa, zitulkus ka kólbanan ngidü koke bóktandóla. A kürü ne Aba zirrkapónórr, kürü arüng bóktan wató kókyanórr nadü poko bóktanóm akó nadü tonarre bóktanóm. ⁵⁰ Ka umulóla oya ne gida-e, wa ngarkwat-koke arról ódódda. Da ka ne poko bóktandóla, kürü Aba küzazilürr bóktanóm."

13

Yesu Tóba Umulbain Olmalab Wapór O Nugulóp

¹ [Büdül Kórzyón Tóre] kari poko nóma yarilürr, Yesu umul yarilürr wagó, oya abüs küp kuri semrróne oya ini tüp amgatóm, Abdó alkommólóm. Oya [moboküpü ubi] metat asi yarilürr ibüka, oya tóbanan nidi kwarilürr ini tüpü, akó oya moboküpü ubi asi yarilürr ibüka tai kókó oya dómdóm ngürr nóma semrranórr.

² [Debólal] Zudasón, Saemon Iskarriotón siman olom, ngaensingül gyagüpítótók ekyanórr Yesun wirri pamab tangdó angrinüm. Yesu tóba umulbain olmalpükü simam nóma alo yarilürr, ³ wa umul yarilürr wagó, Aba blaman kla oya tangdó kuri irrbüne. Wa umul yarilürr, wa Godkagabi tamórr, da wa akó Godka alkommoldase. ⁴ Da wa alo tógaldógbabi bupadórr, tóba tumum mórrkenyórr ininürr. Barrgon mórrkenyórr ipadórr, tóba kobtoldó byamrókórr. ⁵ Wa nae apür kurropdü ekanórr, da tóba umulbain olmalab wapór bagul we ngarkwat bókyanórr. Wa akó bargon mórrkenyórr zipür we norrgonónóp, wa ne kla byamrókórr kobtoldó. ⁶ Yesu Saemon Pitaka nóma tamórr, Pita oyabóka wagó, "Lod, ma ta ia kubó kürü wapór nugulo?"

⁷ Yesu oyaka bóktan yalkommólórr wagó, "Ma wa errkyadan koke emzyeto ka ne kla tónggapóndóla. Ma wa sab solodó emzyeto."

⁸ Pita oyabóka wagó, "Kokean, ma kürü wapór kokean nugulo!"

Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka ne marü koke nóma mugulo, igósidi ma sab babul namulo kankü."

⁹ Saemon Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Lod, ma wa kürü wapór tibioban agulgú, a ma kürü tang a singülpükü kugul!"

¹⁰ Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Nadü pama blaman apüre, wa blaman [kolkala]. Wa myamem dudu koke apüre, wata igósidi tóba wapór nizan nugule. E wa blaman kolkalakla; wata darrpan yenkü asine, wa kolkal kokea." ¹¹ (Yesu umul bainürr oya sab wirri pamab tangdó nótó ingrine. Wa ene igósidi bóktanórr wagó, "E wa blaman kolkalakla. A darrü yabükagab kolkal kokea.")

¹² Yesun ibü wapór bagula nóma blakónórr, wa akó tóba tumum mórrkenyórr batenórr. Wa tóba mórran pokodó alkomólórr tógalldó. Da ibü nümtinóp wagó, "E ia kuri emzyetane, ka yabüka ne poko tónggapóna?" ¹³ E kürü Umulbain Pam akó Lodbóka ngiliandakla. E amkoman poko bóktandakla: ka módóglá. ¹⁴ Ka yabü wapór kuri nugulnúma yabü Lodzanla akó Umulbain Pamzanla, da e ta igósidi yabiób darrpan-darrpanab wapór inzan bagul kwarilünke. ¹⁵ Ka wa ini yabü asenóm akó umulümpükü tónggapóna. E inzan tómbapón kwarilünke, ka yabüzan nangónónoma. ¹⁶ Ka yabü amkoman poko byaldóla: [leba zaget olom] wirri kokea tóba wirri pamdógbabi, akó bóktan bamtül pam wirri kokea oyakagabi, oya nótó zirrapónda.* ¹⁷ E ini amkoman bóktan kuri umulbainane. E sab bagürwóm koralo, e ne tórrmendó nóma urrbulo. ¹⁸ Ka wa yabü blamandó koke bóktandóla; ka umulóla ka nibiób yazebórró. A ngaen Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanórr, ene pokoa küppükü kuri baine wagó, 'Ki alo nisadi alo namülnürri, kürükä kolae wató tónggapónórr.' ¹⁹ Ka wa yabü errkyadan azazildóla, ene da ma sab tómbapóné. Ini bóktan kakóm nóma tómbapóné, e sab amkoman kangunane wagó, ka watókla, ene [Kerriso]. ²⁰ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka nadü pam zirrapóndóla, oya morroal tonarre nótó nóma apadóda, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda, enta igósa, wa oya morroal tonarre apadóda, kürü nótó zirrkapónórr."

Yesu Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr (Metyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Yesun ene bóktan kakóm, oya moboküpüdü wirri müp yarilürr, da wa ibüka dümdüman bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrüpa yabükagab kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine."

²² Umulbain olmala tibiób ola ngabkanónóp; i umul-kók korálórr wa tai noanbóka apón yarilürr. ²³ Darrü umulbain oloma, Yesun moboküpüdü ubi neanka yarilürr,† oya minggúpanan nólgópe banomól yarilürr. ²⁴ Saemon Pita ene umulbain olomdó tangane wagó, "Yesun imti, wa ia tai noanbóka apónda!"

²⁵ Wa Yesun dalgüpüdü banomólórr, da oya imtinürr wagó, "Lod, ia nótóke?"

---

* **13:12** Luk 22:27   **13:16** Ini bóktanan küp módóga: wirri pamazan zaget tónggapónda tóba leba zaget olomdó, leba zaget oloma kabó inzan tónggapórre ngibürr pamkolpamdó.   **13:16** Metyu 10:24; Luk 6:40; Zon 15:20   **13:18** Wórr Peba 41:9   **13:20** Metyu 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16   † **13:23** Ene Zon tóbabóka apónda.

²⁶ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka ini brred poko kübüldü yanggóbolo.[‡] Ka kubó noan ekyeno, da ene olom módóga." Wa yanggóbólórr, da Zudasón we ekyanórr, Saemon Iskarriótón olom. ²⁷ Zudas ene brred poko nómá ipadórr, satania oyaka ugón bangrinürr. Yesu oyabóka wagó, "Ma ne kla tónggapónóm kaindóla, da búsi tónggapó!" ²⁸ Darrúpa ene alo tógaldó koke emzyatórr, Yesu ini poko iade bóktanórr Zudaska. ²⁹ Zudas mani ngabkan olomzan yarilürr, ngibürr umulbain olmalab gyagüpítótók igó yarilürr wamaka, Yesu oya ngibürr kla bumiögüm ile Büdül Kórzyón Tóredó amarrum, ó akó ngibürr kla aliónüm elklaza-koke pamkolpam.

³⁰ Zudas ene brred poko nómá ipadórr, wa dümdüman pulkaka we burruanórr. Ugón irrüb yarilürr.

Küsíl Gyabi

³¹ Zudas nómá burruanórr, Yesu bóktanórr wagó, "Errkyadan Pamkol-pamab Oloma [wirri kómály zyón] apadóda tóbankü; akó oyakama ta wirri kómály zyóna tótókda ama Godka. ³² Zitulkus wirri kómály zyóna oyakama tótókda ama Godka, God ta sab igósidi Olom wirri kómály zyón ekyene tóbakagabi; wa ene poko kubó dümdüman tónggapóné. ³³ Moboküpü olmal, ka sab yenkü ae tugupurr watóm namulo. E sab kürü kyamkülane, da ka yabü errkyaka ola tótókóm, ka nólá tótókdóla.' ³⁴ Da errkyadan ka yabü küsíl gida bóktan poko akyandóla: yabü moboküpü ubi asi kwarile yabiób darrpan-darrpandó. Kürü moboküpü ubizane yabüka, yabü moboküpü ubi ta inzan kwarile ngibürr kolpamdó. ³⁵ Yabü moboküpü ubi darrpan-darrpandó asi ne nómá yarile, da blaman pamkolpam sab umul kwarile wagó, e kürü umulbain olmalakala."

Yesu Singül kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine

(Metyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Saemon Pita Yesun imtinürr wagó, "Lod, ma ia nubó tótókdóla?" Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka nólá tótókdóla, errkyadan ma koke tókyeno, a ma kürükä sab solodó tókyeno."

³⁷ Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka wa gaodó koke iadelä marükä akyanóm errkyadan? Ka sab narrótoko marünkü!"

³⁸ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "Ia ma amkoman kürünkü narrótoko? Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman karrakarra póyaea bóktan küsíl nómá yarile, da ma kalma äüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla."

14

Yesu Kwata Godka

¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E gyakolaegu akó kolae gyagüpgu. Amkoman yangunam Godón akó amkoman kangunam kürü. ² Kürü Aban müötüdü abün marrguasko. Obae ne nómá ki yarile, ka yabü koke ki nilnünüma. Ka sab marrgu tómbapónóm wamo. ³ Da marrgu tómbapóna nómá blakóne, ene kakóm, ka ugón tolkomolo yabü azebóm kókó kólbaka;

[‡] **13:26** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom. **13:33** Zon 7:34   **13:34** Zon 15:12, 17; 1 Zon 3:23; 2 Zon 5

igósidi e sab we koralo ka negla. ⁴ E kwat umulakla ene pokodó, ka nólá tótókdóla.”

⁵ Tomas imtinürr wagó, “Lod, ki umul-kókakla ma nubó tótókdóla; ki kwat ia umul bairre?”

⁶ Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Ka kwat, ka amkoman, ka arról. Pama Abdó popa koke wame, wata kürükama. ⁷ E kürübóka ne nómá umul bainane, e ta igósidi kürü Abbóka kuri umul bairre.* Ini ngürrdügab, e oyabóka kuri umul bairre, ó e oya kuri eserre.”

⁸ Pilip bóktanórr oyaka wagó, “Lod, ma kibü Ab tómtyenónóm: kibü ubi wata we klamóma.”

⁹ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ini kokrrap ngyabende ka asi namülnürrü yenkü. Da ma umul-kók iadela kürübóka, Pilip? Darrüpa ne kürü nómá kósene, wa ta kuri esene Ab, da ma iade bóktóna wagó, ‘Kibü Ab tómtyenónóm?’ ¹⁰ Ma ia kürü koke amkoman angundóla, ka Abdómla akó Ab kürükama? Ka ne bóktan büdratdóla yabüka, ene bóktana kürükagab koke tótókdako. Kürü Ab, kürü büb kugupidü nótó ngyabenda, tóba zaget tómbapónda. ¹¹ Kürü amkoman kangunam, ka igó nómá bóktandóla, ka Abdómla akó Ab kürükama. E ne gaodó koke nómá kwarilo ini bóktan amkoman angunüm, da kürü amkoman kangunam, ka ne arüng tórrmen tómbapondóla. ¹² Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü nótó amkoman angunda, ka ne arüng tórrmen tómbapondóla, wa ta ene arüng tórrmen sab tómbapónne. Amkoman, wa sab barrkyanan arüng tórrmen tómbapónne, zitülkus ka Abdó tótókdóla. ¹³ Ka sab tónggapono, e ne klamóm kümtinane kürü ngidü, igósüm Aban ngi sab Olomanbókamde wirri kwit emngyerre. ¹⁴ E sab kürü ngidü nómá kümtinane darrü klamóm, ka sab tónggapono.

Godón Samuankwata Bóktan

¹⁵ “Yabü [moboküpü ubi] ne nómá yarile kürüka, e sab kürü gida bóktan poko mamoanane. ¹⁶ Ka sab Ab imtino, da wa yabü sab akó darrü Tangbamtin Olom nókyerre. Wa sab yenkü ae yarile metatómpükü. ¹⁷ Wa Godón Samua, Godón amkoman bóktan nótó okaka amzazilda. Ini tüpan pamkolpam gaodó kokeako oya apadóm, zitülkus i oya koke asendáko, akó i oyabóka ta umul kokeako. Da e wa umulakla oyabóka, zitülkus wa yenkü ngyabenda, akó wa sab yabü büb kugupidü yarile.

¹⁸ “Ka sab nómá wamo, ka sab yabü kokean eloko imam olmalzan: ka akó sab yabüka tolkomolo. ¹⁹ Tugupurr tonarr kakóm, ini tüpan pamkolpama sab kürü myamem kokean kóserre, a e wa sab kürü akó kósenane. Zitülkus ka arrólzanla, e ta sab arról koralo. ²⁰ Ene ngürra sab nómá tame, e sab umul koralo wagó, ka kólba Abdómla, akó e kürükamakla, ka yabükazanla.

²¹ “Kürü gida bóktan poko nidi amorrandako akó nidi mamoandako, da ene kolpam módógako moboküpü ubi nibióbe kürükamóm. Kürü Aban moboküpü ubi sab asi yarile ibüka, moboküpü ubi nibióbe kürükamóm. Kürü moboküpü ubi ta sab asi yarile ibüka, akó ka kólba okaka bümzazilo ibüka.”

²² Zudas (Zudas Iskarriot koke) imtinürr wagó, “Lod, ma wa sab moba iade okaka bümzazilo kibüka, a ini tüpan pamkolpamdó ma koke?”

* ^{14:7} Ngibürr Grik bóktane tange wibalómorrón pebadó inzan angrirruna: E ne kürübóka umul nómá ki kwarila, e ta igósidi kürü Abbóka umul ki kwarila.

²³ Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, "Nibiób moboküpdu ubi asine kürüka, kürü umulbain bóktan sab idí mamaan korale. Kürü Aban moboküpdu ubi sab ibüka yarile, akó kólba Abpükü ka sab tamo ibüka akó inkü ngyaben namulo. ²⁴ Nibiób moboküpdu ubi babula kürüka, i kürü umulbain bóktan koke mamaandako. E ne umulbain bóktan arrkrrudakla, kürükagab kokea, a Abdógab tótókda, kürü nótó zirrkapónórr.

²⁵ "Ka yabü ini elklaza kuri nilnünüma, ka yenkü aezanla. ²⁶ A Tangbamtin Olom, Godón Samu, Aba sab noan zirrsapóne kürü ngidü, yabü sab blaman ini elklaza umul nirre, akó wa yabü akó umul-umulan ngibtine ka yabüka ne poko bóktarró.

²⁷ "Paud ka yabüka amgatla; kólba paud ka yabü akyandóla. Kürü kólba ne paude inzan kokea, tüpan paudzan tónggapóndako. E gyakolaegu akó mólmóntwólgú. E ta gumgu! ²⁸ E kürü kuri kurkraruane yabüka bóktande, 'Ka yabü bimgatla, a ka sab akó tolkomolo yabüka.' Yabü moboküpdu ubi ne nóma ki kwarile kürüka, e bagür ki korala ka Abdó tótókdóla, zitulkus wa wirriana kürükagab. ²⁹ Errkyadan ka yabü ngaensingül kuri nilnünüma; ene tonarra sab solkwat tómbapóne. Ene igósüm, solkwat nóma tómbapóne, e sab kürü ugón amkoman kangunane. ³⁰ Ka yenkü wirri kokrrap koke bóktono, zitulkus ini tüpan singüldü pama, satani, tótókda. Oya arüng gaodó kokea kürü arrmatóm, ³¹ a ini tüpan pamkolpama ki umul bainüm igó, kürü moboküpdu ubi asine Abdó; ka blaman elklaza ugósüm tómbapóndóla oya arüng bóktan ngarkwatódó.

"Da ugó bazeb, mi algabi nau.

15

Yesu Amkoman [Grreip] Zitüla

¹ "Ka amkoman grreip zitülola, a kürü Ab ama didiburr ngakan pama. ² Wa kürükagab blaman we tiz singgalgóne, küp koke nidi bapóndako. Wa ngibürr küp-pükü tizdügab sab kari il tipókal singgalgóne, küpa wirri akó abün bainüm. ³ E wa errkyja [kolkalakla] ene bóktan opordógbab, ka yabü ne bóktan nülinarre. ⁴ E kürüka arróbórrón koralo, akó ka yabüka arróbórrón namulo. Tiz gaodó kokea tebe pokodó küp bapónóm. Wata wa igósidi küp bapóne, wa ne zitüldü arróbórrón nóma yarile. Ene ta inzana: e gaodó kokeakla küp bapónóm, kókota e kürüka arróbórrón koralo.

⁵ "Ka grreip zitülola, e tizakla. Kürüka arróbórrón nótóke, akó ka noakamla, da wa sab igósidi tulum bamgün yarile. E kürükagab nóma bomono, e sab igósidi gaodó koke koralo darrü kla tónggapónóm. ⁶ Kürüka arróbórrón koke nótóke, oya sab nugup tizzan amanikórre. Inzan tiza sab ola mangkó bairre. Darrpan pokodó kwób isurre, ama urdü amórre. I sab ola bolmerre. ⁷ E ne kürüka arróbórrón nóma koralo, akó kürü bóktan yabü bübüdü ne nóma korale, e ne klamóm ubi bainane, Godón yatoam, da yabü sab nülrirre. ⁸ Pamkolpama kürü Aban ngi wirri kwitüm emnyerre, e tulum nóma bamgün koralo: ini tonarre e sab kürü umulbain olmal koralo. ⁹ Kürü [moboküpdu ubi] yabüka, Aban moboküpdu ubizane kürüka. Errkyja e kürü moboküpdu ubidü arróbam.*

* ^{15:9} Ini bóktanan küp módóga: "E ne kürüka arróbórrón nóma koralo, da kürü moboküpdu ubi igósidi yabüka yarile."

10 E ne kürü gida bóktan poko nóma mamoan koralo, e igósidi kürü moboküpdu ubidü arróbórrón koralo. Ka ta inzan kólba Aban gida bóktan poko mamoan namülnürrü, akó ka oya moboküpdu ubidü arróbórrónla.

11 “Ka yabü nüzazilarre ini poko, igósüm kürü bagürwóm yabüka ki yarilün, akó wirri bagürwóm yabü moboküp ta ki bumiög. **12** Da kürü gida bóktan poko yóni: yabü moboküpdu ubi yabiób darrpan-darrpandó ki yarilün, kürü moboküpdu ubizane yabüka. **13** Darrü oloman moboküpdu ubi wirria ngibürrdüğab, wa ne tóba arról nóma imrüke tóba gómdamalabkü. **14** E kürü gómdamalakla, e ne kürü gida bóktan poko nóma mamoan koralo. **15** Ka yabü myamem [leba zaget] pambóka koke ngiblian namulo, zitülkus leba zaget pam umul kokeako ibü wirri pama ne kla tómbapónda. A ka yabü gómdalbóka ngibliandóla, zitülkus ka yabü blaman kla nüzazilarre ka Abdógabi ne kla umul bain namülnürrü. **16** Kürü yadi koke küpüdarre; yabü kótó yazebórró. Yabü kótó irrbürrü tótökóm akó küp bapónóm. Ene küpa sab kokean abürrün bapórré. Aba sab yabü igósidi nülirre, e oya ne klamóm yatoane kürü ngidü. **17** Da kürü gida bóktan poko yóni: yabü moboküpdu ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó.

Ini Tüpan Alzizi Boman

18 “Ini tüpa yabü nóma alzizi amanda, yabü ki ngambangól, ngaenggópan kürü alzizi kümaiknóp. **19** E ne ini tüpan pam nóma ki korala, da ini tüpan ubi asi ki yaril yabüka, wamaka e oyanakla. A yabü kótó yazebórró ini tüpdüğab, da e myamem ini tüpan pam kokeakla, da yabü tüpa ene igósidi alzizi amanda. **20** Akó yabü ki ngambangólólón, ka yabü ne poko nilarre: ‘leba zaget olom wirri kokea tóba wirri pamdögabi.’ Kolpama kürü wirri müp alión koralórr, da i ta sab yabü inzan wirri müp nüliónorre. A kürü umulbain bóktan nidi omrralórr, i ta yabü bóktan sab inzan omrrale. **21** Da i sab yabü inzan nangónorre, zitülkus e kürü kólbananakla, akó zitülkus i wa tai umul kókako kürü nótó zirrkapónórr. **22** Ka ne koke nóma ki tama, akó ka ne koke nóma ki bóktóna ibüka, pamkolpamab kolae tonarr babul ki kwaril; da ene ma ka kuri tama, i kokean balpirre wagó, ‘Ki kolae tonarr koke tómbapóndakla.’ **23** Kürü nidi alzizi amanikdako, kürü Ab ta inzan alzizi amanikdako. **24** Ka ne arüng tórrmen tómbapórró ibü aodó, darrü pama kokean tónggapónórr. Ka ne ene arüng tórrmen koke nóma ki tómbapórró, pamkolpamab kolae tonarr babul ki kwaril. Da i ma ene arüng tórrmen kuri nósenóp, da i wata kürü akó Abpükü alzizi amanikdako. **25** Ini pokoa ugósüm tómbapólórr, ibü gidadó wialómorrón bóktan küppükü ainüm wagó, ‘Da i wata kürü zitülkóké pokodó alzizi amanikdako.’

26 “Sab Tangbamtin Oloma tame Abdógab, Godón Samu, amkoman bóktan nótó amgolda Abankwata. Ka sab oya zirrsapono Abdóbágab, da wa sab kürübóka apón yarile wa ne kla basen yarilürr. **27** Akó e ta inzan. E sab ta kürübóka apón kwarilo e ne kla basen kwarilnürrü, zitülkus e kankü asi kwarilnürrü ka kólba zaget nóma bókyarró ini tüpdü.

16

¹ "Ka yabü ini poko ugósüm nüzazilnüma, yabü amkoman banguna sab koke aupe. ² Yabü sab [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü] tótókgum piküp nirre. We tumum, ene tonarra tótókda, yabü büdülämpükü nidi okrrale, i sab igó gyagüpítótók korale wagó, i Godón tangamtindako. ³ Pamkolpama sab inzan tonarr tómbapón kwarile, zitülkus i Ab akó kürübóka umul kokeako. ⁴ A ka yabü kuri nüzazilnüma, igósüm ene ngürra sab nóma tame ibü ene elklaza tómbapónóm, yabü sab ngambangólóle ka yabü umul-umulan kuri ngintinünüma. Ka yabü koke nüzazilarre ini poko ngaensingül, ka kólba zaget ne ngarkwat bókyarro, zitülkus ka yenkü asi namülnürrü.

Godón Samuan Zaget

⁵ "Da ka tótókóm kaindóla oyaka, kürü nótó zirrkapónorr. A yabükagab kürü darrüpa kokean kümtinürr igó, 'Ma ia nubó tótókdóla?' ⁶ Ka yabü ini pokozañ nüzazilnüma, da yabü moboküpdu ma kari gyaur kokea. ⁷ Ka yabü amkoman poko byaldóla: yabiób morroalóm ka wata wamo; ka koke ne nóma wamo, sab Tangbamtin Oloma* koke tame yabüka. A ka ne nóma wamo, ene ka sab oya zirrsapono yabüka. ⁸ Wa sab nóma tame, wa ini tüpan pamkolpamab obzek talüngnórre tüpan gyagüpítótókdágab ama küsil gyagüpítótók aliónüm amkoman bóktan amzyatóm ene äud klamabkwata: kolae tonarr, [dümdüm tonarr], akó Godón kotódó zamngól. ⁹ Kolae tonarrankwata wa sab ibü nilörre: ibüka kolae tonarr asine, zitülkus i kürü amkoman koke angundako. ¹⁰ Akó dümdüm tonarrankwata wa sab ibü nilörre: i umulako ka amkoman dümdüm ngyaben olomla. Wa ini poko sab nilörre, zitülkus ka Abdó tótókdóla, da e sab kürü karianbóka koke kósenane. ¹¹ Akó Godón kotódó zamngólankwata wa sab ibü nilörre: ini tüpan singüldü pam, satani, God oya kuri zaz yónurr, da wa tóba ngürr akyanda.

¹² "Kürü abün elklazako yabü büzazilüm, da e gaodó kokeakla [küp blaman azebóm]. ¹³ Da Godón Samua sab nóma tame, amkoman poko nótó bóktanda, wa amkoman bóktan blaman okaka izazine. Wa sab tóbanóm gyagüpítótókdágab koke bóktan yarile, a wa sab we poko bóktan yarile wa ne poko arrkrrue kürükagab. Wa yabü we poko nüzazilnórre, solodó sab ne elklaza tómbapónorr. ¹⁴ Wa kürü ngi sab kwit emngyele, zitülkus wa kürü bóktan ipüde yabüka okaka azazinüm. ¹⁵ Kürü Aban blaman ne klamko, kürünko; ka igóside bóktandóla, sab tóba Samua yazeble, ka oya ne kla alióndóla yabü umul-umulan ngibtanóm.

Gyaur akó Bagürwóm

¹⁶ "Tugupurr tonarr kakóm e sab kürü koke kósenane. Da akó tugupurr tonarr kakóm e sab kürü akó kósenane."

¹⁷ Ngibürr umulbain olmala tibiób bamtinónóp wagó, "Ini bóktanan küp laróga? Wa igó bóktanda wagó, 'Karianbóka ini kakóm, e sab kürü koke kósenane. Da karianbóka ene kakóm, e sab kürü akó kósenane.' Akó wa igó bóktóne wagó, 'Zitülkus móódóga, ka Abdó tótókdóla.' ¹⁸ I akó bóktónóp wagó, 'Karianbóka' bóktan opora iabóka apónda? Mi umulkókakla wa laró poko bóktanda!"

* ^{16:7} Tangbamtin Olom wa Godón Samubóka apónda.

¹⁹ Yesu umul bainürr i oya imtinónópma, da ibüka we bóktanórr wagó, "E ia yabiób we poko bamtin korala, ka ne poko bóktóna: 'Karianbóka ini kakóm, e sab kürü koke kósenane. Da akó karianbóka ene kakóm, e sab kürü akó kósenane.'?" ²⁰ Ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab yón gyaur koralo, a ini tüpdü pamkolpama sab bagür korale; e sab gyaur koralo, a yabü yón gyaura sab bagürwóm bümzazile. ²¹ Kola olom asenóm nóma kaindo, wa azid aengdo, zitülkus oya ngarkwat kuri semrróne. Oloma nóma tómtómole, oya ene azidbókama kuri bamrüke; wa errkyá bagürwómdümo, zitülkus küsil oloma kuri tómtómole ini tüpdü. ²² Da ene inzana yabüka: e errkyá gyaurdümakla, da ka sab yabü akó nósenónómo! Yabü moboküpüdü sab kari bagürwóm koke yarile; darrü pama sab yabiükagab kokean amanike, ene ne bagürwóm yarile!

²³ Sab ene ngürr[†] nóma semrróne, e sab kürü darrü klamóm koke katoane. Ka yabü amkoman poko byaldóla: Aba sab yabü nülrre, e oya ne klamóm yatoane kürü ngidü. ²⁴ Ngaendögab kókóta errkyá, e Ab kokean yatoarre darrü klamóm, kürü ngidü. Yatolam, da e sab ipüdane! Yabü bagürwóm sab igósidi metat ki yarilün.

Dudu Tip Yesun Tangdóma

²⁵ "Ka yabüka alap-alap bóktan namülnürrü ene elklazabkwata. Ene tonarr kuri semrróne, ka sab myamem alap-alap koke bóktan namulo, a ka sab wata dümdüman ikik namulo Abankwata. ²⁶ Ene ngürrdü e sab oya kürü ngidü yatoane. Ka igó koke bóktandóla igó, Ab sab yabü ngidü kótó yato-o. ²⁷ E sab yaib yatoane, zitülkus Aban [moboküpüdü ubi] yabiükama. Oya moboküpüdü ubi yabükama, zitülkus yabü moboküpüdü ubi kürükama, akó e kürü amkoman kuri kangunane wagó, ka Abdögab tamórró. ²⁸ Ka Abdögab tamórró, da ini tüpdü tübergrirrü; errkyá ka ini tüp amgatla akó Abdó alkomoldóla."

²⁹ Da umulbain olmala oyaka bóktónóp wagó, "Ma errkyadan dümdüman bóktandóla. Ma errkyadan alap-alap koke bóktandóla. ³⁰ Ki errkyadan kuri umul bairre, ma blaman kla umulóla: marü darrü pama koke mümtine darrü poko: oya amtin bóktan poko ma singül kwata umul baindóla. We zitülkusdü, ki marü amkoman kuri mangurre, ma Godkagab tamórró."

³¹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "Errkyá e ia kürü tai amkoman kuri kangunane? ³² Tübarrkrru, ene ngürr amrrandase, da kuri semrróne, e blamana sab bargeno yabiób darrpan-darrpan basirrdü. E sab kólbanan kimgütané. Da ka sab kólbe püoran koke namulo, zitülkus Ab kürüka asine. ³³ Ka yabü ini poko kuri nüzazilnüma, igósüm yabüka paud asi ki yarilün e kürüka arróbórrónzanakla. Ini tüpdü e sab azid aeng koralo. Da e sab karrkukus bórrangke: ka ini túpan arüng kuri emkóla!"

17

Yesu Tóre Ekorr Tóbankü akó Umlubain Olmalabkü

¹ Yesun bóktana nóma blakónórr, wa pülpüldü we yazılıürr wagó, "Ab, kürü abüs küpa kuri tame. Da kürü ngi ugó wirri kwit emngyel, igósüm marü ngi ka sab dadan ngarkwatódó wirri kwit emngyelo. ² Zitülkus

[†] **16:23** Ene ngürran kúp módogá: Yesu kwitüdü nóma kasile, ene kakóm.

módóga, kürü balngomól arüng mató kókyarró blaman pamkolpam balngomólóm, akó ibü [ngarkwat-koke arról] aliónüm, ma kürü nibiób küliórrü. ³ Ngarkwat-koke arrólán küp módóga: pamkolpama marübóka umul korale, amkoman God nótóke, akó i ta kürübóka umul korale, Yesú Kerriso, ma noan zirrsapórró. ⁴ Ka marü ngi wirri kwitüm kuri emngyela ini tüpdü; ma ini tüpdü kürü ne zaget kókyarró, ka kuri elakóna. ⁵ Ba! Errkyadan ma kürü ene wirri ngi ugó salkomól moba obzek kwata, kürü ne kla yarilürr, mi darrpan pokodó nóma namülnürri. Tüp a pülpül solkwat tómbapórri.

⁶ “Ka marü ngi kuri pupairrú, ma kürü nibiób küliórrü ini tüpdügab. I marü kwarilürr, da ma akó kürü küliórrü. I marü bóktan mamunóp, ⁷ da i umulako ma kürü blaman ne kla küliórrü, marükagabiako. ⁸ Ka ibü bóktan nülinarre, ma kürü ne bóktan küliórrü. Da i we ipüdóp. I amkoman umulako wagó, ka marükagabi tamórró. I kürü amkoman kuri kangurre wagó, kürü mató zirrkapórró.

⁹ “Ka ibünkü tóredóla. Ka ini tüpankü koke tóredóla, a ka ibünkü tóredóla, ma kürü nibiób küliórrü, zitulkus i marüko. ¹⁰ Kürü blaman ne pamkolpamko, marüko, akó marü blaman ne pamkolpamko, kürüko, da ibübökamde kürü ngi wirri kwitüm kuri emngyerre. ¹¹ Ka myamem ini tüpdü babulóla, a i wa ini tüpdümako. Ka wa marüka alkomóldóla. Gyabi Ab! Ma ibü nódlóngnóm mobanóm ngian wirri arüngi, ma kürü ne ngi kókyarró. Ene igósüm, i darrpan pamóm ki bainünüm, mizanamli. ¹² Ka inkuzan namülnürri, ka ibü bödlang namülnürri marü wirri arüng nigidü, ma kürü ne ngi kókyarró. Ka ibü bödlang namülnürri, da darrupa kokean bamrukürr. Wata darrpan yarilürr, ene wa kolae bain oloma, sab wató bamrüke, marü moba Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm. ¹³ Da ka marüka tótókdóla, a ka ini poko tüpdü ugósüm bóktandóla, kürü agürwóma ibü moboküp blaman ki bumióg. ¹⁴ Ka marü bóktan ibüka adrратórró, da tüpan pamkolpama ta ibü alzizi aman koralórr, zitulkus i errkyä myamem tüpan pam kokeako kazanla; ka ta ini tüpan pam kokela. ¹⁵ Ka marü koke amtindóla, ibü tüpdügab ausüm, a ka marü amtindóla ibü bödlangóm kolaeen olomdógar. ¹⁶ I ini tüpan kolpam kokeako, kazanla; ka ini tüpan pam kokela. ¹⁷ Ibü [kolkal] ninünüm, da mobankü tibi-tibi ama, tibiób amkoman bangundügab marü bóktandó. Marü bóktan amkomana. ¹⁸ Ma kürüzan zirrkapórró ini tüpdü, darrpan ngarkwatódó ibü ka ta kuri zirrnapónónóma bwób-bwób ini tüpdü. ¹⁹ Ibübökamde, ka kólba arról marü akyandóla marü ubi tónggapónóm, igósüm i ta sab tibiób arról marü mülirre, marü ubi tómbapónóm, marü amkoman bóktandógar.

²⁰ “Ka ini tibióbankü koke tóredóla, a ka ngibürr pamkolpamabkü ta tóredóla, kürü sab solkwat amkoman nidi kangunórre ibü umulbain bóktandógar. ²¹ Ka tóredóla i blaman darrpan pamóm bairre. Ba! I mibüka ki koralón, ma kürükazanla akó ka marükazanla, igósüm tüpan pamkolpama sab kürü amkoman kangurre wagó, kürü mató zirrkapórró. ²² Ma kürü ne wirri kwitüm ngi kókyarró, ka ibü ene wirri ngi kuri nókyenónóma ibü darrpan bainüm, mi darrpanzamli. ²³ Ka ibükamla, akó ma kürükamla, ene igósidi inzan tómbapóne, i amkoman darrpan bairre. Ene igósüm, tüp umul yarile wagó, kürü mató zirrkapórró, akó marü [moboküpdu ubi] asine ibüka, marü moboküpdu ubizane kürükä.

24 “Ba! Ibü kürü mató küliórrü. Kürü ubia i kankü korale, ka nólá namulo. Ene igósüm, i sab kürü [wirri kómál zyón] eserre, ma kürü ne wirri kómál zyón kókyarró, zitulkus marü moboküpü ubi asine kürükä ngaendögab, ini tüp tónggapón küsil nóma yarilürr, kókó ta errkyá. **25** [Dümdüm tonarr] Ab! Tüp marübóka umul-kóka, a ka ma marübóka umulóla. Da kürü ini umulbain olmal ta umulako wagó, kürü mató zírrkapórró. **26** Ka ibü marübóka umul-umulan kuri ngintinarre, da ka sab ibü umul-umulan ngibtan namulo metat. Ene igósüm, marü ne moboküpü ubie kürükä, inkü asi ki yarilün, da ka kúób sab inkü ta asi namulo.”

18

Yesun Gazirr Pama Amigóp

(Metyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Yesun tórea nóma blakónórr, Yesu tóba umulbain olmalpükü Kidrron Sang Buruburu banikürr. Ene pokodó, didiburr asi yarilürr, da Yesu tóba umulbain olmalpükü we bangrinürr. **2** Zudas, Yesun wirri pamab tangdó nótó angrinüm kain yarilürr, wa ene didiburr umul yarilürr, zitulkus Yesu tóba umulbain olmalpükü metat we kwób bazelórr. **3** Da Zudas ola we wamórr, tóba Rrom gazirr pamab kopo akó ngibürr myelam pampükü, wirri prrist akó Parrisia níbiób zírrnapónóp. I warri, zyón kla, akó gazirr elklaza barrmüller. **4** Yesu blaman kla umul yarilürr, kubó laróga tómbapóne oyaka, da tebe-tebe we bumanikürr. Da wa ibü nümtinóp wagó, “E ia noan amkündakla?”

5 I bóktan we salkomólóp wagó, “Yesu, Nazarret olom.”

Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka watókla.”

Zudas, oya wirri pamab tangdó nótó angrinüm kain yarilürr, gazirr pampükü we zamngól yarilürr. **6** Yesu ibüka nóma bóktanórr wagó, “Ka watókla,” i oyakagab kakota we banenórr, da kakota we balókórr tüpdü.

7 Yesu akó ibü we nümtinóp wagó, “E ia noan amkündakla?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “Yesu, Nazarret olom.”

8 Yesu bóktanórr wagó, “Ka yabü kurai nilnünüma ka watókla, e ne kürü nóma amkündakla, da kürü ini umulbain olmala ugó ki ogob!” **9** (Wa ini poko ugósüm bóktanórr, wa ngaen ne poko bóktanórr, da ene pokoa ae kuri tómbapóne: “Ba, ma kürü níbiób küliórrü, ka darrü koke kuri imrüka.”)

10 Saemon Pitán tóba gazirr turrik asi yarilürr. Wa turrik irruanórr, da singüldü prristan [leba zaget] paman tutul güblang we itüllürr. Ene zaget paman ngi Malkus yarilürr. **11** Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, “Moba gazirr turrik tóba pokodó yalkomól! Ia ma igó gyagüpi tótókdóla ka ia sab ini kübündügabi koke enono,* kürü Aba ne kla kókyanórr?”

Yesun Anaska Idüdóp

12 Rrom gazirr pama tibiób singüldü wirri ngi pampükü akó Zu myelam pam, Yesun we amigóp, da sye-i we arümóp. **13** Ngaen-gógópan we idüdóp Anaska. Anas wa tüób Kayapasón móñang yarilürr. Kayapas ugón singüldü prrist yarilürr ene paildü. **14** Kayapas singül kwata bóktan we

* **18:11** Ini bóktanan küp módóga: “Ka ini ne azid aengdó tótókóm kaindóla, ka sab kokean arenó.” **18:11** Metyu 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42

nókyenóp Zu wirri ngi pam nidi kwarilürr, wagó, "Morroal igósa, darrpan oloma ki narrótók blaman pamkolpamab pabodó."

*Pita Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)*

¹⁵ Saemon Pita akó darrü umulbain oloma Yesun mamoan namülnürri. Darrü ne umulbain olom yarilürr, ene Singüldü Prrist oyabóka umul yarilürr. Da i Yesudi igósidi bangrirri singüldü prristan müótan kal akólorrón pul basirrdü, ¹⁶ Pita kalkumazan zamngól yarilürr mamtaedó. Singüldü prrista ne umulbain olombóka umul yarilürr, wa akó kalkuma we tubrranórr, da ene mamtae ne ngul oloma ngakalórr, oyaka bóktanórr, da Pitan kugupidü we idódürr. ¹⁷ Mamtae ne ngul oloma ngakalórr Pitanbóka wagó, "Ma ene paman darrü umulbain olom ia mató kokela?"

Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Kótó koke!"

¹⁸ Gübzan yarilürr, da leba zaget pam akó myelam pama ur birró we sentenóp, da ur we myangrao apónóp. Bórrangórrón, we güb boklam koralórr. Da Pita we wamórr, ibüka zamngólóm güb boklamóm.

*Singüldü Prrista Yesun Imtilürr
(Metyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)*

¹⁹ Singüldü prrist Anas[†] Yesun imtilürr oya umulbain olmalabkwata akó tóba umulbain bóktanankwata. ²⁰ Yesu bóktan igó yalkomólórr wagó, "Ka metat panzedó bóktan namülnürrü blaman pamkolpamidó; ka metat umulbain namülnürrü kwóbbazen müót kugupidü akó [Godón Gyabi Müöttüd], blaman Zu pamkolpama ne kwób bazendako. Ka darrü poko anik-anik koke bóktarró. ²¹ Ma kürü iade amtindóla? Ma ibü nümtinünüm, kürü nidi kurrkrrunónóp. I ta umulako ka ne poko bóktan namülnürrü!"

²² Yesu ini poko nóma bóktanórr, darrü müót ngakan pama oya ugón tang o-e emkalórr, da bóktanórr wagó, "Ia inzana, singüldü prristdú bóktan alkomól?"

²³ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Ka ne darrü kolae poko nóma bóktarró, ma nüzazilnüm ini kolpam, kolae ia nega. A ka ne amkoman poko nóma bóktan namülnürrü, da ma wa kürü iade kómkkóla?" ²⁴ Ene kakóm, Anas oya we zirrapónórr Kayapaska, singüldü prristdú. Wa wata sye-i amrókrrón yarilürr.

*Pita Akó Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)*

²⁵ Saemon Pita wata zamngól yarilürr, wa güb boklamlórr. Ngibürra akó oya imtinóp wagó, "Ia ma darrü ene umulbain olom módogla?"

Pita balpinürr, da bóktan yalkomólórr wagó, "Ka we olom kokela!"

²⁶ Darrü singüldü prristan leba zaget olom, Pita güblang noan singgapinürr, oya narezoret, oya imtinürr wagó, "Ia ka darrü marü mósena wankü, didiburrdü?"

²⁷ Pita akó we balpinürr, da bóktanórr wagó, "Kótó koke!" Dümdüman, karrakarra pójaea we bóktanórr.

^{18:14} Zon 11:49-50   ^{† 18:19} Anas wa ngaen-gógópan Singüldü Prrist yarilürr. Oya pabo ma Kayapas wató ipadórr ene paiddü. Pamkolpama ma Anasón wata Singüldü Prristbóka ngilianónóp. A ene amkoman Singüldü Prrist, Kayapas wató yarilürr.

*Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)*

²⁸ Darrü ngürr irrbianande, Zu wirri ngi pama Yesun Kayapasón müötüdüğab idüdöp, ama Paelatón palasdó, gäbena nótó yarilürr. Zu wirri ngi pama koke barrbüñurr ene müötüdü, zitülkus i ne nóma ki barrbüne, i tómanpükü ki bairre Godón ilküpdü. Olgabi i gaodó koke ki kwarile Büdül Kórzyón Alo alom. ²⁹ Paelat pulkaka we tubrranórr ibü müötüdüğab koke igósidi sidüdane?”

³⁰ I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ki oya marüka koke igósidi ki sidüdrre, wa ne kolae koke nóma ki tónggapónel!”

³¹ Paelat ibüka bóktanórr wagó, “Yaib sipüdam, yabiób gida ngarkwatódó zaz inam!”

Zu wirri ngi pama bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibü dümdüm babula darrü pam büdüldü angrinüm.”[‡] ³² Da ini pokoa we ngarkwatódó tómbapólórr, Yesun bóktan küppükü ainüm, wa ne poko bóktanórr, wa sab iazan narrótóke.

³³ Paelat we bangrinürr palasdó. Wa Yesun ngisaunürr tóbaka, da imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King módóglá?”

³⁴ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini bóktan opora ia marü mobakagab tame, ta ia marü ngibürr isa müzazilorre kürübóka?”

³⁵ Paelat bóktan we yalkomólórr wagó, “Marü gyagüpítótók iada? Ia ka Zu pamla? Marü moba pamkolpam akó wirri prrista kürü tangdó idi küngrirre. Ia ma laró tónggapórró?”

³⁶ Yesu bóktanórr wagó, “Ka ne bwób alngomoldóla Kingzan, ini tüpdüğab kokea. Ka ne bwób alngomoldóla Kingzan, ini tüpdüğab nóma ki yarile, kürü mamoon pamkolpama igósidi gazirrum ki bairre kürü adlangóm, Zu wirri ngi pamab tangdó angrin-gum. Ka ne bwób alngomoldóla Kingzan, tüpdü ala babula.”

³⁷ Da Paelat ako imtinürr wagó, “Ia ma kingla?”

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma müób kuri bóktóna; ka kingla. Ka ugósüm tömtómorró, da ini tüpdü we tamórró ini darrpan zitülkusankü, amkoman bóktanankwata ikiküm. Amkoman bóktandó nótóke, wa kürü bóktan arrkruda.”

³⁸ Paelat oya imtinürr wagó, “Amkoman bóktan ia laróga?”

*Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr
(Metyu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Paelat akó pulkaka tubrranórr Zu pamkolpamadó, da ibüka bóktanórr wagó, “Ka darrü zitülkus koke kuri esena oya büdüldü angrinüm. ³⁹ A yabü darrü bökam tumtum ma inzana, ka bobarr tümün müötüdüğab darrü pam popa arruandóla [Büdül Kórzyón Tóredó]. Ia ka Zu pamkolpamab king irrungo yabünkü?”

⁴⁰ I oyaka bóktan we yalkomólóp wirri taegwarre wagó, “Koke, we pam koke! Kibü ubi Barrabaskamóma!” (Barrabas wa túób gazirr-gazirr góóm Pam § yarilürr.)

[‡] **18:31** Sisa, Rrom king, ene bwób wató alngomól yarile. We ngarkwatódó, Zu pamkolpama Rrom gida mamoon koralórr. Ene gida ngarkwatódó, wata Rrom wirri ngi pamab dümdüm yarilürr pam ayalóm büdülämpükü amkalóm. [§] **18:40** gazirr-gazirr góóm Pam, Grrik bóktan oporan darrü küp móðoga: Rrom pamdó bóka bamgün gazirr Pam.

19

¹ Paelat Yesun ipadórr, idódürr tóba wirri müótan kal akólorrón pul basirrdü, da gazirr pama oya karrkukus sye-i we ailóp. ² Da gazirr pama müóngdur we elóp térez-térez nugup tizi, da oya singüldü we emngyelóp. I akó ilulu óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat we atenóp. ³ Akó togobórr oyaka, oya we yagürnóp, amkoman moboküpi-koke, a i oya [tiz yangónónóp] wagó, "Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkolpamab king!"* Da oya tang o-e we emkalnóp.

⁴ Paelat tóba palasdógab akó tubrranórr, pamkolpamdo we bóktanórr wagó, "Ala sazilam, ka oya kubó ala sidüdo yabüka, yabü umulüm ka darrü zitulkus koke kuri esena oya büdüldü angrinüm!" ⁵ Yesu ugón tubrranórr, térez-térez singül müóngdur akó ilulu óe-óe mórrkenyórr aterrón. Paelat ibübóka wagó, "Sazilam! Ene pam yóni!"

⁶ Wirri prist akó ibü myelam pama oya nóma esenóp, i taegwarr ugón apónóp wagó, "Krosdó emngyelam, oya krrosdó emngyelam!"

Paelat ugón bóktanórr ibüka wagó, "Da e yaib ugó sipüdam, akó krrosdó emngyelamke. Ka wa darrü zitulkus koke kuri esena oya büdüldü angrinüm."

⁷ Pul basirrdü ne kolpam kwarilürr, bóktan we yalkomólóp wagó, "Kibü darrü gida igó bóktanda, wa ki narrótók, zitulkus tóba igó ngi basilda wagó, wa Godón Olome."

⁸ Paelat nóma arrkrrurr, oya ene pokodó wirri guma ipadórr. ⁹ Wa we bangrinürr palasdó. Yesun we imtinürr wagó, "Ia ma nubógbabi tamórró?"

A Yesu darrü bóktan koke yalkomólórr. ¹⁰ Paelat oya imtinürr wagó, "Ia ma kubó kürükä koke bóktone? Ma ia umulóla kürü ene arüng asine marü ini pokodágab arruanóm ó marü krrosdó amngyelóm?"

¹¹ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "God marü ene arüng koke nóma ki mókyene, marü ene arüng babul ki yarilün. Kürü marü tangdó nadü pama[†] küngrine, wa wirri kolae kuri tónggapóne marükagab!"

¹² Paelat nóma arrkrrurr ini pokó, wa ngibürr gyagüpítótók byamkünürr oya ene pokodágab arruanóm. Da Zu pamkolpama oyaka taegwarr apónóp wagó, "Ma ne kubó oya ini müpdügab popa nóma irruru, ma sab igósi Sisan[‡] gódam-kokeean namulo! Kingbóka tóba nótó ngi basilda, wa Sisaka bóka bamgünda!"

¹³ Paelat ene bóktan nóma arrkrrurr, Yesun pul basirrdü we idódürr, da Paelat we mórran-mórran bainürr wirri zazan mórran pokodó. Ini pokó inzan ngilianónóp: "Ingüküpi Arsirrún Paug". (Ibrru bóktane módóga wagó, "Gabata".) ¹⁴ Ugón abüs singül küp ngarkwat yarilürr, Zu pamkolpama ne ngürr, [Büdül Körzyón Tórem] elklaza tömbapónónóp. Paelat we bóktanórr kolpamdo wagó, "Sazilam, yabü king yóni!"

¹⁵ Pamkolpama wirri taegwarre we górrganónóp wagó, "Ugó sipüdam! Idüdam! Krrosdó emngyelam!" Paelat ibü nümtinóp wagó, "Ka ia errkyadan yabü king krrosdó emngyelo?" Wirri prrista bóktan igó yalkomólóp wagó, "Kibü darrpan king wata módóga: Sisa!"

* ^{19:3} Ene tonarrdó, Zu kinga ilulu óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr.

† ^{19:11} Ene pam aprrapórr Kayapas yarilürr. ‡ ^{19:12} Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngibilian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar, Emperor. Wa ngaen blaman Israel pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósi blaman Israell pamkolpamab kingum bainürr.

16 Da Paelat Yesun gazirr pamab tangdó we ingrinürr krrosdó amngyelóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp

(*Metyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43*)

Gazirr pama Yesun amigóp, da we idüdóp. **17** Wa tóba krros bügasilürr, we burruanórr Zerrusalem wirri basirrdügab. Tamórr kókó darrü bwób poko, ngi módóga, "Singül Kak"[§] (Ibrru bóktane igó ngiliandako wagó, "Golgota".) **18** I oya krrosdó we emngyelóp; akó nis pam nis we nómngyelóp tibiób krrosdó, darrü tutul kwata, akó darrü banól kwata; Yesu ibü aodó yarilürr. **19** Paelat bóktan opor wibalómórr nugup pósekdo, krrosdó azitüm. Wa inzan wialómórr wagó, "Yesu Nazarret olom, Zu pamkolpamab King". **20** Abün kolpama atang kwarilürr, zitulkus Yesun ne pokodó emngyelóp, wirri kan koke yarilürr wirri basirrdügab. Paelat aüd bóktane wialómórr: Ibrru, Letin,* akó Grrrik. **21** Wirri prrista we bóktónóp Paelatka wagó, "Ma inzan wibalómgu: 'Zu Pamkolpamab King'. A inzan wibalóm: 'Ini pama inzan bóktanórr, ka Zu Pamkolpamab Kingla.' "

22 Paelat wagó, "Ka ne kla wialóma, wata inzan yarile!"

23 Gazirr pama Yesun krrosdó nómá emngyelóp, ene kakóm, ene tokom pama oya tumum mórrkenyórr tokom órpókal nangónóp, da we arrgrütóp tibióbkü. Oya auma mórrkenyórr ta ipüdóp. Darrpan mórrkenyórr poko-e arrgüpürrün yarilürr. **24** Da igósidi gazirr pama tibióbka we bóktónóp wagó, "Mi ini auma mórrkenyórr koke syórrpókal yangórre; mi ngi amkün kla amandakla ini mórrkenyórrüm, umul bainüm wagó, kubó ia nótó ipüde." Ini pokoa ugósüm tömbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, enezan bóktanórr wagó, "Kürü mórrkenyórr arrgrütóp tibióbkü;

nugup poko amónóp kürü auma mórrkenyórrüm."

Da gazirr pama ene poko igósidi tónggapónóp.

25 Yesun krros minggúpanan idi bórranglórr: oya aip, oya aipan narezoret, darrü kol ngi Merri (Klopasón kol), akó Merri Magdalín. **26** Yesu tóba aip akó darrü umulbain olom, Yesun [moboküpü ubi] neanka yarilürr, ola zamngólde nosenórr. Da wa tóba aipdü böktanórr wagó, "Kürü aip, ngaka, wa marü olome!"

27 Akó wa umulbain olomdó böktanórr wagó, "Ngaka, wa marü aipo!" We ngürrdügab, ene umulbain oloma oya tóba müötüdü ugón udódürr ngyabenóm.

Yesu Nurrótókórr

(*Metyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49*)

28 Yesu ugón umul yarilürr wagó, blaman kla wa kuri blakóne. Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa böktanórr wagó, "Ka naemla!"

29 Darrü kübül, muran waenpükü arrngamórrón, ola yarilürr. Darrü mama mórrkenyórr pokozan kla[†] kübündü yanggóblórr, aul pepeamdo amrókórr, da kwit yónürr. Yesun taepurrdü we ingrinürr. **30** Yesu ene muran waen nómá yusürr, da we böktanórr wagó, "Kuri blakónel!"

[§] **19:17** Aprrapórr ini pokoon ngi Singül Kak yarilürr, zitulkus pelo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. * **19:20** Letin Rrom pamkolpamab böktan yarilürr. **19:24** Wórr Peba 22:18   **19:28** Wórr Peba 69:21; 22:15   † **19:29** mórrkenyórr pokozan kla, Mórrke-mórrke módóga: sponge. Kübül akó spun bagul klama.

Solkwat wa singül tüp elkomólórr, da tóba samu Ab we ekyanórr.

Yesun Mobob Anóbóp

³¹ Zu wirri ngi pama Paelatón we imtinóp, ibü dümdüm bóltan aliónüm krros kwitüdü ne pam kwarilürr, ibü wapór kus amgünüm,[‡] akó krrosdó gab alókóm ibü büb azebóm. I Paelatón yatop, zitulkus ugón Prraede yarilürr, [Sabadankü] elklaza tómbapón ngürr. Ibü ubi koke yarilürr, büb krrosdó koke ki korál Sabad ngürrdü. Ene amkoman gyabian Sabad ki yarile.[§] ³² Gazirr pama we ogobórr, ngaen-gógópan oloman wapór nis nülkamülöp. Akó darrüdü ogobórr, Yesukü nibiób krrosdó emelóp, akó oya wapór nis ta nülkamülöp. ³³ A i Yesuka nóma ogobórr, i oya we esenóp, wa ngaen-gógópan narrótókórr, da i oya wapór nis igósidi koke nülkamülöp. ³⁴ Darrü gazirr pama Yesun mobobdó we anóbórr kyabe; dümdüman óe a nae darrpan mün tópkarri. ³⁵ (Ini kla nótó esenórr tómbapónde, wa tüób igósidi adrратórr, e sab amkoman yangunane! Oya bóktan amkomana. Wa umula, wa amkoman pokó bóktanda.) ³⁶ Ini klama ugósüm tómbapónórr, Godón Wialómorrón Bóktan küppükü ainüm, enezan wialómorróna wagó, “Oya bübdü darrü kus sab kokean alkamülörre.” ³⁷ Darrü Godón bóktan igó wialómorróna wagó, “Pamkolpama sab ngakanórrre noan anóbóp.”

Yesun Büb Gapókdó Ingrirri

(Metyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Ene kakóm, Zosep, Arrimatiá wirri basirr pam, Paelatón imtinürr Yesun büdül bübüüm. (Zosep Yesun darrü umulbain pam yarilürr, da wa tóba koke pupo bainürr, zitulkus wa Zu wirri ngi pamab gum yarilürr.) Paelat abinürr, da Zosep we wamórr Yesun büb apadóm. ³⁹ Nikodimus wankü wamórr. Ngaen-gógópan, Yesu tóba zaget nóma ngarkwat bókyanórr, Nikodimus Yesun asenóm wamórr darrü irrüb. Nikodimus a Zosep büdül apadóm nóma aurürri, wa we kla imarrurr, aprrapórr 30 kilo morroal ilang kla: mirr^{*} akó aloes[†] yarrisarri apórrón. ⁴⁰ Ene nis pam nisa Yesun büb ipadrri, ene morroal ilang klampükü, ngibürr wirri darrem baeb mórrkenyórr pokó-e errgótarri Zu isab gida ngarkwatódó, büdül tómbapónóm gapókdó angrinüm. ⁴¹ Yesun ne emkólóp, didiburr asi yarilürr. Ene didiburrdü küsil gapók asi yarilürr, we klamđó darrü olom ngaen koke ne ingrínóp. ⁴² Zitulkus ugón Sabadankü elklaza tómbapón ngürr yarilürr[‡] Zu pamkolpamabkü, akó gapók minggüpananzañan yarilürr, i Yesun büb we igósidi ingriri.

20

Yuóg Gapók

(Metyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

[‡] **19:31** Wapór kus ugósüm nümgünóp, büsai narrótókóm. [§] **19:31** Ene amkoman gyabian Sabad ki yaril, zitulkus ugón Büdül Körzón Tóre yarilürr. **19:36** Bazeb Tonarr 12:46; Botang Peba 9:12; Wórr Peba 34:20 **19:37** Zekarraea 12:10; Okaka Amzazirrún Kla 1:7 **19:39** Zon 3:1-21 * **19:39** mirr nugupdüğab morroal ilang idia. Mórrke-mórrke mórdóga: myrrh. [†] **19:39** Aloes darrü morroal ilang nugupan burua. [‡] **19:42** Sabadankü elklaza tómbapón ngürr Prraede ngürr yarilürr.

¹ Udaian ngaen-gógópan ngürrdü, * ene irrbi tümünande, Merri Mag-dalin gapókdó we natókórr. Nóma yazılırr, ingülküp anerrón yarilürr gapók mamtaedögab. ² Merri ugón tubsolürr ama Saemon Pitaka akó darrü umulbain olomdó, Yesun [moboküpü ubi] noan yarilürr. Ibü nüzazilürr wagó, "Lodón gapókdógab kuri irrurre, da ki umul-kókakla oya tai nadü pokodó kuri ingrirre!"

³ Da Pita akó darrü umulbain olom we aurürri gapókdó. ⁴ I nizana we busonürrí. Darrü nótó yarilürr, wa amkoman wirri kan tónggapónórr busode Pitakagab, da gapók ngaen wató emrranórr. ⁵ Wa arrngürrürr, da nóma yazılırr, wa mórrkenyórr poko nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr poko-e errgótónóp, a wa gapókdó koke bangrinürr. ⁶ Oya solkwat Saemon Pita tübzürr, da dümdüman gapókdó bangrinürr. Pita mórrkenyórr poko ola nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr poko-e errgótónóp. ⁷ Yesun singül nadü mórrkenyórr poko-e errgótónóp, wa we koke yarilürr ngibürr mórrkenyórrdüğab. Wa morroal arrngamórrón yarilürr, tebe-tebe pokodó angrirrún. ⁸ Darrü ne umulbain oloma gapók nótó emrranórr ngaen-gógópan, wa ta bangrinürr. Wa ene kla nósenóp, da amkoman igósidi yangunürr. ⁹ (I kokean emzyatórrí, Godón Buka ne poko bóktanórr wagó, Yesu sab büdüldüğab saoge.) ¹⁰ Da umulbain olom nisa we alkomórri müöt basirrdü.

*Yesu Okaka Tübyónürr Merri Magdalinka
(Metyu 28:9-10; Mak 16:9-11)*

¹¹ Merri zamngólórrón yón warilürr gapók pulpaka. Wazan yón warilürr, da ugón arrngürrürr, gapók kugupi ngakanóm. ¹² Wa nis aneru nósenórr gabüpli mórrkenyórr bamelórrón, mórrarrón Yesun büdül büb ne yarilürr, darrü sisigül, darrü wao-wao. ¹³ I oya we umtirri wagó, "Kol, ma iade yóndóla?"

Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "I kürü Lod kuri idódrre; ka umulkókla i oya nubó kuri ingrirre!"

¹⁴ Ene bóktan kakóm, wa kakota nóma tübyalüngürr, Yesun esenórr ola zamngólórrón; a wa umul-kók warilürr igó, ini Yesue. ¹⁵ Yesu oya umtinürr wagó, "Kol, gyaurka, ma iade yóndóla? Ia ma noan amkündóla?"

Merrin gyagüpítótók igó yarilürr, wa didiburr zaget pama, da wa bóktanórr oyaka wagó, "Ma oya büb ne nóma irruna gapókdógab, wirri pam, ma kürü errkyadan ugó küzazil, ma oya büb ne ingrina. Ka kubó natoko, oya büb apadóm."

¹⁶ Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Merri!"

Wa oyaka tübyalüngürr, da Yesun Ibrru bóktane we ngilianórr wagó, "Rraboni!" (Ene bóktanan küp módóga wagó, "Umulbain Pam".)

¹⁷ Yesu oya inzan wyalórr wagó, "Kürü myamem amoan-gu! Zitülkus ka Abdó koke kuri kasila. Ma ugó nató kürü zoretaldó. Ma ibü nüzazilnümke, ka kólba Abdó akó yabü Abdó alkomoldóla, kürü God akó yabü God."

¹⁸ Da Merri Magdalín we natókórr, umulbain olmal nüzazilóp wagó, "Ka Lodón esena!" da wa ibüka adrratórr, Yesu oya ne poko wyalórr.

* **20:1** Udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr.

*Yesu Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Irruba nómá tumziklürr, ene udaian ngaen-gógópan ngürrdü, blaman umulbain olmal kwób bazerrón kwarilürr müótüdü. Tibiób müót mamtae we nónómóp, zitülkus i Zu wirri ngi pamab gum kwarilürr. Yesu tamórr, ibü aodó we trramngólórr. Wa ibüka bóktanórr wagó, "Paud yabüka asi ki yarilün!" ²⁰ Ene bóktan poko kakóm, wa tóba tang nis akó mobob we nómtyenóp. Oya umulbain olmalab moboküpüdú wirri bagürwómá tübangrinürr, Lodón akó nómá esenóp. ²¹ Yesu akó bóktanórr ibüka wagó, "Paud yabüka asi ki yarilün. Kürü Aba iazan zirrkapónórr, ka ta yabü inzan zirrbapóndóla." ²² Yesu ngón amanórr ibüka, da bóktanórr wagó, "Godón Samu sipüdam! ²³ E ne kolpamab kolae tonarr nómá norrgonane, ibü kolae tonarr barrgorrónako; e ne ibü kolae tonarr koke nómá norrgonane, ibü kolae tonarr ta barrgonómako."

Yesu akó Tomas

²⁴ Umulbain olmaldógab darrpan, ngi Tomas, (oya darrü ngi móódóga: Didimus[†]), wa inkü babul yarilürr Yesu nómá tamórr. ²⁵ Da oya ngibürr umulbain olmala izazilóp wagó, "Ki Lodón kuri eserre!"

Tomas ibüka bóktanórr wagó, "Ka kókó toto gao nósénónómo oya tangdó, akó ka kólba tang pyóm ingrino toto pwaedó, akó kólba tang ingrino oya mobobdó, ka yabü amkoman koke nangunünümo."

²⁶ Darrpan udai kakóm, umulbain olmala akó kwób bazenórr müót kugupidü. Tomas ola asi yarilürr inkü. Mamtae wa go enan murrahausürrün kwarilürr, da Yesu wa ta ibüka tamórr. Ibü aodó we zamngólórr, da bóktanórr wagó, "Paud yabüka asi ki yarilün." ²⁷ Yesu Tomaska we bóktanórr wagó, "Moba tang pyóm ae singri, akó kürü tang nis nganka! Akó moba tang ugó adrrat, da kürü mobobdó singri. Myamem obae bangun-gu! Kürü amkoman kangu!"

²⁸ Tomas bóktan yalkomólórr oyaka wagó, "Kürü Lod, akó kürü God!"

²⁹ Yesu oyabóka wagó, "Ma wa kürü amkoman angundóla, zitülkus ma ia kürü ilküpi kuri kósenä? Bagürwóm idipako, kürü ilküpi koke nidi kósenóp, a ibü amkoman bangun ma asine kürüka!"

Ini Peban Zitülkus

³⁰ Yesu umulbain olmalab obzek kwata wa go abün [wirri tulmil] tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, da ini pebadó wibalómorrón babulako. ³¹ Ini wa balómorrónako, igósüm e sab amkoman bangun kwarilünke wagó, Yesu wa ene [Kerriso-el], Godón Olom. Yabü ne amkoman bangun oyaka nómá yarile, yabü sab arról asi yarile oya ngidü.

21

Yesu Pupo Tübyónürr 7 Umulbain Olmaldó

¹ Ene kakóm, Yesu akó we okaka tübyónürr tóba umulbain olmaldó, Taebirrius Maludü.* Ini pokoa inzan tómbapónórr. ² Saemon Pita, Tomas (oya Didimusbóka ngilianónóp), Natana-el (wa Keina basirr pam yarilürr, Galili prrobinstdü), Zebedin siman olom nis, akó nis umulbain olom nis, i

^{20:23} Metyu 16:19; 18:18   ^{† 20:24} Didimus, oya küp móódóga: ninis amtómólórrón olom nis.

Mórke-mórke móódóga: twins.   ^{*} ^{21:1} Taebirrius Malu, oya darrü ngi móódóga: Galili Malu.

blaman darrpan pokodó kwarilürr. ³ Saemon Pita ibüka bóktanórr wagó, "Ka wapim tótókdóla."

I oya ilóp wagó, "Ki kubó mankü ogobo." I bazebörr, da butüdü we bamselórr. Ene dudu irrüb i darrü kla kokean amigóp. ⁴ Abüsazan tübaniklürr, Yesu ugón nae kabedó zamngól yarilürr. Umulbain olmal umul-kók kwarilürr igó, ene Yesue. ⁵ Da ibü we nümtinóp wagó, "Gómdal, e ia darrü wapi koke amigane?"

I bóktan yalkomólóp wagó, "Ó, amkoman kokean!"

⁶ Wa ibüka bóktanórr wagó, "Da yabiób net butan tutul órdóbóna amanikam, da e kubó ngibürr wapi bumigane." Net nóma amanikóp, i arrpingülüm gaodó koke koralórr butüdü agasilüm, zitülkus i abün wapi bumigóp.

⁷ Ne umulbain olom, Yesun [moboküpdu ubi] noaka yarilürr, Pitaka bóktanórr wagó, "Ene Lode!" Pita oya bóktan nóma arrkrurr, wa tóba tumum mórrkenyórr akó batenórr, (zitülkus wa zagetóm ininürr), da naedó ugón bótaorr. ⁸ Ngibürr umulbain olmala solkwat buti dorrodó we togobórr. I dakla net amorrat kwarilürr, wapi barümürrün. Da i amkoman wirri kan koke kwarilürr dorrodógab, aprrapórr 100 mita ngarkwat. ⁹ I dorrodó néma bamselórr, i ur birrò ur esenóp. Ene urdù, i ngibürr wapi akó brred poko nösénóp. ¹⁰ Yesu ibübóka wagó, "E errkyadan ne wapi bumigane, ngibürr ala kóbó tübarmü." "

¹¹ Saemon Pita akó butüdü alkomólórr net amorratóm dorrodó. Net abün wirri wapia byamrókórrn yarilürr, blaman kók 153 koralórr. I abün enan kwarilürr, neta kokean batürrürr. ¹² Yesu ibübóka wagó, "Yao, alom togob!" I büödzan koralórr, oya darrü umulbain oloma koke imtinürr wagó, "Ia ma nótó?" zitülkus i umul kwarilürr wagó, ini Lode. ¹³ Yesu urdù wamórr, brred poko yazebórr, ibü we nülinóp; akó wapi yazebórr, ibü nülinóp. ¹⁴ Ini wa aüd ngim okaka tübyónürr tóba umulbain olmaldó, oya büdüldügab néma irsümüller, ene kakóm.

Yesu Pitan Akó Arüng Ekyanórr

¹⁵ Aloa néma blakónórr, Yesu Saemon Pitan imtinürr wagó, "Saemon, Zonón siman olom, ia marü moboküpdu wirrian ubi asine kürükä, ini ngibürr umulbain olmaldögab?"

Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Ó, Lod, ma umulóla kürü moboküpdu ubi asine marükä."

Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Kürü [sip] kupo ngabyólónke." ¹⁶ Yesu akó nis ngim imtinürr wagó, "Saemon, Zonón olom, ia marü moboküpdu ubi asine kürükä?"

Pita bóktan yalkomólórr wagó, "Ó, Lod, ma umulóla kürü moboküpdu ubi asine marükä."

Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Kürü sip ngabkalónke." ¹⁷ Yesu aüd ngim akó imtinürr wagó, "Saemon, Zonón olom, ia marü moboküpdu ubi asine kürükä?"

Pita gyaur yarilürr, zitülkus Yesu akó oya aüd ngim ne imtinürr, "Ia marü moboküpdu ubi asine kürükä?" Da Pita oyaka bóktanórr wagó, "Lod, ma blaman kla umulóla; ma ta umulóla igó, kürü moboküpdu ubi asine marükä!"

Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Kürü sip ngabyólónke. ¹⁸ Ka marü amkoman poko ayaldóla: ma küsil pam nóma namülnürrü, ma moba müób püti bain namülnürrü. Marü ubi nebóna tótókóm nóma yarilürr, ma kuri wama; a ma myang nóma baino, ma ugón sab moba tang nüdrrüto darrü pamdó, da wa marü sab sye-i myamróke akó marü wató müdüde marü ubi-koke pokodó." ¹⁹ (Yesu ini poko we ngarkwatódó bóktan yarilürr, Pita sab ia-ia narrótóke Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm.)

Yesu oyaka bóktanórr wagó, "Kürüka tékyá!"

Yesu akó Darrü Umulbain Olom

²⁰ Pita kakota nóma tübyalüngürr, wa ene umulbain olom esenórr ibüka akyande, Yesun moboküpü ubi neanka yarilürr, oya minggüpanan nólgópe nóttó banomólórr, dómdóm alo nóma elonóp akó Yesun nótó imtinürr wagó, "Lod, marü kalma wirri pamab tangdó nótó müngrine?" ²¹ Pita ene umulbain olom esenórr, Yesun imtinürr wagó, "Lod, ini pamdó sab laróga tómbapóne, oya büdül ngarkwat nóma semrróne?"

²² Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü ubi ne nóma yarile igó, wa sab ngayaben yarile kókó ka nóma tolkomolo, ma wa [wirri gyagüpitótók] iade apaddóla? Ma wa kürüka tékyá!"

²³ Da ene bóktana we bayolórr ngibürr umulbain olmaldó wagó, ene umulbain oloma sab koke narrótóke, Yesun moboküpü ubi noankama. Yesu wa ini poko koke bóktanórr wagó, wa sab koke narrótóke, a wa inzan bóktanórr wagó, "Kürü ubi ne nóma yarile igó, wa sab ngayaben yarile kókó ka nóma tolkomolo, marü iade gyakolae angónda?"

²⁴ Ene umulbain olom tüób módóga, ini poko wató bóktanda, akó ini poko wató wibalómorr; ki umulakla wa ne poko bóktanda akó ne poko wialómorr, ene amkomana.

Dómdóm Blakón Bóktan

²⁵ Ngibürr elklaza asi kwarilürr Yesu ne elklaza tómbapólórr. Ibü ne blaman nóma ki winólómórre darrpan-darrpan, ka igó gyagüpi tótókdóla, dudu tüp gaodó koke ki yaril ini buk amorranóm, nóma ki winólómórre.

Zonón Peba aini blakónda.

Yesun Apostolab Tórrmentulmil (2 pokó)

Ngaensingül Bóktan

Yesu Ngaen-gógópan Gyabi Samuan Tótókkwata Bóktanórr

1 Kürü gódam Teopilus,

Kürü ngaen-gógópan bukdü pebadó, ka* marüka blaman elklaza wibalómorró, Yesu ne kla tómbapólórr akó umulbailürr, tai zitüldügabi, wa toba zaget ne tonarr ngarkwat bókyanórr, **2** kókó God oya ne ngürr kwitümgab sipadórr. A singulkwata, Yesu toba zaget pamdó bóktanórr, wa ne pam yazebórr. Gyabi Samuan arüngi, Yesu ibü nilóp i ne kla ki tómbapónórre.[†] **3** Oya büdül akó arsümül solkwat, wa toba abün mün pupo bailürr ibüka, amkoman angunüm wagó, wa akó arróla. **Apostola** Yesun esenónóp 40 ngürr kugupidü, akó wa bóktalórr ibüka Godón balngomólkwata. **4** Da darrü ngürr, wa nóma alo yarilürr inkü, ibü nilóp wagó, "E Zerrusalem amgatgu. Aba yabü ne arüng bóktan nókyenóp, e kürükagab ne bóktan barrkrrurr Gyabi Samuankwata wa, e sab ae akyalamke ene arüng bóktanan küp asenóm. **5** Zon wa pamkolpam nae-e baptais ninóp, a ngibürr ngürr solkwat, God ma sab yabü Gyabi Samui baptais nirre."[‡]

God Yesun Kwitümgab Sipadórr

6 Apostol Yesukü darrpan pokodó nóma kwarilürr, da Yesun we imtinóp wagó, "Lod, ma ia mibü Isrrael pamkolpamdó balngomól koke salkomolo ini tonarr?"[§]

7 Yesu ibüka bóktanórr wagó, "Kürü Ab nótóke, dümdüm wata oyane ngürr a tonarr arrbünum, a ini elklaza yabü kokeko umulbainum. **8** A e sab arüng ipüdane, Gyabi Samua yabüka nóma tübangrine. Da e ugón sab kürü witnes kwarilo Yerrusalemóm, **Yudayam, Samarriam** akó blaman bwóbbwób ini tüpdü."

9 Ene bóktan kakóm, i oyazan ngakan kwarilürr, God Yesun we sipadórr ibükagab. Pülpüla oya we ngalaorr. **10** Ibü ilküküp pülpüldüzan kwarilürr, da büzyón babul, nis pam nisa* inkü we ttramngórri, gabüpli mórrkenyórr bamelórrón. **11** I bóktarri wagó, "Galili pam, e iade bórrangdakla aini, akó kwitüdü iade azildakla? Ene Yesu, God noa sipüde yabióbkgagab ama kwit, sab dadanzan tolkomóle, e oya enezan esenane kwit kasıldı."

Darrpan paman agól nabe yarilürr, zitüll oya wapór bórrngamórrón namülnürri. Petrros akó Yoanes ma Yesun arüngi agólóm yórri.

* **1:1** Luk ini peba wialómorr. Toba ngaen-gógópan peba módoga: "Morroal Bóktan Yesunkwata Luk ne Peba Wialómorr". **† 1:2** Luk 24:44-53 **‡ 1:5** Luk 24:33-49 **§ 1:6** Ene tonarr, Rrom singüldü pama Zu pamkolpam ngabkan yarilürr. Zu pamkolpam ubi ama i tibiób tib ki balngomól kwarile, da i inzan gyagüpítótók kwarilürr wagó: zidbain pama ibü sab Rrom singüldü paman tangdógbag zidnirre tibiób balngomólóm. * **1:10** Ini nis pam nis anerru namülnürri.

3

Petrrosón Bóktan Kolpamđó

¹¹ Ene pama Petros akó Yoanespinzan nómwalórr, pamkolpama wirribóka barrkürrür, da we sibsúóp ibüka darrü pokodó, ngi Solomonón Blanda.* ¹² Petrros nόma nόsenóp pamkolpam ibüka busodi, da ibüka we bóktanórr wagó, "Kürü Isrrael pam, ini klama yabü iade arrkürran ngintirre? E kibü iade ngabkandakla inzan, ki ia ini pam kibiobnóm arüngi ó morroal tonarre, morroal ini agólóm? Inzan koke! Ki Yesun arüngi dólóng ini. ¹³ Abrraam, Isaak, Yakob akó mibü abalbobatala ne God ótök kwarilürr, wirri ngi akó zyón wató ekyanórr Yesun, toba zaget olom. Yadi ekyenarre bündülümþükü amkalóm. Paelatón ubi wa popa zirrapónóm yarilürr, a e Paelatón obzek kwata alzizi amanikarre Yesun. ¹⁴ Wa gyabi akó kómáld dümdüm pam yarilürr, a e ma oya alzizi amanikarre. E ma Pilatosón yatoarre pam akrran pam popa zirrapónóm. ¹⁵ E amkoman arról zitulkus olom ama emkólarre, a God ama oya irsümüller bündüldügab. Ki esenóp kibiobnüm ilküküpi. ¹⁶ E ini pam asendakla akó e oyabóka umulakla. Kibü amkoman bangundi Yesun ngidü, ini pama arüngüm igósidei bainürr. Ini klama Yesun ngian bókamde tómbapóne, zitül ki Yesun amkoman angundakla, da wa morroal igósidei baine yabü ilküpü!

¹⁷ "Da móðoga, kürü gómdamal, ka umulóla e ini kolae Yesuka igósidei tónggapónarre, mibü ngi pampükü, zitül e tai umul-kók kwarilnürřü oyabóka. A oya go God wató zirrsapónorr pamkolpam zidbyónüm. ¹⁸ A God ene inzan küppükü yónürr, ngaen blaman oya ngidü bóktan pama ne poko wialómóp wagó, 'Wa sab ne olom ingrine pamkolpam zid byónüm, sab azid aenge akó narrótóke.' ¹⁹ Ini zitüldü, kolae tonarr élókam, tübyalüngam Godka, da wa yabü kolae tonarr sab igósidei norrgorre. ²⁰ E Lod Godka nόma tübyalüngane, morroal güb akó paud nyaben tonarra sab tame oyakagab, akó wa sab zidbain pam nis ngim zirrsapóne, Yesun, ngaen noan amanikürr yabünkü. ²¹ Wa ola yarile pülpüldü, kókó tonarra tame, God sab blaman elklaza nόma küsil tirre, wa enezan bóktanórr toba ngidü bóktan pamdóma. Da ini gyabi prropeta Godón bóktan ngaen pupainóp pamkolpamđó. ²² Mosezan† bóktanórr wagó, 'Lod yabü God sab toba bóktan pam zirrsapóne, kürüzan zirrkapónorr, yabü yabióban pamdögab, da e wata sab oya bóktan arrkrru kwarilünke, blaman elklaza wa yabü ne poko byal yarile.‡ ²³ Koke nidi arrkru kwarile ene Godón ngidü bóktan pam, God ibü sab amóne akó dudu imrüke metatómpükü toba pamkolpamđogab.§"

²⁴ Pita wata kya bóktalórr wagó, "Godón ngidü bóktan pam, ngi Samuel, akó oya solkwat nidi togoblórr, Godón bóktan nibiobka yarilürr, i ta ngaen bóktónóp, ne klama tómbapóndako ini ngürrdü. ²⁵ God ne poko bóktan yarilürr toba ngidü bóktan pamdó, enta wa yabünkü bóktanórr. Akó God ne alkamül-oke gyabi bóktan* tómbapónorr mibü abalbobataldó, e ta we bóktandómakla. Wazan Eibrramka bóktanórr wagó, 'Marü küpdügab, ka sab darrü olom zirrsapono blaman pamkolpamabkü ini tüpdü, ibü bles

* 3:11 Ene blanda barngin talkumi koke alangórrón yarilürr, pud akyarrón Godón Müötüdü.

† 3:22 Mose Zu pamkolpamab ngaensingül Godón bóktan pam yarilürr. ‡ 3:22 Dut 18.15,18

§ 3:23 Dut 18.19 * 3:25 Mórrkemorrke móðoga: Covenant.

bainüm.[†] **26** God toba zaget olom nóma ingrinürr, wa ngaen-gógópan yabüka zirrsapónórr, yabü inzan bles bainüm, yabiób kolae kwatódágab byalüngdi.”

4

Zu Wirri Pama Ngürsilüm Bainóp Petrrospika

1 Petros akó Yoanes pamkolpamdozan bóktan namülnürri, Godón Müótüdü zaget pam, Godón Müót ngakan singüldü pam, akó ngibürr **Sadusi pama** ibüka ugón togobórr. **2** Wirri pam karibóka koke ngürsilan ngimtinóp, zitül i pamkolpam umulbain akó Yesun arsümülkwata bóktan amgol namülnürri. **3** I ibü bumigóp, da tümün müótüdü irrbünóp kókó darrü ngürr, zitül irrüba amzik kari pokó yarilürr. **4** Nidi barrkrrurr ibü bóktan Yesunkwata, abüna amkoman yangunóp. Pamab tibiób ngarkwata kasilüller kókó 5000.

[†] **3:25** Zit 22:18

Polón Peba Mórrag Rrom Sos Pamkolpamkdó Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr

[Apostol] Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamkdó Rrom wirri basirrdü. Errkya ini wirri basirr Itali kantrrian ngaensingül basirra. Itali Yurrop kugupidüma. Polón ngyaben tonarrdó Rrom kinga* ola ngyabelórr, da wa abün kantrri balngomól yarilürr.

Aprrapórr Pol ini peba mórrag wialómórr pail nóma yarilürr 56 o 57 Kerrison amtómól kakóm, wa Korrint wirri basirrdü nóma ngyabelórr karianbóka, Grris kantrridü (Apostolab Tórrmen 20:2-3). Oya wirri ubi yarilürr ene Rrom pamkolpam basenóm, zitülkus wa ibü basen küsil yarilürr. Da wa ngaen-gógópan Zerrusalem wirri basirrdü ki wame mani ódódóm elklaza-koke amkoman bangun pamkolpamkdó ola, ngibürr sosa ne kla dakabain kwarilürr ibünkü. Ene kakóm, wa Rrom wirri basirrdü ki wame Yesun mamoaan pamkolpamab aodó zagetóm. Olgabi oya ubi yarilürr Spein† kantrridü tótókóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón ngibürr zitülkus asi kwarilürr ini peba mórrag wialómóm. Wa wialómórr Rrom amkoman bangun pamkolpam umul-umulan ngibtanóm wa sab tame akó ibü bamtinüm oya tangamtinüm Spein tótókóm.

Wa akó wialómórr müsirrga ainüm wa ne kla umul yarilürr Yesun amkoman angunankwata akó pamkolpama ia ngyaben ki kwarile ibü amkoman bangundügabi. Ini peba mórragan wirrian bóktan zono módóga: “*Ka wirri ubila [Morroal Bóktan] amgolóm, zitülkus ka büód kokela. Ka büód kokela, zitülkus God tóba arüng okaka amzazilda ene Bóktandó gab.*” We ngarkwatódó, wa sab blaman pamkolpam zid nirre, ene Bóktan Yesunkwata amkoman nidi angundako. *Ngaen-gógópan God [Zu pamkolpam] zid ninóp, errkyia wa ma akó ibü zid bainda, Zu-koke nidipko.* Ene amkomana, zitülkus Morroal Bóktandó God kwat okaka amzazilda pamkolpama [*dümdüm tonarr*] pamkolpamóm bainüm oya ilküpdü. *Wa pamkolpam yazebórr dümdüm tonarr pamkolpamzan wata tibiób amkoman bangunanme, darrü klamdó gab koke.* Wata Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó, ‘*God ne olom dümdüm tonarr olom ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab ngarkwat-koke arról ipüde.’*” (1:16-17)

Abün Rrom amkoman bangun pamkolpam Zu-koke kwarilürr, a ngibürr Zu pamkolpam kwarilürr. Pol wialómórr wagó, ini nis kopoá tibiób morroal tonarre ia ki ipadnórre. Wa akó igó wialómórr wagó, God mibü zid tinóp oya gyaurdügabi akó mibü amkoman angundügabi Yesuka, da igó zitülkusdü koke, Godón gida mamoaandógab.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

* : Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar ó Emperor. † : Spein kantrri Yurrop kugupidüma.

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-7*
- B. Polón wirri ubi Yesun amkoman angun pamkolpam basenóm Rrom wirri basirrdü *1:8-15*
- C. God tóba arüng okaka amzazilda Morroal Bóktandógab Yesunkwata *1:16-17*
- D. Blaman pamkolpamab kolae tonarr *1:18-3:20*
1. God kari ngürsil kokea pamkolpamab kolae tonarranme *1:18-32*
  - Zu pamkolpamab kolae tonarr *2:1-3:8*
    - a. God kolae tómbapón pamkolpam zaz ainda *2:1-16*
    - b. Zu pamkolpam akó ene gida, God ne kla ekyanórr Moseskama *2:17-29*
    - c. God metat tónggapónda wa tónggapónóm ne poko bóktanórr *3:1-8*
  2. Darrü olom babulana, dümdüm tonarr olom nótóke *3:9-20*
- E. God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpam byónda *3:21-4:25*
1. God ibü dümdüm tonarr pamkolpam byónda, Yesu Kerrison nidi amkoman angundako *3:21-31*
  2. Eibrra-amón amkoman bangun akó Godón alkamül-koke bóktan *4:1-25*
    - a. Eibrra-amón amkoman bangun Godka *4:1-12*
    - b. Godón alkamül-koke bóktan Eibrra-amka oya amkoman bangundügabi *4:13-25*
- F. Kerriso mibü susürr kolae tonarrdógab *5:1-8:39*
1. Paud akó bagúrwóm *5:1-11*
  2. Büdüla tamórr Adamkama, arróla tamórr Kerrisokama *5:12-21*
  3. Mi Kerrisökü nurrbarirrü akó wankü túbarsirrü *6:1-23*
  4. Mosesón gida-a mibü koke barümda *7:1-25*
    - a. Gida babula oyankü büdül nótóke *7:1-6*
    - b. Gida akó kolae tonarr *7:7-13*

Nis arunga bómkaldamli mibü gyagüpítótókdó *7:14-25*
  5. Godón Samu mibü tangamtindako akó Godón moboküpü ubi mibükama *8:1-39*
    - a. Arról apad Godón Samudüma *8:1-17*
    - b. Elnga wirri kómál zyón *8:18-30*
    - c. Godón moboküpü ubi *8:31-39*
- G. Isrrael pamkolpamab amkoman bangun-koke *9:1-11:36*
1. God akó Zu pamkolpam *9:1-18*
  2. Godón ngürsil akó gyaur *9:19-29*
  3. Isrrael pamkolpamab amkoman bangun-koke *9:30-10:4*
  4. God blaman pamkolpam zid bainda, Kerrison amkoman nidi angundako *10:5-21*
  5. Godón gyaur blamandó *11:1-36*
    - a. Tóba gyaurdügabi God ngibürr Isrrael pamkolpam koke alzizi amanórr *11:1-12*
    - b. Zu-koke nidipko, ibü zidbain *11:13-24*
    - c. Godón gyaur blaman pamkolpamdó, Isrrael pamkolpamdó ta inzan *11:25-32*
    - d. Godón agür wórr *11:33-36*
- H. Ikik bókrran bóktan *12:1-15:13*
1. Yesun amkoman angun pamkolpamab ngyaben *12:1-21*
    - a. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben *12:1-2*

- b. God amkoman bangun pamkolpam gaodó ninóp darrpan-darrpan zaget tónggapónóm 12:3-8
- c. Yesun amkoman angun pamkolpama ia tulmili nyabenórre 12:9-21
- 2. Singüldü pamab bóktan arrkrru akó moboküpüdü ubi 13:1-14
  - a. Mi ini tüpan singüldü pamab tangdó koralo 13:1-7
  - b. Mibü moboküpüdü ubi mibiób darrpan-darrpandó ki kwarila akó mi tómbapón ki kwarila dümdüm ne klamko 13:8-14
- 3. Mi darrü kla koke ki tónggapón kwarila, yabü zonaret ne gyagüpi nóma tótókdako wagó, ene kolaea 14:1-15:13
  - a. Mibiób darrpan-darrpan zaz koke ki bain korala 14:1-12
  - b. Mi darrü kla tónggapón koke ki kwarila, mibü zonaret sab ne klama kolae tonarrdó idüde 14:13-23
  - c. Mi ngibürr amkoman bangun pamkolpam bagürwóman ngibtan kwarilo, wata mibiób koke 15:1-6
  - d. Zu-koke nidipko, i ta Godón agürdako 15:7-13
- I. Polón Zaget ibünkü, Zu-koke nidipko akó oya bókam bagósorrón bóktan Rrom tótókóm 15:14-33
  - 1. Pol wialómórr tóba Zagetankwata ibünkü, Zu-koke nidipko 15:14-21
  - 2. Polón bókam bagósorrón bóktan Rrom wirri basirrdü tótókóm 15:22-33
- J. Dómdóm alakón bóktan 16:1-27
  - 1. Polón morroal yawal bóktan pamkolpamdó 16:1-16
  - 2. Dómdóm ikik bókrran bóktan 16:17-23
  - 3. Dómdóm tóre Godón agürüm 16:25-27

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun [leba Zaget olomla]. God kürü ngikaunürr [apostolóm] bainüm akó kürü tebe-tebe kúmaikürr oya [Morroal Bóktan] adrratóm pamkolpamdó. ² Ngaen-nгаen God [alkamül-koke bóktan] ingrinürr ini Morroal Bóktan akyanóm. Wa tóba bóktan ingrinürr akó tóba [prropeta] Gyabi Wialómórrón Bóktandó wialómóp. ³ Ini Morroal Bóktana tóba Olombóka apónda, ini tüpan ngyabendó [Deibidün] bobat nótó yarilürr. ⁴ Wa dudu [kolkal] ngyaben yarilürr. Akó God arüngpükü tómyenóp wagó, ene Olom oya tóbanan Olom yarilürr, wa oya nóma irsümülürr büdüldügab. Ene Olom Yesu Kerriso-e, mibü [Lod]. ⁵ Oyakama ka [gail tonarr] ipadórró apostolóm bainüm, igósüm blaman bwób-bwób pamkolpama sab Yesun amkoman angun kwarile akó we ngarkwatódó oya bóktan arrkrru kwarile. Ka ini Zaget tómbapondóla, igósüm Yesu Kerrison ngi wirri kwitüm emngyerre. ⁶ E ta ene pamkolpamab kugupidü asinakla, e ngibaurrún nidipakla Yesu Kerrison pamkolpamón bainüm. ⁷ Ka wialómdóla blaman pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü, Godón [moboküpüdü ubi] nibióbkama akó ngibau-rrún nidipko tóbanan pamkolpamón bainüm.

Ka tóredóla, gail tonarr akó moboküpüdü paud sab yabüka asi ki namülm God mibü Abdögab akó Lod Yesu Kerriso.

Polón Wirri Ubi Yesun Amkoman Angun Pamkolpam Basenóm Rrom Wirri Basirrdü

⁸ Ngaen-gógópan, ka ne God [ótókdóla], ka oya eso akyandóla Yesu Kerrisokama yabü blamandó, zitülkus dudu tüpdü pamkolpama yabü

amkoman bangunankwata apóndako. ⁹ Ka Godónkü zagetdóla amkoman moboküpi, Morroal Bóktan oya Olomankwata adrratódé. Wa umula igó amkomana wagó, ka metat tóre bakodóla yabünkü, piküp bain-koke. ¹⁰ Ka tóredóla, God aprrapórr ta sab kwat alóte dómdóm yabüka tótókóm, oya ubi ne nóma yarile. ¹¹ Ka inzan tóredóla, zitülkus kürü wirri ubi yabü basenómá, igósüm ka yabü tangnamtinünümó samuan ngarkwatódó, God kürüzan tangkamtinürr, yabü arüng akyanóm. ¹² Kürü ubi igó bóktanóma wagó, mi mibiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo mibiób amkoman bangundügab Yesuka. Kürü amkoman banguna yabü arüng nütürre, dakla yabü amkoman banguna kürü arüng kókyene. ¹³ [Zonaretal], kürü ubia e umul kwarilo wagó, abün münüm ka gyagüpítótók esenorró yabüka tótókóm, a ngiburr klama kürü kürrmatnóp kókó errky. Kürü ubia yabüka tótókóm, igósüm kürü zageta sab ta küppükü baine yabü aodó, wata kürü zagetazan küppükü bainürr barre Zu-koke pamkolpamab aodó. ¹⁴ Kürü zaget asine blaman pamkolpamidó, Grrik bóktan akó bókam tumtum umul nidipko akó umul-kók nidipko, wirri sukul pamkolpam akó sukul-koke pamkolpam. ¹⁵ Da módoga, ka wirri ubila Morroal Bóktan ta adrratóm yabüka, Rrom wirri basirrdü nidi ngayabendakla.

God Tóba Arüng Okaka Amzazilda Morroal Bóktandógar Yesunkwata

¹⁶ Ka wirri ubila Morroal Bóktan amgolóm, zitülkus ka büód kokela. Ka büód kokela, zitülkus God tóba arüng okaka amzazilda ene Bóktandógar. We ngarkwatódó, wa sab blaman pamkolpam zid nirre, ene Bóktan Yesunkwata amkoman nidi angundako. Ngaen-gógópan God [Zu pamkolpam] zid ninóp, errky wa ma akó ibü zid bainda, Zu-koke nidipko. ¹⁷ Ene amkomana, zitülkus Morroal Bóktandó God kwat okaka amzazilda, pamkolpama [dümdüm tonarr] pamkolpamóm bainüm tóba ilküpdü. Wa pamkolpam yazebórr dümdüm tonarr pamkolpamzan wata tibiób amkomana bangunanme, darrü klamdögab koke. Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “God ne olom dümdüm tonarr olomóm ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab [ngarkwat-koke arról] ipüde.”

God Kari Ngürsil Kokea Pamkolpamab Kolae Tonarrabme

¹⁸ Godón wirri ngürsil kwitümgab okaka amzazirruña blaman Godkamóm ubi-koke pamkolpamab tulmildü akó ibü dümdüm-koke tórrmendó. Ene pamkolpama amkoman bóktan anikdako tibiób dümdüm-koke tórrmene. ¹⁹ Godón wirri ngürsil okaka amzazirruña, zitülkus Godónkwata ne kla ki umul bairre, i umulako, zitülkus God kuri pupo tinóp ibüka. ²⁰ Ini amkomana, zitülkus ene tonarrdógar, God tüp akó pülpül nóma tónzapónorr, pamkolpam gaodó kwarilürr oya ngarkwat-koke arüng asenóm akó umulüm wagó, wa Goda. Darrü pam gaodó kokea Godón amzyatóm, a wa ma gaodóma, wa ene elklaza nóma ngabkanda, God ne elklaza tómbapónorr. We ngarkwatódó, pamkolpamab zitülkus babula igó bóktanóm wagó, “Ki Godónbóka umul babulakla.” ²¹ I Godón ngi wirri kwitüm ki emnyelnórre, a i ma koke tónggapóndako, akó i oya eso koke akyandako, enana i oyabóka umulako. A ibü gyagüpítótóka Godka kúp-koke bainóp akó ibü gonggo moboküpa ibü balngomóldako tümün kwatódó. ²² Enana i bóktandako wagó, “Ki [wirri gyagüpítótók] pamkolpamakla,” a i ma gonggo pamkolpamóm kuri

bairre. ²³ Da i kak kuri emtyerre Godón [wirri kómáл zyóndü], we God, kokean nótó narrótóke. A i ma kuri byalüngórre nugupi tómbapórrón dandangdó akó i ene elklaza ótókdako. Ene dandangab obzeksyók inzanako: pam, enana i sab narrbarine, akó póyae akó tokom wapórpükü lar akó tüpdü ngübyón elklaza.

²⁴ We ngarkwatódó, God ibü kuri előke kolae tonarr tómbapónóm tibiób kolae büban ubidügab, ngibürr kolpampükü utüdi, ibü kol ó morwal koke nidipako. Olgabi i büöd tonarr tómbapónóp tibiób darrpan-darrpan bübdü. ²⁵ God ibü előkórr, zitülkus i kak kuri emtyerre amkoman bóktandó Godónbóka akó obae tiz bóktan amkoman nangunóp. Da i ene elklaza ótókdako, God ne kla tómbapónorr, akó ibünkü zagetódako. A i oya koke ótókdako akó oyankü koke zagetódako, ene elklaza nótó tómbapónorr. Ene watóke pamkolpama noan metat ki agür kwarilün. [Amen].

²⁶ We zitülkusdü, God ibü előkórr büödan tulmil tómbapónóm kolae büban ubidügab. Ibü kola kuri bólérre pampükü utüm ama ngibürr kolpükü utódako. ²⁷ Pama ta inzan kuri bólérre kolpükü utüm akó ibü kolae büban ubia ibü bumiógda ngibürr pampükü utüm. Pama büödan tórrmen tulmil tómbapóndako ngibürr pampükü akó inzan kwata i tibiób darrem ipüdóp tibiób kolae tonarranme. I gaodómako ene darrem apadóm. ²⁸ Akó zitülkus i gyagüpi koke ogobórr wagó, igó poko wirri klama, igó bóktanóm God amkoman Goda, wa ibü igósidi előkórr ene elklaza tómbapónóm tibiób gonggo gyagüpitótókdögab, i koke ne kla ki tómbapórr. ²⁹ I blaman darrpan-darrpan kolae tonarra gwarrarrónako. I dümdüm-koke tulmil akó kolaean tulmil tómbapóndako. Ibü gyagüp kolaea akrranda akó i ubiako kolae tómbapónóm ngibürr pamkolpamndó. Ibü ubi ngibürr pamkolpamab elklazadóma. I pam büdülpükü akrrandako, i ongyalédko, i pamkolpam ilklió bülióndako akó azid alióndako. I ngi bumarrudako, ³⁰ i obae bóktan alióndako ngibürrabkwata panzedó, i Godón alzizi amaikdako, i ngibürr pamkolpam morroal-koke angóndako, i gyagüpi tótókdako wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamndögab, akó i ikub bagürdako. I küsil kwat kuri eserre kolaean tulmil tómbapónóm. I tibiób aipalabalab bóktan koke arrkrrudako. ³¹ I gonggoako, i tibiób [alkamül-koke bóktan] amgündakó, ibü moboküpü ubi babulako tibiób müöt pamkolpamndó, akó ibü gyaur babulana. ³² I ene elklaza tómbapóndako, enana i Godón dümdüm gida bóktan pokobóka umulako, ne pokoa bóktanda wagó, inzan nidi ngyabendako, i gaodómako büdülm. I tib ene elklaza tómbapóndako, akó i ta igó bóktandako wagó, ene morroala ngibürr pamkolpama nómá tómbapónorre.

2

God Kolae Tómbapón Pamkolpam Zaz Ainda

¹ Aprrapórr darrü Zu pama yabü aodó igó bóktanda wagó, "I kolae pamkolpamako; ka ene kla koke tómbapóndóla!" Da ka oyaka bóktan alkomoídóla wagó, "Marü zitülkus babula ibü zaz aindüm, zitülkus ma darrü pam nómá zaz aindóla, a ma ta dadan elklaza tómbapóndóla, ma ta igósidi moba urdü tótók kwat kuri alóta." ² God sab ibü zaz nirre, ene elklaza nidi tómbapóndako, akó mi umul igósakla, wa ibü

[dümdüm tonarre] zaz nirre tibiób tórrmen tulmildügab. ³ Pam, ma ibü zaz aindóla a ma ta ene dadan elklaza tómbapóndóla. Da marü gyagüpítótók iada? Ma ia gaodómla kórzyónüm, God marü nóma zaz mine? Koke! ⁴ Ó apprapórr ma igó gyagüpi tótókdóla wagó, oya wirri morroal tonarr wata kari klama. Wa ta ngürsilüm büsai kokean bainda, akó wa wirri zao-zao pama. Ia ma koke amzyatdóla igó, God morroal tonarra marüka, igósüm ma kolae tonarrdögabi tübyalüngö oyaka? ⁵ A marü moboküp baku burrul babulana akó marüka gyaur babulana, ma ne kolae kla tómbapóndóla. Ma moba kolae tonarrab darrem igósidi metat wirri byóndóla, kókó ene ngürra sab nómame, God tóba wirri ngürsil ne ngürrdü pupo sine. Ene ngürrdü, God sab akó okaka tübine, wa pamkolpam ia zaz nirre dümdüm tonarre.

⁶ Wa sab darrem kla nüliónorre darrpan-darrpan pam tibiób tórrmen tulmil ngarkwatódó. ⁷ Ngibürr pamkolpama metat piküp bain-koke morroal tórrmen tulmil tómbapóndako, da i inzan amtyandako, ibü wirri ubia metat ngyabenóm, akó igó, God ibü nagürlórre, ó ibükwata gyagüpi wame wagó, i morroal kolpamako. Ene pamkolpam God sab [ngarkwat-koke arról] nüliónorre. ⁸ A ngibürr pamkolpama tibióbankwata gyagüpi bomandako. Olgabi i amkoman bóktan alzizi amaikdako akó dümdüm-koke tonarr mamoandako. God sab kari ngürsil koke yarile ibüka. ⁹ Müp akó azid aeng sab asi namüli blaman pamkolpamdó, kolaean kla nidi tómbapóndako, ngaensingül Zu pamkolpamdó akó ta Zu-koke nidipko. ¹⁰ A God ibü ngi wirri kwitüm emele, ibü sab wirri ngi nótterre, akó paud nüliónorre, morroal nidi tómbapóndako, ngaensingül Zu pamkolpamdó akó ta Zu-koke nidipko. ¹¹ Ene klama sab tómbapóne, zitülkus God sab blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó zaz nirre.

¹² Zu-koke nidipko, Mosesón gida babula ibüka. I Mosesón gida kalkuma kolae tonarr tómbapóndako akó bamrukürrünako.* Zu pamkolpam God sab ibü zaz nirre ene gida ngarkwatódó. ¹³ Ene amkomana, zitülkus ene pamkolpam, gida wata nidi arrkrrudako a koke mamoandako, dümdüm tonarr pamkolpam kokeako Godón ilküpü. A gida nidi arrkrrudako akó dakla mamoandako, God ibü dümdüm tonarr pamkolpamón nirre. ¹⁴ Zu-koke nidipko, Mosesón gida babula ibüka. A i ma ngibürr elklaza nómame tómbapóndako tibiób gyagüpítótókdögab, Mosesón gida-a ne poko bóktanda, da i ma okaka amazıldako, i umulako morroal tonarr akó kolae tonarr larógako. ¹⁵ Ibü tórrmen tulmila pupo bainda, igó poko ibü moboküpü wialómorrónako, Mosesón gida-a ne poko bóktanda. Auma büb kugupidü, i ta umulako morroal tonarr a kolae tonarr laroga. Akó ibü gyagüpítótóka ngibürr tonarr ibü byalda wagó, "E kolae tónggapórre." Ngibürr tonarr ibü byalda wagó, "Wa taia e ne kla tónggapórre." ¹⁶ Ini tonarra sab tómbapóne ene ngürrdü, wa sab pamkolpamab anikürrün gyagüpítótók nómame zaz nirre Yesu Kerrisokama, [Morroal Bóktan] ngarkwatódó, ka ne poko büdratdóla.

Zu Pamkolpam akó Ene Gida, God Ne Kla Sekyanórr Moseskama

^{2:6} Wórr Peba 62:12; Ikik Bókrran Bóktan 24:12   * ^{2:12} bamrukürrün wa ibübüka apónda, nübiób ngarkwat-koke arról babula, a ma sab [metat bólmyan urdü] nidi ogobe.

¹⁷ Da errkyadan ka marüka wialómdóla, ma moba Zu olombóka nótó ngibliandóla. Ma Mosesón gidádó ngambangóldóla akó ikub bagürdóla igó, ma Godónla. ¹⁸ Ma umulóla oya ubi laróga akó ma amzyatdóla kómála ne klama ngibürr klamdógab, zitülkus Mosesón gida-a marü umul ainda. ¹⁹ Ma amkoman karrkukusi angundóla wagó, ma ilküküp murrbausürrün kolpamab balngomól olomla, zyón klamla ibünkü, tümün kwatódó nidipako. ²⁰ Ma gyagüpi tótókdóla wagó, ma umulbain pamla ibünkü, Godónbóka umul-kók nidipko akó ibünkü, olmalpókalzan nidipko samuan ngarkwatódó. Ma inzan gyagüpi tótókdóla, zitülkus Mosesón gida-a marü blaman kla umul ainda akó blaman amkoman bóktan asine ene gida kugupidü. ²¹ Da mórdóga, ma wa ngibürr pamkolpam umul baindóla. A ma ma moba koke laróngóm umul baindóla? Ma wa panzedó ikik bökrrandóla, pamkolpama koke gólmól kwarile, da ma müób iade gólmól-gómól bangóndóla? ²² Ma wa igó bóktandóla wagó, pamkolpama pam a kol gólmól koke ki kwarile, da ma wa kol iade gómöldóla? Ma wa gyagüpi tótókdóla wagó, obae god ngazirr klamako, da ma ene obae godan [ótók] müötüdügabi iade gómöldóla? ²³ Ma wa ikub bagürdóla gidankwata, da ma Godón ngi iade tüp alkomöldóla, Mosesón gida amgündi? ²⁴ Ene amkomana, zitülkus Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Zu-koke nidipko, i Godón ngi kulaindako yabüme.”

²⁵ Zitülkus ma Zu pamla, marü [gyabi sopae singgapirrüna]. Ene ta kómala, ma ne gida nómá mamoandóla. A ma ne gida nómá amgündóla, ene wamaka marü gyabi sopae singgapin kokea. ²⁶ Da gyabi sopae koke nibiób singgalgónóp, i ne gidan arüng bóktan nómá mamoan kwarile, God ibü igó ngabkan yarile wagó, ibü gyabi sopae singgalgórónako, da igósidi i tóbanan pamkolpamako. ²⁷ God sab marü zaz mine akó [kolaeen darrem] mókyene, ma gida nótó amgündóla, enana marü wialómorrón gida asine akó enana marü gyabi sopae singgapirrüna. Pamab gyabi sopae koke nibiób singgalgónóp bübdü, da i ma gida mamoandako, i sab ugón bóktorre wagó, ene dümdüma God marü kolaeen darrem mókyene. ²⁸ Pamkolpama nómá asendako igó, darrü oloma Zu isab gida mamoanda, i amzyatdako wagó, wa Zu pama. A ene gida mamoana koke amtyanda wagó, wa amkoman Zu pama, noan moboküp Godkama. Akó darrü paman gyabi sopae singgapirrü nómada, ene klama koke amtyanda igó, wa amkoman Godóne.[†] ²⁹ Koke! Darrü pam amkoman Zu pama, wa ne Godón amkoman moboküpí nómá mamoanda. Akó darrü paman gyabi sopae singgapirrü nómada wibalómorrón gida ngarkwatódó, ene wirri kła kokea. A wirri kła mórdóga, Godón Samua ne zaget tónggapónda pamab moboküpdu. Inzan pama pamkolpamab agür koke apadóda, a wa Godón agür apadóda.

3

God Metat Tónggapónda, Wa Tónggapónóm Ne Poko Bóktanórr

¹ Da darrü pam Zu olom nómade, ene klama oya iazan tangamtine? Ó ia morroala, darrü paman [gyabi sopae singgapirrü] nómada?

^{2:24} Aesaya 52:5   [†] ^{2:28} Gida murrdü, gyabi sopae singgalgón timam yarilürr, amtyande ene pam Godón yarilürr. A ene timama koke amtyan yarilürr, ene paman moboküp amkoman Godka yarilürr.

2 Ó anda, blaman kwata! Singül kwata, God Zu pamkolpam tóba bóktan nülinóp, zitulkus wa ibü amkoman angun yarilürr ene bóktan ayom. **3** Laróga sab tómbapóné, doan Zu pamkolpama koke nóma tónggapónóp, i tónggapónóm ne poko bóktónóp? Ia God sab igósidi bólene tónggapónóm, wa tónggapónóm ne poko bóktanórr? **4** Koke, amkoman kokean! God metat wata amkoman poko bóktanda, enana blaman pamkolpam obae tiz kolpamako. Enezan [Deibid] wialómórr Wórr Pebadó Godka wagó,
“Ene igósüm, blaman pamkolpama sab emzyetórre marü bóktan amkomaña.

Akó darrü pama sab igó nóma bóktóne wagó, marü zaz bain dümdüm kokea, ma sab moba pupo bailo wagó, ‘Kürü zaz bain wata dümdüma.’”

5 A mibü dümdüm-koke tonarra ne Godón [dümdüm tonarr] nóma pupainirre, mi ia poko bóktórre? Ia mi igó bóktórre wagó, Godón dümdüm babula tóba wirri ngürsil okaka amzasilüm akó mibü [kolaean darrem] akyanóm? (Ka popa pamakanzan bóktandóla.) **6** Koke, amkoman kokean! Godón ne dümdüm babul nóma ki yaril, da wa igósidi gaodó koke ki yarile tüpan pamkolpam zaz bainüm dümdüm tonarre. **7** Aprrapórr ma bóktandóla wagó, “God metat tónggapónda, wa tónggapónóm ne poko bóktanórr. Pamkolpama ne ene kla morroal nóma emzyetórre kürü obae tiz térrmen tulmildügabi akó ene igósidi, i Godón ngi wirri kwitüm emngyerre, da wa sab kürü koke ki zaz kyó akó darrem koke ki kókya kólba kolae tonarrdóbág.” **8** Da ma ta inzan bóktonto magó, “Mi kolae tómbapóndakla, igósüm sab morroala tame.” Ngibürr kolpama ta kolae bóktan kürükwata alióndako panzedó wagó, ka ene poko bóktandóla. I ngarkwatódómako, God sab ibü zaz nirre akó kolaean darrem nüllirre.

Darrü Olom Babulana, Dümdüm Tonarr Olom Nótóke

9 Mi ia bóktórre ene pokodóbägi? Ia mi, Zu nidipakla, morroalakla ngibürr pamkolpamdóbägi? Koke, amkoman kokean! Ka kuri bóktóna wagó, kolae tonarra nizan kobo arüngi alngomólda, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko. **10** Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Darrü pam babulana, dümdüm tonarr olom nótóke, tai amkoman babulana.

11 Darrü olom babulana, Godón amkoman bóktanan [küp nótó apadódá],

darrü olom babulana, Godón nótó amkünda.

12 Blamana Godón kak kuri emtyerre;

blamana wata kolae kuri bairre.

Darrü olom babulana, morroal tonarr nótó tómbapónda, tai amkoman babulana.”

13 “Ibü bóktan kolaeana, wamaka kolae ilangazan burruanda tae bapórrón gapókdóbägi;

i pamkolpam ilklió bülióndako mis bóktane.”

“I pamkolpam kolae baindako tibiób bóktane, wamaka büdül tarük gwara pamkolpam kolae bainda.”

14 “I metat amórrdako akó i metat pamkolpam azid alióndako tibiób bóktane.”

- 15** "I büssai-büsai tótókdako wapórane pamkolpam akrranóm büdülämpükü.
16 I darrü bwób nóma amgatódako, ene bwób kulairrüna akó ene bwóban pamkolpam wata müpdümako.
17 Ibüka darrü umul ta babula paudankwata."
18 "Ene pamkolpamab gum ta babula Godka."
- 19** Mi umulakla wagó, gida-a blaman ne poko bóktanda, ibüka bóktanda, gida murrdü nidi ngyabendako. Ene igósüm, pamkolpamab darrü poko ta babula bóktanóm, God ibüka nóma bóktanda wagó, wa ibü sab kolaean darrem nüllirre. Akó ene igósüm, God sab dudu tüp zaz ine.
20 God sab dudu tüp zaz ine, zitülkus darrü olom babula, God sab dümdüm tonarr olom noan ine, zitülkus wa gida mamoanda. A pamkolpama wata umul baindako wagó, i kolae tonarr tómbapórre, zitülkus gida-a ibü ene kla umul baina.

God Ibü Dümdüm Tonarr Pamkolpam Byóna, Yesu Kerrison Nidi Amkoman Angundako

21 A errkyä God gida kalkuma okaka amzazilda, wa darrü kwat kuri alótórr tóbankü pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba-a enekwata bóktandako wagó, amkomana. **22** God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm byóna, zitülkus i Yesu Kerrison amkoman angundako. Ene amkomana blaman-abkü, amkoman nidi bangundako, zitülkus God ibü darrpan ngarkwatodó zaz baina: **23** blaman pamkolpama kolae tonarr tómbapórre akó blaman igósidi gaodó kokeako Godón [wirri kómál zyón] amrranóm. **24** A ibü blaman God dümdüm tonarr pamkolpamóm byóna tóba [gail tonarr-dögabi], popa, oya darrem babula. Wa gaodóma ene kla tónggapónóm, zitülkus wa ibü [aurdü amalorr] Kerriso Yesukama. **25** God oya panzedó singrinürr [urdü agasil larzan] ibü kolae tonarr barrgonóm, amkoman nidi angundako igó, Yesun óea tópkánorr ibü kolae tonarrabme. God ini kla tónggapónorr tóba dümdüm tonarr amtyanóm, zitülkus wa ngaen zao-zao yarilürr akó wa igósidi pamkolpam kolaean darrem koke nülinóp tibiób kolae tonarrdögabi, i ngaen ne kolae tonarr tómbapónóp. **26** Wa ini kla tónggapónorr oya dümdüm tonarr amtyanóm errkyä, igósüm pamkolpam umul kwarile wagó, wa dümdüm Goda akó igósüm, wa oya dümdüm tonarr olom ainda, Yesun nótó amkoman angunda.

27 Da ia darrü kla asine mibü ikub bagürüm? Babulana! Iade? Ia ene igósidi, zitülkus mi gida mamoandakla? Koke, ene igósidi, zitülkus mi Yesun amkoman angundakla. **28** Ka ini poko wialóma, zitülkus mi igó bóktan amoandakla, darrü olom dümdüm tonarr oloma, zitülkus wa amkoman bangunda, akó ene zitülkus koke igó, wa gida mamoanda. **29** Ia God wata Zu pamkolpamab Gode? Ia wa akó ta ibü God koke-e, Zu-koke nidipko? Ó, wa akó ta ibü Gode, Zu-koke nidipko, **30** zitülkus wata darrpan Goda. Wa sab Zu pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre tibiób amkoman bangundügabi. Akó wa sab dadan poko bóktóne ibükwata, Zu-koke nidipko, tibiób dadanzan amkoman bangundügabi. **31** Da ia mi Mosesón gida amandakla amkoman bangundügabi? Koke, amkoman kokean! A mi ma ene gida karrkukus aindakla.

4

Eibrra-amón Amkoman Bangun Godka

¹ Da mi ia bóktorre Eibrra-amónkwata, mibü tüpan kwata abbobat? Wa ia poko umul ipadórr inikwata? ² Eibrra-amón ne [dümdüm tonarr] pamóm noma yónürr tóba tórrmendógabi, da oya zitülkus asi ki yarilürr ikub bagürüm. A Godón ilküpdu koke. ³ Ka ini poko wialóma, zitülkus Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Eibrra-am Godón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan."

⁴ Pama manim noma zagetóda, wa darrem apadóda. Wa ene darrem igó koke ngakanda wagó, ene lgyaur klama]. A oya dümdüm asine ene darrem apadóm. ⁵ God darrü olom koke apadóda dümdüm tonarr olomzan, tóba tórrmendó nótó ngambangólda zid bainüm. A wa dümdüm tonarr olomzan igó olom apadóda, Godka nótó ngambangólda akó amkoman angunda. Ene olom umula wagó, God gaodóma ibü dümdüm tonarr pamkolpamón bainüm, ngaen Godkamóm ubi-koke nidi kwarilürr, i oyaka noma tübyalüngórre. ⁶ Dadan ngarkwatódó, [Deibid] ta wialómorr inikwata, wa bagürwómankwata noma wialómorr, ne bagürwóm ibükama, God nibiób azebda dümdüm tonarr pamkolpamzan. A wa ibü we zitülkusdü koke azebda, tibiób tórrmendógabi. Deibid wialómorr wagó,

⁷ "Bagürwóm idipako,
nibiób gida amgún tonarr barrgorrónako,
nibiób kolae tonarr amarrónako.

⁸ Bagürwóm watóke,
Lod noan kolae tonarr kokean gyagüpi amóne."

⁹ Da ia ini bagürwóm wata ibünkuma, nibiób lgyabi sopae singgalgórrónako? Koke. Wa akó ibünkuma, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako kokeako. Mi babina wagó, "Eibrra-am Lodón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, Lod oya igósidi ipadórr dümdüm tonarr olomzan." ¹⁰ God oya noma ipadórr dümdüm tonarr olomzan? Ia Eibrra-amón gyabi sopae singgapin küsil yarilürr, ta ia sopae singgapin kakóm? Ene kakóm koke; oya gyabi sopae singgapin ugón küsil yarilürr! ¹¹ Oya gyabi sopae singgapina oya dümdüm tonarr okaka imzazilürr akó karrkukus yónürr. Wa dümdüm tonarrpükü yarilürr ene tonarrdó, oya gyabi sopae singgapin küsil noma yarilürr. Wa dümdüm tonarrpükü yarilürr, zitülkus wa Godón amkoman angun yarilürr. We ngarkwatódó, wa ibü abóm baine, Godón amkoman nidi angundako a nibiób gyabi sopae singgalgórrónako kokeako, igósüm God sab ibü ta yazebe dümdüm tonarr kolpamzan. ¹² Akó wa ta ibü abe, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako. Ka wata ibübóka apóndóla, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako akó ta amkoman nidi bangundako Eibrra-amzan amkoman bangun yarilürr ene tonarrdó, oya gyabi sopae singgapin küsil noma yarilürr.

Godón [Alkamül-koke Bóktanj Eibrra-amka, Oya Amkoman Bangundügabi]

¹³ God Eibrra-amón akó oya olmalbobatal alkamül-koke bóktan nókyenóp wagó, dudu tüp wa sab Eibrra-amón ekyene. Eibrra-am

ene bóktan gida mamoandógar koke ipadórr, a wa tóba amkoman bangundügabi ipadórr. Akó God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan. ¹⁴ Pamkolpama dudu tüp ne nóma ki ipüdörre gida mamoandógabi, da Godón amkoman angun akó oya alkamül-koke bóktan igósidi küp-koke ki namüli. ¹⁵ Zitulkus módogá, Godón wirri ngürsila pamdó tótókda, i gida nóma amgündako. A gida babulan nóma ki yaril, gida amgün ta babul ki yaril.

¹⁶ We ngarkwatódó, ene alkamül-koke bóktan amkoman bangundügabia, igósüm ene bóktan Godón [gail tonarr] ngarkwatódó ki yarile. Akó ene igósüm, ene bóktan karrkukus airrún ki yarile blaman [Eibrra-amón olmalbobataldó]. Wata ibü tibióbanka koke, Mosesón gida nidi mamoandako, a blaman pamkolpamidó, amkoman nidi bangundako Eibrra-amzan. Wa mibü blamanab aba. ¹⁷ Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Ka marü abbobatóm kuri mina bwób-bwób pamkolpamabkü ini tüpdü." Wa mibü abe Godón ilküpüdü, oya amkoman nótó angun yarilürr, ene nadü Gode, ibü arról nótó aliónda, büdül nidipko. Akó ene nadü Gode, elklaza nótó tómbapónda ene elklazadógabi, babulan ne klamko. ¹⁸ Eibrra-amón zitulkus babul yarilürr [gedlóngóm bainüm], zitulkus oya olmal babul kwarilürr. A wa ma gedlóngóm bailürr akó amkoman bangun yarilürr wagó, wa abóm bainürr abün bwób-bwób pamkolpamabkü ini tüpdü, wata God enezan bóktanórr oyaka wagó, "Marü olmalbobatal sab abün korale." ¹⁹ Oya amkoman bangun arunga koke kari bailürr, wa tóba büb nóma küp bamkónorr büdül kari poko nóma yarilürr, zitulkus wa aprrapórr 100 pail ngarkwat yarilürr, akó wa gyagüpi nóma amaiak yarilürr wagó, Serra epepo akó olmal balngón-koke kolo. ²⁰ Wa kokean piküp bainürr amkoman angunüm akó wa ninis gyagüpitótók koke yarilürr Godón alkamül-koke bóktanankwata. A oya amkoman bangun arunga dódórr bainürr akó wa Godón ngi wirri kwitüm emgyelörr. ²¹ Wa wirribóka amkoman angun yarilürr wagó, Godón gaodóma ene kla tónggapónóm, wa ne alkamül-koke bóktan ekyanórr. ²² We zitulkusdü, "God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan." ²³ Ene bóktan opor, "oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan," wata Eibrra-amón tóbanankü wialómorrón koke kwarilürr. ²⁴ Ene bóktan opor akó ta wialómorrón kwarilürr mibünkü. God mibü ta sab sazebe dümdüm tonarr kolpamzan. Wa mibü inzande sazebe, mi oya amkoman nóma angundakla, Yesun mibü [Lod] ne nótó irsümüllürr büdüldügab. ²⁵ God Yesun amkal pamab tangdó ingrinürr narrótókóm mibü kolae tonarrabme akó oya irsümüllürr arróldó, igósüm wa gaodó yarilürr mibü dümdüm tonarr kolpamóm ainüm.

5

Paud akó Bagürwóm

¹ We ngarkwatódó, zitulkus God bóktanda wagó, mi [dümdüm tonarr] pamkolpamakla mibiób amkoman bangundügabi, God akó midi paudüdü ngyabendakla mibü Lod Yesu Kerrisokama. ² Mibü amkoman bangun-abme, wa kwat alótórr mibünkü [gail tonarr] apadóm, mibükä ne klame. Akó mi bagürwómdümakla, zitulkus mi [gedlóngóm baindakla], Godón

[wirri kómal zyón] sab mibüka yarile. ³ Wata we pokoaan koke, akó mi ta bagürwómdümakla mibü azid aengdóbabi, zitülkus mi umulakla wagó, mi nómá azid aengdakla, da mi igósidi umul baindakla karrkukus bórrangóm. ⁴ Mi nómá karrkukus bórrangdakla, God mibü tórrmen tulmil apókda akó wa bóktanda wagó, "Morroal". Olgabi mi gedlóngóm baindakla, Godón wirri kómal zyón sab mibüka yarile. ⁵ Akó mi ne klamóm gedlóngóm bairre, sab amkoman küpüm baine, zitülkus Godón wirri [moboküpü ubi] mibü moboküpüma. God mibü tóba Samu tókyenóp. Wa mibü tangbamtinda amzyatóm wagó, Godón moboküpü ubi mibüka amkoman wirriana.

⁶ Ene tonarrdó, mi gaodó koke nómá kwarilnúrrü mibiób tangbamtinüm, Kerriso ibünkü narrótókórr Godkamóm ubi-koke nidipko. ⁷ Anda, wata darrpan-darrpan oloma ubi bainda büdülmü dümdüm nygaben pam zid ainüm, a darrü pam aprrapórr asine, gum-koke nótóke büdülmü morroal pam zid ainüm. ⁸ A God tóba moboküpü ubi mibüka okaka amzazilda inzan tonarre: mi kolae tonarr pamkolpam nómá kwarilnúrrü, Kerriso narrótókórr mibünkü. ⁹ Zitülkus God mibü dümdüm tonarr pamkolpamóm tinóp Yesun óédóma, da mi igósidi amkoman umulakla, mi sab zid bairrún kwarilo oyakama Godón wirri ngürsildügabi! ¹⁰ Mi Godón gómdamat-koke nómá kwarilnúrrü, wa mibü gódam tangunóp tóba Oloman büdüldóma. Da móðoga, zitülkus wa mibü gódam tangunóp, mi amkoman igósidi umulakla mi zid bairrún kwarilo oya arróldóma! ¹¹ Wata ene pokoaan tebe koke, a mi akó ta bagürwómdümakla ene klamdóbabi, God ne kla tónggapónorr mibünkü mibü Lod Yesu Kerrisokama. God mibü gódam tangunóp oyakama.

Büdüla Tamórr Adamkama, Arróla Tamórr Kerrisokama

¹² Kolae tonarra tamórr ini tüpdü darrpan pamdóma, akó büdüla tamórr oya kolae tonarranme. We ngarkwatódó, büdüla tamórr blaman pamkolpamdó, zitülkus blaman kolae tonarr tómbapónóp. ¹³ Anda, kolae tonarr singül kwata asi yarilürr. Solkwat Mosesón gida mibü we tókyenóp. A gida babul nómade, God pamkolpamab kolae tonarr sab metat koke gyagüpi amale. ¹⁴ A büdüla balngomól yarilürr Adamón nygaben tonarrdóbabi kókó Mosesón nygaben tonarr amrran. Ene pamkolpama ta narrbarinúrr, kolae tonarr nidi tómbapónóp, a Godón gida bóktan poko koke amgünóp Adamzan kainürr.

Adam Kerrison dandang yarilürr, solkwat nótó ki tame, zitülkus wa ne kla tónggapónorr, blaman pamkolpam nongrenóp. Kerriso ta ne kla tónggapónorr, blaman pamkolpam nongrenóp. ¹⁵ A Godón lgayaur kla] akó Adamón kolae tonarr darrpan ngarkwatódó kokeamli. Amkoman, abün pamkolpama narrbarin kwarilürr ene darrpan paman kolae tonarrdóbabi. A Godón gail tonarr wirriana ene klamdóbabi. Akó oya gyaur kla ta wirriana, ne klama tamórr darrpan paman gail tonarranme, Yesu Kerriso. God tóba gyaur kla tókyenóp abün pamkolpamadó. ¹⁶ Akó Godón gyaur klama ne kla tónggapónorr blaman pamkolpamabkö igó klamzan kokea, ene darrpan paman kolae tonarra ne kla tónggapónorr. God blaman pamkolpam zaz ninóp ene darrpan kolae tonarr kakóm, akó olgabi ibü [kolaean darrem] nülinóp. A wa pamkolpam ene gyaur kla nókyenóp abün kolae tonarr kakóm, akó olgabi wa ibü dümdüm tonarr

pamkolpamóm ninóp. ¹⁷ Amkomana, büdüla balngomól yarilürr ene darrpan pamdóma oya kolae tonarranme. A darrpan pam Yesu Kerriso ne kla tónggapónórr wirriana darrpan pam Adamón kolae tonarrdógabi. God pamkolpam ene nis kla ngaru bapón-koke akyanda, gail tonarr akó ene gyaur kla, dümdüm tonarr. Ene pamkolpama, nidi nüpüdörre, sab balngomól kwarile darrpan pamdóma Yesu Kerriso, i wankü nóma nyabén kwarile.

¹⁸ Da móðoga, darrpan paman kolae tonarrdógabi Godzan gyagüpítótók esenórr blaman pamkolpam zaz bainüm akó kolaean darrem aliónüm, ene dadan ngarkwatódó darrpan paman dümdüm tórrmendógabi God blaman pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda. Akó olgabi i arról apadódako. ¹⁹ Zitülkus darrpan pama bóktan koke arrkrurr, abün pamkolpama kolae tonarr pamkolpamóm bainóp. Ene dadan ngarkwatódó, sab abün pamkolpama dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre, zitülkus darrpan pama bóktan arrkrurr. ²⁰ God pamkolpam gida nókyenóp, igósüm i abün münum ki emzyatnórre igó, i gida amgün kwarilürr. A kolae tonarra wirrizan bailürr, Godón gail tonarrapükü ta amkoman wirrian bailürr. ²¹ Ene igósüm, kolae tonarrazan balngomól yarilürr ama büdüldü, da Godón gail tonarra akó ta ki balngomól yarilün dümdüm tonarrdóma, pamkolpam [ngarkwat-koke arróldó] amarrum Yesu Kerrisokama, mibü Lod.

6

Mi Kerrisokü Nurrbarirrü akó God Mibü Wankü Sirsinürr

¹ Da mi ia poko bóktórre? Ia mi metat kolae tonarr alngón kwarilo, igósüm Godón [gail tonarra] dódórr ki baine? ² Koke, amkoman kokean! Mi büdül pamkolpamzakanla, nibióbka kolae tonarran arünga kuri blakón. Da ia mi gaodómakla metat kolae tonarr alngónóm? Koke! ³ Ia e umul-kókakla wagó, mi blaman [baptaes] nidi bainóp akó Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla, mi baptaes bainóp oya büdüldüma? ⁴ We ngarkwatódó, ene inzana, mi wankü nurrbarirrü akó gapókdó kwarilnürü mibü baptaes bain tonarrdó. Ene igósüm, mi sab ta küsil nyabendó kwarilo, Kerrisonzan irsümülürr büdüldügab Aban [wirri kómáal zyóndüma].

⁵ Ene amkomana. Mibü ngaep nyabena blakónorr, da ene inzana, mi nurrbarirrü Yesuzan narrótókorr. Olgabi mi oyaka dabyórrünakla oya büdüldü. We zitülkusdü, mi sab tübarsino küsil nyabendó, wazan türsumülürr. Da amkomana, olgabi mi ta oyaka dabyórrün kwarilo oya küsil nyabendó. ⁶ Mi umulakla wagó, mibü ngaep arróla narrótókorr wankü krrosdó, igósüm kolae tonarran arünga mibü arróldó ki blakó. Ene igósüm, mi myamem kolae tonarran [leba zaget] pamkolpam koke kwarilo. ⁷ Zitülkus móðoga, darrü oloma nóma narrótóke, oya laurdü amaikej kolae tonarran arüngdügabi. ⁸ Akó zitülkus mi Kerrisokü nurrbarirrü, mi amkoman angundakla wagó, mi ta usakü nyabén kwarilo. ⁹ Zitülkus móðoga, mi igó umulakla wagó, zitülkus Kerrison irsümülürr büdüldügabi, wa akó myamem koke narrótóke. Büdülan arünga oya myamem koke alngomólda. ¹⁰ Wa nóma narrótókorr, wa wata darrpanóm ó myamem koke narrótókorr kolae tonarran arüng alakónóm;

akó wa ne ngyabene ngyabenda, wa Godónkü ngyabenda. ¹¹ Ene dadan ngarkwatódó, e yabiób wata igó gyagüpi boman kwarilo wagó, wamaka e büdül pamkolpamakla, kolae tonarran arünga koke nibiób balngomól. Akó e yabiób wata igó gyagüpi boman kwarilo wagó, e arrólakla Godónkü Kerriso Yesukama.

¹² We ngarkwatódó, kolae tonarran arünga yabü büb koke ki balngomól yarilün, sab ne büba nurrbarine, büban kolaean ubi mamoanóm. ¹³ E yabiób büb alión-gu kolae tonarrdó, dümdüm-koke tonarr tömbapónóm. A e ma yabiób büb Godón ilinam, izan, God nibiób simarrurr büdüldügab ama arróló. Akó yabiób büb Godón ilinam [dümdüm tonarr] tömbapónóm. ¹⁴ Zitülkus módogá, kolae tonarra yabü koke balngomól yarile, zitülkus e gida murrdü koke ngyabendakla, a e ma Godón gail tonarr murrdü ngyabendakla.

¹⁵ Da mi ia laró tónggapórre? Ia mi wata kolae tonarr tömbapón kwarilo, zitülkus mi gida murrdü koke ngyabendakla a mi Godón gail tonarr murrdü ngyabendakla? Koke, amkoman kokean! ¹⁶ Ia e umul-kókakla wagó, e yabiób büb darrü pam nóma akyandakla oya bóktan arrkrrum leba zaget kolpamzan, da e ene paman leba zaget pamkolpamakla, e noan bóktan arrkrrudakla? Dadan ngarkwatódó, e leba zaget pamkolpamzanakla. E kolae tonarran leba zaget pamkolpam nómadakla, da e igósidi sab nurrbarino akó e sab bürrgrütörre Godkagab metatómpükü. A e Godón bóktan nóma arrkrrudakla, e dümdüm tonarr pamkolpam kwarilo. ¹⁷ Da mi Godón eso ekyanórre, zitülkus e ene amkoman umulbain bóktan barrkrrurru dudu moboküpi, God yabü ne umulbain bóktan murrdü irrbünür, enana e ngaen-gógópan kolae tonarrab leba zaget pamkolpam kwarilnür. ¹⁸ Yabü kolae tonarrdógabi kuri aurdü amanórr akó e dümdüm tonarrab leba zaget pamkolpamóm kuri bainarre. ¹⁹ Ka kakalande bóktandóla, zitülkus samuan ngarkwatódó bóktan müpa amzyatóm yabü tüpan gyagüpítókanme. Ngaen e yabiób büb irrbünarre leba zaget kolpamzan zagetóm tömanpükü akó gida mamoan-koke térrmen tulmilabkü. Yabü búba ngaen tömanpükü akó gida mamoan-koke térrmen tulmilabkü zaget kwarilnür leba zaget kolpamzan. Olgabi e arük-arük gida mamoan-koke térrmen tulmil tömbapón kwarilnür. Akó ene ta inzana, e yabiób büb errkyा irrbünam leba zaget kolpamzan zagetóm dümdüm tonarrabkü. Olgabi e [kolkal] ngyaben pamkolpam kwarilo, God tibi-tibi nibiób kuri amóné tóbankü.

²⁰ E kolae tonarran leba zaget pamkolpam nóma kwarilnür, dümdüm tonarra yabü koke balngomól yarilürr. ²¹ Ene tonarrdó, ia e laró morroal küp bapónarre ene elklazadógab, e errkyा ne térrmen tulmilabkwata büód aengdakla? Babulana. Ene térrmen tulmila pamkolpam büdül* kwatódó amarrudako akó i sab Godkagabi bürrgrütörre! ²² A errkyा yabü kuri aurdü amórre kolae tonarrdógabi akó e Godón leba zaget pamkolpamóm bainarre. E ne morroal küp bapónakla, wa yabü inzan pamkolpamóm bainda, kolkal ngyaben pamkolpam akó tibi-tibi amarrón Godónkü. Olgabi e [ngarkwat-koke arról] ipüdane. ²³ Zitülkus módogá, kolae tonarran darrem ngarkwat-koke büdüla, a Godón [gyaur] kla módogá, ngarkwat-koke arról Kerriso Yesu mibü Lodkama.

* **6:21** büdül wa ngarkwat-koke büdül apónda, ene wa bürrgratóm Godkagab metatómpükü.

Gida Babula Oyankü, Büdül Nótóke

¹ [Zonaretal], ka yabüka wialómdóla, gida umul nidipakla. Ia e umulkókakla wagó, gida-a wata pam balngomóláda ene pam arrólzane? ² Ka yabü amtyanóm kaindóla igó bóktane: gida-a inzan bóktanda wagó, müórpükü kol wa müórdü arróbórróno oya müór arrólzane. A wa ne nóma narrótókda, ene gida-a myamem kol koke kal-kal angónada. ³ Da módoga, ene kola ne akó darrü pam nóma amige oya müór ma arrólzane, oya pam góómól kolbóka ngizulianórre. A oya müóra ne nóma narrótóke, ene gida-a myamem kol koke kal-kal angón yarile akó wa pam góómól kol koke warile, wa ne akó darrü müór nóma amige.

⁴ Da kürü zonaretal, gida-a yabü koke kal-kal bangónada, zitülkus ene inzana, e nurrbarirru Kerriso nóma narrótókórr. Ene igósüm, e darrü olompükü dabyórrún kwarilo, büdüldügab noan irsümülürr, igósüm mi küp ki bapórré Godónkü. ⁵ Ka müsirrga aindóla barrkyananbóka: mi nóma ngyaben kwarilnürřü pamakanan ubi ngarkwatódó, gida-a kolae tonarran ubi wata arüng akyan yarilürr, mibü bübdü ne klama zaget kwarilürr. Olgabi mi küp bápón kwarilnürřü büdülkü. ⁶ A errkyá ma gida-a mibü koke kal-kal bangónada, zitülkus ene inzana, wamaka mi büdül pamkolpamakla gidadó, mibü ne klama kal-kal bangón yarilürr, wamaka mi tümün müötüdü kwarilnürřü. Ene igósüm, mi Godónkü zagetódakla Godón Samuan küsíl tonarre, akó mi Godónkü koke zagetódakla ngaep tonarre, wialómórrón gida murrdü.

Gida akó Kolae Tonarr

⁷ Da mi ia poko bóktörre? Ia gida kolae tonarrpüküma? Koke, amkoman kokean! A ka kolae tonarr emzyatórró gidanme. Gida-a bóktanda wagó, "Marü ubi darrü oloman elklazadó babul ki yarilün." Gida-a ne ini poko koke nóma ki bóktóne, kürü umul babul ki yarile igó, ini ubi kolaea. ⁸ A ene gida bóktan pokodógabi kolae tonarra kwat esenórr ene ubi arüng akyanóm kürükä ngibürr isab elklazadó. Gida ne babul nóma ki yaril, kolae tonarran arüng babulan ki yaril. ⁹ Darrü tonarr, ka gida kalkuma ngyaben namülnürřü. A ene gida bóktan pokoa nóma tamórr, ka emzyatórró kolae tonarran arüng asi yarilürr akó ka büdül ki esena. ¹⁰ Akó ka eserró, ene gida bóktan pokoa, arról ne klama ki sidüde, ma büdül sidódürr kürükä. ¹¹ Kolae tonarra kwat sesenórr gida bóktan pokodógabi, kürü ilklió küliónürr, akó gida bóktan pokodógabi kürü büdüldü kündödürr. ¹² Da módoga, gida [lkolkala], akó ene gida bóktan poko kolkala, dümdüm akó morroala. ¹³ Da ia ene klama, morroal ne klama, büdül sidódürr kürükä? Koke, amkoman kokean! Ene wa kolae tonarra büdül sidódürr kürükä morroal gidadóma, igósüm ka kolae tonarr emzyatórró wagó, ini kolae tonarra. Ene igósüm, ene gida bóktan poko igó okaka amzazilda igó, kolae tonarr kari kolae kokea.

Nis Arünga Bómkaldamlı Mibü Gyagüpítókdó

¹⁴ Mi umul igósakla wagó, Mosesón gida-a Godón Samudügabi tame. A ka ma tüpan olomla büban ubipükü, wamaka ka kolae tonarran [leba zaget olomla]. ¹⁵ Ka amkoman koke apaddóla, ka ne kla tónggapóndóla, zitülkus ka ne klámóm ubi baindóla, ka koke tónggapóndóla. A ka

ne kla alzizi amaikdóla, ka ene kla tónggapóndóla. ¹⁶ Da zitülkus ka tónggapóndóla, ka ne klamóm ubi koke baindóla, ka abindóla wagó, gida morroala. ¹⁷ Da módóga, ka kólbe myamem koke tónggapóndóla, a kolae tonarra tónggapónda, kürükä ne klama ngyabenda. ¹⁸ Ka umul igósla, darrü morroala koke ngyabenda kürükä; tai müsirrga ainüm: darrü morroala koke ngyabenda kürükä tüpan büb kugupidü. Ka umul igósla, zitülkus kürükä ubi asine tónggapónóm morroal ne klama, a ka gaodó kokela tónggapónóm. ¹⁹ Ka koke tónggapóndóla, ka ne morroal klamóm ubi baindóla. A ka tónggapóndóla, ka ne kolaean klamóm koke ubi baindóla. ²⁰ Da ka ne nómá tónggapono, ka ne klamóm koke ubi baindóla, ka kólbe myamem koke tónggapóndóla. A kolae tonarra tónggapónda, kürükä ne klama ngyabenda.

²¹ Da módóga, ka asendóla igó klama tömbapónda blaman tonarr: ka nómá ubi baindóla morroal tónggapónóm, kürükä minggüpánandó kolae aini wata asine. ²² Kürükä gyagüpítótókdó ka bagürwómdóla Godón gida bóktandó. ²³ A ka igó asendóla, darrü arüng asine kürükä büb kugupidü. Ene arünga ene klampükü bómkalda, ka ne klamóm ubi baindóla kólba gyagüpítótókdó. Akó ene arünga kürükä we angrinda, kolae tonarran balngomóldó, kürükä büb kugupidü ne kolae tonarra ngyabenda. ²⁴ Ka wirri müpdümla! Ia kürükä nótó [aurdü kümäike] ini bübdügab, kürükä büdüldü ne büba ódódda? ²⁵ Ka Godón eso akyandóla, zitülkus wa kürükä aurđu amaiakda Yesu Kerrisokama mibü [Lod]!

Da módóga, kürükä gyagüpítótókdó ka kólba Godón gidan leba zaget olomla, a kürükä tüpan büb kugupidü ka kolae tonarran leba zaget olomla.

8

Arról Apad Godón Samudüma

¹ Da módóga, errkyä kolae tonarrab darrem babula ibünkü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipko. ² Zitülkus módóga, arról Samuan arünga kürükä kuri kurruanórr kolae tonarr akó büdül, ibü arüngdüğabi Kerriso Yesukama. ³ Gida gaodó koke yarilürr mibü [aurdü amanóm] kolae tonarran arüngdüğab, zitülkus oya arünga kari-karibóka zao-zao bainürr tüpan bübanmë. A God mibü aurđu semanórr kolae tonarran arüngdüğab, wa tóbanan Olom nómá zirrsapónórr. Ene Oloman büb kolae tonarrpükü tüpan bübzän yarilürr. Wa tóba büb [gyaur klamzan] nökyenóp kolae tonarr amanóm. Inzan tonarre God tüpan büdü kolae tonarr zaz yónürr akó [kolaean darrem] ekyanórr. ⁴ Ene igósüm, mi blamana gidan dümdüm bóktan poko ki mamoan korala, mi, kolae tonarr koke nidi ok aindakla mibiób ngyaben balngomólóm, a Godón Samu nidi ok aindakla mibü ngyaben balngomólóm. ⁵ Ene kolpam, kolae tonarr nidi ok aindako tibiób ngyaben balngomólóm, i tibiób gyagüpítótók tibiób tüpan büban ubidü arrbündako. A ene kolpam, Godón Samu nidi ok aindako tibiób ngyaben balngomólóm, i tibiób gyagüpítótók Godón Samuan ubidü arrbündako. ⁶ Darrü oloma tóba gyagüpítótók büban ubidü nómá angrinda, wa büdül kwatódóma. A darrü oloma tóba gyagüpítótók Godón Samuan ubidü nómá angrinda, wa arról akó paud apadóda. ⁷ Ne oloma tóba gyagüpítótók tüpan büban

* ^{8:2} kürükä: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó inzan angrirrüna: mibü. Akó ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó inzan angrirrüna: marü.

ubidü nöma angrinda, wa igósidi Godón gódam koke-e. Wa Godón gida koke mamoanda. Anda, wa gaodó kokea Godón gida mamoanóm. We zitulkusdú, wa büdül kwatódóma. ⁸ Tüpan büban ubia nibiób balngomólda, i gaodó kokeako Godón bagürwóman ngitanóm.

⁹ A yadi, tüpan büban ubia yabü koke balngomólda, a Godón Samua yabü balngomólda, igó ne amkoman nómade wagó, Godón Samua yabü büb kugupidü ngyabenda. Kerrison Samu babul noakama, wa Kerrison koke-e. ¹⁰ Igó ne amkoman nómade wagó, Kerriso yabü büb kugupidü ngyabenda, yabü büb go büdül kwatódómako kolae tonarrabme, a yabü samu go arrólako[†] [dümdüm tonarrabme]. ¹¹ Akó igó ne amkoman nómade wagó, God, Yesun nótó irtsümüllür büdüldügab, oya Samua yabü büb kugupidü ngyabenda, da God, Kerrison nótó irtsümüllür büdüldügab, sab yabü büb ta irlsine büdüldügab. Wa yabü büb arról nülirre tóba Samudüma, yabü büb kugupidü nótó ngyabenda.

¹² Da móðoga, zonaretal, mi wata ngyaben kwarilo Godón Samuan ubi ngarkwatódó, a igó koke, tüpan büban ubi ngarkwatódó. ¹³ Zitulkus móðoga, e ne nöma ngyabendakla tüpan büban ubi ngarkwatódó, e sab nurrbarino. A e ne yabiób büban kolae tulmil nöma büdüldü irrbünane Godón Samuan tangbamtindügabi, e arról kwarilo. ¹⁴ Ene amkomana, zitulkus Godón Samua nibiób balngomólda, i Godón olmalako. ¹⁵ E Godón olmalakla, zitulkus God yabü ne Samu nökyenóp, igó samu kokea, yabü nótó gum-guman ngibtanda [leba zaget] kolpamzan. A e ene Samu nöma ipüdarre, wa yabü Godón olmalóm ninóp. Akó ene Samudüma mi górrgandakla wagó, "Ba, kürü Ab!" ¹⁶ Godón Samu akó mibü samu, i nizana igó bóktan karrkukus aindamlı wagó, mi Godón olmalakla. ¹⁷ Zitulkus mi oya olmalakla, mi sab igósidi oyakagab blaman elklaza yazebrre. Mi sab ene elklaza yazebrre Kerrisökü, mi amkoman ne azid nöma aeng kwarilo wankü, igósüm mi ta oya [wirri kómal zyón] ipüdörre wankü.

Elnga Wirri Kómal Zyón

¹⁸ Ka amkoman gyagüpi tótókdóla wagó, mibü azid aeng ini tonarrdó wata karia, ka wirri kómal zyón nöma ngakandóla, wa sab mibüka ne kla okaka simzazile. ¹⁹ God blaman ne elklaza tómbapónórr, oyakamóm nae amandako ibü okaka azazinüm oya olmal nidipko. ²⁰ Zitulkus móðoga, ene tómbapórrón elklaza gaodó kokeako tómbapónóm, i ne kla ki tómbapórrre. I gaodó kokeako, igó koke igó tibiób ubi ngarkwatódó, a Godón ubi ngarkwatódó. A [gedlóngóm bain] asine ²¹ wagó, ene tüpdü tómbapórrón elklaza sab yuse abürründügabi, enana errkya ene elklaza amkoman abündako. Olgabi ene tómbapórrón elklaza sab popa we korale Godón olmalab wirri kómal zyónđü. ²² Ki umul igósakla wagó, ngaendögab kókó errkya blaman tómbapórrón ne elklazako molwal bangóndako akó azid aengdako wamaka kola ngaen-gógópan azid nöma apadódo, marrna bain minggüapan. ²³ Akó wata idi koke, a mi ta inzan, Godón Samu nidi ipüdóp ngaen-gógópan gyaur klamzan, mi molwal bangóndakla moboküpdu, mizan Godkamóm nae amandakla mibü dudu dümdüm aliónüm tóbanan olmalzan. Ene tonarrdó, wa sab mibü büb aurđü semóne nurrbarin-gum. ²⁴ Zitulkus móðoga, mi ene klamóm

[†] 8:10 yabü samu go arrólako, Grrik bóktanan darrü küp móðoga: Godón Samua arról akyanda.

8:15 Galatia 4:5-7

gedlóngóm baindakla we tonarrdógab, God mibü néma zid tinóp. A mi ne darrü clamóm néma gedlóngóm bairre, mi ne kla kuri nóserre, mi taiwan koke gedlóngóm bairre ene clamóm. Ia darrü olom asine nótó gedlóngóm bainda, wa ne kla asenda? Koke. ²⁵ A mi ne darrü clamóm néma gedlóngóm bairre, mi asen küsilan ne clamakla, mi ene kla piküpan akyan kwarilo.

²⁶ Ene dadan ngarkwatódó, Godón Samua mibü tangbamtinda, mi arüng-koke nómadaclla samuan ngarkwatódó. Zitülkus mórdóga, mi umul-kókakla mi larögóm tóre ki bako korala, a Godón Samua wató tóreda mibünkü syóngpükü, bóktan opor-babul. ²⁷ God, nótó asenda mibü moboküpü ne klame, wa tóba Samuan gyagüpitótókbóka umula. Wa umula wagó, Samua tóreda Godón pamkolpamabkü Godón ubi ngarkwatódó.

²⁸ Akó mi umul igósakla wagó, Godón zagetenme morroala sab tame blaman clamdógab ibünkü, [moboküpü ubi] nibióbe Godkamóm, wa nibiób ngibaunürr tóba angirrürn bóktan ngarkwatódó. ²⁹ Zitülkus mórdóga, God ngaen nibióbbóka kuri umul bainürr,[‡] wa ta ngaen amanórr tóba Olmalzan bainüm tóba obzeksyók ngarkwatódó. Ene igósüm, oya Olom sab ngaen olomzan yarile abün zoretalpükü. ³⁰ Akó wa nibiób ngaen amanórr tóba Olmalzan bainüm, wa ibü ta ngibaunürr. Akó wa nibiób ngibaunürr, wa ta ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp.[§] Akó wa nibiób dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp, wa ta ibü ngi wirri kwitüm emele akó sab wirri kómal zyón nókyerre.

Godón Moboküpü Ubi

³¹ Da mi ia poco bóktorre inikwata? God ne minkü asi néma yarile, ia darrü pam gaodómá mibüka bóka bamgünüm? Koke! ³² Anda, God tóbanan olom koke lal yarilürr, a wa ma oya ibü tangdó ingrinürr, oya nidi ki emkólörre. Wa ene kla tónggapónorr mibü blamanabkü. Wa mibü tóba Olom tókyenóp, da ia wa sab blaman elklaza mibü popa koke túlirre? Ó, wa sab túlirre. ³³ Ia darrü pam sab asi yarile, nótó bóktóne Godka wagó, oya alearrón pamkolpama darrü kolae tónggapónóp? Koke, zitülkus God ene watóke, ibü nótó azebda dümdüm tonarr pamkolpamzan. ³⁴ Ia darrü pam gaodómá ibü zaz ainüm akó Godka bóktanóm wagó, wa ibü kolaean darrem ki nüllerre? Koke, zitülkus Kerriso Yesu narrótókórr mibünkü. Akó wirrian kla mórdóga ene klamdógab: God oya irsümlürr arróldó. Akó errkya wa wirri pabodómase Godón tutul tangdó akó Godka tóredase mibünkü. ³⁵ Ia darrü pam gaodómá ó ia darrü kla asine mibü arrgratám Kerrison moboküpü ubidügabi? Koke. Kerrison moboküpü ubi metat asine mibüka. Ia müp tonarra tótókda ó mibü moboküp müpdümako, ta ia ngibürr kolpama mibü wirri müp alióndako. Ia kua, ta ia mibü mórrkenyórr babulako. Ia mi büdül aroat kwatódómakla, ta ia darrü pama mibü akrranóm kainda gazirr turriki. ³⁶ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

"Marü ngianme, ngibürr kolpama kibü akrranóm kaindako dudu ngürrzan;

[‡] 8:29 umul bainürr, Grrik bóktan oporan darrü kúp mórdóga, yazebórr. [§] 8:30 God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm bainda Yesu Kerrisokama, ibü amkoman bangundügabi.

i kibü igó ngabkandako wagó, ki [sipzanakla], i nibiób bódabónóm
kaindako.”

³⁷ A blaman ini elklaza nóma tómbapóndako, mi ibü memokan [ut-ut baindakla] oyakama, moboküpü ubi noane mibükamóm. ³⁸⁻³⁹ Ka ini poko igósidi wialómdóla, zitülkus ka amkoman karrkukusì angundóla wagó, darrü kla gaodó kokea mibü arrgratám Godón moboküpü ubidügabi, Kerriso Yesuka ne klame, mibü Lod. Ia mi nurrbarino, ta ia mi arrólakla. Ia [anerruako], ta ia kolae samuako.* Ia errkyä ne klama tómbapóndako, ta ia sab ne klama tómbapón kwarile. Ia darrü arüngpükü klama, ia kwitudü ne klame, ta ia tüp kugupidü ne klame, ta ia darrü tónggapórrón ne klame.

9

God akó Zu Pamkolpam

¹ Zitülkus ka Kerrisoka dabyórrünla, ka amkoman poko bóktandóla; ka koke tizdóla. Kürü gyagüpítótóka, Godón Samua ne kla balngomólda, ene poko karrkukus ainda. ²⁻³ Ka igó poko apóndóla, kürü wirri gyaur akó blakón-koke azid asinamli kürü moboküpü kólba zonaretalabkü. I Zu pamkolpamako, kazanla.* Gaodó ne nóma ki yarile, kürü ubi igosa, God kürü ki kómorré akó ki kürrgrat Kerrisokagabi ibü zid bainüm. ⁴ I Isrrael pamkolpamako, Godón tóbanan pamkolpam. God ibü bórreanórr olmalzan. God tóba [wirri kómral zyón] okaka imzazilürr ibüka, i [ngün-koke bwóbdü] nóma agólttagól kwarilürr. God ibü [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] nülinóp akó tóba gida. I Godón [ótók] kwarilürr tóba [Gyabi Müötüdü] zagetóde. God ibü [alkamül-koke bóktan] nülinóp. ⁵ Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob ibü abalbobatalako. Akó Kerriso pamakanzan tamórr, wa ibükagabi amtómólórróna. Wa Goda akó wa blaman kla balngomólda. Pamkolpama oya metat ki yagürnüm! [Amen].

⁶ Ka wa igó koke bóktandóla igó, God oya alkamül-koke bóktan alkamülürr, wa ne bóktan ekyanórr Eibrra-amón.[†] Ka ini poko wialóma, zitülkus ngibürr Isrraelón[‡] olmalbobatal amkoman Isrrael pamkolpam kokeako, Godón pamkolpam. ⁷ Akó [Eibrra-amón olmalbobataldóga] ngibürr oya amkoman olmalbobatal kokeako. Ene igó ngarkwatódó, God Eibrra-amka bóktanórr wagó, “Wata sab Aesakón olmalbobatal marü olmalbobatalbóka ngibilianórre.”[§] ⁸ Ene bóktanan küp módogá, Eibrra-am ne olmalbobatal nösenóp, ibükagab ngibürr Godón olmal kokeko. Wata ene olmalbobatal, Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó babótórrón nidipako, God ibü igó ngabkanda wagó, i Eibrra-amón olmalbobatalako.

⁹ Ka ini poko wialóma, zitülkus ene alkamül-koke bóktan módogá: “Ka

^{8:36} Wórr Peba 44:22   * ^{8:38-39} kolae samu, Grrik bóktane ma inzan angrirruna singüldü pam. Mórrke-mórrke módogá: rulers.   * ^{9:2-3} Pol wirri gyaur yarilürr, zitülkus abün Zu pamkolpama Yesun amkoman angun alzizi amaik kwarilürr. Wa ibü zonaretalbóka ngibilian yarilürr, zitülkus ibü abbobat wata darrpan yarilürr, Eibrra-am.   † ^{9:6} Ene alkamül-koke bóktan módogá, God Eibrra-amón olmalbobatal bles ki nirre. A abün Zu pamkolpama ma koke ipüdöp God ne alkamül-koke bóktan ekyanórr, zitülkus i Yesun alzizi amaik kwarilürr.   ‡ ^{9:6} Isrrael Zeikobón darrü ngi yarilürr.   § ^{9:7} Eibrra-amón ngibürr olmal asi kwarilürr, a Godón tóba alkamül-koke bóktan wata Aesakón olmalbobatalabkü yarilürr.   ^{9:7} Bwób Titüll 21:12

sab tolkomolo angrirrún ngarkwatódó, akó Serra ugón siman olompükü warile!" Ene olom Aesak yarilürr.

10 We koke blakóne, a Rrebeka nis olom nis nulgumilürr darrpan abdógbab, mibü abbobat Aesak. **11-12** Ini nis olom nisab ngi módogamli, Isao akó Zeikob. Ibü amtómól akó ibü morroal ó kolae tömbapón küsil namülnürri, God ugón Rrebekaka bóktanórr wagó, "Naret sab zoretan tangdó yarile." Wa ene poko bóktanórr amtyanóm, wa darrü ilianórr a darrü koke, tóba angrirrún bóktan ngarkwatódó. Wa darrü ilianórr ene zitülkusdü, wa oya ngayaunürr, a ma ene zitülkusdü koke, ene oloman tórrmen tulmilanme. **13** Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Zeikobka kürü [moboküpü ubi] asi yarilürr, a ka Isaon alzizi amaikürrú."

14 Da mi ia poko bóktórre? Ia God dümdüm-koke tonarr tónggapónda? Koke, amkoman kokean! **15** Zitülkus módogá, wa Moseska bóktanórr wagó,

"Kürü gyaur sab oyaka yarile, ka noankamóm ubi baindóla gyaur akyanóm,

akó ka sab kólba morroal tonarr emtyeno oyaka, ka noankamóm ubi baindóla morroal tonarr amtyanóm."

16 Da módogá, God darrü olom koke apadóda ene oloman ubidügabi akó we zitülkusdü koke, wa arüng bütanında Godón bagürwóman ngitanóm. A God darrü olom apadóda tóba gyaurdügabi. **17** Akó Moses wialómórr Godón Wibalómórrón Bóktandó, God oyaka ne poko bóktanórr parrao* azazilüm wagó, "Ka marü igó ngarkwatódó müngrirrü pamkolpam balngomólüm, kólba arüng okaka amzazilüm marükama akó igósüm pamkolpama sab kürü ngi ayo kwarile dudu tüpdü." **18** Da módogá, Godón gyaur ibükama, nibióbkamóm ubi bainda gyaur akyanóm. Akó wa ibü arrkrruu-koke kolpamóm byónda, nibióbkamóm ubi bainda.

Godón Ngürsil akó Gyaur

19 Aprrapórr yabükagab darrpana kubó kürüka bóktóne wagó, "Zitülkus God watóke ngibürr kolpamab moboküp nótó karrkukus ninóp tóba bóktan arrkrrugum, wa koke ki bóktóne wagó, i kolae tömbapóndako. Zitülkus módogá, Godón ubia darrü oloma darrü kla tónggapóna, darrü olom babula Godón ubidü bóka bamgünüm." **20** A ma nótókla, pam? Ia marü dümdüm asine Godka tae bamgünüm? Darrü mariti tónggapórrón alongalo klama ene pam, oya nótó tónggapónorr, koke amtinda wagó, "Ia ma kürü inzan iade kónzapóna?" **21** Amkoman, mariti alongalo elklaza nótó tömbapóna, oya dümdüm asine nis alongalo kla tónggapónóm darrpan marit kubkubi: darrpan wirri tére ngürrankü akó darrü popa ngürrankü.

22 Godón dümdüm asine tömbapónóm, wa ne klamóm ubi bainda. Oya ubi yarilürr tóba wirri ngürsil okaka amzazilüm akó tóba arüng pupainüm. A wa ma wirri zao-zao pam yarilürr, da ibü büsai koke kolae ninóp, oya wirri ngürsil nibióbka yarilürr, amarrón nidi kwarilürr

9:9 Bwób Zitü 18:10, 14   **9:13** Malakae 1:2-3   **9:15** Bazeb Tonarr 33:19   * **9:17** Izipt pamkolpama tibiób king parraóbóka ngilianónóp. Moses Isrrael pamkolpam ausüm kain yarilürr Iziptgab, God parraoan moboküp karrkukus yönür tóba bóktan arrkrrugum. Olgabi parraoan ubi koke yarilürr ibü tótókóm, da God [larüng tonarr] tömbapónorr.   **9:17** Bazeb Tonarr 9:16

9:20 Aesaya 29:16; 45:9

kolae bainüm. ²³ Wa wirri zao-zao pam yarilürr tóba ngaru bapón-koke wirrian kómáл zyón pupainüm ibüka, oya gyaur nibióbkama, ngaen wa nibiób semanórr tóba wirri kómáл zyón apadóm. ²⁴ Mi ta ene pamkol-pamab aodómakla, midi, God nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. Wa pamkolpam ngibaunürr wata Zu pamkolpamdógab koke, a ta ibükagab, Zu-koke nidipko. ²⁵ Wazan bóktanórr prropet Oseyaka akó enezan wialómorróna *Oseyan* pebadó wagó,
“Ngaen kürü pamkolpam koke nidi kwarilürr, ka sab ibü igó ngiblino wagó, ‘kürü pamkolpam’.

Akó ngaen kürü moboküpü ubi pamkolpam koke nidi kwarilürr, ka sab ibü igó ngiblino wagó, ‘kürü moboküpü ubi pamkolpam.’”

²⁶ Akó enezan wialómorróna *Oseyan* pebadó wagó,
“Dadan pokodó ibüka bóktanórr wagó, ‘E kürü pamkolpam kokeakla,’
ola ibü sab ngiblirre wagó, ‘arról Godón olmal.’”

²⁷ A prropet Aesaya górrgan yarilürr Isrrael pamkolpamabkwata wagó,
“Enana Isrrael pamkolpam ne abün nóma kwarilo, wamaka nóresako malu kabedó,
wata sab äudana bamine, Lod nibiób zid nirre.

²⁸ Zitulkus módóga, wa sab ene tüpan pamkolpam kolae tonarrab darrem nülirre, büsai-büsai akó metatómpükü, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm.”

²⁹ Wata wa inzana, Aesayazan ngaen bóktanórr wagó,
“Wirri Arüng Lod ne olmalbobatal koke nóma ki bimgatórr mibükagabi,
mibü ki kolae tirre nis wirri basirran Sodom akó Gomorra.”†

Isrrael Pamkolpamab Amkoman Bangun-koke

³⁰ Da mi ia poko bóktórre? Ini pamkolpam, Zu-koke nidipko, kokean nidi bütaninónóp [dümdüm tonarr] kolpamóm bainüm Godón ilküpü, i ma dümdüm tonarr kolpamóm bainóp tibiób amkoman bangundügabi. ³¹ A Isrrael pamkolpama, nidi bütanin kwarilürr dümdüm tonarr kolpamóm bainüm, gida mamoande, i gaodó koke kwarilürr dümdüm tonarr kolpamóm bainüm. ³² Koke iade? Zitulkus módóga, i koke bütaninónóp dümdüm tonarr kolpamóm bainüm tibiób amkoman bangundügabi, a wamaka inzana ibü tórrmendögabi. I ene ingülküpü bodoatnóp, oya ngi módóga, “bodoat ingülküp”.‡ ³³ Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“Tübarrkruu, ka Zaeonóm§ darrü ingülküp* angrindóla, pamkolpama sab ne klamdó bodoatnórrre,
darrü wirri ingülküp, i sab ne klamdó balókle.

Nadü oloma oya amkoman angunda akó oyaka ngambangólda, tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine.”

^{9:25} Oseya 2:23   ^{9:26} Oseya 1:10   ^{9:28} Aesaya 10:22-23   † ^{9:29} Sodom akó Gomorra pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü nis basirr nis uri kolae nyónürr. ^{9:29} Bwób Zitül 19:24-25; Aesaya 1:9   ‡ ^{9:32} bodoat ingülküp: Wirri ingülküp ne asi nómade kwatódó, darrü oloma tóba ki bodote. Pol igó poko apónda wagó, Yesun büdül krrosdó igó yarilürr, wamaka wirri ingülküpa, pamkolpam müp ne klama alión yarilürr, zitulkus i amkoman koke yangunóp wagó, ibü [Mesaya] sab emkórre krrosdó.   § ^{9:33} Zaeon podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael.   * ^{9:33} ingülküp wa Yesunbóka apónda.   ^{9:33} Aesaya 8:14; 28:16

10

¹ [Zonaretal], kürü moboküpan ubi akó kürü tóre Godka Isrrael pamkolpamabkü igósamli, God ibü zid nirre tibiób kolae tonarrdó gab.
² Zitülkus módo ga, ka igó bóktan karrkukus aindóla ibükwata wagó, ibü amkoman kari ubi ta kokea Godón bagürwóman ngitanóm. A ibü amkoman umul ma babula Godónbóka. ³ I Godón kwatbóka umul koke ipüdóp, pamkolpama [dümdüm tonarr] pamkolpamóm ia bainüm. Akó i tibióbán kwat alótóm kain kwarilürr dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm gida mamoande. We ngarkwatódó, i bangón kwarilürr Godón kwat apadóm. ⁴ Pamkolpama myamem koke gyagüpi ogoble dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm Mosesón gida mamoandógabi, zitülkus Kerriso ene kwat kuri murrausürr dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. We ngarkwatódó, God blaman pamkolpam, Kerrison amkoman nidi angundako, dümdüm tonarr pamkolpamóm byón da.

God Blaman Pamkolpam Zid Baina, Kerrison Amkoman Nidi Angundako

⁵ Moses enekwata wialómorr, dümdüm tonarr kolpamóm bainüm gida mamoandógabi. Wa wialómorr wagó, "Darrü oloma blaman gida bóktan nótó tómbapónda, wa sab ngaben yarile wata ini elklaza tómbapónde." ⁶ A ma dümdüm tonarr olomóm bainüm amkoman bangundügabi, enekwata Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Ma mobaka bóktan-gu wagó, 'Darrü oloma sab wata kasile kwitüdü, God negase.' "(Oya küp módo ga: darrü oloma sab wata Kerrison sidüde ama tüpdü.) ⁷ "Akó ma ta bóktan-gu wagó, 'Darrü oloma sab wata abine ngaru bapón-koke kugupidü*.' "(Oya küp módo ga: darrü oloma sab wata Kerrison kwit ine olgabi, büdül pamkolpam negasko.)[†] ⁸ A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Godón bóktan marü minggüpanana, marü taepurrdüma akó marü moboküpüma."[‡] Ene Godón bóktan igósida, ki ne bóktan amgoldakla Kerrison amkoman angunankwata. ⁹ Ene bóktan inzana wagó, ma ne nóma bóktone moba taepurri wagó, "Yesu wa [Lode]," akó moboküpü amkoman angun namulo igó, God oya irsümüller büdüldügab, marü sab zid mine. ¹⁰ Zitülkus módo ga, tóba moboküpi nadü oloma Yesun amkoman yangune, da God oya igósidi dümdüm tonarr olomóm ine. Akó tóba taepurri nadü oloma bóktóne igó, Yesu wa Lode, da God oya igósidi zid ine. ¹¹ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Nadü oloma oya amkoman angunda akó ngambangólda, tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine." ¹² Zitülkus módo ga, God blaman darrpan ngarkwatódó ngabkanda, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko. Ene Lod Yesu blamanab Lode, akó wa ibü tangbamtinda gaildi, oya nidi atodako tibiób tangbamtinüm. ¹³ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Blamana Lodón ngi nidi ngiliandako tibiób tangbamtinüm, ibü sab zid nirre."

^{10:5} Lebitikus 18:5

^{10:6} Duterronomi 30:12

* ^{10:7} ngaru bapón-koke kugupi,

Mórrke-mórrke módo ga: abyss. ^{10:7} Duterronomi 30:13 † ^{10:7} Pamkolpama ene nis poko koke ki bóktórre, zitülkus Kerriso kuri tamorr kwitüdügabi mibü zid bainüm akó God oya kuri irsümüller büdüldügabi. [‡] ^{10:8} Oya küp módo ga: wa popadana Godón bóktanan [küp apadóm], ma gaodómla enekwata bóktanom akó gyagüpi amaiküm. ^{10:8} Duterronomi 30:14

^{10:11} Aesaya 28:16 ^{10:13} Zo-el 2:32

14 Aprrapórr darrü pama bóktanda wagó, "I gaodó kokeako Lod Yesun atom tibiób tangbamtinüm, i oya amkoman koke nóma angundako. Akó i gaodó kokeako oya amkoman angunüm, i oyakwata koke nóma barrkrrurr. Akó i gaodó kokeako oyakwata arrkrum, darrü pam babul nómade ibüka bóktan amgolóm oyakwata. **15** Akó pam gaodó kokeako bóktan amgolóm oyakwata, God ibü koke nóma zirrnaponónóp." A God pam ta zirrnaponónóp morroal bóktan amgolóm, Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Kari kómal kokea ibü wapór durukwóm arrkrrudi, morroal bóktan nidi ódóddako!"

16 A wata ngibürr Isrrael pamkolpama [Morroal Bóktan] ipüdóp. Prropet Aesaya gyaurpükü bóktanórr wagó, "Lod, ki ne bóktan büdrat kwarilnürü, ia nótó kuri amkoman yangune?" **17** Da módóga, pamkolpama Kerrison amkoman angundako, zitülkus i bóktan arrkrrudako oyakwata. Akó pamkolpama bóktan arrkrrudako, zitülkus pama ene bóktan amgoldako Kerrisonkwata.

18 A ka má we bamtindóla kagó, "Ia ene amkomana, i ene bóktan koke barrkrrurr?" Koke, i ta ene bóktan barrkrrurr! Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
"Pamkolpama ibü bómgó barrkrrurr dudu ini tüpdü,

akó pamkolpama ibü bóktan opor barrkrrurr aibwóbdüma ini tüpdü."§

19 Ka akó bamtindóla, "Ia Isrrael pamkolpama bóktanan küp koke ipüdörre?" I ta ipüdörre! Zu-koke nidipko bóktanan [küp apadódako], da Zu pamkolpama i ta bóktanan küp ki ipüdörre. Ngaen-gógópan, Moses wialómorr God ne poko bóktanórr wagó,

"Ka sab darrü kla tónggapono yabü gyagüp kolaea akrranóm ibübókamde, Zu-koke nidipko, e nibiöbkwata gyagüpi tótókdakla wagó, i bwób-koke pamkolpamako;

akó yabü ka sab ngürsilan ngintinünúmo ibükwata, Zu-koke nidipko, e nibiöbkwata gyagüpi tótókdakla wagó, i gongoako."

20 Da solkwat prropet Aesaya Godón bóktan gum-koke wialómorr ibükwata, Zu-koke nidipko, wagó,

"I sab kürübóka umul bairre, enana i kürü koke amkündako;
ka sab kólba okaka tübino ibüka, kürükwata koke nidi bamtindako."

21 A Isrrael pamkolpamabkwata wa wialómorr, God ne poko bóktanórr ibükwata, wagó,

"Dudu ngürrzan ka kólba tang nis nüdratnórró kólba minggüpanandó amarrum

igó pamkolpam, kürü bóktan koke nidi arrkrru kwarilürr akó kürükä nidi bóka bamgün kwarilürr."

11

Tóba Gyaurdüğabi God Ngibürr Isrrael Pamkolpam Koke Alzizi Amanórr

---

10:15 Aesaya 52:7   **10:16** Aesaya 53:1   **§ 10:18** Ini wórrdü [Deibid] pülpüankwata akó blaman ne elklazako pülpüldü ibükwata ato yarilürr, i Godónkwata ia-ia okaka amzazildako wagó, wa wirriana. Da Pol ini poko wialómorr amtyanóm wagó, wimurra blaman bwóbdüzan okaka amzazildako igó, God asine, dadan ngarkwatódó, bwób-bwób pamkolpama Godón bóktan ayonónóp.   **10:18** Wórr Peba 19:4   **10:19** Duterronomi 32:21   **10:20** Aesaya 65:1   **10:21** Aesaya 65:2

¹ Da módoga, ka bamtindóla kagó, "Ia God tóba pamkolpam alzizi amanórr?" Da ka kubó bóktan yalkomolo kagó, "Koke, amkoman kokean!" Zitulkus módoga, ka wa küób Isrrael pamla, Eibrá-amón bobat, Benzaminün zitüldügab. ² God tóba pamkolpam koke alzizi amanórr, ngaen nibiób ilianórr. Ia e umul-kókakla Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanda Ilaezankwata? Wa murrkurr bóktan yarilürr Godka Isrrael pamkolpamabkwata. ³ Wa igó bóktanórr wagó, "Lod, marú prropet büdülpükü kuri ekrrórre akó marú [alta] kuri ilgütörre. Wata arróla kótó kuri bamina, da i kürü amkalóm kaindako." ⁴ A God bóktan ia yalkomólórr? God oyaka igó bóktan yalkomólórr wagó, "Ka 7,000 pam amorrandóla kólbankü, obae god Ba-alónkü wakósingül koke nidi nümgünóp oya [ótókóm]." ⁵ Da errkyta ta inzana, aüdana bamine Zu pamkolpamidogab, God nibiób ilianórr tóba [gail tonarrdóga], Kerrison amkoman angun pamkolpamón bainüm. ⁶ Zitulkus God ibü ilianórr tóba gail tonarrdóga, wa ibü igósi koke ilianórr tibiób térrmendóga. God ne ibü noma ki ilianórr tibiób térrmendóga, oya gail tonarr amkoman gail tonarr koke ki yaril.

⁷ Da módoga, Isrrael pamkolpama ene zidbain koke ipüdóp, i ne kla amkün koralórr arüngpükü. Wata ene aüdana God nibiób ilianórr, idi ipüdóp. Barreab moboküp God karrkukus ninóp ibü arrkrugum. ⁸ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "God ibü ut nüminóp samuan ngarkwatódó.

Wa ibü ilküküp murrnausóp, i gaodó koke iade korale asenóm, akó wa ibü güblang murrnausóp, i gaodó koke iade korale arrkrrum. Ngaendóga akó errkyta ta inzanako."

⁹ Akó [Deibid] igó wialómórr Wórr Pebadó wagó, "Ibü ne alongalo térewóm ki yarile, wamaka wapia apidü barümórre akó dia didü borrhgóttorre.

I we klamdó bodoat ki korale akó i [kolaeen darrem] ki ipadnórre.

¹⁰ Ibü ilküküp murrbausürün ki korale, i gaodó koke iade korale asenóm, akó ibü wirri müp nülinünümke, ibü muórra metat iade barrngürre."

¹¹ Ka akó igó poko bamtindóla kagó, "Isrrael pamkolpama noma bodoatnóp, ia i metatómpükü balókorr?" Da ka kubó bóktan igó yalkomolo kagó, "Koke, amkoman kokean!" A tibiób kolae tonarrabme (Kerriso alzizi amaiknóp), zidbaina kuri tamorr ibüka, Zu-koke nidipko, igósüm Isrrael pamkolpam sab gyagüp kolaea ekrrone. ¹² Isrrael pamkolpamab kolae tonarrabme, God ngibürr pamkolpam ini tüpdü mórrélwóm nökyenóp samuan ngarkwatódó. Akó i bamrükürrün* noma koralórr Godón gail tonarrdó, God mórrélwóm nökyenóp ibü, Zu-koke nidipko. We ngarkwatódó, gyagüpi amanikam, God sab amkoman wirri mórrélwóm ia nüliirre, dudu Isrrael pamkolpama Kerrison amkoman noma angun korale!

Zu-koke Nidipko, Ibü Zidbain

¹³ Errkyadan ka yabüka wialómóda, Zu-koke nidipakla. Ka [apostolóla], God noan zirrapónórr ibüka, Zu-koke nidipko. Ka olgabi gyagüpi

11:3 1 King 19:10, 14   **11:4** 1 King 19:18   **11:8** Duterronomi 29:4; Aesaya 29:10   **11:10**

Wórr Pebá 69:22, 23   * **11:12** bamrükürrün wa ibübóka apónda, nibiób [ngarkwat-koke arról] babula, a ma sab [metat bölmýan urdú] nidi ogobe.

tótókdóla, God kürü ne zaget kókyanórr kari ta kokea. ¹⁴ Ene igósüm, gyagüp kolaea sab kólba kantrri pamkolpam ekrróne akó olgabi ka sab aüd zid ninünümo. ¹⁵ Zitülkus God ibü alzizi amanórr, wa ini tüpan pamkolpam nómá gómdamal nangunóp. Da módóga, e ia gyagüpi tótókdakla sab ia yarile, God ibü nómá yazebe? Ene wata inzan yarile, wamaka büdül pamkolpama barsindako arróldó! ¹⁶ Ngaen-gógópan plaoa poko ne Godón nómá ékyeno, da dudu plaoa kubkub igósidi ta Godóne; nugup simkün ne Godón nómá ékyeno, tiz ta Godónko.[†]

¹⁷ God abün Isrrael pamkolpam alzizi amanórr, wamaka tizan nümgünóp [olib] nugupdügab didiburrdü. Akó yadi, Zu-koke nidipakla, God nibiób yazebórr, e inzanakla, narr olib nugup gubzan, atarrón nidipak ene olib nugupdü didiburrdü, ene amgürürn tizab pabodó. Da errkyä God yabü ta bles ainda, wa Isrrael pamkolpamab abalbobatalzan bles ninóp, wamaka tiza dódórr baindako ene móeganme, nugup simkündügabi ne klama tótókda. ¹⁸ E ikub bagürgu, gyagüpi tótókde e wirrianakla ene amgürürn tizdügabi. Yabü ubi ikub bagürüm ne nómá yarile, e ngakónam, tiza simkün koke amoanda, a simküna tiz wató amoanda. Dadanzan, God yabü bles ainda ene klamdögabi, e Isrrael pamkolpamdögab ne kla ipüdarre. Inzan kokea, God ibü bles ainda ene klamdögabi, i yabükagab ne kla ipüdóp. ¹⁹ Aprrapórr yabükagab darrpana kubó bóktóne wagó, "Ene tiz amgünóp, igósüm ka ki akyarrón namüla ibü pabodó." ²⁰ Ene amkomana. A God ibü ma alzizi amanórr, zitülkus i Kerrison amkoman koke angun koralórr, da wa marü müpadórr, zitülkus ma Kerrison amkoman angundóla. Ma gyagüpi tótókgu wagó, ma morroalanla ibükagabi, a ma gum-gum namulo Godka. ²¹ Zitülkus módóga, zitülkus God Isrrael pamkolpam amalórr, amkoman tizzan nidi koralórr, wa sab yabü ta koke nódlóngörre. ²² Da módóga, Godón morroal tonarr akó oya gyaur-koke tonarr ngakanke. Wa gyaur-kokea ibükä, nidi balókórr, a wa ma marü morroal tonarre ngakanda, ma ne metat oya morroal tonarrdó nómá ngambangól namulo. Ma koke ne nómá ngambangól namulo, sab marü mütüle. ²³ Akó Isrrael pamkolpama ne kak nómá nómtyerre tibiób amkoman-koke bangundü, God akó ibü sab attüne i ngaen ne koralórr, zitülkus wa gaodóma ibü akó atanóm. ²⁴ Ma tizzanla, God ne kla itülürr ene narr olib nugupdügab. God marü wató damyónürr morroal olib nugupdü, didiburrdü ne klame, enana pama ene kla metat koke tónggapóndako. Isrrael pamkolpam simbagólórrón tizzanako ene didiburrdü olib nugupdügab. We ngarkwatódó, Godón wata amkoman popadana akó ibü atanóm ama tibióban olib nugupdü!

Godón Gyaur Blaman Pamkolpamdó, Isrrael Pamkolpamdó Ta Inzan

²⁵ Zonaretal, Zu-koke nidipakla, kürü ubia e umul bainane Godón kwindü anikürrün bóktanankwata,[‡] igósüm e koke gyagüpi tótók koralo wagó, e [wirri gyagüpitótók] kolpamakla. Ene kwindü anikürrün bóktan módóga: God dokyanan Isrrael pamkolpamab moboküp karrkukus ninóp tóba bóktan arrkrugum, a metatómpükü koke, wata kókó blaman Zu-koke nidipko, God nibiób ilianórr, i sab Kerrison amkoman angun

[†] **11:16** Ini bóktanan küp módóga: Zitülkus God Zu pamkolpamab abalbobatal yazebórr, igósidi ibü olmalbobatal ta Godón pamkolpamako. [‡] **11:25** kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módóga: mystery.

pamkolpamóm nóma bairre. ²⁶ Da inzande dudu Isrrael Müót sab zid airrún yarile, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

"Pamkolpam [aurdü sab nótó amónel], wa sab Zaeongabi[§] tame.

Wa blaman Godkamóm ubi-koke tulmil sab ugón nümtirre Zeikobón olmalbobataldóbab.*

²⁷ Akó ini sab kürü [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] yarile ibüka, ibü kolae tonarr amtyónóm."

²⁸ I Morroal Bóktan Kerrisonkwata alzizi amaikdako, da God ibü inzan bangóna, wamaka i oyaka bóka bamgündako. Wa ibü enezan bangóna yabiób tangbamtinüm, Zu-koke nidipakla. A zitülkus wa ibü ilianórr, oya [moboküpü ubi] go ibüka asine, ibü abalbobatalabme.

²⁹ Zitülkus módóga, God ne [gyaur kla] aliónda, wa koke salkomóle akó wa pamkolpam nóma ngibaunda tóba pamkolpamóm bainüm, wa tóba gyagüpítótók koke yalünge. ³⁰ Yadi, Zu-koke nidipakla, e ngaen Godón bóktan koke arrkru kwarilnürřü, a ini tonarrdó e Godón gyaur kuri ipüdarre, zitülkus Isrrael pamkolpama Godón bóktan koke arrkru kwarilnürř. ³¹ Ene inzana, i ta Godón bóktan koke arrkrrudako ini tonarrdó, igósidi God sab ibüka ta gyaur iade yarile ini tonarrdó, [†] tóba gyaurdügabi yabüka. ³² Da módóga, God blaman pamkolpam, Zu akó Zu-koke nidipako, ibü kuri előke tóba bóktan arrkrrugum, wamaka i tümun müötüdümako, igósüm wa ibüka gyaur yarile.

Godón Agür Wórr

³³ Ó, amkoman, Godón mórrrel tonarr akó wirri umul akó [wirri gyagüpítótók] ngarkwat-kokeako! Darrü olom gaodó kokea umul apadóm, God ne bóktan ingrinürr! Akó darrü olom gaodó kokea oya tórrmen tulmil amzyatóm! ³⁴ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Lodón gyagüpítótókbóka umul ia nótóke?

Ó, oya ia nótó ikik akrranda?"

³⁵ "Ia Godón darrü kla nótó ekyanórr, God darrem ne kla ki yalkomóle?"

³⁶ Darrü pam babulana, zitülkus God blaman elklaza wató tómbapónórr, wa blaman elklaza ngabkanda tóba arüngdüğab, akó blaman elklaza wegako oya ngi kwit amngyelóm. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnörre metat-metat! Amen.

12

Godón Ubi Ngarkwatódó Nyaben

¹ Da módóga, zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla Godón gyaurdügabi, yabiób büb Godón ilinam [urdü amsel larzan]. Yabü büb wata arról inzan kwarile, [kolkal ó tibi-tibi amarrón Godónkü], wata Godón ubi ngarkwatódó. Ene dümdüm kwata oya [ótókóm]. ² E ini tüpan pamkolpamab tonarr tikó azebgu, a God ma yabü gyagüpítótók metat küsil ki nyónünüm, igósüm yabü tórrmen tulmil küsilzan ainüm. Da

§ 11:26 Zaeon: Ma müsirrga ain bóktan 9:33 ngakanke. * 11:26 Zeikobón olmalbobatal Isrrael pamkolpamako. Polón nyaben tonarrdó darrü ngi módóga, Zu pamkolpam. 11:27 Aesaya 59:20, 21; 27:9; Zerremaea 31:33, 34 † 11:31 Ini dómdóm bóktan opor ini tonarrdó babula ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó. 11:34 Aesaya 40:13 11:35 Zob 41:11

e sab gaodó koralo amzyatóm Godón ubi laróga - Godón bagürwóman ngitanóm, morroal akó [dudu kómá] ne elklazako.

God Amkoman Bangun Pamkolpam Gaodó Ninóp Darrpan-darrpan Zaget Tómbapónóm

³ Zitülkus God tóba [gail tonarr] kürü kókyanórr [apostolóm] bainüm, ka yabü darrpan-darrpan igó poko byaldóla. Wagó, ma igó gyagüpi tótókgu igó, ma wirrianla we klamdóga, ma amkoman nótókla. A ma wata dümdüm gyagüpi tótók namulo mobakwata, igó ngarkwatódó, marü God ne amkoman bangun ngarkwat mókyanórr. ⁴ Zitülkus módóga, mibü darrpan-darrpanab büb wata darrpan büba, a ene büban abün poko asiko akó ene blaman pokoab tibiób zaget asiko. ⁵ Ene dadan ngarkwatódó, mi darrpan bübakla, enana mi abúnakla, zitülkus mi blaman Kerrisoka dabyórrünakla. Akó blamana wata zaget kwarile tibiób darrpan-darrpan tangbamtinüm. ⁶ Akó God mibü blaman gaodó tinóp darrpan-darrpan zaget tómbapónóm tóba gail tonarr ngarkwatódó, wa mibü ne gail tonarr tókyenóp. Wa darrü olom ne gaodó nóma ine [prropetzan bóktanóm], wa ene kla ki tónggapón tóba amkoman bangun ngarkwatódó. ⁷ Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine pamkolpam tangbamtinüm, wa ki tangbamtin yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine Godón bóktan umul bainüm, wa ki umul bain yarilün. ⁸ Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine ngibürr amkoman bangun pamkolpam arüng bütanóm, wa ibü ki arüng bütan yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine gailüm, wa amkoman moboküpi ki gail yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine pamkolpam balngomólóm, wa wirri arüngi ki balngomól yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine gyaur amtyanóm, wa ki tónggapón bagürwómpükü.

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Tulmili Ki Nyabenórre

⁹ Yabü [moboküpü ubi] ngibürr pamkolpamđó amkoman ki yarilün. Alzizi amaik kolae ne klame, zürük emoa morroal ne klame. ¹⁰ Yabü moboküpü ubi yabiób darrpan-darrpandó inzan ki yarilün yabü moboküpü ubizane yabiób zonaretaldó. Yabü wirri ubi ki yarilün yabiób darrpan-darrpan morroal bangónóm yabióbkagab. ¹¹ Yabü zógosa koke ki yazebnórre, a e ma wata wirri arüngi zaget kwarilo Lodónkü yabiób dudu moboküpi. ¹² E wata bagürwóm kwarilo, zitülkus e [gedlóngóm baindakla] God sab ne kla tómbapón. E wata karrkukus bórrang kwarilo müp tonarrdó. E wata metat tére kwarilo piküp bain-gu. ¹³ E wata gail kwarilo Godón pamkolpamđó, ibü elklaza babul nómadako. E wata tómbapórrón kwarilo mogob pam yabiób müötüdü arrbünum.

¹⁴ E wata Godón imtinam ibü bles ainüm, yabü nidi wirri müp alióndako. Godón imtinam ibü bles ainüm, a ibü amórróm koke. ¹⁵ Bagürwóm kwarilün usakü, nidi bagürwómdako, yón gyaur kwarilün usakü, nidi yón gyaurdako. ¹⁶ E ne klamóm ubi baindakla yabióbbankü, e wata dadanzan ubi bain kwarilo yabiób darrpan-darrpandó. E igó gyagüpi tótókgu igó, e wirian ngi kolpamakla ngibürrdüğab. A e wata ubi bain kwarilo kari ngi kolpam gómdamal bangunüm.* E igó gyagüpi tótókgu wagó, e [wirri gyagüpitótók] kolpamakla.

* **12:16** Grrik bóktanan darrü küp módóga: e wata ubi bain kwarilo kari ngi paman zaget tómbapónóm.

¹⁷ Darrü oloma kolae nóma tónggapónda yabüka, e sab darrem kolae tónggapón-gu oyaka. A gyagüpítótók ipüdam ene kla tónggapónóm, dümdüm ne klame blaman pamkolpamab ilküpdü. ¹⁸ Gaodó ne nómada yabükama, e wata paudi nygaben kwarilo blaman pamkolpampükü. ¹⁹ Kürü moboküpdü gómdamal, darrü oloma kolae nóma tónggapónda yabüka, e ugón darrem alkomólgu. A God sab darrem wató ki yalkomól tóba wirri ngürsildügab, zitulkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Lod bóktanda wagó, 'Ene kolae bain dümdüm wata kürüne; ka sab darrem yalkomolo.'" ²⁰ Darrem alkomólgu, a e ma ini kla tónggapónám Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Marü gódam-koke nótóke, wa ne alom nómada, ma oya alo ekya; wa ne naem nómada, nae ekya anónóm.

Zitulkus módóga, ma ne ene kla nóma tómbapón namulo, wa büód ipüde."[†]

²¹ Kolaea yabü [ut-ut koke ki ninünüm], a e wata kolae ut-ut yónane morroal tórrmene.

13

Mi Ini Tüpan Singüldü Pamab Tangdó Koralo

¹ Blaman pamkolpam wata ibü tangdó ki korale, ibü bwóban wirri ngi pam nidipko. Zitulkus módóga, God ibü wató arüng nökyenóp ngibürr pamkolpam balngomólóm. Akó ene wirri ngi pam errkya nidi balngomóldako, God ibü wató irrbünürr. ² Da módóga, wirri ngi pamdó nótó bóka bamgünda, wa ibüka bóka bamgünda God nibiób irrbünürr. Akó inzan nidi bóka bamgündako, i tibióbka Godón zaz bain ódóddako. ³ Morroal nidi tómbapóndako, ibüka darrü gum babula singüldü pamdó. A kolae nidi tómbapóndako, ibüka gum asine singüldü pamdó. Ia marü ubia marüka gum babul yarile singüldü pamdó? Da ma wata morroal tómbapón namulo. Olgabi i sab marü magürnörre. ⁴ Zitulkus módóga, God ibü ini zaget wató nülinóp marü nygaben morroal ainüm. A ma ne kolae nóma tómbapolo, ma gum namulo, zitulkus ibü dümdüm akó arüng asinamli marü [kolaean darrem] akyanóm. God ibü ini zaget nülinóp akó i kolaean darrem akyandako ibü, kolae nidi tómbapóndako. I enezan tómbapóndako, i Godón wirri ngürsil pupo aindako. ⁵ Da módóga, e wirri ngi pamab tangdó kwarilo. Ene wata igósidi koke, Godón ngürsilanme, a akó igósidi, zitulkus auma büb kugupidü e umulakla wagó, ene dümdüma ene kla tónggapónóm. ⁶ Ene dadan zitulkusdü, e taks mani alióndakla, zitulkus wirri ngi pama metat arüngi zagetódako yabünkü, God ibü ne zaget nülinóp. ⁷ Ibü blaman nülinam, e ibü ne kla ki nülinane ene zagetankü, i ne zaget tómbapóndako yabünkü. Taks mani kolpama ne kla arrbündako darrpan-darrpana, nülinam ibü, e nibiób ki nülinane. Elklazab taks mani nülinam ibü, e nibiób ki nülinane. E ibü wata [morroal bangón] koralo, e nibiób morroal ki nangónane. Ibü wirri ngi nómelam, e wirri ngi nibiób ki nómelórre.

Mibü [Moboküpü Ubi] Mibiób Darrpan-darrpandó Ki Kwarilün akó Mi Tómbapón Ki Kwarila Dümdüm Ne Klamko

^{12:19} Duterronomi 32:35   [†] ^{12:20} wa büód ipüde, Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: ma urpükü ur birró oya singüldü irrbuno.   ^{12:20} Ilkik Bókrran Bóltan 25:21-22

⁸ E darrü kla nöma ipüdane, e büsai yalkomólane, igósüm yabü dedi babul kwarile. Wata darrpan dedi asi ki yarilün: yabü moboküpü ubi darrpan-darrpandó. Zitülkus módoga, nadü oloman moboküpü ubi ngibürr pamkolpamdíma, wa Godón dudu gida mamanda. ⁹ Ngibürr Godón gida bóktan poko módgako: Ma kol ó pam gómlgu; ma darrü olom bëdülümpükü amkalgu; ma gómlgu; marü ubi darrü oloman elklazadó babul ki yarilün. Akó ngibürr gida bóktan poko asiko. Blaman ini gida bóktan poko ini darrpan gida bóktan pokoa kumarümda wagó, "Marü moboküpü ubi moba minggüpanandó ne olome^{*} inzan ki yarilün, marü moboküpü ubi mobakazane." ¹⁰ Marü moboküpü ubi asi nómade marü minggüpanandó ne olome, ma oyaka kolae koke tónggapono. We ngarkwatódó, moboküpü ubi nadü olomane ngibürr pamkolpamdíma, wa Godón dudu gida mamanda.

¹¹ Ene kla tónggapónam, zitülkus e umulakla mi nadü tonarrdó nyayabendakla. E umulakla wagó, ene abüs küp kuri semrrón e wata túbarsino utüdugab samuan ngarkwatódó akó umul-umul kwarilo e ia nyayabendakla. Zitülkus módoga, ene tonarr minggüpanana Yesu mibü sab nöma zid tirre ini tüpan kolaedögabi. Mi Yesun amkoman angun pamkolpamóm nöma bainóp, ene zidbain tonarr ugón minggüpanan koke yarilürr. ¹² Irrüba blakón bwóbdü tótókdase, akó wa, ngürr ma mamka. Da mi piküp baindakla mi ne kolae tómbapondakla tümün kwariló, ama dümdüm elklaza tómbapónóm bairre. Mi zangórre [satanipükü] gazirrum, wamaka Rrom gazirr pama tóba gazirr elklaza püti bainda gazirrum. ¹³ Zitülkus mi pamkolpamakla, ngürr zyöndü nidi nyayabendakla, mibü tórrmen tulmil wata dümdüm kwarile. Mi koke kwób bazen kwarilo ngeepam anónóm akó mi koke gorrgorr bain kwarilo. Mi ngibürr kolpampükü koke ut kwarilo, mibü kol ó morwal koke nidipako, akó büódan tulmil koke tómbapón kwarilo mibiób bübi. Mi koke ongyal kwarilo akó gyagüp kolaea mibü koke akrran kwarile. ¹⁴ A e wata yabiób bübdü Lod Yesu Kerrison mórrkenyórrzan batenane. Akó gyagüpi tótókgu kwat alótóm ene elklaza tómbapónóm yabü tüpan bübäb ubi ne klamdomako.

14

Mi Mibiób Darrpan-darrpan Koke Ki Zaz Bain Korala

¹ E wata ibü azeb kwarilo, gyagüpi nidi tótókdako wagó, God ibü koke ok bainda atang-atang elklaza tómbapónóm. E usakü darrem-darrem bóka bamgün-gu. ² Darrü amkoman bangun paman gyagüpitótók igósa, wa taia blaman kla alom. A darrü paman gyagüpitótók igósa, God oya koke ok ainda alóng kla alónggum, da wa wata didiburr alo kla aloda. ³ Blaman alo kla nótó aloda, wa ene pam inzan koke ngakan yarile wagó, wa wata karia, alóng kla koke nótó alóngda. Akó alóng kla koke nótó alóngda, wa ene pam koke zaz ine, blaman alo kla nótó aloda, zitülkus God oya kuri ipüde. ⁴ Marü dümdüm babula darrü paman zaget pam zaz ainüm! Tóbanan wirri pama oya sab zaz ine wagó, wa morroal zaget pama ó koke. Alóng kla nótó alóngda, Lod oya sab zaz ine wagó, wa morroal

* ^{13:9} minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrondóla.

^{13:9} Bazeb Tonarr 20:13-15, 17; Duterronomi 5:17-19, 21; Lebitikus 19:18

zaget pam yarilürr, enana wa alóng kla alóngda, zitülkus Lod gaodóma oya tangamtinüm morroal zaget tómbapónóm tóbankü.

⁵ Darrü pama gyagüpi tótókda wagó, darrü ngürr wirriana ngibürr ngürrdügabi Godón [ótókóm]. Darrü pama gyagüpi tótókda wagó, blaman ngürr wata dapelako Godón ótókóm. Darrpan-darrpana wata amkoman karrkukusi yangune tóba gyagüpitótókdóbabi, dümdüm laróga oyaka. ⁶ Gyagüpi nótó tótókda igó, darrü ngürr wirriana ngibürr ngürrdügabi Godón ótókóm, wa ene ngürrdü oya ótókda Lodón ngi kwit ainüm. Alóng kla nótó alóngda, wa alóngda Lodón ngi kwit ainüm, zitülkus wa Godón eso akyanda. Akó alóng kla koke nótó alóngda, wa koke alóngda Lodón ngi kwit ainüm akó wa Godón eso akyanda wa ne alo kla aloda. ⁷ Zitülkus módogá, mibü aodó darrü olom babula wata tóbanankü nótó nyabenda akó darrü olom babula wata tóbanankü nótó narrótókda. ⁸ Mi nóma nyabendakla, mi Lodónkü nyabendakla. Akó mi nóma narrbarindakla, mi Lodónkü narrbarindakla. Da módogá, mi nóma nyabendakla ó mi nóma narrbarindakla, mi Lodónakla. ⁹ Kerriso ene zitülkusdü narrótókórr akó túrsümlürr arröldö ibü Lodóm bainüm, büdül nidipako akó arról nidipako. ¹⁰ Da mató, alóng kla koke nótó alóngdóla, ia ma moba zonaret larögóm zaz aindóla? Akó mató, blaman alo kla nótó alodóla, ia ma moba zonaret larögóm ngakandóla wagó, wa wata karia? Ma inzan tónggapón-gu, zitülkus mi blamana sab Godón obzek kwata bórrongo, igósüm wa sab mibü zaz tirre. ¹¹ Zitülkus módogá, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
"Lod bóktanda wagó, 'Amkomana, ka arrólóla.

Akó enezan ta amkomana, kürü obzek kwata sab blaman pamkolpama wakosingül nümgürre,
akó blamana sab igó bóktorre wagó, ka Godla.' "

¹² Da módogá, mi sab blamana mibióbkwata pupo bain kwarilo Godka, mi ne elklaza tómbapón kwarilnürü.

Mi Darrü Kla Koke Ki Tónggapón Kwarila, Mibü Zonaret Sab Ne Klama Kolae Tonarrdó Idüde

¹³ Da módogá, mi mibiób darrpan-darrpan myamem koke zaz bain koralo. A e gyagüpitótók ipüdam darrü kla tónggapón-gum, yabü zonaret ne klama kolae kwat emtyene ó kolae tonarrdó idüde.* ¹⁴ Zitülkus ka Lod Yesuka dabyórrünla, ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, darrü alo kla babula tómanpükü Godón ilküpüdö. A nadü oloma gyagüpi tótókda wagó, darrü alo kla tómanpüküma, da módogá, ene kla ta tómanpüküma oyaka. ¹⁵ Marü zonaret müpdü ne nómade ene alo klamanme, ma ne kla alodóla, marü tórrmen tulmil myamem kokeako [moboküpüdö ubi] ngarkwatódó. Ma alo kla nómá alodóla akó olgabi wa ta ene kla aloda, enana ene alo kla tómanpüküma oyankü, ma oya kolae aindóla samuan ngarkwatódó. Ma ene kla tónggapón-gu, zitülkus Kerriso ta oyankü narrótókórr. ¹⁶ Ma darrü kla nómá tónggapóndóla, ma ne klambóka gyagüpi tótókdóla wa taia, a ngibürr pamkolpama kolae poko bóktandako enekwata, da ene morroal kokea. Da ma ene kla tónggapón-gu. ¹⁷ Zitülkus módogá, alo ó anón gida-a mibü koke tangbamtidamli Godón Kingzan Balngomoldó nyabenóm. A God mibü

ngyaben nôma balngomôlda, mi [dümdüm tonarr], moboküpdu paud, akó bagürwómpükü ngyaben kwarilo Godón Samuan tangbamtindügabi.
18 Nadü oloma inzan zagetôda Kerrisonkü, wa Godón bagürwóman ngitanda akó pamkolpama oyakwata bôktandako wagó, wa morroal pama.

19 Da módóga, mi wirri arüng ipadnórre ene kla tómbapónóm, paud ne tórrmen tulmila ódóddako akó wirri arüng ipadnórre mibiób darrpan-darrpanab amkoman bangun dódórr ainüm. **20** E algatgu God ne zaget tónggapónda darrü amkoman bangun paman ngyabendó, zitülkus yabü ubia darrü kla alóngóm, wa ne klamankwata gyagüpi tótókda wagó, ene kla tómanpüküma. Blaman alo kla [kolkalako] Godón ilküpdu. A ene kle-klea pama atang-atang alo kla nôma aloda ama olgabi darrü pama oyakagab tikó ipüde, enana wa gyagüpi tótókda wagó, wa ene alo kla koke ki elo-e. **21** Ene morroala, alóng kla alónggum ó waen anón-gum ó darrü kla tónggapón-gum, ene klama ne marü zonaret kolae tonarrdó nôma idüde. **22** Ma nadü klamóm gyagüpi tótókdola ini elklazabkwata, ene wata matóka akó God. Bagürwóm watóke, tóba koke nótó zaz bainda ene klamanme, wa ne klamankwata gyagüpi tótókda wagó, wa taia. **23** Nadü pama ninis gyagüpi tótókda, oya kuri zaz yónürr wa ne nôma aloda, zitülkus wa aloda enana wa umul-kóka igó, ene taia ene kla alom. Akó darrü oloma darrü kla nôma tónggapónda, enana wa umul-kóka igó, ene taia ene kla tónggapónóm, wa kolae tonarr kuri tónggapóné.

15

Mi Ngibürr Amkoman Bangun Pamkolpam Bagürwóman Ngibtan Kwarilo, A Mibiób Koke

1 Mi zürük nidipakla samuan ngarkwatódó,* wata ibü tangbamtin kwarilo ibü müp[†] amarrum, zürük koke nidipako samuan ngarkwatódó. Mi mibiób bagürwóman koke ngibtan kwarilo. **2** Mi mibiób minggüpanan ne olome bagürwóman ngitan kwarilo, oya morroalóm, oya amkoman bangun dódórr ainüm. **3** Zitülkus módóga, Kerriso tóba koke bagürwóman ngibtan yarilürr. A Godón Wialómórrón Bóktana enezan bôktanda wagó, "Pamkolpama marü, God, nôma kle-kle ayal koralórr, i kürü ta kle-kle ayal koralórr."[‡] **4** Ka yabüka wialómdola enekwata, ne poko wialómórróna Godón Wibalómórrón Bóktandó, zitülkus ngaen blaman ne wibalómórrón poko, wibalómórrón kwarilürr mibü umul bainüm. Godón Wibalómórrón Bóktana mibü tangbamtinda karrukus bôrrangóm müp tonarrdó akó wa mibü arüng bütanda, igósüm mi metat Godka [gedlóngóm bairre] mibü aliönüm wa ne [alkamül-koke bôktan] tókyenóp.

5 God mibü ene wató tangbamtinda karrukus bôrrangóm akó mibü arüng bütanda. Ka tóredóla, wa yabü gaodó ki ninünüm darrpan gyagüpitótóke ngyabenóm, Kerriso Yesun ngyaben ngarkwatódó. **6** Ene

* **15:1** zürük nidipakla samuan ngarkwatódó, ene bôktanan kûp módóga: gyagüpi nidi tótókdakla mibü zitülkus babula atang-atang gida bôktan poko mamoaóm. Ma sapta 14 ngakanke.   † **15:1** müpko: Ibü müp módgako, ene ngibürr gida bôktan poko mamoaande.

‡ **15:3** [Deibidj] ini poko ngaen wialómórr, a Pol ini poko aini wialómórr Kerrisonkwata. **15:3** Wórr Peba 69:9

igósüm, e darrpan moboküpi akó darrpan uliti Godón ngi wirri kwitüm emngyerre, mibü [Lod] Yesu Kerriso, oya God ó Ab nótóke.

Zu-koke Nidipko, I Ta Godón Agürdako

7 Da módóga, e wata blaman azeb kwarilo yabü aodó nidipko, Kerrisozan yabü yazebórr. Ene igósüm, pamkolpama sab Godón ngi wirri kwitüm emngyerre. **8** Zitülkus módóga, ka yabü byaldóla, Kerriso Zu pamkolpamab§ zaget pamzan tamórr ibü amtyanóm, God blaman kla tómbapónda wa ne poko bóktanórr tómbapónóm. Akó wa enezan tamórr küppükü ainüm, God ne alkamül-koke bóktan nülinóp ibü abalbobatal. **9** Akó ene igósüm, Zu-koke nidipko Godón ngi wirri kwitüm emngyerre oya gyaurdüğabi, Deibid enezan wialómórr tóba *Wórr Pebadó* ene [Kerrisonkwata] wagó,

“We zitülkusdü, ka marü magüro ibü aodó, Zu-koke nidipko.

Ka wórr ato-o marü agürüm.”

10 Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda, Moses ngaen ne poko bóktanórr wagó,

“E bagürwóm kwarilünke, Zu-koke nidipakla, Godón pamkolpampükü.”

11 Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Lodón yagürlamke, e blaman Zu-koke nidipakla,

akó wórr angyalólamke oya agürüm, e blaman bwób-bwób pamkol-pam nidipakla.”

12 Da akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda, Aesaya ngaen ne poko bóktanórr wagó,

“Zesi, Deibidün ab, oya bobata sab tame,

wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam balngomólóm tame;

Zu-koke nidipko, i sab oyaka gedlóngóm bairre tibiób zid bainüm.”

13 God mibü zitülkus akyanda gedlóngóm bainüm. Ka tóredóla, wa yabü wirri bagürwóm akó moboküpü paud nókyerre, ezan oyaka ngambangoldakla. Ene igósüm, Godón Samua yabü sab arüng nókyerre metat gedlóngóm bainüm.

Pol Wialómórr Tóba Zagetankwata Ibünkü, Zu-koke Nidipko

14 Kürü [zonaretal], ka amkoman karrkukusi angundóla, e morroal tonarre gwarrarrónakla, e karibóka umul-kókakla, akó e gaodómakla yabiób darrpan-darrpan dümdüm bütanóm. **15** Ka yabüka gum-koke kuri wialómórró ngibürr ene elklazabkwata yabü ki ngambangól, ene lgail tonarranme, God kürü ne kla kókyanórr. **16** Wa kürü gail tonarr kókyanórr zaget tónggapónóm Kerriso Yesunkü ibü aodó, Zu-koke nidipko. Ka [prristzan] zagettóla, Godón Morroal Bóktan Kerrisonkwata amgolde, igósüm Godón Samua Zu-koke nidipko, ibü sab [kolkal nirre akó tibi-tibi amóne Godónkü]. Inzan kwata i [gyaur klamómzan] bairre, God ne kla yazebe bagürwómpükü. **17** We ngarkwatódó, kürü zitülkus asine ikub bagürüm kólba zagetankwata Godka, zitülkus ka Kerriso Yesuka dabyórrünla. **18** Ka ngibürr pamab zagetankwata koke bóktono. Ka wata ene zagetankwata bóktono, Kerriso ne kla tómbapónorr kürükama, Zu-koke nidipko ibü balngomólóm Godón bóktan arrkrrum kürü bóktan akó

§ **15:8** Zu pamkolpam, Grrik bóktane inzan angrirrüna: nibiób [gyabi sopae singgalgórrónako].

15:9 2 Samuel 22:50; Wórr Pebá 18:49

15:10 Duterronomi 32:43

15:11 Wórr Pebá 117:1

15:12 Aesaya 11:10

tórrmendógbabi. ¹⁹ Ene arüngpükü tórrmen módógako, [wirri tulmil] Godón arüng pupainüm akó [asen-koke tórrmen]. Godón Samua kürü arüng kókyanórr ene elklaza tóbapónóm. Olgabi ka kólba zaget kuri elakórró, Morroal Bóktan Kerrisonkwata amgolde, Zerrusalem wirri basirrdügabi kókó Ilirrikum bwób amrran. ²⁰ Ka metat arüngi bütinan namülnürřü Morroal Bóktan angolóm ene bwóbdü pamkolpama koke ne arrkruóp Kerrisonbóka. Da ene igósüm, ka koke zaget namülnürřü ene bwóbdü, darrü pama zaget ne bókyanórr, wamaka darrü pama müót aelda ene talkum kwitüdü, darrü pama ne kla alangórr. ²¹ A kürü ubi yarilürr ene bwóbdü tótókóm pamkolpama Kerrisonkwata arrkrrum küsil nidi kwarilürr, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Koke nibióbka adrратórr, i sab oya eserre,
akó koke nidi barrkrrurr, i sab bóktanan [küp ipüdórre]."

Polón Bókam Bagósorrón Bóktan Rrom Wirri Basirrdü Tótókóm

²² Zitulkus ka zaget namülnürřü, pamkolpama ne bwóbdü arrkrrum küsil nidi kwarilürr, barre tonarr ene klama kürü arrmat yarilürr yabüka tótókgum. ²³ A errkya ka kólba zaget kuri elakóna ini bwóbdüma, akó abün pailüm kókó errkya kürü wirri ubi yarilürr yabüka tótókóm. ²⁴ We zitulkusdü, ka gedlóngóm baindóla yabüka tótókóm, ka sab nóma wamo darrü kantrridü, ngi Spein.* Ka gedlóngóm baindóla yabü basenóm, ka sab Rrom wirri basirrdüma nóma agóltagól namulo akó yabüka ngibürr tonarr amanóm barnginwómpükü. Ene kakóm, ka gedlóngóm baindóla, e kürü tangkamtinane ngibürr elklaza-e kólba agóltagólom Spein kantrridü. ²⁵ A ngaensingül ka ma Zerrusalem igósüm tótókóm kaindóla Godón pamkolpam ola tangbamtinüm. ²⁶ Zitulkus módogá, Yesun amkoman angun pamkolpama Masedonia akó Akaya prrobinsdü bagürwóm koralórr ngibürr mani dakainüm elklaza-koke pamkolpamabkü, Godón pamkolpamab aodó nidipko Zerrusalemóm. ²⁷ I bagürwóm koralórr ene kla tónggapónóm, akó anda, i ki tónggapórre, wamaka ibü dedi asine ene Zu pamkolpamdó Zerrusalemóm. Zitulkus Morroal Bóktana ibüka tamórr Zu pamkolpamdógbabi, God ibü bles ainda samuan ngarkwatódó, Zu-koke nidipko. We zitulkusdü, ibü dedi asine Zu pamkolpamdó, ibü tangbamtinüm mani alióndi. ²⁸ Da ka ene kla tónggapono akó blaman ene dakairrún mani ibü tangdó ingrino. Ene kakóm, ka Zerrusalemgabi bupudo ama Spein kantrridü akó yabü basenóm kwat-kwat. ²⁹ Ka umulóla wagó, ka sab nóma tamo yabüka, Kerriso ugón sab mibü dudu bles tirre.[†]

³⁰ Zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla kankü tére bakom Godka amkoman moboküpi kürünkü. Ini kla tónggapónam mibü Lod Yesu Kerrisonme akó yabü [moboküpüdú ubianme] kürüka, Godón Samua ne moboküpü ubi nókyenóp yabü. ³¹ Tére bakolam wagó, God sab kürü aurđu kúmaike Zu pamkolpamdógbabi Zudia prrobinsdü, Yesun bóktan nidi alzizi amaikdako. Akó tére bakolam wagó, Godón pamkolpama Zerrusalemóm sab ene mani, ka ne kla imarruo ibüka, bagürwómpükü ki ipódnóm. ³² Tére bakolam, igósüm ka sab yabüka tamo bagürwómpükü, Godón ubi ne nóma yarile, akó ka sab küsil arüng ipudo, ka yabüka nóma

---

* **15:21** Aesaya 52:15   * **15:24** Spein kantrri Yurrop kugupidüma.   † **15:29** Grrik bóktanan darrü kùp módoğa: Kerriso ugón sab yabü dudu bles nirre kürükama.

ngyabeno bagürwómpükü. ³³ Ka tóredóla, God, moboküpdu paud nótó gailda, yabü blamandó ki yarilün. Amen.

16

Dómdóm Alakón Bóktan

Polón Morroal Yawal Bóktan Pamkolpamdo

¹ Kürü ubia e umul koralo mibü morroal bólbtóbóka ngi Pibi.* Wa darrü sos tangbamtin kolo Senkrria wirri basirrdü. ² E oya upadnane Lodón ngidü, Godón pamkolpamazan ki upudörre. Akó oya tangzwantilamke oya babul ne klamko, zitülkus wa abün pamkolpam tangnamtinóp, akó kürü ta inzan.

³ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Prrisila akó Akwila†, kankü zagetódako Kerriso Yesunkü. ⁴ Darrpan ngürr i kürü zid kyórri, enana i umul namülnürri pamkolpama ibü aprrapórr ki nómkerre büdülpükü. Ka ibü eso akyandóla. Wata kólbean koke, a blaman sos pamkolpama, Zuko ke nidipko, ta inzan. ⁵ Kürü morroal yawal bóktan ta nókyenamke ene sos pamkolpam ibü müötüdü nidi kwób bazendako.

Kürü morroal yawal bóktan kürü moboküpdu gódam Epenetusón ekyenamke, ngaen-gógópan olom nótó yarilürr Kerrison amkoman angunüm Eisia‡ prrobinsdü. ⁶ Kürü morroal yawal bóktan Merrin okyenamke, wirri arüngi nótó zaget warilürr yabünkü. ⁷ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke, Andronikus akó Zunia,§ Zu pam nisamli kazanla. I tümün müötüdü namülnürri kankü. Ibü ngi wirria apostolab* aodó akó i ngaen-gógópan Yesun mamoaan pam nisüm bairri, ka ma solkwat.

⁸ Kürü morroal yawal bóktan Ampliatusún ekyenamke, kürü moboküpdu gódam nótóke, zitülkus ki nizan Lodónamli. ⁹ Kürü morroal yawal bóktan Urrbanusún ekyenamke, kinkü nótó zagetóda Kerrisonkü, akó kürü moboküpdu gódam Stakisün. ¹⁰ Kürü morroal yawal bóktan Apelesón ekyenamke, tóba Kerrison amkoman angundügab koke nótó aupürr müp tonarrdó. Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Arristobulusün müöt kolpamdó. ¹¹ Kürü morroal yawal bóktan Errodiumün ekyenamke, Zu pam nótóke, kazanla. Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Narrsisusün müöt kolpam, Lodón amkoman nidi angundako.

¹² Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke ini kol nis Trripaena akó Trriposa, arüngi nidi zagetódamli mibü Lodónkü. Kürü morroal yawal bóktan kürü moboküpdu gódam Perrsisün okyenamke, wirri arüngi nótó zagetóda mibü Lodónkü. ¹³ Kürü morroal yawal bóktan Rrupusün† ekyenamke, morroal Lodón mamoaan pam nótóke, akó ta oya aip. Wa kürü tóbanan olomzan ngakan warilürr. ¹⁴ Kürü morroal yawal bóktan ibü

* **16:1** Pibi aprrapórr ini peba mórrag sidódürr Polkagabi ama amkoman bangun pamkolpamdo Rrom wirri basirrdü. † **16:3** Akwila akó Prrisila müörkwógi namülnürri (Apostolab Tórrmen 18:2). ‡ **16:5** Polón tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenor kugupidü. § **16:7** Zunia aprrapórr Andronikusün kol warilürr. * **16:7** apostol: Ini pokodó, Pol ibübóka koke apónda, ene 12 [apostol]. A wa ma ibü blamanbóka apónda, nibiób zirrnápnóp [Morroal Bóktan] büdratón. † **16:13** Rrupus aprrapórr Saemonón siman olom yarilürr. Saemon Saerrin wirri basir olom yarilürr. (Mak 15:21)

nókyenamke, Asinkrritus, Pligon, Órrmis, Patrrobas, Errmas, akó blaman zonaretal usakü nidi kwób bazendako Godón [ótókóm]. ¹⁵ Kürü morroal yawal bóktan ibü nókyenamke, Pilologus akó Zulia, Nerreus akó tóba óp bólbot, akó Olimpas, akó blaman Godón pamkolpam usakü nidi kwób bazendako Godón ótókóm. ¹⁶ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpandó akó morroal moboküpi baprükamke. Blaman Kerrison sos pamkolpama morroal yawal bóktan zirrbapondako yabüka.

Dómdóm Ikik Bókrran Bóktan

¹⁷ Zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla, umul-umul kwarilün ibükagabi, kle-kle poko nidi umul baindako. Olgabi pamkolpama tibiób bürgrerratódako kopo-kopodó. Akó i yabü kolae kwat amtyandako tibiób umulbain bóktane. Ene umulbain bóktana bóka bamgünda, e ngaen ne umulbain bóktan ipüdarre. Ibü kórzyelamke. ¹⁸ Zitulkus módoga, inzan pamkolpama mibü Lod Kerrisonkü koke zagetódako, a i wata igósüm zagetódako, tibiób bübän ubi mamaonóm. I mis ikikdako akó i pamkolpam bagürdako obae moboküpi. Inzan kwata, i ibü gyagüpítotók ilklió bülióndako, koke nidi amzyatódako wagó, ene pama ibü ilklió bülióndako. ¹⁹ Blaman pamkolpam umulako e Lodón bóktan arrkrudakla, da ka igósidi bagürwómpükümla yabüka. A kürü ubia e [wirri gyagüpítotókpükü] koralo morroal kla tónggapónom, akó e kórzyón koralo kolaeen kla tónggapón-gum. ²⁰ Da ilklió bülión pam kórzyón koralónke. Da kari pokoa God sab satani yabü sab wapór odó zaze amgüne. Inzan kwata God yabü sab paud nókyerre.

Ki tóredakla, mibü Lod Yesun [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün.

²¹ Timoti, kankü nótó zagetódá, tóba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka, akó Lusius, Zason, akó Sosipaterr, Zu pam nidipko kazanla, i ta tibiób morroal yawal bóktan zirrbapondako.

²² Kótó, Terrtius, ini peba nótó wialómdóla Polón ngidü,‡ ka kólba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka, Lodka dabyórrün nidipko kazanla.

²³ Gayus tóba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka. Kürü wató küngrinürr tóba müötüdü. Wa ta blaman sos pamkolpam ok bainda tóba müötüdü kwób bazeñom Godón ótókóm. Errastus, Korrint wirri basirran mani nótó ngabkanda, akó mibü zonaret Kwarrtus, i ta tibiób morroal yawal bóktan zirrapondamli yabüka.§

Dómdóm Tóre Godón Agüürüm

²⁵ Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emgyelnórre! Wa gaodóma yabü arüng akyanóm samuan ngarkwatódó, [Morroal Bóktan] ngarkwatódó ka ne Bóktan amgoldóla Yesu Kerrisonkwata. Ini Morroal Bóktan ene kwindü anikürrün bóktana, anikürrün ne poko yarilürr ngaen bwób zitüldügabi, a errka ma pulkaka airrüna. ²⁶ [Ngarkwat-koke arról] God ene kwindü anikürrün bóktan kuri pupo syónürr akó wa arüng bóktan ekyanórr ene kla umul-umulan ngitanóm blaman pamkolpamdó prropetab pebadógabi. Ene igósüm, blaman bwób-bwób pamkolpama sab oya amkoman angun

‡ **16:22** Pol ini peba mórrag tüób koke wialómorr. Wa tóba bóktan darrü pam ekyanórr wialómóm. § **16:23** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, atang opor 24 asine wagó, "Ki tóredakla, Lod Yesu Kerrison gail tonarr yabü blamandó asi ki yarilün. Amen." **16:23** Apostolab Tórrmen 19:29; 1 Korrint 1:14; 2 Timoti 4:20

kwarile akó oya bóktan arrkrrunórre. ²⁷ God wata darrpan akó wirri gyagüpitótók Goda. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre Yesu Kerrisokama metat-metat! Amen.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi

Korrint

Sos Pamkolpamdo

Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba mórrag wialómórr sos pamkolpamdo Korrint wirri basirrdü (1:1-2). Wa tóba ngianbóka apónda dokyanan mün ini peba mórragdó (3:5-6; 16:21, akó ngibürr pokodó).

Pol ugón wialómórr aprrapórr pail 55 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm. Ene tonarrdó wa ugón Epesus wirri basirrdü ngaben yarilürr. Aprrapórr aüd pam, ibü ngi módógako, Stepanas, Porrtyuneitus, akó Akeikus, i darrü wialómórrón peba mórrag sidüdóp Yesun amkoman angun pamdógab Korrintüm ama Polka, Epesus wirri basirrdü. Da módóga, Pol we wialómórr ini ngaen-gógópan peba mórrag Korrint pamkolpamdo ibünüm wialómórrón peba mórragan bóktan akonóm.

Korrint Wirri Basirr

Korrint Akaya prrobinsan ngaensingül wirri basirr yarilürr, Grris kantridü, malu kabedó. Akaya wamaka darrü kaoan obzeksyók apórróna. Wata karian tüp pokomokura we órdóbóna bazítóda, abusa nólgbabi banikda. Nizan kwata ene karian tüp pokomokurdü but aren gagat asi namülnürri. Korrint wirri elklaza bumiög akó sel bain basirr yarilürr ene nis but aren gagat aodó.

Korrint darrü wirri ngi basirr yarilürr. Abün elklaza bumiög akó sel bain bwób akó müót, mani müót, anón bwób, akó obae godan [ótók] müót asi kwarilürr. Darrü wirri kwóbbazen müót asi yarilürr zilwómóm, wórr bóngyalóm, akó barnginüm.* Korrint kolpama tibiób ótók müót akó ngibürr morroal ne müót kwarilürr, ini elklazabkwata karibóka-koke ikub bagür kwarilürr.

Korrint Pamkolpam

Abün pamkolpam Korrintüm mórel akó wirri ngi kolpam kwarilürr. Akó abün kolpam asi kwarilürr, elklaza nidi bumiög akó sel bain kwarilürr. A [leba zaget] kolpam ta asi kwarilürr. I wirri apapdó akó mórel kolpamab müötüdü zaget kwarilürr. Ngibürra butab elklaza bamültübamtil kwarilürr ó akó kari butpókal bimurrat kwarilürr but aren gagatódógar ama darrü but aren gagatódó ene karian tüp pokomokurdü.

Kolpama Korrint togoblórr abün-abün bwóbdügab, ngibürra ngabenómpükü togoblórr ola. Inkü Zu kolpam asi kwarilürr, ola nidi togoblórr ngabenóm. Wirri gyagüpitótók umulbain pama togoblórr sikul alangóm. Ngibürr ene ne umulbain pam kwarilürr, kolpama ibüka togoblórr umul bainüm ibü ne gyagüpitótók kwarilürr ini tüp akó oya pamkolpamabkwata. Olgabi i ibü mamoaan kolpamóm bainóp.

Nis kolaeán müp asi namülnürri Korrintüm. Abün pamkolpama metat ngyepam anón kwarilürr akó abúna ngibürr kolpampükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr.

* : Mórrke-mórrke módóga: arena. Ma müsirrga ain bóktan 4:9 ngakanke.

Tórewóm Korrintüm

Barre ne kolpam kwarilürr Korrintüm, i obae god bütök koralórr. Ngibürra nidi togoblórr ola ngyabenóm ó zagetóm Korrintüm, tibiób tange tólbaelórrón god tübarrmülürr akó kari god müót tólbaelóp ibü arrbünum kugupidü.

Korrintüm ne [Zu pamkolpama] ngyabenónóp, i wata darrpan amko-man akó arról Godón ótök kwarilürr. I inzan ngyabenónóp ibü Zu abalbobatala enezan umul ninóp ngyabenóm. Akó i abün gida bóktan poko ene gida tumum irrbünóp, God ngaen Mosesón ne kla iliönürr.

Korrint Sos

Luk tóba pebadó wialómórr Pol sos ia bókyanórr Korrintüm (Apostolab Tórrmen 18:1-8). Wa Korrint nóma abzilürr, wa darrü Zu pam esenórr tóba kolpükü, ngi Akwila akó Prrisila. I tibiób ngyabenóm zaget namülnürri dadan tonarre Polzan zaget yarilürr, palae müót tólbaelóm. Da Pol inkü ngyaben yarilürr akó ta tóba ngyabenóm zaget yarilürr palae müót tólbaelóm. Wa bókyanórr kolpam Godón bóktan büzzazil. Aibwób babul, oya kamad zaget pam nis, ngi Saelas akó Timoti, tübzilürr Masedonia prrobindsügab, da Polka we dabyörri Godón zaget tónggapónóm.

Solkwat Apolos, darrü Zu umulbain pam, Izipt kantrridü nótó ngyaben yarilürr, Korrint tamórr bupso karianbóka ngyabenóm. Wa ta amkoman bangun pamkolpam umul bain yarilürr akó ibü tangnólenóp Godón bóktanan [küp tai apadóm].

Polón Zitülkus Ini Peba Mörrag Wialómóm

Pol Epesus nóma tamórr bupso karianbóka ngyabenóm, wa darrü peba mórrag wialómórr Yesun amkoman bangun pamkolpamdó Korrintüm. Mibü ene peba mórrag babula. Da ma ngibürr bamtin bóktan poko asi kwarilürr amkoman bangun pamkolpama Polón nekwata amtinüm kain kwarilürr. I Polka darrü peba mórrag wialómóp oya ene bamtin bóktan poko amtinüm.

Aprrapórr äud pam, ibü ngi módágako, Stepanas, Porrrtyuneitus, akó Akeikus, Korrintgab togobórr ene peba mórrag Polón akyanóm. I ta Polka pupo ninóp igó, Korrintüm ngibürr wirrian müp kwarilürr amkoman bangun pamkolpamab aodó. Ngibürr amkoman bangun kolpama tib darrpan-darrpandó ubi koke bain kwarilürr wekwata, ia i tai noan mamoan ki kwarile ibü umulbain pamzan. Ngibürrab ubi yarilürr Polón mamoanóm, ngibürra Apolosón, ó ngibürra darrü balngomól pam. Darrü müp asi yarilürr; darrpan pama tóba aban nis ngim kolpükü ut yarilürr, akó sosan balngomól pama darrü kla kokean tónggapón kwarilürr ene kolaean térrmendó. Akó darrü müp asi yarilürr; ngibürr amkoman bangun kolpama ngibürr amkoman bangun kolpam amarru kwarilürr kotóm, amkoman bangun-koke nadü zazko, ibü obzek kwata ongyaltongyal zao-zao bainüm ibunkü.

We ngarkwatódó, Pol darrü peba mórrag wialómórr Korrint amkoman bangun pamkolpamdó. Ini peba mórrag módóga, mi *Ngaen-gógópan Peba Mörrag Korrint Pamkolpamdóbóka* ngiliandakla. Ini peba mórrag kugupidü, Pol ngaensingülan wekwata wialómórr Korrintüm ne müpa tólbaelóp amkoman bangun kolpamab aodó, wa ne klambóka arrkrurr. Ene kakóm, wa Korrint amkoman bangun kolpamab bamtin bóktan poko yakonórr, i oya ne klambóka imtinóp tibiób peba mórragdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-9

1. Polón morroal ngürr bóktan Korrint wirri basirr sos pamkolpamdo
1:1-3

2. Pol Godón eso ekyanórr 1:4-9

B. Korrint Sos pamkolpamab kopo 1:10-4:21

1. Korrint Sos pamkolpama kopo-kopo bürrgratárrón kwarilürr 1:10-
17

2. Kerriso Godón wirri gyagüpitótók akó arüng pupainürr 1:18-2:5

3. Godón wirri gyagüpitótók 2:6-15

4. Godón zaget pam 3:1-9

5. Yesun Zaget Pamab Zaget Sab Nópokórre 3:10-15

6. Mi Godón gyabi müotakla 3:16-17

7. Mi paman ngi koke kwit amngyel kwarilo 3:18-22

8. Yesu Kerrison apostol 4:1-5

9. Korrint sos pamkolpamab ikub bagür 4:6-13

10. Polón ubi igósüma, Korrint sos pamkolpama oya tonarr mamoan
kwarile 4:14-21

C. Korrint sos pamkolpama kolae tonarran darrem koke nókyenóp 5:1-
13

1. Kol góóm asi yarilürr Korrint pamkolpamab sosdó 5:1-5

2. Korrint pamkolpama pam yusle kolae tonarr nidi tólbael kwarile
5:6-13

D. Mi mibiób darrpan-darrpana kotóm koke ki bain kwarila 6:1-11

E. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre mibiób bübi 6:12-20

F. Ikkik bókrran bóktan kol bumióg tonarrankwata 7:1-40

G. Wa taia alóng kla alóngóm, obae Godka urdü amselórrón ne alóng
klamko? 8:1-11:1

1. Obae godka urdü amselórrón ne alóng kla 8:1-13

2. Apostolab dümdüm 9:1-18

3. Pol ngyabelórr izan, wa nibióbka Yesunkwata Morroal Bóktan
büdratlırr 9:19-23

4. Mi wirri arüngi buso kwarilo darrem kla apadóm 9:24-27

5. Arüng ikkik bókrran bóktan obae Godónkwata 10:1-23

6. Mi popa elklaza koke tömbapörre, enana mi gyagüpi tótókdakla
wagó, ene taia 10:23-11:1

H. Ikkik bókrran bóktan Godón ótókankwata 11:2-14:40

1. Singül ngablabo tonarr Godón ótókde 11:2-16

2. Lodón gyagüpi amanik alo 11:17-34

3. Godón Samuan gyaur kla 12:1-11

4. Mi blaman inzanakla, wamaka mi darrpan búbakla 12:12-31

5. Moboküpüdü ubi 13:1-13

6. Prropetzan bóktan akó umul-kók bóktan 14:1-25

7. Mi Godón morroal tonarre ki ótók kwarila 14:26-40

I. Büdüldügab barsin 15:1-58

1. God Kerrison ırsümüllürr büdüldügab 15:1-11

2. Büdüldügab barsin 15:12-34

3. Arsümülan büb darrü tonarr yarile 15:35-58

J. Dómdóm ngibürr bóktan 16:1-12

1. Mani dakabain Godón pamkolpamabkü Zerrusalem wirri basirrdü
nidi ngyabendako 16:1-4

2. Polón Bókam Bagósórrón Bóktan 16:5-12

K. Dómdóm alakón bóktan 16:13-24

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Korrint Wirri Basirr Sos Pamkolpamdo

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Mibü zonaret Sostenes kankü asine. Kerriso Yesu kürü ngikaunürr tóba [apostolóm] bainüm Godón ubidü.

² Ka yabüka wialómdóla, Godón sos pamkolpam Korrint wirri basirrdü. God yabü [kolkal ninóp akó tibi-tibi amanórr] tóbankü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla. Wa yabü ngibaunürr tóba pamkolpamón bainüm, wazan ibü blaman ngibaunürr Lod Yesu Kerrison nidi [ótókdako] blaman bwóbdüma. Wa ibü [Lode] akó wa mibüne.

³ Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpüdö paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógbab akó Lod Yesu Kerriso.

Pol Godón Eso Ekyanórr

⁴ Ka ne Godón ótókdóla, ka oya metat eso akyandóla yabünkü oya gail tonarranme, wa yabü ne kla nókyenóp, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla. ⁵ Ene wata, ezan dabyórrünakla oyaka, God yabü blaman kla nülinóp samuan ngarkwatódó. Tai wata, wa yabü gaodó ninóp tóba bóktan adrratóm blaman kwata akó Godón blaman bóktan umul azebóm.

⁶ Inzana God kibü bóktan Kerrisonkwata karrkukus ninóp yabüka. ⁷ We ngarkwatódó, e Godón Samuan darrü [gyaur kla] kokean arendakla, ezan nae amandakla mibü Lod Yesu Kerrison okaka byónüm. ⁸ Wa sab yabü arüng nókyerre oya metat amkoman angunüm tai kókó blakón ngürrdü. Ene igósüm, Lod Yesu Kerrison zitülkus babul yarile yabükwata kolae poko bóktanóm ene ngürrdü wa nóma tolkomóle pamkolpam zaz bainüm. ⁹ God, yabü nótó ngibaunda oya Olom Yesu Kerriso mibü Lodka abyónüm, wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr tónggapónóm.

Korrint Sos Pamkolpama Kopo-kopo Bürrgratörörn Kwarilürr

¹⁰ [Zonaretal], ka yabü wirri arüngi amtindóla mibü Lod Yesu Kerrison ngidü igó, e blamana darrpan gyagüpitótók ipüdane ubi bainüm akó e yabiób myamem kopo-kopo koke bürrgrat koralo. A e ma darrpan gyagüpitótókpükü kwarilo akó darrpan gyagüpitótók esenane.

¹¹ Kürü zonaretal, ka ini poko wialóma, zitülkus ngibürr Klo-int[†] müöt kolpama kürü küzazirre wagó, ongyaltongyal asiko yabü aodó. ¹² Ka igó poko apóndóla: Yabükagab darrüpa igó bóktanda wagó, "Ka Polón mamoandóla." Darrüpa ma igó bóktanda wagó, "Ka Apolosón mamoandóla." Akó darrüpa ma igó bóktanda wagó, "Ka Pitan[‡] mamoandóla." Akó darrüpa ma igó bóktanda wagó, "Ka Kerrison mamoandóla." ¹³ Kerriso ia kopo-kopo arrgratörörna? Ia kótó, Pol, narrótókorró krrosdó yabü zid bainüm? Ó yabü ia kürü ngidü [baptaes ninóp]? Kokean! ¹⁴ Ka bagürwómdóla igó, ka yabü darrü kokean baptaes yórrü, a wata Krrispus akó Gayus. ¹⁵ Ene igósidi, darrü pam gaodó kokea bóktanóm igó, yabü kürü ngidü baptaes ninóp. ¹⁶ (Amkoman, ka ta Stepanas akó oya müöt kolpam baptaes ninarre. A kürü koke ngambangólda igó, ka darrü olom baptaes yórrü.) ¹⁷ Ka wata äuden

[†] 1:11 Klo-i darrü Grrik kol ngio. [‡] 1:12 Pita Grrik ngia, oya Ibrru ngi módogá: Sipas.

kolpam baptaes ninarre, zitülkus Kerriso kürü baptaes bainüm koke zirrkapónorr, a wa ma kürü ene [Morroal Bóktan] amgolóm zirrkapónorr. Wa kürü koke zirrkapónorr pamakanan [wirri gyagüpitótóke] bóktanóm. Ka ne nóma ki tónggapórró, wa inzan ki yarile, wamaka Kerrison büdülan arüng krrosdó babul yarile.

Kerriso Godón Wirri Gyagüpitótók akó Arüng Pupainürr

¹⁸ Zitülkus módoga, bamrukürrün nidipako,[§] i igó gyagüpi tótókdako wagó, Kerrison krrosdó büdülankwata bóktana wa gonggo bóktana. A mi, zid bairrún nidipakla, mi amkoman angundakla wagó, ene bóktana Godón arüng pupainda. ¹⁹ Ini amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Ka sab wirri gyagüpitótók pamab wirri gyagüpitótók kolae ninünüm;

Ka sab morroal gyagüpitótók pamab gyagüpitótók küp-kokean ngibtino.”

²⁰ Da ini ia laró bóktana wirri gyagüpitótók pamabkwata? Akó ini ia laró bóktana Mosesón gida umulbain pamabkwata? Akó ini ia laró bóktana ini tüpan pamabkwata, wirri umul susumüri nibióbkama bóktanóm? God nómyenóp ini tüpan pamab wirri gyagüpitótók gonggoako! ²¹ Ka ini poko wialóma, zitülkus God tóba wirri gyagüpitótókdógab ini tüpan pamkolpam gaodó koke ninóp tóbabóka umul apadóm tibiób wirri gyagüpitótókdógab. A God gyagüpitótók esenórr ibü zid bainüm, kibü bóktan amkoman nidi angundako, ki ne bóktan amgol kwarilnürü Kerrisonkwata. Ini tüpan pamkolpama igó bóktandako wagó, “Ini gonggo bóktana.” ²² [Zu pamkolpama] kibü batodako [wirri tulmil] tómbapónóm igó pupainüm wagó, kibü bóktan amkomana. Akó Grrik pamkolpama wirri gyagüpitótók amkündako. ²³ A kidi, ki ma we bóktan amgoldakla wagó, Kerriso krrosdó narrótókorr. Zu pamkolpama ene bóktandó bodoatódako,* akó Zu-koke nidipko, i ma gyagüpi tótókdako wagó, ene bóktan gonggoa. ²⁴ A idi, God nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, nizan Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, i ini bóktan Kerrisonkwata nóma arrkrrudako, i amkomana angundako wagó, Kerriso Godón arüng akó Godón wirri gyagüpitótók pupainürr, wa néma narrótókorr krrosdó mibü zid bainüm. ²⁵ Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ene gonggo klama igó, God pamkolpam ok ninóp Kerrison krrosdó amngyelóm. A wa ene kla wirri gyagüpitótókpükü tónggapónorr, da ene gyagüpitótók wirriana pamakanan wirri gyagüpitótókdógab. Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ene arüng-koke klama, God ne kla tónggapónorr. A wa ene kla arüngpükü tónggapónorr, da ene arüng wirriana pamakanan arüngdüğab.

²⁶ Zonaretal, gyagüpi amaikam yabü ngyaben ia yarilürr, God yabü néma ngibaunürr. Pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó, e wata äuden kwarilnürü wirri gyagüpitótókpükü, e wata äuden wirri pam

§ 1:18 bamrukürrün nidipko, ibü [ngarkwat-koke arról] babula, a i ma sab [metat bolmyan urdu] ogobe. ^{1:19} Aesaya 29:14 * ^{1:23} Zu pamkolpama igó gyagüpi tótók kwarilürr igó, God ene [Kerriso], Ibrru ngi Mesaya, wirribóka ki bles yónürr. Akó igó, darrü pam krrosdó noan emngyelóm, wa amórrörön yarilürr. We ngarkwatódó, Mesaya koke ki narrótóke krrosdó.

kwarilnürrü, akó e wata äuden kolpam kwarilnürrü wirri ngi aipalabaldógbab. ²⁷ A God ma inzan kolpam ilianórr, ini tüpan pamkolpama nibióbkwata gyagüpi tótókdako wagó, i gonggo kolpamako, ene igósüm wirri gyagüpitótókpükü pam büödan ngibtanom. Akó God inzan kolpam ilianórr ini tüpan pamkolpama nibióbkwata gyagüpi tótókdako wagó, i kari ngi kolpamako, ene igósüm wirri ngi pam büödan ngibtanom. ²⁸ Akó God inzan kolpam ilianórr wirri ngi aipalabaldógbabi koke nibióbko ini tüpdü, akó inzan kolpam, ini tüpan pamkolpama nibióbka kak amtyandako. God inzan kolpam ilianórr, ini tüpan pamkolpama inzan nibiób bangóndako, wamaka i pamakan kokeako. Ene igósüm, ene elklazab akó kolpamab küp babulan iade kwarile, ini tüpan pamkolpama ne elklaza akó kolpamabkwata gyagüpi tótókdako igó, i wirri klamako. ²⁹ Ene igósüm, darrü oloman zitülkus babul yarile ikub bagürüm Godón obzek kwata. ³⁰ A oyame e Kerriso Yesuka dabyórrünakla, mibüka Godón wirri gyagüpitótók nótó pupainürr, wa nóma narrótókórr krrosdó mibü zid bainüm. Yesu Kerrisonme akó wa ne kla tónggapónórr, God mibü azebda [dümdüm tonarr] pamkolpamzan. Akó oyame mi kolkalakla akó tibi-tibi amarrónakla. Akó oyame mi [aurdü bomarrónakla]. ³¹ Ene igósüm, mi inzan ki ikub bagür kwarila, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Darrü olom ne ubi nóma yarile ikub bagürüm darrü klamankwata, wa ki ikub bagür yarilün wata igókwata, Lod ne kla tónggapónórr."

2

¹ Zonaretal, ka ngaensingülan yabüka nóma tamórró Godón anikürrün bóktan* büdratkü, ka küób wirri bóktan opore akó kómal [wirri gyagüpitótóke] koke bóktan namülnürrü, wamaka ka wirri pamla yabükagabi. ² Zitülkus móðoga, ka igó gyagüpitótók eserró, ka darrü klambóka koke ki bóktana, ka yenkü nóma namülnürrü, wata ka Yesu Kerrisonkwata ki bóktóna akó igóbóka wagó, wa krrosdó narrótókórr. ³ Ka yabüka arüngpükü-koke namülnürrü, gumpükü, akó wirri otórrngónpükü. ⁴ Akó kürü bóktan akó bóktan amgol igó koke kwarilürr igó, pamakanan wirri gyagüpitótókdógbabi yabü gyagüpitótók alüngüm. A Godón Samua nómtyenóp tóba arungi wagó, kürü bóktan amkomana. ⁵ Ene igósüm, yabü amkoman banguna koke ki mórrale pamakanan wirri gyagüpitótókdó, a ma Godón arüngdü.

Godón Wirri Gyagüpitótók

⁶ Ki ma wirri gyagüpitótók poko bóktandakla ibüka, gaodó nidipko samuan ngarkwatódó. A ini wirri gyagüpitótók ibü koke-e, ini tüpan pamkolpam ó ini tüpan singüldü pam, sab nibiób arünga bamrüke. ⁷ Koke, ki Godón kwindü wirri gyagüpitótókbóka apóndakla, anikürrün ne wirri gyagüpitótók yarilürr. God ini tüp ngaensingülan nóma tónggapónóm kain yarilürr, wa gyagüpitótók ngaen-gógópan esenórr, mibü elngadóm kómal arról gailüm. ⁸ Ini tüpan singüldü pam babul kwarilürr, Godón wirri gyagüpitótókbóka umul nidi kwarilürr. Ene

* 1:31 Zerremaea 9:24   * 2:1 anikürrün bóktan: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó igó bóktan opor wialómórróna, Mórrke-mórrke bóktane, testimony. Ngibürr pebadó igó wialómórróna, kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke, mystery.

amkomana, zitülkus i ne umul nóma ki kwarilürr, i Lodón koke ki emkólóp krosdó, [wirri kómal zyónpükü] nótóke.⁹ A i tai koke ipüdóp. Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“Darrü oloma kokean esenórr, darrü oloma kokean arrkrrurr,
darrü oloma kokean gyagüpi idódürr igó,

God ne elklaza kuri tómbapónórr ibünkü, [moboküpü ubi] nibióbe
Godkámóm.”

¹⁰ A wa tóba Samu zirrsapónórr kibükä[†] ini angrirrún bóktan okaka amzazilüm. Zitülkus módóga, Godón Samua blaman elklaza bapinda. Wa ta dele bapinda Godón kwindü ne anikürrün elklazako.¹¹ Zitülkus módóga, darrü pam babulana, umul nótóke darrü paman gyagüpitótók iada. Wata ene paman samu umula, tóba büb kugupidü ne samu-e. Ene dadan ngarkwatódó, darrü pam umul-kóka Godón gyagüpitótók iada, wata Godón Samu-e umul.¹² Ki darrpan tonarr koke gyagüpi tótókdakla, ini tüpan pamkolpama iazan gyagüpi tótókdako. A God wa kibü tóba Samu tókyenóp igó elklazabóka umul apadóm, God kibü popa ne elklaza tulinóp.¹³ Akó ki ini elklazabóka büdratódakla, igó bóktan opore koke, pamakanan wirri gyagüpitótóka kibü ne poko umul tinóp. A ma igó bóktan opore, Godón Samua mibü ne poko umul tinóp, kizan samuan amkoman bóktan müsirrga byóndakla Samuan bóktan opore.[‡] ¹⁴ Godón Samu-koke nadü olomdóma, wa bangónda Godón Samudügab elklaza azebóm, zitülkus ene elklaza küp-kokeako oya gyagüpitótókdó. Akó wa gaodó kokea ene elklazab [küp apadóm], zitülkus wata igó kolpam gaodómako ene elklaza amzyatóm, Godón Samu nibióbkame.¹⁵ Da Godón Samu noakama, blaman elklaza amzyatoda, a darrü amkomana bangunkoke pam babula ene olom amzyatóm.¹⁶ Ini amkomana, zitülkus Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Lodón gyagüpitótókbóka umul ia nótóke,

wa igósidi gaodóma oyabóka umul bainüm?”

Darrü pam babula. A mibü gyagüpitótók Kerrisonzana.

3

Godón Zaget Pam

¹ Da kótó, zonaretal, ka yabüka néma namülnürrü, ka gaodó koke namülnürrü yabüka bóktanóm, kazan ki bóktarró ibüka, Godón Samu nibióbkama. A ka wata gaodó namülnürrü yabüka bóktanóm, kazan ki bóktarró ini tüpan pamkolpamdó. Inzan yarilürr, e wata ugón gab olmalzan kwarilnürrü, ngómdü, zitülkus e wata ugón bókyenarre Kerrison amkomana angunüm.² Ka yabü ngóm mor nülinarre a aloan kla koke, zitülkus e ene ngarkwatódó koke kwarilnürrü. Anda, errkya e wata inzanakla.³ Zitülkus módóga, e wata yabiób kolae ubi mamoaandakla. Ka umulóla ini amkomana, zitülkus yabü gyagüp kolaea akrranda akó e ongyaltongyaldakla. E ini tonarr néma tólbaeldakla, ia inzan kokea igó, e wata yabiób kolae ubi mamoaandakla? Akó ia inzan kokea igó, yabü tórrmen tulmil wata tüpan pamkolpamab tórrmen tulmilzakan? Amkomana, ene inzana.⁴ Zitülkus módóga, darrü pama go inzan bóktanda

^{2:9} Aesaya 64:4   ^{† 2:10} kibü: Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, mibü.   ^{‡ 2:13} Samuan bóktan opore, Grrik bóktanan darrü küp módóga: ibüka, Samu nibióbkama.   ^{2:16} Aesaya 40:13

wagó, "Ka Polón mamoandóla," akó darrüpa wagó, "Ka Apolosón mamoandóla." E inzan nóma bóktandakla, e ia wata tüpan pamkolpam kokeakla? Amkoman, e inzanakla.

⁵ E ia gyagüpi tótókdakla, Apolos ia pama? Akó ka, Pol, ia pamla? Ki wata Godón zaget pam nisamlí. Ki yabü nolngomólóp Yesun amkoman angunüm. Darrpan-darrpana we zaget tónggapóndamli, Lod kibü ne kla tókyanórr tónggapónóm. ⁶ Ka küp baritürrü, Apolos nae-e wató bangórr, a God ma dóddórr wató ninóp. ⁷ We ngarkwatódó, ne pama küp barítóda akó ne pama nae-e bangda, i wirri ngi pam kokeako. God wirri ngi pam watóke; elklaza zid wató dóddórr ainda. ⁸ Ne pama barítóda akó ne pama nae-e bangda, i nizana Godónkü zagetódamli, akó ibü darrpan-darrpanab darrem sab asi yarile tóbanan müp zaget ngarkwatódogab. ⁹ Zitülkus módóga, ki nizana Godónkü zagetódamli akó e Godón ngaon bwóbzanakla. E ta müótzanakla, God ne kla aelda.

Yesun Zaget Pamab Zaget Sab Nópokórre

¹⁰ Godón lgail tonarrdógab], ka talkum alangórró wirri umulürrün müót ael pamzan, akó darrü pama wa ibü kwitüm aelda. Da darrpan-darrpana umul-umul yarile wa ia eles. ¹¹ Zitülkus módóga, darrü olom gaodó kokea ngibürr talkum alangóm, ngaensinglüdügab ne kla alangórrónako. Ene talkuma darrpan zitül tónggapóndako akó ene zitül wa Yesu Kerriso-e. ¹² Ngibürr pama igó klame aeldako ene talkum kwitüdü: [gold], [silba], ó wirri darrem ingülküp. Ngibürra igó klame: nugup, twal, akó müirr. ¹³ Darrpan-darrpanab zaget sab panzedó yarile akó blamana sab ene zaget eserre, zitülkus ene Ngürrdü Yesu nóma tolkomóle, wa sab blamanab zaget panzedó simarrue. Ene Ngürrdü, Yesu sab tóba zaget olmalab zaget ugón zaz nirre. Sab inzan yarile, wamaka elklaza urdú amselórrónako ibü bapókóm. Akó ene ura sab okáa tirre, darrpan-darrpan oloman zaget ia morroala, ta ia kolae yarilürr. ¹⁴ Ura sab darrü oloman zaget ne koke nóma adünge, wa ne kla előrr ene talkum kwitüdü, wa sab tóba zagetan darrem ipüde. ¹⁵ Ura darrü oloman zaget ne blaman nóma adünge, wa tóba zagetan darrem sab imrüke. Wa sab [ngarkwat-koke arról] koke imrüke, God oya ne kla ekyanórr, a wa sab urdüğabzan zid bairrún yarile.

Mi [Godón Gyabi Müótakla]

¹⁶ E ia umul-kókakla igó, e yaib Godón gyabi müótakla akó igó, Godón Samua yabüka nyabenda? ¹⁷ Darrü oloma ne Godón gyabi müót nóma kulaines, God sab oya kulaine. Zitülkus módóga, Godón müót gyabiana, akó e we Godón gyabi müótakla.

Mi Paman Ngi Koke Kwit Amnygel Kwarilo

¹⁸ Darrü oloma tóba koke ki ilklió bülión yarilün. Darrü oloma yabü aodó ne nóma gyagüpi tótók yarile igó, wa [wirri gyagüpitótókpükümä] pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó, wa darrü gonggo olomóm ki bain, igósüm wa wirri gyagüpitótók olomóm iade baine Godón gyagüpitótók ngarkwatódó. ¹⁹ Zitülkus módóga, ini tüpan pamkolpamab wirri gyagüpitótók, ene wa gonggo tonarrako Godón ilküpüdü. Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Ngibürr kolpama igó gyagüpi tótókdakla wagó, i wirri gyagüpitótókpükümäko, a God ma

ibü sab [ut-ut nirre] tibiób ilklióbülión gyagüpítótóke.” ²⁰ Akó Godón Wialómorrón Bóktana igó ta bóktanda wagó, “Pamkolpama gyagüpi nöma tótókdako igó, i wirri gyagüpítótókpükümako, Lod umula wagó, ibü inzan gyagüpítótókan kúp babula.” ²¹ Da módóga, darrü pama myamem ikub koke ki bagür, pam mamoande. Zitülkus módóga, blaman elklaza yabünko yabü morroalóm. ²² Ia ka, Pol, ó Apolos ó Pita ó ini tüp ó arról ó büdül ó errkyá ne elklazako ó elnga ne elklaza - blaman yabünko, ²³ akó e ma Kerrisonakla, akó Kerriso Godóne.

4

Yesu Kerrison [Apostol]

¹ E kibü inzan gyagüpi boman kwarilo igó, ki Kerrison zaget pamakla akó kibü zaget asine, Godón kwindü anikürrün bóktan amgolóm morroal ngabkan pamzan. ² Akó elklaza ngabkan pam wata inzan pam kwarile, pamkolpama eserre igó, i tibiób zaget morroal tolbaelórre tibiób wirri pamab ubi ngarkwatódó. ³ Kürüka wata karian klama igó, e ne kürü nöma zaz aindakla ó darrü pama ne kürü nöma zaz kine. Amkoman, ka enan kólba kokean zaz baindóla. ⁴ Ka umul-kókla, ka darrü kolae kla koke tónggapónorró, a ene ma koke amtyanda igó, ka wata dümdüm kla tómbapónorró. Ene wata Lod watóke, kubó kürü nótó zaz kine. ⁵ We ngarkwatódó, e darrü olom zaz ain-gu, zitülkus ene ngürr koke kuri semrróne zaz bainüm. Ene ngürr sab semrróne, Lod Yesu Kerriso nöma tolkomóle. Wa sab zyóndü sidüde, tümündü anikürrün ne klamse akó sab pulkaka tirre pamkolpamab moboküpü ne gyagüpítótókako. Ene ngürrdü, God ugón sab darrpan-darrpan olom yagüre, morroal nótó tónggapónorr.

Korrint Pamkolpamab Ikub Bagür

⁶ [Zonaretal], ka Apolos akó kólbabóka wialóma yabü darrü kla umul ainüm. Ezan kibü nizan gyagüpi amanikdakla, kürü ubia e ini bóktanbarran [küp ipüdane], “E wata ene kla mamoaan kwarilo, wialómorrón ne klame. Darrü kla tónggapón-gu.” Ene igósüm, yabü darrüpa sab ikub koke ki bagür yarilün wagó, darrü umulbain pam wirriana darrü umulbain pamdógbab. ⁷ E inzan gyagüpi tótókgu, zitülkus yabü ia nótó wirrian ninóp ngibürrdügab? Darrü inzan olom babulana. Akó yabü ia darrü kla asine, God koke ne kla nókyenóp? Babula. Zitülkus God ta yabü blaman gyaur kla nülinóp, e ikub bagürgu wamaka ene gyaur kla yabünko, a God koke nülinóp.

⁸ E gyagüpi tótókdakla igó, yabü ubi ne elklazako samuan ngarkwatódó, yabü blaman asiko! E gyagüpi tótókdakla igó, e mórrrel kolpamóm kuri bainarre samuan ngarkwatódó! A ene amkoman kokea! E kingzan tórrmen tómbapónakla, enana ki, yabü umulbain pam nidipakla, kingzan tórrmen koke tolbaeldakla! Kürü ubi igósüma, e amkoman kingzan ki ngyaben kwarila, igósüm ki ta kingzan iade ki ngyaben kwarila yenkü! ⁹ Zitülkus módóga, ka inzan gyagüpi tótókdóla: God kibü, ki apostol nidipakla, kuri sirrbüne tai dómdóm pokodó blaman pamkolpamab obzek kwata, wamaka pam büdülümpükü akrranóm

kaindako pam akrran bwóbdü,* da kubó kolpama ibü ola ngabkan kwarile büdüüm nómá kaindako. Zitülkus módóga, blaman pamkolpama kibü ngabkandako, [anerru] akó ini tüpdü pamkolpam, ia kubó laróga tólbaele kibükä. ¹⁰ Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ki gonggoakla zitülkus ki Kerrisonkü zagetódakla! A e ma gyagüpi tótókdakla igó, e [wirri gyagüpitótókpükümakla] zitülkus e Kerrison amkoman angundakla! Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, kibü arüng babula, a e ma gyagüpi tótókdakla, e arüngakla samuan ngarkwatódó! E gyagüpi tótókdakla igó, ene morroala, pamkolpama yabü nómá agürdako, a ene taia, i kibü koke nómá agürdako! ¹¹ Ngaendögab kókó errkya ini tonarrdó, ki wata alomakla akó nae anónmakla, ki praka mórrkenyorr bameldakla, kibü kle-kle akrrandako, akó kibü müöt babulanako. ¹² Ki wirri arüngi zagetódakla kibiób tange. Kibü nómá bamórrdako, ki ma Godón amtindakla ibü bles bainüm. Kibü wirri müp nómá alióndako, ki darrem koke akondakla. ¹³ Kibübóka obae bóktan nómá alióndako panzedó, ki ma ibüka morroal poko bóktandakla. Pamkolpama kibü inzan bangóndako, wamaka ki biza-akla, ó ki tómanpükümakla, suspendógab ne kla bomasdako akó baguldako. Ngaen ene inzan yarilürr, akó errkya ene wata inzana.

Polón Ubi Igósüma, Korrint Pamkolpama Oya Tonarr Mamoan Kwarile

¹⁴ Ka ini elklaza igósüm koke wibalómdóla yabü büódan ngibtanóm, a ene igósüm yabü dümdüm akyanüm, zitülkus e kürü moboküpü olmalzanakla. ¹⁵ Enana apprapórr yabü 10,000 ngabkan pam asiko, Yesun amkoman nidi angundako, yabü ab wata darrpana. Zitülkus módóga, ka Kerriso Yesuka dabyórrünzanla, ka yabü abóm kuri bairrú Godón [Morroal Bóktandóma]. ¹⁶ We ngarkwatódó, ka yabü arüngi byaldola kürükagabi tikó apadóm. ¹⁷ Aebókamde, ka Timotin yabüka zirrapóndóla, kürü moboküpü olomzan nótóke, kürü nótó tangamtinda amkoman moboküpi, Lodka dabyórrün. Wa sab yabü akó umul-umulan ngibtine, ka ia nyabendóla Kerriso Yesuka dabyórrünzanla, kazan umul baindóla blaman bwób-bwób sosdó.

¹⁸ E ngibürra ikub bagürdakla igó, e wirri kolpamakla, gyagüpi tótókde ka yabüka kokean tamo. ¹⁹ A kari pokoa ka ma sab yabüka tamo, Lodón ne ubi nómá yarile, akó ka sab umul baino ia ini ikub bagür kolpama wata ikikdako, ta ia ene amkomana, Godón arüng ia asine ibüka. ²⁰ Zitülkus módóga, God pamkolpam nómá balngomólda Kingzan, ibü ene bóktana koke amtyanda igó, i Godón pamkolpamako. A Godón arüng ibükama, ne klama amtyanda igó, i Godón pamkolpamako. ²¹ Yabü ia tai laró ubia? Ia ka yabüka bidampükü tamo yabü dümdüm bütanóm? Ó ta ia ka yabüka tamo [moboküpü ubidü] akó mórmók tonarrpükü?

5

Kol Gómól Asi Yarilürr Korrint Pamkolpamab Sosdó

---

* ^{4:9} pam akrran bwób, Mórrke-mórrke módóga: arena. Ini bwóbdü Rrom pamkolpama abün-abün barngin tulmil barngin kwarilürr akó abün pamkolpama ngabkanóm togoblórr. Darrü barngin tulmil módóga, tümün müötüdü kolpama [læonpükü] ki gazirr kwarilürr akó ngibürr nurr larpükü, da i ki nurrbarinürr.

¹ Amkoman, kolpama pupaindako wagó, kol górmol asine yabü aodó: darrü pama tóba aban kolpükü utóda. Enana Godónbóka umul-kók pamkolpama inzan kolae tonarr koke tómbapondako. ² Akó e ikub bagürdakla igó, e arüngpükümakla samuan ngarkwatódó, enana ene kolae tonarr asine! E ia gyaur koke iadeakla ini paman kolae tonarrdó? E ia ene pam koke iade piküp inarre yabiób kwóbbazen pokodó tótókóm? ³⁻⁴ E ki elenarre, zitulkus, enana ka babulóla yenkü büban kwata, kürü samu asine yenkü. Akó ka mibü [Lod] Yesun ngidü oya kuri zaz yórrü, ini tonarr nótó tónggapónorr, wamaka ka yenkü asinla. E nóma kwób bazeno, akó kürü samu asi yarile yenkü akó mibü Lod Yesun arüng asi yarile ola. ⁵ Ini pam amanikamke yabü kwóbbazen pokodógab. Inzande, e ene pam [satanian] tangdó ingirre, igósüm wa sab azid aenge büban kwata akó wa sab kolae tonarr iade élóke, da zid baine Lodón Ngürrdü.

Korrint Pamkolpama Pam Yusle Kolae Tonarr Nidi Tólbael Kwarile

⁶ Yabü ikub bagür morroal kla kokea. E ia umul-kókakla igó, aüd ista kubó zaget apóne ene dudu plaoadó, tai kókó dudu plaoa por baine? Inzana, ini darrpan paman kolae tonarranme, abün pamkolpama sab aprrapórr kolae tonarr tómbapórre. ⁷ We ngarkwatódó, e ngaep ist amórre, igósüm e küsil plaoazan kwarilo ist-koke, zitulkus e amkoman Godón [kolkal] pamkolpamakla. Zitulkus móðoga, Kerriso nurrótókórr mibü [aurdú amanóm]. Wa ene [sip] kupozan, Zu pamkolpama ne kla amkaldako [Büdül Kórzyón Tóre] ngürrdü. ⁸ We ngarkwatódó, mi gyagüpi ki ódód kwarila igó, mi Godón pamkolpamakla. Büdül Kórzyón Tóre ngürrdü, Zu pamkolpama blaman ngaep ist amandako. Ene inzana, mi koke ki ngyaben kwarila ngaep tulmil tómbapónde. Mi wata kolaean akó kle-kle tonarr piküp nirre. [Ist-koke Brred Tórem] 7 ngürrüm, Zu pamkolpama ist-koke brred alodako. Ene inzana, mi kolae tulmilpükü koke ki ngyaben kwarila, a mi amkoman moboküpi ki ngyaben akó amkoman bóktan ki büdrrat kwarila.

⁹ Kürü darrü wialómorrón peba mórragdó yabüka, ka inzan wialómorró kagó, "E inkü gómdamat bangun-gu, ngibürr kolpampükü nidi utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko." ¹⁰ Ka tüpan pamkolpamabkwata koke wialómorró, ini kla nidi tómbapondako ó ubia nibiób azebda abün elklazam ó gazirr-gazirr górmol pam nidipko ó obae god nidi bütókdako. Gaodó kokea ibü kórzyónüm; ibü kórzyónüm e ki nurrbarina akó ini tüp ki amgütane. ¹¹ Ka müsirrga ainüm kaindóla, ka nibióbkwata wialómorró. Igósa, e ngibürr kolpampükü gómdamat bangun-gu, tibiób inzan nidi ngibiliandako zonaretal Yesun ngidü, a ma ngibürr kolpampükü nidi utódako, tibiób kol ó morwal koke nidipako, ó ubia nibiób azebda abün elklazam ó obae god nidi bütókdako ó ngibürr kolpamabkwata obae bóktan nidi alióndako panzedó ó ngyepam gorrgorr nidipko ó gazirr-gazirr górmol pam nidipako. Inzan kolpampükü gómdamat bangun-gu akó e inkü koke alongalo kwarilo.

¹²⁻¹³ Ka yabüka koke wialómorró, tüpan pamkolpampükü gómdamat bangun-gum, zitulkus kürü dümdüm babula sosdó koke nidipko ibü zaz bainüm. God sab ibü wató zaz nirre. E ia yabü sos kugupidü nidipko, ibü koke iade zaz baindakla? Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "E kolaean pam ki piküp inane yabü kwóbbazen pokodó tótókóm."

6

Mi Mibiób Darrpan-darrpana Kotóm Koke Ki Bain Kwarila

¹ Darrü oloman ongyal asi nómá yarile darrü olompükü yabü aodó akó wa oya nómá idüde kotóm amkoman bangun-koke zazab obzek kwata, wa büód ki yarile! A wa Godón pamkolpamdó ki wame ibü bamtinüm oya ongyal bóktan arrkrrum. ² E ia umul-kókakla igó, Godón pamkolpama sab elnga ini tüpan pamkolpam idi zaz nirre? Akó zitülkus e sab ini tüpan pamkolpam zaz nirre, e ia gaodó kokeakla kari ongyal zaz bainüm? ³ E ia umul-kókakla igó, mi sab anerru zaz nirre? Da módoga, e ia gaodó kokeakla darrpan-darrpan ngürrab ongyal zaz bainüm? ⁴ We ngarkwatódó, yabü darrpan-darrpan ngürran ongyal asi nómá kwarile, ene ongyal bóktan sos kolpamdó simarruane zaz bainüm. E nibiób gyagüpi bomandakla igó, ibü ngi babulako, i ta gaodómako yabü ongyal zaz bainüm. ⁵ Ka ini poko wialóma yabü büódan ngibtanóm. Da ia darrü [wirri gyagüpitótókpükü] pam babula yabü aodó, gaodó nótóke amkoman bangun pamab ongyal zaz bainüm? ⁶ A darrü zonareta ma darrü zonaret kotóm ódódda, inzan zazab obzek kwata, amkoman bangun-koke nidipko! Ene wa morroal kokea!

⁷ E yabiób darrpan-darrpan kotóm nómá amarrudakla, e wata kuri bainga Godón ilküpü, zitülkus yabü tulmil inzan kokeako Godón pamkolpamab tulmilzan. Ia ngibürr zonaretalá yabüka dümdüm-koke tonarr alngóndako? I ki tómbapónónóm, ibü kotóm amarrugu! Ia ngibürr zonaretalá yabü ilklió bülióndako darrü kla apadóm yabükagab? I ki yazebnóm, ibü kotóm amarrugu! ⁸ A e ma yaib dümdüm-koke tonarr alngóndakla ngibürr pamkolpamdó akó e ibü ilklió bülióndakla darrü kla apadóm ibükagab. Akó ene kolpam yabü zonaretalko!

⁹⁻¹⁰ E ia umul-kókakla igó, dümdüm-koke tonarr pamkolpama sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólida Kingzan? E ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm ini bóktane wagó, dümdüm-koke tonarr pamkolpama sab ene bwóbdü barrbüne! Inzan pamkolpama sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólida Kingzan: Ngibürr pamkolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, ó obae god nidi bütókdako, pam gómol akó kol gómol kolpam, pam ngibürr pam nidi ok baindako tibióbka büódan sarrgi tórrmen tólbaelóm, kamad pampükü nidi utódako, kamad kolpükü nidi utódako, gómol pam, ubia ne kolpam azebda abün elk lazam, ngyepam gorrgorr nidipko, obae bóktan ne kolpama alióndako ngibürrabkwata panzedó, ó gazirr-gazirr gómol pam. ¹¹ E ngibürr ngaen inzan pamkolpam kwarilnürü. A God ma yabü kolae tonarr bagulürr. Wa yabü [kolkal ninóp akó tibi-tibi amanórr] tóbankü. Akó wa yabü [dümdüm tonarr] pamkolpamóm ninóp. Mibü God ene blaman kla tómbapónorr Lod Yesu Kerrisokama akó tóba Samudüma.

Mi Godón Ngi Wirri Kwitüm Ki Emnyeylnórre Mibiób Bübi

¹² E ngibürra inzan bóktandakla igó, "Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm." Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, a ngibürr kla morroal kokeako kürü tómbapónóm. Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm, a ka darrü kla koke ok ino kólba alngomólóm arüngi. ¹³ E

ngibürra inzan bóktandakla igó, "Alo bikómane akó bikóm aloane."* Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, da God sab ibü nizan kolae nine. Da God mibü büb koke ok bainda kolae sarrgi tonarr tómbapónom. A mibü büb asine Lodónkü zagetóm. Akó Lod modóga, mibü büb balngomólóm. **14** God Lodón büdüldügab irsümülür akó wa sab mibü ta sirsine tóba arüngdüğab. **15** E ia umul-kókakla igó, yabü büb Kerrison büban il tizako? Ka ia Kerrison büban il tiz ipudo akó pam apyón kolan bübdü dayóno? Kokean! **16** E ia umul-kókakla igó, nadü pama dabyónda pam apyón kolpükü, ibü büba darrpan baindamli? Ene amkomana, zitülkus Godón Wialómorrón Bóktana inzan bóktanda wagó, "Nizana ama darrpan bübüm baini." **17** Da nadü oloma Lodka dabyónda, ibü samua darrpan baindamli.

18 E kolae sarrgi tonarr gum angón kwarilünke. Blaman ngibürre ne kolae tonarr, oloma ne kla tólbaelda, ene oya büban kalkumadako, a nadü oloma kolae sarrgi tonarr alngónada, wa tóba bübdü kolae tonarr alngónada. **19** E ia umul-kókakla igó, yabü ne bübako ene Godón Samuan Igayabi müótako], yabü büb kugupidü nótóke, God yabü noan nókyenóp? E Godónakla, e yabian kokeakla. **20** Zitülkus módóga, God yabü wirri darrem klame[†] bumiögür. We ngarkwatódó, e Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre yabiób bübi.

7

Ikik Bókrran Bóktan Kol Bumiög Tonarrankwata

Wa Taia Yesun Amkoman Angun Pamdó, Kol Amiögüm akó Wankü Utüm

1 Kürü ubia yabü bamtin bóktan poko akonóm, e ne kla wiselómarre kürükä. E wiselómarre igó, "Ene morroalana igó, darrü pama kolpükü koke umtule, be?" **2** Ó, ene morroala, a zitülkus abün pamkolpama inkü utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, ene morroäl igósá, darrpan-darrpan paman tóbanan kol asi ki warilün akó darrpan-darrpan kolan tóbanan müör asi ki yarilün. **3** Müör koke ki bangó tóba kolpükü utüm, akó kola dadanzan koke ki bangó tóba müörpükü utüm. **4** Zitülkus módóga, kolan dümdüm babula tóba müördü bóktanóm wagó, "Kürü kólbakama ka laró tónggapono kólbä bübi," a ene dümdüm tóba müöran tóbakama. Ene dadan ngarkwatódó, müöran dümdüm babula ene poko bóktanóm tóba bübankwata, a ene dümdüm tóba kolan tóbakama. **5** Marü kol ó müör asi nómade, bangón-gu wankü utüm, wata e nizana ubi nómá baini koke utüm kari ngarkwatóm, ugósüma e tóre namüli. Da ene kakóm, e yabiób büb akó darrpan pokodó ugón nüdüdi, yabü satania kolae tonarr tómbapónom alngomól-gum, zitülkus nabea yabiób büban ubi alngomólóm. **6** Ka ini poko yabü tangbamtinüm wialómdóla. Wa arüng bóktan kokea. **7** Kürü ubi igósüma, blaman pam kazan kwarile,

* **6:13** Ngibürre Yesun amkoman angun kolpama Korrintüm ini poko aprrapórr bóktónóp, zitülkus i gyagüpí tótók kwarilür igó, "Marü büban ubi alom nómada, da ma elo-o. Inzana marü büban ubi sarrgi tonarr tónggapón nómada, da wa taia ene kla tónggapónom popa kol ó pampükü."

6:16 Bwób Zitüll 2:24   † **6:20** Ene wirri darrem kla módóga: Wa tóba darrpanan siman olom ekyanórr krrosdó narrótókóm.

kol-koke. A darrpan-darrpan pamab tibióban [gyaur kla] asine Godkagab; darrpan paman go ini gyaur klama, darrüpan go ene gyaur klama.*

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Kol-koke Pam akó Kóble

⁸ Ka kol-koke pam, pam-koke kol, akó kóbledó igó bóktandóla wagó, ene morroala yabü metat inzan ngyabenóm kazanla, kol-koke. ⁹ A e ne gaodó koke nómádakla yabiób büban ubi balngomólóm, e kol ó pam ki bumiógnórre. Zitulkus módóga, e o azitüm nabe noma kaindakla, ene morroala kol ó pam bumiógum.

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Kol Bumiögürürün Pam akó Pam Bumiögürürün Kol Nidipako

¹⁰ Kol bumiögürürün pam akó pam bumiögürürün kol nidipako, ka yabü ini arüng bóktan akyandóla wagó, darrü kola tóba müór koke ki amgat. Ini arüng bóktan kürükagab kokea, a Lodkagab. ¹¹ A wa ne noma amgüte, wa metat inzan ki ngyaben warile, müór-koke. Oya ubi akó amiögüm nómade, wa alkomóle tóba müórdü saul bainüm. Akó müóra tóba kol koke ki zumanik.

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Amkoman Bangun-koke Kol ó Morwal Níyóbko

¹² Ka ne pokó bóktanóm kaindóla kürükagabia, a Lodkagabi koke.† E barre, ka yabüka igó pokó bóktandóla wagó, darrü zonaretan kol asi noma warile, amkoman bangun-koke nótóko, akó wa ubi baindo wankü ngyabenóm, da wa oya koke zumanike. ¹³ Akó darrü kolan müór asi noma yarile, amkoman bangun-koke nótóke, akó wa ubi bainda wankü ngyabenóm, da wa oya koke amanike. ¹⁴ Zitulkus módóga, amkoman bangun-koke nadü müóra, oya God tóbankü kuri ipüde‡ oya kolanme. Akó amkoman bangun-koke nadü kolo, oya God tóbankü kuri upude oya amkoman bangun müóranme. Koke ne noma, God ibü olmal koke ki yazebe, a errka God ta ibü azebda. ¹⁵ A ene amkoman bangun-koke müór ó kolan ne ubi nómada amgatóm, wa ki amgat. Ene pokoa ne noma tómbapóne, ene amkoman bangun müóra tóba koldó myamem arróbórrón koke yarile, ó ene amkoman bangun kola tóba müórdü myamem arróbórrón koke warile. A gaodó ne nómada, bürrgratgu, zitulkus God mibü paudüdü ngyabenóm wató ngibtaunóp. ¹⁶ Kol, marü müóra aprrapórr zid baine marüme. Ene dadan ngarkwatódó, müór, marü kola aprrapórr zid baine marüme.

Blaman Darrpan-darrpana Wata Inzan Kwarilo, God Mibü Ne Ngarkwatódó Sirrbünür

¹⁷ Enana ka ini kla wialóma, blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün, Lod yabü ne ngarkwatódó sirrbünür akó e iazan ngyaben kwarlnürrü, God yabü noma ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. Ini we dadan arüng bóktana, ka ne kla arrbündóla blaman sos

* ^{7:7} gyaur kla: Darrü gyaur kla aprrapórr módóga, morwal kol bumióg. Akó darrü ma módóga, morwal kol bumiög-koke ngyaben kolae tonarr tómbapón-koke. ^{7:10} Metyu 5:32; 19:9; Mak

10:11-12; Luk 16:18 † ^{7:12} Lodkagabi koke: Yesu wata Zu pamkolpam umul bain yarillürr, igósidi wa ini pokóankwata koke bóktanör. ‡ ^{7:14} God tóbankü kuri ipüde: Ini bóktanan küp inzan kokea igó, ene amkoman bangun-koke müór kuri zid ine. A küp módóga, wa taia tóba kolpükü ngyabenóm akó i nizana amkoman bangun pamkolpamódámili.

kugupidü. ¹⁸ Ia darrü paman [gyabi sopae ugón singgapirrún] yarilürr, God oya nómá ngisaunürr? Oya sopae singgapirrún timam koke ki amanik. Ia darrü paman gyabi sopae ugón singgapin-koke yarilürr, God oya nómá ngisaunürr? Oya gyabi sopae koke ki singgapin. ¹⁹ Paman gyabi sopae singgapin wirri kla kokea, akó gyabi sopae singgapin-koke enta wirri kla kokea. Godón gida bóktan poko[§] mamoanóm amkoman wirri klama. ²⁰ Blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün, e iazan ngyaben kwarilnürřü God yabü nómá ngibaunürr. ²¹ Ma ia [leba zaget] olom namülünürřü, God marü nómá ngimaunürr? Ma gyakolaegu. A marü ne darrü kwat asi nómá yarile popa olomóm bainüm, ene morroala e ene kwat mamoanlo. ²² Gyakolaegu, zitülkus leba zaget olom nótó yarilürr, Lod oya nómá ngisaunürr, wa ma Lodón popa pama. Ene dadan ngarkwatódó, wa popa pam nótó yarilürr God oya nómá ngisaunürr Lodka dabyónüm, wa Kerrison leba zaget oloma. ²³ God yabü wirri darrem klame bumiögürř, igóside i pamab leba zaget kolpámómzan koke ki bainane, ibü bóktan arrkrudügabi. ²⁴ Zonaretal, blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün Godkü, e iazan ngyaben kwarilnürřü, God yabü nómá ngibaunürr.

Ilik Bókrran Bóktan Morwal akó Kol Bumiögankwata

²⁵ E wialómarre ibükwata, pam ó kolpükü koke nidi kuri bazurrurr. Kürü arüng bóktan Lodkagabi babula ibükwata. A ka kólba gyagüpítótók pupaindóla. Ka ini pokozan wialómdóla, e gaodómakla kürü amkoman angunüm Lodón gyaur tonarranme kürükä. ²⁶ Zitülkus errkyä wirri müpa tólbaeldako Yesun amkoman angun pamkolpamdó, ka igó gyagüpi tótókdóla, ene morroala e wata inzan kwarilo, ezanakla errkyä, morwal ó kol-koke. ²⁷ Ia ma kol amiögürřünla? Ma darrü kwat ta amkün-gu moba kol amaniküm. Ia ma kol amiög-kokela? Ma kol ta amkün-gu. ²⁸ A ma ne kol nómá zumigo, ma kolae tonarr koke tónggapono. Akó darrü kola, pampükü koke nótó umtule, wa ne müör nómá amige, wa kolae tonarr koke tónggapóné. A kol ó pam nidi bumiögdko, i sab abün müpdü kwarile ini ngyabendó, akó kürü ubia e ini müpdü koke kwarilo.

²⁹ Zonaretal, kürü bóktanan küp módogá, ini tonarra kuri tugupur tübine. Da e errkyadógab gyakolae koke kwarilo ini ngyabenankwata. Kolpükü nidipko, i inzan ki ngyaben kwarilün wamaka ibü kol babulako. ³⁰ Nidi yóndako, i inzan kwarile wamaka i koke yóndako. Bagürwómpükü nidipko, i inzan kwarile wamaka i bagürwómpükü kokeako. Elklaza nidi bumiögdko, i inzan kwarile, wamaka ene elklaza ibü kokeko. ³¹ Da módogá, ini tüpdü ngyaben nidi ódóddako, i inzan kwarile, wamaka i zirrgüp koke artümüldako ene ngyabendó. Zitülkus módogá, mi ini ne tüpdü ngyabendakla, wa blakón pokodó tótókdase tóba blaman elklazapükü.

³² Kürü ubia e gyakolae koke kwarilo. Kol koke nótó kuri zumige, wa zirrgüp artümülda Lodón zagetódó. Wa gyagüpi ódóddaa, wa ne kla tómbapóné Lodón bagürwóman ngitanóm. ³³ A kol nótó zumiögürř, wa zirrgüp artümülda ini ngyaben elklazadó. Wa gyagüpi ódóddaa, wa

---

§ 7:19 Godón gida bóktan poko: Paman gyabi sopae singgapin darrü Godón gida bóktan poko ta yarilürr, God Zu pamkolpam ne kla nökyenóp. A ini atang pokoa igó klambóka apónda, God ibü ne gida bóktan poko nülinóp, Yesun amkoman angun pamkolpam.

ne kla tómbapónē tóba kol bagürwóman ngitanóm. ³⁴ Da oya ninis gyagüpitótókamli. Müór koke nótó kuri amige ó pampükü koke nótó kuri umtule, wa zirrgüp artümüldö Lodón zagetódó. Oya ubia tóba dudu arról Lodón akyanóm. A müór nótó amiógürr, wa zirrgüp artümüldö ini nygaben elklazadó. Wa gyagüpi ódóddo, wa ne kla tómbapónē tóba müór bagürwóman ngitanóm. ³⁵ Ka yabiób morroalóm wialómdóla, yabü arrkrum; ka yabü arüng bóktan koke akyandóla. Kürü ubia, e dümdüm elklaza tómbapónane, Yesun amkoman angun pamkolpama ne kla ki tómbapón korale akó e yabiób dudu gyagüpitótók Lodón zagetódó irrbürre.

³⁶ Aprrapórr darrü pama gyagüpitótók apadóda tóba rearrrón ngul olom koke amiögüm, enana ene ngul oloma gyagüpitótók warilürr igó, "Sab wa kürü kümige." Da solkwat ene pama gyagüpi tótókda wagó, wa tóba rearrrón ngul olom morroal koke angóna, zitulkus wa oya koke amiögda. Akó wa aprrapórr o azitüm nabe kainda. Akó wa aprrapórr tóba kùp bamkóna wagó, i ki bumigam. Wa ki tónggapó wa ubizane.* Wa kolae tonarr koke tónggapóna. I ki bumigam. ³⁷ A aprrapórr ene pama karrkukus gyagüpitótók esene ene ngul olom koke amiögüm. Akó darrü klama aprrapórr oya koke zirratakda ene ngul olom amiögüm, a wa gaodó yarile tóba ubi mamoonóm. Akó wa tóba gyagüpitótók kuri esene oya koke amiögüm, wa ta dümdüm kla tónggapóna. ³⁸ Da módoga, tóba rearrrón ngul olom nótó amiögda, wa dümdüm kla tónggapóna. Da koke nótó amiögda, wa ma tai amkoman morroal kla tónggapóna.

Ilik Bókrran Bóktan Kóbleabkwata

³⁹ Müörpükü kol wa müördü arróbórrón, oya müór arrólzane. A oya müóra ne nóma narrótóke, oya popada darrü pam amiögüm tóba ubidügab. A wa inzan pam amige, Lodka nótó dabyórruna. ⁴⁰ Da kürü gyagüpitótókdágab, wa sab wirri bagürwómpükü nygaben warile, wa ne müór koke nóma amige. Akó ka gyagüpi tótókdóla kagó, Godón Samu ta kürüka asine akó kürü wató tangkamtine ini bóktan wialómóm.

8

Obae Godódó Urdü Amselórrón Ne Alóng Kla

¹ E wialómarre inikwata, obae godódó urdü amselórrón ne alóng kla alióndako. Ene amkomana, e ne poko bóktandakla igó, mibü blamanab umul asine. Pamkolpama elklazabóka nóma umulako, i gyagüpi tótókdako igó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógbabi. A pamkolpamab [moboküpü ubi] ngibürr pamkolpamdó nómade, ibü amkoman banguna dódorr bainda. ² Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, wa wirri umula, wa ma küsilana umul apadóm, wa umulürrünzan ki yarile. ³ A darrü oloman moboküpü ubi Godka nómade, God oyabóka umula.

⁴ We ngarkwatódó, inikwata, obae godódó urdü amselórrón ne alóng kla alióndako, ka bóktandóla kagó: mi umulakla igó, obae god babulako akó God wata darrpana. ⁵ Enana ngibürr godbóka ngibiliarrón asiko ia

* ^{7:36} Ini atang poko Grrik bóktane, oya darrü kùp módoga: Aprrapórr darrü pama gyagüpi tótókda wagó, wa tóba ngul olom morroal koke angóna, zitulkus wa oya koke ok ainda müór amiögüm. Akó ene ngul oloma aprrapórr tóba müór amiög pail arrgrratódó. Akó ene pama aprrapórr tóba kùp bamkóna wagó, oya ngul oloma müór ki amiög. Wa ki tónggapó wa ubizane.

kwitudü ó tüpdü - (anda, abün “god” akó abün “lod” asiko) - ⁶ mibü wata darrpan Goda. Wa Aba, blaman elklaza noakagab togobórr akó mi noankü nyayabendakla. Akó wata darrpan Lod asine, Yesu Kerriso, blaman elklaza noakama tólbælop akó mi noanme arróla.

⁷ A ngibürr amkoman bangun pamkolpam umul kokeako igó, obae god babulako. I wata obae god gyagüpi bomandako, i ngaenzan kain kwarilürr. Da i inzan alóng kla nóma alóngdako, i gyagüpi tótókdako igó, ene alóng kla obae godódó urdü yamselóp. Akó zitülkus ibü gyagüpitótókan arüng tai babula umulüm, ia morroala ó kolaea, ibü gyagüpitótók tómanpükümako. ⁸ A alóng klama mibü Godón minggüpanan koke amarruda. Mi ne koke nóma elóngórre, mi darrü kla koke arerre. Akó mi ne nóma elóngórre, ini klama mibü koke tangtamirre.

⁹ A e gyagüpi nóma tótókdakla igó, ene wa dümdüma obae godódó urdü amselorrón alóng kla alóngóm, e umul-umul kwarilo, ene klama ibü kolae kwat koke nómtyerre, nibiób gyagüpitótókan arüng babulako.

¹⁰ Aprrapórr ma umulóla obae god babulako, da obae godan [ótók] müötüdü wamo ola alóng kla alóngóm. Akó aprrapórr darrü oloma, noan gyagüpitótókan arüng babula, wa marü asenda alóng kla alóngde. Oya ia arüng koke ekyene alóng kla alóngóm, obae godódó urdü amselorrón alóng kla? ¹¹ Da ini zonaret, noan gyagüpitótókan arüng babula, wa kolae baine marü umulanme. A Kerriso oyankü ta narrótókkor. ¹² Da ma inzan kwata kolae tonarr nóma tónggapóndola moba zonaretaldó akó i darrü kla tónggapóndako, i ne klambóka gyagüpi tótókdako wagó, ene kolaea, ma Kerrisoka kolae tonarr tónggapóndola. ¹³ Da móðoga, ka ne darrü kla nóma elóngó akó olgabi kürü zonareta sab darrü kla tónggapóné, enana wa gyagüpi tótókda ene kolaea ene kla tónggapónóm, ka sab alóng kla kokean elóngó, kólba zonaret kolae tonarrdó ódódgum.

9

[Apostolab] Dümdüm

¹ Ka ia popa kokela? Amkoman, ka popadóla, zitülkus ka pamab gidadó arróbórrón kokela. Ka ia apostol kokela? Ia ka mibü Lod Yesun koke eserró? E umulakla wagó, ka Lod Yesun kuri eserró.* Akó e Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainarre kürü zagetódágab, ka ne Zaget tónggapórró Lodónkü. ² Enana ka apostol kokela ngibürrab ilküpüdü, amkoman e yaib umulakla igó, ka we klaml! Zitülkus móðoga, e Yesuka dabyörürnakla akó ini klama amtyanda wagó, ka apostolóla.

³ Kolpama kürü nóma zaz aindako,† ka kólba bódlangóm kaindóla ini bóktane. ⁴ Igó, ia kibü ene dümdüm babula alo akó anón klamóm kibü zagetan darremóm? Amkoman, kibü dümdüm asine! ⁵ Ngibürr apostol akó Lodón zoretal akó Pita‡ ibü dümdüma tibiób kol inkü tótókóm. Ki ne kol bumiögürün nóma ki kwarila, kibü ene dümdüm ia babula kibiób amkoman bangun kol kinkü tótókóm? Amkoman, kibü dümdüm asine! ⁶ O ia wata kótó akó Barrnabas mani Zaget tómbapón ki namüli kibiób nyayabenóm? ⁷ Gazirr pama nóma Zagetóda tóba kantrri adlangóm, wa ia

* 9:1 Pol Lod Yesun esenórr wa Zerrusalem wirri basirrdügab nóma wamlórr Damaskus wirri basirrdü. (Apostolab Tórmén 9:3-5) † 9:3 Ngibürr kolpama bóktónóp igó, Pol apostol koke yarilürr, zitülkus wa darrü kla koke ipadórr ibükagab. ‡ 9:5 Pita Grrik ngia, oya Ibruu ngi móðoga: Sipas.

tóba mani ki amarru yarile téba gazirr elklaza bumiógüm? Koke! Pama [grreip] zid nómá arítóda, wa ia koke elo-e téba grreipdüğab? Amkoman, wa sab elo-e! Pama [sip] ó [gout] nómá ngabkanda, wa ia ibü ngóm mor sab koke enóné? Amkoman, wa sab enóné!

⁸ Ka ia ini poko wata pamakanan gyagüpítótókdóbóktandóla? Koke! Gida-a ia dadan klambóka koke apónda? Amkoman, gida-a inzan bóktanda! ⁹ Zitülkus módóga, Mosesón gidadó igó wialómorróna wagó, "Sye koke ki amel koralón [kauan] tae piküp bainüm alogum, wazan oya zaget tónggapóna, agóltagólde kúp ausüm [witüdügab]."[§] Ia God kauabkwata gyakolaeda? Koke. ¹⁰ Ia amkomana, wa ini poko kibünkü bóktanórr, oya zaget pam nidipakla? Amkoman, ini poko kibünkü wialómorr, zitülkus nótó kesu angónda akó kúp nótó ausda, i nizana ene zaget ki tónggapóni, [gedlóngóm baindi] i sab abülan poko ipüdi. ¹¹ Zitülkus samuan morroal kúp kidi barítóp yabü aodó, da wa taia ki ne büban elklaza yabükagab nómá yazebrre. ¹² Zitülkus ngibürr Godón zaget pamab dümdüm asine yabükagab nygaben elklaza azebóm, amkoman, kibü dümdüm wirria ibü dümdümdüğab.

A ki ma ini dümdüm koke mamunóp. Da ki azid aengóp, a ki elklazam koke batop, igósüm ki Kerrisonkwata Morroal Bóktanan kwat anómóm koke kwarilürr. ¹³ Amkoman, e umulakla igó, [Godón Gyabi Müötüdü] nidi zagetódako, i darrü poko apadódako ene alo klamdögab, pamkolpama ne kla amarrudako Godón Gyabi Müötüdü Godón aliónüm. [Altadó] nidi zagetódako, i kari murr poko azebdako ene [urdü amsel lardögabi], pamkolpama ne kla amarrudako altadó Godón aliónüm. ¹⁴ Ene dadan ngarkwatódó, Lod arüngi bóktanórr wagó, Morroal Bóktan nidi adrratódako, i gaodó ki kwarilün nygaben elklaza azebóm ibükagab, ibü bóktan nidi arrkrrudako.

¹⁵ A ka küób darrü inzan dümdüm kokean mamoarró. Akó ka ini poko igósüm koke wialómdóla igó, e sab kürüka inzan elklaza tólbæl kwarilo. Ka ne nygaben elklaza nómá ki yazeba darrü olomdögab, ka kólba dümdüm ki imrüka ikub bagürüm igó, ka darrü kla koke ipadórró yabükagab. Kürü büdlüm morroala nygaben elklaza azebdögab. ¹⁶ Kürü dümdüma ikub bagürüm, a igóside kokea, ka Yesunkwata Morroal Bóktan büdratdóla. Zitülkus módóga, ene wata Lod tüób kürü nótó kyalórr Morroal Bóktan büdratatóm. Da módóga, ka ne Morroal Bóktan koke nómá büdratlo, oya ngürsila sab tame kürüka! ¹⁷ Ka ne kólba gyagüpítótókdóbóktan nómá büdratlo, kürü dümdüm asi yarile darrem kla apadóm. A zitülkus ka ene kla koke tólbældóla kólba gyagüpítótókdögab, ka tólbældóla zitülkus Lod kürü kyalórr tólbælóm, gyagüpí tótókde igó wa, ka sab morroal tólbælo. ¹⁸ Da kürü darrem laróga? Wata ini kla: Morroal Bóktan büdratatóde, ka wata popa tólbældóla, igósüm ka kólba dümdüm koke mamoalo Morroal Bóktan büdratatóde.

Pol Nyabelórr Izan, Wa Yesunkwata Morroal Bóktan Nibióbka Büdratatór

§ 9:9 Ma Duterronomi 25:4 ngakanke. Kauan dümdüm asi yarilürr alo apadóm téba zagetódögab. Dadanzan apostolab dümdüm asi yarilürr ibü nygaben elklaza azebóm we pamkolpamidögab, i nibióbka amgoldako akó umul baindako.

19 Enanla ka popadóla akó darrü paman kokela, ka kólba [leba zaget] pamzan baindóla blaman pamkolpamđó, abün pamkolpam azebóm Kerrisonkü. **20** Zu pamkolpamđó, ka Zu pamzan baindóla, Zu pamkolpam azebóm. Ibüka, Mosesón gida murrđü nidi ngyabendako, ka ibüzan baindóla gida murrđü ngyabende, ibü azebóm gida murrđü nidi ngyabendako, enanla ka küób gida murrđü koke ngyabendóla. **21** Ibüka, Mosesón gida kalkuma nidi ngyabendako, ka ibüzan baindóla, gida kalkuma ngyabende, ibü azebóm, gida kalkuma nidi ngyabendako, enana ene inzan kokea igó, ka Godón gida kalkuma ngyabendóla, a ka wa Kerrison gida murrđü ngyabendóla. **22** Ka inkü nómádóla, noan gyagüpítókan arüng babula,* ka darrü kla koke tónggapóndóla, i nekwata gyagüpi tótókdako wagó, ene kolaea. Ene igósüm, ibü azebóm, noan gyagüpítókan arüng babula. Ka Kerrisonkwata Morroal Bóktan nómá adrarratdóla blaman iaia kolpamđó, ka ibüzan ngyabendóla, igósüm ka aprrapórr ngibürr zid ninünümo, abün-abün kwate. **23** Ka ini blaman kla igósidi tómbapóndóla [Morroal Bóktan] ayom, igósüm ka sab ene morroal elklaza yazebo, God ne [alkamül-koke bóktan] tónggapónorr pamkolpamđó, Morroal Bóktan amkoman nidi angundako akó mamoandako.

Mi Wirri Arüngi Buso Kwarilo Darrem Kla Apadóm

24 E ia umul-kókakla igó, buso barngindü blaman buso pama busodako, da wata darrpana apadóda darrem kla? E wata inzan wirri arüngi busurre, wazan busoda darrem kla apadóm. **25** Blaman pam, ubi nibióbe barnginüm, tibiób büb balngomóldako blaman kwata: I wirrianbóka bütanindako akó i darrü kla koke tónggapóndako, ibü büb ne klama kena kolae yó. I ene kla go igósüm tómbapóndako pórngae-e tónggapórrón singül müóngdur apadóm, sab ne darrem klama kolae baine. A mi go mibiób balngomóldakla, ene darrem kla apadóm, sab ne klama kokean kolae baine. **26** We ngarkwatódó, ka inzan pamzan koke busodóla, popa nótó busoda. Ka inzan pamzan koke gazirrdóla, tang popa nótó amanda. **27** Koke, ka kólba büb karrkukus aindóla oya alngomólóm, igósüm ka kólba darrem kla koke areno kürü bóktan amgol kakóm, buso pamzan amanikdako buso barngindügab, zitülkus wa barngin gida koke mamoonórr.

10

Arüng Ilik Bókrran Bóktan Obae Godabkwata

1 [Zonaretall], ka ini poko wialóma, zitülkus kürü ubia yabü akó umul-umulan ngibtanóm laróga tómbapónorr kibü abalbobataldó, i nómá agóltagól kwarilürr [ngüin-koke bwóbdü]. Moses ibü blaman Izipt kantrridügab yusürr. Pülpülpokoa ibü balngomól akó adlang yarilürr, God ne kla ingrinürr. Akó i blamana ogoblórr maluana, mólög tüpdüma, nae aodó ne nürrgrratórr, wamaka griamli nizan kwata. **2** Ene inzan yarilürr, wamaka i blamana [baptæs bainóp] ene pülpülpoko-e akó malu nae-e, Mosesón mamoon pamkolpamóm bainüm. **3** I blamana dadan alo kla elop, God ne kla tókyenóp kwitümgab **4** akó i dadan nae enónóp, God ne kla nókyenóp, zitülkus i ene ingulküpüdüğab anón kwarilürr, God ibü

* **9:22** noan gyagüpítókan arüng babula: Ma atang opor 8:7 ngakanke.   **10:1** Bazeb Tonarr 13:21-22; 14:19-29   **10:3** Bazeb Tonarr 16:35

ne kla nómtyenóp akó inkü ne klama wamlórr. Da amkoman ene ingülküp Kerriso yarilürr. ⁵ A mi umulakla igó, God ibü barredó bagürwóm-koke yarilürr, zitülkus ibü büb muru arngerrón kwarilürr ngüin-koke bwóbdü.

⁶ Ini elklaza tólbaelóp, mibükä okaka amzazilüm sab laróga tóbapóne ibükä, nibiób wirri ubí kolaean elklaza tólbaelóma, igósüm mi inzan pamkolpamóm koke bairre. ⁷ Obae god [bütkgu], ibü ngibürrazan kain kwarilürr. Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Ene pamkolpama bobrranórr alom akó anónóm, akó bórrangórr barnginüm akó zilüm, obae god bütökde." ⁸ Mi koke ki ut kwarila inkü, mibü morwal ó kol koke nidipko, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi darrpan ngürr kugupidü 23,000 pamkolpama nurrbarinürr. ⁹ Mi Kerrison koke ki apók* kwarila, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi ibü gwara tokrralórr. ¹⁰ Akó e murrkurr akrran-gu, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi pamkolpam kolae bain anerrua ibü ekrranórr.

¹¹ Ini elklaza tólbaelóp ibükä, mibükä okaka amzazilüm sab laróga tóbapóne ene kolpamódó, dadan elklaza nidi tóbapóndako izan. Akó ini elklaza wialómorrón kwarilürr Godón Wibalómorrón Bóktandó, mibü ikik bókraran bóktan aliónüm ini elklaza tóbapón-gum, zitülkus mi we tonarrdó ngyabendakla, Lod Yesu Godón zaget kuri elakónórr mibü zid bainüm akó wa kari pokoa alkommólóm. ¹² We ngarkwatódó, ene oloma, gyagüpi nótó tótókda wagó, wa karrkukus zamgólda, wa wata umul-umul yarile igó, wa koke aupe Godkagabi! ¹³ Yabüka nadü klama tamórr, yabü balngomólóm kainüm kolae tonarr tóbapónóm, ene klama ngibürr pamkolpamódó ta tamórr. Akó God igó oloma, e gaodómakla noa amkoman angunüm. Wa ok ainda darrü klama yabüka sab tame, yabü balngomólóm kainüm kolae tonarr tóbapónóm, a wa yabü gaodó nirre ene klamdo bóka bamgünüm. Darrü klama yabü nómá balngomólóm kainda kolae tonarr tóbapónóm, God kwat alóte yabü mamoonóm, igósüm e gaodó kwarilo bórrangóm kolae tonarr tóbapón-gum.

¹⁴ We ngarkwatódó, kürü moboküp gómdamal, e kórzyón kwarilünke obae god bütókgum. ¹⁵ Ka yabüka bóktandóla wamaka e gyagüpitótókpükü isakla; kürü bóktan e yaib zaz inam. ¹⁶ Mi waenpükü kübündügab nómá anónakla Lodón büdül gyagüpi amaniküm, mi Godón eso akyandakla. Mi kübündügab nómá anónakla, ia igó kokea, wamaka ene anóna mibü darrpan pokodó amarruda Kerrison óepükü? Akó mi ne brred alkamüldakla, mi ene brred nómá alodakla, ia igó kokea, wamaka ene aloa mibü darrpan pokodó amarruda Kerrison bübpükü? ¹⁷ Zitülkus darrpan brred asine, mi darrpan bübakla, enana mi abün nidipakla, zitülkus mi blamana ene darrpan brred alodakla.

¹⁸ Isrrael pamkolpam gyagüpi amónam. I lar nómá imarruóp [alta] kwitudü amselóm, i akó [prrista] darrü murr poko elóngóp. Ia i inzan kwata koke emtyenóp, ene klama ibü Godkü darrpan pokodó imarrurr, ene alta noane? Anda, ene inzana. ¹⁹ Ka inzan koke bóktanóm kaindóla

10:4 Bazeb Tonarr 17:6; Bótang Peba 20:11   **10:7** Bazeb Tonarr 32:6   **10:8** Bótang Peba

25:1-18 * **10:9** apók, oya küp módogá: Isrrael pamkolpama murrum akó murrkurr bókraran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókraran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **10:9** Bótang Peba 21:5-6   **10:10** Bótang Peba 16:41-49   **10:16** Metyu 26:26-28; Mak 14:22-24; Luk 22:19-20   **10:18** Lebitikus 7:11-15

igó, ene [urdü agasil laran] murr, obae godódó ódódórrón ne klama, wa darrü wirri klama, ó igó, obae god darrü wirri klama. ²⁰ Koke, a ka igó bóktanóm kaindóla, Godónbóka umul-kók pamkolpama ne urdü agasil lar amarrudako, i ene kla kolae samudü amarrudako akó Godka koke. Akó kürü ubi kokea, e darrpan pokodó koke togobo kolae samupükü. ²¹ E gaodó kokeakla Lodón kübündügab anónóm akó kolae samuab kübündügab ta inzan; e gaodó kokeakla Lodón tógaldögab alom akó kolae samuab tógaldögab ta inzan. ²² Ó ia mi darrü kla tónggapónóm kaindakla, gyagüp kolaea Lodón amkalóm? Ia e gyagüpi tótókdakla igó, mibü arüng wirriana oya arüngdüğabi?

Mi Popa Elklaza Koke Tómbapórre, Enana Mi Gyagüpi Tótókdakla Wagó, Ene Taia

²³ E ngibürra inzan bóktandakla wagó, "Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm." Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, a ngibürr kla morroal kokeako tómbapónóm. Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm, a ngibürr klama koke tangamtindako kürü amkoman bangun dódórr ainüm. ²⁴ Darrü oloma wata igó koke gyagüpi wame wagó, morroal ia laróga tóbanankü, a akó igó gyagüpitótók ki ipa, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü.

²⁵ Yabü taia blaman alóng kla alóngóm, e ne kla bumiógdakla alóng kla bumióg bwóbdü. Zitülkus babula yabü abün-abün gyagüpitótók azebóm akó yabiób bamtinüm igó, ene alóng klama nubógab tame, akó ia taia ó koke ene kla alóngóm. ²⁶ Zitülkus módogá, Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Ini tüp Lodóne, akó blaman ne elklazako ini tüpdü."

²⁷ Darrü amkoman bangun-koke pama yabü nóma ngibaune alom tóba müötüdü, akó yabü ubi tótókóma, e eloane yabü obzek kwata ne alo kla arrbünda. Zitülkus babula abün-abün gyagüp azebóm akó yabiób bamtinüm igó, ene alóng klama nubógab tame, akó ia taia ó koke ene kla alóngóm. ²⁸ A darrü oloma ne yabü nóma nilörre igó, "Ini alóng kla urdü agasil larzan idödürr obae godódó," da e alónggu ene olomanyme, yabü nótó umul-umulan ngibtanórr. Akó e darrü kla koke tónggapónane, darrü olom ne klama ainda tónggapónóm, kolae ne klame tóba gyagüpitótók ngarkwatódó. ²⁹ Ka koke bóktóna igó, e koke elóngane igó zitülkusanme, e yailb gyagüpi tótókdakla igó, e alónggu, a e koke elóngane, zitülkus ene oloma gyagüpi tótókda wagó, e alónggu. Zitülkus módogá, ka nóma gyagüpi tótókdola kürü taia darrü kla tónggapónóm, darrü oloman dümdüm babula bóktanóm igó, ka ene kla koke tónggapono be? ³⁰ Ka ne Godón nóma eso ekyeno, ka ne alo alom kaindóla, darrü oloman dümdüm babul yarile kürü kolae bóktan akyanóm, ka ne alo elo-o, ka eso ne alom ekyena be? A ka ene alo koke elo-o, darrü olom zitülkus akyan-gum kürü kolae bóktan akyan-gum.[†]

³¹ Da módogá, ia e sab eloane ó enónane ó ia e sab laró tónggapónane, e blaman elklaza tómbapónamke Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm. ³² E darrü kla tónggapón-gu, darrü oloma yabükagab tikó kena ipa, enana wa gyagüpi tótókda wagó, wa ini kla koke ki tónggapóné. E ini kla

^{10:22} Duterronomi 32:21   ^{10:26} Wórr Peba 24:1   [†] ^{10:30} Grik bóktane tange wibalómorrón pebadó ini dódmóm poko babula, a ki gyagüpi tótókdakla Polón gyagüpitótók inzan yarilürr. Zitülkus módogá, ini poko darrpan ngarkwatódóma Polón ne poko wialómorr atang pokodó 32-33.

tónggapón-gu darrü pamdó, ia wa Zu pam, Zu-koke pam, ó Godón sos pam. ³³ Kürükagab tikó ipüdamke. Ka blaman elklaza tólbaeldóla we ngarkwatódó, blaman kolpam kürü tonarrdó ubi kwarile. Ka wata igó koke gyagüpi tótókdóla igó, morroal ia laróga kólbanankü, a ka akó igó gyagüpitótók asendóla, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü, igósüm God ibü zid nirre.

11

¹ E kürükagab tikó ipüdamke, ka Kerrisokagabzan tikó apaddóla.

Singül Ngablaao Tonarr Godón |Ótökde|

² Ka yabü bagürdóla, zitulkus e kürü gyagüpi ódóddakla blaman elklazadó akó zitulkus e Yesunkwata umulbain bóktan mamoandakla, ka yabuzan umul ninarre. ³ A kürü ubi wa igósüma, e [küp emzyetórré] igó, blaman pamab singül wa Kerriso-e, akó kolan singül wa müóra, akó Kerrison singül wa Gode. ⁴ Blaman pama nidi téredako ó [prropetzan nidi bóktandako] tibiób singül ngablaorrónzanako, i tibiób singül* büódan ngibtandako. ⁵ A blaman kola nidi téredako ó prropetzan bóktandako tibiób singül ngablaorrón-kokezanako, i tibiób singül büódan ngibtandako,[†] zitulkus ene inzana, wamaka ibü singül balükürrünako. ⁶ Darrü kola ne tóba singül koke nóma ngablo-e, wa tóba órrngóen tugupanan ki singgalgón! A zitulkus ene büódan klama kolan tóba órrngóen tugupanan singgalgónóm ó blaman alüküm, wa tóba singül ki ngablaao. ⁷ Darrü pama tóba singül koke ki ngablaao Godón ótökde, zitulkus wa Godón dandang ngarkwatódó tónggapórróna akó wa Godón [wirri kómál zyón] ongang apónda. A kola ma paman wirri kómál zyón ongang apónda, da wa tóba singül ngablo-e Godón ótökde. ⁸ Kola paman wirri kómál zyón ongang apónda, zitulkus pama koldágab koke tamórr, a kola pamdágab katókkorr. ⁹ Akó God pam igósüm koke tónggapónórr kol tangamtinüm, a God kol tonzapónórr pam tangamtinüm.[‡] ¹⁰ We zitulkusdü akó anerruabbókamde, kola tóba singül ngablo-e timamzan amtyanóm wagó, oya müóran balngomól arüng asine. ¹¹ A Lodka dabyórrünzana, kol tebe kokeo pamdágab; pam ta tebe kokea koldágab. ¹² Zitulkus módogá, kolazan pamdágab katókkorr, ene ta inzana, pam kola alngumildo. A blaman elklaza ma Godkagab tótókdako.

¹³ E yabiób gyagüpitótók yaib ipüdam: Ia taia kola Godka tóre akom tóba singül ngablaao-koke? ¹⁴ Mibü pamkolpamab bókam tumtuma yabü inzan bómityanda wagó, paman ne kokrrap órrngóen asi nóma kwarile, ini klama oyaka büód ódódda, ¹⁵ a kolan ne kokrrap órrngóen asi nóma kwarile, ene oya agür ódódda. Zitulkus módogá, God oya kokrrap órrngóen igósüm okyanórr, tóba singül ngablaom. ¹⁶ A darrü oloman ne ubi nómada ongyalóm ini bóktanankwata, oya ki umul yó igó, kibü

* **11:4** tibiób singül, wa apprapórr Kerrisonbóka apónda. † **11:5** Korrint wirri basirrdu, Polón nygaben tonarrdó, ene kolae yarilürr igó wa, kola tibiób singül koke ki ngablaao kwarilürr. Singül ngablaode, kola amtyan warilürr igó, oya müór asi yarilürr akó wa tóba müóran tangdó warilürr. Wa ne tóba singül koke nóma ki ngablaao waril, wa tóba müór büódan ki ngitanorr. **11:8** Bwób Zitül 2:21-23 ‡ **11:9** Ma apprapórr igó poko gyagüpi tótókdóla wagó, Pol pam koke ok ainda tóba kol tangamtinüm. Da inzan kokea. Wa ini poko wialómórr, zitulkus God ngaen-ggópan pam tónggapónórr, da solodó wa kol tónzapónórr pam tangamtinüm.

wata ini bókam tumtuma, akó ngibürr Godón sos pamkolpamab ta wata ini bókam tumtuma.

Lodón Gyagüpi Amanik Alo

¹⁷ A igó umulbain bóktan alióndi ka yabü koke bagürdóla, zitülkus e nóma kwób bazendakla, kolaea tómbapóna a morroala koke. ¹⁸ Ngaengögópan kürü ubi bóktanóma igó, ka arrkrrudóla wagó, e nóma kwób bazendakla sos pamkolpamzan, e yaib bürrgratódakla darrü-darrü kopodó akó ka ini bóktan karianbóka amkoman angundóla. ¹⁹ Anda, darrü zitülkus asine yabü bürrgratóm kopo-kopodó, igósüm amkoman moboküppükü nidipako tibiób okaka bairre yabü aodó. ²⁰ E nóma kwób bazendakla darrpan pokodó, ene Lodón Gyagüpi Amanik Alo kokea, e ne kla alodakla. ²¹ Zitülkus módoga, alo tonarr nómada, e ngibürra yabióban alo kla singül kwata alodakla. Olgabi ngibürr go alomako, akó ngibürra go abün waen anóndako da gorrgorr baindako. § ²² Wai! Yabü müót babulako alom akó anónóm kugupidü? O ia e gyagüpi tótókdakla igó, Godón sos wata kari klama akó ia e elklaza-koke kolpam büódan ngibtandakla? Wai! Ka dama ia poko bóktono yabüka? Ka ia yabü nagürnünümo? Kokean!

²³ Ka yabü koke bagürdóla, zitülkus ka Lod Yesukagab ne umulbain bóktan ipadórró, ka yabü ta umul ninarre. Igó, ene irrüb Zudas Lod Yesun wirri pamab tangdó nóma ingrinürr, Lod Yesu dudu brred ipadórr, ²⁴ akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónorr akó bóktanórr wagó, "Ini kürü bübe, ka yabü morroalóm ne kla akyanóm kaindóla. Ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi amaniküm." ²⁵ Ibü alo kakóm, Yesu dadanzan ene waenpükü kübül ipadórr, da wa bóktanórr wagó, "Ini waenpükü kübül Godón küsil [alkamül-koke tónggapórrón bóktana]. Kürü óean bókana arüng akyanda. E ini kübündügab nóma anón kwarilo, ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi amaniküm." ²⁶ Da blaman tonarr e ini brred nóma alo akó ini kübündügab nóma anón kwarilo, e Lodón büdül pupaindakla kókó wa tolkomóle.

²⁷ We ngarkwatódó, brred nótó elo-e ó Lodón kübündügab nótó enóne Lodón ubi koke ngarkwatódó, wa sab kolae tonarr tónggapóna Lodón büb akó óedó. ²⁸ Da e yabiób ngaen-gögópan bapinane, ene kakóm, brred eloane akó kübündügab enónane. ²⁹ Zitülkus módoga, nótó nóma elo-e akó enóne Lodón büb amzyat-koke, oya sab zaz irre, wa ne ngarkwatódó aloda akó anónda. ³⁰ We zitülkusdü, abün kolpam yabü aodó ibü arüng babulako akó abün azidako, akó dokyanana kuri narrbarinürr. ³¹ A mi ne tai mibiób nóma bapirre, mibü zaz koke tirre. ³² Da Lod mibü nóma zaz bainda, wa mibü dümdüm bainda, igósüm mibü sab elnga koke zaz tirre akó [kolaeán darrem] tókyerre ini tüpan pamkolpampükü.

³³ Da módoga, kürü zonaretal, e nóma kwób bazelo alom, e yabiób bókyan kwarilo. ³⁴ Darrü olom ne aloa nóma apadóda, wa ngaen-gögópan tóba müótüdü ki elo, igósüm Lod yabü koke zaz nirre, e nóma kwób bazelo. Akó ngibürr elklazabkwata ka sab yabü ikik bókrran bóktan nülinünümo, ka nóma tamo.

§ **11:21** Ene tonarrdó, Lodón Gyagüpi Amanik Alo dudu alo yarilürr, igó koke igó, wata brred poko akó waen sokol.   **11:25** Bazeb Tonarr 24:6-8; Zerremaea 31:31-34

12

Godón Samuan |Gyaur Kla|

¹ Zonaretal, e wialómarre Godón Samuan gyaur klamabkwata. Kürü ubi yabü akó umul-umulan ngibtanóma, amkoman bóktan ia laróga ini klamabkwata. ² E umulakla igó, e Godónbóka umul-kók pamkolpam ne tonarrdó kwarilürr, darrü klama yabü ilklió bülión yarilürr kle-kle kwatódó tótókóm akó yabü imarrurr obae god [ótókóm], bóktan-koke ne elklazako. ³ We ngarkwatódó, ka yabü igó poko byaldóla, darrü olom babula Godón Samu-e nótó bóktanda wagó, "Yesu amórrorrón ki yarile," akó darrü olom gaodó kokea igó bóktanóm wagó, "Yesu [Lode]," wata wa Godón Samu-e bóktanda.

⁴ Darrü-darrü samuan ngarkwatódó gyaur kla asiko, aene wata dadan Samua arrgratódó. ⁵ Darrü-darrü zaget asiko, aene wata dadan Loda. ⁶ Darrü-darrü elklaza asiko tólbaelóm, aene wata dadan Goda arüng akyanda blaman amkoman bangun pamkolpamdó ene elklaza tólbaelóm. ⁷ God darrü-darrü gyaur kla gailda darrpan-darrpan amkoman bangun kolpamdó, igó poko okaka amzazilüm igó, Godón Samu asine. Wa ini kla igósüm tónggapónda blaman amkoman bangun kolpamab morroalóm. ⁸ Darrü olom God [wirri gyagüpitótók] bóktan akyanda tóba Samudüma, darrü wa go umul bóktan^{*} akyanda dadan Samudüma. ⁹ Darrü pam wa go karrukus amkoman bangun akyanda ene dadan Samudüma, darrü wa go gyaur kla akyanda azid kolpam dólóng bainüm ene dadan Samudüma. ¹⁰ Darrü wa go arüng akyanda [arüng tonarr] tólbaelóm, darrü wa go [prropetan bóktan] akyanda, darrü wa go wirri gyagüpitótók akyanda morroal akó kolae samu bómzyatóm, darrü wa go darrü-darrü umulkók bóktan[†] akyanda bóktanóm, akó darrü wa go gaodó ainda umul-kók bóktan müsirrga ainüm. ¹¹ Da blaman ini ne elklazako darrpan dadan Samua tólbaelda, akó wa ene gyaur kla arrgratódó tóba ubi ngarkwatódó darrpan-darrpan amkoman bangun olomdó.

Mi Blaman Inzanakla, Wamaka Mi Darrpan Bübakla

¹² Paman ne bübe darrpana, enana oya büban abün il tiz asiko. Akó enana blaman oya büban il tiz abünako, i darrpan büb tónggapóndako. Inzana mi blamana darrpan büb tónggapóndakla, zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünakla. ¹³ Zitülkus módóga, Godón Samua mibü blaman [baptæs tinóp] darrpan büb tónggapónóm, ia mi Zu kolpamakla ó Zu-koke kolpam, [leba zaget] kolpam ó leba Zaget-koke kolpam, akó God tóba darrpan Samu tókyenóp mibü büb kugupidü ngyabenóm.

¹⁴ Anda, paman büb darrpan il tiz kokea, a oya büban abün il tizako. ¹⁵ Wapóra ne nóma ki bóktóne wagó, "Zitülkus ka tang kokela, ka büban kokela," wa koke bólene büban il tizüm bainüm. ¹⁶ Akó güblanga ne nóma ki bóktóne wagó, "Zitülkus ka ilküküp kokela, ka igósidi büban kokela," wa koke bólene büban il tizüm bainüm. ¹⁷ Dudu büb ne ilküküp nóma ki yarile, wa ia ki arrkrru yarile? Dudu büb ne güblang nóma ki yarile, wa ia ki ilang bapón yarile? ¹⁸ A wa inzana, God ene büban il tiz

---

* **12:8** umul bóktan, wa aprrapórr igó pokobóka apónda, God ne kla okaka imzazilürr ó wa aprrapórr igó umulbóka apónda, Yesunkwata Morroal Bóktanbóka umul. † **12:10** umul-kók bóktan, Mórrke-mórrke módóga: tongues. Oya kúp nisamli: mogob pamkolpamab bóktan ó igó bóktan ngibürr pamkolpam gaodó kokeako kúp umulüm.

büb kugupidü irrbünurr, ibü blaman darrpan-darrpan, wa wata iazan ubi bainurr. ¹⁹ I ne darrpan büban il tiz nöma ki kwarile, büb wa ne ki yarile? ²⁰ Wa inzana, büban abün il tizako, a büb ma darrpana.

²¹ Da ilküküp gaodó kokea tang ayalóm wagó, "Ka marükamóm kokela!" Ó singül gaodó kokea wapór ayalóm wagó, "Ka marükamóm kokela!" ²² Koke! Mi ne büban il tizabkwata nöma gyagüpi tótókdakla igó, ibü arüng babula, ibü ma zaget asiko. ²³ Akó mi ne büban il tizabkwata nöma gyagüpi tótókdakla igó, ibü ngi karianbóka babulako, mi ibü morroal püti baindakla mórrkenyórrí wirri ngi bamelóm. A mi ne büban il tiz okaka koke nöma byóndakla, mi morroal ngablaodakla. ²⁴ Dakla mi ne büban il tiz nöma okaka byóndakla, ibü zitülkus babula ngablaom. A God tüób büban il tiz darrpan pokodó inzan irrbünurr igó, wa wirrian ngi batenda ene büban il tizdü ngi babulan nibióbko. ²⁵ Ene igósüm, kopo-kopodó bürrgrat babul ki yarile, a darrpan-darrpan il tiza tibiób darrpan ngarkwatódó ki ngabkan kwarile. ²⁶ Darrü büban il tiza ne azid nöma aeng yarile, blaman büban il tiza wankü azid aeng kwarile; darrü büban il tiza ne wirri ngi nöma apad yarile, blaman büban il tiza wankü bagürwóm kwarile.

²⁷ E Kerrison bübakla, akó e darrpan-darrpan oya büban il tizakla. ²⁸ Akó sos kugupidü God ngibürr kolpam irrbünurr sos pamkolpam tangamtinüm: ngaen-gógópan wirri idipako, [apostol], nis ngim [prropet], aüd ngim Godón bóktan umulbain pamako. Ene solkwat, arüng tonarr nidi tólbaeldako, akó gyaur kla nibióbko azid kolpam dólóng bainüm, pamkolpam nidi tangbóleandako, pamkolpam nidi balngomoldako akó darrü-darrü umul-kók bóktane nidi bóktandako. ²⁹ Blaman ia apostolako? Blaman ia prropetako? Blaman ia Godón bóktan umulbain pamako? Blamana ia arüng tonarr tólbaeldako? ³⁰ Blamanab ia ene gyaur kla asiko azid kolpam dólóng bainüm? Blamana ia umul-kók bóktane bóktandako? Blamana ia umul-kók bóktan müsirrga aindako? ³¹ Koke. A yabü wirri ubi asi ki yarilün wirrian gyaur kla azebóm Godón Samudügab, pamkolpam tangbamtinüm ne gyaur klamko.

Akó errkyadan ka yabüka müsirrga ainüm kaindóla morroalan kwat ngibürr kwatódágabi.

13

[Moboküpdu Ubi]

¹ Ka ne pamakanab bóktane nöma bóktalo akó anerruab bóktane, a kürü moboküpdu ubi ma babula ngibürrdü, ka wamaka belóla wirrianbóka bongande ó walipla güblang kur bódeande. ² Aprrapórr kürü [gyaur kla] asine [prropetzan bóktanom] akó ka gaodómla blaman kwindü anikürrün bóktanab küp akó blaman umulab küp umulüm. Akó aprrapórr kürü wirri amkoman bangun asine igó, podo banenóm. A kürü ma moboküpdu ubi babula ngibürrdü, ka inzanla, kürü küp babula. ³ Ka ne kólba blaman elklaza elklaza-koke kolpam nöma nülinünümo akó ka ngibürr pamkolpam ok ninünümo kürü büb uri setanóm ka arrólzanla,*

* ^{13:3} Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó inzan angrirrüna wagó, kólba büb ekyeno narrótöküm ikub bagürüm.

da ka narrótoko, a kürü ma moboküpdu ubi babula ngibürrdü, ini elklaza kürü kokean tangkóllerre.

⁴ Darrü oloman moboküpdu ubi ngibürrdü nómade, wa zao-zao akó morroal tonarra. Akó gyagüp kolaea oya koke amkalda, wa ikub koke bagürda tóbakwata, ó tóba ngi kwit koke ainda. ⁵ Darrü oloman moboküpdu ubi ngibürrdü nómade, wa kolae tórrmen tulmil koke tómbapónda, ngibürr kolpam ne tórrmen tulmila büodian ngibtandako. Wa tóba koke gyagüpi bumaikda. Wa büsai koke ngürsilüm bainda. Wa koke gyagüpi ódóddá oyaka ne kolae tómbapónda. ⁶ Wa koke bagürwómda dümdüm-koke tonarrdó, a wa bagürwómda amkoman bóktandó. ⁷ Wa blaman müp bamselda, wa metat amkoman bangunda, wa metat [gedlóngóm bainda], akó wa karrkukus zamngólda blaman müp tonarrdó.

⁸ Darrü oloman moboküpdu ubi ngibürrdü nómade, wa kokean bôleanda tóba moboküpdu ubi amtyanóm ngibürr kolpamdó. [Prropetan bóktana] sab bamrüke; umul-kók bóktana sab bamrüke; umula sab bamrüke. ⁹ Zitulkus módóga, mi wata poko-poko umulakla akó wata poko-poko bóktandakla prropetzan. ¹⁰ A [dudu kómá] klama nómá tame, da ne poko-poko elklazáko sab bamrükrrre. ¹¹ Ka kari olom nómá namülnürrü, ka kari olomzan bóktan namülnürrü, ka kari olomzan gyagüpi tótók namülnürrü, akó ka kari oloman gyagüpitótók mamoan namülnürrü. Ka pamóm nómá bairrü, ka kari olomanzan tórrmen tulmil tólbael ugón elókrró. ¹² Errkya mi Godkagab we kla asendakla, wamaka mi morroal dandang koke asendakla glasdógbab, a elnga mi sab Godón obzek eserre. Errkya ka poko-poko umulóla, a elnga ka sab amkoman umul namulo, enezana igó, God kürübóka amkoman umula. ¹³ Da módóga, ini äud kla metat asi kwarile: amkoman bangun, gedlóngóm bain, akó moboküpdu ubi. A moboküpdu ubi wirrian klama ene nisdügab.

14

Prropetzan Bóktan akó Umul-kók Bóktan

¹ E arüngi bütaninam yabiób [moboküpdu ubi] amtyanóm ngibürr pamkolpamdó akó yabü wirri ubi ki yarilün Godón Samuan [gyaur kla] azebóm. Yabü wirrian ubi igó gyaur klamdó ki yarilün, prropetzan bóktanóm. ² Zitulkus módóga, umul-kók bóktane nótó bóktanda, wa pamkolpamdó koke bóktanda a wa Godka bóktanda, zitulkus darrü olom babula ene bóktanan [küp nótó apadóda]; wa kwindü anikürrün bóktan bóktanda Godón Samuan tangbamtindügab. ³ A prropetzan nótó bóktanda, wa pamkolpamdó bóktanda ibü amkoman bangun dódórr ainüm, ibü arüng bütanóm, akó ibü zao-zao ainüm. ⁴ Wa nótó bóktanda umul-kók bóktane, wa tóba amkoman bangun dódórr ainda, a prropetzan nótó bóktanda, wa sos pamkolpamab amkoman bangun dódórr ainda. ⁵ Kürü ubia e blamana umul-kók bóktane bóktan kwarilo, a kürü wirri ubia e prropetzan bóktan kwarilo. Prropetzan nótó bóktanda wirriana oyakagab umul-kók bóktane nótó bóktanda, kók wa ne ene umul-kók bóktan nómá müsirrga ine, da ene igósüm sos pamkolpamab amkoman banguna dódórr baine.

⁶ Da [zonaretal], ka ne yabüka nómá tamo akó ka ne umul-kók bóktane nómá bóktan namulo, ka yabü koke tangbólean namulo. Ka sab wata yabü

tangbólean namulo, ka yabüka ne igó elklaza nómá simarruo igó, darrü anikürrün bóktan, God kürüka ne poko okaka simzazilürr, ó ngibürr umul ó prropetan bóktan ó umulbain bóktan. ⁷ Ene inzana igó arrólkoke elklaza, gógóram ne elklaza tólbeldako, tatrror ó darrumbirrözán ne klamko. Darrü olom ne gaodó koke nómá yarile darrpan-darrpan gyagüp amzyatóm, wa kubó ia umul baine igó, i laró apuldako tatarrordó ó darrumbirrörü? ⁸ Akó mobolzan klama* ne kakalande koke nómá bóktóne, ia gazirr pam kubó umul yarile, wa elklaza ki tólbæle gazirrüm? Koke. ⁹ Akó ene dadanzana yabüka. E ne igó bóktan opor nómá bóktórre, darrü oloma küp koke ne umul baine, wa kubó ia umul baine e laróbóka apóndakla? E kubó wata wórdü bóktan kwarilo. ¹⁰ Amkoman, abün-abün bóktanako ini tüpdü, akó blaman bóktanab küp asiko. ¹¹ A ka ne umulkók nómá namulo darrü pama laró bóktane ikikda, ka mogob pamzanla ene pamdó nótó ikikda, akó wa mogob pamzana kürüka. ¹² Ene ta inzana yabüka, e nómá kwób bazendakla Godón [ótókóm]. Zitülkus yabü wirri ubia Godón Samuan gyaur kla azebóm, da e arüngi bütinanam kómálmítómbapónóm ene gyaur klame, sosan pamkolpamab amkoman bangun ne klama dódórr ainda.

¹³ We ngarkwatódó, umul-kók bóktane nótó bóktanda, wa tére ki eko Godka oya gaodó ainüm ene bóktan müsirrga ainüm. ¹⁴ Zitülkus módóga, ka ne umul-kók bóktane tére nómá eko-o, kürü samua téreda, a kürü gyagüpítótókan küp babulana. ¹⁵ Da ka laró tónggapono? Ka sab Godka tére eko-o kólba samu-i, a ka ta sab Godka tére eko-o kólba gyagüpítótóke; ka sab wórr ato-o kólba samu-i, a ka ta sab wórr ato-o kólba gyagüpítótóke. ¹⁶ E ne Godón nómá agür kwarilo wata yabiób samu-i, ene bóktanan küp koke nidi ipüdörre, ia i sab bóktórre igó, "Amen, inzan ki yarilün" e Godón eso nómá ekyerre? Koke, zitülkus i umul-kók kwarile e laró poko ekorre. ¹⁷ E ne tére nómá ekorre yabiób samu-i, e morroal eso akyan tére ekorre, a inzan kwata e darrü oloman amkoman bangun koke dódórr irre.

¹⁸ Ka Godón eso akyandóla wagó, ka yabükagab bórrgratárrónla umul-kók bóktane bóktande. ¹⁹ A sosan pamkolpamab kwób bazendó, kürü wirri ubia 5 bóktan opor bóktanóm kürü gyagüpítótóke ngibürr pamkolpam umul bainüm. A igó koke, 10,000 bóktan opor bóktanóm darrü umul-kók bóktane, i umul koke ne kükpo.

²⁰ Zonaretal, e wata bólénam gyagüpi tótókóm kari olmalazan gyagüpi tótókdako. Anda, e gabal olmalzan kwarilo, kolae tómbarpón-gum, a e ma wata inzan gyagüpi tótók kwarilo, byarrmarr kolpamazan gyagüpi tótókdako. ²¹ Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó,

"Lod God inzan bóktanda wagó, 'Enana ka sab ini pamkolpamdó bóktalo mogob pamab bóktane akó mogob pamab uliti,
i sab kürü bóktan koke arrkrú kwarile.'

²² Da módóga, umul-kók bóktan timama[†] amkoman bangun-koke kolpamdó, a wa timam kokea amkoman bangun kolpamdó; prropetan bóktan amkoman bangun kolpamabküma, a amkoman bangun-koke kolpamabküma kokea. ²³ Da aprrapórr blaman amkoman bangun pamkolpama sab

* ^{14:8} mobolzan kla, Mórrke-mórrke módóga: trumpet. † ^{14:22} timam, ene aprrapórr igó timama, amtyanóm God asine ene pokodó, da ene pokoa amkoman bangun-koke kolpam umul-umulan ngitanda, i Godón gum ki korálón.

darrpan pokodó kwób tóbazele akó blamaná umul-kók bóktane bóktan kwarile. Akó ngibürr kolpama aprrapórr kugupidü tübarrbüle, umul-kók bóktanankwata umul-kók nidipko ó amkoman bangun-koke nidipko. Ia i inzan kubó koke bóktan kwarile igó, e gonggoakla? ²⁴ A blaman pamkolpama aprrapórr prropetzan bóktörre. Akó darrü amkoman bangun-koke pama aprrapórr tübangrine, ó darrü pama, umul-kók bóktanankwata umul-kók nótóke. Pamkolpamab bóktana kubó oyaka pupo ine wagó, wa kolae tonarr pama akó ibü bóktana kubó oya zaz ine. ²⁵ Akó oya moboküpü anikürrün gyagüpitótók kubó pulpaka bairrún kwarile oyaka. Da wa kubó wakósingül nülkamüle akó obzek tüpdü ingrine, akó Godón ótök yarile bóktande wagó, "Amkoman, God yóni yabü aodó!"

Mi Godón Morroal Tonarre Ki Ótök Kwarila

²⁶ Da zonaretal, ka laró poko bóktone? E nóma kwób bazendakla Godón ótökóm, yabü blamanab darrü kla asine: darrü wórr, umulbain bóktan, anikürrün bóktan God ne poko okaka simzazilürr, umul-kók bóktane bóktan, ó umul-kók bóktan müsirrga ain bóktan. Blaman ini elklaza ki tómbapónónom sosan pamkolpamab amkoman bangun dódórr ainüm. ²⁷ Darrü oloma ne umul-kók bóktane nóma bóktóne, wata nis ó aüda ki bóktónónom. I blamana darrpanóm koke bóktörre akó darrüpa ibü bóktan ki müsirrga yó. ²⁸ Umul-kók bóktan müsirrga ain olom ne babul nóma yarile, umul-kók bóktane nótó bóktanda piküp ki yarile sos kwób bazen pokodó. Wa tóbananka ki bóktan yarile akó Godka. ²⁹ Nis ó aüd prropeta ki bóktónónom, akó ngibürra ibü bóktan ki nómzyetónóm. ³⁰ A God ne darrü anikürrün bóktan nóma okaka imzazile oyaka, nótó mórranda, ngaen-gógópan bóktan oloma ki piküp bain. ³¹ Inzan kwata, e darrpan-darrpana kubó bóktörre prropetzan, igósüm ene bóktana blaman pamkolpam umul nirre akó arüng nütüre. ³² Prropeta tibiób samu balngomóldako, igósidi i gaodómako tibiób bóktan balngomólóm. ³³ Zitulkus módóga, God wa Goda noan ubie paud asi yarile, akó oya ubi kokea, e blamana darrpanóm bóktörre.

Enezana Godón pamkolpamab blaman sosdó, ³⁴ kol piküp ki kwarile kwób bazendó. Zitulkus módóga, ibü koke ok bainda bóktanóm, a i pamab tangdó kwarile, Mosesón gidazan bóktanda. ³⁵ Ibü ubia darrü pokobóka umul bainüm, i tibiób morwal ki nümtirre müötüdü. Zitulkus módóga, ene büód tonarra kolan bóktanóm sos kwób bazendó.

³⁶ Godón bóktana ia yabükagab bopwanórr? Ó e wata módógakla Godón bóktan nidi ipüdóp, akó ngibürr kolpam koke? Koke! ³⁷ Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, wa prropeta o oya Samuan gyaur kla asine, wa ki emzyat wagó, ka yabüka ne poko wialómđola, ene Lodón gida bóktan poko-e. ³⁸ Wa ne koke nóma emzyete, God oya sab koke emzyete.‡

³⁹ Da módóga, kürü zonaretal, yabü wirri ubi ki yarilün prropetzan bóktanóm, a e kolpam koke nöllerre umul-kók bóktane bóktanóm. ⁴⁰ A e blaman elklaza morroal akó [dümdüm tonarre] tólbaelórre.

‡ **14:38** God oya sab koke emzyete: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó, inzan angrirrüna wagó, oya koke ki emzyetörre.

15

God Kerrison Irsümülürr Büdüldügab

¹ Errkya, zonaretal, ka yabü akó umul-umulan ngibtandóla ene bóktanankwata, Morroal ne Bóktane Yesunkwata, ka ne poko amgolórró yabüka. E ene poko kuri ipüdarre akó yabü amkoman banguna ene pokodó karrkukus zamngólda. ² Ini Morroal Bóktananme e zid bairrúnakla, e bóktan ne zürük nóma emonane, ka ne poko amgolórró yabüka. Koke ne nóma, e enan amkoman yangunarre.

³ Ka yabü amkoman wirrian bóktan nókyenarre, ka ngaen-gógópan ne poko ipadórró wagó, Kerriso narrótókórr mibü kolae tonarr bargonóm, Godón Wibalómórrón Bóktan ngarkwatódó. ⁴ Akó oya gapókdó ingrinóp, akó aüd ngim ne ngürr yarilürr, God oya ugón irsümülürr, Godón Wibalómórrón Bóktan ngarkwatódó. ⁵ Akó wa okaka tübyónürr Pitaka, ene kakóm, ene 12 [apostoldó]. ⁶ Akó solkwat wa okaka tübyónürr abün zonaretaldó, darrpan pokodó nidi kwarilürr, ibü ngarkwat 500 arrgrratórrón yarilürr. Barre ene zonaretal arrólako errky, enana ngibürr wa narrbarirrúnako. ⁷ Solkwat wa Zeimska okaka tübyónürr, solkwat blaman apostoldó. ⁸ Akó dómdóm, wa kürüka okaka tübyónürr. A wa inzan koke tamórr, wazan tamórr ngibürrdü. Ngibürr tonarr darrü gab oloma tóba ngarkwatódó koke amtómolda. Ene inzan yarilürr, Yesu Kerriso kürüka okaka nóma tübyónürr tóba apostolóm ainüm.

⁹ Ka ini poko müsirrga ainüm kaindóla. Ka karianla ngibürr apostoldágab akó ka ngarkwatódó kokela, pamkolpama kürü apostolbóka ngilianóm, zitulkus ka Godón sos wirri müp alión namülnürrü. ¹⁰ A Godón lgail tonarranme], ka igó pamóm bairrü, ka errkya nótókla, oya apostol, akó ene gail tonarr, wa ne kla kókyanórr, wa enan koke kókyanórr. A ka wirri arüngi zaget namülnürrü, bórrgrratórrón namülnürrü blaman apostoldágab. A ka ene zaget kólbe koke tólbaelóró, a Godón gail tonarra kürüka, wató zaget yarilürr kürükama. ¹¹ Da módoğa, ia kótó amgoldóla, ó ia ene pama amgoldako, ki blamana ene dadan bóktan amgoldakla, Kerrison büdül akó arsümülankwata. Akó ini ne bóktane, e amkoman yangunarre.

Büdüldügab Barsin

¹² Zitulkus ki bóktan amgoldakla igó, God Kerrison irsümülürr büdüldügab, da yabü aodó ngibürra inzan iade bóktandako wagó, "Büdülab barsin babula."? ¹³ A büdülab ne barsin babul nómada, da Kerrison ta koke irsümülürr. ¹⁴ Akó God Kerrison ne koke nóma ki irsümülürr, kibü bóktan amgol enan ki yarile, akó yabü amkoman bangun ta enan ki yarile. ¹⁵ Akó God Kerrison ne koke nóma ki irsümülürr, ki kibiób igó ki okaka büzazin kwarila, wamaka ki obae bóktan büdrat kwarilürrü Godónkwata, zitulkus ki Godónbóka pulkaka bóktan kwarilürrü igó, wa Kerrison büdüldügab irsümülürr. A ene ne amkoman nómada igó, God büdül kokearsında, God Kerrison koke irsümülürr. ¹⁶ Zitulkus módoğa, God ne büdül koke nómaarsında, da Kerrison ta koke irsümülürr. ¹⁷ Akó God Kerrison ne koke nóma

irsümülürr, yabü amkoman bangun enan yarile akó e wata yabiób kolae tonarrdómakla. ¹⁸ Akó ta, Kerrison amkoman angun pamkolpama nidi narrbarinürr, i bamrukürrünako. ¹⁹ Mi ne Kerrisokamóm [gedlóngóm] noma bairre wata ini tüpdü arrólankü mibü morroalóm, da amkoman mi kolae gyauran pamkolpam kwarilo blaman amkoman bangun-koke pamkolpamdógbabi.

²⁰ A ini amkomana, God Kerrison ta irsümülürr büdüldügab. God oya ngaen-gógópan irsümülürr ngibürr pamkolpamdógbab nidi narrbarinürr, wamaka ngaen-gógópan aloa, ne klama ngórr angurinda apapdó. We ngarkwatódó, mi umulakla igó, God sab mibü ta sirsine. ²¹ Mi ini kla umulakla we zitulkusdü, zitulkus büdüla darrü pamdóma tamórr, büdüldügab barsina ta darrü pamdóma tamórr. ²² Ka müsirrga aindóla: Blaman pamkolpamazan narrbarindako zitulkus i Adamón pamkolpamako, ene inzana, God tóba blaman pamkolpam sirsine arröldó zitulkus i Kerrison pamkolpamako. ²³ A God blaman darrpan-darrpan olom sab irsümüle arröldó tóba angrirrún ngarkwatódó. Wa ngaen-gógópan Kerrison irsümülürr arröldó, wamaka ngaen-gógópan aloa, ne klama ngórr angurinda apapdó, akó wa sab Kerrison pamkolpam sirsine arröldó, wa noma tolkomóle. ²⁴ Solodó, God sab ini tüp blakón pokodó sidüde. Kerriso sab ugón [ut-ut nirre] blaman kolae samuab arüng: bwóban singüldü pamab arüng, wirri ngi pamab arüng, akó ngibürr kolae samuab arüng. Ene kakóm, wa tóba kingzan balngomól sab tóba Ab Godón ekyene. ²⁵ Ka müsirrga aindóla: Wa kingzan ki balngomól yarilün, kókó oyaka nidi bóka bamgündako, wa ibü blaman tóba wapór-o lorodó irrbüne.* ²⁶ Dómdóm ne klama, oyaka bóka bamgunda, wa ne kla kolae ine, ene büdüla. ²⁷ Zitulkus módoga, Godón Wialómorrón Bóktana bóktanda wagó, “God blaman elklaza oya wapór-o lorodó kuri irrbünürr.” A inzan noma bóktanda igó, “blaman elklaza” oya balngomoldó irrbünürr, popadana amzyatón wagó, Godón koke angoreanda, blaman elklaza nótó irrbünürr Kerrison balngomoldó. ²⁸ A sab blaman elklaza noma irrbüne oya balngomoldó, Godón Oloma sab tóba tüób bangrine Godón balngomoldó, blaman elklaza nótó irrbüne Kerrison balngomoldó. Ene igósüm, God blaman pamkolpamab singüldü pam yarile blaman kwata.

²⁹ Büdüldügab barsin ne babul noma yarile, ia laró morroala kolpam [baptaes] noma baindako büdül isabkü? Büdül ne kokean noma sirsine, kolpam ibükü iade baptaes baindako? ³⁰ Akó ki ma ia? Blaman tonarr abün kolpama kibü wirri müp alióndako kibü zagetanme Kerrisonkü. Büdül ne kokean noma sirsine, ki ini zaget iade ki tónggapórre, umuldi ki kena narrbarinün ini wirri müpdügabi? ³¹ Blaman ngürr büdüla kena tamlón. Ene amkomana, zonaretal, wata ene ta amkomana, ka yabü ikub bagürdóla, zitulkus mi mibü Lod Kerriso Yesuka dabyórrünakla. ³² Ala, Epesus wirri basirrdü, ka gazirr namülnürrü kólba arrólóm, wamaka ka narr larpükü gazirr namülnürrü. Ka ne ini kla noma ki tónggapóna pamakanan zitulkusdügabi, morroal ia laróga kürükä? Büdül ne koke noma barsında, morroal inzana igó,

“Mi alodakla akó anóndakla,

* ^{15:25} Ini bóktanan küp módoga: oyaka nidi bóka bamgündako, wa sab blaman ut-ut nirre.

zitulkus sab mi nurrbarino.”

³³ E ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm ene bóktane! E ini bóktanbarr umulakla igó, “Mi ne gódam nóma bangurre kolae pampükü, i mibü morroal tórrmen tulmil sab kolae nirre.” ³⁴ E bókyanamke dümdüm gyagüpi tótókóm akó piküp bainamke kolae tonarr tólbaelgum. Zitulkus módóga, ngibürr kolpam Godónbóka umul kokeako tibiób ubidügab. E büód ki kwarila, kürü zitulkus asine ini poko bóktanóm.

Arsümülan Büb Darrü Tonarr Yarile

³⁵ A darrü oloma aprrapórr sab amtin bóktan poko bóktóne wagó, “Büdül kolpam sab ia irsine arróldó? Akó ibü ia bübako?” ³⁶ Ma gonggola ene amtin bóktan poko bóktanóm! Ma küp nóma artümüldóla, ene küpa ngaen-gógópan nurrótóke ó abüne akó solkwat wa arról ipüde. ³⁷ Akó ma ne küp artümüldóla, oya obzek inzan kokea, wa sab enezan yarile. A ma wata küp artümüldóla, aprrapórr ia kunu küpa, ta ia darrü küpa. ³⁸ A God obzek wató akyanda tóba ubidügab, akó wa galida darrpan-darrpan ia zid tibióban obzek. ³⁹ Blaman murr darrpan ngarkwatódó kokeako. A paman darrü-darrü murra, akó larab go darrü-darrü murra, akó póyaeb go darrü-darrü murra, akó wapiab darrü-darrü murrako. ⁴⁰ Pülpüldü ne elklazako ibü go darrü bübako, akó tüpdü ta ne elklazako ibü go darrü-darrü bübako. A pülpüldü elklazab kómal zyón darrü ngarkwatódóma, akó tüpdü elklazab kómal zyón go darrü-darrü ngarkwatódóma. ⁴¹ Abusan go darrü kómal zyóna, akó melpalan go darrü kómal zyóna, akó wimurrab go darrü kómal zyóna. Akó darrpan-darrpan wimurrab ta ibü tibiób kómal zyóna.

⁴² Büdülab barsin dadanzana. Gapókdó ne büb angrindako, wa abürrün bainda, wamaka küp artümüldako akó wa abünda. God ne büb arsümülda, wa kokean abüne. ⁴³ Gapókdó ne büb angrindako, ngazirr klama. God ne büb arsümülda, kómal klama. Gapókdó ne büb angrindako, oya arüng babula. God ne büb arsümülda, oya wirri arüng asine. ⁴⁴ Gapókdó ne büb angrindako, wa tüpane. God ne büb arsümülda, wa kwitüm büba.

Zitulkus tüpan büb asine, kwitüm büb ta asine. ⁴⁵ Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ngaen-gógópan pam, Adam, wa arról pamakanóm bainürr.” A dómdóm Adam, wa arról-gail samua. ⁴⁶ A kwitüm büba ngaen-gógópan koke tamórr. Koke. Tüpan büba ngaen-gógópan wató tamórr, akó solkwat ene kwitüm büba tame. ⁴⁷ Ngaen-gógópan pam, Adam, tüpdügabi tamórr, God oya büb tüp buru-i tónggapónorr. Nis ngim pam, Kerriso, God oya irsümüllürr akó errkyä oya kwitümgab büba. ⁴⁸ Buru-i tónggapórrón pamkol-pam nidipko, i darrpan ngarkwatódómako ene ngaen-gógópan buru-i tónggapórrón pamzan. Akó kwitümgab bübpükü pamkolpam nidipko, i darrpan ngarkwatódómako ene nis ngim pamzan, kwitümgab büb noane. ⁴⁹ Mi errkyazanakla dadan obzeksyók ngarkwatódó buru-i tónggapórrón pamzan, da mi sab ene paman obzeksyók ngarkwatódó kwarilo, kwitümgab büb noane.

⁵⁰ Zonaretal, kürü bóktanan küp módóga, ini tüpan pam, murr akó óe-e tónggapórrón büb noane, wa gaodó kokea Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm. Akó sab ne büba kolae baine, wa ene bwóbdü kokean

bangrine, darrü klama koke ne kolae baine. ⁵¹ E tübarrkrru, ka kubó yabüka darrü kwindü anikürrün bóktan adrrüto. Mi ngibürra koke nurrbarino. A God sab mibü blaman büb izazine küsil bübüüm. ⁵² Sab tómbapóne büzyón-babul, wamaka aon simanikre, dómdóm mobolzan klama nóma bóktóne. Zitülkus módoga, mobolzan klama sab bóktóne akó God büdül sirsine bübüükü, sab ne klama kokean kolae bairre, akó wa mibü blaman büb izazine küsil bübüüm. ⁵³ Ini klama sab tómbapóne, zitülkus ini ne büb tómbapórrónako murr akó óe-e, God wata izazine igó bübüüm, kolae bain-koke ne bübko. Akó sab ini ne büba nurrbarine, wa wata izazine igó bübüüm, myamem kokean nurrbarine. ⁵⁴ God ini büb nóma izazine igó bübüüm, myamem kokean nurrbarine, ene tonarrdó Godón Wialómórrón Bóktandó nadü bóktanbarr wialómórróna sab amkoman baine. Inzan wialómórróna wagó,

"God büdül memokan ut-ut yónürr."

⁵⁵ "Büdül-o, marü arüng ia asine pamkolpam ut-ut bainüm?
Büdül-o, marü kyab ia asine pamkolpam azid gailüm?"

⁵⁶ Kolae tonarr kyabzana, büdül ne klama ódódda, akó kolae tonarra tóba arüng gidadágab apadóda. ⁵⁷ A mi Godón eso ekyanórre, mibü arüng nótó gailda kolae tonarr akó büdül ut-ut bainüm mibü Lod Yesu Kerrisokama!

⁵⁸ Da módoga, kürü moboküpüdü zonaretal, e wata karrkukus bórrang kwarilo yabiób amkoman bangundü akó e darrü kla ok ain-gu yabü anenóm yabiób amkoman bangundügabi. E Lodón zaget metat arüngi tómbapón kwarilo, zitülkus e umulakla igó, yabü müp zaget Lodónkü enanóm-koke yarile.

16

Mani Dakabain Godón Pamkolpamabkü, Zerrusalem Wirri Basirrdü Nidi Ngayabendako

¹ E maniankwata wialómarre, e sab ne kla dakabainane Godón pamkolpam tangbamtinüm, Zerrusalemóm nidi ngayabendako. Ka sos pamkolpamdó Galatia bwóbdü kwat nómtyenarre ene kla ia tónggapónóm. E ta dadanzan tónggapónamke. ² Darrpan-darrpan udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* e blaman darrpan-darrpana mani kabedó ki arrbüñ kwarila ene manidügabi, e ne darrem yazebane yabiób zagetankü. E ene blaman poko wata kwób isurre, igósüm yabü zitülkus babul yarile mani dakabainüm ene tonarrdó, ka nóma tamo. ³ E yaib ngibürr pam yazebane, e nibiób gyagüpi amandakla wagó, i morroal pamako. Ka nóma abzilo, ka ibü zirrapónónómo peba mórragpükü ini [gyaur klap] Zerrusalem amarrum. ⁴ A morroal ta ne nóma yarile kürü tótókóm, i sab kürü kolngómorre.

Polón Bókam Bagósorrón Bóktan

⁵ Ka Masedonia prrobins kugupidüma nóma wamo - zitülkus kürü ubia Masedonia prrobins kugupidüma tótókóm - ene kakóm, ka sab yabüka tamo. ⁶ Da yenkü ka sab aprrapórr karianbóka ngayabeno, ó güb melpal aprrapórr yenkü amaniko. Ene igósüm, e gaodó kwarilo kürü tangamtinüm ia bwóbdü tótókóm. ⁷ Ka [gedlóngóm baindóla] yenkü karianbóka ngayabenóm, zitülkus kürü ubi kokea yabü wata büsai

basenóm ka yabü bwóbdüma nóma agóltagól namulo. A ka gedlóngóm baindóla ngibürr tonarr amaniküm yenkü, Lod ne kürü nóma ok kine. ⁸ A ka sab Epesus wirri basirrdü ala namulo kókó Pentakost[†] Tóre ngürrandó. ⁹ Zitulkus módoga, God kwat kuri tapakue kürünkü wirri akó küppükü zaget tónggapónóm. Akó darrü zitulkus módoga, abün kolpam asiko, kürükä nidi bóka bamgündako.

¹⁰ Timoti nóma tame yabüka, e sab oya morroal angón kwarilünke, igósüm oya zitulkus koke yarile gumüm, wa yenkü nóma yarile. Zitulkus módoga, wa Lodón zaget tónggapónda, kazan tónggapondóla. ¹¹ We ngarkwatódó, darrü oloma oyaka tóba kak koke emtyene. A e oya paudi zirrsapónamke, da wa kürükä iade tolkomóle. Ka oya akyandóla alkalmólóm zonaretalpükü.

¹² E wialómarre kibü zonaret Apolosónkwata. Ka oya wirri arüngi yalorró ngibürr zonaretalpükü tótókóm yabü basenóm. A ene oya ubi kokea errkyä ini tonarrdó tótókóm. A wa sab solkwat wame, wa nóma küp bamkóne igó, morroala tótókóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹³ E gyagüp-gyagüp aerr kwarilünke, amkoman bangundü karrkukus börrangke, gum-koke pamzan, akó arüng kwarilünke. ¹⁴ E blaman elklaza tómbapón kwarilünke [moboküpü ubipükü].

¹⁵ E umulakla Stepanasón müót kolpambóka; i ngaensingül kolpam kwarilürr Kerrison amkoman angunüm Akaya prrobinsdü. Akó i tibiób gyagüpítótók irrbünóp Godón pamkolpam tangbamtinüm. Da zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla igó, ¹⁶ e inzan pamkolpamab tangdó kwarilo akó blamanab tangdó, Lodón zaget ta nidi tómbapondako wirri arüngi. ¹⁷ Ka bagürwóm namülnürrü Stepanas, Porrtyuneitus, akó Akaekus kürükä nóma togobórr, zitulkus i kürükamako yabü pabodó. ¹⁸ Zitulkus módoga, i kürü samu küsizlan irre akó yabü samu ta inzan. We ngarkwatódó, e inzan pam wata morroal nangónane.

¹⁹ Eisia[‡] bwóbdü sos pamkolpama tibiób morroal yawał bóktan zirrbapondako yabüka. Akwila akó Prrisila akó sos pamkolpam, ibü müótüdü nidi kwób bazendako, i tibiób wirri morroal yawał bóktan zirrbapondako yabüka Lodón ngidü. ²⁰ Blaman zonaretala tibiób morroal yawał bóktan zirrbapondako yabüka. Morroal yawał bóktan nökyenamke yabiób darrpan-darrpan akó morroal moboküpi baprükamke.

²¹ Ka, Pol, ini morroal yawał bóktan kólbanóm tange wialómdóla.

²² Darrü oloman ne moboküpü ubi Lodka koke nómada, wa amórrorrón ki yarile. Ma tam, mibü [Lod]!

²³ Ki töredakla, Lod Yesun [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün.

²⁴ Kürü moboküpü ubi yabü blamandóma, mi Kerriso Yesuka dabýorrünzanakla.

[†] **16:8** Pentakost Grrik bóktan opora. Oya küp módoga: 50 ngim ngürr. Ene 50 ngim ngürr yarilürr, [Büdül Kórzyón Tóre] akó [Ist-koke Brred Tóre], ibü kakóm, Yesu ne ngürrdü narrótókorr. Pentakost Tóre ngürrdü, Zu pamkolpamab [wit] abül tóre asi yarilürr. [‡] **16:19** Polón tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Epesus wirri basirr ene prrobins kugupidü yarilürr. Errkyä ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenor kugupidü.

16:19 Apostolab Tórrmen 18:2

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Korrint Sos Pamkolpamidó Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamidó Korrint wirri basirrdü akó blaman Yesu Kerrison amkoman angun pamkolpam dudu Akaya prrobinsdü (1:1). Polón darrü peba mórrag Korrint sos pamkolpamidó, 1 Korrint, ene peba mórragan ngaensingül bóktan asine. Ma kubó ngaen-gógópan we ngaensingül bóktan ngakono, wa nekwata bóktanda.

Pol ini peba mórrag ugón wialómórr aprrapórr pail 55 ó 56 nómá yarilürr Kerrison amtómól kakóm. Wa tóba peba mórrag 1 Korrint wialómórr pail 55 nómá yarilürr. Wa tóba peba mórrag 2 Korrint aprrapórr ugón wialómórr ene dadan paildü ó darrü pail. Pol ini peba mórrag Masedonia prrobinsdúgab wialómórr.

Ini Peba Mórragankwata Bóktan

Aprrapórr Pol tokom peba mórrag wibalómórr Korrint sos pamkolpamidó:

- (1) Pol ne peba mórragankwata wialómórr 1 Korrint 5:9dü;
- (2) 1 Korrint;
- (3) Darrü arüng bóktan oporpükü peba mórrag, wa ne clamankwata wialómórr ini pebadó (2:3-4);
- (4) 2 Korrint.

Ini ngaen-gógópan akó aüd ngim peba mórrag errkyä myamem babulamí.

1 Korrint wialóm kakóm Pol tóba zaget Godónkü we pud akyanórr Epesus wirri basirrdü kókó wa igó nómá arrkrurr wagó, Korrint sos pamkolpama tibiób tórrmen tulmil koke morroal ninóp. Pol gyagüpi esenórr büsai-büsai tótókóm Korrint pamkolpam basenóm. A wa nómá wamórr ibü basenóm, i oya wirri azid ekyenóp. Da Pol nómá alkomólórr Epesus, wa darrü peba mórrag wialómórr arüng bóktan oporpükü. Mi umulakla, zitulkus mi 2:4dó atangdakla wagó,

"Ka yabüka nómá wialómórró, ka ugón wirri müpdü namülnürrü, ka azid aengrró kürü moboküpü, akó ka yón namülnürrü yabüme."

Wa ene peba mórrag Taetusün ekyanórr Korrint pamkolpamidó ódódóm (12:8).

Arüng bóktan oporpükü peba mórrag wialóm kakóm, Pol wirrianbóka gyagüpi tótók yarilürr wagó, Korrint pamkolpama laró gyagüpi ódód kwarilürr. Da [silba] zaget pam Dimetrius akó tóba kamdalpükü wirri ongyaltongyal kakóm (Apostolab Tórrmen 19:23-41), wa Epesus amgatórr ama Trroas wirri basirrdü wamórr. Wa gyagüpi igó wamórr wagó, Taetusdi Trroasóm wata ki baseni bóktan apadóm enekwata, Korrint pamkolpama ia gyagüpi ogoblórr oya peba mórragankwata, a Taetus ma ola babul yarilürr (2:12-13). Da wa we wamórr Masedonia. I Taetusdi ola baserri. Oya bagürwómdü, bóktan Korrint pamkolpamidógar morroal yarilürr (7:5-16). Taetusün bóktan Polón arüng ekyanórr igó, Korrint pamkolpam ibü ngyaben tulmil ia morroal dümdüm yónürr. Ene kakóm, Pol darrü peba mórrag wialómórr (2 Korrint).

Da Pol iade arüng bóktan opor wialómórr atang pokodó 2 Korrint 10-13? Aprrapórr Pol ini peba mórragzan wialómórr, bóktana tamórr oyaka wagó, ngibürr kolpam ola asi kwarilürr kolae nidi tómbapónóp. Da módoga, ene peba mórrag zirrapónóm wa akó darrü poko dayónurr ngaen-gógópan bóktandó ini kolae tómbapón kopodó.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón dokyan zitülkus asi kwarilürr ini peba mórrag wialómóm Korrint pamkolpamidó:

1. Oya ubi yarilürr ibüka adrratóm tóba bagürwómbóka. Wa bagürwóm yarilürr, zitülkus Korrint pamkolpama tibiób kolae tonarr-dögab tübyalüngóp (1:3-4; 7:8-9, 12-13).
2. Oya ubi yarilürr ibüka adrratóm wa ne müpdü yarilürr Eisia prrobinsdü (1:8-11).
3. Oya ubi yarilürr ibüka müsirrga ainüm, wa tóba bökam bagósorrón agóltagól iade yalüngürr (1:12-2:4).
4. Oya ubi yarilürr ibü amtinüm darrü paman kolae tonarr arrgonóm (2:5-11).
5. Oya ubi yarilürr ibü arüngi ikik akrranóm dabýón-gum Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü (6:14-7:11).
6. Oya ubi yarilürr ibü müsirrga ainüm ini elklazabóka igó, bagürwóm, azid aeng, akó darrem kla, i ne elklaza ipüdörre Godón zaget nidi tómbapondako (2:14-7:4).
7. Oya ubi yarilürr ibü umul bainüm Godón popa gailwómankwata akó ibü byalóm, i umul-umul ki koralón igó, i mani dakabain elakórre elklaza-koke pamkolpamabkü, Yesun amkoman nidi yangunónóp Zerrusalem wirri basirrdü (atang poko 8-9).
8. Oya ubi yarilürr ene kari kopo agóm, oyaka nidi bóka bamgün kwarilürr (atang poko 10-13).
9. Oya ubi yarilürr ibü umul-umulan ngibtanóm oya aüd ngim tótókbóka ibüka (12:14; 13:1-3, 10).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-11
  1. Polón morroal ngürr bóktan Korrint sos pamkolpamidó 1:1-2
  2. God mibü metat arüng bütanda 1:3-11
- B. Pol Yesun amkoman angun pamkolpam arüng nütünóp 1:12-7:16
  1. Polón akó darrü bökam agósorrón bóktan 1:12-2:4
  2. Darrpan paman kolae arrgon 2:5-11
  3. Pol karianbóka ngyabenórr Trroas wirri basirrdü 2:12-13
  4. Mi Kerrison ilangzanakla 2:14-17
  5. Pol amkoman karrkukusi angun yarilürr Morroal Bóktan Yesinkwata 3:1-4:6
    - a. Küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zaget tónggapón 3:1-18
    - b. Wirri darrem kla samuan ngarkwatódó mariti tónggapórrón beledó 4:1-15
    - c. Amkoman bangundügabi ngyaben 4:16-18
  6. Kwitüm büb 5:1-10
  7. Apostolab zaget módoga, pamkolpam byalóm i ia gódam bangurre Godkü Yesukama 5:11-6:2
  8. Polón azid aeng 6:3-12
  9. Dabyón-gu Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü 6:13-7:1

10. Polón bagürwóm 7:2-16
 C. Gyaur kla elklaza-koke pamkolpamabkü Zerrusalem wirri basirrdü 8:1-9:15
 1. Arüng atan bóktan wirribóka gailüm 8:1-15
 2. Taetusün akó nis amkoman bangun pam nis Korrint wirri basirrdü zirrnaponóp 8:16-9:5
 3. Wirri gyaur kla gail 9:6-15
 D. Pol emtyanórr wagó, wa amkoman apostol yarilürr 10:1-12:21
 1. Pol tóba zaget adlangórr 10:1-18
 2. Pol akó obae apostol 11:1-15
 3. Polón azid aeng apostolzan 11:16-33
 4. Pol nuszan kla esenórr wa nóma aerr yarilürr 12:1-10
 5. Pol gyakolae yarilürr Korrint pamkolpamđ 12:11-21
 E. Dómdóm bóktan 13:1-13
 1. Dómdóm arüng ikik bokrran bóktan 13:1-10
 2. Dómdóm alakón bóktan 13:11-13

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Korrint Sos Pamkolpamđ

- 1 Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Timoti, mibü zonaret, kankü asine. Ka Kerriso Yesun [apostolóla] Godón ubidügab.
 Ka yabüka wialómdóla, Godón sos pamkolpamđ Korrint wirri basirrdü, blaman Godón pamkolpampükü dudu Akaya prrobinsdü.
 2 Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpüdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógbab akó Lod Yesu Kerriso.

God Mibü Metat Arüng Bütanda

- 3 Mi blamana oya yagürnörre, mibü [Lod] Yesu Kerrison God akó Ab. Wa gyaurpükü Aba akó wa mibü metat arüng bütanda. 4 Wa mibü metat arüng bütanda, mi müpdü nómadakla. Ene igósüm, mi gaodómakla ngibürr kolpam arüng bütanóm, müpdü nidipko, God ta mibü dadanzan arüng bütanda. 5 Zitulkus módóga, kizan abün-abün azid aengdakla Kerriso ta inzan azid aengórr, da God kibü wirrianbóka arüng bütanda Kerrisokama. 6 Ki nóma tótókdakla müppükü, olgabi e sab arüng bütarrón akó zid bairrún kwarilo, kibü bóktan amgolanme. God kibü nóma arüng bütanda, olgabi e sab arüng bütarrón kwarilo. E arüng bütarrón nóma kwarilo, olgabi e gaodó kwarilo karrkukus bórrangóm inzan azid aeng tonarrdó, kizan azid aengdakla. 7 Akó ki wirrianbóka lgedlóngóm baindakla], e karrkukus bórrongo, zitulkus ki umulakla wagó, e dadan elklaza azid aengdakla, ki enezan azid aengdakla. Akó God yabü ta arüng bütanda, wa kibü enezan arüng bütanda.

- 8 [Zonaretal], kibü ubia yabü umul-umulan ngibtanóm, ki ne wirri müpanbókamde azid aengóp Eisia* prrobinsdü. Ene inzan wirri müp yarilürr, ki gaodó koke kwarilürr ene müp bamselóm. Olgabi ki myamem gedlóngóm koke bainóp, ki gaodó kwarilürr arról amoanóm. 9 Anda, ki kibiób moboküpü igó gyagüpítötök ipüdóp, wamaka kibü zaza [kolaean darrem] tókyerre büdülm. A ene wa ugósüm tömbapónórr, ki kibióbka

* 1:8 Polón nyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenor kugupidü.

koke ngambangólnórre a wata Godka, büdül pamkolpam nótó arsında. ¹⁰ Wa kibü aurdü semanórr wirri büdül tarük pokodógab akó wa sab kibü aurdü semóne. Ki oyaka gedlóngóm baindakla kibü metat aurdü amanóm, ¹¹ ezan kibü tangbamtindakla tóre bakode kibünkü. Abün pamkolpama nónma tóre korale kibünkü akó Godón gail tonarr nónma yarile kibüka, da abün pamkolpama sab Godón eso akyan korale kibü nigidü.

Polón Akó Darrü Bókam Bagósórrón Bóktan

¹² Ki ikub bagürdakla igó: kibü gyagüpítótóka amkoman pupainda igó, blaman pamkolpamab obzek kwata ki inzan tórrmen tulmili ngaben kwarilnürü, amkoman moboküpi akó ilklió bülióni-koke. God kibü gaodó tinóp inzan ngaben ný. Ki amkoman inzan ngaben kwarilnürü yabü obzek kwata. Ki inzan kwarilnürü Godón gail tonarr ngarkwatódó, a inzan koke, tüpan [wirri gyagüpítótók] ngarkwatódó. ¹³⁻¹⁴ Blaman tonarr ki yabüka igó wibalómdakla, e gaodómakla ene kla atangóm akó bóktanan [küp tai amzyatóm]. Errkye e kibü tórrmen tulmilabkwata wata poko-poko küp bómzyatódakla. A ka gedlóngóm baindóla, e sab blaman bóktanan küp nómzyetörre igó, e sab gaodó koralo kibükwata ikub bagürüm, kizan yabükwata ikub bagür koralo, ene ngürrdü, mibü Lod Yesu nónma tolkomóle.

¹⁵ Zitülkus ka ene kla amkoman karrkukusi angun namülnürü, ka bókam bagósorró yabü ngaen-gógópan basenóm, igósüm e nis ngim bles bairrún kwarilo. ¹⁶ Ka bókam bagósorró yabü basenóm, ka Masedonia prrobinsdü nónma ki wamórró akó ta ka olgabi nónma ki tolkomólórró, igósüm e solkwat kürü ki tangkamtinane Zudia prrobinsdü tótókóm. ¹⁷ Da ka ini bókam nónma bagósorró, ia ka wata popa bóktan namülnürü? Ó ia ka bókam bagósdóla ini tüpan pamkolpam ngarkwatódó, igósidi ka bóktalo wagó, “Ó, ó,” akó dakla, “Koke, koke”? Koke, ka inzan pam kokela! ¹⁸ A God metatzan tómbapónda, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm, ki ta yabüka ne poko bóktandakla igó kokea, “Ó,” akó dakla, “Koke”. ¹⁹ Zitülkus módogá, Godón Olom, Yesu Kerriso nótóke, wa koke bóktanórr wagó, “Ó” akó dakla, “Koke”. Kótó, Saelas,[†] akó Timoti, ki oyakwata bóktan amgol kwarilnürü yabüka. Akó oyame kürü bóktan blaman tonarr “Ó” yarilürr. ²⁰ Mi umulakla wagó, kürü bóktan amkomana, zitülkus blaman [alkamül-koke bóktan], God ne kla irrbünürr, i küppükü bairre Kerrisokama ene bóktan opore “Ó”. We ngarkwatódó, oyakama mi bóktandakla igó, “Amen, inzan ki yarilün,” Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm. ²¹ Da God watóke nótó tómbapónorr yadi akó kidi karrkukus bórrangóm mibü Kerrison amkoman angundü. Akó wa watóke mibü nótó sirrbünürr, ²² tóba timam nótó irrbünürr mibükä, akó tóba Samu nótó ingrinürr mibü moboküpü alkamül-koke bóktanzan, wa sab mibü blaman elklaza tülirre, wa ne alkamül-koke bóktan tulinóp.

²³ Ka küób Godón amtindóla amtyanóm ka amkoman poko bóktandóla. Wa kubó kürü ki kolae kyó, ka ne obae poko nónma bóltonto. Ka igósüm koke alkamólórró Korrint wirri basirrdü yabü akó wirribóka bagóm. ²⁴ Ene wa inzan kokea igó, ki yabü amkoman bangun zirrbapón-bapón

[†] **1:19** Saelas: Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó ini ngi inzan angrirrüna Letin bóktane: Silbeinus.

balngomóldakla. A ki yenkü zagetódakla yabü bagürwóman ngibtanóm, zitulkus e karrkukus bórrangdakla yabiób amkoman bangundü.

2

¹ Da ka gyagüpítótók eserró yabü akó koke basenóm, gyagüp kolaean ngibtan-gum. ² Zitulkus módóga, ka ne yabü gyagüp kolaean nóma ngintinünümo, ola ia nidipko kürü barnginwóman ngitanóm? Wata yadi, ka níbiób gyagüp kolae ninarre. ³ Ka ene peba mórrag* wialómórró, igósüm ka nóma ki tama, e kürü gyagüp kolaean koke ki ngigütinane, yadi, kürü nidi bagürwóman ki ngitan kwarila. Ka amkoman karrkukusi angundóla yabükwata wagó, kürü ne bagürwóme ene ta yabü bagürwóme. ⁴ Ka yabüka nóma wialómórró, ka ugón wirri müpdü namülnürrü, ka azid aengrró kólba moboküpdu, akó ka yón namülnürrü yabüme. Ka yabüka igósüm koke wialómórró, yabü gyagüp kolaean ngibtanóm, a igósüm, yabü umulüm igó, kürü wirri [moboküpdu ubi] yabükama.

Darrü Paman Kolae Arrgon

⁵ Darrü pama ola kolae tonarr nóma tónggapónórr, wa wata kürü gyagüp kolae koke kyónürr, a wa yabü blamanab gyagüp kolae ninóp, barrkyananbóka. Ka wialómdóla "barrkyananbóka," zitulkus kürü ubi kokea wirri arüngi wialómóm. ⁶ Abüna yabükagab oya ne [kolaean darrem] ekyenóp, ene gaoandóma. ⁷ Errkya ma, e wata oya kolae tonarr arrgonane akó arüng ekyanane, igósüm wirri gyagüp kolaea oya koke [ut-ut ine]. ⁸ We ngarkwatódó, ka yabü arüng bütandóla yabü amkoman moboküpdu ubi oyaka amtyanóm. ⁹ Ka ta yabüka wialómórró umul bainüm wagó, e kürü blaman bóktan ia amkoman mamunarre. Amkoman, e kürü bóktan mamoandakla. ¹⁰ E darrü oloman kolae tonarr nóma arrgondakla, ka ta inzan ene oloman kolae tonarr arrgondóla. Anda, ka ne kla arrgorró, ka we kla arrgorró Kerrison obzek kwata yabü morroalóm. A ka gyagüpi tótókdóla wagó, darrü kla babula arrgonóm. ¹¹ Ka oya kolae tonarr arrgorró, igósüm [satania] mibü koke ilkió bülion yarile oya ubi tómbapónóm, zitulkus mi oya bókam bagós bóktan amkoman umulakla.

Pol Karianbóka Nyabenórr Trroas Wirri Basirrdü

¹² Ka Trroas wirri basirrdü nóma abzilürrü Morroal Bóktan amgolóm Kerrisonkwata, ka eserró wagó, Lod kwat tapakurr kürünkü oya zaget tónggapónóm. ¹³ A zitulkus ka kólba zonaret Taetusün ola koke eserró bóktanpükü yabükagab, kürü gyagüpítótók gaodó koke yarilürr ngón agónóm. Da ka yawal bóktan bóktarró amkoman bangun pamkolpamđó, ola nidi koralórr, akó wamórró Masedonia prrobinsdü.

Mi Kerrison Ilangzanakla

¹⁴ A mi Godón eso ekyanórre! Wa pamkolpamab obzek kwata igó amtyanda igó, wa satani ut-ut yónürr. Akó wa kibü balngomólda ene kla bómtyande, zitulkus ki Kerrisoka dabyórrünakla. Inzana, wa kibükama morroal ilang ayoda blaman bwóbdü. Ene morroal ilang igó klama,

* ^{2:3} peba mórrag: Pol Korrint pamkolpam karianbóka basenóm wamórr ibü bagóm. Ene kakóm, wa darrü peba mórrag wialómórr. Ini peba mórrag errkyá ma babula.

mi oyabóka umulakla.[†] ¹⁵ Ki Kerrison ilangzanakla, Godón ne klama bagürwóman ngitanda. Ki Kerrison ilangzanakla ibü aodó, zidbairrún nidipko, akó ibü aodó, bamrukürrün nidipko.^{‡§} ¹⁶ Ibüka, bamrukürrün nidipko, ki büdülan ilangzanakla. Ibüka, zidbairrún nidipko, ki arrólan ilangzanakla. Ia gaoandó nótóke ini zaget tónggapónóm? ¹⁷ Aprrapórr God kibü inzan bómzyatoda wagó, ki gaoandómakla, zitülkus ki ene abün ilklió bülión pamzan kokeakla, wirri mani azebóm ubi nibióbe Godón bóktan amgoldógab. A ki amkoman moboküpi bóktandakla Godón obzek kwata, Kerrisoka dabyórrünzanakla. Ki bóktandakla pamzan, God nibiób zirrtapónóp.

3

Küsil [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktanan] Zaget Tónggapón

¹ Ia kibü ubia akó kibiób bagürüm morroal bóktane? Koke! Ia zitülkus asiko yabü peba mórrag azebóm ó wibalómóm, kibü ne klama bagürdako, ngibürr pamazan ubi baindako inzan peba mórrag azebóm? Babulako! ² E yaib wa peba mórragzanakla, kibü ne klama bagürda, kibü moboküpü wialómorrónzana. Blaman pamkolpam gaodómako umulüm akó atangóm, ki ne morroal zaget tónggapónóp yabü aodó. ³ Blaman pamkolpam gaodómako asenóm igó, e peba mórragzanakla Kerriso tüób ne kla wialómórr, kibü zagetedódgab. Wa ene kla koke wialómórr baerroe, a arról Godón Samu-i. Wa ene kla taptapan ingülpük pokodó koke wialómórr, a pamakanan moboküpü.

⁴ Ki ini klambóka amkoman umulakla Kerrisokama Godón obzek kwata. ⁵ Kibü zitülkus babula gyagüpi tótókóm igó, kibü kibióban gaodómaka Godón zaget tónggapónóm. God wató módóga, kibü gaodó nótó ainda. ⁶ Wa kibü gaodó tinóp zaget pamóm bainüm küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zaget tónggapónóm. Ene küsil bóktanan wialómorrón gida babula, a Godón Samu asine ene bóktandó, zitülkus wialómorrón gida büdül ódódda, a Godón Samua arról akyanda.

⁷ Mosesón gida wialómórróna taptapan ingülpük pokodó. God Mosesón ene gida nómá ekyanórr, Mosesón obzeka [wirri kómál zyónpükü] ongang bapónórr, Isrrael pamkolpam igósidi gaodó koke kwarilürr oya obzekdó metat azilüm, enana ene zyóna zaorrón barrgon yarilürr. Mosesón darrú

^{† 2:14} Grrik akó Mórrke-mórrke Bukdü igó alap-alap bóktan wialómorróna: God Rrom gazirr pamab singüldü wirri ngi pamazana. Rrom gazirr pamab singüldü pama darrú bwóban pamkolpam nómá ut-ut nirre, oyaka bóka bamgün nidi kwarilürr, wa ibü, tóba gazirr pampükü, nolngomolnónóp tóba pamkolpamab obzek kwata. Ene ut-ut bairrún kolpam [leba zaget] kolpamóm bainóp. Pol akó ngibürr Godón zaget pam ene gazirr pamzan kwarilürr, ó i ene ut-ut bairrún kolpamzan kwarilürr Kerrison leba zaget pamóm bainüm. ^{‡ 2:15} bamrukürrün nidipko, ibü [ngarkwat-koke arról] babula, a i ma sab [metat bólmyan urdü] ogobe. ^{§ 2:15} Ini alap-alap bóktana. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako igó, ene ilang [urdü amsel larab] ilanga, [prrist] ne lar bamngul kwarilürr [altadó]. Ene ilanga Godón bagürwóman ngitan yarilürr. Yesun urdü agasil larzan yarilürr krrosdó. Yesun amkoman angun pamkolpam ene klaman ilangzanako. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako igó, ene ilangan kùp módóga: Ene Rrom gazirr pamab singüldü wirri ngi pama ene pamkolpam nómá nolngomolnónóp, ngibürr kolpama morroal ilang buru angan kwarilürr. Ene gazirr pamdó wa morroal ilang yarilürr, a ene ut-ut airrún pamkolparmdó, wa kolae ilang yarilürr, zitülkus i umul kwarilürr igó, i leba zaget kolpamóm ki bairre o ibü ki ekrrórre.

zaget módóga, ene gida umul bainüm pamkolpamdó. Ene gida-a büdül sidódürr ibüka, gida koke nidi mamoanónóp. Zitülkus ene gida-a, büdül ne klama óddoda, wirri kómál zyónpükü tamórr,⁸ Godón Samua ne zaget balngomólda, oya wirri kómál zyón amkoman wirriana, ene gidan wirri kómál zyóndügabi!⁹ Ene gidan zageta pamkolpam zaz ninóp akó [kolae] darrem] nökyenóp. Zitülkus ene gidan zagetaen wirri kómál zyón asi yarilürr, amkoman, Godón ilküpdu [dümdüm tonarr] ne zageta óddoda, oya wirrian kómál zyón asine ene ngaep zagetódögab.¹⁰ Ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan Zagetaen wirri kómál zyón ngaen asi yarilürr, a errkyá ene inzana, wamaka ene kómál zyón babula. Zitülkus módóga, ene küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan Zagetaen kómál zyón wirriana.¹¹ Akó zitülkus ene ngaep bóktanan Zageta, zaorrón ne klama barrgon yarilürr, kómál zyónpükü tamórr, ene küsil bóktanan Zageta, metat asi ne kla yarile, oya wirrian kómál zyón asine ene ngaep klamdögab!

¹² Zitülkus ki ene klamóm [gedlóngóm baindakla], da kibü tórrmen tulmil gum-koke igósidiako. ¹³ Ki Moseszan kokeakla, tóba obzek nótó ngablaorr mórrkenyórr poko-e, igósüm Isrrael pamkolpama koke iade ki eserre, ene wirri kómál zyóna zaorrón ia barrgon yarilürr. ¹⁴ A ibü gyagüpítótók zürük barümürrün koralórr, zitülkus kókó errkyá ene inzana, wamaka ibü gyagüpítótók ngablaorrónako mórrkenyórr poko-e, darrü pama ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan buk nómá atangda ibüka ibü kwóbbazen müötüdü. God ene mórrkenyórr poko koke amanikürr, zitülkus wa ene poko wata igósidi amanike, darrü oloma nómá dabine Kerrisoka. ¹⁵ Anda, ngaendögab kókó errkyá, darrü pama Mosesón gida nómá atangda, ene inzana, wamaka darrü mórrkenyórr pokoa [Zu pamkolpamab] moboküp ngablaoda, da i bóktanan küp koke igósidi amzyatódako. ¹⁶ A darrü oloma Lodka nómá byalüngda, God ene mórrkenyórr poko amanikda. ¹⁷ Ene bóktan opor "Lod" oya küp módóga: Godón Samu. Akó Lodón Samu nega, pamkolpama darrü kla koke amoandako ó darrü klama ibü koke amorranda, da i popadako. ¹⁸ Mi blamana Lodón wirri kómál zyón ongang bapóndakla mibiób obzeke, ngablaorrón-koke ne obzekako. Akó wa mibü azazinda tóba obzeksyók ngarkwatódó tóbazan bainüm akó sab ene kómál zyón wirriana yarile. Ene zyóna Lodkagabi tótókda, Godón Samu nótóke.

4

Wirri Darrem Kla Samuan Ngarkwatódó Mariti Tónggapórrón Beledó

¹ We ngarkwatódó, ki kokean piküp bairre ini Zaget tónggapónóm, zitülkus God tóba gyaurdügab kibü ini Zaget tókyenóp tónggapónóm. ² A ki ma kibiób kak nómtyenóp anikürrün tórrmendó, büódan ne elklazako; ki pamkolpam koke ilklió bülióndakla akó ki Godón bóktan obae koke azazindakla. A ki amkoman bóktan amgoldakla. Olgabi ki Godón obzek kwata amtyandakla blaman pamkolpamdó igó, ki morroal pamakla. Da zitülkus babula kibükwata bóktanóm igó, ki kolae pamakla. ³ Anda, ene inzan nómada, wamaka [Morroal Bóktan] ngalaorróna mórrkenyórr poko-e, ki ne poko amgoldakla, ene ngalaorrón ibükama,

bamrukürrün nidipko.* ⁴ Satania, ini tüp nótó alngomólda godzan, amkoman bangun-koke pamkolpamab gyagüpítótók murrnausóp, da i ilküküp murrbausürrün pamkolpamzanóm bainóp. Ene igósüm, i gaodó kokeako ene zyón asenóm, ne klama tótókda Morroal Bóktandogabi, Kerrison [wirri kómál zyónankwata] ne Bóktane. Akó Kerriso Godón dandanga. ⁵ Ki kibióbkwata bóktan koke amgoldakla, a ki ene bóktan amgoldakla igó, Yesu Kerriso wa [Lode], akó igó, ki kib yabü [leba zaget] pamakla Yesunme. ⁶ Zitülkus módogá, God, ngaen nótó bóktanórr wagó, "Tümün kwatódögabi zyóna ki ongang bapón," wa tóba zyón ongang sapónorr mibü moboküpdu.† Ene igósüm, mibü umul akyanóm Godón wirri kómál zyónankwata, Kerriso ne zyón okaka amzazilda.

⁷ A ene wirri darrem kla kibü moboküpdüma, ki inzan nidipakla, wamaka mariti tónggapórrón beleakla. Ene igósüm, amtyanóm ene wirrian arüng Godkagabia akó kibükagabi kokea, wirrian ne arünge blaman ngibürr klamab arüng arrgrratóda. ⁸ Abün-abün müpa kibü myangrao apóndako, a i kibü kokean [ut-ut baindako]. Ki ngibürr tonarr tai umul-kókakla laró tónggapónóm müp tonarrdó, a ki kokean piküp bairre ngambangólóm Godka. ⁹ Pamkolpama kibü wirri müp alióndako, a God kibü kibióban kokean alókda. Pamkolpama kibü sekrrónóp akó ki tüp tóbalókorró, a ki kokean kolae bainóp. ¹⁰ Ki nubóbóna tótókdakla, ki azid aengdakla akó metat umulakla igó, zitülkus pamkolpama Yesun emkólóp, i ta mibü kena sekrrónónóm. A ki büdül kórzyóndakla akó koke piküp baindakla Godón bóktan amgolóm, igósüm pamkolpama eserre kibü ngyabendó wagó, Yesu arróla. ¹¹ Anda, ki, arról nidipakla, blaman tonarr umulakla igó, kolpama mibü kena sekrrónónóm Yesunme, igósüm pamkolpama eserre kibü ngyabendó igó, Yesu arróla. Ene ngyabena sab blakóne, ki nóma narrbarino. ¹² Da módogá, ki kena narrbarinün, a [ngarkwat-koke arróla] yabü ngyabendó okaka bainda, zitülkus ki Morroal Bóktan Yesunkwata amgol kwarilnürüy yabüka.

¹³ Igó wialómorróna Wórr Pebadó wagó, "Ka Godón amkoman angun namülnürü, da igósidi ka bóktarró." Ene dadan amkoman bangundügabi ki ta metat bóktanórre Morroal Bóktan amgolkü, zitülkus ki Godón amkoman angundakla. ¹⁴ Akó ki metat bóktanórre, zitülkus ki umulakla igó, Lod Yesun nótó ırsümüller büdüldügabi, wa ta sab kibü sirsine kibü Yesuka dabýónüm akó kibü amarrum oya obzek kwata bórrangóm yenkü. ¹⁵ Blaman ini elklaza we pokodómako yabü morroalóm, igósüm, Godón [gail tonarrazan] bayoda abün pamkolpamdó akó olgabi ngibürr abün pamkolpamdó, i sab ngaru bapón-koke eso iade ekyanórre. Da i Godón ngi igósidi wirri kwitüm emngyelnórre.

Amkoman Bangundügabi Ngyaben

¹⁶ We zitülkusdü, ki kokean piküp bairre Godón bóktan amgolóm. Enana kibü büb praka akó arüng-koke baindako, God kibü samu küsilzan ainda blaman ngürrzan. ¹⁷ Zitülkus módogá, ki ne kari müp aengdakla karibóka, sab ngarkwat-koke wirri kómál zyón sidüde kibüka. Ini zyóna ene müp wirribóka arrgrratóda. ¹⁸ Da ki igó elklazadó koke

* ^{4:3} bamrukürrün nidipko, ibü ngarkwat-koke arról babula, a i ma sab [metat bólmyan urdú] ogobe. ^{4:6} Bwób Zitü 1:3 † ^{4:6} Ini bóktanan küp módogá: God mibü gaodó tinóp Morroal Bóktanan [küp tai apadóm]. ^{4:13} Wórr Peba 116:10

azildakla, pamkolpama ne elklaza basendako, a ki igó elklazadó azildakla, pamkolpama koke ne elklaza basendako. Zitulkus módoga, pamkolpama ne elklaza basendako, ini elklaza wata sab karianbóka asi kwarile bupso, a pamkolpama koke ne elklaza basendako, ini elklaza sab metatómpükü asi kwarile.

5

Kwituim Büb

¹ Mibü büb inzanako, wamaka palae müótako, mi ne klamdó ngyaben-dakla ini tüpdü. Mi umulakla wagó, ini tüpan palae müóta ne nóma kolae bairre, mibü kwitudü müót sab asi kwarile Godkagabi. Pama ini müót koke balmelórr. Akó ini müót metatómpükü asi kwarile. ² Anda, mizan ini tüpan palae müótüdü ngyabendakla, mi syóngdakla, Godka nae amande kwitüm büb aliónüm mibü bamelóm küsil mórrkenyórrzan. ³ God ta mibü küsil büb nóma tülirre bamelóm, mibü samu sab kakapur koke kwarile, a mibü samuab büb sab asi kwarile. ⁴ Anda, mizan ini tüpan palae müótüdü ngyabendakla, mi syóngdakla müüp amarrudi. Zitulkus módoga, mibü ubi kokea mibü samu sab kakapur kwarile, a mibü ubia kwitüm büb bamelóm, igósüm arróla mibü dudu büb sab imrüke, sab ne büba narrbarine. ⁵ God tüöbe, mibü tóba Samu nótó tókyenóp lalkamül-koke böktanzan], wa sab mibü blaman elklaza tülirre, wa ne alkamül-koke böktan tülinóp.

⁶ We ngarkwatódó, ki metat amkoman karrkukusi angundakla igó, ene klama sab amkoman tómbapórre. Akó ki umulakla igó, ki ini bübisan ngyabendakla, ki nanabwóbdümakla Lodkagabi. ⁷ Ki amkoman bangundügabi ngyabendakla, a ene elklazadókabi koke, ki ne elklaza basendakla. ⁸ Ka inizan wialóma, ki ini elklaza amkoman karrkukusi angundakla. Akó kibü ubia ini büb alókóm akó Lodkü ngyabenóm. ⁹ Da módoga, kibü wirri ubia oya bagürwóman ngitanóm, ia ki ini bübi ngyabendakla, ta ia ki kwitudü ngyabendakla nanabwóbdü ini bübdügabi. ¹⁰ Zitulkus módoga, mi blamana sab okaka búzazino Kerri-sion obzek kwata mibü zaz bainüm. Ene igósüm, mi darrpan-darrpana darrem ipüdörre ene ngarkwatódó, mi ne elklaza tómbapónónóp, ia morroal ó ia kolae ne klamko, mizan bübi ngyaben kwarilnürü.

[Apostolab] Zaget Módoga, Pamkolpam Byalóm Ia Gódam Bangurre Godkü Yesukama

¹¹ We ngarkwatódó, ki pamkolpamab gyagüpítótók alüngüm kaindakla, zitulkus ki umulakla Lodón gum angónóm. God kibübóka amkoman umula, akó ka gedlíóngóm baindóla wagó, e ta kibübóka amkoman umulakla yabiób moboküpü. ¹² Ki kibiób akó koke bagürdakla yabüka, a ki yabünkü kwat tapakudakla ikub bagürüm kibükwata. Ene igósüm, e gaodómakla böktan alkomólóm ibüka, ikub nidi bagürdako ene klam-abkwata, i ne elklaza basendako, akó ene klamabkwata koke, moboküpü ne klamko. ¹³ Ngibürr tonarrdó Godón Samua kibü bumiögda akó ene inzana, wamaka kibü gyagüpítótók dümdüm kokea. Da ene Godónküma. A kibü gyagüpítótók dümdüm nómada, ene yabünküma. ¹⁴ Kerrison moboküpü ne ubie, kibü balngomólida, zitulkus ki amkoman karrkukusi angundakla igó, darrpan oloma narrótókórr blaman pamkolpamabkü, da

igósidi blamana nurrbarinürr. ¹⁵ Akó wa narrótókórr blaman pamkol-pamabkü, igósüm, küsil arról nidi apadódako, i tibióbankü myamem koke ki nyaben koralón. A i oyankü iade ki nyaben koralón, ibünkü nótó narrótókórr akó God noan irsümüllür arröldó.

¹⁶ Da móðoga, kidi, ki myamem darrü pam koke amzyatódakla tüpan paman gyagüpítótók ngarkwatódó. Enana ki ngaen Kerrison emzyetóp tüpan paman gyagüpítótók ngarkwatódó, errkyá ki oya inzan myamem koke amzyatódakla. ¹⁷ Da darrü olom Kerrisoka dabyórrün nómada, wa küsil olomóm kuri baine. Ngaep nyabena kuri bamrukür, da móðoga, küsil nyabenabura kuri bókyanórr! ¹⁸ God ini blaman elklaza wató tómbapónórr. Wa Kerrison zirrsapónórr mibünkü narrótókóm krrosdó akó inzana wa mibü gódam tangunóp, mi ngaen-gógópan oyaka nidi bóka bamgün kwarilürrü. Akó wa kibü ene zaget tókyenóp pamkolpam byalóm, i ia gódam bangurre Godkü. ¹⁹ Ene wa, God blaman pamkolpam ini tüpdü gódam nangunóp, Kerriso nómama narrótókórr krrosdó. I ene kla amkoman nómama angundako, wa ibü kolae tonarr koke atangda ibü [kolaean darrem] akyanóm. Akó wa kibü igó bóktan tókyenóp pamkolpam döpó bóktanóm, i ia gódam bangurre Godkü. ²⁰ We ngarkwatódó, ki Kerrison menyam pamakla, wamaka God kibükama pamkolpam arüngi byalda ene bóktan apadóm. Ki yabü arüngi byaldakla Kerrison ngidü igó, "Godkü gódam bangunam." ²¹ Kerrison kolae tonarr babulan yarilürr. A God mibü blaman kolae tonarr oyaka yamselórr, igósüm mi oyaka dabyórrünzanakla, mi [dümdüm tonarr] pamkolpam óm bairre Godón ilküpü.

6

¹ Kizan Godkü zagetódakla, ki yabü ta igó arüngi byaldakla, e ne Godón [gail tonarr] apadódakla, e ene kla küppükü inane; e igósidi ene kla enanóm-koke ipüdarre. ² God bóktanda tóba Wialómórrón Bóktandó wagó,

"Angrirrún tonarr nómama semrranórr, ka marü* murkrrurru; ene zid bain ngürra nómama tübzilürr, ka marü tangmamtirru." Tübarrkrru, errkyá ene wa angrirrún tonarra. Tübarrkrru, errkyá ene wa zid bain ngürra.

Polón Azid Aeng

³ Kibü ubi kokea darrü kla tónggapónóm, pamkolpam sab ne klama nóllerre amkoman bangun-gum. Ene igósüm, darrü oloman zitülkus baba-ula kolae poko bóktanóm kibü zagetankwata Godkü. ⁴ A ene wa, Godón zaget pamzan, ki amtyandakla ki morroal pamakla blaman elklazadó: ki karrukus bórrangdakla müp tonarrdó, kolpama kibü müp nómama alióndako, akó kibü moboküp müpdü nómadako. ⁵ Ki karrukus bórrang kwarilnürü pamkolpama kibü nómama tokrralórr, tümün müötüdü nómama turbulürr, akó pamkolpamab ngoroa ngürsilüm nómama bainóp kibüka; ki wirri arüngi nómama zaget kwarilnürü kókó kibü myamem arüng babul yarilürr zagetóm, kibü ut-koke irrüba nómama blakónónóp, akó ki koke nómama alo kwarilnürü. ⁶ Ki amtyandakla ki morroal pamakla kibü [kolkal]

* ^{6:2} marü: Ngaep Bukdü God ini bóktan oyaka bóktanórr, Isreal pamkolpam nótó ki zid nirre. Aini Pol ini bóktan wialómórr Korrint pamkolpam arüng bütanóm. ^{6:2} Aesaya 49:8

tonarrdögabi, kibü umuldügabi, kibü zao-zao tonarrdögabi, akó kibü morroal tonarrdögabi; ki Godón Samuan balngomól nómama mamoandakla akó kibü amkoman [moboküpdu ubidügabi].⁷ Ki amtyandakla ki morroal pamakla kibü amkoman bóktan amgoldögab akó Godón arüngdögab. Akó ta ki [dümdüm tonarr] nómata tómbapóndakla, wamaka ene tonarr gazirr elklazako, tutul tange zangóm akó banól tange kibiób bódlangóm.[†]

⁸ Ki amtyandakla ki morroal pamakla, pamkolpama wirri nái nómata attendako kibüka ó i kibü nái nómata tüp alókdako; i kibükwa obae bóktan nómata alióndako panzedó ó morroal pokó nómata bóktandako; i kibü inzan nómata ngabkandako igó, ki ilklió bülión pamakla, enana ki amkoman moboküp pamakla;⁹ i kibü inzan nómata ngabkandako igó, ki umulürrün kokeakla, enana ki wirri umulürrünakla; i nómata gyagüpi tótókdako igó, ki narrbarinüm kaindakla, enana ki arrólakla; i kibü inzan nómata ngabkandako igó, God kibü [kolaeane darrem] akyanda, enana wa kibü büdülpükü koke sekrranorr.¹⁰ Ki amtyandakla ki morroal pamakla, pamkolpama kibü inzan nómata ngabkandako igó, ki gyagüp kolaeakla, a ki ma metat bagürwómdakla; ki elklaza-koke pamakla, a ki ma abün pamkolpam mórrrel baindakla samuan ngarkwatódó; kibü elklaza babulako, a kibü ma blaman elklaza asiko samuan ngarkwatódó.

¹¹ Korrint pamkolpam, ki yabüka amkoman moboküp wialómórre akó ki kibiób wirri moboküpdu ubi nómtyerre yabüka. ¹² Kibü moboküpdu ubian ngaru babula, a yabü moboküpdu ubi kibüka, oya ngaru asine. ¹³ Ka yabüka wialómdóla wamaka e kólbanan olmalakla igó, e wata dadanzan kibüka yabiób dudu moboküpdu ubi tómtyenane.

Dabyón-gu Godón Amkoman Angun-koke Pamkolpampükü

¹⁴ Dabyón-gu Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü. Dümdüm tonarr pamkolpam akó gida nidi amgündako, ibü gyagüpitótók ia wata darrpanamli wirri elklazabkwata? Koke! Ó zyóndü nótó ngyabenda, ia wa gaodóma oyaka dabyónüm, tümündü nótó ngyabenda? Koke! ¹⁵ Ia Kerriso gaodóma ubi bainüm satanipükü?[‡] Koke! Amkoman bangun olom akó amkoman bangun-koke olom, ibü gyagüpitótók ia wata darrpanamli wirri elklazabkwata? Koke! ¹⁶ [Godón Gyabi Müöt] akó obae god, ibü tónggapórrón bóktan laróga? Babula! Mi mibiób arról Godón gyabi müötakla. God enezan bóktanda tóba Wialómórrón Bóktandó wagó,

“Ka ibü aodó ngyabelo

akó ibü aodó agóltagól namulo,
ka ibü God namulo,
akó i kürü pamkolpam kwarile.”

¹⁷ Akó God bóktanda wagó,

“We ngarkwatódó, ibükagab tüauske
akó bürrgrütamke ibükagab.
Darrü tómanpükü kla amurrgu,
da ka sab yabü morroal yazebo.”

¹⁸ “Wirri Arüng Lod bóktanda wagó,
‘Ka sab yabü Ab namulo,

[†] 6:7 Ene dümdüm tonarr módágako: amkoman bangun, moboküpdu ubi, amkoman bóktan, [prropetan bóktan], akó ngibürr inzan kla. [‡] 6:15 Satani, Grík bóktane tange wibalómórrón pebadó darrü Zu ngi-e angrirrüna, Beliar ó Belial. ^{6:16} Lebitikus 26:12; Zerremaea 32:38; Izikiel 37:27 ^{6:17} Aesaya 52:11; Izikiel 20:34, 41

akó e sab kólbanan simanal akó ópal olmal kwarilo.' "

7

¹ Moboküpdu gómdamal, zitülkus God mibü ini [alkamül-koke bóktan] tulinóp, mi wata [kolkal] kolpam bairre blaman kolae elklaza tómbapón-gum, mibü büb ó samu ne elklaza tóman-pükü aindako Godón ilküpdu. Akó mi [dudu kómá] ki nyabénorre, Godón gum-gum [ótókde].

Polón Bagürwóm

² Yabiób [moboküpdu ubi] tómyenam kibüka. Ki dümdüm-koke tonarr koke tómbapónóp yabü darrüdü, ki yabü darrü kolae koke inóp, akó ki yabü darrü koke ilklío ilinóp mani azebóm. ³ Ka ini poko koke wialóma yabü bagóm, zitülkus ka kuri wialóma kagó, kibü wirri moboküpdu ubi yabükamóma. Ene igósidi, ki yabü kokean előkrre yabióbán, ia ki arrólakla, ta ia ki nurrbarino. ⁴ Ka amkoman karrkukusi angundólá wagó, e sab dümdüm kla tónggapónane, akó kürü zitülkus asiko yabükwata ikub bagürüm. God kürü barrkyanan arüng kókyanórr. Kibü blaman müp tonarrdó ka kari bagürwóm kokela.

⁵ Ka kuri wialóma kagó, ki Masedonia prrobinsdü babzirrú. Ene kakóm, kibü ngón agón babul yarilürr. Zitülkus módóga, abün-abün müpa togoblórr kibüka. Darrü müp we kla yarilürr, pamkolpama kibüka bóka bamgün koralórr. Akó darrü müp we kla yarilürr kibü moboküpdu, ki yabükamóm gyakolae kwarilnúrrü. ⁶ A God ibü arüng bütanda, arüng-koke nidipako. Wa kibü arüng tütünóp Taetusün abzildügab. ⁷ Akó wata oya abzildügab koke, a ta igó bóktandógab, e oya arüng ekyenarre. Wa kibü tüzazilóp, e kürükamóm nae aman korálñorró. Akó wa tüzazilóp yabü wirri gyaurankwata akó yabü wirri ubiankwata ia elklaza tómbapónóm kürüka. Ene igósidi, ka wirri bagürwóm namülnúrrü ngaendögabi.

⁸ Zitülkus módóga, enana kürü arüng bóktan oporpükü peba mórraga* gyaur idódürr yabüka, ka gyaur kokela ka ne peba mórraga wialómorró. Ngaen-gógópan ka gyaur namülnúrrü, zitülkus ka umul namülnúrrü wagó, kürü peba mórraga sab gyaur ki sidód yabüka. Taetus kürü küzazile wagó, e gyaur kwarilnúrrü, a wata tugupurr tonarróm. ⁹ Enana ka ngaen-gógópan gyaur namülnúrrü, errkyia ka ma bagürwómdóla. Igó zitülkusdü koke, kürü peba mórraga yabüka gyaur idódürr, a igó zitülkusdü, yabü gyauranme e Godka byalüngarre yabiób kolae tonarrdögab. Zitülkus módóga, e gyaur kwarilnúrrü Godón ubi ngarkwatódó, da e koke azid aeng kwarilnúrrü kibüme. ¹⁰ Godón ubi ngarkwatódó ne gyaura, ene gyaura pamkolpam balngomólá Godka byalüngüm tibiób kolae tonarrdögabi. I Godka nóma byalüngdako, God sab ibü igósidi zid nirre akó i gyaur koke kwarile. A ini tüpan pamkolpamab gyaur, ibü koke ne klama balngomólá Godka byalüngüm, ene gyaura ibü metat büdül kwatódó amarruda. ¹¹ Ngakónam ene Godón ubi ngarkwatódó ne gyaura laró alngón yarilürr yabüka: yabü wirri amkoman ubia tónggapónóm dümdüm laróga. Yabü wirri ubi yabiób bódlangóma, amtyanóm e ene kolae koke tónggapónarre. Yabü wirri ngürsila ene kolae tonarranme. E wirribóka barrkürrü kürü peba mórraganme.

* 6:18 2 Samuel 7:8, 14   * 7:8 arüng bóktan oporpükü peba mórrag: Ma ini peba mórragan ngaensingül bóktan ngakanke.

Yabü wirri ubi kürü asenóma. Yabü wirri ubi ia elklaza tómbapónóma kürünkü. Yabü wirri ubia, ene kolae nótó tónggapónorr oya [kolaean darrem] akyanóm. Blaman kwata e igó tómyterre igó, e ene kolae kla[†] koke tónggapónarre. ¹² Da enana ka yabüka ene arüng bóktan oporpükü peba mórrag wialómórró, ka koke wialómórró oyame, ene kolae nótó tónggapónorr. Akó ka ta koke wialómórró oyame, wa ene kolae noanka tónggapónorr. A ka wialómórró, igósüm e yabiób ki bómzeturre Godón obzek kwata, yabü ubi ne ene elklaza amkoman tómbapónóma, ki yabü ne elklaza tómbapónóm byaldakla. ¹³ We zitulkusdü, ki arüng bütarrón kwarilnürü.

Ki wata arüng bütarrón koke kwarilnürü, a ki ta wirri bagürwómdü kwarilnürü Taetusün bagürwómanme, zitulkus e blamana oya samu küsilzan inarre. ¹⁴ Ka yabükwata ikub bagürnürü Taetuska, akó e kürü büód koke kókyenarre. Zitulkus módoga, kizan ne poko bóktónóp yabüka, blaman amkoman kwarilürr, kibü ikub bagüra yabükwata Taetuska pupo tinóp wagó, ene ta amkomana. ¹⁵ Errkyadan oya wirri moboküpü ubia yabüka ngaendógabi, wazan gyagüpi amanda wagó, e blamana ia kibü bóktan arrkruru kwarilnürü, e oyazan morroal ipüdarre gum angónde akó térrngónde. ¹⁶ Ka bagürwómdóla, zitulkus ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, e sab dümdüm kla tómbapónane.

8

Arüng Atan Bóktan Wirribóka Gailüm

¹ [Zonaretal], kibü ubia e umul kwarilo ene [gail tonarrbóka], God ne kla nókyenóp ene sos pamkolpam aini Masedonia prrobinsdü. ² Wirri müpa ibü tawinóp, da i wirribóka azid aeng kwarilürr. Dakla i ngaru bapón-koke bagürwómdü kwarilürr akó ibü elklaza babulan kwarilürr. Olgabi i ngaru bapón-koke mani gail kwarilürr. ³ Ka amkoman poko pupaindóla wagó, ibü gaodó ne kla kwarilürr, i irrbünóp. Akó i errgrrotóp, ibü gaodó ne kla kwarilürr, igósidi i myamem gaodó koke koralórr tibiób ngyaben elklaza bumiögüm. I ene kla tónggapónóp tibiób ubi ngarkwatódó. ⁴ I kibü arüngande bamtin kwarilürr ibü ok bainüm Godón pamkolpam Zerrusalem wirri basirrdü tangbamtinüm, sos pamkolpama ngiburr prrobinsdüzan tónggapón kwarilürr. ⁵ I tónggapónóp, ki koke ne klamóm gedlóngóm bain kwarilnürü. Ngaenggógópan i tibiób arról Lodón ilinóp, ene kakóm i tibiób arról kibü túlinóp, Godón ubi ngarkwatódó. ⁶ Da ki Taetusün arüngi ilóp yabü tangamtinüm ini gail tonarr alakónóm, zitulkus wa ngaen ini zaget bókyanórr. ⁷ E blaman elklaza kari morroal koke tómbapónakla: yabü amkoman bangun wirria, yabü bóktan kari morroal kokea, yabü umul wirria, yabü amkoman ubi wirria dümdüm kla tónggapónóm, akó yabü [moboküpü ubi] wirria, e ne ubi umul bainarre kibükagab. Kibü ubia, e enezan morroal tómbapón kwarilünke ene gail tonarrdó. ⁸ Ka yabü arüng bóktan koke akyandóla ini kla tónggapónóm, a ka yabü moboküpü ubi apókóm kaindóla igó, ia amkomana. We ngarkwatódó, ka yabü byaldóla ngiburr pamkolpamab ubiankwata gailüm, asenóm ia yabü moboküpü ubi inzana, ibü moboküpü ubizane. ⁹ Zitulkus módoga, e umulakla Lod Yesu Kerrison gail tonarrbóka igó, wa tüpdü tamórr elklaza-koke pamóm

[†] 7:11 ene kolae kla: Ma 2:5-11 ngabkanke.

bainüm yabü morroalóm, enana oya mórrel* asi kwarilürr kwitüm. Wa ene kla bimgatórr akó elklaza-koke pamóm bainürr, igósüm e mórrel kolpamóm ki bainane samuan ngarkwatódó.

¹⁰ Akó ka yabü kólba gyagüpítótók akyanóm kaindóla inikwata, zitülkus ini klama yabü sab tangnamtirre. Sim ne pail e ngaensingül sos pamkolpam kwarilnürřü mani dakabainüm. Akó ene tibióban koke, e ta ngaensingül sos pamkolpam kwarilnürřü nibiób ubi yarilürr mani akyanóm. ¹¹ Errkya ene zaget ugó elakónam, e ne mani dakabain bókyenarre. Ene igósüm, yabü wirri ubi ene zaget alakónom inzan yarile, yabü ne ubi yarilürr ene zaget bókyanóm. Ilinam, yabiób elklaza ngarkwatódó. ¹² Zitülkus móðoga, darrü oloman ne wirri ubi asi nómá yarile akyanóm, God ene [gyaur kla] sab ipüde, zitülkus ene oloma ekyene tóba elklaza ngarkwatódó. Wa koke ekyene igó elklaza ngarkwatódó, babul ne elklazako.

¹³ Kibü ubi kokea, yabüka sab müpa koke tame, zitülkus e ngibürr kolpamab müp ul aindakla. A kibü ubia, e, nidi gaildakla, akó ene pamkolpama, nidi azebdako, nizan kopoab sab gaodó namüli. ¹⁴ Errkyadan ini tonarr, yabü abün ne elklazako ibü tangbamtindako, elklaza-koke nidipko. Olgabi, darrü tonarr yabü elklaza sab ne babul nómá kwarile akó ibü abün elklaza sab ne asi nómá kwarile, ibü ne elklazako yabü tangnamtirre. Da e nizan kopo sab ugón gaodó namüli. ¹⁵ Wata Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Abün nótó dakabainürr, oyaka wata gaodó yarilürr, akó aüd nótó dakabainürr, oyaka gaodó yarilürr."

Taetusün akó Nis Amkoman Bangun Pam Nis Korrint Wirri Basirrdü Zirrapónóp

¹⁶ A mi Godón eso akyandakla, dadan amkoman ubi nótó ingrínürr Taetusün moboküpdu yabü tangbamtinüm, kibü ubizan. ¹⁷ Taetus abinürr, ki oya nómá imtinóp yabüka alkomólóm. Ene kla tebe koke, a wa yabüka tótókda wirri ubipükü akó tóbanan ubidügab. ¹⁸ Ki Taetusün zirrapóndakla darrü zonaretpükü, blaman sos pamkolpama noan agürdako tóba zagetanme Morroal Bóktan Yesunkwata ayom. ¹⁹ Ene kla tebe koke, a oya wa blaman sos pamkolpama ipüdóp kinkü tótókóm, ki ini gyaur kla sab nómá imarrurre Zerrusalem sos pamkolpamadó. Ki ini zaget ngakandakla Lodón ngi wirri kwitüm amngyelóm akó amtyanóm kibü ubi ngibürr pamkolpam tangbamtinüma. ²⁰ Wa sab kinkü tame, zitülkus kibü ubi körzyónüma darrü oloma kibükwata bóktan-gum wagó, ki ini wirri gyaur kla kle-kle ngakandakla. ²¹ Zitülkus móðoga, ki kibiób gyagüpítótók ene klamdó arrbündakla igó, dümdüm kla tómbapónóm, ene wata Lodón ilküpdu tebe koke, a pamkolpamab ilküpdu ta inzan.

²² Akó ki mibü darrü zonaret inkü zirrapóndakla, ki noan abün tonarre apók kwarilnürřü akó ki esenónóp igó, wa abün elklaza wirri arüngi tómbapónda. Akó errkyadan oya ubia yabü wirrian arüngi tangbamtinüm ene mani dakabain zaget tónggapónóm, zitülkus wa amkoman karrkukusi angunda wagó, yabü ubi mani gailüma. ²³ Darrü oloma ne Taetusünkwata nómá imtine, oya ilamke magó, wa kürü kamade akó wa kankü zagetóda yabünkü. Darrü oloma ne mibü zonaret nisabkwata nómá imtine, oya ilamke magó, sos pamkolpama ibü zirrapóndako ibü

* ^{8:9} Ene mórrel móðogako: [wirri kómál zyón], arüng, akó blaman kwitüdü elklaza. ^{8:15}
Bazeb Tonarr 16:18

ngidü tórrmen tómbapónóm. Akó ibü tórrmendógabi pamkolpama Kerrison ngi wirri kwitüm amngyeldako. ²⁴ We ngarkwatódó, e panzedó yabiób moboküpüdü ubi nómtyenam ini pamdó akó nómtyenam igó, kibü dümdüm asine yabükwata ikub bagürüm. Ene igósüm, blaman sos pamkolpama ini klambóka umul kwarile.

9

¹ Darrü kla myamem babula kürü wialómóm yabüka ini zagetankwata Godón pamkolpam tangbamtinüm Zerrusalem wirri basirrđü. ² Zitülkus módoga, ka umulóla yabü wirri ubi ibü tangbamtinüma. Ka ikub bagür namülnürrü, ngaendógab kókó errky, yabükwata Masedonia pamkolpamđo wagó, e ne pamkolpamakla Akaya prrobinsđü, wata tómbapórrón kwarilnürrü sim paildügabi mani aliónüm. Akó yabü wirri ubia barre pamkolpam nunuóp tórrmenóm. ³ A ka ma ini aüd zonaretal zirrbapóndóla yabü tangbamtinüm ene mani dakabainüm, igósüm kibü ikub bagür yabükwata enan küp-koke yarile ini klamđó. A igósüm e tómbapórrón kwarilo kürünkü, ka enezan bóktarró. ⁴ Akó igósüm, ki büód koke kwarilo, ki inzan amkoman karrkukusi angun kwarilnürrü igó, e tómbapórrón koralo. Ki sab büód kwarilo - akó e yaib sab amkoman büódan kwarilo - ngibürr Masedonia kolpama ne nóma ogobe kankü akó ne nóma eserre igó, e tómbapórrón kokeakla. ⁵ Da ka gyagüpi wama kagó, ka ini aüd zonaretal arüngi ki nilnüma yabüka tótókóm yabü tangbamtinüm ene wirri [gyaur kla] ngaen-gógópan tónggapónóm, e ne [alkamül-koke bóktan] ingrinarre gailüm. Da ka solkwat nóma abzilo, ene mani wata módó yarile inzan, wirri gyaur clamzan yabü ubi ngarkwatódó, akó inzan koke darrü clamzan, e bagürwóm kokeakla gailüm.

Wirri Gyaur Kla Gail

⁶ Ini poko gyagüpi amanikamke: Nadü oloma barítóda aüdan küp, sab aüdan abüle, a abün küp nótó barítóda, wa sab abün abüle.* ⁷ Darrpan-darrpan oloma ki alión yarilün, wa moboküpüdü ne gyagüpitótók esene aliónüm. Wa mólmontwólpükü koke iline ó wa koke ki alión yarilün, zitülkus darrü pama oya ile aliónüm. Zitülkus módoga, barginwómpükü nótó gailda, Godón [moboküpüdü ubi] oyakama. ⁸ Akó God gaodóma yabü ngaru bapón-koke gailüm blaman gyaur kla. Ene igósüm, yabü blaman elklaza gaodómako blaman tonarrdó akó e ngibürr pamkolpam ngaru bapón-koke iade tangnamtirre blaman kwata. ⁹ Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda ene olomankwata, wirri gyaur kla nótó gailda, wagó,

"Wa tóba gyaur kla popa arrgrratóda elklaza-koke pamkolpamđó;
God sab ene oloman [dümdüm tonarr] gyagüpi amanike metatómpükü."

¹⁰ Akó God [wit] küp aliónda küp barit pamdó, ene küp nótó amanda tóba apapdó, akó God brred aliónda alom. Wa ta sab yabü ngayaben elklaza nülrre, akó abün nirre. Akó wa ene morroal tulmil abün nirre, yabü dümdüm tonarra ne tulmil alngumilda. ¹¹ God sab yabü mórrel pamkolpamóm nirre blaman kwata, igósüm e gaodó kwarilo gailwómum

* ^{9:6} Pol ini bóktanbarr wialómorr amkoman bangun pamkolpam arüng bótanóm wirri gyaur kla gailüm. ^{9:9} Wórr Peba 112:9

blaman tonarrdó. Akó yabü gailwómdügab pamkolpama sab Godón eso ekyerre, ene gyaur klamankü, ki sab ne kla amarru kwarilo ibükä. ¹² Ini gail zageta, e ne kla tónggapóndakla, Godón pamkolpam tangbamtinda ibü nygaben elklaza azebóm. Wata ene kla koke, a ene zagetódágabi abün pamkolpama sab Godón wirribóka eso ekyerre. ¹³ Ini zaget tónggapónde, e amtyandakla wagó, e tónggapóndakla e ne alkamül-koke bóktan ingrinarre. We ngarkwatódó, ene pamkolpama sab Godón ngi igósidi wirri kwit emngyerre, zitülkus e panzedó bóktónarre wagó, Morroal Bóktan Kerrisonkwata amkomana, akó errkya e yabiób bóktan mamoandakla. Akó zitülkus e yabiób elklazadágab gail kwarilo ibükä akó blaman pamkolpamđó. ¹⁴ Akó i nómá tóre kwarile yabünkü, i nae aman kwarile yabübóka umulüm, zitülkus God yabü tóba ngaru bapón-koke [gail tonarr] nókyenóp. ¹⁵ Mi Godón eso ekyanórre, zitülkus wa mibü wirrian gyaur kla tókyenóp, tóba Olom Yesu! Ene gyaur kla inzan wirriana, mibü bóktan babula ene gyaur klambóka apónóm!

10

Pol Tóba Zaget Adlangórr

¹ Ka, Pol, yabü darrü poko arüngi amtindóla. Ka Kerrisozan bóktandóla, piküpán akó mórmók tonarre. Ngibürra yabü aodó kürübóka apóndako igó, ka gumla bóktanóm yabü obzek kwata, a ka gum-koke wialómdóla ka yabükagab nanabwób nómadóla! ² Ngibürř kolpama yabü aodó bóktandako wagó, kibü tórrmen tulmil inzanako, tüpan pamkolpamab tórrmen tulmilzan. Ka gyagüpitótók eserró ibükä gum-koke bóka bamgünüm. Ka yabü arüngi batodóla kólba zitülkus akyanóm koke yabükä gum-koke bóka bamgünüm, ka nómá tamo yabükä. ³ Enana mi ini tüpdü nyabendakla, ki inzan koke gazirrdakla, ini tüpan pamkolpamazan gazirrdako. ⁴ Ki ne gazirr klame gazirrdakla, ini tüpan gazirr kla kokeako. A ene wa, ki Godón arüngan gazirr klame gazirrdakla, samuan arüng müót algatóm. Ki obae gyagüpitótók Godónkwata algatódakla, ⁵ akó blaman ikub bagür gyagüpitótók, Godónbóka umuldü ne klama bóka bamgündako. Akó ki blaman inzan kolpamab gyagüpitótók bumiógdakla amarrum Kerrison bóktan mamoanóm. ⁶ Akó e bóktan nómá mamoan kwarilo blaman kwata, ene kakóm, ki sab tómbapórrón koralo [kolaeān darrem] aliónüm ibü blamandó, bóktan koke nidi mamoandako.

⁷ E ngakónam yabü obzek kwata ne elklazako. Darrü oloma ne karrkukusi nómá amkoman angunda igó, wa Kerrisone, wa akó gyagüpi ki wam inibóka wagó, ki ta Kerrisonakla wazane. ⁸ Ka büód koke ipudo, enana e aprrapórr gyagüpi tótókdakla, ka karianbóka ó barrkyananbóka ikub bagür namülnürrü ene balngomól arüngankwata, Lod kibü ne kla tókyenóp. Wa kibü arüng tókyenóp igósüm, yabü amkoman bangun dódórr ainüm, a igósüm koke, yabü amkoman bangun algatóm. ⁹ Kürü ubi kokea, yabü gyagüpi tótókóm igó, ka yabü gum-guman ngibtanóm kaindóla kólba bóktan opore kólba peba mórragdó. ¹⁰ Darrü oloma bóktanda wagó, "Tóba peba mórragdó Pol go wirri akó zürük bóktan opore wialómda, a wa go aini nómada, oya tórrmen tulmil arüng paman tórrmen tulmilzan kokeako akó oya bóktan küp kokeako." ¹¹ Inzan oloma igó poko ki emzyat wagó, ki kibü peba mórragdózan amtyandakla kibiób

bóktan opore, ki yabüka babul nómadakla, ki inzan tulmili koralo, ki sab yenkü asi nómá koralo.

¹² Ngibürr pama tibióbóka bóktandako wagó, i wirri pamako. Ia ki gum-koke ki korala bóktanóm wagó, ki inzan wirri pamakla? Amkoman kokean! A i tibiób bütanindako tibiób darrpan-darrpanpükü. Akó i tibiób gida arrbündako tibiób zaz bainüm, i iazan morroalako. I gonggoako! ¹³ A ki ma igókwata koke ikub bagür kwarilo, God kibü koke ne Zaget tókyenóp. A ki wata ene Zagetankwata ikub bagür kwarilo, ene bwóbdü God tüp ngaru ne ingrinürr kibünkü Zagetóm. Ene bwóba ta yabü bwób angoreanda. ¹⁴ Ki ene ngaru koke baurrdakla, zitülkus e ene ngaru kugupidümakla. Ki yabüka ne koke nómá ki togoba, ki ikub ki bagür kwarila Zagetankwata, ki koke ne kla tónggapónóp akó inzana ki ngaru ki baurrürü. Anda, ki ta yabü bwóbdü togoborró Kerrisonkwata Morroal Bóktanpükü. ¹⁵ Ki ene ngaru koke arrgratódakla, zitülkus ki koke ikub bagürdakla igó Zagetankwata, ngibürr pama ne kla tónggapónóp. Yabü amkoman bangunazan dódórr bainda, ki [gedlóngóm baindakla] igó, kibü Zageta yabü aodó sab wirribóka dódórr baile, ene ngaru kugupidü God ne kla ingrinürr. ¹⁶ Ene igósüm, ki sab gaodó koralo Morroal Bóktan amgolóm yabü bwób kakota ne bwóbko. Da ki koke ikub bagür kwarilo ene Zagetankwata, tónggapórón ne klame darrü paman Zaget bwóbdü. ¹⁷ A Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Darrü olom ne ubi nómá yarile ikub bagürüm darrü klamankwata, wa ki ikub bagür yarilün wata igókwata, Lod ne kla tónggapónorr." ¹⁸ Lod igó olombóka bóktanda wagó, wa morroal pama, Lod noan agürda, a wa ene poko igó olombóka koke apónda, tóba nótó bagürda.

11

Pol akó Obae [Apostol]

¹ Ene obae umulbain pama tibióbankwata ikub bagürdako gonggo pamzan, a e ma ibü bóktan arrrrudakla. We ngarkwatódó, ka ubila, e kürü ok kirre kólbakwata karibóka ikub bagürüm gonggo pamzan. Anda, kürü ok kinam! ² Kürü gyagüp kolaea amkalsa yabükwata, wata Godónzan, zitülkus e obae umulbain pamab bóktan mamoandakla. E arrearrón ngul olomzanakla wata darrpan pam amiögüm. Ka [alkamül-koke bóktan] ingrirrü yabü Kerrison amtyanóm darrü pampükü ut-koke ngul olomzan. ³ A ka wa gumla igó pokodó, yabü darrü pama sab apól kwat nómtyerre yabü gyagüpítótókdó, da e myamem Kerrison koke mamoanorré amkoman akó [kolkal] moboküppükü, wata ene gwarazan Ibün ilklió uliónürr obae tizdi. ⁴ Zitülkus módóga: ki Yesunkwata bóktan amgoldakla. A darrü pama nómá tótókda yabüka akó darrü Yesunkwata bóktan nómá amgolda, da e ene pam ok aindakla. E kibükagab Godón Samu ipüdarre. A e darrü-darrü samu nómá apadódakla, e ene samu barnginwómpükü apadódakla. E kibükagab Yesunkwata Morroal Bóktan ipüdarre. A e darrü-darrü morroal bóktan nómá apadódakla, e ene bóktan barnginwómpükü apadódakla. ⁵ Kürü ok kinam kólbakwata ikub bagürüm, zitülkus ka koke gyagüpi tótókdóla kagó, ka kari ngi pamla ibükagab, inzan tórrmen tulmil nidi tómbapondako, wamaka i

wirri apostolako ngibürr apostoldógabi. ⁶ Enana ka umul koke ipadórró morroal bóktanóm, ka Godónbóka umulóla. Ki yabü nómtyenóp igó, ki Godónbóka umulakla, blaman kwata akó blaman elklazadó.

⁷ Ka mani koke yazebnórró yabükagab, ka Godón Morroal Bóktan nómá amgol namülnürrü yabüka.* Inzan kwata ka kólba ngi tüp elkomólórró, tange zagetóde kólba ngyaben elklazam, yabü kwit bainüm samuan ngarkwatódó. Ini kla tónggapónde, ia ka kolae tonarr tónggapón namülnürrü? Koke! ⁸ Ka yabü aodó nómá Zaget namülnürrü, ka mani yazebnórró ngibürr sos pamkolpamdógabi ngibürr bwóbdüma. Ene inzan yarilürr, wamaka ka ibükagab górmol namülnürrü yabünkü Zagetóm. ⁹ Akó ka yabüka asi nómá namülnürrü ó kürü mani babul nómá yarilürr ngyaben elklaza bumiögüm, ka yabü darrpan-darrpan müp koke gail namülnürrü. Zitulkus módoga, [zonaretala] Masedonia prrobinsdüğab nidi togobórr, kürü kókyenóp, kürü babul ne kla yarilürr. Blaman elklazadó ka yabü müp koke nókyenarre yabükagab manim batom akó ka sab yabü müp kokean nülinünümo. ¹⁰ Wata amkomanzana Kerrison amkoman bóltan kürü büb kugupidüma, ene ta amkomana, darrü olom gaodó kokea kürü piküp ainüm ikub bagürgum ola Akaya prprobinsdü wagó, ka yabü müp koke akyandóla. ¹¹ Ka yabü müp koke larógóm nülinarre? Ia zitulkus igósi, kürü [moboküpüdü ubi] babula yabüka? Koke. God umula wagó, kürü moboküpüdü ubi yabükamóma.

¹² Ngibürr pam asiko yabü aodó, ikub nidi bagürdako wagó, i apostolab Zaget tómbapóndako kizan. Akó ibü ubia, e ibü nómzyetörre igó, i darrpan ngarkwatódómako kinkü. We ngarkwatódó, ka metat tónggapolo, ka errkyá ne kla tónggapóndóla: ka mani myamem koke yazebo. Ene igósüm, ibü zitulkus babul yarile ikub bagürüm. ¹³ Ene pam obae apostolako. I ilklió bülión Zaget pamako. I obae buli Zagetódako, wamaka i Kerrison apostolako. ¹⁴ Ka wa koke arrkürrdóla, zitulkus satania tüób obae buli pupo bainda, wamaka wa zyónpükü [anerrua]! ¹⁵ Da módoga, arrkürrgu, oya Zaget pama obae buli nómá tótókdako, wamaka i [dümdüm tonarrab] Zaget pamako. Ibü dómdóm ngürrdü God ibü sab [kolaean darrem] nókyerre tibiób tórrmen ngarkwatódó.

Polón Azid Aeng Apostolzan

¹⁶ Ka akó bóktandóla: darrü oloma koke ki gyagüpi wam igó, ka gonggola. A e ne nómá gyagüpi tótókdakla igó, ka gonggola, kürü küpüdam gonggo pamzan, igósüm ka ta karianbóka ikub bagüro, izan.

¹⁷ Kürü ubi darrü poko bóktanóma kólba ikub bagürankwata: ka kubó koke bóktono, Lod iazan ki bóktóne. A ka inzan bóktono, gonggo bairrún pamzan. ¹⁸ Zitulkus abüna inzan ikub bagürdako, tüpan pamkolpamazan tómbapóndako, ka ta kubó inzan ikub bagür namulo. ¹⁹ E gyagüpi tótókdakla e amkoman [wirri gyagüpitótók] isakla, a e barnginwómpükü gonggo pam ok baindakla! ²⁰ Anda, e kolpam ok baindakla yabü byalóm ibü ubi tómbapónóm. Akó e ibü ok baindakla yabü mani azebóm tibióbkü, yabü ilklió büliónüm ibü mamoanóm, tibiób kwit bainüm yabükagab, ó yabü obzek akrranóm tang o-e.† E kolpam ok bain-gu ene elklaza

* **11:7** Polón ngyaben tonarrdó, pamkolpama ibü umulbain pam darrem kla niliónónóp. † **11:20** Ma darrü oloman obzek nómá amkaldóla tang o-e, ma oya samu amkaldóla akó wa kubó büód aeng yarie.

tómbapónóm! ²¹ Ki arüng-koke kwarilnürřü ene elklaza tómbapónóm!
Ka büöd ki aenga tómbapónóm!

A darrü pama ne gum-koke nómá ikub bagür yarile darrü klamankwata - ka gonggo pamzan bóktandóla - ka ta gum-koke namulo ene klamankwata ikub bagürüm. ²² Ia i ikub bagürdako igó, i Ibrru‡ pamako? Kótó, ka ta inzan. Ia i ikub bagürdako igó, i Isrrael pamako? Kótó, ka ta inzan. Ia i ikub bagürdako igó, i Eibrria-amón olmalbobatalko? Kótó, ka ta inzan. ²³ Ia i ikub bagürdako igó, i Kerrison zaget pamako? Ka morroal zaget pamla ibükagab. (Ka inzan bóktandóla, wamaka ka gonggoanla.) Ka wirri arüngi zaget namülnürřü ibükagab. Ka tümün müötüdü abün münüm namülnürřü ibükagab, zitülkus ka bóktan amgolnórró Kerrisonkwata. Kürü wirrianbóka kómkalnóp ibükagab, zitülkus ka Kerrison mamoandóla. Akó ka kari poko narrótókorróma abün tonarrdó ibükagab, kazan zaget namülnürřü Kerrisonkü. ²⁴ 5 Münüm Zu balngomól pama kürü kyólnóp sye-i 39 münüm.[§] ²⁵ Aüd münüm Rrom balngomól pama kürü kyólnóp bidame. Darrpan mün kolpama kürü büdülpükkü ingülükü amkalóm kain kwarilürr. Aüd münüm ka ne buti wamnórró, kolae bainürr, da nae baitürr. Darrpan mün ka udarük namülnürřü malu naedó darrpan dudu irrüb akó ngürrüm. Kürü we solkwat zid kinóp. ²⁶ Ka abün münüm agóltagól namülnürřü abün-abün bwóbdü akó ka enezan agól namülnürřü, ka ngibürr tonarr kólba arról kari poko imrükürrüma. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró, tobarr banikdi ó tobarrdó agólde. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró, agóltagólde gazirr-gazirr gómol pam asi ne bwóbdü kwarilürr. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró, zitülkus kólbanan bwób pama kürüka anin kwarilürr, ó ngibürr tonarr Zu-koke pama kürüka anin kwarilürr. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró, ka wirri basirrdü nómá namülnürřü, ngibürr tonarr ka [ngüün-koke bwóbdü] nómá namülnürřü, ngibürr tonarr ka buti nómá agóltagól namülnürřü maludü. Ngibürr tonarr ka büdül kari poko aroatórró ene pamabme, obae buli nidi pupo bainónóp, wamaka i zonaretal kwarilürr Yesun ngidü. ²⁷ Zitülkus ka wirri arüngi zaget namülnürřü kólba bübüdgab ne arüng yarilürr, ka abün tonarr koke ut namülnürřü. Ngibürr tonarr ka alom akó naem namülnürřü. Ka abün pokodó alo bütöklürrü. Ngibürr tonarr ka güb namülnürřü, zitülkus kürü gaodó mórrkenyórr koke koralórr bamelóm. ²⁸ Akó ngibürr elklaza tumum, ka blaman ngürrzan müp óddóddóla blaman sos ngabkanóm. ²⁹ Darrü olom arüng-koke nómada, da ka ta inzan gyaur aengdóla oyaka. Darrü olom kolae tonarrdó óddóddórrón nómada, kürü kari ngürsila koke amiógda.

³⁰ E kürü nómá zirratakdkala ikub bagürüm, da ka igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela. ³¹ Lod Yesu, oya God ó Ab nótóke, pamkolpama metat noan ki agür kwarilün, wa tüób umula wagó, ka koke tizdóla. ³² Ngaen, ka Damaskus wirri basirrdü nómá namülnürřü, king Erritasón gabena myelam pam irrbünürr ene

‡ 11:22 Ibrru ne ngie, Zu pamkolpamab darrü ngia. § 11:24 39 münüm: Mosesón gidadó wialómórróna wagó, gaodóma darrü gida amgün pam sye-i ailüm 40 münüm a 41 münüm koke (Duterronomi 25:1-3). Zu balngomól pama Polón wata 39 münüm ailáp, zitülkus i gum kwarilürr kle-kle atangóm.

basirran barrbün mamtaedó kürü arümüm. ³³ A kürü gómdamala kürü küdüdóp ene wirri basirran ingülküpi akólórrón kaldó. Da i kürü, sye-i amelórrón, wirri alópe kabinóp kalkuma pokar mamtaeana. Da ka ene inzan kórzyorrü gabenan tangdógabi.*

12

Pol Nuszan Kla Esenórr Wa Nómá Aerr Yarilürr

¹ Errkya ka wata ikub bagür namulo. Ene ikub bagüra darrü olom koke tangamtinda, a ka igókwata bóktanóm kaindóla, ka nuszan elklaza akó okaka azazirrún elklaza nósenarre Lodkagabi. ² Ka darrü Kerrisoka dayórrún pambóka umulóla.* ¹⁴ Paila kuri blakónóp, oya kwit emngyelóp ama tai wirri kwitíum, we pokodó God nólasmse. Ka umul-kókla ia bübdü yarilürr, ta ia büb amgatórr. Wata God amkoman umul watóke. ³⁻⁴ Akó ka umulóla wagó, ini pam kwit emngyelóp ama Godón Agurr Apapdó.[†] Wa ola bóktan arrkrurr, kolpam gaodó kokeako bóktanóm. Akó God kolpam koke ok bainda ene bóktan büdratám. Ka umul-kókla ia bübdü yarilürr, ta ia büb amgatórr. Wata God amkoman umul watóke. ⁵ Ka sab inzan pamankwata ikub bagür namulo, a ka kólbawkwata koke ikub bagür namulo. Ka wata igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela. ⁶ Ka ne ubi nómá ki namüla ikub bagürüm, ka gonggo pam koke ki namüla, zitülkus ka amkoman bóktan ki bóktan namüla. A ka koke ikub bagür namulo, ene igósüm darrü oloma sab koke gyagüpi tótók yarile igó, ka wirri ngi pamla, we klamdógbabi, ka küóbzanla. Wa kürükwata ia gyagüpi tótókda, igó klamdó angrirrún ki yarile, kürü tórrmen akó bóktan. ⁷ God kürü azid aengan ngigütanórr, igósüm ka kólba koke kwit baino ene wirrian okaka azazirrún elklazabme. Ene azid aeng inzana, wamaka darrü téreza kürü büb aelda. Ene satanian menyam pamzana, kürü wirri azid aengóm, igósüm ka kólba koke kwit baino. ⁸ Ka aüd münüm Lodón wirri arüngi yatorró ini azid aeng apadóm kürükagab. ⁹ A wa ma tóbtanórr kürüka wagó, "Koke, ka sab koke ipudo. Kürü [gail tonarr] gaodóma marüka, zitülkus ma arüng-koke nómá namulo, popadana asenóm kürü arunga wirribóka zagetóda marüka." We ngarkwatódó, ka sab wirri bagürwómpükü igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela. Ene igósüm, Kerrison arüng kürüka yarile. ¹⁰ We zitülkusdü, ka bagürwómdóla ka arüng-koke nómadóla, pamkolpama kürü samu nómá amkaldako, ka müp tonarrdó nómadóla, kolpama kürü müp nómá alióndako, ó kürü moboküp müpdü nómada Kerrison zaget tónggapónde. Zitülkus módogá, ka arüng-koke nómadóla, da ka arüngla Kerrison arünganme.

Pol Gyakolae Yarilürr Korrint Pamkolpamdo

¹¹ Ka gonggo pamzan wialóm namüla! A e yaib kürü zirrkótókarre inzan wialómom.[‡] E kürükwata morroal pokó ki bóktónarre, zitülkus

---

* ^{11:33} Ma dandang ngakanke atang opor Apostolab Tórrmen 9:23-25. * ^{12:2} Pol tóbabóka apónda. † ^{12:3-4} Godón Agurr Apap, Mórrke-mórrke módogá: paradise. ‡ ^{12:11} Korrint sos pamkolpam obae apostolab ikub bagür arrkruru kwarilürr akó i Polón adlang koke kwarilürr ene apostolab obzek kwata. Inzan kwata i Polón zirratókóp akó ikub bagürüm gonggo pamzan.

ene pam, nidi gyagüpi tótókdako wagó, i wirri [apostolako] ngibürr apostoldógabi, i wirri morroal kokeako kürükagab, enana ka wata kari ngi pamla.¹² Anda, [wirri tulmil], [asen-koke tórrmen], akó arüng tonarra tömbapón kwarilürr yabü aodó, e Korrint pamkolpamakla, ka yenküzan namülnürrü. Ene elklaza pupaindako igó, ka amkoman apostolóla. Ene elklaza tömbapón kwarilürr kürükama, kazan karrkukus zamngól namülnürrü, enana müp tonarra togoblörr kürüka.¹³ Ka ia yabü kle-kle kwata bangón namülnürrü ngibürr sosdóbabi? Wata ini kwata, ka yabü müp koke alión namülnürrü mani azebde, kólba darrem klamóm. E ne nóma gyagüpítótókdakla igó, ene kolae yarilürr kürünkü yabü ini müp akyanóm, gyaurka, e kürü ene kolae arrgonam!

¹⁴ Tübarrkrru, tonarra kuri tame kürü yabü aüd ngim basenóm. Akó ka yabü müp koke nülinünümo mani azebóm, zitulkus ka darrü klamóm ubi kokela yabükagab. A kürü ubi yabükamóma. Zitulkus módoga, ka yabü abzanla akó olmala mani koke ki kwób isunórre tibiób aipalabalabkü. A aipalabala mani ki kwób isunórre tibiób olmalabkü.¹⁵ Ka sab wirri barnginwómpükü kólba blaman elklaza amalo yabünükü akó ka kólbpükü ta inzan. Kürü amkoman wirri [moboküpü ubij] yabükamóma. Ia yabü kari-kari moboküpü ubia kürükámom?¹⁶ Da e babino wagó, ka yabü müp koke nülinarre. A ngibürra bóktandako wagó, zitulkus ka iklió bülión gyagüpítótókpükü pamla, ka yabü iklió bülión namülnürrü kólba mamoaóm.¹⁷ Ia ka yabü ilklió bülión namülnürrü mani azebóm ene darrü padmóm, ka yabüka nibiób zirrapónarre?¹⁸ Ka Taetusün arüngi yalórró yabüka tótókóm akó ka mibü darrü zonaret usakü zirrapórró. Taetus yabü koke ilklió nülinóp mani azebóm, be? Ia kürü akó oya tórrmen tulmil darrpan moboküp kokeamli? Ia kürü akó oya tonarr darrpan tonarr kokeamli? Ó, kibü darrpan moboküp akó tonarramli.

¹⁹ E sab nóma arrkru kwarilo, darrü pama ini peba mórrag nóma etangle, e apprapórr gyagüpi ogoblo igó, ki ini bóktan wialómdakla yabüka kibiób bódlangóm. A ki kibiób bódlangóm koke kaindakla. Ki wialómdakla Godón obzek kwata, Kerrisoka dabyórrünzanakla. Akó moboküpü gómdamal, ki blaman ne elklaza tömbapónbakla, ki tömbapónbakla yabü amkoman bangun dódórr ainüm.²⁰ Zitulkus módoga, ka gyakolaedóla wagó, ka yabüka nóma tamo, ka apprapórr sab eseno wagó, e koke nyabendakla kürü ubi ngarkwatódó. Akó e apprapórr sab esenane wagó, ka inzan pam kokela yabü ubi ngarkwatódó. Ka gyakolaedóla wagó, e igó elklaza apprapórr tömbapónbakla: e ongyaltongyaldakla, yabü gyagüp kolaea akrranda, ngürsila yabü azebda, e yabióban gyagüpi bomandakla, e obae bóktan alióndakla ngibürrabkwata panzedó, e ngi bumarrudakla, e gyagüpi tótókdakla igó, e morroalakla ngibürrdügabi, akó yabü balngomól nabea.²¹ Ka gyakolaedóla wagó, ka sab nóma tamo, kólba God kürü büödän ngigütine yabü obzek kwata. Akó ka yón gyaur namulo abün pamkolpamabkwata, nagaen kolae tonarr nidi tömbapón kwarilürr akó koke tübyalüngóp Godka tibiób kolae tonarrdóbabi. I [kolkal]-koke tonarr olngolórr akó i ngibürr

§ 12:20 Korrint sos pamkolpamab ubi yarilürr igó, Pol sab ibüka tame morroal tonappükü. A Pol ne ibü kolae tonarr tömbapónde nóma ki nöserré, wa arüngpükü ki nagörre.

kolpampükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr, akó i büódan tulmil tómbapón kwarilürr tibiób bübi.

13

Dómdóm Arüng Ilik Bókrran Bóktan

¹ Ene aüd ngim tonarr yarile, ka sab nóma wamo yabü basenóm. Godón Wialómorrón Bóktana bóktanda wagó, "Nis ó aüd kolpama wata sab bóktórre wagó, i darrú kolae tonarr esenóp. Da nis ó aüd kolpama inzan nóma bóktórre, ene kolae tonarra amkoman tómbapónórr."^{*} ² Ka yenkü nis ngim nóma namülnürrü, ka ibü arüng bóktan nökyenarre, ngaen kolae tonarr nidi tómbapónóp akó blaman kolpam igó, ka ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakono. Akó errky, ka yenkü babul nómadóla, ka yabü akó arüng bóktan akyandóla ini peba mórraggdó wagó, ka ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakono, ka nóma tamо. ³ Zitülkus módoga, yabü ubia ka yabü nómtyenónómo wagó, Kerriso bóktanda kürükama. Wa arüng-koke kokea yabü dümdüm bütanóm ó tangbamtinüm, a wa ma tóba arüng pupainda yabü aodó. ⁴ Amkoman, wa arüng-koke yarilürr oya krosdó nóma emngyelóp, a wa ma errkya arróla Godón arünganme. Ki oyaka dabyórrünakla, da ki ta arüng-kokeakla, a Godón arünganme ki ta arról koralo Kerrisozan yabü dümdüm bütanóm akó tangbamtinüm.

⁵ E darrpan-darrpana yabiób bapinam, basenóm e ia ngyabendakla Godón amkoman angun ngarkwatódó akó amzyatónia ya yabü amkoman bangun amkomana. Amkoman, e amzyatódakla igó, Yesu Kerriso yabü moboküpü ngyabenda, be? Wa yabü moboküpü koke noma ngyabenda, da yabü amkoman bangun amkoman kokea. ⁶ Ka gedlóngóm baindóla, e sab umul bainane igó, ki amkoman [apostolakla]. ⁷ Ki tóredakla Godka wagó, e darrú kolae koke tónggapórre. Ki inzan koke tóredakla, pamkolpama amzyatóm igó, ki amkoman apostolakla. A ki inzan tóredakla, igósüm e ki tómbapórre dümdüm ne elklazako, enana ngibürr pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, ki amkoman apostol kokeakla. ⁸ Ka ini poko wialóma, zitülkus ki gaodó kokeakla Godón amkoman bóktandó bóka bamgünüm. A ki wata gaodómakla elklaza tómbapónóm Godón amkoman bóktan ayom. ⁹ Ki bagürdakla, yabü amkoman bangun karrkukus nómada, enana ki aprrapórr inzan pupo baindakla, wamaka ki arüng-kokeakla. Akó ki tóredakla igó, God sab yabü tangbamtin yarile [dudu kómálm] bainüm. ¹⁰ We zitülkusdü, ka ini elklaza wibalómídóla ini peba mórraggdó, ka yenkü babulzanla. Ene igósüm, ka yabüka nóma tamо, zitülkus babul yarile yabü zóngange dümdüm bütanóm Lodón balngomól arüng ngarkwatódó. Lod kürü ene arüng kókyanórr yabü amkoman bangun dódórr ainüm, wa igósüm koke kókyanórr yabü amkoman bangun algatóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹¹ Dómdóm, [zonaretal], bagürwómpükü kwarilünke. Wirribóka bütanilamke dudu kómálm bainüm, kürü arüng bóktan tübarrkru,

* ^{13:1} Ini bóktan opor Mosesón gidadó wibalómorrónako (Duterronomi 19:15). Pol ini bóktan aini wialómorr amtyanóm wa gida mamoañ yarilürr akó oya dümdüm asi yarilürr ibü dümdüm bütanóm, tibiób kolae tonarrdógañ koke nidi tübyalüngóp. Zitülkus módoga, ene aüd ngim tonarr yarile, wa sab nóma wame ibü basenóm.

darrpan gyagüpítótóke nyaben kwarilün, akó paudi ngyabelamke. Akó God, [moboküpüdü ubi] akó paud nótó gailda, wa yabüka yarile. ¹² Morroal ngürr nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó morroal moboküpi baprukamke. Blaman Godón pamkolpama aini, yabüka morroal yawal bóktan zirrbapóndako. ¹³ Ka téredóla, Lod Yesu Kerrison [gail tonarr] akó Godón moboküpüdü ubi sab asi ki namülam yabü blamandó, akó ka téredóla, Godón Samua yabü blaman sab danirre.

Polón Peba Mórrag Galatia Sos Pamkolpamdo Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla
 [Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr Galatia prrobins sos pamkolpamdo. Aprrapórr wa ini peba mórrag ugón wialómlórr pail 49 ngarkwat néma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, Pol a Barrnabas amkoman bangun pamkolpam néma umulbain namülnürri Antiok wirri basirr sosdó (Apostolab Tórrmen 14:28).

Galatia

Galatia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne prrobins alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Pol ini peba mórrag dokyanan sosdó zirrnápónóp ene prrobins kugupidü. Wa ne sosbóka apónda atang poko 1:2, aprrapórr we klambóka apónda ini äud wirri basirr kugupidü, Dórrbi, Listrra, akó Ikonium. Pol akó Barrnabas ini basirrdü umul bainürri ibü ngaen-gógópan ne agóltagol yarilürr Yesun Morroal Bóktan amgolkü pail 46düğab kókó 48 amrran. Sosa ugón bórrangórr ola.

Ene Ikonium wirri basirrdü barrkyanan Zu koba ngyaben yarilürr, da Pol umulbain zaget ola bókyanórr [Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü]. Abün [Zu pamkolpam] akó Zu-koke nidi kwarilürr Yesun amkoman angun pamkolpamóum bainóp. Listrra akó Dórrbi i amkoman Zu-koke wirri basirr namülnürri, Rrom godódó ne tére kwarilürr. Luk ibükwata wialómórr, Pol akó Barrnabas, i Listram néma umul bainürri Apostolab Tórrmen 14dü.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón zitülkus ini arüngan peba mórrag wialómóm we kla yarilürr, Galatia amkoman bangun pamkolpam dümdümdü amarrum obae umulbaindüğab, abün amkoman bangun pamkolpama ne kla mamoanóm bainóp. Ene müp wa tai we kla yarilürr igó, ngibürr wirri Zu pama, Yesun amkoman angun pamóm nidi bainóp, ene amkoman bangun pam, Zu-koke nidi kwarilürr, ibü nilóp tibiób [gyabi sopae singgalgónóm] akó ngibürr Zu gida mamoanóm.

Ini peba mórragdó Pol Galatia pamkolpam wirri arüngi nilóp ene obae umulbain bóktan amgatóm akó bakonóm Morroal Bóktandó Yesunkwata, Pol ibü ngaen-gógópan ne klambóka umul ninóp (1:6-7). Ene Bóktana igó poko müsirrga ainda wa, ma zidbain ia ipudo wata gyauranme akó ma ia ngyabeno Zu gida kalkuma (5:1).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

- Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-5
- Darrü Morroal Bóktan Yesunkwata babula, wata darrpan Bóktana 1:6-10
- Pol tóba bódlangórr wagó, wa amkoman apostola 1:11-2:21
  - Pol apostolóm ia bainürri 1:11-24
  - Apostola Polón emzyetóp Zerrusalemóm 2:1-10

3. Pol Pitan agórr Antiöküm oya tórrmenanme 2:11-21
- D. Pol wekwata wialómórr, Mosesón gida akó Yesun amkoman angun 3:1-5:1
1. Mi dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre amkoman bangündügabi, a gida mamoandógabi koke 3:1-14
  2. Mosesón gida akó alkamül-koke bóktan 3:15-29
  3. Mi myamem leba zaget is kokeakla, a mi Godón olmalóm kuri bainóp 4:1-7
  4. Polón gyakolae Galatia sos pamkolpamabkwata 4:8-20
  5. Agarr akó Serra 4:21-5:1
- E. Mi iazan ngyaben kwarilo 5:2-6:10
1. Yesu Kerrisozan ngyabendó barrób 5:2-12
  2. Mibü moboküpdu ubi mibiób darrpan-darrpandó asi ki yarilün 5:13-15
  3. Mi Godón Samu mamoan kwarilo a mibiób kolae büban ubi koke 5:16-26
  4. Mi mibiób darrpan-darrpan tangbólean kwarilo müp amarrum 6:1-10
- F. Dómdóm alakón bóktan 6:11-18

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, [apostol] nótókla, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Pamkolpam ó darrü pama kürü koke zirrkapónórr. A Yesu Kerriso akó God, Ab nótóke, oya nótó ırsümülürr büdüldügab, i kürü zirrkapórri.

² Blaman [zonaretala], kankü ae nidipko, dabyóndako morroal yawal bóktan zirrbapónóm yabüka.

Ka yabüka wialómdóla, sos pamkolpamidó Galatia bwóbdü nidi ngyabendakla.

³ Ka téredóla, [gail tonarr] akó moboküpdu paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógbab akó [Lod] Yesu Kerriso. ⁴ Yesu tóba arról ekyanórr mibü kolae tonarrabkü mibü aurdü amanóm ini tüpan pamkolpamab kolae gyagüpítótók akó tulmildügab, Godón ubi ngarkwatódó, Ab nótóke. ⁵ Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat. [Amen].

Darrü Morroal Bóktan Yesunkwata Babula, Wata Darrpan Morroal Bóktana

⁶ Ka arrkürrdóla igó pokodógabi, e inzan büsai ia byalüngarre oyakagabi, yabü nótó ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm Kerrison gail tonarrdóma. Ka akó ta arrkürrdóla igó pokodógabi, e ia darrü umulbain bóktandó byalüngarre. I ene umulbain bóktan igó ngiliandako, morroal bóktan Yesunkwata, a ene koke. ⁷ Darrü morroal bóktan babula Yesunkwata. A ngibürr kolpama yabü gyagüpítótók kuri nalüngrre akó ibü ubi Yesu Kerrisonkwata Morroal Bóktan amzazilüma. ⁸ A dele kibü darrüpa ó ta darrü [anerrua] kwitümgab ne darrü morroal bóktan nómá ki adrörte, darrpan ngarkwatódó kokea ene Morroal Bóktan, ki ne poko büdrarat kwarilnürür yabüka, God oya ki amórr! ⁹ Ki yabü ini poko nüzazilóp ngaen, ka errkya akó arükla: Darrü oloma ne yabüka darrü morroal bóktan nómá adrörte, darrpan ngarkwatódó kokea ene Morroal Bóktan, e ne poko kuri yazebrre, God oya ki amórr!

¹⁰ Ka inzan nómá bóktandóla, ia kürü ubia pamkolpama bóktórre kürükwata wagó, ka morroal olomla? Koke, kürü ubia God wató bóktóné

kürükwata wagó, ka morroal olomla. Ó ka ia pamkolpam bagürwóman ngibtanóm kaindóla? Koke. Ka ne metat nóma ki yamküla pamkolpam bagürwóman ngibtanóm, ka Yesu Kerrison [leba zaget olom] koke ki namüla.

Pol Apostolóm Ia Bainürr

¹¹ Kürü zonaretal, kürü ubi yabü umul-umulan ngibtanóma igó poko, ka yabüka ne Morroal Bóktan büdrrat namülnürrü, pamkolpamab gyagüpítótókdágabi kokea. ¹² Zitulkus módóga, ka ini Bóktan darrü olomdógab koke ipadórró akó kürü darrü pama koke umul ain yarilürr, a ene go Yesu Kerriso yarilürr, kürükwa nótó okaka simzazilürr.

¹³ E barrkrrurrü ka ngaen [Zu pamkolpamab] gida ia mamoan namülnürrü. Akó ka arüngane Godón sos pamkolpam ia wirri müp alión namülnürrü akó bütinan namülnürrü ibü kolae bainüm. ¹⁴ Ka Zu pamkolpamab gida karibóka-koke mamoan namülnürrü. Kürü kólba bwób lüöl kamdala gida inzan koke mamoan kwarilürr. Zitulkus módóga, ka kólba abalbabatalab umulbain bóktan mamoan namülnürrü moboküpan wirri ubidügab. ¹⁵⁻¹⁶ A God ma gyagüpítótók esenorr tóba Olom okaka amzazilüm kürü moboküpü. Wa kürü ngaen-gógópan tebetebe kümaikürr, ka kólba aipan bikómdüzan namülnürrü akó wa kürü ngikaunürr tóba gail tonarranme. Wa tóba Olom okaka simzazilürr kürü moboküpü, igósüm ka oyakwata Morroal Bóktan ki amgola ibüka, Zu koke nidipko. Ini pokoa nóma tómbapónorr, ka ikik bókrran bóktan amtinüm darrü pamdó koke wamórró. ¹⁷ Akó ka Zerrusalem wirri basirrdü koke kasilürrü ibüka ikiküm, apostolóm singül kwata nidi bainóp. A ka ma dümdüman Arrabia pórrpótyapdó wamórró. Ene kakóm, ka we tolkomólórró Damaskus.

¹⁸ Yesu tóba kürükwa nótó okaka simzazilürr kürü moboküpü, igósüm ka oyakwata Morroal Bóktan ki amgola ibüka, Zu koke nidipko. Ini pokoa néma tómbapónorr, ka ikik bókrran bóktan amtinüm darrü pamdó koke wamórró. ¹⁹ Ka ta Zeimsün emrranorr, Lodón zoret, da ka ngibürr apostol koke nösenerre. ²⁰ Ka ne poko wialómdóla amkoman pokoa. Ka yabü Godón obzek kwata byaldóla, ka obae koke tizdóla.

²¹ We kakóm, ka we wamórró Sirria akó Silisia bwóbdü. ²² Sos pamkolpam Zudia prrobinsdü, Yesuka nidi dabyorrünako, i kürübóka umul küsilan kwarilürr. ²³ A i wata ene bóktan arrkrru kwarilürr wagó, "Mibü ngaen wirri müp ne oloma alión yarilürr, errkyia ma ene dadan bóktan wató amgolda Yesun amkoman angunankwata, wa ngaen kolae ainüm ne amkoman bangun yangólórr." ²⁴ Da módóga, i Godón ngi wirri kwitüm emnyelnóp, zitulkus God kürükwa ne poko tónggapónorr.

2

[Apostola] Polón Emzyetóp Zerrusalemóm

¹ Da 14 pail kakóm, ka akó kasilürrü Zerrusalem wirri basirrdü. Ene tonarr Barrnabas kankü wamórr. Ki ta Taetusün idórrri. ² Ka ola igósidi wamórró, zitulkus God okaka simzazilürr wagó, ka wata wamo. Ka olazan namülnürrü, ka mórrarró ene pampükü, pamkolpama igó nibiób bómzyatódako igó, i balngomól pamako. Ki wata kibi-kibi

bobrrarró. Da ka ibüka müsirrga yórrü ene [Morroal Bóktan], ka ne poko amgoldóla ibüka, Zu-koke nidipko. Ka ini kla ugósüm tónggapórró, ka ne zaget tónggapóndóla ó tónggapón namülnürrü, ene Morroal Bóktan büdratode, enanóm-koke ki yarilüñ. ³ Taetus, kankü nótó yarilürr, wa Grrik pam yarilürr, da oya lgabi sopae kokean singgapinóp]. A ene Zerrusalem sos alngomól pama ma oya emzyetóp Yesun amkoman angun pamzan. I oya koke zirratókóp gyabi sopae singgapinüm. ⁴ Da ngibürr pam asi kwarilürr, obae nidi bangun kwarilürr, eñe amkoman bangun pampükü dabyórrün, da ibü ubi oya gyabi sopae singgapinüm yarilürr. Ene pama bünyón barrbünpók kibü ngabkanóm igó, ki Zu pamkolpamab gida koke ia mamoan kwarilürrü. Zitülkus mi Kerriso Yesuka dabyórrünakla, mi popa kolpamakla Zu gida mamoan-gum. A ene pamab ubi yarilürr, ki Zu pamkolpamab gida mamoan ki korala, da inzan kwata ki leba zaget kolpamózman ki bairre. ⁵ A ki kari-karibóka kokean ok bainóp ibü bóktandó, igósüm e wata amkoman Morroal Bóktan metat ki bangun kwarila.

⁶ Ene pam, pamkolpama igó nibiób bómzyatódako igó, i balngomól pamako, i darrü poko tumum koke emngyelóp kürü bóktandó. (I ia pam kwarilürr, darrü kla kokea kürüka. Zitülkus módoğa, God darrü olom igó koke zaz ainda, kolpama tumum ne bwób asendako.)

⁷ Anda, ene balngomól pama darrü poko tumum koke emngyelóp kürü bóktandó, zitülkus i emzyetóp wagó, God kürü ene zaget kókyanórr Morroal Bóktan amgolóm ibüka, Zu-koke nidipko, wa Pitanzan ene zaget ekyanórr Morroal Bóktan amgolóm Zu pamkolpamidó. God kibü ene zaget tókyenóp, zitülkus wa gyagüpi wamórr igó wa, ki ene zaget sab morroal tónggapóni. ⁸ I emzyetóp wagó, God, Pitan nótó gaodó yónürr apostolóm bainüm Zu pamkolpamidó, wa watóke, kürü ta nótó gaodó kyónürr apostolóm bainüm ibüka, Zu-koke nidipko. ⁹ Zeims,* Pita,[†] akó Zon, pamkolpama nibiób bómzyatódako wagó, i balngomól pamako talkumzan, umul bainóp God kibü zaget morroal ia yónürr. Da i kibü tang tómkenóp, Barrnabas akó kótó, kolpamidó igó poko okaka amzazilüm igó, ki darrpan namülnürrí tang dabyórrün. I ubi bainóp wagó, ki ibü aodó ki Zaget namüli, Zu-koke nidipko, akó i äuda ki Zaget kwarile Zu pamkolpamab aodó. ¹⁰ I kibü wata ene poko tümtinóp igó, ki metat elklaza-koke pamkolpam ki tangnamtirre, ibü aodó nidipko. Da kürü kólbanan wirri ubi yarilürr ini kla tónggapónóm.

Pol Pitan Agórr Antioküm Oya Tórrmenanme

¹¹ Darrpan ngürr Pita kibüka tamórr Antioküm. Ene tonarrdó, ka oya panzedó agrró, zitülkus wa morroal tulmil koke alngón yarilürr. ¹² Wa ngaen-gógópan darrpan pokodó alongalo yarilürr usakü, Zu-koke nidipko. A ma Zeimsün Zu gómdamala we kakóm nóma togobórr Zerrusalemgab, Pita tóba we bumaikürr ene amkoman bangun Zu-koke nidipko, ibükagab, da myamem usakü darrpan pokodó koke alongalo yarilürr. Pita ini poko igósidi tónggapónorr, zitülkus wa gum yarilürr wagó, ene Zu pama oyabóka ki bóktorre wagó, wa kolae kla tónggapón yarilürr. I igó pam kwarilürr, gyagüpi nidi tótók kwarilürr wagó, darrü oloma amkoman

* 2:6 Duterronomi 10:17   2:9 Zeims Yesun darrü zoret yarilürr akó Zerrusalem sosan balngomól pam.   † 2:9 Pita, oya darrü ngi Kepas yarilürr.

angun pamóm koke baine, oya gyabi sopae ne singgapin koke nóma yarile. ¹³ Olgabi barre amkoman bangun Zu pamkolpama Antiok wirri basirrdü Pitán obae buli tulmil mamoan kwarilürr. Akó olgabi ibü obae buli tulmila ta Barrnabasón inurr, we ngarkwatódó, watakó dadan obae buli tulmil elngólórr, wata izan tóbapónónóp. ¹⁴ Ka igó nóma ngakarró, ene pamkolpamab tulmil dümdüm koke kwarilürr amkoman Morroal Bóktan ngarkwatódó, ka Pitán blamanab obzek kwata yalórró kagó, "Enana ma Zu pamla, ma inzan ngyabendóla, Zu-koke nidipko inzan kaindako, a inzan koke, Zu kolpamazan kaindako.[‡] Da damá iada, ma ene Zu-koke nidipko iade zirrnótóknómo Zu kolpamzan ngyabenóm?

¹⁵ "Anda, matóka kótó Zu aipalabaldó gabiamli. Mi inzan pam kokeamli, Zu-koke nidipko, Zu pamkolpamab gida koke nidi mamoandako akó we ngarkwatódó kolae tonarr pamkolpambóka nibiób ngibliandako. ¹⁶ A mi umulamli wagó, God darrü olom [dümdüm tonarr] olomóm ainda, wa Yesu Kerrison amkoman nóma angunda. God darrü olom koke dümdüm tonarr olomóm ainda, igóbókamde, ene oloma Mosesón gida nóma mamoanda. We ngarkwatódó, mi ta Yesu Kerrison amkoman angun pamkolpamóm bairre, igósüm God mibü dümdüm tonarr pam nisüm ainda, zitulkus mi Kerrison amkoman angundamli, akó ene zitulkusdü koke, mi gida mamoandamli. Zitulkus módóga, darrü olom babula, God sab dümdüm tonarr olomóm noan ine igóbókamde, wa gida mamoanda. ¹⁷ Da mibü ubia God mibü dümdüm tonarr olom nisüm tine, zitulkus mi Kerrisoka dabyórrünamlı. A aprrapórr kibü ngibürr pamkolpama igó ngabkandako igó, mi ta kolae tonarr pamamli, zitulkus mi gida koke mamoandamli. Ia ene igósidi amkomana igó, Kerriso mibü wató tinóp kolae tonarr tóbapónóm? Koke, amkoman kokean! ¹⁸ Ka Mosesón gida kuri alzizi amarró. Ka ne ene gidadó akó ngambangólóm nóma bókyeno dümdüm tonarr olomóm bainüm, ka igósidi amkoman gida amgün olomóm baino. ¹⁹ Zitulkus módóga, ka Mosesón gida murrdü nóma ngyaben namülnürrü, ka emzyatórró gidadó ngambangolgum. Ka ene kla nóma emzyatórró, ene inzana, wamaka ka büdül pam namülnürrü, Mosesón gida-a koke noan myangrao kapónórr. Ene igósüm, ka Godónkü ki ngyabela. ²⁰ Enezane wamaka ki Kerrisodi narrótókrri krrosdó akó ka myamem inzan koke ngyabendóla, ka ngaenzan ngyabenórró, a Yesu Kerriso ma errkyä kürü moboküpü ngyabenda. Akó errkyä kazan bübi ngyabendóla, ka ngyabendóla Godón Olom amkoman angundi, [moboküpü ubi] noan yarilürr kürükamóm akó tóba arról nótó ekyanórr kürünkü. ²¹ Mi dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre Godón [gail tonarr-dógbabi], akó kürü ubi kokea ene gail tonarr alzizi amaiküm. Zitulkus módóga, darrü olom ne gaodí nóma yarile dümdüm tonarr olomóm bainüm gida mamoandógbabi, da Kerriso igósidi küp-koke narrótókórr."

3

*Mi [Dümdüm Tonarr] Pamkolpamóm Bairre Amkoman Bangundügabi,
a Gida Mamoandógbabi Koke*

[‡] **2:14** Kolae kla igó koke yarilürr, Pita Zu-koke pamzan ngyaben yarilürr. A kolae kla igó yarilürr, oya ubi koke yarilürr inzan ngyabenóm ene Zu pama nóma togobórr Zerrusalemgabi. **2:16**
Rrom 3:20

1 E gonggo Galatia pamkolpamakla! Ia yabü apól kwat nótó nómtyenóp? Yabü obzek kwata, ka kakalande müsirrga yórrü kagó, Yesu Kerriso narrótókorr krrosdó! **2** Kürü ubi wata darrpan poko umul bainüma yabükagabi: ia e Godón Samu igósidi ipüdarre, zitülkus e Zu pamkolpamab gida mamoan kwarilnürü? Ó ta ia, zitülkus e ene [Morroal Bóktan] amkoman angun kwarilnürü, e kibükagab ne poko barrkrrurrü? **3** Ia e amkoman gongoakla? E ngaen-gógópan kekam bókyenarre Godón Samuan bóktan mamoanóm. Yabü ubi ma errka ia ígó alakónoma, yabióban arüngi? **4** E amkoman bangun pamkolpamóm we bainarre, ene kakóm, e karibóka-koke azid aenggarre. Ia e wata enan azid aeng kwarilnürü? Ka [gedlóngóm baindólal], ini azid aeng go enanóm-koke yarilürr! **5** Da módogá, ia God yabü tóba Samu akyanda akó ia wa [larüng tonarr] tólbaelda yabü aodó, zitülkus e Zu pamkolpamab gida mamoandakla? Koke! Wa ini kla tómbapónda, zitülkus e ene Morroal Bóktan amkoman angundakla, e kibükagab ne poko barrkrrurrü.

6 Wata Eibrra-amzan “Godón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.” **7** We ngarkwatódó, e umul ki kwarila wagó, Godón ne pamkolpama amkoman angundako, [Eibrra-amón olmalako].

8 Akó God tóba Wibalómorrón Bóktandó ngaen ígó okaka sizazinürr, wa solkwat ne poko ki tómbapóna wagó, wa sab ibü, Zu-koke nidipko, dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre, i ne oya nómá amkoman angun kwarile. Da God tóba Wibalómorrón Bóktandó singül kwata Morroal Bóktan tóbtanórr Eibrra-amka wagó, “Marükama ka blaman bwób-bwób pamkolpam ini tüpdü sab bles ninünümo.” **9** Da módogá, Godón amkoman nidi angundako dapelen bles bairrúnako Eibrra-amkü, Godón amkoman nótó angun yarilürr.

10 A gida mamoandó nidi ngambangóldako, i blaman amórr bóktandómako, zitülkus Godón Wialómorrón Bóktana ígó bóktanda wagó, “Blaman amórrórrónako, metat-koke nidi tómbapondako blaman wibalómorrón ne pokoako Gida Pebadó.” **11** Popadan asende, darrü olom babula, God noan dümdüm tonarr olomóm ainda zitülkus wa gida mamoandó ngambangólda. Zitülkus módogá, Godón Wialómorrón Bóktana ígó bóktanda wagó, “God ne olom dümdüm tonarr olomóm ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab [ngarkwat-koke arról] ipüde.”

12 Darrü oloma ne gida mamoandó nómá ngambangólda, wa Godón amkoman angundü koke ngambangólda. Zitülkus módogá, Godón Wialómorrón Bóktana ene olomankwata bóktanda wagó, “Darrü oloma ini blaman gida bóktan poko nótó tómbapóna, wa sab nyaben yarile wata ini elklaza tómbapónde.”

13 Mosesón gida-a pamkolpam amórr kwatódó amarruda, zitülkus gaodó kokea blaman gida mamoanóm. A Kerriso mibü [aurdü semanórr] gidan amórr kwatódókabi, wa tüob amórrdóma nómá wamórr mibünkü. Zitülkus módogá, Godón Wialómorrón Bóktana ígó bóktanda wagó, “Nugupdü nibiób ameldako, i blaman amórrórrónako.” **14** Kerriso ini kla ugósüm tónggapónorr, God Eibrra-amón ne bles bóktan ekyanórr, ene

bles bóktan ibüka ta ki arrüte, Zu-koke nidipko, Kerriso Yesukama. Ene igósüm, mibü amkoman bangundügabi mi Godón Samu ki ipüdörre, God ne [alkamül-koke bóktan] ingrinürr.

Mosesón Gida akó Alkamül-koke Bóktan

¹⁵ Kürü [zonaretal], ka yabü amtyanóm kaindóla igó bóktane mibü ini ngyabendógab: nis pam nisa ne bóktan nóma tónggapóndamlí ó kubó abini ene bóktan alkamülgum, darrü olom myamem babula ene bóktan alkamülüm ó darrü kla tumum amngyelóm. Ene ta dadanzana ene alkamül-koke bóktandó Godkagab. ¹⁶ God ene alkamül-koke bóktan Eibrra-amón iliönürr akó oya ugórr bobat. Godón Wialómorrón Bóktana igó koke bóktanda wagó, "akó marü bobatal", wamakane abün pamkol-pambóka apónda. Koke, a ene go darrpan olombóka apónda, igó nóma bóktanda wagó, "akó marü bobatal", da ene olom módóga, Kerriso. ¹⁷ Ka ne pokobóka apóndóla, oya küp inzana: God ngaen-gógópan [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] ingrinürr akó abinürr ene bóktan alkamülgum. Wa Mosesón ne gida iliönürr 430 pail kakóm, wa ene tónggapórrón bóktan koke singgalgónórr Eibrra-amdi. We ngarkwatódó, ene gida gaodó kokea Godón alkamül-koke bóktan singgalgónóm. ¹⁸ Zitulkus módóga, God tóba lgyaur klap yabü igósidi koke gailda igó, zitulkus e gida mamoaandakla, a yabü sab igósidi nüliónorre, zitulkus wa alkamül-koke bóktan ngaen ingrinürr aliónüm. Dadanzan, God tóba gyaur klap Eibrra-amón popa ekyanórr, zitulkus wa oya alkamül-koke bóktan ekyanórr.

¹⁹ Da gida wa laró zitulkusdü ekyanórr? God gida we zitulkusdü emngyelórr tumum tóba alkamül-koke bóktandó, pamkolpam amtyanóm igó, i gida amgün kwarilürr kolae tulmil tómbapónde. Ene gida wa we ki kwarile kókó Eibrra-amón bobata, God alkamül-koke bóktan noankü ingrinürr, ki tame. God ene gida anerru tülinóp ama Mosesón silinóp, God akó pamkolpamab aodó olom nótó yarilürr. ²⁰ Darrü aodó oloma go kubó darrpan olomankü koke zaget apóne, bóktan nótó tónggapóna, wa kubó nizan kopoabkü zaget apóne. A God ma ene alkamül-koke bóktan Eibrra-amón ekyanórr, darrü aodó olom babul.

²¹ Da ia God tóbanan alkamül-koke bóktandó bóka bamgünürr, wa tóba gida nóma ekyanórr? Koke, amkoman kokean! Zitulkus módóga, God ne igó gida nóma ekyanórr, gaodó ne gida yarilürr arról akyanóm, da anda, pamkolpama dümdüm tonarr pamkolpamóm ki bainóp Godón ilküpü gida mamoaande. ²² A inzan gida babula, zitulkus Godón Wialómorrón Bóktana ma igó bóktanda wagó, kolae tonarra blaman pamkolpam bumiögda, wamaka i kolae tonarran tümün müötüdümako. We ngarkwatódó, pamkolpam gaodó kokeako ene gida mamoaónam dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. Ene igósüm, God ene alkamül-koke bóktan ki nókyerre ibü, Yesu Kerrison nidi amkoman angundako.

²³ Yesu Kerrison amkoman angunan tótók küsil nóma yarilürr, gida-a kibü ngabkan yarilürr, wamaka ki tümün müötüdü kwarilnürrü. Kókó God igó ki okaka simzazile, Yesu Kerrison amkoman anguna kibü ki susegidadógab.

²⁴ Da kibü ene gida-a inzan mabkrrao yarilürr, kókó Yesu Kerriso tamórr. Ene igósüm, God kibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ki tirre kibiób

amkoman bangundügabi. ²⁵ Zitülkus ki errkyä Yesu Kerrison amkoman angundakla, da myamem gida-a igósidi kibü koke mabkrraoda.

²⁶ E Kerriso Yesuka dabyórrünzanakla, e blaman Godón olmalakla, yabiób amkoman bangundügabi. ²⁷ Yabü blaman [baptaes ninóp] amakó Kerrisoka dabyórrünakla. Ene wa, e Kerrison küsil ngyaben tulmil bameldakla, wata e küsil mórrkenyórrzan bameldakla.

²⁸ God yabü blaman darrpan ngarkwatódó basenda: ia e Zu kolpamakla ó ta ia Zu-koke, ia e [leba zaget olmalakla] ó ta ia leba zaget olmal kokeakla, ia e pamakla ó ta ia kol. Zitülkus módóga, e blaman darrpanakla, ezan dabyórrünakla Kerrisoka. ²⁹ Zitülkus e Kerrisonakla, e ta dakla Eibraramón olmalakla, akó e ene kla sab yazebrre, God ngaen-gógópan Eibraramón ne alkamül-koke bóktan ekyanórr.

4

Mi Myamem [Leba Zaget] Is Kokeakla, a Mi Godón Olmalóm Kuri Bainóp

¹ Ka kya igó kwata ingrinün: Darrü siman oloma tóba aban elklaza azebda, oya aba nómá narrótókda. Wa kari omokurzan nómada, wa leba zaget olomzana, enana blaman elklaza oyako. ² Wa oya makrrao pam akó ene elklaza ngabkan pamab tangdóma, kókó ene angrirrún pail nómá semrróne, wa sab ene elklaza ngabkan pamóm ugón baine. Ene pail tóba aba ingrinürr. ³ Enta akó dadanzana minkü. Mi karipókalzan nómá kwarilnürü, Yesun amkoman angun kokeda, mi ini tüpan gida mamoa kwarilnürü leba zaget iszan. ⁴ Da ene tonarr ngarkwat nómá semrranórr, God ne ngarkwat ingrinürr, God tóba olom ugón zirrsapónórr ini tüpdü, koldágab nótó tömtómólórr. Wa Zu pamkolpamab gida murrdü tömtómólórr, ⁵ ibü [aurdü amanóm], gida murrdü nidi ngyaben kwarilürr. Ene igósüm, God gaodóma mibü bórreanóm tóbanan olmalzan. ⁶ Zitülkus e oya olmalakla, God tóba Oloman Samu zirrsapónórr mibü moboküpü, ne Samua górrganda wagó, "Dedi!" Ba!" ⁷ Da módóga, ma myamem leba zaget olom kokela, a ma errkyä Godón darrü olomla. Zitülkus ma Godón darrü olomla, ma sab blaman elklaza yazeblo, God tóba [alkamül-koke bóktan] nibióbkü ingrinürr tóba olmal aliónüm.

Polón Gyakolae Galatia Sos Pamkolpamabkwata

⁸ Yabü ne ngaen amkoman Godónbóka umul babul nómá yarilürr, e leba zaget is koralnórró ibünkü, amkoman god koke nidipko. ⁹ A errkyä ma e Godónbóka umulürrünzanakla - ó ta God yabübóka umulürrünzane - e wa kakota iade byalüngüm kaindakla ene arüng-koke akó küp-koke tüpan gidadó? Ia yabü ubi akó igósüma, akó leba zaget kolpamóm bainüm ene tüpan gidadó, e ngaenzan kwarilnürü? ¹⁰ Ka igó arrkrudóla wagó, e tórewóm amandakla atang-atang ngürrdü akó melpaldó akó paildü Mosesón gida ngarkwatódó! ¹¹ Ka gyakolaedóla yabükamóm. Aprrapórr kürü zaget yabü aodó küp-koke yarilürr. ¹² Zonaretal, ka yabü arüngi batodóla, gida murrdügab toboma, kazan kairrü, zitülkus ka humanikürü ene gida murrdügab wata ezan kwarilnürü.

E darrü kolae koke tónggapónarre kürüka. ¹³ E umulakla igó, ka ngaen-gógópan [Morroal Bóktan] adrrat namülnürü yabüka, zitülkus kürü

* ^{4:6} Dedi: Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó in bóktan opor Grrik bóktane wialómorróna, Abba. ^{4:6} Rrom 8:15

büb morroal koke yarilürr. ¹⁴ Ka ogagdó nómá namülnürrü, ini ogaga yabü aunaunan ngintinóp yabiób kak amtyanóm kürüka ó kürü inzan angónóm wagó, ka wata kari ngi pam namülnürrü. A e ene poko kokean tónggapónarre. A e ma kürü morroal tonarre küpüdarre, wamaka ka Kerriso Yesu túob namülnürrü. ¹⁵ E ene kla bagürwómpükü tónggapónarre. Da yabü ene bagürwóm errkya nega? Ka amkoman igó umulóla wagó, e elklaza popa tómbapón ki kwarila kürü tangamtinüm. E ta yabiób ilküp ki yusane ama kürü ki kulinane, inzan ne gaodó nómá ki yarile, yabü [moboküpü ubidügab] kürüka. ¹⁶ Da ia ka yabü gódamóm-koke kuri baina, zitülkus ka yabü amkoman poko búzazildóla?

¹⁷ Ene pamkolpam, yabü nidi búzazildako Zu pamkolpamab gida mamoanóm, ibü wirri ubi yabü arrngürrüma, a ene pokoa sab morroal koke sidüde yabünkü. Ibü ubia e yabiób kak tómyterre kibüka, igósüm yabü wirri ubi yarile ibüka arróbóm. ¹⁸ Ene morroala yabü wirri ubi asi nómada, a wata ugósüm, morroal kla tómbapónóm. Akó e blaman tonarrdó ini poko olngólo, igó koke igó, wata ka aezañla, yenkü.

¹⁹ Olmalpókal,[†] wata kolazan azid aengdo marrnadó, da ka akó azid aengdóla yabünkü. Ka sab inzan azid aenglo, kókó yabü tórrmen tulmil Kerrison tórrmen tulmilzan kwarile. ²⁰ Kürü wirri ubia errkyadan yenkü bainüm, igósüm kólba bóktan opor ó gyagüpitótók amzazilüm akó darrü tonarre bóktanóm, zitülkus ka arrkürra akó kürü müp gyagüpitótóka kúpadórr yabükwata yabü tulmilabme.

Agarr akó Serra

²¹ Ka kya yabü darrü poko kóbó nümtinüm, nibiób ubi Mosesón gida murrdü ngyabenóma. Ia e koke amzyatódakla, gida-a ia poko apónda? ²² Moses mibü byalda tóba wibalómórrón bóktandó wagó, Eibrra-amón nis siman olom nis namülnürrí. Ene leba zaget kola darrü ilngumilürr akó darrü ma tóba kolana ilngumilürr, leba zaget kol koke nótó warilürr. ²³ Ene leba zaget kola ne olom ilngumilürr, ene go pamkolpamab angrirrún bóktandógar tómtómólórr. A ene kolana go ne olom ilngumilürr, Godón alkamül-koke bóktananme tómtómólórr, wa Eibrra-amón ne poko ekyanórr.

²⁴ Ini kol nisa darrü poko okaka amzazildamli. Ini kol nisa nis [alkamül-koke tónggapórrón bóktanóm] zamngóldamli. God Isrrael pamkolpam ne alkamül-koke tónggapórrón bóktan nókyenóp Sinae podo kwitüdü, wa ibü ene gida nómá nülinóp, wa Agarrzano, ene leba zaget kol. Wa ne olmal balngóndo, leba zaget isüm baindako. ²⁵ Agarr Sinae podom zamngóldo Arrabia bwóbdü akó wa ini ngürran Zerrusalemzano. Zitülkus módogá, Zerrusalemón pamkolpam leba zaget isako ene gida mamoande. ²⁶ A ene küsil Zerrusalem, kwitüm ne bwóbse, ene amkoman kolanzano akó ene basirr leba zaget kol kokeo. Wa mibü aipo samuan ngarkwatódó. ²⁷ Zitülkus módogá, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Ma bagürwóm namülünke, ma olmal-koke kol nótókla,

ma olmal koke nótó balngóndóla!"

Bagürwómpükü taegwarr apón akó bagürwómpükü górrgan,

[†] **4:19** Olmalpókal: Pol tóba peba mórrag atang pamkolpam igó ngiblianda olmalpókal, zitülkus i Yesun amkoman angun pamkolpamón bainóp oya bóktan amgoldágabi.   **4:23** Bwób Zitü 16:2, 15; 21:2

marü koke noa twarrpinürr!
Zitülkus módóga, ene aroam kolan sab abün olmal kwarile oyakagabi,
müörpükü ne kolo."

²⁸ Da e, zonaretal, e Aesakzanakla, Eibrra-amón olom, zitülkus e Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó tóbabótórró, wa Eibrra-amón ne bóktan ekyanórr. ²⁹ Ene tonarrdó, ene oloma, pamkolpamab angrirrún bótandógabi nótó tómtómólórr, wa ene olom wirri müp ekyanórr, Godón Samuan ubi ngarkwatódó nótó tómtómólórr. Da errkya wata dadanzana: Mosesón gida nidi mamoandako, yabü wirri müp alióndako.

³⁰ A Godón Wialómórrón Bóktana ma ini kwata ia bóktanda? Wa ígó bóktanda wagó, "Ugó zirrzwapó ene leba zaget kol tóba olompükü! Zitülkus módóga, ene kol, leba zaget kol koke nótóko, oya olom Aesak aban elklaza, aban büdül kakóm, koke ki arrgrüte ene leba zaget kolan olompükü." ³¹ Da módóga, zonaretal, mi leba zaget kolan olmal kokeakla, a mi ene amkoman kolan olmalakla, leba zaget kol koke nótóko.‡

5

¹ Kerriso mibü [aurdü semanórr] popa pamkolpamóm bainüm, igósüm mi myamem [leba zaget] kolpamóm koke bairre gidadó. We ngarkwatódó, e wata karrkukus bórrang kwarilo popa pamkolpamzan, akó myamem darrü gidan murrdü bakon-gu leba zaget kolpamóm bainüm.

Yesu Kerrisonzan Nyabendó Barrób

² Tübarrkruu! Ka, Pol, yabü byaldóla ígó, yabü [gyabi sopae ne nóma singgalgórrón] kwarile, igósüm God yabü [dümdüm tonarr] pamkolpamóm nirre, da Yesu ne poko tónggapónórr, küp-koke yarile. ³ Ka yabü akó darrpan-darrpan pam arungi byaldóla, tóba gyabi sopae nótó nóma singgapine, sab wata blaman Mosesón gida ki mamoan yarilün. ⁴ Nadü oloma yabü aodó Mosesón gida mamoanda, ígó poko gyagüpi tótókde wagó, God sab oya dümdüm tonarr olomóm ine, wa mogob pamóm kuri baine Kerrisoka. Wa tóba kuri bumaikürr Godón [gail tonarrdögabi]. ⁵ Ka ini poko wialóma, zitülkus mi nae amandakla, mi ne klámó [gedlóngóm baindakla]. Ene wa, God sab mibü sazebe dümdüm tonarr pamkolpamzan mibiób amkoman bangundügabi. Godón Samua mibü umul-umulan ngisitinóp wagó, God sab mibü inzan sazebe. ⁶ Zitülkus módóga, ia darrü paman gyabi sopae singgapirrúna, ta ia singgapirrún-kokea, darrü kla babula mibüka, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla. Koke, a wirri kla módóga, mibü amkoman bangun, tóba ne klama okaka bainda, mibü [moboküpü ubi] Godka nómada akó ngibürr pamkolpamdó.

⁷ E ngaen morroal buso kwarlnürrü samuan ngarkwatódó. Yabü nótó burrmat yarilürr amkoman bóktan arrkrugum? ⁸ Inzan ne burrmat pokoko Godkagab koke tótókdako, yabü nótó ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. ⁹ E ta umul-umul! "Wata karian istazan dudu plaoa poran ngitanda, enta kari obae umulbain bóktana abün pamkolpam ilklió büliónda." ¹⁰ Ka Lodka dabyórrünzanla, ka amkoman karrkukusi angundóla yabükwata wagó, yabü gyagüpitótók inzan kwarile, ka yabü ne

^{4:27} Aesaya 54:1   ^{4:29} Bwób Zitü 21:9   ^{4:30} Bwób Zitü 21:10   ‡ ^{4:31} Ene leba zaget kola gidam zamngólódo akó oya olmal ígó kolpamóm bórrangdako, gida nidi mamoandako. Ene amkoman kola amkoman bangunüm zamngólódo.

poko byaldóla. God sab oya [kolaean darrem] ekyene, yabü gyagüpítótók alüngüm nótó kainda, ia wa nótó yarile.

¹¹ [Zonaretal], ka ne igó poko nóma ki amgol namüla igó, amkoman bangun pamab gyabi sopae singgalgórrón ki kwarile, da Zu pama kürü wirri müp koke ki alión kwarile. Ka ne ene poko nóma ki amgol namüla, a igó poko koke igó, Kerriso krrosdó narrótókórr mibü zid bainüm, ene amgol bóktana Zu pamkolpam koke ki nólerre Kerrison amkoman angungum. ¹² Kürü ubi igósa, yabü gyagüpítótók nidi alüngdako gyabi sopae singgalgónankwata, i tibiób pugum küp ki nüsilnórre!

Mibü Moboküpdü Ubi Mibiób Darrpan-darrpandó Asi Ki Yarilün

¹³ Yadi, zonaretal, God yabü igósüm ngibaunürr, popa pamkolpamóm bainüm, a leba zaget kolpam koke gidadó. A e popazanakla, ene igó kokea igó, ene wa taia yabiób kolae büban ubi mamaonóm. Koke, a e ma yabiób darrpan-darrpan wata tangbamtin kwarilün yabiób moboküpü ubidügab. ¹⁴ Zitulkus módóga, blaman Mosesón gida-a ini darrpan gida bóktan pokoa kumarümda wagó, "Marü moboküpü ubi moba minggüpanandó ne olome*" inzan ki yarilün, marü moboküpü ubi mobakazane." ¹⁵ A e yabiób nóma syórr batürrdakla ó bangóndakla ume kyamülan, e umul-umul kwarilün. E umul-umul koke nóma kwarilo, e sab yabiób kolae bain kwarilo.

Mi Godón Samu Mamoan Kwarilo a Mibiób Kolae Büban Ubi Koke

¹⁶ Ka yabü igó byaldóla, yabü agóltágól Godón Samuan balngomól ngarkwatódó ki yarile. Olgabi e sab yabiób kolae büban ubi koke mamaon kwarilo. ¹⁷ Ene amkomana, zitulkus kolae büban ubia Samudü bóka bamgünda. Akó Samuan ubia ta kolae büban ubidü bóka bamgünda. Zitulkus módóga, ini nisa tibiób bóka bamgündamlı. Ene igósidi, e koke tómbapón kwarilo, e ne klamdó ubi baindakla tómbapónóm. ¹⁸ A yabü ne Samua nóma balngomól yarile, da e gida murrdü koke kwarilo.

¹⁹ Popadana amzyatóm i ne tulmil tómbapóndako, kolae büban ubi nidi mamoandako: i inkü utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, i [kolkall]-koke tonarr tómbapóndako, i büödan tulmil tómbapóndako tibiób bübi, ²⁰ i obae god [lótókdako], i wapi-wapi ó merram-merram kaindako, i ngibürr kolpam alzizi bomandako, i ongyaldako, ibü ubi ngibürreb elklazadóma, i ngürsilüm baindako, i wata tibióban gyagüpi bomandako, i tibiób kak bómyandako ibüka, ibüka nidi bóka bamgündako, akó i tibiób bürrgratódako kopo-kopodó, ²¹ ibü gyagüp kolaea akrranda, i gorrgorr baindako, i kwób bazendako ngyepam anónóm, akó i ngibürr inzan kolae elklaza tómbapóndako. Ka yabü arüngi ikik békrrandóla, ka ngaenzan kairrü igó, ini poko metat nidi alngóndako, sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda Kingzan.

²² A Godón Samua mibü néma balngomólda, wa we küp bapónda mibüka: moboküpü ubi, bagürwóm, paud, zao-zao tonarr, morroal tonarr, morroal tulmil, amkomán moboküp, ²³ mórmók tonarr, akó moba müób balngomól. E ini poko néma alngóndakla, e darrü gida koke alkamüldakla. ²⁴ Kerriso Yesun nidipko, tibiób kolae büban tulmil akó ubi krrosdó emelóp. ²⁵ Zitulkus Godón Samua mibü küsíl ngyaben kuri

* ^{5:14} minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla.
^{5:14} Lebitikus 19:18

tókyenóp, mi wata Godón Samuan balngomól mamoan kwarilo. ²⁶ Mi koke ikub bagür ki kwarila. Mi ngibürr pamkolpam ngürsilan koke ki ngibtan kwarila. Gyagüp kolaea mibü koke ki akrran yarile.

6

Mi Mibiób Darrpan-darrpan Tangbólean Kwarilo Müp Amarrum

¹ Zonaretal, darrü olom ne kolae tonarr tónggapónde nóma asendakla, da e, samuan ngarkwatódó arüng nidipakla, inzan olom salkomolám dümdüm kwatódó mórmók tonarre. E yaib umul-umul ki kwarila, yabü darrü klama balngomolgum kolae tonarr tónggapónóm.

² Yabiób darrpan-darrpan tangbólean kwarilün müp amarrum. Ini pokó tómbapónde, e Kerrison ubi mamoandakla. ³ Darrü oloma ne igó nóma gyagüpi tótókda wagó, wa wirri oloma, wa ene wirri olom koke nómada, da wa tóba ilklió büliónda. ⁴ Darrpan-darrpan oloma tóbanan tórrmen tulmil ki bapine, igó pokó asenóm igó, ia morroalako. Olgabi oya ikub bagür we ngarkwatódóma, wa ne kla tómbapónorr. Wa tóba tórrmen koke ki bütinan yarile darrü oloman tórrmendó akó gyagüpitótók apadóm igó, wa morroala ene olomdógab. ⁵ Zitulkus mórdóga, blaman pamkolpama tibióban zaget ki bamselnorré.

⁶ Godón bóktan nibiób umul baindako, i tibiób umulbain pam tibiób blaman morroal elklaza ki arrgrat kwarile.

⁷ E yabiób koke ki ilklió bülión kwarila: Darrü oloma igó koke gyagüpi wame igó, wa gaodóma Godón [tiz angónóm] igó gyagüpi tótókde wagó, God oya koke zaz ine. Zitulkus mórdóga, darrü oloma ne kla artümülda, wa sab akó abüle. ⁸ Nadü oloma tóba kolae büban ubi mamoanda, sab kolae ine ene kolae büban ubi mamoandógabi. A nadü oloma Godón Samu mamoanda, sab [ngarkwat-koke arról] ipüde Godón Samu mamoandógabi. ⁹ Mibü genggorrama koke sazebe morroal kla tómbapónóm, zitulkus mi sab morroal abül ipüdörre, Godón tóba angrirrún tonarrdó, mi ne kolae bóka koke nómá irre. ¹⁰ Da mórdóga, mi morroal tónggapón kwarilo blaman pamkolpamidó, mibü ne gaodó kan asi nómá yarile. A ngaen-gógópan ma mi kubó morroal tónggapón kwarilo we pamkolpamidó, Yesu Kerrison amkoman nidi angundako.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹¹ Ngakónam ka ini ia wirri ngi zitüli wialómdóla, kazan yabüka erryadan kólbanóm tange wialómdóla!

¹² Ene idipko, nibiób ubie ngibürr Zu pamkolpamidó amtyanóm i morroalako, yabü nidi zirrbótakdako [gyabi sopae singgalgónóm]. I wata ini pokó tómbapondako, igósüm ene Zu pamkolpama sab ibü wirri müp koke alión kwarile ibü bóktan amgolanme Kerrison büdülkwata krrosdó.

¹³ Ene gyabi sopae singgalgórón pama tib gida koke mamoandako, a ibü ubia yabü gyabi sopae singgalgónóm, igósüm i kya ikub bagürdako ngibürr Zu pamkolpamidó, e Galatia pamkolpam nidipakla, yabü gyabi sopae singgalgónankwata.

¹⁴ Kürükwata, ka ubi kokela darrü clamankwata ikub bagürüm, wata Lod Yesu Kerrison büdülkwata krrosdó. Oya büdüldügabi krrosdó, ka myamem ini tüpan pamkolpamzan koke ngyabendóla, akó ini tüpan pamkolpama koke ngyabendako kazan. ¹⁵ Ia darrü paman gyabi sopae singgapirrúna, ta ia singgapirrún-kokea, ene darrü kla kokea. A wirri

kla módoga, küsil olomóm bainüm. **16** Ka téredóla wagó, gyaur akó moboküpdu paud asi ki namülam ibüka, ini bóktan nidi mamoandako. Ini we pamkolpamako amkoman Godón pamkolpam nidipako.

17 Ini tonarrdógab, darrü oloma sab myamem kürü müp koke ki kókyene, zitülkus kótókla kólba bübdü pwaе amarrudóla ingülküp akó müsamüszan klamdógab. Ini pwaea okaka azazindako wagó, ka Yesun leba zaget olomla.

18 Zonaretal, ka téredóla, Lod Yesu Kerrison [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün. Amen.

Polón Peba Mórrag Epesus Sos Pamkolpamidó Ngaensingül Bóktan

Epesus Eisia prrobinsan ngaensingül wirri basirr yarilürr. Polón nygaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Kolosi wirri basirr ta ene prrobins kugupidü yarilürr. Epesusüm darrü wirri agurr obae godón [ótók] müöt yarilürr, ene kol godankü, ngi Arrtemis (Apostolab Tórrmen 19:23-41).

[Apostol] Pol Epesusüm nygaben akó bóktan amgol yarilürr nis pailüm akó aüd melpal (Apostolab Tórrmen 19:1-20:1, 30-31). Wa ini peba mórrag Epesus sos pamkolpamidó ugón wialómórr, wa tümün müötüdü pamzan nyabelórr, aprrapórr Rrom wirri basirrdü. Pol ola amkoman tümün müötüdü koke nyabelórr, wa popa müötüdü nyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gódamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol ta tóba peba mórrag wibalómórr Kolosi sos pamkolpamidó, Pilipi sos pamkolpamidó, akó oya gódam Pilimonka. Darrü pama, ngi Tikikus, ini peba mórrag Epesus pamkolpamidó idódür.

Pol abün sos pamkolpambóka umul yarilürr Epesusüm, a wa ma yawal bóktan koke wialómórr ini peba mórragdó, wa ngibürr peba mórragdózan wibalómórr. Zitulkus módóga, oya ubi aprrapórr igó yarilürr, ngibürr sos pamkolpama, Epesus minggúpanan nidi nygaben kwarilürr, ta ini peba mórrag ki etóngre.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2
- B. Kerriso akó sos pamkolpam 1:3-3:21
  - 1. God mibü bles tirre Kerrisokama 1:3-14
  - 2. Polón tére 1:15-23
  - 3. Büdüldügabi ama arróló 2:1-9
  - 4. Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, i dabyórrünako Kerrisokama 2:11-22
  - 5. Polón zaget ibünkü, Zu-koke nidipko 3:1-13
  - 6. Polón darrü tére Epesus sos pamkolpamabkü 3:14-21
- C. Küsíl nygaben Kerrisoka 4:1-6:20
  - 1. Yesun amkoman angun pamkolpam tibiób dabyórrünako 4:1-16
  - 2. Küsíl nygaben Yesu Kerrisoka 4:17-32
  - 3. Zyóndü nygaben 5:1-20
  - 4. Ngibürr kopoia ia térrmen tulmil ki tómbapón kwarile 5:21-6:9
    - a. Morwal akó konggal 5:21-33
    - b. Olmal akó aipalabal 6:1-4
    - c. Leba zaget kolpam akó ibü wirri pam 6:5-9
  - 5. Blaman büb adlang elklaza, God mibü ne elklaza tülinóp satanidü bóka bamgünüm 6:10-20
- D. Dómdóm alakón bóktan 6:21-24

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun [apostolóla] Godón ubidügab.

Ka yabüka wialómdóla, Godón pamkolpam nidipakla Epesus wirri basirrdü akó Kerriso Yesun metat nidi amkoman angundakla oyaka dabyórrünzanakla.

² Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpüdü paud sab yabüka asi ki namüläm God mibü Abdögab akó [Lod] Yesu Kerriso.

God Mibü Bles Tirre Kerrisokama

³ Mi blamana oya yagürnörre, mibü Lod Yesu Kerrison God akó Ab. Wa mibü bles tirre Kerrisokama blaman morroal elklaza aliónde samuan ngarkwatódó kwitüm bwóbdügabi. ⁴ Ene wa ngaen ini tüp tónggapón küsil nómá yarilürr, God mibü ngaen-gógópan silianórr Kerrisonme, tóba [kolkal] pamkolpamóm bainüm, tibi-tibi amarrón tóbankü, kolae-koke tóba obzék kwata. Godón [moboküpüdü ubi] mibükamóm yarilürr. ⁵ We ngarkwatódó, wa ngaensingül gyagüpitótók esenórr mibü bórreanóm tóbanan olmalzan Yesu Kerrisokama, tóba bagürwóm akó ubi ngarkwatódó. ⁶ Wa ene kla tónggapónórr mibü oya agürüm oya ne wirri kómól gail tonarre. Wa mibü ene wirri gail tonarr tókyenóp, mi oya moboküpüdü Olomdózan dabyórrünakla. ⁷ Tóba Oloman óean bókandóma, God mibü [aurdü semanórr], ene wa, mibü kolae tonarr barrgonórr. Ini Godón wirrian gail tonarran ngarkwatódóma. ⁸ Wa mibü ene gail tonarr tókyenóp ngaru bapón-koke, blaman [wirri gyagüpitótók] akó [küp amzyatómpükü]. ⁹ God morroal bagürwóm yarilürr mibü umul-umulan ngibtanóm, oya kwindü anikürrün angrirrún bóktan ia yarilürr. Wa ini bóktan zagetan ngitanórr Kerrisokama. ¹⁰ Ini angrirrún bóktan módoga: Oya angrirrún tonarrdó God sab blaman kla darrpan pokodó simarrue, kwitüdü ne elklazako akó tüpdü ne elklazako, akó Kerriso sab ibü singüldü pam yarile.

¹¹ God kibü, [Zu pamkolpam] nidipakla, ta silianórr Kerrisokama tóba pamkolpamóm bainüm, zitülkus wa ngaen gyagüpitótók esenórr kibü aleánóm, tóba bókam bagósorrón bóktan ngarkwatódó. Wa blaman kla tómbapónóm bainda tóba gyagüpitótók akó ubi ngarkwatódó. ¹² Ene igósüm, ki oya [wirri kómål zyón] agür kwarilo, kidi, Zu is nidipakla, ngaensingül nidi [gedlóngóm bainóp] Kerrisoka. ¹³ Akó yadi, Zu-koke nidipakla, God yabüka ta tóba timam ingrinürr Kerrisokama, e amkoman bóktan nómá barrkrurrü akó amkoman bangun pamkolpamóm nómá bainarre. Ene amkoman bóktan módoga, ene zidbain ne [Morroal Bóktana] sidódürr. God yabüka ne timam ingrinürr módoga, Godón Samue, God ne [alkamüll-koke bóktan] ingrinürr. ¹⁴ Godón Samu alkamüll-koke bóktanzana igó, God sab mibü blaman elklaza tülire, wa ne alkamüll-koke bóktan ingrinürr. Godón Samu ene alkamüll-koke bóktanzana, kókó God sab ibü aurdü amóne, oya nidipko. Ene igósüm, pamkolpama oya wirri kómål zyón ki yagürnüm.

Polón Tóre

¹⁵ We zitülkusdü, ka Godón eso akyandóla. Ene tonarrdóga, ka arrkrurrü wagó, e amkoman angundakla Lod Yesun akó yabü moboküpüdü ubia blaman Godón pamkolpamđó, ¹⁶ ka koke bólearró Godón eso akyanóm

yabünkü, ka tóre nóma bakodóla yabünkü. ¹⁷ God mibü Lod Yesu Kerrison Gode akó wirri kómal zyónpükü Aba. Ka tóredóla, wa yabü tóba Samu ki nókyerre, sab yabü wirri gyagüpítótók nótó nókyerre akó Godón okaka simzazile yabüka. Ene igósüm, e oyabóka wirri umul kwarilo. ¹⁸ Akó ka tóredóla, God yabü gyagüpítótók tapakue, igósüm e umul kwarilo wagó, e laró klamóm ki gedlóngóm bain kwarila, wa yabü ne klamóm ngibaunürr. Akó e umul iade kwarilo wagó, oya ngaru bapón-koke wirri kómal elklaza larógako, wa tóba pamkolpam ne alkamül-koke bóktan aliónda. ¹⁹ Akó e umul iade kwarilo wagó, oya arüng iazan wirria, blaman ngibürr arüng ne arünga arrgratódá. Ene arünga mibüka zagetóda, amkoman nidi bangundakla. Ini dadan wirri arüng, ²⁰ wa Kerrison ne arüngi irsümlüür büdüldügabi akó wa oya we mórran-mórran yónürr ene wirri pabodó tóba tutul tangdó kwitüm bwóbdü. ²¹ Errkya Kerriso ola balngomólida wirri kwitudü ibükagab, blaman [anerru] akó samu, arüngi nidi balngomóldako. Akó oya ngi wirriana blaman ngidügab, pama darrü olom ne ngi ngyesilda, wata ini tüpdü koke, akó elnga tüpdü ta inzan. ²² God blaman elklaza oya wapór-o lorodó irrbünürr* akó oya singüldü pamzan ingrinürr blaman kla balngomólóm sos pamkolpamabkö. ²³ Sos pamkolpam Kerrison bübako akó Kerriso ibü singüle. I byamrókórrónako Kerrison arüngpükü. Kerriso watóka blaman kla arról akó arüng nótó aliónda blaman kwata.

2

Büdüldügab Ama Arróldó

¹ Yadi, e ngaen büdül koralnórró samuan ngarkwatódó, zitulkus e gida amgün akó kolae tonarr tómbapón koralnórró. ² Ene tonarrdó, e tüpan pamkolpamzan ngyaben koralnórró, ibü kolae kwat mamoande. Akó e ene singüldü samuan kwat mamoan koralnórró, kolae samu nótó balngomólda, pülpül akó tüp ibü aodó. Ene samu, [satani], errkyia ibü moboküpüdü zagetóda, Godón bóktan koke nidi arrkrudako. ³ Mi blamana ngaen ibü aodó ngyaben koralnórró, mibiób kolae büban ubi mamoande, we kla tómbapónde, mibiób kolae ubi akó gyagüpítótókdögabi ne klamko. Mi kolae tonarr pamkolpamzan tóbabótórró, ngibürrazan kainóp. We ngarkwatódó, mi inzan pamkolpam koralnórró, God wirri ngürsil nibióbka yarilürr. ⁴ A Godón gyaur tonarr ngaru bapón-kokea akó oya wirri [moboküpüdü ubi] mibükamóm yarilürr. ⁵ We zitulkusdü, wa mibü arróldó simarrurr Kerrisökü, enana mi büdül nóma koralnórró samuan ngarkwatódó mibü gida amgün tulmilabme. Ene Godón lgail tonarrdögabi] e zid bairrúnakla. ⁶ Akó God mibü sirsinürr Kerrisökü akó mibü mórran-mórran tinóp usakü kwitüm bwóbdü. God ini kla tómbapónorr, wa mibü nóma datinóp Kerrisoka. ⁷ Ene igósüm, wa sab elnga tonarrdó oya ngaru bapón-koke gail tonarr emtyene, blaman ngibürr gail tonarr ne gail tonarra arrgratódá. Wa mibüka ene gail tonarr kuri tómyerre morroal tonarre Kerriso Yesukama. ⁸ Zitulkus mórdöga, ene Godón gail tonarrdögabi e zid bairrúnakla, yabiób amkomán bangundügabi. Ene igó kokea igó, e darrü kla tónggapónarre Godón yabü zid bainüm, a yabü zidbain Godón [gyaur klame]. ⁹ God

* ^{1:22} Ini bóktanan küp mórdöga: God blaman elklaza [ut-ut ninóp] akó Kerrison iliónürr balngomólóm. ^{1:22} Wórr Pebá 8:6 ^{1:23} Kolosi 1:18

yabü koke zid ninóp yabiób tórrmendógbabi, igósüm darrü oloma koke ki ikub bagür yarile.¹⁰ Zitulkus módóga, God mibü wató tómbapónórr mi ne ngarkwatódómakla: mibü Kerriso Yesuka dabyóndi, wa mibü tómbapónórr morroal tórrmen tómbapónóm, wa ne kla irrbünürr singül kwata mibü tómbapónóm.

Zu Pamkolpam akó Zu-koke Nidipko, I Dabyórrünako Kerrisokama

¹¹ We ngarkwatódó, gyagüpi zomalam e ngaen ia kwarilnürü. E Zu kol-pamzan koke tóbabótórró akó Zu pamkolpama yabü inzan ngibliandako wagó, [gyabi sopae singgalgórrón]-koke pamkolpam. I tibiób inzan ngibliandako wagó, gyabi sopae singgalgórrón pamkolpam. I ini klamankwata ikub bagürdako, enana pama ini kla tómbapondako enan tibiób bübdü. ¹² E gyagüpi zomalam igó, ene tonarrdó e Kerrisoka dabyórrún koke koralnórró. E nanabwób koralnórró Isrrael Müötüdügabi. E mogob pamkolpam koralnórró akó God ne [alkamül-koke bóktan] irrbünürr tóba [alkamül-koke tónggapórrón bóktandól], ene poko yabünkü koke kwarilürr. E zdibainüm koke [gedlöngóm bain] koralnórró akó Godónbóka umul-kók koralnórró ini tüpdü. ¹³ Ngaen e aibwób koralnórró Godkagab, a errkyá ma, e Kerriso Yesuka dabyórrünzanakla, God yabü minggüpanan simarrurr tóbaka, Kerriso Yesun oédóma. ¹⁴ Zitulkus módóga, Kerriso tüób paud we sidódürr mibüka. Wa Zu pamkolpam ó Zu-koke nidipko, ibü darrpan kolpamóm we ninóp. Ngaen ene nis kobo tibiób alzizi boman namülnürri. Ene inzan yarilürr, wamaka darrü gria ibü bürrrrat yarilürr. Da Kerriso ene gri ilgatórr. ¹⁵ Wa ini kla tómbapónórr wa nóma narrótókorr. Wa Mosesón gida amaikürr, ene gidan blaman abün-abün gida bóktan pokopükü. Ene igósüm, wa darrpan küsil kobo tónggapóne ene nis kobodógabi, tóbaka dabyónüm. Inzan kwata wa paud sidódürr. ¹⁶ Akó wa ene gida amaikürr, igósüm wa ene nis kobo darrpan bübdü ki tüdüde akó Godkü ki gódam bangurre, krrosdó narrótökde. Oya krrosdó büdülanbókamde, i myamem tibiób koke alzizi bumaniwdamlí. ¹⁷ Kerriso we tamórr akó Morroal Bóktan paudankwata büdrrat yarilürr yabüka, aibwób nidi kwarilürr Godkagabi, akó kibüka, minggüpanan nidi kwarilürr Godka. ¹⁸ Oyabókamde mi blaman, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, gaodómakla Ab ngoram ainüm oya Samudüma.

¹⁹ Da módóga, e, Zu-koke nidipakla, myamem mogob ó nanabwób pamkolpam kokeakla, a e ma errkyá darrpan kobodómakla Godón pamkolpampükü akó e ta oya müót pamkolpamakla. ²⁰ E müótzanakla akó [apostol] ó [prropet]^{*} ene müótan zitülganako. Akó Kerriso Yesu tüób ene müótan zirrgüpü ingülüpa. ²¹ Wa tüób módóga ene dudu müót nótó amoanda akó oyabókamde ene müóta wirri bainda [gyabi müótüm] bainüm Lodónkü. ²² Akó oyaka dabyórrünzanakla, e ta balmelórrónakla ngibürr amkoman bangun pamkolpampükü ngyaben marrgum bainüm, God ne klamdó ngyabenda oya Samudüma.

3

Polón Zaget Ibünkü, Zu-koke Nidipko

---

^{2:15} Kolosi 1:20   * ^{2:20} prropet: Abün Godón Bukbóka wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wagó, ini sosdó prropetbóka apónda, Ngaep Bukan prropetbóka koke. Ini prropeta Godkagabi bóktan azebdako.

¹ We zitülkusdü, ka, Pol, Godka tóredóla. Ka tümün müötüdü pamla Kerriso Yesunkü, zitülkus ka [Morroal Bóktan] amgol namünlürrü yabüka, Zu-koke nidipakla, yabü morroalóm. ² Ka amkoman angundóla wagó, e barrkrrurru wagó, God kürü küngrinürr ene zaget tónggapónóm yabü morroalóm. Wa kürü küngrinürr tóba [gail tonarrdóbabi]. ³ Ene wa, God ene kwindü anikürrün bóktan* pupo syónürr kürüka, kazan kuri wialóma äuden bóktan opore. ⁴ E ini oporzan bótangdakla, e gaodómakla amzyatóm igó, ka Kerrisonkwata kwindü anikürrün bóktanan [küp amzyatdóla]. ⁵ God ini kwindü anikürrün bóktan koke pupo syónürr pamkolpamdó, ngaen nidi ngayaben kwarilürr. A God ma ini ngayaben tonarrdó pupo syónürr tóba Samu-i [apostol] ó prropetódó,† tibi-tibi amarrón idipako tóbankü. ⁶ Ini kwindü anikürrün bóktan módogá, Morroal Bóktandóma Yesunkwata, Zu-koke nidipko sab dadan morroal elklaza yazebrre samuan ngarkwatódó, Zu pamkolpampükü. I blaman darrpan bübako, akó i darrpan pokodómako, wa ne [alkamül-koke bóktan] ingrinürr, Kerriso Yesukama.

⁷ Ka ene Morroal Bóktanan zaget pamóm bairrü ene [gyaur kla] ngarkwatódó, Godón gail tonarr ne klame. Wa kürü ene kla kókyanórr tóba arüngan zaget ngarkwatódó kürüka. ⁸ Ka kari ngi enanal Godón pamkolpamdóbabi. A God ma kürü ini gail tonarr kókyanórr igó: Zu-koke nidipko, ibüka we Morroal Bóktan amgolóm, Kerrison mórelankwata bóktan. Ini mórel inzan wirriana, darrü olom babula küp amzyatóm. ⁹ Akó God kürü ini gail tonarr kókyanórr igó: kakalande müsirrga ainüm blaman pamkolpamdó, God tóba kwindü anikürrün bóktan tórrmendó ia ki ingrine. Ngaen zitüldügab kókó errkyä, ini kwindü bóktan anikürrün yarilürr Godka, blaman elklaza nótó tómbapónórr. ¹⁰ Ene igósüm, God ini tonarrdó tóba abün-abün tulmili [wirri gyagüpítótók] pupainda sos pamkolpamdóma ibüka, anerru akó abün-abün samu, arüngi nidi balngomóldako kwitüm bwóbdü. ¹¹ God ini kla tónggapónórr tóba bókam bagósórrón bóktan ngarkwatódó, zitül-babul akó solo-koke ne bóktane. Wa ene bóktan tórrmendó ingrinürr mibü [Lod] Kerriso Yesukama. ¹² Mi gaodómakla Godón ngoram ainüm, gum-koke akó umuldi wagó, wa mibü aibóka koke tóngólörre, zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünakla akó mi oya amkoman angundakla. ¹³ We ngarkwatódó, ka yabü batodóla, genggorrama yabü koke ki yazeb kürü azid aenganme yabünkü.‡ Zitülkus módogá, kürü azid aenga yabü kwit bainda.

Polón Darrü Tóre Epesus Sos Pamkolpamabkü

¹⁴ We zitülkusdü, ka wakósingül alkamüldöla tórem Aban obzek kwata. ¹⁵ Wa blaman zitül-zitülab Abe, kwitüm akó tüpdü. ¹⁶ Ka tóredóla wagó, wa tóba Samudüma yabü moboküp ó gyagüpítótók wirri arüng nókyerre tóba ngaru bapón-koke [wirri kómal zyöndügabi]. ¹⁷ Ka tóredóla wagó, Yesu Kerriso tóba marrgu yabü moboküpdu tómbapóne yabü amkoman bangundügabi. Yabü [moboküpdu ubi] Godka akó ngibürr pamkolpamdó, God yabü ne moboküpdu ubi nókyenóp, yabü karrkukusan ngibtanda,

* ^{3:3} kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módogá: mystery. † ^{3:5} prropet: Ma müsirrga ain bóktan Epesus 2:20 ngakanke. ‡ ^{3:13} Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa tümün müötüdü yarilürr, zitülkus wa Morroal Bóktan Yesunkwata amgol yarilürr ibüka, Zu-koke nidi kwarilürr.

wamaka müótaelórróna zitül kwitudü, ne zitülan talkuma buguandako tüpdü. E karrkukuszanakla, ka tóredóla wagó,¹⁸ e gaoandó kwarilo, blaman Godón pamkolpampükü, küp amzyatóm Kerrison moboküpüdü ubi ia nadúzan tapata, kokrrapa, kwitüma, akó kukurrua.¹⁹ Akó ka tóredóla wagó, e oya moboküpüdü ubi umul koralo, enana darrü olom gaodó kokea ene ubi dudu umul bainüm. Ene igósüm, e dudu barümürün koralo Godón tórrmen tulmili.

²⁰ Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, gaodó nótóke blaman elklaza tómbapónóm, mi ne elklazam batodakla ó mi ne elklazabkwata gyagüpi tótókdakla, akó abün elklaza ene tumum, ngaru bapón-koke. Wa gaodóma tóba arüng ngarkwatódó, mibü moboküpüdü ne arünga zagetóda. ²¹ Mi, sos pamkolpam nidipakla, Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre Kerriso Yesukama blaman tonarrdó, metat-metat! [Amen].

4

Yesun Amkoman Angun Pamkolpam Tibióbka Dabyórrünako

¹ We ngarkwatódó, ka, tümün müótüdü pamzanla kólba zagetanme Lodónkü, yabü arüngi atodóla wagó, e inzan ngayaben koralónke igó ngarkwatódó, God yabü ia ngibaunürr ngayabenóm. ² Blaman tonarrdó, e yabiób ngi tüp elókane akó mómóke koralónke, zao-zao bainane, akó yabiób darrpan-darrpanab kle-kle tonarr yazebam, yabü [moboküpüdü ubizane] yabiób darrpan-darrpandóma. ³ Godón Samua yabü darrpan pokodó datinóp. Wirribóka bütanin koralónke metat dabyónüm paudüdü ngayabende, yabü ne pauða dabyónda. ⁴ E wata darrpan bübakla akó ene dadan Godón Samua yabüka ngayabenda. Wata e blamanzan ngibaurün koralnórró dadan elklazam [gedlóngóm bainüm], ene tonarrdó God yabü nóma ngibaunürr. ⁵ Wata darrpan [Lodel], Yesu Kerriso, mi blamana oya amkoman angundakla, akó mi blaman [baptæs bairrúnakla] amtyanóm mi oyanakla. ⁶ Wata darrpan Gode ó wa tóba blaman pamkolpamab Abe, tóba blaman pamkolpam nótó balngomólda, tóba blaman pamkolpamdóma nótó zagetóda, akó tóba blaman pamkolpamab bübdü nótó ngayabenda.

⁷ Mi darrpan-darrpan gyaur kla* kuri yazebrre Kerrisozan arrgrratör. ⁸ We ngarkwatódó, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Wa kwitüm néma kasilürr,

wa abün [ut-ut bairrún] pamkolpam simarrurr tümün müótüdü iszan
akó wa tóba pamkolpam [gyaur kla] nülinóp."

⁹ Da ene bóktan opor "kwitüm kasilürr," küp ia laróga? Oya küp módóga: wa ta ngaen-gógópan abinürr tüpan polko bwóbdü. ¹⁰ Ene nótó abinürr tüpan polko bwóbdü, wa tüób ene dadan oloma akó kwitüm we kasilürr, akó ene tumum, dudu bwób gwarranóm, tüp akó pülpül. ¹¹ Ene wató yarilürr, sos pamkolpam zaget kolpam nótó nülinóp, ngibürr [apostol], ngibürr prropet, ngibürr kolpam [Morroal Bóktan] nidi amgoldako amkoman bangun-koke kolpamdó, ngibürr sos pamkolpam ngabkan pam, akó Godón Bóktan umulbain pam. ¹² Wa ini poko igózidi tónggapónorr, tóba pamkolpam gaodó byónüm tóba zaget tómbapónóm, igósüm Kerrison amkoman angun pamkolpam, Kerrison büb nidipako, ibü amkoman

* **4:7** gyaur kla wa darrü-darrü zagetbóka apónda Godónkü.   **4:8** Wórr Peba 68:18

bangun dódórr ainüm. ¹³ Ini metat tómbapólamke, kókó mi blamana dabirre amkoman bangundügabi akó Godón Olombóka umuldügabi. Akó kókó mi blaman samuan ngarkwatódó gaodó bairre. Akó kókó mi blamana inzan dudu bairre Godón ubi ngarkwatódó, wata Kerrisozan dudu bainürr Godón ubi ngarkwatódó. ¹⁴ Ene igósüm, mi myamem kari olmalzan koke koralo, popadan nibiób anensanen angónda butzan, goblola ne kla amzazilsimzazil angóndako. Wóra myamem mibü koke alüngsalüng angón korale. Ene wa, ilklió-bülión gyagüpitótóke pama myamem mibü koke ilklió tüliónorre apól kwatódó tótókóm ibü abün-abün obae umulbaindügabi. ¹⁵ A mi ma ki dódórr bain kwarila blaman kwata Kerrison bübüm bainüm, singl nótóke. Mi ki dódórr bain kwarila amkoman bóktan büdratökü, mibü moboküpü ubizan mibü darrpan-darrpandóma. ¹⁶ Kerrison amkoman angun pamkolpam oya búbako. Wa tóba büb dódórr ainda. Kwók akó kwókan püös, i büb dayóndako akó arümdako. Ene dadan ngarkwatódó, blaman amkoman bangun pamkolpama tibiób zaget néma tómbapónako, Kerrison buba dódórr bainda. Olgabi ene buba arüngüm baínda, pamkolpamab moboküpü ubi ibü darrpan-darrpandózanako.

Küsil Nyaben Yesu Kerrisoka

¹⁷ We ngarkwatódó, ka Lodón ngidü yabü igó arüngi byaldóla wagó, myamem inzan nyabeng-gu, izan nyabendako, Godónbóka umul-kók nidipako. I inzan nyabendako, zitulkus ibü gyagüpitótók kúp-kokeako. ¹⁸ Ibü gyagüpitótók tümün kwatódómako, i bürrgratörönako ene arróldögabi, God ne kla akyanda, zitulkus i Godónbóka umul-kókako akó i ubi kokeako umul bainüm Godónbóka akó ibü karrukus moboküpako arrkrrugum. ¹⁹ I büód aengbóka amrükürrünako, igósidi i tibiób büb kolaedó irrübünóp büódan tulmil tómbapónóm, igósüm metat abün-abün [kolkal]-koke tonarr tómbapónóm. Akó ibü wirri ubia ene tonarr tómbapónóm.

²⁰ A yadi, e ma inzan koke umul bainarre Kerrisonkwata! ²¹ Ka amkoman angundóla wagó, e oyabóka barrkrrurrü akó e oyaka dabyórrünzan koralnórró, i yabü umul tinóp igó ngarkwatódó, Yesuka ne amkoman bóktane. ²² I yabü umul tinóp yabü ngaep tonarr anólóm mórrkenyórrzan, e ne kla tómbapónarre yabiób ngaep nyabendó. Yabü ilklió bülión büban ubia yabü ngaep nyaben kolae bain kwatódó simarrurr. ²³ I yabü umul ninóp wagó, God yabü gyagüpitótókan tórrmen tulmil küsíl ki nirre. ²⁴ Akó i yabü umul ninóp küsíl tonarr bamelóm mórrkenyórrzan, God ne kla tónggapónorr tóbanan obzeksyók ngarkwatódó. Ene tonarr amkoman dümdüma akó kolkala.

²⁵ We ngarkwatódó, myamem obae tizgu akó e wata amkoman poko büdrat koralo yabiób darrpan-darrpandó, zitulkus mi blamana darrpan büb tónggapónakla. ²⁶ “Ngürsila yabü néma azebda, kolae tonarr tónggapón-gu.” Abusa néma mórranda, yabü ngürsil atamürrün ki kwarile. ²⁷ Zitulkus mórdóga, e [deból] kan akyan-gu yabü balngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. ²⁸ Nadü oloma gómölda metat, wa myamem koke ki gómörl yarile. A wa ma zagetóm ki bai tóbanóm tange tóba

morroalóm, igósüm oya darrü kla asi yarile kolpam aliónüm ibü tangbamtinüm. ²⁹ Kolae ó küp-koke bóktana koke ki baus kwarile yabü ulitüdüğabi. A ma wata ene bóktana ki baus kwarile, ngibürr kolpam ne pokoa tangbamtında arüngan ngibtanóm. Ene igósüm, ini bóktana ibü tangbamtında, ne kolpama arrkrrudako. ³⁰ Akó Godón kolkal Samu gyagüp kolae an ngitan-gu. Zitülkus módóga, Godón Samu timamzana, God ne kla ingrinürr yabüka ene ngürrankü, wa yabü sab nóma |aurdü amóne|. ³¹ Blaman ene tonarr oloklón: alzizi boiman, wirri ngürsil, popa ngürsil, popa taegwarr, obae bóktan ngibürr kolpamabkwata panzedó, akó abün-abün azid alión tulmil. ³² A e ma morroal tonarr akó gyaur moboküppükü koralo, yabiób darrpan-darrpanab kolae barrgonde, wata God yabü kolaezan barrgonorr Kerrisokama.

5

Zyöndü Ngyaben

¹ We ngarkwatódó, Godkagabi tikó ipüdamke, tóba moboküpü olmalzan. ² Yabü |moboküpü ubia| yabü ngyaben ki balngomól yarilün, wata Kerrison moboküpü ubizan yarilürr mibüka, akó wazan tóba arról tókyenóp mibünkü. Wa tóba arról nóma nókyenóp, wa |urdü agasil larzana| akó morroalan ilang gyaur klama * Godónkü.

³ Pamkolpamab zitülkus alión-gu yabükwata bóktanóm igó, e inkü utódakla, yabü kol ó morwal koke nidipko, ó e darrü-darrü tulmil tómbapóndakla, |kolkal|-koke ne tulmilko, ó ubia yabü azebda abün elklazam, zitülkus ini tulmil gaodó kokeako Godón pamkolpama tómbapónóm. ⁴ Akó e igó poko bóktan-gu, büódan bóktan ó gonggo bóktan ó büódan tiz bangón bóktan. Ini bóktan gaodó kokeako. A e ma Godón eso bóktan ki ekyanane. ⁵ E amkoman umul ki kwarila, igó oloma sab ene bwóban morroal elklaza koke yazebe, Kerriso akó God ne balngomoldamli Kingzan: wankü nótó utóda, oya kol ó müór koke nótóka, kolkal moboküp-koke noane, ó ubia noan apadóda abün elklazam. Ubia noan apadóda abün elklazam, wa obae god |ótók| oloma, zitülkus wa ene elklaza ótókda.

⁶ Darrü oloma yabü ilklió koke ki nüliónünüm küp-koke bóktane, zitülkus ene kolae tulmilabme, Godón wirri ngürsila sab tame ibüka, oya bóktan koke nidi arrkrrudako. ⁷ We ngarkwatódó, inzan pamkolpampükü dabyón-gu.

⁸ Zitülkus módóga, ngaen e tümündü koralnórró, a errkyá ma e zyöndümakla, e Lodka dabyórrünzanakla. Da e wata igó olmalzan ngyaben koralo, zyöndü nidipako. ⁹ (Zitülkus módóga, darrü olom zyöndü nómada, oya blaman tórrmen tulmil morroal ó dümdümako, akó oya moboküp amkomana.) ¹⁰ Akó kóbó emzyetam Lodón laróga bagürwóman ngitanda. ¹¹ Ene pamkolpampükü dabyón-gu, tümündü nidipako, küp-koke tórrmen tómbapónóm. A e ma ene tórrmen panzedó simarruane, igó bómtyanóm igó, i kolaeako. ¹² Zitülkus módóga, ene pamkolpama ne tórrmen anik-anik tómbapóndakó, inzan kolaeako, ene ta kari büód kokea dele ene tórrmenabkwata ikiküm. ¹³ A zyóna blaman ne elklazadó warri

* ^{5:2} morroalan ilang gyaur kla: Isrrael pamkolpama urdü agasil lar nóma simarrunóp |altadó| arrbünum, ene ilang morroal yarilürr Godka (Bazeb Tonarr 29:18).

bapónda, okaka azazirrúnako panzedó. ¹⁴ Zitulkus módoga, blaman ne okaka azazirrún elklazako, zyónako. We zitulkusdü, igó angrirrúna wagó, “Utan olomóe, türsümül,
türsümül büdüldügabi,
da Kerrison zyóna marú warri mapóne.”

¹⁵ Da módoga, e umul-umul koralo, e iazan ngyabendakla. E inzan pamkolpamzan ngyaben-gu, [wirri gyagüpítótók] babul nibióbe, a e ma inzan pamkolpamzan ngyaben koralo, wirri gyagüpítótók nibióbe. ¹⁶ Blaman tonarrdó aerr koralón morroal tómbapónóm, yabü gaodó kan asi nóma yarile, zitulkus pamkolpama abün kolae tómbapóndako ini ngyaben tonarrdó. ¹⁷ We ngarkwatódó, e gonggo bain-gu, a e ma umul ipüdamke Lodón ubi laróga. ¹⁸ Ngyepame gorrgorr bain-gu, zitulkus ene gorrgorr baina pamkolpam balngomólda büödan tulmil tómbapónóm tibiób bübi. A Godón Samua ma yabü büb ki gwarran. ¹⁹ Yabiób darrpan-darrpandó wórr bóngyalólam igó opore, Godón Bukdü wibalómórrón ne klamko, akó Godón agür wórrí akó ngibürr samuan ngarkwatódó wórrí. Wórr bóngyalólam akó wórr elklaza bapulólam Lodka yabiób moboküpi. ²⁰ Metat Godón eso ekyalamke, mibü Ab nótóke, blaman elklazabkü mibü Lod Yesu Kerrison ngidü.

²¹ Yabiób darrpan-darrpanab tangdó ki korala, zitulkus e Kerrison gum-gum ótókdakla.

Morwal akó Konggal

²² Konggal, e yabiób morwalab tangdó ki kwarila, e Lodón tangdózanakla. ²³ Zitulkus módoga, müór kolan singüle, Kerrisozan sos pamkolpamab singüle, oya büb nidi tónggapóndako. Wa tüób ibü Zidbain Pama. ²⁴ Da sos pamkolpam Kerrison tangdózanako, konggal ta tibiób morwalab tangdó ki korale blaman elklazadó.

²⁵ Morwal, yabü moboküpü ubi yabiób konggaldó ki korale, wata Kerrison moboküpü ubizan yarilürr sos pamkolpamdó, da wa tóba arról nökyenop ibünkü. ²⁶ Wa ini kla tónggapónorr ibü kolkal bainüm, ibü aguldi nae-e tóman amanóm Godón Bóktandóma. ²⁷ Ene igósüm, ibü arrbünum tóba obzek kwata wirri kómál sos pamkolpamzan, tómanbabul ó bórrngamórrón-koke ó darrü inzan kla, a ma kolkal akó kolae-babul. ²⁸ Ini dadan ngarkwatódó, morwalab moboküpü ubi tibióban konggaldó ki korale, ibü moboküpü ubi tibióban bübdüzanako. Noan moboküpü ubi tóbanan koldóma, tóba moboküpü ubi tóbakama. ²⁹ Anda, darrü olom babulana, tóbanan büb nótó alzizi amaikda. A wa ma tóba büb ngóyónda akó ngakanda, wata Kerrisozan tómbapónda sos pamkolpamabkü, ³⁰ zitulkus mi oya büban il tizakla. ³¹ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ini zitulkusdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, da i ama darrpan bübüm baini.” ³² Ini wirri kwindü anikürrún bóktana, da ka ma Kerrisonbóka apóndola akó sos pamkolpambóka. ³³ A yabü darrpan-darrpan paman moboküpü ubi ta tóbanan koldó ki yarile, tóba moboküpü ubizane tóbaka. Akó kola tóba müór [morroal ki yangónól].

6

Olmal akó Aipalabal

¹ Olmal, e Lodka dabyórrünzanakla, e yabiób aipalabalab bóktan arrkrru koralón, zitülkus ini dümdüma. ² “Ma moba aipab nis morroal angón namülün.” Ini ngaen-gógópan gida bóktan pokoa [alkamül-koke bóktanpükü]. ³ Ene bóktan módóga, “Ene igósüm, elklaza sab morroal korale marünkü akó ma sab wirri kokrrap ngyabelo ini tüpdü.”

⁴ Abal, yabiób olmal ngürsilan ngibtan-gu, morroal zitülkusdü. A e ma ibü dódórr ninane ibü arüngi ikik bokrrande akó umul baindi Lodón ubi ngarkwatódó.

[Leba Zaget] Kolpam akó Ibü Wirri Pam

⁵ Leba zaget kolpam, yabiób tüpan wirri pamab bóktan arrkrru kwarilün, [morroal bangónde] akó gum bangónde, amkoman moboküpi, wata e Kerrison bóktanza arrkrrudakla. ⁶ E ibü bóktan wata ugón koke arrkrrunane ibü ilküpü, ó igó zitülkusdü koke, ibü bagürwóman ngibtanóm. A e ma ibü bóktan arrkrru kwarilo Kerrison leba zaget kolpamzan, Godón ubi tómbapónde yabiób moboküpi. ⁷ Yabiób zaget tómbapólama barnginwómpükü, wamaka e Lodónkü zagetódakla, a kolpamabkü koke. ⁸ Zitülkus módóga, e umulakla wagó, Lod sab blaman pamkolpam ene darrem kla nókyerre, i morroal ne kla tómbapóndako, ia i leba zaget kolpamako, ta ia leba zaget kolpam-koke.

⁹ Akó wirri pam, e yabiób leba zaget kolpam dadan ngarkwatódó angón koralo. E ibüka bóktan-gu igó, “Ka marü kubó mómkolo, ma ne koke nóma tónggapono, ka marü ne poko mila.” E ene poko bóktan-gu, zitülkus e umulakla, ibü kwitüm Wirri Pam nótóke, wa ta yabü kwitüm Wirri Pama. Akó wa sab blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó zaz nirre.

Blaman Büb Adlang Elklaza, God Mibü ne Elklaza Tülinóp Satanidü Bóka Bamgünüm

¹⁰ Dómdóm bóktan módóga, karrukus bórrangke ezan Lodka dabyórrünakla akó oya wirri arüngdüğabi. ¹¹ Da blaman büb adlang elklaza ugó bamelam, God yabü ne elklaza nülinóp, igósüm e gaodó koralo [debóldó] bóka bamgünüm, wa yabü ilklió bülionüm nóma kainda.

¹² Zitülkus módóga, mi pamakanpükü koke gazirrdakla, a mi ma kolae anerrupükü gazirrdakla akó kolae samupükü, arüngi nidi balngomoldako ini tümün bwöbdü. Akó mi kolae anerru ó samupükü gazirrdakla, arüngi nidi balngomoldako kwitüm bwöbdü. ¹³ We ngarkwatódó, blaman büb adlang elklaza ugó bamelam, igósüm e gaodó koralo kolaepükü bóka bamgünüm, kolae ngürr nóma semrrale. Akó igósüm, karrukus bórrangóm, e blaman elklaza nóma tómbapónarre, ene kakóm.

¹⁴ Da e tómbapórrón koralo satanidü bóka bamgünüm, belt* batende yabiób kobtoldó. Ene belta amkoman bóktanóm zamngólda. Dalgüp adlang kla[†] bamelam. Ene [dümdüm tonarróm] zamngólda. ¹⁵ Akó wapór

6:1 Kolosi 3:20   **6:3** Bazeb Tonarr 20:12; Duterronomi 5:16   **6:4** Kolosi 3:21   **6:8**

Kolosi 3:22-25   **6:9** Kolosi 3:25   * **6:14** belt: Gazirr paman belt baten yarilürr tóba kokrap mórrkenyórr amoanóm, igósüm wa tómbapórrón yarilürr busom akó gazirrum. Godón amkoman bóktandögabi ma tómbapórrónla satanipükü gazirrum. † **6:14** dalgüp adlang kla, Mórrke-mórrke módóga: breastplate.

kla bamelam yabiób wapórdó. Ene wapór klama paudüm zamngólda, ne pauda tamórr Morroal Bóktanana Yesunkwata. Ene paudanme e sakósakó kwarilo.[‡] ¹⁶ Ene tumum, büb adlang kla[§] emorronam. Ene Godón amkoman angunüm zamngólda. Ene klame e gaodó kwarilo blaman satanian urpükü kyab atamünüm. ¹⁷ Singül adlang walap* bamelam. Ene Godón zidbainüm zamngólda. Akó Godón Samuan gazirr turrik yazebam. Ene Godón Bóktanóm zamngólda.

¹⁸ Tóre koralón blaman tonarrdó akó blaman elklazadó Samua yabü iazan balngomólda, Godón atode yabü tangbamtinüm. Inzan tóre bakom, aerr koralón akó metat tóre koralón blaman Godón pamkolpamabkü. ¹⁹ Akó tóre koralón kürünkü igó, God kürü böktan kókyene ka böktanóm nómá kaino, igósüm ka kwindü böktan gum-koke pupain namulo, Morroal Bóktandó ne anikürrün böktane. ²⁰ Ka Kerrison menyam pamla ini böktan büdratám. We zitulkusdü, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müötüdü. Tóre koralón igó, ka gum-koke namulo ene böktan pupainüm, kazan ki böktan namüla.

Dómdóm Alakón Bóktan

²¹ Tikikus mibü moboküpü zonareta, amkoman moboküpi nótó zagetoda Lodónkü. Wa sab yabüka blaman kla büdratle, igósüm e ta umul koralo ka iadóla akó ka laró tónggapóndóla. ²² Ka oya ugósüm zirrapóndóla yabüka, e umul koralo ki iadakla akó wa yabü moboküpü arüng nütürre.

²³ Ka tóredóla, God, mibü Ab nótóke, akó Lod Yesu Kerriso blaman [zonaretal] moboküpü paud ki nülinüm akó ibü [moboküpü ubi] metat tibiób darrpan-darrpandó ki kwarilün amkoman bangundi. ²⁴ Ka tóredóla, Godón [gail tonarr] blamandó ki yarilün, nibiób moboküpü ubi mibü Lod Yesu Kerrisokama, ne moboküpü ubia kokean blakóne.

[‡] **6:15** Darrü Grrik böktanan küp módóga: Tómbapórrón kwarilo Morroal Bóktan paudankwata angolóm. [§] **6:16** büb adlang kla, Mórrke-mórrke módóga: shield. Darrü gazirr klama gazirr paman büb adlangóm, igósüm kyaba oya büb koke anóbe. Ene kla nugup pok-e tónggapórrón yarilürr, lar sopae-e ngalaorrón. * **6:17** singül adlang walap ayane tónggapórrón klama. Mórrke-mórrke módóga: helmet. **6:21** Apostolab Tórrmen 20:24; Kolosi 4:7; 2 Timoti 4:12; Taetus 3:12 **6:22** Kolosi 4:8

Polón Peba Mórrag Pilipi Sos Pamkolpamđó Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla

[Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr Pilipi sos pamkolpamđó. Timoti wankü yarilürr, a wató koke wialómórr. Pol ini kla nóma wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan ngyabelórr. Wa koke wialómórr wa nóla yarilürr, a wa aprrapórr Rrom wirri basirrdü ngyabelórr. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón Rrom gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamat gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol akó tóba peba mórrag wialómórr Epesus sos pamkolpamđó, Kolosi sos pamkolpamđó, akó oya gódam Pilimonka.

Pilipi Wirri Basirr

Pilipi wirri basirr Masedonia prrobins kugupidü yarilürr. Errkya ene prrobins Grris kantrri kugupidüma. Darrü wirri kwata ene basirr aodóma wamórr. Abün Pilipi pamkolpamab abalbobatal Rrom gazirr pam kwarilürr, ngaen Rrom gabaman nibiób tüp poko nülinóp. Ene igóside Pilipi pamkolpama morroal ngyaben kwarilürr, zitülkus Pilipi Rrom basirr kwarilürr. Oya küp módóga: ene basirr pamkolpam ta Rrom pamkolpam kwarilürr, akó i bagür kwarilürr enekwata. Rrom gida morroal yarilürr Rrom pamkolpamabkö.

Pol ngaen-gógópan Pilipi wirri basirrdü wamórr ini pail ngarkwatódó 49-51. Timoti, Saelas, akó Luk wankü kwarilürr. Ma ini póep Apostolab 16dü atang namulo.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón ngibürr zitülkus kwarilürr ini peba mórrag wialómóm.

Polón ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam Pilipi wirri basirrdü eso akyanóm, zitülkus i oya [gyaur kla] zirrapónóp (1:5; 4:10-19).

Polón ubi yarilürr ibü arüng bótanóm karrkukus bórrangóm ngibürr kolpama ibü wirri müp nóma nüliónónóp, akó i wata bagürwómdü kwarile, ibü müp asi nóma koralórr (1:27-30; 4:4).

Polón ubi yarilürr ibü arüng bótanóm darrpan gyagüpítótók apadóm akó tibiób ngi tüp alókóm (1:27; 2:1-11; 4:2-3).

Polón ubi yarilürr, i Epaprroditus morroal tonarre ki ipüdórre akó ibü azazilüm Timotin tótókankwata (2:19-30).

Polón ubi yarilürr ibü ikik akrran bóktan akyanóm ngibürr umul-bain pamabkwata, umul nidi bainóp wagó, paman [gyabi sopae ki singgalgónónóp] akó Zu pamóm ki bainünüm, oya ubi nóma yarilürr Yesun amkoman bangun pamóm bainüm (3:2-3).

Polón ubi yarilürr tóbakwata wialómóm ibüka akó wialómóm Morroal Bóktan Yesunkwata ia ayo kwarilürr Rrom wirri basirrdü, zitülkus wa

ibü igó ngabkalórr, wamaka i wankü zaget kwarilürr (1:12-26; 4:10-19).

Ngibürr Umul Bóktan Ini Peba Mórragankwata

Ini peba mórragdógi mi umul baindakla Pol akó Pilipi pamkolpam morroal gómdamal kwarilürr.

Ini peba mórragdó Pol bagürwómankwata wialómórr. Wa pupo bainürr wa bagürwóm yarilürr Pilipi pamkolpamabkwata, oya [moboküpdu ubi] ibüka yarilürr, akó wa gyakolae yarilürr.

Ini peba mórragdó morroal umulbain bóktan asine Kerrisonkwata wagó, Kerriso ia nótóke (2:5-11).

Ini peba mórragdó Ngaep Bukan bóktan babula. Pilipi pamkolpam Zuko kwarilürr.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-11

1. Polón morroal ngürr bóktan Pilipi wirri basirr sos pamkolpamdo 1:1-2

2. Pol Godón eso ekyanórr akó tóre ekolórr 1:3-11

B. Morroal Bóktan Yesunkwata ayonóp, enana Pol sein sye-i amrókrrón yarilürr tümün müötüdü 1:12-30

C. Mibü gyagüpitótók wata Kerriso Yesun gyagüpitótókzan ki yarilün 2:1-11

D. Wimurrazan warri bapón 2:12-18

E. Timoti akó Epaprroditus 2:19-30

F. Amkoman dümdüm tonarr 3:1-11

G. Arüngi buso blakón ngaru amirranóm darrem kla apadóm 3:12-21

H. Ikkik bokrran bóktan 4:1-9

I. Pol Pilipi pamkolpam eso nókyenóp ibü gyaur klamóm 4:10-20

J. Dómdóm alakón bóktan 4:21-23

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Pilipi Wirri Basirr Sos Pamkolpamdo

1 Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Timotie. Ki Kerriso Yesun [leba zaget] pam nisamli.

Ka yabüka wialómdóla, blaman Godón pamkolpam nidipko Pilipi wirri basirrdü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipko. Ka ta yabüka wialómdóla, sos alngomól akó ngakan pam nidipko akó sasdó tangbamtin pam nidipko.

2 Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpdu paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógbab akó [Lod] Yesu Kerriso.

Pol Godón Eso Ekyanórr akó Tóre Ekolórr

3 Ka ne Godón [tótkdóla], ka oya eso akyandóla blaman tonarr ka yabü gyagüpi nómá amandóla. 4 Blaman tonarr ka yabü blamanabkü nómá tóredóla, ka bagürwómpükü tóredóla. 5 Zitulkus módgóga, e kürü tangamtin kwarilnürü Morroal Bóktan Yesunkwata ayom, ngaen-gógópan ngürrdüğab, e amkoman bangun pamkolpamóm nómá bainarre, kókóta errkyá. 6 God morroal zaget yabü ngyabendó bókyanórr. Ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, wa sab ene zaget metat tónggapóle kókó nómá elakóne ene Ngürrdü Kerriso Yesu sab nómá tolkomóle. 7 Wata dümdüma kürükä enezan gyagüpi amaiküm yabü

blamanabkwata, zitülkus e kürü moboküpüdümakla. We zitülkusdü, e blaman Godón gail tonarr apadódakla kankü, ka sein sye-i amrókrrónzanla tümün müötüdü akó ka enezan Morroal Bóktan adlangdóla.* ⁸ God umula igó amkomana wagó, ka nae amandóla yabü blaman basenóm dadan [moboküpü ubie] Kerriso Yesun moboküpü ubizane yabüka.

⁹ Ka igó tóredóla wagó, yabü moboküpü ubia sab metat dódórr baile akó yabü umula ta sab metat dódórr baile akó e sab metat amkoman amzyat kwarilo morroal ia laróga ó kolae ia laróga. ¹⁰ Ka ini klamóm tóredóla, igósüm e sab gaodó kwarilo amzyatóm ó bóleanóm amkoman kómali ia laróga. Ene igósüm, yabü moboküpü akó tórrmen kolae-koke kwarile kókó ene Ngürrdü Kerriso sab nómá tolkomóle. ¹¹ Yabü tórrmen tulmil morroal dümđüm kwarile, Yesu Kerrison tangbamtindügab. Ene igósüm, pamkolpama sab Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre akó oya yagürnórre.

Morroal Bóktan Yesunkwata Ayonóp, Enana Pol Sein Sye-i Amrókrrón Yarilürr Tümün Müötüdü

¹² [Zonaretal], kürü ubia e umul bainane wagó, ne kolae elklaza tómbapónónóp kürükä, i ma tangamtindako Morroal Bóktan Yesunkwata ayom. ¹³ Ene kolae elklazadógab, blaman kingan müót ngakan gazirr pam akó blaman ne pamkolpamako umulako wagó, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müötüdü zitülkus ka Kerrisonkü zagetdóla. ¹⁴ Akó zitülkus Lod kürü tangamtinda ka sein sye-i amrókrrónzanla, abün zonaretala amkoman karrkukusi angundako wagó, Lod ibü tangbamtinda. We ngarkwatódó, i Godón bóktan wirri arüngi adrратódako ngaenzan-koke akó i ene bóktan gum-koke adrратódako.

¹⁵ Ngibürr amkoman bangun kolpama go bóktan amgoldako Kerrisonkwata, zitülkus ibü gyagüp kolaea akrranda, igósidi ibü ubia wirri ngi apadóm kürükagabi akó ibü ubia abün pamkolpama ibü mamoan kwarile, a kürü ma abüna koke. A ngibürra go bóktan amgoldako Kerrisonkwata ibü morroal ubidügab kürü tangamtinüm. ¹⁶ Ini kolpama bóktan amgoldako, zitülkus ibü moboküpü ubi kürükama, umulürründi wagó, God kürü aini küngrinürr Morroal Bóktan adlangóm. ¹⁷ A ene kolpam, nibiób gyagüp kolaea akrranda, i amkoman moboküpü koke bóktan amgoldako Kerrisonkwata. I wata tibióbankwata gyagüpi bomandako. Ibü ubi kürü müp akyanóma kürü moboküpü, ka sein sye-i amrókrrónzanla. ¹⁸ Da taia, darrü kla kokea. I ia obae zitülkusdüğab, ta ia amkoman zitülkusdüğab bóktan amgoldako Kerrisonkwata, wirrian kla módóga, nizan kwata pamkolpama Kerrisonkwata bóktan amgoldako. Ene zitülkusdü, ka bagürwómdóla.

Anda, ka sab metat bagürwóm namulo. ¹⁹ Zitülkus módóga, ka umulóla ini pokoa sab kürü zidbain sidüde yabü tóredógabi kürünkü akó ene tangamtindügabi, Yesu Kerrison Samua ne tangamtin akyanda. ²⁰ Ka igó wirribóka nae amandóla ó [gedlóngóm baindóla] wagó, kürü zitülkus sab babulan yarile büód aengóm, a kürü gum sab babulan yarile bóktan amgolóm. Ene igósüm, ngaendögabzan kókóta errkyá, Kerrison ngi kubó kwit yónürre kürü blaman tórrmen tulmildü, ka ia ngyabendóla, da ka ia narrótókdóla. ²¹ Zitülkus módóga, kótó, ka wata Kerrisonkü

* ^{1:7} Morroal Bóktan adlang, oya küp módóga: amtyanóm ene Bóktan amkomana.

ngyabendóla akó kürükä narrótók wa morroala ngyabendógab.[†] **22** Ka ne nóma ngyaben namulo ini bübi, ka sab gaodó namulo küppükü zaget tómbapónóm. Da ka umul-kókla kürü ubi tai laróga, ia ngyabenóm, ta ia narrótókóm. **23** Kürü ninis gyagüptótóka ini nis klamdó. Kürü ubi wata narrótókómá akó Kerrisoka namulo kwitüdü, zitülkus ene wata kómalan pokoa ngyabendógab. **24** A ini wata morroal klama yabünkü igó wa, ka sab metat ngyabelo we zitülkusdü, ka gaodó namulo yabü tangbamtinüm. **25** Zitülkus ka ene kla amkoman karrkukusi angundóla, ka umulóla wagó, ka sab ngyabelo akó ka metat namulo yabünkü yabü tangbamtinüm yabü amkoman bangun dóddórr ainüm. Akó bagürwóm yabüka iade yarile yabü amkoman bangunaname. **26** Ene igósüm, yabü zitülkusa abün baindako Kerriso Yesunkwata ikub bagürüm kürüme, ka yabüka akó nóma tamo.

27 Igó wata wirri klama wagó, yabü tórrmen tulmil wata inzan yarile, Kerrisonkwata Morroal Bóktan ngarkwatódó. Ene igósüm, ka sab umul namulo wagó, e karrkukus bórrangdakla darrpan samudü, Morroal Bóktanan amkoman bangun adlangde darrpan gyagüpitótóke. Ka sab umul namulo, ka ia sab yabüka tamo akó yabü nosenónómo, da ka ia sab wata bóktan arrkrroo yabübóka, ka yabüka babul nóma namulo. **28** E ibü gumgu, yabüka nidi bóka bamgündako, i laró poko tómbapondako ó böktandako. E ne ibü gum koke nóma kwarilo, ene klama ibü nómtyerre wagó, ibü sab kolae nirre, a yabü sab zid nirre. God ene kla blaman wató balngomólida. **29** Ka ene poko igósidi bóktandóla, zitülkus God yabü ok bainda Kerrison amkoman angunüm. A ene kla tebean koke, akó ta wa yabü ok bainda oya ngidü azid aengóm. **30** I yabükazan bóka bamgündako darrpan ngarkwatódó, e ne kla esenarre i kürükä ta inzan bóka bamgün kwarilürr, akó e ne kla arrkrudakla i errkyia tómbapondako kürükä.

2

Mibü Gyagüpitótók Wata Kerriso Yesun Gyagüpitótókzan Ki Yarilünn

1 Da módogá, e Kerrisoka dabyórrünakla akó olgabi e arüng bótarrónakla. Oya [moboküpü ubia] yabü zao-zao bainda, e Godón Samudü dabyórrünzanakla, yabü morroal tonarr asine yabü moboküpü, akó yabü gyaur asine yabiób darrpan-darrpandó. **2** Ene pokodó, ka yabü arüngi byaldóla wagó, kürü bagürwóm wirri inam igó tonarre: e blamana darrpan gyagüpitótókdó ki korálón, yabü moboküpü ubi yabiób darrpan-darrpandó ki yarilün darrpan tonarre, e dabyórrün koralo darrpan moboküpi akó darrpan gyagüpitótóke. **3** Yabióban gyagüpi bohan-gu akó gyagüpi tótókgu igó, e wirrianakla ngibürrdögabi, e darrü kla nóma tónggapondakla. A yabiób ngi tüp elókam akó ngibürr pamkolpam igó ngabkónam, i morroalako yabükagabi. **4** E darrpan-darrpana wata igó gyagüpi tótókgu igó, morroal ia laróga mobanankü, a akó igó gyagüpitótók esen, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü.

5 Yabü ne gyagüpitótók wata Kerriso Yesun gyagüpitótókzan ki yarilün: **6** Enana wa wata Godzan yarilürr blaman kwata,

wa gyagüpi koke wamórr wagó, wa wata oya pabo ki emone, Godón pabozan ne klame.

[†] **1:21** Polka narrótók wa morroala ngyabendógab, zitülkus wa umul yarilürr wa Yesu Kerrisoka ki yaril oya büdül kakóm.   **1:30** Apostolab Tórrmen 16:19-40

- 7 A wa tóba kwitüdü ne pabo amgatórr
[leba zaget olomómzan] baindi,
ó pamakanzan amtómólde.
- 8 Akó wa okaka nóma tümzazilürr pamakanzan,
wa tóba ngi tüp solkomólórr,
akó wa Godón bóktan arrkrrurr, enana oya ene pokoa büdüldü
idódürr - wa ta krrosdó narrótókórr!*
- 9 Da we ngarkwatódó, God oya kwit igasilürr amkoman wirri pabodó
kwitüdü
akó oya ene wirrian ngi ekyanórr, blaman ene ngibürr ngidügab.
- 10 Ene igósüm, blamaná sab wakósingül amgünórre Yesun wirri ngi
atenóm,
kwitüdü nidipko akó tüpdü nidipko akó büdül pokodó nidipko.
- 11 Akó ene igósüm, blaman ulita sab pupo bainórre wagó, Yesu Kerriso
Loda.
Inzande, God, mibü Ab nótóke, oya ngi sab kwit amngyelórrón yarile.

Wimurrazan Warri Bapón

12 We ngarkwatódó, kürü moboküpdu gómdamal, zitulkus e enezan metat Godón Bóktan arrkrrunarre, e arüng kóbó ipadlamke blaman elklaza tómbapónóm, pamkolpama ne elklaza tómbapónako, God nibiób zid ninóp. Metat tómbapólalamke Godón gum angónde akó térrngónde. E ene kla tómbapón kwarilnürü ka yabüka olazan namülnürü, a ene wirrian klama yabü errkyä tómbapónóm ka ola yabüka babulzanla.

13 E gaodómakla, zitulkus God watóke yabü moboküpdu nótó zagetóda. Wa yabü yabiób ubi akyanda akó wa yabü tangbamtinda ene elklaza tómbapónóm, tóba bagürwóman ngitanóm ne elklaza.

14 Blaman elklaza tómbapólalamke murrkurr bóktan-koke akó ongyal-koke. 15 Ene igósüm, e amkoman moboküp pamkolpamóm bainane akó pamkolpam sab gaodó koke kwarile bóktanóm igó, e kolae kla tómbapónarre. Akó ene igósüm, e Godón olmal kwarilo, kolae-koke nidipko, ezan ngayabendakla ibü aodó, dümdüm-koke akó kolae pamkol-pam nidipko. E zyón klamzanakla warri bapónóm ibü aodó, wamaka wimurra warri apóndako pülpüldü, 16 e ibükazan arról-akyän bóktan adrratódakla. Ene igósüm, kürü zitulkus sab asi yarile yabükwata ikub bagürüm ene Ngürrdü Kerriso sab nóma tolkomóle. Zitulkus módogá, ene Ngürrdü igó pupairrüna wagó, ka enanóm-koke arüngi zaget namülnürü akó kürü leba zaget enanóm-koke yarilürr. 17 I sab kürü büdülämpükü kena kómklónóm. E yabiób arról Godón ilinarre yabü amkoman bangundügabi, wamaka [prrista] [urdü amsel lar] amarruda [alta] kwitüdü amselóm. Ka ne nóma narrótoko, kürü óe sab anón gyaur klamzan yarile, prrista ne kla akanda altadó ene urdü amsel lar kwitüdü.† Enana ka umulóla ene klama aprrapórr tómbapóné, ka barnginwómdóla

* 2:8 Krrosdó narrótók büód kla yarilürr, zitulkus i wata ibü krrosdó yamselnóp, gazirr-gazirr góml Pam nidi kwarilürr, Pam akrran Pam nidi kwarilürr, akó leba zaget kolpam nidi kwarilürr.
† 2:17 Bazeb Tonarr Pebadó 29:38-41 ma etangke Godón [gyaur klap] aliónbóka blaman irrbi akó simaman. Prrista waen sokol akan yarilürr [sip] kupodó akó [twitüdü], alta kwitüdü ne kla bamnguldako. Ini waen igó ngiliandako, anón gyaur klap. Ene dómdóm alakón poko módogá.

akó ka bagürwómdóla yabü blamandó. ¹⁸ Da e ta wata barnginwóm akó bagürwóm kwarilün kankü.

Timoti akó Epapproditus

¹⁹ Ka igó [gedlóngóm baindóla] wagó, kari pokoa Lod Yesu kürü sab gaodó kine Timotin zirrapónóm yabüka. Ene igósüm, ene bóktan yabükwata, wa ne poko sab salkomóle, ene pokoa kürü bagürwóman ngigütine, wata ene bóktanazan kürükwata yabü sab bagürwóman ngintirre. ²⁰ Ka sab oya zirrapono, zitulkus darrü pam babula kürükä darrpan gyagüpitótóke wazane, yabükwata gyakolae nótóke amkoman moboküpi. ²¹ Zitulkus módoga, blaman kolpam gaodó nidipko yabüka tótókóm, i wata tibióban ubiankwata ngabkandako, Yesu Kerrison ubiankwata ma koke. ²² A e ma umulakla, Timoti tóba ia okaka tübyónurr wagó, wa amkoman moboküpia. Wa kankü zagetóda [Morroal Bóktan] ayokü, wamaka oloma tóba abpükü zagetóda. ²³ We ngarkwatódó, Timoti watóke ka gedlóngóm baindóla yabüka zirrapónóm dümdüman, ka sab nómá umul baino wagó, sab ia pokoa tómbapóné kürükä. ²⁴ Akó ka amkoman karrukusi angundóla, kari pokoa Lod kürü sab gaodó kine yabüka tótókóm.

²⁵ E mibü zonaret Epaprroditusün zirrapónarre yabü ngidü kürü tangamtinüm kürü ngayaben elklaza-e. Wa kankü zaget yarilürr akó wa inzan pama, wamaka gazirr pama, Morroal Bóktan nótó adlang yarilürr kankü. Ka igó gyagüpi tótókdóla wagó, wa akó yabüka ki alkomól. ²⁶ Zitulkus módoga, wa nae amanda yabü blamanabkü. Akó oya moboküp müpdüma, zitulkus e kuri arrkruarre wagó, oya azida kuri simiögür akó wa umula wagó, e gyakolaeakla. ²⁷ Anda, wa kari azid koke yarilürr, ó kari poko narrótókórrma. A Godón gyaur asi yarilürr oyaka akó wa oya azidüdígab dólóng yónürr. Godón gyaur wata tóbananka koke yarilürr, a kürükä ta asi yarilürr, kürü müp[‡] akyan-gum darrü müpan kwitüdü. ²⁸ Ene zitulkusdü, ka wirri ubila oya zirrapónóm yabüka. Ene igósüm, e bagürwóm kwarilo, e oya akó nómá esenane akó ka sab wata kari-karianbóka gyakolae namulo yabükwata. ²⁹ E oya wirri bagürwómpükü ipüdam Lodón amkoman angun zonaretzan, akó e inzan kolpam morroal nangónam oyazan nidipko. ³⁰ Zitulkus módoga, wa kari poko narrótókórrma Kerrison zaget tómbapónde. Wa gyagüpi tótók yarilürr wagó, wa taia arról amruküm kürü tangamtindi yabü pabodó.

3

Amkoman [Dümdüm Tonarr]

¹ Ene tumum, kürü [zonaretal], bagürwóm kwarilün, zitulkus e Lodka dabyórrünakla!

Kürükä darrü müp babula yabüka dadan bóktan akó wialómóm, akó ene klama yabü sab alblang yarile samuan ngarkwatódó. ² E umul umul kwarilün ene pamdógab, tómanpükü umezan* nidipko, kolae

[‡] 2:27 müp: Epaprroditus ne nómá ki narrótóke, ene wamaka müpa Polka. * 3:2 tómanpükü ume: Abün tonarrdó [Zu pamkolpama] Zu-koke nidi kwarilürr, ibü inzan ngiblianakó tómanpükü ume, zitulkus Zu pamkolpama igó gyagüpi tótók kwarilürr wagó, Zu-koke nidi kwarilürr, i tómanpükü kwarilürr Godón ilküpü, wamaka ume kwarilürr tómanpükü larzan Godón ilküpü. Pol ene Zu pam tómanpükü umebóka ngiblianorr ibü obae umulbain bóktananme.

nidi tómbapóndako, akó nibiób ubie pamab büb singgalgónóm kolae zitülkusdüğab.[†] ³ Zitülkus módóga, ene midipakla, amkoman Godón pamkolpam nidipakla. Akó ene midipakla, Godón nidi [ótókdakla] oya Samuan tangbamtíndügabi, Kerriso Yesunkwata nidi ikub bagürdakla, akó tüpan tulmildü koke nidi ngambangóldakla zid bainüm. ⁴ Ini amkomana, enana pamakan gyagüpítötök ngarkwatódó, kürü kólba zitülkus asiko kólba tulmildü ngambangólóm, gaodó ne nóma ki yarile zid bainüm kólba tulmildügab.

Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, oya zitülkus asiko tóba tulmildü ngambangólóm, da ka sab bóktono wagó, kürü zitülkus abünako oyakagab. ⁵ Kürü [gyabi sopae ugón singgapinóp] ⁸ ngim ngürrdü kürü amtómól kakóm. Ka amkoman Isrrael olomla, ka Benzamin zitüldügabla. Ka Ibruu óedögabla. Mosesón gida mamoaankwata, ka gaodómla bóktanóm wagó, ka [Parrisi] namülnürrü. ⁶ Kürü amkoman kari ubi koke yarilürr tómbapónóm ka ne klamabkwata gyagüpi wamórró wa Godón ubia, da ka igósidi sos pamkolpam müp alión namülnürrü. Ka dümdüm nyaben namülnürrü Mosesón gida ngarkwatódó, darrü oloman zitülkus babul yarilürr bóktanóm wagó, ka kolae tonarr tónggapórró.

⁷ A nadü elklazadó ka ngaen ngambangól namülnürrü kólba zid bainüm, errkyá ka ene elklaza igó ngabkandóla wagó, ibü küp babulako zitülkus ka Kerrisoka dabyórrünla. ⁸ Anda, ka blaman kla igó ngabkandóla wagó, ibü küp babulako, zitülkus wirri kla módóga, ka Kerriso Yesunbóka umulóla, kürü Lod notóke. Oyabóka amkoman umulbain kari kómal ta kokea akó ene klama blaman elklaza bórrgrratóda. Oyabókamde ka blaman elklaza elókrró. Ka blaman elklaza inzan ngabkandóla wamaka biza-ako, igósüm ka sab Kerrison namulo. ⁹ Akó igósüm, ka oyaka dudu dabyórrün iade namulo. God kürü apadóda dümdüm tonarr olomzan, zitülkus ka Kerrison amkoman angundóla a igó zitülkusdü koke, ka Mosesón gida mamoaandóla. Anda, kürü amkoman bangundügab God kürü apadóda dümdüm tonarr olomzan. ¹⁰ Kürü ubi Kerrisonbóka amkoman umul bainüma akó oya arüng amzyatóma, wa ne arüng ipadórr God oya nóma irsümülürr büdüldügab. Akó kürü ubi oyaka dabyónóma azid aengde wazan azid aeng yarilürr. Akó kürü ubi wazan bainüma oya büdüldü, ¹¹ igósüm ka aprrapórr ibü aodó namulo, God sab nibiób irsine büdüldügab.

Arüngi Buso Blakón Ngaru Amrranóm Darrem Kla Apadóm

¹² Ka igó bóktanóm koke kaindóla, igó, ka ene elklaza kuri elakóna, ó igó, ka [dudu kómal] kuri baina. Koke. A ka wa metat arüng apadóm kaindóla inzan pamóm bainüm, Kerriso Yesun ubi ngarkwatódó. Ene ia Kerrison ubi kuri yarilürr, wa kürü nóma kümögürr. ¹³ Zonaretal, ka kólba igó koke ngabkandóla wagó, ka inzan pam kuri baina. A ka darrpan wirri kla tónggapóndóla: Buso pamzan, ka gyagüpi koke amaikdóla kürü kakota ne klame, a ma ka arüngi amrranóm kaindóla kürü singül kwata

[†] 3:2 büb singgalgónóm kolae zitülkusdüğab: Ene pama arüngi bóktan kwarilürr wagó, nibiób ubiko Yesun amkoman angun pamóm bainüm, ibü [gyabi sopae ki singgalgónom]. Pol ene bóktandó koke ubi bainürr, igósidi wa ene gyabi sopae singgalgón igó ngilianórr, büb singgalgón. Zu pamkolpamđó, paman gyabi sopae singgapin timam yarilürr amtyanóm i Godón pamkolpamako. A Yesun amkoman angun pamkolpama amtyandako wagó, i Godón pamkolpamako, ibü tórrmen tulmildügab.

ne klamase. ¹⁴ Inzan kwata, ka arüngi busodóla blakón ngaru amrranóm darrem kla apadóm. Ene darrem kla módóga, God kürü ngyaunda kwitüdü tótókóm Kerriso Yesukama.

¹⁵ Mi samuan ngarkwatódó gaodó nidipakla, mi blamana wata inzan gyagüpi ogoblo. Da yabü ngibürrab darrü gyagüpitótók asi ne nóma yarile kürükagab, God sab yabü nómtyerre dümdüm gyagüpitótók ne klame. ¹⁶ A wirri kla módóga, mi wata nygabén kwarilo mibü umul ngarkwatódó, God ne kla kuri pupo syónürr.

¹⁷ Zonaretal, e yabiób dabyórrün kwarilo kürükagab tikó apadóm akó e ibü ilküpáne ngabkan kwarilo inzan nidi ngyabendako, kizan nygaben kwarilnürü yabü aodó. ¹⁸ Zitülkus módóga, abün pamkolpama böktandako wagó, i Yesun amkoman angundako, a ibü tórrmen tulmila ene kla koke amtyandako. I inzan ngyabendako, wamaka i Kerrison büdül krrosdó bóka bamgündako. Ka yabü ini poko abün münüm kuri byal namülnürü, akó errkyá ka akó byaldóla yarrmurrpükü. ¹⁹ Ibü büban ubi ibüka godzanako. I igó klamóm ikub bagürdako, büód ne klama ódóddako. Ibü gyagüpitótók wata tüpan elklazadómako. We ngarkwatódó, blakón pokodó God sab ibü kolae nirre. ²⁰ A mi go kwitüm bwób kolpamakla. Akó mi Zidbain Pamóm nae amandakla, sab olgabi nótó tame, Lod Yesu Kerriso. ²¹ Wa sab mibü tüpan arüng-koke büb imzazile ama küsil bübüm bairre tóba kómal bübzän, God oya ne büb ekyanórr wa oya nóma irsümlürr büdüldügab. Wa sab ini kla tónggapóne ene dadan arüngi, wa akó sab dadan arüngi blaman elklaza simarrue tóba balngomóldó.

4

Ikik Bókrran Bóktan

¹ We ngarkwatódó, kürü moboküpü gómdamal, inzana e karrkukus bórrongo yabü amkoman angundü Lodón. E kürü zonaretalakla, kürü [moboküpü ubi] nibióbkama akó ka nibióbkamóm nae amandóla. E kürü bagürwóman akó ikub bagüran ngitandakla akó e kürü zagetan darrem klamzanakla! ² Ka yabü arüngi ayaldóla, Yuodia akó Sintik, darrpan gyagüpitótók ipüdam, zitülkus e nizan Lodónamli. ³ Anda, mató, kankü nótó zagetdóla amkoman moboküpi, ka marü ta amtindóla ini kol nis tangamtinüm, zitülkus i arüngi zaget namülnürü kankü Morroal Bóktan Yesunkwata ayom, akó Klementkü ó ngibürr zaget pam kankü nidi zagetedako, nibiób ngiko [ngarkwat-koke arról] pebadó wialmórrón.

⁴ Metat bagürwóm kwarilün, zitülkus e Lodka dabyórrünakla. Ka akó böktandóla kagó, bagürwóm kwarilün! ⁵ E mórmók tonarr okaka izazinam blaman pamkolpamđó, zitülkus Lodón alkomól minggüpanana. ⁶ Darrü klamóm gyekolaegu, a blaman kla pupainününüm Godka, yabü ubi ne klamómako, e tére nóma akodakla. Akó e darrü klamóm nóma atodakla, da Godón eso ekyelam. ⁷ Da Godón pauda sab yabü moboküp akó gyagüpitótók adlang yarile, zitülkus e Kerriso Yesunkakla. Ene pauda blaman pamkolpamab gyagüpitótók arrgrratóda.

⁸ Dómdóm, zonaretal, igó elklaza gyagüpi amalamke, kómal ne elklazako akó kolpama ne elklaza bagürdako: nadü kla amkomana, kolpama ne kla morroal angóndako, nadü kla dümdüma, nadü kla [kolkala], nadü klama kolpam bagürwóman ngibtanda, akó kolpama ne kla agürdako. ⁹ E

nadü kla umul bainarre akó ipüdarre kürükagab, e nadü kla arrkrruarre kürükagab, ó nadü kla nósenarre ka ne kla tómbapón namülnürrü, da e ene elklaza tómbapólamke. Da God, paud nótó akyanda, yabüka asi varile.

Pol Pilipi Pamkolpam Eso Nókyenóp Ibü [Gyaur Klamóm]

¹⁰ Ka wirribóka bagürwómdóla Lodka dabyórrünzanla, zitulkus e dómdóm kürü kuri kómytenarre wagó, e akó gyakolaeakla kürükwata.* Ka umulóla e ta metat gyakolae kwarilnürrü, a e gaodó koke kwarilnürrü ene kla pupainüm. ¹¹ Ka ini poko igósidi koke wialómdóla igó, kürü nygaben elklaza babulako. Ka gaodó kuri umul bairrü blaman ia ne nygaben tonarrko. ¹² Ngibürr tonarr kürü nygaben elklaza babul kwarilürr, akó ngibürr tonarr kürü nygaben elklaza abün kwarilürr. Ka gaodó umul bairrü blaman ia ne nygaben tonarrko, ia ka alo abün alodóla, ta ia ka alomla, ia kürü abün elklaza-ako, ta ia kürü elklaza babulako. ¹³ Ka gaodómla karrkukus zamngólóm blaman nygaben tonarrdó Kerrisokama, kürü arüng nótó akyanda.

¹⁴ A ene wata morroal yarilürr, e kürü tangkamtinarre ini müp tonarrdó. ¹⁵ Anda, e Pilipi pamkolpamakla, e yaib umulakla wagó, darrü sos babul yarilürr kürü tangamtinüm igó klamdó, aliónüm akó azebóm, wata yadi. Ka we tonarrankwata apóndóla, ka ngaen-ggópan Morroal Bóktan Yesunkwata nóma amgol namülnürrü yabüka, da ka ene kakóm, Masedonia Prrobins ugón amgatórró. ¹⁶ Ka Masedonia amgat küsil nóma namülnürrü akó ka Tesalonika wirri basirrdü nóma namülnürrü, e kürü ugón tangkamtinarre. E nis münüm gyaur kla zirrapónarre kürüka, kürü nygaben elklaza babul nóma kwarilürr. ¹⁷ Ka ini poko igósidi koke wialómdóla igó, kürü ubi darrü gyaur kla apadóma yabükagab. A kürü ubi módóga, God sab yabü darrem kla nókyerre samuan ngarkwatódó yabü gyaur klamdóga. ¹⁸ Ka blaman kla kuri nósenónóma, e ne kla zirrapónarre kürüka, akó yabü gyaur kla ene ngarkwat arrgratódá. Kürü blaman kla gaodómako, zitulkus Epaprroditus yabü gyaur kla simarrurr. I wata morroalan ilang gyaur klamzanako, morroal [urdü amsel larzanako], prista Godka ne kla amarruda akó God ne kla azebda, Godón ne klama bagürwóman ngitandako. ¹⁹ Ó ka ne Godón [ótókdóla], wa yabü blaman nygaben elklaza nülirre tóba ngaru bapón-koke mórrrel ngarkwatódó Kerriso Yesukama. ²⁰ God mibü Ab, mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! [Amen].

Dómdóm Alakón Bóktan

²¹ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke blaman Godón pamkolpam, Kerriso Yesuka nidi dabyórrünako. Ini ne zonaretalako kankü, tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka. ²² Blaman Godón pamkolpam nidipko aini Rrom wirri basirrdü, i tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka. Akó ta ibükagab Sisankü† nidi zagetódako oya müötüdü.

²³ Ka tóredóla, mibü [Lod] Yesu Kerrison [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün.

---

* ^{4:10} Pilipi pamkolpama mani zirrapónóp Polka. Wa olgabi umul bainürr, i gyakolae kwarilürr oyaka. † ^{4:22} Sisa: Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblilian kwarilürr. Mórrke-mórrke mórdóga: Caesar ó Emperor.

Polón Peba Mórrag Kolosi Sos Pamkolpamđó Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla
 [Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr Kolosi sos pamkolpamđó. Timoti wankü yarilürr, a wató koke wialómórr. Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan ngyabelórr. Wa we koke wialómórr wa nóla yarilürr, a wa apprapórr Rrom wirri basirrdü ngyabelórr. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke ngyabelórr, wa popa müótüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol ta tóba peba mórrag wibalómórr Epesus sos pamkolpamđó, Pilipi sos pamkolpamđó, akó oya gódam Pilimonka. Nis pam nisa, ngi Tikikus akó Onesimus,* ini peba mórrag Kolosi pamkolpamđó idódrri.

Kolosi Wirri Basirr

Kolosi wirri basirr Laekus tobarran kabedó yarilürr, Eisia prrobins kugupidü. Polón ngyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorri kugupidü. Epesus wirri basirr ta Eisia prrobins kugupidü yarilürr. Kolosi sos pamkolpam Zu-koke pamkolpam kwarilürr, da apprapórr ngibürr [Zu pamkolpam] ta ola kwarilürr.

Pol ola kokean ngyabelórr ó kokean [Morroal Bóktan] amgol yarilürr. A wa aüd pailüm Epesüsüm ngyabelórr akó Morroal Bóktan Yesunkwata amgol yarilürr. Darrü Kolosi pam ngi Epaprras ola Yesun amkoman angun pamóm bainürr akó wa Morroal Bóktan Kolosi wirri basirrdü idódürr. Olgabi darrü sos bókyanórr akó Epaprras Yesun zaget tólaelórr ene sasdó (1:7; 4:12-13).

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol tümün müótüdü pamzan nóma ngyabelórr, Epaprras oyaka tamórr. Wa Polón izazilürr ngibürr pamabkwata, obae bóktan nidi umul bain kwarilürr Kolosi sasdó. We zitülkusdü, Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamđó Kolosim. Oya ubi yarilürr, i metat amkoman bóktan Yesunkwata ki amkoman angun kwarile akó ene obae umulbain pam koke ki ok ninünüm ibü ilklió büliónüm.

Ene obae umulbain bóktan módóga:

1. Darrü paman ubi nóma yarile Yesun amkoman angun pamóm bainüm, oya [gyabi sopae ki singgapinüm]. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 2:11-12.
2. Blaman Yesun amkoman angun pamkolpama wata Mosesón gida mamaon ki kwarile akó ngibürr Zu gida aло akó anónankwata. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 2:13b-16.

---

* : Onesimus Pilimonón [leba zaget olom] yarilürr, ma Polón peba mórrag Pilimonka ngaka.

3. God ini tüp koke tónggapónorr, a kolae arüng samua tónggapónóp, nibiób arüng kari yarilürr Godkagabi, akó blaman elklaza ini tüpdü kolaeako. Pol ini bóktandó bóka bamgünür igó pokodó, 1:16-17 akó 2:9-10.
4. Pamakan büb ta kolaea, da igósidi Godón Mesaya ([Kerriso]) pamakan bübi koke tamórr ini tüpdü. We ngarkwatódó, Yesun büb samuan bübzan yarilürr o Yesu ene Mesaya koke yarilürr. Wa wata darrü morroal pam yarilürr. Pol ini bóktandó bóka bamgünür igó pokodó, 1:19-20 akó 2:3.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-14
1. Polón morroal ngürr bóktan Kolosi wirri basirr sos pamkolpamdó 1:1-2
2. Pol eso akyanórr akó tóre ekórr 1:3-14
- B. Kerriso ia nótóke akó wa laró tómbapónda 1:15-23
- C. Polón zaget sos pamkolpamabkü 1:24-2:5
- D. Mi nyabén kwarilo pamkolpamzan Kerrisoka nidi dabyórrünakla 2:6-23
- E. Mi inzan nyabén kwarilo, Godón ubi ngarkwatódó 3:1-17
- F. Ikit bókrran bóktan Yesun amkoman angun kolpamdó, darrpan müötüdü nidi nyabendako 3:18-4:1
- G. Ngibürr ikit bókrran bóktan 4:2-6
- H. Dómdóm alakón bóktan 4:7-18

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Kolosi Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Timoti, mibü zonaret, kankü asine. Ka Kerriso Yesun [apostolóla] Godón ubidügab.

² Ka yabüka wialómdóla, Godón pamkolpam nidipakla Kolosi wirri basirrdü. E kibü [zonaretalakla], Yesun nidi amkoman angundakla amkoman moboküpi.

Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpü paud sab yabüka asi ki namüläm God mibü Abdógabi.

Polón Eso Bóktan akó Tóre

³ Ki metat Godón eso akyandamlı, mibü [Lod] Yesu Kerrison Ab nótóke, ki nóma tóredamlı yabünkü. ⁴ Zitulkus módoga, ki arrkrrurri wagó, e amkoman angundakla Yesu Kerrison akó yabü [moboküpü ubia] blaman Godón pamkolpamdó. ⁵ Ene amkoman bangun akó moboküpü ubi yabüne, zitulkus e darrem elklazam [gedlóngóm baindakla], God ne elklaza tómbapónorr kwitüm. E ene elklazabóka ngaen barrkrrurru, amkoman bóktan nóma sidüdóp, Morroal Bóktan Yesunkwata. ⁶ Nugupazan dódórr baindo akó küp tulum bamgündo, Morroal Bóktana bayoda akó blaman ini tüpdü pamkolpama bókyandako ene Morroal Bóktan amkoman angun akó bókyandako nyabén Godón ubi ngarkwatódó. Ini wata wa inzan pokoa tómbapólórr yabükama ene tonarrdögabi, e ene bóktan nóma barrkrrurru Godón gail tonarrrankwata akó e ene gail tonarran [küp amkoman emzyetarre]. ⁷ Ene wa Epaprras wató yarilürr ini poko yabü nótó umul ninóp. Wa kibü moboküpü kamada, kinkü nótó zagetóda. Wa kibü ngidü amkoman moboküpi zagetóda Kerrisonkü. ⁸ Wa

ta akó kibü tüzazilóp Godón Samua yabü moboküpdu iazan zagetóda akó moboküpdu ubi nökyenóp ngibürr Godón pamkolpamabkü.

⁹ We zitülkusdü, ki koke bólenóp tére bakom yabünkü ene ngürrdügabi, ki ne bóltan barrkrrurru yabükwata. Kibiób téredó, ki Godón amtindakla wagó, e sab amkoman umul koralo oya ubi larógoma blaman [wirri gyagüpítótók] akó küp amzyatódágabi, Godón Samua ne nis kla akyanda. ¹⁰ Akó ki ene poko Godón amtindakla, igósüm e sab ngýaben koralo Lodón pamkolpamzan akó oya bagürwóman ngitanórre blaman kwata. Ene wa, e sab küp tulum bamgún koralo abün-abün morroal térrmen tómbapónde akó yabü Godónbóka umulbaina sab wirrianbóka dódórr baine. ¹¹ Akó ki Godón amtindamli wagó, wa sab yabü wirri arüng nókyerre téba ngaru bapón-koke arüng ngarkwatódó, igósüm e sab karrkukus bórrongo akó zao-zao koralo blaman müp tonarrdó, bagürwómpükü. ¹² Ki Godón ta amtindamli wagó, e sab Ab eso ekyenane, yabü gaodó nótó bainda poko apadóm ene klamdógbab, God ne [alkamül-koke bóltan] ingrinürr téba pamkolpamabkü, kwitüm zyóndü.

¹³ Wa mibü [aurdü semanórr] tümündügabi, [satania] ne balngomóláda, akó wa mibü simarrurr ola, oya Oloma ne balngomóláda kingzan, oya moboküpdu ubi noakamóma. ¹⁴ Téba Oloman büdüldüma God mibü aurdü semanórr, ene wa mibü kolae tonarr barrgonórr.

Kerriso Ia Nótóke akó Wa Laró Tómbapónda

¹⁵ Darrü olom gaodó kokea Godón asenóm, a oya Olom Kerriso Godón dandang pupainda, God nótóke. Akó Kerriso ngaen olomzana, igó ngarkwatódó oya balngomól arüng wirriana blaman elklazadógbab, God ne elklaza tómbapónórr. ¹⁶ Zitülkus módogá, oyakama God blaman elklaza tómbapónórr, kwitüm akó tüpdü ne elklazako, mi ne elklaza gaodómakla basenóm akó mi ne elklaza gaodó kokeakla basenóm, ene wa, blaman [anerru] akó samu, arüngi nidi balngomóldako. Blaman elklaza God tómbapónórr Kerrisokama akó Kerrisonkü. ¹⁷ Kerriso watóke, ngaen asi nótó yarilürr, solkwat God blaman elklaza tómbapónórr, akó Kerrisonme blaman elklaza metat asiko tibiób pabodó. ¹⁸ Akó Kerriso tüób büban singüle, ene wa, sos pamkolpamab singüldü pam, zitülkus wa sosan zitüla akó God oya ngaen-gógópan irsümüller Büdüldügabi metat ngýabenóm. Ene igósüm, Kerriso tüób amkoman singüldü pamóm baine blaman elklazadó. ¹⁹ Zitülkus módogá, Godón ubi yarilürr téba Olomdó ngýabenóm téba dudu térrmen tulmili, ²⁰ akó oyakama blaman tómbapórron elklaza akónám tébaka, tüpdü ne elklazako, akó kwitüm ne elklazako. Wa téba Olom zirrsapónórr oya óea bókanom akó narrótókóm krosdó. Olgabi God téba paud sidódürr blaman elklazadó.

²¹ Ngaen e yaib nanabwób kwarilnürü Godkagabi akó e oya gómdamal-koke kwarilnürü yabiób kolae gyagüpítótókdógbab akó yabiób kolae térrmenabme. ²² A errkya e usakü gódam bangurrünakla igó klamdógbabi, Kerriso pamakanan bübi tómtómólórr akó krosdó narrótókórr. Wa yabü gódam nangunóp amarrum téba obzek kwata igó pamkolpamzan, sab nibiób moboküp [kolkal] kwarile, nibiób kolae tonarr babul kwarile, akó nibióbkwata pamkolpama zitü-koke pokodó koke bóltan kwarile wagó, i kolae kla tómbapónónóp. ²³ Ene amkomana, e ne metat Morroal Bóltan Yesunkwata nóma amkomana angun kwarilo,

zürük akó karrkukus bórrangde, akó e ne darrü pam koke nóma ok inane yabü aunaunan ngibtan-gum gedlóngóm bainüm, God ne alkamül-koke bóktan irrbünür Morroal Bóktandó. Ini ne Bóktane e barrkrururrü akó pama amgolnóp blaman pamkolpamdó ini tüpdü. Akó ka, Pol, zaget pamóm bairrü ini Bóktan amgolóm.

Polón Zaget Sos Pamkolpamabkü

²⁴ Errkya ka bagürwómdóla, zitulkus kürü azid aenga yabü tangbamtinda. Akó ka dómdóm poko azid aengdóla, Kerriso ne azid ingrinürr kürü aengóm kólba bübdü oya ngidü sos pamkolpam tangbamtinüm, oya büb nidipko. ²⁵ Ka, Pol, ibü zaget pamóm bairrü igó ngarkwatódó, God kürü küngrinürr igó zaget tómbapónóm, e Kolosi pamkolpam nidipakla, yabü tangbamtinüm, Godón bóktan Yesunkwata dudu amgolóm. ²⁶ Ini Godón kwindü anikürrün bóktan[†] anikürrün yarilürr blaman pamkolpamab aodó. Ini kwindü anikürrün bóktan módoga, Kerriso ngyabenda yabü bübdü, Zu-koke nidipakla, akó we ngarkwatódó, e [wirri kómal zyónüm] gedlóngóm baindakla. ²⁷ God gyagüpítótók kuri ipadórr ibüka pupainüm wagó, ini kwindü anikürrün bóktan wirri kómala Zu-koke pamkolpamab aodó. Ini kwindü anikürrün bóktan módoga, Kerriso ngyabenda yabü bübdü, Zu-koke nidipakla, akó we ngarkwatódó, e [wirri kómal zyónüm] gedlóngóm baindakla. ²⁸ Ki blaman pamkolpam büazıldakla Yesu Kerrisonkwata. Ki ibü arünge ikit bökrrandakla wagó, i wata Kerrison mamoaan korale. Akó ki ibü umul baindakla Kerrisonkwata kibiób blaman wirri gyagüpítótóke. Ene igósüm, blaman pamkolpama, Kerrisoka dabyórrün nidipako, sab gaodó kena kwarilün samuan ngarkwatódó, ki sab ibü Godón obzek kwata nóma simarrurre. ²⁹ Ka igósüm zagetdóla wirri arünge akó wirribóka bütanindóla, oya arünge ngarkwatódó, kürükama ne arünge zagetóda wirri arünpükü.

2

¹ Kürü ubi e umul koralo, ka wirribóka ia bütanindóla yabü tangbamtinüm akó ibü, Leiodisia* wirri basirrdü nidipako, akó blaman ngibürr amkoman bangun pamkolpam kürü obzek koke nidi kósenóp. ² Kürü ubia yabü blamanab moboküp arungan ngibtanóm, akó igó, e dabyórrün kwarilo yabü [moboküpdu ubidügabi]. Ene igósüm, e Godón bóktanan küp dudu umul kwarilo akó olgabi taiwan umul koralo ene amkomana. Ene wa, e sab Godón kwindü anikürrün bóktan iade umul koralo, ngaen ne poko anikürrün yarilürr. Ene poko módoga, Kerrisonbóka umul. ³ [Wirri gyagüpítótók] akó Godónbóka umul anikürrünamli Kerrisoka. I mórrzelzanamli, e ne kla gaodómamli asenóm wata oyaka. ⁴ Ka ini kla wialómdóla, igósüm darrü pama sab yabü koke ilklió nülrirre tóba obae bóktane, inzan ne bóktane, e nekwata gyagüpi tótókdakla, wa dümdüma. ⁵ Zitulkus módoga, enana ka babulóla yenkü büban kwata, kürü samu asine yenkü. Akó ka bagürwómdóla, zitulkus ka umulóla wagó, e darrpan-darrpan dabyórrünakla akó e Yesun amkomana karrkukusi angundakla.

Mi Ngyaben Kwarilo Kerrisoka Dabyórrün Pamkolpamzan

[†] **1:26** kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módoga: mystery. * **2:1** Leiodisia wirri basirr Kolosi minggüpanan yarilürr.

6 Da we ngarkwatódó, ezan amkoman bangundakla wagó, Kerriso Yesu [Lodej], metat inzan ngayaben kwarilünke, ne pamkolpamko oyaka dabyórrün. **7** Ene wa, e metat amkoman karrkukusi angun kwarilün Yesun, wamaka nugupan simküñ tüpdü bólängórrónako. Akó yabü amkoman bangun Yesuka metat ki dódórr bain kwarile. Akó e metat amkoman karrkukusi bangun kwarilün, pamazan yabü umul ninóp, akó metat Godón ngaru bapón-koke eso ekyenane.

8 E umul-umul kwarilün igó, darrü pam babul yarile yabü bumiögüm küp-koke akó ilklió bülión bóktane, pamakan wirri gyagüpitótókdögab ne klama tótókda. Ene wirri gyagüpitótók pamakanan bókam tum-tum ngarkwatódóma akó igó umulbain bóktan ngarkwatódó, tüpan gidabkwata. A ene wirri gyagüpitótók ma Kerrisonkwata umulbain ngarkwatódó kokea. **9** Darrü pam ok ain-gu yabü ilklió büliónümene böktane, zitülkus God Kerrison bübdü ngyabenda tóba dudu tórmensulmili. **10** Akó yabü blaman kla asiko samuan ngarkwatódó, zitülkus e Kerrisoka dabyórrünakla. Wa wató singüldü pama, blaman balngomól samu akó arüngpükü samu nótó balngomólida. **11** Akó zitülkus e Kerrisoka dabyórrünakla, ene inzana, wamaka yabü [gyabi sopae singgalgórrónako]. Pama ene kla koke tónggapónóp büban ngarkwatódó, a Kerriso tónggapónórr samuan ngarkwatódó, ene wa, wa yabü kolae tonarrpükü ngyaben amanórr, tüpan büba ne kla alngomól yarilürr. **12** Yabü [baptæs bain] tonarrdó, ene inzana, wamaka e wankü nur-rbarirrü akó gapókdó kwarilnürřü akó God yabü sirsinürr Kerrisokü. Ini klama tómbapónórr, zitülkus e amkoman angundakla wagó, Godón arüng asine, Kerrison nótó irsümüllerü büdüldügab. **13** Yadi, e ngaen büdül koralnórró samuan ngarkwatódó yabiób kolae tonarrabme akó zitülkus yabü kolae tonarrpükü ngyaben amarrón koke kwarilürr, tüpan büba ne kla alngomól yarilürr. E inzan nómá kwarilnürřü, da God yabü arról nökyenóp samuan ngarkwatódó Kerrisokü. God mibü blaman kolae tonarr norrgonóp. **14** Ene igó yarilürr, wamaka God ene dedi peba arrgonórr, mibü kolae tonarr ne klamdó wibalómórrón korálórr akó mibü kolae tonarrab darrem. Akó ene igó yarilürr, wamaka wa ene peba krrosdó emgyelorr Yesu nómá narrótókórr akó inzan kwata wa ene peba amanórr. **15** Wa balngomól kolae samu akó arüngpükü kolae samu ibü arüng amanórr. Ene kakóm, wa ibü panzedó simarrurr igó amtyanóm, wa ibü [ut-ut ninóp] Kerriso nómá narrótókórr krrosdó.

16 We ngarkwatódó, e darrü olom ok ain-gu yabü zaz bainüm igóbókamde, e laró alodakla ó anóndakla, ó igóbókamde, e igó tórewóm koke amandakla igó, blaman pailan tóre Mosesón gida ngarkwatódó, ó Küsíl Melpal Tóre, ó [Sabad] ngürr. **17** Ene gida ini elklazabkwata wata igó klaman dandang kwarilürr, ne klama ki tame. Kerriso wa ene amkoman klama. **18** E ibü arrkrrugu, arüngi nidi byaldako, ngibürrdü igó pokamtyanóm, e yabiób ngi ia tüp alókdakla, akó arüngi nidi byaldako anerru [ótókóm]. E ne ibü nómá narrkruane, e yabiób kwitüm darrem kla nümrükane, e sab ne kla yazebane kwitüm. Inzan pama gyagüpi tótókdako igó, ibü dümdüm asine ini elklaza umul bainüm pamkolpamidó, azazildi i nuszan kla nosenóp. Akó ibü tüpan gyagüpitótókdögab i gyagüpi tótókdako igó, i morroalanako ngibürr pamkolpamidögab.

A ibü ma darrü dümdüm babula inzan gyagüpi tótókóm. ¹⁹ Akó i myamem dabyórrün kokeako Kerrisoka, Singül nótóke. Oya amkoman angun pamkolpam bübako. Kwók akó kwókan püös, i büb arümdako akó dayóndako, akó singüla büb alngomólda. Olgabi büba dódórr baina. Ene dadan ngarkwatódó, Kerriso amkoman bangun pamkolpam balngomólda akó olgabi i tibiób tangbamtindako akó dabyórrúnako. Olgabi God ibü dódórr baina Kerrisokama.

²⁰ E Kerrisoka nómá dabinarre, ene wa, e nurrbarirrü wankü. Olgabi umulbain bóktana ini tüpan gidabkwata yabü myamem koke balngomólako. Da e iade nyagabendakla wamaka e tüpan pamkolpamakla? E igó gida larógóm mamoaandakla, ²¹ wagó, “Amoan-gu! Bapókgu! Amurrgu!”? ²² Ini gida-a enekwata bóktanda, ne klama kolae bairre almit kakóm, zitülkus ini gida paman arüng bóktan akó umulbain bóktan ngarkwatódómako. ²³ I pamkolpam umul baindako Godón ótókóm pamakan gyagüpitótók ngarkwatódó. I pamkolpam umul baindako ngibürrdü igó poko amtyanóm, i tibiób ngi ia tüp alókdako. Akó i pamkolpam umul baindako tibiób büb azidan ngiltanóm. Da ini gida inzanako, wamaka wirri gyagüpitótók pama irrbünóp. A ini gida-a kokean tangbamtindako kolae búban ubi mamoaan-gum.

3

Mi Inzan Nyaben Kwarilo, Godón Ubi Ngarkwatódó

¹ Da módóga, zitülkus God yabü sirsinürr Kerrisökü, yabü moboküp ola kwarile, kwitüdü ne elklazasoko, Kerriso ne mórranda wirri pabodó Godón tutul tangdó. ² Yabiób gyagüpitótók we elklazadó irrbünane, kwitüdü ne elklazasoko, a we elklazadó koke, tüpdü ne elklazako. ³ Zitülkus módóga, ene wa, e nurrbarirrü Kerrisökü, akó yabü arról arrónako Kerrisökü Godka. ⁴ Kerriso, yabü ene arról nótó nülinóp, sab nómá okaka tübine, da e ta sab okaka tübinane usakü akó dadan [wirri kómá] zyóne] tüóbzan.

⁵ We ngarkwatódó, előkam yabü ne tüpan tórrmen tulmilko: yabü kol ó morwal koke nidipko, enkü utgu; [kolkal]-koke tonarr, büódan elklaza, akó kolae büban ubi tómbapón-gu. Akó yabü ubi babul ki yarile abün elklaza azebóm. Yabü ne ubi abün elklaza azebóm nómá yarile, da ene inzana, wamaka e obae god [ótókdakla]. ⁶ Ini elklazabme, Godón wirri ngürsila sab tame ibüka, oya bóktan koke nidi arrkrrudako.* ⁷ Ngaen e yaib ta ini kolae tonarr tómbapónarre, e inzan nómá nyaben koralnórró. ⁸ A errkyá e blaman ene tonarr oloklón: popa ngürsil, wirri ngürsil, azid alión, obae bóktan ngibürr pamkolpamabkwata panzedó, akó tórebapón bóktan yabiób ulitüdüğab. ⁹ Obae tizgu yabiób darrpan-darrpandó. Zitülkus módóga, e yabiób ngaep tonarr kuri amónarre akó bólenarre ene tonarran tórrmen tulmil tómbapón-gum. ¹⁰ Akó e küsil tonarr kuri bamelarre mórrkenyórrzan, God ne kla küsil ainda tüóbzan bainüm, ene küsil tonarr nótó nökyenóp. Ene igosüm, e Godónbóka amkoman umul koralo. ¹¹ Ini küsil nyagabendó, ene darrü kla kokea, ma ia Zu pamla, ta ia Zu pam kokela, marü [gyabi sopae ia singgapirrúná], ta ia koke, ma ia

^{2:19} Epesus 4:16   ^{3:1} Wórr Peba 110:1   * ^{3:6} oya bóktan koke nidi arrkrrudako: Ngibürr Grik bóktane tange wibalómorrón pebadó ini poko babula.   ^{3:10} Epesus 4:24

mogob pamla, ta ia molpoko pamla, ma ia [leba zaget olomla], ta ia leba zaget olom kokela. A wirri ne klame, wa Kerriso-e akó wa blaman tóba pamkolpamdó nyabenda.

12 We ngarkwatódó, zitülkus God yabü ilianórr akó tibi-tibi amanórr tóba pamkolpamóm bainüm akó zitülkus oya [moboküpdu ubi] yabükama, e ene tonarr mórrkenyórrzan bamelane: gyaur okaka ninane, morroal tonarr okaka ninane, yabiób ngi tüp elókane, mórmóke koralón, akó zao-zao bainane. **13** Yabiób darrpan-darrpanab kle-kle tonarr ok ninam akó darrü oloma ne kolae nóma tónggapónórr yabüka, oya kolae arrgonam. Wata Lodzan yabü kolae barrgonórr, e ta yabiób darrpan-darrpanab kolae barrgonane. **14** Akó ini blaman morroal tórrmen tulmil tumum, yabü moboküpdu ubi irrbünam. Yabü moboküpdu ubi yabiób darrpan-darrpandó wa syezana, yabü blaman ne klama arümda [dudu kómá] kwóbdü. **15** Akó Kerrison paua yabü moboküp ki balngomól yarile, zitülkus God yabü ngibaunürr paud ódódóm yabiób darrpan-darrpandó darrpan bübzán. Akó e metat Godón eso ekyenane. **16** Kerrison bóktan metat ki yarilün yabü moboküpdu. E yabiób darrpan-darrpan umul bain akó iikík bókraran kwarilün dudu [wirri gyagüpítóke]. Godka wórr bato koralón, igó opore, Godón Bóktandógabi ne oporko, Godón agür wórr bato koralón, akó ngibürr samuan ngarkwatódó wórr bato koralón amkoman moboküpi. Ezan wórr batodakla, Godón eso ekyalam. **17** Da módóga, e blaman ne poko bóktandakla akó ne kla tómbapónakla, blaman tómbapónam Lod Yesun ngidü, ezan Godón, mibü Ab nótóke, eso akyandakla Yesukama.

Ikik Bókrran Bóktan Yesun Amkoman Angun Kolpamdó, Darrpan Müötüdü Nidi Nyabendako

18 Konggal, e yabiób morwalab tangdó ki kwarila, zitülkus ene kla dümdüma nadü kolo dabyórrün Lodka.

19 Morwal, yabü moboküpdu ubi yabiób konggaldó ki korale akó ibü zóngange-koke ki angón korala.

20 Olmal, e yabiób aipalabalab blaman bóktan arrkrru koralo, zitülkus inzan kwata, e Lodón bagürwóman ngitandakla.

21 Abal, yabiób olmal ngürsilan ngibtan-gu. E ibü ne nóma ngürsilan ngintinane, i sab kolaebóka irre.

22 Leba zaget kolpam, yabiób tüpan wirri pamab blaman bóktan arrkrru kwarilün. E ibü bóktan wata ugón koke arrkrrunane ibü ilküpdu, ó igó zitülkusdü koke igó, ibü bagürwóman ngibtanóm. A e ma ibü bóktan arrkrrunane amkoman moboküpi, zitülkus e Lodón gum-gum ótódkakla.

23 E ne kla tónggapónám kaindakla, dudu moboküpi tónggapónam, wa-maka e Lodónkü tónggapónakla, a pamankü koke. **24** Zitülkus módóga, e umulakla wagó, Lod sab yabü darrem kla nókyerre, wa ne [alkamül-koke bóktan] ingrinürr. Lod Kerriso watóke, e noankü zagetódakla. **25** Da kolae nidi tómbapónak, God sab ibü [kolaean darrem] nókyerre, akó God sab blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó zaz nirre.

4

¹ Wirri pam, yabiób leba zaget kolpam wata dümdüm bangón akó darrpan ngarkwatódó ngabkan koralo, zitülkus e umulakla wagó, yabü darrü Wirri Pam ta asise kwitüm.

Ngibürr Iik Bókrran Bóktan

² Tóre metat bako kwarilünke piküp bain koke, aerrde akó metat Godón eso akyande. ³ Dakla kibünkü ta tóre bako kwarilün wagó, God sab kwat alóte kibünkü oya bóktan ayom, igósüm ki kwindü anikürün bóktan Kerrisonkwata büdrrat kwarilo. Ene bóktananme ka sein sye-i amrókrrónla tümün müötüdü. ⁴ Da tóre bako koralón kürünkü wagó, ka sab ene bóktan pupaino panzedó, ka enezan ki tónggapóna.

⁵ E [wirri gyagüpítótóke] tórrmen tulmil tómbapónamke ibüka, Lod Yesun amkoman koke nidi angundako. Blaman tonarr aerr koralón ibüka büdrratón Yesunkwata. ⁶ Yabü bóktan metat morroal tonarrpükü ki yarilün, ibü morroal arrkrrum.* Ene igósidi, e umul koralo blaman pamkolpamdó iazan bóktan alkommólóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

⁷ Tikikus yabüka blaman kla wató büdrratle, kürüka ne pokoa tómbapónorr. Wa moboküpü narezoreta akó wa kankü amkoman moboküpü zagetóda Lodónkü. ⁸ Ka oya ugósüm zirrapóndóla yabüka, e blaman kla umul koralo, kibükä ne pokoa tómbapónóp, akó wa yabü moboküpü iade arüng nütürre. ⁹ Ka Onesimusün zirrapóndóla Tikikusdi. Wa kibükä moboküpü zonareta, ngambangól pam akó yabü basirr pam nótóke. Ini pam nisa sab yabü blaman kla nüzazilörre, ne pokoa tómbapóndako aini.

¹⁰ Erristarkus, tümün müötüdü nótóke kankü, tóba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka, akó Mak, Barrnabasón zonaret nótóke, wa ta tóba yawal bóktan zirrapónda. E arüng bóktan kuri ipüdarre oyakwata. Wa ne nóma tame, e sab oya morroal tonarre ipüdamke. ¹¹ Yesu, oya darrü ngi Zastus, ta tóba morroal yawal bóktan zirrapónda. Wata ini äud Zu pamako ibü aodó, kankü nidi zagetódako pamkolpam umul bainüm Godón Kingzan Balngomólankwata, akó i kürü ul kinóp. ¹² Epaprras tóba morroal yawal bóktan zirrapónda, yabü basirr pam nótóke akó Kerriso Yesun zaget pam. Wa metat tóre bakoda yabünkü tóba dudu moboküpü wagó, e karrukus bórrang kwarilo, gaodó ne pamkolpamakla samuan ngarkwatódó akó amkoman umul nidipakla Godón blaman ubi larógako. ¹³ Ene amkomana, zitülkus ka esenórró akó igósidi umulóla wagó, wa arüngi zagetóda yabü tangbamtinüm akó ibü, Leiodisia akó Aeórrapolis wirri basirr nisdü nidi ngayabendako. ¹⁴ Kibükä moboküpü gódam Luk, dokta nótóke, akó Dimas, i ta morroal yawal bóktan zirrbapóndamli yabüka.

¹⁵ Kürü morroal yawal bóktan [zonaretal] nókyenam, Leiodisia wirri basirrdü nidi ngayabendako. Kürü morroal yawal bóktan nókyenam

4:1 Epesus 6:9   * **4:6** ibü morroal arrkrrum, Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: soltpükü angangorrón ki yarile.   **4:7** Apostolab Tórrmen 20:4; Epesus 6:21; 2 Timoti 4:12; Taetus 3:12

4:8 Epesus 6:21-22   **4:9** Pilimon 1:10-12   **4:10** Apostolab Tórrmen 19:29; 20:4; 27:2; Kolosi 4:10; Pilimon 1:24   **4:10** Apostolab Tórrmen 12:12, 25; 13:13; 15:37-39   **4:12** Kolosi 1:7; Pilimon 1:23   **4:14** 2 Timoti 4:10, 11; Pilimon 1:24

Nimpa[†] ó sos kolpam nidi kwób bazendako oya müótüdü. ¹⁶ Darrü pama ini peba mórrag nóma etónge yabüka, ene kakóm, ini kla zirrapó sos pamkolpamdó Leioidisiam akó ibü nilam atangóm. Akó ka ne peba mórrag wialómórró ibüka Leioidisiam, e ta ene kla etóngamke. ¹⁷ Arrkipusün izazilamke igó, "Ma ene zaget elakónke, Lod marü ne zaget mókyanórr."

¹⁸ Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla. E gyagüpi amaikam wagó, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü. Ka tóredóla, Lodón [gail tonarr] asi ki yarilün yabüka.

[†] **4:15** Nimpa darrü Grrik kol ngio.   **4:17** Pilimon 1:2

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Tesalonika Sos Pamkolpamdo Ngaensingül Bóktan

Pol [Morroal Bóktan] Amgol Yarilürr Tesalonika Wirri Basirrdü
 Tesalonika darrü wirri basirr yarilürr Grris kantrridü. Polón tonarrdó ini basirr Masedonia prrobinsdü ugón singüldü wirri basirr yarilürr. Wa wirri kwat kabedó yarilürr akó butab aren poko yarilürr. Pol ola Morroal Bóktan Yesunkwata idódürre Saelas akó Timotikü (Apostolab Tórrmen 17:1-10). Pol [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] Morroal Bóktan noma amgol yarilürr, ngibürr Zu kolpama ene bóktan amkoman yangunóp. Abün pamkolpama, Zu-koke nidi kwarilürr, ta Morroal Bóktan amkoman yangunóp akó i myamem obae god koke [ótók] koralórr. A ngibürr Zu kolpama Polka bóka bamgün kwarilürr, da Pol irrüb Tesalonika wirri basirr amgatórr wankü nidi kwarilürr, ama Berrea wirri basirrdü usakü we ogobórr. Solkwat Zu kolpama Tesalonika wirri basirrdügab zutalórr ama Berrea akó wirri kolae sidüdóp. Pol igósidi Berrea amgatórr ama Etens wirri basirrdü wamórr. Saelas a Timoti Berream ola nümgatórr, solkwat i akó Polkü basenóp Etens wirri basirrdü. Olgabi Pol Timotin akó zirrapónorr Tesalonika, amkoman bangun kolpam tonarr bapónóm, wata ia i Yesun amkoman angundasko, ta ia koke. Polón gyakolae yangónorr, zitulkus i azid aeng kwarilürr ibü Yesun amkoman angunanme. Pol aprrapórr Saelasón darrü bwóbdü zirrapónorr pamkolpam tangbamtinüm. Solkwat Pol Korrint wirri basirrdü wamórr. Saelas a Timoti akó oya ola emrrarri. Pol bagürwóman yarilürr, zitulkus Timoti oya morroal bóktan sidódürre Tesalonika Yesun mamoan kolpamabkwata. Da wa tóba ngaen-gógópan peba mórrag wialómórr Tesalonika pamkolpamdo. Wa ini peba mórrag ugón wialómórr, aprrapórr pail 50 noma yarilürr Kerrison amtómól kakóm.

Polón Zitulkus Ini Peba Mórrag Wialómóm
 Ene morroal bóktan Timoti Polka sidódürre wagó, Yesun amkoman angun pamkolpama Tesalonikam metat [Lod] Yesun amkoman angundasko. Polón ubi yarilürr ibükä wialómóm, zitulkus wa gyagüpi wamlórr wagó, i aprrapórr tibiób bamtinónóp wagó, "Pol ia wa amkoman [apostol] yarilürr, God noan zirrsapónorr mibükä?" Ene tonarrdó, ngibürr umulbain pam asi koralórr, basirr-basirr nidi bagólólórr pamkolpam ilkió büliónüm tibiób manim. Tesalonikam Yesun amkoman angun pamkolpamab gyagüpitótók aprrapórr inzan yarilürr wagó, Pol, Saelas, akó Timoti, i ta inzan umulbain pam kwarilürr. Pol aprrapórr gyagüpi wamlórr wagó, ngibürr kolpama ta ibükwata obae bóktan tómbapónónóp.

Polón ini peba mórrag wialómóm oya wirrian zitulkus we kla yarilürr, Yesun amkoman angun pamkolpam Tesalonikam byalóm wagó, oya [moboküpdu ubia] ibükä, wa kari gyakolae koke yarilürr ibübókamóm, akó oya ubi yarilürr ibü tangbamtinüm ibü amkoman bangun dódórr ainüm. Oya darrü peba mórragdózan, Polón ubi yarilürr ibü umul

bainüm Yesun amkoman angunankwata akó i nadü tonarre ki ngyaben korale. Ene tonarrdó wata ibü Ngaep Buk* asi yarilürr, a Godón Küsíl Buk ugón babul yarilürr.

Yesun amkoman angun pamkolpama Tesalonikam gyakolae kwarilürr darrü klamdó: Lod Yesu Kerriso nómá tolkomóle, sab laróga tómbapóne ene Yesun amkoman angun pamkolpamdó nidi nurrbarinürr? Da Pol ibüka wialómórr Yesu Kerrison tüpdü alkomólankwata. Ngibürr kolpama aprrapórr inzan gyagüpi ogoblórr wagó, "Yesu sab búsai tolkomóle kibü azebóm. Da ki iade zaget koralo?" Pol ibüka wialómórr wagó, "E metat zaget koralo".

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1
- B. Polón Zagetan kúp Tesalonika pamkolpamdó 1:2-3:13
  - 1. Tesalonika pamkolpamab arról akó amkoman bangun 1:2-10
  - 2. Polón Zaget Tesalonikam 2:1-12
  - 3. Tesalonika pamkolpamab amkoman bangun Polón amgat kakóm 2:13-16
  - 4. Polón ubi yarilürr Tesalonika pamkolpam akó basenóm 2:17-3:5
  - 5. Timotin alkomól kakóm Tesalonikagabi, oya bóktana Yesun amkoman angun pamkolpamabkwata Polón arüng ekyanórr 3:6-13
- C. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben 4:1-12
- D. Yesun alkomól tonarr 4:13-5:11
- E. Ngibürr ikik bókrran bóktan Godón bagürwóman ngitanóm 5:12-22
- F. Dómdóm alakón bóktan 5:23-28

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Saelas[†] a Timoti idipamli. Ka yabüka wialómdóla, Tesalonika sos pamkolpam, Godka nidipakla, Ab akó Lod Yesu Kerriso:

Ki tóredakla, [gail tonarr] akó paud sab yabüka asi ki namülam.

Tesalonika Pamkolpamab Arról akó Amkoman Bangun

² Ki metat Godón eso akyandakla yabü blamanabkü akó yabü ngibllandakla kibiób tóredó. ³ Nómá tóredakla God mibü Abdó, ki yabü metat gyagüpi amandakla, e ne Zaget tólbaeldakla yabü amkoman bangundügab. Akó ne müp Zaget e ngibürr pamkolpamabkü tólbaeldakla, zitülkus yabü [moboküpü ubi] asine Lod Yesuka. Akó e ia karrkukus bórrangdakla müp tonarrdó, zitülkus e mibü Lod Yesu Kerrisokamóm lgedlóngóm bainakla].

⁴ Naretalzoretal Yesun ngidü, Godón moboküpü ubi nibióbkama, ki umulakla wa yabü kuri yazebe tóbankü. ⁵ Ki ini kla umulakla, zitülkus ki yabüka Morroal Bóktan Yesunkwata sidüdrre, ki koke popa bóktan kwarilnürřü, a ki tomkompükü bóktan kwarilnürřü zitülkus Godón Samua kibü bübdü Zaget yarilürr. Ki amkoman umul kwarilnürřü Morroal Bóktan amkomana. E umulakla ki iazan ngyaben kwarilnürřü ki yenkü nómá kwarilnürřü; ene wa yabü morroalóm. ⁶ E kibü akó Lodón atanin kwarilnürřü, zitülkus e kibü bóktan yazebnarre bagürwómpükü,

* : Ngaep Bukan peba módgako: Moses ne peba wibalómórr, [propeta] ne peba winólómóp, akó ngibürr wibalómórrón peba Israel pamkolpamab pöepankwata. † 1:1 Saelas: Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini nge inzan wibalómórróna Letin bóktane: Silbeinus.

enana ngibürr kolpama yabü müp nüliónónóp, olgabi e wirri azid aeng kwarilnürü. Ene bagürwóma Godón Samudügab tótókda. ⁷ Blaman Yesun amkoman angun pamkolpama igósidi yabü atanin kwarilürr Masedonia akó Akaya prrobinsdü. ⁸ Ini pokoa tómbapónórr, zitülkus yabübökamde Lodón Bóktan kuri barrkrrue bwób-bwób, Masedonia akó Akaya prrobins kugupidü. Wata ene nis prrobinsdü tibióban koke, a blaman bwób-bwób pamkolpama kuri barrkrrue yabü Godón amkoman angunankwata. Kibü myamem bóktan igósidi babula, ⁹ zitülkus ene pamkolpama tib igó bóktan ayodasko, e kibü ia sazebarre, ki yabüka nóma ogobórró Morroal Bóktan amgolóm. I ta bóktandako, e ia Godka tübyalüngarre obae godódágabi, amkoman akó arról Godón [ótókój]. ¹⁰ I ta bóktandako, e oya Olom ne ngarkwatódó akyandakla kwitümgabi alkomólóm, oya Olom Yesu, God noan irsümüller büdüldügab. Akó ene nótóke sab mibü wató zid tirre, God pamkolpam nóma zaz nirre, zitülkus wa kari ngürsil kokea ibü kolae tonarranme.

2

Polón Zaget Tesalonikam

¹ [Zonaretal], e yaib umulakla, ki yabüka nóma togobórró, küppükü kuri baine. ² Ki yabüka solodó togobórró. Ki ngaen Pilipi wirri basirrdü kwarilnürü. E umulakla ki ola azid aeng kwarilnürü akó i kibü kle-kle byal kwarilürr. A kibü God arüng wató tilinónóp oya [Morroal Bóktan] adrратóm yabüka, enana abün kolpama kibüka bóka bamgün kwarilürr. ³ Ki pamkolpam arüngi nóma byaldakla Godón bóktan amkoman bangunüm, kibü gyagüpítótók kle-kle kokeako akó kibü moboküp [kolkalako]. Akó ki yabü ilklió aliónüm koke kaindakla. ⁴ A ki bóktandakla, zitülkus God kibü moboküp tapinóp akó wa esenórr ki morroal pamakla. Wa kibü Morroal Bóktan Yesunkwata igósidi tókyanórr, zitülkus wa umula ki sab ene Bóktan dümdüm adrрат kwarilo. Ki pamkolpam bagürwóman ngibtanóm koke kaindakla, a Godón bagürwóman ngitanóm, kibü moboküp nótó bapinda. ⁵ E umulakla kibü bóktan mis bóktan kokean yarilürr yabü saul bainüm. Kibü ubi babulan yarilürr elklaza azebóm yabükagab, da ki obae koke tiz kwarilnürü yabükagab elklaza azebóm. God tüób ini kla seselórr. ⁶ Ki Morroal Bóktan igósidi koke büdratnóp kibiób agürüm. Ki agür koke amkündakla yabükagab akó ngibürr pamkolpamdágab, ⁷ enana kibü dümdüm asine yabü byalóm kibü morroal angónóm, zitülkus ki Kerrison [apostolakla]. A ki mómoke kwarilnürü yabüka, aipa tóba ngóm olomzan ngakando. ⁸ Kibü [moboküpdu ubi] wirri yarilürr yabüka, we zitülkusdü kibüka wirri bagürwóm yarilürr Godón Morroal Bóktan amgolóm yabüka. A we kla tebean koke, kibü ta inzan bagürwóm yarilürr blaman elklaza tómbapónóm yabü tangbamtinüm, zitülkus kibü moboküpdu ubi yabüka wirri kuri bainürr. ⁹ Zonaretal, yabü ngambangólda, ki wirri arüngi enezan zaget kwarilnürü kibiób bübüdügab arüngi. Ki irrüb ngürr zaget kwarilnürü kibiób nyabenóm, yabü darrpan-darrpan müp alión-gum kibü alo kla aliónüm, Godón Morroal Bóktan nóma amgol kwarilnürü yabüka.

¹⁰ E kibü tórrmen tulmil tósenarre, akó God ta seselórr.* ki usakü nómá kwarilnürü, Yesun nidi amkoman angundako. We ngarkwatódó, e umulakla, akó God ta inzan umula, kibü tórrmen tulmil wata kol-kal, dümdüm, akó kolae-koke kwarilürr. ¹¹ E ta umulakla ki yabü blaman darrpan ngarkwatódó ngabkan kwarilnürü, aba tóba olmalzan ngabkanda. ¹² Ki yabü wirri arüngi ikik bökrran kwarilnürü akó arüng bóktan nüliónónóp akó yabü arüng nütünóp Godón ubi ngarkwatódó ngyabenóm. Yabü wató ngibaunda tóba bwóbdü barrbünum, wa ne bwób alngomólda Kingzan, akó yabü ngibaunda [wirri kómal zyóndü] ngyabenóm wankü.

Tesalonika Pamkolpamab Amkoman Bangun Polón Amgat Kakóm

¹³ Ki ta metat Godón igósidi eso akyandakla, zitülkus ki kibiób bóktan nómá sidüdóp, e barrkrrurru da ipüdóp akó amkoman yangunóp ene bóktan Godón bóktane. Ene amkomana, ene Godón bóktan, pamakanan bóktan koke-e. Ene bóktana tüób zagetóda yabüka, amkoman nidi bangundako. ¹⁴ Ki umulakla ene bóktana yabüka zagetóda, zitülkus, zonaretal, yabüka ne pokoa tómbapónórr, ene dadan pokoa ta tómbapónórr Godón sos pamkolpamdó Zudiam, Kerriso Yesun amkoman nidi yangunóp. E darrpan tonarr azid aenggarer yabióban bwób pamdóágab, izan azid aengóp Zu kolpamdóágab. ¹⁵ Ene [Zu pamkolpam] kwarilürr, Lod Yesun nidi emkólóp, akó [prropet] ta idi okrralórr. Ene ta inzan Zu pamkolpam kwarilürr, kibü nidi kolabütan koralórr. Inzan tórrmen tulmili i Godón morroal koke yónónóp. Akó i blaman pamkolpamdó bóka bamgündako. ¹⁶ Dadanzan i kibü bóleanóm kaindako Morroal Bóktan büdratgum Zu pamkolpam-koke nidipko. Ki ibüka Morroal Bóktan büdratódakla, God ibü iáde zid nirre tibiób kolae tonarrdóágab. Ene Zu kolpama pamkolpamdózan bóka bamgündako, i metat tibiób kolae tonarr kwób asudako akó ene ngarkwat kuri semrróne, God ne kolae tonarr ngaru ingriniürr. Da Godón wirri ngürsila dómdóm minggüapanan tótókda ibüka.

Polón Ubi Yarilürr Tesalonika Pamkolpam Akó Basenóm

¹⁷ Zonaretal, mi nómá bürrgrütóp karianbóka (bübi, a moboküpí koke), ene kakóm, kibü ta kari ubi koke yarilürr yabü asenóm, we ngarkwatódó ki wirri arüng enan ipadnóp yabü akó basenóm. ¹⁸ Kibü ubi kari ta koke yarilürr yabüka bakonóm. Anda ka, Pol, ngibürr mün wamórróma ola, a [satania] kibü türrmütóp. ¹⁹ Ki wata yabükamóm [gedlóngóm bain] kwarilo akó ki bagürwóm akó ikub bagür kwarilo yabüme, ki nómá bórrongo mibü [Lod] Yesun obzek kwata, wa sab nómá tolkomóle. Ki yabü ikub bagür koralo, barngin pama tóba darrem klamzan apadóda tóba singül kwata busodügab. ²⁰ Anda, e kibü bagüran akó bagürwóman ngibtandakla.

3

¹ Kibü ubi yabü basenóm wirri nómá bainürr, da ki gyagüpítótók esenóp, ki kibi, Pol akó Saelas, ala burrmatóm Etens wirri basirrdü. ² Akó ki Timotin yabüka kuri zirrapörre, kibü zoret nótóke Yesun ngidü, a Godkü nótó zagetóda Morroal Bóktan amgolkü Kerrisonkwata. Oya kidi

---

* **2:10** Tesalonika pamkolpam wata gaodó koralórr Polón tulmil basenóm, da God igó umul yarilürr, Polón moboküpü akó gyagüpítótókdó ne kla koralórr.

zirrapórre yabü tangbamtinüm wirri arüngi Godón amkoman angunüm akó yabü arüng bütanóm metat Godón amkoman angunüm,³ ene azid aenga yabü koke iade ki nunurre. Anda, e yaib umulakla wa, inzan azid aenga sab togoble mibüka, amkoman nidi angundakla, Godón angrirrún bóktan ngarkwatódó.⁴ E ene poko umulakla zitülkus, ki yenkü ola nómá kwarilnürü, ki yabüka metat bóktanónóp wagó, "Amkoman, sab mibüka wirri müpa togoble." Da e wirri umulakla ene klama kuri tómbapóndako.⁵ Ka Timotin zirrapórro, zitülkus ka umul namülnürü e azid aengdakla akó ka wirri gyakolae namülnürü. Kürü kari ubi ta koke yarilürr asenóm, e ia Godón amkoman angundakla. We zitülkusdü, ka oya we zirraporró yabü angónóm. Satania kolpam kolae tonarr tómbapónóm balngomólda, akó ka gyakolae namülnürü wa aprraporró yabü kolae tonarr tómbapónóm balngomól yarilürr, yabü Yesun amkoman angun bóleanóm. Da kibü zaget ne kla yarilürr igósidi darrü küp ta babul ki yaril.

Timotin Alkomól Kakóm Tesalonikagabi, Oya Bóktana Yesun Amkoman Angun Pamkolpamabkwata Polón Arüng Ekyanórr

⁶ Timoti ma yabükagabi kibüka errkyä kuri tolkomóle. Da wa yabükagab morroal bóktan simarrurr yabü amkoman bangunankwata akó yabü ne [moboküpdu ubie] ngibürr pamkolpamđó. Wa kibü tüzazilóp, e kibü metat bagürwómpükü gyagüpi amandakla, akó yabü kari ubi kokea kibü basenóm. Kibü ta wirri ubi inzana yabü basenóm.⁷ We ngarkwatódó, zonaretal, ki arüng bütarrónakla yabübókamde akó yabü amkoman bangun, enana ki müpdü tótódkakla akó azid aengdakla.⁸ Ki errkyä morroal ngyabendómakla, e ne wata metat karrkukus nómá bórrangólo Lodón amkoman angunüm.⁹ Ki Godón eso ia ekyerre wa yabüka ne kla tónggapónórr? Ki gaodó kokeakla. Kibüka wirri bagürwóma yabübókamde, ki Godón obzek kwata nómá tóredakla.¹⁰ Ki irrüb ngürr metat tóredakla kibiób dudu moboküpüdüğabi, kibiób ola tótókóm yabü obzek basenóm akó yabü umul bainüm, e umul koke ne klamakla yabü amkoman bangundü.

¹¹ Ki tóredakla wagó, mibü God akó Aba tüób akó mibü Lod Yesu kibünkü kwat alóte ola yabüka tótókóm.¹² Akó Lod yabü moboküpüdü ubi ki dódórr yó akó wirri ki bailün yabü darrpan-darrpandó akó blaman pamkolpamđó, kibü moboküpüdü ubizane yabüka dódórr akó wirri bainda.¹³ Ki enezan tóredakla, wa yabü iade ki arüng nütürre. We ngarkwatódó, yabüka kolae tonarr babul yarile. Akó we ngarkwatódó, yabü moboküp [kolkal] kwarile mibü God, mibü Ab nótóke, oya obzek kwata, mibü Lod Yesu sab nómá tolkomóle tóba ene blaman kolpampükü oyaka nidipko.*

4

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

¹ Dómdóm kibü bóktan asiko. [Zonaretal], e kibükagab umul bainarre, e ngyaben ia kwarilo Godón ubi ngarkwatódó. Wata módóga, e

* ^{3:13} blaman kolpampükü oyaka nidipko, Grrik bóktan oporab küp nisamli: anerru ó Yesun amkoman angun pamkolpam. Mi umul-kókakla amkoman küp laróga. Aprraporró ini nizan.

ta enezan ngyabendakla. Mi blaman Lod Yesuka dabyórrünakla, ki errkyadan igóside yabü arüng atandakla akó arüngi byaldakla Godón metat bagürwóman ngitanóm yabü ngyaben tonarrdógar. ² Zitulkus módóga, e ene umulbain bóktan umulakla ki yabü ne kla nüliónónóp Yesun ngidü. ³ Godón ubi e [kolkal ó akó yabi-yabi kwarilo] tóbankü. Da e wata babulan koralo ngibürr kolpampükü utüm, yabü kol ó morwal koke nidipko; ⁴ e darrpan-darrpan, kol a pam, umul koralo e yabiób büban ubi ia balngomól koralo* inzan kwata, wa kolkal yarile akó yabü pamkolpama morroal nangónorre. ⁵ Büban ubia yabü koke ki balngomól yarile, Yesun obae angun pamkolpamzan, Godónbóka umul-kók nidipko. ⁶ Darrü pama kolae tonarr koke tónggapóné tóba Yesun ngidü zonaretodó a oya koke ilklió iline oya kol gómol-gómol apadóm. Inzan koke tónggapóné, zitulkus Lod pam sab tibiób kolae tonarrab darrem nülirre, inzan kolae elklaza nidi alngóndako. Ki yabü enezan ngaen nilóp akó yabü wirri arüng bóktan nökyenóp. ⁷ Zitulkus módóga, God mibü kol gómolóm a pam gómolóm koke ngibtaunóp; wa mibü kolkal ngyabenóm ngibtaunóp, Godón pamkolpamzan. ⁸ Da módóga, nadü oloma ini bóktan alzizi amaikda, wa pamakan koke alzizi amaikda a Godón, tóba kolkal Samu nótó aliónda yabü.

⁹ Akó darrü bóktan asine [moboküpü ubiankwata] zonaretaldó. Darrü zitulkus babula yabüka wiálómóm enekwata, zitulkus yabü God kuri umul ninóp moboküpü ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó. ¹⁰ Da módóga, yabü moboküpü ubi ta asine blaman zonaretaldó, blaman basirrdü nidi ngyabendako Masedonia prrobins kugupidü. A ki yabü arüngi byaldakla, zonaretal, yabü moboküpü ubi dódórr ainüm. ¹¹ Ki akó yabü arüngi byaldakla wirri arüngi ataninüm piküpan ngyabenóm, yabü gyagüpitótók angrinüm yabiób zagetódó, akó zagetóm yabiób büban ngyaben elklazam, kizan yabü arüng bóktan nilóp. ¹² E ne inzan nómá ngyaben kwarilo, Yesun amkoman koke nidi angundako sab yabü morroal tórrmen tulmil nosenórre, da yabü [morroal bangón] kwarile. Akó e ne inzan nómá ngyaben kwarilo, e sab koke ngambangónorre darrü pamdó.

Yesun Alkomól Tonarr

¹³ Zonaretal, kibü ubi e umul bainane sab laróga tómbapóné ene kolpamdó nidi narrbarinürr, igósüm e koke yón gyaur kwarilo, Godónbóka umul-kók kolpamazan kaindako. Godónbóka umul-kók nidipko, i lgedlóngóm] koke bairre ngarkwat-koke arról apadóm. ¹⁴ Mi amkoman angundakla Yesu narrótókórr akó türsümüllürr, da mi ta akó amkoman angundakla God sab, Yesu nómá tolkomóle, narrbarirrún pamkolpam simarrue Yesuka, oya nidi mamoon kwarilürr. ¹⁵ Ki yabü ne poko byaldakla, wa Lodón tóba bóktane wagó, ene nidi narrbarinürr akó mibü ae tümgütüp, sab singül kwata ogobe Lodkü basenóm wa nómá tolkomóle. Mi arról nidi koralo Yesu nómá tolkomóle, mi sab solkwat ogobo usakü basenóm. ¹⁶ Amkoman, Lod tüób sab kwitümgabi tübine wirri taegwarre arüng bóktanpükü. Pamkolpama sab wirri ngi [anerruan] bómgl barrkrrule, akó Godón mobolzan klama† bódeale. Nidi narrbarinürr, Yesun amkoman nidi yangunónóp, sab ugón ngaen-gógópan idi tübarsine.

* **4:4** büban ubi balngomól, Grrik bóktan oporan küp nisamlı: e kolpükü ia ngyaben kwarilo ó e kol ia azeb kwarilo yabióbkü.   **4:16** Zon 5:28   † **4:16** mobolzan kla, Mórrke-mórrke módóga: trumpet.

¹⁷ Da solkwat mi arról nidipakla, sab darrpan pokodó dakatusurre usakü, ugósan simarhue pülpül pokodó Lodkü pülpüldü basenóm. Olgabi mi sab usakü kwarilo metatómpükü. ¹⁸ E igósidi yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo we bóktanpükü.

5

¹ Errkya zonaretal, darrü zitülkus babula yabüka wialómóm abüs küp akó ngürrankwata, ene tonarra noma tómbapóne, ² zitülkus e yaib kari umul ta kokeakla, Lodón Ngürra sab tame gómló pamazan tübzile irrüb. ³ Pamkolpama sab noma bóktanórre wagó, "Paud asine akó mi taiakla," da müpa ibü ugósan tawirre akó i barrkurre, wamaka marrna bain minggüpanana, ene kola arrkurre azida oya noma tumige. Pamkolpamab sab gaodó koke yarile busom.

⁴ A yadi, zonaretal, e wa tümün kwatódó kokeakla, da ene Ngürra sab yabü koke ki arrkürran ngintirre, gómló pamazan müót kolpam arrkürran ngibtanda. ⁵ Zitülkus módogá, e blaman ngürran akó zyónan olmalakla morroal dümdüm elklaza tómbapónde. Mi tümün kwatan akó irrüban olmal kokeakla kolae elklaza tómbapondágab. ⁶ Da mi igósidi utürrün koke koralo ngibürzanko, a mi wa aerr akó dümdüm gyagüpítótókpükü koralo sab laróga tómbapóne. ⁷ Irrüb nómade pamkolpam utako, akó irrüb nómade pamkolpama ngyepame gorrgorr baindako. ⁸ A midi, mi ngürr zyónan pamkolpamakla, da mibü gyagüpítótók wata dümdüm ki koralón. Mi wata Yesun metat amkoman yangunórre, mibü [moboküpü ubi] metat asi yarile ngibür pamkolpamidó, akó mi metat [gedlóngóm bainórre] Yesu mibü zidbain oloma, igósüm mi mibiób bódlangnörre, Rrom gazirr pama tóba dalgüp akó singülzan ngablaoda tóba bódlangóm. ⁹ God mibü igósüm koke sazebórr igó, mi sab oya wirri ngürsildügab azid aengnörre. Koke. A wa mibü igósüm sazebórr, mibü zid bainüm mibü Lod Yesu Kerrisokama. ¹⁰ Ene igósüm, wa mibünkü narrótókórr igó, mi sab wankü ngyabenórre darrpan pokodó, ia mi arrólakla, ta ia büdüläkla wa noma tolkomóle. ¹¹ Da e igósidi yabiób darrpan-darrpan arüng bütalam akó amkoman bangun dódórr ninam, e ta enezan tómbapondakla.

Ngibürrik Ikik Bókrran Bóktan Godón Bagürwóman Ngitanóm

¹² Zonaretal, errkyá ki yabü arüngi bamtindakla, yenkü we nidi zagetódako ngón ngagón-koke, e ibü we morroal angón kwarilün. Yabü idi balngomöldako akó ngabkandako Yesun amkoman angun pamkolpamzanakla Lodka dabyórrün, akó yabü idi byaldako kolae tonarr tolbaelgum. ¹³ E ibü wirri morroal nangónane akó moboküpü ubi yarile ibüka, zitülkus i ne zaget tómbapondako. Yabüka paud asi ki yarilün darrpan-darrpandó e ne ngyabendakla.

¹⁴ Zonaretal, ki yabü arüngi byaldakla, ibü bagóm zógós nidipko, ibü arüng bütanóm gum nidipko, ibü tangbamtinüm büban ngarkwatódó akó samuan ngarkwatódó arüng-koke nidipko, akó e zao-zao bainane blaman pamkolpamidó. ¹⁵ Ngabkalam, darrü pama kolae noma tónggapóne darrü pamdó, wa akó kubó darrem kolae koke yalkomóle ene pamdó. A e metat arüng kóbó ipadlam morroal tómbapónóm yabiób darrpan-darrpandó akó blaman pamkolpamidó.

¹⁶ Bagürwóm metat ki kwarilün. ¹⁷ Tóre metat bakolam piküp bain-gu. ¹⁸ Laróga tómbapónda yabüka, ia morroal, ta ia kolaea, e wata eso ekyenane. Zitülkus módóga, Godón ubi inzana, e ini poko tómbapón kwarilo Yesu Kerrisokama.

¹⁹ Godón Samuan zaget piküp ain-gu, e urzan atamündakla. ²⁰ Godón Samua bóktan nóma okaka amzazilda ngibürr amkoman bangun kol-pamdó, da ene bóktan popa alzizi aman-gu. ²¹ A e blaman bóktan kodalande ngabkan kwarilo, amzyatóm ia ene bóktan amkoman Godón Samudügaba ó koke. Akó amkoman bóktan morroal ipüdam. ²² Blaman darrpan-darrpan kolaeán ne bóktanko alzizi amónam.

Dómdóm Alakón Bóktan

²³ Ki Godka tóredakla, paud nótó gailda, wa tüób yabü dudu [kolkal] nirre akó yabi-yabi bomono tóbankü. Ki tóredakla, God yabü igósidi tangnamtirre yabü gyagüpitótók akó büban ubi kolae-koke korale akó e ne kla tómbapón kwarilo kolae-koke korale. Ki Godka tóredakla, wa metat yabü tangbamtin yarile, da mibü Lod Yesu Kerriso sab nóma tolkomóle, wa tóserre wagó, yabü kolae tonarr babulako. ²⁴ God, yabü nótó ngibaunda tóba pamkolpamóm bainüm, wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr. Wa igósidi yabü tangbamtin yarile, yabüka kolae babulan yarile.

²⁵ Zonaretal, e kibünkü tóre kwarilün. ²⁶ Kürü morroal yawal bóktan nökyenamke blaman zonaretal akó ibü morroal moboküpi nüprükamke.

²⁷ Ka yabü arüng bóktan akyandóla Lodón ngidü, e kürü [alkamül-koke bóktan] kókyenane ini peba mórrag atangóm blaman zonaretaldó.

²⁸ Ki tóredakla, Lod Yesu Kerrison [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün.

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Tesalonika Sos Pamkolpamdo Ngaensingül Bóktan

Ini Polón nis ngim peba mórrag wa wialómórr Tesalonika sos pamkolpamdo. Polón ngaen-gógópan peba mórrag Tesalonika sos pamkolpamdo, oya ngaensingül bóktan asine. Ma kubó ngaen-gógópan we ngaensingül bóktan ngakanóm wa nekwata bóktanda. Wirri ngarkwat babul tóba ngaen-gógópan peba mórrag ne kla wialómórr, Pol ini ma tóba nis ngim peba mórrag wialómada.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón tokom zitülkus koralórr ini peba mórrag wialómóm:

- a. Oya ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam Tesalonikam tangbamtinüm Yesun wirribóka amkoman angunüm, enana ngibürr kolpama ibü wirri müp nüliónónóp, nölgabi i wirri azid aeng kwarilürr.
- b. Ngibürr Yesun mamoan kolpam kle-kle gyagüpi ogoblórr Yesun alkomoł tonarrankwata. Polón ubi ibü dümdüm atanóm yarilürr.
- c. Oya ubi yarilürr ibü akó bütazilüm wagó, God gyagüpi wamlórr i oya pamkolpamko. Ibü ini aüd klama pupo bainda wagó, i oya pamkolpamko:
  1. I Yesun amkoman angun kwarilürr;
  2. Ibü ubi yarilürr Yesun bagürwóman ngitanóm;
  3. I karrukus bórrang kwarilürr, kolpama ibü müp nóma nüliónónóp.
  - d. Polón ubi yarilürr ngibürr Yesun mamoan kolpam dümdüm bütanóm, zógós nidi koralórr.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-3*
- B. Yesu Kerriso sab pamkolpam zaz nirre wa nóma tolkomóle *1:3-12*
  1. Eso akyanóm *1:3-4*
  2. Dómdóm zaz ain *1:5-10*
  3. Tóre *1:11-12*
- C. Gida mamoan-koke pama sab ngaen-gógópan tame, Yesu ma solkwat tolkomóle *2:1-12*
- D. God amkoman bangun pamkolpam Tesalonikam yazebórr ibü zid bainüm *2:13-17*
- E. Pol amkoman bangun pamkolpam Tesalonikam bato yarilürr oyankü tórem akó usakü nidi kwarilürr *3:1-5*
- F. Pol amkoman bangun pamkolpam nagóp, zógós nidi kwarilürr akó ibü nilóp zagetóm *3:6-15*
- G. Dómdóm alakón bóktan *3:16-18*

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Saelas* a Timoti idipamli.

* ^{1:1} Saelas, Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan wialómórróna Letin bóktane: Silbeinus.

Ka yabüka wialómdóla, Tesalonika sos pamkolpam nidipakla akó mibü Ab Godka nidipakla, akó [Lod] Yesu Kerriso.

² Ki tóredakla, [gail tonarr] akó paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógbab akó Lod Yesu Kerriso.

Yesu Kerriso Sab Pamkolpam Zaz Nirre Wa Noma Tolkomóle

³ Kibü [zonaretal], ki wata Godón metat eso akyandakla yabünkü blaman tonarr. Ene dümdüma kibüka, zitülkus yabü amkoman banguna wirribóka dódórr bainda, akó yabü [moboküpü ubia] yabiób darrpan-darrpandó ta dódórr bainda. ⁴ We zitülkusdü, ki yabü igósidi agürdakla ngibürr basirr-basirr Godón sos kolpamidó. Ki ibü büzazildakla, e metat karrkukus ne ngarkwatódó bórrangórrónakla akó metat Yesun amkoman angundakla, enana kolpama yabü abün müp akó azid alióndako.

⁵ Blaman ini tórrmen tulmila amtyandako God sab pamkolpam zaz nirre [dümdüm tonarre]. Akó olgabi God sab gyagüpitótók ipüde, e ngarkwatódómakla Godón pamkolpamom bainüm, wa nibiób balngomólda Kingzan. Kolpama yabü azid alióndako, zitülkus e ibü büzazildakla ene Godón Kingzan Balngomólankwata. ⁶ God ta sab ibü dümdüm tonarre zaz nirre: wa sab ibü darrem müp nülrre, yabü müp nidi alióndako, ⁷ akó wa sab yabü ul nirre, e müpdü nidipakla, akó wa sab kibü ta inzan ul tirre. Wa sab ini kla ugón tónggapón, Yesu Kerriso tóba arüng [anerrupükü] pülpüldügabi nómá okaka tübine ulit-ulit urpükü myangrao apórrón. ⁸ God sab ibü ugón kolae tonarrab darrem nókyerre, Godónbóka umul bainüm koke nidipko akó ibü, Morroal Bóktan mibü Lod Yesunkwata koke nidi arrkrrudako. ⁹ Wa ibü sab kolae tonarrab darrem nókyerre akó kolae nirre, da ibü we nürrgrütrre metatómpükü Lodón obzekdögabi. Lodón arüng akó [wirri kómal zyón] sab babul yarile ibüka. ¹⁰ God sab ini kla ugón tónggapón, Lod ne Ngürr tolkomóle tóba wirri ngi apadóm wa tóba pamkolpamabkö ne kla tómbapónorr. Akó blaman amkoman bangun pamkolpama sab gübarirr aengrre oya wirri kómal zyónanme. E ta sab inkü asi kwarilo, zitülkus ki ne kla nósenónóp akó yabüka büdrat kwarilnürü Yesunkwata, e amkoman yangunarre.

¹¹ We zitülkusdü, ki metat igósidi tóredakla yabünkü. God yabü ngibaunürr oya pamkolpamom bainüm akó ngyabenóm oya ubi ngarkwatódó. Da ki tóredakla igó, God sab igó gyagüpi wame yabü tórrmen tulmil ngarkwatódó kwarile ene ngyaben ngarkwatódó. Ki akó tóredakla, wa yabü arüng nütürre oya arüngi blaman morroal zaget alakónóm, yabü ubi ne kla tómbapónoma. Akó blaman zaget alakónóm, e ne kla tómbapónakla yabü amkoman bangunanme. ¹² Ki inzan tóredakla, igósüm mibü Lod Yesun ngi wirri kwitüm emngyerre, wa tóba pamkolpamabkö ne kla tómbapónorr, akó igósüm wa yabü agür yarile, mibü God akó Lod Yesu Kerrison gall tonarr ngarkwatódó.

2

Gida Mamoan-koke Pama Sab Ngaen-gógópan Tame, Yesu Ma Solkwat Tolkomóle

¹ Errkyadan kibü ubi yabüka bóktanóma ene tonarrankwata mibü [Lod] Yesu Kerriso sab nómá tolkomóle akó God sab mibü darrpan pokodó nómá

dakatusurre Yesunkü. Zonaretal, ki yabü batodakla, ² büsai abün-abün gyagüpítótók azebgü ó darrü oloma yabü büsai otórrngónan ngitan-gu, igó bóktane wagó, Lodón Ngürra kuri tame. Kolpama bóktanónóp wagó, ene bóktan kibükagabi tamórr. I aprrapórr bóktanónóp wagó, Godón Samua ene bóktan kibü tókyenóp, ó ki ene bóktan amgol kwarilnúrrü, ó ki ene poko peba mórraggdó wialómóp. ³ Yabü darrü pama ilklió alión-gu ngibürr kwata. Ene amkoman poko kokea, zitulkus Lodón Ngürra tótók küsila. Ngaen-gógópan sab darrü tonarr asi yarile, abün pamkolpama sab Godka bóka bamgün kwarile akó ene pama, gida koke nótó mamoaanda, sab ugón okaka tübine. Amkoman, oya God sab kulaine. ⁴ Wa sab Godkü bóka bamgün yarile akó sab alzizi aman yarile pama ne kla [ótódkako]. Wa sab tóba ngi wirri kwitüm ine blaman ene elklazadógabi, igósüm wa sab [Godón Gyabi Müöttüdü] bangrine akó mórran-mórran baine, dakla wa sab tóba ngi basile wagó, "Ka módóglá God."

⁵ Yabü ia koke ngambangólda ka yabü blaman ini poko nilarre, ka yenkü nóma namünlürrü? ⁶ E umulakla ene gida mamoaan-koke pama ne klama arrmatóda errkyadan okaka bümzazilüm, igósüm wa sab okaka tübine tóba angrirrún abüs kùp ngarkwat. ⁷ Da módóga, [satania] errkyá piküpan zagetóda pamkolpamđó gida mamoaan-gum. A ne klama arrmatóda, oya metat arüme ngarkwat kókó ene kla amaikrre kwatódógab. ⁸ Ene kakóm, ene gida mamoaan-koke pama sab ugón okaka tübine. Yesu Kerriso nóma tolkomóle, oya sab emkóle arüng bóktane akó oya metatómpükü kulaine tóba wirri zyóni, wa sab ne zyónpükü tolkomóle. ⁹ Gida mamoaan-koke pama sab satanian arüngpükü tame, da wa ene kla sab nómtyerre abün obae [arüng tonarr], [wirri tulmil], akó [asen-koke tórrmen] tómbapónde. ¹⁰ Akó wa sab ta abün-abün kolaean kla tómbapóle ene pamkolpam ilklió büliónüm, God sab nibiób kolae nirre. God ibü sab kolae nirre, zitulkus i aibóka bangón kwarilürr amkoman bóktan apadóm akó ibü [moboküpüdü] ubi babul yarilürr amkoman bóktandó. Ibü ne moboküpüdü ubi ki yarile amkoman bóktandó, God ibü igósidi ki zid nirre. ¹¹ We zitulkusdú, God sab wirri arüng kla zirrsapóne ibü ilklió büliónüm, igósüm i sab obae bóktan amkoman yangurre. ¹² Olgabi wa sab ibü blaman zaz nirre akó [kolaean darrem] nüllirre, amkoman bóktan koke nidi yangunónóp akó kolaean klamdó mis nidi ipadnóp.

God Amkoman Bangun Pamkolpam Tesalonikam Yazebörr Ibü Zid Bainüm

¹³ Zonaretal, Lodón moboküpüdü ubi nibióbkama, ki wata Godón metat eso ekyanórre yabünkü blaman tonarr, zitulkus God yabü yazebörr zid bainüm ngaen bwób zitüldügab.* Yabü sab zid nirre Godón Samuan zagetódógabi. Ene zaget módóga, yabü [kolkal] bainüm akó yabi-yabi amanóm tóbankü. Akó yabü sab zid nirre yabiób amkoman bangundügabi. ¹⁴ Ene kla tómbapónom, wa yabü ngibaunürr [Morroal Bóktandómal], ki ne poko amgol kwarilnúrrü yabüka. Wa yabü igósüm ngibaunürr, wa yabü ngi ta wirri kwit emngyerre, wa mibü Lod Yesu Kerrison ngizan wirri kwit emngyele. ¹⁵ Da módóga, zonaretal, e

* **2:13** Ngibürr Grrik bóktane tange wibálómorrón pebadó inzan wialómorróna wagó, ... zitulkus wa yabü ngaen-gógópan yazebörr zid bainüm.

karrkukus bórrang kwarilün akó umulbain bóktan karrkukus amióglam, Yesu kibü ne poko umul tyónónóp akó ki yabü ne poko umul nyónónóp, ia bóktane, ta ia peba mórragdó.

16-17 Ka tóredóla, mibü Lod Yesu Kerriso tüób akó God, mibü Ab nótóke, yabü arüng ki nütünüm akó arüng ki nókyenónóm blaman morroal elklaza tómbapónóm akó bóktanóm. Godón moboküpüdú ubi yarilürr mibükä akó wa mibü metat arüng atanda tóba [gail tonarrdógabi]. Akó oya gail tonarrdógabi mi amkoman [gedlóngóm bairre] [ngarkwat-koke arrólóm].

3

Pol Amkoman Bangun Pamkolpam Tesalonikam Bato Yarilürr Oyankü Tórem akó Usakü Nidi Kwarilürr

1 Dómdóm alakónóm, zonaretal, e kibünkü tére kwarilün Lodón bóktan büsai-büsai ayom bwób-bwób akó ene bóktanan ngi wirri kwitüm amngyelóm, yabükazan yarilürr. **2** Akó e ta tére kwarilün God kibü aurdü amanóm gonggo a kolaean kolpamdögabi, zitulkus ngibürr pamkolpama [Morroal Bóktan] amkoman koke angundako. **3** A Lod ne poko bóktanórr, wa sab tónggapóne, da wa sab yabü karrkukus nirre akó yabü nödlóngrrre satanidügabi, kolaean samu watóke. **4** Lodónbókamde ki umulakla, e tómbapóndakla, ki yabü ne arüng bóktan nülinóp akó ki umulakla, e sab metat tórrmendó urrbulo. **5** Ki tóredakla, Lod yabü nómtyerre Godón [moboküpüdú ubi] yabükama akó karrkukus ia bórrongo, Kerrisozan karrkukus zamngólórr, enana müpa tótókdako.

Pol Amkoman Bangun Pamkolpam Nagóp, Zógós Nidi Kwarilürr Akó Ibü Nilóp Zagetóm

6 Zonaretal, Lod Yesu Kerrison ngidü ki yabü arüng bóktan alióndakla wagó, e zógós ngyaben zonaretalab minggüpanandó tótókgu, koke nidi ngyabendako kibü umulbain bóktan ngarkwatódó, e ne poko ipüdarre kibükagabi. **7** Ki yabü ene arüng bóktan alióndakla, zitulkus e yaib umulakla e kibü tórrmen tulmil ia mamoan kwarilo. Ki zógós pam koke kwarilnürřü ki yenkü néma korahnorró. **8** Akó kibü alo popa koke tüliónónóp, ki wata manie bumiognónóp. A ki irrüb ngürr wirri arüngi zaget kwarilnürřü kibiób bübdügab arüngi, yabü darrpan-darrpan müp alión-gum. **9** Kibü wa dümdüma yabü atom kibiób ngabyónüm. A ki kibü zaget kwarilnürřü kibiób büban klamóm, zitulkus kibü ubi inzana, e kibü mamoan koralo akó e ta inzan zaget kwarilo ngyabenóm. **10** Zitulkus módogá, ki yenküzan kwarilnürřü, ki yabü ini arüng bóktan nókyenónóp wagó: "Noan ubi koke zagetóm, wa koke elo-e."

11 Ki ini poko wialómdakla, zitulkus ki arrkrudakla wagó, ngibürr kolpama yabü aodó zógós ngyabendako. I zaget koke tómbapóndako, da i ngibürr pamkolpam byalóm kaindako i zaget ia tómbapónorre. **12** Inzan tórrmen tulmil kolpam nidipko, ki ibü Lod Yesu Kerrison ngidü arüng bóktan akyandakla akó arüngi byaldakla wagó, i zao-zao ngyaben kwarile akó i zaget kwarile tibiób alo klamóm. **13** A yadi, zonaretal, yabü genggorrama koke azeb yarile morroal kla tómbapónóm.

14 Darrü pama ne bóktan koke néma arrkruru yarile, ki ne bóktan zirrnápónóp ini peba mórragdó yabüka, da oya ngi ipüdam sosdó ngilianóm. E oya minggüpanan ta tótókgu, we ngarkwatódó oya ta büöda

ipüde, wa sab tóba kolae tonarr iade elkomóle. ¹⁵ E ma oya kolae-kolae ngakan-gu, e igó pamzan kolae-kolae ngakandakla yabü gódam-koke nótóke. A e ma oya dümdüm ekyenam dadan tonarre e yabü narezoretzan dümdüm akyandakla.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹⁶ Ki tóredakla wagó, Lod tüób, paud nótó gailda, yabü paud wató nókyerre, blaman ngürr nyabén tonarrzan akó blaman kwata. Lod yenkü asi ki yarilün.

¹⁷ Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla. Ka kólba blaman peba mórragab dómdóm alakón bóktan inzan wialómdóla. We ngarkwatódó, pamkolpama amzyatóm wagó, ini amko-man kürükagabia.

¹⁸ Ka tóredóla, mibü Lod Yesu Kerrison [gail tonarr] asi ki yarilün yabü blamandó.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Timotika Ngaensingül Bóktan

Pol akó Timoti Ibükwata

[Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr küsil pamdó ngi Timoti. Timoti wa tüób Listrra wirri basirri pam yarilürr Eisia prrobins kugupidü. Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenor kugupidü. Pol akó Timoti olgabi bókyarri agóltagólóm darrpanóm. Luk apónda ini poko (Apostolab Tórrmen 16:1). Pol a Timoti wirri kokrrapóm darrpan kwata agóltagól namülnürri, abün tibi-tibi basirrdüma pamkolpam byalkü Yesu Kerrisonkwata.

Enana Timotin ab Grrik pam yarilürr, oya aip Yunis wa Zu kol warilürr (Apostolab Tórrmen 16:1). Oya aipbobat Lois ta Zu kol warilürr. Timotin aip akó aipbobat nizana Yesun amkoman yangurri (2 Timoti 1:5). Ene tonarrdó gab Timoti kari yarilürr, oya aip akó aipbobata oya umul yórri Ngaep Bukan bóktan (2 Timoti 3:15). Pol nóma agóltagól yarilürr Masedonia prrobinsdüma, Timoti wa wankü abün münüm asi yarilürr (Apostolab Tórrmen 17:14-15, 18:5). Wa Polkü yarilürr Epesus wirri basirrdü (Apostolab Tórrmen 19:22) akó i ta nizana agóltagól namülnürri ngibürr basirrdüma (Apostolab Tórrmen 20:4).

Pol ngaensingül ne 6 peba mórrag wibalómórr, wa bóktanórr wagó, Timoti asi yarilürr wankü. Ene 6 peba mórrag we klamako: 2 Korrint, Pilipi, Kolosi, 1 a 2 Tesalonika, akó Pilimon. Doan mün Pol Timotin zirrapón yarilürr amkoman bangun pamkolpam umul bainüm akó arüng bütanóm (1 Korrint 4:17, 16:10, Pilipi 2:19, akó 1 Tesalonika 3:2, 3:6). Pol tóba peba mórragdó Pilipi pamkolpam dó wialómórr wagó, wa morroal ia gyagüpi amanikürr Timotin. Pol dómdóm pokodó nóma yarilürr tümün müötüdü, akó umul yarilürr wagó, wa büdülüüm tótókdase, wa Timotika wialómórr akó oya imtinürr oya angónóm (2 Timoti 4:9, 4:21). Akó darrü poko mi igó umulakla Timotinkwata wagó, wa darrpan mün wamórr tümün müötüdü akó oya irrunóp (Ibrru 13:23).

Pol ini peba mórrag néma wialómórr oyaka, Timoti apprapórr 35 pail yarilürr. Pol bóktanórr wagó, Timoti küsil pam yarilürr (1 Timoti 4:12 akó 2 Timoti 2:22). Timoti ta tüób büód-büód ngyaben pam yarilürr (1 Korrint 16:10 akó 2 Timoti 1:7-8). Akó doan mün Timotin bikóm azida simioglürr (1 Timoti 5:23).

Apostolab Tórrmen pebadó mi etóngrre wagó, Polón idüdóp tümün müötüdü akó we zirrapónóp Rrom wirri basirrdü kotódó zamngólóm. *Apostolab Tórrmen* peba alakónda wagó, Pol tümün müötüdü pam yarilürr, popa müötüdü* ngyabelórr Rromóm (Apostolab Tórrmen 28:16, 28:30). Ia wa enana Apostolab Tórrmen peba mibü koke byalda, ia amkoman o koke wagó, Polón popa inóp. Mi umulakla oya peba mórragdó gab Timoti akó Taetuska wagó, wa amkoman, oya popa inóp. Pol tóba peba mórragdó Taetuska wialómórr wagó, wa ngaen-gógópan

* : Pol ene müötüdü ngyabenóm, müöt ab darrem kia akyan yarilürr.

Krritüm yarilürr. A ini bóktan ma koke wialómórróna *Apostolab Tórrmen* pebadó ini agóltagólbóka. Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, Pol ia amkoman agóltagól ipadórr oya solkwat nóma popa inóp Rrom wirri basirrdügab.

Polón solkwat popa nóma inóp Rromgab, i Timotidi baserri Epesus wirri basirrdü. Ene kakóm, Pol oya ola amgatórr akó Masedonia we wamórr. (1 Timoti 1:3. Ene bwób ngaen Masedonia yarilürr, errkyia ma wa Grris dorrmet bwóba.) Masedoniamzan yarilürr, wa ini peba mórrag ugón wialómórr Timotika, wa wata nóma yarilürr Epesusüm. Wa we pail aodó wialómórr 63 akó 65 Kerrison amtómól kakóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol Timotin Epesusüm amgatórr Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm akó tangbamtinüm, ola nidi kwób bazelórr darrpan pokodó. Mi umul-kókakla igó Yesun amkoman angun pamkolpama blamana ia tib bazerénóp darrpan pokodó, ta ia tibi-tibi pokodó. Ini ngaen-gógópan peba mórrag Timotika igó ngiliandako wagó, "Pamkolpam Ngabkan Peba Mórrag," zitülkus Pol elklazabóka wialómda Timoti ne poko ki tómbapón yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm. Polón ne nis peba mórrag nisamli enta inzan ngiliandako wagó, "Pamkolpam Ngabkan Peba Mórrag". Ene wa 2 Timoti akó Taetus. Blaman ini aüd peba mórragdó Pol darrpan ngarkwatódó elklaza wibalómórr.

Polón zitülkus ini peba mórrag wialómóm módóga, 1 Timotidü 3:14-15. Wa wialómórr wagó,

"Kürü wirri ubia büsai alkomólóm Epesus wirri basirrdü marü asenóm, a ka ma apprapórr gaodó kokela sab marü büsai asenóm. Módóga, ka ini peba mórrag wialómdóla, marüka zirrapónóm. Ka ini peba mórrag marüka wialómdóla, igósüm pamkolpama sab umul bairre ia tulmili nyaben korale ngibürr pamkolampükü, Godón olmal nidipko. Mi Godón olmal nidipakla, arról Godón sosakla. Godón sosa Godón amkoman bóktan arümda, wamaka talkuma akó loro nugupa müöt arümdako."

Ini bóktan opora mibü igó poko byalda wagó, Pol ini peba mórrag wialómórr wa, Timoti umul yarile Yesun amkoman angun pamkolpama ia nyabenörre. Polón ubi Timoti umul yarile wa, Yesun amkoman angun pamkolpam ia balngomól yarile. Pol abün elklazabkwata ini peba mórragdó wibalómórr, a amkoman wirri bóktan ne kla wialómórr wa, we klama pamkolpam umul bain-gum ne kla kwarilürr gomogomo, akó morroal balngomól pam azebóm. Morroal balngomól pama tangbamtin korale obae umulbaín pam piküp bainüm.

Pol umul yaril wagó, ngibürr pamkolpama sab ini peba mórrag atang korale, a Timoti tebean koke (6:21).

Ngibürr Elklaza Umlbain Ini Ngaen-gógópan Peba Mórragdógbab, Pol Ne Kla Wialómórr Timotika

*Ini peba mórragdó mi koke umul baindakla küsil gida sos alngomól iada, a mi abün elklaza umul bainörre mi ia tulmili nyabenörre sos pamkolpamzan akó mi müp ia zao-zao nyónörre.

*Ini peba mórragdó Pol wialómórr obae umulbain pamabkwata, Yesun amkoman angun pamkolpam obae elklaza nidi umul baindako. Ini obae umulbain pamab wirri ubia Zu isab gida mamoañóm (1:6-7). Ibü ubia

ólpóep tómbapónóm tibiób Zu abalbobatalabkwata Ngaep Bukdügab (1:4) akó bóktan oporab küpangkwata ongyalóm (6:4). I igó umul bainóp wagó, Yesun amkoman angun pamkolpama ngibürr alo kla koke alo korale akó i kol koke bumióg korale (4:3).

**Apostolab Tórrmen* 20:30 inzan bóktanda wagó, Pol Epesus wirri pam umul-umulan ngibtanórr wagó, "Obae umulbain pama sab yabü ngorodágab togobe." Solkwat, umul-umulan ngibtan bóktan kakóm, Polzan bóktanórr, ngibürr sos alngomól byarrmarr pam Epesusüm obae umulbain pamóm bainóp. Imenaeus akó Aleksandórr aprrapórr ene obae umulbain pamab kobodó namülnürri. Ini peba mórragdó (1:19-20) Pol wialómórr wagó,

"Ka ini pam nis nümanikürrü Yesun amkoman angun pamkolpamdágab, i nóma kwób bazendako darrpan pokodó Godón [ótókóm]."

*Pol gyagüpi wamórr, sos morroal balngomól kari wirri kla koke yarilürr. We ngarkwatódó, ini peba mórragdó wa müsirrga ninóp sos alngomól byarrmarr pam akó sasdó tangbamtin pamdó i ia tulmili ngyaben korale (3:1-13). Wa akó wibalómórr laró tómbapónóm pamkolpama murkur bóktan nóma tübarrmünürr sos alngomól byarrmarr pamabkwata akó ibü dümdüm bütan iada (5:19-20).

*Pol kóbleabkwata barrkyanbóka wibalómórr ini peba mórragdó. Ini kla okaka amzazilda wa, kóble ngabkan kari wirri bóktan koke yarilürr amkoman bangun pamkolpamabkü ene tonarrdó (5:3-16).

*Pol abün-abün müp bóktan semanórr, sasdó ne kla kwarilürr, a wa akó bóktan semanórr wagó, God ngarkwat gailda pamkolpama kolae tonarrdágab byalüngüm akó wa kolae tonarr barrgonda (1:14-17).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2

B. Pol Timotika wialómórr obae umulbain pamabkwata 1:3-20

1. Ikik akrran bóktan obae umulbain pamabkwata 1:3-11

2. Pol Yesun eso ekyanórr oya kolae tonarr neme barrgonórr 1:12-17

3. Piküp bain-gu amkoman bangundügab 1:18-20

C. Pol Timotika tóreankwata wialómórr 2:1-15

1. Yesun amkoman angun pamkolpama ia ki tóre koralón 2:1-7

2. Pama akó kola ia tórrmen tulmil tómbapónórre, amkoman bangun pamkolpama nóma kwób bazele 2:8-15

D. Sos balngomól pama ia tulmili ngyabenórre 3:1-16

1. Sos alngomól akó ngabkan pam 3:1-7

2. Sasdó tangbamtin pam 3:8-13

3. Yesun amkoman angun pamkolpama ia tulmili ngyaben korale 3:14-16

E. Pol akó wialómórr obae umulbain pamabkwata akó Timotin zagetankwata 4:1-5:2

1. Umul-umulan ngitan bóktan obae umulbain pamabkwata 4:1-5

2. Timoti Yesun zaget morroal Ia ki tónggapóle 4:6-16

F. Timoti laró umulbain yarile darrpan-darrpan kopodó sos kugupidü 5:1-6:2

1. Timoti ia bag yarile pam a kol 5:1-2

2. Kóble 5:3-16

3. Sos alngomól byarrmarr pam 5:17-25

4. Leba zaget kolpan 6:1-2

G. Pol Timotika wialómórr obae umulbain pamabkwata, mórelankwata, Timotin nygaben tulmilankwata, akó mórel pamkolpamabkwata 6:3-19

1. Akó ngibürr bóktan obae umulbain pamabkwata 6:3-5

2. Ngibürr bóktan mórelankwata 6:6-10

3. Godón ubi ngarkwatódó nygaben 6:11-16

4. Mórrel pamkolpama ia tulmili nygaben korale 6:17-19

H. Dómdóm alakón bóktan 6:20-21

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun [apostolóla], zitulkus God, mibü Zidbain Pam, akó Kerriso Yesu, mi noankamóm [gedlóngóm baindakla], kürü tibiób arüng bóktananme küngrirri apostolóm bainüm.

² Timoti, ka marüka wialómdóla. Ma kürü amkoman siman olomzanla, zitulkus ka marü tangamtirru marü amkoman angun dódórr ainüm. Ka tóredóla, sab [gail tonarr], gyaur, akó paud marüka asi ki kwarilün God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü [Lod].

Ikik Akrran Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

³ Ka akó bóktandóla, ka marü ne poko arüngi myalórró tómbapónóm, ka Epesus wirri basirr solkwat amgatórró ama Masedonia prrobinsü tótókóm. Ma ola namülün Epesusüm, igósüm ma arüngi bóktan namulo atang-atang pamdó, obae bóktan nidi umul baindako, i myamem inzan umul bain-gum. ⁴ Ibü arüngi byal namulo gyagüpitótók arrbüñ-gum ólpóepdó, gyagüpitótóke ne ólpóep tólbaeldako abalbobatalabkwata, wirri kokrrap abalbobatalab ngipükü ólpóepko. [†] Ini elklaza pamkolpam ongyaltongyalan ngitan korale akó ibü koke tangbamtindako Godón angrirrún bóktan ngarkwatódó nyabenóm. Umulbain pama pamkolpam tangbamtin korale Godón angrirrún bóktan ngarkwatódó nyabenóm. Ene wata ugón tómbapónórre i ibü nómá tangbamtin korale Godón amkoman angunüm. ⁵ Timoti, ma ene arüng bóktan nókyenónóm, igósüm blaman amkoman bangun pamkolpamab [moboküpü ubi] asi ki yarile tibiób darrpan-darrpandó. Ibü moboküpü ubi asi yarile, ibü ne [kolkal] moboküp nómá korale, i ne umul nómá korale morroal ia laróga ó kolae ia laróga, akó ibü ne amkoman bangun amkoman nómá yarile. ⁶ Ene obae umulbain pama ibü kak kuri nómtyenóp ini kómá尔 elklazadó, ibü moboküp igósidi myamem kolkal akó dümdüm kokeako akó ibü amkoman bangun myamem amkoman kokeako. Ini zitulkusdi i küp-koke bóktan metat bóktandako. ⁷ Ibü ubi i Godón gida[‡] umulbain pam korale. [§] A i ma tai [küp koke azebdako] i ne kla umul baindako. Enana i wirri umuli umul baindako wamaka i küp umulako, i ma amkoman umul kokeako amkoman azeb. ⁸ Mi umulakla Godón gida morroala, a ene wata pamkolpama ene gida ne morroal dümdüm nómá umulbain akó morroal dümdüm mamoan korale. ⁹ Mi ta umulakla wagó, God tóba ini gida koke tilinóp dümdüm nygaben pamkolpamdó Godón nidi mamoandako.

^{1:2} Apostolab Tórrmen 16:1   ^{† 1:4} I ini obae ólpóep büdrat kwarilürr pamkolpam umul bainüm dümdüm-koke ne bóktanko.   ^{‡ 1:7} Ini aprrapórr webóka apónda, God Mosesón ne gida siliönürr.   ^{§ 1:7} Ene obae umulbain pamab ubi Godón gida umulbain pam ki korale, igósüm pamkolpama ibü wirri ngi nómelnórre.

A God tóba gida igó pamkolpam nülinóp: gida amgün pamkolpam akó bóka bamgün pamkolpam, Godkamóm ubi-koke pamkolpam akó ibü, piküp bain-koke kolae tonarr metat nidi tómbapóndako, pamkolpama Godón koke nidi [ótókdako] akó pamkolpama Godón nidi kolae aindako ó Godka dabyórrün ne klamko, pamkolpam tibiób aipalabal büdülümpükü nidi akrrandako, akó pamkolpama ngibürr pam büdülümpükü nidi akrrandako. ¹⁰ God akó ta tóba gida igó pamkolpam nülinóp: ngibürr kol-pampükü nidi utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, kamad pampükü nidi utódako akó kamad kolpükü nidi utódako, pamkolpama ngibürr pamkolpam nidi bumiódako sel bainüm [leba zaget] pamkolpamzan, obae tiz pamkolpam, pamkolpama [alkamül-koke bóktan] nidi alióndako elklaza tómbapónóm tibiób umuldi i sab solkwat koke tómbapórre, * akó pamkolpama ngibürr kolae elklaza nidi tómbapóndako. I ini kolae elklaza nóma tómbapóndako, i amkoman umulbain bóktan koke mamaandako mi ia nyabenórre Godón ubi ngarkwatódó. ¹¹ Ini amkoman umulbain bóktan [Morroal Bóktan] ngarkwatódóma, ini Morroal Bóktan Godón wirri kómal zyónankwata, ne God, amkoman bagürwóm noakama. God kürü kyalórr wa, ka ini Morroal Bóktan wata amgol namulo ngibürr pamkolpamdó. Wa kürü kyalórr, zitulkus wa gyagüpi wamórr igó wa, ka sab morroal tónggapono.[†]

Pol Yesun Eso Ekyanórr Oya Kolae Tonarr Neme Barrgonórr

¹² Ka Kerriso Yesu, mibü Lodón eso akyandóla, kürü arüng nótó kókyanórr. Ka oya eso akyandóla, zitulkus wa kürü igó ngakókalórr wagó, ka tómbapono wa kürü ne zaget kókyanórr. Ka ini kla umulóla, zitulkus wa kürü küngrinürr oya Morroal Bóktan angolóm. ¹³ Lod kürü küngrinürr, enana ka darrü tonarr oya ngi kulain namülnürrü akó ka Yesun amkoman angun pamkolpam byamkün namülnürrü ibü wirri müp aliónüm. Ka Yesun amkoman koke yangunürrü akó ka igósidei tai umulkók namülnürrü wagó, ka kolae tómbapónorró. We ngarkwatódó, wa kürü [kolaean darrem] koke kókyanórr, enana wa kürü ki kolae kine. ¹⁴ Mibü Lod kürü ngaru bapón-koke gail tonarre ngakókanórr. Ene ngarkwatódó, Kerriso Yesu kürü gaodó kyónürr oya amkoman angunüm akó wa ubi ekyanórr kürü moboküpü ngibürr pamkolpamdó.

¹⁵ Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana, mibü ene bóktan amkoman angunüm darrü amtin bóktan poko babul: "Kerriso Yesu ini tüpdü tamórr kolae tonarr pamkolpam zid bainüm [metat bólmyan urdú] tótókgum." Blaman kolae tonarr pamkolpamdógab ka wirrian kolae tonarr olomla. ¹⁶ A enana ka wa inzanla, God kürü kolaean darrem koke kókyanórr, ka ne ngarkwat ki ipüda kolaean darrem. Kerriso Yesu kürü kolae tonarr barrgonórr, enana ka wirrian kolae tonarr tómbapórro. Ene ngarkwatódó, pamkolpama, solkwat oya nidi amkoman yangurre, sab umul bairre wagó, wa ibü kolae tonarr norrgorre dadan tonarre wa enezan kürü kolae tonarr korrgonórr. Akó ibü kolae tonarr enezan

* ^{1:10} Darrü küp módogá: ... pamkolpama alkamül-koke bóktan nidi alióndako amkoman poko bóktanóm kotódó, da obae tiz bóktandako. † ^{1:11} Atang opor kugupidü 8-10a, Pol we klambóka wialómda, 10 gida bóktan poko amgünankwata. Atang opor kugupidü 10b-11, Pol we kla wialómda wagó, pamkolpama gida ngarkwatódó koke nóma nyabendako, i ta Morroal Bóktan ngarkwatódó koke nyabendako. ^{1:13} Apostolab Tórrmen 8:3; 9:4-5

barrgorrón korale, Yesu sab ibü [ngarkwat-koke arról] nüllerre. ¹⁷ Blaman pamkolpama Godón wirri ngi ki aten koralón akó oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! Wa metat ngarkwat-koke balngomól Kinga. Wa sab kokean narrótóke, darrü pam gaodó kokea oya asenóm, akó wa wata darrpan Goda. [Amen].

Piküp Bain-gu Amkoman Bangundügab

¹⁸ Timoti, kürü olom, ka marü ne poko ayaldóla tónggapónóm, darrpan ngarkwatódó Godón Samua ngaen pamkolpam ne poko nüzazilóp bóktanóm marükwata. Ene bóktan ngarkwatódó, God marü murruanórr oya bóktan amgolóm. Ma nóma gyagüpi amalo marü ene pama ne poko müzazilóp, igósüm ma sab gaodó namulo Godón bóktan amgolóm piküp bain-koke, enana pamkolpama mankü bóka bamgüñ korale. ¹⁹ Timoti, ma enezan Godón bóktan amgol namulo piküp bain-koke, blaman tonarr Godón amkoman yangulo akó tónggapolo wa ma umulóla dümdüm ne klamko. Zitulkus ene obae umulbain pamab ubi popa kla tómbapónoma, ia dümdümako ó gomogomoako, i tibiób amkoman bangun kuri kolae nirre, dadan tonarre inzan wamaka but sab kolae airrún kena yarilün maludü. ²⁰ Ene obae umulbain pamab kugupidü nis pam nisamli, Imenaeus akó Aleksandórr. Ka ini pam nis númanikürrü Yesun amkoman angun pamkolpamdóágab, i nóma kwób bazendako darrpan pokodó Godón ótökóm. Inzan kwata, ka ibü [satanian] tangdó nüngrirrü, i iade umul baini kolae tonarr tómbapón-gum akó obae bóktan umulbain-gum Godónkwata.

2

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Ki Tóre Koralón

¹ We ngarkwatódó, ka marü arüngi ayaldóla, ola amkoman bangun pamkolpam dó bóktanóm magó, tóre kari wirri kla kokea ngibürr elklazadóágab. E Godón amtin kwarilün blaman ia-ia pamkolpam ngyaben elklaza gailüm. Blaman pamkolpamabkö tóre, akó Godón eso akyan kwarilün, wa ne kla tómbapónorr pamkolpamabkö. ² E inzan tóre kwarilo king akó ngibürr gabaman ngi pamabkö. Ene igósüm, God ibü nóma tangbamtin yarile balngomólóm morroal, mi sab gaodó kwarilo paud akó piküp ngyabenóm. Blaman tonarr mi Godón iade [ótök] koralo, oya ubi ngarkwatódó ngyaben koralo, akó morroal dümdüm ngyaben koralo pamkolpamab obzek kwata. ³ Wa morroala, mi inzan nóma tóre kwarilo pamkolpamabkö, akó God, mibü Zidbain Pam, bagürwómdü yarile. ⁴ Tóre wa morroala akó Godón bagürwóman ngitanda, zitulkus Godón ubi blaman pamkolpam zid bainüma akó amkoman bóktan Kerrisonkwata umul bainüma. ⁵ Mi umulakla wa, ka ne poko bóktóna singül kwata, wa amkomana, zitulkus ene wata darrpan Goda blaman pamkolpamabkö. Akó ene wata darrpan oloma aodó paud nótó tónggapónda God akó pamkolpam. Ene olom módóga, Kerriso Yesu. ⁶ Wa tóba arról nókyenóp blaman pamkolpamabkö darrem akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdóágab.* God ini poko mibüka okaka simzazilürr tóba angrirrün ngürrdü. ⁷ Akó ini zitulkusdü, God kürü küngrinürr [apostolóm], oya amkoman

* ^{2:6} Ini poko apprapórr bóktanbarr yarilürr, amkoman bangun pamkolpama nóma kwób bazeñorr darrpan pokodó Godón ótökóm.

bóktan büdrratóm akó umul bainüm amkoman bangunankwata ibüka, Zu-koke nidipko. Ka amkoman poko büdrratdóla, ka obae koke tizla.

Pam a akó Kola Ia Tórrmen Tulmil Tómbapónórre, Amkoman Bangun Pamkolpama Nóma Kwób Bazele

⁸ Da kürü wirri ubia pama blaman tére pokodóma tére korale, nibiób térrmen Godón ubi ngarkwatódó kwarile. I ngürsil koke korale akó ibü ongyaltongyala blakóne. Da i tibiób tang igósidi gaodó kwit nirre tére akom.

⁹ Kürü akó wirri ubia kola mórrkenyórr morroal püti bain korale. Mórrkenyórra ibü büb morroal ngabلو-e, da pama kolae gyagüpítótók koke yazebbre ibüka. Akó abün-abün tulmili órrngóen koke balmel korale, akó i koke püti bain korale [gold] akó pel[†] tómbapórrón elklaza-e akó wirri darrem mórrkenyórrí.^{‡ 10} A kola morroal elklaza ki tómbapón koralón ngibürr pamkolpamabkü; inzande wamaka i morroal püti baindako. Ene wa dümdüm klama kola tómbapónóm, nidi bóktandako i Godón ótökdako.

¹¹ Sos alngomól pama nóma umul baindako wa, Godón bóktanan küp larögako, kola wata ugón piküpan barrkrrule akó ibü bóktan morroal dümdüm azeb korale metat. ¹² Ka koke ubi baindóla, kola pam koke umulbain korale Godónbóka, ó pam koke balngomól korale wirri arüngpükü. I wata piküp korale. ¹³ Zitülkus módóga, God ngaen-gógópan pam tónggapónórr, ngi Adam, solkwat ma kol, ngi Ib.[§] ¹⁴ Akó satania Ibün ilklió uliónürr, a Adamón ma koke. Ib wa Godón gida bóktan poko alkamüllürr. ¹⁵ A kolab gaodóma olmal basenóm akó ngabkanóm, akó God ibü sab zid nirre,* i Yesun ne metat amkoman nóma angundako, ibü ne [moboküpü ubi] asi nóma yarile ngibürr pamkolpamadó, akó i ne nygaben nóma kwarile Godón ubi ngarkwatódó. I inzan ki tómbapón koralón inzan kwate, i tibiób wirri kwitüm koke bainórre.

3

Sos Balngomól Pam Ia Tulumili Nyabenórre

Sos Alngomól akó Ngakan Pam

¹ Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana: darrü paman wirri ubi ne nótó nóma yarile sos alngomól akó ngakan pamóm bainüm, oya ubi kómálgagat tónggapónóma. ² Da módóga, darrü paman ne ubi nóma yarile sos alngomól akó ngakan pamóm bainüm, wa wata morroal tonarr yarile wagó, darrü oloman kolae bóktan babul yarile oyakwata. Oya küp módóga wagó, wa sab téba kol ilklió alióñ-gu ngibürr kolpükü gonggo bainüm,* piküpan nygabale, akó morroal gyagüpítótóke tulmil tómbapón yarile. Wa wata morroal térrmen bütanin yarile, da pamkolpamab

^{2:7} 2 Timoti 1:11   [†] ^{2:9} pel, Mórrke-mórrke módóga: pearl. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama.   [‡] ^{2:9} Polón nygaben tonarrdó, kola inzan nidi püti bain koralórr, aprrapórr pamóm agül kol koralórr. Ó i aprrapórr mórrel kol kwarilürr, nibiób ubi yarilürr tibiób mórrel pupainüm.   ^{2:9} 1 Pita 3:3   [§] ^{2:13} God Adamón tüp buru-i tónggapónórr akó wa Adamón tutul tangdóbóna nólakkus aginürr Ibün tónggapónóm. (Bwób Zitü 2:7, 21-22)   ^{2:14} Bwób Zitü 3:1-6, 13   ^{*} ^{2:15} God kol sab zid nirre, ibü kolaedó koke imarrue kolae tonarr tómbapondógb.   ^{*} ^{3:2} Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, müóran wata darrpan kol warile.

gyagüpitótók morroal kwarile oyakwata. Wa wata igó pam yarile, mogob pamkolpam nótó irrbüle tóba müötüdü. Wa wata gaodó yarile, Godón bóktan morroal umul bainüm.³ Wa wata ngyepame gorrgorr koke baile. Wa zóngang gazirr pam koke yarile, a wa wata mómóke yarile ngibürr pamkolpamdó. Wa wata metat ongyal pam koke yarile. Wa ta mani ubi pam koke yarile.⁴ Akó wa wata tóba müötan kolpam morroal balngomól yarile, we ngarkwatódó tóba olmala oya bóktan morroal arrkrru kwarile akó oya morroal angón kwarile blaman ngyaben tulmildü.⁵ Zitülkus módoga, pam ne umul-kók nómada tóba müötan kolpam ia balngomólom, wa ia gaodó yarile Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm? Koke!⁶ Wa wata igó pam koke yarile igó, wa Yesu Kerrison amkoman angun wata siman baine, igósüm wa sab koke ikub bagür yarile. Zitülkus módoga, wa ne ikub bagür nómá yarile inzan, God sab oya zaz ine akó [kolaean darrem] ekyene, dadanzan wa [deból] iazan zaz yónürr akó kolaean darrem ekyanórr, ene wirri-singül bainanme.⁷ Akó ta pamkolpama Yesu Kerrison amkoman koke nidi angundako, gyagüpi ki ogoblón wagó, wa morroal pama. Ene igósüm, i sab kolae bóktan oyakwata koke bóktan korale, akó wa sab koke aupe debólan didü.

Sosdó Tangbamtin Pam

⁸ Ene dadan ngarkwatódó, sosdó tangbamtin pama morroal tulmil tómbapónorre, pamkolpama ibü [morroal bangónóm]. I nis uliti wata koke bóktan korale. I wata ngyepam wirrianbóka koke anón korale igó kókó i gorrgorr bairre. Ibü wirri ubi babul ki yarile mani azebóm.⁹ I wata Godón umulbain bóktan amkoman angun akó arrkrru korale dudu moboküpi, God ne bóktan okaka azazinda mibüka, umuldi i darrü kolae koke tómbapónóp.¹⁰ Amkoman bangun pamkolpamab ubi nómá yarile sosdó tangbamtin pam arrbünnüm, i ngaen-gógópan ibü tulmil ngabkanórre igósüm wa, i sab morroal zaget tómbapón kwarile. Ibü tulmil ne morroal nómá kwarile, da darrü oloman zitülkus babula ibükwata kolae bóktanóm; da ibü irrbünamke sosdó tangbamtin pamóm.¹¹ Ene dadan ngarkwatódó, ibü kola[†] morroal tulmil tómbapónorre, pamkolpama ibü morroal bangónóm. I wata obae bóktan koke alión korale ngibürr pamkolpamabkwata panzedó. A i wata piküpan ngyaben kol korale akó wata igó kol korale, metat nidi tómbapondako i ne poko bóktandako tómbapónóm.¹² Sosdó tangbamtin pam wata igó pam yarile, sab tóba kol koke nótó ilklió alión yarile ngibürr kolpükü gonggo bainüm. Akó wa wata tóba olmal akó tóba müötan kolpam morroal balngomól yarile.¹³ Sosdó tangbamtin pama ne morroal zaget nómá tómbapón korale, pamkolpama sab ibü wirrianbóka agür korale. Akó ene pam sab gaodó korale gum-koke bóktanóm ibü amkoman angunkwata Kerriso Yesuka.

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Tulmili Ngyaben Korale

¹⁴⁻¹⁵ Kürü wirri ubia büsai alkomólóm Epesus wirri basirrdü marü asenóm, a ka ma aprrapórr gaodó kokela sab marü büsai asenóm. Módoga, ka ini peba mórrag wialómdóla, marüka zirrapónóm. Ka

^{3:2} Taetus 1:6-9   [†] ^{3:11} kol, Grrik bóktan oporan nis küpamli: müörpükü kol ó müör-koke kol. Mi tai umul-kókakla Pol laró küpbóka apónda aini: sosdó tangbamtin pamab kol ó tai ia sosdó tangbamtin kol.

ini peba mórrag marüka wialómdóla, igósüm pamkolpama sab umul bairre ia tulmili ngyaben korale ngibürr pamkolpampükü, Godón olmal nidipko. Mi Godón olmal nidipakla, arról Godón sosakla. Godón sosa Godón amkoman bóktan arümda, wamaka talkuma akó loro nugupa müöt arümdako. ¹⁶ Darrü oloman zitülkus babula igó alpinüm wagó, kwindü anikürrün bóktan[‡] Kerriso Yesunkwata, God ne poko okaka imzazilürr, ene bóktan amkoman wirria. Wórrazan bóktanda wagó:

Yesu Kerriso okaka tübyónürr pamakan bübi,

Godón Samua amkoman pupo syónürr wagó, Yesu Kerriso ne kla tómbapónorr wa dümdüma,

akó [anerrua] oya esenóp.[§]

God oya kwitümgab sipadórr ene pokodó God nese akó wa ne ongang bapónda [wirri kómál zyóni].

Yesun amkoman angun pamkolpama [Morroal Bóktan] oyakwata amgolnónóp pamkolpamdó bwób-bwób.

Pamkolpama oya amkoman yangunóp blaman bwób-bwób.

4

Umul-umulan Ngitan Bóktan Obae Ulmbain Pamabkwata

¹ A Godón Samua panzeana bóktanda wa, ini ne ngürrko, Yesu Kerrison alkomól küsilzana, ngibürr pamkolpama sab wata kak nómtyerre amkoman umulbain bóktan Godónkwata. Ini klama tómbapónda, zitülkus i errkyá pam mamoandako, ibü nidi ilklió bliöndako akó ibü elklaza umul baindako, ne klama tótódkako kolae samudügab. ² Ini umulbain bóktan taepurrane bóktan pama ayodako, wamaka i amkoman bóktan büdratódako, a ene wa i obae tizdako. I umul kokeako ia i morroal, ta ia kolae tómbapondako, dadanzan wamaka malel küp urura adünge bidalande darrü paman büb murr, igósüm wa sab azid koke aenge. ³ I umul baindako wagó, pam a kol wata koke bumióg korale darrpan pokodó utüm. Akó i umul baindako wagó, ngibürr alo kla asiko, pamkolpama koke ne kla ki alo kwarile. A ini umulbain bóktan dümdüm kokeamli, zitülkus God blaman elklaza tólbælorr, da igósidi blaman Godón nidi amkoman angundako akó oya amkoman bóktan umul nidipko, ini elklaza sab azeb kwarile akó ini elklazam eso akyan kwarile. ⁴ Akó blaman kla, God ne kla tólbælorr, morroalako; mi darrü kla alzizi koke amaniknórré, mi ne ene kla nómá apad kwarile eso akyande. ⁵ Blaman kla morroalako, zitülkus Godón Bóktana akó térea blaman kla kómál aindamli Godón ilküpdu.

Timoti Yesun Zaget Morroal Ia Ki Tónggapóle

⁶ Ma ne ini elklaza, ka ne kla wibalómórró, nómá umul bain namulo [zonaretaldó], da ma ene igósidi sab morroal zaget tómbapón namulo Kerriso Yesunkü. Ma zaget inizan tómbapondóla, morroal umulbain bóktana amkoman angunankwata Kerriso Yesun, marü amkoman bangun wirri ainda, ma ne umulbain bóktan mamaon namülnürrü. ⁷ Obae umulbain bóktan gum banglónke; i gonggo ólpóepako akó i Godón koke agürdako. A ma moba samu arüngan ngitalo, wa ma gaodó iade namulo ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó. ⁸ Ka ene poko bóktandóla, zitülkus

[‡] 3:16 kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módoga: mystery. [§] 3:16 Ini aprrapórr we tonarrbóka apónda, Yesun büdüldügab arsümül kakóm ó oya pülpüldü kasil kakóm. Aprrapórr küp módoga wagó, anerrua oya [tótkóp].

pamkolpama bóktandako wagó, "Ini wa taia, darrü oloma tóba büb arüngan ngitale barngindi, zitülkus arüng büba ene olom tangamtine, wa enezan nygabéle ini tüpdü. A ene go kari morroal kokea, darrü oloma tóba samu arüngan ngitale, da wa igósidi gaodó yarile nygabénóm Godón ubi ngarkwatódó, zitülkus wa arról ipüde, God ne [alkamül-koke bóktan] ingriniürr, ini tüpdü nygabénóm akó oya büdül solkwat nygabénóm." ⁹ Ini bóktanbarra wata amkoman bóktana. Mi ene bóktan amkoman yangurre, myamem darrü amtin bóktan poko babula. ¹⁰ Ene wa amkoman, mi wa wirribóka arüng apadódakla nygabénóm ene bóktanbarra ngarkwatódó, zitülkus mi arról Godkamóm [gedlóngóm baindakla]. Wa Zidbain Pama blaman pamkolpamabkü Yesu Kerrison nidi amkoman angundako.

¹¹ Ma Yesun amkoman angun pamkolpam umul bailünke ini elklaza, ka ne klambóka wibalómídola, akó ibü arüngi byalólónke ini bóktan mamoaónóm. ¹² Darrü oloma sab marüka tóba kak koke ki amtyan yarilün, zitülkus ma küsil pamla. A ma moba okaka byólünke, amkoman bangun pamkolpamab asenóm, i wata morroal tulmili nygabénorre. Okaka byólünke morroal bóktan opor bóktan iada, nygabén iada, [moboküpü ubi] amtyan iada ngibürr pamkolpamdó, Godón amkoman angun iada, akó [kolkal] nygabén iada. ¹³ Ma gyagüpitótók arrbüñ namülünke Godón Wibalómórrón Bóktan atangóm amkoman bangun pamkolpamdó, i nóma kwób bazele darrpan pokodó. Gyagüpitótók arrbüñ namülünke ibüka amgolóm akó arüng bütanóm Godón bóktan arrkrum, akó ibü umul bainüm. Tómbapólónke kókó ka tamo. ¹⁴ Ngómkkó amkón-gu Godón Samua marü gaodó myónürr Godón zaget tómbapónóm. Gyagüpi amaniklónke wa ini kla tómbapónorr, sos alngomól byarrmarr pam kopoá tibiób tang marüka nóma omelólórr akó tóre bakonónóp. Akó i marü ne poko müzälnóp, ne bóktan opora togobórr Godkagab, ma ne zaget tómbapolo. ¹⁵ Ini elklaza tómbapólónke wirri arüngi akó amkoman dudu moboküpi, da blaman pamkolpama sab eserre wa, ma morroal tulmili nygabéndola Godón ubi ngarkwatódó, akó olgabi sab amkoman wirri morroal tulmili nygabén namulo. ¹⁶ Blaman tonarr ma umul-umul nygabelo Godón ubi ngarkwatódó, akó umul bailo wata amkoman elklaza Godónbóka. Píküp bain-gu ini elklaza tómbapónóm, we ngarkwatódó, God marü akó marü nidi arrkrudako zid bainórre marübókamde.

5

Timoti Laró Umulbain Yarile Darrpan-darrpan Kopodó Sos Kugupidü

Timoti Ia Bag Yarile Pam a Kol

¹ Wirri arüngi ag-gu pam nótóke myang-myang marükagab. A oyaka mórmóke bóktanke oya dümdüm akyanóm, ma wamaka mobanan abdó bóktandóla. Pam nagnómke gyauri küsil-küsüli nidipko marükagab wamaka i marü zoretalko. ² Mómóke bóktanke epepal-epepal koldó ibü dümdüm bütanóm, wamaka i marü aipalako. Akó küsil-küsüli kol nagnómke, wamaka i marü bólbtalako, ama gonggo gyagüpitótóke koke bóktalónke ibüka.

Kóble

³ Ngabkan namulo ene kóble, darrü olom ne babul nóma yarile ibü ngabkanóm. Zitulkus ibü olmal babulako ngabkanóm, i amkoman kóbleanako. ⁴ A ene kóblean ne olmal akó bobatal nóma korale, ene idi ngabkan kwarile. Ene wata wirri kla módoga, pamkolpama tónggapónóm Godón nidi amkoman angundako. Ngaen, ibü aipalabal ó bobatala ibü ngabkan koralórr. Errkya ma ibü darrem idi ngabkan korale. Zitulkus i ne ini tonarr nóma tómbapónorr, i Godón bagürwóman ngitanórre. ⁵ Amkoman kóblea, noan olom babulane oya tangamtinüm, ngambangóló Godka tóba tangbamtinüm, akó wa tóredo metat irrüb ngürr akó Godón amtindo oya nyabendo, samuan ngarkwatódó wa büdülo, a oya büb wa go arróla. Da amkoman bangun pamkolpam wata koke ki ngabkan koralón inzan tulmili kóble. ⁷ Amkoman bangun pamkolpam arüng bóktan nókyenónóm ini umulbain bóktan mamoanóm, igósüm darrü oloman dümdüm babula bóktanóm, i kolae tónggapónóp. Darrü olom babul ki yarilün igó bóktanóm wagó, i kóble koke ngabkandako, i ne kóble ki tangbamtin kwarile. ⁸ Darrü oloma wata tóba óe zonaretal ngabkan yarile, a wa wata amkoman tóba aip ó aipbobat ngakan yarile. Wa ne ibü koke nóma ngabkan yarile, wa igó okaka bainda, wa Kerrison amkoman angun kuri yalpine. Akó wa ma amkoman igó kolaeán tórrmen tulmil tómbapónda ibükagab, ene Yesun koke nidi amkoman angundako.

⁹ Amkoman bangun pamkolpama nóma wibalóm korale kóbbleab ngi, nibiób ki tangbamtin kwarile, i koke ki wibalóm koralón, ene kóble ne 60 pail amrran küsil nótó nóma warile. Akó i wata ene kóblean ngi wialóm korale, tóba müór koke nótó ilklió iliönürr ngibürr pampükü gonggo bainüm. ¹⁰ Akó wa wata igó kol warile pamkolpam noanbóka umulako wagó, wa morroal elklaza tómbapólórr. Wa igó elklaza tómbapólórr: Wa tóba olmal morroal simarrulürr. Wa mogob pamkolpam irrbülürr tóba müötüdü. Wa Godón pamkolpamab wapór bagulüürr.* Wa pamkolpam tangbamtilürr müpdü nidi kwarilürr, akó wa gyagüpítótók irrbünürr morroal elklaza tómbapónóm.

¹¹ Kóble ne 60 pail amrran küsil nómadaiko, ibü ngi wibalómgü. Zitulkus módoga, ibü büban ubi ne wirrian nóma bainórre pampükü utüm, we ngarkwatódó, i myamem Kerrisoka arróbórron koke kwarile; ibü ubi akó wata morwal bumiögüm kwarile. ¹² Da akó God ibü zaz nirre akó [kolaeán darrem] nülrre ibü [alkamül-koke bóktan] amgúnanme, zitulkus i alkamül-koke bóktan ingrinóp Kerrisoka wagó, i morwal akó koke bumigrre.[†] ¹³ Akó wa, küsilan kóblea zógósóm baindako. I tibiób tonarr ama amandaiko zaget-koke agóltagólde müót-müót, ngibürr ia-ia kolpam basenóm. We kla tebe koke, a i ta ngi bumarrudako akó blaman tonarr kaindako kolpam byalóm i wa laró ki tómbapónorre. I we poko bóktandako, i koke ne poko ki bóktanórre. ¹⁴ Ene ka we pokodó ikik bókrrandóla ene kóble, ne 60 pail amrran küsil nidipako, akó morwal bumiögüm, olmal balngónóm, akó müót balngomólóm. I ne ini poko nóma olngole, pamkolpam, minkü nidi bóka bamgündako, ibü zitulkus

* **5:10** Ngibürr pamkolpamab wapór bagul, wa tai [leba zaget] kolpamab zaget yarilürr. † **5:12** Yesun amkoman angun pamkolpama kóbbleab ngi nóma winólómóp ene ngi wibalómorrón peba syórrdü, ene kóblea alkamül-koke bóktan ingrinóp blaman tonarr Kerrison zaget tómbapónóm akó morwal myamem koke bumigrre.

sab babul yarile bóktanóm wagó, mi kolaeakla. ¹⁵ Zitülkus módóga, ngibürr küsilan kóblea morroal kwatódógab kuri zuzyólürr, ama i satani mamoandako.

¹⁶ Darrü Kerrison amkoman angun kolan müötüdü ne kóble nómawarile, wa wata ibü tangbamtin warile. Müp sosdó koke angrin kwarile ibü tangbamtinüm, igósüm i gaodó korale ene amkoman kóble tangbamtinüm, olmal babul nibióbko ibü ngabkanóm.‡

Sos Alngomól Byarrmarr Pam

¹⁷ Amkoman bangun pamkolpama wata morroal ki bómzyat koralón akó popa ki gailwóm koralón manie tangbamtinüm ibü sos alngomól byarrmarr pam, ibü nidi morroal alngomoldako. I amkoman bómzyat akó tangbamtin ki koralón, nibiób zagete Godón bóktan amgolóm akó umul bainüm. ¹⁸ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Sye koke ki amel koralón [kauan] tae piküp bainüm alogum, wazan oya Zaget tónggapónda, agóltagólde kúp ausüm [witüdüğab]."[§] Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Igó dümdüma, Zaget pama tibiób darrem kla azebóm i ne Zaget tómzapóndako." ¹⁹ Wata darrpan oloma ne nómabóktóne wagó, sos [balngomól byarrmarr pama] kolae tonarr kuri tónggapóna, ene oloman bóktan amkoman angungu. Wata nis ó äuda ne kómdam nómá nirre, ma umul namulo wagó, amkoman wa kolae tónggapóna. ²⁰ Ene pama, kolae tonarr nidi tónggapóndako, ibü nagnómke blaman sos pamkolpamab obzek kwata, igósüm ngibürra sab gum korale kolae tonarr tónggapónóm. ²¹ Godón obzek kwata akó Kerriso Yesun obzek kwata akó Godón alearrun anerruab obzek kwata, ka marü wirri arünji ayaldóla ini umulbain bóktan mamoanóm, ka ne kla nülinünüma. Ma blaman kolae tonarr pamkolpam nagnómke darrpan ngarkwatódó. Wa morroal koke ki yarile, ma ne kari-kari ngi pam nómá nagnomo, akó wirri ngi pam ma koke.

²² Ma moba tang büsai amngyelgu paman singüldü akó tóre akogu, igósüm oya angrinüm sos balngomól byarrmarr pamóm. Ma ngaengögópan umul namulo, ia wa morroal dümdüm nygaben pama ó koke. Ma oya ne nómá ingrino sos balngomól byarrmarr pamóm, akó ma ne nómá eseno, wa kolae tonarr pama, ene wamaka má ene dadan kolae tonarr tónggapóndóla. Ma müób wata [kolkal] namulo, kolae tonarr tónggapónum.

²³ A ene wata igó kúp kokea wa, ma wata naean enolo. Marü bikóm^{*} azida dokyan mün amiógda, da ma akó wata waen karianbóka anón namulo.[†] Ma waen karianbóka nómá enolo, ma kolae tonarr koke tónggapóndóla.

²⁴ Ma igó küpdü karianbóka bókyalo wagó, ma solkwat darrü pam ingrino sos balngomól byarrmarr pamóm, zitülkus ngaen-gögópan ma

‡ **5:16** Pol koke bóktanórri wagó, wata kola ki tangbamtin koralón kóble. Pama ta kol tangbóleanórre. § **5:18** Kau gaodó ki yarile alo apadóm tóba Zagetódógab (Duterronomi 25:4). Dadanzan sos alngomól byarrmarr pam gaodó ki korale ibü nygaben elklaza azebóm we pamkolpamdógab, i nibióbka amgoldako akó umul baindako. **5:18** Luk 10:7 **5:19**

Duterronomi 17:6; 19:15 * **5:23** Grrik bóktan módóga, dupi. † **5:23** Ene ne ngürr koralórr, nae ugón kolkal koke yarilürr a ma irr yarilürr. Waenpükü yarrisarri apónde tangamtinda kolae kupul akrranóm. Polón aprrapórr ubi yarilürr Timoti waen akó nae ki yarrisarri apóne, zitülkus ene gaodó ki yarile oya bikómankü.

ngakono wa ia pama. Zitülkus módóga, ngibürr pamkolpama kolae tonarr panzeana tómbapóndako, akó enebóka blaman is umulako. Ibü solkwat zaz nirre, ngaen-ggóópan pamkolpama umulürrünako i kolae tonarren darrem sab ipüdörre. A ngibürr pamkolpama kolae tonarr anikanik tómbapóndako akó pamkolpam umul kokeako enebóka kókó, ama solkwatan umul bairre. ²⁵ Dadanzan, ngibürr pamkolpama morroal elklaza panzeana tómbapóndako akó blaman umulako enebóka. A ngibürr pamkolpama morroal elklaza tómbapóndako inzane wa, pamkolpama büsai-koke umul baindako enebóka. A pamkolpam ma sab amkoman umulürrün korale ene morroal elklazabóka.

6

[Leba Zaget] Olmal

¹ Blaman amkoman bangun leba zaget olmala gyagüpi tótók ki koralón wagó, ibü wirri pam inzan pamako, i nibiób blaman tonarre [morroal bangón] korale. I wata inzan gyagüpi tótók korale, igósüm pamkolpama sab kolae bóktan koke bóktanórrre Godón ngiankwata akó mibü umulbain bóktanankwata. ² Ibü wirri pam ne Yesun amkoman angun pam nómá korale, da leba zaget olmala wata ibü morroal bangón ki korale. I koke ki gyagüpi ogoblón wagó, i tibiób wirri pam koke morroal bangón korale, ini zitülkusdü, ibü wirri pam Yesun ngidü zonaretalako. A i ki zaget koralón wirrian arüngi ibünkü, zitülkus ibü wirri pam amkoman bangun pamkolpamako. Akó zitülkus leba zaget olmalab [moboküpü ubie] ibüka, i nibiób tangbamtíndako, i enezan zagetódako ibünkü.

Umulbain namülünke amkoman bangun pamkolpam ini elklaza, ka ne kla wibalómdóla marüka, akó ibü arüngi byal namülünke ini elklaza mamoaanóm.

Akó Ngibürr Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

³ Ngibürr pamkolpama darrü-darrü elklaza umul baindako kürü umulbaindügabi. I mibü [Lod] Yesu Kerrison amkoman umulbain bóktandó koke abindako. I akó koke abindako umulbain bóktandó Godón ubi ngarkwatódó nyabenankwata. ⁴ I ikub bagürdako. I gyagüpi tótókdako wagó, i umulako blaman elklaza, a i ma tai darrü klaman küp koke apadódako. Ibü kolae ubi darrem-darrem bóka bamgüna akó ongyalóma bóktan oporan küpankwata. Ibü ongyalan darrem wa módágako wa, idipa akó ibü nidi arrkrudako, ibü gyagüp kolaea akrranda, i tibiób bürrgratódako, i kolae bóktandako tibiób darrpan-darrpandó panzedó, i gyagüpi tótókdako wagó, ngibürra kolae tómbapóndako, ⁵ akó ibü gyagüpitótóka blakón-koke metat bokrrandako. Ini pamkolpamab gyagüpitótók dümdüm kokeako, akó i tai gaodó kokeako [küp apadóm], amkoman nadü klama akó obae nadü klama. I gyagüpi tótókdako wagó, Yesun amkoman anguna ibü mórrrel nirre.*

Ngibürr Bóktan Mórrelankwata

---

* **6:5** Pol aprrapórr igó küpbóka apónda, ene pamkolpama Godónkwata umulbain koralórr mani azebóm, inzan kwate, arrkrú pamkolpama mani alión kwarile ibü umulbain bóktananme. Ma Taetus 1:11 akó Zud 1:11 ngankanake. A darrü küp módóga wagó, i gyagüpi ogoblórr wagó, God ibü blaman kia nüllirre oyankü nidi zagetódako.

6 Anda, Godón amkoman anguna mibü amkoman mórrrel bainda samuan ngarkwatódó, a mani koke. Mibü mórrrel bainda samuan ngarkwatódó, ene wata mi ne gaodó nómadakla we elklazapükü, mibükä ne klamko. **7** Mi gaodó ki kwarila, zitülkus mi noma tóbabótórró, mi darrü kla koke sidüdóp minkü. Akó mi noma narrbarino, mi darrü kla koke ipüdórre minkü. **8** Da módóga, mibü ne alo kla akó anón kla asi nómadako, akó mibü ne müöt nómadako akó mórrkenyórr mi ne klamómakla, mi gaodó ki kwarila ini elklazabme. **9** Pamkolpam nibiób ubi mórrrelóma, ene ubia ibü kolae tonarr tómbapónóm popadan nolngomorré. Ibü ubi mani azebómá, akó ini ubia ibü bumige wamaka darrü oloma lar amige die. Akó abün gonggo ubia ibü bumige akó azid nüllerre, ibü akó ngibürr pamkolpam. Ini ubia sab ibü dudu kolae nirre, wamaka i sab naedó busurrurre. **10** Zitülkus módóga, mani azeb ubia pamkolpam sab blaman ia-ia kolaean elklaza tómbapónóm nirre. Ngibürr pamkolpamab ubi asine mani azebóm wirri ubie, we pokodógab i zaorrón piküp bainónóp Yesun amkoman angunüm. Errkyá i wirribóka azid aengdako, wamaka pama tóba abün kyab zono-e baelda.

Godón Ubi Ngarkwatódó Nyaben

11 A mató, Timoti, ma darrü Godón pamla. We ngarkwatódó, ma gum nóngónónóm ene kolae elklaza tómbapónóm, ka ne elklazabkwata wibalóma. Arüng kóbó ipadlónke [dümdüm tonarr] tólbaelóm, nyabenóm Godón ubi ngarkwatódó, Godón amkoman angunüm, marü moboküpü ubi pamkolpamđó amtyanóm, karrkukus zamngólóm enana morroal ó müp tonarra noma togoble, akó mórmóke namülün ngibürr pamkolpamđó. **12** Wamaka Rrom gazirr pama gazirr pokodó kokezan piküp bainda gazirrum, ma ta inzan, koke ki piküp baila Godón amkoman angunüm akó oya arrkrrum, enana pamkolpama mankü bóka bamgün koreale. Akó [ngarkwat-koke arról] karrkukusi amiógke. Gyagüpi amalónke wagó, God marü wató ngimaunürr wankü nyabenóm metatómpükü. Abün pamkolpamab wapi, ma morroal bóktarró amkoman ubie wagó, ma Godón amkoman angun namülnürrü akó marü ubi yarilürr oya arrkrrum. Ene tonarrdó, ma Godón ngayaun bóktan kuri ipadórró. **13** Ka marü arüng bóktan akyandóla Godón obzek kwata, arról nótó aliónda blaman elklaza. Akó Kerriso Yesun obzek kwata, nótó morroal bóktanorr amkoman ubie, amkoman bóktan büdratlırr tóbabóka Pontius Paelatón obzek kwata, enana Paelat sab pamkolpam arüng bóktan ki nókyerre oya amkalóm. **14** Ka marü ne arüng bóktan akyandóla wagó, ma Godón arrkrruo akó blaman kla tómbapono oya ubi ne klamko, inzan ne kwatko wa, darrü oloman dümdüm babul yarile darrü kolae poko bóktanóm marükwata. Ini elklaza tómbapólónke kókó mibü Lod Yesu Kerriso okaka noma tübine. **15** Wa sab okaka tübine ene ngürr, God ne ngürr ingrinürr oya pulkaka bainüm. God wa kómal akó darrpan Balngomól Pama blaman elklaza nótó balngomolda. Wa wirri King módóga blaman kingdüğab akó wa wirri Lod módóga blaman lodódögab. **16** Wata God tebea, kokean nótó narrrotóke. Wa zyöndü nyabenda, da ene igó zyóna wirri arüngi ongang bapónda, da darrü oloma minggüapan kekean wame. Darrü pama oya kokean esenorr ó darrü paman gaodó kokea oya asenóm. Blaman

pamkolpama oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, akó wa arüngi ki balngomól yarilün metat-metat. Amen.

Mórrel Pamkolpama Ia Tulmili Ngayaben Korale

¹⁷ Ibüka arüngi bóktanke mórrrel pamkolpam nidipko wagó, i koke ki gyagüpi ogoblón wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdóga. Arüngi bóktanke igó, i koke ki gyagüpi ogoblón wagó, darrü kolaea koke tómbapóne ibüka, zitülkus i mórrrel pamkolpamako. Zitülkus módóga, i umul kokeako tibiób mórrrel ne kokrrap ngarkwatóm ki kwarile. A i wata Godka ngambangól korale tibiób tangbamtinüm. God darrpan módóga, mórrrelwóm nótó aliónda mibü blaman elklaza, igósüm mi morroal barnginwóm koralo ene elklazapükü. ¹⁸ Ibüka arüngi bóktanke morroal elklaza tómbapónóm pamkolpam tangbamtinüm. Ibü mani abünzanako, da i ta abün morroal elklaza ki tómbapón koralón. I wata pamkolpam gail korale, akó i wata amkoman ubie arrgrrat korale ibüka ne klamko. ¹⁹ Mórrel pamkolpama inzan térrmen tulmil nóma tómbapóndako, ene wa inzana wamaka i wirri mórrrel elklaza arrbündako tibióbkü solkwat ngarkwat-koke arrólóm. Ene wa inzana, wamaka i metat zürük ingülküp zitülkus angrindako müótankü. Da módóga, ibü gaodó yarile ngarkwat-koke arról amoanóm. Ene arról wata amkoman arróla, Godkü ngayaben.

Dómdóm Alakón Bóktan

²⁰ Timoti, God marü zaget mókyanórr oya bóktan umul bainüm, da módóga, ma wata metat idolo oya bóktan umul bainüm, ma wata amkoman enezan umul bairrü. Ma gonggo bóktan koke arrkrru namulo, Godón koke ne bóktana agürda. Akó ma pam koke arrkrru namulo bóktan nidi bóktandako mibü umulbain bóktanan ngarkwatódó kokea. I igó bóktandako wagó, i ne poko umul baindako wa morroal umulbain bóktanako Godónbóka, a ene wa amkoman kokea. ²¹ Ngibürr pamkolpama ene obae umulbain bóktan amkoman angundako akó ikikdako. We ngarkwatódó, i zaorrón banelórr Yesunkwata amkoman umulbain bóktandóga.

Ka téredóla, Lodón {gail tonarr} asi ki yarilün yabüka.

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Timotika Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba nómá wialómórr, wa ugón tümün müötüdü yarilürr Rromóm (1:16-17). Wa sein sye-i amelorrón yarilürr, wamaka amkoman wirri umulürrün kolae tómbapón pama. Pol umul yarilürr wa, oya zageta blakondase akó wa, oya arróla blakón kari pokoa. Oya dómdóm ngarkwat yarilürr tümün müötüdü, ene solkwat ma Rrom pama ki emkórre (4:6). Polón nis ngim agótagól nómá yarilürr Yesun [Morroal Bóktan] amgolkü, da wa Timotin nyaunürr wankü agólóm (Apostolab Tórrmen 16:1-3). Polón tokom ngim agótagól nómá yarilürr amgolkü, wa Timotin we yalórr Epesusüm burrmatóm ola sos ngakanóm (1 Timoti 1:3). Wa nis peba mórrag nómá winólómórr Timotika, Timoti ugón Epesusüm yarilürr.

Polón aüd zitülako ini peba mórrag iade wialómórr:

1. Rrom pama oya amigóp amkalóm, akó wa umul yarilürr wa, oya büdülpükü amkal kari poko yarilürr. Da oya wirri ubi yarilürr Timoti wankü ngibürr ngürr ki amónë, solkwat oya ugón ki emkórre (4:9-21).
2. Timoti Polón wirrianbóka tangamtinürr Godón bóktan amgolde akó Yesun amkoman angun pamkolpam umulbaindi. Polón ubi oya arüng akyanóm akó ikik akrranóm yarilürr, wa metat Godónkü ia ki Zaget yarilün inzan tonarre.
3. Pol umul yarilürr ngibürr elklaza tómbapón koralórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Epesusüm, ne klama koke ki tómbapón kwarile. Da oya ubi Timotin umul-umulan ngitanóm yarilürr ini elklazabkwata akó wa laró ki tómbapónē.

Wirri Bóktan Zono Darrpan Pokodó Arrbürrün

Pol tóba nis ngim peba mórrag nómá wialómórr Timotika, wa umul bainürr wagó, wa myamem wirribóka koke nyaabene. Timoti küsil pam yarilürr Polkagab, akó aprrapórr wa darrü Yesun amkoman angun pamóm bainürr, Pol Godón bóktan nómá büdrat yarilürr Listram. Dokyan Yesun amkoman angun pamkolpam asi koralórr Polón nidi tangamtinóp bóktan büdratode, umulbaindi, akó sos pamkolpam ngabkande. Timoti ene darrü Yesun amkoman wató yangulürr Polón nótó tangamtilürr, akó wa Polka minggüpanan yarilürr ngibürr amkoman bangun pamkolpamdó gab Polón nidi tangamtinóp. Ini peba mórragdó Pol tóba dómdóm nyaaben böktan iliölürr Timotin, wa noan amanikürr wirri arüngi tómbapónóm ene Zaget Pol ne kla bókyanórr. Da wa Timotika ngambangólórr ene Yesun Morroal Bóktan metat amgolóm ibüka, Zu-koke nidi kwarilürr.

Pol Timotin akó umul-umulan ngitanórr Yesun Morroal Bóktan amoanóm, wa oya ngaen-gógópan ne kla umul ain yarilürr. Wa oya arüngi yalórr Yesun Bóktan umul bainüm akó amgolóm amkoman moboküpi, akó Yesu Kerrison Zaget tómbapónóm wirri arüngpükü akó piküp bain-gum. Wa ta akó oya wirri arüngi yalórr karrukus zamngólóm azid aenga nómá tamle Yesunme, Polzan karrukus zamngólórr azid aengdögab.

Pol Timotin bóktan ekyanórr sos ia ngakanóm Epesusüm. Wa oya umulan ngitanórr ongyalgum pamkolpampükü ngibürr bóktanankwata. Ongyalde sab pamkolpam kokean tangnamtirre Yesun amkoman angünüm a ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó.

Pol Timotin ta umul-umulan ngitanórr obae umulbain pamabkwata, nidi kwarilürr ola Epesus sasdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módögako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2
- B. Pol Godón eso ekyanórr akó Timotin arüng ekyanórr 1:3-8
  - 1. Pol Godón eso ekyanórr Timotinkü 1:3-5
  - 2. Pol Timotin arüng ekyanórr Zaget tómbapónóm, God oya ne kla iliónürr tómbapónóm 1:6-7
- C. Morroal Bóktan Godón zidbainankwata 1:8-14
- D. Ngibürr Yesun amkoman angun kolpama tibiób kak nómtyerre Polka 1:15-18
- E. Karrukus zamngól müp tonarrdó, Yesu Kerrison Zaget tómbapónde 2:1-13
- F. Timoti inzan Zaget pam ki yarilün, Godón nótó bagürwóman ngitanda 2:14-26
- G. Godkamóm ubi-koke pamkolpama dómdóm ngürrdü ia tulmili ngyabenórre 3:1-9
- H. Ngibürr umulbain bóktan 3:10-4:5
- I. Polón büdül kari pokoa akó wa sab morroal darrem ipüde 4:6-8
- J. Timoti sab ngibürr elklaza tómbapóle Polónkü 4:9-18
- K. Dómdóm alakón bóktan 4:19-22

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun [apostolóla] Godón ubidügab. Wa kürü zirrkapónórr bóktan bürrratóm pamkolpamđo arrólankwata, wa [alkamül-koke bóktan] ne kla ingrínürr. Ene [ngarkwat-koke arról] wata Kerriso Yesukama.

² Timoti, ka marüka wialómdóla. Ma kürü moboküp olomzanla.

Ka töredóla, [gail tonarr], gyaur, akó paud asi ki kwarilün marüka, God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü [Lod].

Pol Godón Eso Ekyanórr akó Timotin Arüng Ekyanórr

³ Ka Godón eso akyandóla, ka noan [ótókdóla], kürü abalbobatalazan oya ótok kwarilürr, umuldi ka darrü kolae koke tónggapórró. Ka Godón eso akyandóla, ka tóre nómá bakodóla marünkü blaman tonarr, irrüb ngürr. ⁴ Kazan gyagüpi amanikdóla ma yón namülnürrü, mi nómá bürrgratürri, kürü wirri ubia marü asenóm, zitülkus ka umulóla wagó, sab kürü büb bagürwóma gwarrarrón yarile. ⁵ Kürü ngambangólda marü Yesun amkoman angun amkomana. Ngaen-gógópan marü óp bobat Lois akó marü aip Yunis ibü amkoman bangun amkoman yarilürr, akó ka wirri umulóla wagó, marü amkoman bangun ta amkomana.

⁶ Ini zitülkusdü kürü ubia marü akó umul-umulan ngitanóm, God marü gaodó myónürr tóba Zaget tónggapónóm, akó ma ene Zaget akó amkoman moboküpí tónggapolo ene dadan tonarre darrü olomazan ur wirri ainda. God marü [gyaur klah] mókyanórr samuan ngarkwatódó oya Zaget tónggapónóm, ka marüka kólba tang nis nómngyerró akó tóre ekorró marünkü. ⁷ Gumüm bain-gu Godón Zaget tónggapónóm,

zitülkus God mibü ne Samu* tókyenóp mibü koke gum-guman ngibtanda. A ene Samua mibü moboküp arüngan ngibtanda, mibü tangbamtinda mibü [moboküpdu ubi] ngibürr kolpamdó bómtyanóm, akó wa mibü tangbamtinda mibü ubi akó törrmen balngomólóm.

Morroal Bóktan Godón Zidbainankwata

⁸ Da büód koke namülünke pamkolpamdó bóktanóm, ma umul ne pokola mibü Lodónkwata, ó büód koke namülünke kürüka, enana ka tümün müötüdümla Lodón ngidü. Ma wata azid aenglo kazanla Yesun [Morroal Bóktananme]. God marü arüng mókyene azid aengóm. ⁹ God mibü wató zid tinóp akó mibü ngibtaunóp [kolkal] ngyabenóm Godón ilküpü. Wa ini kla koke tónzapónorr ene zitülkusdü, mi ngibürr morroal elklaza tómbapónóp, a oya angrirrún bóktananme akó oya gyauranme. Ngaen-ngaen, God ini tüp solkwat tónggapónorr, wa bóktan ingrinürr tóba gail tonarr okaka amzazilüm Kerriso Yesun zirrapónóm ini tüpdü pamkolpam zid bainüm. ¹⁰ A errkyá ini tonarrdó, God oya gyaur okaka simzazilürr mibüka mibü Zidbain Pamdóma, Kerriso Yesu, nótó tamórr ini tüpdü. Yesu nóma narrótókórr akó túrsümülürr, wa büdülan arüng elakónorr. Akó wa alakón-koke arról okaka simzazilürr Morroal Bóktandóma.

¹¹ Ini Morroal Bóktan büdratám pamkolpamdó blaman bwób-bwób, God kürü küngrinürr apostol akó umulbain pamóm. ¹² Ini zitülkusdü ka igósidei azid aengdóla aini tümün müötüdü Yesu Kerrison ngidü. A ka büód kokela tümün müötüdü nemela, zitülkus ka ne olombóka umulóla ka noan amkoman yangurrü, akó zitülkus ka amkoman karrkukusi angundóla, wa gaodóma adlangóm kókó dómdóm Ngürr, wa kürü ne kla küliónürr ngabkanóm.[†]

¹³ Timoti, ma ene amkoman bóktan karrkukus emoalónke, ma ne bóktan arrkrrurru kürükagab. Ini kla tómbapónke amkoman bangnpükü akó moboküpü ubipükü. Ma gaodó namulo, zitülkus ma dabyorrúnla Kerriso Yesuka. ¹⁴ Adlang namülünke God marü ne amkoman bóktan mókyanorr. Godón Samua, mibü büb kugupidü nótó ngabkabenda, marü wató tangmamtile.

Ngibürr Yesun Amkoman Angun Kolpama Tibiób Kak Nómtyerre Polka

¹⁵ Ma arrkrrurru wa, blaman Yesun amkoman angun pamkolpam Eisia‡ Prrobinsdü nidi ngyabendako, tibiób kak kürü kómtyenóp. Pigelus akó Ermogenes ta inzan tibiób kak kürü kómtyarri. ¹⁶ A Onesiporrus wa amkoman gódam yarilürr. Lod gyaur ki okaka imzazil Onesiporrusün müót kolpamdó, zitülkus wa abün münüm kürü angónsangón akó tangamtin yarilürr. Wa büód ta koke yarilürr, enanla ka tümün müötüdü. ¹⁷ A wa nóma tübzilürr Rrom wirri basirrdü, wa kürü wirri arüngi kyamkülürr blaman pokodóma, kókó wa kürü kósenórr ka ne namülnürrü. ¹⁸ Lod oyaka tóba gyaur okaka ki imzazil ene dómdóm Ngürrdü! Timoti, ma wirri umulóla, wa nigó blaman elklaza-e kürü tangkamtinürr, Epesusüm.

* ^{1:7} Samu: Ki umul-kókakla ini samu ia büban samua, ta ia Godón Samua. † ^{1:12} wa kürü ne kla küliónürr ngabkanóm, Grrik bóktanan darrü küp módogá: ka oya ne kla iliörrü ngabkanóm.

‡ ^{1:15} Polón tonarrdó, Eisia darrü Rrom prrobins yarilürr. Errkyá ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenor kugupidü.

2*Karrukus Zamngól Müp Tonarrdó, Yesu Kerrison Zaget Tómbapónde*

¹ Da mató, Timoti, nótó kürü olomzanla, ma karrukus namülün Lodón zagetódó. Ma gaodómla arüngüm Kerriso Yesun [gail tonarranme]. ² Ma kürü kurrkrrurrü bóktan umulbaindi abün pamkolpamab wapi. Ene pamkolpam umulako wagó, ene bóktan, ka ne kla adrratórró, wa amkomana. Ma ene dadan bóktan umul ninünümo ene ngibürr amkoman angun pamkolpam, ma amkoman nibiób bangundóla akó gaodó nidi korale ngibürr pamkolpam umul bainüm.

³ Ma karrukus zamngólke müp tonarrdó Kerriso Yesun ngidü, kazanla. Mi wata Kerriso Yesun mamoan koralo, morroal Rrom gazirr pama gazirr singülüdü wirri ngi pamzan mamoanda. ⁴ Gazirr pama, gazirr zaget nótó tómbapónda, koke busotubso yarile ngibürr kla tómbapónóm. Ini pokodó wa tóba gazirr singülüdü wirri ngi pam bagürwóman ngitanda. ⁵ Ene dadan ngarkwatódó, buso pama ne nóma busoda barngin pokodó ngibürr barngin pampükü, wa wata barngin gida mamoan yarile. Wa ene gida ne nóma alkamüle, wa darrem kla* koke ipüde, enana wa ngaengópan tame. ⁶ Ngaon pam, nótó ngaonda ngón ngagón-koke, wa ngaengópan olom módóga abülan poko apadóm. ⁷ Gyagüpi wam ka ne poko bóktandóla, zitülkus Lod sab marü tangmamtine apadóm, ka amkoman laró poko bóktanóm kaindóla.

⁸ Yesu Kerrison gyagüpi amanik, [Deibidün] bobat nótóke, God noan ırsümüller büdüldügab. Ini wa [Morroal Bóktana], ka ne bóktan amgoldóla pamkolpamđó. ⁹ Ka azid aengdóla, zitülkus ka ini bóktan büdratla, akó ka sein sye-i arümürrünla aini tümün müötüdü wamaka ka amkoman kolae pamla. A Godón bóktan sein sye-i arümürrün kokea. ¹⁰ Da módóga, ka karrukus zamngoldóla, enana ka azid aengdóla, igosum God tóba alearrón pamkolpam ta inzan zid nirre Kerriso Yesukama. Akó i sab metat korale usakü [wirri kómal zyondü], wa nólamase. ¹¹ Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana:
Mi ne wankü nóma nurrbarirrü,
da mi akó sab wankü nyabenórre.

¹² Mi ne karrukus nóma borrhongo, enana mi azid aeng koralo,
da mi sab kingzan kwarilo, wankü balngomólóm.

Mi ne nóma yalpirre igó, mi umul-kókakla oyabóka,
da wa akó sab mibü inzan talpirre.

¹³ Mi ne koke nóma tómbapónorre Yesu Kerriso mibü ne poko byalda tómbapónóm,
wa ma sab wata tómbapóne, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm,
zitülkus wa metat tómbapónda, wa ne [alkamül-koke bóktan] angrinda.

Timoti Inzan Zaget Pam Ki Yarilün, Godón Nótó Bagürwóman Ngitanda

¹⁴ Ma metat amkoman angun pamkolpam ini elklaza akó umul-umulan ngintinünümo. Ibü arüng bóktan nókyenónómo Godón obzek kwata, ongyalgum bóktan oporan küpangkwata. Ene inzan ongyaltongyalan küp babulana, da ene pamkolpamab gyagüpítótók gonggo bainda nidi

* ^{2:5} darrem kla: Polón nyaben tonarrdó darrem we kla yarilürr, singül müóngdur, ne kla tónggapórróna nugup pórngae-e ó puli.

arkrrudako inzan ongyaltongyal. ¹⁵ Arüng kóbó ipadlónke moba okaka bümzazilüm Godka inzan tonarre God gyagüpítótók yarile wagó, ma morroal olomla. Inzan namülün wamaka zaget pama morroal nótó zagetóda akó zitülkus babul noane büód aenggum tóba zagetódógab, oya singüldü pama nóma ngakanda. Akó inzan pam namülün amkoman bóktan umul nótóke akó dümdüm nótó umul bainda. ¹⁶ Ma gonggo bóktan gum bangón namülün Godón koke ne bóktana agürda, zitülkus pamkolpama ini poko nidi bóktandako, i Godkamóm ubi-koke kolpamako, ama i sab Godkamóm wirri ubi-koke kolpam kwarile. ¹⁷ Akó darrü zitülkus módóga, ibü gonggo bóktana gwarróne, wamaka wagülünga dudu büb azid ekyene akó emkólesa. Ene pamkolpamab kugupidü nis pam nisamli, Imenaeus akó Piletus. ¹⁸ Ini nis pam nisa tibiób kak kuri nómtyarri amkoman bóktandó, bóktande wagó, God mibü, amkoman angun pamkolpam, kuri sirsine büdüldügab. Ini bóktananne, i ngibürr amkoman bangun pamkolpamab amkoman bangun kolae baindamlı. ¹⁹ A Godón amkoman angun pamkolpama wamaka zürük ingülpüp zitülgan bőrrangórrónako, darrü pama kokean aunaunan ngitine, akó i sab kokean piküp bairre amkoman bangunüm. Ini nis bóktan nis ene ingülpüp zitülkusdü wialómórrónamli. Ngaen-gógópan bóktan módóga, "Lod umula oya pamkolpam nidipako." Akó darrü bóktan ama yóni igó, "Nidi bóktandako wagó, i Lodón mamoandako, i wata kak nómtyerre kolae tonarrdó."

²⁰ Yesun amkoman angun pamkolpam inzanako, wamaka darrü-darrü alongalo klamako mórrrel paman müöt kugupidü. Ngibürr alongalo kla [golde] ó [silba-e] tómbapórrónako, a ngibürr ta nugupi ó mariti tómbapórrónako. Pamkolpama alo nóma bamnguldako wirri tóre ngürrankü, i golde ó silba-e tómbapórrón alongalo kla azebdako. Pamkolpama nugupi ó mariti tómbapórrón alongalo kla azebdako popa ngürrdü. ²¹ Dadan ngarkwatódó, darrü amkoman bangun pama ne tóba kolae tonarrdógab nóma byalunge, blaman ene kolae tonarr ka ne kla ngiblina, da wa sab gaodó yarile Godón zaget tónggapónóm. Wa sab inzan yarile wamaka alongalo klama, pamkolpama ne kla yazebbre i nóma alo bamngurre wirri tóre ngürrankü, zitülkus wa sab [kolkal] yarile Godón ilküpdü. Akó módóga, oya Wirri Pam, Lod nótóke, gaodó yarile oya zagetan ngitanóm. Wa blaman tonarr zangórrón yarile morroal zagetóm.

²² Da Timoti, ma gum bangón namülünke ene kolaean elklaza ngibürr küsil pamab wirri ubi ne klamako tómbapónóm. Arüng kóbó ipadlónke [dümdüm tonarr] tólbaelóm, Godón amkoman angunüm, [moboküpü ubi] ngibürr pamkolpamđó amtyanóm, akó paudi nyabenóm ngibürr pamkolpampükü. Ma arüng kóbó ipadlónke ini kla tómbapónóm ene pamkolpampükü nidi tóredako Lodka kolkal moboküpi. ²³ Ma gonggo akó küp-koke murr bazeb bóktan gum bangólónke, zitülkus ma umulóla wagó, pamkolpama nóma murr bazeb korale, ene bóktana ibü ongyaldó amarruda. ²⁴ Akó Lodón zaget pama koke ongyal yarile. A wa wata morroal tonarr yarile blaman pamkolpamđó. Wa gaodó yarile Godón Bóktan umul bainüm. Akó wa zao-zao yarile, a wa ngürsilüm büsai koke baile. ²⁵ Wa wata mómöke dümdüm ain yarile wankü nidi bóka bamgündako, igósüm God aprrapórr ibü ok nirre Godka byalüngüm

tibiób kolae tonarrdógbabi. I sab igósidi amkoman bóktan umul korale. ²⁶ Akó i sab emzyetörre amkoman bóktan ia laróga, ó obae bóktan ia laróga, akó i [debólán] didügab kórzirre, ibü nótó bumiögür्र wamaka darrú oloma lar amige die. Wa ngaen-gógópan ibü bumiögürß oya ubi elklaza tómbapónóm.

3

Godkamóm Ubi-koke Pamkolpama Dómdóm Ngürrdü Ia Tulmili Ngyabenörre

¹ A ma ini bóktan umul ki namüla: Dómdóm ngürrdü sab müp tonarra tómbapónorrre. Ene tonarrdó pamkolpama Godkamóm ubi-koke térrmen tómbapón korale. ² I sab darrpan-darrpana tibióbán ngakkan korale akó ibü [moboküpdu ubi] manidü korale. I sab ikub bagür korale wagó, i wirri elklaza tómbapondako. I gyagüpi tótók korale wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamđab. I sab kolae bóktan amanörre ngibürr pamkolpamđab. I sab tibiób aipalabalab bóktan koke arrkrru korale. I sab eso bóktan koke bóktanorrre, ibü nidi tangbamtinorrre. I Godón koke [tótók] korale. ³ I sab gyaur-koke korale ngibürr kolpamđab, enana ibü aipalabal ó zonaretal nidipko. I sab koke barrgorre ngibürr kolpama ne kolae tómbapónorrre ibüka. I wata obae bóktan koke alión korale ngibürr pamkolpamabkwata panzedó. I gaodó koke korale tibiób büban ubi balngomólóm. I sab gyaur-koke korale a ma ngibürr kolpam azid nüliónorrre. I sab morroal tulmil alzizi boman korale. ⁴ I sab tibiób gómdamal kolae kolpamab tangdó urrbule. I sab zóngang korale elklaza tómbapónóm gyagüpitótók-koke. I sab tibiób bagünnorrre. Ibü ubi tibiób büban ubi tómbapónóm yarile akó ibü moboküpdu ubi koke yarile Godka. ⁵ I sab igó térrmen tulmil tómbapónorrre wamaka i Godón amkoman angundako, a i sab aibóka bangónorrre Godón arüng apadóm ibü ngyaben dümdüm bainüm. Timoti, ma ibü kak bómtyan namulo, inzan nidi ngyabendako.*

⁶ Ma ene pamkolpam kak bómtyan namulo, zitülkus ngibürr ene pamkolpama ngibürr pamkolpam ilklió bülióndako, igósüm i gaodómako ibü müötüdü barrbünum. Ibü müötüdüzan barrbündako, i peterre moboküp kol iklió bülióndako ibü gyagüpitótók amkoman angunüm. Ene kola abün kolae tonarr kuri tómbapónónóp akó ene kolae tonarr inzanako wamaka wirri müppükümako. Akó blaman ia kolaean ubia ibü balngomöldako. ⁷ I metat küsil bóktan arrkrrudako, a i ma gaodó kokeako amkoman bóktan amzyatóm. ⁸ Ngaen-ngaen, nis pam nis namülnürri ngi Zanes akó Zambrres.[†] Dadan ngarkwatódó i Moseska bóka bamgün namülnürri, ene kolae pama amkoman bóktandó bóka bamgündako. Ibü gyagüpitótók dümdüm kokeako akó i amarrónako, zitülkus ibü amkoman angun amkoman kokeako. ⁹ A sab i gaodó koke korale pamkolpam ilklió büliónüm barrkyan kokrrapóm, zitülkus blamana sab ibü gonggo tulmil emzyetörre, dadan pokoazan tómbapónónóp Zanes a Zambrres ibüka.

Ngibürr Ulmbain Bóktan

* ^{3:5} Timotin ini arüng bóktan akyande, Pol igó nómtyenóp ene kolae pamkolpam ugón ola asi kwarilürr. ^{† 3:8} Zanes akó Zambrres, ene nis ngi nis wialómorrón babulamli Godón Bukdü darrú pokodó, a Zu póep ngarkwatódógar i nis Izipt wapi pamamli Moseska nidi bóka bamgün namülnürri (Bazeb Tonarr 7:11, 22).

10 A mató, Timoti, ma kürü umulbain bóktan kuri mamoarró, kürü ngyaben tulmil, kürü ngyabenan angrirrún bóktan,[‡] akó kürü amkoman angun. Ma umulóla ka zao-zao namülnürrü blaman ia-ia pamkol-pampükü kürü kle-kle nidi ngakan korálórr, akó ma umulóla wagó, kürü moboküpdu ubi ngibürr pamkolpamdó yarilürr. Ma umulóla ka karrkukus zamngórró enana morroal ó müp tonarra néma togoblórr. Ma blaman ini kla umulóla, akó ma tikó ipadórró kürü mamoanóm. **11** Ma azid aengrró dadan tonarre kazan azid aengrró, akó kolpama marü wirri müp alión korálórr dadan tonarre kolpama kürü wirri müpzan alión korálórr ini wirri basirrdü: Antiok, Ikonium, akó Listrra.[§] A Lod kürü wató zid kyónürr blaman ini ne kolae tulmildügab. **12** Anda, pamkolpama sab blaman Kerriso Yesun amkoman angun pamkolpam wirri müp nüliónorr, nibiób ubi asine ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó. **13** A kolaean pamkolpam akó ilklió bülión pam sab asi kwarile. I errka kolaean kla tómbapóndako, olgab sab ma akó amkoman wirri kolaean elklaza tómbapónorr. I pamkolpam ilklió bülióndako akó pamkolpama ibü ilklió bülióndako. **14** A mató, Timoti, ma amkoman bóktan wata metat amkoman angun namülün, marü ne kla umul minóp, zitulkus ma umulóla marü ini bóktan nidi umul minóp* akó ma amkoman karrkukusi angundóla ibü bóktan amkomana. **15** Akó ma umulóla wagó, mazan dódórr bain namülnürrü, i marü Godón Gyabi Wibalómórrón Bóktandágab umul ain namülnürri. Ini Bóktan gaodóma marü [wirri gyagüpitótók] akyanóm, umulüm wagó, ma wata Kerriso Yesun amkoman angun namulo zid bainüm. **16** Blaman tóba Wibalómórrón Bóktan, God ibü gyagüpitótókdó irrbünürr nidi winólómóp. Akó ene Bóktana mibü tangbamtinda amkoman bóktan umul bainüm, pamkolpam bagóm kle-kle elklaza nidi tómbapóndako, pamkolpam dümdüm bütanóm, akó pamkolpam umul bainüm dümdüm ngyabenóm. **17** Godón Bóktana mibü tangbamtinda ini blaman elklaza tómbapónóm. Ene igósüm, darrü oloma Godón zaget nótó tónggapónda, sab gaodó akó umul yarile blaman morroal zaget tómbapónóm.

4

1 Gyagüpi amanik, Kerriso Yesu sab zaz nirre arról nidipako akó büdül nidipako, akó wa sab okaka tübine tüp alngomólóm Kingzan. Oya wapi akó Godón wapi, ka marü wirri arüngi ayaldóla igó: **2** Godón bóktan amgolónke. Blaman tonarr zangórrón namülünke, ia morroal ó kolae tonarr nómada ini bóktan amgolóm. Pamkolpam dümdüm bütan namülünke, ibü bag namülünke, akó ibü arüng bütan namülünke morroal elklaza tómbapónóm. Ma amkoman zao-zao namulo ini elklaza néma tómbapolo akó ma ibü dümdüm umulbain namülünke. **3** Inzan umul bain namülünke, zitulkus tonarra sab tame, pamkolpama sab ubi koke bairre dümdüm umulbain bóktan arrkrrum. A tibiób ubi ngarkwatódó, i abün umulbain pam arrkrru kwarile, darrü-darrü bóktan nidi umulbain kwarile. Ene umulbain pama bóktan amarru kwarile ibüka, nibiób

[‡] **3:10** Polón ngyabenan angrirrún bóktan inzan yarilürr; Godón bóktan amgolóm akó umul bainüm, akó Yesun amkoman angun pamkolpam tangbóleanóm ibü amkoman bangun dódórr bainüm. [§] **3:11** Timoti Listrra basirr pam yarilürr, da wa umul yarilürr ola ia pamkolpama ngyaben korálórr. * **3:14** Timotin idı umul inóp: oya aip, oya aipbobat, akó Pol.

güblanga algübagüsako ene bóktan arrkrrum. ⁴ Pamkolpama sab tibiób güblang murrnaušorre amkoman bóktandögab. A i sab obae ólpóep arrkrru akó amkoman angun korale. ⁵ A mató, Timoti, ma wata blaman tonarr dümdüm gyagüpítötökpükü namulo ia laró pokoa tömbapónorre. Karrukus zamngól namülünke ma azid nóma aenglo. Ma Godón [Morroal Bóktan] müsirrga ain paman zaget tömbapón namulo. Blaman Zaget morroal tömbapónke, marü God ne Zaget müliónurr.

Polón Büdül Kari Pokoa akó Wa Sab Morroal Darrem Ipuüde

⁶ Ka marü ini arüng bóktan alióndóla, zitulkus kürü arról anón [gyaur klamzana], [prrista] ne kla akanda [altadój].^{*} Oya küp módoğa: tonarra kuri tugupurr tübine kürü ini tüp amgatóm. ⁷ Ka wa Lodónkü Zaget morroal kuri tömbapórró. Ka ene Zaget kuri elakórró, Kerriso Yesu ne kla kókyanórr kürü tónggapónóm. Ka koke piküp bairrü Yesun akó oya Morroal Bóktan amkoman angun akó amgol. ⁸ Errkya morroal darrema kürü akyandase, zitulkus kürü ngyaben dümdüm yarile akó Lodón ubi ngarkwatódó. Lod, pamkolpam dümdüm nótó zaz bain yarile, wa sab kürü darrem kla kókyene, ene Ngürrdü wa blaman pamkolpam nóma zaz bain yarile. A wa sab wata kólbanan koke kókyene ene darrem. Wa sab blaman pamkolpam darrem nüliónorre, nae nidi amandako oya okaka bainüm.

Timoti Sab Ngibürr Elklaza Tömbapóle Polónkü

⁹ Timoti, arüng kóbó ipadlónke kürükä tótókóm büsi-büsai, ¹⁰ zitulkus mibü zonaret Yesun ngidü Demas kürü kuri kümgatórr. Wa kuri wamórr Tesalonika wirri basirrdü. Wa kürü kümgatórr, zitulkus oya ubi tömbapónoma elklaza ne klamko ini tüpdü. Krresens wa kuri wamórr Galatia bwóbdü, akó Taetus Dalmeisia bwóbdü kuri wamórr.[†] ¹¹ Wata Luk aini asine kankü. Ma ala nóma tamo, Makón gyaurka esenke da usadi turramke, zitulkus wa sab gaodó yarile kürü tangamtinüm aini, ka enezan Zagetla Lodónkü. ¹² Ka Tikikusün zirrapórró Epesus wirri basirrdü.[‡] ¹³ Ma nóma tamo, gyaurka sidódke tumum baten mórrkenyórr, ka ne kla amgatórró Trroas wirri basirrdü Karrpusün müótüdü. Gyaurka, kürü [larrngamórrón peba] simarruamke. Kürü wirri ubia ene ne peba-o [sip] sopae-e tömbapórrón.

¹⁴ Aleksanda, kopa§ poko-e elklaza tömbapón pam, kürü wirri müp külüónurr ka kólba Zaget nóma tömbapón namülnürrü. Lod sab oya darrem ekyene, wa ne kolae tórrmen tömbapónorr. ¹⁵ Oyaka ma umul-umul namülünke, zitulkus wa mibü bóktandó wirri arüngi bóka bamgün yarilürr.

¹⁶ Ka ngaen-gógópan nóma zamngórró zazón obzek kwata aini Rromóm kólba bódlangóm ibüka, kürü nidi kumigóp, darrü oloma koke tamórr

* ^{4:6} Bazeb Tonarr pebadó 29:38-41 ma etangke Godón gyaur kla aliónbóka blaman irribi akó simaman. Prrista waen sokol akan yarilürr [sip] kupodó akó [witüdü] alta kwitudü ne kla bamnguldako. Ini waen igó ngiliandako, anón gyaur kla. Ene dómdóm alakón poko módoğa.

^{4:10} Kolosi 4:4; Pilimon 1:24   † ^{4:10} Krresens akó Taetus apprapórr Polón amgatri Godón Zaget tömbapónóm.   ^{4:12} Apostolab Tórrmen 20:4; Epesus 6:21; Kolosi 4:7; Taetus 3:12   ‡ ^{4:12}

Timoti tüób Epesusüm yarilürr, Pol ini peba mórrag nóma wialómórr. § ^{4:14} In pama wata darrpan ini kla koke tömbapón yarilürr kopa-e, wa ta elklaza tömbapón yarilürr ayane akó ngibürr karrukus kla.

kürünkü bóktanóm. Blamana kürü kümgütóp. God ibü ini kolae ki norrgorre. ¹⁷ A Lod kankü ola asi yarilürr akó wa kürü arüng kókyanórr, igósüm ka gaodó namülnürrü adrratóm blaman bóktan Yesu Kerrisonkwata. Akó blaman Zu-koke pamkolpam, ola nidi koralórr, gaodó kwarilürr arrkrrum. Akó Lod kürü zid kyónürr [laeonian] taedógabi.* ¹⁸ Lod sab kürü zid kyóle blaman kolaeán tulmildügabi, darrü pama kürüka ne kla tómbapóle, akó wa kürü küdüde tóba kwitüm Bwóbdü, wa ne balngomólda Kingzan. Ka sab ola namulo metat zidbain bwóbdü. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! [Amen].

Dómdóm Alakón Bóktan

¹⁹ Kürü morroal yawal bóktan nókyanke Prrisila akó Akwila,[†] akó Onesiporusun müót kolpam. ²⁰ Errastus Korrint wirri basirrdü burrmatórr, a ka Trropimusún Miletus wirri basirrdü amgüta, zitülkus wa azid yarilürr. ²¹ Da ma arüng kóbó ipadke ala tótökóm ngaen-gógópan, solkwat güb melpala togobe.[‡] Yubulus marü morroal yawal bóktan akyanda akó Pudens, Linus, Klaodia, akó blaman ngibürr [zonaretal] morroal yawal bóktan alióndako marü.

²² Timoti, ka tóredóla, Lod asi ki yarilün marüka akó Lodón [gail tonarr] asi ki yarilün yabü blamandó.

---

* **4:17** Rrom wirri pama ngibürr tonarr igó kolae darrem alión kwarilürr, pamkolpam tangandó bórrangóm laeonan obzek kwata ibü akrranóm. † **4:19** Akwila akó Prrisila müórkwógi namülnürrí (Apostolab Tórrmen 18:2). ‡ **4:21** Timoti buti ki tame a buta ma güb melpaldó koke agóltagói kwarilürr, zitülkus wóra abün münüm wirribóka buso yarilürr ene tonarrdó.

Polón Peba Mórrag Taetuska Ngaensingül Bóktan

[Apostol] Pol peba mórrag Taetuska aprrapórr dadan tonarr wialómórr, ene wa 1 Timoti nómá wialómórr. Ini we pail ngarkwat tómbapónórr 30 ó 35 pail Yesu Kerrison büdül kakóm. Ene peba mórrag nis Taetus a 1 Timoti darrpan tonarramli.

Tugupurr ngarkwat singül kwata Pol ini peba mórrag ugón wialómórr Taetuska, watóka akó Taetus Krrit kaodó namülnürri. Pol a Taetus darrpan pokodó zaget namülnürri Godón Bóktan büdratón akó sos bókyanóm ola. Pol Krrit nómá amgatórr, wa Taetusün yalórr ola nygabénóm. Ini peba mórragdó wa Taetusün umul-umulan ngitanórr sos [balngomól byarrmarr pam] aleanóm sosabkü blaman wirri basirrbasirrabkü oya bóktan ngarkwatódó. Pol wialómda inzan elklazabkwata, sos balngomól pama ia tulmili ki nygabén koralón, akó blaman ia-ia pail ngarkwat pamkolpam kopaia tulmili ki nygabén koralón. Wa Taetusün umul-umulan ngitanda obae umulbain pamabkwata, akó wialómda amkoman umulbain bóktan küpankwata. Darrpan wirri bóktan Pol ne klambóka bóktanda blaman tonarr ini peba mórragdó, wa we klama, morroal elklaza tómbapón. Wa Taetusün ayalda tónggapónóm wagó, oya arróla morroal okaka amzazilda ngibürr amkoman angun pamkolpamab mamoaanóm.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-4
- B. Sos alngomól byarrmarr pam azeb 1:5-16
- C. Mibü nygabén ia yarile Yesun amkoman angun pamkolpampükü 2:1-15
- D. Mibü nygabén ia yarile ngibürr pamkolpampükü 3:1-11
- E. Dómdóm alakón bóktan 3:12-15

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón [leba zaget olomla] akó Yesu Kerrison [apostolóla], akó kürü zaget módóga, Godón alearrón pamkolpamab amkoman bangun tangamtinüm, akó amkoman bóktan umul bainüm Godón ubi nygabén ngarkwatódó. ² Ini pokodógab i sab [gedlóngóm bain] kwarile ngarkwat-koke arrólóm. Obae tiz-koke God blaman elklaza solkwat tómbapónórr, a wa ngaensingül [alkamül-koke bóktan] ingrinürr ini ngarkwat-koke arrólankwata. ³ Akó wa tóba ngarkwat-koke arról bóktan pulkaka syónürr paman amgolde tóba angrirrún tonarr ngarkwatódó. God, mibü Zidbain Pam, kürüka wirri arüngi bóktanórr ini zaget tónggapónóm, zitülkus igó gyagüpi wamórr wa, ka sab morroal tónggapono.

⁴ Taetus, ka marüka wialómdóla.

Ma kürü kómál olomzanla, zitülkus mi nizana Yesun amkoman angundamli. Ka tóredóla, [gail tonarr] akó paud asi ki namülam marüka, God mibü Abdógbab akó Kerriso Yesu, mibü Zidbain Pam.

Sos Alngomól Byarrmarr Pam Azeb

5 Ka marü Krrit kaodó we zitülkusdü mimgatórró elklaza dümdüm atanóm, koke ne kla alakórrón kwarilürr, akó darrü we zitulkusdü basirr-basirr sos alngomól byarrmarr pam alangóm, ka marü enezan myalórró.

6 Ka ta marü myalórró, ma sab inzan sos alngomól byarrmarr pam irrbülünke: wa wata dümdüm ngyabele da oyakwata pamkolpama zitülkoke pokodó koke bóktan kwarile wagó, wa kolae kla tónggapónórr. Wa inzan dümdüm yarile: wa sab tóba kol ilklió alión-gu ngibürr kolpükü gonggo bainüm.* Sab ta oya olmalab amkoman bangun oyaka asi ki yarile,† akó pamkolpamab zitülkus babul ki yarilün ibüka bóktanóm wa, i büód tonarr tömbapóndako akó güblang arrkrru-koke olmalako.

7 Sos alngomól akó ngabkan pam wa wata dümdüm yarile, zitülkus wa Godón elklaza ngabkan pama, da oyakwata pamkolpama zitülkoke pokodó koke bóktan kwarile wagó, wa kolae kla tónggapónórr. Wa inzan dümdüm yarile: Wa igó pam koke yarile igó, "Ka wata blaman kla wirri umulóla" akó nabe tolome adoat baile, akó wa büsi ngürsilüm bain pam koke yarile. Ó wa ngyepame gorrgorr koke baile akó zóngang gazirr pam koke yarile. Oya wirri ubi babul ki yarile mani azebóm.

8 A wa wata igó pam yarile, mogob pamkolpam tóba müötüdü nótó arrbünda, akó [moboküpüdü ubi] noane morroal tulmil tömbapónóm. Akó wa igó pam yarile, morroal gyagüpitótók tulmili, [dümdüm tonarrel], Godón ilküpüdü [kolkal] nótó ngyabenda, akó tóba ubi akó tórrmen nótó balngomólda.

9 Dómdóm, sos alngomól byarrmarr pama sab karrkukus ki emoalón ene amkoman umulbain bóktan oya ne ngarkwatódó umul inóp. Ene igósüm, wa sab ngibürr pamkolpam ia arüng bütan yarile dümdüm umulbain bóktane ibü mamoañóm. Akó nidi bóka bamgündako ibü büzazilüm igó, i dümdüm kokeako.

10 Ka ene poko igósidi bóktandóla, zitülkus ola abün darrem-darrem bóka bamgün pamkolpamako, gonggo akó küp-koke bóktan aman is, akó ngibürr kolpam nidi ilklió bülióndako. Kolaean idipako, nidi bóka bamgündako wagó, blamana Yesun nidi amkoman angundako, i paman [gyabi sopae singgalgón] gida ki mamaoñórre.‡ **11** Ibü tae piküp ninamke, zitülkus i abün darrpan-darrpan müötüdü dudu pamkolpam ibü susumüri kolae baindako abün-abün gyagüpitótók bóktane. Ene pamkolpamab susumüri kolae baindako, zitülkus i we kla umul baindako i koke ne kla ki umulbain kwarile. I barre igósüm umul baindako, büódan kwata mani azebóm.

12 Módóga, ibü tibiób Krrit [wirri gyagüpitótók] pama ibükwata ngaen igó ini ne poko bóktanórr wagó, "Krritüm pamkolpam blaman tonarr obae tiz pamkolpamako, barngin-koke kolaeán ume-kyamülako, akó i zógós isako akó barngin-koke alo isako."

13 Ini bóktan wata amkomana. Da ma turrkrru, ini zitulkusdü ma sab ibü§ wirri arüngi nagnómke. Ene igósüm, i sab amkoman umulbain bóktan amkomana

* **1:6** Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, müóran wata darrpan kol warile. † **1:6** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: ...oya olmalab amkoman bangun asi ki yarile Yesuka. **1:6** 1 Timoti 3:2-7 * **1:10** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: ene nidipko paman gyabi sopae singgalgórron nibióbko, a ibükwata igó bóktanda wa, Yesun amkoman bangun [Zu pamkolpam] nidi umulbain kwarilürr wa, blaman amkoman bangun pamkolpam i wata gyabi sopae singgalgón kwarile. § **1:13** ibü we pamkolpambóka apónda obae umulbain pam o obae umulbain pam nidi mamaoñadako.

yangunórre ¹⁴ akó i sab myamem ene Zu obae ólpóepdó koke barite, ó amkoman bóktan nidi alzizi amaikdako tibióban gida bóktan pokodó.

¹⁵ Blaman elklaza kolkalako ibünkü Godón ilküpüdö kolkal nidipko.* A kolaean pamkolpam nidipako akó Yesun amkoman koke nidi angundako, i ne kla tómbapóndako kolkal kokeako. Ibü gyagüpítótók dümdüm kokeako, akó ibüka büód babula kolae tonarr nóma tómbapóndako. ¹⁶ I go bóktandako wagó, i Godónbóka umulako, a ibü tórrmena ma inzan koke byalda. Ibü tórrmena byalda wagó, i ngazirrako, i Godón bóktan arrkrrum kokeako, akó ibü gaodó kokea morroal kla tómbapónóm.

2

Mibü Nyaben Ia Yarile Yesun Amkoman Angun Pamkolpampükü

¹ A mató, Taetus, sab ma umul bain namülünke amkoman umulbain bóktan ngarkwatódó.

² Byarrmarr pam umul bain namülünke, i piküpan nyabénorre, morroal tulmil tómbapónorre pamkolpama ibü [morroal igósidi nangónorre], morroal gyagüpítótóke tulmil tómbapónorre, karrukusí Godón amkoman yangunórre, amkoman [moboküpüdö ubi] okaka izazinórre ngibürr pamkolpamidö, akó karrukusí bórrangnórre enana morroal ó müp tonarra noma togble.

³ Ene dadan ngarkwatódó byarrmarr kol umul bain namülünke, morroal tonarre piküpan nyabénóm Godón amkoman mamoan kolzan; i ngibürr kolpamabkwata obae bóktane panzedö koke nüliónorre ó wirri ubi abün waen anón kolzan koke kwarile, da akó umul nyónorre morroal ne klamko. ⁴ Ene igósüm i küsil kol umul nyónorre ibü moboküpüdö ubi asi yarile tibiób morwal akó olmaldó. ⁵ Akó umul nyónorre küsil kol morroal gyagüpítótóke tulmil tómbapónóm akó [kolkal] nyabénóm, metat müót morroal ngabkanóm, morroal tonarr korale, akó i tibiób morwalab tangdó korale. Küsil kola inzan tulmil tómbapónorre, igósüm darrü oloma sab kolaean bóktan koke bóktale Godón bóktanankwata.

⁶ Taetus, ma ene dadan ngarkwatódó küsil pam arüng bütalonke morroal gyagüpítótóke tulmil tómbapónóm blaman elklazadó. ⁷ Okaka byónke moba, ibü asenóm morroal laróga. Ma barngin-barngin-koke umul bailo, akó ma ne kla umul baindóla tómbapónam namülünke. ⁸ Akó marü bóktan wata dümdüm ki koralón, pamkolpamab zitülkus babul yarile bóktan akon-gum. Ene igósüm, nidi bóka bamgündako sab büód ipüdörre, zitülkus ibü darrü kolae bóktan babula mibükwata.

⁹ Umul bain namülünke [leba zaget] kolpam, i wata tibiób wirri pamab balngomoldó korale blaman klamdo, wirri pam bagürwóman ngibtanóm, bóktan akon-gum ibüka, ¹⁰ akó ibükagab gómolgum. A tibiób okaka byónorre wa, ibü amkoman karrukusí moboküp korale tibiób wirri pamdö, igósüm i sab God mibü zidbain paman umulbain bóktan morroal obzek irre blaman kwata.

¹¹ Ma ene blaman elklaza umul bain namülünke, zitülkus Godón [gail tonarra] okaka tübyónurr, ene ne gail tonarra zidbain sidódürr blaman

---

* ^{1:15} Obae umulbain pama igó bóktan kwarilürr wagó, Godón morroal ainüm wata ngibürr gida bóktan poko mamoan korale, inzan gida bóktan poko wa, ma koke ne kla elolo. I igó umulbain kwarilürr, inzan gida mamoande ma sab kolkal namulo. A ma ne kolkal nómadióla Godón ilküpüdö, ma myamem ene gida bóktan poko mamoan-gu kolkal bainüm.

pamkolpamdó. ¹² Ene gail tonarra mibü igó poko umul byónدا, mi piküp bairre igó tonarrdó gab God koke ne tonarrdó ubi bainda akó ini tüpan kolae ubi tonarr. Akó ene gail tonarra mibü igó poko umul byónدا wa, mi morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónorré akó dümdüm ngyabenorré akó we tonarr alngón koralo, God ne tonarrdó ubi bainda, ini errkyá ngyaben tonarrdó. ¹³ Mizan ene kómálgürr akyandakla, mi ne Ngürrdú [gedlóngóm baindakla], mi ene morroal tonarr tómbapónorré. Ene we ngürrá Yesu Kerrison alkommol [wirri kómálgürr zyóna] sab ugón okaka tübine. Yesu Kerriso mibü wirri God akó Zidbain Pama. ¹⁴ Yesu tóba bókyanórr mibü blaman kolaean tonarrdó gab [aurdü amanóm] akó mibü bagulüm, igósüm mi tóbanan pamkolpamom bairre, wirri ubi nidi bairre morroal kla tómbapónóm.

¹⁵ Ma sab ini kla umul bain namülünke blaman ene pamkolpam, arüng bütan namülünke, akó balngomól arüngi nagnómke. Marü wirri dümdüm asine inzan bóktanóm, da i sab marü tibiób kak amtyan-gu.

3

Mibü Ngyaben Ia Yarile Ngibürr Pamkolpampükü

¹ Yesun amkoman angun is sab ma ibü akó umul-umulan ngibtanke, i wata bwób singüldü pam akó wirri ngi pamab balngomóldó korale. I wata ibü bóktan azeb korale, ibü ubi wata asi korale morroal kla tómbapónóm, ² obae bóktan koke nüliónorré panzedó ngibürr olmalabkwata. I blaman tonarrdó wata paudüdü korale, ibü gyaur tonarr wata asi kwarile ngibürr pamkolpamdó, ó akó wata amkoman piküp ngyaben okaka izazinorré blaman pamkolpamdó.

³ Ma ibü ene kla tangbamtin namülünke ngambangólóm, zitulkus mi ta ngaen-gógópan inzan gonggoan akó arrkruu-koke kwarilnürüü, akó mibü ilklío bülíón korálórkle-kle kwatódó tótókóm, akó mibü ini blaman darrpan-darrpan tüpan kolae ubi tonarra akó büban ubia ogyarr-ogyarr tolgomónlonóp. Mi mibiób ngyaben amkoman kolaedó aman korálörör akó mibü gyagüp kolae akranda ngibürr pamkolpamab elklazadó. Pamkolpama mibü alzizi aman kwarilüür, zitulkus mi ngazirran elklaza tómbapón kwarilnürüü akó mi mibiób darrem-darrem alzizi boman kwarilnürüü. ⁴ A enana mi inzan pamkolpam kwarilnürüü, God, mibü Zidbain Pam, oya morroal tonarr akó [moboküpü ubi] nóma tómyanorr, ⁵ wa mibü zid tinóp tóba gyauranme, a igó koke igó, mibü dümdüm elklaza tómbapónde. Wa mibü zid tinóp Godón Samu akyande, nótó tugulóp mibü kolae tonarr akó nótó tókyenóp mibü küsil arról akó küsil tonarre ngyabenóm. ⁶ God tóba Samu sekanórr dudu, mibü Zidbain Pam, Yesu Kerrisokama, ⁷ igósüm mi Godón olmalóm ki bairre, [ngarkwat-koke arróló] nidi [gedlóngóm bairre], zitulkus God mibü [dümdüm tonarr] kolpam kuri tinóp tóbanan [gail tonarre].

⁸ Ini bóktanbarra wata amkoman bóktana. Akó ini pokodógab kürü ubi ma amkoman moboküpí bóktanke ola ini umulbain bóktan, igósüm, Godón nidi amkoman angundako, gyagüpitótók wata ola irrbiurre tómbapónóm morroal ne elklazako. Blaman ini elklaza morroalako blaman pamkolpamdó akó ibü tangbamtindako. ⁹ A ma gongo bóktan akó

abalbobatalab ngi ne klamko wibalómórrón* gum bangón namülün, akó ongyaltongyal akó gidam† ongyal gum bangón namülün. Ma ini elklaza gum bangón namülün, zitülkus i koke tangbamtindako akó küp-kokeako. ¹⁰ Ne oloma arrgratoda, oya arüng bóktan ekyanke piküp bainüm. Wa ne koke nómá arrkrrule, da akó arüng bóktan ekyanke. Wa akó koke nómá arrkrrule, da ma oya kak emtyanke. ¹¹ Ma ene kla tónggapónke, zitülkus ma umulóla inzan pama amkoman kwatódágab kuri byalünge akó wa kolae tonarrpüküma, ó wa tüób urdü tótók kwat kuri álote.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹² Ka nómá zirrapono, ia Arrtimasón ó ta ia Tikikusün marüka, ma sab arüng kóbó ipadke tótókóm kürüka Nikopolis wirri basirrdü, zitülkus ka amkoman gyagüpítótók kuri esena güb melpal ola amanóm. ¹³ Arüng kóbó ipadke blaman elklaza tómbapónóm Zenasón, gida wirri umul pam, akó Apolosón tangamtinüm i nómá aurri. Ene igósüm, i gaodó ki namüläm ma ne elklaza nülinö kwat-kwatóm. ¹⁴ Yesun amkoman angun pamkolpama Krritüm umul ki bainünüm gyagüpítótók arrbünum tómbapónóm morroal ne elklazako, ngibürr elklaza-koke pamkolpam tangamtinüm ibü büban elklaza-e, igósidi i küp-koke koke ngyabenörre.

¹⁵ Blaman pamkolpam nidipko kankü, i marüka morroal yawal bóktan zirrnaporre. Morroal yawal bóktan nökyenam Yesun amkoman angun pamkolpam ola, moboküpüdü ubi nibióbe kibükamóm.

Ka tóredóla, Lodón gail tonarr asi ki yarilün yabü blamandó.

---

* ^{3:9} abalbobatalab ngi ne klamko wibalómórrón, Mórrke-mórrke módoga: genealogy. Ini klama wa abalbobatalab wibalómórrón ngibóka apónda. Pamkolpama ne kla umul bainóp akó ne klambóka ongyaltongyal koralórr. † ^{3:9} gida wa aprrapórr Mosesón gida apónda. ^{3:12} Apostolab Tórrmen 19:29; 27:2; Kolosi 4:10; 2 Timoti 4:12; Pilimon 1:24   ^{3:13} Apostolab Tórrmen 18:24; 1 Korint 16:12

Polón Peba Mórrag Pilimonka Ngaensingül Bóktan

Pilimon Yesun amkomangun pam yarilürr, akó wa Kolosi wirri basirrdü ngyabelórr (Kolosi 4). Oya [leba zaget olom] asi yarilürr, oya ngi Onesimus. Onesimus busorr tóba wirri pamdóggab ama Poldi baserri, tümün müötüdü* nótó ngyabelórr Rromóm. Poldi enezan ngyabenórri, wa Yesun amkoman angunüm ugón bainürr. Ini peba mórragdó, Pol Pilimonón amtinda Onesimusün alkomólóm tóba müötüdü akó oya morroal tonarre ngakanóm, zitülkus Onesimus wa errkyam koman bangun pama. Pol wa ini peba mórrag Onesimusün tóba ekyanórr, Pilimonka ódódóm.

Pol ini peba mórrag Pilimonka tóbanankü koke wialómórr, a akó oya nis gódam nis, ibü ngi Apia akó Arrkipus. Apia ia aprrapórr Pilimonón kol kuri warilürr, akó Arrkipus aprrapórr ibü siman olom yarilürr.

Pol ini peba mórrag nómá wialómórr, wa aprrapórr darrü peba mórrag ta wialómórr Kolosi pamkolpamdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-3
- B. Pol Godón eso ekyanórr Pilimonónkü akó tóre ekorr oyankü 1:4-7
- C. Pol gyaur bóktan amtinda, Pilimonón Onesimusün morroal tonarre apadóm 1:8-22
- D. Dómdóm alakón bóktan 1:23-25

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka tümün müötüdümla, zitülkus ka Kerriso Yesun bóktan büdratdóla. Timoti, mibü zoret, ta asine kürüka.

Pilimon, ka ini peba mórrag marüka wialómdóla. Ma kibü moboküpü gódamla, akó ma Yesun zaget tómbapondóla kizanamli. ² Apia, mibü bólbot, ka akó marüka wialómdóla. Arrkipus, ka akó marüka wialómdóla. Ma Yesun bóktan arüngi büdratdóla, kizanamli. Pilimon, ka akó wialómdóla mibü sos [zonaretaldó] kwób nidi bazendako marü müötüdü.

³ Ka tóredóla, sab [gail tonarr] akó paud asi ki yarilün yabüka, God mibü Abdóggab akó Yesu Kerriso, mibü [Lod].

Pol Godón Eso Ekyanórr Pilimonónkü akó Tóre Ekorr Oyankü

⁴ Pilimon, ka tóre nómá bakodóla marünkü, ka blaman tonarr Godón wata eso akyandóla marünkü, ka ne Godón [ótókdóla]. ⁵ Ka Godón eso akyandóla, zitülkus ka arrkrrurru marü ne amkomangun bangune Lod Yesuka, akó marü [moboküpü ubi] asine blaman Godón pamkolpamdó. ⁶ Marü gómdamal bangun asine, ngibürr pamkolpampükü Yesun amkomangun nidi angundako mazan angundóla. Ka tóre bakodóla ini gómdamal banguna sab zürük baine, marü umuldüggab blaman morroal

* : Pol amkomangun tümün müötüdü koke ngyabelórr, wa popa müötüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). ^{1:2} Kolosi 4:17

elklazabkwata God mibü ne kla gailda. Kürü ubi ini pokoa tómbapóne, igósüm pamkolpama sab Kerrison ngi wirri kwitüm emngyerre. ⁷ Akó darrü zitülkus móðoga Godón eso akyanóm wa, ka kari bagürwóm kokela akó ma kürü kuri arüng kókyena, zitülkus marü moboküpü ubi asine pamkolpamkdó. Akó mató, kürü zonaret, ma Godón pamkolpamab moboküp küsilzan kuri tinünüma.

Pol Gyaür Bóktan Amtinda, Pilimonón Onesimusün Morroal Tonarre Apadóm

⁸⁻⁹ Ini zitülkusdüğab, Pilimon, ka marü arüngi amtindóla darrü tónggapónóm ma ne kla ki tónggapóna. Kürü dümdüm asine Kerrisokagab marü ayalóm ini kla tónggapónóm, a ka marü koke milo ini kla tónggapónóm. A ka ma marü amtindóla tónggapónóm, zitülkus marü moboküpü ubi asine kürüka akó ngibürr Yesun amkoman angun pamkolpamkdó. Ka, Pol, myangzanla, marü amtindóla tónggapónóm, akó ka errka tümün müötüdümla Kerriso Yesun bóktananme. ¹⁰ Ka marü arüngi amtindóla kürü olom[†] Onesimusün tangamtinüm. Ka oya abóm bairrü, zitülkus Godkagab ka oya küsil arról ekyarró, ka tümün müötüdüzan namülnürrü sein sye-i amrókrrón. ¹¹ Ngaen-gógópan wa kolae tangbamtin-koke olom yarilürr marüka Pilimon, zitülkus wa marükagab busorr. Ini tonarr wa ma errka morroal tangbamtin oloma[‡] mibükä nizandó.

¹² Ka Onesimusün alkomóldóla marü mobaka, kürü wirri moboküpü ubi noanka asine. ¹³ Kürü ubi oya amiögüma; wa kürüka ae yarile kürü tangamtinüm kürü zagetódó marü pabodó, ka tümün müötüdü inizanla sein sye-i amrókrrón, Yesu Kerrison [Morroal Bóktananme]. ¹⁴ A ka ma Onesimusün ae amiögüm kokela, kókota ma ubi baino. Ma kürünkü laró morroal kla ne nóma tónggapono, ma tónggapó moba ubidü, a igó koke, marü kótó mila tónggapónóm. ¹⁵ Aprrapórr Godón ubi ngarkwatódó, Onesimus marükagab wirri kan yarilürr ngibürr melpalóm, igósüm wa sab mankü yarile metatómpükü. ¹⁶ Errka wa [leba zaget pama], dakla ama wa morroalana popa leba zaget pamdógbab, zitülkus wa errka mibü ubi zonareta. Kürü wirri moboküpü ubi oyakama, a marü wirrian moboküpü ubi ma oyaka yarile kürükagabi. Marü moboküpü ubi oyaka yarile, zitülkus wa marü leba zaget pama akó wa Lodón ngidü zonareta.

¹⁷ Da Pilimon, ma ne kürü nóma gyagüpi ódóddóla mi nizana darrpan ngarkwat zaget tómbapóndamlı, Onesimus sab marüka nóma tolkomóle, ma oya sab morroal tonarre ipadke mobaka, ma kürü sab iazan ki küpüda. ¹⁸ Onesimus ne marü kle-kle nóma mangónorr akó marü darrem oyaka ne nóma yarile, ene kla marü sab kótó mókyeno. ¹⁹ Ini bóktan kótó, Pol, wialómdóla kólbanóm tange: "Ka sab marü darrem kla mókyeno, Onesimus marükagab laró ne nóma ipadórr." Ma umulürrünla igó, ma mobaka küsil ngyaben esena, zitülkus marü kótó tangmamirrü, da marü blaman büb a arról errka kürüne. Ka marü akó umul-umulan ngitanóm kokela, zitülkus ma umulürrünla.[§] ²⁰ Anda kürü zonaret, gyaurka, ma

^{† 1:10} kürü olom: Onesimus amkoman tóbanan olom koke yarilürr, a wa igó olom yarilürr, zitülkus Pol wató tangamtinürr amkoman bangun pamóm bainürr. ^{‡ 1:11} tangbamtin olom: Onesimus oya kúp móðoga: tangbamtin olom. ^{§ 1:19} Polón ubi igó poko bóktanómá morroal tonarre wagó: Zitülkus Pilimonón büb a arról Polóne, Pilimon Polón koke ki yato-e darrem kla akyanóm, Onesimus ne kla ipadórr oyakagab.

kürünkü tólael ini kla, ka marü ne klamóm amtindóla, zitülkus mi nizana Lodón amkoman angundamli. Ma kürü moboküp küsilzan syó, zitülkus mi nizana Kerrison amkoman angundamli. ²¹ Ka ini peba mórrag wialómdóla marüka, amkoman karrkukusi angundi, ma sab tónggapono ka marü ne poko amtindóla. Ka umulóla ma wa sab dokyanan kla tóbabapono, ka marü ne pokodógab amtindóla.

²² Pilimon, ka marü amtindóla akó darrü kla tónggapónóm kürünkü. Gyaurka, kürünkü gódaman marrgu tónggapó. Ka sab yenkü ngyabelo karianbóka, zitülkus ka kuri umul baina igó wa, mató akó marüka ne pamkolpamko, e tóredakla kürünkü. Akó ka kólba gyagüpitótók angrindóla, God sab yabü tóre arrkrrue ini tümün müót amgatóm yabü basenóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

²³ Epaprras, tümün müótüdü nótó ngyabenda kankü Kerriso Yesun bóktananme, morroal yawal bóktan zirrsapóne, Pilimon, marüka. ²⁴ Akó Mak, Erristarkus, Demas, ó Luk, kankü zaget pam, i ta morroal yawal bóktan zirrnapórre marüka.

²⁵ Ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison gail tonarr asi ki yarilün marüka akó marüka ne pamkolpamko.

Wialómórrón Peba Mórrag

Ibrru Pamkolpamdo

Ngaensingül Bóktan

Mi taiwan umul-kókakla ini peba mórrag nótó wialómórr. Ngaensingül ne wata blakónórr, abün pamkolpama igó gyagüpi ogoblórr wamaka Pol wialómórr, a mi tai umul-kókakla. Mi ta akó umul-kókakla nólgbab wialómórr. Aprrapórr pail 70 küsíl nómá yarilürr Kerrison amtómól kakóm, singül kwata wialómórróna, zitílkus ene paildü [Godón Gyabi Müöt] Zerrusalem wirri basirrdü kolae inóp.

Ibrru ne ngie, [Zu pamkolpamab] darrü ngia. Ini peba mórrag wialómórr ene Zu pamkolpamdo Kerrison amkoman angun pamkolpam nidi kwarilürr. Ngibürr ini Ibrru pamkolpama bólenóp Yesun mamoanóm, ama akó Zu pamkolpamab gida mamoanóm kain kwarilürr. We ngarkwatódó, wibalóm oloma ini peba mórrag wialómórr. Wa igó müsirrga ainda wa, Yesu wirriana [anerrudügab], Moses, akó [singüldü prrist]. Akó wa igó wialómada, Yesun büdül wata amkoman darrpan kwat módogá kolae tonarr barrgonóm. Wa akó atang pamkolpam arüng bütanda Yesun metat amkoman angunüm, enana ngibürr pamkolpama ibü müp alióndako.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módögako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan: God tóbtanórr tóba Olomdóma 1:1-4
- B. Godón Olom wirriana anerrudügabi, da mi wata Godón bóktan arrkruu kwarilo, akó wa gaodóma mibü zid bainüm 1:5-2:18
  - 1. Godón Olom wirriana anerrudügab 1:5-14
  - 2. Mi tai arrkruu kwarilo God ne poko bóktanda 2:1-4
  - 3. Godón Oloma pamakanóm bainürr mibü zid bainüm 2:5-18
- C. Yesu wirriana Moseskagabi, da oya bóktan alzizi amaikgu, igósüm mi amkoman ngón bagón bwóbdü barrbuno 3:1-4:13
  - 1. Yesu wirriana Moseskagabi 3:1-6
  - 2. Yesun bóktan alzizi amaikgu 3:7-19
  - 3. Amkoman ngón bagón Godón pamkolpamabkü 4:1-13
- D. Singüldü Prrist Yesu 4:14-10:18
  - 1. Yesu Kerriso Singüldü Wirrian Prrista 4:14-16
  - 2. God Yesun mibü Singüldü Prristüm ingrinürr 5:1-10
  - 3. Mi koke bólerre Yesun amkoman angunüm 5:11-6:12
  - 4. God blaman tonarrdó tómbapónda, wa alkamül-koke bóktan ne kla angrinda 6:13-20
  - 5. Prrist Melkizedek 7:1-10
  - 6. Yesu Melkizedekzana 7:11-19
  - 7. Singüldü Prrist, metat nótó nyabenda 7:20-28
  - 8. Yesu küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan Singüldü Prrista 8:1-13
- E. Kerriso kómáld urdü agasil lara küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktandó 9:1-18
  - 1. Tüpdu Godón gyabi Palae Müötüdü ótók kwat 9:1-10
  - 2. Kerrison óe kómálanlarab oedögabi 9:11-14

3. Kerrison büdüla Godón küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan
popadan syónürr 9:15-22
  4. Kerriso tóba büb gyaur klamzan idódürr kolae tonarr amanóm
wata darrpanóm 9:23-28
  5. Kerriso kómal urdü agasil lara 10:1-18
- F. Mi metat amkoman bangun kwarilo, ngaen Godón kolpamzan, akó mi Godón dümdüm atan azeb kwarilo 10:19-12:29
1. Mi koke bólerre Kerrison amkoman angunüm 10:19-39
  2. Godón kolpam wirri amkoman bangun nidi okaka amzazil
kwarilürr ngaen 11:1-40
  3. God dümdüm atanda tóba olmal 12:1-29
- G. Dómdóm arüng bóktan 13:1-19
- H. Dómdóm alakón bóktan 13:20-25

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan: God Tóptanórr Tóba Olomdóma

¹ Ngaen-ngaen, God mibü abalbobataldó tóptalórr [prropetódóma] abün-abün tonarrdó akó abün-abün kwata. ² A ini dómdóm ngürrdü, wa mibükä bóktanórr tóba Olomdóma, wa tüpdü noma nyabelör. God oya ngaen ingrinürr blaman elklaza tóba-tóba bainüm dómdóm pokodó, akó ene oyakama yarilürr, wa pülpül akó tüp we tólnaelör akó blaman elklaza ibükä ne klamko. ³ Godón [wirri kómal zyóna] oyaka ongang bapónda, akó wa wazana blaman kwata. Wa tomkompükü bóktanda, akó ini kwata wa blaman elklaza zürük amorranda. Wa kwat noma tónggapónorr pamkolpamabkü, tibiób kolae tonarr barrgonóm, ene kakóm, wa Wirri Arüng Godón tutul tangdó mórranórr kwitüdü.* ⁴ Ene igó poko okaka amzazilda, God ma oya wirrian yónürr [anerrudügab]. Wata ene ngizane, God ne kla ekyanórr, ama wirriana ibü ngidügab.

Godón Olom Wirriana Anerrudügab

⁵ Mi umulakla Godón Olom wirriana anerrudügab, zitulkus God kokean bóktanórr tóba anerrudü, wa oyaka ne poko bóktanórr, tóba Wialómórrón Bóktanzan wialómórróna wagó,
“Ma kürü Olomla;

ini ngürr ka pamkolpam bómtyandóla igó wagó, ka marü Abla.”
Akó wa kokean bóktanórr tóba anerrudü, wa Olomdó ne poko bóktanórr wagó,

“Ka sab oya Ab namulo,
ó wa sab kürü Olom yarile.”

⁶ Akó darrü poko, God tóba ngaen Olom[†] noma zirrsapónorr ini tüpdü, wa bóktanórr wagó,

“Godón blaman anerrua sab oya ki [ótók] kwarilün.”

⁷ God go tóba anerrubóka noma apónda, wa bóktanda wagó, “Wa ene anerru, tóba popa zaget pam, igó zirrbapónda wór akó ur ulitzan.” ⁸ A God go tóba Olombóka noma apónda, wa bóktanda wagó,

“Godóe, ma sab metat-metat balngomól namulo Kingzan,
akó ma sab moba pamkolpam [dümdüm tonarre] balngomól namulo.

* ^{1:3} tutul tangdó mórranórr, oya küp módóga: wirri pabo ipadórr.   ^{1:5} Wórr Peba 2:7   ^{1:5}
2 Samuel 7:14; 1 Krronikol 17:13   † ^{1:6} ngaen olom: Ene tonarrdó ngaen olom wirrian yarilürr
oya zoretalddógabi.   ^{1:7} Wórr Peba 104:4

- 9** Marü ubi yarilürr, dümdüm tonarr ne klamko, akó ma alzizi aman namülnürrü gida ngarkwatódó koke ne kla kwarilürr.
 We ngarkwatódó, God, marü God marü we müngrinürr wirri ngi bainüm moba kamdalögab; wa marü müngrinürr akó bagürwóman ngimtanórr.”
- 10** Akó God ta bóktanórr, tóba Bukdüzan wialómorróna, wagó,
 “Ngaen bwób zitüldü, mató [Lod], ma tüp we tónggapórró,
 akó ene mató namülnürrü, pülpül nótó tónggapónórr.
- 11** I sab blakóni, a ma sab metat namulo;
 i sab blamana praka bairre, mórrkenyórr pokoazan kainda.
- 12** Ma sab igó nórngómónónómo, wamaka ma tumum mórrkenyórr arrngamlá,
 ma sab igó simbrutnünümo, wamaka pama ngaep mórrkenyórr poko aninda ama küsil poko batenda.
- A ma wata metat enezanla,
 akó marü arróla sab kokean blakóné.”
- 13** God darrü anerrüdü kokean bóktanórr igó,
 “Ma ae mórra, kürü tutul tangdó,
 kókó sab marüka nidi bóka bamgündako,
 ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klámóm.”[‡]
- 14** Da aneruu ia tai larógako? I samuako, Godónkü nidi zagetódako, akó ibü wató zirrtapónóp ene pamkolpamdó, sab nibiób zid nirre, ibü tangbamtinüm.

2

Mi Tai Arrkrru Kwarilo God Ne Poco Bóktanda

1 We ngarkwatódó, mi umul-umul kwarilo ene bóktandó gyagüpi tótókóm, mi ne kla barrkrrurriü, igósüm mi sab apól kwat koke bómtyerre akó ene bóktanankwata koke imrükre. **2** Ene gidan bóktan, anerrua ne kla tókyenóp, tai amkoman yarilürr, akó darrü oloma gida nótó amgün yarilürr ó gida koke nótó mamoan yarilürr, wata ngarkwatódó [kolaeán darrem] apad yarilürr. **3** Da mi ia gyagüpi tótókdakla mi gaodómakla Godón ngürsildügab kyab körzyónüm, mi ne nóma ngómkö emkörre igó bóktanankwata, God ne bóktan tókyenóp kómál zidbainankwata? Koke, amkoman kokean! Lod ngaen-gógópan mibü tüób tüzazilóp ini zidbain bóktanankwata, akó oyakagab nidi barrkrrurr, mibü tüzazilóp wagó, ene amkoman pokoa. **4** Ene dadan tonarrdó God ta mibükä pupo syónürr igó poko wagó, ene bóktan amkomana. Wa ene kla pupo syónürr [wirri tulmili], [asen-koke tórrmene], akó abün-abün [arüng tonarre]. Akó wa ene kla pupo syónürr wazan tóba Samu arrgrratórr oya ubi ngarkwatódó.

Godón Oloma Pamakanóm Bainürr Mibü Zid Bainüm

5 Ene aneruu koke kwarilürr God nibiób alangórr, ene ne küsil tüpa tótókda, oya alngomólóm, ki ne tüpbóka apóndakla. **6** A darrü pokodó Godón Wibalómorrón Bóktandó wialómorróna, darrü oloma igó bóktan karrkukus ainda wagó,
 “Ma wirrilä, pam wata karia. Da ma gyagüpbarra iadelä oyakwata?

1:9 Wórr Peba 45:6, 7   **1:12** Wórr Peba 102:25-27   [‡] **1:13** Ini bóktanan küp módogá: marüka bóka bamgün is nidipko, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü.   **1:13** Wórr Peba 110:1

Ma popa olom neme ngakandóla?

⁷ Ma oya karibóka tüpana* tónggapórró anerrudügab tugupurr tonarróm.

A ma oya ngi wirri kwitüm emngyelórró akó wirri ngi aterró kingzan.

⁸ Ma blaman kla oya tangdó irrbürrü, ma ne kla tómbapórró."

Da módoga, God blaman kla paman tangdó nómá irrbünürr, darrü kla babul yarilürr, wa oya tangdó koke ne kla ingrinürr. A errkya ini tonarrdó, mi umulakla igó, pama blaman kla tangdó amarru küsila. ⁹ A mi umulakla Yesunbóka, God noan karianbóka tüpana tónggapónórr anerrudügab tugupurr tonarróm. Mi umulakla God oya ngi wirri kwitüm emngyelórr akó wirri ngi atenórr kingzan, zitülkus wa azid aengórr akó narrótókórr. Ini klama tómbapónórr, igósüm wa ki narrótóke blaman pamkolpamabkü Godón [gail tonarrdógabi]. ¹⁰ Ene dümdüm kla yarilürr, igó wa, God, blaman kla nótó tómbapónórr tóbankü, Yesun [dudu kómal] ki ine abün olmal amarrum tóbaka, oya [wirri kómal zyón bwóbdü]. Yesu azid ki aenge, igósüm God oya dudu kómal ki ine. Ini kwata Yesu singül kwata pamóm bainürr, gaodó nótó yarilürr pamkolpam zid bainüm.

¹¹ Yesu pamkolpam [kolkal ainda akó tibi-tibi amanda Godónkü]. Yesu akó ene pamkolpam, ibü wata darrpan Aba. We zitülkusdü, Yesu büód kokea ene pamkolpam zoretalbóka ngiblianóm. ¹² Wa bóktanda Godka wagó,

"Ka sab kólba zoretal nüzazilnümo ma amkoman wirrianla.

Ka sab marü pamkolpamab kwób bazendó nómá namulo, ka wórr bónyal namulo marü agürüm."

¹³ Wa ta akó bóktanda wagó,

"Ka sab Godón amkoman yangulo akó oyaka ngambangólólo."

Akó wa ta akó bóktanda wagó,

"Ka inamüla, akó kankü we olmalako, God kürü ne kla küliónürr."

¹⁴ We ngarkwatódó, wa ta akó pamakanóm bainürr wata ene olmalzan, zitülkus ibü pamakan búbako. Wa pamakanóm bainürr, igósüm wa nómá narrótókórr, wa sab gaodó yarile [debólan] büdül alngomól arüng kulainüm. ¹⁵ Akó wa igósidi gaodó yarilürr ene pamkolpam ausüm, [leba zaget] iszan ngyaben nidi korálör, zitülkus i gum kwarilürr narrbarinüm. ¹⁶ Yesu pamakanóm bainürr zitülkus, taiwan ngakande, wa anerru tangbamtinüm koke tamórr, a wa Eibrra-amón olmalbobatal tangbamtinüm tamórr. ¹⁷ Da ini zitülkusdü, darrü kwat babul yarilürr Yesunkü: wa tóba zoretalzan bainürr blaman kwata. Ene igósüm, wa gyaur-gyaur [singüldü prristüm] ki baine, nótó tómbapónda wa ne pokó bóktanórr tómbapónóm, Godónkü zaget tónggapónde, kwat alótóm Godka pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm. ¹⁸ Zitülkus Yesu tüób azid aengórr, [satania] oya nómá alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tómbapónóm, wa gaodóma pamkolpam tangbamtinüm, satania ibü nómá balngomólóm kainda kolae tonarr tómbapónóm.

3

Yesu Wirriana Moseskagabi

* **2:7** karibóka tüpana, oya küp módoga: wa wata kariana anerrudügabi. **2:8** Wórr Peba
8:4-6   **2:12** Wórr Peba 22:22   **2:13** Aesaya 8:17   **2:13** Aesaya 8:18

¹ Da módóga, [zonaretal], e yabi-yabi amarrón nidipakla, akó God darrpanóm nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, yabiób gyagüpítótók Yesuka irrbünam. Wa ene [Apostola], akó ene Singüldü Prrista, mi ne olombóka apóndakla igó, mi amkoman angundakla. ² God oya ingrinürr, akó Yesu tónggapónorr God oya ne Zaget ekyanórr, wata Moseszan* Zaget tómbapón yarilürr blaman Godón pamkolpamidó, God oya ne Zaget iliónürr. ³ God ma gyagüpi wamórr wagó, pamkolpama Yesun ngi wirri kwitüm ki emngyelnörre Moseskagab, wamaka pamkolpama müót ael olom wirri ngi atendako ene müötüdügabi. ⁴ Zitülkus módóga, blaman müótan darrü olom asine, nótó aelda. A God ma we oloma, blaman kla nótó balmelórr. ⁵ Ene amkoman poko yarilürr igó wagó, Moses Zaget tómbapón yarilürr blaman Godón pamkolpamidó, God oya ne Zaget iliónürr, Zaget olomazan. Inzan Zagetóde, wa pupo syólürr igó elklaz-abkwata, God sab ugórr ne poko tóptale. ⁶ A Kerriso ma tónggapónorr God oya ne Zaget ekyanórr, Godón pamkolpam balngomólde, siman olomazan tómbapónda oya Aba oya ne Zaget ekyanórr. Godón pamkolpam mi módágakla, mi blaman, amkoman bangun pamkolpamakla, mibü ne metat gum-babul nómá yarile akó mi ne metat nómá [gedlóngóm bain] kwarilo karrkukus moboküpi, God sab ne kla tónggapóné.

Yesun Bóktan Alzizi Amaikgu

- ⁷ We ngarkwatódó, wata Godón Samuazan bóktanda, Godón Wibalómórrón Bóktandózan wialómórróna wagó,
"Errka, e nómá arrkrudakla God ne poko bóktanda,
⁸ wirri-singül bain-gu,
yabü abalbobatalazan kainóp i kankü nómá bóka bamgün kwarilürr,
ene tonarrdó, i kürü nómá apók[†] kwarilürr, [ngüin-koke bwóbdü].
⁹ Ene ola yarilürr, ene ngüin-koke bwóbdü, yabü abalbobatala kürü
wirrianbóka ne apók kwarilürr,
enana i kürü kósenóp, ka ne morroal kla tómbapón namülnürrü 40
pailüm ibünkü.
¹⁰ We ngarkwatódó, ka inkü ngürsil namülnürrü, ene Isrrael pamkolpam,
ene tonarrdó nidi ngyaben kwarilürr.
Da ka we bóktarró kólbabóka kagó, 'Ibü ubi wata metat tibiób ubi
kwata tótókoma,
akó i bangóndako ka ne poko tómbapónóm byaldóla.'
¹¹ Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó [larüng alkamül-koke bóktan]
tónggapórró kagó:
'I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm.' "
¹² Zonaretal, e ta umul-umul kwarilün igó, darrü olom babula noan
moboküp kolaeana akó Yesun amkoman koke nótó angunda tóba
moboküpdu, akó tóba kak igósidi nótó amtyanda arról Godka. ¹³ A
e yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilün blaman ngürrzan

* **3:2** Moses ene olom yarilürr, Isrrael pamkolpam nótó yusürr Izipt kanrridügabi ama Keinan tüpdü amarrum. Ma ini póep etangke Ngaepp Bukdú, Bazeb Tonarr 2düğabi kókó Duterronomi 34.

† **3:8** i kürü nómá apók kwarilürr, küp módóga: I murrum akó murkurra bókrran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murkurra bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **3:10** Bótang Peba 13; 14; Duterronomi 1:19-40 **3:11** Duterronomi 1:34-36

3:11 Wórr Peba 95:7-11

wa inizane, ene Godón Wialómórrón Bóktana enezan ngilianda wagó, "Errky". E yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilün, igósüm darrü oloma yabü aodó kolae tonarr koke ki ok ine tóba ilklío büliónüm, akó wirri-singül koke baine. ¹⁴ E wirri-singül koke bairre, zitulkus mi gómdamal kuri bangurre Kerrisonkü, mi ne amkoman arüngi nóma bangun kwarilo, tai kókó arróla blakón bwóbdü, wata mizan kainóp mi amkoman bangunüm nóma bainóp. ¹⁵ Wata ka errkyadanzan wialómórdola, Godón Wibalómórrón Bóktandózan wialómórróna wagó, "Errky, e nóma arrkrudakla God ne poko bóktanda
wirri-singül bain-gu,

yabü abalbobatalazan kainóp i kankü nóma bóka bamgün kwarilürr."

¹⁶ Ene pamkolpam ia nidi kwarilürr, Godón tae bómgól nidi barrkrrurr amakó oyaka bóka bamgün kwarilürr? Ia blaman idi koke kwarilürr, Moses Izipt kantrridügabi nibiób yusürr? ¹⁷ Akó ene pamkolpam ia nidi kwarilürr, God ngürsil nibióbka yarilürr 40 pailüm? Ia idi koke kwarilürr, kolae tonarr nidi tómbapón kwarilürr, ene nidi nurrbarinürr akó nibiób büb murua tübyónürr ngüin-koke bwóbdü? ¹⁸ Akó ia nidi kwarilürr, God arüng alkamül-koke bóktan nibiób nókyenóp wagó, "I sab kürü ngón bagón bwóbdü koke barrbüne?" Ia idi koke kwarilürr, oya bóktan koke nidi arrraru kwarilürr? ¹⁹ Da mi kuri eserre wagó, i gaodó koke kwarilürr barrbünum ene bwóbdü, zitulkus i Godón amkoman koke angun kwarilürr.

4

Amkoman Ngón Bagón Godón Pamkolpamabkö

¹ We ngarkwatódó, ene poko ngakande, Godón ene [alkamül-koke bóktan] asine igó, mi sab ene ngón bagón bwóbdü barrbuno, mi wata tai umul-umul kwarilo igó poko asen-gum, darrü sab kakota koke amgüttrre. ² Mi ta ene [Morroal Bóktan] barrkrrurrü, mibüka ne poko büdrat kwarilürr, wata ene Isrrael isazan kainóp. A i ne bóktan barrkrrurr ibü kokean tangnamtinóp, zitulkus i amkoman koke yangunóp, ngibürrazan amkoman nidi yangunóp i ne poko barrkrrurr. ³ Mi, nidi amkoman bangun kwarilürrü, mi igósidi Godón ngón bagón bwóbdü barrbündakla. A amkoman bangun-koke Isrrael pamkolpamabkwata God bóktanórr wagó, "Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó [arüng alkamül-koke bóktan] tónggapórró kagó:

'I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne.'

Wa ini poko bóktanórr, enana wa tóba zaget* elakónórr akó ngón bagón bwób ingrinürr. Ene tonarrdögabi wa pamkolpam ok ninóp ene ngón bagón bwóbdü barrbünum. ⁴ Zitulkus módoga, darrü pokodó Godón Wibalómórrón Bóktandó wialómórróna 7 ngim ngürrrankwata wagó: "Da 7 ngim ngürrdü, wa ngón ngagónórr tóba blaman zagetódögab." ⁵ A akó, ene Godón Wibalómórrón Bóktanan atang opor pupairrüna kwitana, God bóktanórr wagó,

"I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm."

---

^{3:15} Wórr Peba 97:7, 8   ^{3:17} Bótang Peba 14:1-35   ^{4:3} Wórr Peba 95:11   * ^{4:3} zaget: Ene zaget módoga, tüp a pülpül akó blaman elklaza tómbapón.   ^{4:4} Bwób Zitü 2:2   ^{4:5} Wórr Peba 95:11

6 Daene wata gaodóma, ngibürr pamkolpama barrbünum Godón ngón bagón bwób. A ene Morroal Bóktan ngón bagón bwóbankwata nidi barrkrrurr, nibióbka büdrrat kwarilürr ngaen, i ngón bagón bwóbdü koke barrbünpó, zitülkus i Godón bóktan koke arrkrruóp. **7** We ngarkwatódó, God akó darrü ngürr ingrinürr, wa igó ne ngilianórr wagó, "Errkyá." Abün paila bobrralórr, wa ugón [Deibidkama] tóbtanórr Wórr Pebadó nómá wialómórr, wata kazan wialómórró ini peba mórragdó wagó,

"Errkyá, e nómá arrkrrudakla God ne poko bóktanda,
wirri-singül bain-gu."

8 Zosyuat[†] Isrrael pamkolpam ene tüpdü imarrurr, God ne alkamül-koke bóktan nókyenóp. A mi umulakla igó, ene tüp amkoman ngón bagón bwób koke yarilürr. Ene tüp ne amkoman ngón bagón bwób nómá ki yarile, da God ene kakóm, koke ki tóbtanórr Deibidkama akó darrü ngürrankwata. **9** Da olgabi, God ama [Sabad] ngürr elkomólórr ngón bagónóm tóba pamkolpamabkü, **10** zitülkus nadü oloma kuri bangrine Godón ngón bagón bwóbdü, wa ta ngón ngagónda tóba zaget tómbapónatógab, wata Godzan ngón ngagólórr tüp akó pülpülp tómbapón zagetódógab. **11** Da mi wirri arüng apad kwarilo ene ngón bagón bwóbdü barrbünum, igósüm darrü olom babul yarile Godón bóktan koke nótó arrkruda Isrrael pamkolpamazan, akó balóke Godkagabi.

12 Mi wirri arüngi apad kwarilo, zitülkus Godón bóktan arróla akó tomkompükü zagetódá. Wa zirrana nizan kwata zirrapórrón turrikdügab, akó mibü aumana gyagüpítótók pupo bainda, zitülkus wa alam koke bangrinda igó, wa auma büb murr akó samu syórr angónda, wamaka turrika kwók akó susumüri singgalgónda. Inzan Godón bóktana we kla panzedó amanda, paman gyagüpítótókdó ne klame. Wa we elklaza zaz bainda, moboküpa ne kla gyagüpí amanda akó ne klamóm ubi bainda. **13** God basenda blaman darrpan-darrpan elklaza, wa ne kla tómbapónórr. Darrü kla babula anikürrün akó blaman kla panzedómako oya ilküpü, akó ene watóke wata mi noanka pupo bain kwarilo, mi ne kla tómbapónidakla.

Yesu Kerriso Wirrian Singüldü Prrista

14 Da mi karrkukus emorre mi ne amkoman bangunbóka apóndakla, zitülkus mibü wirrian Singüldü Prrist asine, Yesu, Godón Olom, Godka nótó alkomólórr pülpüldüma. **15** Mi amkoman bangun karrkukus emorre, zitülkus mibü Singüldü Prrist asine, gaodó nótóke mibü tai bómzyatóm igó, mi nabe kaindakla kolae tonarr tómbapón bóleanóm. Wa gaodóma, zitülkus satania oya alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tómbapónóm blaman kwata wata mizan, a wata we pokoa, wa kolae tonarr koke tónggapónórr. **16** We ngarkwatódó, mi nau, Godón ngoram ainüm gum-koke, mibü [gail tonarr] king nótóke. Mi oya ngoram irre, igósüm wa sab gail tonarr yarile mibüka, akó mibü morroal tonarre ngabkan yarile mibü tangbamtinüm, mi tangbamtin nómá amkündakla.

4:7 Wórr Peba 95:7-8   [†] **4:8** Zosuya Mosesón pabo wató ipadórr Isrrael pamkolpam balngomólóm, Moses nómá narrótókórr. Wa Isrrael pamkolpam ene tüpdü imarrurr, God ne alkamül-koke bóktan nókyenóp. (Zosuya 1)   **4:10** Bwób Zitü 2:2

5

God Yesun Mibü Singüldü Prristüm Ingrinürr

¹ God blaman singüldü prrist pamkolpamdgabi aleanda. Wa oya igósüm angrinda, Godónkú zagetóm pamkolpamab ngidü, [gyaur kla] akó [urdü amsel lar] amarrum Godka kolae tonarr barrgonóm. ² Wa gaodómá pamkolpam gyaur tonarre ngabkanóm, umul-kók akó apól kwat bómtyarrón nidipko, zitülkus wa tüób ta kolae tonarra angorearróna. ³ Ene zitülkusdü, wa ta gyaur kla amarruda [alta] kwitudü amselóm tóba kolae tonarrabkú, wata pamkolpamabzan kolae tonarrabkú.

⁴ Darrü oloma wirri ngi tebe koke batenda singüldü prristüm bainüm. A oya God wató ngyaunda, wata wa Erronónzan* ngyaunürr singüldü prristüm bainüm. ⁵ Da Kerriso ta wirri ngi tebe koke batenórr singüldü prristüm bainüm. A God oya wató ingrinürr, wa oyaka nóma bóktanórr, tóba Wialómorrón Bóktandózan wialómorróna wagó,

“Ma kürü Olomla;

ini ngürr ka pamkolpam bómtyandóla igó wagó, ka marü Abla.”

⁶ Akó darrü pokodó tóba Wibalómorrón Bóktandó God igó bóktanórr wagó,

“Ma metat [prristla],

wata Melkizedekzan† yarilürr.”

⁷ Yesu ini tüpdü nóma ngyaben yarilürr, wa wirri arüngi tóre bako yarilürr Godka arrat-arrat yón akó yarrmurrpükü. Wa Godka tóre bako yarilürr, gaodó nótó yarilürr oya zid ainüm büdüldügab. Akó wa oya tóre arrkrrurr, zitülkus wa Godón gum-gum [ótók] yarilürr, akó ubi bainürr tónggapónóm God oya ne kla yalórr tónggapónóm. ⁸ Wa darrü-darrü azid aengdómá tótók yarilürr, akó ini kwata wa umul bain yarilürr Godón bóktan arrkrrum, enana wa Godón Olom yarilürr. ⁹ Wa blaman elklazadó nóma bórrgratör akó pupainürr wagó, wa [dudu kómá] yarilürr, wa gaodó yarilürr ngarkwat-koke zidbain ódódóm blaman isdü, oya bóktan nidi arrkrrudako. ¹⁰ Akó God oya wató ingrinürr singüldü prristüm bainüm wata Melkizedekzan.

Mi Koke Bólerre Yesun Amkoman Angunüm

¹¹ Kibü wa abün elklazako ini bóktanankwata ikiküm, a ma müpa yabüka tai müsirrga ainüm, zitülkus e kari zaorrón kokeakla umul bainüm. ¹² Ene amkoman, ini tonarrdó, e ma umulbain is yaib ki kwarila, a darrü oloma akó yabü wata umul bain yarile ene zitülkus umulbain bóktan Godón bóktanankwata. E gabal olmalzanakla, kya wata ngómdü duduakla, a aloan kla wa koke! ¹³ Darrü olom ne wata gab olomzan nótóke, ngómdü, [dümdüm tonarr] umulbain bóktanbóka umul-kóka. ¹⁴ A wirri umul apadórrón pamkolpama aloan kla alodako, metat nidi bütanindako akó tibiób nidi umul baindako, igó poko umul bainüm, morroal laróga ó kolae laróga.

* 5:3 Lebitikus 9:7   * 5:4 Erron Mosesón naret yarilürr (Bazeb Tonarr 7:1). Wa ngaen-gógópan singüldü prrist yarilürr (Bazeb Tonarr 28:1-3).   5:4 Bazeb Tonarr 28-29; Lebitikus 8-9   † 5:6 Melkizedek Salem wirri basirran king yarilürr akó wa dakla Wirri Kwitüm Godka prrist yarilürr. Melkizedek Eibrá-amka okaka tübyónürr. (Bwób Zitül 14:18-20)   5:6 Wórr Peba 110:4

6

¹ We ngarkwatódó, mi zitülkus umulbain bóktan Kerrisonkwata myamem koke apón kwarilo, akó wirri umul apadórrón pamkolpamóm bairre. Mi metat koke umul bain kwarilo ene zitülkus umulbain bóktan igókwata: ene tórrmendógabi alüng, wata büdül kwatódó ne klama balngomóldako, akó amkoman bangun Godka, ² [baptaes bain], pamkolpamab singüldü tang amel, nurrbarirrún pamkolpam arsin, akó ngarkwat-koke zaz bain. ³ Mi sab myamem enekwata koke umul bain kwarilo, akó wirri umul apadórrón pamkolpamóm bairre, God ne mibü nómá ok tirre.

⁴ Ka ene poko bóktóna, zitülkus pamkolpam asiko, Godón zyöndü nidi kwarilürr ngibürr tonarrdó, akó oya amkoman bóktan ipüdóp. Ne [gyaur klama] tamórr kwitüdügab, ibü morroalan kla yarilürr, akó i Godón Samu ipüdóp. ⁵ I esenóp Godón bóktan morroala, akó i kari-karibóka kuri apókrre sab ne [arüng tonarra] tame ugórr. ⁶ Inzan pamkolpama ne nómá gorrgon bapórrre Godkagabi, gaodó kokea ibü akó akonóm kolae tonarrdógabi, zitülkus ene inzana, wamaka i akó arükdako Godón Olom tibi amngyelóm krrosdó akó i panzedó büód ódóddako oyaka.

⁷ Ngibürr pamkolpam morroal tüpzanako akó ngibürr kolae tüpzanako. Morroal tüp inzana: ngupa kari küór ne amilda, akó ene tüpa ngup nae ausda akó olgabi morroal abül alngumilda ene tüp pamabkü. God ene tüp bles ainda. ⁸ A kolae tüp inzana: ene tüpa térez-térez syepor akó tangel opopor alngumilda, akó olgabi darrü küp babula ene tüpan. God ene tüp amórr kari pokoa, akó dómdóm pokodó sab setóne.

⁹ Kürü moboküp górdamal, ki yabüka inzan bóktandakla, a ki igó amkoman karrkukusi angundakla, e kekam ngyabendakla ngibürr pamkolpamdób Godkagabi nidi gorrgon bapórrre. Ki akó igó angundakla, e we elklaza tómbapóndakla, igó ne poko okaka amzazilda wa, e zid bairrúnakla. ¹⁰ God darrpan zarre kokea; oya sab koke bamrüke, e ne zaget tómbapón kwarilnürřü. Oya akó sab koke bamrüke, e ia okaka bütazinürrü igó, yabü [moboküpdu ubi] oyaka kwarilürr, ezan oya pamkolpam tangnamtinóp akó metat tangbamtindakla. ¹¹ Kibü ubi igósüma, e blamana sab ini dadan poko wirri arüngi olngolo, kókó yabü arróla blakórre. Ene igósüm, e sab ene elklaza wazeblo, e Godkagabi ne klamóm [gedlóngóm baindakla]. ¹² Kibü ubi kokea, e zógós koke kwarilo, ama ene pamkolpamdób tikó apad kwarilo, Godón nidi amkoman angundako akó pikúpan karrkukus nidi bórrangdako. Olgabi i azebdako God ibü [alkamül-koke bóktan] ne kla nókyenóp.

God Blaman Tonarrdó Tómbapónda, Wa Alkamül-koke Bóktan Ne Kla Angrinda

¹³ God Eibrra-amka* alkamül-koke bóktan nómá ingrinürr, wa ene alkamül-koke bóktan tóba ngidü arüng ekyanórr, zitülkus darrü olom babul yarilürr, wirrian nótó yarilürr tóbakagab.[†] ¹⁴ God ene alkamül-koke bóktan nómá tónggapónórr, wa igó bóktanórr wagó, "Ka sab marü

* ^{6:13} Eibrra-am [Zu pamkolpamab] abbobat yarilürr. † ^{6:13} Ene tonarrdó pamkolpama ibü alkamül-koke bóktan zürük ekyenóp darrü oloman ngidü, wirrian nótó yarilürr tibióbkagabi. Küp móðoga, ene pama ibü ki kolae nirre, i ne ibü alkamül-koke bóktan nómá ki amgürre.

amkoman bles mino akó marü abün olmalbobatal mülino.” ¹⁵ Da Eibrram ene kakóm, Godón abün pailüm piküpan akyan yarilürr, kókó wa ipadórr oya God alkamül-koke bóktan ne klamóm tónggapónorr.

¹⁶ Pamkolpama ibü alkamül-koke bóktan arüng akyandako darrü oloman ngidü wirrian nótóke tibióbkagabi. Akó ene [arüng alkamül-koke bóktan] we kla okaka amzazilda, i sab tónggapórre i ne poko bóktandako, akó ene bóktana blaman ongyal piküp ainda. ¹⁷ God oya alkamül-koke bóktan arüng ekyanórr, zitülkus oya ubi tai okaka amzazilüm yarilürr ibüka, wa alkamül-koke bóktan nibiöd nókyenóp, igó wagó, wa sab tóba bökam bagósorrón bóktan koke nalüngrr. ¹⁸ God oya alkamül-koke bóktan arüng ekyanórr mibü arüng bütanóm. God gaodó kokea tiz agósóm, wa alkamül-koke bóktan ó arüng alkamül-koke bóktan nómá tómbapónda. Darrü olom gaodó kokea ini nizan kla alüngüm. Godón ubi mibü wirri arüng bütanóma, oyaka nidi sipsuóp zid bainüm, metat gedlóngóm bainüm wa ne elklaza irrbünürr mibü obzek kwata. ¹⁹ Mi ene elklazam metat nómá gedlóngóm baindakla, mi karrkukus bórrangdakla akó zidakla, wamaka but darrpan pokodó zid airrüna oya angka-anme. Mibü amkoman banguna tai bangrinda ene aumana Amkoman Gyabian Bwóbdü, [Godón Gyabi Müötüdü] wirri adrratórrón mórrkenyórr‡ kakota. ²⁰ Ini we bwóba, Yesu nóla bangrinürr singül kwata, mibü ngidü. Wa metat Singüldü Prrist kuri bainürr wata Melkizedekzan.

7

Prrist Melkizedek

¹ Melkizedek Salem* wirri basirran king yarilürr. Wa dakla Wirri Kwitüm Godón prrist yarilürr. Eibrra-amón ene tokom king memokan [ut-ut bain] kakóm, Melkizedek oya ugón semrranórr, da Melkizedek oya bles yónürr. ² Olgabi Eibrra-am blaman elklazadógab [wantent] Melkizedekón ekyanórr, wa ne elklaza yazebórr ene tokom kingdügab.† Ngaen-gógópan ene ngi Melkizedek, oya küp módóga: “[dümdüm tonarr] king”. Oya ta dakla “Salem king”-bóka ngilianónóp, da oya küp módóga: “paud king”. ³ Mi oya ab, aip, akó abalbobatal umul-kókakla. Mi ta umul-kókakla oya amtómól poko akó wa nómá narrótókórr. We ngarkwatódó, wa wata metat prrista, Godón Siman Olomzan.

⁴ Gyagüpi amónam ia wirri pam yarilürr ini olom: Eibrra-am mibü ngaen-gógópan abbobat, oya wantent ekyanórr, wa gazirri ne kla dakasurr! ⁵ Mosesón gida-a ma igó arüngi bóktanda wagó, Libaen‡ olmalbobatala, prrist nidi bainóp, i wantent ki dakain kwarile ibü

6:14 Bwób Zitü 22:16-17   * **6:19** adrratórrón mórrkenyórr: Ene klama Godón Gyabi Müötán Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: Holy of Holiest). Wata singülü prista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan (Lebitikus 16). Ene adrratórrón mórrkenyórra tebe aodó nis ór we bangónórr Yesu nómá narrótókórr krrosdó (Metyu 27:51). Oya küp módóga: Yesu büdülanme blaman kolpam Yesun amkoman nidi angundako, gaodómako ene Amkoman Gyabian Bwóban barrbünum. Aini ene Gyabian Bwóban darrü küp módóga: God ne bwóbdümase.   * **7:1** Salem ngi apprapórr Zerrusalembóka apónda.   **7:1** Bwób Zitü 14:17-20   † **7:2** Solkwat God Mosesón gida bóktan poko ekyanórr wagó, blaman Israél pamkolpama ibü abüldügab akó ibü lardógab wantent Godón ki ekyerre. God prrist ene poko iliólürr. (Lebitikus 27:30-32; Bótang Peba 18:21-29; Duterronomi 18:1-8)   ‡ **7:5** Libae darrü Zeikobón siman olom yarilürr (Bwób Zitü 29:34).

zaget darrem klamzan Isrrael pamkolpam dögab, enana i zonaretalpükü kwarilürr akó i ta Eibrra-amkagabi kwarilürr, ibü abbobat. ⁶ Ini pam, Melkizedek, wa Libae zitüldügab ta koke tamórr, a wa ma wantent ipadórr Eibrra-amkagab, da wa Eibrra-amón we bles yönürr, Godón [alkamül-koke bóktan] nótó ipadórr. ⁷ Darrü oloma koke yalpine igó wa, ene kari ngi olom we oloma bles ainda wirri ngi noane. We ngarkwatódó, mi umulakla Melkizedek wirria Eibrra-amkagabi.

⁸ Prristankwata, Libaekagab nidipko, wantent nidi dakaindako, i popa pamako nidi nurrbarindako. A Melkizedekónkwata, wantent nótó dakain yarilürr, arróla, Godón Wibalómórrón Bóktanazan bóktanda. ⁹⁻¹⁰ Libaen olmalbobatal wantent dakaindako. Libae Eibrra-amón bobat yarilürr. Wa amtómól küsil yarilürr, Melkizedek Eibrra-amdi noma baserri, da mi gaodómakla inzan bóktanóm wagó, Libae ugón Eibrra-amón büb kugupidü yarilürr akó wa Melkizedekón wantent ekyanórr Eibrra-amkama. Ini amtyanda igó, Melkizedek wirri prrista Libaen olmalbobataldögabi, prrist nidipko.

Yesu Melkizedekzana

¹¹ God tóba pamkolpam ne gida tókyenóp, inzan ngarkwat yarilürr prristab zagetódó bazitürrün, Libaen zitüldügab nidi kwarilürr. Ene prrista ne pamkolpam noma [dudu kómá] ki bain kwarile Godón obzek kwata tibiób zagetódögabi, da zitülkus ta babul ki yarile dólóng prrista tótókóm. Ka igó prristbóka apóndóla, Melkizedekzan nótóke, a Erronón[§] zitüldügab koke tamórr, Libaen bobat nótó yarilürr.

¹² Prrista ne dólóng zitüldügab noma togobe, da ene Mosesón gida-a ta kubó byalunge. ¹³ Ini kla Lodónkwata apónda, darrü zitül olom nótóke, akó Libae zitül olom koke. Darrü oloma ene zitüldügab ta prristan koke zaget yarilürr [altadój]. ¹⁴ Ene amkomana, zitülkus mi wirri umulakla wagó, mibü [Lod] Yesu Zudan zitüldügabi tamórr, akó Moses ene zitülkus noma bóktan yarilürr, wa darrü poko koke bóktanórr prristabkwata.

¹⁵ Akó e kubó popadan emzyetórre ki errkyadan ne poko zwapóla, e noma küp bamkenórre darrü prrista kuri tame, Melkizedekzan. ¹⁶ Wa prristüm koke kuri baine gida bóktan poko ngarkwatódó, ne bóktanda wagó, wata Libaen olmalbobatala prristüm bairre. Koke. A wa prristüm kuri baine tóba arüng ngarkwatódó, wa ne arüng ipadórr tóba nyabendögabi, kolae bain-koke ne klame. ¹⁷ Zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Ma metat prristla, Melkizedekzan yarilürr.”

¹⁸ Ene ngaen-gógópan gida bóktan poko arüng-koke akó küp-koke yarilürr. We ngarkwatódó, God amanórr, ¹⁹ zitülkus mi umulakla igó wa, Mosesón gida-a darrü kla koke dudu kómá yönürr. A errya, mi [gedlóngóm bainórre] kómá kwat asenóm, Godón ngoram ainüm.

Singüldü Prrist, Metat Nótó Nyabenda

²⁰ Akó we tumum, God [arüng alkamül-koke bóktan] tónggapónórr! Ngibürr pama prrist noma bainónóp, God arüng alkamül-koke bóktan

koke tómbapónórr. ²¹ A Yesu prrist nóma bainürr, God arüng alkamül-koke bóktan tónggapónórr, wa oyaka nóma bóktanórr wagó:

“Lod God arüng alkamül-koke bóktan kuri tónggapónórr,

ó wa sab koke alkamüle:

‘Ma metat prristla.’ ”

²² Zitulkus God oya arüng alkamül-koke bóktanpükü ingrinürr, errkyu küsil [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] asine. Yesunbókamde, mi umulakla ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan morroala ngaep klandógabi.

²³ Darrü kwata ngakande, ngaen prrist abün koralórr, zitulkus i narrbarinürr, da i myamem prrist koke koralórr. ²⁴ A zitulkus Yesu ma metat arróla, wa metat prrista. ²⁵ We ngarkwatódó, wa gaodóma metat zid bainüm blaman pamkolpam Godón ngorram nidi aindako oyakama, zitulkus wa metat arróla ibünkü tóre bakom.

²⁶ Inzan singüldü prrist gaodóma mibü tangbamtinüm, zitulkus wa gyabiana, [kolkala], akó oya kolae babula. Wa tebe-tebe buumanikrrüna kolae tonarr pamkolpamđogab akó God oya kwit yónürr wirrian kwitüm pabodó. ²⁷ Wa ngibürr singüldü prristzan kokea; oyaka zitulkus babula blaman ngürrzan [urdü amsel lar] amarrum, ngaen-gógópan tóbanan kolae tonarrabkü, da olgabi, ama pamkolpamab kolae tonarrabkü. Wa tóba büb wata darrpanóm ó myamem koke ekyanórr urdü amsel klamzan pamkolpamab kolae tonarrabkü, wa ibünkü nóma narrótókórr. ²⁸ Yesu Singüldü Prrista, gaodó nótóke mibü tangbamtinüm, zitulkus Moses ne gida tókyenóp, igó singüldü prrist arrbünda popa pam nidipko akó kolae tonarr nidi tómbapóndako. A God tóba Olom ingrinürr singüldü prristüm bainüm arüng alkamül-koke bóktanpükü, ne klama tókyalórr ene gida akyan kakóm. Da wa metat dudu kómál singüldü prrista, blaman kla nótó elakónórr Godón ubi ngarkwatódó.

8

Yesu Küsil [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktanan] Singüldü Prrista

¹ Ene amkoman wirrian zono ki ne pokobóka apóndakla igósa: Mibü ta inzan Singüldü Prrist asine, Yesu, nótó mórranórr ene Wirri Arüng Godón tutul tangdó,* oya kingab mórran kla minggüapanandó, kwitüdü.

² Wa Amkoman Gyabian Bwóbdü zagetóda, amkoman Godón [ótók] [Palae Müót], Lod God ne kla tónggapónórr, pamkolpama koke.[†]

³ God blaman singüldü prrist irrbünürr [gyaur kla] akó [urdü amsel lar] amarrum Godka. Da ini Singüldü Prrist, Yesun, ta darrü kla asi ki yarile, wa Godka ne kla ki sidüe. ⁴ Wa ne errkyu tüpdü nóma ki ngayaben yarile, wa prrist koke ki yarile, zitulkus prrist asiko errkyu Godka gyaur kla nidi amarrudako Mosesón gidadögabi. ⁵ I tibiób Zaget [gyabi bwóbdü] tómbapóndako, ene we kla tikó apadóda akó dandang okaka amzazilda, kwitüdü ne gyabi bwóbse. We zitulkusdü, God Mosesón we ikik akrranórr wa ene Palae Müót nóma tónggapónóm kain yarilürr wagó: “Ma umul-umul namulo igó, blaman elklaza ma ne kla tómbapóndóla ene müót obzeksyók ngarkwatódó, ka marü ne kla mómyarry Sinae

^{7:21} Wórr Peba 110:4 * ^{8:1} Godón tutul tangdó, oya küp módóga: wirri pabodó. ^{8:1} Wórr Peba 110:1 † ^{8:2} Libae prrista Godón ótök Palae Müótüdü Zaget koralórr, pamkolpama ne kla tónggapónóp. (Bazeb Tonarr 25-27)

pododó.” ⁶ A God Yesun ne zaget ekyanórr, ma kómalan zageta ene Libae prristan zagétódágab. Wata küsil [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] kómalzana ene ngaep klamdóbabi. Yesu, aodó paud nótó tónggapónda Goda akó pamkolpam, ini küsil tónggapórrón bóktan sidödürü mibünkü. Ini tónggapórrón bóktan Godón kómal [alkamül-koke bóktandó] artümülürüna.

⁷ Ngaen-gógópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan ne kekam nómá ki yarile, darrü tónggapórrón bóktanan zitülkus babul ki yarile. ⁸ A God ma esenórr pamkolpam kle-kle korálórr, da wa bóktanórr wagó: “Tübarrkruru, ene ngürra tótókdako, Lod bóktanda,

ka sab küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan nómá tónggapono Isrrael pamkolpampükü
akó Zuda pamkolpampükü.‡

⁹ Ene küsil tónggapórrón bóktan sab ene ngaep klamzan koke yarile,
ka ibü abalbobatalpükü ne kla tónggapórró Mosesón tonarrdó.
Ene tonarrdó, ka ibü tangdó bumiogrrü
ibü balngomólóm Izipt kanrridügab bausüm.

Ka sab küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan tónggapono, zitülkus i kürü ngaep tónggapórrón bóktan karrkukus moboküpí koke ammorun kwarilürr,
da ka ibü popa elókrro, Lod bóktanda.

¹⁰ Ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan yarile, ka sab Isrrael pamkolpampükü ne kla tónggapono
sab solkwat tonarrdó, Lod bóktanda.

Wagó, ka sab kólba gida ibü susumüridü irrbuno
akó ka ta sab balómo ibü moboküpü.

Ka sab ibü God namulo,
akó i sab kürü pamkolpam kwarile.

¹¹ Darrü oloma sab oya minggüapanandó pamkolpam akó zonaretal umul bain koke yarile, igó bóktankü wa, ‘Ma Lodónbóka umul namulo,’ zitülkus i sab blaman kürübóka umul kwarile,
kari ngi pamkolpamdóbabi kókó wirri ngi pamkolpam amrran.

¹² I blaman kürübóka umul kwarile, zitülkus ka ibü dümdüm-koke tonarr norrgónónomo
akó ka sab myamem ibü kolae tonarr koke gyagüpi amono.”

¹³ Lod tóba alkamül-koke tónggapórrón bóktan nómá ngilianórr “küsil” klambóka, wa we kla okaka amzazil yarilürr wa, ene ngaen-gógópan kla praka bairrüna. Mi umulürrünakla wa, praka akó ngaep bairrún ne klamko sab kari pokoaiko bamruküm.

9

Tüpdü Godón Gyabi |Palae Müötüdüj |Ótók| Kwat

¹ Ngaen-gógópan ene [alkamül-koke tónggapórrón bóktandó] mamoan bóktan asi korálórr Godón ia ótökóm. Akó tüpdü [gyabi bwób] ta asi yarilürr. ² Palae müót aelórrón yarilürr Godón ótökóm. Zyón klaman amngyel zitülkus akó brredpükü tógal, prrista ne brred irrbünónóp Godón obzek kwata, ngaen-gógópan marrgudu korálórr. Ini marrgu

8:5 Bazeb Tonarr 25:40   ‡ **8:8** King Solomonón büdül kakóm, Isrraela nis ór bangónórr: 10 zitül Isrrael pamkolpambóka ngibilianónóp akó nis zitül Zudabóka ngilianónóp (1 King 11:41-12:24).

8:12 Zerremaea 31:31-34

igó ngilianónóp wagó, Gyabi Bwób. ³ Ene Palae Müótüdü nis marrgu arrgratörön yarilürr kwitanagab kókó tüpdü wirri adrratörön mórrkenyörri. Ene mórrkenyórr kakota ne kla yarilürr, igó ne bwób ngilianónóp wagó, Amkoman Gyabian Bwób. ⁴ Ini bwób kugupidü [alta] asi yarilürr, nugupi tónggapórrón akó [golde] ngalaorrón, morroal ilang buru ne bóngan kwarilürr. Akó ene bokos ola asi yarilürr, i ne kla ngiliandako wagó, alkamül-koke tónggapórrón bóktan bokos. Ini bokos dudu golde ngalaorrón yarilürr, nizan kalkuma akó aumana kwata. Ene bokos kugupidü igó elklaza korálórr: golde tónggapórrón bele manapükü,* Errónón agóltagól tupuru guba ne kla semanórr,[†] akó ene nisaptapan 10 gida bóktan pokopükü ingülüpkü poko nis. ⁵ Ene bokos tumum nis golde obzeksyók apórrón tappükü anerruzan kla namünlürrí. I we kla okaka amazazil namünlürrí wa, God alama. Ibü tap büdratörön namünlürrí ene bokosan murraus kla ngalaorrón. Singüldü prrista óe zomalórr ene murraus klamdó darrpan mün blaman pailzan, pamkolpam akó Godka akonóm darrpan bainüm. A ini we tonarr kokea blaman kwindü ikiküm ini elklazabkwata.

⁶ Blaman elklaza inzan tómbapórrón nóma kwarilürr, ene prrista metat wata ene ngaen-gógópan marrgudü barrbüñ kwarilürr, tibiób prristan zaget tómbapónóm. ⁷ A wata singüldü prrista bangrin yarilürr ene nis ngim kugupiandó marrgudü, akó wa wata darrpanóm bangrin yarilürr darrpan pail, akó wa wankü wata metat óe imarrulürr. Wa tóba kolae tonarrabkü ódód yarilürr akó pamkolpamab kolae tonarrabkü, i ne kolae tonarr tómbapónónóp umul-kókdi wagó, ene kolae tonarr korálórr. ⁸ Ini kwata, Godón Samua mibüka we poko okaka amazazilda wagó, Amkoman Gyabian Bwóbdü kwat ugón tapakum yarilürr, ene ngaen-gógópan Palae Müótazan zamngólörrón yarilürr.[‡] ⁹ Ini dandanga mibünkü errkyá ini tonarrdó. Wa mibüka we kla okaka amazazilda wagó, [gyaur kla] akó [urdü amsel lar], prrista ne elklaza amarrudako, gaodó kokeako ene kolpamab gyagüpítötök[§] [kolkal] bainüm, ene kla nidi barrmülürr. ¹⁰ Ini wata elklazabkwatada, alo akó anón kla, akó darrü-darrü apür tulmil gida ngarkwatódó. I wata enan mamoaan bóktan kwarilürr bübankü, kókó Godón tonarr semrranórr akó elklaza dümdüm tómbapónóm bainóp.

Kerrison Óe Kómálan Larab Óedögabi

¹¹ A Kerriso ma tamórr singüldü prristzan morroal elklazapükü, mi errkyá ne kla amorrändakla. Wa wamórr ene Palae Müótüdü, wirrian akó kómalan ne klame tüpan Palae Müótüdügab, pama koke ne kla tónggapónórr. Tai müsirrga ainüm, ini tüp tónggapón tonarrdó, ene

---

^{9:2} Bazeb Tonarr 25:23-40; 26:1-30; 40:1-6   * ^{9:4} Mana plaoazan klama, God Israel pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr [Ingün-koke bwóbdü]. Ibrru bóktan opore ma igósá wa, “Ia laróga?” Israel pamkolpama ene alo nóma esenóp, ibü God ne kla zirrtapónóp, i umul-kók kwarilürr ia laró yarilürr, da i we ngilianóp wa, “Ia laróga?” (Bazeb Tonarr 16:31-34; Bótang Peba 11:7)   † ^{9:4} Israel pamkolpama ngüin-koke bwóbdü nóma agóltagól korálórr, i Moses a Errónka bóka bamgüñ korálórr. Moses 12 tupuru Palae Müótüdü zitüll-zitüll irrbüñürr. Darrü ngürr Errónon tupuru guba semanórr. God inzan okaka simzazilürr, wa Errónon ingrínürr singüldü prristzan. Errón Libaen zitüldügab tamórr. (Bótang Peba 17:16-26)   ^{9:7} Lebitikus 16:2-34   ‡ ^{9:8} Grrik bóktanan darrü kúp mórdoga: Godón kwitüdü bwób kwat ugón tapakum yarilürr, ene ngaen-gógópan Palae Müótazan zamngólörrón yarilürr.   § ^{9:9} gyagüpítötök, Mórrke-mórrke mórdoga: conscience.

kómalan kwitüm Palae Müót ini tüppükü koke tónggapónórr. ¹² Wa Amkoman Gyabian Bwóbdü igó ngarkwatódó koke bangrinürr igó, wa simanal [goutab] ó küsil simanal [kauab] óe yamtüllürr pŕristzan. A wa tóbanan óe idódürr, wata darrpanóm ó myamem koke. Ini kwata wa mibü kolae tonarrdógabi we [aurdü semanórr], metatómpükü. ¹³ Ene simanal goutab akó kauab óe akó küsil óp kauab urtók buru pamkolpam bangdako, gidan kwata tómanpükü nidipako, ibü kolkal bainüm, igósüm i gidan kwata [tóman-kokeako]. ¹⁴ Zitülkus ene amkomana, Kerrison óe gaodóma wirrian ngarkwat tónggapónóm! Ngarkwat-koke Samuan arüngi, wa tóba tóman-koke büb gyaur klamzan ekyanórr Godón. Oya óea sab mibü gyagüpítótók kolkal tirre ene elklazadógbab, büdül kwatódó ne klama balngomóldako, igósüm mi sab gaodó kwarilo ene arról Godónkü zagetóm.

Kerrison Büdüla Godón Küsil Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan Podapan Syónürr

¹⁵ Ini zitülkusdü Kerriso watóke God akó pamkolpam ibü aodó paud nótó tónggapónda, küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan ódódde. Ene igósüm, wa ne pamkolpam ngibaunürr sab gaodó kwarile ene ngarkwat-koke morroal elklaza^{*} azebóm, wa ibü [alkamül-koke bóktan] ne klamóm nókyenóp. I gaodó kwarile ene elklaza azebóm, zitülkus Kerriso narrótókórr ibü aurdü amanóm ene kolae tonarrdógabi, i ne kla tómbapónónóp ene ngaen-ggópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan mur-murr.

¹⁶ Dómdóm ubi bóktan peba[†] asi nómade, ma wata amtyan namulo igó wa, ne oloma tónggapónórr amkoman büdüla, ¹⁷ zitülkus ene pebadó dómdóm ubi bóktan wata kubó ugón tómbapóne, ene oloman büdül kakóm. Wa arrólzane oya dómdóm ubi bóktan ne pebadóma kokean tómbapóne.[‡]

¹⁸ Da ene we zitülkusdü, pŕrista lar ki emkóle akó óea ki tópkóne ene ngaen-ggópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm ainüm.

¹⁹ Mosesón nómá blakónórr blaman pamkolpam bütazil, blaman gida bóktan poko God ibü ne kla tómbapónóm byal yarilürr gidadó, wa küsil simanal kauab akó simanal goutab óe imarrulürr akó naepükü yasarri yangónórr. Olgabi wa óe-óe [sip] ngüinpükü kómrep tizdü arrgóttarón ene [arrngamórrón gida peba] akó blaman pamkolpam nangnóp. ²⁰ Da wa bóktanórr wagó, “Ini óea ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm ainda, God yabü ne kla byal yarilürr mamaonóm.” ²¹ Ene dadan ngarkwatódó, wa óe ang yarilürr Palae Müót akó blaman pŕristab zaget elklaza. ²² Ene amkomana, gida ngarkwatódó, blaman elklaza wata kubó kolkal nirre óe-e. Akó kolae tonarr barrgon babula, óe akan kokede.

* ^{9:15} elklaza, Mórrke-mórrke módoga: inheritance. Oya kúp módoga: darrü pama ne kla bimgatóda, wa nómá narrótókda. † ^{9:16} Dómdóm ubi bóktan peba, Mórrke-mórrke módoga: will. Tóba willdü darrü oloma wialómda téba dómdóm ubi laróga; nadü olmala oya elklaza yazebrre oya büdül kakóm. Grikk bóktane covenant (alkamül-koke tónggapórrón bóktan) akó will wata darrpan bóktan opora. ‡ ^{9:17} Ene inzana, Yesu ki narrótókórr ene küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm ainüm. § ^{9:19} Moses ngibürr sip ngüün yazebórr, óe-óe airrún ne kla yarilürr, ama kómrep tizdü amrókórr. Olgabi wa yanggóbólórr ene yarrisari apórrón óedó bangóm. ^{9:20} Bazeb Tonarr 24:7-8 ^{9:22} Lebitikus 17:11

Kerriso Tóba Büb Gyaur Klamzan Idódürr Kolae Tonarr Amanóm Wata Darrpanóm

²³ We ngarkwatódó, ene Palae Müót akó oya blaman elklaza kwitüdü amkoman elklazab dandang kwarilürr. Da prrista wata kolkal ain kwarilürr óe angde. A ene kwitüdü amkoman elklaza kolkal bairrún ki kwarile Kerrison óe-e, larab óe-e koke.

²⁴ Ene amkomana, zitülkus Kerriso pamab tónggapórrón Gyabi Bwóbdü koke bangrinürr. Ene go enan kwitüdü amkoman Gyabi Bwóban dandang yarilürr. Kerriso bangrinürr ene amkoman Gyabi Bwóbdü, kwitüdü tüób ne klamse, da wa errka olamase Godón obzek kwata mibünkü. ²⁵ Akó wa igósüm koke bangrinürr igó, wa tóba büb gyaur clamzan ekyanórr arük-arük. Wa singüldü prristan kokea, Amkoman Gyabian Bwóbdü nótó bangrinürr blaman pailzan larab óe amarrudi, tóbanan óe koke.

²⁶ Kerriso ne inzan nóma ki kainürr, wa arük-arük ki azid aengórr akó ki narrótókórr, ene tonarrdógabi, God ini tüp ne ngarkwatódó tónggapónórr. A ene inzan koke yarilürr! Wa wata darrpanóm okaka tübyónürr ini dómdóm tonarrdó tóba büb akyanóm urdü agasil larzan kolae tonarr amanóm. ²⁷ God ngaen ingrinürr wa, blaman pamkolpama wata sab darrpan mün narrótókórr gyaur clamzan,

²⁸ Dadan kwata Kerriso ta wata darrpan mün narrótókórr gyaur clamzan, abün pamkolpamab kolae tonarr amanóm. Akó wa sab nís ngim okaka tübine, a ene ma sab igó ngarkwatódó koke yarile igó, kolae tonarr amanóm, a ibü zid bainüm, oyakamóm nidi nae amandako.

10

Kerriso Kómá [Urdü Agasil Lara]

¹ Ene Mosesón ne gida, ene go wata enan dandanga sab ugórr ne morroal elklaza togoble. Gida wa ini morroal elkláza dadanزان kokea. We ngarkwatódó, ene gida gaodó kokea ibü taiwan agulüm kolae tonarrdógabi, Godón nidi ngoram aindako oya [ótókóm], enana prrista arük-arük dadan urdü amsel lar amarruda blaman pailzan.

² Ene gida ne gaodó nóma ki yarile pamkolpam taiwan agulüm kolae tonarrdógabi, ene wa laró zitülkusdü, ene prrista urdü amsel lar metat iade amarru kwarilürr? Ene gida ne gaodó nóma ki yarile, ene nidi ótök kwarilürr wata darrpanóm ki nugulörre Olgabi i myamem büód koke ki aengre tibiób kolae tonarrabkwata. ³ A ene urdü amsel lara ma pamkolpamab gyagüpítótók amarruda ngambangólüm tibiób kolae tonarrankwata blaman pailzan, ⁴ zitülkus simanal [kauab] akó simanal [goutab] óe gaodó kokea kolae tonarr amanóm.

⁵ We ngarkwatódó, Kerriso ini tüpdü nóma tamórr, wa bóktanórr Godka wagó,

"Ma ubi koke namülnürrü, pamkolpama urdü amsel lar akó [gyaur kla] koke ki simarrurre,

a ma ma kürünkü pamakan büb kuri tónggapóna.

⁶ Ma bagürwóm koke namülnürrü dudu bónigan gyaur clamóm akó kolae tonarr aman gyaur clamóm.

⁷ Olgabi ka bóktarró kagó, 'Godóe, ka inamüla,
ka kuri tama marü ubi tónggapónóm,

wialómórrónzana marü pebadó kürükwata.’’

⁸ Ngaen-gógópan Kerriso bóktanórr wagó, “Ma ubi koke namünlürrü, pamkolpama urdü amsel lar akó gyaur kla, dudu bóngan gyaur kla akó kolae tonarr aman gyaur kla koke ki simarrurre, akó ini elklaza marü koke bagürwóman ngitan kwarilürr.” Wa ini poko bóktanórr, enana pamkolpama ene elklaza amarru kwarilürr Mosesón gida ngarkwatódó.

⁹ Olgabi wa bóktanórr wagó, “Ka inamüla; ka kuri tama marü ubi tónggapónóm.” Inzan bóktande, Kerriso ene ngaen-gógópan [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] amaikürr, ama nis ngim alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrinüm. ¹⁰ Da wata Godón ubizan yarilürr, Kerriso mibü [kolkal] tinóp akó tibi-tibi şemanórr Godónkü, tóbakama, wa tóba büb gyaur klamzan nóma ekyanórr wata darrpanóm ó myamem koke.

¹¹ Ene ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktan murrdü, blaman prrista bórrangdako blaman ngürrzan [Godón Gyabi Müötüdü] tibiób zaget tómbapónóm. I dadan urdü amsel lar amarrudako arük-arük, enana ene elklaza go gaodó kokeanako kolae tonarr amanóm. ¹² A ini prrist, Kerriso, tóba büb darrpanan urdü agasil larzan Godón ekyanórr kolae tonarr amanóm metatómpükü. Olgabi wa Godón tutul tangdó mórranórr kwitüdü. ¹³ Ene tonarrdó gab, wa errkya Godón akyanda kókó oyaka nidi bóka bamgündako, God ibü inzan nirre, oya wapór nisab ngón ngagón klamóm.* ¹⁴ Zitülkus módóga, ene darrpan gyaur klamana wa ibü nugulórre kolae tonarrdó gab metatómpükü, Kerriso nibiób [kolkal anda akó tibi-tibi amanda Godónkü].

¹⁵ Akó Godón Wibalómórrón Bóktandó Godón Samua ta pupo ainda mibüka ene bóktan amkomana. Ngaen-gógópan wa igó bóktanda wagó,

¹⁶ “Ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan yarile, ka sab inkü ne kla tónggapono sab solkwat tonarrdó, Lod bóktanda:

Ka sab kólba gida ibü moboküpü irrbuno
akó ka ta sab balómo ibü susumüridü.”

¹⁷ Akó wa ta pupo ainda wagó,

“Ka sab myamem ibü kolae tonarr akó gida mamoan-koke tonarr
koke gyagüpi amono.”

¹⁸ Da módóga, God kolae tonarr nóma barrgone, myamem gyaur kla amarru babula kolae tonarrankü.

Mi Koke Bóllerre Kerrison Amkoman Angunüm

¹⁹ [Zonaretal], mi gum-kokeakla Amkoman Gyabian Bwóbdü barrbünum Yesun óeanme. ²⁰ Wa mibünkü küsil kwat tapakurr, arról alión ne klame, ene wirri addratórrón mórrkenyórrdóma, igó ne poko-e wagó, tóba bübana. ²¹ Akó wa mibü wirrian prrista, Godón pamkolpam nótó balngomóluda. ²² We ngarkwatódó, mi nau, Godón ngorram ainüm amkoman moboküpi akó oya dudu amkoman angundi. Mi nau, oya ngorram ainüm moboküpi, Yesun óe-e ne kla bangórrónako, da mi myamem büód koke aenggre mibiób kolae tonarrabkwata. Akó bübi, kolkal naedó ne kla agulürrünako [baptæs bain] tonarrdó. ²³ Mi wata metat azyón-azyón-koke [gedlóngóm' bain] kwarilo, mi ne klambóka apóndakla, zitülkus

^{10:7} Wórr Peba 40:6-8   ^{10:11} Bazeb Tonarr 29:38   * ^{10:13} Ini bóktanan küp módóga: oyaka bóka bamgün is nidipko, God sab blaman [ut-ut ninünümo] oyankü.   ^{10:13} Wórr Peba 110:1

^{10:16} Zerremaea 31:33

^{10:17} Zerremaea 31:34

^{10:20} Ibrru 6:19

[alkamül-koke bóktan] nótó tónggapónórr, wa sab tónggapóne. ²⁴ Akó mi wata kwat tai gyagüpi amórre, mi metat mibiób darrpan-darrpan ia ikik bókrran kwarilo, [moboküpüdü ubi] okaka azazinüm milü darrpan-darrpandó akó morroal tulmil tómbapónóm. ²⁵ Mi wata koke bólerre darrpan pokodó kwób bazenóm, ngibürr pamkolpamazan alngóndako bobarr tonarrdó. A mi ma mibiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo, tai igósüm, ezan asendakla wa, Lodón Ngürra ngorram bainda.

²⁶ Zitülkus módóga, mi ne metat kolae tonarr nómá olnigolo mibiób ubidügab, amkoman bóktan apad akó umul kakóm Yesu Kerrisonkwata, darrú urdü agasil lar myamem babula kolae tonarrankü. ²⁷ A mi ne metat kolae tonarr nómá olnigolo, mi wata gum-gum akyan kwarilo Godón zaz bain akó wirri arüngi baeb ur. Ini ura sab ibü ilmite, Godón nidi bóka bamgündako. ²⁸ Darrü oloma Mosesón gida nótó alzizi aman yarilürr, gyaur babul wata kubó büdül bwóbdü ingrime, igó ne nis ó äüda kómdam nirre. ²⁹ Da e ia gyagüpi tótókdakla, oya kolae tonarran darrem ia laróga, Godón Olom nótó alzizi amaikda? Akó gyagüpi nótó tótókda, küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan óe popa klama, oya ne klama kolkal yónürr? Akó Godón Samu nótó kle-kle ayalda, ene [gail tonarr] Samu? Oya kolae tonarran darrem wirri ki yarile oyakagabi, Mosesón gida nótó alzizi aman yarilürr. ³⁰ Zitülkus módóga, mi Godónbóka umulakla, nótó bóktanórr wagó, "Ene kolae bain dümdüm wata kürüne; ka sab darrem yalkomolo." Lod akó bóktanórr wagó, "Ka sab kólba pamkolpam zaz ninünümö." ³¹ Arról God yabü nómá zaz nirre, ene wirri gum pokoa!

³² Gyagüpi amaikam ene ngaen tonarr, e Godón zyón nómá ipüdarre. E karrkukus bórrangórrón korálñorró, müp tonarr nómá kwarilürr wirri azid aengkü. ³³ Ngibürr tonarrdó, pamkolpama yabü büódan ngibtan kwarilürr, kle-kle ayalkü akó yabü azid aengan ngibtankü kolpam ngorodó. Ngibürr tonarrdó, e azid aeng kwarilnürřü ngibürr amkoman bangun pamkolpampükü, pamkolpama ibü nómá kle-kle nangónónóp. ³⁴ E gyaur kwarilnürřü ene kolpamdó tümün müötüdü nidi kwarilürr, akó e bagürwóm kwarilnürřü, enana pamkolpama yabü elklaza nümtýónónóp. E inzan kwarilnürřü, zitülkus e umul kwarilnürřü wa, e yaib wata we kla tangdó ódóddakla, God yabü alkamül-koke bóktan ne klamóm nókyenóp. Ini kla kómala ngibürr elklazadógab akó metat ngarkwatóm.

³⁵ Da yabiób gum-koke amkoman bangun amrükgu, zitülkus e sab Godkagabi wirri darrem wazeblo. ³⁶ E wata karrkukus bórrang kwarilo, igósüm e sab ene elklaza yazebrre, wa yabü alkamül-koke bóktan ne klamóm nókyenóp, tóba ubi tómbapón kakóm.

³⁷ E ene kla tómbapónórre, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana wata bóktanda wagó,

"Kari tugupurr tonarr kakóm, wa nótó tótókóm kainda, sab tame. Wa sab koke ürrbain apóne.[†]

³⁸ Ka ne olom [dümdüm tonarr] yórrü tóba amkoman bangunanme, wa sab [ngarkwat-koke arról] ipüde.

A wa ne tóba kak nómá kómtyene kürü amkoman angundü,

ka sab bagürwóm-koke namulo wankü.”

³⁹ Mi ma inzan pamkolpam kokeakla, kak nidi bómtyandako amkoman bangundü akó God sab nibiób kolae tirre. A mi inzan pamkolpamakla, Kerrison nidi amkoman angundako akó God sab nibiób zid tirre.

11

Godón Kolpam, Wirri Amkoman Bangun Nidi Okaka Amzazil Kwarilürr Ngaen

¹ Pamkolpama Godón amkoman nóma angundako, i umulako wa, i ne elklazam [gedlóngóm baindako], sab tómbapórre. Akó i umulako wa, i koke ne elklaza basendako, amkoman asiko. ² Zitulkus ene kolpama, ngaen nidi ngyaben kwarilürr, Godón inzan amkoman yangunónóp, wa ibü nagürnóp.

³ Mibü amkoman banguna byónda, mi küp umulakla wa, God pülpül a tüp wató tólnaelórr tóba arüng bóktane akó blaman elklaza ibükä ne klamko. Da módoga, mi errkyä ne kla basendakla, igó elklazadögabi koke tómbapónórr, igó mi ne kla basendakla.

⁴ Eibolón, Adamón olom, amkoman banguna yónürr, wa kómalan [jurdü agasil lar] sidódürr Godka, Kein, oya naretan [gyaur klamdógb]. Olgabi God oya yagürürr akó pupainürr wa, ini dümdüm ngyaben oloma, God nóma bóktanórr wagó, “Eibolón gyaur kla morroalako.” Akó olgabi mi wata Eibolkagabi umul baindakla, enana wa büdüla.

⁵ Inokón amkoman banguna yónürr, God oya tüpdügabi sipadórr ama kwitüdü idódürr, igósüm wa koke narrótókórr. Darrü oloma oya büb koke esenórr, zitulkus God oya wató sipadórr tüpdügab. God ini kla tómbapónórr, zitulkus tóba Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, wa Godón ngaen-gógópan bagürwóman ngitan yarilürr, solkwat God oya sipadórr. ⁶ Akó amkoman bangun kokede ene gaodó kokeana Godón bagürwóman ngitanóm, zitulkus nadü oloma oya ngoram ainda, wa wata amkoman angun yarile igó, wa arróla akó igó, wa darrem kla gailda amkoman moboküpi nidi amkündako.

⁷ Noan amkoman banguna yónürr, wa wirri but előrr nugupi. God oya singül kwata umul-umulan ngitanórr igó elklazabkwata, ngaen darrü oloma koke ne kla esenórr.* Zitulkus Noa Godón gum-gum [ótók] yarilürr, wa oya bóktan arrkrurr akó wirri but előrr tóba müötan kolpam zid bainüm. Inzande wa pamkolpamđo igó poko okaka amzazil yarilürr, oya koke nidi amkoman angun kwarilürr, wagó, God sab ibü kolae tirre. Akó wa we pamóm bainürr, God noan pupo syónürr wagó, [dümdüm tonarr] pama, zitulkus wa Godón amkoman angun yarilürr.

⁸ Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, wa Godón bóktan arrkrurr, God oya nóma ngisaunürr ene bwóbdü tótókóm God sab ne bwób ekyene. Wa tóbanan bwób we amgatórr, enana wa umul-kók yarilürr, wa nubó tótók yarilürr. ⁹ Tóba amkoman banguna yónürr, wa ngyabelórr wamaka wa mogoba ene nanabwób tüpdü, oya God [lalkamüll-koke bóktan] ne klamóm ekyanórr. Eibrra-am palae müötüdü ngyabelórr akó oya olom

10:38 Abakók 2:3-4   **11:4** Bwób Zitüł 4:3-5; 1 Zon 3:12   **11:5** Bwób Zitüł 5:21-24   **11:6**

Zerremaea 29:13   * **11:7** Ene tonarrdó ngup ugón babulan yarilürr. (Bwób Zitüł 2:6) We ngarkwatódó, pamkolpama ngup ó naiz ngaen koke nösénóp.   **11:7** Bwób Zitüł 6:13-22   **11:8** Bwób Zitüł 12:1-5

Aesak akó oya bobat Zeikob ta inzan. God ibü dadan alkamül-koke bóktan nökyanórr, wa Eibrra-amón ne alkamül-koke bóktan ekyanórr, wa oya ne tüp ki ekyene. ¹⁰ Eibrra-am inzan ngyabelórr, zitülkus wa nae aman yarilürr wirri basirrdü ngyabenóm kwitüdü, sab metat ne klama bamine. Ene wirri basirr God ne kla obzeksyók apónórr akó előrr.

¹¹ Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, God oya arüng ekyanórr olom alngumilüm, enana wa myangan yarilürr akó oya kol Serra epep warilürr, da myamem gaodó koke warilürr olom alngumilüm.[†] God Eibrra-amón arüng ekyanórr, zitülkus wa gyagüpbarr yarilürr wagó, God sab tónggapóné, wa alkamül-koke bóktan ne klamóm tónggapónórr. ¹² Da olgabi, ene darrpanan pamdógbabi abün olmalbobatala we tóbabótorr, enana wa myangan yarilürr. Ene olmalbobatal amkoman abünako wata wimurrzan pülpüldü, akó nóreszan malu kabedó, darrü pam gaodó kokea atangóm.

¹³ Blaman ini pamkolpama amkoman bangun kwarilürr i nóma narrbarinürr. I koke yazebóp ene elklaza, God ibü alkamül-koke bóktan ne kla aliónüm nökyenóp, a wamaka i ma nanabwób kandógabi nósenóp, da ibü wirri ubi kwarilürr sab elnga azebóm. I pupo bainóp wagó, i mogobako ini tüpdü, a wata bupso ngyabendako. ¹⁴ Inzan ne pamkolpama bóktandako, i okaka büzazindako wagó, i tibióban bwóbüm basirrdako. ¹⁵ I ne ene bwób nóma gyagüpi amaik kwarilürr, i nubógbab togobórr, i wata gaodó ki kwarilürr bakonóm. ¹⁶ A i ma darrü bwóbüm basirr kwarilürr, ene kwitüdü ne bwóbse. Ene bwób kómalana tüpan bwóbdügabi. We ngarkwatódó, God büód kokea, i tibiób Godbóka nóma ngilianónóp, zitülkus wa darrü wirri basirr kuri tónggapóné ibünkü.

¹⁷ Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, oya ubi yarilürr Godón bóktan arrkrrum, wa oya nóma apókórr oya ayalde tóba olom Aesakón ódódóm gyaur klamzan [altadó] agasilüm. Ini dadan oloma, God alkamül-koke bóktan noa sekyanórr, tóba darrpanan olom gyaur klamzan ódódóm kain yarilürr, ¹⁸ enana God oyaka bóktanórr wagó, "Wata sab Aesakón olmalbobatal marü olmalbobatalbóka ngiblianónre." ¹⁹ Eibrra-am igó amkoman angun yarilürr wagó, God gaodó yarilürr Aesakón arsümülüm büdüldügabi. Ene wata inzan yarilürr, wamaka God Aesakón büdüldügabi irtsümüle akó Eibrra-amón ekyene.[‡]

²⁰ Aesakón amkoman banguna yónürr, wa tóba olom nis Zeikob akó Isao bles nyónürr, bóktande elnga ne klama ki tómbapóne ibüka.

²¹ Zeikobón amkoman banguna yónürr, wa Zosepón nizan olom nis darrpan-darrpan bles nyónürr wa narrótökón nóma kain yarilürr. Akó wa Godón ótök yarilürr, wazan banomól yarilürr tóba tupurudü.

²² Zosepón amkoman banguna yónürr, wa ene tonarrankwata bóktanórr, Israel pamkolpama Izipt kantrri ne tonarr ki amgürre akó wa tóba zonaretal ikič nökrrónóp igó wa, i sab oya kus ki yakonam inkü,

11:9 Bwób Zitüł 35:27   [†] **11:11** Grrik bóktanan darrü küp módóga: Serran amkoman banguna wyónürr, God oya arüng okyanórr olom alngumilüm, enana wa epep akó olmal balngón-koke kol warilürr, da myamem gaodó koke warilürr olom alngumilüm.   **11:11** Bwób Zitüł 15:5; 18:11-14; 21:2   **11:13** Bwób Zitüł 23:4; 1 Kronek 29:15; Wórr Peba 39:12   **11:17** Bwób Zitüł 22:1-14

11:18 Bwób Zitüł 21:12   [‡] **11:19** Ene inzan yarilürr, zitülkus God Eibrra-amón yalórr oya olom amkalóm, akó wa oya nóma amkal kain yarilürr, God oya eleanórr.   **11:20** Bwób Zitüł 27:27-29, 39-40   **11:21** Bwób Zitüł 48:1-20

i Izipt nóma amgüttrre. Wa ini poko bóktanórr, wa narrótókóm nóma kain yarilürr.

²³ Mosesón aipab nisab amkoman banguna nyónürr, i tibiób olom inikürrä äud melpalóm oya amtómól kakóm, zitülkus i eserri wa, ini agurr oloma. Akó i gum-koke namülnürri Izipt kingan arüng bóktan arrkrugum blaman Zu simanal gabal olmal akrranóm.

²⁴ Mosesón amkoman banguna yónürr, wa bangónórr ene dümdüm apadóm pamkolpama oya parraoan óp oloman olombóka ngilianóm, wa pam nóma bainürr. ²⁵ Wa gyagüpítótók esenórr igó wa, ene kómala Godón pamkolpampükü azid aengóm, damane kolae tonarr tómbapónóm akó barnginwómpükü nyabenóm tugupurr tonarrdó kingan müötüdü. ²⁶ Wa gyagüpítótók yarilürr wagó, azid aengóm Kerrisozan wirrian darrem klama Iziptan mórelwómdágabi, wa ne kla ki yazebe parraoan bobatzan. Wa inzan gyagüpítótók yarilürr, zitülkus wa singül kwata azil yarilürr ene tonarrdó, God sab oya darrem kla nóma ekyene. ²⁷ Tóba amkoman banguna yónürr, wa Izipt we amgatórr.* Wa gum-koke yarilürr, enana kinga sab ngürsil ki yarile. Wa güblang-koke wamlórr, kakota azil-koke, wamaka wa oya esenórr, darrü oloma koke noan esenórr. ²⁸ Tóba amkoman banguna yónürr, wa [Büdül Kórzyón Tóre] tónggapónórr, akó pamkolpam nilóp larab óe bónrangom tibiób mamtae talkum, igósüm ene anerrua, nótó tótókda ngaen olmal akrrankü, sab ibü ngaen olmal koke ki ekrróne.

²⁹ Isrrael pamkolpamab amkoman banguna ninóp, i ene malu, ngi Óe-óe Malu, baurürr wamaka i mólög tüpdü tótók kwarilürr. A ene Izipt gazirr pama ta nóma bütaninóp ene dadan malu baurüm, i busurrunóp.

³⁰ Ene Isrrael pamkolpamab amkoman banguna ninóp, Zerriko wirri basirran mamtae kotarr anómorrón gria we tóbalókórr, Zerriko 7 ngürrüm amarük kakóm.

³¹ Kreieb, pam apyón kol nótó warilürr, téba amkoman banguna wyónürr, wa koke narrótókórr Zerriko pamkolpampükü, zitülkus wa ene kómdam bain pam paudi nüpadórr. Zerriko pamkolpama igósidi narrbarinürr, zitülkus i Godón bóktan koke arrkruru kwarilürr.†

³² Ka dama ia poko bóktono ngibürrabkwata, Godón amkoman nidi angun kwarilürr? Kürü wirri ngarkwat kokea ini isabkwata bóktanóm: Gidion, Berrak, Semson, Zepta, Deibid, Samuel, akó blaman prropet.‡

³³ Ene tibiób amkoman banguna ninóp, i wirri elklaza tómbapónónóp Godónkü. Ngibürra kantri yazebóp kinga ne kla balngomólnóp. I Isrrael bwób elngomólnóp dümdüm tulmili akó wazeblörr, God ibü

11:22 Bwób Zitü 50:24-25; Bazeb Tonarr 13:19   **11:23** Bazeb Tonarr 2:2; 1:22; Apostolab Tórrmen 7:22   § **11:24** Izipt pamkolpama tibiób king parraóbóka ngilianinóp. Oya óp oloma Mosesón wató bórreanórr. (Bazeb Tonarr 2:3-10)   **11:24** Bazeb Tonarr 2:11-12   * **11:27** Moses darrü Izipt pam emkalórr büdülämpükü, zitülkus ene pama darrü Isrrael pam kle-kle yangónórr. Parraoa, Izipt king, enekwata nóma arrkrurr, wa ngürsilüm bainürr akó amkalóm kain yarilürr, da Moses we busorr. (Bazeb Tonarr 2:11-15)   **11:28** Bazeb Tonarr 12:21-27   **11:29** Bazeb Tonarr 14:21-29   **11:30** Zosyua 6:12-21   † **11:31** Zosyua ngibürr kómdam bain pam zirrapónóp ene wirri basirrdü, igó ngarkwatódó, kwat byamkünüm oya kolae ainüm. (Zosyua 2:1-21)   **11:31** Zosyua 2:1-21; 6:22-25   ‡ **11:32** Ma ini pebadó ngabkanke ene kolpambóka umul bainüm: Gidion, Zaz 6:11-8:32; Berrak, Zaz 4:6-5:31; Semson, Zaz 12:7-13:2; Zepta, Zaz 11:1-12:7; Deibid, 1 Samuel 16:1-1 King 2:11; Samuel, 1 Samuel 1:1-25:1.

alkamül-koke bóktan ne kla alión yarilürr. Ngibürra [laeonab] tae murrrausnóp. ³⁴ Ngibürra zid bainóp wirri ur ulitüdüğabi. Ngibürra kórzinóp akrran-gum gazírr turrikdüğab. I odalórrón nómá kwarilürr, i arüngan ngibtarrón kwarilürr. Ngibürra [arüng tonarróm] bainóp, i wirri gazirri nómá bókrralórr, akó mogob bwóbdüğabi gazírr pam ngoroa otórrngónan ngibtünóp ibükagabi busom. ³⁵ Ngibürre kola tibiób büdülm olmal akó yazebóp, God ibü irtsinürr büdüldüğabi.

A ngibürre kolpam, Godón nidi amkoman angun kwarilürr, ibü wirri azid nülinóp ibü Godón alpinüm. I bangónónóp ene kla tónggapónóm, akó i igósidi narrbarinürr. I Godón nómá ki yalpirre, i agorrón ki kwarilürr. I bangónóp, igósüm God ma ibü ki irtsine kómáll arrólóm, tüpan arrólídögabi. ³⁶ Ngibürra azid aengnóp, [tiz nómá nangónónóp] akó karrkukus sye-i nyólnóp. Akó ngibürra azid aengnóp, sein sye-i nómá nómroknóp akó tümün müötüdü urrbulürr. ³⁷ Ngibürre ingülüküpi okrralórr, büdülämpükü. Ngibürra aodó tunzolgólórr nis órpókal bangórrón. Ngibürre gazírr turriki okrralórr, büdülämpükü. Ngibürra apól kwarilürr [sip] akó [gout] sopae mórrkenyórr ngím bamelórrón. Ibü elklaza babulan kwarilürr. Pamkolpama ibü wirri müp alión akó kle-kle ngabkan kwarilürr. ³⁸ I kómálan kwarilürr ene tüpdü pamkolpam dögabi. Tüp morroal ngarkwat koke yarilürr ibünkü. I apól kwarilürr [ngüin-koke bwóbdü] a podopükü bwóbdü, akó ingülüüp a wirri tüp kugupidü ngabenónóp.

³⁹ God ini pamkolpam blaman nagüróp, zitülkus i blaman Godón amkoman angun kwarilürr. A i arrólzan kwarilürr, God ma ibü blaman ene kla koke nülinóp, wa ibü alkamül-koke bóktan ne kla aliónüm nökyenóp. ⁴⁰ God ene kla koke nülinóp, zitülkus wa ngaengögópan gyagüpi wamlórr, solkwat mibü darrü kómáll kla akyanóm ene klamdögabi, wa dümdüman ne kla ki tókyerre. Godón ubi igósüma wa, wa sab ibü mibüpükü darrpanóm [dudu kómáll] tirre.

12

God Dümdüm Atanda Tóba Olmal

¹ Da mórdóga, mi umulakla abün inzan pamkolpamabkwata, nidi okaka büzazin kwarilürr wa, i Godón amkoman angundako. I dudu ngorozanako, mibü amaruksimarük angórrón. We ngarkwatódó, mi blaman müp elklaza kabedó ki zomala, mibü ne klama tüp alókdako, akó kolae tónarr, mibü ne klama karrkukus amorranda, wamaka buso oloma téba blaman müp elklaza kabedó amóne. Mi busodakla ngarkwat amrranóm akó mi koke bólérre, God singül kwata mibünkü ne buso ingrinürr. ² Mi wata metat Yesuka wazilolo. Mi oya amkoman angundakla akó ngambangoldakla zitüldüğab kókó blakón bwób. Wa azid piküpan aeng yarilürr krrosdó akó narrótókórr, büód aeng koke, enana wa büódan kla yarilürr. Wa azid piküpan aeng yarilürr, zitülkus wa umul yarilürr wagó, wa solkwat bagürwómdü ki yarile. Wa errka mórrarróna Godón tutul tangdó,* oya kingan mórran kla minggüapanandó. ³ Anda, e oya

11:33 Daniel 6:1-27   **11:34** Daniel 3:1-30   **11:35** 1 King 17:17-24; 2 King 4:25-37   **11:36**

1 King 22:26-27; 2 Krronikol 18:25-26; Zerremaea 20:2; 37:15; 38:6   **11:37** 2 Krronikol 24:21; Apostolab Tórrmen 7:59-60   * **12:2** Godón tutul tangdó, oya küp mórdóga: wirri pabodó.

gyagüpi idódlam, azid piküpan nótó aenglórr kolae tonarr pamkolpama oyaka wirribóka néma bóka bamgün kwarilürr, igósüm e zógósóm koke bain kwarilo akó popa koke alkommól kwarilo Godón amkoman angunüm.

⁴ E nabe kaindakla kolae tonarr tómbapón-gum. A yabü óea koke kuri tópkórre, akó e koke nurribarirrú, Yesuzan aenglórr akó narrótókórr. We ngarkwatódó, e wata amkoman nabe kain koralo kolae tonarr tómbapón-gum. ⁵ Akó yabü ia kuri bamrüke ene arüng atan bóktan, God yabüka ne poko bóktanórr tóba olmalzan tóba Wialómorrón Bóktandó? Wa igó yarilürr wagó,

“Kürü olom, igó gyagüpi tótókgu igó, wata kari klama, Lod marü néma dümdüm akyanda,

akó popa alkommólgu, wa marü néma agda,

⁶ zitulkus Lod dümdüm atanda, oya [moboküpü ubi] nibióbkama,
akó wa darrpan-darrpan arrbrrükda, wa olomzan noan apadóda.”

⁷ E azid aeng piküpan ok ain kwarilo, God yabüzan dümdüm atanda. Wa yabü igó angónda wamaka tóba olmal angónda. Darrü olom ia asine, tóba aba kokean noan dümdüm akyanda? Koke! ⁸ God blaman tóba olmal dümdüm atanda. Wa ne yabü koke néma dümdüm atanda, da e gómól-gómól balngórrón olmalzanakla, akó e Godón amkoman olmalzan kokeakla. ⁹ Kwitüm amngyelóm, mibü pamakan abala dümdüm tütanónóp, akó mi ibü [morroal angón] kwarilnürri ini poko tómbapónde. Da amkoman, mi mibiób samuab Aban tangdó ki arrbüñ kwarila. Olgabi mi metat ngyaben kwarilo. ¹⁰ Mibü pamakan abala tugupurr tonarróm dümdüm atan kwarilürr, izan gyagüpi tótók kwarilürr wagó, inzan dümdüma. A God ma mibü metat dümdüm atanda mibü tangbamtinüm. Wa igó ngarkwatódó tónggapónda wa, mi [kolkal] kwarilo wata wazan. ¹¹ God mibü ne tonarródó dümdüm atanda, ene igó klamankwata kokea igó, mi bagürwóm kwarilo, a ma igó klama, mi gyaur aengdakla. A solkwat, ibü igó bainda, umul nidi ipüdóp ene klamdógabi, paudüdü akó dümdüm ngyabenörre.

¹² We ngarkwatódó, e igó tulmil alngón-gu, wamaka yabü arüng babula samuan ngarkwatódó, a e ma arüng apad kwarilo akó Godón wirri arüngi amkoman angun kwarilo. ¹³ E wata dümdüm ngyaben kwarilo, igósüm yabü arüng-koke amkoman banguna koke bamrüke, a karrkukus baine.

Kolkal Ngyaben Godón Obzek Kwata

¹⁴ Wirri arüng apad kwarilün paudi ngyabenóm blaman pamkol-pampükü akó kolkal ngyabenóm. Darrü oloma sab Lodón koke esene, wa ne kolkal ngarkwatódó koke néma ngyabele. ¹⁵ E umul-umul kwarilün igó, yabü darrüpa sab Godón [gail tonarr] koke ipüde. Akó e umul-umul kwarilün, yabü darrüpa inzan koke baine, wamaka kap tarük simküna dódórr bainda, müp ne klama akyanda akó abün kolpam kolae bainda. ¹⁶ E umul-umul kwarilün, yabü darrü babulan yarile darrü olompükü utüm, oya kol ó müór koke nótóke, ó Godkamóm ubi-koke pamóm bainüm Isaozan. Wa ene ngaensingül amtómól dümdüm simbruatórr wata dele ama darrpan kómngyarr klamóm. ¹⁷ E umulakla wagó, wa ngaen-gógópan ene poko tónggapónórr, da abün pail kakóm oya ubi

inزان ياريلىرر تىبا ابا اويا بلس اينۇم نغاين olomzan. A اويا ابا bangónorr tónggapónóm, wa ne klamóm yatorr, zitulkus wa darrü kwat koke esenórr simbruatón wa ne poko tónggapónorr, enana wa تىبا ab yónpükü ato yarilürr اويا بلس اينۇم.

Sinae Podo akó Zaeon Podo

¹⁸ Godka tótókde, e ini elklaza koke kuri aengrre, wata mibü abalbobatal Isrrael pamkolpamazan kainóp, i Sinae Podo nómá ngorram sinóp. E ene podo koke ngorram sinarre, wirri arüng ura ne baebdase. E ene bwób koke ngorram sinarre, algón-koke tümün negase akó wirri arüng wóra ne busodase. ¹⁹ E darrü mobolzan bubukwóm koke arrkrruarre, akó e Godón bómgóл koke arrkrruarre ikikdi. Ene pamkolpama nidi barrkrrurr, Godón arüngi yatop ibüka darrü bóktan opor ikik-gum. ²⁰ I yatop, zitulkus ene bóktan kari müп koke akó gum yarilürr, God ibüka arüngi ne poko bóktanórr wagó, “Darrü olom ó dele lar kyamüla ta ini podo ne nómá yamurre, e sab اويا بىدۈلۈپۈكى emkólamke ingülküpi.” ²¹ Amkoman, i kari gum koke kwarilürr ene poko nómá esenóp ene pododó. Moses ta gum yarilürr, da bóktanórr wagó, “Ka gumla akó tórrngóndóla!”[†]

²² E inزان amkoman podo koke ngorram sinarre, a e Zaeon Podo[‡] ngorram sinarre akó arról Godón wirri basirr, kwitüdü ne Zerrusalem wirri basirrse. Akó e ngorram tinarre atang-koke anerru negako, nidi bagürwómdako darrpan pokodózan kwób bazendako. ²³ Akó e blaman dudu bangun pamkolpam ngorram tinarre, darrpan pokodó nidi kwób bazendako, ene dümdüm nibióbko ngaen olmalzan, nibiób ngi wibalómorrónko kwitüdü. E Godón ngorram sinarre, blaman pamkolpam sab nótó zaz nirre, akó e [dümdüm tonarr] pamkolpamab samu ngorram tinarre, ne pamkolpama nurrbarinürr, God nibiób [dudu kómål] ninóp. ²⁴ E Yesun ngorram sinarre, § küsil [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] nótó sidódürr God akó pamkolpam ibü aodó paud tónggapónóm. Yesu تىبا óe angórr mibü kolae tonarr barrgonóm akó Yesun óe igósidi kómalandana Eibolón óedögabi, darrem alkommólóm ne klama taegwarr yarilürr.

²⁵ E umul-umul kwarilün igó, e bangón-gu Godón arrkrrugum, yabükä nótó bóktanda. Isrrael pamkolpama koke kyab körzinóp Godkagab, ibü kolae baindi, i nómá bangónóp Godón arrkrrum, ibü ikik nótó nökrrónóp ini tüpdü Moseskama. Da mi sab amkoman kocean kyab körzirre Godkagab, mibü kolae baindi, mi ne kak nómá emtyerre اويا, mibü nótó ikik bókranda kwitümgabi! ²⁶ Tüpa ugón bóngapórr, God Sinae Pododó nómá bóktan yarilürr. A errkya, wa [alkamül-koke bóktan] kuri tónggapóne igóسا wa, “Ka akó sab ini tüp engópo, dómdóm darrpan müн, a tüp tebe koke, ka sab ta pülpüл inزان engópo.” ²⁷ Ini bóktan

12:17 Bwób Zitüл 27:30-40   **12:20** Bazeb Tonarr 19:12-13   **12:21** Duterronomi 9:19   [†] **12:21**

Ini elklaza ugón tómpapónóp Isrrael pamkolpama agóltagól kwarilürr [ngüin-koke bwóbduma] Izipt amgat kakóm. God ibü ugón ngaep [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] nökyenóp. (Bazeb Tonarr 19:1-19)   [‡] **12:22** Zaeon Podo: Zerrusalem ini podo kwitüdü mórranda. Ini pokodó ini peba nótó wíalómorr tai amkoman podobóka koke apónda, a we bwóbbóka apónda God ne ngayabenda. § **12:24** E Yesun ngorram sinarre: Ini pokoa ene tonarrdó apónda, Ibrru pamkolpama Yesun mamaan pamkolpamóp nómá bainóp. **12:24** Bwób Zitüл 4:10   **12:25** Bazeb Tonarr 20:22   **12:26** Bazeb Tonarr 19:18; Wórr Peba 68:7-8; Agae 2:6

opor “akó, dómdóm darrpan mün” we poko okaka amzazilda, ini tüp akó pülpüldü elklaza, wa ne elklaza tómbapónorr, sab bóngapórrón kwarile, akó wa sab blaman kabedó amóne. Ene igósüm, kwitüdü bóngap-koke ne elklazako, sab metatömpükü bamirre.

²⁸ We ngarkwatódó, mi Godón ki eso ekyerre, zitülkus mi ene bóngap-koke bwóbü barrbündakla, God ne balngomólida Kingzan. Godón eso akyande, mi Godón gum-gum ki [ótóknórre] oya ubi ngarkwatódó akó morroal angónkü. ²⁹ Mi inzan ki tómbapórre, zitülkus anda, mibü God urzana, blaman elklaza nótó almitóda kolkal-koke ne klamko!

13

Dómdóm Arüng Bóktan

¹ Yabü [moboküpüdü ubi] metat kwarile yabiób darrpan-darrpandó, yabü ubizanako zonaretaldó. ² Bamrukgu mogob pamkolpam azebóm, tangbamtinüm, akó müötüdü arrbünum, zitülkus ini poko tómbapónde, ngibürr pamkolpama anerru yazebóp, tangbólean kwarilürr, akó müötüdü urrbulürr, umul-kókme igó, i anerru kwarilürr. ³ Gyagüpi zomalón,* tümün müötüdü nidipasko ibü amkoman bangunanme, wamaka e tümün müötüdü usakümakla. Gyagüpi zomalón, pamkolpama kle-kle nibiób bangóndako ibü amkoman bangunanme, wamaka e yaib azid aengre.

⁴ E blaman marret ngyaben morroal angón kwarilo, akó müór kwógi wata darrpan pokodó ki ngyaben namüli, zitülkus God sab ibü zaz nirre, kolae sarrgi tulmil nidi alngóndako, akó kol ó pam nidi gómöldako.

⁵ Yabü wirri ubi manidü koke ki yarile yabü ngyabendó, akó e gaodó kwarilo ene elklazapükü, e ne kla amorrändakla, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“Ka sab yabü kokean eloko,

ka sab kokean bólano yabü ngabkanóm.”

⁶ Da mi gaodómakla igó bóktanóm, umulürrundi wa amkomana, igó, “Lod kürü tangamtin pama,
da ka sab gum koke namulo!

Pamkolpam gaodó kokeako darrü kla tónggapónóm kürüka.”

⁷ Yabü balngomól pam gyagüpi zomalón, Godón bóktan nidi zudrratlórr yabüka. Gyagüpi zomalón, i tibiób ngyaben ia nolngomólnóp akó ibü ngyabenab küp ne kla kwarilürr tibiób ngyabendó. Akó tikó ipüdam, i Godón ia amkoman yangunónóp. ⁸ Yesu Kerriso dadanzana errkyá, wazan yarilürr ngaen, akó wa sab metat dadanzan yarile. ⁹ Pam amkoman bangun-gu, abün darrü-darrü mogob umulbainá bóktan nidi umul baindako. Ene umulbaina yabü morroal kwatódógab koke ki ilklió bülión yarilün, zitülkus ene morroala igó, yabü moboküp arüng bütarrón kwarile Godón [gail tonarrdógb], a igó koke alo klamdógbabi, pamkolpama ne kla alodako gida kwata. Ene alo klama ibü koke tangbamtinda samuan ngarkwatódó, nidi alodako.

¹⁰ Mibü darrü [alta] asine, Yesu tóba büb ne kwitüdü ekyanórr [jurdü amsel klamzan]. Ene prrist, Godón [ótók] [Palae Müötüdü] nidi zaget

12:29 Dutteronomi 4:24   **13:2** Bwób Zitü 18:1-8; 19:1-3; Zaz 6:11-23; Metyu 25:35   * **13:3**
Mi ibü enan koke gyagüpi zomalo, a ma ibü tangbamtin kwarilo elklaza-e.   **13:5** Dutteronomi
31:6, 8; Zosyua 1:5   **13:6** Wórr Peba 118:6

kwarilürr, ibü dümdüm babula alóngóm ene altadógbabi.[†] ¹¹ Singüldü prrista larab óe Amkoman Gyabian Bwóbdü simarrulürr [gyaur klamzan] kolae tonarr barrgonóm. A ene larab büb ama ut marrgu kalkuma bóniganónóp. ¹² We ngarkwatódó, Yesu ta azid aengórr akó narrótókórr Zerrusalem wirri basirran barrbüñ mamtae kalkuma, wa sab pamkolpam [kolkal] iade nirre, tóbanan óe gyaur klamzan angrindi ibü kolae tonarr barrgonóm. ¹³ Da mi nau oyaka, ut marrgu kalkuma, dadan büód aengóm wazan.[‡] ¹⁴ Aini, ini tüpdü, mibü amkoman bangun pamkolpamab metat wirri basirr babula. A mi ma kwitüm wirri basirrüm basirrdakla, sab ugórr ne kla yarile.

¹⁵ Da mi wata metat Godón yagürnórre Yesukama, wamaka mi urdú amsel lar amarrudakla, ene móðoga, mibü tae-e bóktanóm wagó, wa mibü Goda. ¹⁶ Akó bamrukgu morroal tulmil tómbapónóm akó gailüm yabü ne klamko ngibürrdü, zitülkus ini elklaza tómbapónde, igósa, wamaka e urdú amsel lar amarrudakla. Akó ene inzan gyaur klama Godón bagürwóman ngitandako. ¹⁷ Yabiób balngomól pamab bóktan arrkrru kwarilün akó ibü tangdó kwarilün, zitülkus i tib yabü samuan ngarkwatódó ngabkandako, pamzan Godka nidi pupo baindako tibiób zagetankwata. Ibü bóktan arrkrru kwarilün, igósüm i ene ngabkan zaget tómbapón kwarile bagürwómpükü a kolae gyagüpi koke, zitülkus i ne kolae gyagüpi nóma tómbapónórre, ene sab yabü kokean tangnamtítre.

¹⁸ Kibükkü metat tóre koralón, zitülkus ki taiwan umulakla wagó, ki darrü kolae kla koke tónggapónóp, akó kibü ubi dümdüm tulmil tómbapónóma blaman kwata. ¹⁹ Ka yabü taiwan arüngi byaldóla tóre bakom, igósüm kari pokoa God kürü sab popadan kalkomóle yabüka.

Dómdóm Alakón Bóktan

²⁰ Ka tóredóla Godka, paud nótó gilda. Wa tóba metat [lalkamül-koke tónggapórrón bóktan] we zagetan ngitanórr, Yesun óeanme. Olgabi wa mibü [Lod] Yesu Kerrison ırsümülürr büdüldügab, mibü nótó ngabkanda, adlangda, akó balngomólda wirrian [sip] ngabkan pamzan. ²¹ Ka ene Godka tóredóla kagó, God sab yabü blaman morroal elklaza nülirre tóba ubi tómbapónóm. Akó wa mibüka ki tómbapólón oya ne elklaza bagürwóman ngitandako, Yesu Kerrisokama, noan ngi wirri kwitüm ki amngyel koralón metat-metat! [Amen].

²² [Zonaretal], ka yabü arüngi batodóla kürü arüng bütan bóktan azebóm, zitülkus ini peba mórrag wata tugupa, ka ne kla wialómórró.

²³ Kürü ubia e umul bainane, mibü zonaret Timotin tümün müötüdügabi kuri irrurre. Kari pokoa wa ne ae nóma tame, kürü sab wató kolngomóle, ka sab yabü basenóm nóma tamo.

²⁴ Gyaurka, kibü morroal yawal bóktan nókyenamke yabü balngomól pam akó blaman Godón pamkolpam. Amkoman bangun pamkolpama,

[†] **13:10** Ene prristab dümdüm asi yarilürr alóngóm ene urdú amsel lardógbabi, altadó ne kla amsel kwarilürr. A ibü dümdüm babula alóngóm mibü altadógbab, krros ne klama. Ini alap-alap bóktana. Oya küp móðoga: ene pamkolpama Zu gida nidi mamoandako, Yesun büdüla sab ibü koke tangnamtítre. ^{13:11} Lebitikus 16:27   [‡] **13:13** Ene wibalóm oloman ubi ibükä igó bóktanóm yarilürr wagó, i ki előkrre Zu isab gyaur kla bónigan akó gida tonarr tómbapón tibiób zid bainüm, akó i wata ki ogobe Yesuka zid bainüm. I ene pokozan tómbapónórre, ngibürr kolpama ibü [tiz nangónórre] akó alzizi zomale, da i ne büód aengnórre Yesuzan aeng yarilürr. I ubi bainórre ene büód aengóm.

Itali kanrridügabi nidi togobórr, yabüka morroal yawal bóktan zirrbapóndako.

²⁵ Ka tóredóla, Godón gail tonarr asi ki yarilün yabü blamandó.

Zeims Ne Peba Mórrag Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr

Ini peba mórrag nótó wialómórr, tóbabóka wialómórr wagó,

“Ka, Zeims, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón leba zaget olomla ó Lod Yesu Kerrison.” (1:1)

Wa darrü kla koke wialómórr tóbakwata, igóside mi umulakla wagó, oya peba atang pamkolpam oyabóka umulürün kwarilürr. Küsíl Bukdú tokom pam ngibliandako Zeimsbóka, a [Zu pamkolpam] wata nisbóka wirri umul kwarilürr:

- (1) Zeims, Zebedin olom, darrü Yesun umulbain olom nótó yarilürr, oya zoret Zonpükü (Metyu 10:2-4).
- (2) Zeims, Yesun zoret, darrü Yesun amkoman angun pamkolpamab balngomól pam nótó yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü (Apostolab Tórrmen 15).

Apostolab Tórrmen 12:2 mibü byalda wagó, Zeimsün, Zebedin olom nótó yarilürr, King Errod wató emkalórr büdülämpükü. Da aprrapórr wa Yesun zoret kuri yarilürr, ini peba mórrag nótó wialómórr.

Metyu 13:55 mibü byalda wagó, Yesun tokom zoretal kwarilürr. Zeims darrü yarilürr ibükagab, a wa darrü Yesun umulbain olom koke yarilürr Yesun arról tonarrdó ini tüpdü. A ma Yesun arsümül büdüldügab ene kakóm, Zeims akó Yesun ngibürr zoretala Yesun umulbain bóktan amkoman yangunóp, akó i Yesun mamoaan pamóm ugón bainóp (Apostolab Tórrmen 1:14). Ngibürr tonarr kakóm, Zeims darrü sos balngomól pamóm bainürr Zerrusalemóm (ngabka Apostolab Tórrmen 12:17; 15:13-21; 21:18; Galatia 1:19; 2:9).

Darrü Zu pam ngi Zosepus, ene tonarrdó amkoman póep nótó wialómórr Zu pamkolpamabkwata, wa wialómórr wagó, Zeims akó ngibürr Yesun mamoaan pamkolpam, ibü bumigóp da ingülküpi ekrrónóp büdülämpükü pail 62 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm.

Zeims Nibióbka Wialómórr

Zeims tóba peba mórrag ibüka wialómórr

“12 Zu zitül pamkolpamdó Yesun amkoman nidi angundako, bwób-bwób barngerrón nidipako.” (1:1)

I tibióban bwóbdü koke ngyabenónóp, a ngibürr bwóbdü. Ngibürra ibükagab ngaen Zerrusalem we amgütóp, zitulkus amkoman bangun pamkolpam wirri müp alión we bókyenóp Zerrusalemóm (Apostolab Tórrmen 8:1, 11:19).

Tóba peba mórraggdó Galatia pamkolpamdó (2:7-9), Pol Zeimsünbóka wialómórr wagó, Zeims darrü sos alngomól pam yarilürr, God noan ekyanórr ene zaget [Morroal Bóktan] angolóm tóbanan pamkolpamdó, Zu pamkolpam nidi kwarilürr. Aprrapórr Zeims Zerrusalemóm ngyabelórr akó bóktan angol ó umul bain yarilürr Zu pamkolpamdó kókó wa narrótókórr. Da oya wirri ubi igóside yarilürr peba mórrag wialómórr Zu pamkolpamdó, Yesun nidi amkoman angun kwarilürr akó Zerrusalemóm

koke nidi ngyaben kwarilürr. Mi Zeimsün peba mórrag nóma atangdakla, mi umul baindakla wagó, wa Zu pamkolpamdó wialómórr.

Zeims Ini Peba Mórrag Nóma Wialómórr

Ngaen-gógópan Yesun amkoman angun pamkolpam Zu pamkolpam tibian kwarilürr. Blaman Zu pam akó simanal olmalab [gyabi sopae singgalgónónópj]. Da solkwat Žu-koke nidi kwarilürr, Yesun amkoman angunüm ugón bókyenóp. Ini Zu-koke pamab gyabi sopae singgalgórrón koke kwarilürr. Ini pokoa wirri müp sidódürr akó aprrapórr pail 48 nóma yarilürr wirri bóktan amanikóp inikwata Zerrusalemóm. A Zeims enebóka koke wialómórr. Wa aprrapórr gyagüpi tótók yarilürr igó, wata Zu pamkolpam Yesun amkoman angun pamkolpam idí kwarilürr ene tonarrdó. Da wa aprrapórr ini peba mórrag ngaen-gógópan wialómórr, ene wirri bóktan ene kakóm, amanikóp. Ini peba mórrag aprrapórr ngaen-gógópan wialómórróna, ngibürr Küsil Bukan peba ma solkwat winólómóp.

Zeimsün Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ngakande inzana, Zeims ini peba mórrag ugósüm wialómórr Zu pamkolpam umul bainüm akó arüng bütanóm, Yesun amkoman nidi angun kwarilürr akó Zerrusalemóm koke nidi ngyabenónóp.

Zeims müp ipadiórr mórrrel kolpama tibiób nóma ikub bagür kwarilürr akó gyagüpi igó ogoblórr wagó, i morroal isako ngibürrengab.

Akó oya moboküpü darrü müp asi yarilürr, zitülkus ngibürr pamkolpama bóktanónóp wagó, i Godón amkoman angun koralórr, a i térrmendó koke irrbünónóp.

Zeims ta tóba peba mórrag atang pamkolpam nilóp Godón [wirri gyagüpitótók] akó apadóm.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1
- B. Müp tonarr akó pamkolpamab ubi kolae tonarr témbapónóm 1:2-18
  - 1. Karrkukus bórrang müp tonarrdó 1:2-8
  - 2. Elklaza-koke pamkolpam akó mórrrel pamkolpam 1:9-11
  - 3. Pamkolpamab ubia tibiób balngomólóm kainda kolae tonarr témbapónóm 1:12-18
- C. Godón bóktan arrkru akó térrmendó angrin 1:19-27
  - 1. Godón bóktan arrkru 1:19-21
  - 2. Godón bóktan térrmendó angrin 1:22-25
  - 3. Amkoman tórewóm 1:25-27
- D. Blaman pamkolpam wata darrpan ngarkwatódó morroal bangón ki kwarilün 2:1-13
- E. Amkoman bangun akó morroal térrmen 2:14-26
- F. Ulit alngomól 3:1-12
- G. Amkoman wirri gyagüpitótók Godkagabi tótókda 3:13-18
- H. Inzan tulmil térrmen témbapón-gu tüpan pamkolpamazan témbapondako 4:1-17
  - 1. Yabü arról Godón tangdó irrbünam 4:1-10
  - 2. Darrü olom zaz ain-gu 4:11-12
  - 3. Ikub bagürgu sab ngürrankwata 4:13-17
- I. Zeims mórrrel kolpamzdó bóktanórr wagó, God sab ibü zaz nirre 5:1-6
- J. Ngibürr Ikit Bókrran Bóktan 5:7-20
  - 1. Zao-zao ngyaben azid aeng tonarrdó 5:7-12

2. Tórean arüng 5:13-18

3. Oya salkomól, amkoman bóktandógab nótó apólda 5:19-20

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Zeims, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón [leba zaget olomla] ó [Lod] Yesu Kerrison.

Ka wialómdóla 12 Zu zitül pamkolpamdó, Yesun amkoman nidi angundako, bwób-bwób barngerrón nidipko.

Morroal ngürr yabüka.

Karrkukus Bórrang Müp Tonarrdó

² Kürü [zonareta], yabü obzek kwata abün-abün müpa nóma togoble, ene müp bagürwómpükü yazeblamke. ³ Zitulkus módoga, e umulakla, müpa yabü amkoman bangun nóma apókda, akó yabü amkoman moboküpi banguna nóma pupo bainda, da e sab gaodó kwarilo karrkukus bórrangóm. ⁴ Akó e umul bain kwarilün karrkukus bórrangóm blaman tonarr, igósüm e [dudu kómá] kwarilo samuan ngarkwatódó akó darrü kolae babul yarile yabü moboküpü, darrü kla kokean arenane.

⁵ Yabü darrüpan ne [wirri gyagüpitótók] babul nóma yarile, wa Godón ki yato da oya sab sekyene. God ngaru bapón-koke gailda blamandó, oyakagab inzan bóktan babula wagó, e kolaeakla. ⁶ A wa nóma yato-e, wa wata amkoman yangune a ninis gyagüpitótóke koke yarile, zitulkus ninis gyagüpitótóke nótó gyagüpi tótókda, wa igósidi maludü goblolzana, wóra ne kla amzazilsimzazil angónida. ⁷ Inzan pama igó gyagüpi koke ki tótók yarilün wagó, wa sab darrü kla ipüde Lodkagabi. ⁸ Zitulkus módoga, wa ninis gyagüpitótók pama akó pamkolpam umul-kokeanako, ia wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr.

Elklaza-koke Pamkolpam akó Mórrel Pamkolpam

⁹ Kari-kari ngi akó elklaza-koke zonareta wa ikub ki bagür, zitulkus God oya ngi kwit emngyelorr. ¹⁰ A mórrrel nótóke, wa ma ikub ki bagür, God oya ngi tüp nóma solkomólorr, zitulkus wa sab twal pulzan bamrüke. ¹¹ Abüsa tóba ururpükü nóma banikda, ene twal akolanda; oya pula balókda ó oya ongang bapón kulainda. Da ene inzana, mórrrel pama sab inzan bamrüke tóba zaget tómbapónde.

Pamkolpamab Ubia Tibiób Balngomólóm Kainda Kolae Tonarr Tómbapónóm

¹² Bagürwóm watóke, karrkukus nótó zamngórróna, abün-abün müpa oya nóma sawiónónóp. Zitulkus módoga, oya amkoman moboküpi banguna tüób nóma pupo bainda, wa [ngarkwat-koke arrólan] müóngdur ipüde, God alkamül-koke ne bóktan tónggapónórr ibüka, [moboküpü] ubi] nibióbe oyakamóm.

¹³ Darrüpan ubi kolae tonarr tónggapónóm nómade, wa igó koke ki yarilün wagó, "God kürü wató alngomólóm kainda kolae tonarr tónggapónóm." Zitulkus módoga, kolae gaodó kokea Godón alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. Akó ta God darrü olom kokean elngomóle kolae tonarr tónggapónóm. ¹⁴ A paman tóbanan kolae ubia oya alngomólda kolae tonarr tónggapónóm, ene ubia oya nóma ilklió aliónda akó ódódda. ¹⁵ Olgabi, oya kolaea küppükü nóma baine, ene ubia kolae

tonarr alngumilda. Akó kolae tonarra tai wirri nómá bainda, wa büdül alngumilda.

¹⁶ Kürü moboküpdu zonaretal, e ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm ene bóktane wagó, God pamkolpam wató balngomólóm kainda kolae tonarr tónggapónóm! ¹⁷ Blaman morroal a dudu kómálgýaur kla] kwitümgabako. Í Abdó gab tótókdako, pülpüldü zyón klamab Ab, noan tórrmen tulmil koke bümzazildako zyón klamab dandangazan banendako. ¹⁸ Tóbanan ubi ngarkwatódó, mi tóbabótorró amkoman bóktandógab, igósüm mi ngaen-gógópan kúp* kwarilo blamandógab, wa ne elklaza tómbapónórr.

Godón Bóktan Arrkrru akó Tórrmendó Angrin

¹⁹ Kürü moboküpdu zonaretal, e wata igó poko umul kwarilo: Yabü blamanab wirri ubi ki yarile bóktan arrkrrum, e büsai-büsai bóktan-gu, akó büsai-büsai ngürsilüm bain-gu. ²⁰ Zitülkus mórdóga, paman ngürsila ene dümdüm ngyaben koke alngumilda, Godón ubi ne klame. ²¹ We ngarkwatódó, blaman kolae elklaza amónamke yabiób ngyabendógabi akó piküp bainamke ene blaman abün kolae tórrmen tómbapón-gum. Da yabiób ngi tüp előkam akó ene bóktan ipüdam, God ne kla iltümüller yabü moboküpdu, zitülkus God gaodóma yabü zid bainüm, e ene bóktan nómá ipüdane.

²² E wata igó pamkolpam kwarilo, Godón bóktan tórrmendó nidi angrindako. A igó pamkolpam koke kwarilo, güblangane enan nidi arrkrudako. Inzan pamkolpama tibiób ilklió bülióndako. ²³ Nadü oloma Godón bóktan arrkruda, a tórrmendó koke angrinda, wa inzan oloma, tóba obzek nótó ngabkanda glasdó, wa ne obzekpükü tómtómólórr. ²⁴ Wa tóba ngabkanda, da wa nómá alkomólda, dümdüman oya tóba obzekbóka ma ugón bamrukda. ²⁵ A darrü pam inzana, tai nótó ngabkanda ene dudu kómálgida, pamkolpam ne gida-a ausda kolae tonarrdögabi. Wa metat ene gida ngabkan yarile, oya koke bamrukla wa ne poko arrkrruri, a wa tórrmendó irrbüle. God sab inzan pam bles ine ene tórrmen tómbapónde.

²⁶ Nadü oloma igó nómá gyagüpi tótókda wagó, wa Godón [ótókda], a wa ma tóba ulit koke alngomólóda, wa tóba ilklió büliónda akó oya tórewómdü kúp babulako. ²⁷ God, mibü Ab nótóke, [kolkal] akó [tóman-koke] tórewóm apadóda. Inzan ne tórewóme: abal-koke olmal akó kóble, ibü ngabkanóm müp tonarrdó nómá kwarile, akó tüpan pamkolpam koke ki ok bain kwarilün marü alngomólóm kolae elklaza tómbapónóm.

2

Blaman Pamkolpam Wata Darrpan Ngarkwatódó Morroal Bangón Ki Kwarilün

¹ Kürü zonaretal, e mibü [wirri kómálgýaur] Lod Yesu Ker-rison amkoman angundakla. Amkoman bangun pamkolpamzan, e blaman pamkolpam wata darrpan ngarkwatódó morroal bangón kwarilünke. ² Darrü pama aprrapórr yabü kwóbbazen müótüdü tübangrine

---

* ^{1:18} ngaen-gógópan kúp: Ini bóktan opora igó klambóka apónda igó, ngaen-gógópan ne kúpa angurindako ó ngaen amtómólórrón olom akó lar kupo. God Issrael pamkolpam nümtinóp ini elklaza aliónum oya. Aini Zeims amkoman bangun pamkolpam ataninda ngaen-gógópan kúpdü, zitülkus i amkoman kómálgido blaman tómbapórrón elklazadögab.

wirri darrem [gold] rring a wirri darrem mórrkenyórr bamelórrón, a darrü elklaza-koke pama tómanpükü mórrkenyórri ta tübangrine.
³ E apprapórr ene wirri darrem mórrkenyórrpükü pam kubó morroal yangörre ó bóktorre wagó, "Marü morroal mórran poko yóni," a elklaza-koke pamdó kubó ma igó bóktorre wagó, "We zamngól o popa we mórra tüpdü, kürü wapór minggüpanan." ⁴ E ne inzan poko nómá tónggapónane, e yabiób darrpan-darrpan, darrpan ngarkwatódó-koke morroal bangóndakla. Akó e yabiób darrpan-darrpan zaz baindakla kolaeen gyagüpítótóke. ⁵ Kürü moboküpü zonaretal, tübarrkrru! God ini tüpan elklaza-koke is tüób silianórr akó i mórrrel kolpamzanako tibiób amkoman bangunanne. God ibü silianórr tóba Kingzan Balngomóldó barrbünüm. Akó wa ibü [alkamül-koke bóktan] nókyenóp ene Balngomóldó barrbünüm, [moboküpü ubi] nibióbe oyakamóm. ⁶ A yadi, e elklaza-koke isab ngi túp előkarre. E mórrrel kolpam larógóm morroal bangóndakla elklaza-koke kolpamdögabi? Ene mórrrel pamako, yabü klekle nidi bangundako akó yabü nidi bumurrtadko kotódó zamngólóm!
⁷ Akó ene mórrrel pamako, Yesun kómálgó ngi nidi kulaindako, wa yabü ne ngi nókyenóp!*

⁸ E dümdüm kla tónggapón koralo, e ne gida nómá mamoanane wagó, "Marü moboküpü ubi moba minggüpanandó ne olome[†] inzan ki yarilün, marü moboküpü ubi mobakazane." Ini gida Godón gida-e, mibü King nótóke, e ne gida Godón Wibalómorrón Bóktandó asendakla. ⁹ A e ma ne pamkolpam darrpan ngarkwatódó-koke nómá morroal bangunane, e kolae tonarr tónggapónane akó gida-a pupo nirre wagó, e gida amgün pamkolpamakla. ¹⁰ Ka ene poko wialóma, zitülkus nadü oloma dudu gida mamoanda a wa ma darrpan gida bóktan poko alkamülda, ene inzana wamaka wa blaman gida bóktan poko amgündä. ¹¹ Nótó yarilürr wagó, "Ma kol ó pam gómlugu," wa akó yarilürr wagó, "Ma darrü olom büdülümpükü amkalgu." Ma ne pam ó kol koke nómá gómlu namulo, a ma ma darrü olom büdülümpükü emkolo, ma igósidi gida amgün pamóm baino.

¹² Da módóga, bókta akó tórrmen tómbapónam ene kolpamzan, God sab nibiób zaz nirre ene gida ngarkwatódó, pamkolpam ne gida-a ausda kolae tonarrdögabi. ¹³ Zitülkus módóga, God sab oya gyaur-koke zaz ine, gyaur-koke nótó yarilürr ngibürr pamkolpamidó. Gyaur nadü olome ngibürr pamkolpamidó, oya zitülkus babula gumüm, God sab pamkolpam ne ngürrdü zaz nirre.

Amkoman Bangun akó Morroal Tórrmen

¹⁴ Kürü zonaretal, ia laró morroala darrü oloma ne nómá bóktóne wagó, "Kürü amkoman bangun asine," a wa ma tórrmendó koke ingrile? Ia inzan amkoman banguna oya zid ine? Koke! ¹⁵ Apprapórr darrü zonaret ó bólbotan mórrkenyórr a blaman ngürzzan alo kla babulako.
¹⁶ Da darrüpa yabükagabi ne oyaka igó nómá bóktóne wagó, "Ugó wam, paud sab marüka asi ki yarilün; morroal mórrkenyórr bate ururüm akó morroal elo," a wa ma oya darrü kla ne koke nómá ekyene batenóm ó

* ^{2:7} wa yabü ne ngi nókyenóp, oya küp módóga: e Yesunkla. † ^{2:8} minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrändóla. ^{2:8} Lebitikus 19:18

alom, ia laró morroala? ¹⁷ Ene inzana, amkoman bangun tebean nómada, tórrmen-koke, wa büdüla.

¹⁸ A darrüpa sab ma igó yarile wagó, "Inzan taia: Darrü oloman amkoman bangun go asine, akó darrü oloma go tórrmen tómbapónda." A ka sab bóktan inzan alkomin namulo wagó, "Ma kya moba amkoman bangun kóbó kómtyea, ma tórrmen koke nóma tómbapondóla, da ka kubó marü kólba amkoman bangun mómytieno tórrmendögabi." ¹⁹ Ma igó poko amkoman angundóla wagó, wa darrpan Goda. Taia, da ene gaodó kokea! Kolae samua ta ene poko amkoman angundako - akó gum tórrngónóm baindako.

²⁰ Ma gonggo pamla, ia marü ubi ka marü mómytieno wagó, tórrmen-koke amkoman bangunan küp babula? ²¹ God larógóm mibü abbobat Ebrra-amón ipadórr [dümdüm tonarr] olomzan? Tóba tórrmendögabi, wa tóba olom Aesakón [alta] kwitüdü nóma emnyelórr larzan Godka. ²² Ma igó asendóla, wa Godón amkoman angun yarilürr akó tórrmendó ingrinürr, akó oya amkoman banguna [dudu kómá] bainürr oya tórrmendögabi. ²³ Akó Godón Wialómorrón Bóktana küppükü bainürr wagó, "Ebrra-am Godón amkoman yangunürr, da ini zitülkusdü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan." Akó God oya igó ngilianórr "kürü gódam." ²⁴ Da e kuri esenane, God darrü pam apadóda dümdüm tonarr olomzan, ini nis tonarrdögab, oya amkoman bangun akó oya tórrmen.

²⁵ Ene inzana, God larógóm Reiebón,‡ pam apyón kol nótó warilürr, apadóda dümdüm tonarr olomzan? Tóba tórrmendögabi, wa ene kómdam bain pam tóba müötüdüzan irrbünürr. Akó solkwat wa ibü darrü kwat nómtyenóp bakonóm. ²⁶ Da módogá, amkoman bangun tebean nómada, tórrmen-koke, wa büdüla, samu-koke büb büdülzana.

3

Ulit Alngomól

¹ Kürü [zonaretal], umulbain pama abün-koke bairre yabükagabi sos kugupidü, zitülkus e umulakla, God sab kibü, nidi umul baindakla, wirrian [kolaeán darrem] tókyerre ngibürr pamdögab, ki ne kolae kla nóma tómbapónorre. ² Zitülkus módogá, mi blamana abün tonarrdó bütändakla. Nadü oloma ne kokean nóma bütüne, wa ne poko bóktóne, wa [dudu kómá] pama, gaodóma tóba blaman büb alngomólom.

³ Mi kari ayan poko* nóma kolabütändakla [osan] taedó mibüka güblangpükü bainüm, mi gaodómakla ene dudu os alüngsalüng angónóm. ⁴ Ó e but gyagüpi amónam. Enana i amkoman wirriako akó ibü wóra amarruda, ibü karian kulia alüngsalüng angónda, updü paman ubi nóla tótókóma. ⁵ Da ene inzana, ulit wa kari klama bübdü, a wa ma wirri elklazabóka ikub bagür umula.

E gyagüpi amaik kwarilo igó, karian ura wirri molpoko ia setanda. ⁶ Ulit ta urzana. Wa bübdü kolaeán klama. Wa kolae arrgubinda dudu bübdü.

2:21 Bwób Zitüł 22:1-14   **2:23** Bwób Zitüł 15:6; 2 Kronikol 20:7; Aesaya 41:8   ‡ **2:25** Reieb: Zosyua Keinan tüp nóma bangrinüm kain yarilürr Israäl pamkolpampükü, wa nis kómdam bain pam zirrapónorr Zerriko wirri basirr kómdam ainüm. Reieb ibü nünükürr tóba müötüdü akó tangnamtinürr kórzyónüm.   **2:25** Zosyua 2:1-21   * **3:3** kari ayan poko, Mórrke-mórrke módogá: bit. Ene bit [osan] taedó wóp angórron yarilürr akó sye nizan kwata amrókrrón yarilürr. Ene os alüngsalüng angónóm, ma kubó sye numurruto.

Wa tóba dudu arról kulainda akó wa tóba ur apadóda [metat bólmyan urdüğabi].⁷ Pamakan gaodóma abün obzek lar ngórrób bainüm akó wa ibü ngaen ngórrób ninóp: abün obzek narr lar, pýoae, tüpdü ngübyón elklaza, ó maludü ngyaben elklaza.⁸ A darrü olom ma gaodó kokea tóba ulit ngórrób ainüm. Ene ulta metat kolae bóktanda, akó gwar büdül tarükzana, ultit ta inzana.

⁹ Uli pamkolpama mibü Lod, mibü Ab nótóke, oya agürdako, akó dadan uliti i pamkolpam bamórrdako, God tóbanan obzeksyók ngarkwatódó nibiób tómbapónorr.¹⁰ Ene dadan taedógab agürwóm a amórr bóktana burruandamlı. Kürü zonaretal, inzan koke ki yarile.¹¹ Ia anón nae a kapórr naea darrpan aróbdögabi tótókdamlı? Koke!¹² Kürü zonaretal, ia [pig] nugup gaodóma [olib] küp bapónóm ó [grreip] syepor gaodóma pig küp bapónóm? Kokean! Ene inzana, anón naea kapórr nae aróbdögabi koke tópkóne.

Amkoman /Wirri Gyagüpitótók/ Godkagabi Tótókda

¹³ Ia nótóke yabü aodó, wirri gyagüpitótóke akó umul nótóke morroal ó kolae amzyatám? Da wa ki okaka bümzazil tóba morroal tórrmen tulmildüğabi, wa ne tórrmen tómbapónda tóba ngi tüp balkomólde, zitülkus wirri gyagüpitótóka oya tangamtında tóba ngi tüp balkomólóm.

¹⁴ A ngibürra yabükagabi, yabü gyagüp kolaea wirribóka akrranda moboküpdu, zitülkus yabü ubia e ta morroal umulbain pamóm bainane. E yabióban gyagüpi bomandakla. E ne inzan nóma kwarilo, ikub bagürgü wagó, e wirri gyagüpitótók pamakla. Obae tizgu enezan.¹⁵ Yabü gyagüp kolaea nóma akrranda akó e wata yabióban gyagüpi bomandakla, yabü wirri gyagüpitótók kwitümgab kokea. A ene wa tüpan akó pamakanan gyagüpitótóke, akó [deböldögaba].¹⁶ Zitülkus módóga, ene bwöbdü pamkolpam gyagüp kolaea nóma akrranda akó i wata tibióban gyagüpi bomandako, ene pokodó pamkolpam müpdü kwarile, balngomól nabe kwarile, akó i blaman abün-abün kolae tómbapónórre.

¹⁷ A kwitümgab ne wirri gyagüpitótóka tótókda, oya wirrian kla módóga, wa [kolkala]. Akó wa blaman tonarrdó paudüdüma, oya gyaur tonarr asine pamkolpamdó, wa pamkolpamab bóktan arrkr-ruda, oya wirri gyaur asine pamkolpamdó, wa morroal tórrmen tulmil tómbapónda, wa blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó morroal bangunda, akó oya moboküp amkomana.¹⁸ Paud nidi ódóddako akó küp nidi aritódako paudi, i sab [dümdüm tonarr] abülnürre.

4

Yabiób Arról Godón Tangdó Irrbünam

¹ Ia larógóm tómbapónda gazirrwóm ó ongyaltongyala yabü aodó? I tómbapóndamli yabü kolae büban ubidüğabi. Ene ubia yabü moboküpdu gazirrdako.² Yabü ubi darrü klamóma, a e ma koke ipüdane. We zitülkusdü, e pam amkalóm kainakla ene klamóm. Akó yabü wirri ubi ngibür्र isab elklazamóma, a e ma gaodó kokeakla azebóm. We zitülkusdü, e ongyaltongyaldakla akó gazirrdakla. Yabü ubi elklaza babul igósiadiako, zitülkus e Godón koke atodakla.³ E nóma atodakla, e koke ipüdane, zitülkus e kolae zitüldüğab atodakla yabiób kolae büban ubi ngarkwatódó amanóm.

⁴ E kol gólmól pamzanakla!* Ia e umul-kókakla wagó, e tüp gódam nóma angundakla, e Godón gómdamal kokeakla? We ngarkwatódó, nadü oloman ubie tüpan gódamám bainüm, wa igósidi Godón gódamóm-koke baine. ⁵ Igó gyagüpi tótókgu wagó, Godón Wialómórrón Bóktana enan bóktanda wagó, "Oya gyagüp kolaea amkalda ó oya wirri ubi ene samudüma, wa ne samu ingrinürr mibü bübdü." ⁶ A God ma mibü wirri [gail tonarr] akyanda. We zitulkusdü, tóba Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó,

"God ibüka bóka bamgünda, tibiób ngi nidi kwit aindako.

A wa ibü gail tonarr akyanda, tibiób ngi tüp nidi balókdako."

⁷ We ngarkwatódó, yabiób arról Godón tangdó irrbünam. A e [debóldó] bóka bamgülam, da wa kubó busole yabükagabi. ⁸ Godón minggüapanan togob, da wa kubó yabü minggüapanan tame. Yabiób tang bagulam, e kolae tonarr kolpam nidipakla, akó yabiób moboküp [kolkal] ninam, e ninis gyagüpítótóke nidipakla. ⁹ E gyaur koralo yabiób kolae tonarrdó, e gyaurwóm akó yón gyaur koralo. Yabü ngüóng órnæ izazinam ama gyaurwómdü akó yabiób bagürwóm ama büdül obzekzan ninam. ¹⁰ Yabiób ngi tüp elókam Lodón obzek kwata, da wa yabü ngi igósidi kubó kwit nirre.

Darrü Olom Zaz Ain-gu

¹¹ Zonaretal, yabiób darrpan-darrpanbóka kolae poko bóktan-gu. Nadü oloma ne kolae poko nóma bóktóne tóba zonarethbóka ó wa ne oya nóma zaz ine, wa Godón gidabóka kolae poko bóktóne akó gida zaz ine, zitulkus gida-a bóktanda wagó, "Marü [moboküpdu ubi] moba minggüapanandó ne olome[†] asi ki yarilün." Ma ne kolae poko nóma bóktono gidankwata, ma gida mamoon olom kokela, a ma zazzanla. ¹² God wata darrpan gida gail olom ó zaz ta watóke. Da wa gaodóma zid ainüm akó kulainüm. Da mató, ma nótókla, moba minggüapanan ne olome, oya zaz ainüm?

Ikub Bagürgu Sab Ngürrankwata

¹³ Tübarrkrru, e nidi bóktandakla wagó, "Errkya o sab mi ogobo ini o ene wirri basirrdü, darrpan pail we amaikrre, elklaza bumioğrre ó sel nirre akó mani tónggapórre." ¹⁴ Wai, e umul-kókakla yabü ngyaben sab ia yarile, zitulkus yabü ngyaben keperrzanako, karianbóka okaka tübine a akó bamrüke! ¹⁵ A e ma igó ki korala wagó, "Lodón ubi ne nóma yarile, mi sab ngyaberre akó ini kla o we kla tónggapórre." ¹⁶ A errkya e ma yabiób ene bókam bagósorrón bóktanabkwata ikub bagürdakla, zitulkus e gyagüpi tótódkakla ene bókam bagósorrón bóktan kari morroal kokeako. Inzan ikub bagür kolaeán pokoa. ¹⁷ Da móðoga, morroal tónggapón umul nótóke, a ma koke tónggapónda, wa igósidi kolae tonarr tónggapónda.

5

Zeims Mórrel Kolpamató Bóktanórr Wagó, God Sab Ibü Zaz Nirre

* ^{4:4} Ene bóktan opor kol gólmól pam Ngaep Bukdügabia. God tóba pamkolpam inzan ngibrialórr, i obae god [ótók] nóma kwarilürr. (Zerremaea 3; 13:27; Aesaya 54:5-7; 57:3)   † ^{4:6} Ikik Bókrran Bóktan 3:34   † ^{4:11} Ma müsirrga ain bóktan 2:8 ngakanke.

¹ Tübarrkrru, e mórrrel kolpam nidipakla.* E wata yón taegwarr akó yón bamto kwarilo, zitülkus müp tonarra tótókda yabüka. ² Yabü mórrrela sab babüne, akó pua yabü mórrkenyórr sab alóng kwarile. ³ Saka yabü gold a [silba] kolae nirre. Ene saka sab pupo nirre wagó, e elklaza-koke is koke tangbamtin kwarilnürřü yabiób gold a silba-e. Akó saka gold a silbazan kolae ainda, God sab yabü kolae nirre, urazan elklaza alóngda. E yabiób mórrrel kwób asudakla ini dómdóm ngürrdü, God ma yabü zaz bainüm kainda. ⁴ E bangónarre darrem kla aliónüm ibüka, yabü apapdó nidi agap kwarilürr. Tübarrkrru! Ene zaget pama murrkurr akrrandako. Abül pamab yón taegwarra Godón güblang kuri emrróne, Wirri Arüng Lod nótóke. ⁵ E tüpüd abün mórrrel elklaza tumum ngyabendakla akó yabü kolae büban ubi ngarkwatódó. Enezan ngyabende, e larzanakla pyórr aupürrün bódapón ngürrankü. ⁶ E dümdüm ngyaben pamkolpam zaz ninarre akó büdülämpükü ekrrónarre,† gaodó koke nidi kwarilürr yabüka bóka bamgünüm.

Zao-zao Ngyaben Azid Aeng Tonarrdó

⁷ We ngarkwatódó, zonaretal, zao-zao ngyabelam, kókota Lod sab nóma tolkomóle. E ngaon pam gyagüpi amaikam, wa piküpan enezan akyanda kókota oya apapa sab morroal alo küp apóne. Akó wa piküpan enezan akyanda kókota pail akó bao ngupa timile. ⁸ E ta inzan, zao-zao ngyabelam akó yabiób arüng bütalam, zitülkus Lodón alkommól tonarra minggüpanan kuri tübine. ⁹ Zonaretal, murrkurr bökrran-gu yabiób darrpan-darrpandó, igósüm Lod sab yabü koke zaz nirre akó [kolaean darrem] koke nilirre. Tübarrkrru, Zaz wata wa mamtaedó zamnglörróna.

¹⁰ Zonaretal, [prropet] gyagüpi amónam, Lodón ngidü nidi bóktan kwarilürr. Ibü nütaninam, i enezan zao-zao ngyaben kwarilürr, enana i azid aenggóp. ¹¹ Tübarrkrru, mi gyagüpi tótókdakla wagó, bagürwóm idipko, karrkukus nidi bórróngóp. E kuri arrkruuarre Zob enezan karrkukus zamngól yarilürr, akó e umulakla wagó, Lod dómdóm laró morroal sidódürr oyaka. E umulakla wagó, Lod wirri gyaur akó morroal tonarra.

¹² Kürü zonaretal, tai amkoman wirrian ne klame, darrü kla ngilian-gu yabiób [lakamül-koke bóktan] arüng akyanóm. Godón kwitüm ngyaben bwób ó ini tüp ó darrü kla ngilian-gu yabiób bóktan arüng akyanóm. E wata igó bóktónane wagó, "Taia" ó "Koke," da e wata yabiób bóktan ngarkwatódó tómbapónane. Ene igósüm, God sab yabü zaz koke nirre akó kolaean darrem koke nilirre.

Tórean Arüng

¹³ Ia darrü oloma yabü aodó müpdügab azid aengda? Wa tére ki eko. Ia darrü olom barnginwómdüma? Wa Godón agür wórr ki batolón. ¹⁴ Ia

* ^{5:1} Ini atang pokodó, 5:1-6, Zeims mórrrel pamkolpamdó wialómorr, Yesun aprrapórr koke nidi amkoman angun kwarilürr. I elklaza-koke pamkolpam kle-kle bangón kwarilürr. Zeims ibübóka wialómorr Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bótanóm igó bóktandógar wagó, God sab ene mórrrel pamkolpam zaz nirre. Akó Zeimsün ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam amtyanóm wagó, mórrrel elklaza ngambangoldó gonggo pokoa. We ngarkwatódó, ibü ene mórrrel kolpamabkwata gyagüp kolaea koke ki akrran korálón. † ^{5:6} Ene mórrrel pamkolpama aprrapórr ene kla tibi koke tómbapón kwarilürr, a i zaz mani nüliónónóp tómbapónóm. ^{5:11} Zob 1:21-22; 2:10; Wórr Peba 103:8

darrü olom yabü aodó azida? Wa sos [balngomól byarrmarr pam] ki ngibau akó i oyankü tóre ki ekonóm ó oyaka oel ki ekónónóm Lodón ngidü. ¹⁵ I nóma tóre ekorre, amkoman angundi ene klama amkoman kubó tómbapóne, azid oloma dólóng baine akó Lod oya irsümüle azidüdüğab. Wa aprrapórr kolae tonarr nóma tónggapónórr, God oya kolae tonarr kubó arrgone. ¹⁶ Da módóga, yabiób kolae tonarr pupo bain kwarilün yabiób darrpan-darrpandó akó tóre kwarilün yabiób darrpan-darrpanankü, igösüm e dólóng bairre. [Dümdüm tonarr] oloman tórean arüng asine ó wa küp bapóne. ¹⁷ Prropet Ilaeza mizan pamakan yarilürr. Wa amkoman moboküpi tóre ekorr wagó, ngupa sab koke ki tüml. Da aüd pailüm akó poko ngupa ene tüpdü kokean tümilürr. ¹⁸ Wa akó tóre ekorr, da pülpüla ngup zirrsapónórr akó tüpdü elklaza we waonóp.

Oya Salkomól, Amkoman Bóktandógab Nótó Apólda

¹⁹ Kürü zonaretal, aprrapórr darrüpa yabü aodó amkoman bóktandógab apól yarile akó darrüpa oya salkomóle. ²⁰ Ene olom nótó salkomóle, wa ki emzyat wagó, kolae tonarr olom ne nótó nóma salkomóle tóba apól kwatódógab, wa sab ene kolae tonarr olom zid ine büdüldüğab samuan ngarkwatódó akó God abün kolae tonarr barrgone oyabókamde.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Pita Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ene Yesun umulbain oloma, Pita, ini peba mórrag wialómórr oya arróla blakón ngarkwat néma yarilürr. Wa ini peba mórrag we tonarrdó wialómórr ibü aodó, paíl 62 akó 67 Kerrison amtómól kakóm. Wa ene Yesun amkoman angun pamkolpamdó wialómórr, 5 prrobinndü nidi ngyaben kwarilürr Eisia Maenor kugupidü (1:1). Ene tonarrdó, pamkolpama ibü wirri müp alión kwarilürr. We ngarkwatódó, Pita ini peba mórrag wialómórr ibükä, ibü arüng botanóm akó ibü arüngi byalóm inzan pamkolpamzan ngyabenóm, Yesu Kerrisonkü nidipko. Wa blaman amkoman bangun pamkolpam - ia müór ó kol, ta ia [leba zaget] is ó ibü wirri pam, ta ia sos [balngomól byarrmarr pam] ó popa pam, sosankü zaget nidi tómbapónónóp - we bóktan nékyenóp wagó, "dümdüm ngyabenóm amkoman angun-koke pamkolpamab aodó akó karrkusus bórrangóm müp tonarrdó." Pita akó ta wialómórr wagó, i darrem kla ki ipüdörre, i ne karrkusus néma ki bórrange.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2
- B. Küsil arról 1:3-12
- C. God tóba pamkolpam ngibaunürr kolkal ngyabenóm 1:13-2:10
- D. Godón leba Zaget pamkolpam 2:11-17
- E. Kerrisoan Azid Aeng 2:18-25
- F. Morwal akó Konggal 3:1-7
- G. Azid aeng dümdüm elklaza tómbapónde 3:8-22
- H. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben 4:1-6
- I. Godón gyaur kla morroal ngabkan pamkolpam 4:7-11
- J. Krriстиón kolpamzan azid aeng 4:12-19
- K. Godón pamkolpamidó gyagüpbar yarile wagó, Yesu Kerriso sab tolkomóle 5:1-11
- L. Dómdóm alakón bóktan 5:12-14

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Saemon Pita, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison [apostolóla].

Ka wialómdóla yabüka, Godón alearrón pamkolpam, barngerrón nidi-pakla akó mogobzan nidi ngyabendakla ini prrobinndü, Pontus, Galatia, Kapadosia, Eisia, akó Bitinia.* ² God, mibü Ab nótóke, ngaen umul yarilürr wagó, oya ubi yabü aleanóma. Tóba Samua yabü [kolkal] ninóp akó tibi-tibi amanórr Godónkü. Inzan kwata wa yabü ilianórr Yesu Kerrison bóktan arrkrrum akó ene igósüm, Yesu yabü tóba ó-e ki nangrre yabü kolae tonarr barrgonóm.

---

* ^{1:1} Ini 5 prrobinnd Rrom kinga balngomól yarilürr. Errkyia ini bwób Tórrki kantrri kugupidümako, Eisia Maenor kugupidü.

Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke [gail tonarr] akó moboküpdu paud sab asi ki namülam yabüka.

Küsíl Arról

³ Mi blamana oya yagürnórre, mibü [Lod] Yesu Kerrison God akó Ab! Oya wirri gyauranme wa mibü küsíl arról tókyenóp, wamaka mi akó tóbabótóp. Wa ene kla inzan kwata tónggapónórr igó, wa Yesu Kerrison irsümüller bündüldügab. Olgabi mi wirribóka [gedlóngóm baindakla], ⁴ God ne [alkamül-koke bóktan] tókyenóp. Ini klama kokean kolae akó tómanpükü baine, akó kokean odole. God ene kla kwitüdü amoandase yabünkü. ⁵ Yabü amkoman bangunanme God yabü alblangda tóba arüngdüğabi, kókó ene dómdóm ngürrdü, zid bain ugórr sab tónggapórrón yarile okaka bümzazilüm.

⁶ Wirribóka bagürwóm kwarilün ini klamdó, enana errkya yabü zitulkus asiko gyaur aengóm tugupurr tonarróm, zitulkus yabü abün-abün müpa bawiónda. ⁷ Ini müpa togobórr igó poko amtyanóm wagó, yabü amkoman bangun amkomana. Pama [gold] urdú angrindako apókóm ó asenóm ene gold ia kolkala, enana golda sab kolae baine. Yabü amkoman bangunab darrem kla wirriana goldan darrem klamdó gab, da God yabü amkoman bangun apókda. Akó God nóma asenda wagó, yabü amkoman bangun amkomana, wa sab yabü agür yarile, yabü ngi wirri kwitüm amnyetyl yarile, akó wirri ngi emelele yabüka, ene tonarrdó Yesu Kerriso nóma okaka tübine.

⁸ Enana e oya koke kuri esenane, a yabü [moboküpdu ubi] ma oyaka asine. Akó enana e oya koke asendakla errkya, a e ma oya amkoman angundakla akó e wirribóka bagürwómdakla, igó wirri kómal bagürdü, e gaodó kokeakla bóktanóm. ⁹ E bagürwómdakla, zitulkus e umulakla wagó, God yabü zid bainda yabü amkoman bangundüğabi.

¹⁰ Ngaen-ngaen, [prropeta] Godón bóktan bóktónóp ene gail tonarrankwata, God yabü ne kla ki tókyerre. Ene prropeta yamkünónóp akó yapinónóp ini zidbainankwata. ¹¹ I yamkünónóp asenóm, ene zidbaina sab laró tonarrdó akó iazan tame, Kerrison Samua ne klambóka apón yarilürr ibü moboküpdu, wa nóma bóktanórr solkwat ne klama tómbapónörre Kerrisoka. Wa Kerrison azid aengankwata bóktan yarilürr akó [wirri kómal zyónankwata], Kerriso solkwat ne kla ki ipüde. ¹² God ene prropetódó okaka simzazilürr wagó, i ini zidbainankwata nóma zudrratlórr, ene tibiób morroalóm koke yarilürr, a yabü morroalóm. Errkya ini tonarrdó, igó pama ini zidbainankwata yabü azazildako, Morroal Bóktan Yesunkwata nidi zudrratlórr yabüka, Godón Samuan arüngi, God noan zirrsapónórr kwitümgabi. [Anerruab] ta wirri ubia ini zidbainankwata umul apadóm.

God Tóba Pamkolpam Ngibaunürr Kolkal Nyabenóm

¹³ We ngarkwatódó, yabiób gyagüpitótók tómbapónam, dümdüm gyagüpitótókpükü koralón, akó e wirribóka gedlóngóm bain kwarilün ene gail tonarróm, God sab yabü ne kla sidüde, Yesu Kerriso okaka nóma tübine. ¹⁴ E Godón bóktan amrroran olmalzanakla, myamem ene kolaean ubi ok bain-gu yabü balngomólom, yabü ene ubi ngaen kwarilürr, e Godónbóka umul-kók nóma kwarilnürü. ¹⁵ A e wata kolkal nyaben kwarilo, wata God kolkalzan nyabenda, yabü nótó ngibaunürr tóba pamkolpam móndóga, Godón Wialómorrón bainüm.

Bóktana igó bóktanda wagó, "E wata kolkal ngyaben kwarilo, zitülkus ka, yabü God nótókla, kolkal ngyabendóla."

¹⁷ E Godón "Ba"-bóka ngiliandakla, e oyaka nóma tére bakodakla, blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó nótó zaz bainda tibiób térrmen tulmil ngarkwatódó. We zitülkusdü, inzan ngyaben kwarilo mogobzan ini tüpdü, Godón gum-gum [ótókde]. ¹⁸ Zitülkus módóga, e umulakla igó, God yabü nadü klame [aurdü amanórr] yabü küp-koke ngyabendógab, yabü abalbobatala ne poko umul nyónónóp. God yabü koke aurdü amanórr ene elklaza-e, sab ne klama kolae bairre, [silba] ó goldzan. ¹⁹ A wa yabü Yesu Kerrison óe-e aurdü amanórr, wa krrosdó nóma narrótókorr. Oya óe wirri darrem klama, darrü [sip] kupoan óezan, Zu [prrista] ne kupo ódód yarilürr [altadó] urdü agasilüm, kolae akó tóman koke. ²⁰ God oya ngaen singrinürr ini poko tónggapónóm ugón ini tüp tónggapón küsü yarilürr, a wa oya okaka simzazilürr ini dómdóm tonarrdó yabü morroalóm. ²¹ Oyakama, e Godón amkoman angundakla, oya büdüldügab nótó irsümüllür akó oya ngi nótó wirri kwit emngyelórr. Ene igósidi, e Godón amkoman angundakla akó gedlóngóm baindakla.

²² E yabiób kolkal bainarre inzan kwata, e amkoman bóktan Yesunkwata ipüdarre. Olgabi yabü amkoman moboküpü ubia yabü zonaretaldó. We ngarkwatódó, yabü moboküpü ubi asi kwarile yabiób darrpan-darrpandó yabiób dudu moboküpi. [†] ²³ Zitülkus módóga, e küsil arról kuri ipüdarre, wamaka e akó tóbabótórró. Da igó küpdügab kokea igó, sab ne küpa kolae baine, a igó küpdügab, sab kokean ne küpa kolae baine. E akó tóbabótórró Godón bóktandóma, arról ne bóktane, metat ne bóktan yarile. ²⁴ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

"Blaman pamkolpam opoporzanako,

akó ibü ne morroal obzek syóke nurr pulzanako;
opopora odaldako akó pula baingdako,

²⁵ a Lodón bóktan sab metat yarile."

Akó Lodón bóktan we kla yarilürr, ene Morroal Bóktan Yesunkwata, pama yabüka ne poko büdratnóp.

2

¹ We ngarkwatódó, blaman kolae tonarr élókam: pamkolpam azid alión akó ilklió bülión, taepurrane bóktan térrmendó arrbün babul, yabü gyagüp kolaea akrran, akó obae bóktan alión panzedó ngibürr kolpamabkwata. ² E Godón amkoman bóktan arrkrrum ki nae aman kwarila, wata gab oloma tóba aipan ngómümzan yónda. Ene igósüm, e dódórr bainane samuan ngarkwatódó akó olgabi zidbain ipüdane. ³ Zitülkus módóga, e kuri mis apókane igó, Lod morroala.

⁴ E oyaka togobo, ene arról Ingülküpü, pamkolpama ne kla alzizi amaiknóp, a God ma oya ingrinürr wirri darrem klamzan. ⁵ God müöt ki el samuan ngarkwatódó arról ingülüpi, e nidipakla. Ene igósüm, e pristümzan bainüm, tibi-tibi amarrón Godónkü, samuan ngarkwatódó [urdü amsel lar] amarrum, God ne kla azebda Yesu Kerrisokama. ⁶ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

^{1:16} Lebitikus 11:44-45; 19:2   [†] ^{1:22} dudu moboküpi: Ngibürr Grrik bóktane tange wibálomórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, kolkal moboküpi.   ^{1:25} Aesaya 40:6-8

"Tübarrkrru, ka Zaeonóm* darrü ingülküp angrindóla.

Ka ini ingülküp iliarró akó wa wirri darrem müótan zirrgüpüdü ingülküpe.

Akó nadü oloma oya amkoman angunda akó oyaka ngambangólda, tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine."

7 Da módoga, wa wirri darrem klama ibünkü, oya nidi amkoman angundako. A ibükwata, oya amkoman koke nidi angundako, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

"Müót balmel pama ne ingülküp[†] alzizi amaiknóp, errkyia ma ene müótan zirrgüpüdü ingülküpüm wató kuri baine."

8 Akó Godón Wialómórrón Bóktana akó igó bóktanda ene ingülküpankwata wagó,

"Wa ingülküpa, pamkolpama sab ne klamdó bodoatnórre, darrü wirri ingülküp, i sab ne klamdó balókle."

Ini pamkolpama bodoatódako, zitulkus i [Morroal Bóktan] koke azebdako. God go ibü irrbünürre ene klamdó bodoatóm.

9 A yadi, e Godón alearrón pamkolpamakla. E Kingan prristakla. E darrü bwóban pamkolpamakla, tibi-tibi amarrón Godónkü. E Godón tóbanan pamkolpamakla. E inzan pamkolpamakla, igósüm e sab Godón tórrmen büdrat kwarilo, pama ne kla agúrdako. Wa yabü ngibaunürr tümundügab ama tóba wirri morroal agurr zyóndü.

10 Ngaen e darrü bwóban pamkolpam ta koke kwarilnürü, a errkyia ma e Godón tóbanan pamkolpamakla. Ngaen darrü pama tóba gyaur koke okaka imzazilürr yabüka, a errkyia God ma tóba gyaur okaka amzazilda yabüka.

Godón [Leba Zaget] Pamkolpam

11 Moboküpüdü gómdamal, e bupso ngayabendakla akó e mogobakla ini tüpdü. We ngarkwatódó, ka yabü arüngi byaldóla, kolae büban ubi mamoan-gu, zitulkus ini ubia gazirr amarrudako yabü samudü. **12** Yabü tórrmen tulmil morroal ki kwarilün pamkolpamab aodó, Godónbóka umul-kók nidipko. Ene igósüm, enana i yabükwata igó bóktandako igó, e kolae tómbapón pamkolpamakla, yabü morroal tórrmen ngabkandógab, i sab Godón ngi wirri kwitüm emngyeñórre ene ngürrdü wa nóma tame mibü basenóm.

13 E Lodón pamkolpamzanakla, blaman singüldü pamab tangdó kwarilo, pama nibiób irrbünöp, ia Rrom king, wirrian singüldü pam nótóke, **14** ta ia gabena, kinga nibiób zirrnápónóp ibü [kolaeán darrem] akyanóm, kolae nidi tómbapóndako akó ibü bagürüm, dümdüm nidi tómbapóndako.

15 Zitulkus módoga, Godón ubia e gonggo pamkolpamab küp-koke bóktan piküp ninane, ezan morroal olngolo. **16** Igó pamkolpamzan ngayaben kwarilün, Yesu Kerriso nibiób [aurdü amanórr] popa pamkolpamóm bainüm. A e popazanakla, ene igó kokea igó, ene wa taia kolae alngónóm. Igó pamkolpamzan ngayaben kwarilün, Godón leba zaget pamkolpamazan.

17 Blaman pamkolpam [morroal bangón] kwarilün. Yabü [moboküpüdü

* **2:6** Zaeon podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelorróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Israael. **2:6** Aesaya 28:16   † **2:7** ingülküp: Israael pamkolpama müót ingülküpi balmel korálorr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **2:7** Wórr Peba 118:22   **2:8** Aesaya 8:14

ubij blaman Yesun amkoman angun pamkolpamdo kwarile. E Godón gum-gum [ótók] kwarilo. Akó Rrom king wirri ngi atenamke.

Kerrisozan Azid Aeng

¹⁸ E leba zaget pamkolpam nidipakla, yabiób wirri pamab tangdó kwarilo, ibü morroal angónde blaman klamdó. Wata ibü koke, morroal akó gyaur tonarr nidipko, a zóngang nidipko, ibü ta inzan. ¹⁹ Zitulkus módogá, ene morroal pokoa, e ne karrukus noma bórrongo azid aengde zitül-koke bwóbdü, zitulkus e umulakla wagó, God asine. ²⁰ E ne karrukus noma bórrangdakla azid aengde, yabü wirri pama yabü noma ekrrórre yabiób kle-kle tonarran darremanne, da yabü nótó nagürnórre? Darrú oloma kokean. A e ne azid noma zwaenglo, zitulkus e morroal alngóndakla akó e karrukus bórrangdakla, ini morroal pokoa Godón ilküpüdú. ²¹ God yabü igósidi ngibaunürr inzan kwata azid aengóm, zitulkus Yesu Kerriso yabü morroalóm azid aengórr. Inzan kwata, wa yabü nómtyenóp, e laró ki tónggapónane, igósüm e oyakagab tikó apad kwarilo. ²² Wa kolae tonarr kokean tónggapónorr akó darrú pam babula ilklío búlión bóktan nótó arrkrurr oya ulitüdugab. ²³ Oya noma kle-kle yalnóp, wa darrem bóktan koke akon yarilürr. Wa azid noma aengórr, wa igó koke bóktanórr igó, wa sab darrem yalkomóle. A wa Godka ngambangólólórr, blaman is dümdüman nótó zaz bainda. ²⁴ Yesu Kerriso mibü kolae tonarr tóba bübdü bamselórr nugup krrosdó, igósüm, kolae tonarr tómbapón piküp ain kakóm, mi sab dümdüm nygaben koralo. Ene oya gülünganbókamde, e dólóng bairrúnakla. ²⁵ E ngaen apól kwarilnürü, bamrukürrün [sipzan]. A errkyä, e obzek kuri tübyalüngarre Yesu Kerrisoka, yabü Ngabkan akó Adlang Pam.

3

Morwal akó Konggal

¹ Konggal, ene dadan ngarkwatódó, yabiób morwalab tangdó kwarilo. Ene igósüm, ngibürr morwala ne Yesunkwata Morroal Bóktan amkoman koke noma angundako, i sab obzek tübyalüngörre Yesu Kerrison amkoman angunüm konggalab morroal tórrmen tulmildügab, bóktan-koke. ² Zitulkus módogá, i sab yabü nygaben ngabkan kwarile igó, yabü nygaben ia [kolkalako] akó igó, e Godón ia gum-gum [ótókdakla]. ³ Yabiób büb püti bain-gu agurran ngibtanóm, inzan kwata, abün-abün tulmili órrngóen balmel, gold kusalzan elklaza, akó wirri darrem mórrkenyórr bamel. ⁴ A yabü moboküpüdú ne kwindü tórrmen tulmila yabü agurran ki ngibtan kwarile. Mómóke akó piküp samua sab yabü agurran wató nütürre, koke ne klama odalda akó wirri darrem ne klame Godón ilküpüdú. ⁵ Zitulkus módogá, ngaen-ngaen Godón amkoman angun kola tibiób inzan agurran ngibtanónóp. I Godka lgedlóngóm bainónóp] akó i tibiób morwalab tangdó kwarilürr. ⁶ Serra darrú inzan kol módogo. Wa Eibraramón bóktan arrkruru warilürr akó tóba wirri pambóka ngilialórr. E Serran ópal olmalzanakla, e ne morroal noma tómbapón kwarilo akó yabü darrú klama guman koke ngibtan yarile.

⁷ Morwal, ene dadan ngarkwatódó, e gyaur tonarre ngyaben kwarilün yabiób konggalpükü. Yabiób konggal [morroal nangólam], zitulkus i ezan arüng kokeako akó zitulkus i yenkü ene arról apadódako, God tóba pamkolpam popa ne kla gailda. Ene igósüm, yabü sab darrü klama koke nónerre Godka tóregum.

Azid Aeng Dümdüm Elklaza Tómbapónde

⁸ Inkwata bóktan alakónóm, ka yabü byaldóla: E blamana darrpan gyagüpítótóke ngyabenane, morroal tonarr emtyanane, yabü moboküpüdü ubi yabiób darrpan-darrpandó kwarile wamaka e zonaretalpükümakla, gyaur kwarilün, akó yabiób ngi tüp elóklam. ⁹ Darrü oloma ne kolae nómá tónggapóné yabüka, e sab darrem kolae tónggapón-gu oyaka. Darrü oloma ne yabü kle-kle nómá byalda, darrem koke yalkomóla. A e ma Godón imtinane oya bles ainüm. Zitulkus módóga, God yabü ini poko tómbapónóm ngibaunürr, igó ngarkwatódó igó, e ta sab yaib bles bain ipüdane. ¹⁰ Zitulkus módóga, Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó,

"Oloman ubi ne tai ngyaben bagürwómi ódódóm nómá yarile,
akó oya ubi ne barnginwómpükü ngürr amrranóm nómá yarile,
wa kolae poko koke bóktan yarile,
wa ilklió bülión poko koke büdrrat yarile.

¹¹ Wa kolaedógabi ki tübyalunge ama morroal tómbapóle.
Wa paud ki yamkülün akó amióg.

¹² Zitulkus módóga, Lod azilda [dümdüm tonarr] pamkolpamđó,
akó wa ibü tóre arrkruda.

A Lod ma ibüka bóka bamgündä, kolae nidi tómbapondako."

¹³ Akó yabü ne wirri ubi nómá yarile morroal tómbapónóm, ia yabüka sab nótó kolae tónggapóné? Darrü inzan olom babulana. ¹⁴ A e ta ne nómá azid zwaenglö dümdüm elklaza tómbapónde, God sab yabü bles nirre. Darrü olom gumgu akó gyakolaegu. ¹⁵ A yabiób moboküpüdü e ma Kerrison wirri ngi atenane yabü Lodzan. E tómbapórrón kwarilün metat bóktan alkomólóm ibüka, yabü nidi bamtindako igó, yabü zitulkus laróga Godkamóm gedlóngóm bainüm. ¹⁶ A e bóktan nómá yalkomólane, e inzan alngón kwarilo, mórmóke akó ibü morroal angónde. Umul kwarilün igó, e darrü kolae koke tónggapónarre. Ene igósüm, kolaean bóktan nidi alión kwarile yabüka yabü morroal tórrmen tulmilankwata, e Kerrisoka dabýorrünzanakla, i sab büód kwarile tibiób kolae bóktananme.

¹⁷ Igó ne nómá ki yarile igó, ene Godón ubie yabü azid aengóm, ene morroala azid aengóm morroal tómbapónde, a ene koke igó, kolae tómbapónde. ¹⁸ Zitulkus módóga, Kerriso narrótókórr* pamkolpamab kolae tonarrabkü, darrpanóm ó myamem koke. Wa dümdüm tonarr olom yarilürr, a wa azid aengórr akó narrótókórr dümdüm-koke tonarr pamkolpamabkü, yabü amarrum Godka. Oya büdüldü ingrinóp büban kwata, a samuan ngarkwatódó God oya arrólđó salkomólórr. ¹⁹ Akó arrólde samuan ngarkwatódó, wa ene samudü wamórr, tümün müötüdü†

^{3:7} Epesus 5:25; Kolosi 3:19   ^{3:12} Wórr Peba 34:12-16   ^{3:14} Metyu 5:10   ^{3:14} Aesaya 8:12-13

* ^{3:18} narrótókórr: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó inzan angrirrúna, azid aengórr. † ^{3:19} tümün müötüdü: Ene samu tüpan tümün müötüdü koke kwarilürr, a i ma darrü bwóbdü kwarilürr, i nólgbí gaodó koke kwarilürr busom.

nidi koralórr, da ibüka bóktan ola amgolórr. ²⁰ Ini ne samu kwarilürr, ngaen-ngaen Godón bóktan koke nidi omrralórr Noan tonarrdó, God pamkolpam nóma bókyan yarilürr tibiób kolae tonarrdógabi byalüngüm. Noa ugón wirri but elólórr, ne but kugupidü wata äðan, ene wa 8 kolpama barrbüñurr. Ene but kugupidü i zid bainóp naiz naeana. ²¹ Ini naea baptaes bain[‡] naem zamngólda. Ene baptaes baina errkya yabü zid bainda. Baptaes bain igó kla kokea igó, tóman bagulüm bübdügabi. Koke, ene go igó pokoa, e ne [alkamüli-koke bóktan] ekyenarre Godón, umuldi e kolae koke tómbapónarre. Baptaes baina yabü zid bainda, zitülkus God Yesu Kerrison büdüldügab irtsümüller. ²² Wa kwitudü kuri angürürr, da errkya wa wirri pabodómase Godón tutul tangdó. Anerru, arüngpükü kolae samu, akó balngomól kolae samu errkya oya tangdómako.

4

Godón Ubi Ngarkwatódó Nyaben

¹ We ngarkwatódó, zitülkus Kerriso büban kwata azid aengórr, e yabiób tai tómbapónane azid aengóm, dadan tonarre wazan. Zitülkus móðoga, nadü oloma azid aengórr büban kwata, wa kolae tonarr tómbapón piküp bainürr. ² Ene igósüm, ini tonarrdögabi e ini tüpdü nyaben kwarilo Godón ubi tómbapónóm, a igó koke, kolae pamakan ubi mamoañóm. ³ E gaodó kolae kuri olngolnórró, Godónbóka umul-kók nidipko, ibü ubi ne klamko. E büódan tulmil tómbapón kwarilnürri yabiób bübi. E yabiób kolae büban ubi mamoañóm kwarilnürri. E gorrorr bainarre. E kwób bazeñ kwarilnürri nyepam anónóm. E karibóka-koke bagür kwarilnürri wirri garriirrdi. E obae god [ótók] kwarilnürri, ngazirr ne klamko. ⁴ A errkya, Godónbóka umul-kók nidipko, ibü ilküpa kuri tübaseñ igó poko asende wagó, e inkü koke dabyóndakla ibü zóngang akó küp-koke nyabendó, akó i ma yabü kolae bóktan alióndako. ⁵ A i sab ibü tulmil pupo tirre oyaka, tómbapórrón nótóke ibü zaz bainüm, arról nidipko akó büdül nidipko. ⁶ We zitülkusdü, [Morroal Bóktan] amgolórrón yarilürr akó ta ibüka, büdül nidipko. Ene igósüm, enana ibü pamzan zaz ninóp büban ngarkwatódó akó i nurrbarinürr, i sab Godzan nyaben kwarile tibiób samuan ngarkwatódó.

Godón |Gyaur Kla| Morroal Ngabkan Pamkolpam

⁷ Blaman elklaza blakón bwób ngoram aindasko. We ngarkwatódó, kakal akó dümdüm gyagüpi ogoblón, igósüm e gaodómakla Godka tére bakom. ⁸ Amkoman wirrian poko móðoga; yabü amkoman [moboküpü] ubi] yabü darrpan-darrpandó ki kwarilün, zitülkus moboküpü ubia abün-abün kolae tonarr asirrda.* ⁹ E yabiób darrpan-darrpan yabiób müötüdü urrbulün, murrkurr bóktan babul. ¹⁰ God yabü darrpan-darrpan darrü gyaur kla nülinóp samuan ngarkwatódó. Ene gyaur klame zaget ki kwarilün yabiób darrpan-darrpanab morroalóm, kolpamazan kaindako, abün-abün Godón gyaur kla nidi morroal ngabkandako. ¹¹ Nadü

^{3:20} Bwób Zitüll 6:5-7:23   ^{‡ 3:21} baptaes: Ini igó baptaes bainbóka apónda, darrü pama dudu nóma anggóbólda naedó, wa kolae tonarrdögabi nóma tübyalüngürr.   * ^{4:8} moboküpü ubia abün-abün kolae tonarr asirrda, oya küp móðoga: darrü oloman moboküpü ubi ngibürrü nómada, wa ubi bainda ibü kolae tonarr barrgonóm, i ne kla tómbapónóp oyaka.

oloma büdratoda Godónkwata, inzan ki büdrat yarile, wamaka God oya ne poko bóktanóm ayalda. Nadü oloma ngibürr is tangbamtinda, inzan ki tómbapón yarile, we arüngi God ne kla akyanda. Ene igósüm, blaman ini elklazadó pamkolpama sab Godón yagürnórre Yesu Kerrisokama. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre akó wa ki balngomól yarilün tomkompükü metat-metat. [Amen].

Krristión Kolpamzan Azid Aeng

¹² Kürü moboküpü gómdamal, e ne wirri müp azid aengdakla, yabü koke ki arrkürran ngintirre. Ene wirri müpa enan yabü bapókóm kainda, wamaka e urdü agóldakla.[†] Igó basen-gu, igó, wamaka e küsil kla basendakla. ¹³ A e ma bagürwóm kwarilo, igó pokodágabi wagó, e azid aengdakla wata Yesu Kerrisozan azid aengórr. Ene igósüm, e ugórr wirri bagürwómdü kwarilo, oya [wirri kómal zyóna] sab nómá okaka tübine. ¹⁴ Yabü ne dandang samu nómá zomale, zitülkus e Kerrison mamoandakla, bagürwóm yadipakla, zitülkus ene ne wirri kómal zyónan Samue, Godón Samu nótóke, wa yabüka ngón agónda. ¹⁵ Darrüpa yabükagab ne azid nómá aeng yarile, wa igó zitülkusdü koke azid aeng yarile, igó, wa pam akrran oloma ó gómlol oloma ó kolae tómbapón oloma ó inzan oloma, ngibürr kolpamdó wata anirrún nótóka. ¹⁶ A wa ne azid nómá aeng yarile Krristión pamzan, wa büód koke yarile. A wa Godón yagüre igó pokodágab, wa ene Krristión ngi baterróna.

¹⁷ Ene tonarr kuri semrróne, God pamkolpam zaz bainüm. Wa sab ngaen-gógópan tóba pamkolpam zaz nirre. Wa ne ngaen-gógópan mibü, tóba pamkolpam, nómá zaz tirre, da ene wa sab ia yarile, wa ibü nómá zaz bain yarile, Godón Morroal Bóktan koke nidi arrkrrudako? ¹⁸ Godón Wialómorrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“Dümdüm ngyaben pamkolpamabkü ne müp nómá yarile zid bainüm,
    sab ia laróga tómbapóne Godkámó ubi-koke pamkolpamdó akó
        kolae tonarr pamkolpamdó?”

¹⁹ Da módoğa, azid nidi aengdako Godón ubi ngarkwatódó, i wata metat morroal alngón kwarile. Inzan kwata, i Godón tangdó kwarile, ibü nótó tómbapónórr akó nótó tónggapónórr, wa ne poko bóktanórr tónggapónóm.

5

Godón Pamkolpamdó Gyagüpbarr Yarile Wagó, Yesu Kerriso Sab Tolkomóle

¹ Ka ibü, [balngomól byarrmarr pam] nidipako yabü aodó, darrü kla arüngi byalóm kaindóla. Ka ta küób balngomól byarrmarr pamla. Akó ka kólbanan ilküpi esenórró, Yesu Kerriso ia azid aengórr. Ka ta sab wankü dabino ene [wirri kómal zyöndü], God sab mibüka ne kla okaka simzazile.

² Ka yabü, balngomól byarrmarr pam, arüngi byaldóla, e ne Godón pamkolpam balngomoldakla, ibü inzan ngabkanóm, [sip] ngabkan pama tóba sipzan ngabkanda. Ibü igó zitülkusdü ngabkan-gu igó, pamkolpama yabü byaldako ene zaget tónggapónóm. A e ibü yabiób ubidügab

[†] 4:12 Pama gold ó [silba] urdü angrindako apókóm ó asenóm ene gold ó silba ia [kolkala]. Dadan ngarkwatódó, müp gaodóma pamkolpam apókóm.   4:18 Ikit Bókrren Bóktan 11:31

ngabkan kwarilo, Godón ubi ngarkwatódó. Igó zitulkusdü zagettugó igó, mani azebóm büódan kwata, a e yabiób dudu moboküpí zagettugó. ³ Ne kolpam irrbünóp yabü ngabkanóm, e ibü zóngange balngomólgu wamaka e ibü wirri pamakla. A e ma morroal tulmil olngolo, igósüm i sab yabükagab tikó ipadnórré. ⁴ Da ene Singüldü Ngabkan Pama, tüób Yesu Kerriso, nómá okaka tübine, e sab wirri kómály zyónan müóngdúr ipüdane, kokean ne klama odalda.

⁵ E küsil pamkolpam nidipakla, e ene dadan ngarkwatódó balngomól byarrmarr pamab tangdó kwarilo. Akó e blamana yabiób darrpan-darrpan morroal bangón kwarilo yabiób ngi tüp alókde. Zitulkus módóga, Godón Wialómorrón Bóktana igó bóktanda wagó, "God ibüka bóka bamgündá, tibiób ngi nidi kwit aindako.

A wa ibü [gail tonarr] akyanda, tibiób ngi tüp nidi balókdako."

⁶ We ngarkwatódó, yabiób ngi tüp előkam, amzyatódé Godón wirri arüng asine, igósüm wa sab yabü ngi kwit nirre angrirrún tonarrdó. ⁷ Yabiób gyakolae blaman Godka irrbünam, zitulkus oya gyagüpitótók yabükama.

⁸ Dümdüm gyagüpi ogoblón akó aerr koralón. Yabüka nótó bóka bamgündá, wa [debóla], [laeonazan] barrónkü agóltagólda, darrü olom amkündá alóngóm. ⁹ E deboldó bóka bamgülám, karrkukus bórrangde yabiób amkoman bangundü, umuldi wagó, yabü zonaretala blaman ini tüpdü dapelan azid aengdako ezan.

¹⁰ E tugupurr tonarróm azid aengdakla, da ene kakóm, God sab yabü wató küsilzan nirre, karrkukus akó arüng nütürre, akó wa yabü morroal pokodó alónge. Blaman gail tonarr oyane akó wa yabü ngibaunürr Kerrisokama oya ngarkwat-koke wirri kómály zyóndu barrbünnüm. ¹¹ Wa pamkolpam ki balngomól yarile tomkompükü metat-metat. Amen.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹² Saelas kürü tangkamtinürr ini tugup peba mórrag wialómóm. Ka oya igó ngakandóla wagó, wa kürü ngambangól zonarete. Ka ini peba mórrag wialómá yabü arüng bótanóm akó igó bóktan karrkukus ainüm wagó, ini peba mórragan bóktan Godón amkoman gail tonarra. E karrkukus bórrang kwarilün ini klamdó. ¹³ Babilonóm* ne sos pamkolpamko, God ta nibiób ilianórr yabüzan, i tibiób morroal yawal bóktan zírapóndako yabüka. Akó Mak, kürü olomzan nótóke, wa ta tóba morroal yawal bóktan zírapónda yabüka. ¹⁴ Morroal ngürr bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó baprükam [moboküpü ubie].

Ka tóredóla, moboküpü paud asi ki yarilün yabü blamandó, Kerrisoka dabyórrún nidipakla.

^{5:5} Ikik Bókrran Bóktan 3:34

*

^{5:13} Aprrapórr Babilon anik ngia Rrom wirri basirrankü. Ene Babilonóm ne sos yarilürr, Rromóm yarilürr, Pita ini peba mórrag nólgbí wialóm yarilürr. Wa Babilon ngi ngyesilürr Yesun amkoman angun pamkolpam adlangóm, wirri müp nibiób alión kwarilürr.

**Nis Ngim Peba Mórrag
Pita
Ne Kla Wialómórr
Ngaensingül Bóktan**

Ene Yesun umulbain oloma, Pita, ini nis ngim peba mórrag tóba arróla batül ngarkwat wialómórr. Wa ini peba mórrag we tonarrdó wialómórr ibü aodó, pail 64 akó 68 Kerrison amtómól kakóm.

Pita ini nis ngim peba mórrag barre tóba peba atang pamabkü wialómórr pamkolpam ikik bókrranóm igó ngarkwatódógabi, wa singül kwata ne müp esenórr. Akó dakla igó poko ikik bókrranóm, ene ne pamkolpama atang kwarilürr karrkukus bórrangóm akó amkoman angunüm wa Yesu Kerrisonkwata ne poko umulbain yarilürr, i umulürrün ne poko kwarilürr. Pita akó darrü we poko umul-umulan ngintinóp singül kwáta, obae umulbain pamabkwata, sab nidi bütanin kwarile darrü-darrü gyagüpitótók amarrum ene amkoman umulbaindü. Pita kari ubi koke yarilürr ini peba mórrag wialómóm, zitülkus wa umul bainürr wagó, kolae pamkolpama oya amkal karipoko kwarilürr, zitülkus wa Yesun amkoman angun yarifürr.

Pitan darrü zitülkus ini peba mórrag wialómóm we kla yarilürr, pamkolpam Yesu alkomólankwata umul-umulan ngibtanóm. Wa tóba atang pam igó ikik bókrranda, Godón ubi ngarkwatódó nyaben ódódóm, igó pamkolpamzan nyabenóm, God nibiób balngomólda Kingzan.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

- Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2
- Pita umul bain yarilürr amkoman bangun pamkolpama ia tulmil ki olngolórr 1:3-21
  - Amkoman bangun pamkolpama igó tulmil ki alngón kwarile igó ngarkwatódó, Godón pamkolpamazan tulmil ki alngón kwarilün 1:3-11
  - Pita ini peba mórrag ne zitülkusdü wialómórr 1:12-15
  - Ini bóktan Yesu Kerrisonkwata amkomana 1:16-21
- Ikik bókrran bóktan obae umulbain pamabkwata 2:1-22
  - Obae umulbain pama sab togobe akó abün pamkolpam ilklió bülión kwarile 2:1-3
  - God kolae tonarr alngón pamkolpam kolae bainda akó dümdüm nyaben pamkolpam zid báinda 2:4-10
  - Obae umulbain pamab kolae tórrmen tulmil 2:10-22
- Yesu Kerrison alkomól 3:1-18
  - Darrü zitülkus ini peba mórrag wialómóm 3:1-2
  - Yesu Kerrison zitülkus wa ini tonarr iade arratóda wa sab nóma tolkomóle 3:3-10
  - Godón ubi ngarkwatódó nyaben 3:11-18
- Dómdóm alakón bóktan 3:18

Iní Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Saemon Pita, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison [leba zaget pamlal] akó oya apostolóla.

Ka wialómdóla yabüka, e Yesu Kerrison amkoman nidi angundakla, wata ki ne ngarkwatódó amkoman angundakla. Yesu Kerriso, mibü God akó Zidbain Pam, mibü ini zapuan amkoman bangun kuri tókyerre tóba [dümdüm tonarrdóma].

² Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke [gail tonarr] akó paud sab asi ki namülam yabüka, zitulkus e umulakla Godónbóka akó mibü [Lod] Yesunbóka.

Amkoman Bangun Pamkolpama Igó Tulumil Ki Alngón Kwarile Igó Ngarkwatódó, Godón Pamkolpamazan Tulumil Ki Alngón Kwarilün

³ Godónbóka umulbaindúgab, wa tóbanóm wirri arüngi blaman elklaza kuri tülrre [ngarkwat-koke arrólom] akó Godón ubi ngarkwatódó nyabenóm. Godón tóbanan kómal tulmildügabi akó morroal moboküpügabi, wa mibü kuri ngibtaurre tóba pamkolpamón. ⁴ Ini elklazadógab, wa mibü [alkamül-koke bóktan] tülinóp wagó, wa sab kómalan akó wirri darrem elklaza tómbapóne mibünkü. Ini kwata, e gaodómakla kyab kórzyónüm ene kolae elklazadógab, pamkolpama ini tüpdü ne klamóm ubi baindako akó ibü moboküp ne klama kolae bainda, akó e gaodómakla kómal bainüm, Godzan.

⁵ Ini zitulkusdü e Yesu Kerrisonzan amkoman angundakla, e wata wirri arüng ipadrane morroal tulmil alngónóm. E metat morroal tulmil alngón kwarilün, da e ta akó igó kolpamón bainane, abiün elklazabkwata umul nidipko. ⁶ E metat kolpam kwarilün abün elklazabkwata umul nidipko, da e ta akó yabiób büban ubi akó tórrmen balngomól kwarilo. Metat büban ubi akó tórrmen balngomól kwarilün, da e ta akó karrkukus bórrang kwarilün, enana morroal ó müp tonarra togoble. Metat karrkukus bórrang kwarilün, da e ta akó Godón ubi ngarkwatódó nyaben kwarilo.

⁷ Metat Godón ubi ngarkwatódó nyaben kwarilün, da e ta akó ngibürr amkoman bangun pamkolpamzdó morroal tonarr bómtyan kwarilün, wata e yabiób zonaretaldózan morroal tonarr amtyandakla. Morroal tonarr metat okaka uzazilün yabióbka, zonaretaldózan, akó yabü ta [moboküpü ubi] asi ki yarilün ngibürr pamkolpamzdó. ⁸ Zitulkus e ne inzan nóma nyabenane ngarkwat-koke, yabü umul apad mibü Yesu Kerrisonkwata sab enan koke yarile yabünkü, a wa sab küppükü baine. ⁹ Zitulkus darrü oloma ne inzan koke nóma nyabele, wa taiwan koke basenda, ó ilküküp murrbausürrün pamzana.* Oya bamrukda igó, God oya kolae tonarr wató norrgonóp, wa ngaen ne kla tómbapónorr. ¹⁰ Da we ngarkwatódó, kürü [zonaretal], wirri arüngi bütinan kwarilün morroal tulmil alngónóm igó ngarkwatódó, yabióbka okaka azazinüm akó ngibürr pamkolpamzdó igó, God amkoman yabü wató ilianórr akó yabü wató ngibaunürr tóba pamkolpamón bainüm. Ka ini poko we zitulkusdü bóktandóla, e ne ini elklaza nóma tómbapón kwarilo, e sab Godkagabi kokean balóko. ¹¹ We ngarkwatódó, God sab yabü ola imarrue Yesu Kerriso Kingzan ne balngomolda. Wa yabü ola morroal yazebe tóba blaman moboküpi, da e sab ola nyabenane. Yesu Kerriso, mibü Lod akó Zidbain Pam, sab ola balngomól yarile metat-metat.

Pita Ini Peba Mórrag Ne Zitulkusdü Wialómórr

* ^{1:9} ilküküp murrbausürrün pam: Amkoman ilküküp murrbausürrün pambóka koke apónda, a wa samuan ngarkwatódó Godón bóktan koke bómzyatódá.

12 Da enana e umulürrünakla ini elklaza, akó karrkukus bórrangórrónakla ene amkoman umulbaindü, yabü ne kla umul ninóp, ka sab metat yabü akó umul-umulan ngibtalo ini elklazabkwata. **13** Ka igó gyagüpi tótókdóla, ka ini arrólzanla, ene dümdüma yabüka metat böktanóm ini elklazabkwata kari küór, we ngarkwatódó, yabü sab ibübökama koke bamrüke. **14** Zitülkus módóga, ka umulóla, ka büdül kari pokola, Lod Yesu Kerriso kürükä tüóbzan okaka tübine. **15** Akó ka yabü ini elklazabkwata wibalómóm wirri arüng apaddóla, we ngarkwatódó, e sab blaman tonarrdó gaodó kwarilo ini elklaza gyagüpi amanóm kürü büdül kakóm.

Iní Bóktan Yesu Kerrisonkwata Amkomana

16 Ki yabü nómá nüzazilóp wagó, mibü Lod Yesu Kerriso sab wirri arüngpükü tolkomóle, ki enan ólpóep koke mamaan kwarilnürü, darrú oloma tóbanóm gyagüpitótóke ne kla tónggapónórr. Koke, ki wa kibióbnum ilküpi esenóp Yesun zyón akó arüng. **17** Ki umulakla ini amkomana, zitülkus God, oya Ab, wirri ngi nómá atenórr akó zyóni nómá ongang apónórr oya, ki ola asi kwarilnürü. Ki Godón bómgół arrkruruóp, blaman klamdgabi [wirri kómál zyón] akó arüng noane, oyaka igó bóktankü wagó, “Iní kürü kólbanan Olome. Kürü moboküpüdú ubi oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka.” **18** Ki amkomana Yesukü kwarilnürü ene gyabi podo kwitüm, akó God pülpüldügab nómá tóbtanórr, ki kib oya arrkruruóp.

19 Da mi wirri umulakla igó poko wagó, [prropeta] ne bóktan wialómóp wata amkomana. Ene morroala e ene bóktan opor ki arrkruru kwarila, zitülkus i zyón klamzan ongang bapóndako tümün kwatódó, kókó Ngürr zyóna kubó tame akó ene sis wimurra, Yesu Kerriso nótóka, kubó ongang bapóne yabü moboküpüdú.[†] **20** Tai amkomana wirrian ne klame, e [küp umul] kwarilo igó, kolpama koke müsirrga irre prropetab bóktan opor tibióbnum gyagüpitótóke, ne bóktan oporko Godón Wibalómórrón Bóktandó.[‡] **21** Zitülkus módóga, ene prropeta darrú poko enan kokean bóktanónóp, ibü ubidügab ó ta ia ngibürr isab ubidügab. A ibü ene gyagüpitótók Godón Samua balngomól yarilürr Godkagab ene bóktan opor amgolde.

2

Ikik Bókrran Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

1 A ngaen ta obae prropet asi kwarilürr, obae bóktan nidi amarru kwarilürr Godón pamkolpamab ngorodó. Dadanzan, sab obae umulbain pam asi kwarile yabióbka ola. I sab obae poko umul bain kwarile Godónkwata, a darrú olom sab umul-kók yarile igó, i obae poko umul baindako. Ini obae umulbain pokoa sab kolae nirre, ini poko nidi amkomana bangundako. Ini obae umulbain pama sab tibiób Wirri Pam,

1:17 Metyu 17:1-5; Mak 9:2-7; Luk 9:28-35   [†] **1:19** Ini atang oporan küp módóga: prropetab bóktana marü amtyanda amkomana laróga, wata zyón klamazan zyón akyanda kwat amtyanóm. We ngarkwatódó, e ene bóktan barrkrroo kókó ene Ngürr nómá semrróne, Yesun alkomólom. Ene Ngürrdü, Yesun zyóna sab marü moboküpüdú ongang bapón yarile, wamaka sis wimurra zyón ódóddá ini túpdü.   [‡] **1:20** Grrik bóktanan darrú küp módóga: Tai amkomana wirri ne klama, e küp umul kwarilo igó, ene prropeta tibióbnum gyagüpitótóke koke wibalóm koralórr, ibünüm ne bóktan oporako Godón Wibalómórrón Bóktandó.

Yesun, ta alpin kwarile, ibü nótó bumiógürr akó kolaean tonarrdógab nótó yusürr aurdü amanóm. Zitülkus i ne poko alngóndako, God kari pokoa sab ibü kolae bainüm. ² Abüna, nidi bóktandako igó i Yesun amkoman angundako, sab nütaninórre ene kolae büódan tonarr. Akó we zitülkusdú, ngibürr kolpama, amkoman bangun koke nidipko, sab kolae bóktan zomale ene amkoman ngyabenankwata, ibüme. ³ Ini obae umulbain pam sab gail-koke kwarile, akó i sab yabü ilklió bülión kwarile tibiób ólpóepe, i gyagüpítótóke ne kla tómbapónóp, igó ngarkwatódó, yabükagab mani ó elklaza azebóm. God gyagüpítótók ngaen esenórr wagó, wa sab ibü zaz nirre akó [kolaean darrem] nókyerre. Wirri kolae baina ibü bókyanda.

⁴ Ka ini poko igósüm bóktandóla, zitülkus ngaen, atang-atang [lanerrua]^{*} kolae tonarr nόma olngolórr, God ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakanórr. Wa ibü ene bólmyan kukurru kugupidü amanórr, wa kolaean pamkolpam ne amorranda. Wa ibü ola amorranda algón-koke tümün kwatódó, kókó Godón Kot Ngürr nόma semrróne. ⁵ Pamkolpama nidi ngyabenónóp ini tüpdü ngaen kolae nόma tómbapónóp, God ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngabkanórr. Wa ibü kolae ninóp wirri naize. A wa ene naiz nae nόma zirrsapónórr ene Godkamóm ubi-koke pamkolpamdó, wa Noan zid yónürr, pamkolpam ene tonarrdó enan nótó amgol yarilürr wagó, i wata igó poko ki tómbapón kwarile, Godón ilküpü dümdüm ne kla kwarilürr. God Noan akó ngibürr 7 kolpam zid ninóp. ⁶ Ngaen ta God Sodom akó Gomorra wirri basirr pamkolpam inzan kolae ninóp tibiób kolaeabme, da wa ibü basirr blaman bόnganórr kókó wata buruana baminürr. Wa ini poko nόma tónggapónórr, wa pamkolpamdó igó poko okaka imzasilürr wagó, oyakamóm ubi-koke nidipako, sab ibüka dadanzan inzan pokoa tómbapón. ⁷ Wa Sodom solkwat setanórr, a wa ngaen-gόgópan Lotón zid yónürr, dümdüm ngyaben pam nótó yarilürr. Lot kari müp koke ipadórr, zitülkus Sodom pamkolpama ngyaben gida koke mamoan kwarilürr akó kolae büódan tonarr olngolórr. ⁸ Ene [dümdüm tonarr] pama ene kolae pamkolpamab ngorodó ngyabelórr, da blaman ngürrzan wa asen akó arrkrro yarilürr, i gida koke mamoan kwarilürr, da ini klama oya kari müp koke ekyanórr moboküpü, zitülkus wa dümdüm ngyaben pam yarilürr. ⁹ We ngarkwatódó, ini elklaza, Lod ne kla tómbapón yarilürr ngaen, mibüka we kla okaka azazinda wagó, Lod umula pamkolpam müpdügab zidbain, Godón ubi ngarkwatódó nidi ngyabendako. I ta dakla mibüka we kla okaka azazindako wagó, wa umula dümdüm ngyaben-koke pamkolpam inzan amorrán akó dakla tibiób kolaean darrem akyankü kókó Godón Kot Ngürr. ¹⁰ Taiwan igó poko, wa sab pamkolpam barngin-barngin-koke kolaean darrem nókyerre, büódan sarrgi tulmil nidi alngóndako, ibü büba ne poko alngónóm ubi baindako akó singildü pamab bóktan nidi alzizi amandako.

Ini obae umulbain pam gum ta kokeako ibü ubi ne poko tómbapónóma, akó i gyagüpi tótókdako wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab. Ene zitülkusdú, i gum-koke kolaean bóktan alióndako kolae anerru-

* ^{2:4} anerrua: Ini we anerruako, kwitüdügabi nidi tübaingürr [satanipükü] ama errkyá i oyankü zagetedako kolae samuzan. (Aesaya 14:12; Okaka Azazirrūn Elklaza 12:4) ^{2:5} Bwób Zitü 6-8

abkwata.[†] 11 Enana morroal anerru, barrkyan arüng nidipako obae umulbain pamdógbab, kolae anerru koke zaz baindako kolaean bóktan opore Lod Godón wapi. 12 A ini obae umulbain pam gyagüpítótók-koke larzanako, wata nidi tómbapóndako büba ibü ne poko byalda. I gonggo larzanako, nidi babótódako igó ngarkwatódó wagó, pama ibü ki bumiög kwarilün akó ki okrralón. We ngarkwatódó, I kolae bóktan alióndako we klamabkwata, i koke ne kla umulako. God sab ibü kolae nirre wata pama nurr larzan akrrandako. 13 Wa darrem sab ibü wirrianbóka azid aengan ngintirre, zitulkus i ngibürr pamkolpam azid aengan ngibtan kwarilürr. Ini obae umulbain pama karibóka-koke bagürdako wirri garrirrdi, enana i ngürrbarr ta tómbapóndako. I yenkü nóma kwób bazendako alongalo tórewómdü, i tóman pokozanako, yabü ngi kolae baindako akó yabü büód alióndako, izan barnginwómdako yabü ilklió aliónum. 14 I metat kol byamkündako inkü utüm. I kokean ngón bagóndako kolae tonarr tómbapóndógabi. I amkoman bangun is tai amkoman arüngi ilklió bülióndako, taiwan koke nidi azebdako i laró amkoman bangundako, akó i ibü kolae tonarrdó amarrudako. I tai amkoman gail-koke kuri bairre. God ibü kuri nómorróp. 15 I kuri bólerre dümdüm elklaza tómbapónom akó i apól kwat kuri bómtyerre. I dadanzan kolae poko tómbapón bökyenóp, wata Beilam, Biorrón olomzan, alngón yarilürr. Beilamón kari ubi koke yarilürr ene manim, darrü pama ne kla amanikürr Beilamón kolae tónggapónom. 16 A God ma Beilamón [donki] bóktanan ngitanórr oya agóm, zitulkus wa ne kolae poko tónggapónórr. Enana donkia go koke bóktandako, ene donkia ma Beilamka pamakanzaan bóktanórr, da wa ene prropet Beilamón we eleanórr ene gonggo poko tónggapónódágabi.[‡]

17 Ini obae umulbain pam kúp-kokeako wamaka ukyórrün nae badua, ó gles pokozan, wirri wóra ne kla amarruda.[§] God ibünkü algón-koke tümün kwat lalda. 18 Zitulkus módóga, i ikub bagürdako wirri bóktan opor amande, a ene bóktan opor ama kúp-kokeako. Inzan bóktande, i pamkolpam tai amkoman arüngi ilklió bülióndako kolae büódan tonarr tómbapónom, ibü büba ne kla tómbapónom ubi bainda. Ene pamkolpama küsil tübause kle-kle ngyaben pamkolpamab ngorodógab. 19 I ene pamkolpam byaldako wagó, "E ne kibü umulbain nóma mamoan kwarilo, ki yabü [alkamül-koke bóktan] igó akyandakla, e sab myamem gida murrdü koke kwarilo, da ene yabü yabióbka yarile, yabü ubi tai laró tómbapónom nóma yarile." A ene umulbain pam tib popa ngyaben pam kokeako. I kolae tonarrab [leba zaget pamako], sab ibü nótó kolae nirre. Zitulkus, darrü pama ne tóba büb darrü kla nóma akyanda, wa ene klaman leba zaget pamóm bainda. 20 Ka ibükwata* igósidi

[†] 2:10 anerru, darrü Grrik bóktanan kúp módóga: Lodón [wirri kómály zyón]. Ini atang opordó ta aprrapórr kolae anerrubóka apón yarile, zitulkus olgabi atang opordó ma morroal anerrubóka apónda. [‡] 2:16 Ene donkia Beilamón ódód yarilürr Amorr king, ngi Beilak, asenóm nótó wamlórr. Beilam darrü-darrü godab prropet yarilürr. Beilak oya wató ngisaunürr amórr bóktan angrinum Isrrael pamkolpam, i nóma agóltagói kwarilürr [ngüün-koke bwóbdü]. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitulkus oya ubi mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. (Bótang Peba 22:1-35) [§] 2:17 Ene obae umulbain pam ene elklazazanako, zitulkus i ne poko umul baindako, pamkolpam samuan ngarkwatódó koke tangbóleanda. * 2:20 ibü wa aprrapórr obae umulbain pamabkwata apónda, a ngibürr Godón Buksbóka wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wa, ene küsil amkoman bangun kolpambóka apónda.

apóndóla, zitülkus i umul kwarilürr mibü [Lod] a Zidbain Pam Yesu Kerrisonbóka akó ini kwata i kuri kyab körzirre ene kolae elklazadógab, pamkolpama ini tüpdü ne kla tómbapondako akó ibü moboküp ne klama kolae bainda. A i ma ene kolae elklaza ok baindako ibü akó bumiögüm akó ibü [ut-ut bainüm], da ibünkü errkya ama amkoman kolaeana ngaengögópandógabi, i we solkwat amkoman bangunüm bainóp. ²¹ Anda, kari kolae kokea, i tibiób kak kuri nómtyrenóp Godón gyabi gidadó, ibü ne kla umul ninóp, enana i umul kwarilürr dümdüm tonarr alngónóm Godón ubi ngarkwatódó. We ngarkwatódó, igó morroal ki yaril i tai kokean umul kwarilürr dümdüm tonarr alngónóm. ²² I ne poko tómbapónónóp amtyanda ini nis ikik akrran bóktan amkomanamli wagó, "Umea nóma müz bagrukda, olgabi akó kubó alkomóle alom ne kla bagrüke" akó "Apürürrün ne kyamüle, kubó akó yudu alkomóle dud balópom."

3

Yesu Kerrison Alkomól

¹ Moboküpüdü gómdamal, errkyá ini yabüka ka nis ngim peba mórrag wialómdóla. Nizan peba mórragdó kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün dümdüm gyagüpitótókóm. ² Kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün ene bóktan opor, prropeta, God nibiób amanórr, ngaen ne poko ikik kwarilürr. Kürü ubi ta yabü ki ngambangól yarilün Yesu Kerrison umulbainbóka, mibü [Lod] akó Zidbain Pam. [Apostola] yabüka togoblórr yabü ene kla umul bainüm.

³ Tai amkoman wirrian ne klame, e [küp umul] kwarilo igó, ene dómdóm blakón ngürrdü, [tiz bangón] pam sab asi kwarile, tibiób kolae büban ubi nidi mamoaan kwarile. I sab yabü tiz bangón korale, ⁴ akó i sab bóktan kwarile wagó, "Wa ia [alkamül-koke bóktan] koke tónggapónórr alkomólóm? Da ia wa nega? Ki igó bóktandakla wagó, wa sab koke tolkomolé, zitülkus mibü ngaen-ngaen amkoman bangun singüldü pam blamana balókórr, a darrü klama wa kokean kuri obzeksýók bapóne. Elklaza wata inzanako wa izan kwarilürr, God ini tüp ne ngarkwatódó tónggapónórr." ⁵ A i ma bütandako, i ini poko nóma apóndako, zitülkus i ngómkó amkondako igó, ngaen God bóktan opor karrasilürr, da ini poko tónggapónde, wa tüp akó pülpül we tónzapónórr. Wa tüp karrasilürr naedögabi burruanóm akó nae-e wa tüp tónggapónórr. ⁶ Akó wa ngaen ini tüp nae-e kolae yónürr. Wa naiz zirrsapónórr, da tüp naea we byamrókórr akó pamkolpam akó blaman kla we nae nitóp. ⁷ Dadanzan God karrasirr bóktan ekyanórr wagó, errkyá ne tüp akó pülpüla aerrdamli, sab bamini, igósüm wa solkwat uri tózetóne. Wa ibü amoanda kókó oya Kot Ngürr nóma semrróne, akó wa sab Godkamóm ubi-koke pam nóma kolae nirre.

⁸ A yadi, moboküpüdü gómdamal, ini darrpan kla ngómkó amkón-gu wagó, Lod darrpan ngürr igó ngakanda wamaka 1,000 pailako, akó 1,000 pail ama igó ngakanda wamaka darrpan ngürra. ⁹ Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, Lod ta arratóda tóba alkamül-koke bóktana küppükü baindi. A ene wa koke; wa zao-zaoa, zitülkus wa ubi kokea, wa sab darrü olom koke kolae ine. A oya ubi wa, blaman isa Godka

tübyalüngórre tibiób kolae tonarrdógbabi. **10** A Lodón Ngürra sab tame gómol pamzan. Ene Ngürrdü, sab bubukwóma adarük yarile pülpüldü, akó sab pülpüla kari syórr bangóne da bamrüke. Blaman elklaza pülpüldü, abüs, melpal, akó wimurr, sab mengrempükü bolmerre, akó tüp a blaman elklaza oyaka ne klamko, sab blamana bamrükrre.*

11 Zitulkus blaman elklaza sab inzan bamrükrre, e igósidi tai gyagüpi ogoblón yabiób tulmilankwata. E [kolkal] akó Godón ubi ngarkwatódó nyaben kwarilo. **12** Ini tulmil olnolgolón e ene Ngürrzan akyandakla, God ne kla amaikürr Yesu Kerrison alkomólóm, akó ezan bütanindakla tónggapónóm büsai-büsai tótöküm. Ene Ngürrdü, sab pülpüla baebe akó pabzue, akó blaman elklaza oya kugupidü sab peterre bairre urdü. **13** A God ma alkamél-koke böktan igó tónggapónorr wagó, wa sab küsil tüp akó pülpül tólnaele. [Dümdüm tonarr] sab asi yarile blaman pamkolpam-abkü ene küsil tüpdü. Ene ini elklazako mi ne kla bókyandakla.

14 We ngarkwatódó, moboküpü gómdamat, zitulkus e ini elklaza bókyandakla tómbapónóm, wirri arüng ipadnane, dümdüm nyabenóm, igósüm God sab yabü igó ngabkan yarile wagó, yabü pug poko akó kolae tonarr babulako. Akó e wirri arüngi ipadnane paudüdü nyabenóm wankü. **15** Akó ngambangólám mibü Lod nadü zitulkusdüma zao-zao akó tóba alkamól neme arratóda, zitulkus wa yabü tonarr nókyerre kolae tonarr alókóm, igósüm wa yabü zid nirre. Pol, mibü moboküpü narezoret, wa ta akó dadan elklaza wibalómórr, ka yabü errkya ne poko búzazildóla. Wa we [wirri gyagüpitótóke] wibalómórr, oya God ne kla iliönürr. **16** Oya blaman ne peba mórragko wa ne kla wibalómada, wa ini elklazabóka nómá apónda, wa dadan elklaza wibalómada. Ngibürr ini elklaza, wa tóba peba mórragdó ne kla wibalómórr, kari müp kokeako azebóm. Tai morroal koke ne pamkolpama umul baindako akó tai amkoman arüngi Yesu Kerrison koke nidi amkoman angundako, i ini elklaza küp ama darrü kwata müsirrga baindako, wata izan kle-kle müsirrga baindako Godón ngibürr Wibalómórrón Bóktan. I ne poko alngondako, sab Godón zirratóke ibü kolae bainüm.

17 A yadi, moboküpü gómdamat, errkya e umulürrünakla wagó, ini elklaza sab tómbapórre. We ngarkwatódó, e ta umul-umul koralo nyaben gida mamoa-koke pamdógbab, i yabü apól kwat koke bómytan kwarile ibü kle-kle tonarrdógbab. E ne ene pam nómá amkoman bangun kwarilo, e sab bólenane amkoman umulbain böktan amkoman bangunüm, yabü ne klama adlangdako. **18** A ma igó dódórr bailamke, mibü Lod akó Zidbain Pam Yesu Kerrison [gail tonarrdó], akó oyakwata umulürrundi dódórr bailamke.

Dómdóm Alakón Bóktan

Mi oya ngi wirri kwitüm ki emgyelnórre errkya da metat-metat. [Amen].

---

* **3:10** sab blamana bamrükrre: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrúna: sab ura blaman bolmerre. Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó akó inzan angrirrúna: sab blaman panzedó semóne.   **3:13** Aesaya 65:17; Okaka Amzazirrin Kla 21:1

Ngaen-gógópan Peba Mórrag

Zon Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini [apostol] Zonón ngaen-gógópan wialómórrón peba mórraga. Oya nis wirri zitulkus namülnürri ini peba mórrag wialómóm. Oya ubi Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bütanóm Godka dabyónüm akó oya olom Yesu Kerriso. Darrü zitulkus módoga, ibü umul-umulan ngitanóm obae umulbain pamabkwata. Ene pama bóktan kwarilürr wagó, Yesu amkoman pamakan koke yarilürr. I ta kle-kle poko umulbain kwarilürr kolae tonarrankwata. We ngarkwatódó, Zon Yesunkwata wialómórr wagó, Yesu amkoman pamakan yarilürr. Zon akó oya peba mórrag atang pamkolpam arüngi byal yarilürr dümdüm a [kolkal] nyabenóm, akó ibü [moboküpüdü ubi] ngibürr Yesun amkoman angun pamkolpamdó asi ki kwarilün.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

A. Arról akyan Bóktan 1:1-4

B. Metat Godka dabyórrün kwarilün 1:5-2:17

1. God zyóna, da mi zyöndü nyaben kwarilo akó mi kolae tonarr koke tómbapónorre 1:5-2:2
2. Godón gida bóktan poko mamaan 2:3-6
3. Küsil gida bóktan poko módoga: mibü moboküpüdü ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-darrpando 2:7-17

C. Yesu Kerrisoka bóka bamgün pam 2:18-27

D. Godón olmal 2:28-4:6

1. Godón olmalzan nyaben 2:2-3:10
2. Yabü moboküpüdü ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpando 3:11-18
3. Gum-koke tóre bako Godka 3:19-24
4. Samu amzyat iada 4:1-6

E. Moboküpüdü ubi Godkagabia 4:7-4:21

F. Yesun amkoman anguna tüpan kolaeán tulmil alzizi bomanda 5:1-5

G. Godón bóktan Yesu Kerrisonkwata 5:6-12

H. Dómdóm alakón bóktan 5:13-21

Arról Akyan Bóktan

¹ Ki* yabüka wialómdakla arról akyan Bóktanankwata.[†] God noan zirrsapónorr pamakanzan, wa asi yarilürr ngaen bwób zitüldügab. Ki barrkrrurru, ki ilküpi esenónóp, ki ngakanónóp elklaza tómbapónde, akó ki tange yamurróp. ² God ini arról okaka simzazilürr; ki esenóp akó ki oyakwata amkoman poko bóktandakla. Akó ki yabüka pupaindakla [ngarkwat-koke arrólankwata], Abdó nadü kla yarilürr, akó Aba ne kla okaka simzazilürr kibüka. ³ Ki ne kla esenóp akó ne poko barrkrrurru, ki ta yabüka pupaindakla, igósüm e ta kinkü dabinané. Akó ki ibüka

* ^{1:1} Ki, oya küp módoga: Zon akó ngibürr apostol, Yesukü nidi kwarilürr. A i wa Zonka babul kwarilürr, Zon ini peba mórrag nóma wialómórr; i aprrapórr büdül kwarilürr. [†] **1:1** arról akyan Bóktan wa Yesunbóka apónda.

dabyóndakla, Abdó ako oya Olom Yesu Kerriso. ⁴ Ki yabüka ini poko wialómdakla, sab igósüm mibü bagürwóm wirri ki yarilün.

God Zyóna, da Mi Zyóndü Ngyaben Kwarilo akó Mi Kolae Tonarr Koke Tómbapónorre

⁵ Da módóga, ki ne bóktan barrkrrurrü Godón Olomdógab, ki pu-paindakla wagó, God zyóna; darrü tümün oyaka babulana. ⁶ A mi ne igó noma bóktandakla wagó, "Ki Godka dabyórrünakla," a dakla ma tümün kwatódó ngyabendakla, da mi obae tizdakla akó amkoman bóktan ngarkwatódó koke ngyabendakla. ⁷ A mi ne zyóndü noma ngyabendakla wazan zyóndüme, da mi darrpan pokodó dabyórrünakla, akó Yesu, oya Olom, oya óea mibü agulda blaman kolae tonarrdögab. ⁸ Mi ne igó noma bóktandakla wagó, "Kibü kolae tonarr babulako," da mi mibiób ene igósidi ilklió bülióndakla, akó amkoman bóktan ta mibüka babula. ⁹ A mi ne mibiób kolae tonarr noma pupo nirre Godka, wa sab norrgorre akó mibü kolkal tirre blaman dümdüm-koke elklaza tómbapónodögab, zitulkus wa ne poko bóktanórr, wa sab amkoman tónggapóne, akó zitulkus wa wata dümdüm elklaza tómbapóna. ¹⁰ God bóktanórr wagó, blaman pamkolpama kolae tonarr tómbapónóp. Da mi ne igó noma bóktórre wagó, "Ki kolae tonarr koke tómbapónóp," da ki inzan bóktórre God igósidi obae tizda, akó oya bóktan minkü babula.

2

¹ Kürü moboküpü olmalpókal,* ka ini kla wialómdola yabüka, igósüm e sab kolae tonarr koke tómbapónorre. A darrü oloma ne kolae tonarr noma tónggapóne, mibü darrü olom asine, tóba Aban obzek kwata nótó zamngólda, akó wa oya imtine mibü kolae tonarr arrgonóm. Ene olom Yesu Kerriso-e, wa [Dümdüm Tonarr] Oloma. ² Ene olom Yesu Kerriso mibü kolae tonarr barrgonóm tóba büb wató ekyanórr [urdü agasil larzan]. Mibióban kolae tonarran koke, a blaman pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm ini tüpdü.

Godón Gida Bóktan Poko Mamoan

³ Mi ne Godón gida bóktan poko noma mamoan kwarilo, da mi amkoman umul kwarilo, mi ene pamkolpam módögakla, oyabóka umul ni dipakla. ⁴ Nadü oloma bóktanda wagó, "Ka oyabóka umulóla," a ma oya gida bóktan poko koke mamoanda, wa wata obae tiz pama akó amkoman bóktan oyaka babula. ⁵ A nadü oloma oya bóktan amoranda, wa módóga, Godón [moboküpü ubia] zaget yarilürr oyaka, igósüm oya moboküpü ubi Godón moboküpü ubizan bainürr. Mi umul igósidiakla igó, mi Godka dabyórrünakla: ⁶ nadü oloma bóktanda wagó, "Ka metat Godka ngyabendóla," wa wata inzan ngyaben yarile Yesu Kerrisozan.

Küsíl Gida Bóktan Poko Módoga: Mibü Moboküpü Ubi Asi Ki Yarilün Mibiób Darpan-darrpan-darrpandó

⁷ Moboküpü gómdamal, ini gida bóktan poko ka yabüka wialómdola, wa küsíl gida bóktan poko kokea, a wa ngaep gida bóktan pokoa, yabüka nadü kla yarilürr ene tonarrdögab e Yesun mamoan kolpamóm noma bainarre. Ini ngaep gida bóktan pokoa; ene bóktan e ngaen

* ^{2:1} olmalpókal: Zon tóba peba mórrag atang pamkolpam igó ngibilianda olmalpókal, zitulkus wa myang yarilürr akó i oyaka olmalpókalzan korálórr.

barrkrrurrü. ⁸ Aene gida bóktan poko ma ta küsil[†] gida bóktan pokoa, kaya yabüka ne kla wialómdóla. Ki umulakla ini amkomana, Yesu Kerriso ne ngarkwatódó ngyaben yarilürr, akó yabü ngyabende ta inzana, zitulkus tümüna alkomoédase akó amkomana zyóna errkyä warri bapóna. ⁹ Nadü oloma bóktanda wagó, "Ka zyóndü ngyabendóla," a wa ma tóba narezoret alzizi amanikda, wa igósidi tümün kwatódó ngyabenda ngaenzan ngyaben yarilürr. ¹⁰ Nadü oloma moboküpü ubi tóba narezoretódóma, wa zyóndü ngyabenda, akó darrü kla babula oyaka kolae tómbapónam. [‡] ¹¹ A nadü oloma tóba narezoret alzizi amanikda, wa tümün kwatódó ngyabenda akó tümün kwatódó agóltagólda; wa umul-kóka wa nubó tótókdase, zitulkus tümüna oya ilküküp kuri murrause.

¹² Ka yabüka wialómdóla, moboküpü olmalpókaldó,
zitulkus mi umulakla, yabü kolae tonarr barrgorrónako Yesukama.
¹³ Ka yabüka wialómdóla, byarrmarr pamdó, abalzan nidipko,
zitulkus e umulakla Yesunbóka, ngaen asi nótó yarilürr bwób
zitüldügab.

Ka yabüka wialómdóla, küsil Yesun mamoan pamdó,
zitulkus e kolaean samu, [satani] nótóke, kuri [ut-ut inane].

¹⁴ Ka yabüka wialómdóla, olmalpókaldó,
zitulkus e Abbóka umulakla.

Ka yabüka wialómdóla, byarrmarr pamdó, abalzan nidipko,
zitulkus e umulakla Yesunbóka, ngaen asi nótó yarilürr bwób
zitüldügab.

Ka yabüka wialómdóla, küsil Yesun mamoan pamdó,
zitulkus yabü amkoman bangun arüngpüküma,
akó Godón bóktana yabüka ngyabenda,
akó e kolaean samu, satani nótóke, kuri ut-ut inane.

¹⁵ Da módoğa, e ini tüpan ngyaben akó elklazadó ubi bain-gu. Nadü oloma ne ini tüpan ngyabendó ubi nóma yarile, da oya moboküpü ubi ta Godka kokea, mibü Ab nótóke. ¹⁶ Zitulkus módoğa, blaman ne kolae tórrmen tulmil tüpdü ne klamako, Godkagabi kokeako, mibü Ab nótóke, aene wata tüpan tórrmen tulmilko. Ini kolae tórrmen tulmil módogako: kolae büban ubi, pamkolpamab ubi azebóm ibü ilküküpa ne kla asenda, pamkolpamab ikub bagür tibiób mórrelanme. ¹⁷ Tüpa bamrukédase, akó pamkolpamab kolae tonarr tómbapón ubia ta bamrukédase. A Godón ubi ngarkwatódó elklaza nótó tómbapóna, wa metat ngyaben yarile.

Yesu Kerrisoka Bóka Bamgün Pam

¹⁸ Olmalpókal, ini dómdóm ngürrako; e kuri barrkrrurrü Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama tótókda. Da abün inzan pama kuri togobe. Da mi umul igósidiakla ini dómdóm ngürrako. ¹⁹ Ini pama mibükagabi togobórr, i minkü dabyórrün koke kwarilürr; i ne minkü dabyórrün nóma ki korale, i minkü ae asi ki kwaril. A i mibü tümgütóp. We zitulkusdü, i tibiób we pupo tübinóp i blaman minkü dabyórrün koke kwarilürr.

[†] 2:8 Ini gida bóktan poko ta küsil gida bóktan pokoa, zitulkus Yesun ngyaben akó büdül amkomana moboküpü ubi amtyan namülnüri. Akó mibü moboküpü ubi wata Yesun moboküpü ubizan kwarile. [‡] 2:10 Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpítótódkala Grrik bóktanan küp inzana: darrü kla babula oyaka ngibürr pamkolpam kolae tonarrdó amarrugum.

20 A yadi, Kerriso yabü Godón Samu kuri nókyenóp, da e blaman amkoman bóktan umulakla. **21** Ka yabüka igósidi koke wialómdóla igó, e umul-kókakla. Koke, e go umulakla. Ka yabüka igósidi wialómdóla, akó zitulkus e umulakla obae bóktana amkoman bóktandógabi koke tótókda. **22** Da ene obae tiz pam ia tai nótóke? Wa módoğa: igó nótó bóktóne wagó, Yesu ene [Kerriso] koke-e. Inzan pam Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama, Ab akó oya Olom nótó alzizi amanikda. **23** Nadü oloma Godón Olom alzizi amarike, wa Abdó dabyórrün kokea. Nadü oloma panzedó bóktanda wagó, Yesu Godón Olome, wa Abdó dabyórrüna.

24 E ne bóktan barrkrrurru ene tonarrdógar, e Yesun mamoan pamkol-pamóm nómá bainarre, ene bóktan yabü moboküpüdü wata asi ki yarilün metat. Ene bóktan yabü moboküpüdü asi ne nómá yarile, da e sab igósidi Godón Olom akó God mibü Abdó ngyaben kwarilo. **25** Akó ini [alkamül-koke bóktana], wa mibü ne kla tókyenóp, [ngarkwat-koke arról] apadóm.

26 Ka yabüka we pokó wialómdóla ene pamabkwata, yabü ilklió bülión nidi kaindako. **27** A yadi, Kerriso yabü Godón Samu kuri nókyenóp. Ene Godón Samu wata asine yabüka, darrü zitulkus igósidi babula yabü umul bainüm. Godón Samua yabü blaman kla wata umul bainda. Wa ne pokó umul bainda obae kokea, a wa amkoman pokó umul bainda. Da e wata metat Kerrisoka ngyaben koralo, Godón Samuazan umul ninóp.

Godón Olmalzan Ngayaben

28 We zitulkusdü, moboküpüdü olmalpókal, e metat Kerrisoka ngyaben kwarilün, igósüm mi gum akó büód-koke kwarilo oya obzek kwata ene Ngürrdü wa sab nómá tolkomóle akó pupo tübine. **29** Zitulkus e umulakla wagó, Kerriso dümdüm tonarr pama, e ta umulakla blaman pama dümdüm tonarr nidi tómbapondako, i Godkagab babótorrónako.

3

1 Ngakónam Aban [moboküpüdü ubi] mibüka ta ia wirria igó, mibü Godón olmalbóka ki ngiblian kwarile! Akó mi tai we klamakla. Ini tüp mibübóka umul-kók igósidia, zitulkus wa Godónbóka umul-kóka. **2** Moboküpüdü gómdamal, errkyá mi Godón olmalakla, akó mibüka koke kuri pupo sine mi sab ia kwarilo elnga. A mi umulakla igó, sab Kerriso nómá okaka tübine, mi sab wazan kwarilo, zitulkus mi sab eserre wa tai nótóke. **3** [Gedlóngóm] nidi baindako Kerrisozan bainüm, i [kolkal] baindako, wazan.

4 Nadü oloma kolae tonarr tónggapónda, Godón gida amgünda. Zitulkus módoğa, ma kolae tonarr nómá tónggapónda, ta dadanzana ma gida amgünda. **5** E umulakla igó, Kerriso kolae tonarr amanóm tamórr. Akó kolae tonarr babula oyaka. **6** We ngarkwatódó, nadü oloma metat oyaka dabine, wa metat kolae tonarr koke tómbapóle. Nadü oloma metat kolae tonarr tómbapóle, Kerrison taiwan koke kuri emzyete, ó oyabóka umul-kóka.

7 Moboküpüdü olmalpókal, darrü oloma yabü koke ki ilklió ninününüm. Nadü oloma [dümdüm tonarr] tómbapónda, wa dümdüm tonarr oloma, Kerrisozan dümdüm tonarr pame. **8** Nadü oloma kolae tonarr metat tómbapónda, wa [debólane], zitulkus debóla kolae tonarr tómbapón yarilürr ngaen bwób zitüldügab kókó errkyá. Godón Oloma we

zitülkusdü tamórr, debólan zaget kulainüm. ⁹ Nadü oloma Godkagab amtómólórróna kolae tonarr metat koke tómbapóle, zitülkus Godón tórrmen tulmil oyaka asine. Wa gaodó kokea metat kolae tonarr tómbapónóm, zitülkus wa Godkagab amtómólórróna. ¹⁰ Mi gaodó igósidiakla amzyatóm Godón olmal nidipako akó debólan olmal nidipako: dümdüm tonarr koke nidi tómbapóndako, Godón olmal kokeako, akó nibiób moboküpdu ubi babula tibiób zonaretaldó, Godón olmal kokeako.

Yabü Moboküpdi Ubi Asi Yarile Yabiób Darrpan-darrpandó

¹¹ E umulakla wagó, nibiób moboküpdu ubi babula tibiób zonaretaldó, i Godón olmal kokeako, zitülkus ini we bóktana, e ne poko arrkrruarre ene tonarrdógab e Yesun mamoa pamkolpamóm nóma bainarre: mibü moboküpdu ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-darrpandó. ¹² Mi Keinzan* koke kwarilo, satanian pam nótó yarilürr akó tóba zoret nótó emkalórr büdülümpükü. Wa oya iade emkalórr büdülümpükü? Wa zoret igósidi emkalórr, zitülkus oya tórrmen dümdüm kwarilürr, a tóba tórrmen ma kolaeen kwarilürr. ¹³ Da e arrkürrgu, [zonaretal], ini tüpan pamkolpama yabü néma alzizi aman kwarile. ¹⁴ Mi umulakla igó, mi büdüldügab kuri tübausa ama arróló, zitülkus mibü moboküpdu ubi asine mibiób zonaretaldó. Moboküpdu ubi babul nibiób, i wata büdülako. ¹⁵ Nadü oloma tóba narezoret alzizi amanikda, pam akrran oloma. Akó e umulakla igó, [ngarkwat-koke arról] babula pam akrran olomdó.

¹⁶ Mi umul igósidiakla moboküpdu ubi laróga: Yesu tóba arról ekyanórri mibü zid bainüm. Da mi ta mibiób arról ki ilirre mibiób zonaretal zid bainüm. ¹⁷ Darrü paman ne dokyanan elklaza néma kwarile ini tüpdü nyabenóm akó wa darrü narezoret néma esene elklaza-koke, a oya tangbamtinómá babula, wa tóba okaka bümzazilda, Godón moboküpdu ubi babulana ene paman büb kugupidü. ¹⁸ Moboküpdu olmalpókal, mi wata taeane koke bóktanórre wagó, mibü moboküpdu ubi asine zonaretaldó, da mibü moboküpdu ubi wata amkoman akó tórrmenpükü yarile.

Gum-koke Tóre Bako Godka

¹⁹ Ene tórrmen tómbapónde, mi umul koralo igó, mi amkoman bóktandómakla. Akó mi gum-koke kwarilo, mi Godka néma tóre bako kwarilo. ²⁰ Mi ne umul nómadakla moboküpdu mi kolae tónggapórre, mi umulakla God mibü moboküpügab bórrgratórróna, akó wa blaman elklaza umula.

²¹ Moboküpdu gómdamal, mi ne umul nómadakla moboküpdu mi kolae koke tónggapórre, mi gum-koke kwarilo, mi Godka néma tóre bako kwarilo. ²² Akó God mibü gailda mi larógóm atodakla, zitülkus mi Godón gida bóktan poko mamoaandakla, akó mi ne kla tómbapóndakla oya bagürwóman ngitandako. ²³ Akó ini oya gida bóktan pokoa igó, mi wata oya Olom Yesu Kerrison ngi amkoman angun kwarilo, akó mibü moboküpdu ubi asi ki kwarilün mibiób darrpan-darrpandó, wa mibü ne arüng bóktanzan tókyenóp. ²⁴ Godón gida bóktan poko ne kolpama mamoaandako, Godka nyayabendako, akó God ibü büb kugupidü nyayabenda. Akó mi umul igósidiakla, God mibü büb kugupidü nyayabenda,

* **3:12** Kein Adam a Ib ibü olom yarilürr, Eibolón naret. (Bwób Zitüll 4:1-16)   **3:12** Bwób Zitüll 4:8

zitülkus God mibü tóba Samu tókyenóp, da ene Samua mibü bómtyanda wagó, God minkü asine.

4

Samu Amzyat Iada

¹ Moboküpdu gómdamal, blaman samu amkoman bangun-gu, a samu bapóka* ia Godkagabako, zitülkus abün obae [prropeta] ini tüp kuri gwarranórr. ² E igó gaodó kwarilo Godón Samu amzyatóm: nadü samua panzedó bóktanda wagó, Yesu Kerriso tüpdü pamakanzan tamórr, ene samua Godkagab tamórr. ³ A nadü samua panzedó koke bóktanda wagó, Yesu Kerriso pamakanzan tamórr, ene samu Godkagab kokea. Ene we samua wa Yesu Kerrisoka bóka bamgün paman samua. E barrkrrurru wagó, wa tótókda, akó errkyá wa asine tüpdü.

⁴ Moboküpdu olmalpókal, e Godkagabiakla, akó e ene obae prropetab obae bóktan kuri alzizi amónarre, zitülkus Godón Samu, yabü büb kugupidü nótóke, wirriana satanidügab, ini tüpdü nótó nyabenda. ⁵ Ene obae prropet ini tüpdügabiako, da i ne poko bóktandako tüpdügaba, akó ini tüpan pamkolpama ibü arrkrrudako. ⁶ Ki Godkagabiakla, akó Godónbóka umul nidipako kibü arrkrrudako. A Godkagab koke nidipako, kibü koke arrkrrudako. Mi ene amkoman bóktanan Samu akó ilklió bülión samu inzan amzyatódakla.

[Moboküpdu Ubi] Godkagabia

⁷ Moboküpdu gómdamal, mibü moboküpdu ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-darrpandó, zitülkus moboküpdu ubi Godkagabia. Nadü oloman moboküpdu ubi asine ngibürr pamkolpamdó, wa Godkagab amtómólorróna akó Godónbóka umula. ⁸ Nadü oloman moboküpdu ubi babula ngibürr pamkolpamdó, wa Godónbóka umul-kóka, zitülkus God moboküpdu ubi Goda. ⁹ God tóba moboküpdu ubi igó okaka simzazilürr mibükä: Wa tóba darrpanan Olom zirrsapónórr ini tüpdü, igósüm mi aprrapórr [ngarkwat-koke arról] ipüdörre oyakama. ¹⁰ Ini amkoman moboküpdu ubia - igó koke, igó mibü moboküpdu ubi Godka yarilürr, a ene igósa, wa mibükä moboküpdu ubi yarilürr akó wa tóba siman Olom zirrsapónórr tóba büb akyanóm [urdü agasil larzan] mibü kolae tonarr amanóm.

¹¹ Moboküpdu gómdamal, zitülkus Godón moboküpdu wirri ubi mibükä yarilürr tóba Olom zirrapónóm, mi ta moboküpdu ubi ki kwarila mibiób darrpan-darrpandó. ¹² Darrü pama Godón kokean esenórr ilküpi. A mibü moboküpdu ubi mibiób darrpan-darrpandó asi ne nóma yarile, ene tórrmena amtyanda God mibü büb kugupidü nyabenda, akó oya moboküpdu ubia zagetóda mibükä, da mibü moboküpdu ubi igósidi [ldudu kómal] ainda oya moboküpdu ubizan.

¹³ God tóba Samu mibü kuri tókyenóp, da we ngarkwatódó ki umulakla wagó, mi Godka nyabendakla akó God mibü bübdü nyabenda. ¹⁴ Akó ki esenóp, Aba tóba Siman Olom zirrsapónórr ini tüpan pamkolpamab

---

* ^{4:1} Ini poko ibübóka apónda, nidi bóktandako wagó, Godón Samu ibü darrü bóktan nókyenóp. Mi wata umul-umul arrkru kwarilo amzyatóm ene bóktan amkoman Godkagab tamórr ó koke. Ene bóktan ne Godón umulbain bóktan ngarkwatódó koke nómade, Godkagabi koke tame.

Zidbain Pamóm, akó ki bóktandakla ki amkoman esenóp. ¹⁵ Darrü oloma ne igó nómá panzedó bóktóné wagó, Yesu Godón Olome, God oya bübdü ngyabenda akó wa ta Godka ngyabenda. ¹⁶ Da mi umulakla ene moboküpüd übi, Godka asi ne klame mibünkü, akó mi ene ubidü ngambangóldakla.

God moboküpüd übi Goda, akó darrü oloman ne moboküpüd übi metat nómá yarile Godka akó ngibürr pamkolpamđó, wa Godka ngyabenda akó God oya büb kugupidü ngyabenda. ¹⁷ Mi sab Godón gum-koke nómá kwarilo Godón Kot Ngürrdü, da mi umul kwarilo oya moboküpüd übia zaget yarilürr mibükä, mibü moboküpüd übi igósidi dudu kómal yónürr. Mi gum-koke kwarilo, zitülkus ini tüpdü mi Yesuzanakla. ¹⁸ Godón ne moboküpüd übi mibükä nómá yarile, mi gum-koke kwarilo. Mibü ne moboküpüd übi sab dudu kómal nómá ine, da mi Godka myamem gum kokean kwarilo. Mi gum kokean kwarilo, zitülkus mi ne Godón gum nómá kwarilo, mi gyagüpi tótók kwarilo wagó, wa mibü kolae tonarran darrem tülirre. Darrü olom ne Godón gum nómá yarile, ene igó bómtyanda, oya moboküpüd übi dudu kómal koke bainürr.

¹⁹ Moboküpüd übi mibükama, zitülkus ngaen-gógópan Godón moboküpüd übi yarilürr mibükä. ²⁰ Darrü oloma ne nómá bóktóné wagó, "Kürü moboküpüd übi Godkama," a wa ma tóba zonaret alzizi amanikda, wa obae tiz pama. Zitülkus módóga, darrü oloman ne moboküpüd übi babul nómá yarile tóba zonaretódó, wa noan kuri esene, oya moboküpüd übi babula Godka, wa koke noan kuri esene. ²¹ Akó God mibü ini gida bóktan poko tókyenóp: noan moboküpüd übi Godkama, oya moboküpüd übi ta tóba zonaretódó asi ki yarilün.

5

Yesun Amkoman Anguna Tüpan Kolaeen Tulmil Alzizi Bomanda

¹ Nadü pama amkoman angunda igó, Yesu ene [Kerriso-e], wa Godkagab amtómólórróna. Akó nadü paman [moboküpüd übi] abdóma, oya moboküpüd übi ta inzan yarile olomdó. ² Mi umul igósidiakla igó, mibü moboküpüd übi Godón olmaldómako, mibü moboküpüd übi Godka nómade akó mi oya gida bóktan poko nómá mamoandakla. ³ Zitülkus módóga, mibü moboküpüd übi Godka nómade, ene inzana, oya gida bóktan poko mamoanóm. Akó oya gida bóktan poko müp kokeako, ⁴ zitülkus nadü pama, Godkagab amtómólórrón nótóke, tüpan kolaeen tulmil alzizi bomanda. Mibü arüng módóga, tüpan kolaeen tulmil alzizi bomanóm, mibü amkoman angun Yesuka. ⁵ Ia nótóke tüpan kolaeen tulmil alzizi bomanóm? Wata ene oloma amkoman nótó angunda igó, Yesu Godón Olome.

Godón Bóktan Yesu Kerrisonkwata

⁶ Ini watóke Yesu Kerriso, ini tüpdü nótó tamórr kwitüdüğabi. Zon oya [baptaes yónürr] nae-e, akó solkwat Yesu nómá narrótókórr, oya óea tópkánórr. Wa ugósüm koke tamórr, wata baptaes bainüm nae-e, wa akó büdülämpükü tamórr, da oya óea tópkánórr. Akó Godón Samu watóke nótó pupo ainda, ene amkomana, zitülkus Godón Samu amkomana. ⁷ Da ini äuda pupo aindako wagó, Yesunkwata bóktan amkomana: ⁸ Samu, nae, akó óe. Akó ini äuda darrpan ngarkwat poko pupo aindako. ⁹ Mi amkoman angundakla pama ne bóktan adrratódako i ne kla esenóp, a

God ne bóktan adrratódá wa wirriana pamab bóktandóbabi, zitülkus ini wa Godón bóktane, wa tóba Olomankwata bóktanda. We ngarkwatódó, mi oya bóktan taiwan amkoman ki yangurre. ¹⁰ Nadü oloma Godón Olom amkoman angunda, ene bóktan ta tóbaka asine, God ne poko bóktanórr. A nadü oloma God ne poko bóktanórr amkoman koke angunda, wa igó bóktanda wagó, God obae tizda, zitülkus wa amkoman koke angunda God ne poko bóktanórr tóba Olomankwata. ¹¹ Akó ini wa ene bóktana: God mibü [ngarkwat-koke arról] tülinóp, akó ini arról oya Olomdóma. ¹² Olom asi noakama, oya ngarkwat-koke arról asine; Godón Olom babul noakama, oya ngarkwat-koke arról babula.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹³ Ka ini elklaza yabüka wialómdóla, Godón Oloman ngi amkoman nidi angundako, igósüm e umul kwarilo igó, yabü ngarkwat-koke arról asine. ¹⁴ Akó da mi gum kokeakla mi Godka nóma téredakla, zitülkus mi umulakla wagó, mi ne darrü klamóm nóma batorre oya ubi ngarkwatódó, wa mibü arrkrruda. ¹⁵ Akó zitülkus mi umulakla wagó, wa mibü arrkrruda - mi larógóm amtindakla - mi ta umulakla wagó, mi kuri yazebrre mi oya ne klamóm yatorre.

¹⁶ Darrü oloma yabükagab ne tóba narezoret nóma asenda kolae tonarr alngónde, akó ene kolae tonarra oya samuan ngarkwatódó büdül kwatódó koke ódódda, wa tóre ki eko ene narezoretankü, da God sab oya arról ekyene. Ka ibükwata bóktandóla, kolae tonarra nibiób büdül kwatódó koke amarruda. A kolae tonarr asine büdül kwatódó ne klama ódódda. Ka igó koke bóktandóla, wa oyankü tóre ki eko ó koke, ene kolae tonarr nótó tónggapónda. ¹⁷ Blaman dümdüm-koke tonarr, kolae tonarra, a kolae tonarr asine büdül kwatódó koke ne klama ódódda.

¹⁸ Mi umulakla wagó, Godkagab nótó amtómólórróna, wa kolae tonarr metat koke elngóle, zitülkus Godón Oloma, Godkagab nótó amtómólórróna, oya adlangda akó satania, ene kolaeán oloma, oya igósidi azid kokean ekyene. ¹⁹ Mi umulakla wagó, mi Godón olmalakla, akó ini dudu tüp satani, ene kolaeán oloman arüngdúma. ²⁰ Akó mi umulakla wagó, Godón Oloma ini tüpdü tamórr akó mibü tangtamtinóp [küp amzyatóm], igósüm mi Godónbóka umul bairre, amkoman God nótóke. Akó mi wankü dabyórrünakla amkoman God nótóke, zitülkus mi dabyórrünakla oya Olom Yesu Kerrisoka. God amkoman Goda, akó wa ngarkwat-koke arról akyanda.

²¹ Moboküpü olmalpókal, mamka, obae umulbain akó obae god gum bangólam.

Nis Ngim Peba Mórrag Zon Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Zonón nis ngim wialómórrón peba mórraga. Wa Godón ubi koldó tóba olmalpükü wialómórr. Aprrapórr wa ini amkoman kolbóka koke apónda. A oya kùp módoga: sosbóka apónda. Olmal nidipako wa sos pamkolpambóka apónda. Zon ibü ayalda ibü [moboküpdu ubi] ki yarile Yesun amkoman angun pamkolpamdo.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1-3
- B. Mi Yesun amkoman bóktan mamoan kwarilo akó mibü moboküpdu ubi yarile oya amkoman angun pamkolpamdo 4-11
- C. Dómdóm alakón bóktan 12-13

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka Alngomól Byarmarr Pamla, ini peba mórrag kótó wialómdóla,

Godón ubi koldó tóba olmalpükü,* kürü amkoman [moboküpdu ubi] nibióbka asine. Akó ka kólbean koke, a ngibürr pamkolpam, amkoman bóktan nidi apadódako, ibü moboküpdu ubi ta asine yabüka. ² Kibü moboküpdu ubi yabüka, zitülkus amkoman bóktan mibüka asine akó minkü asi yarile metatómpükü.

³ Sab [gail tonarr], gaur, akó paud mibünkü kwarile God mibü Abdógb abó Yesu Kerriso, Aban Olom. I mibü ki tülinam, mizan ngayabendakla amkoman bóktan ngarkwatódó akó kürü moboküpdu ubizan asine yabüka akó yabü moboküpdu ubizan asine kürüka.

Mi Yesun Amkoman Bóktan Mamoan Kwarilo akó Mibü Moboküpdu Ubi Yarile Oya Amkoman Angun Pamkolpamdo

⁴ Ka kari bagür ta kokela, zitülkus ka kuri umulbaina marü ngibürr olmalab ngayaben Godón amkoman bóktan ngarkwatódó mako, Aba enezan arüngi bóktanorr.

⁵ Akó kol, errkyia marü akó marü olmal ka amtindóla, mibü moboküpdu ubi asi yarile mibiób darrpan-darrpandó. Ini küsil gida bóktan poko kokea, ka ne kla wialómdóla, a mi ngaen barrkrrurrü Yesun mamoan kolpamóm noma bainóp. ⁶ Mi Godón gida bóktan poko noma arrkrrudakla, mibü moboküpdu ubi asine Godka. Ezan barrkrrurrü ene tonarrdógbab, e Yesun amkoman angun pamkolpamóm noma bainarre, God yabü ne gida bóktan poko nokyénóp wagó, yabü moboküpdu ubi asi yarile Yesun amkoman angun pamkolpamdo.

⁷ Ka ene poko bóktandóla, zitülkus errkyia abün ilklió bülión pama kuri ogobe bwób-bwób ini tüpdü. Ene pama alpindako Yesu Kerriso pamakan

---

* ^{1:1} Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó wialómóp wagó, wa amkoman kolan warilürr; barrea ma igó wialómóp wagó, ini wa kolbóka koke apónda. Oya kùp módoga: sosbóka apónda. Olmal nidipako wa sos pamkolpambóka apónda. ^{1:5} Zon 13:34; 15:12; 17

bübi tamórr. Inzan olom wa Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama,[†] akó pamkolpam metat nótó ilklió büliónda.⁸ Yabiób balngomól kwarilün ene ilklió bülión pama yabü ilklió bülión-gum, igósüm e sab koke imrukane mi ne darremóm zaget kwarilnürü,[‡] a morroal igósa, yabü sab dudu nülirre.⁹ Nadü pama Godón umulbain bóktan kwitüdü tóbanóm opor nótó amelda akó wa Godón umulbain bóktan karrkukus koke amoanda, wa Godka arróbórrón kokea. A nadü pama Godón umulbain bóktan karrkukus amoanda, wa Abdó akó oya olom Yesu Kerrisoka arróbórróna.¹⁰ Da inzan pama yabüka ne nóma tame, Godónkwata dümdüm elklaza koke nóma umulbain yarile, da yabiób müötüdü ódódgú akó oya tang amkengu.¹¹ We zitülkusdü, nadü pama oya tang amkene, wa oya tangamtinda kolaean elklaza tómbapónóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹² Kürü wa ne dokyanan bóktanako mató akó marü olmaldó wibalómóm, da ka ma kokela peba mórragdó wibalómóm. A ka sab ola tótökóm nae amandóla yabü basenóm akó bóktanóm yenkü. Ene pokodó sab wirri bagürwóm yarile.

¹³ Ala marü ne Godón ubi bólbtan olmala[§] tibiób morroal yawal bóktan zirrnaporre marüka.

[†] 1:7 Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama wató balngomól yarile dómdóm ngürrdü. Wa ene narr lar, Okaka Azazirün Elklaza peba ne klambóka pupainda. Zon ene ilklió bülión pam igó ngiblianda Yesu Kerrisoka bóka bamgün pam, zitülkus i amkoman angun pamkolpana ilklió bülióndako Yesu Kerrisoka bóka bamgün pamazan kaine. [‡] 1:8 mi ne darremóm zaget kwarilnürü: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómorrón pebadó inzan wialómorróna wagó, e ne darremóm zaget kwarilnürü. [§] 1:13 Ma 2 Zon 1:1 ngakanke. Ini bólbtan küp móðoga, apprapórr Zon tóba sosbóka apónda.

Aüd Ngim Peba Mórrag Zon Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Zonón aüd ngim wialómórrón peba mórraga. Wa darrü sos singül kwata zaget pamdó wialómórr, oya ngi Gayus. Wa Gayusün agürda zitulkus oya tangbamtinanme ngibürr Yesun ngidü zonaretaldó. Akó darrü pam, ngi Diotrrepes, oya ne kolae tonarr kwarilürr, wekwata umul-umulan ngitanda.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1-4
- B. Yesun ngidü agólttagól zonaretal morroal ngabkan 5-12
- C. Dómdóm alakón bóktan 13-15

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka Alngomól Byarrmarr Pamla, ini peba mórrag kótó wialómdóla, kürü moboküp gódamdó Gayus, kürü amkoman [moboküpdu ubi] noankama.

² Kürü moboküpdu gódam, kürü ubi ma azid-kokezan nyabendóla, akó marü blaman nyabena küppükü ki bainünüm, wata marü samuazan morroal nyabenda Godón ubi ngarkwatódó. ³ Zitulkus módóga, ka karibóka-koke bagür namülnürrü ngibürr Yesun ngidü zonaretala nóma togobórr da kibü tüzazilóp wagó, ma Godón amkoman bóktan ngarkwatódó nyabendóla. Ene amkoman ka umulürrünla, ma Godón amkoman bóktan metat mamoandóla. ⁴ Kürü darrü klama koke bagürwóman ngitanda igó poko arrkrrudügabi wagó, kürü olmalzan nidipako darrpan amkoman bangundü, Godón amkoman bóktan mamoandako.

Yesun Ngidü Agólttagól [Zonaretal] Morroal Ngabkan

⁵ Kürü moboküp gódam, ma Yesun ngidü zonaretal nidi agólttagoldako tangbamtindóla, enana ngibürr mogobako marüka. We ngarkwatódó, ma moba amkoman bangun okaka amzazildóla Yesuka. ⁶ I sos pamkolpam marü moboküpdu ubiankwata kuri nüzazirre. Ene morroala ma sab ibü morroal tangnólenónómke olgabi zirrbapónóm, Godón ubi ngarkwatódó. ⁷ Zitulkus módóga, izan agólttagól kwarilürr Yesun zaget tónggapónóm, darrü tangbólean koke ipüdóp Yesun amkoman angunkoke kolpamdóbá. ⁸ We ngarkwatódó, mi inzan pam mibiób müótüdü urrbulo, igósüm mi tang dabyóndakla Godón amkoman bóktan ayom.

⁹ Ka wa sosdó wialómórró, a Diotrrepes, ngi pamóm nótó ubi bainüm kainda, kürü bóktan bidóbidó bangóna. ¹⁰ Da ka ne nóma tamo, ka sab wirri kwitüm bóktalo sosdó wa ne kolaean térrmen tólbælda, ngi bumarru kürükwata. Ene klamdo ta gaodó kokea, wagó wa bangóna Yesun ngidü zonaretal morroal azebóm. Wa akó piküp bainda nidi ubi baindako ene zonaretal ok bain-gum, akó ibü bagda sosdóbab.

¹¹ Kürü moboküp gódam, ma wirri kolae tonarrdóbá tikó apadgu, a ma wa morroal tonarrdóbá tikó ipa. Nadü oloma morroal tonarr tómbapóna, wa Godón olome. Nadü oloma wirri kolae tonarr tómbapóna, wa Godónbóka umul-kóka.

¹² Dimetriusün* müótüdü ingri. Blaman kolpama oya morroal tonarrbóka apóndako. Akó oya tórrmen tulmil ta Godón amkomana bóktan ngarkwatódómako, ki ígósidi umulakla wa morroal oloma. Ka ta oya morroal tonarrbóka inzan apóndóla, akó ma umulóla, ka ne poko bóktandóla ngibürr kolpambóka amkomana.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹³ Kürü wa ne dokyanan bóktanako marüka wibalómóm, da ka ma kokela peba mórragdó wibalómóm. ¹⁴ Ka [gedlóngóm baindóla] marü büsai asenóm, da mi nizana sab darrpan pokodó ola ikik apóni.

¹⁵ Moboküpdu paud asi ki yarilün marüka.

Ala marü ne gómdamalko, tibiób morroal yawal bóktan zirrnáporre marüka. Kürü morroal yawal bóktan nókyenónómke darrpan-darrpan ola mibü nadü gómdamalasko.

---

* ^{1:12} Dimetrius ini peba mórrag wató sidódürr Gayuska.

Zud Ne Peba Mórrag Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Nótó wialómórr ini tugup peba mórrag tóba igó pupo tübyónürr, wa Zud. Wa tóbakwata tai koke pupo tübyónürr, wata wa igó poko wialómórr wagó, wa Zeimsün narezoret yarilürr. Zeims umulürrün ngi yarilürr ene tonarrdó, da ngibürr pama ma kuri eserre igó poko amkomana wagó, ini nadü Zeims yarilürr Zeimsün peba mórrag nótó wialómórr Küsíl Buk kugupidü akó singüldü pam yarilürr Zerrusalem sos kugupidü. I nizan, Zeims a Zud, Yesun zoret nis namülnürri. (Merri a Zosep solkwat akó ngibürr olmal nónsenóp.)

Ini Peba Mórrag Atang Kolpam akó Zudün Wialóm Tulmilankwata
 Ngaensingül opordó, Zud igó okaka simzazilürr wagó, wa Yesun amkoman angun pamkolpamadó wialómórr, da wa ma koke bóktanórr i ne ngyabenónóp, ngibürrazan winólómóp tibiób peba mórragdó Küsíl Bukdú. Zudün peba mórrag kari morroal kokea blaman Yesun amkoman angun pamkolpamadó, a wa ne poko wialómórr okaka amzazilda, wa wata darrpan sasdó wialómórr, ta ia ngi-ngi sasdó winólómóp.

Aprrapórr abün bótang pam Zu pam koralórr Yesun amkoman angun pam nidi koralórr. Zud abün bóktan opor yazébórr Ngaep Bukdüğab akó ngibürr [Zu pamkolpamab] wialómórrón pebadóğab. Oya wibalóm tulmil umulürrün kla yarilürr blaman Zu bótang pamdó.

Zudün Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm
 Ini peba mórrag kugupidü, Zudün ubi zidbainankwata wibalómóm yarilürr (atang opor 3). A wa ma gyagüpítötök esenórr ipadórr igó pamkolpamabkwata wialómóm, nidi bóktan kwarilürr wagó, "Ki Yesun amkoman angun pamkolpamakla," a i ma Godón tai amkoman koke angun kwarilürr. Ini kolpamab [moboküpü ubi] ta tai Godka koke kwarilürr, a i ma metat kwób babelórr darrpan pokodó amkoman bangun pamkolpampükü. Ini obae buli bangun pamkolpamab kolae tonarr akó obae umulbain bóktana amkoman bangun pamkolpam apól kwat bómtyan kwarilürr. Zud nilóp Yesun amkoman nidi yangunóp, ene kolae kolpam ia bómzyatódako. Wa ibü arüng nütünóp amkoman umulbain bóktandó arróbóm akó kolpam tangbamtinüm, amkoman nidi bangun kwarilürr a arüngi koke, akó nibiób ilklió nülinóp.

Zud tóba peba mórragdó ene Yesun amkoman angun pamkolpam ikik nökrrónóp laró ki tömbapórre (atang opor 3 akó 20-23). Ako ini peba mórragdó Zud ngibürr zitülkus pupo bainda amkoman bangun pamkolpama iade ki tömbapónorre ene elklaza, da ene obae buli bangun kolpamab tulmil koke ki munumanórre.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módágako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1-2
- B. Godkamóm ubi-koke pamkolpamab kolae tonarr akó ibü darrem 3-16
- C. Ikit bókraran metat Godón amkoman angunüm 17-23
- D. Dómdóm alakón bóktan 24-25

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

1 Ka, Zud, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison [leba zaget olomla] akó ka Zeimsün narezoreta.

Ka yabüka wialómdóla, ngibliarrón nidipko, God mibü Aban [moboküpdu ubi] nibióbkama. God yabü Yesu Kerrisonkü lalda.

2 Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke gyaur, paud, akó moboküpdu ubi sab asi ki kwarilün yabüka.

Godkamóm Ubi-koke Pamkolpamab Kolae Tonarr akó Ibü Darrem

3 Moboküpdu gómdamal, ka go kari ubi koke namüla yabüka wialómóm mibü dapelan zidbainankwata, da kürü go igó wirri arüng gyagüpítótóka tamórr yabüka wialómóm akó yabü arüngi byalóm amkoman umulbain adlangóm. Ene amkoman umulbain Godón pamkolpam* tókyenóp wata darrpanóm. Darrü oloma darrü poko myamem koke emnyele ó agine.

4 Ka ini poko bóktandóla, zitülkus atang-atang pamkolpama piküpan[†] barrbünnürr yabü kugupidü. Ngaen Godón Wialómórrón Bóktandó wialómóp, God sab inzan kolpam zaz nirre akó kolae tonarrab darrem nókyerre. I Godkamóm ubi-koke pamkolpamako; i obae umul baindako wa, ene taia darrü olompükü utüm, marü kol ó pam koke nótóke, zitülkus God ta mibü kolae tonarr barrgonda. I Yesu Kerrison alpindako, mibü tebe púóran Wirri Pam akó [Lod].

5 Enana e igó poko blaman kuri umul bainane, kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün, Lod[‡] tóba kolpam zid ninóp leba zagetódógbabi, Izipt tüpdügab, wata darrpanóm. A ene solkwat ngibürr Isrrael pamkolpam, oya koke nidi amkoman yangunóp, we kolae ninóp. **6** Ene kwitum kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün, Lod atang-atang [anerru] kolae ninóp tibiób kolae tonarrdógbabi. Ene anerrua tibiób balngomól pabo bimgütóp. Da i ma we barngenórr tibiób ngyaben marrgudügab. Lod ene anerru algón-koke tümün kwatódó irrbünnürr, da i wata olamako. Wa sein sye-i kuri nómörkrre tai zürük tibiób bagogum. Wa ola ngabkanda kókó sab ene wirri Ngürr nómá semrróne, da ugón zaz nirre. **7** Kürü ubi yabü akó ki ngambangól yarilün, dadanzan, pamkolpama nidi ngyabenónóp Sodom a Gomorra wirri basirr nis akó minggüpanan wirri basirrdü, ngibürr olmalpükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr, akó pama kamad pampükü ut kwarilürr akó kola kamad kolpükü ut kwarilürr. Ne klama tómbapónórr ene pamkolpamodó[§] akó ene anerrudü, igó poko okaka amzazilda, God inzan kolpam sab tibiób kolae tonarrab darrem nókyerre. Ene darrem móðoga, [metat bólmyan ur].

8 Enana ini kolpam, piküpan nidi tübarrbünnürr yabü kwóbdü, umulakó ini elklaza, akó tibiób bübdü kolae tonarr tómbapondako dadanzan.

* **1:3** Godón pamkolpam: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirruña: saints. Oya küp móðoga: blaman Yesun amkoman angun pamkolpam. Ini bóktan opor saints wata lapostolabkwata koke apónda. † **1:4** piküpan: Piküpan barrbüñ we pokobóka koke apónda igó, pamkolpama koke nösénop barrbündi, a i obae buli igó ngarkwatódó barrbünnürr wagó, i amkoman bangun pamkolpamako, a i wa amkoman we kla koke kwarilürr. ‡ **1:5** Lod: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, Yesu ngi angrirruña Lodon pabodó. **1:5** Bótag Peba 14:29; Duterronomi 1:32; 2:15   **1:7** Bwób Zitü 19:1-25   § **1:7** pamkolpam: God ngaen ene pamkolpam akó ibü wirri basirr uri kolae ninóp, da Zud ne tonarrdó ngyaben yarilürr, pamkolpama nösénónóp dómdóm müöt büdül ne klama baminürr.

I igó angundako wa, God ibü ngibürr elklaza nusi büzazilda, akó we ngarkwatódó i sarrgi gómöldako, singüldü pamab bóktan alzizi amandako, akó anerruabkwata* kolaean bóktan alióndako. ⁹ Da ma ene wirri ngi anerru Maekol† inzan koke kainürr, i [debólpükü] Mosesón büb nóma bólean namülnürri.‡ Oya gyagüpítótókdó ene dümdüm babul yarilürr [satanian] zaz ainüm kolaean bóktan opore. A we bóktanórr wagó, "Lod marü ki mag." ¹⁰ A ini kolpama kolaean bóktan alióndako, i koke ne kla apadódako. Da i umulako ngibürr elklaza gyagüpítótók-koke büba ibü ne poko tómbapónóm byalda, gonggo lar kyamülzan. Ene elklaza tómbapónde, tibiób kolae baindako.

¹¹ Sab Godón ngürsila tame ibüka! I sab eserre, zitülkus i Keinün§ tórrmen tulmil ipüdóp, i büsai-büsai bütünóp Beilamzan* mani tómbapónóm, akó ibü sab amkoman kolae nirre Korranzan†, zitülkus i bóka bamgündako wazan.

¹² Ene kolpam tóman pokozanako‡ alongalo tórewóm kwób bazendó, izan yenkü alongalodako, gum a büód-koke, kolae [sip] ngabkan pamzan tibi püórán nidi alongalodako.

I wamaka ne ngup-koke pülpül pokoadko abüsbarrdó, wóra ne kla amarruda. I wamaka paildi ne nugupa waondako küp-koke akó azibrún, da ma metat büdülämpükü. ¹³ Ngürsilan goblolazan tómanpükü gwerr amandako, i ta tibiób büód tulmil inzan okaka azazindako. I popa bumarük wimurrzanako, popa ne klama udarükdako pülpüldü. God ibünkü darrü algón-koke tümün kwat bwób lalda, i sab ne nyabenörre metatómpükü.

¹⁴ Inok§ wa 7 ngim amtómólorrón lüöl pam yarilürr Adamkagab; Adam ngaen-gógópan tómtómólorr. Inok [prropetzan bóktan] yarilürr ene kolpambóka sab laróga tómbapóne wagó, "Tübarrkrru, Lod amkoman tótókda, tóba atang-koke gyabi anerrupükü. ¹⁵ Wa tótókda blaman pamkolpam zaz bainüm akó blaman Godkamóm ubi-koke pamkolpam pupo bainüm wagó, i kolae tonarr pamkolpamako. Wa sab ibü metat büdül bwóbdü zirrnápporre, zitülkus i Godón ubi-koke tórrmen ne kla tómbapón kwarilürr, Godón ubi-koke tonarre. Akó zitülkus Godkamóm ubi-koke pamkolpama blaman kolae bóktan opor Lodónkwata ne bóka bamgün poko zwapólórr." ¹⁶ Ini kolpama güblang-koke murrkurr

* **1:8** Anerru, darrü Grrik bóktanan küp móðoga: Lodón [wirri kómál zyón]. † **1:9** anerru Maekol, oyakwata ngibürr pebadó bóktan asiko: Daniel 10:13, 21; 12:1; Okaka Azazirrún Elklaza 12:7. ‡ **1:9** Ini Godón Bukdú pöep kokea, a ma [Zu pamkolpamab] pöepe. § **1:11** Kein Adam a Ib ibü olom yarilürr, Eibolón naret. Bwób Zitüll 4:1-16. Ini atang opordó Kein igó okaka bümzazilda wagó, wa kolae akó gail-koke olom yarilürr, kolae tonarr tulmili nótó ngaybelórr.

* **1:11** Beilam darrü-darrü godab [prropet] yarilürr. Beilak, Amorr king nótó yarilürr, oya wató ngisaunürr, amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamidó, i nóma agóltagól kwarilürr, [ngüin-koke bwóbdü]. Beilam umul yarilürr wagó, iní Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. (Bótang Peba 22:1-35) † **1:11** Korra ngibürr pampükü, Moses akó Erronka bóka bamgün yarilürr, Isrrael pamkolpama nóma agóltagól kwarilürr ngüin-koke bwóbdü (Bótang Peba 16). ‡ **1:12** tóman pokozanako, darrü Grrik bóktanan küp móðoga: Ene kolpam wamaka ne gumüm bain ingülpakó mazadó butab buso kwatódó. **1:12** Izikel 34:2 **1:12** Iikí Bókrran Bóktan 25:14 **1:13** Aesaya 57:20

§ **1:14** Inok darrü pam yarilürr, Godódi nidi agóltagól namülnürri. Da God oya arról pam sipadórr, wa koke narrótókórr pamkolpamazan narrbarindako. (Bwób Zitüll 5:18, 21-24)

akrrandako akó metat murrumdako, kolae büban ubi mamoande. Akó i ikub bagürdako akó mis bóktan azebdako ngibürr kolpamdó tibiób ubi klamóm.

Ikik Bókrran Metat Godón Amkoman Angunüm

¹⁷ A, moboküpdu gómdamal, yabü ngambangól kwarile mibü Lod Yesu Kerrison [apostola] ngaen ne poko ikik kwarilürr. ¹⁸ I yabüka igó bóktónóp wagó, “Ene dómdóm blakón tonarrdó, [tiz bangón] pam sab asi kwarile, amkoman bangun kolpam nidi batüng kwarile. I sab tibiób büban ubi mamoaan kwarile, a Godón ubi koke.” ¹⁹ Ene we pamkolpamako, yabü nidi arrgrratódako kopo-kopodó. Ibü tibiób büban ubia balngomólda akó Godón Samu ibüka babula.

²⁰ A yadi, moboküpdu gómdamal, yabiób amkoman bangun dódórr ainüm, karrkukus borrháng Godón amkoman umulbaindü. Akó tóre bako kwarilün, akó Godón Samua yabü ki balngomól yarilün yabü tóre bakodó.

²¹ Ini poko tómbapόnde, e wata sab ngayabenórre igó umulürrün wa, Godón moboküpdu ubi yabükama, Lod Yesu Kerrison gyaur akyande, ne gyaura balngomólda [ngarkwat-koke arróldó]. ²² Yabiób gyaur okaka amzazil kwarilünke ninis gyagüpitótók nibióbkamako. ²³ Ngibürr kolpam metat bólmyan urdüğab büsai-büsai bumigam, zid bainüm. Ngibürrdü gyaur umul-umul okaka amzazil kwarilünke. E ta ibü büban tómanpükü mórrkenyórr gum nóngólamke, i büban ubiankwata ne kolaeán tonarr alngóndako.*

Dómdóm Alakón Bóktan

²⁴ God gaodóma yabü tangbamtinüm gorrgon bapón-gum tóbakagab akó yabü minggüpanan amarrum tóba wirri kómal zyöndü, kle-kle tonarr-koke akó wirri bagürwómpükü. ²⁵ Wa wata darrpan Goda, mibü [Lod] Yesu Kerrisokama mibü nótó zid tinóp. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, akó oyaka balngomól arüng akó wirri arüng asi namülnürri, akó dümdüm asi yarilürr balngomólóm ngaen bwób zitüldügab, errkyá asiko, akó metat-metat asi ki kwarilün! [Amen].

---

* **1:18** 2 Pita 3:3   * **1:23** Zudün ini bóktan oporan kùp aprrapórr módoga wa, ene amkoman bangun pamkolpam umul-umul korale ene kolaeán tonarr tómbapón ispükü dabyón-gum igó pokodógabi wa, i sab ibü kolae tonarrdó koke barümörre.

Okaka Amzazirrún Kla Yesu Kerriso Zonka Ne Kla Okaka Simzazilürr Ngaensingül Bóktan

Zon ini peba wató wialómórr, Zebedin siman olom, Zeimsün zonaret. Wa tüób ta Yesun darrü umulbain olom yarilürr. Zon ini peba aprrapórr ugón wialómórr, pail 95 noma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, Patmos kaodó (1:9). Ene tonarrdó Rrom king Yesun amkoman angun pamkolpam wirri müp nüliónónóp, zitülkus ibü ubi koke yarilürr Rrom king [ótókóm]. Wa Zon Patmos kaodó zirrapónórr, zitülkus Zon Morroal Bóktan Yesunkwata büdrat yarilürr. Patmos 100 kilomita yarilürr Epesus wirri basirrdügab, Eision Maludü, Eisia Maenor kugupidü. Epesus Zonón ngyaben basirr yarilürr. Patmos kao errkyá Grris kantrridüma akó Epesus Tórrki kantridüma.

Zon ini peba igósüm wialómórr, Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bótanóm, karrkukus bórrangóm müp tonarrdó. Wa wialómórr ene dómdóm wirri gazirrankwata, [satania] sab Godpükü noma gazirr yarile. Satania sab amkoman bangun pamkolpam wirrian müp alión yarile, a God sab ibüka tóba timam irrbüne, igósüm satani gaodó koke yarile ibü kolae bainüm. Dómdóm God sab satani dudu utut ine akó blaman oyaka nidi bóka bamgündako. Wa sab tüp akó pülpül küsil nine akó tóba pamkolpama sab ene küsil klamdó ngyaben kwarile, bagürwómpükü akó paudüdú.

Ini peba igó ngarkwatódó wialómorróna, elklaza dandangabkwata. Blaman amkoman bangun pamkolpam gaodó kwarilürr ene bóktanan [küp amzyatóm], a ngibürr pamkolpam koke. Namba 7 wirri namba in pebadó. Ene namban küp módoğa: *dudu*.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

A. Ngaensingül bóktan 1:1-8

1. Ini pebankwata umulbain bóktan 1:1-3
2. Tapaku bóktan Zonkagab 7 sasdó 1:4-8

B. Nuszan kla Kerrisonkwata 1:9-20

C. Yesu Kerrison bóktan 7 sasdó 2:1-3:22

D. Kwitüm kingan mórran kla 4:1-5:14

1. Godón kwitüdü ótók 4:1-11
2. Arrngamórrón peba akó Sip Kupo 5:1-14

E. 7 Gus poko-e ngalaorrón sye 6:1-8:5

F. 7 Mobolzan kla 8:6-11:19

G. Kol, wirri attrórrzan kla, akó narr lar 12-13

H. Ngibürr pokoa tömbapón 14

I. 7 Godón ngürsilpükü kübül 15-16

J. Babilon 17:1-19:5

K. Sip Kupoan alongalo kol amióg téredó 19:6-10

L. Nótó mórran yarilürr gabüpli os kwitüdü 19:11-21

M. Kerrison balngomól akó Godón balngomól 20:1-22:5

1. Yesu sab 1,000 pailüm balngomól yarile 20:1-6
2. Satanian dómdóm zóngang akó oya ut-ut ain 20:7-10
3. Godón büdül zaz bain 20:11-15
4. Küsil pülpül akó küsil tüp 21:1-8

5. Küsil Zerrusalem 21:9–22:5
N. Dómdóm alakón bóktan 22:6–21

Ini Pebankwata Umulbain Bóktan

¹ Ini pebadó Yesu Kerriso barrón elklaza okaka azazinda, oya God ne kла iliónurr pupainüm tóba zaget pamkolpamđó, kari poko ne elklaza tómbapónóm kaindako. Yesu ini okaka azazirrūn kла tóba [anerrudüma] zirrsapónorr tóba zaget pam Zonka. ² Zon ini elklaza blaman pupo ninóp, wa ne kла nósenóp akó arrkrrurr: Godón bóktan akó Yesu Kerriso ne amkoman bóktan pupo tinóp.

³ Bagürwóm watóke, [prropetan bóktan] opor ini pebadó wirribóka nótó bótangda, akó bagürwóm idipako, nidi arrkrrudako akó ene elklaza gangga arrbündako, ne kла wibalómórrónako ini pebadó. Zitulkus módogá, tonarra tugupurr kuri tübine.

Tapaku Bóktan Zonkagab 7 Sosdó

⁴ Ka, Zon, ini peba mórrag kótó wialómdola 7 sosdó Eisia* Prrobins kugupidü.

Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpü pauð sab yabüka asi ki namüläm Godkagab, nótó yarilürr akó errkyä nótóka akó sab nótó tame, akó ene 7 samudügab,[†] oya kingan mórran kла obzek kwata nidipako, ⁵ akó Yesu Kerrisokagab. Yesu amkoman moboküpi bóktan amgolda Godónkwata, wa ne kла nósenóp. God oya ngaen-gógópan irsümülürr büdüldügab, akó wa ini tüpan king balngomólda.

Oya [moboküpü ubi] mibükamóma akó wa mibü [aurdü semanórr] mibiób kolae tonarrdögab tóbanóm óe-e. ⁶ Wa mibü kuri tinóp king akó [prristüm] tóba Godónkü zagetóm, oya Ab nótóke. Ini blaman zitulkusdü, pamkolpama Yesun ngi wirri kwitüm ki emngyelnörre akó oyaka arüng asi ki yarile metat-metat! [Amen].

⁷ Tübarrkrru! Wa pülpüł pokopükü tótókda,
da sab blamanab ilküpa eserre,
enana oya nidi anóbóp,

akó blaman bwób-bwób pamkolpama ini tüpdü sab oyabókamde yón
gyaur korale tibiób gumdügab. Ó, amen!

⁸ [Lod] God bóktanda wagó, "Ka Alpa akó Omegala,[‡] nótó namülnürrü akó errkyä nótókla akó sab nótó tamo, Wirrian Arüng Nótókla."

Nuszan Kla Kerrisonkwata

⁹ Ka, Zon, yabü zonaret, ka yabü kamadla müp apadóm akó azid aengóm. Ka yenkümla Godón Kingzan Balngomoldó akó ka yenkü karrkukus zamngoldóla, mi Yesuka dabyórrünzanakla. Kürü kaodó küngrinóp, ngi Patmos, zitulkus ka Godón bóktan amgol namülnürrü akó Yesu ne amkoman bóktan pupo bain yarilürr. ¹⁰ Lodón ngürrdü, § Godón

* ^{1:4} Zonón tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkyä ene poko Tórrki kantrridü poko, Eisia Maenor kugupidü. † ^{1:4} 7 samu: Ini dandanga Godón Samum zamngolda. ^{1:7} Daniel 7:13; Metyu 20:34; Mak 13:26; Luk 21:27 ^{1:7} Zon 19:34, 37 ^{1:7} Zekarraea 12:10 ^{‡ 1:8} Alpa akó Omega, oya küp módogá: God blaman elklazab zitulkusa. Wa ngaen-gógópana akó wa soloa. (Alpa Grrik alfabetan ngaen-gógópan ngi zitüla akó omega dómdóm ngi zitüla.) § ^{1:10} Lodón ngürr aprrapórr Sande yarilürr, zitulkus Yesun Sande ngürrdü irsümülürr.

Samua kürüka tübangrinürr akó wa kürü alngomól yarilürr. Da kólba kakota ka wirri bóktan bómgól arrkrurrü, wamaka mobolzan klama* bonganda, ¹¹ igó bóktankü wagó, “[Arrngamorrón pebadó] wibalóm ma ne kla basendóla, da ini 7 sosdó zirrnapónónómke ini 7 wirri basirrdú: Epesus, Smórrna, Perrgamum, Tiatirra, Sarrdis, Piladelpia, akó Leiodisia.”

¹² Ka byalüngürrü tai asenóm kürüka nótó bóktan yarilürr. Da ka nóma byalüngürrü, ka 7 zyón klamab amngyeł zitülkus nósénóp, [goldel tómbapórrón]. ¹³ Ene 7 zyón klamab amngyeł zitülkusab aodó, darrü olom yarilürr, wamaka pamkolpamab olome, kokrrapan mórrkenyórr baterrón tai kókó omkor, akó golde tónggapórrón sas[†] baterrón dalgüp ngarkwat. ¹⁴ Oya singlüdú órrngóen kari gabüpli koke kwarilürr, gabüpli [sip] ngünzan ó akó gabüpli pülpül pokozan.[‡] Akó oya ilküp nis inzan namülnürri, wamaka ura wirri arüngi baebda. ¹⁵ Oya wapór nis brronzzan ongang bapón namülnürri, wirri ura adüngürrün. Oya gyagüpa igó bódean yarilürr, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda. ¹⁶ Wa 7 wimurr amorran yarilürr tóba tutul tangdó akó oya taedógab nizan kwata zirrapórrón gazirr turrika[§] burruan yarilürr. Oya obzeka igó ongang bapón yarilürr, wamaka abusa wirri arüngi ongang bapónda.

¹⁷ Ka oya nóma eserró, ka oya wapór nisdú aupürrü büdül pamzan. Wa tóba tutul tang kürüka semngyełórr, da kürübóka wagó, “Gumgu! Ka Ngaen-gógópanla akó Solola. ¹⁸ Ka ene arról olom módóglá! Ka büdül namülnürri, a errkyá ma ka arrólóla mengrempükü. Ka gaodómbla büdülan kwat akó büdülab bwóban* kwat tapakum.

¹⁹ “We ngarkwatódó, ene elklazabkwata ugó wibalóm, ma ne kla nósénónoma, errkyá ne klamko, akó ibü solkwat ne pokoa tómbapónorré. ²⁰ Ene anikürrün küp ene 7 wimurrabkwata, ma kürü tutul tangdó ne kla nósénónoma, akó ene 7 zyón klamab amngyeł zitülkusabkwata, golde tómbapórrón, wa módóga: ene 7 wimurra ene 7 sosab anerrum bórrangdako, akó ene 7 zyón klamab amngyeł zitülkusa ama ene 7 sosóm bórrangdako.”

2

Yesun Bóktan Epesus Sos Pamkolpamadó

¹ Ene Oloma wata bóktalórr wagó, “Ini poko wialóm Epesus sosan anerrudu:

“Ini bóktan oyakagaba, ene 7 wimurr nótó amorranda tóba tutul tangdó, akó nótó agólda ene 7 zyón klamab amngyeł zitülkusab aodó, golde tómbapórrón.

² ‘Ka umulóla yabü tórrmen, yabü wirri ziget, akó e metat karrkukus bórrangórrónakla. Ka umulóla, e kolae pamkolpam koke ok baindakla, akó e tai kuri nópókane tibiób [apostolbóka] nidi ngibasildako, a i wa we kla kokeako. Akó e igó poko esenarre wagó, i obae apostolako. ³ E metat piküpan karrkukus bórrangórrónakla, akó e kuri azid zwaengnórró kürü

* **1:10** mobolzan kla, Mórrke-mórrke módóga: trumpet. † **1:13** sas beltzan mórrkenyórr pokoa. Mórrke-mórrke módóga: sash.   **1:13** Daniel 7:13; 10:5   ‡ **1:14** pülpül pokó: Grrik bóktane snow wialómorróna. Gabüpli sip órrngóen akó snow [Zu pamkolpamab] ngayabendó kari gabüpli klam nis koke namülnürri. § **1:16** nizan kwata zirrapórrón gazirr turrikwa Yesun bóktanbóka apónda. * **1:18** büdülab bwób, Grrik bóktane módóga: Hades.

ngianbókamde, akó yabü genggorama koke kuri sazebe kürü amkoman angundi.

⁴ “A ka ma ini kla alzizi amaikdóla yabü aodó: ngaen-gógópan yabü [moboküpü ubil] wirri yarilürr kürüka, a errkyä ma tai wirri koke.

⁵ Gyagüpi amaikam e nölgabi kuri tóbalókórró. Kolae tonarrdögab tübyalüngam kürüka, da we elklaza tómbapón kwarilün, e ngaen-gógópan ne poko olngolnórró. E ne yabiób kolae tonarrdögab koke nóma tübyalüngane kürüka, ka sab yabüka tamo ene zyón klaman amngyel zitülkus arruanóm tóba zamngól pabodögab.* ⁶ A darrü morroal poko ma, e we poko tónggapóndakla: e alzizi amanikdakla Nikolaosón† mamoa pamkolpama ne kolae tonarr alngondako, ka ta ne kla alzizi amanikdóla.

⁷ “Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.

“Kolae nótó [ut-ut ainda], ka sab oya dümdüm ekyeno nugup ngórr alom ene arról gail nugupdügab, Godón Agurr Apapdó‡ ne klamse.”

Yesun Bóktan Smórrna Sos Pamkolpamdo

⁸ “Ini poko wialóm Smórrna sosan anerrudü:

“Ini bóktan oyakagaba, Ngaen-gógópan akó Solodó nótóke, nótó narrótókórr akó büdüldügab arróldó nótó türsümülürr.

⁹ “Ka umulóla yabü müp aengbóka akó e elklaza-koke pamkolpamakla - a e ma kari mörrel pamkolpam kokeakla samuan ngarkwatódó! Ka umulóla i yabükwata ne obae bóktan alióndako panzedó, nidi bóktandako wagó, “Ki Zu pamkolpamakla,” a i go amkoman Zu pamkolpam kokeako. I go [satanian] pamkolpamko. ¹⁰ E gumgu e laró azid aengóm kaindakla. Tübarrkrru, [debóla] yabü ngibürr tümün müötüdü arrbünum kainda yabü amkoman bangun apókóm, akó e sab 10 ngürrüm wirri müpdü kwarilo. Kürü amkoman kangulam, enana pamkolpama yabü büdülpümpükü akrranóm nóma nangónorre kürü amkoman angundügabi, akó ka sab yabü ene [ngarkwat-koke arról] müóngdur nókyenónómo.

¹¹ “Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.

“Kolae nótó ut-ut ainda, sab nis ngim büdüla§ oya azid kokean ekyene.”

Yesun Bóktan Perrgamum Sos Pamkolpamdo

¹² “Ini poko wialóm Perrgamum sosan anerrudü:

“Ini bóktan oyakagaba, ene nizan kwata zirrapórrón gazirr turrik noane.

* ^{2:5} Ini opora aprrapórr we pokobóka apónada: Yesu sab ene sos zageten kokean ngitine, ia sab ene amkoman bangun kolpam arngene, ta ia ngibürr kwata. † ^{2:6} Nikolaos Antiok basirr pam yarilürr. Ngaen-gógópan wa darrü sos alngomól pam yarilürr (Apostolab Tórrmen 6:5). Solodó oya gyagüpitótóka ma byalüngürr: oyaka obae god [ótók] tai yarilürr akó kol a pam góómól ta kekam yarilürr oyaka. Oya mamoa pamkolpam kopo asi korálórr. ‡ ^{2:7} Godón Agurr Apap, Mörke-mörke mórdóga: paradise. Ini pokodó wa Küsil Zerrusalembóka apónada. ^{2:7} Bwób

Zitüll 2:9; Okaka Amzazirrūn Kla 22:2, 14 § ^{2:11} nis ngim büdül wa samuan ngarkwatódó büdülbóka apónada, urpükü maludü. Ngaen-gógópan büdül wa büban büdülbóka apónada. ^{2:11} Okaka Amzazirrūn Kla 20:6, 14; 21:8

13 “Ka umulóla e ne ngayabendakla, satania kingzan wirri arüngi pamkolpam ne balngomólida.* A e ma yabiób amkoman bangun kürüka zürük amorrondakla. E yabiób amkoman bangun kürüka koke nalpinarre, enana i Antipasón büdüldü ingrinóp, pamkolpam kürükwata nótó nüzazilóp amkoman moboküpi. I oya büdüldü ingrinóp yabü wirri basirrdü, satania ne ngayabenda.

14 “A ka ma ngibürr elklaza alzizi amandóla yabü aodó: yabü aodó ngibürr kolpam asiko Beilamón umulbain nidi amorrondako. Wa Beilakón umul yönür di angrinüm Isrrael pamkolpama kolae tonarr alngónóm, ó igó alo kla alom, [urdü agasil larzan] ne kla idódürr obae godódó, akó kolae sarrgiwóm tonarr tómbapónóm.[†] **15** Dadan kwata, ngibürr akó asiko yabü aodó, Nikolaosón mamoan pamkolpamab umulbain bóktan nidi amorrondako. **16** We ngarkwatódó, kolae tonarrdó gab tübyalüngam kürüka. Koke ne nóma, kari pokoa ka sab yabüka tamo, akó ka sab gazirr tónggapono ene pamkolpampükü ene nizan kwata zirrapórrón gazirr turriki, kürü taedó ne klame.

17 “Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.

“ ‘Ini boktan Godón Olomdó gaba; oya ilküp nis inzanamli, wamaka ura wirri arüngi baebda, akó oya wapór nis brronzzan ongang bapóndamlı, wirri uri adüngürrün.

19 “Ka umulóla yabü tórrmen, yabü moboküpü ubi kürüka akó ngibürrdü, yabü amkoman bangun, e pamkolpam ia tangbamtidakla, akó e iazan karrkukus bórrangdakla. Ka ta umulóla, e ngaen-gógópan ne tórrmen tómbapón kwarilnürü, morroal kwarilürr. Errkya ama tai amkoman morroaláko.

20 “A ka ma ini kla alzizi amaikdóla yabü aodó: e ene kol Zezebelón* ok aindakla metat bainüm yabiób sosdó, tóba kol prropetbóka nótó ngibasido. Tóba umulbain bóktane wa kürü zaget olmal kle-kle balngomólido kolae sarrgiwóm tonarr tómbapónóm, akó alo kla alom,

* **2:13** Perrgamum wirri basirrdü abün pamkolpama obae god akó Rrom king ótól kwarilürr.

† **2:14** Beilam darrü-darrü godab [prropet] yarilürr, Isrrael pamkolpama nóma agótaglók kwarilürr [ngüin-koke bwóbdü]. Beilak Moab balngomól singüldü pam yarilürr. Wa gum yarilürr wa, Isrrael pamkolpama sab oya kolae irre akó oya kolpam. Wa Beilam ngisaunürr amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpam. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitulkus oya ubi yarilürr mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. A Beilam gaodó koke yarilürr amórr bóktan angrinüm. Solkwat Isrrael pama kolae tonarr tómbapónorr Moab kolpükü. (Bótang Peba 22-25; 31:8, 16) **2:14** Bótang Peba 22:5, 7; 25:1-3; 31:16 [‡] **2:17** mana plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ngüin-koke bwóbdü (Bazeb Tonarr 16:4).

§ **2:17** gabüpli ingülküp, oya küp aprrapórr móódoga: ene olom, inzan ingülküp nótó apadóda, ok bairrüna ngarkwat-koke arróldó bangrinüm. * **2:20** Zezelb: Ini kol ini anik ngi okeyenóp, ngi Zezelb, ngaen Isrrael king Eiabón kol nótó warilürr. Wa kolae kol warilürr akó obae godódó tóre warilürr akó prropet alzizi aman warilürr. (1 King 16:30; 18:4; 19:1-2; 21:5-16, 23)

urdü agasil larzan ne kla idódürř obae godódó. ²¹ Ka oya kan okyarró ene kolae tulmildügab byalüngüm kürüka, a wa ma ubi koke warilürr. ²² Da módoga, ka sab oya azid aengan ngizutino tóba ut bwóbdü, akó ka sab ibü wirri azid nókyenónómo, wankü kol gómol tonarr nidi tómbapónóp, [†] kókó i ne nómtübyalüngörre oya kolae tulmildügab. ²³ Ka sab oya olmal[‡] büdülpükü ekrrono. Olgabi blaman sos pamkolpama sab umul bairre wagó, ene kótó papindóla moboküp akó gyagüpitótók, akó ka sab yabü darrem yabiób tórrmendógab nülinünümo.

²⁴ “A e barrea ma Tiatirram, e oya umulbain koke mamunarre, akó koke umul bainóp, ngibürra igó ne poko ngiliandako wagó, “satanian tai aumana büdrrat-koke elklaza.” Ka yabüka bóttono kágó, ka sab yabüka darrü müp koke ingrino. ²⁵ A e ma zürük emonamke yabüka ne klame, [§] ngarkwat kókó ka sab tamo.

²⁶ “Kolae nótó ut-ut ainda akó kürü tórrmen nótó emorrone kókó blakón tonarrdó, ka sab balngomól arüng ekyeno blaman bwób-bwób tüpan pamkolpam balngomólom. ²⁷ “Wa sab ibü wirri arüngi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaur-koke, wa sab ibü inzan syórrpókal nangórre mariti tómbapórrón sospenzan.”

“Ka ta balngomól arüng inzan ipadórró kólba Abdógbab. ²⁸ Ka ta sab oya sis wimurr* ekyeno.

²⁹ “Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.”

3

Yesun Bóktan Sarrdis Sos Pamkolpamdo

¹ “Ini poko wialóm Sarrdis sosan anerrudü:

“Ini bóktan oyakagaba, ene 7 Godón samu noakamako akó ene 7 wimurr.

“Ka yabü tórrmen umulóla. Blaman isa igó bóktandako wagó, e arrólakla. A e ma büdülakla.* ² Tübarsi! Arüng nütünam ne karian klama bamine, ne klama narrótókóm kainda. Zitulkus módoga, ka igó poko kuri esena: e ne tórrmen tómbapónakla ngarkwatódó kokeako kürü Godón ilküpü. ³ We ngarkwatódó, gyagüpi zomalón e ne kla wazebnórró akó e ne kla barrkrrunürrü; zürük emorralamke. Kolae tonarrdógbabi tübyalüngamke kürüka. A e ne koke nómá tübarsino, ka sab gómol pamzan tamo, akó e sab umul-kók kwarilo ka yabüka ne tonarr tamo.

⁴ “A e ma aüdakla Sarrdisüm yabiób mórrkenyórr koke nidi tóman nóngangonóp. [†] I sab kankü agól kwarile, gabülpili mórrkenyórr bamelórrón, zitulkus i ngarkwatódómako.

* 2:22 kol gómol tonarr tómbapónóp, we pokoa okaka amzazilda bwób-bwób balngomól pama Godkagab bomalórr ama oyaka dabinóp kolae tonarr tómbapónóm abün kwata. [‡] 2:23 olmal

wa tóba mamaoan pamkolpambóka apónda. [§] 2:25 yabü ne klame, ene amkoman bangunbóka apónda Yesuá ó aprrapórr ene klambóka, opor poko 19dü ne wibalómórrón klamko. ^{2:27}

Wórr Peba 2:9 * 2:28 sis wimurr wa Yesu Kerrisonbóka apónda (22:16). * 3:1 Ini ne opor nisamli, büdül akó arról ibü amkoman bangunbóka apóndamlı. [†] 3:4 Ini alap-alapan bóktanakü módoga: kolae tonarr koke nidi olngónónóp.

⁵ " 'Kolae nótó [ut-ut ainda], sab ibúzan gabüpli mórrkenyórr baterrón yarile. Ka sab oya ngi kokean arrgono [ngarkwat-koke arról] pebadógab, a ka sab oya ngi kólba Ab akó oya anerru, ibü wapi pupaino.

⁶ " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.' "

Yesun Bóktan Piladelpia Sos Pamkolpamdo

⁷ "Ini poko wialóm Piladelpia sosan anerrudü:

" Iní bóktan oyakagaba, [kolkal] nótóke akó amkoman nótóke. Wa gaodóma kwat tapakum akó murrausüm king [Deibidün] balngomóldó.[‡] Wa ne kwat tapakuda, darrü oloma sab koke murrause, akó wa ne kwat murrausda, darrü oloma sab koke tapakue.

⁸ " 'Ka yabü tórrmen umulóla. Tübarrkrru, ka yabü obzek kwata tapakurrún mamtae kuri singrina, darrü olom gaodó kokea murrausüm. Ka umulóla yabü arüng karia, a e ma kürü bóktan mamaon kwarilnúrrü akó e kürü ngi koke yalpinarre. ⁹ Satanian pamkolpam nidipko, i bóktandako wagó, "Ki Zu kolpamakla," a i go amkoman Zu kolpam kokeako, a i ma obae tizdako. Tübarrkrru, ka sab ibü yabüka tótókóm zirrnótóknómo wakósingül amgünüm yabü wapór minggüpanan, akó ka sab ibü umul ninünümo wagó, kürü [moboküpü ubi] yabükamóma. ¹⁰ Zitulkus e kürü arüng bóktan amoandakla karrkukus bórrangóm, ka sab yabü zid ninünümo apók tonarrdógb, ne klama tótókda blaman pamkolpam bapókóm, nidi nyayabendako ini dudu tüpdü. ¹¹ Ka tótók kari pokola. Zürük emonamke yabüka ne klame,[§] igósüm darrü oloma yabü kingan müóngdur* koke ipüde.

¹² " 'Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya arüng talkumüm ino [Godón Gyabi Müótüdü]. Wa sab myamem kokean amgüte. Ka sab oya bübdü wialómo kólba Godón ngi akó kólba Godón wirri basirran ngi, ene ne küsil Zerrusaleme, sab ne klama tübine kwitümgab kürü Godkagab. Ka ta sab kólba küsil ngi wialómo oya bübdü.

¹³ " 'Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.' "

Yesun Bóktan Leiodisia Sos Pamkolpamdo

¹⁴ "Ini poko wialóm Leiodisia sosan anerrudü:

" Iní bóktan Amenkagaba. Wa amkoman moboküpí amkoman bóktan amgolda Godónkwata, wa ne kla nosenóp, akó God blaman elklaza oyakagabi tómbapónorr.

¹⁵ " 'Ka yabü tórrmen umulóla igó, e gübarr naezan kokeakla akó e urur naezan kokeakla.[†] Kürü ubi igósüma, e gübarr naezan kwarilo ó ta ia urur naezan kwarilo. ¹⁶ Da we ngarkwatódó, zitulkus e zuzu naezanakla - tai urur naezan koke akó tai gübarr naezan koke - ka yabü gwerre amanóm kaindóla kólba taedógab.[‡] ¹⁷ E igó apóndakla wagó,

* 3:7 king Deibidün balngomól wa aprrapórr Godón Kingzan balngomólóbóka apónda. § 3:11 yabüka ne klame, ene amkoman bangunbóka apónda Yesuka. * 3:11 kingan müóngdur wa darrem kla ó ngarkwat-koke arrólóbóka apónda. 3:12 Okaka Amzazirrún Kla 21:2; Aesaya 62:2

† 3:15 gübarr naezan, oya küp aprrapórr módoga: Yesun amkoman koke angun ó Yesuka bóka bamgün. urur naezan, oya küp aprrapórr módoga: dudu moboküpí Yesun amkoman angun. Ini bóktanan darrü küp aprrapórr módoga: gübarr akó urur nae morroalamli, a zuzu nae ma kolaea.

‡ 3:16 gwerre aman taedógab, oya küp módoga: alzizi aman.

"Ki mórreldómakla. Ki abün elklaza kuri dakasuóp, akó kibü blaman elklaza wata asiko." A e koke amzyatódakla igó, e kolae bairrúnakla, e gyaur nygaben pamkolpamakla, e elklaza-koke pamkolpamakla, e ilküküp murrbausürriünakla, akó e kakapurakla. ¹⁸ We ngarkwatódó, ka yabü igó ikik bókrrandóla, kürükagab uri kolkal airrún gold bumiögüm mórrrelóm bainüm. Akó gabüpli mórrkenyórr[§] bumigamke bamelóm akó yabiób ene büód kakapur büb ngablaom. Akó ilküküp azid merrsin bumigamke yabiób ilküküp bónrangom tai basenóm. ¹⁹ Ka bagdóla akó dümdüm byóndóla, kürü moboküpü ubi nibióbkamóma. We ngarkwatódó, e dudu moboküpi kolae tonarrdógab byalüngörre Godka!

²⁰ "Tübärrkru! Ka kwat mamtaedó zamngólda akó alkaldóla. Kürü böktan bómgóld nótó arrkrrue akó mamtae nótó tapakue, da ka sab bangrino wankü alom, akó wa sab kankü elo-e.

²¹ "Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya dümdüm ekyeno kankü kólba kingan mórran klamdó mórranóm, kazan ibü ut-ut ninarre, kürükä nidi bóka bamgün kwarilürr, da mórran-mórran bairrú kólba Abpükü tóba kingan mórran klamdó.

²² "Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó."

4

Godón Kwitüdü [Ótók]

¹ Ini kakóm ka yazilürrü, da mórdóga, ka tapabakurrún mamtae eserró kwitüdü. Da ka ngaensingülan ne böktan bómgóld arrkrrurrü, kürükä böktande wamaka mobolzan klama bónanga, böktanórr wagó, "Ala tügasil kürükä, da ka kubó marü mómyeno ne elklaza ki tómbapónorr ini solkwat." ² Büzyón babul, Godón Samua kürükä tübergrinürr akó wa kürü alngomól yarilürr. Da mórdóga, kürü obzek kwata, ka darrü kingan mórran kla eserró kwitüdü. Darrü oloma mórran yarilürr ene klamdó. ³ Ene nótó mórralórr, oya obzeka inzan ongang bapón yarilürr, wamaka ene ingülküp nisamli, zaspá* akó karrnilión.† Akó ene mórran kla órrlaba myangrao apórrón yarilürr. Wa emerralzan‡ ongang bapón yarilürr. ⁴ Ene mórran kla myangrao apórrón akó 24 ngibürr kingan mórran kla kwarilürr, ó ene mórran klamdó 24 [balngomól byarrmarr pam] kwarilürr mórrarrón. I gabüpli mórrkenyórr akó golde tómbapórrón kingan müóngdur bamelórrón kwarilürr. ⁵ Aodó mórran klamdógar aon warri aman koralórr, murrum akó taren-taren madub ongyala sidórukürr. Ene mórran klaman obzek kwata 7 pódea baeb kwarilürr. Ini pódea Godón 7 samum§ bórrangdako. ⁶ Akó ene mórran klaman obzek kwata darrü kla yarilürr wamaka malu naea, glase tónggapórrón; kolkal yarilürr krristalzan.*

§ 3:18 gabüpli mórrkenyórr, oya küp mórdóga: dümdüm nyaben Godón ubi ngarkwatódó.

^{4:2} Izikel 1:26-28; 10:1 * ^{4:3} zaspá darrü morroal óe-óe, arirküpi, akó aruri ingülküpa, wata tebe ongang bapónan ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdóga: jasper. † ^{4:3} karrnilión darrü óezan óe-óe ingülküpa, wata tebe ongang bapón ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdóga: carnelian. ‡ ^{4:3} emerald darrü [kolkalan] arirküpi ingülküpa, zyona kubó kwitkyab bórrgrröte. Mórrke-mórrke mórdóga: emerald. § ^{4:5} 7 Samu i Godón Samum bórrangdako. * ^{4:6} krristal karkukus krama, glaszan. Ilküpan gaodóma kwitkyab bórrgrratóm. Mórrke-mórrke mórdóga: crystal.

Aoandó, akó mórran kla amarüksimarük angórrón, tokom arról klama bórrang kwarilürr. I ilküpa gwarrarrón kwarilürr, singül kwata akó kakota. ⁷ Ene ngaen-gógópan arról kla inzan yarilürr, wamaka ne [laeona], nis ngim ma ne kla yarilürr, wamaka ne siman [kaua], äud ngim ne kla yarilürr oya obzek paman obzekzana, akó tokom ngim ne kla yarilürr, wamaka ne impiaka arrmulda.[†] ⁸ Blaman ene tokom arról klamab darrpan-darrpan 6 tap kwarilürr, akó ibü büb wata ilküpa ngablaorrón kwarilürr pulkaka akó tap lorodó. Irrüb a ngürr, i wata apón kwarilürr piküp bain-koke wagó,

"Ma gyabila, ma gyabila, ma gyabila, Wirrian Arüng Lod God watóke,
ngaen asi nótó yarilürr akó errkyá nótóka akó sab nótó tame."

⁹ Ene tokom arról klama oya ngi nóma wirri kwit amngyeldako, kingan mórran klamdó nótó mórranda, nótó ngyabele metat-metat, akó oyaka wirri ngi nóma atendako, akó oya eso nóma akyandako, ¹⁰ ene 24 balngomól byarrmarr pama tibiób wakósingül amgündako oya obzek kwata, ene mórran klamdó nótó mórranda, akó oya ótókdako, nótó ngyabele metat-metat. I tibiób müóngdur ene mórran klaman obzek kwata amandako, igó bóktankú wagó,

¹¹ "Kibü Lod akó God, ma ngarkwatódómla
kibü marü ngi wirri kwitüm amngyelóm akó wirri ngi akó balngomól
arüng apadóm,
zitulkus blaman elklaza mató tómbapórró.
Marü ubime, ma we tómbapórró,
akó marü ubime, i ngyabendako."

5

[Arrngamórrón Peba] akó [Sip] Kupo

¹ Olgabi ka eserró, ene kingan mórran klamdó nótó mórralórr, oya tutul tangdó nizan órdó wibalómórrón arrngamórrón peba. Wa 7 münüm sye-i arümürrün yarilürr, gus poko-e ngalaorrón tumum.* ² Akó ka darrü arüngan anerru eserró wirrianbóka bókamóm aindi wagó, "Ia ngarkwatódó nótóke ini arrngamórrón peba apadóm, gus poko-e ngalaorrón sye atülüm, akó tapakum?" ³ A darrü olom go babul yarilürr kwitudü, tüpdü, akó tüp kugupidü ene arrngamórrón peba tapakum akó tai aumana ngakanóm. ⁴ Ka wirribóka ola yóndóla, zitulkus darrü olom koke esenóp ngarkwatódó nótó ki yarile ene arrngamórrón peba tapakum akó tai aumana ngakanóm. ⁵ Olgabi darrü ene byarrmarr pama kürübóka wagó, "Yón-gu! Ngaka, ene ne [laeon] yarilürr Zudan zitüldügab, [Deibidün] wirrian bobat, wa blaman elklaza kuri [ut-ut nirre]. Wa tüób ngarkwatódóma ene arrngamórrón peba tapakum akó ene 7 gus poko-e ngalaorrón sye atülüm."

* 4:7 tokom arról kla: Aprapórr i blaman tómbapórrón elklazam bórrangdako. A ibü ilküp akó tapanbókamde, ibü obzek zerrubim akó sirrapzanako, anerruzan ne klamko (Izikel 1:5-10; Aesaya 6:2). * 5:1 Pamkolpama arrngamórrón peba kubó sye-i arümörre akó urur airrún gus kubó tópkóne ene kwók ngalaom. Gus akó sye, ibü ngi Mórrke-mórrke módóga: seal. 5:5 Bwó Zitü 49:9; Aesaya 11:1, 10

⁶ Olgabi ka Sip Kupo eserró. Ene Sip Kupo igó obzek yarilürr, wamaka wa büdülümpükü amkarróna.[†] Wa ene kingan mórran kla akó ene tokom arról klamab aodó zamngól yarilürr akó ene byarrmarr pama myangrao apórrón. Oya 7 gar akó 7 ilküp kwarilürr. Ene wa Godón 7 samuako, blaman bwób-bwób ini tüpdü ne kla zirrtapónóp. ⁷ Wa tamórr oyaka, ene kingan mórran klamdó nótó mórran yarilürr, da ene arrngamórrón peba ipadórr oya tutul tangdögab. ⁸ Wa ene arrngamórrón peba nóma ipadórr, ene tokom arról kla akó ene 24 [balngomól byarrmarr pama] tibiób wakósingül nümgünóp ene Sip Kupoan obzek kwata. Ibü darrpan-darrpan ap[‡] asi kwarilürr, akó golde tómbapórrón kübül omrralórr morroal ilang buru-i anorrón. Ene burua Godón pamkolpamab térem zamngólda. ⁹ I küsil wórr ato kwarilürr, igó wagó,

"Ma ngarkwatódómla ene arrngamórrón peba apadóm,

ene gus poko-e ngalaorrón sye atülüm akó tapakum,
zitülkus marü büdülümpükü mómkólóp,

akó ma moba óe-e Godón pamkolpam we bumiogrrü
blaman zitüldügab, blaman bóktandögab, blaman pamkol-pamdögab, akó blaman bwöbdügab.

¹⁰ Akó ma ibü pamkolpamó m kuri ninünüma God nibiób balngomolda Kingzan, akó ma ibü pristüm kuri ninünüma mibü Godónkü, akó i sab ini tüpdü balngomól kwarile."

¹¹ Olgabi ka yazilürrü, da ka abün anerruab bómgó arrkrrurrü. Ibü atang ngarkwat gaodó koke yarilürr: ibü ngarkwat abün-abün taosan akó abün milion koralórr. Akó i kingan mórran kla, ene tokom arról kla, akó balngomól byarrmarr pam blaman myangrao napónóp. ¹² I wirri gyagüpi bóktan kwarilürr wagó,

"Ene Sip Kupo, noan emkólóp,

ngarkwatódóma apadóm balngomól arüng, mórrrel, [wirri gyagüpitótók], wirri arüng, wirri ngi,
akó wa ngarkwatódóma pamkolpama oya ngi wirri kwitüm am-nyelóm akó oya agürüm!"

¹³ Olgabi ka blaman arról elklaza arrkrru namülnürrü kwitüdü, tüpdü, auma tüp kugupidü, akó maludü, akó blaman ne elklazako ibü kugupidü, igó bóltankü wagó,

"Ene kingan mórran klamdó nótó mórranda akó ene Sip Kupo,

pamkolpama ibü agür ki koralón akó ibü wirri ngi ki nótenóm, akó ibü ngi wirri kwitüm amel ki koralón, akó i balngomól arüng ki ipüdam,

metat-metat!"

¹⁴ Ene tokom arról klama bóktónóp wagó, "Amen!" akó ene balngomól byarrmarr pama wakósingül nümgünóp, da Godón [ótók] kwarilürr akó ene Sip Kupo.

6

[Sip] Kupo Ngaen-gógópan 6 Gus Poko-e Ngalaorrón Sye Itüllürr

[†] 5:6 Sip Kupo wa we larbóka apónda, Zu pamkolpama ngaen [Büdül Kórzyón Tóredó] ne lar bónigan kwarilürr [altadó]. Ene Yesu Kerrison okaka amzazilda Zidbain Olomzan. [‡] 5:8 ap gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: harp. Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2.

¹ Ka ngakarró Sip Kupoazan itülürr ngaen-gógópan gus poko-e ngalaorrón sye ene 7dó gab. Akó ka arrkrrurrü darrpan ene tokom arról klamdgab maduban bómgóle bóktande wagó, "Yao!" ² Ka yazilürrü, akó da módoga, darrü gabüpli [os] yarilürr! Nadü pama mórran yarilürr oya kwitüdü, bügür amoarrón yarilürr. Akó oya kingan müóngdur ekyenóp. Wa bupadórr wamaka gazirr pama gazirrüm busodase, abün gazirrdü nótó bórrgrat yarilürr.*

³ Sip Kupoá nis ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól arrkrrurrü bóktande, nis ngim nadü arról kla yarilürr wagó, "Yao!" ⁴ Akó darrü osa tubrranórr, wa ur berrezan óe-óe yarilürr. Nadü pama mórran yarilürr ene os kwitüdü, wa arüng akyarrón yarilürr paud arrkyónóm ini tüpdügab, igósüm kolpama tibiób ki bókrran kwarile büdülämpükü. Oya ma wirri gazirr turrik ekyenóp.

⁵ Sip Kupoá aüd ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól arrkrrurrü bóktande, aüd ngim nadü arról kla yarilürr wagó, "Yao!" Ka yazilürrü, akó da módoga, darrü pugan os yarilürr! Nadü pama mórran yarilürr oya kwitüdü, wa alo kla müp atanin kla amoan yarilürr tóba tangdó. ⁶ Akó ka darrü bómgólan kla arrkrrurrü ene tokom arról clamab aodágab, inzan bóktande wagó, "Ma darrpan ngürran zaget darrem klame darrpan lita [wit] amigo, akó ma darrpan ngürran zaget darrem klame amigo aüd lita barrli.[†] A ma [olib] nugup akó waen‡ syepor kolae bain-gu!"§

⁷ Sip Kupoá tokom ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól arrkrrurrü bóktande, tokom ngim nadü arról kla yarilürr wagó, "Yao!" ⁸ Ka yazilürrü, akó da módoga, darrü aruri os yarilürr! Nadü pama mórran yarilürr oya kwitüdü, ngi Büdül yarilürr, akó Büdülab Bwóba Büdülün mamoan yarilürr. I nizan balngomól arüng akyarrón namülnürrí ene tokom pam kopodágab ini tüpdü nidi ngyabendako, darrpan pam kopo amkalóm gazirr turriki, ku-i, azidi, akó nurr lar kyamüli.

⁹ Wa 5 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, [alta] lorodó ka nósenarre pamkolpamab samu nibiób büdülämpükü ekrrónóp zitülkus i Godón Bóktan amorran akó büdrrat kwarilürr. ¹⁰ I wirri gyagüpi taegwarr apónóp wagó, "Blaman elklazab King! Ma gyabila akó amkomanla. Ia nadüzan ngarkwat ki marü mókyanórre akó ma nóma zaz ninünümo ne pamkolpama ngyabendako ini tüpdü, akó ma kibü óean darrem ibüka nóma yalkomolo?" ¹¹ Da ibü darrpan-darrpan kokrrapan gabüpli mórrkenyórr nülinóp, akó ibü inzan nilóp wagó, "E karianbóka ngón bagó, kókó i akó yabü ngibürr zaget kamdal akó [zonaretal] büdülämpükü ekrrórre, yabüzan ekrrónóp, God ne namba ingrinürr."

* **6:2** Ngibürr Godón Buksbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako ini pam Kerrisoa, zitülkus sapta 19:11dü wa gabüpli os kwitüdü mórranda. A ngiburra gyagüpi tótókdako ini pam Yesu Kerrisoa bóka bamgüñ pama. Mórrke-mórrke módoga: antichrist (Metyu 24:3-5; 1 Zon 2:18).

† **6:6** barrli elklaza-koke kolpamab darrpan-darrpan ngürr alo kla yarilürr ene tonarrdó. Plaoa tómbapón klama. Aüd lita barrli gaodó alo yarilürr aüd pamabkü darrpan ngürrüm. ‡ **6:6** Ini atang opora alo kubóka apónda, kolpama ne kla alodako darrpan-darrpan ngürrdü. Darrem klama bamseldako abün münum wirri kwitüüm bobarrzan. A alo bamgul oel akó waen ibükü sab asi korale. **6:8** Izikiel 14:21

¹² Sip Kupoa 6 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka yazilürrü, akó da módóga, tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Akó abusa tümün bainürr wamaka pug mórrkenyórr pokoa gout ngüini tónggapórrón. Akó dudu melpala oe-ée bainürr wamaka oea. ¹³ Akó pülpüldügab wimurra tüpdü inzan tóbalókórr, wamaka ngórr-koke [pigl] kúpa tóbalóke nugupdügab, wirri wóra nóma sinue. ¹⁴ Pülpüla bamrukürr, wamaka nyórra bórrngóme. Akó blaman podo akó kaoa tibiób ut bwóbdügab banenóp. ¹⁵ Akó ini tüpan king, wirri ngi nadü pamako, gazirr pamab singüldü pam, mórrrel pam, arüng pam, blaman [leba zaget] kolpam, akó blaman leba zaget-koke kolpam nidipko, i tib banórr kugupi apórrón pododó, akó podoan ingülküp aoandó. ¹⁶ I taegwarr apónóp pododó akó ingülküpü wagó, "Kibükä tóbalók akó kibü ngatloam ene paman obzekdóágab nótó mórranda kingan mórran klamdó, akó ene Sip Kupoan wirri ngürsildügab! ¹⁷ Zitülkus mórdóga, ibü ene ngürsil wirri ngürra kuri tame, kolpamdó kolae darrem akonóm. Akó ia kubó nótó zamngóle? Darrü inzan olom babulana."

7

144,000 Isrrael Pamkolpam, Godónki Timam Amelórrónako

¹ Ene kakóm, ka tokom anerru nósenarre tokom kubdü bórrangde ini tüpdü. I ene tokom wór bumióg koralórr, igósüm wóra koke ki buso koralón ini tüpdü, maludü, akó blaman nugupdü. ² Akó ka darrü anerru eserró angürdi abusa nólgbabi banikda. Wa metat arról Godón timam angrin kla amoarrón yarilürr. Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr tokom anerrudü, God arüng nibiób nülinóp tüp akó malu kulainüm. ³ Wagó, "Tüp, malu, akó nugup kulain-gu, kókó ki timam irrbürre mibü Godón zaget pamab müóngdü." ⁴ Akó ka arrkrrurrü pamkolpamab namba, timam bamelórrón nidi koralórr: 144,000 pamkolpam Isrrael blaman 12 zitüldügab.

⁵ Zudan zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Rrubénón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Gadón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,

⁶ Asyerrón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Naptalin zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,

Manasen zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,

⁷ Simionón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Libaen zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,

Isakarrón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
⁸ Zebulunün zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,

Zosepón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
akó Benzaminün zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr.

Wirri Pamkolpamab Ngoro Kokrap Gabülpli Mórrkenyórrpükü

⁹ Ene kakóm, ka akó yazilürrü akó da módóga, wirri pamkolpamab ngoro yarilürr igó, darrü pam gaodó kokea atangóm, blaman bwóbdügab, blaman zitüldügab, blaman pamkolpamdógab, akó blaman böktandógab. I kingan mórran klaman obzek kwata bórrang kwarilürr

6:12 Aesaya 13:10; Zo-el 2:10, 31; Metyu 24:29; Mak 13:24-25   **6:13** Aesaya 34:4   **6:15** Aesaya 2:19, 21   **6:16** Oseyá 10:8; Luk 23:30   **6:17** Zo-el 2:11; Malakae 3:2   **7:3** Izikel 9:4, 6   **7:4**

akó [Sip] Kupoan obzek kwata. I kokrrapan gabülpli mórrkenyórr bamelórrón kwarilürr, akó i wayal pórnge* amorran kwarilürr tibiób tange. ¹⁰ Akó i wirri gyagüpi taegwarr apónóp wagó, "Zidbain kibü Godkagába, kingan mórran klamdó nótó mórranda, akó Sip Kupodágab!"

¹¹ Blaman anerru bórrangórrón kwarilürr, da kingan mórran kla, [balngomól byarrmarr pam], akó tokom arról kla amarük-simarük nangónóp. I wakósingül nümgünóp, obzek tüp, kingan mórran klaman obzek kwata, akó Godón [ótók] koralórr. ¹² I bóltanónóp wagó,

"Amen! Ki marü, kibü God, agür kwarilo akó ki marü ngi wirri kwitüm emngyelnörre.

[Wirri gyagüpitótók] marüne akó ki marü eso mókyanórre akó marü wirri ngi aten kwarilo.

Balngomól arüng akó wirri arüng
wata marünamli, kibü God, metat-metat.
Amen!"

¹³ Akó darrü balngomól byarrmarr pama kürü kümtinürr wagó, "Ini pamkolpam kokrrapan gabülpli mórrkenyórrpükü, i nidipako? Akó i nubógab togobe?"

¹⁴ Ka bóltan yalkomórró kagó, "Wirri pam, ma umulóla."

Akó wa kürü inzan közazilürr wagó, "Ini pamkolpama tübausóp ene wirri müp akó azid aeng tonarrdóga.† I tibiób kokrrapan mórrkenyórr nugulóp Sip Kupoan óe-e akó gabülplian ngintinóp. ¹⁵ We zitulkusdü, i Godón mórran klaman obzek kwata igósidi bórrangdako, akó oya ubi elklaza tóbampónkado ngürr akó irrüb oya [Gyabi Müót] kugupidü. Akó kingan mórran klamdó nótó mórranda, wa sab ibü ngabkan yarile tóba murrdü. ¹⁶ Ibü sab myamem alo akó nae anóna kokean yazeble. Abusa ibü sab kokean tübadüngle, akó ibü bólmyan ura kokean noklamnörre.‡
¹⁷ Zitulkus módóga, Sip Kupo, kingan mórran kla aoandó nótóke, wa sab ibü ngabkan pam yarile. Sab wató amarru yarile abün aróbdóma, arról gail naea nólgbab tótókda. Akó God sab ibü ilküpüdüğab blaman yarmurr norrgorre."

8

7 Ngim Gus Poko-e Ngalaorrón Sye

¹ [Sip] Kupoan 7 ngim gus pokoe-e ngalaorrón sye nóma itülürr, kwitüm darrü ongyal babulan yarilürr, aprrapórr pokoe abüs küp ngarkwatóm.

² Da ka nosenarre ene 7 anerru, Godón obzek kwata nidi bórranglórr, akó ibü 7 mobolzan kla aliórrün kwarilürr.

³ Akó darrü anerrua tamórr, da [altadó] ttramngólórr. Wa darrü morroal ilang buru bónigan kübül amoan yarilürr, golde tónggapórrón. Akó oya abün morroal ilang buru iliónürr, blaman Godón pamkolpamab tórepükü dayónüm akó Godón aliónüm ene golde tónggapórrón altadó

* 7:9 wayal pórnge i we kla okaka amzazil kwarilürr, bagürwóm akó gazirrdü bórrgrat.

† 7:14 Ini bóktana tai we pokobóka apónda, amkoman zürük moboküpü arróbórrón nidipko Yesuka wirri müp akó azid tonarrdó. ‡ 7:16 Ini bóktana tai we klambóka apónda wagó, amkoman bangun pamkolpama sab myamem azid kokean aengnörre ia kwate. 7:16 Aesaya 49:10 7:17 Wórr Peba 23:1-2; Aesaya 25:8; 49:10; Izikel 34:23

oya kingan mórran klaman obzek kwata. ⁴ Ene morroal ilang nokam akó Godón pamkolpamab térea bamselórr Godón obzek kwata anerruan tangdógab. ⁵ Akó ene anerrua ene morroal ilang buru bóngan kübül ipadórr, da ngibürr bólmyanpükü ur berre yanorr altadögab, akó wa ene ur berre semanórr tüpdü; taren-taren madub ongyal akó murruma sidórukürr, aon warri aman koralórr, akó tüpa mórrbaengórr.

Anerrua 6 Mobolzan Kla Nupulóp

⁶ Da ene 7 anerrua, ene 7 mobolzan kla nidi omrralórr, tómbapónóp ene mobol bapulüm.

⁷ Ngaen-gógópan anerrua tóba mobolzan kla ipulürr. Zürük aes ngup akó ura togobórr, óepükü yarrisarri angórrón, akó blaman ene kla tüpdü amarrón kwarilürr. Akó tüpan aüd órdögab darrpan óra baebórr, akó nugupab aüd órdögab darrpan óra baebórr, akó blaman kukwin opopora baebóp.

⁸ Nis ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó bólmyan urpükü wirri podozan kla malu naedó amanikürrün yarilürr. Akó malu naean aüd órdögab darrpan óra óem bümzazilürr, ⁹ da malu naedó arról elklazab aüd órdögab darrpan óra nurrbarinürr, akó wirri butab aüd órdögab darrpan óra kolae bainóp.

¹⁰ Aüd ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó darrü wirri wimurra, pódezan bólmyankü, pülpüldügab tobarrab aüd órdögab darrpan órdó tupürr, akó arób naedó. ¹¹ Ene wimurran ngi inzana, "Kap".* Blaman naean aüd órdögab darrpan óra kapóm bainürr, akó abün kolpama nurrbarinóp ene nae anónde, ne klama kap bainürr.

¹² Tokom ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr. Darrpan ór abüsán blaman ne aüd ór koralórr, akó darrpan ór melpalan blaman ne aüd ór koralórr, akó darrpan ór wimurrab blaman aüd ór koralórr, ibü akrrarrón kwarilürr, igósidei darrpan ór zyónan aüd órdögab tümüna tumigóp. Darrpan ór blaman ngürran aüd órdögab zyón-koke yarilürr, akó irrüban darrpan ór ta inzan.

¹³ Kazan azil namülnürrü, ka darrpan impiai pójayae arrkrrurrü, kwitana nóma arrmul yarilürr, wirri gyagüpi bóktande wagó, "Wa! Wa! Wa, kari kolae kokea pamkolpamdó, nidi ngyabendako tüpdü, zitülkus ene dómdóm aüd anerru kari pokao tibiób mobolzan kla bapulüm!"

9

¹ 5 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó ka wimurr eserró, ne klama tupürr pülpüldügab ama tüpdü. Wimurr dümdüm ekyenóp ene ngaru bapón-koke kugupian* kwat tapakum. ² Wa ene kugupian kwat nóma tapakurr, nokama oyakagab tübausürr, wamaka güm nokama bausdako püók urdügab. Abüs akó pülpül tümüna nganlaorr, ne nokama tübausürr ngaru bapón-koke kugupidügab. ³ Akó nokamdögab paza tónóka† tübausürr akó tóbalókórr tüpdü. Akó ibü wirri arüng nökyenóp, wamaka ini tüpdü walip-walipab arünge. ⁴ God ibü nilóp wagó, "E tüpdü opopor kulain-gu ó popa kukwin elklaza tüpdü ne klama dóddórr baindako

* **8:11** kap wa nugupbóka apóna, kap ne klama, ardam nugupzan klama. Mórrke-mórrke mórdóga: wormwood. * **9:1** ngaru bapón-koke kugupi kolae samuan tümün müóta. Mórrke-mórrke mórdóga: abyss. † **9:3** Ini paza tónók apprapórr kolae samuako.

ó popa nugup. A e wata ini kolpam kolae ninamke, Godón timam ne babul nibióbkama tibiób müóngdü. ⁵ E ene kolpam azid nülinamke 5 melpalóm,‡ a ibü büdülümpükü akrran-gu.” Pamkolpamab wirribóka azid aeng inzan yarilürr wamaka walip-walipan azid aenge. ⁶ Ene 5 melpaldó pamkolpam sab büdül yamkünórre, a i sab koke eserre. Ibü sab ubi yarile nurrbarinüm, a büdülä sab ibükagab buso yarile.

⁷ Ene paza tónókab obzeksyók [oszan]§ kwarilürr, gazirrum tómbaporrón. Ibü singüldü inzan kla kwarilürr, wamaka golde tómbaporrón müóngdurako, akó ibü obzek inzan kwarilürr, wamaka pamakan obzekako. ⁸ Ibü órrngóen kokrap kwarilürr, kolab órrngóenzan, akó ibü zirrgüp [laeonan] zirrgüpzan kwarilürr. ⁹ Ibü dalgüp adlang kla inzan kwarilürr, wamaka ayan adlang klamako, akó ibü tapdógab ongyal inzan yarilürr, wamaka abün [osab amorrat klama], i nóma busodako gazirr pokodu. ¹⁰ Ibü updü balóng zirrgüp asi koralórr walipwalipzan, akó ibü updü arüng asi yarilürr pamkolpam azid aliónüm 5 melpalóm. ¹¹ Ibü darrpan king asi yarilürr ibü singüldü pam nótó yarilürr. Ene king wa ngaru bapón-koke kugupian anerru yarilürr. Oya ngi Abadone Ibrru bóktane, akó Grrrik bóktane oya ngi Apolione.*

¹² Ngaen-gógópan wirri gum müp blakórróna. A tübarrkrru, akó nis wirri gum müp nisa ini kakóm turri.

¹³ 6 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó ka darrü bóktan bómgól arrkrrurrü tokom kubdögab tótökde, golde tónggapórrón [al-tadój] Godón obzek kwata. ¹⁴ Ene bóktan bómgóla 6 ngim anerrudü bóktanórr, mobolzan kla nótó amoan yarilürr wagó, “Nogoam ene tokom anerru sye-i byamrókórrón nidipako Yuperreitis wirri tobarrdó.” ¹⁵ Akó tokom anerru sye we nogop. God ibü ngaen-gógópan tómbapónórr tai ini abüs küpüm, akó tai ini ngürrüm, akó tai ini melpalóm, akó tai ini pailüm, da wa nogop büdülümpükü akrranóm darrpan ór pamkolpam aüd ór pamkolpamdögab. ¹⁶ Osdó ne gazirr pama mórran kwarilürr, ibü ngarkwat 200 milion yarilürr. Ka ibü ngarkwat arrkrrurrü. ¹⁷ Ka ne os akó tibiób amarru pam nósenarre kürü ene nuszan klamdo, i inzan koralórr: ibü dalgüp adlang kla ur berrezan óe-óe, pugan blu, akó aruri koralórr. Osab singül inzan koralórr laeonab singülzan, akó ibü taedögab ur ulita tübausürr, nokam, akó aruri kolae ilangan nokam.† ¹⁸ Ene aüd wirri gum müpa, osab taedögab ne klama tübausürr, ur, nokam, akó aruri kolae ilangan nokam, ekrrónóp darrpan ór pamkolpam aüd ór pamkolpamdögab. ¹⁹ Osab arüng ibü taedó akó ibü updü koralórr, zitülkus ibü up gwarzan koralórr akó ibü updü ta singül asi kwarilürr. Akó i kolpam tibiób upi azid alión koralórr.

²⁰ Barre pamkolpam, ene aüd wirri gum müpa koke nibiób ekrrónóp, i wata kokean tübyalüngóp tibiób kolaean tulmildögab, ne kla tómbapón

^{9:4} Izikel 9:4   ‡ ^{9:5} Tónóka amkoman 5 melpalóm ngyabendako.   § ^{9:7} os darrü wirri diazan klama, gazirr pam ne klama ódóddá gazirr pokodu. Inzan ne os, oya obzek, dalgüp, up pepeam, akó wapón ngablaorrónako. Ene os umul airräna wapón amanóm akó ta gazirrum. Ini bóktan oporan küpdü, ene paza tónók oszan kwarilürr. A ibü amarru pam babul yarilürr ibü kwitudü.   * ^{9:11} Abadon akó Apolion, ibü darrpan küp mórdoga: Blaman Elkkaza Kolae Bain Pam.   † ^{9:17} kolae ilangan nokam, Mórrke-mórrke mórdoga: sulphur. Sulphur aruri burua o tópalzan ingülküp, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaean ilanga.

koralórr tibiób tange. I kolae samu [bütök] koke előkóp, akó i ta obae god bütök koke előkóp, gold, [silba], brronz, ingülküp, akó nugupi tólbaelőrrón. Ini obae goda koke ngabkandako, akó i bóktan koke arrkrrudako, akó i koke agoltagoldako. ²¹ I ta kokean tübyalüngóp ene elklazadógab: kolpam büdülämpükü akrran, merram ó wapiwapi kain tulmil, kol a pam góómól, akó elklaza góómól.

10

Anerru akó Kari |Arrngamórrón Peba|

¹ Da ka darrü arüngan anerru eserró kwitümgab abindi. Wa pülpül poko-e bórrgotarrón yarilürr, akó Orrólab oya singül kwitudü yarilürr. Oya obzek abüszañ yarilürr, akó oya wapór nis ur ultzan talkumzan namülnürr. ² Wa kari arrngamórrón peba amoan yarilürr. Tapabakurrún yarilürr oya tangdó. Wa tóba tutul wapór malu naedó ingrinürr akó tóba banól wapór dorrodó ingrinürr, ³ akó wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr [laeonazan] barróna. Wa taegwarr nóma apónórr, 7 maduba tibiób bóktan bómgóle bóktónóp. ⁴ Akó ene 7 maduba nóma bóktónóp, ka wibalómóm kain namülnürrüma ibü bóktan opor. A ka darrü bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab bóktande wagó, "Emoa, darrü pam azazilgu ene 7 maduba ne bóktan amgolórrre, akó wialómgú!"

⁵ Da ka ne anerru eserró malu naedó zamngólde akó dorrodó, wa tóba tutul tang pülpüldü kwit yönürr [larüng alkamül-koke bóktan] tónggapónóm. ⁶ Akó wa arüng alkamül-koke bóktan bóktanórr Godón ngidü, nótó nyayabenda metat-metat, nótó tónggapónórr pülpül akó blaman elklaza oya kugupidü, tüp akó blaman elklaza oya kugupidü, akó malu akó blaman elklaza oya kugupidü. Akó anerrua inzan bóktanórr wagó, "Akyan tonarr myamem babul yarile! ⁷ A ene ngürrdü, 7 ngim anerrua tóba mobolzan kla nóma apulüm kain yarile, Godón kwindü anikürrün bóktana* sab ugón küppükü baine, wa ngaen ne bóktan adrratör tóba zaget pamdó, [prropet] nidi kwarilürr."

⁸ Akó ka ne bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab, kürüka akó bóktanórr wagó, "Wam, tapabakurrún kari arrngamórrón peba ipa anerruan tangdógab, nótó zamngóldase malu naedó akó dorrodó."

⁹ Da ka wamórró anerrudü akó oya imtirü kürü ene kari arrngamórrón peba akyanóm. Wa kürü kyalórr wagó, "Ipa, da elo. Marü bikóm kubó kapan ngitine, a marü taedó kubó gus mor miszan yarile."

¹⁰ Ka ene kari arrngamórrón peba anerruan tangdógab ipadórró akó elorró. Kürü taedó wa mis gus morzan yarilürr, a ka noma elorró, kürü bikóm kapan ngitanórr. ¹¹ Kürü kuzazilürr wagó, "Ma Godón bóktan akó büdrat namülünke prropetzan, sab laróga tömbaporré abün bwób-bwób pamkolpamdó, abün bóktan pamkolpamdó, akó abün kingdü."

11

Nis Pam Nisab Bóktan

¹ Kürü darrü surpid kókyanórr, wamaka darrü ngarkwat bütanin tupurua, akó kürü kyalórr wagó, "Bupa, akó atani [Godón Gyabi Müöt]

* **10:7** kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke mórdóga: mystery. **10:9** Izikiel 2:8-3:3

akó Godón [alta], akó etangke nigó kolpama tóredako ola. ² A ma Godón Gyabi Müötan kal akólórrón pul basirr atanin-gu, ene elkomólke, zitülkus God ene Zu-koke pamkolpam nókyenóp. I sab gyabi wirri basirr* tibiób wapóre ail[†] kwarile 42 melpalóm. ³ Akó ka sab kólba bóktan büdrat pam nis ningrino kürü bóktan büdratám. Nizana sab gyaur mórrkenyórr bameli akó bóktan namüli prropetzan 1,260 ngürrüm.”[‡]

⁴ Ini pam nis inzanamlí, nis [olib] nugupzan akó nis zyón klaman amngyet zitülkusan; i ini tüpan Lodón obzek kwata zamngólórrónamli. ⁵ Darrü oloma ne ibü azid akyanóm noma kain yarile, ura ibü taedógab tubrrune, akó oya adünge, ibükä nótó bóka bamgün yarile. Da darrü oloma sab ne ibü azid akyanóm noma kain yarile, wa sab dadan ngarkwatódó narrótóke. ⁶ Ini pam nisab balngomól arüng asine pülpül anómóm, igósüm ngupa sab koke timile, i Godón bóktan noma büdratódamlí prropetzan ene tonarrdó. Akó ibü arüng asine nae óem amzasilüm, akó ini tüp wirri gum müpi kulainüm. Nizana ene tonarr kuri tónggapóni ibü tibiób ubidügab.

⁷ Nizanab Godón bóktan büdrat zageta noma blakóne, ngaru bapón-koke kugupiandógab ne gazirr lara* buruanda, sab ibükä yanine. Akó sab inkü wirri gazirr ngangóle. Wa ibü sab [ut-ut nine] akó büdülämpükü nómkkóle. ⁸ Ibü büb murua sab wirri basirran[†] wirri kwatódó namüli, kolpama ne basirrdü ibü nisab Lodón, krrosdó emngyelóp. Ene we Sodom[‡] wirri basirr alapda, akó Izipt kantrri. ⁹ Blaman pamkolpamđogab, blaman zitüldügab, blaman bóktandögab, akó blaman bwöbdügab, ngibürra sab ibü büdül muru aüd akó poko ngürrüm ilküpáne ngankanórre. Akó i sab kolpam koke ok nirre ibü nizanab büdül muru gapókdó angrinüm. ¹⁰ Ini tüpan pamkolpama sab ikub bagür akó barnginwóm korale zitülkus i büdülämli, akó [gyaur kla] sab gómdamaldó zirrbapón korale, zitülkus ini nis prropet nisa kolaean azid gail namülnürri blaman pamkolpamđó, ini tüpdü nidi ngyaben koralórr.

¹¹ A aüd ngürr akó poko ngürra noma blakónorr, Godkagab arról ngóna tübangrinürr nizanab kugupidü, akó nizana bupadürrí, da zamngórrí. Akó blaman pamkolpama nidi esenóp tólbaeldi, wirri guma yazebórr. ¹² Da ene prropet nisa wirri bóktan bómgó arrkrurri kwitümgab, ibükä bóktande wagó, “E ala tügasilam!” Da i pülpül pokodó bangrirri, kwitudü kasilürr. Ibü gómdamal-koke nidi kwarilürr nosenóp kasildi. ¹³ Tai ene tonarr pokodó, tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Wirri basirran darrpan pokoa kolae bainürr, akó 9 poko dudu koralórr. 7,000 pamkolpama nurrbarinürr ene tüpan mórrbaenganme. Barre pamkolpam, ibü guma yazebórr, akó i kwitüm Godón ngi wirri kwitüm amngyel koralórr.

* 11:1 Izikel 40:3; Zekarraea 2:1-2   * 11:2 gyabi wirri basirr wa Zerrusalembóka apónda.
† 11:2 wapóre ail ne bóktane igósa, kolpama Zerrusalem sab wirri müp akyan kwarile.   ‡ 11:3

42 melpal akó 1,260 ngürr i darrpan poko apóndamlí. Ene aüd akó poko paila (12:14). [§] 11:4 Ini pam nis zyón kla amel zitülkusanamlí, zitülkus i sab Godón bóktan büdrat namüli zyón klaman ongäng bapónda tümün kwatódó, blamanab asenóm. God ibü sab töba Samu nókyene, olibazan oel gallda zyón klamankü.   11:4 Zekarraea 4:1-6, 11-14   11:6 Bazeb Tonarr 7:17-19;

1 King 17:1   * 11:7 gazirr lar wa we klambóka apónda, kolae samu. Wa balóng, gum angón gazirr klama.   † 11:8 wirri basirr wa Zerrusalembóka apónda.   ‡ 11:8 Sodom pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü basirr uri kolae yónürr (Bwób Zitü 19:24-25).

14 Nis ngim wirri gum müpa kuri blakóne. A tübarrkrru, aüd ngim wirri gum müpa kari pokoa tótókóm.

7 Ngim Anerrua Tóba Mobolzan Kla Ipulürr

15 7 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulürr, akó kwitüm wirri bóktan bómgól korálórr, igó bóktande wagó:

“Mibü [Lod] God akó oya [Kerriso],
ini tüpan kingzan balngomól kuri ipüdi,
akó mibü Lod sab ini tüp alngomól yarile, metat-metat.”

16 Akó ene 24 [balngomól byarrmarr pam], tibiób kingan mórran klamdó mórrande Godón obzek kwata, wakósingül nümgünóp akó tibiób obzek tüp előkóp, da oya [ótók] korálórr, **17** wagó:

“Ki marü eso akyandakla, Wirrian Arüng Lod God,
errkyá nótókla akó nótó namülnürrü,
zitulkus ma moba wirri arüng kuri ipüda,
akó ma moba balngomól ngarkwat kuri bókyena.

18 Blaman bwób-bwób pamkolpam kari ngürsil koke korálórr,
a marü wirri ngürsila ta kuri tame.

Errkyá marü ene tonarr kuri semrróne büdül pamkolpam zaz bainüm,
akó marü zaget pam darrem kla gailüm, ene prropetako,
akó moba pamkolpam, akó marü gum-gum nidi ótókdako,
ia i wirri ngi pamako, ta ia kari ngi pamako.

Errkyá ene tonarr kuri semrróne ibü kolae bainüm, tüp nidi kulain korálórr.”

19 Da Godón kwitüm Gyabi Müót tapabakurruñ yarilürr, akó Godón [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] bokos popadan asen yarilürr oya Gyabi Müót kugupidü. Aon warri aman korálórr, murrum akó taren-taren madub ongyala sidörükürr, tüpa mórrbaengórr, akó zürük aes pokoa timilülürr ngupzan elklaza kolae bainkü.

12

Kol akó Wirri Attrórrzan Kla

1 Darrü wirri akó umul-kók tonarra okaka tübyónürr kwitüm: ama darrü kol warilürr. Abüs ma oya bamel mórrkenyórrzan yarilürr, ó melpal ama oya wapór lorodó, akó oya singüldü kingan müóngdur yarilürr 12 wimurrpükü.* **2** Wa gakum warilürr akó wirri azidüdü taegwarr warilürr, zitulkus wa mórranóm kain warilürr. **3** Olgabi akó darrü tonarra okaka tübyónürr kwitüm: ama darrü wirrian óe-óe attrórrzan kla yarilürr 7 singülpükü akó 10 garpükü, akó 7 kingan müóngdur oya singüldü kwarilürr. **4** Oya upa aüd órdögab darrpan ór wimurr pazaurr pülpüldügab, da semanórr tüpdü. Da wa zamngólórr ene kolan obzek kwata, mórranóm nótó kain warilürr, igósüm wa oya olom dudu ki idaruke, wa ene olom nóma ki ilngumile.

5 Wa siman olom ilngumilürr. Wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam wirri arungi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaur-koke. Da oya olom ae sipüdóp ama Godka, tai kókó tóba kingan mórran klamdó. **6** Ene kola we

11:15 Bazeb Tonarr 15:18; Daniel 2:44; 7:14, 27 * **12:1** Ini kola aprrapórr Israélóm zamngóláda. (Ma Bwób Zitü 37:9 ngakanke. Ene opordó abüs, melpal, akó wimurra Zeikob, oya kol, akó oya olmalóm bórrangdako. Zeikobón darrü ngi Israél.) **12:3** Daniel 7:7

busorr ama [ngüin-koke bwóbdü], God oyankü ne bwób tónggapónórr. Wa olazan warilürr, Godón anerrua oya ngakrran we bókyenóp 1,260 ngürrüm.

⁷ Da wirri gazirra we tómbapónórr kwitüm. Maekol akó tóba anerrru, i gazirr sidüdóp wirri attrórrzan klamdó. Ene wirri attrórrzan klama tóba anerrupükü darrem-darrem inkü we bókrranórr. ⁸ A wirri attrórrzan kla [ut-ut airrún] yarilürr, da oya tóba anerrupükü myamem darrü nyagaben marrgu babul yarilürr kwitüm. ⁹ Ene wirri attrórrzan kla simanikóp tüpdü, ene ngaerrón gwar, ngiliarrón [deból] ó satani, ini tüpan blaman pamkolpam nótó ilklió büliónda. Oya simanikóp tüpdü tóba anerrupükü.

¹⁰ Olgabi ka darrü wirri bóktan bómgó arrkrurrü kwitüm bóktande wagó, "Mibü Godón zidbain, arüng, akó kingzan balngomól, akó oya [Kerrison] balngomól arunga kuri togobe. Zitulkus módoga, mibü Godón obzek kwata nótó zamngól yarilürr, irrüb akó ngürr, mibükwata bóktande wagó, ki kolae tómbapónónóp, oya kuri simanikre kwitümgab. ¹¹ I oya ugóm [ut-ut irre], ene [Sip] Kupoan óe-e, akó igó bóktane, i ngibürdü ne amkoman bóktan büdratnórre. Akó ibü gaodó yarilürr tibiób arról akyanóm akó nurrbarinüm. ¹² We ngarkwatódó, e kwitüdü bwóbakla, e bagürwóm kwarilo, akó e blamana ola nidi nyabendakla! A sab wirri gum müp yarile ini tüpankü akó maluab, zitulkus ene debóla ola kuri abine yabüka wirri ngürsilpükü, zitulkus wa umula oya tonarra kuri tugupurr tübine."

¹³ Ene wirri attrórrzan klama igó nóma ngakanórr wagó, oya kuri simaikre tüpdü, wa ene kol solkwat we kolazokyálórr, ene siman olom nótó ilngumilürr. ¹⁴ A ene kol wirri ngagalaig tap nis akyarrón warilürr ngüin-koke bwóbdü arrmulüm, God oyankü ne bwób tónggapónórr, anerrua oya ne ki ngakrran kwarile äud akó poko pailüm, ene gwardógab adlangóm. ¹⁵ Olgabi ene gwara nae bagrükürr tobarrzan tóba taedógab, ene kol amiögüm akó oya amtólóm ene naiz büdöre. ¹⁶ A tüpa ma ene kol tang zwamtinürr, tóba tae-e ene tobarr nae adarüküm, ene wirri attrórrzan klama ne kla bagrükürr. ¹⁷ Olgabi ene wirri attrórrzan klama kari ngürsil koke yarilürr ene koldó, da we wamórr wirri gazirr ngangólóm oya ngibürr olmalpükü,† Godón gida bóktan poko nidi amorrandako akó ene amkoman bóktan, Yesu ne poko pupo tinóp. ¹⁸ Ene wirri attrórrzan klama malu kabedó zamngólórr.

13

Nurr Lar Maludügab

¹ Olgabi ka darrü narr lar eserró, maludügab burruande. Oya 10 gar akó 7 singül kwarilürr, akó 10 kingan müóngdur ene 10 gardó korálórr. Darrpan-darrpan singüldü kolae bóktan ngi asi korálórr Godónkwata. ² Ka ne narr lar eserró, büb wa lepedzan* yarilürr. Oya wirri ngüinpükü wapór kwarilürr, kokrrap azirrpükü, wamaka ne beanko,[†] akó oya tae inzan obzek yarilürr, wamaka ne [laeonan] tae-a. Ene wirri attrórrzan

^{12:9} Bwób Zitül 3:1; Luk 10:18   ^{† 12:17} olmal i tai Yesun amkoman angun pamkolpambóka apóndako.   * ^{13:2} leped wirri narr pusilan balóngan klama, busoan, akó ilklió bülióndi bórrgrratórróna. Mórrke-mórrke módoga: leopard.   † ^{13:2} bea wirri arüng narr lara, wirri ngüinpükü gwarrarrón. Mórrke-mórrke módoga: bear.

klama oya arüng ekyanórr, tóba kingan mórran kla, akó wirri balngomól arüng. ³ Ene narr laran darrü singül gülüngpükü yarilürr, wamaka ne büdül ngarkwat gaoa, a ene gülüng ama bütamürrün yarilürr. Blaman ini tüpan pamkolpama gübarirr aengóp, ama oya mamaan kwarilürr. ⁴ Blamanene wirri atrorrzan kla [ótók] kwarilürr, zitulkus wa ene narr lar arüng wató ekyanórr balngomólom. I ta akó ene narr lar ótók kwarilürr bóktande wagó, "Darrü olom ta babula ene narr larzan. Darrü olom ta gaodó kokea wankü gazirrüm."

⁵ Narr lar tae akyarrón yarilürr ikub bagür poko bóktanóm akó kolae poko bóktanóm Godónkwata. A wa arüng akyarrón yarilürr balngomólom 42 melpalóm. ⁶ Wa tóba tae tapakurr kolae poko bóktanóm Godónkwata, akó obae bóktan aliónüm oya ngiankwata akó oya nyaben marrguankwata, ene wa, kwitüm nidi nyabendako. ⁷ Akó ene narr lar ok yónürr Godón pamkolampükü wirri gazirr ngangólóm akó ibü [utut bainüm]. Akó wa arüng akyarrón yarilürr balngomólom blaman zitül, blaman pamkolpam, blaman bóktan pamkolpam, akó blaman bwób-bwób pamkolpam. ⁸ Blaman pamkolpama, nidi nyabendako ini tüpdü akó nibiób ngi wibalómórrón kokeko amkarrón [Sip] Kupoan pebadó bwób zitüldügab, sab ene narr lar ótók kwarile.

⁹ Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli, wa ki turrkrru.

¹⁰ Darrü olom ne tümün müötüdü ódódóm nóma bóktórre,
oya wata sab idódrre.

Darrü olom ne büdülümpükü amkalóm nóma bóktórre gazirr turriki,
oya wata sab gazirr turriki emkórre.

Da we ngarkwatódó, Godón pamkolpama karrukkus ki bórrang koralón müp tonarrdó akó amkoman bangundü arróbórrón ki kwarilün.

Nurr Lar Tüpdügab

¹¹ Da ka akó darrü narr lar eserró, tüpdügabi burruande. Oya nis tugup gar namülnürri sip kupozan, a wa ma wirri atrorrzan klamzan bóktan yarilürr. ¹² Wa ngaen-gógópan narr laran arüngi balngomól yarilürr oya wapi. Wa akó zirrnótókóp ini tüp akó tüpan pamkolpam ene ngaen-gógópan narr lar ótókóm, büdülümpükü noan gao ekyenóp, ama bütamürrün ne kla yarilürr. ¹³ Akó ene nis ngim narr lara wirrian tulmil tómbapón yarilürr tóba arüng amtyanóm; darrü igó [wirri tulmil] yarilürr, ur ódódóm kwitümgab ama tüp, pamkolpama ilküpi asenóm. ¹⁴ Zitulkus oya ok yónürr ini wirri tulmil tómbapónóm ngaen-gógópan narr laran wapi, wa pamkolpam ilklió bülión yarilürr ini tüpdü nidi nyaben kwarilürr. Wa ibü nüzazilóp godzan ingülküp dandang tónggapónóm ene ngaen-gógópan narr lardó wirri ngi atenóm, gazirr turriki noan gao akyarrón yarilürr akó ama nyaben yarilürr. ¹⁵ Oya ok yónürr ngón akyanóm ene ngaen-gógópan narr laran ingülküp dandang, igósüm wa ki bóktan yarile. Akó ene igósüm arüng bóktan ki nókyerre igó, nidi ki bangórre ene ingülküp dandang ótókóm, wata ki ekrróne.

¹⁶ Ene nis ngim narr lara ta blaman pamkolpam zirrnótókóp, kari akó wirri, mórrrel akó elklaza-koke, [leba zaget] kolpam akó leba zaget kolpam-koke nidipko, timam azebóm tibiób tutul tangdó ó tibiób müóngdü.

¹⁷ Darrü oloman ne ene timam babul nóma yarilürr, wa gaodó koke

yarilürr darrü kla amiögüm ó sel ainüm. Ene timam we klama, ia ene ngaen-gógópan nurr laran ngi, ó ta ia ene namba, oya ngim nótó zamngólda. ¹⁸ [Wirri gyagüpítotók] ipüdórre: Wirri susumüri olom nótóka, wa sab ki etang ene nurr laran namba laróga, zitülkus ene go paman namba-e. Ene namba módoga: 666.

14

[Sip] Kupo akó Tóba Pamkolpam

¹ Olgabi ka yazılıürü, da módoga, ene Sip Kupo zamngólde Zaeon Pododó, * akó wankü 144,000 pamkolpam kwarilürr, wibalómórrón nibiób kwarilürr tibiób müóngdü Sip Kupoan ngi akó tóba Aban ngi. ² Olgabi ka darrü ukwóm arrkrurrü kwitümgab, wamaka wirri naea ukwómpükü bökanda akó wamaka taren-taren maduba bóktanda. Ka ne ukwóm arrkrurrü, inzan yarilürr, wamaka ne pamkolpama tibiób wirri dar-rumbirrozán kla bapuldako. ³ Akó i küsíl wórr ato kwarilürr Godón kingan mórran kla obzek kwata akó ene tokom ngyaben klamab obzek kwata akó ene [balngomól byarrmarr pamab] obzek kwata. Darrü olom gaodó koke yarilürr ini wórr umul bainüm, a wata ene 144,000 pamkolpam, God tüpdügab nibiób [aurdü amanórr]. ⁴ Ini pama wata [kolkal] ngyaben kwarilürr igó pokodógabi, i kolpükü koke bazurrlürr. [†] I wata ene Sip Kupo mamoandako, wa ne kwata agólda. Ibü ngibür्र pamkolpamab ngorodógab aurdü amanórr akó Godón akó ene Sip Kupo ilinóp, wamaka ngaen-gógópan abüla nóma bókyanda. ⁵ Ibü taedó obae tiz babul yarilürr, ibü darrü kolae ta babulanako.

Aüd Anerru

⁶ Olgabi ka akó kwitüm darrü anerru eserró arrmuldi, da oyaka ene Morroal Bóktan yarilürr Yesunkwata, metat ne kla yarile, blaman pamkolpamdó büdrratóm, ini tüpdü nidi ngyabendako, blaman bwóbdügab, blaman zitüldügab, blaman bóktandögab, akó blaman pamkolpamdgab. ⁷ Da wa wirri gyagüpi bóktanórr wagó, “Godón gum angón kwarilün akó oya ngi wirri kwitüm emngyelam, zitülkus oya ene tonarr kuri semrróné blaman pamkolpam zaz bainüm. Akó oya [ótók] koralón, tüp a pülpül, malu akó arób nótó tómbapónórr.”

⁸ Nis ngim anerrua tókyanórr igó bóktankü wagó, “Kuri tupe! Ene Babilon wirrian basirra kuri tupe,[‡] blaman bwób-bwób pamkolpam nótó zirrnótókóp oyaka dabinüm kol akó pam gómol tonarr tómbapónóm, wamaka i oyanóm waen anóndako.”

⁹ Aüd ngim anerrua we tókyanórr ene nis anerruab kakóm, wirri gyagüpi bóktankü wagó, “Darrü oloma ne ene nurr lar akó oya ingülküp dandang nóma ótök yarile akó timam nóma apadóda tóba müóngdü ó ta ia tangdó, ¹⁰ da wa ta sab Godón wirri ngürsil tulmil inzan esene, wa

* **14:1** Zaeon Podo: Zerrusalem ini podo kwitudü mórranda. We kla okaka amzazilda, ene Godón gyabi wirri basirre, ngian Zerrusalem.   **14:1** Okaka Amzazirrün Kla 7:3   † **14:4** Apprapórr ini alap-alap bóktana. Oya küp apprapórr módoga: Ini pamkolpama obae god koke [ótók] kwarilürr.

‡ **14:8** kuri tupe wa we poko apónda, ene wirri basirr kuri kolae sine (18:20).   **14:8** Aesaya 21:9; Zerremaea 51:7-8; Okaka Amzazirrün Kla 18:2

sab ibüka ne poko tónggapóne tóba wirri ngürsil ngarkwatódó, gyaurkoke. § Ene oloma sab ola azid aengle kolae ilangan ingülküp* urdü, gyabi anerru akó Sip Kupo, ibü wapi. 11 Akó ene uran nokama ibü azid aeng bwóbdügab angürda, metat-metat. Ibü sab ngón agón babul yarile ene azid aengdögabi, irrüb a ngürr, ene nurr lar akó oya ingülküp dandang nidi ótökdako, ó idi, oya ngian timam nidi azebdako.”

12 Da we ngarkwatódó, Godón pamkolpama karrkukus ki bórrang koralón müp tonarrdó, Godón gida bóktan poko nidi amorrändako akó Yesun amkoman nidi angundako.

13 Olgabi ka bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab bóktande wagó, “Ini poko wialóm: ‘Bagürwóm idipako, Lodka dabyórrün nidipako akó nidi narrbarindako errkyadógab kókó nubó.’”

Godón Samua igó bóktanda wagó, “Ó, ene amkoman! I sab ngón bagóne tibiób wirri zaget tómbapondögabi, zitulkus ibü Godón ubi ngarkwatódó tórrmen tómbapónan küpa sab ibü munumurre kwitüdü.”

Tüpan Abül

14 Olgabi ka yazılıürrü, da módoga, darrü gabüpli pülpül poko asi yarilürr, akó ene pülpül pokodó darrü olom mórrarrón yarilürr, wamaka pamkolpamab olome. Oya singüldü darrü [golde] tónggapórrón kingan müöngdur yarilürr, akó zirran abül turrik oya tangdó.

15 Olgabi akó darrü anerrua tubrranórr [Godón Gyabi Müötüdügab]. Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr oyaka, ene pülpül pokodó nótó mórran yarilürr wagó, “Moba abül turrik amórr, da abül,[†] zitulkus ene abül tonarra kuri tame; ene amkoman, ene tüpan abül gaodóma.” 16 Da ene pülpül pokodó nótó mórran yarilürr tóba abül turrik amórrorr dudu tüpdü; módoga, dudu tüp we abülürr.

17 Olgabi akó darrü anerrua tubrranórr Godón Gyabi Müötüdügabi kwitüm, oya ta zirran abül turrik asi yarilürr. 18 Akó darrü anerrua tamórr [altadögab], ene altan ur nótó ngakan yarilürr, da wirri gyagüpi taegwarr apónórr ene zirran abül turrikpükü anerrudü wagó, “Moba abül turrik amórr, ene [greip] tüöl dakasu syepordögab ini tüpan, zitulkus oya greip aungrirrúnako!” 19 Ene anerrua tóba abül turrik amórrorr ene dudu tüpdü, grreip dakasurr, da ibü we amanórr ene wirri grreip mor amóng bwóbdü,‡ God tóba wirri ngürsil ne amtyanda. 20 Ibü ola wapóre bail kwarilürr ene grreip mor amóng bwóbdü ene wirri basirr kalkuma. Da ne óea tolmealórr ene grreip mor amóng bwóbdügabi, igó ngarkwat kwit tüngürürr, pamkolpamab tupo ngarkwatódó,§ akó igó kan olmean yarilürr, 300 kilomita ngarkwat.

15

7 Anerru akó 7 Godón Ngürsilpükü Kübüł

§ 14:10 Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: Wa ta sab Godón wirri ngürsilan waen enóne, God ne waen ekanórr nae koke yarrisarri apórrón tóba ngürsilan kübündü. * 14:10 kolae ilangan ingülküp: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. 14:10 Aesaya 51:17; Izekiel 38:22 14:14 Daniel 7:13 † 14:15 abül wa we pokobóka apónada, pamkolpam dakasum tüpdügab. 14:15 Zo-el 3:13 ‡ 14:19 grreip mor amóng bwób wa Godón zazbainbóka apónada. § 14:20 Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: Óea igó ngarkwat kwit tüngürürr, [osan] taedó alngomól sye ne ngarkwat amelórróna. 14:20 Aesaya 63:3; Okaka Amzazirrūn Kla 19:15

¹ Olgabi ka akó darrü wirrian akó ilküpa baus tulmil eserró kwitüm: 7 anerru tibiób 7 wirri gum müppükü. Ini dómdóm ne klama, zitülkus Godón ngürsila sab blakóne, ene wirri gum müpa nóma tómbapórrre.

² Da ka darrü kla eserró wamaka glas malua, urpükü yarrisarri apórrón, akó ka ene pamkolpam nósenarre, ene narr lar akó oya ingulküp dandang nidi [ut-ut ninóp], akó oya ngim ne namba-a zamngólda. I blamana ap* amorrán kwarilürr, God ibü ne kla nülinóp. ³ Akó i Mosesón wórr ato kwarilürr, Godón leba zaget olom, akó ene Síp Kupoan wórr. Igó ne wórr yarilürr wagó,

"Lod, Wirrian Arüng Godóe,

marü wirrian akó ilküpa baus tórrmenako!

Blaman bwób-bwób Kingóe,

marü tórrmen tulmil dümdümako akó amkoman!

⁴ Lod God, marü sab koke nidi gum mangónorre,

akó marü ngi sab koke nidi wirri kwitüm emngyelnorre?

Blamana sab ini kla tónggapórrre, zitülkus ma mobela [kolkalan].

Blaman bwób-bwób pamkolpama sab marü obzek kwata togobe

akó marü [ótók] kwarile,

zitülkus ma moba [dümdüm tonarr] tulmil kuri okaka tinarre."

⁵ Ini elklaza kakóm, ka yazılırrü akó [Godón Gyabi Müót] ugón tapakurrún yarilürr kwitüm, ene [Palae Müót] ene 10 gida bóktan pokopükü, ne klama amtyanda wagó, God asine. ⁶ Ene 7 anerrua tübausürr ene Godón Gyabi Müótüdüğab tibiób darrpan-darrpan ene wirri gum müppükü. I [tóman-koke] akó zyónan mórrkenyórr bamelórrón kwarilürr, golde tómbapórrón sas[†] bamelórrón dalgüp ngarkwat. ⁷ Olgabi darrü ene ngayaben klama ene 7 anerru darrpan-darrpan golde tómbapórrón kübül nülinóp. Ene kübül Godón ngürsili barümürrün kwarilürr, metat-metat notó ngayabenda. ⁸ Akó Godón Gyabi Müót nokama‡ aterrón yarilürr, Godón [wirri kómal zyón] akó oya arüngdüğab. We ngarkwatódó, darrü oloman gaodó koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü bangrinüm, kókó ene 7 anerruab 7 wirri gum müpa nóma tómbapórrre.

16

Ene 7 Kübüł

¹ Olgabi ka darrü wirri bóktan bómgól arrkrrurru [Godón Gyabi Müótüdüğab] ene 7 anerru byalde wagó, "Ogob akó ekónam Godón ngürsil ene 7 kübüldüğab ama tüpdü."

² Ngaen-gógópan anerrua wamórr, da tóba ene kübül we ekanórr tüpdü, da guman tarenan gülünga tóbabólórr pamkolpamdó, ene narr laran timam nibiób kwarilürr akó oya ingulküp dandang nidi [ótók] kwarilürr.

³ Nis ngim anerrua tóba kübül maludü ekanórr, da ene malua óem bainürr, wamaka ne büdül oloman óe-e. We ngarkwatódó, blaman maludü ngayaben elklaza narrbarinürr.

* ^{15:2} ap gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: harp. ^{15:3} Bazeb Tonarr 15:1   ^{15:4} Zerremaea 10:7; Wórr Peba 86:9   † ^{15:6} sas beltzan mórrkenyórr pokoa. Mórrke-mórrke módóga: sash.   ‡ ^{15:8} nokam wa amtyanda wagó, God asine.   ^{15:8} Aesaya 6:4   ^{16:2} Bazeb Tonarr 9:10

4 Akó aüd ngim anerrua tóba kübül ekanórr blaman tobarrdó akó aróbdó, da ene bwóba óem bainóp. **5** Olgabi ka arrkrrurrü ene anerru, ini tüpan nae nótó ngakanda, bóktande wagó,

“Gyabi Olom, errkyá nótókla akó nótó namülnürük, ma dümdümla moba zaz baindi.

6 Ene amkomana, zitílkus i marü pamkolpam akó prropet okrralórr, da ibü óea tópkalórr;

we ngarkwatódó, ma ibü óe nülinünüma anónóm. I gaodómako ene [kolaeane darrem] azebóm!”

7 Akó ka bóktan bómgóll arrkrrurrü ene [altadógbali] bóktande wagó,

“Ó, ene amkoman, Lod, Wirrian Arüng God, marü zaz bain amkoman akó dümdümako.”

8 Tokom ngim anerrua tóba kübül ekanórr abüsdü, da abüs ok yónürr pamkolpam badüngüm tóba uri. **9** Da abusan urura ibü badüngürr, da i Godón ngi wirribóka amórr kwarilürr, arüng noane ini wirri gum müp balngomólóm. A i bangónóp kolae tonarrdógbab byalüngüm Godka akó oya ngi wirri kwitüm amngyelóm.

10 Akó 5 ngim anerrua tóba kübül ekanórr ene ngaen-gógópan nurr laran mórran klamdó, da oya kingzan balngomól bwób tümüna ngalaorr. Pamkolpama tibiób ulit baritnóp ene wirri azid aengdógbab, **11** da kwitüm Godón amórr kwarilürr ibü wirri azid aeng akó gülüngabme, a i tibiób kolae tórrmen tómbapóndógbab koke tübyalüngnóp.

12 Akó 6 ngim anerrua tóba kübül ekanórr wirri Yúprreitis tobarrdó, da ene tobarra ukyónürr kingabkü kwat altóm olgabi tótókóm, abüsa nölgabi banikda. **13** Olgabi ka aüd kolae samu nosenarre, wamaka palögako. Darrü ene kolae samua ene wirri attrórrzan klaman taedógbab tubrranórr, darrüpa ene nurr laran taedógbab tubrranórr, akó darrüpa ma obae prropetan taedógbab. **14** I kolae samuab prranzako, [wirri tulmil] nidi tómbapóndako, da i tótókdako kingdü ini dudu tüpdü ibü kwób asum gazirrüm Wirrian Arüng Godón wirri Ngürrdü.

15 “Túbarrkrru! Ka sab gómol pamzan tamo. Bagürwóm watóke, nótó azilda akó tóba mórrkenyórr baterrón nótóke.* Ini kwata, wa sab kakapur akó büód koke yarile pamkolpamab obzek kwata.”†

16 Olgabi ene aüd kolae samua king kwób isurr darrü bwóbdü, ngi Arrmagedon Ibrru bóktane.

17 Dómdóm 7 ngim anerrua tóba kübül ekanórr tüp a pülpül aodó, da wirri bóktan bómgóla sidörükürr Godón Gyabi Müótüdüğab, kingan mórran klamdógbab, igó bóktankü wagó, “Kuri blakóne!” **18** Olgabi aon warri aman yarilürr, murruma akó taren-taren madub ongyala sidörüklürr, akó tüpa wirri arüngi mórrbaengórr. Ngaen tüpa inzan koke mórrbaengórr, pamkolpama ini tüpdü ne tonarr tóbabótórr; amkomana aipab yarilürr! **19** Babilon wirri basirra aüd ór bangónórr, akó bwób-bwób wirri basirra tübaingürr. Akó God gyagüpi zumanikürr Babilon wirrian basirr, da oya ene kübül okyanórr waene amrókrrón, Godón wirri ngürsil ne klama okaka amzazilda. **20** Blaman kaoa bamrukóp ama malu,

16:4 Bazeb Tonarr 7:19   **16:10** Okaka Amzazirrūn Kla 13:1-8; Bazeb Tonarr 10:21   **16:12**

Aesaya 11:15   * **16:15** nótó azilda akó tóba mórrkenyórr baterrón nótóke, we pamkolpambóka apónda, amkomana karrukukusi nidi bangundako.   † **16:15** Yesu ini pokó bóktanórr.   **16:15** Metyu 24:43-44; Luk 12:39-40   **16:16** Wórr Peba 2:2

akó blaman podoa ta inzan bamrukóp. ²¹ Da wirri aes pokoa, müp ama ia 30 kókó 50 kilo ngarkwat, ngupzan amil yarilürr pülpüldügab ama pamkolpamidó. I ta akó Godón ini kolae kla tónggapónde amórrnóp ini aes poko ngupdügab, zitülkus ene azid aeng kari kolae ta koke yarilürr.

17

Ene Kol Babilon akó Ene Nurr Lar

¹ Olgabi darrü ene 7 anerrua, ene 7 kübül nibiób kwarilürr, kürükä tamórr. Wagó, "Yao, ka kubó marü mómyeno, God sab ene wirri pam apyón kol* ia zaz wine, abün naedó† nótó mórrando. ² Ini tüpan bwób-bwób kinga oyaka dabinóp kol góómól tonarr tómbapónóm.‡ Akó blaman pamkolpama ini tüpdü kol akó pam góómól tonarr tómbapónónóp, wamaka i gorrgorr bainóp oya waen anóndögabi."

³ Olgabi ene anerrua kürü ae küdódürr Godón Samuan arüngi ama [ngüin-koke bwöbdü]. Ola ka kol oserró óe-óe nurr lardó mórrande, blaman büb kolae bóktan ngia gwarrarrón korálórr Godónkwata, akó ene nurr laran 7 singül akó 10 gar kwarilürr. ⁴ Ene kol ilulu óe-óe akó baeb óe-óe mórrkenyórr baterrón warilürr, akó gold, wirri darrem ingülküp, akó pel§ püti bairrún. Wa darrü kübül emaalórr golde tónggapórrón, ngazírr tulmil akó [kolkal]-koke tonarr amrókrón, oya pam góómoldögabi ne klame. ⁵ Oya müóngdü ini anikürrün küp ngi wibalómórrón kwarilürr: "Babilon wirrian basírr, pam apyón kolab aip, akó ini tüpan ngazírr tulmil aip." ⁶ Ka igó poko eserró, ene kol gorrgorr warilürr Godón pamkolpamab óe-e akó ngaen büdülümpükü nibiób okrralórr ibü óe-e, zitülkus i Yesunkwata bóktan büdrat kwarilürr pamkolpamidó.

Ka oya nómá oserró, ka karibóka-koke gübarirr aengrró. ⁷ Olgabi ene anerrua kürübóka wagó, "Ma ini elklaza basende iade gübarirr aengdóla? Ka kubó ene anikürrün küp marüka müsirrga ino ene kolankwata, akó oya ne nurr lará ódóddá, 7 singül akó 10 gar noanko. ⁸ Ma ne nurr lar esena, ngaen asi yarilürr, errkyá babula, ama burruan kari pokoa ene ngaru bapón-koke kugupidügab.* Nómá tubrrune, ene kakóm, God sab oya kolae ine. Ini tüpdü ne pamkolpama ngyabendako, bwób zitüldügab koke nibiób ngi wibalómórrónko [ngarkwat-koke arról] pebadó, sab gübarirr aengrré, i sab ene nurr lar nómá eserre, zitülkus wa ngaen asi yarilürr, errkyá babula, a sab tame.

⁹ "[Wirri gyagüpítotóke] akó susumüri-i ipüdörre: Ene 7 singüla 7 podom† bórrangdako, ene kola ne mórrando. ¹⁰ I ta dakla 7 kingüm bórrangdako. 5a kuri tübaingürr tibiób balngomól bwöbdügab, akó darrpan errkyá asine, akó darrü ene kinga tótók küsila. Da wa sab nómá tame, wa sab ae wata tugupurr tonarróm yarile. ¹¹ Ene nurr lar, ngaen asi

* **17:1** pam apyón kol: Babilon pam apyón kolzano, zitülkus wa Godka kolae tonarr tómbapón warilürr akó obae god byamkün warilürr ibü [ótókóm]. Ini inzan yarilürr, wamaka kola kubó tóba müór amgütesa da kubó pam apyón kolóm baine. † **17:1** abün nae wa we klambóka apónda, ini tüpan abün pamkolpam, kantri, akó bóktan. (17:15) Ini kolan umulbain kari kokea ibü blamandó. ‡ **17:2** kol góómól tonarr tómbapónóm: Ma müsirrga ain bóktan 2:22 ngakanke.

17:3 Okaka Amzazirrün Kla 13:1 § **17:4** pel, Mórrke-mórrke módóga: pearl. Oya kak mirria. Ene pela mirrián kak kugupidü dódórr bainda, küp nólama. * **17:8** ngaru bapón-koke kugupi: Ma müsirrga ain bóktan 9:1 ngakanke. † **17:9** 7 podo ia apprapórr Rrom wirri basirrbóka apónda, zitülkus Rrom 7 pododó mórrando.

nótó yarilürr, akó errkyā babul nótóka, sab 8 ngim king yarile. Wa ene 7 kingpüküma, da sab ngyabele kókó God sab oya kolae sine.

¹² "Ma ne 10 gar nösénónoma, 10 kingüm bórrangdako, kingzan balngomól arüng koke nidi kuri yazebre, a sab darrpan abüs küp ngarkwat balngomólóm nibiób nókyerre kingzan ene narr larpükü dabyóndi. ¹³ Ene kingab darrpan gyagüpítótóka. I sab tibiób arüng akó balngomól arüng oya ilirre. ¹⁴ I sab wirri gazirr ngangólörre ene [Sip] Kupopükü, a ibü sab ene Sip Kupoa [lut-ut nirre], zitulkus wa wirri Lod módóga blaman lodódágab akó wa wirri King módóga blaman kingdüğab, akó wankü asi korale, wa nibiób ngibaunürr akó ilianórr akó oyaka amkoman moboküpi arróbórrón nidipako."

¹⁵ Olgabi ene anerrua akó kürübóka wagó, "Ma ne nae nösénónoma, ene pam apyón kola ne mórrando, we klamóm zamngóldo, ini tüpan abün pamkolpam, bwób-bwób pamkolpam, akó bóktan pamkolpam. ¹⁶ Ma ne 10 gar nösénónoma akó ene narr lar, i sab ene pam apyón kol alzizi amaik kwarile. I sab oya blaman elklaza umtirre akó kakapur wirre, i sab oya büb muru olongörre akó uri tozetórre. ¹⁷ Zitulkus módóga, God ini gyagüpítótók wató ingrinürr ibü susumüridü tóba bökam bagósorrón bóktan tómbapónóm; darrpan pokodó tulmil tómbapónóm akó tibiób kingzan balngomól arüng akyanóm ene narr lar, kókó Godón bóktana sab küppükü baine.

¹⁸ "Ma ne kol osena, we klamóm zamngóldo, ene wirrian basirr, ini tüpan blaman king nótó balngomólido."

18

Godón Angrirrún Bóktan Babilonón Aupüm

¹ Ene kakóm, ka darrü anerru eserró kwitümgab abindi. Oya wirri balngomól arüng yarilürr akó oya [wirri kómal zyóna] tüp blaman warri sapónórr. ² Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr wagó,
"Kuri tupe! Ene Babilon wirrian basirra kuri tupe!"*

Wa igó bwóbüm kuri baine, kolae samua ne ngyabendako, akó blaman [kolkal]-koke samuab ban bwób,
akó alóng-koke pýayaeb ban bwób,
akó alóng-koke akó ngazirr larab ban bwób.

³ Zitulkus módóga, blaman bwób-bwób pamkolpama oyaka dabinóp kol akó pam góómól tonarr tómbapónóm,[†] wamaka i oyanóm waen enónóp.

Ini tüpan kinga oyaka dabinóp kol góómól tonarr tómbapónóm,
akó ini tüpan selbain pama mórrélóm bainóp oya wirri darrem elklaza bumiógdüğab."

⁴ Olgabi ka akó kwitümgab darrü bóktan bómgól arrkrrurrü, bóktande wagó,

"Kürü pamkolpam, tübaus ene basirrdüğab,
igósüm e sab koke barümörre oya kolae tonarrdó,
akó e sab oya azid aeng koke ipüdane.

* ^{18:2} kuri tupe: Ini we pokobóka apónda, ene wirri basirr kulain. Ene narr lar akó ene 10 kinga sab ene basirr kulairre, Godón angrirrún bóktan ngarkwatódó (17:16,17). † ^{18:3} Ma müsirrga ain bóktan 2:22 ngakanke. ^{18:3} Aesaya 21:9; 23:17; Zerremaea 51:7-8; Okaka Amzazirrún Kla 14:8 ^{18:4} Aesaya 48:20; Zerremaea 50:8; 51:6

- 5 Tübaus, zitülkus oya kolae tonarr kwób basurrünako pülpül amrran
kari poko, amkoman atang-koke kolae tonarr,
akó Godón kuri ngambangóle oya dümdüm-koke tonarrankwata.
- 6 God, oya darrem okya, wa ngibürrzan darrem nüliónónóp;
akó darrem tumum emngyel tóba tórrmen ngarkwatódó.
Ene kübül kugupidü, wa ne kla yasarri apónorr, oyankü akó nis ngim
yasarri apó.‡
- 7 Wa tóba ngizan wirri kwitüm amngyel warilürr, akó wa abün mórrrel
elklaza tumumzan ngyabelorr,
oya inzan wirri azid okya akó yón gyauran ngizuta.
Zitülkus mórdóga, wa tóba moboküpü igó poko bóktando wagó,
'Ka kwinzan mórrandóla kólba mórran klamdó.
Ka kóble kokela,§
akó kürü sab yón gyaur babulan yarile.'
- 8 We zitülkusdü, oya ini azid aenga sab blamana darrpan ngürr togobe:
büdül, yón gyaur, akó ku.
Oya sab ura zudunge mengrempükü,
zitülkus Lod God wirri arünga, oya nótó zaz ainda.

9 "Ene tüpan kinga, ngaen-gógópan oyaka nidi dabínóp kol góómól
tonarr tómbapónóm, akó ngaen-gógópan wankü abün mórrrel elklaza
tumum nidi ngyabenónóp, ene kolan nokam nóma eserre baebde, i sab
oyabókamóm yón gyaurdü kwarile. 10 I sab aibwóbdügab ngakan kwarile,
zitülkus i sab gum kwarile oya azid aengde. I sab bóktorre wagó,
" 'Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, Babilon, wirrian basirr,
arüngan basirr!

Darrpan abüs küp kugupidü marü zaz aina kuri tómbapónel!'

11 "Tüpan selbain pama sab yón kwarile akó sab wirri gyaur kwarile
oyakwata, zitülkus darrü oloma myamem ibü sel elklaza koke bumige.

12 We sel elklaza kwarilürr: gold, [silba], wirri darrem ingülküp akó
pel; agurr akó wirri darrem mórrkenyórr, ilulu óe-óe mórrkenyórr, silk*
mórrkenyórr akó baeb óe-óe mórrkenyórr; morroal siporrolzan ilang
nugup, lar kyamülab zirrgüpü† tómbapórrón elklaza, wirri darrem nugupi,
bronze, ayane, akó morroal wibagótórrón ingülküp‡ tómbapórrón
elklaza; 13 sinamon,§ spaes,* morroal ilang bóongan kla, mirr,† akó
prrenkónsens;‡ waen, [olib] oel, kómáal plaoa akó [wit]; [kau] akó [sip];

18:5 Zerremaea 51:9   ‡ **18:6** Ini we pokobóka apónda, God Babilonón kolae ainüm dadan
kwata, wazan ngibürrdü kolae elklaza tólbæl warilürr, a ama nis ngim müpande. § **18:7** ka

kóble kokela: Babilon igó bóktando wagó, wa tangbamtin-koke kokean ngyabene akó ngibürrdü
kokean ngambangóle kóblezan kwarilürr, Zon ini peba nóma wialómorr. **18:7** Aesaya 47:7-9

* **18:12** silk wirri darrem, ongang bapónan mórrkenyórra, darrü su müót sye-ti tómbapondako.

† **18:12** lar kyamülab zirrgüp elefantab simbruatórrón zirrgüpako. Mórrke-mórrke mórdóga:
ivory. ‡ **18:12** morroal wibagótórrón ingülküp, Mórrke-mórrke mórdóga: marble. (Olmalab
barngin mabolbóka koke apónda.) § **18:13** sinamon darrü nugup sopaedögabi tómbapondako.

Alo misan ngitan klama. Mórrke-mórrke mórdóga: cinnamon. * **18:13** spaes morroal ilang
klama, darrü India spaes nugupdügab ne kla apadódako. Mórrke-mórrke mórdóga: spice. Ini
klama aprrapórr we spaesbóka apónda: cardamom. † **18:13** mirr nugupdügab morroal ilang
idia. Mórrke-mórrke mórdóga: myrrh. Ene tonarr, mirr büb azid alakón kla yarilürr. Oya darrü
zaget mórdóga: pama kubó nóma narrótóke, oya gapókdó angrinüm we idi angangodako, zitülkus
oya ilang morroala. ‡ **18:13** prrenkónsens nugupdügab móega. Ene móeg burum amzazildako.
Ma kubó nóma seteno, morroal ilang simanike. Mórrke-mórrke mórdóga: frankincense.

[os] akó [osab amorrat kla]; pamkolpam, [leba zaget] kolpamómzan nibiób sel ninóp.¹⁴ Sab inzan bóktarrón yarile wagó, 'Ene wirri darrem elklaza, ma ne klamóm wirribóka nae amandóla, marü kuri mimgüttré. Blaman marü ene mórrrel akó arrbirrún elklaza kolae bairrúnako, akó ma sab myamem kokean nósénónómo!'¹⁵ Ene selbain pama ne kla sel bain kwarilürr, oyakagab mórrrel nidi bainóp, sab wirri kan bórrangle, zitulkus i sab gum kwarile oya azid aengde. I sab yón kwarile akó sab oyaya wirri gyaur kwarile, ¹⁶ akó sab bóktan kwarile wagó,
"Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, wirrian basir;

agurr akó wirri darrem mórrkenyórr, ilulu óe-óe mórrkenyórr, akó
baeb óe-óe mórrkenyórr baterrón,
akó gold, wirri darrem ingülküp, akó pel püti bairrún!

¹⁷ Darrpan abüs küp kugupidü barngin-koke mórrela kuri kolae baine!

"Blaman maludü but up amarru pam, buti agóltagól pamkolpam, akó bütüdü zaget pam, blaman maludü zaget pam, sab wirri kan bórrangle.

¹⁸ I sab ene kolan nokam nóma eserre baebde, i sab taegwarr apórre wagó, 'Ngaen inzan wirrian basirr babulan yarilürr, inizane!'¹⁹ I sab buru tibiób singüldü zomale, igó poko okaka amzazilüm wagó, i wata kya yón gyaurdümako, akó i sab yón-gyaurpükü yón zwamtonórre wagó,
"Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, wirrian basir;

butpükü isa mórrel ne bainóp,
wirri darrem elklaza noaka barrmüller!

Darrpan abüs küp kugupidü wa kuri kolae baine!

²⁰ "E bagür kwarilün, blaman kwitüm nidipakla!

E bagür kwarilün, Godón pamkolpam, [apostol], akó prropet!
Zitulkus módóga, God oya kuri zaz wine, wa yabü kle-kle neme nangónóp."

²¹ Olgabi darrü arüngan anerrua wirri ingülküp ipadórr, inzan kamad kla, wamaka wit küp ne klame amkendako, dá maludü amaikürr bóktankü wagó,

"Ene dadan zóngangpükü,
Babilon, ene wirrian basirra sab inzan barngene tüpdü nóma túmanikörre,
akó oya sab myamem kokean eserre.

²² Wirri darrumbirrözan kla, wórr bato is, taterror, akó mobolwóm sab myamem koke barrkrrule marü kugupidü.

Darrü tayu olom, ia zaget tómbapόnde,
sab myamem marüka kokean eserre.

Wit küp bamken kwóm
sab myamem koke barrkrrule marü kugupidü.

²³ Zyón klaman zyón
sab myamem babulan yarile marü kugupidü.
Sab myamem kol amiógüm ne pama kainda ó müór amiögüm ne kola kaindo,

ibü gyagüp sab kokean barrkrrule marü kugupidü.
Marü sab igóside kolae mine, zitulkus marü selbain akó bumióg pam ini tüpan wirri ngi pam kwarilürr,

akó marü merram tulmila blaman bwób-bwób pamkolpam ilklió bülión yarilürr.

24 God oya kugupidü tóba prropetab akó tóba pamkolpamab óe nósenóp,
akó blamanab óe, nibiób okrralórr ini tüpdü.”

19

Kwitüm Bagürwóm

1 Ene elklaza kakóm, ka darrü kla arrkrrurrü, wamaka ne abün isa bódeandako kwitüm. Igó taegwarrkü wagó:

“**Aleluya!***^{*}

Zidbain, [wirri kómal zyón], akó arüng mibü Godónko!

2 Zitulkus móðoga, oya zazbain amkomana akó dümdüm.

Wa ene pam apyón wirri góómól kol kuri zaz wine,

ini dudu tüp nótó kolae yónürr tóba kolae tonarrpükü.

Wa darrem kuri yalkomóle oyaka, Babilon, zitulkus wa ibü ekrralórr,
Godónkü nidi zaget kwarilürr.”

3 I akó taegwarr apónóp wagó:

“**Aleluya!**

Nokama oya kolae ain bwóbdügab metat-metat angürda!”

4 Ene 24 [balngomól byarrmarr pam] akó ene tokom ngyaben elklaza wakósingül nümgünóp, da Godón [ótóknóp], tóba kingan mórran klamdó nótó mórralórr. Igó bóktankü wagó, “Amen, Aleluya!”

5 Olgabi darrü bóktan bómgóla sidörükürr kingan mórran klamdógab.

Igó bóktankü wagó:

“Mibü God yagüram,

blaman Godón Zaget pam,

oya gum-gum nidi ótókdako,

ia e wirri ngi ó ta ia kari ngi amorrändakla.”

[Sip] Kupoan Alongalo Kol Amióg Tóredó

6 Olgabi ka igó arrkrrurrü, wamaka pamkolpamab ngoroa bódeanda, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda akó wamaka taren-taren maduba bóktanda. Igó bóktankü wagó:

“**Aleluya!**

Zitulkus móðoga, mibü Lod, Wirrian Arüng God, balngomólda.

7 Mi bagürwóm akó barnginwóm kwarilo, akó mi oya ngi wirri kwitüm emngyelnórre!

Zitulkus móðoga, ene tonarr kuri semrróne ene Sip Kupoan kol amióg tórem,

akó oya arrearón kola tóba kuri tómbapóne.

8 Oya agurr akó wirri darrem mórrkenyórr okyenóp batenóm, zyónbarran akó [tóman-koke].”

(Ene agurr akó wirri darrem mórrkenyórr ene klamóm zamngólda, Godón pamkolpama ne dümdüm tórrmen tómbapóndako.)

9 Olgabi ene anerrua kürü kyalórr wagó, “Ini poko wialóm: ‘Bagürwóm idipako, God nibiób ngibaunürr ene Sip Kupoan alongalo kol amiög tóredó.’” Wa akó bóktanórr wagó, “Ini ne bóktan oporko, Godón amkoman bóktan oporako.”

---

* **19:1** Aleluya, ini Ibrru bóktan oporan küp móðoga: Yawe yagüram. Yawe Godón darrü ngia (Bazeb Tonarr 3:14).

10 Olgabi ka wakósingül nülkamürrü oya wapórdó, oya ótókóm. A wa ma kürü kyalórr wagó, "Ene poko tónggapón-gu! Ka Godónkü zagetedóla, wata mazan akó ngibürr amkoman bangun zonaretalzan, Yesun amkoman bóktan nidi amoandako, Yesu ne poko pupo tinóp.[†] E wata Godón ótók kwarilün! Zitülkus módóga, Yesu ne amkoman bóktan pupo tinóp, wa pamkolpam gaodó bainda [prropetzan bóktanóm]."

Nótó Mórran Yarilürr Gabülpli [Os] Kwitudü

11 Olgabi ka kwitüm bwób eserró tapabakurrün, da módóga, gabülpli os asi yarilürr kürü obzek kwata. Oya kwitudü nótó mórran yarilürr, oya ngi igó yarilürr wagó, Amkoman Moboküp akó Amkoman. Wa dümdüm kwata zaz bainda akó gazirra. **12** Oya ilküp nis ur ultzan namülnürri, akó oya singüldü wa abün kingab müóngdur bamelórrón yarilürr. Darrü ngi wialómorrón yarilürr oyaka, darrü olom umulkók yarilürr, wata wa tüób umulürrün ne klambóka yarilürr. **13** Wa óedó anggóborrón tumum mórrkenyórr baterrón yarilürr, da oya ngi módóga: Godón Bóktan. **14** Kvitüm gazirra pama oya mamaan kwarilürr, gabülpli os kwitüm mórrande, akó agurr akó wirri darrem mórrkenyórr bamelórrón, gabülpli akó tóman-koke. **15** Oya taedógab zirran gazirra turrika tubrranórr, da ini klame wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam kolae nirre. Wa sab ibü wirri arüngi balngomól yarile ayan tupuri, gyaur-koke. Wa sab ene [grreip] wapóre nilörre, ene grreip mor amóng bwóbdü[‡], Wirrian Arüng God tóba ngürsil ne amtyanda. **16** Oya mórrkenyórrdü akó oya waurdü ini ngi wialómorrón namülnürri: "Wirri King blaman kingdüğab, akó wirri Lod blaman lodódögab."

17 Olgabi ka darrü anerru eserró, abüsdü zamngólde, wirri gyagüpi nótó taegwarr apónórr blaman póyaedó nidi arrmul kwarilürr pülpüldü wagó, "Togob a kwób tóbazen Godón wirri garirrwómankü, **18** ibü muru alóngóm, king akó gazirra pamab singüldü pam, akó arüng gazirra pamab muru, os muru akó nidi mórrandako ibü kwitudü, akó blaman pamkolpamab muru, leba zaget kolpam akó leba zaget kolpam-koke nidipko, wirri ngi akó kari ngi is."

19 Olgabi ka ene narr lar akó ini tüpan king nósenarre akó ibü gazirra pam, blaman nidi kwób bazelórr darrpan pokodó, inkü wirri gazirra ngangólóm, ene gabülpli os kwitudü nótó mórran yarilürr akó oya gazirra pam. **20** A ene narr lar akó wankü ene obae prropet darrpan tonarr numigóp, kle-kle [wirri tulmil] ne prropeta okaka azazin yarilürr narr laran wapi. Ene kle-kle wirri tulmili wa ibü ilklió bülión yarilürr, ene narr laran timam nidi yazebóp akó oya ingüküp dandang nidi ótók kwarilürr. Ene nis arról kla nümanikóp urpükü maludü, kolae ilangan ingülküppükü[§] ne klama baeb yarilürr. **21** Ene barre pam ene gazirra turriki ekrrónóp, oya taedögab ne turrika tubrranórr, ene gabülpli os kwitudü nótó mórran yarilürr. Da blaman póyaea ene büb muru onglórrikóp kókó bikoma byamrókóp.

[†] **19:10** Yesun ne amkoman bóktan pupo tinóp, Mórrke-mórrke módóga: testimony of Jesus. Darrü küp módóga: pamkolpama ne bóktan büdratódako Yesunkwata. [‡] **19:15** grreip mor amóng bwób: Ma müsirrga ain bóktan 14:19 ngakanke. [§] **19:20** kolae ilangan ingüküp: Ma müsirrga ain bóktan 14:10 ngakanke.

20

Yesu Sab 1,000 Pailüm Balngomól Yarile

¹ Olgabi ka darrü anerru eserró kwitümgab abindi müpan sein sye amoarrón, gaodó nótó yarilürr ene ngaru bapón-koke kugupi* murrausüm. ² Wa ene wirri atrorrzan kla amiögürr, ene wa, ene ngaerrón gwara, ene [deból] akó satani nótóke, da amrókórr 1,000 pailüm. ³ Olgabi wa oya ene ngaru bapón-koke kugupidü amanikürr, mamtae murrausürr, akó timam atenórr ene mamtae tapakugum, ene igósüm, satani oya myamem kan akyan-gum bwób-bwób pamkolpam ilklió bülión-gum, kókó ene 1,000 paila ki blakórre. Ene 1,000 pail kakóm, God sab ene anerru ok ine oya agom tugupurr tonarróm.

⁴ Olgabi ka kingab mórran kla nósenarre akó nidi bobrralórr ene klamdó, da God ibü balngomól arüng nókyenóp zaz bainüm. Ka akó ene pamkolpamab samu nósenarre nibiób okrralórr singül singgalgórrón amkoman bóktananme, Yesu ne poko pupo ninóp, akó Godón bóktananme. I ene narr lar ó oya ingulküp dandang koke [ótók] kwarilürr akó oya timam koke yazebóp tibiób müóngdü ó tibiób tangdó. God akó ibü arról sakonórr, da i Yesu Kerrisökü balngomól kwarilürr 1,000 pailüm. ⁵ (God barre büdül kolpam arróldó koke sakonórr, kókó ene 1,000 paila nóma blakónóp.) Ini ngaen-gógópan barsin tonarr yarilürr, God abün büdül pamkolpam akó arróldó arsinüm. ⁶ Bagürwóm akó tibitibí amarrón Godónkü we isako, ngaen-gógópan barsindü nidipako. Nis ngim büdülan arüng babula inzan pamkolpam azebóm. A i ma sab God akó Yesu Kerrison prist kwarile. I sab wankü balngomól kwarile 1,000 pailüm.

Satanian Dómdóm Zóngang akó Oya [Ut-ut Ain]

⁷ Ene 1,000 paila sab nóma blakórre, satani sab ugón irrune téba tümün müöttüdüğabi, ⁸ da sab wame ini dudu tüpdü bwób-bwób pamkolpam ilklió büliónüm akó amarrum darrpan pokodó gazirrüm. Ene blaman bwób igó ngibliandako Gog akó Magog. Ibü pam ngarkwat inzana, wamaka ne malu kabedó nöresako, ena bürrkós. ⁹ I bagólólórr dudu tüpdü, da Godón pamkolpamab marrgu kal-kal yangónóp, Godón moboküpüdü wirri basirr. Da ura tübinürr kwitümgab, da ene pamkolpam we badüngürr. ¹⁰ Akó deból, ibü nótó ilklió bülión yarilürr, urpükü maludü amaikóp, kolae ilangan ingulküppükü† ne klama baeb yarilürr, ngaensingülän ene narr lar akó ene obae prropet nis ne nüumanikóp. I sab irrüb ngürr wirri azid zwaangle metat-metat.

Godón Büdül Zaz Zaz Bain

¹¹ Olgabi ka wirri gabüpli kingan mórran kla eserró akó mórrarrón nótó yarilürr ene mórran klamdó. Tüp akó pülpüla oya obzekdögabi ugón busorri, akó ibü myamem darrü bwób babul yarilürr burrmatóm. ¹² Da ka blaman büdül pamkolpam nósenarre, wirri ngi akó kari ngi is, ene kingan mórran kla obzek kwata börrangde. Darrüpa peba tapanukuóp. Da akó darrü peba tapakurr, [ngarkwat-koke arról] peba ne kla yarilürr. Olgabi God ibü zaz ninóp tibiób térrmen ngarkwatódó, ne kla wibalómórrón

* **20:1** ngaru bapón-koke kugupi: Ma müsirrga ain bóktan 9:1 ngakanke.   **20:2** Bwób Zitül 3:1; Okaka Amzazirrün Kla 12:9   **20:8** Izikel 38:2, 9, 15   † **20:10** kolae ilangan ingulküp: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke.

kwarilürr ene nis pebadó. ¹³ Malua tóba büdül okaka sizazinürr, büdül akó büdülab bwóba ta tibiób büdül okaka sizazirri. God ibü darrpan-darrpan igó zaz bain yarilürr, tibiób tórrmen ngarkwatódó. ¹⁴ Olgabi büdül akó büdülab bwób, urpükü maludü númaikóp. Ene urpükü malu módoga, nis ngim büdül. ¹⁵ Darrü oloman ngi ne wialómórrón babul nóma yarilürr ene ngarkwat-koke arról pebadó, da wa wata ene urpükü maludü amanik olom yarilürr.

21

Küsil Pülpül akó Küsil Tüp

¹ Olgabi ka küsil pülpül akó küsil tüp nöserró, zitülkus ene ngaengóópan pülpül akó tüp myamem babul namülnürrí. Akó myamem malu ta babul yarilürr. ² Ka Gyabi Wirri Basirr eserró, ene küsil Zerrusalem, kwitümgabi abindi Godkagab. Ene wirri basirr arrearrón kolzan püti airrún warilürr müörankü, wa ne pam amiögüm kaindo. ³ Olgabi ka wirri bóktan bómgöl arrkrurrú ene kingan mórran klamdógab, bóktande wagó, "Sazil, Godón ngyaben marrgu errkyä pamkolpampüküma, da wa sab inkü ngyaben yarile. I sab oya pamkolpam kwarile, akó wa sab tüób ola yarile inkü, akó wa sab ibü God yarile. ⁴ Wa sab blaman yarrmurra norrgorre ibü ilküpüdgab. Pamkolpama sab myamem koke nurrbarin kwarile. I sab myamem yón gyaurdü koke kwarile ó yóndü ó azidüdü, zitülkus ene ngaep elklaza tibiób tulmilpükü myamem sab babulan kwarile."

⁵ Nótó mórran yarilürr ene kingan mórran klamdó, igó bóktanórr wagó, "Sazil, ka blaman elklaza küsil byóndóla!" Olgabi wa bóktanórr wagó, "Ini poko wibalóm, zitülkus ini ngambangöl akó amkoman bóktan oporako." ⁶ Olgabi wa kürüka bóktanórr wagó, "Blaman ene elklaza errkyä kuri tómbapórre. Ka Alpa akó Omegala,* Zitülkus akó Solo. Yabü blaman, naem nidipako, ka sab yabü ok ninünümo nae anónóm ene arról-gail nae aróbdögab darrem klam-koke. ⁷ Kolae nótó [ut-ut ainda], ini elklaza sab oya kwarile, akó ka sab oya God namulo, ó wa sab kürü olom yarile. ⁸ A gum nidipako Yesun mamoanóm, kürü amkoman koke nidi angundako, aroam elklaza nidi tómbapondako, kolpam büdülümpükü nidi akrrandako, kolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, merram-merram akó wapi-wapi nidi kaindako, obae god nidi [ótódkako], akó blamana nidi obae tizdako, sab ene urpükü maludü ogobe, kolae ilangan ingülküppükü† ne klama baebda. Ene wa nis ngim büdüla."

Küsil Zerrusalem

⁹ Darrü ene 7 anerru, ene 7 kübül nibiób kwarilürr 7 dómdóm wirri gum müppükü, kürüka tamórr akó bóktanórr wagó, "Yao, ka kubó marü mómytено ene arrearrón kol, ene [Sip] Kupoan kol." ¹⁰ Olgabi ene anerrua kürü kündödürri Godón Samuan arüngi darrü wirri kwitüm pododó. Wa kürü ene Gyabi Wirri Basirr Zerrusalem kómtyanórr, kwitümgabi abindi Godkagab. ¹¹ Godón [wirri kómal zyóna] ene wirri basirr zyónan ngitan yarilürr, akó oya zyóna krristalzan‡ [kolkal] warri bapón yarilürr, wamaka

* 21:6 Alpa akó Omega: Ma müsirrga ain bóktan 1:8 ngakanke. † 21:8 kolae ilangan ingülküp: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. ‡ 21:11 krristal: Ma müsirrga ain bóktan 4:6 ngakanke.

ne darrü wirri darrem ingülküpa, ngi zaspa. § 12 Ene wirri basirr amarüksimarük angórrón, darrü wirri akó kokrrapan gri yarilürr 12 barrbüñ mamtaepükü. Da darrpan-darrpan anerrua bórrang kwarilürr ene 12 barrbüñ mamtaedó. Ola Isrraelón 12 zitülab ngi wibalómorrón asi korálör ene 12 barrbüñ mamtaedó. 13 Aüd barrbüñ mamtae abusa banik bwóbdübóna kwarilürr, aüd barrbüñ mamtae bolmüötüdübóna, aüd barrbüñ mamtae malubarrdóbóna, akó aüd barrbüñ mamtae abusa bótæo bwóbdübóna kwarilürr. 14 Ene wirri basirran gria 12 zitül ingülküpdü zamngórrón yarilürr. Ene ingülküp zitülkusdü Sip Kupoan 12 [apostolab] darrpan-darrpan ngi wibalómorrón kwarilürr.

15 Ene kankü ne anerrua bóktan yarilürr, oya darrü ngarkwat bütinan tupuru yarilürr, golde tónggapórrón, ene wirri basirran ngarkwat, oya barrbüñ mamtae akó oya gri ataninüm. 16 Ene wirri basirr dudu mumu yarilürr gurrkak bapórrón, akó oya taptap akó oya kokrrap wata darrpan ngarkwat namülnürri. Wa ene wirri basirr ataninürr ene tupuru-i. Oya kokrrap, taptap akó kwit we ngarkwat kwarilürr, 2,400 kilomita.* 17 Wa ene wirri basirran gri ataninürr, da 65 mita† kwit yarilürr. Ene anerrua we ngarkwate ataninürr pamkolpama ne ngarkwate bütanindako. 18 Ene gri zaspa-e tónggapórrón yarilürr, akó ene wirri basirr kolkalan golde tónggapórrón yarilürr, tóman-koke ne kla yarilürr, glaszan. 19 Ene zitül ingülküp ene wirri basirran gri lorodó, kari morroal agurr ingülküpi püti airrún koke kwarilürr. Ngaen-gógópan zitül ingülküp zaspa yarilürr, nis ngim zitül ingülküp ama sapaea‡ yarilürr. Aüd ngim ne zitül ingülküp ama kalsedoni§ yarilürr. Tokom ngim zitül ingülküp ama emerral* yarilürr. 20 5 Ngim zitül ingülküp ama sarrdoniks† yarilürr. 6 Ngim zitül ingülküp ama karrnilión‡ yarilürr. 7 Ngim zitül ingülküp ama krrisolaet§ yarilürr. 8 Ngim zitül ingülküp ama berril* yarilürr. 9 Ngim zitül ingülküp ama topaz† yarilürr. 10 Ngim zitül ingülküp ama krrisopreis‡ yarilürr. 11 Ngim zitül ingülküp ama zasint§ yarilürr. Akó 12 ngim zitül ingülküp ama ametist* yarilürr. 21 Ene 12 darrpan-darrpan barrbüñ mamtae pel†

---

§ 21:11 zaspa: Ma müsirrga ain bóktan 4:3 ngakanke. * 21:16 2,400 kilomita, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 12,000 stadia. † 21:17 65 mita, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 144 kyubit. ‡ 21:19 sapaea ongäng bapón glaszan blu ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdoga: sapphire. § 21:19 kalsedoni ongäng bapón karibóka baeb blu ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma agat ngiliandako. Agat arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdogamli: chalcedony akó agate. * 21:19 emerral: Ma müsirrga ain bóktan 4:3 ngakanke. † 21:20 sarrdoniks ongäng bapón óe-óe akó baeb wi-wi ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma oniks ngiliandako. Mórrke-mórrke mórdogamli: sardonyx akó onyx. ‡ 21:20 karrnilión ongäng bapón óezan óe-óe ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma sarrdius ngiliandako. Sarrdius ur berrezan óe-óe ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdogamli: carnelian akó sardius. § 21:20 krrisolaet ongäng bapón aruri akó arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdoga: chrysolite. Good News Bible ma yellow quartz ngilianda. * 21:20 berril ongäng bapón glaszan bluan arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdoga: beryl. † 21:20 topaz ongäng bapón glaszan blu o aruri a arirrküpi ingülküpa. ‡ 21:20 krrisopreis arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdoga: chrysoprase. Good News Bible ma kalsedoni ngilianda, Mórrke-mórrke mórdoga: chalcedony. § 21:20 zasint ongäng bapón óe-óe a pugan blu ingülküpa. Good News Bible ma turkoiz ngilianda. Ene pülpüli wi arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdogamli: jacinth akó turquoise. * 21:20 ametist ongäng bapón glaszan ilulu óe-óe ingülküpa. Mórrke-mórrke mórdoga: amethyst. † 21:21 pel: Ma müsirrga ain bóktan 17:4 ngakanke.

kwarilürr. Ene wirri basirran wirri kwat kolkal golde tónggapórrón yarilürr, tóman-koke glaszan.

²² Ka [Godón Gyabi Müót] koke eserró ene wirri basirrdü, zitülkus oya Gyabi Müót módóga, Wirrian Arüng Lod God akó ene Sip Kupo.

²³ Ene wirri basirran myamem abüs ó melpal zyón amkün babula, zitülkus Godón wirri zyóna oya zyón apónda, akó ene ne Sip Kupo-e oya zyón klamzana. ²⁴ Bwób-bwób pamkolpama sab oya zyóndü bagólóle, akó ini tüpan kinga sab ibü mórrrel ene wirri basirrdü tübarrmüle.

²⁵ Oya barrbüñ mamtae sab darrü simam myamem koke murrausnorré, zitülkus irrüb ola babula. ²⁶ Sab bwób-bwób pamkolpama togobe ene wirri basirrdü oya ngi wirri kwitüm amngyelóm akó oya wirri ngi atenóm.

²⁷ Darrü tómanpükü klama sab kokean bangrine, akó darrü büödan tulmil tómbapón olom ó obae tiz olom, sab kokean bangrine. Ene wata sab we pamkolpama barrbüne, ene nibiób ngi wibalómorrónako ene Sip Kupoan [ngarkwat-koke arról] pebadó.

22

¹ Olgabi ene anerrua kürü arról-gail naepükü tobarr kómtyanórr olmeande God akó Sip Kupo ibü kingan mórran klamdógab, [kolkal] ne kla yarilürr krristalzan.* ² Ene tobarra olmean yarilürr ene wirri basirran wirri kwat aoanana. Ene tobarran nizan dorrodó, ene arról-gail nugupa zamngól warilürr. Ene nugupa 12 melpal kugupidü waon warilürr, darrü melpal go darrü obzek küp. Blaman bwób-bwób pamkolpama ene nugup pórngae alküldako tibiób dólóng bainüm. ³ Sab myamem amórr bóktan babul yarile. Ene ne kingan mórran klame, Godón akó ene Sip Kupoan, sab wata ene wirri basirrdü yarile, akó oyankü nidi zagetódako, sab oya [ótók] kwarile. ⁴ I sab Godón obzek esenorré akó oya ngi sab ibü müóngdü kwarile. ⁵ Sab myamem irrüb babul yarile, akó sab pamkolpamab zyón amkün babul yarile, zyón klamdógab ó abüsdügab, zitülkus Lod God sab ibü zyón yarile, akó i sab kingzan balngomól kwarile metat-metat.

Dómdóm Alakón Bóktan

⁶ Olgabi ene anerrua kürüka bóktanórr wagó, "Blaman ini ne bóktanko, ngambangól akó amkomanako. Mibü Lod God, tóba Samu nótó gailda tóba prropet, tóba anerru zirrsapónorr tóba zaget pamdó okaka azazinüm, sab kari poko ne elklaza tómbapónóm kaindako." ⁷ Yesu igó bóktanórr wagó, "Turrkrru, ka abzil kari pokola! Bagürwóm idipako, ini prropetan bóktan nidi amorrandako ini pebadó."

⁸ Ka, Zon, arrkrrurrü akó nósenarre blaman ini elklaza. Ene elklaza arrkrru akó basen kakóm, ene anerruan obzek kwata ka wakósingül nülkamürrü oya ótökóm, kürüka ini elklaza nótó okaka tinóp. ⁹ A wa ma kürübóka wagó, "Ini poko tónggapón-gu! Ka Godón zaget olomla, mazan akó marü kamdal prropetzan, akó blamanzan, ini peban bóktan nidi mamoandako. Wata Godón ótök namülün!"

¹⁰ Olgabi wa kürü kyalórr wagó, "Ini pebadó prropetan bóktan murrausgu, igósüm pamkolpam gaodómako atangóm, zitülkus tonarra tugupurr kuri tübine. ¹¹ Dümdüm ngyaben-koke pamkolpam wata

* ^{22:1} krristal: Ma müsirrga ain bóktan 4:6 ngakanke. ^{22:1} Zekarrea 14:8 ^{22:2} Bwób Zitü 2:9; Izikiel 47:12; Okaka Amzazirrūn Kla 2:7; 22:14

dümdüm-koke tonarr ki olngolón. Tómanpükü tulmil nidi alngóndako, wata tómanpükü tulmil ki olngolón. Dümdüm ngyaben pamkolpam, i wata dümdüm tonarr ki olngolón. Kolkal akó tibi-tibi amarrón nidipko Godónkü, i wata kolkal akó tibi-tibi amarrón ki kwarilün.”

¹² Yesu igó bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka abzil kari pokola! Ka sab kankü simarruo ibü darrpan-darrpan darrem kla ibü aliónüm, tibiób tórrmen ngarkwatódó. ¹³ Ka Alpa akó Omegala, Ngaen-gógópan akó Dódmód, Zitulkus akó Solo.”

¹⁴ Bagürwóm idipako, tibiób mórrkenyórr nidi aguldako. Ene igósüm, ibü sab dümdüm asi yarile ene arról-gail nugupdügab alom akó ene wirri basirrdü barrbünum, barrbünum mampatæana. ¹⁵ Kalkuma umeako - ene we isako, merram-merram akó wapi-wapi nidi kaindako, kolpam büdülümpükü nidi akrrandako, kolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, obae god nidi ótökdako, akó blaman nidi ubi baindako obae tizüm akó metat nidi tiz agósdako.

¹⁶ “Ka, Yesu, kólba anerru kuri zirrapóna ini elklaza pupo bainüm marüka akó ma ini pupairrún bóktan sos pamkolpamidó zirrapónke. Ka [Deibidün] urrpúos akó Deibidün bobat akó ene babzelan Sis Wimurr.”

¹⁷ Godón Samu akó ene arrearrón kol bóktandamlı wagó, “Yao!” Nótó arrkrruda, wa ta ki bókta wagó, “Yao!” Naem nótóka, wa ki tam; ubi nótóka, wa ene arról-gail nae popa ki enó, darrem-koke.

¹⁸ Ka, Zon, blaman is arüngi ikik bókrrandóla ini prropetan bóktan nidi arrkrudako ini pebadó: darrü oloma ne tumum nóma emngyele ini bóktandó, God sab oya ene wirri gum müp iline, wa ne kla pupo ninóp ini pebadó. ¹⁹ Akó darrü oloma ne darrü kla nóma irrune ini prropetan bóktandógarb ini pebadó, God sab oyakagab ene dümdüm imtine ene arról-gail nugupdügab alom, akó sab ene dümdüm imtine oyakagab ene gyabi wirri basirrdü bangrinüm, ini pebadó ne kla pupo bairrúnamlı.

²⁰ Blaman ini elklaza nótó pupo bainda, igó bóktanda wagó, “Ó, ka abzil kari pokola!”

Amen. Lod Yesu, yao!

²¹ Ka tóredóla, Lod Yesun [gail tonarr] blamandó[†] asi ki yarilün.[‡]

22:12 Aesaya 40:10; 62:11; Zerremaea 17:19   **22:13** Aesaya 44:6; 48:12   [†] **22:21**
blamandó: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrúna: blaman Godón pamkolpamidó.   [‡] **22:21** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó igó bóktan opor angrirrúna: amen.

Wirri Gizrra Bóktan Opor Tibiób Mórrke-mórrke Bóktan Opor akó Tibiób Küppükü

A**agür** *praise, admire***alkamül-koke bóktan** *a promise***arüng alkamül-koke bóktan** *oath, vow***alkamül-koke tónggapórrón bóktan** *covenant*

Pamkolpama darrü alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma arbündako tibiób darrpan-darrpandó, i ene bóktan wata mamoon kwarile. Koke ne nóma, i gódam-koke kwarile akó ngürsila ibü bumige. Tóba Bukdü God ngibürr alkamül-koke tónggapórrón bóktan irrbünurr:

God ne bóktan ingrinürr Noaka.

Ma Bwób Zitül 9:8-11 ngabkanke.

God ne bóktan ingrinürr Eibrra-amka.

Ma Bwób Zitül 12:2-3 akó 15:18-21 ngabkanke.

God ne bóktan ingrinürr Isrrael pamkolpamdo.

God oya bóktan ugón ingrinürr Isrrael pamkolpamdo, wa Mosesón 10 gida bóktan poko nóma iliónürr (Bazeb Tonarr 19).

God ne bóktan ingrinürr [Deibidka].

God Deibidün yalórr wagó, oya kingzan balngomóla metat yarile (2 Samuel 7:16). Ini bóktana küppükü bainürr Yesukama, zitulkus Yesu Deibidün bobata akó wa balngomólda kingzan metatómpükü.

God ne bóktan ingrinürr pamkolpamdo.

Ini **küsíl alkamül-koke tónggapórrón bóktana**, God ngaen ne bóktan ingrinürr prropetódóma. Ini bóktan módoga, wa pamkolpamab kolae tonarr barrgone akó wa ibü ngyaben küsil ine. Ini bóktana küppükü bainürr Yesu krrosdó nóma narrótókórr. God darrü oloman kolae tonarr barrgonda, wa Yesu Kerrison amkoman nóma angunda akó oyaka ngambangólda. (Metyu 26:28; Luke 22:20; 1 Korrint 11:25; Ibrru 8:7-13)

alta *altar*

Lar akó ngibürr [gyaur kla] bamngul bilküla Godónkü ó obae godabkü.

Ma dandang ngakanke atang opor Bwób Zitül 4:5 akó Ibrru 5:1.

amen *amen*

Grrik bóktan opora. Oya küp módoga: inzan ki yarilün.

anerru *angel*

Godón bóktan ódód samua.

apostol *apostle*

Grrik bóktan opora. Oya küp módoga: zirrapón. Yesun umulbain olmalbóka apónda nidi esenóp Yesun büdüldügab arsümül tonarr, akó Yesun zaget tai nidi ipüdóp. Pol Yesudi kwat-kwat baserri kwatódó, Pol ta igósidi tüób apostol yarilürr (Apostolab Tórrmen 9:3-5).

arrngamórrón peba *scroll*

Ugón mibüzan buk babul kwarilürr. Arrngamórrón peba inzan tónggapórrón kwarilürr: peba mórrag o sip sopae poko barrgüpürrün koralórr darrpan pokodó, da nugup pokodó arrngamórrón kwarilürr.

Ma dandang ngakanke atang opor 2 Timoti 4:13.

arüng tonarr *miracle*

arüng alkämül-koke bóktan *oath, vow*

(b)asen-koke tórrmen *a wonder*

aurdü amaik/aman *redeem, redemption, set free*

B

balngomól byarrmarr pam *elder*

Ma dandang ngakanke atang opor Taetus 1:5.

baptaes (b)ain baptise

Baptaes Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: yanggóból. Godón Buka mibü igó umul bainda wagó, darrü oloma Yesun amkoman nótó angun yarile, ene oloma ugón sab baptaes airrún yarile. Küsil Bukan tonarrdó, ene oloman blaman büb yanggóbóle nae kugupidü akó saoge. Ene pokoa mibü igó umul bainda wagó, ene oloma büdüldügab kuri saoge. Wa ngaep ngayaben tonarr kuri elkomóle, ama küsil ngayaben tonarr kuri ipüde.

Büdül Kórzyón Tóre Passover

God Isrrael pamkolpam nóma aurdü amanóm kain yarilürr Izipt kantrridügab, wa ibü nilóp sip kupo akrranóm, ibü óe-e mamtae talkum bangangom, igósüm wa ibü ngaen olmal koke ki ekrróné akrran-gum. God ibü akó nilóp ene kakóm, ist-koke brred alom (Bazeb Tonarr 12:1-20). Zu pamkolpama Izipt nóma amgütöp, Büdül Kórzyón Tóre ibü we gyagüpi ódód tére yarilürr, blaman pail. Darrü tére [Ist-koke Brred Tóre] yarilürr.

Ma dandang ngakanke atang opor Bazeb Tonarr 12:7.

bütök worship

D

deból devil

Grrik bóktan opora.

Ma ene bóktan opor [satani] ngakanke.

Deibid David

Deibid Zu pamkolpamab wirri king yarilürr. Wa Solón pabo ipadórr. Oya olom Solomon yarilürr, ngaensingül Godón Müöt nótó előrr, Zerrusalem wirri basirrdü.

Deibidün Olom Son of David

[Kerrison] darrü ngi yarilürr.

donki donkey

Gar-koke diazan klama. Wa gaodóma pamkolpam akó elklaza amarrum. Kari [oszan] klama.

Ma dandang ngakanke atang opor Mak 11:8.

dudu kómal perfect

dümdüm tonarr righteous(ness)

E

Eibrra-amón olmal/olmalbobatal *children of Abraham*

Eibrra-am Zu pamkolpamab abbobat yarilürr, da Zu pamkolpama tibiób inzan ngiblian kwarilürr, Eibrra-amón olmal. Dakla i

tibióbankwata igó gyagüpítótók kwarilürr wagó, i Godón pamkolpam kwarilürr. Ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan murrdü Eibrra-amón olmal Isrrael pamkolpam kwarilürr, nibiób [gyabi sopae singgalgórrón] kwarilürr. A küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan murrdü Eibrra-amón olmal igó pamkolpamako, Godón nidi amkoman angundako.

G

gail tonarr *grace*

gedlóngóm bain *hope*

Godón anerru *God's angel*

God tüób anerruan buli pupo bain yarilürr.

Godón Gyabi Müót *Temple*

Ini Müót Zerrusalem wirri basirrdü aelórrón yarilürr, Zuda prrobins kugupidü. Solomon ngaen-gógópan Gyabi Müót wató elórr. Babilonia pama ini Müót kolae inóp akó abün Zuda pamkolpam ekrrónóp. I ngibürr Zuda pamkolpam imarruóp ama Babilon (2 Kronikol 36:14-20). 70 Pail kakóm ngibürr pamkolpama tóbakonorr akó nis ngim Gyabi Müót elóp (Ezrra 2:1; 3:8). 400 pail ngarkwat kakóm king Errod ini Gyabi Müót wirri akó kari kómál koke yönürr. Ene tonarrdó Yesu tómtómólórr (Metyu 2:1). 70 Pail kakóm Rrom pama Godón Gyabi Müót kolae inóp. Errkyia Godón Gyabi Müót babula.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 21:37.

Godón Kingzan Balngomól *God's Kingdom*

gold *gold*

Aruri ongang bapónan ayana ama wi tai babul. Wirri darrem klama. Ngaen mani ngim we kla amarru kwarilürr elklaza bumiögüm.

gout *goat*

Sipzan klama. Oya ngóm mor anónóm arrngamdako.

Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 25:33.

grreip *grape*

Arozan ngórr klama, pamkolpama waen nól gab tómbapóndako.

Ma dandang ngakanke atang opor Okaka Amzazirrún Kla 14:19.

gyabi bwób *holy place*

Ma dandang ngakanke atang opor Ibrru 9:2.

Gyabi Müót *Temple*

Ma ene bóktan opor [Godón Gyabi Müót] ngakanke.

gyabi sopae singgalgóñ/singgapin *circumcise, circumcision*

Zu pamkolpama ibü siman olmalab kumurran solo sopae singgalgóndako 8 ngim ngürrdü amtómól kakóm, God Eibrra-amónzan yalórr (Bwób Zitül 17:10-12).

gyaur kla *gift, offer*

I

Ist-koke Brred Tóre *Festival of Unleavened Bread*

Ma ene bóktan opor [Büdül Kórzyón Tóre] ngakanke.

K

kamel *camel*

Wirri kokrrap gar-koke diazan klama. Wa gaodóma pamkolpam akó elklaza amarrum.

Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 2:9.

kau cow, bull

Wirri diazan klama. Óp kauan ngóm mor anónóm arrngamdako.
Ma dandang ngakanke atang opor Luk 9:62.

Kerriso Christ

Grrik bóktan opora. [Mesaya] Ibrru bóktan opora. Zu pamkolpama ngaendógar Mesaya akyan kwarilürr, God sab noan zirrsapónam pamkolpam zid bainüm. Ngaep Bukdü, prropeta oyawkwata wialómnóp. Wa King akó Prrist yarile akó wa tóba Zu pamkolpam zid nirre. Ene ngian kùp módóga: oel singüldü akan. King ó akó prrista ugón tóba zaget bókyene, oya singüldü oel nóma akandako. Ngibürr tonarr kingan singüldü ngaen-góggópan oel akandako, da wa tóba zaget büsai koke bókyene, wata ngibürr tonarr solkwat. Ini Kerriso ngian kùp módóga: zidbain pam, God noan ingrinürr pamkolpam zid bainüm.

kolaean darrem punishment**kolkal pure, holy****kolkal ain akó tibi-tibi aman Godónkü sanctify****kolkal akó tibi-tibi amarrón holy****kùp apad/amzyat/umul get/recognise/learn the meaning, understand***L***laeon lion**

Wirri narr pusia, gaodó ne klama pamkolpam syórr bangónóm tóba zirrgüpi.

Ma dandang ngakanke atang opor 1 Pita 5:8.

leba zaget olom slave**Lod LORD**

Ibrru bóktane YHWH. Ene Godón tóbanan ngie, God ne ngi okaka simzazilürr Moseska (Bazeb Tonarr 3:14).

Lodón anerrru angel of the LORD

God tüób anerruan buli pupo bain yarilürr.

Lod Lord

Oya kùp módóga: wirri pam. Ma Yesun nóma ngiliandóla moba Lod, ma bóktandóla wagó, marü ubia wa marü ngyaben wató elngomólóle.

*M***Mesaya Messiah**

Ma ene bóktan opor [Kerriso] ngakanke.

metat bolmyan ur hell**moboküpüdü ubi love****morroal angón treat well, respect****Morroal Bóktan Good News, Gospel***Ng***ngarkwat-koke arról eternal life****ngüin-koke bwób desert***O***olib olive**

Darrü nugup ngórra Isrraelóm. Oel ta tómbapóndako.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 19:29 akó Mak 6:14.

Olib Podo Mount of Olives

Abün olib nugup kwarilürr ene pokodó.

os horse

Wirri gar-koke diazan klama. Pamkolpam amarrusimarru bangón klama. Pamkolpama kubó tangande kwat amtyan kwarile, ibü ubi nebóna tótókóm nóma yarile.

Ma dandang ngakanke atang opor Zeims 3:3.

osab amorrat kla chariot

Trrakzan klama nis wilpükü, da oya osa amorratódamli kwatódó.

Ma dandang ngakanke atang opor Bwób Zitül 46:29 akó Apostolab Tórrmen 8:30.

Ó

ótók worship

P

Palae Müót Tabernacle, Tent

Isrrael pamkolpama ngün-koke bwóbdü agóltagól nóma kwarilürr, God Mosesón yalórr Palae Müót aelóm akó wa iazan ki ele. Ene Palae Müót kugupidü bokos ola asi yarilürr, i ne kla ngiliandako wagó, [alkamüll-koke tónggapórrón bóktan] bokos. Ene bokos kugupidü ene nisaptapan 10 gida bóktan pokopükü ingülküp oko nis namülnürri. Ene Palae Müót Godón ótök müót yarilürr akó pamkolpama gyaur kla ó urdú amsel lar simarrunóp Godónkü, kókó Solomon [Godón Gyabi Müót] előrr wirri ingülküpi. (Apostolab Tórrmen 8:44-47; Ibrru 8:2-5; 9:2-7)

Ma dandang ngakanke atang opor Ibrru 9:5.

Parrisí Pharisee

Zu pamkolpamab balngomól pam kwarilürr. Ibü gyagüpítótók inzan yarilürr igó, blaman Zu pamkolpama Mosesón dudu gida mamoon ki kwarilün. Zu pamkolpama ibü morroal bangón kwarilürr.

pig fig

Darrü nugup ngórra Isrraelóm. Oya küpan obzek wirri küp ibur-rzana.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 13:6.

prrist priest

Godón Gyabi Müótüdü zaget pam

singüldü prrist high priest

Godón Gyabi Müótüdü singüldü zaget pam

Ma dandang ngakanke atang opor Ibrru 5:1.

wirri prrist chief priest

prropet prophet

Wa inzan pama, Godón ngidü nótó bóktanda. God oya tóba bóktan akyanda, da ene prropet ene bóktan ngibürr pamkolpamđo büdratoda. Ngaep Bukdü darrü wirri prropet móðoga, Aesaya.

Küsíl Bukdü akó mibü tonarrdó prropet ta asiko. God ibü tóba bóktan akyanda tóba Samudüma. Ngibürr tonarrdó ene bóktan igó pokobóka apónda, sab laróga tómbapóne (Apostolab Tórrmen 11:27-28; 21:10-11). A abün tonarrdó ene bóktan igó pokobóka apónda, Godón ubi laróga amkoman bangun pamkolpamabkü darrü sos kugupidü (Apostolab Tórrmen 13:1-3) ó i bóktandako amkoman bangun pamkolpam arüng bütanóm (Apostolab Tórrmen 15:32).

prropetan bóktan prophecy

Bóktan opor o nus God dümdüman ne kla gailda pamkolpam.

prropetzan bóktan (to) prophesy

S**Sabad Sabbath**

[Zu pamkolpamab] ngón bagón akó zaget-koke ngürra. (Bazeb Tonarr 20:10) Ene ngürr 7 ngim ngürra, udaian dómdóm ngür. Da mi Satade ngiliandakla.

Sadusi pam Sadducee

Darrü Zu wirri ngi pamab kopo yarilürr. I Mosesón peba (Bwób Zitül kókó Duterronomi) amkoman bangun akó mamoan kwarilürr. I ngibürr okaka azazin kla koke amkoman angun kwarilürr. We ngarkwatódó, i igó amkoman angun kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsine büdüldügab akó anerru ó kolae samu babul kwarilürr.

Samarria

Samarria prrobins, Zudia akó Galili, ibü aodó yarilürr. Samaria pamkolpam amkoman Zu pamkolpam koke kwarilürr. Zitülkus módóga, ngaen-nгаen Asirria pamkolpamab kinga Samarria ban-grinürr. Wa abün Isrrael pamkolpam simarrurr Samarriagab akó wa ngibürr Isrrael pamkolpam-koke nidipko, ibü ola zirrnapónóp. Nis kopo nisa dabyórri. I arról Godón ótök kwarilürr, a ma dakla tibiób god. We zitülkusdü, Yesun tonarrdó Samarria pamkolpam Zu pamkolpamab gómdamal-koke kwarilürr.

satani satan

Ibrrü bóktan opora. Oya küp módóga: bóka bamgün pam. Oya darrü ngi módóga, [deból]. Wa kolae samuan singüldü pama. Ngaen wa Godón darrü anerru yarilürr, a wa ikub bagür pamóm bainürr. Olgabi wa tupürr kwitümgab, ngibürr anerrupükü, errkyä kolae samu nidipako. (Lük 10:18)

silba silver

Ongang bapónan ayana ama wi tai babul. Wirri darrem klama. Wa ngaen mani küp ngim we kla amarru yarilürr.

singüldü pprist high priest

Ma ene bóktan opor [pprist] ngakanke.

sip sheep

Güm ngüinpükü óp diazan klama. Oya ngüini mórrkenyórr tómbapondako.

Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2 akó Metyu 25:33.

T**taks mani dakabain pam tax collector**

Ene tonarr, i kolae tonarr pam kwarilürr. Zu pamkolpama ibü alzizi boman kwarilürr, zitülkus i Rrom pamabkü zaget kwarilürr akó i wirri mani ene tumum urrbulürr, i ne ngarkwat Rrom pamabkü wazeblörr.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 5:27.

tiz angón mock, scoff**tóman-koke clean**

Ngarkwatódó Godón ilküpüdü, darrü kolae babul.

tóman dirt**tómanpükü dirty, unclean**

Ngarkwatódó-koke Godón ilküpüdü.

U**urdü agasil/amsel lar a sacrifice****ut-ut ain overcome, conquer, be victorious over**

Wirri Gizrra Bóktan Opor wantent680Wirri Gizrra Bóktan Opor Zu pamkolpamab kwóbbazen müót

W

wantent *a tenth*

Ene inzana, marü 10 elklaza ne nóma korale, ma darrpan ekyeno. 20, ene nis. Wata inzankü, kókó blakóne.

wirri gyagüpítótók *wise, wisdom*

wirri kómáл zyón *glory, glorious*

wirri prrist *chief priest*

Ma ene bóktan opor [prrist] ngakanke.

wirri tulmil (Godón arüng pupainüm) *sign*

wit *wheat*

Kunuzan klama. Oya küp kariako, trrabubzan. Plaoa tómbapón klama.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 6:1.

Z

zonaretal *brothers*

Yesun amkoman angun pamkolpama tibiób igó ngiblian kwarilürr wamaka bólbtál akó zonaretalpükümako; God wa ibü Aba. Ini tonarrdó mi mibiób inzan ngiblianórre bólbtál akó zonaretalbóka.

Zu pamkolpam *Jews*

I Godón alearrón pamkolpamako. Ibü darrü ngi Isrrael pamkolpam, Zeikobón olmalbobatal. Zeikobón darrü ngi Isrrael yarilürr.

Zu-koke nidipko *gentiles*

Zu pamkolpamab kwóbbazen müót *synagogue*

Ene tonarr, Zu pamkolpamab tüpdü, abün basirr-basirr kwóbbazen müót kwarilürr. I ola kwóbbazen kwarilürr tórem, ikik bokrranóm, kot amanóm, akó ngibürr kla tómbapónóm.